

تسهيلات

پښتو شرح

مشکوٰۃ

تأليف مولانا شاه فيصل

فاضل دارالعلوم اسلاميه هارسنه و امداد الدين پشاور

د اوونيشته (۷۷) خصوصياتو سره چې يولس (۱۱) په ګڼې ډول

په پښتو ژبه سره پښتو ژبې څرګندوي او ټولو څوکو اضافه

د مشکوٰۃ د عربي او اردو متن او ژباړو شريحو ځانګړې مجموعه

په ترجمه ګڼې پښتو ژبې د سر څارنګه متن او ځانګړې ځانګړې ترجمه

د حديث هري ځانګړې او ځانګړې ځانګړې ځانګړې ځانګړې ځانګړې

د فقوې اختلافي مسئلو د پاملرنې او ځانګړې ځانګړې ځانګړې

ځانګړې ځانګړې ځانګړې ځانګړې ځانګړې ځانګړې ځانګړې

ځانګړې ځانګړې ځانګړې ځانګړې ځانګړې ځانګړې ځانګړې

د حل الفات په څېر ځانګړې ځانګړې ځانګړې ځانګړې ځانګړې

ځانګړې ځانګړې ځانګړې ځانګړې ځانګړې ځانګړې ځانګړې

ځانګړې ځانګړې ځانګړې ځانګړې ځانګړې ځانګړې ځانګړې

ځانګړې ځانګړې ځانګړې ځانګړې ځانګړې ځانګړې ځانګړې

ځانګړې ځانګړې ځانګړې ځانګړې ځانګړې ځانګړې ځانګړې

تسهيلات

پښتو شرح

مشكواته

تاليف - مولانا هاشم فيصل فاضل دارالعلوم اسلاميه چارسده

نهم جلد (۹)

د شلو (۲۰) خصوصياتو سره چې لس (۱۰) په كښې دادى

- ① پښتورۍ پښتو سره بين القوسين د قندهارى پښتو د گرانو ټكو اضافه
- ② د مشكاته د عربى او اردو متداولو ټولو شروحاتو مجموعه
- ③ په ترجمه كښې بين القوسين د مرقاته المفاتيح د اضافى قيوداتو ترجمه
- ④ د حديث هرې جملې ته اود هغې ترجمې د آسانتيا دپاره نمبرې وركول
- ⑤ په فقهى اختلافى مسئلو كښې مدلل او آسان مباحث
- ⑥ د اوږدو احاديثو د متن او ترجمې تقسيم
- ⑦ د هر حديث د صحاح سته وغيره څخه تخريج
- ⑧ د حل اللغات په عنوان سره د مرقاته المفاتيح څخه د مشكلو لغات حل
- ⑨ د قوله په عنوان سره د حديث د هرې مشكلې جملې تشرېح
- ⑩ د هرياب په اول كښې دهغې د احاديثو خلاصه
- ⑪ د كتاب په اول كښې د علوم الحديث مفيده مقدمه

خوړنكې

فيصل كټب خانه محله جنگى پېښور

موبائل ۰۳۱۵-۹۵۹۵۷۱۷

اجمالی فہرست

شمار	مضمون	صفحہ
۲۰	[کتاب الصيد والدبایر]	۳۰
۳۱	الفصل الأول	۳۱
۵۳	الفصل الثاني	۵۳
۶۵	الفصل الثالث	۶۵
۶۶	[۱] باب ذکر الکلب	۶۶
۶۷	الفصل الأول	۶۷
۷۰	الفصل الثاني	۷۰
۷۱	وهذا الباب خال عن الفصل الثالث	۷۱
۷۱	[۲] باب ما يحل أكله وما يحرم	۷۱
۷۴	الفصل الأول	۷۴
۹۹	الفصل الثاني	۹۹
۹۹	الفصل الثالث	۹۹
۹۹	[۳] باب الحقيقة	۹۹
۹۹	الفصل الأول	۹۹
۹۹	الفصل الثاني	۹۹
۹۹	الفصل الثالث	۹۹
۹۹	[۲۱] كتاب الأطعمة	۹۹
۹۹	الفصل الأول	۹۹
۹۹	الفصل الثاني	۹۹
۹۹	الفصل الثالث	۹۹
۹۹	[۱] باب الصیاقه	۹۹
۹۹	الفصل الأول	۹۹
۹۹	الفصل الثاني	۹۹
۹۹	الفصل الثالث	۹۹
۹۹	[۲] باب فی متى يكون النزوء مخطراً إلى جعل له الميتة	۹۹
۹۹	وهذا الباب خال عن الفصل الأول والثالث	۹۹
۹۹	الفصل الثاني	۹۹
۹۹	[۳] باب الأثرية	۹۹
۹۹	الفصل الأول	۹۹
۹۹	الفصل الثاني	۹۹
۹۹	الفصل الثالث	۹۹

٢٥٠	..... [٤] بَابُ التَّعْمِيرِ وَالْأُنْبِيَةِ
٢٥١	..... الْفَصْلُ الْأَوَّلُ
٢٥٢	..... الْفَصْلُ الثَّانِي
٢٥٣	..... الْفَصْلُ الثَّالِثُ
٢٥٤	..... [٥] بَابُ تَفْصِيهِ الْأَوَّلِي
٢٥٥	..... الْفَصْلُ الْأَوَّلُ
٢٥٦	..... الْفَصْلُ الثَّانِي
٢٥٧	..... وَهَذَا الْبَابُ خَالٍ عَنِ الْفَصْلِ الثَّالِثِ
٢٥٨	..... [٢٢] كِتَابُ الْيَتَامَى
٢٥٩	..... الْفَصْلُ الْأَوَّلُ
٢٦٠	..... الْفَصْلُ الثَّانِي
٢٦١	..... الْفَصْلُ الثَّالِثُ
٢٦٢	..... [١] بَابُ الْخَاتَمِ
٢٦٣	..... الْفَصْلُ الْأَوَّلُ
٢٦٤	..... الْفَصْلُ الثَّانِي
٢٦٥	..... الْفَصْلُ الثَّالِثُ
٢٦٦	..... [٢] بَابُ التَّعَالِ
٢٦٧	..... الْفَصْلُ الْأَوَّلُ
٢٦٨	..... الْفَصْلُ الثَّانِي
٢٦٩	..... (وَهَذَا الْبَابُ خَالٍ عَنِ الْفَصْلِ الثَّالِثِ)
٢٧٠	..... [٣] بَابُ التَّرْجُلِ
٢٧١	..... الْفَصْلُ الْأَوَّلُ
٢٧٢	..... الْفَصْلُ الثَّانِي
٢٧٣	..... الْفَصْلُ الثَّالِثُ
٢٧٤	..... [٤] بَابُ التَّصَاوِيرِ
٢٧٥	..... الْفَصْلُ الْأَوَّلُ
٢٧٦	..... الْفَصْلُ الثَّانِي
٢٧٧	..... الْفَصْلُ الثَّالِثُ
٢٧٨	..... [٢٣] كِتَابُ الطَّبِّ وَالرُّقَى
٢٧٩	..... الْفَصْلُ الْأَوَّلُ
٢٨٠	..... الْفَصْلُ الثَّانِي
٢٨١	..... الْفَصْلُ الثَّالِثُ

٥٨	[١] بَابُ الْقَالِ وَالطَّيْرَةِ
٥٨	الفصل الأول
٥٣٠	الفصل الثاني
٥٣٤	الفصل الثالث
٥٣٥	[٢] بَابُ الْكِتَابَةِ
٥٣١	الفصل الأول
٥٣٤	الفصل الثاني
٥٣٩	الفصل الثالث
٥٣٥	[٢٤] كِتَابُ الرُّؤْيَا
٥٣٩	الفصل الأول
٥٣٩	الفصل الثاني
٥٣٣	الفصل الثالث
٥٣٦	[٢٥] كِتَابُ الْأَدَابِ
٥٣٤	[١] بَابُ السَّلَامِ
٥٣٩	الفصل الأول
٥٣٣	الفصل الثاني
٦٠٤	الفصل الثالث
٦١٣	[٢] بَابُ الْإِسْتِذَانِ
٦١٥	الفصل الأول
٦١٨	الفصل الثاني
٦٢١	الفصل الثالث
٦٢٣	[٣] بَابُ الْمَصَافَةِ وَالْمُعَانَقَةِ
٦٢٣	الفصل الأول
٦٢٥	الفصل الثاني
٦٢٩	الفصل الثالث
٦٣١	[٤] بَابُ الْقِيَامِ
٦٣٣	الفصل الأول
٦٣٥	الفصل الثاني
٦٥٠	الفصل الثالث
٦٥٢	[٥] بَابُ الْجُلُوسِ وَالْقِيَامِ وَالْمَشْيِ
٦٥٢	الفصل الأول
٦٥٦	الفصل الثاني
٦٤٠	الفصل الثالث

د احاديثو د عنواناتو فهرست

شمار	مضمون	صفحه
	[۲۰ كِتَابُ الصَّيْدِ وَالذَّبَابِ]	۳۰
	د ښكار او ذبيحويان	۳۰
۴۰۶۴	د سې او غشي په ذريعه د كړي شوي ښكار مسئله	۳۱
۴۰۶۵	د ټوليك د گولنې د ښكار حكم	۳۲
۴۰۶۶	د اهل كتابو په لوبښو كېنې د خوراك كولو حكم	۳۹
۴۰۶۷	د بدبويه غوښو حكم	۴۱
۴۰۶۷	د زړې وړخې پس د موندلې شوي ښكار حكم	۴۱
۴۰۶۹	د مشتبه ذبيحې حكم	۴۲
۴۰۷۰	د غيرانده نوم د ذبيحې حرمت	۴۳
۴۰۷۱	په تيره خيز د ذبح كولو حكم	۴۵
۴۰۷۲	په تيره كانې د ذبح كولو حكم	۴۷
۴۰۷۳	په ذبح كولو كېنې د نرمۍ كولو تعليم	۴۸
۴۰۷۴	د خاورو لره د ښه جوړولو ممانعت	۴۹
۴۰۷۵	د ذی روح خير لره ښه جوړونكي باندې لعنت	۴۹
۴۰۷۶	د ذی روح خيز ښه جوړولو څخه ممانعت	۵۰
۴۰۷۷	په مخ د وهلو او داغلو ممانعت	۵۰
۴۰۷۸	د خاورو په مخ د داغ لگولو حرمت	۵۱
۴۰۷۹	د ضرورت په وجه د حيوان د داغولو اجازت	۵۲
۴۰۸۰	چيلن په غوږ داغول	۵۲
۴۰۸۱	په تيره خيز سره د ذبح كولو جواز	۵۳
۴۰۸۲	د ذبح اضطرازي حكم	۵۴
۴۰۸۳	د تربيت شوي سې ښكار كه مې شي؟	۵۴
۴۰۸۴	په يوشرط سره د مې شوي ښكار حلت	۵۵
۴۰۸۵	د مجوسۍ د سې د ښكار حرمت	۵۶
۴۰۸۶	د غير مسلم د لوبښې د استعمال حكم	۵۶
۴۰۸۷	غير مسلمو سره د خوراك حكم	۵۷
۴۰۸۸	په ښه ويشتلو سره د مې شوي حيوان د خوراك حكم	۵۸

۵۸	۴۰۸۹] اد بعضی محرماتو بیان
۶۰	۴۰۹۰] اد شریطہ د خوراک حرمت
۶۱	۴۰۹۱] اد ذبیحہ د خیتی د بچی حکم
۶۲	۴۰۹۳] اد مور ذبیح د جنین ذبح دہ
۶۳	۴۰۹۴] بلا مقصدہ د حیوان د قتلولو ممانعت
۶۴	۴۰۹۵] اد ژوندی حیوان د بدن خخہ د کت شوی اندام حکم
۶۵	۴۰۹۶] پہ اضطرابی ذبحہ کنہی د مطلق وینی بھول
۶۵	۴۰۹۷] پہ دریابی خناورو کی یواخی ماہی حلال دی
۶۶	دسی متعلق ذاکہ امویان
۶۷	۴۰۹۸] بلا ضروروتہ د سبی پہ ساتلو د ثواب کمیدل
۶۸	۴۰۹۹] د شوقی سبی پہ ساتلو روزانہ د یو قیراط اجر کمیدل
۶۹	۴۱۰۰] سپو د وژلو حکم
۶۹	۴۱۰۱] د درې قسمہ سپو د قتلولو نہ استثناء
۷۰	۴۱۰۲] د ټولو سپو د نہ قتلولو وجہ
۷۱	۴۱۰۳] د خناورو د جنگولو ممانعت
۷۱	نکسو خناورو خوړل حلال دی اونکو مو حرام دی
۷۲	۴۱۰۴] اد ذی ناب خناور حرمت
۷۲	۴۱۰۵] پہ پنجه ټیکار کونکی مارغه د غوښې حرمت
۷۳	۴۱۰۶] د کورنی خرد غوښو حرمت
۷۳	۴۱۰۷] اد آس د غوښې حلت
۷۴	۴۱۰۸] د ځنگلی خرد غوښې حلت
۷۵	۴۱۰۹] اد سوې د غوښې حلت
۷۸	۴۱۱۰] د سمسري د غوښې حکم
۸۱	۴۱۱۱] د نبی علیه السلام د سمسارې خوړلو خخہ طبعی کرکه
۸۲	۴۱۱۲] د چرگ د غوښې حلت
۸۳	۴۱۱۳] د ملخ د خوراک حکم
۸۲	۴۱۱۴] د دریابی کب د خوراک واقعہ
۸۸	۴۱۱۵] پہ طعام کنہی د میچ پہ غورزیدو د هغې حکم
۸۹	۴۱۱۶] پہ غورو کنہی د مړې د پریوتو حکم
۹۲	۴۱۱۷] د مار د وژلو حکم

۹۳	۴۱۱۸] ذکر نہ د پیربانو د تخولو طریقہ
۹۲	۴۱۱۹] د چرمخکی د وژلو حکم
۹۷	۴۱۲۰] د چرمخکی باندې د فویسفہ اطلاق
۹۸	۴۱۲۱] د چرمخکی به وژلو د ثواب ملاویدل
۹۸	۴۱۲۲] د میري د وژلو حکم
۹۹	۴۱۲۳] په غوړو کي د مړي د لويدو مسئله
۱۰۰	۴۱۲۵] د ښک د غوښې حلال والې
۱۰۱	۴۱۲۶] د گندگي خوړونکي حيوان د غوښي حرمت
۱۰۳	۴۱۲۷] د سمساري غوښه خوړل حرام دي
۱۰۲	۴۱۲۸] پيشو حرامده
۱۰۲	۴۱۲۹] د کورنۍ خړ د غوښې حرمت
۱۰۷	۴۱۳۰] د اس د غوښو د خوړلو ممانعت
۱۰۸	۴۱۳۱] د معاهد د مال حکم
۱۰۹	۴۱۳۲] ماہي، ملخ، اینه او توري حلال دي
۱۰۹	۴۱۳۳] د سمک طافی حکم
۱۱۱	۴۱۳۴] د ملخ حکم
۱۱۲	۴۱۳۵] چرگ ته د بد وئیلو ممانعت
۱۱۳	۴۱۳۶] د مانخه دپاره د چرگ بانگ ورکول
۱۱۳	۴۱۳۷] په کور کښې د مار، د ښکاره کیدو صورت کښې مسنون عمل
۱۱۴	۴۱۳۸] د انتقام د ویرې د مار په نه قتلولو باندې زور نه
۱۱۵	۴۱۳۹] د مار او انسان دشمنی
۱۱۵	۴۱۴۰] د مار د قتلولو څخه د ویرې کولو مذمت
۱۱۲	۴۱۴۱] د زمزم په کوهی کښې مار
۱۱۲	۴۱۴۲] د وړو کي سپین مار د وژلو ممانعت
۱۱۷	۴۱۴۳] د خوراک په خیز کښې د مچ د پریوتلو حکم
۱۱۷	۴۱۴۴] د خوراک په خیز کښې د ماشی د غورخیدو حکم
۱۱۸	۴۱۴۵] د څلور قسمه حیواناتو د وژلو ممانعت
۱۱۹	۴۱۴۶] انسان سره د تحلیل او تحریم عدم اختیار
۱۲۰	۴۱۴۷] د خره د غوښو حرمت
۱۲۱	۴۱۴۸] د جناتو قسمونه

۱۲۲	دَعِيقِي بِلان
۱۲۳	[۴۱۴۹] د ماشوم څخه د خيري لرې کولو حکم
۱۲۳	[۴۱۵۰] د تخنيک مسنون عمل دې
۱۲۴	[۴۱۵۱] د هجرت څخه روسته په مدينه کښې اولنې پيدا شوې ماشوم
۱۲۵	[۴۱۵۲] د عقيقي د چيلو تعداد
۱۲۶	[۴۱۵۳] د عقيقي اهميت
۱۲۷	[۴۱۵۴] د هلك په عقيقه کښې يوه چيلۍ ذبح کول
۱۲۸	[۴۱۵۵] د حسنينو په عقيقه کښې يو يو گډ ذبحه کول
۱۲۹	[۴۱۵۶] د بچي څخه د عقيقه کولو محبوبيت
۱۳۰	[۴۱۵۷] د ماشوم غوږ کښې اذان کول
۱۳۱	[۴۱۵۸] په اوومه ورځ عقيقه کول
۱۳۲	[۲۱] كِتَابُ الْأَطْمَةِ
۱۳۲	د خوراكو نويان
۱۳۳	[۴۱۵۹] په گنړه کښې د خوراک کولو درې آداب
۱۳۴	[۴۱۶۰] د خوراک په وخت کښې د بسم الله ويلو اهميت
۱۳۴	[۴۱۶۱] په بسم الله سره د شيطان د شرکت څخه حفاظت
۱۳۵	[۴۱۶۲] په بنې لاس د خوراک ځکاک کولو مسنونيت
۱۳۶	[۴۱۶۳] په گس لاس سره د خوراک څښاک کولو ممانعت
۱۳۶	[۴۱۶۴] په دريو گوټو د خوراک کولو مسنونيت
۱۳۷	[۴۱۶۵] د گوټو او کاسې د څټلو حکم
۱۳۸	[۴۱۶۶] د روټي نه پس د گوټو څټل
۱۳۹	[۴۱۶۷] د پريوتلې نمرې حکم
۱۴۰	[۴۱۶۸] په ډډه لگولو سره د خوراک کولو کراهت
۱۴۱	[۴۱۶۹] په ميز او چوکۍ د خوراک کولو حکم
۱۴۴	[۴۱۷۰] د نبی عليه السلام پراته روټۍ نه خوړل
۱۴۴	[۴۱۷۱] نبی کریم ﷺ د ميدي تيار کړې شوی هيڅ شې نه دې خوړلې
۱۴۵	[۴۱۷۲] خوراک ته د بدو وييلو ممانعت
۱۴۶	[۴۱۷۳] مؤمن په يوې کولمې سره او کافر په اوو کولمو سره خوري
۱۵۰	[۴۱۷۷] د لږ خوراک د زياتو کسانو دپاره کفايت
۱۵۰	[۴۱۷۸] د ضرورت په وخت د يو کس خوراک د دوو دپاره کافي کيدل

- ۱۵۱ | ۴۱۷۹ | د بلیسہ فوائد
- ۱۵۲ | ۴۱۸۰ | د نبی علیہ السلام کدو لره خو بنول
- ۱۵۳ | ۴۱۸۱ | اہ حری سرہ د غوسی کب کول
- ۱۵۴ | ۴۱۸۲ | د سی علیہ السلام خور خیز لره خو بنول
- ۱۵۲ | ۴۱۸۳ | اسر که باندی د غوره برکاری افلاقی
- ۱۵۷ | ۴۱۸۴ | د حریری فضیلت او خاصیت
- ۱۵۹ | ۴۱۸۵ | یاد رنگ او وحوری بو خانی خوړل
- ۱۶۰ | ۴۱۸۶ | د کار کونډی خوراک
- ۱۶۱ | ۴۱۸۷ | د قجورو خوړلو مسنون طریقه
- ۱۶۲ | ۴۱۸۸ | په گنډه کښې د دوو دوو قجورو د خوړلو حکم
- ۱۶۲ | ۴۱۸۹ | د قجورو فضیلت
- ۱۶۳ | ۴۱۹۰ | د عجوه کجورو تاثیر
- ۱۶۴ | ۴۱۹۱ | د عجوه قجوري فضیلت
- ۱۶۴ | ۴۱۹۲ | یوې میاشتي پورې کتوئ نه پخول
- ۱۶۵ | ۴۱۹۳ | د نبی علیہ السلام فقیری
- ۱۶۵ | ۴۱۹۴ | په اوبو او کھجورو ئی چرته خینه نه ده مړه شوې
- ۱۶۲ | ۴۱۹۵ | د نبی علیہ السلام د فقیری بیان کول
- ۱۶۷ | ۴۱۹۶ | د اوبې د خوراک څخه پر هیز کول
- ۱۶۹ | ۴۱۹۷ | د بدبو داره خیز د خوړلو په وجه جمات ته د تلو ممانعت
- ۱۷۰ | ۴۱۹۸ | د خوراک خیزونو کښې په تللو سره برکت پیدا کیدل
- ۱۷۱ | ۴۱۹۹ | د خوراک نه پس د الله تعالی ﷻ حمد و نیل
- ۱۷۲ | ۴۲۰۰ | په شکر کولو سره د الله تعالی راضی کیدل
- ۱۷۳ | ۴۲۰۱ | په بسم الله سره په طعام کښې برکت
- ۱۷۴ | ۴۲۰۲ | د خوراک په اول او مینځ کښې بسم الله و نیل
- ۱۷۴ | ۴۲۰۳ | د بسم الله په و نیلو سره د شیطان طعام لره اولتی کول
- ۱۷۵ | ۴۲۰۴ | د خوراک څخه روسته د حمد مسنون کلمات
- ۱۷۶ | ۴۲۰۵ | د مالدار شکر گزار د روزي په تکلیف صبر کونکی سره برابری
- ۱۷۷ | ۴۲۰۶ | د څکاګ څخه روسته مسنون کلمات و نیل
- ۱۷۸ | ۴۲۰۸ | د خوراک څخه وړاندې او روسته د لاسونه وینځل
- ۱۷۹ | ۴۲۰۹ | د خوراک څخه وړاندې د شرعی اودس عدم مسنونیت

۱۸۰	[۴۲۱۱] د کاسې د طرفونو څخه خوراک کول
۱۸۱	[۴۲۱۲] په تکیه وهلو سره د خوراک نه کول
۱۸۱	[۴۲۱۳] په جمات کښې د خوراک ځکاګ حکم
۱۸۲	[۴۲۱۴] په غاښونو سره د غوښې د شوکولو حکم
۱۸۳	[۴۲۱۵] په چارې سره د غوښې کټ کول او خوړل
۱۸۳	[۴۲۱۶] په بیماری کښې د پرهیز اهمیت
۱۸۵	[۴۲۱۷] د نبی علیه السلام د کتوئی لاندینی ترکاری خوښول
۱۸۵	[۴۲۱۸] د خوراک نه پس پیالې او پلیټ صفا کول د مغفرت او بخشش ذریعه ده
۱۸۶	[۴۲۱۹] د خوب څخه وړاندې د لاس د غوړ والی صفا کولو ترغیب
۱۸۷	[۴۲۲۰] اُترید د نبی کریم ﷺ ډیر خوښ وو ..
۱۸۸	[۴۲۲۱] د زیتون فضیلت .....
۱۹۰	[۴۲۲۲] د سرکي فضیلت .....
۱۹۱	[۴۲۲۳] د قجوري د ترکاری په ځانې .....
۱۹۱	[۴۲۲۴] د غیر مسلم ډاکټر څخه د علاج کولو جواز
۱۹۳	[۴۲۲۵] د خربوزه د قجورو سره خوړل .....
۱۹۴	[۴۲۲۶] د قجورو وغیره څیزونو دننه حصه لټولو مسنونیت .....
۱۹۵	[۴۲۲۷] د پنیر چُسته د خوراک حُلت .....
۱۹۵	[۴۲۲۸] په څیزونو کښې د اصل په اعتبار سره حُلت .....
۱۹۶	[۴۲۲۹] د ښه د خوراک خواش کولو جواز .....
۱۹۷	[۴۲۳۰] د کچه اوړي د خوړلو ممانعت .....
۲۰۰	[۴۲۳۱] د پیاز خوړلو حکم .....
۲۰۰	[۴۲۳۲] د نبی علیه السلام کچولړه خوښول .....
۲۰۱	[۴۲۳۳] په گټه کښې د دوه قسمه خوراکونو جدا جدا طریقه .....
۲۰۲	[۴۲۳۴] د حریري فاندې .....
۲۰۳	[۴۲۳۵] د خریري اوبه د سترگو شفاء
۲۰۴	[۴۲۳۶] په چارې سره د غوښې د کټ کولو او خوړلو جواز
۲۰۶	[۴۲۳۷] د بسم الله نه وئیلو په وجه د شیطان په خوراک کښې شرکت
۲۰۷	[۴۲۳۸] د زیات خوراک په وجه غلام واپس کول .....
۲۰۸	[۴۲۳۹] مالګه بهترینه ترکاری دي .....
۲۰۹	[۴۲۴۰] خپلو سره د خوراک کولو کراهت .....

- ۴۲۴۱ | به بخ طعام کسی برکت
۲۰۹
۴۲۴۲ | د کاسی د خیل صفا کونکی د باره دعا
۲۱۰
فمیلستیا بیان
۴۲۴۳ | ملمسیا او کمال ایمان
۲۱۱
۴۲۴۴ | کوربه سره د دری ورځو څخه زیات د اېساریدو معانت
۲۱۲
۴۲۴۵ | میلستیا وجوب
۲۱۵
۴۲۴۶ | قابل اعماذ کوربه د غیر مدعو یونلو جواز
۲۱۵
۴۲۴۷ | د میلسیا اهمیت
۲۱۸
۴۲۴۸ | یلمستیا نه ورکونکی ته هم میلستیا ورکول
۲۱۸
۴۲۴۹ | اجازت نه ملاویدو په صورت کې د کور څخه واپس کیدل
۲۱۹
۴۲۵۰ | یر هیز گارانو باندې خوراک کول
۲۲۱
۴۲۵۱ | به خوراک کې د تشهد په شکل کیناستل
۲۲۲
۴۲۵۲ | په شریکه خوراک کولو کې برکت
۲۲۴
۴۲۵۳ | د انسان ضروریات اصلیه
۲۲۵
۴۲۵۴ | په جمع خوراک کولو کې د وړاندې بس کولو څخه معانت
۲۲۶
۴۲۵۵ | ننی علیه السلام او د ټولو څخه روسته بس کول
۲۲۷
۴۲۵۶ | د لویې باوجود د طعام خوړلو نه تکلفاً انکار کول د دروغ ویلو برابر دي
۲۲۸
۴۲۵۷ | په جمع طعام خوړل د برکت باعث دي
۲۲۸
۴۲۵۸ | میلمه سره تر کور دروازي پورې تلل
۲۲۹
۴۲۶۰ | د سخاوت والا کور ته د خیر راتلل
۲۲۹
سړي ځکه اضطرابی حالت ته رسیږي چه دده نپاره مرداره جانز ځکیري
۲۳۰
۴۲۶۱ | به حالت اضطرابی کې د مردارې د خوړلو حکم
۲۳۰
۴۲۶۲ | د مخصوصه په حالت کې د مردارې د خوړلو حکم
۲۳۲
د ځکلو د څیزو نیول
۴۲۶۳ | اوبه په درې ساگانو ځکل
۲۳۴
۴۲۶۴ | د مشک د ځلي څخه د اوبو ځکلو معانت
۲۳۶
۴۲۶۵ | د مشک د ځلي را تاوولو سره د اوبو ځکلو معانت
۲۳۷
۴۲۶۶ | په ولاړه د اوبو ځکلو حکم
۲۳۸
۴۲۶۷ | په ولاړه د ځکلي شوې اوبو د التی کولو حکم
۲۴۰
۴۲۶۸ | ننی کریم ﷺ د زمزم اوبه په ولاړه او ځکلي
۲۴۰

۴۲۶۹۱	ادوس نه پاتي شوي اوبه په ولاړه څكل
۲۴۱	
۴۲۷۰۱	په مشك كښې د شپه نيره كړې اوبو څكل
۲۴۲	
۴۲۷۱۱	سرو سپينو زرو په لوبښي كښې د څكلو حرمت
۲۴۴	
۴۲۷۲۱	سره او سپين زر د كافرانو دپاره
۲۴۴	
۴۲۷۳۱	په تقسيم كښې د ښي طرف څخه شروع كول
۲۴۵	
۴۲۷۴۱	د ښي طرف والا په اجازت سره گس طرف واله له ور كول
۲۴۷	
۴۲۷۵۱	په ولاړه او روانه د خوراك كولو حكم
۲۴۸	
۴۲۷۶۱	د ښي عليه السلام په ولاړه څكاك كول
۲۴۸	
۴۲۷۷۱	د څكلو په وخت په لوبښي كښې د ساه اخستلو ممانعت
۲۴۹	
۴۲۷۸۱	د څكاك بعضې آداب
۲۴۹	
۴۲۷۹۱	په لوبښي كښې د پوكي وهلو ممانعت
۲۵۰	
۴۲۸۰۱	په مات شوي ځاني د ځله لگولو ممانعت
۲۵۱	
۴۲۸۱۱	كله كله د مشك وغيره د ځلي نه په اوبو څكلو كي څه حرج نشته
۲۵۱	
۴۲۸۲۱	د خور او پيغ مشروب خوښول
۲۵۲	
۴۲۸۳۱	په مشروب اتو كښې د پيژ فضيلت
۲۵۳	
۴۲۸۴۱	د ښي عليه السلام دپاره د خوړو اوبو راوړل
۲۵۳	
۴۲۸۵۱	سرو او سپينو زرو په لوبښو كښې د څكاك ممانعت
۲۵۴	
۲۵۵	د قمع او د قينلو نويين
۲۵۵	
۴۲۸۶۱	د حضرت انس رضی اللہ عنہ د پاره د نيذو جوړول
۲۵۶	
۴۲۸۷۱	په نييذ باندې د وخت تيريدو په وجه نه څكل
۲۵۷	
۴۲۸۸۱	د كانه ي په لوبښي كښې نييذ جوړول
۲۵۸	
۴۲۸۹۰۱	د نييذ جوړولو دپاره ممنوعه لوبښي
۲۵۹	
۴۲۹۱۱	د نييذ دپاره د بعضې لوبښو د حرمت نسخ
۲۶۰	
۴۲۹۲۱	د هر نشه راوستونكي مشروب حرمت
۲۶۱	
۴۲۹۳۱	په شين منگي كي د جوړ شوي نييذ د څكلو ممانعت
۲۶۱	
۲۶۲	د لوبښو د پټولو نويين
۲۶۲	
۴۲۹۴۱	د شپې د داخلیدو بعضې آداب
۲۶۲	
۴۲۹۹۱	په كوم لوبښي كي چې د خوراك څكاك څه شي وي هغه د سربوښ كولو سره وري راوړي
۲۶۸	
۴۳۰۰۱	د اوده كيدو په وخت د اور مړه كول
۲۶۹	

۲۲۹	۴۳۰۱] خوب به وخت کنبې اور مړ کول
۲۷۰	۴۳۰۲] سې او خر آواز اوریدو سره د تعوذ حکم
۲۷۱	۴۳۰۳] د مړي په ذریعہ د اور خوریدل
۲۷۲	[۲۲] [کُتَابُ الْيَنَاسِ]
۲۷۲	ذباب بیان
۲۷۳	۴۳۰۴] اجبري کړې د نبي کریم ﷺ خونبه کړې وه
۲۷۴	۴۳۰۵] د نبي کریم ﷺ نقش دار خادر
۲۷۵	۴۳۰۶] د نبي عليه السلام د وفات په وخت دوه جامې
۲۷۵	۴۳۰۷] د نبي کریم ﷺ بستره
۲۷۶	۴۳۰۸] د نبي کریم ﷺ تکیه (بالبت)
۲۷۶	۴۳۰۹] په خادر کنبې سر پتول
۲۷۸	۴۳۱۰] په کور کنبې د بسترو ساتلو حکم . . . . .
۲۷۸	۴۳۱۱] د تکبریه وجه د پرتوگ د گیتو څخه لاندې ساتلو وعید
۲۷۹	۴۳۱۲] د تکبریه وجه د جامو په زمکه د رانیکلو حرمت
۲۸۰	۴۳۱۳] د تکبریه وجه د لنگ رانیکلو دنیاوی سزا
۲۸۰	۴۳۱۴] د گیتو څخه لاندې د لنگ ساتلو ممانعت . . . . .
۲۸۲	۴۳۱۶] د رینمو جامو اغستونکی باندې آخرت کنبې ددې حرمت
۲۸۳	۴۳۲۰] سرو دپاره د رینمو د استعمال حرمت
۲۸۴	۴۳۲۱] سرو او سپینو زرو په لوښو کنبې د ځکاک کولو ممانعت
۲۸۴	۴۳۲۲] د ښځو دپاره د رینمو د اغوستلو جواز
۲۸۵	۴۳۲۳] د څلورگوټو په اندازه د رینمو د استعمال جواز
۲۸۶	۴۳۲۵] د نبي کریم ﷺ طيلساني جبه
۲۸۸	۴۳۲۶] د عذر په وجه د رینمو د استعمال جواز
۲۸۹	۴۳۲۷] د رنگ شوو جامو د اغوستلو ممانعت
۲۹۰	۴۳۲۸] د قميص فضيلت
۲۹۰	۴۳۲۹] د نبي کریم ﷺ د قميص د لستونو اوږد والي
۲۹۱	۴۳۳۰] د ښې طرفه د جامو اغستل
۲۹۱	۴۳۳۱] لنگ او پرتوگ د پټنو د نیمې پورې ساتل
۲۹۲	۴۳۳۲] د لنگ، قميص او پټکي د اوږد ساتلو ممانعت .
۲۹۴	۴۳۳۳] د صحابه کرامو توپڼ گانې

۲۹۴	۴۳۳۴] د بنحو دپاره د پرتوگ وغيره لږ اوږد ساتل
۲۹۶	۴۳۳۶] د نبی کریم ﷺ په قميص کښې د گريوان محل
۲۹۷	۴۳۳۷] د سپينې جامې فضيلت
۲۹۷	۴۳۳۸] د پټکي د شملې مسئله
۲۹۸	۴۳۳۹] مخې ته او شاته شمله پريخودل
۲۹۹	۴۳۴۰] پرتو بې پټکۍ تړل د مسلمانانو امتيازي علامت دی
۳۰۰	۴۳۴۱] سره زر او ريښم د بنحو د پاره حلال او د سرو د پاره حرام دي
۳۰۰	۴۳۴۲] د نوي جامې د اغوستلو په وخت دعا
۳۰۱	۴۳۴۳] د خوراک او جامو اغوستو څخه وروسته دعا فضيلت
۳۰۲	۴۳۴۴] عائشې رضي الله عنها ته څو نصيحتونه ..
۳۰۳	۴۳۴۵] په لباس کښې سادگۍ د ايمان نښه ..
۳۰۴	۴۳۴۶] د تکبر په غرض د ښو جامو اغوستلو وعيد ..
۳۰۵	۴۳۴۷] د چا سره د مشابهت اختيارولو حکم ..
۳۰۵	۴۳۴۸] د دوو نیکو اعمالو فضيلت ..
۳۰۶	۴۳۵۰] د حق تعالي د عطاء کړي نعمتونو اظهار يو مطلوب عمل دي
۳۰۸	۴۳۵۱] د بدن او لباس درستگي او صفايي خوښ شي دي ..
۳۰۸	۴۳۵۲] د حيثيت مطابق جامې اغوستل ..
۳۰۹	۴۳۵۳] د سرو د پاره د سرې جامې د اغوستلو حرمت ..
۳۱۰	۴۳۵۴] د نبی عليه السلام يو څو کارو نښه کول ..
۳۱۰	۴۳۵۵] د لسو خبرو ممانعت ..
۳۱۲	۴۳۵۶] په سرو باندې د بعضې لباس حرمت ..
۳۱۴	۴۳۵۷] د ريښمو او شرمخ د څرمن په زين باندې د کيناستو ممانعت
۳۱۴	۴۳۵۸] د سور زين پوښ ممانعت ..
۳۱۵	۴۳۵۹] د نبی کریم ﷺ د ويښتانو سپينوالي
۳۱۶	۴۳۶۰] د نبی عليه السلام قطري څادر اغوستل ..
۳۱۷	۴۳۶۱] د نبی عليه السلام پيرې جامې اغوستل
۳۱۸	۴۳۶۲] د سرو دپاره د گلابي رنگ جامو ممانعت
۳۱۹	۴۳۶۳] د سور کرښيز څادر ذکر
۳۲۰	۴۳۶۴] د نبی عليه السلام نقاست
۳۲۰	۴۳۶۵] د نبی کریم ﷺ احتباء ..

- ۴۳۶۶ | بنخی دیارہد سمس اچولو نبوت
 ۴۳۶۷ | اديروني به سرو وول ورکول کافي دي
 ۴۳۶۸ | اديلنگ اوچ سابلو حکم
 ۴۳۶۹ | ادير سزکو لاندی د ازار خورندولو د حرمت اصل تکبر او غرور دي
 ۴۳۷۰ | اديلنگ وهلو يوه مسنون طريفه
 ۴۳۷۱ | اديسکی نړلو حکم
 ۴۳۷۲ | اديزننو دیارہد نروباریکو جامو کراحت
 ۴۳۷۳ | ادينوي جامو اغوستلو دعا
 ۴۳۷۴ | ادينوي کپړو په اچولو مسنون دعا وئيل
 ۴۳۷۵ | اديبنخو د پاره د باريکي جامي ممانعت
 ۴۳۷۶ | په عهد رسالت کښې د عائشي رضي الله عنها فقر او زهد
 ۴۳۷۷ | انبي کریم ﷺ او ريښمي قباء
 ۴۳۷۸ | په تتری کښې د ريښمو د لگولو اجازت
 ۴۳۷۹ | اديالله تعالیٰ د نعمت ښکاره کولو ترغيب
 ۴۳۸۰ | په مباحاتو کي چې څه غواړي خورئ او څکئ يي ليکن د اسراف او تکبر نه خان ساتئ
 ۴۳۸۱ | د دوو خيزونو په وجه په خوراک څکاګ کښې حرمت راتلل
 ۴۳۸۲ | جماتونو د پاره د سپينو جامو استجاب
 دگوتمي د اچولو بيان
 ۴۳۸۳ | اديسرو د پاره د سپينو زور د گوتمي د اچولو جواز
 ۴۳۸۴ | اديسرو د پاره د سرو زرو گوتمه د اچولو حرمت
 ۴۳۸۵ | اديسرو زرو گوتمي اچولو باره کښې وعيد
 ۴۳۸۶ | په مهر نبوت کښې درې کرښي
 ۴۳۸۷ | ادينبی کریم ﷺ د گوتمي جوړښت
 ۴۳۸۸ | په ښي لاس کښې د گوتمي اچول
 ۴۳۸۹ | اديگس لاس په قچه گوته د گوتمي اچول
 ۴۳۹۰ | په مينځمي او مسواکه گوته کښې د گوتمي د اچولو ممانعت
 ۴۳۹۱ | ادينبی کریم ﷺ په خپل ښي لاس کښې گوتمه اچول
 ۴۳۹۳ | په گس لاس کښې گوتمه اچول
 ۴۳۹۴ | اديسرو باندې د ريښمو او سرو زرو حرمت
 ۴۳۹۵ | په کم مقدار کښې د سرو زرو د استعمالولو جواز
 ۴۴۲

۳۴۳	۱۴۳۹۶] ادبیلو او د اوسنی د گومی د استعمالو لماعت
۳۴۵	۱۴۳۹۷] لسو خیزونو لره د نبی علیه السلام نه خوشول
۳۴۸	۱۴۳۹۸] په پخو کبې د گنگرو د اچولو حرم
۳۴۸	۱۴۳۹۹] د گنگرو د استعمال کراه
۳۴۹	۱۴۴۰۰] د مجبوری په وجه د سرو زرو د استعمال اجازت
۳۵۰	۱۴۴۰۱] د سرو زرو په استعمال باندې وعید
۳۵۱	۱۴۴۰۲] د پخو دپاره د سرو زرو په استعمال باندې وعید
۳۵۱	۱۴۴۰۳] د نمائش دپاره د زیوراتو په استعمال باندې وعید
۳۵۲	۱۴۴۰۴] د جنت د سرو زرو او رینمو د حاصلولو طریقه
۳۵۲	۱۴۴۰۵] د سرو زرو گوتمه غورزول
۳۵۳	۱۴۴۰۶] ماشومانو ته د سرو زرو د اچولو لماعت
۳۵۴	د پیژرین
۳۵۴	۱۴۴۰۷] د نبی کریم ﷺ چپل (خپلی) مبارکي
۳۵۵	۱۴۴۰۸] د نبی علیه السلام د خپلو دوه تسمیې
۳۵۶	۱۴۴۰۹] د پټو اچولو فائده
۳۵۶	۱۴۴۱۰] په پیزار اچولو کبې د نبی طرف څخه شروع کول
۳۵۷	۱۴۴۱۱] په یوه پښه پیزار او بله خپه ایله ساتلو کراهت
۳۵۸	۱۴۴۱۲] په یوه پټه کبې د گرځیدو لماعت
۳۵۸	۱۴۴۱۳] د نبی کریم ﷺ د پټو تسمیې
۳۵۹	۱۴۴۱۴] په ولاړه د پټو په پخو کولو لماعت
۳۵۹	۱۴۴۱۶] آیا نبی کریم ﷺ په یوه پښه کې خپلی اچولو سره گرځیدي
۳۶۰	۱۴۴۱۷] پټه په ناسته ویستل
۳۶۱	۱۴۴۱۸] د نبی کریم ﷺ د پاره د نجاشي د طرف نه د موزو هدیه
۳۶۲	د منجکړ څکولویان
۳۶۳	۱۴۴۱۹] د حاضی خپل خاوند لره سر گمنخول
۳۶۳	۱۴۴۲۰] د پنځه فطرتی خیزونه
۳۶۶	۱۴۴۲۱] د بریري اوږدولو حکم
۳۶۷	۱۴۴۲۲] د فطرتی خیزونو د کټ کولو زیاته موده
۳۶۸	۱۴۴۲۳] د خضاب لگولو حکم
۳۷۲	۱۴۴۲۴] د ابوبکر د پلار د گیرې د خضاب کولو حکم

٣٧٢	١٤٢٥] د سر به ويخو کسي دلاري جوړول
٣٧٤	١٤٢٦] د ماسوم د نيم سر د خړلو ممانعت
٣٧٥	١٤٢٧] د ماسوم د بعضي وينو خړول او د بعضي د بړيخودلو ممانعت
٣٧٥	١٤٢٨] ابله نرښخي د نبي کریم سره لعنت
٣٧٦	١٤٢٩] العنسی ښځی او سړی
٣٧٧	١٤٣٠] د انساني وينو څخه د فاندې اخستلو حرمت
٣٧٩	١٤٣١] د الله تعالی په تخليق کښې بدلون راوستونکو باندې لعنت
٣٨١	١٤٣٢] د خال لگولو ممانعت
٣٨١	١٤٣٣] د سر د وينو د راغونډولو حکم
٣٨٢	١٤٣٤] سړو د پاره د زغرانو د استعمالولو ممانعت
٣٨٢	١٤٣٥] د رنگ داره خوشبو د استعمالولو حکم
٣٨٣	١٤٣٦] د خوشبو داره لرگي د لوگي استعمالول
٣٨٤	١٤٣٧] د بریتو د کټ کولو مسنونیت
٣٨٥	١٤٣٨] د بریتو په نه کټ کولو وعید
٣٨٥	١٤٣٩] د پيري د برابرولو ذکر
٣٨٦	١٤٤٠] سړو د پاره د خلوق خوشبوې د استعمالولو ممانعت
٣٨٧	١٤٤١] د زنانه خوشبوې لگولو په وجه د مونځ نه قبلیدل
٣٨٧	١٤٤٢] د خلوق په استعمال د ناراضگي اظهار
٣٨٨	١٤٤٣] د سړو او ښځو په عطرونو کښې فرق
٣٨٨	١٤٤٤] د نبي کریم سره خوشبو استعمالولو لوبښ
٣٨٩	١٤٤٥] د نبي کریم سره په کثرت سره په سر کښې تیل لگول
٣٩٠	١٤٤٦] د نبي کریم سره زلفي مبارکي
٣٩٠	١٤٤٧] د نبي کریم سره په وينو کښې لارويستل
٣٩١	١٤٤٨] هر وخت د منگړ کولو ممانعت
٣٩٢	١٤٤٩] کله کله د خبي ابله خبي د گرځيدو استحباب
٣٩٣	١٤٥٠] د وينستانو په ښه شان د ساتلو حکم
٣٩٣	١٤٥١] د نکريزو او وسعي خضاب لگولو حکم
٣٩٥	١٤٥٢] د تور خضاب د استعمال باره کښې وعید
٣٩٦	١٤٥٣] د زير خضاب لگولو جواز
٣٩٧	١٤٥٤] د خضاب درې درجې

۳۹۷	۱۴۴۵۵] د خضاب لگولو حکم
۳۹۸	۱۴۴۵۸] د مسلمان د وینتو د سپیندو فضیلت
۳۹۹	۱۴۴۵۹] اسپین وینستہ د قیامت په ورځ د رنر اسب
۳۹۹	۱۴۴۶۰] د نبی کریم ﷺ د سرمبارک وینستان
۴۰۰	۱۴۴۶۱] د سرو د وینستانو د زیات اوږدولو کراہت
۴۰۱	۱۴۴۶۲] د برکت دپاره د وینستانو ساتل
۴۰۲	۱۴۴۶۳] د جعفر د پچو وینستان خربل
۴۰۳	۱۴۴۶۴] د ښځې د ختنې سنت، ذکر
۴۰۴	۱۴۴۶۵] د ښځو د سر په وینستانو د نکریزو خضاب لگولو کراہت
۴۰۴	۱۴۴۶۶] د ښځو په لاسونو د نکریزو د لگولو استحباب ..
۴۰۵	۱۴۴۶۷] ښځو دپاره په لاسونو د نکریزو لگولو ترغیب
۴۰۶	۱۴۴۶۸] د عذریہ وجه د خال لگولو جواز ..
۴۰۷	۱۴۴۶۹] په یو قسم سړی او ښځه باندې د نبی علیہ السلام لعنت
۴۰۷	۱۴۴۷۰] ښځې دپاره د سرو لباس اچولو باندې لعنت
۴۰۸	۱۴۴۷۱] د نبی علیہ السلام د زیب او زینت څخه بې رغبتی
۴۱۱	۱۴۴۷۲] د سرمه «رانجو» لگولو حکم ..
۴۱۲	۱۴۴۷۳] د ائمه رانجو فائدې ..
۴۱۳	۱۴۴۷۴] د سرو دپاره حمامونو ته د تلو اجازت ..
۴۱۴	۱۴۴۷۵] ښځې دپاره مشترکه حمامونو ته د داخلیدو ممانعت ..
۴۱۵	۱۴۴۷۶] د زنانو دپاره د بازار غسل خانو ته د تلو ممانعت
۴۱۶	۱۴۴۷۷] د بغیر لنگه حمام ته د داخلیدو ممانعت ..
۴۱۷	۱۴۴۷۸] د نبی کریم ﷺ په سرمبارک کښې خضاب نه لگول
۴۱۸	۱۴۴۷۹] د عبد الله بن عمر رضی الله عنهما د خضاب استعمال
۴۱۹	۱۴۴۸۰] د رسول الله ﷺ مبارک وینستہ
۴۱۹	۱۴۴۸۱] د نرښځې لړه د ښار څخه د ویستلو حکم
۴۲۰	۱۴۴۸۲] د نارینو دپاره د رنگدارې خوشبوئې د استعمال ممانعت
۴۲۱	۱۴۴۸۳] د وینستانو حفاظت کول ..
۴۲۱	۱۴۴۸۴] د غیر مسلمو په شان د وینستانو ساتلو ممانعت ..
۴۲۲	۱۴۴۸۵] د ښځې د سر خربلو حرمت ..
۴۲۳	۱۴۴۸۶] د سر او ږیری د وینستانو د صفائی خیال ساتل ..

۴۲۳	۴۴۸۷] از کوز آنکھ صحن د صف سائلو حکم
۴۲۵	۴۴۸۸] از برسو د کمولو مسنونہ
۴۲۶	د تصویر انویسان
۴۲۷	۴۴۸۹] از تصویر د جوړولو او ساتلو مسئلہ
۴۲۹	۴۴۹۰] از غیر ضروری سبی د وزلو حکم
۴۳۰	۴۴۹۱] د صلیبی او تصویری خیزونو ماتول
۴۳۱	۴۴۹۲] د قیامت په ورځ د تصویر د جوړونکی عذاب
۴۳۲	۴۴۹۳] د زیب او زینت دپاره د پردې د زورندولو حکم
۴۳۳	۴۴۹۴] بلا ضرورتہ د نمائشی پردو حکم
۴۳۴	۴۴۹۵] د تصویر جوړونکی دپاره وعید
۴۳۶	۴۴۹۶] د الله تعالی د صفت تخلیق خپلولو وعید
۴۳۷	۴۴۹۷] مصورتہ د ټولو څخه د زیات عذاب
۴۳۷	۴۴۹۸] د تصویرونو جوړولو په شمار د عذاب ملاویدل
۴۳۸	۴۴۹۹] درې لوی گناهونه او په هغې باندې عجیبه سزا
۴۴۰	۴۵۰۰] د نرد شیر د لوبې کولو مذمت
۴۴۱	۴۵۰۱] په بستره د تصویر جوړولو جواز
۴۴۲	۴۵۰۲] د تصویر جوړونکو دپاره د جهنم څخه د خټ راوتل
۴۴۳	۴۵۰۳] د نغاري د استعمال حکم
۴۴۳	۴۵۰۴] د بعضی حرامو مشروباتو معانعت
۴۴۴	۴۵۰۵] د نرد لوبې حرمت
۴۴۴	۴۵۰۶] د کونټرو د الوزولو حکم
۴۴۵	۴۵۰۷] د تصویر جوړولو د پیشې حکم
۴۴۶	۴۵۰۸] قبر سره د صاحب قبر د تصویر جوړولو حکم
۴۴۸	۴۵۰۹] پنځه قسمه خلقو دپاره سخت ترین عذاب
۴۴۸	۴۵۱۰] شطرنج که د عجمیانو جواړی
۴۴۹	۴۵۱۱] د شطرنج لوب غاړی باندې د گناهکار اطلاق
۴۴۹	۴۵۱۲] د شطرنج د لوبې عدم جواز
۴۵۰	۴۵۱۳] د سبی او پیشو د ساتلو په حکم کښې فرق
۴۵۲	[۲۳] کِتَابُ الْعِلْبِ وَالرُّقَى
۴۵۲	د طبیبانو دم چپ چین

۴۵۸	[۴۵۱۴] د ہری بیماری د علاج امکان
۴۵۸	[۴۵۱۵] دوائی د علاج ظاہری ذریعہ
۴۶۰	[۴۵۱۶] پہ دربو خیزونو کنبی د شفاء ثبوت
۴۶۱	[۴۵۱۷] د جابر رضی اللہ عنہ پلار داغل ...
۴۶۲	[۴۵۱۸] د نبی علیہ السلام سعد بن معاذ لڑہ داغل ..
۴۶۲	[۴۵۱۹] د ابی بن کعب داغل ..
۴۶۳	[۴۵۲۰] د کلونجی خاصیت ..
۴۶۴	[۴۵۲۱] پہ شاتو کنبی شفاء ..
۴۶۶	[۴۵۲۲] د قسط بحرۃ پہ ذریعہ علاج ..
۴۶۶	[۴۵۲۳] د ماشومانو پہ قسط سرہ د علاج کولو ترغیب ..
۴۶۷	[۴۵۲۴] د ذات الجنب علاج ..
۴۶۹	[۴۵۲۵] پہ اوبو سرہ د تہی علاج ..
۴۶۹	[۴۵۲۶] د دم پہ ذریعہ د علاج کولو اجازت ..
۴۷۰	[۴۵۲۷] د بدنظری د پارہ دم اچول ..
۴۷۱	[۴۵۲۸] د بدنظری پہ وجہ پہ مخ کنبی زیر والی ..
۴۷۱	[۴۵۲۹] د دم درہا جواز ..
۴۷۲	[۴۵۳۰] د دم درہا کولو مشروط جواز ..
۴۷۳	[۴۵۳۱] د بدنظری اثر ..
۴۷۴	[۴۵۳۲] د هر مرض د علاج امکان ..
۴۷۵	[۴۵۳۳] پہ مریض پہ زورہ د خوراک او خکاک کولو ممانعت
۴۷۶	[۴۵۳۴] د سړې مخې پہ داغلو سرہ د علاج کول ..
۴۷۶	[۴۵۳۵] پہ قسط بحرۃ اوزیتون سرہ د ذات الجنب علاج ..
۴۷۷	[۴۵۳۶] د ذات الجنب بیماری د پارہ د زیتون تیل تجویز کول ..
۴۷۷	[۴۵۳۷] پہ جلاب سرہ د علاج کول ..
۴۷۸	[۴۵۳۸] پہ حرامو خیزونو د علاج کولو ممانعت ..
۴۷۹	[۴۵۳۹] د حرامو دوائی استعمال خڅہ ممانعت ..
۴۸۰	[۴۵۴۰] د سراو پینو د درد علاج ..
۴۸۰	[۴۵۴۱] پہ زخم باندې د نکریزو لگول ..
۴۸۱	[۴۵۴۲] د بنکر د لگولو مسنونیت ..
۴۸۲	[۴۵۴۳] د بریش د پارہ د بنکر لگول ..

۴۸۲	۴۵۴۴] د فرسود طرفہ د بنکر لگولو تاکيد
۴۸۳	۴۵۴۵] د جيندخي خخه د دوانی جوړولو ممانعت
۴۸۴	۴۵۴۶] د نبي کریم ﷺ د خب به رگونو کښي بنکر لگول
۴۸۴	۴۵۴۷] په مخصوص ورځو کښي د بنکر لگولو حکم
۴۸۵	۴۵۴۸] د حجامت مخصوص ورځي
۴۸۵	۴۵۴۹] د سه شنبه په ورځ د بنکر لگولو ممانعت
۴۸۶	۴۵۵۰] د چهارشنبه هفتي په ورځ د بنکر لگولو ممانعت
۴۸۷	۴۵۵۱] د چهارشنبه يا هفتي په ورځ د بنکر لگولو ممانعت
۴۸۷	۴۵۵۲] د تعويذ حکم
۴۸۹	۴۵۵۳] انشرد د شيطان کاردی
۴۹۰	۴۵۵۴] د دري څيزونو باره کښي د نبي عليه السلام لاپرواهي
۴۹۱	۴۵۵۵] د داغ لگولو او دم درها کولو حکم
۴۹۳	۴۵۵۶] د تعويذ باره کښي د عبدالله بن حکيم عقیده.
۴۹۴	۴۵۵۷] د دم کولو د اثر ذکر
۴۹۴	۴۵۵۹] د دوو څيزونو دپاره دم درها کول
۴۹۵	۴۵۶۰] د تيز نظرسره د تقدير بدليدو ويره
۴۹۶	۴۵۶۱] د نمله دم درها
۴۹۷	۴۵۶۲] د نظر لگيدو يوه واقعه
۵۰۰	۴۵۶۴] د بد نظر خخه پناه غوښتل
۵۰۰	۴۵۶۵] د مغربون ذکر
۵۰۲	۴۵۶۶] په انساني بدن کښي د معدي اهميت
۵۰۳	۴۵۶۷] د لړم چيچلي علاج
۵۰۴	۴۵۶۸] د نبي کریم ﷺ د ويښته مبارک برکت
۵۰۵	۴۵۶۹] د پوڅکي اخري پری خواص
۵۰۶	۴۵۷۰] د شاتو خاصيت
۵۰۷	۴۵۷۱] د شفاء دوه لونی ذرائع
۵۰۷	۴۵۷۲] بي ضرورته د بنکر لگولو نقصان
۵۰۸	۴۵۷۳] د بنکر لگولو ورځي
۵۰۹	۴۵۷۴] د مياشتي په اوولسم تاريخ د بنکر لگولو فائده

دفال اوبدقالي بيان

- ۵۱۰ .....
 ۵۱۱ [۴۵۷۶] په شريعت كښې د بدقالي نفی
 ۵۱۲ [۴۵۷۷] د مرض بل ته د لريدو مسئله
 ۵۱۲ [۴۵۷۸] د متعدی بيماري نفی
 ۵۱۸ [۴۵۷۹] د خلورو خيزونو نفی
 ۵۱۸ [۴۵۸۰] د غول نفی .....
 ۵۲۰ [۴۵۸۱] د جذامی سره بيعت نه كول .....
 ۵۲۰ [۴۵۸۲] د نيك فال نيولو ثبوت .....
 ۵۲۱ [۴۵۸۳] شيطاني اعمال .....
 ۵۲۲ [۴۵۸۴] په بدقالي د شرك اطلاق .....
 ۵۲۴ [۴۵۸۵] د نبي كريم ﷺ د جذامي سره طعام خوړل .....
 ۵۲۴ [۴۵۸۶] د بدقالي نفی .....
 ۵۲۵ [۴۵۸۷] د نيك قالي په توگه ښه نومونو خوښول .....
 ۵۲۵ [۴۵۸۸] په نوم سره فال نيول .....
 ۵۲۶ [۴۵۸۹] د كور سپيره والي .....
 ۵۲۷ [۴۵۹۰] د خرابي آب و هوا د پريخودلو حكم .....
 ۵۲۹ [۴۵۹۱] د مكروه خيز په پيښيدو مسنون دعا .....
 ۵۳۰ .....
 ۵۳۱ [۴۵۹۲] د نبي عليه السلام څخه درې تپوسونه .....
 ۵۳۲ [۴۵۹۳] د كاهن د خبري درشتيا كيدو وجه .....
 ۵۳۳ [۴۵۹۴] يو رښتياؤ سره سل دروغ يو ځانې كول .....
 ۵۳۵ [۴۵۹۵] انجوميانو او كاهنانو ته د ورتگ نقصان .....
 ۵۳۵ [۴۵۹۶] استورو ته د باران كولو نسبت كول .....
 ۵۳۶ [۴۵۹۷] د باران په كيدو د بعضي خلقو كافر كيدل .....
 ۵۳۷ [۴۵۹۸] د علم نجوم د حاصلولو حكم .....
 ۵۳۸ [۴۵۹۹] د كاهنانو خبرو لره د رښتيا گټو لولو وعيد .....
 ۵۳۸ .....
 ۵۴۰ [۴۶۰۰] د كاهنانو د غيبو خبرو كولو وجه .....
 ۵۴۰ [۴۶۰۱] د شهاب ثاقب حقيقت .....
 ۵۴۲ [۴۶۰۲] د ستورو د پيدائش مقاصد .....
 ۵۴۳ [۴۶۰۴] د كاهن حكم

۵۴۴	۱۴۲۰۵] ستورو لره د مؤثر حقیقی گنرلو حکم
۵۴۵	[۲۴] کِتَابُ الرُّفَا
۵۴۵	ذخیرہ نویبان
۵۴۸	۱۴۲۰۶] د نیک مسلمان د خوب رشتینوالی
۵۴۹	۱۴۲۰۸] د ښه خوب د نبوت حصہ کیدل
۵۵۱	۱۴۲۰۹] د نبی کریم ﷺ په خوب کښې لیدل
۵۵۴	۱۴۲۱۰] د نبی علیه السلام په خوب کښې لیدل
۵۵۴	۱۴۲۱۱] د نبی کریم په خوب کښې د لیدلو فضیلت
۵۵۵	۱۴۲۱۲] د ښه او خراب خوب بیانولو اسلامی طریقہ
۵۵۶	۱۴۲۱۳] د خراب خوب د لیدو درې آداب
۵۵۷	۱۴۲۱۴] د خوبونو اقسام
۵۵۹	۱۴۲۱۵] په خوب کښې د طوق لیدل نه خوښول
۵۶۰	۱۴۲۱۶] شیطانی خوب چاته نه بیانول
۵۶۰	۱۴۲۱۷] د نبی کریم ﷺ یو خوب
۵۶۱	۱۴۲۱۸] د هجرت متعلق د نبی کریم ﷺ خوب
۵۶۳	۱۴۲۱۹] په دوو دروغونو پیغمرانو سره د یو خوب تعبیر
۵۶۵	۱۴۲۲۰] د جینې تعبیر د عمل په جاری والی سره
۵۶۵	۱۴۲۲۱] د نبی علیه السلام اوږد خوب لیدل
۵۶۹	۱۴۲۲۲] خپل خیر خواه ته خوب بیانول
۵۷۱	۱۴۲۲۳] د ورقه ابن نوفل متعلق د نبی علیه السلام خوب لیدل
۵۷۲	۱۴۲۲۴] د نبی کریم ﷺ په تندي مبارک د سجدي کولو خوب لیدل
۵۷۳	۱۴۲۲۵] د عالم برزخ متعلق د نبی کریم علیه السلام یو خوب
۵۷۵	۱۴۲۲۶] د دروغو خوب د بیانولو مذمت
۵۷۵	۱۴۲۲۷] د کوم وخت خوب زیات رښتیا وي
۵۷۶	[۲۵] کِتَابُ الْآذَاب
۵۷۶	د آذوبویبان
۵۷۷	د سلام بیبان
۵۷۸	۱۴۲۲۸] د فرښتو حضرت آدم علیه السلام ته سلام کول
۵۸۰	۱۴۲۲۹] په هر چا باندې د سلام اچولو ترغیب
۵۸۱	۱۴۲۳۰] د یو مسلمان په بل مسلمان شپږ حقونه

۵۸۲	[۴۶۳۱] دتعلق او دوستي قائمولو بهترينه ذريعه سلام دي
۵۸۳	[۴۶۳۲] په کوم مسلمان به په کوم مسلمان سلام اچوی؟
۵۸۳	[۴۶۳۳] د کشر په مشر سلام اچول
۵۸۴	[۴۶۳۴] د نبی علیه السلام په ماشومانو سلام اچول
۵۸۴	[۴۶۳۵] په غیر مسلم د سلام اچولو حکم
۵۸۵	[۴۶۳۶] د يهوديانو خيانت
۵۸۶	[۴۶۳۷] اهل کتابوته د سلام جواب ورکولو طريقه
۵۸۷	[۴۶۳۸] د نبی علیه السلام صبر او تحمل
۵۸۹	[۴۶۳۹] د مسلم او غیر مسلم مخلوط مجلس کي د سلام کولو طريقه
۵۸۹	[۴۶۴۰] لاري ته د هغې حقونه ورکول
۵۹۱	[۴۶۴۱] ورک شوی ته لار بنودل
۵۹۱	[۴۶۴۲] د مظلوم فرياد رسی کول
۵۹۲	[۴۶۴۳] د اسلامي معاشري شپږ اصول
۵۹۳	[۴۶۴۴] د سلام په جواب کښي د مسنون زيادت ثواب
۵۹۴	[۴۶۴۵] د سلام په جواب کښي د مغفرته حکم
۵۹۵	[۴۶۴۶] په سلام کي د مخکي کيدو فضيلت
۵۹۵	[۴۶۴۷] پر دوښخوته د سلام کولو حکم
۵۹۶	[۴۶۴۸] د سلام سنت کفايه کيدل
۵۹۷	[۴۶۴۹] په گوتو سره د سلام کولو ممانعت
۵۹۸	[۴۶۵۰] په هر نوی ملاقات باندې سلام کول پکار دی
۵۹۸	[۴۶۵۱] په کور کښي د داخلیدو یا د وتلو په وخت سلام کوونی
۵۹۹	[۴۶۵۲] په کور والا باندې د سلام اچولو فائده
۵۹۹	[۴۶۵۳] اول سلام بيا کلام
۶۰۰	[۴۶۵۴] په سلام کښي د جاهليت قديمه او جديده تقليد ناجائز دي
۶۰۱	[۴۶۵۵] غائبانه سلام او د هغې جواب
۶۰۲	[۴۶۵۶] په خطونو کښي د سلام ليکلو طريقه
۶۰۳	[۴۶۵۷] په ليکلي شوی خط باندې د خاورې شيندل ووجه

۲۰۴	۴۲۵۸] پہ غور کنبی د قلم کی خود
۲۰۴	۴۲۵۹] د ضرورت د وجہ نہ د غیر مسلمو ژبہ زده کول جائز دی
۲۰۲	۴۲۶۰] د ملاقات او د رخصت په وخت سلام کولی
۲۰۷	۴۲۶۱] په لار کنبی د ناسی حق ادا کولی
۲۰۷	۴۲۶۲] د سلام شروع او حضرت آدم علیه السلام
۲۱۰	۴۲۶۳] ښخو ته د سلام کولو حکم
۲۱۱	۴۲۶۴] د سلام د ثواب د حاصلولو د پاره د بازار چکر وهل
۲۱۲	۴۲۶۵] په سلام کنبی یغل کونکې لونی بخیل دی
۲۱۳	۴۲۶۶] په سلام کنبی رومي والي کونکې د تکبر نه پاک دي
۲۱۴	د اجازت اخستو بیان
۲۱۵	۴۲۶۷] په درې ځل سلام باندې که اجازت ملاؤ نه شو نو واپس لار شه
۲۱۶	۴۲۶۸] د حضرت ابن مسعود رضی الله عنہ رسول الله ﷺ سره نیز دیکت
۲۱۷	۴۲۶۹] خپله پیژندگلو په غیر مبهم الفاظو کنبی کول پکار دی
۲۱۸	۴۲۷۰] قاصد سره د راتلو په وخت د بیا غوښتلو اجازت ضرورت نشته دي
۲۱۹	۴۲۷۱] سلام کولو سره اجازت غواړه
۲۲۰	۴۲۷۲] د بلونکي سره راتلونکي د پاره د اجازت ضرورت نشته
۲۲۰	۴۲۷۳] د اجازت په وخت د دروازي نه اخوا او دریدل پکار دی
۲۲۱	۴۲۷۴] که په کور کنبی مور هم وی بیا هم اجازت غوښتل پکار دی
۲۲۲	۴۲۷۵] حضرت علی رضی الله عنه د اجازت یو صورت
۲۲۳	۴۲۷۶] سلام نه کونکي ته ځان ته د راتلو اجازت مه ورکوی
۲۲۴	مصافحي او مصافحي بيان
۲۲۴	۴۲۷۷] مصافحه ثابته ده
۲۲۴	۴۲۷۸] ماشوم ښکلول مستحب دی
۲۲۵	۴۲۷۹] د مصافحي فضيلت
۲۲۶	۴۲۸۰] د سلام په وخت تیتیدل منع دی
۲۲۷	۴۲۸۱] د سلام یوه طریقه
۲۲۷	۴۲۸۲] د سفر نه په راتلو سره معافه او تقییل جائز دي

۲۲۸	۱۴۲۸۳] د معانقہ جواز
۲۲۹	۱۴۲۸۴] حضرت عکرمہ <small>رضی اللہ عنہ</small> پہ راتنگ باندی معانقہ
۲۳۰	۱۴۲۸۵] دیوسری حضور پاک لڑہ د بشکولو یوہ عجیبہ قصہ
۲۳۲	۱۴۲۸۶] پہ تنندی باندی د بشکولو ثبوت
۲۳۳	۱۴۲۸۷] د جعفر پہ راتلو باندی د نبی علیہ السلام خوشحالی
۲۳۴	۱۴۲۸۸] د نبی علیہ السلام پنبی اولاسونہ بشکول
۲۳۶	۱۴۲۸۹] د فاطمہ <small>رضی اللہ عنہا</small> د خیل والد صاحب لاس بشکول
۲۳۷	۱۴۲۹۰] حضرت صدیق اکبر <small>رضی اللہ عنہ</small> عمل
۲۳۸	۱۴۲۹۱] اولاد د ریحان د گل پہ شان دی
۲۳۹	۱۴۲۹۲] حسنینو خخہ د نبی علیہ السلام محبت
۲۳۹	۱۴۲۹۳] دري عملونہ اود هغې نتائج
۲۴۰	۱۴۲۹۴] پہ مصافحې کولو سرہ د گناہ رزیدل
۲۴۱	تعظیماً د اودریدو بیان
۲۴۳	۱۴۲۹۵] حضرت سعد <small>رضی اللہ عنہ</small> د پاره د مجلس والو پاسیدل
۲۴۴	۱۴۲۹۶] خوک د هغه د خانی نه پاسول او پخپله د کیناستلو حرمت
۲۴۵	۱۴۲۹۷] د مجلس نه د خه وخت د پاره د پاسیدونکی د خانی حکم
۲۴۵	۱۴۲۹۸] د نبی علیہ السلام د خیل خان د پاره د اودریدو بد گنہل
۲۴۶	۱۴۲۹۹] خلق خپلې مخې ته د اودرولو باره کنبې وعید
۲۴۷	۱۴۷۰۰] د نبی علیہ السلام خیل خان د پاره د اودریدو صحابو لڑه منع کول
۲۴۷	۱۴۷۰۱] د ابوبکره د بل په خانی کنبې د کیناستو خخه انکار
۲۴۸	۱۴۷۰۲] مجلس ته د واپس راتلو په صورت کنبې د ننبی کیخودل
۲۴۹	۱۴۷۰۳] د دوو کسانو په مینځ کنبې د کیناستو معانعت
۲۵۰	۱۴۷۰۴] د دوو کسانو په مینځ کنبې د کیناستو خخه معانعت
۲۵۰	۱۴۷۰۵] د مجلس په ختمیدو د قیام جواز
۲۵۰	۱۴۷۰۶] مجلس ته د راتلونکی سړی خاطر مدارات کول
۲۵۲	د کیناستو سلاستو او تلوی بیان
۲۵۲	۱۴۷۰۷] د احتباء په صورت کنبې د کیناستو جواز

۲۵۳	[۴۷۰۸] [۴۷۰۸] به استلقاء سره د ناست جواز
۲۵۴	[۴۷۰۹] خپه په خپه کي خودو سره د نيغي سملاستو ممانعت
۲۵۴	[۴۷۱۰] د استلقاء څخه ممانعت
۲۵۵	[۴۷۱۱] په تکبر سره د تگ کونکي انجام
۲۵۶	[۴۷۱۲] په تکیه بالغ باندې د ډډکې لگولو ستيت
۲۵۶	[۴۷۱۳] د لاسونو راټولو سره د کيناستو حکم
۲۵۷	[۴۷۱۴] د قرفصا په صورت کښې د کيناستلو حکم
۲۵۸	[۴۷۱۵] د سحر د مانځه څخه پس د څانښت پورې په خپل مجلس کښې ناسته
۲۵۹	[۴۷۱۶] د رسول الله ﷺ د شپې وخت کښې د ډيرې اچولو طريقه
۲۵۹	[۴۷۱۷] قبلې طرف ته د پخو نه غزول
۲۶۱	[۴۷۱۸] په خيټه او پر مخې سملاستلو کراهت
۲۶۱	[۴۷۱۹] د پر مخې سملاستلو کراهت
۲۶۳	[۴۷۲۰] د چارديو ارثي يا پردې څخه بغير په چت باندې د سملاستو ممانعت
۲۶۴	[۴۷۲۱] بغير د يو اله چت باندې د سملاستو ممانعت
۲۶۵	[۴۷۲۲] د حلقې په مينځ کښې د کيناستو حرمت
۲۶۵	[۴۷۲۳] په مجلسونو کښې د فراخه والي فضيلت
۲۶۶	[۴۷۲۴] په مجلس کښې د نژدې کيناستو ترغيث
۲۶۷	[۴۷۲۵] نيم په نمر او نيم په سيوري د کيناستو ممانعت
۲۶۷	[۴۷۲۶] نمر او سيوري ته د ناستې کراهت
۲۶۸	[۴۷۲۷] په لاره کښې د زنانو د تگ حصه
۲۶۹	[۴۷۲۸] د سرودپاره د ښځو په مينځ کښې د تلو حرمت
۲۷۰	[۴۷۲۹] د مجلس په خالي ځانې کښې کيناستل
۲۷۰	[۴۷۳۰] د کيناستو يوه ممنوع طريقه
۲۷۱	[۴۷۳۱] په پر مخې سملاستو باندې وعيد

فہرست اختلاف مذاہب

صفحہ	مضمون	ظہور
۳۴	د ینکاری سپی د ینکار د خورلونه پس د ینکار پہ حکم کنبی ۲ مذاہب	
۳۴	د متروک التسمیہ ذبیحی پہ حکم کنبی ۳ مذاہب	
۳۷	پہ پس خیز د ینکار شوی صید پہ حکم کنبی ۲ مذاہب	
۴۲	پہ نوک باندې د ذبح پہ حکم کنبی ۲ مذاہب	
۲۱	پہ دویم صورت کنبی ۲ مذاہب	
۷۳	پہ دویم صورت کنبی ۲ مذاہب	
۷۲	د سوې پہ حلت او حرمت کنبی ۲ مذاہب	
۷۹	د سمسارې د غوښې پہ حکم کنبی ۲ مذاہب	
۸۴	د بری ملخانو پہ خوراک کنبی دوه مذاہب	
۹۰	پہ مانع خیز کنبی د نجاست د پریوتو پہ حکم کنبی ۲ مذاہب	
۱۰۲	د جلاله د غوښې پہ حکم کنبی مذاہب	
۱۰۳	د سمسارې د غوښې پہ حکم کنبی ۲ مذاہب	
۱۱۰	پہ دریم صورت کنبی ۲ مذاہب	
۱۲۲	د عقیقې پہ حکم کنبی ۲ مذاہب	
۱۴۰	پہ ډډه لگولوسره د خورک کولو پہ حکم کنبی مذاہب	
۱۹۸	داوړې (لہسن) د خوراک پہ حکم کنبی مذاہب	
۲۱۳	د میلستیا پہ حکم کنبی (۳) مذاہب	
۲۳۱	د اضطرار پہ تعریف کنبی ۲ مذاہب	
۲۹۳	پہ دریم صورت کنبی ۲ مذاہب	
۳۰۱	پہ بییماری او جنگ کنبی د ریښمو د استعمال پہ حکم کنبی ۲ مذاہب	
۳۲۴	د ختنې پہ حکم کنبی ۲ مذاہب	
۳۲۹	د خضاب پہ لگولو کنبی ۳ مذاہب	
۴۴۰	د نرد شیر او شطرنج پہ حکم کنبی ۲ مذاہب	
۴۵۷	د علاج پہ جواز او عدم جواز کنبی ۲ مذاہب	
۲۳۳	د معانقې پہ حکم کنبی مذاہب	
۲۴۱	د چا د استقبال دپاره د اوږدو په حکم کنبی (۲) مذاہب	

[۲۰] كِتَابُ الصَّيْدِ وَالذَّبَائِحِ

ذَبْحُكَارِ وَذَبَائِحُ بَيَان

مُخَلَّصَةُ الْبَابِ:

فِيهِ ثَلَاثَةٌ وَثَلَاثُونَ حَدِيثًا مُشْتَمِلَةٌ عَلَى ثَلَاثِ عَشْرَ مَسْئَلَةٍ:

- ① بَيَانُ كَيْفِيَةِ الْأَصْطِيَادِ وَأَحْكَامِ الصَّيْدِ: ١، ٢، ٣، ٤، ٥، ١٩، ٢٠، ٣١.
- ② حُكْمُ اللَّحْمِ الَّذِي لَا يَعْلَمُ تَسْمِيَةَ اللَّهِ عَلَيْهِ عِنْدَ الذَّبْحِ: ذَكَرَ عَلَيْهِ اسْمُ اللَّهِ ٦.
- ③ حُرْمَةُ الذَّبْحِ لِغَيْرِ اللَّهِ تَعَالَى: ٧.
- ④ مَا يَجُوزُ بِهِ الذَّبْحُ وَلَا يَجُوزُ: ٨، ٩، ١٨، ٣٢.
- ⑤ آدَابُ الذَّبْحِ أَمْرًا وَنَهْيًا: ١١، ١٢، ١٣، ٢٥، ٢٦، ٢٧.
- ⑥ حُكْمُ الذَّبْحِ الْإِصْطِرَاقِي: ٨، ١٨.
- ⑦ طَرِيقُ وَصْمِ الْحَيَوَانِ أَمْرًا وَنَهْيًا: ١٤، ١٥، ١٦، ١٧.
- ⑧ النَّهْيُ عَنْ صَيْدِ كَلَابِ الْخُيُوسِ: ٢٢.
- ⑨ حُكْمُ اسْتِعْمَالِ أَوَانِي الْكُفْرَةِ وَأَطْعَمْتَهُمْ: ٣، ٢٣، ٢٤.
- ⑩ طَرِيقُ ذَبْحِ الْجَنِينِ: ٢٨، ٢٩.
- ⑪ حُكْمُ ذَبْحِ الْحَيَوَانِ لِلْأَكْلِ: ٣٠.
- ⑫ حُكْمُ مَا يَقْطَعُ مِنَ الْحَيَوَانِ: ٣١.
- ⑬ حُكْمُ دَوَابِّ الْبَحْرِ: ٣٣.

د صَيْدٌ لَفْظٌ مُعْنَى: صَيْدٌ مُصَدَّرٌ دِي دَاكُلَه دَاصْطِيَادِيَه مُعْنَى كَنْبِي هَم رَاخِي يَعْنِي بَنْكَارِ
كُولِ اَوَكُلَه دَاسْمُ مَفْعُولِ الْمُصِيدِ بِهِ مُعْنَى كَنْبِي رَاخِي يَعْنِي بَنْكَارِ شَوِي خِيَزْ.

د بَنْكَارِ د مَعَانَتِ صَوْرَتُوَه: بِه عَامُوَحَالَتُو اَو مَكَانَاتُو كَنْبِي بَنْكَارِ كُولِ مَبَاحِ اَوْ جَائِزِ دِي الْبَتَه
بَعْضِي حَالَتُو كَنْبِي بَنْكَارِ كُولِ جَائِزِ نَه دِي هَفَه دَا دِي

① بِه حَرَمُ مَكِي كَنْبِي بَنْكَارِ كُولِ

② دَاحْرَامِ بِه حَالَتِ كَنْبِي بِه حَرَمِ اَوْ غَيْرِ حَرَمِ كَنْبِي بَنْكَارِ كُولِ

د بَنْكَارِ حُكْم: ① دَكِتَابِ اللَّهِ اَوْ سُنَّتِ رَسُولِ اللَّهِ اَوْ بِه اِجْمَاعُ امْتِ سِرِه دَ بَنْكَارِ اِبَاحَتِ ثَابِتِ دِي

② اِمَامِ مَالِكِ فَرْمَانِي كِه يَوْسَرِي صَرَفِ دَلْهُو لَعِبِ اُولُو بُوْتُو قُو دِبَارَه بَنْكَارِ كُوِي نُو دَامَكْرُوَه دِي

په هَدِ رَسَالَتِ كَنْبِي بَنْكَارِ: نَبِي كَرِيمِ پَخِيلَه بَنْكَارِنَه دِي كَرِي الْبَتَه بَنْكَارِ نِي جَائِزِ گَرِخُولِي
دِي اودَانِي خُوِرِلِي هَم دِي بَنْكَارِي نِي بِه بَنْكَارِ كُولُو سِرِه لِيْدَلِي دِي دَ صَحَابِه كَرَامُوَه

طبقه کنبی د ټولونه زیات د ښکار دمستلو عدی بن حاتم تپوس کړی دی اودې ښکاری هم وو بیا ابو ثعلبه خشی رضی الله عنه پوښتنه کړې ده دې هم ښکاری وو څه نورو صحابه کرامو هم ښکار کړې دې لکه ابوقتاده او سلمه بن اکوع رضی الله عنه وغیره
قوله: ذبائح:

د ذبائح لغوی معنی: ذبائح جمعې دادذبیحه جمع ده د ذبح کولو عمل ته وائی

د کتاب الصيد والذبائح معنی: د ذبائح د لفظ سره دا دویم مفهوم زیات مناسب دې مطلب به داسی چه د ښکار او مذبحه څیزونو بیان

د ذبیحه دوه قسمونه: ① **ذبیحه اختیاری:** په دې کنبی دا ضروری دی چه د حلقوم اکثر رگونه پرې کړې شی او بسم الله ورسره وی

② **ذبیحه اضطراری:** په دې کنبی د ځناور یا د مرغی په کومه حصه چه زخم اولگی هغه د ذبح دپاره کافی ده په دې شرط چه د ویشتلو په وخت نی بسم الله او تکبیر ونیلې وی

الْفَصْلُ الْأَوَّلُ

[۲۰۳] د سپی او غشی په ذریعه د کړي شوی ښکار مسئله

۲۰۳- [۱] (۱) «عَنْ عَدِي بْنِ حَاتِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: [۲] قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِذَا أُرْسِلَتْ كَلْبُكَ فَأَذْكُرْ اسْمَ اللَّهِ [۳] فَإِنْ أَمْسَكَ عَلَيْكَ فَأَذْكُرْهُ حَيًّا فَأَذْبَحْهُ [۴] وَإِنْ أَدْرَكَهُ قَدْ قُتِلَ [۵] وَلَمْ يَأْكُلْ مِنْهُ فَكُلْهُ [۶] وَإِنْ أَكَلَ فَلَا تَأْكُلْ [۷] فَإِنَّمَا أَمْسَكَ عَلَى نَفْسِهِ [۸] فَإِنْ وَجَدْتَ مَعَ كَلْبِكَ كَلْبًا غَيْرَهُ [۹] وَقَدْ قُتِلَ فَلَا تَأْكُلْ [۱۰] فَإِنَّكَ لَا تَدْرِي أَيُّمَا قُتِلَ».

توجه: ① حضرت عدي ابن حاتم رضی الله عنه وایي چی رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم فرمایل هر کله چې ته خپل سپی پریرېدي، نو د الله تعالی نوم ذکر کوه [يعني کله چې ته د خپل تربیت یافته سپي د پرېخودلو اراده وکړي، نو هغه په الله اکبر بسم الله ویلو سره پریرده] ② بیا که هغه سپي تا دپاره ښکار نیولي وي، او هغه ښکار ته ژوندي بیا مومي نو هغه ذبح کړه (که هغه قصدأ ذبح نه کړي، نو د هغې خوړل به حرام وي، ځکه چې په دې صورت کې به هغه مردار وي) ③ او که ته هغه ښکار په داسې حالت کې پیدا کړي، چې سپي هغه وژلي دي، [ليکن د هغې نه يې څه نه دي خوړلي، نو ته هغه (ښکار) خوره، ④ لیکن که هغه سپي د هغې نه څه خوړلي وي، نو بیا ته هغه مه خوره، ⑤ ځکه چې په دې صورت کې اد دې نه علاوه نور هیڅ

(۱) أخرجه البخاری فی کتاب الذبائح والصيد/باب الصيد إذا غاب عنه يومين أو ثلاثة (رقم- ۵۴۸۴) ومسلم فی کتاب الصيد/باب الصيد بالكلاب المعلقة (رقم- ۶- ۱۹۲۹) والترمذی فی کتاب الصيد عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في الكلب يأكل من الصيد (رقم- ۱۴۷۰) والنسائي فی کتاب الصيد والذبائح/باب إذا وجد مع كلبه كلبا غيره (رقم- ۴۲۶۹) واحمد فی المسند: والترمذی فی/ ۵۶/

نشی و نیل کیدی چې ا سېي به هغه ښکار د خان د پاره نیولي وي ا کوم چې د دې خبري علامه به وي چې سېي تربیت یافته نه دي، حالانکه د هغه سېي نیولې ښکار حلال دی. کوم چې تربیت یافته وي [۴] او که تا د ښکار سره د خپل سېي سره د بل چا سېي هم ولیدلو، [۵] په داسې حالت کې چې په هغه دواړو کې یو سېي هغه ښکار وژلي وی، نو اېه دي صورت کې هم ا هغه ښکار مه خوره، [۶] ځکه چې دا نه ده معلومه چې هغه ښکار په هغه دواړو کې کوم سېي وژلي دي. انو کیدی شي چې هغه تربیت یافته (تریند) نه وي، یا د هغې پریخودنکي د پریخودلو په وخت کښې بسم الله نه وي ویلي، یا داسې سړي پریښي وي. چې د هغه د لاس ذبیحه حلاله نه وي (لکه مجوسي یا بت پرست وغیره) [۷]

[۱] وَإِذَا رَمَيْتَ بِهِ سَهْمَكَ ۖ فَادْكُرْ اسْمَ اللَّهِ ۖ فَإِنْ غَابَ عَنْكَ يَوْمًا ۖ فَلَمْ تَجِدْ فِيهِ إِلَّا أَثَرَ سَهْمِكَ فَكُلْ إِنَّ شَيْئًا ۖ وَأَنْ وَجَدْتَهُ غَرِيقًا فِي الْمَاءِ فَلَا تَأْكُلْ ۖ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

قوچمه: [۱] او هر کله چې ته په یو ښکار خپل غشی اوولې، [۲] نو هغه وخت د الله ﷻ نوم ذکر کوه (یعنی په بسم الله ویلو سره غشی چلوه) [۳] او بیا که هغه ښکار تر یوې ورځې ستا د نظر نه غائب وي، [۴] او د دې نه پس تاته معلومه شي، نو که ته غواړي، نو هغه وخوره په شرط د دې چې ته په هغه ښکار کې د خپل غشی د ښی نه علاوه بله څه ښه بیا نه مومي، [۵] او که ښکار تاته په اوبو کې ډوب ملاو شي، (او په هغې کې ستا د غشی ښه هم موجود وي) نو ته هغه مه خوره (ځکه ممکنه ده چې هغه ستا په غشی سره نه وي مړ شوي، بلکې په اوبو کې په ډویدو سره مړ شوي وي) بخاري مسلم.

حل التفات: ① فَإِنْ غَابَ عَنْكَ: که ایسار نهې کړو تاله، وې ساتلو ستا دپاره، ② رَمَيْتَ: اولې ته، ورخوشي کړې ته.

تسهيلات:

عدی بن حاتم طائی معتبر معروف، د حدیث د راوی حضرت عدی بن حاتم طائی رضی الله عنه نوم عدی. د پلار نوم نهې طائی وو د عدی خاندان سره تعلق ساتلو د ظهور اسلام په وخت کښې د قبیلې طی سردار وو خو چه د اسلامی فتوحاتو سیلاب کله د ده قبیلې طرف ته هم متوجه شو نو دې پریشانه شو او د اسلامی لښکر مقابلې توان او طاقت په کښې نه وو د دې وجهې د خپل خاندان سره شام طرف ته لاړل (۳).

د اسلام قبول: حاتم طائی سره د ټول خاندانه شام ته لاړل خو لور ترې نه پاتې شوه او هغه د مسلمانانو په قیدیانو کښې راغله هغې د نبی کریم ﷺ په خدمت کښې عرض اوکړو چه . ما د فدیې ورکولو دپاره څوک نشته ته په ما باندې احسان اوکړه او ما پرېږده نبی کریم ﷺ ترې تپوس اوکړو ته د چا څه نهې؟ دې ورته اوونیل حضرت زه د عدی لوریم کوم چه د طی قبیلې سردار وو او شام ته اوختیدل نبی کریم ﷺ د دوی د آزادۍ اعلان اوکړواو ډیر

په اکرام او عزت سره نې د څو صحابه کرامو سره کړه او شام ته نې اوليږله کله چه هلته اورسيده نوحاتم طائي ته حاضرل نو هغه د خپلې لور نه تپوس او کړو ته يوه پيغله جينې نې محمد او دده ملگرو ستا عزت خو نه دې اخستې هغې ورته اوونيل اي زما پلار حضرت محمد چه زما د عزت ناموس کوم حفاظت کړې دې هغه به تاسو هم زما نه وي کړې اوپه دې سفر کښې چه د هغه صحابو زما د عزت کوم حفاظت کړې دې دغه شان حفاظت به زما ورونړو هم زما د عزت نه وي کړې په دې اوريدو سره او د نبی کریم ﷺ د حسن اخلاقو نه ډير متاثر شو او واپس راغلل په د نبی کریم ﷺ په خدمت کښې حاضر شو او ايمان نې راوړل په دوی کښې حضرت عدی هم وو نبی کریم ﷺ دوی دخپلې قبيلې سردار جوړ کړل د نبی کریم ﷺ د وفات نه پس چه کله د عربو مختلفې قبيلې داسلام نه بيرته واوريدې نو په دغه نازک وخت کښې هم دحضرت عدی په کوشش سره د دوی د قبيلې خلق د ارتداد نه محفوظ وو او په خپل ايمان باندې قائم وو.

هيات: هميشه دپاره به په اودس کښې اوسيدو او د مانځه په وخت کښې به ورته د اودس کولو ضرورت نه پښيدل

وفات: په آخری وخت کښې هم په کوفه کښې اوسيدل او په کوفه کښې په ۲۷ هجري کښې وفات شو

روايات: د دوی نه ۲۲ روايات مروی دی په دې کښې ۲ متفق عليه دی او په ۳ کښې بخاری اوپه ۲ کښې مسلم منفرد دې

تسهيلات:

قوله: إِذَا أُرْسِلْتَ كَلْبِكَ:

د مختلوه تريت يافته کيدو درې شرطونه: فقهاؤ د ځناور د تعليم يافته کيدو دپاره درې شرطونه بيان کړی دی

- ① اول شرط چه کله په ښکار پسې پريخودې شی نو چه ښه منډه وهی
- ② دويم شرط دا چه دمنډې په وخت چه کله واپس راؤ غوښتي شی نوچه فوراً وراوایس شی
- ③ دريم شرط دا چه ښکار اوښیسی مالک له نې راوړی پخپله نې بالکل اونه خوری دغه شان تعليم يافته کيږی دده د پريخودو په وخت بسم الله ونيلوسره ښکار حلاليږی د هغه په وژلوسره ذبح مکمل کيږی اوکه ښکار تردغه وخته پورې ژوندي وی نوپيا د هغه ذبح کول ضروری دی

د مرغانو د تريت يافته کيدو دوه شرطونه:

- ① کله چه په ښکار بازوغيره پريخودې شی نوچه ښه الوتوسره منډه کړی

⑥ چه کله واپس راوغوبستی شی نوچه بنه الوتوسره واپس راشی بنکار نه خورل د مرعو دپاره شرط نه دې

د بنکاری سپی د بنکار د خورلو نه پس د بنکار په حکم کښې ۴ مذاهب:

① که چرې سپی او خورلو او بنکار مړ شو امام مالک رحمته الله علیه او امام اوزاعی رحمته الله علیه شام رحمته الله علیه فرمائی چه دغه شان بنکار حلال دې ددې خوراک هم حلال دې

② جمهور انمه فرمائی چه دداسې بنکار خورل حرام دی

د اول فریق دلیل: په سنن ابی داؤد کښې روایت دې چې الفاظ نبی دا دی «اذا أرسلت کلبک و ذکرک اسم الله علیه فکل وان اکل منه» (ابوداؤد ۳۸/۳) یعنی کله چې تا بنکاری سپی (په بنکار پسې) خوشی کړلو او د الله تعالی نوم دې واخستلو نو هغه خوره اگر که سپی د هغې څخه خوراک کړی وی.

د اول فریق د دلیل درې جواونه: ① د امام مالک رحمته الله علیه د مستدل په مقابله کښې دا حدیث الباب اقوی او مضبوط دې. نو هغه د دې مقابله نشی کولې

② د قرآن آیت «مِمَّا أَفْسَكْتُمْ عَلَيْكُمْ» کښې په واضحه توگه د حلال کیدو دپاره د بنکار نه خورل بلکه امساک شرط دې. په دې وجه د امام مالک رحمته الله علیه مستدل به پریخودلې کیږی

③ دریم جواب دادې "فلا تأکل" کښې نهی ده او مقابله د حل او د حرمت کښې ترجیح حرمت ته ورکولې کیږی.

د دویم فریق دلیل: ① جمهورو د زیر بحث حدیث "وان اکل فلا تأکل" نه استدلال کړې دې

قوله: فَإِنْ وَجَدْتَ مِمَّ كَلْبِكَ كَلْبًا غَيْرَهُ:

د کلب معلم سره د غیر معلم کلب د بنکار حکم: په دې حدیث کښې دا دویمه مسئله ده ددې تشریح داسې ده که بنکاری سپی سره د یوسری بل سپی شامل شو او هغه بنکار او وژلو نو په دې حدیث کښې دی چه دغه بنکار مه خورئ

د معائنات اکل دوه وجوهات: ځکه چه اصل خبره د بسم الله و نیلو او نه و نیلو ده اودا دویم سپی شامل شو په ده کښې دوه خبرې مشکوک دی

① دا نه ده معلومه چه دغه سپی معلم دې که نه، ډیر ممکن ده چه هغه غیر معلم وی

② دا چه نه ده معلومه چه د سپی پریخودو وخت کښې د الله تعالی نوم اخستوسره بسم الله و نیلې شوې ده که نه په دې وجه نبی کریم فرمایلی دی چه دا مه خورئ.

قوله: فَأَذْكَرَ اسْمَ اللَّهِ:

د متروک التیمیه د بیخي په حکم کښې ۴ مذاهب:

د سپی پریخودو په وخت یا غشی ویشو په وخت یا په ذبح اختیاری کښې که چرې چا په

- قصد سره بسم الله و نیل پریخودل نو ددې ذبیحې په حلت او حرمت کښې د فقهاؤ اختلاف دې
- ① د امام شافعی رحمته الله علیه په نیزکه چرې چا بسم الله عمداً په قصد سره پریخوده یا نې په هیره سره پریخوده په هر حالت کښې ښکار حلال دې د حنا بلو هم یو ضعیف قول داشان دې
- ② داؤد ظاهری او امام شعبی رحمته الله علیه وائی چه په هر حالت کښې ښکار حرام دې
- ③ امام ابو حنیفه رحمته الله علیه او امام مالک رحمته الله علیه او امام احمد بن حنبل رحمته الله علیه جمهور فرمائی چه که چا تسمیه عمداً ترک کړه نو ښکار حرام دې او که په هیره بسم الله پاتې شوه نو ښکار حلال دې
- د اول فریق دلیل: په قرآن او حدیث کښې د بسم الله کوم ذکر دې هغه عام دې که غواړی په ژبه سره او وائی او که غواړی په زړه کښې دې او وائی او د مسلمان په زړه کښې بسم الله او د الله تعالی نوم هروخت موجود دې لهذا متروکه التسمیه ذبیحه حلاله ده
- د دویم فریق دلیل: د قرآن پاک آیت «وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمُ الرِّبَا ذِكْرًا لِّمَا لَكُمْ بِهِ وَآلَهُ لَيْسَ قُ» (سورة انعام: ۱۱۲) عام او مطلق دې که تسمیه په هیره سره پاتې شی یا قصداً پریخودې شی ذبیحه حرام ده
- د دویم فریق دلائل: ① په آیت کښې «وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمُ الرِّبَا ذِكْرًا لِّمَا لَكُمْ بِهِ وَآلَهُ لَيْسَ قُ» وئیلی شوی دی چه د بسم الله پریخودل فسق دې او فسق هغه فعل ته وائی په کوم کښې چه قصد او اراده وی که چرې په فعل کښې قصد او اراده نه وی هغه فسق نه دې لهذا عمداً تسمیه ترک کولو سره ذبیحه حرام ده او په هیره پریخودو سره به ذبیحه حرام نه وی ځکه چه حدیث «رفع عن أمتي الخطأ والنسيان» یوه ضابطه ده
- ② جمهورو ددې باب ټولو احادیثو څخه هم استدلال کړې دې په کوم کښې چه د تسمیه شرط ذکر دې.
- د ښکار د حلت شرطونه: ① د ښکار حلال کیدو اول شرط دادې چه ښکار کونکې دې مسلمان وی د کافر ښکار او ذبیحه حرام ده.
- ② چه د سپی وغیره د پریخودو وخت کښې ښکاری د الله نوم اخستې وی قصداً که تسمیه چرته پریخودې شی نو ښکار به حلال نه وی.
- ③ چه ښکاری سپې ښکاری سړې پریخودې وی دا دویم شرط دې که خپل پخپله سپی ښکار او نیولو حاضر شي کړو نو هغه حلال نه دې
- ④ تعلیم یافته سپی هم که چرته ښکار کولونه پس ښکار او خوړلو نو د باقی پاتې استعمالول د سړی د پاره حرام دی
- ⑤ د کوم ځناور یا مرغشی په ذریعه چه ښکار کولې شی هغه دې معلم او غیر معلم ښکار د ذبیح نه بغیر حرام دې.
- ⑥ که چرې ښکار اورک شی او د سخا کیدونه مخکښې ملاؤ شی نو د هغې خوړل حلال دی

او که چري سخاشي يا په اوبو کښې پر يو تلو سره ډوب شي او مړ شي نو دهغې خوړل حلال نه دی
 ⑤ د تعليم يافته سپی د ښکار حلال کيدو د پاره شپږم شرط دادې چه سپی په ښکار زخم
 لگولې وی که چري بغير د زخم نه ښکار مړ شي نو دې استعمال حرام دی

[۲۰۸] د تېپکې د کولنې د ښکار حکم

۲۰۸-۲۰۹ [۲] (۱) وَعَنْهُ، قَالَ: «قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّا نُرْسِلُ الْكِلَابَ الْمُعْلَمَةَ [۳] قَالَ: "كُلْ مَا أَمْسَكَكَ عَلَيْكَ" [۴] قُلْتُ: وَإِنْ قَتَلَنَ [۵] قَالَ: "وَأِنْ قَتَلَنَ" [۶] قُلْتُ: إِنَّا نُرْمِي بِالْبُعْرَاضِ [۷] قَالَ: "كُلْ مَا خَرَقَ" [۸] وَمَا أَصَابَ بَعْرَضِهِ فَقَتَلَ [۹] فَإِنَّهُ وَقِيدٌ فَلَا تَأْكُلُ». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

قوجه: ① او حضرت عدي رضي الله عنه وايي چې ما عرض وکړو چې يا رسول الله ﷺ ② مونږ تربيت يافته سپي په ښکار پسي پرېږدو، ③ حضور ﷺ وفرمايل چې ستاسو سپي چې تاسو د پاره کوم ښکار نيولو سره وساتي، هغه خورئ، ④ ما عرض وکړو اگر که هغه سپي ښکار ووزني، ⑤ حضور ﷺ وفرمايل اگر که وي ووزني، ⑥ بيا ما عرض وکړو چې مونږ په ښکار بغير د (وزرو) غشي چلوؤ او د هغې په ذريعه ښکار کوؤ؟ نو آيا هغه ښکار خوړل صحيح دي؟ ⑦ حضور ﷺ وفرمايل کوم ښکار چې غشي زخمي کړي ايعني که هغه غشي په سيده تلو سره د څوکي د جانب نه ښکار ته ولگيږي او هغه مړ شي! نو هغه خورئ، ⑧ او که هغه غشي (د څوکي د جانب نه نه) بلکي د عرض يعنې د پلنوالي د جانب نه په هغه ښکار داسې ولگيږي، (چې هغه ښکار زخمي نه کړي) او هغه مړ شي، ⑨ نو هغه وقيذ دي. هغه مه خورئ، (بخاري مسلم)

حل اللغات: ① الْمُعْلَمَةُ: تعليم يافته، تربيت يافته، ② الْبُعْرَاضِ: پلنوالي، ③ خَرَقَ: چه زخمی نې کړی ④ بَعْرَضِهِ: پلنوالی سره. ⑤ وَقِيدٌ: زورلې شوې (بې هوشه)

تسهيلات:

قوله: إِنَّا نُرْمِي بِالْبُعْرَاضِ:

په پلنوالی د ښکار شوی غیر حکم: يعنی کله مونږ ښکار باندې غشي ورپرېږدو هغه لاپښی او په پلنوالی کښې اولگی دهغې څه حکم دی؟ ښی کریم په جواب کښې فرمايیلی دی "کُلْ مَا خَرَقَ" خزق ورننوتلو او نافذ کيدو ته وائی په څوکو او تيره طرف باندې زخمی کول مراد دی. معراض هغه غشي دي چه په پلنوباندې ښکار باندې اولگی په تيره طرف په طرف باندې اونه لگی داد وقيذ په حکم کښې دي ښکار حلال نه دي ددې نه دهرهغه دروند خيز

(۱) اخرجه البخاری فی کتاب الذبائح والصيد/باب ما اصاب المعراض بعرضه (رقم- ۵۴۷۷) ومسلم فی کتاب الصيد/باب الصيد بالکلاب المعلقة (رقم- ۱) - (۱۹۲۹) وابوداود فی کتاب الصيد/باب فی الصيد (رقم- ۲۸۴۷) والنسائی فی کتاب الصيد والذبائح/باب صيد المعراض (رقم- ۴۳۰۵) وابن ماجه فی کتاب الصيد/باب صيد المعراض (رقم- ۳۲۱۴) واحمد فی المسند: والترمذی فی ۲۸۰/

صابطه راؤخی به کوم کنبې چه تیره طرف نه وی بلکه خپل بوج، زور او دباؤ سره ښکار اوشلوی

په پس خیز د ښکار شوی صید په حکم کنبې ۲ مذهب:

دغیر تیره مخ والاخیز باندې که ښکار اوشی

① نوډ امام مکحول او اوازعی شامی رحمهما او د نورو څه علماؤ رانې داده چه د توبک په گولنی سره کړې شوې ښکار حلال دي.

② د جمهور علماؤ رانې داده چه د تیره مخ نه علاوه او زخم لگیدونه بغیر د دباؤ په ذریعه ویشتلې شوې ښکار حلال نه دي. لهدا د توبک په گولنی سره ښکار حلال نه دي چه ښکاره ژوندې وی او ذبح اختیاری اوشی نو حلال دي.

د اول فریق دلیل: د قرآن کریم په آیت **اِمَّا اَمْسٰکُنْ عَلَیْکُمْ** (سوره مائده: ۴۵). کنبې د زخم ذکر نشته دي آیت مطلق دي دا زخم سره مقید کولې نه شی لهدا غیر تیز مخ والاخیز سره ښکار جائز دي

د اول فریق د دلیل جواب: جواب دا دي چه **اِمَّا اَمْسٰکُنْ** کنبې امساک قید د عدم اکل دپاره دي چه ستاسو د پاره نی رامنع کړی او د خان دپاره نی رامنع نه کړی. ددې آیت د زخم لگیدو یا نه لگیدو سره هیڅ تعلق نشته بلکه امساک اوزخم دواړه یوځانی کیدې هم شی

د دویم فریق دلیل: جمهور د مذکوره حدیث نه استدلال کوی چه نبی کریم د معراض ښکار وقید گرځولې دي او د خرق شرطی اولگولو چه په تیز مخ سره زخم لگیدلې وی اووینه بهیدلې وی نوییا حلال دي گنی نه دي.

د ذبیح دوه طریقې: په دې سلسله کنبې مولانا خالد سیف الله رحمانی لیکل کړی دی چې خلاصه یې دا ده: د ذبح دوه طریقې دي

① یوډ هغه ځناور د ذبح طریقه چه د سړی په قابو کنبې وی دي ته د فقهي په اصطلاح کنبې ذبح اختیاری وائی

② دویم صورت د داسې ځناور د ذبح کولو دي چه د سړی په قابو کنبې نه وی مثلاً د ښکار ځناور کوم ته چه د لرې نه نښه اخلی او د ویشتلو کوشش نی کيږی دهغې د ذبح طریقه د هغه ځناور نه لږه مختلف ده کوم چه د انسان په قابو کنبې وی او دې ته د فقهي په اصطلاح کنبې ذبح اضطراری وائی.

په ذبح اضطراری کنبې د حلق خاص رگونه پرې کول ضروری نه دی بلکه دومره اندازه باندې کافی دی چه کوم خیزد ښکار دپاره استعمال کړې شی چه هغه ښکار زخمی کړی او د زخمی کولو نه پس که چرې ښکار کونکی ښکار په ژوندی حالت کنبې اونیولو نواوس

به دغه خلق رگونه پرې کول کيږي او که د هغه د رسيدونو مخکيني خناور مړ شوي وو نو د هغه زخمی کيدل کافی دی او اوس هغه حلال دي د ښکار په معامله کښې دا خصوصي سهولت د قرآن او حديث د تصريحاتو نه ماخوډ دي

د ټوپک په گولئ لگيدلى ښکار حکم: ښکاری خناور د ټوپک په گولئ سره د ویشتلو په صورت کښې که ټوپک چلونکي مسلمان وي او د گولئ د چلولو په وخت بسم الله الله اکبر او وائی او هغه باندې ښکار اولگي او د هغه مرگ واقع شي نو دا ښکار به حلال وي که حرام د هدايه او د فقهي د نورو کتابونو د تصريح نه معلومېږي که چېرې د دې خبرې يقين اوشي چه د خناور مرگ د زخم نه شوي دي نو هغه بيشکه حلال دي او که يقين وي چه په گذار سره شوي نو بيشکه حرام دي د هدايه عبارت دادي "والأصل في هذه المسائل أن الموت إن كان مضافاً إلى المجرع يفيق كان حلالاً وإن كان مضافاً إلى الثقل يفيق كان حراماً وإن وقع الشك ولا يدرى مات بالمجرع أو بالثقل كان حراماً احتياطاً".

د مفتي محمود صاحب د ټوپک د ښکار په حکم کښې استفتاء: مولانا مفتي محمود صاحب نومبر ۱۹۵۶ء په مطابق ربيع الاول ۱۳۷۶م مولانا مفتي رشيد احمد لدھیانوی چه هغه وخت په دارالعلوم کراچی کښې مفتي اومدرس وو ته يو خط اوليکلو دې مسئله (د ټوپک په گولئ سره ښکار) کښې احقر ته پخپله تردد دي. په لاتدينو دلائلو باندې تاسو نظر واچوئ او په خپله رائي خبرداري راکړئ او د نفس دلائل لاندې "فانظرالى ما قال ولا تنظرالى من قال" په موجب رائي قائمه کړئ.

دې نه پس مولانا مفتي محمود صاحب رحمته الله په حلت او حرمت باندې دلالت کونکي ډير روايات ذکر کولو سره خپله رائي ليکلې ده هغه په ذکر شوي خط کښې ليکي او اوس د کوترې نه واخله تر د هوسئ پورې ښکار هم په ټوپک سره کيږي "قدرت على الذکات الاختيارية" شاذ اوهم نادر ملاويدي شي. اخراج الدم هم کامل وي نو په دې ضرورت شديده کښې باوجود د تميز الدم المسفوح باکمل وجه وهو المقصود د حرام گرځولو معنى به دا شي چه د دې زماني خلق دي د الله تعالى د رخصت نه متمتع نه وي مولانا مفتي محمود رحمته الله د خپلې رائي په اظهار کښې خومره احتياط نه کار اخلي ددې اندازه ددې خبرې نه لگولې شي چه د دواړو قسمه دلائلو ذکر کولو باوجود ډير په احتياط سره خپله رائي ليکي او ددې د وجهې طرف ته هم اشاره کوي

دا صحيح ده چه بغير د څه وجهې د جديد آلات او جديد زماني سره په احکامو کښې ترايم کول الحاد او زندقه دی او د فقهاء کرامو رحمهم الله عبارتونو او اشاراتو خلاف څه حکم نافذ کول هم د فتنه نه خالی نه دی ليکن د شرعي دلائلو په موجودگي کښې د فقهاء کرامو د مقرر کړې شوي اصولو لاندې په يوه مسئله باندې غور نه کول به هم

دملامتیا قابل وی جدید آلات او ضروریات زمانہ باندی غور اوفکر نہ کول اود تویک گولنی بہ بندوقہ طین باندی قیاس کولوسرہ خان خلاصول د علمائو د شان سرہ بنہ نہ دی اویا تویک کنبی صرف یہ گولنی او پہ جھرو سرہ خوشکار نہ کیپی بلکہ د خوکیداری گولنی کارتوس خود معراض د خوکہ نہ کم نہ وی۔ تول پہ یوحکم کنبی راورل بہ خنکہ صحیح شی

د مفتی رشید احمد صاحب د تویک د بنکار پہ بارہ کنبی فتویٰ: مولانا رشید احمد لدھیانوی د فقہاء کرامو دیرو عبارتونو حوالہ ورکری ده اود عقلی دلائلونه نی ہم امداد اخستی دی لیکن پہ آخرہ کنبی د مولانامفتی محمود رحمۃ اللہ علیہ ددی قول بلکہ د نوکداری گولنی خوکہ خو دمعراض د خوکہ نہ کمہ نہ وی لاندی لیکي: اقول د داسی گولنی د بنکار پہ حلت کنبی ہیخ شک نشته اونه پہ دی کنبی د خہ قسم اختلاف گنجانش دی امدادالمفتیین کنبی ہم دداسی بنکار دحلت فتویٰ درج ده البتہ کہ داسی خہ گولی دومرہ پروکی خناور اوویشتلو چہ د گولنی ددروندوالی طاقت نہ شی لرلہ یعنی کہ چری گولنی تیرہ خوکدارہ نہ وہ نویامہ پہ ثقل اودروندوالی سرہ خناور مرکیدی شونودا خناور بہ حلال نہ وی

د مولانا محمد ایوب جان بنوری رانی: مولانا محمد ایوب جان صاحب بنوری رحمۃ اللہ علیہ د حضرت مفتی محمود صاحب د مؤقف وضاحت داسی کوی چہ حضرت مفتی صاحب دیرزیات دلائل پیش کری دی پہ هغی کنبی یودلیل داهم وو چہ پہ تویک باندی کلہ ہز کیپی نوہغہ وخت ددی نہ داسی اور راوخی اوہغہ زخمی کیپی او پہ اور سرہ فقہاء ذبیحہ حلال گرخوی پہ دی وجہ دا حلال دی

[۲۰۳] د اہل کتابو پہ لوہنو کنبی د خوراک کولو حکم

۲۰۳- [۳] (۱) «وَعَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخَضَنِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: [۱] قُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ! إِنَّا بِأَرْضِ قَوْمٍ أَهْلِ الْكِتَابِ. [۲] أَتَأْكُلُ فِي أَيْتِهِمْ؟ [۳] وَيَأْرَضُ صَيْدَهُ [۴] أَصِيدُ بِقَوْسٍ وَيَكْلِبُ الَّذِي لَيْسَ بِمُعَلِّمٍ [۵] وَيَكْلِبُ الْمُعَلِّمَ [۶] قَبْلَ أَنْ يَصْلُحَ لِي؟ [۷] قَالَ: [۸] «أَمَّا مَا ذَكَرْتَ مِنْ أَيْتِهِ أَهْلِ الْكِتَابِ [۹] فَإِنْ وَجَدْتُمْ غَيْرَهَا فَلَا تَأْكُلُوا فِيهَا، [۱۰] وَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَاعْبُدُوا وَكُلُوا فِيهَا»

ترجمہ: [۱] او حضرت ابو ثعلبہ خشنی رضی اللہ عنہ وایی [۲] چہ ما عرض وکرو چہ ای د الله نبی مونہ د یو داسی قوم پہ منخ کہ وسیرو چہ اہل کتاب دی، [۳] نو آیا مونہ د هغوی پہ لوہنو کہ خوراک خنک کولی شو؟ [۴] او مونہ پہ داسی علاقہ کہ اوسیرو چہ هلته بنکار دیر دی، [۵] زہ د خپلی لیندی (غشی) او د غیر تربیت یافته سپی پہ ذریعہ ہم بنکار کوم، [۶]

(۱) اخرجه البخاری فی کتاب الذبائح والصید/باب صید القوس (رقم-۵۴۷۸) ومسلم فی کتاب الصید/باب الصید بالکلاب المعلقة (رقم-۸ - ۱۹۲۰) وابوداود فی کتاب الصید/باب فی الصید (رقم-۲۸۵۵) والنسائی فی کتاب الصید والذبائح/باب صید الکلب الذی لیس بمعلم (رقم-۴۲۶۶)

او په تربيت يافته سپی سره هم ښکار کوم [۷] نو زما د باره کوم څيز درست دي [۸] حضور ﷺ وفرمايل تر څو چې د هغه شي تعلق دي چې تا د اهل کتابو د لوبښو باره کې پوښتنه کړي ده. [۹] نو د هغې متعلق دا حکم دي چه که، د هغه لوبښو نه علاوه بل لوبښي بيا مومي، نو بيا د هغوی په لوبښو کې يې مه خورئ [او مه ځکئ] [۱۰] او که بل لوبښي بيا نه مومي، نو مخکې هغه ښه او ښځې بيا په هغه کې خوراک څښاک کوي

حل اللغات: ① قَوْسٍ: قوس ليندې ته وائی مراد ترې غشي دي

[۱] وَمَا صِدَّتْ بِقَوْسِكَ [۲] فَذَكَرْتَ اسْمَ اللَّهِ فُكِّلَ [۳] وَمَا صِدَّتْ بِكُلِّكَ الْمُعْلَمُ [۴] فَذَكَرْتَ اسْمَ اللَّهِ فُكِّلَ [۵] وَمَا صِدَّتْ بِكُلِّكَ غَيْرَ مُعْلَمٍ [۶] فَأَذَرْتَ ذَكَاتَهُ فُكِّلَ [۷] مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: [۱] پاتې شوه د ښکار خبره نو کوم حيوان چې تا په خپل غشي سره ښکار کړي دي [۲] او د غشي د پريخودلو په وخت کښې دي د الله ﷻ نوم اخستي دي، نو هغه هم خوره. [۳] دغه شان کوم حيوان چې تا د تربيت يافته سپي په ذريعه ښکار کړي دي [۴] او د هغه سپي د پريخودلو په وخت کښې دي د الله ﷻ نوم اخستي دي، نو هغه هم خوره. [۵] او کوم ښکار چې تا د غير تربيت يافته سپي په ذريعه ونيولو، [۶] او هغه دي د ذبح کولو قابل (يعني ژوندي) بيا موندو، او بيا دي ذبح کړو، نو هغه هم خوړلې شي. بخاري مسلم:

حل اللغات: ⑦ ذَكَاتَهُ: ذبح کول دهغې

تسهيلات:

قوله: أَتَأْكُلُ فِي آيَتِهِمْ:

د کالواو د لوبښو د استعمال صورتونه او حکونه: ① که چرې هغوی د خنزير غوښه کيخوډې وی يا د شرابو د باره استعمال شوې وی نو که په دې صورت کښې بل څه لوبښې ملاويډې شي نو ددې لوبښو استعمال قطعاً جائز نه دی

② په مذکوره صورت کښې که بل څه لوبښې نه ملاويږي نو د هغې وينځلو سره استعمالول جائز دی مجبوری ده

③ که د اهل کتابو دا لوبښې په شرابو وغيره کښې نه دی استعمال شوی نو بيا صرف وينځلو سره استعمالول جائز دی سره ددې چه خپل لوبښې موجود وی

دهديث مقصود: اسلام غواړی چه په مسلمانانو کښې اسلامی غیرت او حميت باقی وی ځکه چه زيات گډوډ کيدلو سره په مزه مزه سرې د غير مسلمو په معاشره کښې ورکيږی بد اخلاقی جائز نه ده ليکن د اخلاقو هم يو مقام وی اخلاق د دې نوم نه دي چه د الله تعالی دښمن سره د زړه مينه پيدا شي. د زير بحث حديث اشاره هم دغه ده چه که چرې خپل لوبښې موجود وی نو د کافرانو لوبښې مه استعمالونی

توجه: ۱) او حضرت ابو ثعلبه خشني رضی اللہ عنہ وایي ۲) چې نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم د هغه ښکاري په حق کې اچي خپل ښکار دري ورځي وروستو او مومي! وفرمايل ۳) چې هغه خوږه، ترڅو چې په هغه کې بدبويي نه وي پيدا شوی، (مسلم)

۲۰۴) د مشبه ذبيحي حکم

۲۰۴-۱) ۱) «وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: ۲) قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّ هَذَا أَقْوَامًا ۳) حَدِيثٌ عَنْهُمْ بِشَرِّ ۴) يَأْتُونَنَا بِلُحْمَانِ ۵) لَا نَذَرِي أَنْ يَذْكُرُونَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَمْ لَا؟ ۶) قَالَ: "اذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ وَكُتُبُوا"، رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

توجه: ۱) او بي بي عائشه صديقه رضی اللہ عنہا فرمايي ۲) اچې يو ځل صحابه ؓ عرض وکړو اچي يا رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم دلته څه خلق داسې هم دي ۳) چې د هغوی د شرک زمانه پوره تردې ده: ايمني هغه نوی مسلمانان دي چې هغوی اسلامي احکام او ديني مسائل پوره پوره لانه دي زده کړي ۴) هغه خلق مونږ ته غوښه راوړي، ۵) او مونږ ته د دې علم نه وي، چې آيا هغوی د ذبيحي په وخت پري د الله صلی اللہ علیہ وسلم نوم اخستي دي که نه؟ ۶) نو آيا د هغوی راوړي غوښه مونږ خوړلي شو که نه؟ ۷) حضور صلی اللہ علیہ وسلم وفرمايل چې تاسو د الله صلی اللہ علیہ وسلم نوم ورباندې اخلئ او هغه خوړئ، (بخاري)

حل الفتا: ۱) حَبِثٌ عَنْهُمْ: نوی مسلمانان دی، د شرک زمانه ئې تردې ده، د اسلام زمانه ئې نوي ده ۲) بِلُحْمَانِ: غوښه راوړونکی دی
تسهيلات: قوله: اذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ:

په اسلامي معاشره کېنې په غوښه د بسم الله د تعقیق کولو حکم: صحابه کرامو ددې مسئلې تپوس کړې دي چه د مختلفو اطرافونه مختلفې غوښې راځي معلومه نه ده چه ددې ذبيحه د کوم قسم ده ددې خوړل څنگه دی؟ رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم او فرمائيل شک مه کونی بسم الله وایئ او خوړئ ئی ددې حدیث مطلب دا نه دي چه د څاروی د ذبح په وخت کېنې بسم الله نه ده ونيلي شوې نواوس دمرگ نه پس بسم الله اوایه او خوړئ ئی بلکه مطلب دادې چه ذبحه کونکې که چرې قابل د ذبح وی او د کومو اطرافونه غوښې راغلي وی هغه مسلمانان وی نو د تحقیق، تفتیش او تشکیک او تلبیس نه بغیر په مسلمانانو باندې د ښه گمان په بنیاد بسم الله ونیولوسره خوړل پکار دی

په غیر اسلامی ملکونو کېنې د تعقیق ضرورت: البته که سړې په غیر اسلامی ملک کېنې

۱) اخرجه البخاری فی کتاب الذبائح والصید/باب ذبیحة الأعراب ونحوهم (رقم-۵۵۰۷) وابدود فی کتاب الضحایا/باب ما جاء فی أكل اللحم لا یدری اذکر اسم الله علیه أم لا؟ (رقم-۲۸۲۹) والنسائی فی کتاب الضحایا/باب ذبیحة من لم یعرف (رقم-۴۴۳۶) وابن ماجه فی کتاب الذبائح/باب التسمیة، عند الذبح (رقم-۳۱۷۴) کتاب الذبائح/باب ما جاء فی التسمیة علی الذبیحة (رقم-۱)

اوسيرى نوهلته د حلالو خيزونوبه غوبنه كنبې هم احتياط پكار دې خكه چې پته نه لگي چې دا ذبحه په چا كړي وى ددې وجهې هلته د غوبنې خكه علاوه نور خيزونه خوېل پكار دى مثلاً روزې، دال او مختلف سبزيانې

دوسې سد باب: حضرت مولانا شاه انور شاه كشميرى رحمته الله عليه فرماني په دې حديث سره نبى كريم د وسوسې د لرې كولو دپاره داسې بيان او فرماييلو چه وسواسى مه جوړېږئ بسم الله وايئ او خورئ ئى بسم الله ونيولوسره به ستاسو وسوسه ختمه شي دامطلب ئى نه دې چه حرام غوبنه باندې بسم الله ونيولوسره حلالېږي

[٢٠٤٠] دغيرالله د نوم دذبيحې حرمت

٢٠٤٠- [٤] (١) وَعَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ، قَالَ: «سُئِلَ عَلِيُّ بْنُ رِضَى اللَّهِ عَنْهُ: [١] هَلْ خَصَّكُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَيْءٍ؟ فَقَالَ: [٢] مَا خَصَّنَا بِشَيْءٍ لَمْ نَعْمَرْ بِهِ النَّاسَ [٣] إِلَّا مَا فِي قِرَابِ سَيْفِي هَذَا [٤] فَأُخْرِجَ صَیْفَةً فَيَا: [٥] لَعَنَ اللَّهُ مَنْ ذَبَحَ لِغَيْرِ اللَّهِ، [٦] وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ سَرَقَ مَنَازِلَ الْأَرْضِ [٧] وَفِي رِوَايَةٍ: [٨] مَنْ غَيَّرَ مَنَازِلَ الْأَرْضِ [٩] وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ لَعَنَ وَالِدَهُ [١٠] وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ أَوَى مُحَمَّدًا». رِوَاةُ مُسْلِمٍ.

توجه: [١] حضرت ابو طفيل وايي چې د حضرت علي (رض) نه دا پوښتنه وشوه [٢] چې آیا رسول الله ﷺ تاسو (اهل بيت) ته د څه شي په ذريعه خصوصيت او امتياز ورکړې دي؟ ايضاً آیا دا صحيح ده چې حضور ﷺ تاسو خلقو ته چې اهل بيت رسول الله ﷺ دي، څه داسې احکام درکړي دي، کوم چې نورو خلقو ته يې نه دي ورکړي؟ [٣] حضرت علي رضي الله عنه وفرمايل چې نه، حضور ﷺ زمونږ دپاره يو داسې څيز نه دي مخصوص کړي. کوم چې يې د نورو د پاره عام کړي نه وي، [٤] علاوه د دې څيز نه چې زما د توري په تيکي کې (د څو احکامو د مجموعي په صورت کې) موجود دي، ليکن د دې احکامو باره کې هم ماته دا نه ده معلومه، چې دا احکام آیا خاص زمونږ د اهل بيتو د پاره خاص دي، يا د دې تعلق په عمومي طور سره د پوره امت سره دي؟ [٥] بيا حضرت علي د خپلې توري د تيکي نه يو کاغذ راوخکلو، په هغې کې دا احکام درج وو، [٦] چه په هغه سري دي د الله ﷻ لعنت وي، چې د غير الله په نوم څه شي ذبح کړي، [٧] په هغه سري دي د الله ﷻ لعنت وي، چې د زمکي نښه پته کړي، [٨] او په يو روايت کې د الفاظ دي [٩] په هغه سري دي د الله ﷻ لعنت وي، چې د زمکي په نښه کې تغير او تبدل وکړي، [١٠] په هغه سري دي د الله ﷻ لعنت وي، کوم چې په خپل پلار لعنت وکړي، [١١] او په هغه سري دي د الله لعنت وي چې يو بدعتي ته ځای (پناه) ورکړي (مسلم)

حل اللغات: ① قِرَاب: د تورې قاش، تیکې، ② ضَيْفَة: لیکلې شوې کاغذ، مخطوطه، ③ مَنَار: د زمکې نښه، علامتی کانرې، ④ آوې: ⑤ مُخَدَّنًا: په دین کېنې نوې خبره پیدا کونکې، بدعتی.

تسهيلات: قوله: مَا عَصَيْنَا بِشَيْءٍ وَلَمْ نَعْمَرْ بِهِ النَّاسَ إِلَّا مَا فِي قِرَابِ سَيْفِي هَذَا

علی رضی الله عنه سره د خاص وصیت عدم وجود، د اېرو بیگنده د هغه وخت نه ترننه پورې جاري ده چه حضرت علی عليه السلام ته نبی کریم ص خه خصوصي وصیتونه کړي وو صحابه کرامو بار بار د حضرت علی عليه السلام نه د دې پوښتنه او کړه او حضرت علی عليه السلام مسلسل انکار کړې دې ترننه پورې روافض په خپلو اذانونو کېنې د علی وصی رسول الله الفاظ یادوي او د حضرت علی عليه السلام خبره دروغ گنري

قوله: لَعَنَ اللَّهُ مَنْ ذَبَرَ لِقَائِ اللَّهِ

د غیر الله په نوم د ذبح کولو صورتونه: د الله تعالی د نوم نه بغیر د غیر الله په نوم باندې خناور ذبح کول داسې دی لکه چه د حضرت عیسی عليه السلام په نوم باندې یا د حضرت عزیر عليه السلام په نوم باندې یا د شیخ عبدالقادر جیلانی رحمته الله علیه په نوم باندې یا د حضرت حسن عليه السلام او حسین عليه السلام په نوم باندې یا د یو فقیر په نوم باندې خناور په نامه کولې شی چه دا د فلانکی د نوم خناور دې بیادا ذبح کړی. د ذبح په وخت بعضې بې دین خود غیر الله نوم اخلی او بعضې بې دین نوم خود الله تعالی اخلی مگر ساه د بل چا دپاره اویاسی. د غیر الله په نوم باندې د نامه کولو نه پس د ذبح په وخت بسم الله سره خه کیږي کله چه دغه نذر اونیاز د غیر الله په نوم دې

قوله: وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ سَرَقَ مَنَارَ الْأَرْضِ:

په زمکه کېنې د خیانت کولو سره: د زمکې نښې ته منار وئیلې شوی دی د دغه نښې نه مراد علامتی کانرې وغیره دی چه د دوو شریکو ملگرو د زمکې په حدودو کېنې لگولې شی د هغې پتولو یا د بدلولو سره هغه د بل سری زمکه راگیږول غواړی کله داسې هم کیږي چه دغه نښه د یو ځانی نه اوچته کړې شی بل طرف ته اوړلې شی او اصل مالک ته پته نه وی دا هم راگیږول دی او نن صبا په ډیرو زمکو کېنې د ټولونه زیات بدلون د پتواریانو په لاس کېنې دې د دې حدیث اولنې مصداق پتواریان دی چه د زمکې په نقشه او څادر (لټها) کېنې او په فردنمبر کېنې گډېږ کوی او بیا په صحیح کولو باندې ډیرې پیسې اخلی پخپله ئی خراب کړي بیا پیسې اخلی

قوله: لَعَنَ اللَّهُ مَنْ لَعَنَ وَالِدَهُ:

خپلې مور باندې د لعنت وئیلو صورت: یعنی د موریلار نافرمانی کوی او هغوی د تنقید نشانه جوړوی یاد بل سری موریلار ته کنځلې کوی او هغه د ده موریلار ته کنځلې او کړې دغه شان دې پخپله د دغه کنځلو ذریعه جوړشو.

قوله. وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ أَوَى مُخْدًى:

بدعتی ته پناه ورزگونی باندی لعنت: دې نه بدعتی مراد دی داسې سړی ته ځنې ورکول
بتول، سبلول مدينه يا مکه وغيره کښې ساتل هغوی سره مالي تعاون کول دهغوی راتې له
ترجیح ورکول دهغوی تعظیم اوتوقیر کول هغوی پیر اومرشد جوړول داتول د لعنت سبب دی
[۲۰۷] په تیره څیز د ذبح هکولو حکم

۱۸- [۱] «وَعَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: [۲] قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّا لَأَقُو الْعَدُوَّ عَدًّا، [۳]
وَلَيْسَتْ مَعَنَا مَذْيُ [۴] أَقْتَدِيَهُمُ بِالْقَصَبِ؟ [۵] قَالَ: "مَا أَنْهَرَ الدَّمُودُ ذِكْرَ اسْمِ اللَّهِ، فِكُلُّ [۶] لَيْسَ السِّنِّ وَالظُّفْرِ [۷]
وَسَأَحِذُكَ عَنْهُ: [۸] أَمَّا السِّنُّ فَطَطْرٌ [۹] وَأَمَّا الظُّفْرُ فَمَذْيُ الْحَبَشِ [۱۰] وَأَصَبْنَا نَهَبَ إِبِلٍ وَعُتْمٍ [۱۱] قَتَدَ مِنْهَا
بَعِيرٌ [۱۲] فَرَمَاهُ رَجُلٌ بِسَهْمٍ فَجَبَّهُ،

قوجه: [۱] او حضرت رافع رضي الله عنه بن خديج وايي [۲] چې ما عرض وکړو يا رسول الله ﷺ
صبا ته د دشمن (يعني د كفارو) سره زمونږ مقابلې کيدونکي ده، [۳] او زمونږ سره چري
نشته ايعني کيدي شي چې د جنګي هنگامو په وجه زمونږ سره چري موجودي پاتي نشي
او مونږ ته د حيوان د ذبح کولو ضرورت پېښ شي [۴] نو په دې صورت کې آیا مونږ په
کړکي (بانس) سره ذبح کولي شو؟ [۵] حضور ﷺ وفرمايل په کوم څيز سره چې وينه
وبېهري، او په هغې د الله ﷻ نوم واخستل شي، نو هغه خوړلي شي، (يعني د هغه حيوان
خوړل جائز دي، چې په داسې څيز سره ذبح شوي وي، چې په هغې سره وينه وبهري، که
هغه اوسپنه وي، يا يو بل څيز وي) [۶] خود غاښ او د نوک په ذريعه ذبح کول جائز نه دي،
[۷] اوزه تاته ددې دواړو باره کې وایم (چې ددې په ذريعه ذبح کول ولي جائز نه دي نو واوړه
[۸] چې غاښ خو هډوکي دي، [۹] او هر چې نوک دي، نو هغه د جشو چاره ده، [۱۰] حضرت
رافع رضي الله عنه وايي چې د دشمن څه اوبښان او بزي (چيلی) په لوت کې زمونږ لاس ته راغلي، [۱۱]
په هغې کې يو اوبښ وړانيدو سره وتښتيدو، [۱۲] ليکن په مونږ کې يو سړي هغه په غشي
ويشتلو سره هلاک کړ او يعنی هغه غشي خوړلو سره په زمکه راغورځيدلو سره يخ شوا،
حل الفات: ① إِنَّا لَأَقُو: مونږ مخامخ کيږو، مقابلې کونکي يو، ② مَذْيُ: د مديه جمع ده چارې ته
وانی ③ الْقَصَبُ: د بانه تيره غاړه، ④ أَنْهَرَ: اوبهيو، ⑤ السِّنِّ: غاښ، ⑥ الظُّفْرُ: نوکان، ⑦ عَظْمُ:
هډوکي، ⑧ مَذْيُ الْحَبَشِ: د حبشيانو چارې، ⑨ نَهَبَ: د لوت مال، ⑩ قَتَدَ: نو او تختيدو،

(۱) اخرجه البخاري في كتاب الذبائح والصيد/باب ما تد من البهائم فهو بمنزلة الوحش (رقم- ۵۵۰۹) ومسلم في كتاب
الأضاحي/باب جواز الذبح بكل ما أنهر الدم، إلا السن، والظفر، وسائر العظام (رقم- ۲۰ - ۱۹۶۸) وابوداود في كتاب
الضحايا/باب في الذبيحة بالرموه (رقم- ۲۸۲۱) والترمذي في كتاب الأحكام والفتاوى/باب ما جاء في البعير والبقر والغنم
إذا تد فصار وحشيا يرمي بسهم أم لا؟ (رقم- ۱۴۹۲) والنسائي في كتاب الصيد والذبائح/باب الإنسية تستوحش (رقم-
۴۲۹۷) وابن ماجه في كتاب الذبائح/باب ذكاة الناد، من البهائم (رقم- ۳۱۸۳) واحمد في المستد: وابوداود في/ ۴۶۳

﴿١﴾ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ﴿٢﴾ إِنَّ لِهَذِهِ الرِّبَابِ أَوَابِدَ ۖ كَأَوَابِدِ الْوُحْشِ ۖ ﴿٣﴾ فَإِذَا غَلِبَكُمْ مِنْهَا شَرٌّ

توجہ: حضور ﷺ دا لیدو سره، وفرمایا [۲] چې په دي اویسانو کې بعضې هم دغه شان د انسانانو سڅه تریږی، [۳] لکه څرنګه چې جنگلي ځناور د انسانانو سڅه تریږی. [۴] نو په دي اویسانو کېنې که یو اویس ستاسو د قبضي نه په وتلو سره وتښتي. [۵] نو د هغې سره دغه شان معامله کوی (بخاري ومسلم).

حل اللغات: ① أولاً: دَدِي مفرد أبدة دِي تحثيدونکې او غصه شوی وحشی خناور ② اَوخس خنگلی، ویریدونکې

تجربات:

قوله: أَفَنَذِيعُ بِالْقَصَبِ:

د مذکورہ تپسی مطلب: مطلب دا چه مونږ له به د خاوري د ذبح کولو ضرورت پېښيږي د تنگني حالت وي د جهاد سفر دې که چرې چاره ملاونه شي نوآيا مونږ، «نل» باندې خناور ذبح کولی شو؟

قوله: أَمَّا السُّبُحَةُ فَعَظْمٌ:

په هېوکې د ذبح کولو معافیت: یعنی د آوین غاښ خو هېوکې دې او په هېوکې باندې ذبح صحیح نه ده لهدا په غاښ سره ذبح کول صحیح نه دی.

قوله: وَأَمَّا الظُّفُرُ فَمَدَى الْحَبَشِ:

په نوکونود ذبح کولو ممانعت: یعنی نوکونه خود اهل حبش چارې دی هغوی دا استعمالوی لهدا مسلمانانوله دکافرانو طریقۀ نه دی خپلول پکار په هر تیره مخ والاخیزه کوم سره چه وینه روانه شی ذبح کول جائز دی

په نوک باندې د دېح په حکم کې ۲ مذاهب:

غائب او نو کونه چه بدن سره لگیدلې وی نو په اتفاق سره په دې ذبح ناجائز ده لیکن که جدا راوتلې وی نو په دې سره ذبح کولو کښې د فقهاؤ اختلاف دې

① دځمهور فقهاؤ په نيزه غاښ او نوکونوسره ذبح مطلقاً ناجائز ده که د بدن نه جدا وي او که لگيدلی وي

⑦ د احنافو په نیزکه غاښ او نوک د بدن سره لگیدلې وی نوذبح ناجائز ده لیکن که جدا وی او به استعمال سره وینه جاری شی نوذبح کراحت سره جائز ده

د اول فريق دليل: جمهورو دمذكوره حديث نه استدلال كړې دي

دول فرق د دليل جوايونه: ① دا حديث په غير مقلوع غاښ او غير مقلوع نوك باندې حمل دي

خُكِّه چَه دَ حَبَش خَلَقُو بَه خُناور داسې ذبح کول

② دَ زير بحث حديث ممانعت دَ کراحت په درجه کښې دې هغه دَ احنافو په نیزهم مکروه دې ليکن ذبيحه حلاله ده دَ احنافو استدلال کمزوري دې

د دويم فروع دلائل: دَ فصل ثانی دَعَدی بن حاتم حديث نمبر ۱۸ کښې دا الفاظ دی "امروالدم برمنت" يعنی په کوم څيز سره چه غواړئ وينه او بهيوني دا حديث عام دې غاښو او نوکو نو ته هم شامل دې اصل مقصد وينه بهيول دی که چرې په مقلوع غاښ او نوک سره دباؤ نه پريوخی او وينه بهيرې نو ذبيحه حلال کيدل پکار دی البته په فعل کښې کراحت دې

③ راتلونکی حديث نمبر (۲۰۸) کښې دَ احنافو دليل دې خُکِه چه غاښ او تيره هډوکي هم يو څيز دي.

[۲۰۸] په تيره کاني د ذبح کولو حکم

۲۰۸- [۱۹] (۱) «وَعَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، [۱] أَنَّهُ كَانَتْ لَهُ غَنَمٌ [۲] تَرَعُ يَسْلِمُ [۳] فَأُبْعِرَتْ جَارِيَةٌ لَنَا بِشَاةٍ مِنْ غَنَمِنَا مَوْتًا [۴] فَكَسَرَتْ جَرَأً فَذَبَحَتْهَا بِهِ [۵] فَسَأَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ [۶] فَأَمَرَهُ بِأَكْلِهَا». رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

توجه: ① او د حضرت کعب ابن مالک رضي الله عنه نه روايت دې ② چې د کعب رضي الله عنه سره د بزو يوه رمه وه، ③ چې د مدینې په يوې غونډۍ سلع يې خروله، ④ يوه ورځ زمونږ يوي وينځې يوه بزه (چيلی) وليده، چې هغه مري، ⑤ نو هغې د کاني ټکره ماته کړه، او د هغه توتې په ذريعه يې هغې بزه (چيلی) ذبح کړه، ⑥ بيا کعب رضي الله عنه د نبی کریم صلی الله علیه و آله نه مسئله وپوښتله، اچې په دي صورت کې د هغه بزي (چيلی) غوښه خوړل حلال دی که نه؟ ⑦ حضور صلی الله علیه و آله د هغه بزي (چيلی) د غوښو خوړلو حکم ورکړو. (بخاري)

تسهيلات:

قوله: فَكَسَرَتْ جَرَأً فَذَبَحَتْهَا بِهِ:

په ۱ خطراری حالت کښې په کارې د ذبح کولو جواز: مطلب دا دې چه په رمه کښې يو بيزه اچانک مړه کيدله او چاقو، چاره هم موجود نه وو نو هغې شپونکي وينزې يو تيره کارې راوغستلو او هغه بيزه ئې زبچه کړه نو ددې نه دا معلومه شوه چه ده ښځی ذبيحه (حلاله)، کول هم درست او صحيح دی

(۱) أخرجه البخاري في كتاب الإجارة/باب إذا أضر الراعي أو الوكيل شاة تمت. أو شيتا يفسد. ذبح وأصلح ما يخاف عليه الفساد (رقم- ۲۳۰۴) وابن ماجه في كتاب الذبائح/باب ذبيحة المرأة (رقم- ۳۱۸۲)

[۲۰۴] په ذبح کولو کښې د نرمي کولو تعليم

۲۰۴-۱۱۰ (۱) وَعَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ [۱] فَإِذَا قَتَلْتُمْ فَأَحْسِنُوا الْقِتْلَةَ [۲] وَإِذَا ذَبَحْتُمْ فَأَحْسِنُوا الذَّبْحَ [۳] وَلْيُحِدَّ أَحَدُكُمْ شَفْرَتَهُ [۴] وَلْيُرْمِ ذَبِيعَتَهُ [۵]». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: [۱] او حضرت شداد ابن اوس رضي الله عنه د رسول الله ﷺ نه نقل کوي [۲] چې حضور ﷺ وفرمايل الله تعالی په هر شي احسان کول لازم کړي دي (يعنی د حق تعالی د طرف نه هر کار په حسن او خوبي او نرمي سره د انجام کولو حکم ورکول شوي دي، تر دي چې جزا په طور څوک قتلولو يا د ځناورو په ذبح کولو کې هم مهرباني، نرم ډلي او د خوبي او نرمي طريقه اختيارول لازم دي [۳] هر کله چې تاسو يو سړي د قصاص يا حد په طور قتلوی، نو هغه په نرمي او خوبي سره يې قتلوی، [چې هغه ته تکليف نه وي،] لکه تير، توره، استعمالوی، او په قتل کولو کې جلتی کوي [۴] او هر کله چې تاسو يو حيوان ذبح کوئ، نو په خوبي او نرمي سره يې ذبح کوئ، [نو دا ضروري ده، چې په تاسو کې کوم سړي يو حيوان ذبح کول غواړي] [۵] نو خپله چاره دي ښه تيره کړي، [۱] او ذبح کيدونکي حيوان ته دي آرام ورکړي. (مسلم)

حل الفتا: ① الإحسان: ښه سلوک، ② القِتْلَةُ: په قتلولو کښې، ③ الذَّبْحُ: حلالول. ④ وَلْيُحِدَّ: تيره دي کړی. ⑤ ذَبِيعَتَهُ: تيره اړخ د چارې، ⑥ وَلْيُرْمِ: او آرام دي اورسوی.

تسهيلات:

قوله: فَإِذَا قَتَلْتُمْ فَأَحْسِنُوا الْقِتْلَةَ:

په قتلولو کښې د نرمي حکم: مطلب داچه په ميدان جهاد کښې يا قصاص کښې څوک وژل وی نو په دغه قتل کښې هم سليقه اختيار کړنې چه تکليف ورنه کړې اوشکل وران نه کړې شی ټکړې ټکړې کولو سره مه قتل کوئ.

قوله: وَإِذَا ذَبَحْتُمْ فَأَحْسِنُوا الذَّبْحَ:

په ذبح کولو کښې د نرمي حکم: دغه شان په ذبح کښې هم سليقه اختيار کړنې چه د ضرورت نه زيات ست مه پرې کوئ، چاره ښه تيره کړنې اسلام د احسان او سليقې حکم ورکوی ليکن نن صبا خلق بې سليقه راغلی دی چه د اسلام سليقه ته سليقې نه وائی

(۱) اخرجه مسلم في كتاب الصيد/باب الأمر بإحسان الذبح والقتل. وتحدید الشفرة (رقم- ۵۷ - (۱۹۵۵) وابدأود في كتاب الضحايا/باب في النهي أن تصير البهائم، والرفق بالذبيحة (رقم- ۲۸۱۵) والترمذی في كتاب الذبائح عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في النهي عن المشلة (رقم- ۱۴۰۹) والنسائي في كتاب الضحايا/باب حسن الذبح (رقم- ۴۴۱۲) وابن ماجه في كتاب الذبائح/باب إذا ذبحتم، فأحسنوا الذبح (رقم- ۳۱۷۰) واحمد في السند: والترمذی في ۱۲۳

[٢٠٠٤] خُناور لره د ننبه جور لومما نعت

٢٠٠٤- [١١] (١) «وَعَنْ أَبِي عُمَرَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «يُنْهَى أَنْ تُصْبِرَ بِرَبِّمَةٍ، أَوْ غَيْرَهَا لِلْقَتْلِ». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

ترجمه: ١ او حضرت ابن عمر رضي الله عنهما وايي چې ما د رسول الله ﷺ نه اوريدلي دي ٢ چې حضور ﷺ د دې خبرې نه منع فرمايله، چې يو چوپايه دي ٣ يا بل څه حيوان او ترې شي ننبه کړل شي! د وژلو دپاره، (بخاري ومسلم)
 حل اللغات: ١ أَنْ تُصْبِرَ: چه او ترې شي، ٢ رَبِّمَةٍ: څاروي.
 تسهيلات:

قوله: يَنْهَى أَنْ تُصْبِرَ بِرَبِّمَةٍ، أَوْ غَيْرَهَا لِلْقَتْلِ:

د تبصيره مفهوم کښې دوه ا قوال: ١ چه خناور ئی د ننبې دپاره او ترېل او بيا ئی په هغه باندې غشی وروول شروع کړه يا گولشی چلولو ئی شروع کړه دې دپاره چه مزه او خوند هم واخلی اوننبه ئی پخه شی داسخت منع دی ځکه چه په دې کښې خناور ته تکليف ورکول دی چه په ذبح کولو باندې يوزياتی سزا ده. دا مطلب راتلونکی روايتوسره زيات مناسب دې په کوم کښې چه د صبراً په ځانی غرضاً لفظ راغلې دي.
 ٢ چه خناور ئی او ترېل او خوراک څښاک ئی پرې بند کړو دې دپاره چه مرشی تردې چه هغه له مرگ راغلو په دې صورت کښې به "للقتل" کښې لام اجليه وی "أى لأجل القتل" يعنی دقتل دپاره ئی او ترېلو

[٢٠٠٥] دى روح څير لره ننبه جورونکى باندې لعنت

٢٠٠٥- [١٢] (١) «وَعَنْهُ ٢» «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَنَ ٣» مَنْ أَخَذَ شِقَاقِيهِ الرُّومَ غَرَضًا. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

ترجمه: ١ او حضرت ابن عمر رضي الله عنهما وايي ٢ چې نبی کریم ﷺ په هغه سړي لعنت ويلي دي ٣ چې د يو جاندار (ساه لرونکی) شي لره په ترلو سره هغه ننبه کړي (بخاري مسلم)
 حل اللغات: ١ غَرَضًا: ننبه.

تسهيلات:

قوله: لَعَنَ مَنْ أَخَذَ شِقَاقِيهِ الرُّومَ غَرَضًا:

(١) أخرجه البخارى فى كتاب الذبائح والصيد/باب ما يكره من الثلثة والمصيرة والمجننة (رقم-٥٥١٤) واحمد فى السند: ٩٤/٢

(٢) أخرجه البخارى فى كتاب الذبائح والصيد/باب ما يكره من الثلثة والمصيرة والمجننة (رقم-٥٥١٥) ومسلم فى كتاب الصيد/باب النهى عن صير البهائم (رقم-٥٩-١٩٥٨) والنسائى فى كتاب الضحايا/باب النهى عن المجننة (رقم-٤٤٤١) واحمد فى السند: ٨٦/٢

ذی روح خیز لوه نینه جوړولو حرمت: امام نووی رحمه الله فرمائی چه دا ممانعت د تحریم دپاره دې ځکه چه نبی کریم ﷺ وفرمائیل چه کوم کس داسی وکړل نو په هغه د الله تعالی لعنت وی او د ممانعت وجه دا هم ده چه په دې فعل سره صرف یو ذی روح ته تکلیف ورکول نه دی بلکه مال ضائع کول هم دی

[۲۰-۴] د ذی روح خیز نینه جوړولو څخه ممانعت

۳۰۷۱- (۱۱۳) (۱) وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: [۲] «لَا تَتَّخِذُوا شَيْئًا فِيهِ الرُّوحُ غَرَضًا». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: [۱] او حضرت ابن عباس رضی الله عنهما وايي چې نبی کریم ﷺ وفرمایل [۲] یو ساه لرونکي خیز اېه ترلو سره [په مه نینه کوي] (مسلم)
تسهيلات: قوله: لَا تَتَّخِذُوا شَيْئًا فِيهِ الرُّوحُ غَرَضًا:

په نینه جوړولو کښې څلور قباحتونه امام نووی رحمه الله فرمائی چه دا نهی تحریمی ده. ځکه چه بل خانی کښې ارشاد دې "لَعَنَ اللَّهُ مَنْ فَعَلَ هَذَا". او په دغه طریقې سره خنډور ویشتلو کښې څلور قسمه قباحتونه دي.

① د مال ضائع کول ② عذاب ورکول.

③ إتلاف النفس (یعنی یو جان نفس هلاک کول).

④ که هغه ځناور حلال وو نو د شرعی حکم نه بغیر ذبحه کول هلاک کول دی او که هغه ځناور حلال نه وو نو په دې صورت کښې دهغې د منافعو نه محروم کیدل لازم دی (مرقه)

[۲۰-۷] په مخ د وهلواو داغلو ممانعت

۳۰۷۷- (۱۱۳) (۲) لَوْ عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: [۲] «تَمْنَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمَخٍ دَوْغْلٍ أَوْ دَاغْلٍ أَوْ دَاغْلٍ أَوْ دَاغْلٍ». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: [۱] او حضرت جابر رضی الله عنه وايي [۲] چې رسول الله ﷺ په مخ د وهلو نه منع فرمائيلې ده [۲] او په مخ د داغلو نه نه منع فرمایلي ده. ايعنی یو سړي يا حيوان په مخ په څپيره يا په ذره وغیره دي نه وهل کیږي. او نه دي چاته په مخ داغ ورکول کیږي. (مسلم)
حل اللغات: ① الوُسْم: داغ

١) اخرجه مسلم في كتاب الصيد/باب النهي عن صير البهائم (رقم- ۱۹۵۸) والنسائي في كتاب الضحايا/باب النهي عن الجملة (رقم- ۴۴۴۳) وابن ماجه في كتاب الذبايح/باب النهي عن صير البهائم. وعن المثلة (رقم- ۳۱۸۷) واحمد في المسند: اخرجه البخاري في ۲۱۶

٢) اخرجه مسلم في كتاب الأشربة/باب النهي عن ضرب الحيوان في وجهه ووسمه فيه (رقم- ۱۰۶ - ۲۱۱۶) والترمذي في كتاب الجهاد عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في كراهية التحريش بين البهائم والضرب والوسم في الوجه (رقم- ۱۷۱۰) واحمد في المسند: ۳۱۸/۳

تہذیلات:

قوله: عَنْ الْقُرْبِ فِي الْوَجْهِ:

پہ جہاد کنبی پہ مخ د وھلو اجازت، یعنی یو انسان لره پہ مخ باندې د وھلو نه منع شوی ده خو د جنگ پہ وخت کنبی کافر پہ مخ وھل جائز دی

پہ مخ باندې داغ لگولو کنبی مختلف روایات ① بعضی روایتونو نه نهی معلومېږي ② بعضی روایتونو نه جواز معلومېږي

نبی کریم ﷺ حضرت ابی ابن کعب رضی اللہ تعالیٰ عنہ ته داغ لگولي وو او هم دغه شان حضرت سعد بن عبادہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ او حضرت اسعد بن زرارہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ ته نی هم د داغ لگولو اجازت ورکړې وو.

نوټ: د داغ لگولو په باره کنبی تفصیل د حدیث نمبر (۴۵۱۶) په شرح کنبی تیر شوې دي

[۳۰۸] د خنارو په مخ د داغ لکولو حرمت

۳۰۸- (۱۵) (۱) وَعَنْهُ، (۲) «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ عَلَيْهِ جَمَانٌ (۳) وَقَدْ وَسَمَ فِي وَجْهِهِ (۴) قَالَ: "لَعَنَ اللَّهُ الَّذِي وَسَمَهُ". رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: ① او حضرت جابر رضی اللہ تعالیٰ عنہ وايي ② چې (یوه ورځ) د نبی کریم ﷺ مخې ته یو خر تیر شو. ③ چې هغه ته په مخ داغ ورکول شوي وو، ④ حضور ﷺ د هغه په لیدو سره و فرمایل په هغه سړي دي لعنت وي چا چې دي داغلي دي. (مسلم)

تہذیلات: قوله: لَعَنَ اللَّهُ الَّذِي وَسَمَهُ:

په مخ د داغ لگولو حرمت: د ساه لرونکی په مخ او خله باندې داغ لگول منع دی که هغه انسان وی او که خنار.

د مخ او خلی نه علاوه د بدن په نورو حصو باندې داغ ورکول جائز دی ځکه چه د راتلونکو روایاتو نه ثابت دی البته د انسان بدن داغلو نه په بعضو روایاتو کنبی مطلقاً ممانعت راغلې دي

د داغ لگولو د ممانعت دوه وجوهات: ① دا نهی شفقۃ ده چه حضور پاک په نورو اسبابو سره د علاج ترغیب ورکړې دي ځکه چه په اور سره داغلو کنبی سخت تکلیف کیږي او کله چه نور علاج ناکام شی نو په آخری مجبورنی سره داغ ورکول صحیح دی لکه چه وئیلی شوی دی "آخر الداء الکن" بلکه که مجبوری وی نو په مخ باندې هم داغ لگول جائز دی

② اهل جاهلیت به داغ ورکول یو کرشماتی او قطعی یقینی علاج گنرلو لکه چه داغ ورکول د هغوی د وهم پرستنی یوه حصه وه په دې وجه مسلمانان منع کړي شو

۱) اخرجه مسلم فی کتاب الأشربة/باب النهی عن ضرب البعیران فی وجهه ووسمه فیه (رقم- ۱۰۷) - (۲۱۱۷) وابدود فی کتاب الجهاد، باب النهی عن الوسم فی الوجه والضرب فی الوجه (رقم- ۲۵۶۴) واحمد فی المسند: وابدود فی ۲۹۷/

[۲۰۷۱] د ضرورت په وجه د حيوان د داغولو اجازت

۲۰۷۱- (۱۶) [۱] «وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: [۲] غَدَوْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ [۳] لِيُحَنِّكَ [۴] فَوَافَيْتُهُ فِي يَدَيْهِ الْيَسَمَ [۵] يَسْمُرُ لِي الصَّدَقَةَ». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجهه: [۱] او حضرت انس رضي الله عنه وايي [۲] چې يوه ورځ ما د سحر په وخت کې عبدالله ابن ابي طلحه د رسول الله صلى الله عليه وسلم په خدمت کې حاضر کړو، [۳] چې حضور صلى الله عليه وسلم کجور ژوولو سره د هغه په تالو کې ولگوي، [۴] نو هغه وخت ما حضور صلى الله عليه وسلم په داسې حالت کې وليدو چې په لاس مبارک کې يې د داغلو آله وه، [۵] چې د هغې په ذريعه يې د زکوة اوبنان داغل بخاري ومسلم

حل الفات: ① لِيُحَنِّكَ: د تحنيک نه دې، کجوره جونيلو سره د ماشوم په تالو کنيې اېخودل ② الْيَسَمَ: د داغ لگولو آله، لکه چه سيخ وغيره شو.

تسهيلات:

قوله: غَدَوْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ لِيُحَنِّكَ:

د تحنيک طريقه: د تحنيک عمل دادې چه سرې په خپله خله کنيې کهجورې او چپوې اولعاب جوړ کړي اوبيا هغه د نوې راپيدا شوي ماشوم په تالوپورې اولگوي په هغه اوختي دې دپاره چه د نيك سړي مبارک لعاب د ماشوم خوراک جوړشي.

[۲۰۸۸] چپيلۍ په غوږ داغولو

۲۰۸۸- (۱۷) [۱] «وَعَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: [۲] «دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ فِي مِرْبَدٍ [۳] فَرَأَيْتُهُ يَسْمُرُ شَاةَ [۴] حَبِيبَتِهِ قَالَ: [۵] فِي أَذَانِهَا». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجهه: [۱] او حضرت هشام ابن زيد د حضرت انس رضي الله عنه نه روايت کوي، [۲] هغه وايي چې يوه ورځ زه د نبي کریم صلى الله عليه وسلم په خدمت کې حاضر شوم، [۳] هغه وخت حضور صلى الله عليه وسلم د خناوړو په سرايي (پنډ غال) کې وو، [۴] ما وليدو چې حضور صلى الله عليه وسلم د بزو وغيره په اندامونو داغ لگوي، [۵] هشام وايي چې زما گمان دي چه حضرت انس رضي الله عنه دا بيان کړي دي، [۶] چې حضور صلى الله عليه وسلم د هغه بزو وغيره په غوږونو داغ لگولو. (بخاري ومسلم)

(۱) اخرجه البخاري في كتاب الزكاة/باب وسم الإمام ايل الصدقة بيده (رقم- ۱۵۰۲) ومسلم في كتاب الأشربة/باب جواز وسم الحيوان غير آدمي في غير الوجه، ونذبه في نعم الزكاة والعجزة (رقم- ۱۰۹ - ۲۱۱۹)

(۲) اخرجه البخاري في كتاب الذبايح والصيد/باب الوسم والعلم في الصورة (رقم- ۵۵۴۲) ومسلم في كتاب الأشربة/باب جواز وسم الحيوان غير آدمي في غير الوجه، ونذبه في نعم الزكاة والعجزة (رقم- ۱۱۱ - ۲۱۱۹) وابوداود في كتاب الجهاد/باب في وسم الدواب (رقم- ۲۵۶۳)

تسهيلات:

قوله: وَهُوَ فِي مَرْبِي:

د مرید پہ تشریح کنبی پنکھ اقوال:

- ① هغه خای کوم کنبی چه اوبنان او غواگانې ترلې شی
 ② امام طیبی رحمه الله فرمائی چه "مرید" د اوبنانو بار ته وائي
 ③ بعضو حضراتو وئیلی دی چه کوم خائی کنبی اوبنان او گله ی بیزی ترلې شی هغی ته "مرید" وئیلی شی

د غور د مخ مخه خارج کیدو دلیل: دارنگ ددې حدیث نه دا خبره معلومیږی چه غوگ په مخ کنبی شامل نه دې ځکه چه په مخ باندې د داغ لگولو نه منع فرمائیلی شوې ده او که د غوگ تعلق مخ سره وې نو نبی کریم ﷺ به په غوگ باندې داغ نه لگولې. نو لهذا دا معلومه شوه چه د خناور په غوگ باندې داغ لگول جائز دی.

الفصل الثاني

[٢٠٨] په تیره خیز سره د ذبح کولو جواز

٢٠٨-١٨٨ [١] «عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: [٢] قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَرَأَيْتَ [٣] أَحَدَنَا أَصَابَ صَيْدًا [٤] وَلَيْسَ مَعَهُ سِكِّينٌ [٥] أَيْدُبُهَا بِالْمَرْوَةِ [٦] وَثِقَةُ الْعَصَا [٧] فَقَالَ: "أَمْرٌ الدَّمِيرُ شِثْتُ [٨] وَأَذْكَرُ اسْمُ اللَّهِ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَالتَّسَائِيُّ.

قوله: [١] او د حضرت عدي ابن حاتم رضی اللہ عنہ نه روایت دي [٢] چې هغه عرض وکړو یا رسول الله ﷺ ماته دا اووايه [٣] چه که په مونږ کې یو سړي د ايو حيوانا بنکار ونيولو. [٤] او هغه وخت د هغه سره چاره نه وي، [٥] نو آیا هغه د یو کاني په ټکرې سره هغه بنکار ذبح کولي شي؟ [٦] یا د یو لرگي په دره ایا نل سره نې ذبح کولې شی؟ [٧] حضور ﷺ وفرمايل ته چې په کوم خیز سره غواړي وینه یې وبهيوه [٨] او بسم الله اووايه (ابوداؤد نسائي، حل اللغات: ① سیکین: چاره، ② المروة: تیره کانړې، ③ ثِقَةُ الْعَصَا: د لرگی یا نل تیره غاړه، ④ اُمُرُ الدَمَر: تویه کره وینه.

تسهيلات:

قوله: أَمْرُ الدَّمِيرِ شِثْتُ:

وینه بونکی خیز باندې د ذبح جواز: یعنی وینه تویه کره په هر خیز سره چه وی. د حدیث دي

(١) اخرجه ابوداؤد فی السنن کتاب الضحایا/باب فی الذبیحة بالمروة (رقم-٢٨٢٤) والنسائي فی کتاب الصيد والذبائح/باب الصيد إذا أثن (رقم-٤٣٠٤) وابن ماجه فی کتاب الذبائح/باب ما یذکی به (رقم-٣١٧٧) واحمد فی

عموم نه احنافو د جدا شوى غائب او جدا شوى نوك په ذريعه سره د ذبح په جواز بندي استدلال كړې دې يعنى بسم الله او وايه او وينه تونى كړه

[٢٠٨] د ذبح اضطرارى حكم

٣٠٨- (١٩) (١) «وَعَنْ أَبِي الْعَشْرَاءِ عَنْ أَبِيهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّهُ قَالَ: [١] يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَمَا تَكُونُ الذَّكَاةُ إِلَّا فِي الْحَلْقِ وَاللِّبَةِ [٢] فَقَالَ: "لَوْ طَعَنْتَ فِي فَيْحٍ هَذَا لَأَجَزْتُ عَنْكَ." [٣] رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَأَبُو دَاوُدَ، وَالنَّسَائِيُّ، وَابْنُ مَاجَةَ وَالْذَايِمِيُّ [٤] وَقَالَ أَبُو دَاوُدَ: وَهَذِهِ ذَكَاةُ الْمُتَرَدِّى. [٥] وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا فِي الصَّغِيرَةِ.

توجه: [١] او حضرت ابو العشاء د خپل پلار محترم نه نقل كوي چې هغه عرض وكړ: يا رسول الله ﷺ آيا د شرعي ذبح تعلق د حلق او سينې د سر درميانه حصي سره دى يعنى آيا په شرعى طور سره ذبح دې ته ونيل كيدي شى، چې د حيوان د حلق او د سينې د سر درميانه نه په جراحت سره وينه وبهيول شي [٢] حضور ﷺ وفرمايل كه ته د بنكر په ورتونو كې هم جراحت (زخم) ورسوي، نو ستا د پاره به كافي وي [٣] ترمذي، ابو داود، نسائي، ابن ماجه، دارمي [٤] امام ابو داود رحمه الله فرمايي اچې په دې حديث كې د مذكوړ ذبح اجازت وركولا د هغه حيوان سره متعلق دي چې په كوهي كې لويدلي وي، يعنى د ذبح اضطراري د صورت حكم دي [٥] او امام ترمذي رحمه الله ويلي دي چې د ضرورت د حالت حكم دي.

حل اللغات: ① الذكاة: شرعى ذبح او حلالې ته زكات وانى ② الحلق: مرئى، حلق. ③ اللبّة: د حلق او سينې د سر مينځنى حصه ④ لَوْ طَعَنْتَ: كه ته زخم كړې،

تسهيلات:

قوله: أَمَا تَكُونُ الذَّكَاةُ إِلَّا فِي الْحَلْقِ وَاللِّبَةِ؟

په اضطرارى حالت كېني د مطلق زخم كفايت: يعنى آيا ذبح صرف د سينې او حلق په مينځ كېني وي بل خاني نه وي؟ په دې جمله كېني استفهام دې د دې په جواب كېني نبى كريم د ذبح اضطرارى عموم او خودلو چه اضطرارى ذبح كېني چرته هم زخم اولگولې شى مكمل به وي مرئى سره خاص نه ده البته اختياري ذبح هم په مرئى كېني وي

[٢٠٨] د تربيت شوى سپى بنكر كه مړ شى؟

٣٠٨- (٢٠) (١) «وَعَنْ عَبْدِ بْنِ حَاتِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: [٢] "مَا عَلِمْتُ

(١) اخرجه ابو داود فى السنن كتاب الضحايا/باب ما جاء فى ذبيحة المتردة (رقم- ٢٨٢٥) و الترمذى فى كتاب الأضحية/باب ما جاء فى الذكاة فى الحلق واللبة (رقم- ١٤٨١) و النسائي فى كتاب الضحايا/باب ذكر المتردة فى البئر التى لا يوصل إلى حلقها (رقم- ٤٤٠٨) و ابن ماجه فى كتاب الذبائح/باب ذكاة الناد. من البهائم (رقم- ٣١٨٤) و احمد فى المسند: و الترمذى فى/ ٢٢٤

(٢) اخرجه ابو داود فى السنن كتاب الصيد/باب فى الصيد (رقم- ٢٨٥١)

مِنْ كَلْبٍ، أَوْ بَازٍ، ثُمَّ أَرْسَلْتُهُ، [٢] وَذَكَرْتَ اسْمَ اللَّهِ [٥] فَكُلَّ مِمَّا أَمْسَكَ عَلَيْكَ. [٦] قُلْتُ: وَإِنْ قَتَلَ [٧] قَالَ: إِذَا قَتَلْتَهُ وَلَمْ يَأْكُلْ مِنْهُ شَيْئًا [٨] فَإِنَّمَا أَمْسَكَكَ عَلَيْكَ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

ترجمه: [١] او حضرت عدی ابن حاتم رضی اللہ عنہ روایت کوی چې نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایا [٢] کوم حیوان چې تا تربیت یافته کرو، که هغه سپی وي یا باز [٣] او بیا تا هغه په یو ښکار پسې پریځودو، [٤] او د پریځودلو په وخت دې د الله تعالی نوم واخستو. [٥] نو ته هغه ښکار خوره. چې هغه [سپي یا باز] ستا د پاره نیولي دي، [٦] ما عرض وکړو که چیرې هغه، هغه ښکار وژلي وي [٧] حضور صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایا هر کله چې هغه [سپي یا باز] ښکار مړ کړي، او خپله د هغې نه څه ونه خوري، [٨] نو [د دې مطلب د دې نه سوا نور هیڅ نشي کیدي چې] هغه هغه ښکار ستا د پاره نیولي دي. (ابوداؤد).

نوب: د ترجمې څخه مطلب واضح دي. د مزید تفصیل ضرورت نشته.

[٣٠٨٣] په یو شرط سره د مړ شوی ښکار حلت

٣٠٨٣- [٢١] (١) لَوْعَنَّهُ، قَالَ: «قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَرُمِي الصَّيْدَ فَأَجِدُ فِيهِ مِنَ الْقَدِّ سَهْمِي. [٢] قَالَ: "إِذَا عَلِمْتَ أَنَّ سَهْمَكَ قَتَلَهُ [٥] وَلَمْ تَرْفِهِ أَوْ رَسَمِهِ فَكُلْ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

ترجمه: [١] او حضرت عدی ابن حاتم رضی اللہ عنہ وایي چې ما عرض وکړو [٢] یا رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم په ښکار خپل غشی چلوم، [٣] او بیا په بله ورځ چې په هغه کې خپل غشی اوموم آیا هغه ښکار خوړې شم؟ [٤] حضور صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایا چې په دې صورت کې که ته په دې پوهه شي، چې هغه ښکار ستا غشی وژلي دي، [٥] او په هغه ښکار کې ته د یو درنده نښه بیا نه مومي، نو هغه خوړی شي، [او که په هغه ښکار کې د یو درنده د غاښ یا پنډې وغیره څه نښه بیا مومي، یا د بل چا د غشی علامت بیا مومي، نو په هغه صورت کې هغه مه خوره] (ابوداؤد).

تسهيلات:

قوله: إِذَا عَلِمْتَ أَنَّ سَهْمَكَ قَتَلَهُ وَلَمْ تَرْفِهِ أَوْ رَسَمِهِ فَكُلْ:

د مشکوک ښکار عدم حلت: که ورک شوی ښکار ملاوشی او د څه بلې وجهې نه دمړ کیدو احتمال په کښې موجود وي نو بیا به دا ښکار بلکل نه شی خوړلې، مثلاً په اوبو کښې ډوب ملاو شو نو چونکه معلومات نشته چه دا په اوبو کښې دننه مړ شوې دي او که د اوبو نه بهر مړ شوې دي لهدا داسی مشکوک ښکار خوړل جائز نه دی

(١) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب الأطعمة/باب فی کراهية التقذر للطعام (رقم- ٣٧٨٤) والناسی فی کتاب الصيد والذباب/باب فی الذی یرمی الصيد فیغیب عنه (رقم- ٤٣٠٠)

[٢٠٨٨] دمجوسی د سپی د بنکار حرمت

٢٠٨٨- [١٢٢] (١) وَعَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: [٢] «نُهِنَا عَنْ صَيْدِ كَلْبِ الْمَجُوسِ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

توجه: [١] او حضرت جابر رضي الله عنه وايي [٢] چې مونږ د مجوسيانو د سپي د نيولي بنکار د خوړلو نه منع کړې شوي يو (ترمذي).

تسهيلات: قوله: «نُهِنَا عَنْ صَيْدِ كَلْبِ الْمَجُوسِ»: که چېرې خناور ژوندي وي او مسلمان هغه ذبح کړي نو حلال به شي سره ددې چه دمجوسی سپی نيولې وي لیکن که مړ شو نو حرام دي دمجوسی د بنکار مختلف صورتونه ① مجوسی چه کوم خناور بنکار کړي، خواه که هغه د خپل سپي په ذریعه وي او که د مسلمان د سپي په ذریعه وي نو ددې بنکار خوړل جائز نه دی ② که د مجوسی بنکار ژوندي ونیولې شي او بیا ئی مسلمان ذبح کړي نو ددې خوړل حلال دی، ③ که د مجوسی او د مسلمان سپي په شریکه یو بنکار وکړو نو دا هم حلال نه دي، ④ که د مجوسی او د مسلمان سپي په شریکه یو بنکار وکړو نو که ژوندي وو نو په ذبح کولو سره حلال دي

لهذا دا حدیث په دې خبره دلیل دي چه څنگه د غیر مسلم ذبیحه حلال نه ده نو هم دغه شان د غیر مسلم د سپي وغیره بنکار هم حلال نه دي.

[٢٠٨٩] دغیر مسلم د لوبنی استعمال حکم

٢٠٨٩- [١٢٣] (١) وَعَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخَنَزِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قُلْتُ: [٢] يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّا أَهْلُ سَفَرٍ [٣] نَمُرُّ بِالْيَهُودِ وَالنَّصَارَى وَالْمَجُوسِ [٤] فَلَا نَجِدُ غَيْرَ آبْنَتِهِمْ [٥] قَالَ: [٦] "فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا غَيْرَهَا [٦] فَأَغْلَوْهَا بِالنَّاءِ [٧] لَمْ تَكُلُوا فِيهَا وَاشْرَبُوا". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

توجه: [١] او حضرت ابو ثعلبه خنسي رضي الله عنه وايي چې ما عرض وکړو [٢] چې یا رسول الله! مونږ زیات د سفر کونکی خلق یو، [٣] د یهودیانو، عیسائیانو او مجوسیانو په آبادیو زمونږ تیریدل کیږي. [٤] هغه وخت د هغوی د لوبسونه علاوه بل لوبني مونږ سره نه وي (نو آیا مونږ د هغوی په لوبسو کې خوړلې او څکلې شو؟) [٥] حضور ﷺ وفرمایل که تاسو د هغوی د لوبسو نه علاوه بل لوبني بیا نه مومئ، [٦] نو د هغوی لوبني په اوبو سره ښه وینځئ، [٧] او بیا په هغې کې خورئ او څکئ (ترمذي).

(اخرجه الترمذي في السنن كتاب الصيد عن رسول الله صلى الله عليه وسلم /باب ما جاء في صيد كلب المجوس (رقم- ١٤٦٤) وابن ماجه في كتاب الصيد /باب صيد كلب المجوس. والكلب الأسود الهيم (رقم- ٣٢٠٩)
(اخرجه الترمذي في السنن كتاب الصيد عن رسول الله صلى الله عليه وسلم /باب ما جاء في صيد الكلب وما لا يؤكل (رقم- ١٤٦٤) واحمد في المسند: ١٩٣/٤

تجلیلات:

نوبت ددی باب حدیث نمبر (۴۰۶۶)، کنبی ذ زیر بحث حدیث د مضمون تفصیل تیرشوی دی

[۴۰۸۴] غیر مسلمو سره د خوراک حکم

۳۰۸۴- [۴۳] (۱) وَعَنْ قَبِيصَةَ بِنِ هَلَبٍ، عَنْ أَبِيهِ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، (۲) قَالَ: «سَأَلْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ طَعَامِ النَّصَارَى (۳) وَفِي رِوَايَةٍ: سَأَلَهُ رَجُلٌ (۴) فَقَالَ: إِنَّ مِنَ الطَّعَامِ طَعَامًا أُخْرِجَ مِنْهُ (۵) فَقَالَ: " لَا يَخْتَلِجَنَّ فِي صَدْرِكَ شَيْءٌ (۶) ضَارَعَتْ فِيهِ النَّهْرَانِيَّةُ ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَأَبُو دَاوُدَ.

ترجمه: ۱] او حضرت قبيصة بن هلب رضي الله عنه د خپل پلار نه روایت کوي ۲] چې هغه او ویل چې ما د رسول الله صلی الله علیه و آله نه د عیسایانو د طعامونو باره کې پوښتنه وکړه [چې مونږ خلق یې وخورو که نه؟] ۳] او په یو روایت کې داسې دي چې په دي باره کې یو سړي د حضور صلی الله علیه و آله نه مسئله وپوښتله، ۴] هغه عرض وکړو چې په طعامونو کې یو طعام [یعني د یهودیانو او د عیسایانو طعام] داسې دي، چې د هغې نه زه پرهیز کوم، ۵] حضور صلی الله علیه و آله ورته وفرمایيل چې ستا په زړه کې د څه شي [یعني د شک و شبهي] اندېښنه پیدا کیدل نه دي پکار، ۶] [گنې] تا د خپل دي عمل په ذریعه د عیسائیت مشابهت اختیار کړي دي. (ترمذي ابو داود، حل اللغات: ۱) أَخْرَجَ: زه حرج محسوسوم او بیا ډډه کوم. ۲) لَا يَخْتَلِجَنَّ: دا د خلجان نه دي یعنی ستا په زړه کې څه خلجان اویره نه ده تیریدل پکار. ۳) ضَارَعَتْ: دا د مضارعت نه د مشابهت په معنی کنبی دي

تجلیلات:

قوله: لَا يَخْتَلِجَنَّ فِي صَدْرِكَ شَيْءٌ ضَارَعَتْ فِيهِ النَّهْرَانِيَّةُ.

بې محایه د شک کولو معانعت: مسلمانانو له پکار دی چې ترکومې پورې د حرمت یقین نه وی صرف د شک په بنیاد باندې دي څه څیز نه حراموی

قوله: ضَارَعَتْ فِيهِ النَّهْرَانِيَّةُ

دنهرانیت د ذکر کولو وجه: سوال کونکې چونکه عدی بن حاتم وو چه اول عیسائی وو په دي وجه نبی کریم د نصاراؤ ذکر او فرمائیلو او ورته ئې او فرمائیل په دي طرز عمل سره تا د نصاراؤ مشابهت اختیار کړو ځکه چه هغوی په خپل ځان باندې ډیره سختی کوی او لږ شان شک راتلو سره په خپل ځان باندې حلال خوراک حراموی

(۱) اخراجه ابو داود فی السنن کتاب الأطعمة/باب فی کراهیه التقذیر للطعام (رقم- ۳۷۸۴) والترمذي فی کتاب السیر عن رسول الله صلی الله علیه وسلم/باب ما جاء فی طعام المشرکین (رقم- ۱۵۶۵) وابن ماجه فی کتاب الجهاد/باب الأکل فی فطور المشرکین (رقم- ۲۸۳۰)

[۳۰۸] په فنبه ويشتلو سره د مړ شوی حیوان د خوراک حکم

۳۰۸-۳۰۹ [۱] (۱) وَاعْنِ أَبِي الدَّرْدَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: «تَمَنَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَكْلِ الْمُجْتَمَةِ (۲) أَهْمَى النَّبِيِّ تَصَبُّرًا لِلنَّبْلِ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

توجه: [۱] او حضرت ابودرداء رضي الله عنه وايي [۲] چې رسول الله ﷺ د مجتمه خوړلو نه منع فرمايلي ده. [۳] او مجتمه هغه حیوان ته وايي چې هغه په ترلو سره د نبی په مثل ودرول شي. او بیا په غشو ويشتلو سره قتل کړل شي (ترمذي).

حل اللغات: ① المجتمه: هې الی تصبر بالنبل: هغه څاروي چه د نبی په طور غشی ویشتلو دپاره اوترلې شي ② تصبر: چه اوترلې شي. ③ النبل: غشی.

تسهيلات: نوټ: د حديث نمبر (۴۰۷۴)، په تسهيل کښې ددې مضمون وضاحت تير شوې دي هغې ته رجوع اوکړئ

[۳۰۸] د بعضې محرماتو بيان

۳۰۸-۳۱۱ [۱] (۱) وَاعْنِ الْعُرْبَاضِ بْنِ سَارِيَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَمَنَّى يَوْمَ خَيْبَرَ (۲) عَنْ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ الْبَيَاضِ (۳) وَعَنْ كُلِّ ذِي مَخْلَبٍ مِنَ الظُّلُمِ (۴) وَعَنْ نُجُومِ الْحُمْرِ الْأَهْلِيَّةِ (۵) وَعَنِ الْمُجْتَمَةِ (۶) وَالْخَلِيسَةِ (۷) وَأَنْ تُؤْطَا الْحَبَالَى (۸) حَتَّى يَغْضَنَ مَا فِي بَطُونِهِنَّ».

توجه: [۱] او حضرت عرباض ابن ساريه رضي الله عنه وايي [۲] چې رسول الله ﷺ د خيبر په ورځ د دې څناورو د خوړلو نه منع وفرمايله، [۳] داړه وړ درنده، [۴] پنجه وړ مرغان. [۵] د کورني څرونو غوښه [۶] مجتمه او خلیسه. [۷] او حضور ﷺ په جهاد کې نيول شوي د هغه وينځو سره د جماع کولو نه هم منع وفرمايله، کومې چې حاملې وي، [۸] تر څو چې هغه کوشني پيدا شي. کوم چې د هغوئ په خيټه کې وي.

حل اللغات: ① البیاض: په غاښونو سره شلونکی څناور. ② ذي مخلب: په پنجه سره شلونکی مارغان. ③ المجتمه: هغه څاروي چه د نبی په طور غشی ویشتلو دپاره اوترلې شي ④ الخلیسه: د شرمښ یا بل درنده نه اخستلې حیوان چه دذبحې نه مخکښې مړ شي. ⑤ نوطا: چه وطی کړی ⑥ الحبالی: حامله وينځه ⑦ بغض: ماشوم زیږوی.

[۱] قَالَ: مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى: (۲) سَمِعْتُ أَبَا عَاصِمٍ عَنِ الْمُجْتَمَةِ (۳) فَقَالَ: أَنْ يُنْصَبَ الظُّلُمُ، أَوِ الشَّيْءُ (۴) فَيَرْمَى (۵) وَسَبِيلَ عَنِ الْخَلِيسَةِ (۶) فَقَالَ: الذِّلْبُ، أَوِ السَّبْعُ (۷) يَذْرُكُهُ الرَّجُلُ فَيَأْخُذُ مِنْهُ (۸) فَيَمُوتُ فِي يَدِهِ قَبْلَ أَنْ يَذْكَبَهَا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

(۱) اخرجه الترمذي في السنن كتاب الاطعمة/باب ما جاء في كراهية أكل المصورة (رقم- ۱۴۷۳)

(۲) اخرجه الترمذي في السنن كتاب الاطعمة/باب ما جاء في كراهية أكل المصورة (رقم- ۱۴۷۴) واحمد في المسند: ۱۲۷/۴

توجه: ① حضرت محمد ابن یحییٰ اچي د امام ترمذي رحمہ اللہ شیخ او استاذ دي او د حديث د راویانو نه یو راوي دي او ايي ② چې زما د شیخ او استاذ حضرت ابو عاصم نه د مجسمي د معني پوښتنه وشوه ③ نو هغه وفرمايل اچي د مجسمه مطلب دا دي اچي یو مارغه یا مرغی الوتونکي یا خریدونکي ترلو سره ودرول شي ④ او بیا هغه په غشو وپشتلو سره قتل کړل شي ⑤ دغه شان اد حضرت ابو عاصم نه د خلیسه د معني پوښتنه وشوه ⑥ نو وي فرمايل چې د دي مطلب دا دي چې شرمښ یا بل درنده اشلونکي یو حیوان ونيولوا ⑦ او بیا یو سړي د هغه درندي نه هغه حیوان په زور واخلي ⑧ او هغه حیوان د ذبح کیدو نه مخکې د هغه سړي په لاس کی مړ شي (ترمذي)

تسهيلات:

توله: ذی مغلب:

د ذی مغلب مختلور د ښکار حکم: یعنی کومه مرغی چه په پنجو باندې شلول کوی لکه باز، شکره تپوس چرخ او گده د پنجو په ذریعه نورې مرغی شلوی اوخوری یعنی ذی ناب او ذی مغلب په دي صورت کښې حرام دی چه هغوی په ناب او مغلب سره ښکار کوی که چرې ښکار نه کوی نو هغه حرام نه دي لکه اوبښ ذی ناب دي مگر په ناب سره ښکار نه کوی

توله: وَعَنْ حُومِرٍ الْحَمْرُ الْأَهْلِيَّةُ:

د حمروه قسونه: ① دي نه کورنی ساتلې شوی خره مراد دی ددي غوښه حرامه ده

② ځنگلی خره حلال دی کوم ته چه زیبرا وائی دا د افریقه په ځنگلونو کښې په کثرت سره ملاویری

توله: وَعَنْ الْغَلِيَّةِ:

د خلیسه د ښکار حکم: یعنی از مری یا لیوه چه چیلنی ښکار کړه او یوانسان هغه را خلاصه کړه مگر هغه چیلنی مړه شوې وه دي ته خلیسه وائی دا چونکه مرداره شوې ده په دي وجه د مسلمان دپاره د دي خوړل حرام دی

توله: وَأَنْ تُؤْتَلَ الْحَبَالَى حَتَّى يَضْفَنَ مَا فِي بَطُونِهَا:

د حاملې وینزې سره د جماع کولو حرمت: یعنی د چا لاس ته وینځه راغله چه حامله ده نو وضع حمل پورې دي سره جماع کول جائز نه دی دي نه منکوحه حامله ښځه مراد نه ده که چرې وینځه حامله نه وی نو د یوحیض راتلو پورې انتظار ضروری دي دا په جهاد کښې په لاس راتلونکې د وینځې خبره ده

[٢٠٠] د شریطه د خوراک حرمت

٢٠٠- [٢٤] (١) وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، وَأَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا [٢] أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «نَهَى عَنْ شَرِيطَةِ الشَّيْطَانِ: [٣] زَادَ ابْنُ عِيْسَى: [٤] هِيَ الدَّبِيصَةُ يَقْطَعُ مِنْهَا الْجِلْدُ [٥] وَلَا تُقْرَى الْأَوْدَابُ [٦] ثُمَّ تَتْرَكَ حَتَّى تَمُوتَ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: [١] حضرت ابن عباس رضي الله عنه او حضرت ابوهريره رضي الله عنه راويان دي [٢] چې رسول الله صلى الله عليه وسلم د شریطه د خوړلو نه منع فرمایلي ده. [٣] ابن عيسی اد حدیث یو راوي! دا مزید بیان وکړو [٤] چې شریطه د شیطان دا ده چې د خنارو اد حلق د پاسه چمره کت کړي شي. [٥] او د هغه پوره رگونه کت نه کړل شي، [٦] او بیا هغه پریخودل شي. تر دي چې هغه مړ شي (ابوداؤد).

حل اللغات: ① شَرِيطَةُ: چې د خنارو د حلق د پاسه چمره کت کړي شي، او دهغه پوره رگونه کت نه کړل شي. او بیا سغه پریخودل شي، تر دي چې هغه مړ شي، ② الْجِلْدُ: خرمن. ③ وَلَا تُقْرَى: او کت نه کړي شي، ④ الْأَوْدَابُ: رگونه د حلق.

تسهيلات: قوله: شَرِيطَةُ الشَّيْطَانِ:

د شریطه وضاحت: داد جاهلیت د ناجائز ذبائح نه یوه وه هغه داسې چه خنارو به نی په مرنۍ کښې لپشان پرې کړو او نښه به نی پرې اولگوله او بیا به نی پریخودو. پوره رگونه به نی نه وو پرې شوی او په تر قیدو تر قیدوسره به مړ شو داد شیطان نښه ده کومه چه ناجائزه څکه چه په دې کښې دیزیات ظلم هم دي اود رگونونه مسفوح وینه هم نه خارجيږي نوحرام مردار دي

قوله: وَلَا تُقْرَى الْأَوْدَابُ

د ذبیح سره متعلق د مړی څلور رگونه: ① حلقوم: دې دې سره د ساه تعلق دي درمختار کښې دا راجع او صحیح گرځولې شوې دي

② مړی دې کوم سره چه د خوراک څښاک تعلق دي

③-⑤ باقی دوو ته ودجان وانی چه د مرنۍ په مخامخ حصه کښې وی حلقوم او مړی د دې په مینځ کښې وی دې ته شه رگ هم وانی

د رگونو په کت کولو کښې شرعی ضابطه: په دې څلورو واړو کښې چه کوم درې پرې شی شرعی ذبح به مکمل شی په حدیث کښې د اوداب لفظ د څلورو واړو رگونو دپاره ونیلې شوې دي که چرې دوه رگونه کت شي اوباقی دوه پاتې شي نو ذبح به نه کیږي

[۲۰۹] ذبیحہ د خیتی بجی حکم

۲۰۹- [۲۸] (۱) «لَعَنَ جَابِرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: [۲] «ذُكَاةُ الْجَنِينِ ذُكَاةُ أُمِّيَّةٍ» رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَالدَّارِمِيُّ.

ترجمہ: [۱] او حضرت جابر رضی اللہ عنہ راوی دی چې نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم فرمایا [۲] د مور ذبح کول د خیتی د بجی هم ذبح کول دي، (ابوداؤد دارمي) ترمذی دا روایت د حضرت ابو سعید نه نقل کړې دي

حل اللغات: ① ذکاة: شرعی ذبحه، ② الجنین: د حمل ماشوم بجی.

تفہیمات:

قوله: ذُكَاةُ الْجَنِينِ ذُكَاةُ أُمِّيَّةٍ یعنی د مور ذبح د هغې په خیته کښې د بجی ذبحه ده د مور د ذبحې څخه پس د بجی دوه صورتونه: تفصیل داسې دي چې چرته حامله ځناور ذبحه کړې شی او د ذبح نه پس د هغې د خیتی نه د هغې بجی راووتلو نو د دې دوه صورتونه دي ① که بجی ژوندې وی یا به مړوی. که چېرې ژوندې راووتلو نواتفاقاً د هغه ذبح ضروری ده د ذبح نه بغیر به حلال نه وی.

② که چېرې بجی مړ شوې دي نو په هغې کښې د فقهاؤ اختلاف دي.

په دویم صورت کښې ۲ مذاهب:

① د جمهورو او صاحبینو په نیز ذبح کیدو نه بغیر هغه بجی حلال طیب دي د مور ذبح کیدل د هغې د بجی د ذبح دپاره کافی دی په دې شرط چه د بجی اندامونه پوره وی او د هغه په بدن باندې وینسته راغلې وی

② امام ابوحنیفه رحمۃ اللہ علیہ فرمائی دغه شان بجی مردار دي او د هغې خوړل حرام دی د اهل فریق دلائل: ① مذکوره حدیث د جمهورو دلیل دي هغوی "ذکاة امه" مرفوع گرځوی د کوم نه چه هغوی استدلال کوی یعنی د جنین ذبح هم دغه ده چه د هغه مور ذبح شی د اهل فریق د دلیل جواب: د حدیث مفهوم هغه نه دي کوم چې تاسو اخستې دي بلکه دا حدیث په تشبیه باندې محمول دي یعنی "ذکاة الجنین کذکاة امه" د دې مطلب واضح دي چه څنگه مو مور ذبح کړې ده دغه شان د هغې بجی هم ذبح کړنی ذبح کولو طریقه هم یوشان ده په دغه بجی باندې ترس خوړلوسره بغیر د ذبح مه پرېږدنی بل دا خیال اونه کړنی چه دومره وړوکی بجی به ذبح سره حلال نه شی لکه څنگه چه بعضې خلق دا حلال نه گنړی. د دې مطلب تائید حدیث کښې "ذکاة امه" منصوب لوستلو سره هم کیږی چه منصوب بنزع

(۱) اخره ابوداود فی السنن کتاب الضحایا/باب ما جاء فی ذکاة الجنین (رقم- ۲۸۲۷) والدارمی فی السنن رقم الحدیث ۴۹۹۹.

الخافض دي "ای کذاکأمة" او ددی مطلب تائید راتلونکی حدیث نمبر (۴۰۳) سره هم کیږي په کوم کسې چه صحابه کرامو د جنین غورزولو اونه خوړلو یا دخوړلو سوال کړې دي په دي وجه دا حدیث دجمهورو د مطلب نه دي

دبول فریق دویم دلیل: دوی قیاس کوی چه گوره په ساه اخستو کسې د خیتې بچې د مور تابع دي خرخولو او اخستلو کسې د مور تابع دي خوراک څښاک مرگ او ژوند کسې دا بچې د مور تابع دي لهدا په ذبح کسې هم دا د مور تابع کیدل پکار دی ځکه چه دا بچې د مور جزء متصل دي د جدا ذبح کولو ضرورت نشته دي

د دویم فریق دلیل: که چرې دا بچې د مور د ذبح زیاتی دی او د هغې د مرگ نه مخکې مړ شوې وی نودا "میتة" د مردار په حکم کسې دي او که چرې د مور د مرگ نه پس ساه بندیدوسره مړ شوې وی نودا "مخففة" د ساه بندیدو والا حیوان په حکم کسې دي اودا دواړه حرام دی لهدا جنین حرام دي

د دویم فریق د دلیل دوه جواونه: ① د بچې د ذبح معامله په بیع وشرأ وغیره باندې قیاس کول جائز نه دی ځکه چه په ذبح کسې انهار الدم وی دا په خرخولو او اخستلو باندې قیاس کول قیاس مع الفارق دي

② بل دا معامله د مبیح او د محرم ده په داسې صورت کسې ترجیح محرم ته ورکولې شی

[۴۰۳] د مور ذبح د جنین ذبح ده

۴۰۳- (۲۹) ① «وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: ② قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! نَحْرُ النَّاقَةِ ③ وَنَذِيرُ الْبَقَرَةِ وَالشَّاةِ ④ فَتَجِدُ فِي بَطْنِهَا الْجَنِينَ، ⑤ أَتُلْقِيهِ أَمْ نَأْكُلُهُ؟ ⑥ قَالَ: "كُلُوهُ إِنْ شِئْتُمْ ⑦ فَإِنْ ذَكَرْتُمْ ذِكْرَ أَقْبِيهِ، رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَالتِّرْمِذِيُّ، وَابْنُ مَاجَةَ.

ترجمه: ① او حضرت ابوسعید خدری رضی اللہ عنہ وایی ② چې مونږ عرض وکړو یا رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم کوم وخت چې مونږ اوبنه نحر کوو ③ یا غوا یا بزہ اچیلی، ذبح کوو ④ نو ډیر ځله مونږ د هغه ذبیحې په خیته کې مړ بچې بیا مومو ⑤ آیا مونږ هغه بچې وغورځوو، یا یې اوخورو؟ ⑥ حضور صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل که غواړئ نو وی خوری ⑦ ځکه چې د هغې د مور ذبح کول د هغه بچې هم ذبح کول دي (ابوداؤد ابن ماجه،

تسهيلات:

دنحر په حالت د ذبح کولو حکم: په دي حدیث کسې د نحر او ذبح ذکر دي چه د اوبن نحر مسنون دي او د نورو ځناورو متعلق ذبحه کولو حکم دي د ذبحه په صورت کسې چه د

① اخرجه ابوداؤد فی السنن کتاب الضحایا/باب ما جاء فی ذکاة الجنین (رقم- ۲۸۲۷) وابن ماجه رقم الحديث ۳۰۹۹ واحمد فی المسند ۳/ ۳۱

مرئ (حلق) کوم رگونه کتب کولې شی هغه څلور دی، چه د کوم ذکر مخکې وشو، اوس که د ذبحه کونکو ځناورو نحر وکړې شی نو دا هم سره د کراحت جائز دي
قوله: اَتَلَيْقِيهِ اَمْرًا كَلَهُ؟

د غور څولو دوه وجوهات: ① چه دا مونږ او غر څوو ددې وجهې چه دا مړ شی
 ② يا دا مونږ ددې وجهې دا او غر څوو چه دا مردار دي
قوله: اَمْرًا كَلَهُ؟

دا ګل په مفهوم کښې دوه اوال: ① يعنی دا مونږه مستقل طور ذبحه کړو او ونی خوړو
 ② ددې د مور په ذبحه باندې اکتفا وکړو، او د مور ذبحه ددې د حلالیدو دپاره کافي ده
د صحابو د قیوس وجه: هرکله چې بچې سره د وړوکوالی د وجهې شفقت او محبت وی. نو ددې وجهې صحابه کرامو ته ردد وو چه ذبح نی کړو که نه؟ نو نبی کریم ﷺ ورته مذکوره جواب ورکړو

[٣٠٣] بلا مقصده د حیوان د قتلولو معافیت

٣٠٣- [٣٠] (١) وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا [٢] أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ [٣]: "مَنْ قَتَلَ عُصْفُورًا فَمَا قَوْفَهَا بِغَيْرِ حَقِّهَا [٤] سَأَلَهُ اللَّهُ عَنْ قَتْلِهِ [٥] قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَمَا حَقُّهَا؟ [٦] قَالَ: "أَنْ يَذْبَحَهَا فَيَأْكُلَهَا [٧] وَلَا يَقْطَعُ رَأْسَهَا فَيُرْمِيَ بِهَا". رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَالنَّسَائِيُّ، وَالدَّارِمِيُّ.

ترجمه: ① اود حضرت عبدالله ابن عمرو ابن العاص نه روایت دي ② چې رسول الله ﷺ وفرمایل ③ "که څوک مرغی یا د دې نه وړوکی (یا) لوي یو بل حیوان یا مارغه ناحقه ووژني، ④ نو الله تعالی به د هغه نه د ناحق وژلو باره کې پوښتنه کوي، ⑤ عرض وشو چې یا رسول الله ﷺ د هغه مرغی وغیره حق څه دي؟ ⑥ حضور ﷺ وفرمایل دا چې هغه ذبح شي، اېه بله طریقه دي هغه نه وژل کیږي، او بیا دې هغه وخوړلې شي، ⑦ دا نه چې د هغې سر کټ کولو سره وغور ځول شي. (احمد نسائي دارمي)
حل الفان: ① عُصْفُورًا: چنچره، مرغی

تسهيلات:

قوله: مَنْ قَتَلَ عُصْفُورًا فَمَا قَوْفَهَا بِغَيْرِ حَقِّهَا، سَأَلَهُ اللَّهُ عَنْ قَتْلِهِ:

د جائز مقصد دپاره د حیوان د قتلولو جواز: د یو ځناور وژل ډیره لویه خبره ده او لویه حادثه ده د جائز مقاصد نه علاوه په دې باندې اقدام نه دی کول پکار جائز مقصد ددې چه دا ذبح کړې شی او اوخوړلې شی دا نه چه د لوبو توقو په غرض او وژلې شی او په استعمال کښې رانه وستلې شی د ضرر لرې کولو دپاره وژل هم جائز مقاصد کښې شامل دی

اشکال:

به دي حديث کنبې عصفور طرف ته يوخل د مؤنث ضمير راگرخولې شوې دي او په دويم خل د مذكر ضمير راگرخولې شوې دي کوم چې د نحو قواعدو څخه خلاف دي

دا شکل درې جواوونه: ① علامه طيبي رحمته الله عليه فرماني چې د جنس په اعتبار سره د مؤنث ضمير راگرخولې شوې دي او د لفظ په اعتبار سره د مذكر ضمير راگرخولې شوې دي

② يا د مرغني نه ورکوته خاور وي او د غتوالي طرف ته هم اشاره کيدې شي چې مرغني وي يا د مرغني نه غټ وي (الكشاف، ۱۰۸/۸)

③ په دي کنبې د زېدها هوقاعده خپله کړې شوې ده چې مؤنث په اعتبار د کلمه دي اومذكر په اعتبار د لفظ دي "فما فوقها" د تحقير دپاره هم کيدې شي چې مرغني وي

[۴۰] د ژوندي حيوان د بدن څخه د کټ شوي اندام حکم

۳۰۰۵-۱۳۱ (۱) وَعَنْ أَبِي وَقْدٍ اللَّيْثِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: ① «قَدِمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ ② وَهُمْ يَجْبُونَ أَسْمَةَ الرَّابِلِ ③ وَيَقْطَعُونَ أَلْيَاتِ الْغَنَمِ. ⑤ فَقَالَ: "مَا يَقْطَعُ مِنَ الْبَهِيمَةِ وَهِيَ حَيَّةٌ ⑥ فَبَيَّ مَيْتَةً لَا تَوُكِّلُ". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَأَبُو دَاوُدَ.

ترجمه: ① او حضرت ابو واقد ليشي رحمته الله عليه وايي ② کوم وخت چې نبي کريم صلی الله علیه و آله د مکي نه هجرت کولو سره مديني ته تشریف واورو، ③ نو هغه وخت د مديني خلکو داسې کول چې د اوبن د قُب به نې پريکولو ④ او د پسه د لم بوتې به يي کټ کولي (او بيا به يي هغه خوړلو) ⑤ حضور صلی الله علیه و آله وفرمايل چې کوم څيز د داسې حيوان د بدن نه کټ شي چې ژوندي وي، ⑥ نو هغه کټ شوي څيز مردار دي، هغه دي نه خوړل کيږي. (ترمذي ابو داود)

حل الفان: ① جَبَّيْن: جَبَّيْن د پرې کولو په معنی کنبې دي ② أَسْمَةُ: د سنام جمع ده د اوبن او غوښي وغيره قب ته وانی ③ أَلْيَات: د آله جمع ده د گڼه لکۍ او لم ته ونييلې شي

تسهيلات:

قوله: مَا يَقْطَعُ مِنَ الْبَهِيمَةِ وَهِيَ حَيَّةٌ فَبَيَّ مَيْتَةً لَا تَوُكِّلُ

د جاهليت د يورسم حرمت: د جاهليت په دور کنبې چې به کله عربو ته د غوښې ضرورت پېښ شو نو د پوره خاور د بچ کولو په غرض به ئي د ژوندي اوبن قب او د ژوندي گڼه لم پرې کولو او غوښه به ئي استعمالوله. اسلام د دې ظالمانه کار نه منع اوکړه اودغه شان جدا کړې شوې غوښه ئي حرامه او گرځوله ځکه چې په دي کنبې دم مسفوح شامل دي.

(۱) اخرجه ابو داود في السنن كتاب الصيد/باب في صيد قطع منه قطعة (رقم- ۲۸۵۸) والترمذي في كتاب الاطعمة/باب ما قطع من الحي فهو ميت (رقم- ۱۶۸۰) واحمد في المسند: ۲۱۸/۵

الفصل الثالث

[٢٠٠] په اضطراری ذبحه کښې د مطلق وینې بهول

٢٠٠- [٣٢] (١) عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، «عَنْ رَجُلٍ مِنْ بَنِي حَارِثَةَ (٢) أَنَّهُ كَانَ يَرَى لُحْمَهُ (٣) بِنَمْبٍ مِنْ شِعَابٍ أَحْمَرَ (٤) فَرَأَى فِيهَا الْمَوْتَ (٥) فَلَمْ يَجِدْ مَا يَنْحَرُهَا بِهِ (٦) فَأَعَدَّ وَتَدَا (٧) فَوَجَّاهُ فِي لَبَتَيْهَا (٨) حَتَّى أَهْرَاقَ دَمَهَا (٩) ثُمَّ أَخْبَرَ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَأَمَرَهُ بِأَكْلِهَا (١٠)». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَمَالِكٌ. وَفِي رِوَايَةٍ: قَالَ قَدْ كَاهَا يَظْطَاظُ.

توجه: ١ حضرت عطاء ابن يسار د قبيله بن حارثه د يو سړي نه روايت کوي ٢ چې هغه ابوه ورځ يوه اوبښه چې لنگيدو ته نژدې وه ٣ د احد د غره په يوه دره کې خړوله ٤ چه په هغې کې يې د مرگ اثار وليدل، ايمنی هغه وليدل چې اوبښه په څه وجه مري ٥ هغه وخت د هغه څه داسې خيز اونه موندو چې د هغې په ذريعه هغه اوبښه يې نحر کړي وي ٦ آخر هغه يو ميخ اوچت کړو ٧ او د هغې د څوکي د طرف نه د هغې اوبښې په سينه کې يې تنه ايسته ٨ تر دې چې د هغې وينه يې وبهيوله، بيا هغه دا واقعه رسول الله ﷺ ته بيان کړه، ٩ او د هغې د غوښې باره کې يې پوښتنه وکړه چې په داسې صورت کې د هغې غوښه خوړل څرنگه دی ١٠ حضور ﷺ ورته د هغې د غوښې د خوړلو اجازت ورکړو ١١ ابوداؤد، مالک، او په يو روايت کې دا الفاظ دي چې آخر هغه په يو تيره ايمنی د څوکې ولا لرگي سره ذبح کړله.

حل التفات: ١ یرعی: خړوله. ٢ لُحْمَةً: حامله اوبښه چه لنگيدو ته نژدې وی ٣ ینمب: په يوه دره کښې. د غره په سر، ٤ وِتَدَا: ميخ، ٥ فَوَجَّاهُ: نو ويتومبله، ٦ لَبَتَيَا: په مری د هغې کښې، ٧ أَهْرَاقَ: اونې بهيوله. ٨ قَدْ كَاها: نو ذبحه نې کړه، ٩ يَظْطَاظُ: تيره لرگي،

تسهيلات:

نوبت: د گرانو لغاتو حل اوشو اود حديث مطلب د تشریحي ترجمې څخه واضح دي

[٢٠٠] په دريابي ځناورو کې يواځې ماهی حلال دي

٢٠٠- [٣٣] (١) وَعَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (٢) «مَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْبَحْرِ (٣) إِلَّا وَقَدْ ذَكَّاهَا اللَّهُ بَيْنِي أَدَمَ» (٤). رَوَاهُ الدَّارِقُطَنِيُّ.

توجه: ١ او حضرت جابر رضی الله عنهما وايي چې رسول الله ﷺ وفرمايل ٢ د اوبو يو داسې حيوان نشته ٣ چې الله تعالی د بني آدم د پاره ذبح کړي نه وی ٤ (دارقطني،

(١) اخرجه ابوداؤد فی السنن کتاب الضحایا/باب فی الذبیحة بالبروة (رقم- ٢٨٢٣)

(٢) اخرجه الدارقطني فی السنن رقم الحديث ٤ من کتاب الصيد والذبائح

تسهيلات: يعنى په درياب كښې چه خورمه خناوردى الله تعالى هغه ذبح كړې دى او هغه دانسان دپاره حلال دى د دغه دريايې خناورونه مراد كبان دى خكه چه هر قسم كب د ذبح نه بغير حلال دي

د كب څخه علاوه د نورو دريايې خناورو په حلت او حرمت كښې مذهبين:

① د كب نه علاوه نور سمندري خناور د جمهورو په نيز حلال دى نو د هغوى په نيز دا حديث د ټولو دريايې خناورو دپاره دي

⑦ احناف صرف كب ته حلال واني نو د هغوى په نيز دا حديث صرف د كب دپاره دي دا اختلاف مخكښې تير شوې دي

[۱] بَابُ ذِكْرِ الْكَلْبِ

د سپي متعلق د احكامو بيان

خلاصة الباب:

فيه ستة احاديث مشتملة على اربع مسائل:

① شاعة إقضاء الكلب: ١، ٢، ٥.

② ما يجوز إقضاء من الكلاب ولا يقتل: ١، ٢، ٥، ٤.

③ حكم قتل الكلاب: ٣، ٤، ٥.

④ النهي عن تحريش الكلاب: ٦.

په مذكوره باب كښې د سپو درې قسمه احكام:

① د كوم قسم سپي ساتل جائز دى

② د كوم قسم سپو ساتل ناجائز دى.

③ كوم قسم سپي وژل جائز دى

په ابتداء د اسلام كښې د سپو د وژلو وجه: په جاهليت اولي كښې د خلقو په زړونو كښې د سپو دپاره ډير زيات محبت وو لكه نن صباچه دي. ددې محبت ختمولو دپاره د اسلام په شروع كښې ډير زيات د سپو د وژلو مهم شروع شوې وو كله چه د خلقو په زړونو كښې نفرت پيدا شو نو بيا د يوڅو قسم سپو ساتلو اجازت ملاوشو او د شوقيه سپي ساتلو ممانعت راغلو

د څلور قسمه سپو ساتلو اجازت: د ټولو احاديث او د فقهاو د اقوالو څخه معلومېږي چه څلور

قسمه سپي ساتل جائز دى

① د خناورو د حفاظت په غرض

② د فصل د حفاظت دپاره

③ د ښكار دپاره

④ د كور د څوكيدارنې سپي هم شامل كړي دي

الْقَصْلُ الْأَوَّلُ

[٢٠٨] بلا ضرور و ته د سې په ساتلو د ثواب حكميدل

٢٠٨- [١] (١) عَنْ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: «قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [٢] وَمَنْ أَقْتَنَى كَلْبًا [٣] إِلَّا كَلَبَ مَأْشِيَةً أَوْ ضَارَ [٤] نَقَصَ مِنْ عَمَلِهِ كُلَّ يَوْمٍ قِيرَاطًا» "مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

ترجمه: [١] حضرت ابن عمر و ابي جی رسول الله ﷺ و فرمايل [٢] كوم سري چې سې ساتي [٣] د ځناورو د حفاظت كونكى سې اود ښكاري سې نه علاوه، [٤] نو د هغه د اعمالو په ثواب كې هره ورځ د دوو قيراطو په برابر كمې كيږي. (بخاري ومسلم)
 حل الفاظ: ① اَقْتَنَى: اوڼې ساتلو، اوڼې پاللو، ② مَأْشِيَةً: د چيلو رمه، ③ ضَارَ: ښكارى سې، ④ قِيرَاطًا: دا تشبيه ده ددې مفرد قيراط د يو وزن نوم دې.

تسهيلات:

نوله: إِلَّا كَلَبَ مَأْشِيَةً أَوْ ضَارَ:

د كلب ضار هغه موږ ده: دا هغه ښكارى سې ته وائى چه د ښكار دومره شوق لري لكه چه ښكار د هغه طبيعت ثانيه جوړ شوې دې.
 په رواياتو كښې د ضار مختلف الفاظ:

- ① بعضو كښې ضارى راغلې دې
  - ② بعضې رواياتو كښې دا لفظ "ضاراً" راغلې دې
  - ③ بعضو كښې ضار راغلې دې د ټولو نه مراد ښكارى سې دې.
- نوله: قِيرَاطًا:

د قيراط په وزن كښې مختلف اقوال:

- ① دا د دينار د لسمې حصې ذميمې برابر وى.
- ② دا نصف دانگ دې.
- ③ دا د اوريشو د پنځو دانو برابر وى.
- ④ دا د دينار څلورمه حصه ده.
- ⑤ دا سپكوالى په توگه د وړوكى شان خيز د پاره هم يادولې شى

١) أخرجه البخارى فى كتاب الأطعمة/باب الشواء (رقم-٥٤٠٠) ومسلم فى كتاب الساقا/باب الأمر بقتل الكلاب، وبينان نسخه، وبينان تحريم اقتنائها إلا للصيد، أو زرع، أو ماشية ونحو ذلك (رقم-٥٠ - (١٥٧٤) كتاب الأحكام والفوائد/باب ما جاء من أمسك كلباً ما ينقص من أجره (رقم-١٤٨٧) والنسائي فى كتاب الصيد والذبايح/باب الرخصة فى إسك الكلب للصيد (رقم-٤٢٨٦) ومالك فى الموطأ كتاب الاستئذان/باب ما جاء فى أمر الكلاب (رقم-١٣) واحد فى المسند: ٨/٢

د شوقیه سپی په ساتلو د ثواب د کمیدو دوه وجوهات:

① د رحمت فرښتې هغه کور ته نه راځي نو ثواب متاثره کیږي

② سبې خلقو ته تکلیف ورکوي چیچي ئی غایبی ویرول کوی نو د ثواب نقصان کیږي

د قیراط په مقدار کښې تعارض: بعضې احادیثو کښې د یو قیراط د ثواب کمیدو ذکر دې

او بعضو کښې د دوو قیراطو د کمی ذکر دې کوم چه په ظاهره تعارض دې

د تعارض علل وایونه: ① اول د یو قیراط وحی راغلي وه او بیا د دوو قیراطو وحی راغله
خه خاص تعارض نشته دې

① دا اختلاف د خانی، ذماني او د سپو د تکلیف رسولو او د نه رسولو په اعتبار سره دې

② یا دا فرق د خانی او د مقام د وجهې نه دې، لکه څوک چه په مکه مکرمه او مدینه منوره
کښې سپی ساتی نو دوه قیراط او په نورو ښارونو کښې ئی ساتی نو یو قیراط. یا څوک
چه په ښار کښې سپی ساتی نو دوه قیراط او چه په کلی، باندې کښې ئی ساتی نو یو
قیراط

③ په شروع کښې د یو قیراط د کمیدلو وعید راغلي وونو بیا ئی د خلقو په زړونو کښې د
نور قباحات زیاتولو دپاره د دوه قیراط کیمدلو وعید بیان کړو.

④ کله چه خلقو د سپو سره ډیر محبت ساتلو نو د دوه قیراط کیمدلو حکم راغې او کله چه
د خلقو محبت سپو سره ختم شونو د یو قیراط د کیمدلو حکم راغلو والله اعلم

[٢-٣] د شوقیه سپی په ساتلو روزانه د یو قیراط اجر کمیدل

٢-٣-٤ [٢] (١) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ^١ «مَنْ أَخَذَ
كَلْبًا ^٢ إِلَّا كَلْبَ مَاشِيَةٍ أَوْ ضَيْئٍ أَوْ ذَرَّ، انْتَقَصَ مِنْ أَجْرِ كُلِّ يَوْمٍ قِيرَاطٌ». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجهه: ① او حضرت ابوهریره رضی الله عنه وایي چې رسول الله صلی الله علیه و آله وفرمایيل ② کوم سړي چې
سپي ساتي ③ د ځناورو حفاظت کونکي، ښکار نیونکي او د پتنی د درمن څوکیداري
کونکي سپي نه علاوه، ④ نود هغه د ثواب نه روزانه د یو قیراط برابر کمې کیږي (بخاري ومسلم)
تسهيلات:

نوب: د دې حدیث د مضمون تشریح ددې څخه وړاندې حدیث نمبر (٤٠٩٨)، په تشریح کښې
تیره شوه

(١) اخرجه البخاری فی کتاب الإجارة/باب اقتناء الكلب للحرث (رقم- ٢٢٢٢) وسلم فی کتاب المساقاة/باب الأمر بقتل
الكلاب، وبيان نسخه، وبيان تحريم اقتنائها إلا لصيد، أو زرع، أو ماشية ونحو ذلك (رقم- ٥٨ - (١٥٧٥) والنسائي فی
كتاب الصيد والذبايح/باب الرخصة فی إساک الكلب للحرث (رقم- ٤٢٨٩) وابن ماجه فی کتاب الصيد/باب النهی عن
اقتناء الكلب، إلا كلب صيد، أو حرث، أو ماشية (رقم- ٣٢٠٤) واحمد فی السنن: وسلم فی ٢٦٧

[۳۰۰] د سپود وژلو حکم

۳۰۰- [۳] (۱) وَعَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: «أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بِقَتْلِ الْكِلَابِ (۲) حَتَّىٰ إِنْ الْمَرْأَةُ تَقْدُمُ مِنَ الْبَادِيَةِ فَتَقْتُلُهُ (۳) ثُمَّ تَقَىٰ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنْ قَتْلِهَا (۴) وَقَالَ: «عَلَيْكُمْ بِالْأَسْوَدِ الْبَيْهِيمِ (۵) ذِي النُّفْطَيْنِ (۶) فَإِنَّهُ شَيْطَانٌ (۷)». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

ترجمہ: ۱) او حضرت جابر رضی اللہ عنہما وای ۲) چې رسول اللہ ﷺ مونږ ته (د مدینې) د سپود وژلو حکم وکړو انومونږ به د مدینې او اطرافو سېي وژل ۳) تر دې چې کومه ښځه به د ځنگل نه راتله او د هغې سره به سېي وو، نو مونږ به هغه سېي هم وژلو. ۴) بیا وروسته حضور ﷺ د عامو سپود وژلو نه منع وفرمایله، ۵) اودا حکم یې وکړو چې خالص تور سېي چې ددوه نقطو والاوي وژل ستاسودپاره ضروري دي، ۶) ځکه چې هغه شیطان دي (مسلم). حل الفات: ۱) الْبَادِيَةُ: کلې، ځنگل، ۲) بِالْأَسْوَدِ الْبَيْهِيمِ: تک تور سېي، ۳) ذِي النُّفْطَيْنِ: دوه نقطو والا، دوه داغ لرونکی،

تہذیبات:

قوله: أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بِقَتْلِ الْكِلَابِ:

د سپود وژلو د حکم وجه: اول د عامو سپود وژلو حکم راغلو دې دپاره چې په زړونو کې نفرت او کرکه پیداشي. بیا د شوقیه او د اسودبھیم نه علاوه د سپو اجازت اوشو قوله: عَلَيْكُمْ بِالْأَسْوَدِ الْبَيْهِيمِ:

د بھیم اسود سېي د قتلولو وجه: یعنی داسې تک تور سېي د کوم د سترگو د پاسه چې دوه سپین ټاکی اوداغونه وی داویر زیات شیر وی د تکلیف سبب وی اود فاندې نه خالی وی په دې وجه دې ته شیطان اوونیلې شو.

[۳۰۱] د درې قسمه سپود قتلولو نه استثناء

۳۰۱- [۴] (۱) وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا (۲) «أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَمَرَ بِقَتْلِ الْكِلَابِ (۳) إِلَّا كَلْبَ صَيْدٍ أَوْ كَلْبَ غَنَمٍ أَوْ مَاشِيَةٍ (۴)». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

ترجمہ: ۱) او د حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہما نه روایت دي ۲) چې نبی کریم ﷺ مونږ ته (د ټولو سپو یا د مدینې) د سپود وژلو حکم وکړو ۳) لیکن ښکاری سېي او د بزرو حفاظت کونکي سېي او د ځناورو حفاظت کونکي سېي یې مستثنی کړل (بخاری و مسلم).

(۱) اخرجه مسلم فی کتاب المساقاة/باب الأمر بقتل الکلاب، و بیان نسخه، و بیان تحریم اقتنائها إلا لصید، أو زرع، أو ماشیه ونحو ذلك (رقم- ۴۷ - (۱۵۷۲) و الترمذی فی کتاب الأحکام والفوائد/باب ما جاء فی قتل الکلاب (رقم- ۱۴۸۶) (۲) اخرجه مسلم فی کتاب المساقاة/باب الأمر بقتل الکلاب، و بیان نسخه، و بیان تحریم اقتنائها إلا لصید، أو زرع، أو ماشیه ونحو ذلك (رقم- ۴۶ - (۱۵۷۱)

تسهيلات: قوله: أَوْ كَلَبٌ غَنَمٍ أَوْ مَاشِيَةٍ:

ه كلب ماشية مصداق، یعنی ذ جیلو ذ رمی ذ حفاظت دپاره یا ذ خاروو ذ حفاظت دپاره وی نودا جمله تعمیم بعد تخصیص دپاره ده یا اود شك دپاره دې چه راوی ته شك شوې دې چه نبی کریم کوم یو لفظ استعمال کړې وو غنم او ماشیه هم یوځیز دې

الفصل الثاني

[٣١٢] د ټولو سپود نه قتلولو وجه

٣١٢- (٥) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَغْفَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: «لَوْلَا أَنَّ الْكِلَابَ أُمَّةٌ مِنَ الْأُمَمِ [١] لَأَمَرْتُ بِقَتْلِ الْكَلْبِ [٢] فَأَقْتُلُوا مِنْهَا كُلَّ أَسْوَدَ بَيْهٍ [٣].» [٤] رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَالدَّارِمِيُّ [٥]. وَذَاذُ التَّرْمِذِيِّ، وَالنَّسَائِيُّ [٦]. «وَمَا مِنْ أَهْلِ بَيْتٍ يَرْتَبُطُونَ كَلْبًا [٧] إِلَّا انْقَصَ مِنْ عَمَلِهِمْ كُلِّ يَوْمٍ قِيرَاطٌ [٨] إِلَّا كَلَبٌ صَبِيٍّ أَوْ كَلَبٌ حَرَبٍ أَوْ كَلَبٌ غَنَمٍ».

توجه: حضرت عبدالله ابن مغفل رضي الله عنه د نبی کریم صلی الله علیه وسلم نه روایت کوي چې حضور صلی الله علیه وسلم وفرمایل که دا خبره نه وي چې سپي هم د ډلونه یوه ډله ده، نو ما به یقیناً دا حکم کړي وو. چې دا ټول سپي دي ووژلي شي، نو په دوي کې چې کوم سپي د خالص تور رنگ وي، هغه ووژلي شي [٥] (ابوداود، دارمی) او ترمذي رضی الله عنه او نسائي رضی الله عنه مزید دا عبارت نقل کړې دي [٦] او کوم کور والا چې بلا ضرورت سپي ساتي، [٨] د هغوی د عمل اد ثواب نه! روزانه د یو قیراط په قدر کميږي، [٩] ښکاري سپي او د پتي حفاظت کونکي او د رمي چوکیداري کونکي سپي د دې نه مستثني دي.

حل الفوائد: ١: أُمَّةٌ: امت، یو جدا مخلوق، ٢: أَسْوَدَ بَيْهٍ: تک تور سپي، ٣: يَرْتَبُطُونَ: ساتی او پاننه نې کوی.

تسهيلات: قوله: لَوْلَا أَنَّ الْكِلَابَ أُمَّةٌ مِنَ الْأُمَمِ، لَأَمَرْتُ بِقَتْلِ الْكَلْبِ:

د سپو د قتل عام د معافیت وجه: لکه څنگه چه انسان الله تعالی د یو خاص مصلحت لاندې پیدا کړې دې اود هغه نسل نی باقی اوساتلو هم دغه شان الله تعالی ځناور هم د حکمت او مصلحت لاندې پیدا کړل لهذا دا باقی ساتل هم د حکمت تقاضا ده هم ددې طرف ته په دې حدیث کښې اشاره ده که چرې سپی مستقل امت نه وي نومابه د ټولو د ختمولو حکم ورکولو. د نوح عليه السلام په کشتنی کښې چه کوم انسان او حیوان داخل شو دهغې نسل به باقی پاتې کیږي په دې وجه د چا نسل د بیخه ختمول ممکن نه دی.

(١) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الصيد/باب في اتخاذ الكلب للصيد وغيره (رقم-٢٨٤٥) والترمذي في كتاب الاحكام والفوائد/باب ما جاء من اسك كلبا ما ينقص من اجره (رقم-١٤٨٩) والنسائي في كتاب الصيد والذبايح/باب صفة الكلاب التي أمر بقتلها (رقم-٤٢٨٠) وابن ماجه في كتاب الصيد/باب النهي عن اقتناء الكلب. إلا كلب صيد. أو حرث. أو ماشية (رقم-٣٢٠٥) واحمد في المسند: ٥٤/٥

[٣١٣] د خناورو د جنگولو معانعت

٣١٣- (٦) (١) وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ (٢) «نَهَى رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنِ التَّحْرِيشِ بَيْنَ الْبَهَائِمِ» رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ.

توجه: (١) او حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما وايي (٢) چې رسول الله ﷺ د خناورو د يو بل سره د جنگولو نه منع فرمايلي ده. (ترمذي ابو داود)
حل اللغات: (١) التحريش: خناور د يو بل سره جنگول.

تسهيلات:

قوله: عَنِ التَّحْرِيشِ بَيْنَ الْبَهَائِمِ:

د حيواناتو د جنگولو حرمت: مطلب دا دي چې اوبښان هاتيان گدان غوايان ميڅي سپي چرگان او مريزان جنگول سخت منع دي. كه په شرط وي او كه بغيره شرط نه وي كله چې د خناورو جنگول منع دي نو انسانان ناحق جنگول به څومره لويه گناه وي.

وَهَذَا الْبَابُ خَالٍ عَنِ الْفَصْلِ الثَّالِثِ

(په دې باب كښې فصل الثالث نشته)

[٢] بَابُ مَا يَحِلُّ أَكْلُهُ وَمَا يَحْرُمُ

د كومو خناورو خوړل حلال دي او د كومو حرام دي

خلاصة الباب:

فيه أربعة وأربعون حديثاً مشتملة على ست مسائل:

- (١) ما يحرم أكله: ١، ٢، ٣، ٤، ٢٢، ٢٣، ٢٤، ٢٥، ٢٦، ٢٧، ٢٨، ٢٩ - (٢) ما يحل أكله: ٤٠، ٤١، ٤٢، ٤٣، ٤٤، ٤٥، ٤٦، ٤٧، ٤٨، ٤٩، ٥٠، ٥١، ٥٢، ٥٣، ٥٤، ٥٥، ٥٦، ٥٧، ٥٨، ٥٩، ٦٠، ٦١، ٦٢ - المشروب الذي وقع فيه الذباب: ١٢، ١٣، ١٤، ١٥، ١٦، ١٧، ١٨، ١٩، ٢٠، ٢١، ٢٢، ٢٣، ٢٤، ٢٥، ٢٦، ٢٧، ٢٨، ٢٩، ٣٠، ٣١، ٣٢، ٣٣، ٣٤، ٣٥، ٣٦، ٣٧، ٣٨، ٣٩، ٤٠، ٤١، ٤٢، ٤٣، ٤٤، ٤٥، ٤٦، ٤٧، ٤٨، ٤٩، ٥٠، ٥١، ٥٢، ٥٣، ٥٤، ٥٥، ٥٦، ٥٧، ٥٨، ٥٩، ٦٠، ٦١، ٦٢.
- (٢) النهي عن تحريق النمل: ١٩.
- (٣) النهي عن تذليل بعض الحيوانات: ٣١، ٣٢.
- (٤) إتياع الكتاب والسنة في التحليل والتحريم: ٤٢.

(١) اخرجه ابو داود في السنن كتاب الجهاد/باب في التحريش بين البهائم (رقم-٢٥٦٢) والترمذي في كتاب الجهاد عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في كراهية التحريش بين البهائم والضرب والوسم في الوجه (رقم-١٧٠٨)

الْفَصْلُ الْأَوَّلُ

[۳۳] اد ذی ناب خناور حرمت

۳۳- [۱] (۱) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كُلْ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ فَكُلُّهُ حَرَامٌ» رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

ترجمه: حضرت ابو هريره رضي الله عنه وايي چي رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايل [۲] په درندگي نو کي کوم داره ور وي، ايمني چي په غاښ سره خپل ښکار نيسي لکه زمري او شرمين وغيره [۳] د هغې خوړل حرام دي (مسلم).

تسهيلات:

نوډ: د ذی ناب خناور تفصيل کتاب الصيد حديث ۴۰۸۹ په تسهيل کښي تير شوي دي

[۳۳] په پنجه ښکار کونکي مارغه د غوښي حرمت

۳۳- [۲] (۲) وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: «نَهَى رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنْ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ [۳] وَكُلِّ ذِي مَخْلَبٍ مِنَ الطَّيْرِ» رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

ترجمه: [۴] او حضرت ابن عباس رضي الله عنه وايي [۵] چي رسول الله صلى الله عليه وسلم د هر هغه درنده د غوښي خوړلو نه منع فرمايلي ده، چي داره ور وي، [۶] او د هر هغه مارغه د غوښي خوړلو نه يي منع فرمايلي ده. کوم چي پنجه ور وي، (ايمني چي په خپلي پنجه سره ښکار کوي، لکه بز وغيره) (مسلم).

حل الفان: ① ذی مخلب: په پنجه سره شلونکي مارغان.

تسهيلات:

نوډ: د ذی مخلب خناور تفصيل کتاب الصيد حديث ۴۰۸۹ په تسهيل کښي تير شوي دي

(۱) اخرجه مسلم في كتاب الصيد / باب تحريم اكل كل ذي ناب من السباع. وكل ذي مخلب من الطير (رقم- ۱۵ - ۱۹۳۳) والترمذي في كتاب الأطعمة / باب ما جاء في كراهية كل ذي ناب وذو مخلب (رقم- ۱۴۷۹) والنسائي في كتاب الصيد والذبائح / باب تحريم اكل السباع (رقم ۴۳۲۴) وابن ماجه في كتاب الصيد / باب اكل. كل ذي ناب من السباع (رقم- ۳۲۳۳) ومالك في الموطا كتاب الصيد / باب تحريم اكل كل ذي ناب من السباع (رقم- ۱۴) واحمد في المسند: ۴/۱۸۷

(۲) اخرجه مسلم في كتاب الصيد / باب تحريم اكل كل ذي ناب من السباع. وكل ذي مخلب من الطير (رقم- ۱۶ - ۱۹۴۴) وابوداود في كتاب الأطعمة / باب النهي عن اكل السباع (رقم- ۳۸۰۳) وابن ماجه في كتاب الصيد / باب ما ينهى عن قتله (رقم- ۳۲۲۴) واحمد في المسند: ۳۷۳/۱

[۳۰۷] د کورنی خورد غوبنو حرمت

۳۰۷- [۳] (۱) وَعَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «حَرَّمَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - حَوْمَ الْحُمْرِ الْأَهْلِيَّةِ». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

ترجمہ: ۱) اوحضرت ابو ثعلبہ رضی اللہ عنہ وای رضی اللہ عنہ چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم د کورنی خرونو غوبنو حرامہ کری دہ، (بخاری مسلم)

نوٹ: دحمر اہلی د حرمت بیان د حدیث نمبر (۲۰۸۹)، پہ تشریح کنبی تیرشوہ دی

[۳۰۸] د آس د غوبنی حلت

۳۰۸- [۳] (۲) وَعَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - «نَهَى يَوْمَ خَيْبَرَ عَنْ حَوْمِ الْحُمْرِ الْأَهْلِيَّةِ» وَأَذِنَ فِي حَوْمِ الْخَيْلِ، مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

ترجمہ: ۲) اوحضرت جابر رضی اللہ عنہ راوی دی چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم د خیبر پہ ورخ د کورنی خرونو د غوبنی د خوړلو نه ممانعت جاری کری وو، ۲) او د آسونو د غوبنی خوړلو اجازت یی ورکړی وو. (بخاری مسلم)

تہذیلات:

قوله: «أَذِنَ فِي حَوْمِ الْخَيْلِ»:

۱) اسی د فعل دوه صورتونه: ۱) اس کہ د خرد نسل نه وی نو د هغه غوبنه پہ اتفاق سره حرام ده
۲) کہ چرې پہ اس کنبی د خرد نسل گرو والې نه وی نو آیا د هغې غوبنه حلال ده کہ حرام؟
دې کنبی د فقہاؤ اختلاف دی.

په دویم صورت کنبی ۲ مذاہب:

۱) دامام شافعی رحمہ اللہ امام احمد بن حنبل رحمہما اللہ او د صاحبینو حضراتو پہ نیز د آس غوبنه حلال طیب ده.

۲) امام مالک رحمہ اللہ او امام ابوحنیفہ رحمہما اللہ فرمائی چہ د آس غوبنه خوړل مکروه ده یا مکروه تحریمی ده یا مکروه تنزیہی ده.

۳) جمهورو دلیل: حدیث الباب کنبی پہ صراحت سره راغلی دی چہ نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم د آسونو د غوبنی خوړلو اجازت ورکړی وو نو د آس غوبنه حلاله شوه

(۱) اخرجه البخاری فی کتاب الذبائح والصيد / باب لحوم العمر الإنسیة (رقم- ۵۵۲۷) ومسلم فی کتاب الصيد / باب فی أكل لحوم الغنیل (رقم- ۲۳ - ۱۹۳۶)

(۲) اخرجه البخاری فی کتاب الذبائح والصيد / باب لحوم العمر الإنسیة (رقم- ۵۵۲۴) ومسلم فی کتاب الصيد / باب فی أكل لحوم الغنیل (رقم- ۳۶ - ۱۹۴۱) وابوداود فی کتاب الأطعمة / باب فی أكل لحوم العمر الأهلية (رقم- ۳۸۰۸) والنسائی فی کتاب الصيد والذبائح / باب إباحة أكل لحوم حمر الوحش (رقم- ۴۳۴۳)

جوابونه: ① مذکورہ حدیث جائز مع الکراهیۃ باندی محمول دی دی دپارہ چہ پہ دواپرو احادیثو کنبی تعارض پاتی نہ شی

② دا مسئلہ د محرم اومبیح دہ پہ کوم کنبی چہ محرم تہ ترجیح ورکولی شی

وامام ابوحنیفہ و امام مالک دلائل: ③ د قرآن آیت اَوَالْفِيلِ وَالْبِغَالِ وَالْحَمِيرَ لَتَكُونُنَّ ذُرِّيَّةً ۝۱۸ سورة النحل: ۱۸

دلیل دی طریقہ د استدلال داسی دی چہ اللہ تعالیٰ پہ اسونو کنبی اہم فائدہ پہ ہغی باندی سورلی کول او "ذکوب" مگرخولی دی کہ چری ددی غوبنہ خوړل جائز وی نوانہ تعالیٰ بہ ضرور ارشاد فرمانیلو خکہ چہ د رکوب نہ خوړل زیات اہم وو اواللہ تعالیٰ اہم ذکرکوی

④ اس د جہاد آلہ دہ کہ چری دا دغہ شان ذبح کړی شی نو د جہاد میدان بہ کمزوری شی

⑤ د حضرت خالد رضی اللہ عنہ حدیث نمبر (۳۳۰) دلیل دی دکوم الفاظ چہ دادی "عن خالد بن

الولید رضی اللہ عنہ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عن اکل لحوم الخيل والبغال والحمير" (ابوداؤد نسائی)

وامام ابوحنیفہ دخپل قول شہہ رجوع: بہر حال د احنافو کتاب کفایت المنتہی کنبی لیکلی دی چہ امام ابوحنیفہ رضی اللہ عنہ د خپل انتقال نہ درې ورځې مخکنبی د دی قول نہ د صاحبینو او د جمهورو د قول طرف تہ رجوع کړی وه او ہم پہ دی باندی فتویٰ دہ پہ درمختار کنبی ہم داسی لیکلی دی چہ امام صاحب د خپل قول نہ رجوع کړی دہ او ہم پہ دی باندی فتویٰ دہ

[۳۳۸] د خنکلی خر د غوبنی حلت

۳۳۸- (۱۵) ① «وَعَنْ أَبِي قَتَادَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّهُ أَرَى حِمَارًا وَحِشِيًّا ② فَعَقَرَهُ ③ فَقَالَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - "هَلْ مَعَكُمْ مِنْ لَحْمِهِ شَيْءٌ؟" ④ قَالَ: "مَعَنَا رَجُلُهُ" ⑤ فَأَعْذَاهَا فَأَكَلَهَا» ⑥ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجہ: ① او د حضرت ابو قتادہ رضی اللہ عنہ نہ روایت دی ② چې هغه گوز خر اخنکلی خرا ولیدلو، ③ او هغه یی ووژلو، ابیا یی د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہ د هغی د غوبنیو خوړلو د مسئلې پوښتنه وکړه ④ نو نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم پوښتنه ورنه وکړه چې تا سره د هغی د غوبنی نه څه موجود دی؟ ⑤ ابو قتادہ رضی اللہ عنہ اوویل چې زمونږ سره د هغی پښی موجود دی ⑥ نو حضور صلی اللہ علیہ وسلم هغه پښی واخستی او هغه یی وخوړلی (بخاری مسلم)

حل الفان: ① حِمَارًا وَحِشِيًّا: خنکلی خر، ② فَعَقَرَهُ: په خپروني اووېستله

تسهيلات:

قوله: فَأَعْذَاهَا فَأَكَلَهَا

د نبی علیه السلام د خنکلی غو غوبنہ خوړل: ددی مطلب دا دی چہ ابو قتادہ وحشی خر ښکار

(١) اخرجه البخاری فی کتاب الذبائح والصید/باب ما جاء فی التصید (رقم- ۵۴۹۰) ومسلم فی کتاب الحج/باب تحریم الصید للمحرم (رقم- ۶۳ - ۱۱۹۶) والنسائی فی کتاب الصید والذبائح/باب إباحة أكل لحوم حمر الوحش (رقم- ۴۳۴۵) واحمد فی المسند: والنسائی فی: ۳۰۸

کړو او د نبی کریم ﷺ نه نې ددې د حلت متعلق تېوس وکړو نو نبی کریم ﷺ خپله وخورلو او د حلت جواب یی په عملی توگه باندې ورکړو

[۳۴۱] د سوي د غوښې حلت

۳۴۱- [۱۶] (۱) «وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: [۱] أَتَيْنَا أَرْبَابَ مَرِّ الظُّهْرَانِ [۲] فَأَخَذَ مِنْهَا فَأَتَيْتُ بِهَا أَبَا طَلْحَةَ [۳] لَذَّيْنَهُمَا وَبَعَثَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَوْرِكُهَا وَلَحْدَيْهَا [۴] فَقِيلَ: «مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ».

توجه: [۱] او حضرت انس رضی الله عنهما وايي [۲] چې يوه ورځ مونږ په مقام مر الظهران کې د ښکار کولو د پاره په يو سوښې (خرگوش) پسې ولگيدو، [۳] نو ما خغليدو سره هغه ونيوله، بيا مي ابو طلحه رضی الله عنه ته راوړه، [۴] ابو طلحه رضی الله عنه هغه ذبح کړه، او د هغې يو کوناتي او دواړه ورنونه يي رسول الله ﷺ ته وليږل، [۵] حضور ﷺ هغه قبول کړل. (بخاري مسلم)
حل الثقات: [۱] أَتَيْنَا: د انصاف څخه دې په معنی د راپارولو، او وړولو په تيخته مجبور کول. را يارول او وړولوسره [۲] أَرْبَابًا: خرگوش، سويه، [۳] مَرِّ الظُّهْرَانِ: د يوې علاقې نوم دې. [۴] يَوْرِكُهَا: ورك پير پتون او کوناتي ته وائي.

تسيلات:

قوله: مَرِّ الظُّهْرَانِ:

د مر الظهران محل وقوع: دا يو ځانی د مکې او مدينې په مینځ کښې يوې زړې لارې سره نيزدې د مکې نه شمال طرف ته تقريباً ۱۲ ميل فاصله باندې واقع دې اويو د باغونو والا علاقه ده کوم ځای کښې چه ډيره آبادی هم ده مکې معظمې ته تازه سبزياڼې او د بوټو څيزونه هم د دې ځای نه رسولې شې. د مکې خلق دلته د سيل د پاره هم راځي نن صبادغه ځای ته وادی فاطمه هم وائی خودا نسبت د حضرت فاطمة الزهري رضی الله عنها طرف ته نه دې بلکه پنځه ويش کم دوه سوه کاله وړاندې د ترکود زمانې فاطمې نومې يوې مالدارې ښځې طرف ته منسوب دې

قوله: يَوْرِكُهَا وَلَحْدَيْهَا:

د رواياتو په التاوه کښې اختلاف، [۱] دترمذی په روايت کښې په شک سره داسې نقل دي. «بفخذها او بورکها»

[۲] د مسلم په روايت کښې په فبعث بورکها ولحْدَيْهَا واقع شوي

(۱) اخرجه البخاري في كتاب الهبة وفضلها والتحريض عليها/باب قبول هدية الصيد (رقم- ۲۵۷۲) وسلم في كتاب الصيد/باب إباحة الأرنب (رقم- ۵۳ - ۱۹۵۳) والترمذی في كتاب الأطعمة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في أكل الأرنب (رقم- ۱۷۸۹) والنسائي في كتاب الصيد والذبايح/باب الأرنب (رقم- ۴۳۱۲) وابن ماجه في كتاب الأحكام/باب الرجلان يدعيان في خص (رقم- ۲۳۴۳) واحمد في المسند: ۱۷۱/۳

⑤ د نسانی په روایت کښې لبعثی یغذیها وورکها واقع شوې دي
د روایاتو د اختلاف حل: حضرت گنگوهی رحمته الله علیه فرماني ممکن دی چه فخذ او ورک دواړه ی
 لیږلي شوې وی اوراوی په بعضې روایتونو کښې د ورک او په بعضې کښې د فخذ ذکر
 کړې دي لکه څنگه چې د نسانی په روایت کښې «لبعثی یغذیها وورکها» الفاظ راغلی دی
قوله: فَقَبْلَهُ:

د سوې د غوښې د قبولو مقصد: نبی علیه السلام چې سوه قبوله کړه نو د دوی دا قبول د
 خوراک دپاره وو د بل څه مقصد دپاره نه وو ددې څخه معلومه شوه چې د سوې غوښه
 خوړل حلال دی

د سوې په حلت او حرمت کښې ۴ مذاهب:

① د عمرو بن العاص رضی الله عنه وغیره په نیزد سوې غوښه خوړل مکروه ده امام رافعی د امام
 ابوحنیفه رحمته الله علیه نه یو روایت د حرمت نقل کړې دي خو علامه عینی رحمته الله علیه فرماني دا غلط دی
 زمونږ په احنافو کښې د چانه هم عدم جواز مروی نه دي او امام نووی رحمته الله علیه هم د امام اعظم
رحمته الله علیه نه د حرمت روایت نقل کړې دي. خو امام کرخي رحمته الله علیه فرماني لمر و اجمیعا باسأکل الأرنب

② د جمهورو په نیزد سوې غوښه خوړل حلال دی

د بول فریق د لایق: ① د حضرت خزیمه رضی الله عنه بن جزروایت د دوی مستدل دي «قلت یا رسول الله
 ما تقول فی الأرنب قال لا أکله ولا أحرمه. قلت لمر یا رسول الله قال إنی أحسب أنها تدمی وفي رواية أنها تدمی. (آخرجه
 ابن ماجه) د کوم حاصل چه دا دي چه د حضور اکرم صلی الله علیه و آله وسلم نه چه کله راوی تپوس او کړو نور رسول
 الله صلی الله علیه و آله وسلم او فرمائیل چه نه نی زه خورم اونه نی حرام گرځوم

② د عبد الله بن عمرو رضی الله عنه روایت د کوم چه داسې الفاظ دی جئی بها الی رسول الله صلی الله علیه
 وسلم وانا جالس فلما أکله أو لم یکنه عن أکله أو زعم أنها تحضض

③ د عبد الله بن مغفل رضی الله عنه روایت د کوم الفاظ دی چه لا اکلها ولا أحرمها. (آخرجه الطبرانی)

④ سأل جریر بن انس رضی الله عنه النبی صلی الله علیه وسلم عن الأرنب فقال لا أکله أنثت أنها تحضض (آخرجه
 عبد الرزاق)

⑤ وقال حسن بن حسن بن علی رضی الله عنه إذا عافها ولا أحرمها علی المسلمین (کذا فی العینی)

⑥ عن عکرمه رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم أنه أتى بأرنب فقيل له إنها تحضض فکرها (عینی)

د دي روایتونونه ثابتیږي چه رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم د خرگوش غوښه خوړل حرام خو نه دی
 گرځولی خو پخپله نی خوړلې هم نه ده بلکه دکراحت اظهار نی کړې دي لهدا د خرگوش
 غوښه به مکروه وی.

د بول فریق د لایقو مجموعې جواو نه: ① په دي کښې اکثر روایات متکلم فیه دی لکه څنگه

چه عینی او ابن حجر عسقلانی اوداسی نورو شراحو تصریح کړې ده
 ① دا روایتونه په حلت باندې دال دی ځکه چه د حضور پاک فرمان لاأحرمه عین دلیل د
 حلت دي

② پورته پیش کړې شوی روایتونو کښې صراحةً وارد شوې دي لهرینه عنها و امرها کله رسول
 الله ﷺ منع نه ده فرمائیلې بلکه صحابه کرامو ﷺ ته دې خوړلو حکم ورکړې دي

③ د حدیث مبارک شراح فرمائی د رسول الله ﷺ په هدیه کښې خرگوش قبلول بل د
 حضرت عائشه رضی الله عنها د پاره د هغې د غوښې څه حصه کیخودل او په هغې باندې خوړل اود
 دې متعلق د سوال په جواب کښې لاجاس به فرمائیل د دې په حلال کیدو باندې دال دي

د حیض د وجه د کراهت دوه جواونه: ① حضرت گنگوهی رحمه الله فرمائی ښکاره خبره ده چه دا د
 عجیبه او حیرانونکې حالت خبر دي د حرمت علت نه دي ځکه چه د حیض راتلل شرعاً د
 اسبابو حرمت نه نه دی. قسطلانی رحمه الله د بخاری شریف په شرح کښې د بعضي حضراتو نه
 نقل کړی دی چه اونې باندې هم سره د نورو ځناورو حیض راځي حالتهکه اونیه حلال
 او خوړلې شی هم دغه وجه ده چه کله کلي والو خلقو رسول الله ﷺ ته اوونیل اې رایت جهادمانو
 رسول الله ﷺ او فرمائیل لاهاس به او دویم روایت کښې دي فامرنا بها کله اوله مالک وارد شوي دي
 أخرجه ابويعلى والطبرانی والبيهقي من حديث عمارواي ذروالي الدرداءواي عمر كذا في المعنى

② حضرت گنگوهی رحمه الله فرمائی چه دلته د آدماء معنی حیض نه ده بلکه اسالت دم ده او
 مطلب دا چه د دې غوښه خو سراسر وینه ده ځکه چه که هر څو خل دا اوونځي نو د دې نه
 هم وینه راوځي تردې چه په وینځلو وینځلو دا ختمه هم شی نو لکه دا دم مسفوح په شان
 شوه سره د دې چه شریعت دا وینه نه ده تسلیم کړې بلکه د عرف په اعتبار سره ئی دا
 غوښه گرځولې ده. نور فرمائی که چرې د آدماء معنی سیلان دم (حیض) واخستلې شی
 نو دې سره د اکل یعنی خوړلو جواز نور هم راجع کیږي ځکه چه کله فاسد وینه د دې نه
 خارج شوه نو د دې غوښه به نوره هم فائده منده شی. اوس پاتې شو د رسول الله ﷺ پخپله
 نه خوړل نوممکن دی چه د طبیعي کراهت په وجه وی او د آدماء خبر تنبیه ده په علت
 کراهية طبیعه باندې نه چه په کراهیت شرعیه باندې

د دویم فریق دلائل: ① روایت الباب په کوم کښې چه حضرت انس رضی الله عنه د رسول الله ﷺ باره
 کښې په صراحت سره فرمائیلی دی چه رسول الله ﷺ د خرگوش هدیه قبوله کړله نوښکاره
 خبره ده چه د قبلولو اعلی مفاد خوړل دی نویه چا باندې د خوړلو د پاره به ئی هدیه قبوله
 کړې وی

② حدیث جابر بن عبد الله رضی الله عنه أن رجلاً من قومه صَادَ أَرْبَا أَثْنَيْنِ فَذَبَحَهُمَا بِمِرْوَةٍ فَقَطَعَهَا حَتَّى لَقِيَ رَسُولَ اللَّهِ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَأَلَهُ فَأَمَرَ بِهَا كُلَّهَا (أخرجه الترمذي)

⑥ د محمد بن صيفي روايت قال أنبت النبي صلى الله عليه وسلم بأرنبيين فذبحهما بحموة فمري بأكلها (أخرجه ابوداؤد وابن ماجه).

⑦ حديث عمار بن عبد الله قال كنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم فأهدي اليه رجل من الأعراب أرنباً فأكده فقال الأعرابي إني رأيت بها دماً فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا بأس (أخرجه أبي شيبة بإسناد جيد)

⑧ حديث ابن عباس عن عائشة قالت أهدى إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم أرنب وأنا نائمة فحبس منها العجز فلما قميت أطعمني (أخرجه الدارقطني)

⑨ عن إبراهيم بن محمد أن رجلاً سأل عبد الله بن عمر عن الأرنب فقال لا بأس بها قال إنما تعيىض قال إن الذي يعيىض حضيها يعلم طهرها الخ. (أخرجه ابن أبي شيبة)

⑩ عن ابن السبب عن سعد أنه كان يأكلها قبل لسعيد ما تقول قال كنت أكلها (عني)

⑪ عن عبيد بن محمد بن سعد أن بلالاً رأى أرنباً فذبحها فأكلها (عني)

⑫ عن الحسن إنه كان لا يري بأكلها بأساً (عني)

⑬ قال طاؤس بن حبيب الأرنب حلال (عني)

⑭ صرح من حديث أبي هريرة أن رسول الله صلى الله عليه وسلم أتى بأرنب مشوية فلم يأكل منها وأمر القوم بأكلها (عني)

د دي مذكوره مفصل رواياتوا آثارونه دا واضحه كيبي چه د خرگوش غوبنه خوړل جز دى اود دي په خوړلو كېنې هيڅ قسم كراهت نشته دي.

[٣٨] د سمسري د غوبني حكم

٣٨- [٤] (١) وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: «قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ⑦ النَّبْتُ قَوْجُهُ».

قوجه: ① واحضرت ابن عمر رضي الله عنهما وايي چې رسول الله ﷺ وفرمايل ② سماره زه نه خورم. او نه يي حرامه گر خورم (بخاري مسلم) حل القنات: ① النَّبْتُ: سماره، گوه

تسهيلات:

قوله: النَّبْتُ لَسْتُ أَكْلُهُ وَلَا أَحَرَمُهُ

د سمسري د جوابات: ① شارچينو ليكلي دي چه د گوه (سماره)، دوه ذكره وي

② اووه سوا کالو پورې د دې عمر وي

③ اوبو ته نيز دې نه ورځي صرف په پرځه باندې گذاره کوي

(١) اخرجه البخاري في كتاب الذبايح والصيد لباب الضب (رقم- ٥٥٣٦) ومسلم في كتاب الصيد لباب إباحة الضب (رقم- ٤٠ - (١٩٤٣) والترمذي في كتاب الأطعمة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم لباب ما جاء في أكل الضب (رقم- ١٧٩٠) وابن ماجه في كتاب الصيد لباب الضب (رقم- ٣٧٤٢) كتاب الاستئذان لباب ما جاء في أكل الضب (رقم- ١١)

⑥ خلويست ورخي پس يو خاشكي متياري كوي

⑦ كله هم ددي غاينونه نه پريوخي

د ساري دغويي په حكم كښي ۴ مذهب:

① ائمه ثلاثه، اسحاق بن راهويه او ظاهره د جواز قائل دي

② احناف حضرات دا مكروه مگر خوي.

③ د بول فريق دلائل:

① د حديث الباب ((قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ-: "الضَّبُّ لَنْتُ الْكَلْبُ وَلَا أَعْرَمُهُ"، نه معلومېږي چه رسول الله ﷺ ضب نه دي حرام كړي

② عن ابن عباس رضي الله عنهما عن خالد بن الوليد أنه دخل مع رسول الله صلى الله عليه وسلم بيت ميمونة رضي الله عنها فأتى بضب ممحوظ فأهوى إليه رسول الله صلى الله عليه وسلم بيده فقال بعض النسوة أخبروا رسول الله صلى الله عليه وسلم بما يريد أن يأكل فقال هو ضب يا رسول الله صلى الله عليه وسلم فرفع يده فقلت أحرارهم هو يا رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال لا ولكن لم يكن بأرض قومي فأجذني أعافه قال خالد فأحتزته فأكلته ورسول الله صلى الله عليه وسلم ينظر (أخرجه البخاري)

③ عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه مرفوعاً أن الله غضب على سبط من بني إسرائيل فمسحهم دواب ينتون في الأرض فلا أدري لعل هذا منها فلست أكلها ولا أهي عنها قال أبو سعيد فلما كان بعد ذلك قال عمر رضي الله عنه إن الله عز وجل ينقم به غير واحد وإنه لطعام عامة الرعاة ولو كان عندي لطعمته (أخرجه مسلم)

④ عن ابن عمر رضي الله عنهما قال كان أناس من أصحاب النبي صلى الله عليه وسلم منهم سعد فذهبوا يأكلون فناداهم امرأة أنه لحم ضب فأمسكوا فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم كلوا وأطعموا فإنه حلال أو قال لا بأس ولكنه ليس من طعامي (أخرجه البخاري ومسلم)

⑤ عن أبي هريرة رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم أتى بصحفة فيها ضباب فقال كلوا فإني أعانقه (أخرجه الطحاوي)

⑥ عن خزيمه بن جزء رضي الله عنه قال قلت يا رسول الله جنتك لأستلك عن أحفاش الأرض ماتقول في الضب قال لا أكله ولا أحرمه (الحديث) (ابن ماجه)

⑦ نور هغه روايات دي په كوم كښي چه لا اكله ولا احرمه وارد شوي دي يا د رسول الله ﷺ په وړاندې دسترخوان باندې د ضب ذكر دي لكه چه امام ترمذي رحمته الله عليه د ابن عباس رضي الله عنهما نه نقل كړي دي.

استدلال: د دې ټولو مذكوره رواياتو څخه معلومېږي چه رسول الله ﷺ پخپله خو ضب نه دي خوړلي مگر د خوړلو اجازت ئي وركړې دي د رسول الله ﷺ په وړاندې نورو خلقو په دسترخوان باندې خوړلي دي نو معلومه شوه چه د دې خوراك جائز دي.

د بول فريق د دلائل مجموعي جواب: په دې روايتونو كښي اكثر متكلم فيه دي

② حضرت گنگوہی رحمۃ اللہ علیہ فرمائی ہے کہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پہ شروع کنبی دے دی بارہ کنبی خہ حکم نازل شوئے نہ وونودے دی بارہ کنبی نی خاموشی اختیار کریہ لان الأصل فی الأشياء الإباحة او یخبلہ نی دے طبیعت پہ وجہ دے دی نہ کراہت او فرمائی بود رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وطن مالوف مکہ معظمہ کنبی خود سر نہ دے دی وجود نہ ووجود دے نہ پس کلہ چہ حرمت نازل شونور رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دیر پہ سختی سرہ منع او فرمائی لہ اوکتونی نی ہم اولتہ کریہ کما هو مفاد حدیث عبدالرحمن بن شبل و حدیث عبدالرحمن بن حنہ حاصل داچہ دے جواز دے روایاتو محمل دے شروع زمانہ دہ اود کراہت دے روایاتو عمل آخرزمانہ دہ پہ دے دی وجہ دغہ دے اتباع قابل دی

۱۰ دوم فریق دلائل: ① حضرت عائشہ رضی اللہ عنہا روایت اینہ اہدی للنسی صلی اللہ علیہ وسلم ضرب فلما کله فقام علیہ سائل فأردت عائشہ رضی اللہ عنہا أن تعطیہ فقال لها أنتعطیہ ما لاتأکلین (أخرجه الطحاوی)

حضرت امام محمد رحمۃ اللہ علیہ دے دی روایت نہ استدلال کوی او فرمائی چہ دے روایت نہ معلوم میری چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دے دی خان دپارہ اود نورود پارہ دے ضرب خویر مکروہ گنہی دی

② حدیث عبدالرحمن رضی اللہ عنہ بن حنہ قال نزلنا أرضاً كثيرة الضباب فأصابتنا جماعة فطبخنا منها وان القديور لتغفر بها إذ جاء رسول الله صلى الله عليه وسلم (الحدیث) وفيه أنهم طبخوا منها فقال النبي صلى الله عليه وسلم إن أمة من بني إسرائيل مسخت دواب في الأرض فأغشى أن تكون هذه فأكفوها قال الحافظ سنده على شرط الشيخين (أخرجه أبو داود وابن حبان والطحاوی وأحمد)

③ حدیث عبدالرحمن بن شبل رضی اللہ عنہ أن رسول الله صلى الله عليه وسلم مضى عن أكل الضب داروایت پہ کراہت دے اکل کنبی صریح دے

④ حدیث ابوسعید رضی اللہ عنہ أنبت به رسول الله صلى الله عليه وسلم فأخذ عوداً فعد به أصابعه ثم قال إن أمة من بني إسرائيل مسخت دواب في الأرض (الحدیث)

⑤ حدیث ابن عمر رضی اللہ عنہما قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم وددت أن عندي عيزة بيضاء من برة سمراء ملقة بمن ولين فقام رجل من القوم فاتخذها فجاء به فقال في أي شيء كان هذا قال في عكة ضب قال ارفعه (أخرجه أبو داود وابن ماجه)

استدلال: دے دی پورته ذکرشو روایاتو نہ معلومہ شوہ چہ نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم دے ضرب غوبنہ خویرلونه منع فرمائی لہ دہ او دے نفرت دے اظہار دے پارہ کتونی ہم التہ کریہ کہ چری ضرب حلال وی نور رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بہ دے دی بارہ کنبی دومرہ سختی نہ کولہ

⑥ فقہاء کرامو حضراتو فرمائی لہ دی چہ دے یو قوم دے یو خناور پہ شکل باندی مسخ کیدل دے دغہ خناور دے خبائث علامت دے حضرت شاہ ولی اللہ محدث دہلوی رحمۃ اللہ علیہ فرمائی چہ دے خناورود حرمت بارہ کنبی داهم کتل پکاردی چہ آیا دے دی پہ صورت کنبی چرتہ یو قوم مسخ شوئے دی کہ نہ لکہ چہ بیوزگان اوخنزیران دی سرہ دے دی چہ دے مسخ شوی قوم نسل

باقی نه وی (کما ورد فی الحدیث)، مکرر دغه خناور په شکل مسخ کیدل بهر حال د هغې د خبث علامت دی.

⑤ د ضب د خوراک باره کښې دواړه قسم روایات وارد شوی دی په بعضو سره حلال والې او بعضو سره حرام والې ثابتېږي د فقهاؤ د تصریح مطابق کله چه د حلت او د حرمت په روایاتو کښې تعارض وی نواحتیاطاً د حرمت روایاتو ته ترجیح ورکولې شی نو دلته به هم حرمت راجع وی.

دنبی علیه السلام د نه خوړلو وجه: نبی کریم د طبیعی کراهت د وجهې دا نه ده خوړلې او په نورو باندې ئی حرام کړې نه ده. چنانچه د امام شافعی رحمته الله علیه او امام احمد رحمته الله علیه په نیز ددې غوښه حلال ده لیکن امام ابوحنیفه رحمته الله علیه د دې روایت څخه استدلال کوی
وَعَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ شَيْبَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - «نَهَى عَنْ أَكْلِ لَحْمِ الضَّبِّ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ. امام ابوحنیفه رحمته الله علیه په دې روایت سره د حلت روایات منسوخ گرځوی.

[۳] د نبی علیه السلام د سمسارې خوړلو څخه طبیعی کړکه

۳۸- [۸] (۱) «وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ أَخْبَرَهُ ① أَنَّهُ دَخَلَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَلَى مَيْمُونَةَ ② وَهِيَ خَالَتُهُ وَخَالَتُهُ ابْنِ عَبَّاسٍ ③ فَوَجَدَ عِنْدَهَا ضَبًّا مَحْمُودًا ④ فَقَدَمَتْ الضَّبَّ لِرَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - ⑤ فَرَفَعَهُ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَدَهُ عَنِ الضَّبِّ.

توجه: ① او د حضرت ابن عباس رضی الله عنهما نه روایت دي چې حضرت خالد بن ولید رضی الله عنه هغه ته بیان وکړو ② چې یوه ورځ حضرت خالد رضی الله عنه د رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم سره د بي بي ميموني رضی الله عنها کور ته ورغلو، ③ چې د حضرت خالد رضی الله عنه خاله (د مور خور)، هم وه، او د ابن عباس رضی الله عنه هم خاله وه ④ هلته د هغې سره هغوی (يعني حضور صلی الله علیه و آله وسلم او حضرت خالد رضی الله عنه) یوه پخ کړې سمساره ولیدله، ⑤ بي بي ميموني هغه سمساره د رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم په مخکې پیش کړه، ⑥ لیکن رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم د هغې سمسارې نه خپل لاس مبارک راښکول، **حل اللغات:** ① مخمُوداً: وړیت کړې شوې، پوخ کړې شوې، ② قرعة: لاس ئې راښکولو (خوړلو د هغې نه)،

③ فَقَالَ خَالِدٌ: أَرَأَاهُمُ الضَّبُّ يَا رَسُولَ اللَّهِ ④ قَالَ: «لَا، وَلَكِنْ لَمْ يَكُنْ بِأَرْضِ قَوْمِي ⑤ فَأُجِدْنِي أَعَاقُهُ ⑥ قَالَ خَالِدٌ: فَأَجْتَرَدُهُ فَأَلْكْتُهُ ⑦ وَرَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَنْظُرُ إِلَيَّ». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: ① په دي لیدو سره حضرت خالد رضی الله عنه پوښتنه وکړه، یا رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم آیا سمساره حرامه ده؟ ② حضور صلی الله علیه و آله وسلم وفرمایل چې نا، بلکې دا زما د قوم په زمکه احجازا کې نه

(۱) أخرجه البخاری فی کتاب الذبائح والصید/باب الضب (رقم- ۵۵۳۷) ومسلم فی کتاب الصید/باب إباحة الضب (رقم- ۴۴ - (۱۹۴۶) والنسائی فی کتاب الصید والذبائح/باب الضب (رقم- ۴۳۱۷) واحمد فی السند: والترمذی فی/ ۳۹۴

وی، [۲] خکه زه د دې نه [طبعي کراحت] محسوسوم، [۳] د حضرت خالد رضی اللہ عنہ بیان دي. په دي اوریدو سره ما هغه سمساره د خان طرف ته راښکله، او اومي خوړله، [۵] او حضور صلی اللہ علیہ وسلم زما طرف ته کتل [بخاري مسلم].
حل اللعان: ⑤ أعافه: کرکه ددې ⑥ فاجعزته: دا مې خپل خان طرف ته راښکله.

تسهيلات:

نوب: ددې حديث د مضمون پوره تفصيل د مذاهب د بيان سره ددې خخه وړاندې حديث نمبر (۴۱۱۰)، په تشریح کښې تیر شو.

[۳۳] د چرکه د غوښې حلت

۳۳- [۹۱] (۱) «وَعَنْ أَبِي مُوسَى - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [۲] رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَأْكُلُ لَحْمَ الدَّجَاجِ». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

قوچه: ① او حضرت ابو موسی رضی اللہ عنہ وایي [۲] چې ما رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د چرگ په غوښه خوړلو لیدلي دي [بخاري مسلم].
حل اللعان: ① الدجاج: چرگ.

تسهيلات:

قوله: يَأْكُلُ لَحْمَ الدَّجَاجِ

د لفظ دجاج تعقیق: الدجاج اسم جنس مثلثة الدال ضبط کړې شوې دې لکه چه دمشق، ابن مالک اومندری وغيره نقل کړی دی خوعلامه نووی صرف د دال فتح اوکسره بیان کړې دې د ده واحد دجاجة هم مثلثة الدال دې اومذکر اومؤنث دواړو د پاره استعمالیږي خوعلامه حربي په غریب الحديث کښې فرمانی چه دجاج بالكسر فقط د مذکر د پاره استعمالیږي او د دې واحد من غیر لفظه دیک دې او دجاج بالفتح مؤنث د پاره او د دې واحد دجاجة دې.

د دجاج وجه تسمیه: علامه ابن سیده وائی چه دجاجة د دج یدج نه ماخوږ دې د کوم معنی چه بار بار په تیزنی سره تلل راتلل دی چرکه هم بار بار ځی راځی په دې وجه دې ته هم دجاجة وئیلی شی.

د چرکې کښت: د دې کښت ام الولید، ام حفصه، ام جعفر، ام عقبه، ام احدى و عشرين، ام

(۱) اخرجه البخاری فی کتاب الذبائح والصيد/باب لحم الدجاج (رقم-۵۵۱۷) ومسلم فی کتاب الايمان/باب ندب من حلف یسینا فرأی غیرها خیرا منها. أن یأتی الذی هو خیر. وبکفر عن یمینه (رقم-۹ - ۱۶۴۹) ومسلم فی کتاب الصيد/باب إباحة الجراد (رقم-۵۲ - ۱۹۵۲) والترمذی فی کتاب الأطعمة عن رسول الله صلی الله علیه وسلم/باب ما جاء فی أكل الدجاج (رقم-۱۸۲۷) والنسائی فی کتاب الصيد والذبائح/باب إباحة أكل لحوم الدجاج (رقم-۴۳۴۸) واحمد فی المسند: والترمذی فی/۳۹۴

- قوب او ام نافع دي
 ④ چرگي د غوبني شرعي حکم: د چرگي غوبنه په اتفاق سره جائز ده که چرگه ساتلې شوې وي او که وحشيه يعنی خنکلی وي
 ⑤ د چرگي بعضې خواص: ① چرگه د بز دلنی په وجه قليل النوم او سريع الانتباه دي
 ② په عام توگه باندې په اوچت ځاني اوده کيږي
 ③ د نمره وويدو سره په دې د خوب غلبه راځي
 ④ د دې بچي دهگنی نه پشمين د پشم په شان نرم او بسانسته پيدا کيږي او تونگي وهلو باندې پوهيږي سريع الحركت وي
 ⑤ چې څومره چه ورځې تيريږي په دې کښې حماقت او د حسن کمې پيدا کيږي تردې چه په آخره کښې بدشکله چرگه ترې جوړه شي
 ⑥ د چرگي بعضې هغه قسمونه دي چه په يوه ورځ کښې دوه هگنی اچوي او بعض هغه دي چه د يخنۍ دوو مياشتو نه علاوه ټول کال هگنی اچوي
 ⑦ علامه قزويني وائي چه د چرگي په ججوره کښې يو کانډی وي که دا مرگی والا سره اوتري نو شفابه ئي اوشي
 ⑧ په غاړه کښې ئ زورندول د قوت باه د پاره مفيد دي
 ⑨ اود بدنظر نه د حفاظت ذريعه ده او که د يوماشوم د سرلاندې کيخودې شي نو هغه به په ⑩ خوب کښې نه ويریږي

[۲۳۳] د ملخ د خوراک حکم

۳۳- [۱۰] (۱) «وَعَنْ ابْنِ أَبِي أَوْفَى - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: ① غَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - سَبْعَ عَزَازَاتٍ ② كُنَّا نَأْكُلُ مَعَهُ الْجَرَادَ». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: ① او حضرت ابن ابی اوفی وایي، ② چې مونږ د رسول الله ﷺ په ملگرتیا کښ اووه جهادونه کړي دي، ③ مونږ په (هغه موقع) د رسول الله ﷺ سره ملخان خوړل (بخاري مسلم)

حل الفات: ① الجرَاد: ملخان، جراد په فتح د جیم اوتخفيف د راء سره دي واحد ئي جرادة دي اود حمامه په شان دا هم د مذکر اومؤنث دواړو د پاره استعمالیږي

۱) اخرجه البخاری فی کتاب الذبائح والصيد/باب اكل الجراد (رقم-۵۹۵) ومسلم فی کتاب الصيد/باب اباحة ميتات البحر (رقم- ۱۷) - (۱۹۳۵) وابوداود فی کتاب الأطعمة/باب فی اكل الجراد (رقم-۳۸۱۲) والترمذی فی کتاب الأطعمة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء فی اكل الجراد (رقم-۱۸۲۲) والنسائی فی کتاب الصيد والذبائح/باب الجراد (رقم-۴۳۵۶) واحمد فی المسند: والترمذی فی/۳۸۰

تسهيلات:

قوله: كُنَّا نَأْكُلُ مَعَهُ الْجَرَادَ:

د ملخ لسمونه اور نگونه: بعضي د لويو بدنونو والادي بعضي واپه دي اود دوي رنگونه هم مختلف دي بعضي سره بعضي زير او بعضي سپين دي
 د ملخ د کب د انوشی غغه پيدا کيدل: د بعضي حضراتو راني داده چه دا د کب د استروشي نه پيدا شوی دی هم په دې وجه د کب په شان بغیر د ذبح د دې خوړل حلال دی
 دليل: د دې تائيد په يوضعياف روايت سره هم کيږي دکوم تخريج چه ابن ماجه مرفوعاً د حضرت انس رضی الله عنه کړې دي ان الجراد ثرة حوت من البحر دغه شان د حضرت ابوهريره رضی الله عنه روايت کله فانه من صيد البحر اخرجه ابوداؤد والترمذي وابن ماجه، هم د دې مؤيد دی کنيت ي ابو عوف او ام عوف دي.
 د ملخ خواص:

- ① ملخ په خنګل کښې هګنۍ اچوی اود هغې د اوچيدو پورې هغه پريږدي
  - ② هميشه خپل مشر سره الوزی په کوم فصل چه ورشي هغه برياد کوی
  - ③ که يو سړی ته متيازو کښې تکليف وی نو هغه ته د لوی ملخ په لوګی کولو سره به فائده اوشي
  - ④ د اوږدې غرانګې والا ملخ چه د مريض په غاړه کښې واچولې شی نو هر څلورمه ورځ باندې راتلونکې تېې د پاره فائده مند دي
  - ⑤ ابن سينا ونيلی دی چه د دولسو ملخانو خپې لاسونه او سر د کشمالی د بوتی پوستکی سره ملاوول او څکل د استسقا په مرض کښې فائده ورکوی
  - ⑥ که د دې د هګومرهم د مخ په دانوباندې اولگولې شی نو داغونه به ئی ختم شي
  - ⑦ د ملخ شوي حکم: د ملخانودوه قسمونه
  - ① بحري ملخان د بحري ملخانو خوراک په اتفاق سره حرام دي
  - ② بري ملخان د دې په خوراک کښې اختلاف دي
- د بري ملخانو په خوراک کښې دوه مذاهب:
- ① بعضي شافعيه ضميري وغيره فرمانی چه د دې خوراک مکروه دي اود حضرات مالکيه باره کښې مشهور دی چه هغوی د دې د جواز دپاره د ذبح شرط لګوی
  - ② د جمهور علماؤ په دې خبره اتفاق دي چه د دې خوراک جائز دي
  - ③ د ملخ د حلت دپاره د مالکيانو مختلف اقوال

① بعضی مالکیہ وانی چہ دے سر پر رکول کافی دی

② بعضی وانی چہ دے پہ کتونی یا اور کنبی اچول کافی دی

③ ابن وہب مالکی فرمائیلى دی چہ دے رانیول بہ ہم ذبح شمیرلہ کیری

④ مطرف مالکی فرمائی چہ دے ذبح ہیخ حاجت نشته خکہ چہ ابن عمر رضی اللہ عنہما

د غلورم قول دلیل: ذی نبی کریم ﷺ نہ مرفوعاً نقل کری دی املت لنا مہتان و دمان السمک و الجراد و الکبد و الطحال (انرجہ أحمد و الطبرانی و الدارقطنی) معلومہ شوه چہ دے ذبح ہیخ حاجت نشته اودا روایت سرہ دے چہ پہ اصح قول باندی موقوف دی خو دے مرفوع پہ حکم کنبی دی

د اول فریق اول دلیل: ① رسول اللہ ﷺ دے دے خوراک نہ کرکہ فرمائیلى ده لکہ خنگہ چہ دے ضب دے خوراک نہ نی کرکہ فرمائیلى ده او دے استدلال پہ توگہ نی دے سلمان فارسی رضی اللہ عنہ روایت پیش کری دی دے کوم تخریج چہ امام بخاری کری دی ابنہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عن الجراد فقال لا آکله ولا أحرمه.

د اول فریق د اول دلیل جواب: دا روایت مرسل دی دے کوم تفصیل چہ امام ابو داؤد فرمائیلى دی.

د اول فریق دوم دلیل: ② دغہ شان ابن عبدی دے ابن عمر رضی اللہ عنہما نہ روایت اہ سنل عن الضب فقال لا آکله ولا أحرمه و سنل عن الجراد فقال مثل ذلك نقل کری دی. نو معلومہ شوه چہ دے ملخ خوراک مکروہ دی

د اول فریق د دوم دلیل جواب: دا روایت ضعیف دی پہ دی کنبی ثابت بن زبیر راوی ضعیف دی کما قال السانی.

د دوم فریق دلائل: ① روایت الباب پہ کوم کنبی چہ راوی دے رسول اللہ ﷺ سرہ دے جہاد پہ موقع باندی دے ملخ دے خورلو بیان کری دی دے ترمذی دے روایت نہ معیت فی الاکل صراحۃ نہ معلومیری خو پہ بعضی روایاتو کنبی راغلی دی ناگل معہ الجراد او دے ابو نعیم پہ روایت کنبی دے ہاگل معنا لفظ صراحۃ دے رسول اللہ ﷺ پہ خورلو باندی دلالت کوی اگر چہ اکثر روایاتو دے معہ دے لفظ نہ خالی دی نوییابہ دا تاویل کولی شی چہ دے رسول اللہ ﷺ پہ ورائندی چہ کلہ صحابہ کرامو ملخان او خورلو نو حبیب پاک خاموش پاتہ شونو تقریراً جواز ثابت شو

② حدیث انس رضی اللہ عنہ کن ازوج النبی صلی اللہ علیہ وسلم یہادین الجراد فی الطباق (رواہ ابن ماجہ)

③ عن ابن عمر عن سئل عن الجراد فقال وددت لو ان عندي قفعة فأكل منه (موطا)

④ عن ابی امامۃ ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال ان مرہ بنت عمران سألت رجلاً ان یطعمها الحما لا دمرلہ فأصعبها

الجراد (رواہ البیهقی).

⑤ حدیث ابن عمر رضی اللہ عنہما املت لنا مہتان السمک و الجراد و الکبد و الطحال

دې دلائلو په رڼا کښې جمهور حضرات بغير د کراهت نه د ملخ خوراک ته جائز وائي دا رنگ علامه نووي رحمته الله عليه د مخ د خوړلو په جواز باندې د علماو اجماع نقل کړې ده. (۱)
هغه لفظ اضافي او کافي: د حديث په اکثر رواياتو کښې معه لفظ نشته دې اوچرته چه دا لفظ شته نو د دې مطلب دادې چه د نبي کریم په موجودگي کښې صحابه کرامو ملخ خوړلې دې پخپله نبي کریم چرته ملخ نه دې خوړلې اونه ئې په نورو حرام کړې دې.

[۳۳] د دريايي کب د خوراک واقع

۳۳- (۱) [۳۳] «وَعَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [۲] غَزَوْتُ جَيْشَ الْخَبَطِ [۳] وَأَمِيرَ عَلَيْنَا أَبُو عُبَيْدَةَ [۴] فَجَعَلْنَا جُوعًا شَدِيدًا [۵] فَأُلْقِيَ الْأَمْرُ حَوْثًا مَبْتَلًا نَرِي مِنْهُ [۶] يُقَالُ لَهُ: الْعَنْتَرُ [۷] فَأَكَلْنَا مِنْهُ يَصِفُ شَهْرًا [۸] فَأَعَدَّ أَبُو عُبَيْدَةَ عَظْمًا مِنْ عَظَامِهِ [۹] فَمَرَّ الرَّأْيُ كَيْفَ نَحْنُ،

تو جمع: [۱] او حضرت جابر رضي الله عنه وايي [۲] چې په جيش الخبط ايمنی د پاني څښلو خوړونکي لښکر) سره په جهاد کې تلونکي کې زه هم شريک وم، [۳] حضرت ابو عبیده د هغه لښکر مشر (سالار) جوړ شوي وو، [۴] مونږ سخت اوږې شو، [۵] نو سمندر يو مهی غاړې ته را اوغورخولو، مونږ داسې غټ مهی هيڅ کله نه وو ليدلي، [۶] دي قسم مهی ته يي غنبر ويلي، [۷] مونږ د هغه نه د تر نيمې مياشتې ډير په فراخي سره اوخوړلو، [۸] بيا حضرت ابو عبیده رضي الله عنه د هغه د هډوکو نه يو هډوکي (يعنی د هغه پښتي ودروله) [۹] نو د هغه لاتدي يو په اوښ سپور په ډيره آساني سره تير شو،
حل الفتا: [۱] جيش: لښکر، [۲] الخبط: خبط د ونو پاڼو ته وائي، [۳] جَعَلْنَا: نو مونږ اوږې شو، [۴] حَوْثًا: غټ کب، منې، [۵] الْعَنْتَرُ: يو قسم کب دې،

[۱] فَلَمَّا أَقْبَمْنَا ذَكَرْنَا ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - [۲] فَقَالَ: «كُلُوا رِزْقًا أَخْرَجَهُ اللَّهُ إِلَيْكُمْ [۳] وَأَطِيعُوا إِنْ كَانَ مَعَكُمْ» [۴] قَالَ: فَأَرْسَلْنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مِنْهُ فَأَكَلَهُ. «مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

تو جمع: [۱] د دې نه پس چې مونږ مديني ته راغلو، نو مونږ د نبي کریم صلی الله علیه و آله وسلم په مخکې د دې واقعي ذکر وکړو [۲] حضور صلی الله علیه و آله وسلم وفرمايل کوم رزق چې الله تعالی تاسو ته رسولي دي، هغه خوري، (يعنی تاسو ښه وکړه چې هغه ماهی مو وخوړلو، ځکه چې الله تعالی هغه ستاسو رزق جوړولو سره تاسو ته رسولي وو، يا دا چې د هغه يو بل رزق پيدا کړي، نو هغه خوري)

(۱) لكن فصل ابن العربي في شرح الترمذی بين جراد العجazy وبين جراد الأندلسی. فقال في جراد الأندلس لا يؤكل لأنه ضرر محض لأن فيه سببته مفسدة. ۱۲

(۲) أخرجه البخاری في كتاب المغازی / باب غزوه سيف البحر. وهم يتلفون عيرا لغريش. وأسيرهم أبو عبیده بن الجراح رضي الله عنه (رقم- ۴۳۶۲) ومسلم في صحيح رقم الحديث ۱۷ / ۱۹۳۵ وابوداد في كتاب الأَطْعَمَة / باب في دواب البحر (رقم- ۳۸۴۰) والنسائي في كتاب الصيد والذبايح / باب ميتة البحر (رقم- ۴۳۵۲) وابن ماجه في كتاب الزهد / باب معيشة أصحاب النبي صلى الله عليه وسلم (رقم- ۴۱۵۹) ومالك في الوسطا كتاب صفه النبي صلى الله عليه وسلم / جامع ما جاء في الطعام والشراب (رقم- ۲۴) واحمد في المسند: ۳/ ۳۷۸

[۳] او که به هغه کې څه حصه تاسو سره پاتې وي، نو په مونږ يې هم وخورې (دا خبره گویا حضور ﷺ د هغوی د خوش دلي د پاره او د هغه ماهي د حلال کیدو حکم مؤکد کولو په غرض وفرمایله، چې د هغه خلقو په زړه کې دا خیال پیدا نشي، چې هغه ماهي په اصل کې خو جائز نه وو، خو زمونږ د اضطراري حالت پېش نظر هغه زمونږ د پاره حلال کرل شوي دي.) [۴] حضرت جابر رضی الله عنه وایي چې مونږ د هغه ماهي څه حصه د رسول الله ﷺ په خدمت کې ولیږه، او حضور ﷺ د هغه نه وخورله، (بخاري مسلم)

تسهيلات:

قوله: غَزَوْتُ جَيْشَ الْخَبَطِ:

د سرية الخبط وجه تسميه: خبط د ونو پانږو ته وائی. چونکه په دې غزوه کښې اسلامي لښکر د ونو پانږې راشو کولې او خوړلې تردې چه شنې پانږې هم ختمې شوې په دې وجه ددې نوم سرية الخبط او جيش الخبط شو. دې ته سرية سيف البحر هم وائی. يعنى د سمندر د غاړې لښکر

د حديث پس منظر: دمدينې منورې نه دا ځانې د پنځو شپو په فاصله باندې د سمندريه غاړه واقع دې. درې سوا صحابه کرام په دې چهاپه مار جنگ کښې شريک شوى وو دکوم امير چه حضرت ابو عبیده بن الجراح وو په کال ۵۶ کښې د صلح حديبيه نه مخکښې دا واقعه پېښه شوې ده. د ونو پانږې خوړلوسره د صحابه کرامو شونډې اوشيلدلې اوخلې نى زخمى شوې او قضاء حاجت به نى د پچو په شان کيدلو په آخره کښې الله تعالى امداد اوکړو او يو اژدها وهيل کب سمندر بهر راغوزارکړو

قوله: قَالَ لَقِيَ الْبَحْرَ حَوْثًا مِمَّا لَمْ تَرِ مِثْلَهُ:

د کب هې والي: دکوم نوم چه غنبر وو. د غتوالى په وجه دا د دابة په لفظ سره هم ياد کړې شوې دې گنى دا کب وو لکه څنگه چه په زير بحث دبخارى اومسلم حديث کښې دې ته حوت ونيلې شوې دې دريو سوو مجاهدينو يوې مياشت پورې دا خوړلو صحابه کرامو ددې نه په زيات مقدار کښې تيل هم حاصل کړل په کشتوکښې نى هم استعمال کړل او په بدنونو باندې نى هم اومړل. د کب د سترگې په کنده کښې ۹ کسان کيناستل اوبښکاريدل به نه د بونښتى د هډوکى لاندې په اوبښ باندې سور سړې تيرکړې شو

په رواياتو کښې تعارض: بعضي رواياتو کښې ۱۵ ورځو او بعضو کښې ۱۸ ورځو پورې د خوړلو ذکر دې

د تعارض حل: په دې کښې هيڅ تعارض نشته دې ځکه چه چاڅومره ورځې خوړلې دې هم دهغې ذکر نى کړې دې پوره لښکر ۱۵ ورځې خوړلې دې بيا چه چاسره څومره غوښه پاتې شوه هغوى هم هغومره ورځې اوخوړله چا ۱۸ ورځې او چا ۳۰ ورځې خوړلې ده.

د نبی علیه السلام د حوت خوړ لوو جوهات:

- ① چونکه دا یو برکتی کب وو د دې وجهې نبی کریم هم خوړلې ده
  - ② په دې خوراک کښې د نبی علیه السلام د طرفه د صحابه کرامو خاطر داری مقصود وه
  - ③ په دې خوراک کولو سره نبی علیه السلام عملی طور د دې کب د خوراک فتوی ورکړه
- [۳۸] په طعام کښې د مچ په غورزیدو د هغې حکم

۳۸- [۱۱۳] (۱) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [۲] «إِذَا وَقَعَ الذَّبَابُ فِي إِنَاءٍ أَحَدِكُمْ [۳] فَلْيَغْنِيهِ كَلَّةٌ لَمْ يَطْرَحْهُ [۴] فَإِنْ فِي أَحَدٍ جَنَاحَيْهِ شِفَاءٌ وَفِي الْآخَرِ دَاءٌ». رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

توجه: ① او د حضرت ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دي چې رسول الله ﷺ وفرمايل [۲] هر کله چې په تاسو کې د يو سړي په لوبښي کې اچې په هغې کې د خوراک څښاک څيز وي! مچ پريوځي. [۳] نو هغه ته پکار دي، چې پوره مچ ته غوټه (غوږه) ورکړي، او بيا يې په راوباسی او وي غورځوي، [۴] ځکه چې د هغه [مچ] د دواړو وزرو نه په يو وزر کې شفاء ده. او په دويم کې بيماري ده (بخاري مسلم)

حل القات: ① الذَّبَابُ: مچ، ② فَلْيَغْنِيهِ: نو غوږه دې ورکړي، اودې تومبي، ③ لَمْ يَطْرَحْهُ: بيا دې اوغورزوي،

تسهيلات: قوله: إِذَا وَقَعَ الذَّبَابُ فِي إِنَاءٍ أَحَدٍ:

د غېږنودوه قصوه: ① يوگرم اوبوخ شوې څيز وي لکه چائې که مچ په چاڼيو يا گرمه ترکاری کښې پريوځي اوبوخ شي نو ددې د خوراک څښاک تذکره په دې حديث کښې نشته دې هغه خو په طبعی او عرفی توگه باندې د استعمال قابله نه دي

② که د خوراک څيز يخ وي لکه پيښی لسی شربت اویا يخه ترکاری، نو که مچ په داسې يخ څيزونو کښې پريوځي نو په دې حديث کښې هم د داسې صورت بازه کښې نبی کریم ارشاد فرماښلې دې چه مچ په دې کښې ورډوب کړه اوبيا راويستو سره بهر اوغورزووه

قوله: فَلْيَغْنِيهِ كَلَّةٌ لَمْ يَطْرَحْهُ:

د مچ د ډوبولو وجه: د ډوبولو وجه ئی دا خودلې ده چه د مچ په يو وزر کښې زهر اوبيماری ده او دويم کښې ددې علاج اوشفاء ده وړاندې د فصل ثانی په حديث نمبر (۳۳۳)، (۳۳۴) کښې دا تفصيل دې چه مچ د شفاء والا وزر د ډوبولونه ساتی دې دپاره چه صرف بيماری او

(۱) اخرجه البخاری فی کتاب الطب/باب إذا وقع الذباب فی الإناء (رقم- ۵۷۸۲) وابوداود فی کتاب الأطعمة/باب فی الذباب يقع فی الطعام (رقم- ۳۸۴۴) وابن ماجه فی کتاب الطب/باب يقع الذکاب الطب/باب فی الإناء (رقم- ۳۵۰۵) واحمد فی المسند: ۲/۲۲۹

جراثیم په انسان کښې داخل شی لهذا تاسو پوره مچ وړېدوې کړنې چه شفاء هم حاصله شی د مچ په گس وژر کښې بیماری ده په ښی کښې شفاء ده

قوله: فَإِنْ فِي أَحَدٍ جَنَاحَيْهِ شِفَاءٌ وَفِي الْأُخْرَى دَاءٌ

په یو غیز کښې متضاد صفات جمع کیدل: د تجربې نه معلومه ده چه مچ په ډیر مهارت سره یو وژر پورته طرف ته اوچت ساتی په دې کښې هیڅ استبعاد نشته دې چه هم په یو حیوان کښې متضاد صفات جمع وی د شاتو په مچنی کښې شات هم دی اوزهر هم د لږم څرمن د زهر و د پاره شفاء ده نوزهر هم دی او شفاء هم ورسره ده

[۳۳] په غورو کښې د مړې د پړیو تو حکم

۳۳- (۱۳) [۱] وَعَنْ مِيمُونَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - [۲] «أَنَّ قَارَةَ وَقَعَتْ فِي سَمْنٍ، فَمَاتَتْ، [۳] فُسِّلَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - [۴] فَقَالَ: «الْقَوَاهُ وَمَا حَوْلَهَا وَكُلُّهُ». رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

ترجمه: [۱] او د بي بي ميمونه رضی اللہ عنہا نه روایت دي [۲] چې يوه مړه په غوړو کې ولويده، او مړه شوه، [۳] د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم نه پوښتنه وشوه اچې د غوړو سره بايد څه وشي [۴] نو حضور صلی اللہ علیہ وسلم وفرمايل چې هغه مړه او شا وخو غوړي په اوڅکلو سره وغورځوي، او پټې غوړي خوړي (بخاري)

حل اللغات: ① قَارَةُ: مړه، ② سَمْنٍ: غوړی.

د حضرت ام المومنین ميمونه تعارف: نوم ئی ميمونه وه او د قريشو خاندان سره ئې تعلق وو. د پلار نوم ئی حارث او د مور نوم هند بنت عوف وو. د حضرت ميموني اوله نکاح مسعود بن عمرو بن عمير ثقفی سره اوشوه بيا ابوهرم سره نکاح اوشوه. په ۷ه کښې د ابوهرم د وفات نه پس د حضور صلی اللہ علیہ وسلم سره ئې نکاح اوشوه کله چه حضور صلی اللہ علیہ وسلم عمرې له تشریف اورلونوهم په ۷ه کښې احرام کښې ئې دې سره نکاح اوشوه. دا د حضور اکرم صلی اللہ علیہ وسلم آخری نکاح وه نو دا د ټولونه آخری بی بی وه. د دوی باره کښې حضرت عائشه رضی اللہ عنہا فرمائی ((انها كانت اتقانا لله واولنا للرحم)) (۱) ميمونه مونږ ټولو کښې د الله تعالی نه ډیره ویریده اوصله رحمی به ئی کوله.

وفات: دا عجيبه اتفاق دي چه په کوم ځای یعنی مقام باندي د سرف کښې نکاح اوشوه هم په هغه ځای کښې وفات شوه.

مرويات: دي نه د رواياتو شمير ۴۶ دي

(۱) اخرجه البخاري في كتاب الذبايح والصيد/باب إذا وقعت القارة في السمن الجامد أو الذائب (رقم- ۵۵۳۸) والترمذي في كتاب الأطعمة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في القارة تموت في السمن (رقم- ۱۷۹۸) واحمد في السند: ۳۲۹/۶

(۲) اصابة: (۲) اخرجه البخاري في الهبة باب الهدية للمشرکين ومسلم في الزكاة باب فضل النفقة والصدقة على الاقربين واحمد وابوداود (۲۶۹۸۱۱۰) وابن حبان (۵۵۰) -

تسهيلات:

قوله: "الْقَوْمَا وَمَا حَوْلَهَا وَكُلُّهُ"

د غورو هو له صوة: ① غوری دغه شان نورد خوراک خیزونه که مانع وی لکه شهد، پن، د خورو (سالن، ترکاری

② غوری بغیر خورو (سالن،) وچه ترکاری که خخه خیز په کنبې پریوخی نو چې په کوم خانې کنبې هم هلته وی گیر چاپیره سرایت نه کوی

په مانع خیز کنبې د نجاست د پروتو په حکم کنبې ۲ مذهب

تمهید

① که په مانع غورو کنبې چې نرم نه وی مړه پریوخی او مړه شی نو امام اوزاعی رحمته الله علیه اوزهری رحمته الله علیه او بعضې ظاهریه وائی چه دا مړه او دې سره خواؤشا غوری اوباسه که غورې کلک وی او که بهیدونکې نویاقی پاک دی او دې په استعمال کنبې خه بدی نشته د امام بخاری رحمته الله علیه د تبویب نه هم دغه فهم ته راخی چه هغه هم د دې قائل دي خکه چه هغه په خپل صحیح کنبې "باب إذا وقعت الفارة فی اليمن الحامد والذائب" عنوان قایم کړې دي او د حضرت میمون رضی الله عنه روایت الباب ی ذکرئ کړې دي. او په کلک او ویلی شوؤ کنبې ئی خه فرق نه دي کړې

② جمهور علماؤ د غورو په کلکو او ویلی کړې شوی په مینخ کنبې د فرق قائل دی په کلکو کنبې خو مړه او دې سره ماحول او ویسلتلی شی باقی پاک وی خو ویلی کړې غورې به د مړې په پروتو ټول ناپاکه شی.

د اول فریق دلیل: د روایاتو ظاهر خخه استدلال کوی په کومو کنبې چه د کلکواو ویلې کړو په مینخ کنبې خه تفصیل نه دي بیان کړي شوي

د اول فریق د دلیل جواب: څنگه چې د قرآن پاک بعضې تفصیلی آیاتونه د اجمالی آیاتونو تفسیر کوی نودغه شان بعضې تفصیلی احادیث د اجمالی احادیث تشریح کوی په کومو احادیثو کنبې چې مطلقاً د غورو د خوړلو حکم دي نړیه نورو کنبې ورسره د جامد او مانع په حکم کنبې فرق هم ذکر شوې دي ددې وجهې به په تشریحی او تفصیلی روایاتو باندې عمل کولی شی. چې په هغې عمل اوشی نو په اجمالی او تفصیلی دواړه قسمه احادیثو عمل اوشو

د دویم فریق د لامل: ① د روایت الباب نه چه په دې کنبې رسول الله صلی الله علیه و آله فرمائیلی دی مړه او ددې ماحول راوباسي اوبیا دا خوړنی ابن عربی وائی چه په لفظ ماحول سره دا په پوهه کنبې راخی چه دا حکم د کلکو غورو دي خکه چه که چرې غورې بهیدونکې وی نو د دې

خو ما حول نه جوړېږي نو معلومه شوه چه په کلکواو ویلی کړو کښې فرق شته
 ⑤ په صحیح بخاری کښې د امام زهری رحمته الله علیه باره کښې نقل دی چه د هغه نه سوال او کړې
 شو لفظه حدیثاً عبدان قال أخبرنا عبد الله عن بونس عن الزهري سئل عن الدابة تموت في السمن وهو جامد أو غير
 جامد الفأرة وغيرها قال بلغنا ان رسول الله صلى الله عليه وسلم أمر بفأرة ماتت في السمن فأمر بما قرب منها فطرح
 ثم أكل

⑥ دریم هغه روایت د کوم تخريج چه امام ابوداؤد رحمته الله علیه په طريق د معمر عن الزهري عن سعد بن
 مسيب عن أبي هريرة رضي الله عنه کړې دې لفظه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم إذا وقعت الفأرة في السمن
 فإن كان جامداً فألقوه وما حولها فإن كان مائعاً فلا تقربوه هم دغه روایت په طريق د معمر عن الزهري عن
 عبيد الله بن عبد الله ابن عباس رضي الله عنهما عن ميمونة رضي الله عنها عن النبي صلى الله عليه وسلم هم مروی دې صاحب
 منتقى دې اسناد ابوداؤد او نسائي طرف ته کړې دی علامه شوکاني رحمته الله علیه وائی د دې
 تصحيح ابن جان وغيره کړې ده. دغه شان روایت صحیح علی شرط الشيخین دې بهرحال
 په دې روایت کښې صراحة د جامد او د مانع تفصيل موجود دې

د نورو مانعاتو حکم: جمهور علماؤ په غورو قیاس کولو د وجه نه جامداتو او مانعاتو حکم
 هم دا بیان کړي دي چنانچه د شاتو او د شیري وغيره په حکم کښې هم دغه تفصيل سره د
 فقهې په کتابونو کښې واضح ذکر دي لیکن امام احمد نه د نورو مانعاتو په باره کښې
 مختلف روایات نقل دی.

د نجس مانع عیود خرخولو حکم: د ناپاکه غورو یا تیلو خرخول اخستل او د دې نه فائده
 اخستل جائز دی که نه په دې سلسله کښې حسن بن صالح ظاهره او امام احمد رحمته الله علیه فرمانی
 لایعاً ولا یتفع بهن من کمالا یکل یعنی د دوی په نیز هیڅ قسم فائده او چتول بالکل جائز نه دی
 او سفیان ثوری رحمته الله علیه امام مالک رحمته الله علیه او امام شافعی رحمته الله علیه فرمانی چه د دې خرخول اخستل او
 خوړل جائز نه دی خو امام ابوحنیفه رحمته الله علیه او د هغه شاگردان او دغه شان لیث رحمته الله علیه فرمانی چه
 د خوراک نه علاوه د نورو فاندو اجازت دې مثلاً په دیوه کښې سوزول، د کشتی په رسو
 باندې لگول او صابن وغيره کښ استعمالول جائز دی د امام شافعی رحمته الله علیه ظاهر قول هم
 دغه دې. بل د احنافو په نیز د دې خرخول او اخستل هم جائز دی په دې شرط چه د دې
 ناپاکه کیدل اوبسانی. وکذاروي عن ابی موسی انه قال یبغوه ویبوالن یتبعونه منه ولا یتبعوه من مسلم.

[۴۸۷] د مار د وژلو حکم

۴۸۷- [۱۳] (۱) «وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: ^[۶] «اَقْتُلُوا الْحَيَّاتَ، ^[۷] وَاقْتُلُوا إِذَا الظُّلُمَاتُ ^[۸] وَالْأَبْرَارَ ^[۹] فَإِنَّهُمَا يَنْظِرَانِ الْبَصِيرَةَ ^[۱۰] وَتَنْقِطَانِ الْعَجَلَ ^[۱۱]» قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: «بَيْنَمَا أَنَا أَطَارِدُ حَيَّةً أَقْلَمَهَا ^[۱۲] نَادَانِي أَبُو لُبَابَةَ: لَا تَقْتُلَهَا.

توجهه: [۱] او د حضرت ابن عمر رضي الله عنهما نه روایت دي چې هغه د بني کريم عليهم السلام نه واوریدل. [۲] چې ونيل يې چه اعموماً ټول ماران وژنی، [۳] او خصوصاً هغې مار چې د هغه په شا دوه توږې کړنې وي، [۴] او هغه مار چې ابتر ورته وايي ادا وژنی، [۵] ځکه چې دا دوه قسمه ماران بېنایي زائل کوي، ايمنی محض د هغوی په لیدوسره سړي پوند کېږي او د دې سبب د هغه زهر ورو خاصیت دي، کوم چې په دې مارانو کې وي، [۶] دغه شان دا دوه ماران حمل غورځوي، [يعنی حامله ښځه چې ورته وگوري، نو د هغه د زهر ورو د خاصیت په سبب یا د خوف او د دهشت په وجه د هغې حمل غورځي] [۷] حضرت عبدالله ابن عمر رضي الله عنهما وايي چې يوه ورځ زه په يو مار حمله کولو سره د هغه په وژلو پسې لگي وم، [۸] ابو صحبې ابو لوبابه انصاري رضي الله عنه ماته آواز را کړو چې دي مه وژنه،

حل الفات: [۱] الحيات: ماران، [۲] إِذَا الظُّلُمَاتُ: په شا دوه تورو کړنې والا، [۳] الْأَبْرَارَ: هغه مار چه لکې نه وړه وي، [۴] يَنْظِرَانِ: زائل کوی، ختموی، [۵] وَتَنْقِطَانِ: دا دواړه - قط کوی، غورزوی، [۶] الْعَجَلَ: حمل، [۷] أَطَارِدُ: شړله مې، حمله مې کوله، د وژلو کوشش مې کولو.

[۸] فَقُلْتُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَمَرَنِي بِقَتْلِ الْحَيَّاتِ. ^[۹] فَقَالَ: إِنَّهُ تَمَى بَعْدَ ذَلِكَ عَنْ قَوَاتِ الْبُيُوتِ ^[۱۰] وَهَنْ الْعَوَامِرِ. ^[۱۱] مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجهه: [۱] ما اوويل چې رسول الله صلى الله عليه وسلم د ټولو مارانو د وژلو حکم کړې دي، [۲] حضرت ابو لبابه رضي الله عنه اوويل چې هو ليکن حضور صلى الله عليه وسلم د دې عام حکم نه پس په کور کې د اوسيدونکو مارانو د وژلو نه منع فرمايلي ده، [۳] ځکه چې هغه کور آبادونکي دي: بخاري مسلم. حل الفات: [۴] قَوَاتِ الْبُيُوتِ: کور کېنې اوسيدونکي، [۵] الْعَوَامِرُ: داد عامرة جمع ده يعنی داماران په کورونو کېنې اوسيدونکي او کورونه آبادوي د دوی عمرونه زيات وي په دې وجه دې ته عوامر اوونيلې شو

تسهيلات:

قوله: وَاقْتُلُوا إِذَا الظُّلُمَاتُ وَالْأَبْرَارَ

د ابتر مار پيژندگلو: دا هغه مارتو ونيلى شى د کوم لکنى چه بالکل وړه وي په گلگت شتيال کېنې دا مار ليدلې شوې دې د يو ليشت نه لږ شان اوږد وي لکنى نى د نشت برابره وي

(۱) اخرجه البخارى فى كتاب بدء الخلق/باب قول الله تعالى: ﴿وَبِثْ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ﴾ [البقرة: ۱۶۴] (رقم: ۳۲۹۷) ومسلم فى كتاب السلام/باب قتل الحيات وغيرها (رقم: ۱۲۸ - ۲۲۳۳) وابوداود فى كتاب الادب/باب فى قتل الحيات (رقم: ۵۲۵۲) وابن ماجه فى كتاب الطب/باب قتل ذى الطغيثين (رقم: ۲۵۳۵) واحمد فى المسند: ۱۲۱/۲

د هغه ځای خلکو و نیل چه که دې مار چاته تک ورکړو نو سپړی په هغه دم باندې مری دا دواړه قسمه ماران ډیر زیات زهریلا وی که حامله ښځه دا وینی نوددې د زهرو په اثر سره د سڅې حمل پریوځی او که څوک سپړی دا وینی نود هغه سپړی نظر ځی دا د دې د زهرو حصیت دې په دې وجه ددې د وژلو ډیر زیات تاکید ورکړې شوې دې

بوله. إِنَّهُ نَهَى بَعْدَ ذَلِكَ عَنْ ذَوَاتِ الْبُيُوتِ، وَهَرْنَ الْعَوَامِرُ.

په کورونو کښې اوسیدونکی ماران: علامه تورېشتی رحمته الله علیه فرمائی چه دا جنات دی د عوامر اطلاق په جناتو باندې کیږی مطلب دادې چه په کورونو کښې اکثر کوم ماران اوسیدوی هغه به حقیقت کښې جنات وی چه دمار شکل نی اختیار کړې وی په دې وجه ددې په قتل کسې احتیاط کول پکار دی هسې نه چه هغه چرته جن وی دکوم نه چه د نقصان کیدلو نوی خطره پیدا کیږی ددې حدیث نور تفصیل او اوږده قصه روستور اخی

[۳۸۸] ذکر نه ډیر یانود تختولو طریقه

۸۸- (۱۵) (۱) وَعَنْ أَبِي السَّائِبِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «دَخَلْنَا عَلَى أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه قَبِيئًا مَخْنُجُلُوسًا ۲ إِذْ سَمِعْنَا نَمْتَ سَرِيرِهِ ۳ حَرْكَةً ۴ فَنَظَرْنَا، فَإِذَا فِيهِ حَيَّةٌ ۵ قَوَيْتُ لَأَقْتُلَهَا وَأَبُو سَعِيدٍ يَصْلِي ۶ فَأَشَارَ إِلَيَّ أَنْ أُخْلِسَ، فَخَلَسْتُ ۸ فَلَمَّا انْصَرَفَ، أَشَارَ إِلَيَّ بِنَيْفٍ فِي الدَّارِ، فَقَالَ: ۹ أَتَرَى هَذِهِ النَّيْفَ؟ ۱۰ فَقُلْتُ: نَعَمْ. ۱۱ فَقَالَ: كَانَ فِيهِ قَتْلِي مِثْلَ حَدِيثِ عَهْدِي بِعُرْسٍ ۱۲ قَالَ: فَحَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْخَنْدَقِ،

توجه: ۱ او حضرت سائب رضي الله عنه اچې د حضرت هشام ابن زهره رضي الله عنه آزاد کړې غلام وو. او تابعي هم دي هغه وايي ۲ چې يوه ورځ مونږ د حضرت ابوسعید خدری رضي الله عنه کور ته ورغلو. ۳ مونږ هلته ناست وو، ۴ چې ناڅاپه مونږ د ابوسعید رضي الله عنه د تخت لاندې کښهاري اوریدو. ۵ مونږ ولیدل چې هلته یو مار وو. ۶ د هغه د وژلو د پاره زه ور ولاړ شوم. خو ابوسعید رضي الله عنه چې مونږ یې کولو، ۷ ماته یې اشاره وکړله، چې زه کینم، نو زه کینا ستم. ۸ هر کله چې ابوسعید رضي الله عنه د مانځه نه فارغه شو، نو هغه د مکان یوې کوتي طرف ته اشاري کولو سره وونیل ۹ چې ته دا کوته وینی؟ ۱۰ ما وویل چې هو. ۱۱ بیا ابوسعید رضي الله عنه اوویل په دي کوته کې زموږ د خاندان یو ځلمی اوسیدو، هغه نوي واده کړې وو. ۱۲ ابو سعید رضي الله عنه اوویل چې مونږ ټول خلق ایمنی هغه ځلمي هم د رسول الله صلی الله علیه و آله سره غزوه خندق ته لاړو، چې د هغې محاذ د مدیني په مضافات کې قائم شوې وو.

مل اللغات: ① سریر: سریر کټ ته وائی، ② قَوَيْتُ: حملې دپاره تیار شوم، ③ قَتْلِي: ځوان هلک، ④ حَدِيثِي عَهْدِي: نوې نوې، اوس اوس، ⑤ بَعْرَسٍ: واده کړې.

۱) فَكَانَ ذَلِكَ الْفَتَى يَسْتَأْذِنُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بِأَلَصَافِ النَّهَارِ ۖ فَيَرْجِعُ إِلَى أَهْلِهِ ۚ فَاسْتَأْذَنَهُ يَوْمًا ۖ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - خُذْ عَلَيْكَ سِلَاحَكَ ۖ فَأَبَى أَخْشَى "عَلَيْكَ قُرَيْظَةُ" ۖ فَأَعَادَ الرَّجُلُ سِلَاحَهُ، ثُمَّ رَجَعَ ۖ فَإِذَا امْرَأَتُهُ بَيْنَ الْبَابَيْنِ قَاهِيَةً ۖ فَأَهْوَى إِلَيْهَا بِالرُّمَحِ لِيَطْفَعَهَا بِهِ ۖ وَأَصَابَتْهُ غُرَّةٌ.

توجه: ۱) هغه خلعي به روزانه غرمه وخت د رسول الله ﷺ نه کور ته د تلو اجازت غوښتله ځکه چې د ناوي محبت هغه په دي مجبوره کړي وو ۲) نو اجازت اخستوسره به هغه خپل اهل خانه ته ورتلو، او شبه په کور کې په تيرولو سره سحر وخت به بيا راتلو سره په مجاهدينو کې شامليدو ۳) يوه ورځ حسب معمول هغه د رسول الله ﷺ نه اجازت طلب کړو ۴) حضور ﷺ اجازت ورکولو سره ورته وفرمايل چې خپله وسله د خان سره واخله ۵) ځکه چې ما سره ويره ده چيرته بنو قريظه په تا حمله ونه کړي (بني قريظه په مدينه کې د يهوديانو يوه قبيله وه، چې په دي موقع د مکي د قريشو حليف جوړيدو سره د مسلمانانو خلاف په جنگ کې شريک شوي وو) ۶) هغه خلعي وسله واخسته او خپل کور ته روان شو. کوم وخت چې هغه د خپل کور مخې ته ورسيدو، نوڅه گوري چې د هغه ښځه ناوې د کور ددواړو دروازو (يعنی دتنه او بهر دروازي) په منځ کښې ولاړه ده، ۷) خلعي د ښځې د وژلو د پاره د هغې طرف ته نيزه اوچته کړه، ۸) ځکه اچې هغه دا ليدو سره چې د هغه ښځه بهر ولاړه ده هغه ته ډير غيرت راغې.

حل الفان: ۱) - أَلَصَافِ النَّهَارِ: نيمه ورځ، غرمه، ۲) فَأَهْوَى: نو قصد نې اوکړو، ۳) الرُّمَحُ: نيزه، ۴) لِيَطْفَعَهَا: چه اونې وژي، مړه نې کړي.

۱) فَقَالَتْ لَهُ: أَكْفُفْ عَلَيْكَ رُمُحَكَ ۖ وَأَدْخِلِ الْبَيْتَ حَتَّى تَنْظُرَ مَا الَّذِي أُخْرِجَنِي ۖ فَدَخَلَ فَإِذَا بِجَنَّةٍ عَظِيمَةٍ ۖ مَنْطُوبَةٍ عَلَى الْفَرَاشِ ۖ فَأَهْوَى إِلَيْهَا بِالرُّمَحِ، ۲) فَأَنْظَمَهَا بِهِ ۖ ثُمَّ عَرَجَ فَرَكُزَةً فِي الدَّارِ، ۳) فَأَضْطَرَبَتْ عَلَيْهِ ۱) فَمَا يُدْرِي أَيُّهَا كَانَ أَمْرُهُ مَوْتًا ۲) الْحَيَّةُ أَمْرُ الْفَتَى ۳) قَالَ: لَمَّا نَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَذَكَرْنَا ذَلِكَ لَهُ.

توجه: ۱) ليکن ښځې ورته اوويل چې خپله نيزه د خان سره ايساره کړه، ۲) لږ کور ته راتنوخه، چې څه شي زما بهر ته د راوتلو سبب شوي دي، په دي اوريدو سره هغه خلعي په کور کې داخل شو، هلته سمدستي د هغه نظر په يو لوی مار پريوتلو، چې په بستره راتاؤ شوې پروت وو، ۳) خلعي په هغه نيزي سره په مار حمله وکړه، ۴) او هغه يې په نيزه کې وييلې، بيا د دتنه نه بهر راووتلو، اونيزه يې د کور په انگر کې ښځه کړه، ۵) مار زخمي کيدو سره په خلعي حمله وکړه، ۶) بيا دا معلومه نه شوه، چې په دواړو کې کوم مخکې مړ شو، ۷) مار يا خلعي (يعنی دواړه داسې يو ځاي مړه شو، چې دا معلومات هم ونه شو، چې مخکې دچا مرگ واقع شو) ۸) حضرت ابوسعيد رضی الله عنه وايي چې د دې واقعي نه پس مونږ د

رسول الله ﷺ په خدمت کې حاضر شو. اود حضور ﷺ په مخکې مو ټوله واقعہ بیان کړله
 حل اللغات: ۱۵) اَلْغَفَّ: بنده کړه، ایساره کړه، ۱۶) مُنْظَرَةٌ: خان نې راناو کړې وو، ۱۷) فَاتَّظَنَّا: ورځینه
 نې کړه پکښې، ۱۸) فَرَكْرَکَةٌ: ښځه نې کړه.

وَقُلْنَا: اذْعُرُّوا اللّٰهَ بِحُبِّهِ لَنَا. [۲] فَقَالَ: "اسْتَغْفِرُوا لِصَاحِبِكُمْ" [۳] ثُمَّ قَالَ: "إِنَّ لِهَذِهِ النَّبِيِّتِ عَوَامِرًا. فَإِذَا
 رَأَيْتُمْ مِنْهَا شَيْئًا فَخَرُّوا عَلَيْهَا ثَلَاثًا. [۴] فَإِذَا ذَهَبَ وَالْأَفَاقُ ثَلَاثًا [۵] فَإِنَّهُ كَافِرٌ" [۶] وَقَالَ لَهَا: "اذْهَبِي أَذْفِنُوا
 صَاحِبَكُمْ" [۷] وَفِي رَوَايَةٍ قَالَ: [۸] "إِنَّ بِالْمَدِينَةِ جَنَّا قَدْ أَسْلَمُوا" [۹] فَإِذَا رَأَيْتُمْ مِنْهُ شَيْئًا فَذِنُوهُ ثَلَاثَةً أَيْامًا [۱۰]
 فَإِنْ بَدَأَ الْكُفْرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَاقْتُلُوهُ" [۱۱] فَأَيُّهَا هُوَ شَيْطَانٌ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

تو جهه: ۱) او عرض مو او کړو چې ته ﷺ د الله تعالی نه دعا وغواړه، چې دا خلعي زمونږ د
 پاره ژوندي کړي، ۲) حضور ﷺ وفرمايل چې د خپل ملگري د پاره مغفرت طلب کړې. ۳)
 بيا يې وفرمايل چې د مدینې په دي کورونو کې عوامر یعنی جنت (پیریان) اوسیري.
 اچې په هغوی کې مؤمنان هم دي، او کافران هم، ۴) نو تاسو چې په هغوی کې څوک اد
 مار په صورت کې ا وینئ، نو دري ځلې یا دري ورځي په هغې تنگي اختیار کړئ. ۵) ب
 که هغه لاړ شي، نو ډیره ښه ده، گیني بیا يې ووزنئ، ۶) ځکه چې په دې صورت کې به د
 گنیل کیږي چې هغه په جناتو کې کافر دي، ۷) بیا حضور ﷺ انصارو ته وفرمایل چې ورځنۍ
 د خپل ورور کفن دفن وکړئ، ۸) په یو روایت کې دا الفاظ دي چې حضور ﷺ وفرمایل:
 په مدینه کې څه جنات (پیریان) دي، او په هغوی کې هغه هم دي! کوم چې مسلمان شوي
 دي. ۹) په هغوی کې چې تاسو څوک اد مار په صورت کې ا وینئ، نو دري ځلي هغه
 خبردار کړئ، ۱۰) بیا د دریو ورځو نه پس هم که هغه ښکاره شي، نو هغه ووزنئ. ۱۱) ځکه چې
 هغه شیطان دې (مسلم)

حل اللغات: ۱۲) عَوَامِر: د مارانو په شکل کښې جنات دی کوم چه په کورونو کښې آباد دی ۱۳) فَخَرُّوا: نو
 تنگی اختیار کړئ. ۱۴) فَادْزِنُوهُ: خبردار نې کړئ.

تسبیلات: قوله: اذْعُرُّوا اللّٰهَ بِحُبِّهِ لَنَا

د ژوندی کولوو مطالبې وجه: د صحابه کرامودا درخواست ددې د پاره نه وو چه مړ شوې
 صحابی دې ژوندې شی بلکه د هغوی خیال وو چه کیدې شی چه دا ژوندې وی د مار د
 زهرود وجهې بې هوشه شوې وی نبی کریم افرمانیل دا خبرې پرېږدئ هغه مړ شوې دې
 دده دپاره استغفار اوکړئ

قوله: فَخَرُّوا عَلَيْهَا

مار ته د کور غغه د وتلو حکم: یعنی ده ته اوواینی چه اوس ته په تنگنۍ او گیره کښې نئ اوس
 د وتلو کوشش مه کوه. که بیا راووتلو نو مونږ به په تاباندې حمله اوکړو قتل به دې کړو
 اوس ستا خوښه ده اوسیرې اوکه څي.

مارتہ د مخاطب الفاظ پہ یور وایت کنبی نبی کریم فرمائیلی چہ کله یہ کور کنبی مار بنک شی نو هغه ته دا اووایی "آندکم بالعهد الذی آخذ علیکم سلیمان بن داود لا تؤذونہ ولا تظہرونہ" یعنی زہ نہ هغه وعده یادوم کومه چي حضرت سلیمان علیہ السلام ستا سوخه اخسنی وه چي نہ موزہ ته ضرر مه رارسوی اوتاسو مونہ ته مه یشکاره کیوی

د هرې ورغو هغه ورستو دقتل جواز: دریو ورخو پورې داعمل اوکړنی که چرې هغه مسلم جن وی نو لازمه شی اوکه لاترو نومعلومه شوه چہ داکافر جن دې اوس دغه مار اووړنی خکه چہ اوس دې شیطان جوړ شوې دې چہ په حقیقت کنبی ابلیس دې یا په حقیقت کسی مار دې یا کافر جن دې ددې ټولو وژل جائز دی

[۳] د چرمخکی د وژلو حکم

۳-۱۶ (۱۶) وَعَنْ أَمْرِ بْنِ شَرِيكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: [۱] أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - «أَمَرَ بِقَتْلِ الْوَزْغِ [۲] وَقَالَ: "كَانَ يَنْفَعُ عَلَى إِبْرَاهِيمَ"». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: [۱] او د بي بي ام شريك رضی اللہ عنہا نه روایت دې [۲] چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د گرگت د وژنو حکم وکړ [۳] او وي فرمایل گرگت به په حضرت ابراهیم علیه السلام اور پوکولو. بخاری مسلم
حل الفان: ① الوزغ: کربورې، گرگت ② يَنْفَعُ: پوکې به نې وهلو
د حضرت ام شريك رضي الله عنها مختصر تعارف: نوم: عذبة خو دې ته به عذيلة ونيلي کيدل. کنيت: ام شريك، ځينې وائی چہ ددې تعلق قبيله عامريه سره وو یا دوسية يا انصارية. ددوی احاديث بخاری، مسلم، ترمذی، نسائی او ابن ماجه وغيره کنبی موجود دی

تسهيلات:

قوله: أَمَرَ بِقَتْلِ الْوَزْغِ:

د وزغ لغوی تحقيق: ① ددې جمع أوزاغ ده چمچور کئی ته وائی مصباح اللغات کنبی ه ددې ترجمه چمچور کئی ليکلي ده

② منجدچه کوم تصوير ورکړې دې هغه هم د چمچور کئی دې

③ مظاهرق ددې ترجمه گرگت کربوری سره کړې ده کومه چې ټيک نه ده

قوله: كَانَ يَنْفَعُ عَلَى إِبْرَاهِيمَ

د چرمخکی د ابراهيم عليه السلام اور ته پوکې ورکول: دې هم د دغه طبعی شرارت او بدنيتنی د اظهار په توگه د حضرت ابراهيم علیه السلام دپاره لگيدلې د نمرود اور ته پوکې ورکولو گنی ددې په پوکي سره به څه اثر پريوتلې وې صرف د عداوت اظهارنی اوکړو

(۱) اخرجه البخاری فی کتاب الانبیا/ باب قول الله (واتخذ الله ابراهيم خلیلا) رقم الحديث ۳۳۵۹ وسلم فی کتاب السلام/ باب استعباب قتل الوزغ... رقم الحديث ۵۹۷۹

د جرمگى په وژلو ثواب ملاویدل: دا یو ضررى خناور دې په دې وجه په اسلام کښې ددې به وژلو باندې دا انعام ملاویری چه که په یو وار دې اووژله نوډ یوصاع د صدقې ثواب ملاویری او که په زیاتو گذارونو مړه شوه نوډ نصف صاع د صدقې ثواب ملاویری دا اکثر به یو وار کښې نه مری اود دې دپاره لنده بهترین وسله ده فوری مړه کیږی حضرت عائشه رضی الله عنها به ددې د وژلو دپاره په کور کښې دوه ډنډې کيخودلې یوه به نى د کوبه صحن کښې او بله به نى کوته کښې کيخودله

جرمخکى ډیر زهریلا حیوان دې که چرته په خوراک کښې پریوتله نو په دې سره به ټول خوراک کونکى مړه شی دا شاذ ونادر په چا باندې چک لگوى لیکن چک لگولو سره مړې مړ کیږی دا په طبعی توگه باندې شرارتی وی سره ددې چه خاموشه ښکاری په مالگه کښې بوکې وهی یا په دې کښې لوغړیږی دې دپاره چه ددغه مالگې په استعمال سره انسان د برگى مرض بیمار جوړ شی د هگنى د پوستکى کيخودو د وجهې جرمخکى تختی

د ثواب په مقدار کښې د تعارض تطبیق: دې پسې چه کوم حدیث دې په هغې کښې هم د جرمخکى د وژلو حکم بیان کړې شوې دې اودې نه پس حدیث نمبر (۴۲۱) کښې ددې په وژلو باندې د سلو نیکو ثواب ملاویدو بیان دې په دې شرط چه وژونکې اول پوزیشن حاصل کړی دویم نمبر سړى ته به ۵۰ او دریم ته به ۲۰ درجې ثواب حاصلیږی

[۳۳۰] جرمخکى باندې د فویسته اطلاق

۳۳۰- [۱۴] (۱) عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - [۲] أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - «أَمَرَ بِقَتْلِ الْوُزَغِ [۳] وَنَمَاءَ فُؤَيْقًا». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: [۱] او د حضرت سعد ابن ابی وقاص رضی الله عنه نه روایت دې [۲] چې رسول الله صلی الله علیه و آله د گرگت وژلو حکم وکړ [۳] او د هغه نوم یې فویسق کيخودو (مسلم)

حل اللغات: ① الْوُزَغُ: گرگت، کرپورې، ② فُؤَيْقًا: تصغیر دې، مړه

تسلیات: قوله: وَنَمَاءَ فُؤَيْقًا.

جرمگى ته د فویسته وئولو چه: دا په اصل کښې د فاسق تصغیر دې چه معنی نى ده وړوکى فاسق ده، نو کرپورې ته هم وړوکى فاسق ددې وجهې نه وئیلې شی چه دا هم د فواسق خمسه نه دې یعنې دهغه پنځو خناورو نه دې، چه د کومو په هر حال کښې وژل جائز دی خواه که هغه په حدود د جرم کښې وی او که بهر وی هم دغه شان کرپورې خپله نفع حاصلولو نه بغیر انسانانو ته نقصان ورکوی او دا هم د حق لارې نه اوږی، ددې وجهې نه ورته فاسق وئیل کیږی .

[٣٣١] د چرمخکې په وژلو د ثواب ملاویدل

٣٣١- [١٨] (١) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: (٢) «مَنْ قَتَلَ وَزَعًا فِي أَهْلِ عَرَبِيَّةٍ (٣) كُنِيََتْ لَهُ مِائَةٌ حَسَنَةٍ (٤) وَفِي الثَّانِيَةِ دُونَ ذَلِكَ (٥) وَفِي الثَّالِثَةِ دُونَ ذَلِكَ» (٦) : ١٠ : مُلَيَّمٌ.

توجه: [١] او د حضرت ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: (٢) کوم سړي چې گرگت په يو وار کې ووژني، [٣] د هغه د پاره سل نيکي ليکل کيږي، [٤] په دوه وار کې د هغې نه کم، [٥] او په دريم وار کې د هغې نه هم کم نيکي ليکل کيږي. مسله تسهيلات:

نوب: د چرمخکې د قتلولو وضاحت دې څخه وړاندې د حديث نمبر ٤١٢٠، په تشریح کښې تير شوې دي.

[٣٣٢] د ميري د وژلو حکم

٣٣٢- [١٩] (١) وَعَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - (٢) «قَرَضَتْ ثَمَلَةٌ نَبِيَّائِمِ الْأَنْبِيَاءِ (٣) فَأَمَرَ بِقَرِيَةِ النَّهْلِ فَأُحْرِقَتْ (٤) فَأَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَيْهِ (٥) أَنْ قَرَضَتْكَ ثَمَلَةٌ أُحْرِقَتْ أُمَّةٌ مِنَ الْأُمَمِ (٦) تُسَبِّحُ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ».

توجه: [١] او د حضرت ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: [٢] د تعالی کوم انبيا عليهم السلام چې مخکې تير شوي دي، په هغوی کې د يو نبي واقعه ده، چې يوه ونځ هغه يو ميري وچيچلو، [٣] نو هغه د مېړود سوړې باره کې حکم وکړو چې هغه دي وسوزول شي، نو وسوزول شوه، [٤] بيا الله تعالی په هغه وحی نازل کړه، [٥] چې ته يوميږي چيچلې وې، او تا د جماعتونو نه يو جماعت وسوزولو، [٦] چې په تسبیح، يعنې د الله تعالی په پاكي بيانولو، کې مشغول وو. بخاري مسلم، حل الفات: ① قَرَضَتْ: ونې چيچلو.

تسهيلات:

نوله: قَرَضَتْ ثَمَلَةٌ نَبِيَّائِمِ الْأَنْبِيَاءِ:

د نبي په مصداق کښې دوه اقوال: ① بعضو ونيلى دي چې دا حضرت موسى عليه السلام ووبعضو د حضرت داؤد عليه السلام نوم ليکلي دي (مرقات)،

(١) اخرجه مسلم فى كتاب السلام... رقم الحديث ٥٩٨٤

(٢) اخرجه البخارى فى كتاب الجهاد والسير / باب: إذا حرق المشرك المسلم هل يعرق (رقم- ٣٠١٩) وابدود فى كتاب الأدب / باب فى قتل الذر (رقم- ٥٢٦٦) ومسلم فى كتاب الصيد والذبايح / باب قتل النسل (رقم- ٤٣٥٨) وابن ماجه فى كتاب الصيد / باب ما ينهى عن قتله (رقم- ٣٢٢٥) واحمد فى السند: ٤٠٢/٢

ه مثال په ونړا کښې ه پيغمبر پوهول: په مركات کښې ليکلی دی چه دې نبي د الله تعالی نه سوال اوکړو چه يا الله په يوقوم کښې نيک او بد هر قسم خلق وی خوچه کله ستا عذاب راځی نو نيکان او بدن ټول راگيره وی حالانکه ټول مجرمان نه وی الله تعالی د يوشال په ذريعه هغه پوهه کول غوښتل نو هغه نبي د ونې لاندې اوده شو هغه يو مېړی اوچيچلو نو هغه د ټولو سوږه اوسوزوله الله تعالی د زورنې په توگه تپوس اوکړو چه ټول دې اوسوزول حالانکه هم يو چيچلي وې په دې کښې اشاره وه چه کله کله امتياز مشکل وی نو ټول وژلې کيږی د دغه نبي په سوزولو باندې زورنه اونه کړې شوه بلکه د ټولو په وژلو سره زورنه اوشوه

قوله: فَأَمَرَ بِقَرِيَةِ الْقَمَلِ فَأُحْرِقَتْ:

په شريعت محمدی کښې ه مېړي د سوزولو معانعت: دا سوزول دهغوی شريعت وو زمونږ په شريعت کښې مېړي کتمل سپرې وغيره سوزول جائز نه دی په بل څه طريقه باندې وژل پکار دی چه کوم مېړی تکليف درکړې وی نو د سزا په توگه هغه وژل جائز دی مگر سوزول يا ټول وژل جائز نه دی

د کور هغه د مېړو شړلو د پاره عمل: د مېړو د شړلو د پاره په مركات کښې يو عمل ليکلي شوې دې سرې دې په کرسنۍ باندې کښی او مېړی دې مخاطب کړی او د الله تعالی د حمد او ثنا نه پس دې دا وظيفه او وانی "لَقَدْ أُخْرِجْتَ عَلَيْكَ الْأَخْرَجْتُ مِنْ دَارِي فَأَنْتَ أَكْرَهُ أَنْ تَقْتُلَ فِي دَارِي" يعنی زه تاسوته په سختۍ سره وایم چې زما د کور څخه لاړشی اوکه تاسو لاتړی نو تاسو به مجبوراً زما په کور کښې قتل کړې شی:

الْفَصْلُ الثَّانِي

[۲۳۳] په غورو کي د مړي د لوييدو مسئله

۲۳۳- [۲۳۰] (۱) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [۲] «إِذَا وَفَّعَتِ الْفَارَةُ فِي السَّمَنِ [۳] فَإِنْ كَانَ جَائِمًا [۴] فَأَلْقُوهَا وَمَا حَوْلَهَا [۵] وَإِنْ كَانَ مَائِمًا فَلَا تَقْرُبُوهَا». رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَأَبُو دَاوُدَ.

توجه: حضرت ابو هريره رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل [۲] كه په غورو کې مړه ولوېرې (او هغه مړه شي) [۳] او هغه غوري جم شوی (ناگه، وي) [۴] نو هغه مړه او د هغې څلور طرف ته غوري او څكلو سره وغورځوی، او باقي غوري د خوراك په مصرف کې راوړلې [۵] او كه هغه غوري ويلي شوي وي، نو بيا هغې ته نژدې هم مه ورځی، [يعنی هغه مطلقاً مه خورئ] (احمد ابوداؤد)

حل الفتا: ① الفارة: مړه. ② جأماً: كلك، تينگ. ③ مائماً: بهيدونكي

[۳۱۳]-[۳۱۴] وَرَوَاهُ الدَّارِمِيُّ عَنْ أَبِي عَبَّاسٍ.

ترجمه: ۱ او دارمی رحمه الله را روایت د ابن عباس رحمه الله نه نقل کړي دي

تسهيلات:

نوټ: په غور و کښې د مړې پريوتو منله ددې څخه وړاندې د حديث نمبر (۴۱۱۶) په تشریح کښې تفصيل سره تيره شوې ده

[۳۱۵] د دينک د غوښې حلال والي

[۳۱۵]-[۳۱۶] (۱) وَعَنْ سَفِينَةَ، قَالَ: «أَكَلْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَمَّ حَبَارَى» رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: ۱ او حضرت سفينه رحمه الله وايي ۲ چې ما د رسول الله ﷺ سره د حباري سرخاب غوښه خوړلې ده (ابوداؤد)،

حل الكلات: ① حَبَارَى: سرخاب، دينک.

تسهيلات:

قوله: أَكَلْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - حَمَّ حَبَارَى:

د حباري لغوي تحقيق: بضم الحاء وفتح الراء جوهری فرماني چه دا د يو مشهور مارغه نوم دي کوم ته چه دينک ونيلې شی، دا اسم جنس دي، او ددې اطلاق په مذکر و مونث دواړو باندې کيږي او د واحد، جمع دپاره يو لفظ استعماليږي نحوی اعتبار سره په حباري کښې الف نه د تانيث دي او نه د إلحاق دي چونکه د کلمې بنياد په دي ايخودلې شوي دي او ددې وجهې دا دکلمې جز جوړ شوي دي حباري معرفه او نکره دواړو حالتونو کښې غير منصرف دي

د گناهونو په وجه د دينک هلاکت: حضرت ابو هريره رحمه الله نه روایت دي چه اینه سمع رجلا يقول إن الظالم لا يضر إلا نفسه، چه يو کس نه ئی دا خبره واريده چه د ظلم نقصان پخپله صرف ظالم ته ضرور ملوایږي نو حضرت ابو هريره رحمه الله دا خبره رد کړه او وفرمائيل چه په هغه ذات دي زما قسم وی دچا په قبضه کښې چه زما خان دي چه دينک د بنی آدم د گناهونو د وجهې هلاک کيږي يعنی کله چه په زمکه کښې گناه ډيره شی نو الله تعالی بارانونه بند کړي نو ددې د وجهې غلې پيداوار کم اوشی نو دا مارغه د ولگي او تندۍ د وجهې نه هلاک شی، کذا في البيهقي،

د دينک د غوښې حلت: ددې حديث نه دا خبره معلومه شوه چه ددې غوښه خوړل جائز دی او نبی کریم ﷺ هم ددې غوښه خوړلې ده ددې غوښه معتدل مزاج وی

د ډینگ کم عقلی: ددې مارغه متعلق دا مشهوره ده چه دا احمق ترین، او کم عقل ترین مارغه دې او ددې د وجهې د یو کم عقل کس مثال جباری سره ورکړې کیږی حضرت عثمان رضی اللہ عنہ فرمائی چه هر ځناور خپل اولاد سره محبت کوی تر دې چه ډینگ هم چه په حماقت کښې یو ضرب المثل دې هغه د حماقت باوجود د نورو ځناور په شان د خپل اولاد سره محبت کوی

[۳۳] د گندگی خوړونکی حیوان د غوښې حرمت

۳۳- [۲۲] (۱) لَوْ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: «مَنْ رَأَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ د جلاله د غوښې د خوړلو او د هغې د شیدو د څکلو نه منع فرمایلي ده، ترمذی، [۲] او د ابوداؤد رحمته الله علیه په روایت کې داسې دي چه حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہ اوویل چه حضور صلی اللہ علیہ وسلم په جلاله د سوریدو نه منع فرمایلي ده

حل الفات: ① الْجَلَالَةُ: گندگی خوړونکې، ② أَلْبَانِيَا: د لبن جمع ده، پښ.

تہذیلات:

قوله: مَنْ رَأَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَكَلَ الْجَلَالَةَ وَأَلْبَانِيَا:

د جلاله لغوی معنی: جلالة بفتح الجیم وتشديد اللام د مبالغې د اوزانو نه دې ماخوذ من الجله بفتح الجیم یعنی بهرة وفي القاموس المجلة مثلثة البعراو البعرة دې جمع جلالات او جوال راځی ونیلې شی

د جلاله شرعی تعریف: جلاله شرعاً هغه ځناور ته وائی د کوم چه غالب ګې گندګی غول، او مرداری وی چه د هغې په غوښه پښو خوله وغیره کښې د نجاست اثر معلوم شی تردې چه د هغې نه بدبونی محسوس شی

شوافعو وغیره حضرات هم دغه تعریف کړې دې وهکذا فی العالمگیریه نوکه د دې غالب، ګیا پاکه وی او د هغې په غوښه وغیره کښې د نجاست اثر محسوس نه شی نوهغې ته به جلاله نشی ونیلې کذا مصرح فی کتاب الفقه

امام رافعی فرمایلی دی چه د کثرت هیڅ اعتبار نشته بلکه مدار بدبونی محسوس کیدو باندې دې که چرې یو ځناور گندګی او مرداری خوری او د هغې په غوښه وغیره کښې تغیراوشی نوهغې ته به جلاله ونیلې شی که د هغې غالب ګیا پاکه ولې نه وی هکذا قاله النووي فی الروضة تبعاً للرافعی کذا فی النبل

د جلاله د غوښي په حکم کښي مذهب:

① امام مالک لیث بن سعد حسن بصری فرماني چه د جلاله خناور غوښه، پښی وغیره استعمالول بغیر د کراهت نه جائز دی دغه شان اسحاق بن راهویه فرماني لاهاس ان باکل لحمًا بعد ان یفعل غلاً جہداً

⑦ جمهور علماء احناف اود شافعيه یو جماعت امام الحرمین قفال ابواسحاق مروزی علامه بغوی او علامه غزالی رحمہما اللہ د کراهت تحریمی قول فرمانيلي دي هم دغه د حنبله قول دي علامه ابن دقیق العید هم دا راجح او صحیح گرجولي دي بل د جلاله هگنی هم دي حضراتو د جلاله د غوښي سره لاحق کړی دی مکروه تحریمی ئ گرجولي دي

د اول فریق دلیل: کوم خناور چې شریعت جائز گرجولي دی نو هغه به په اصلاً جائز وی البته حدیث کښي ممانعت د طبیعي کرکي په وجه دي

د اول فریق د دلیل جواب: جلاله خناور په کوم کښي چه نجاست دومره اثر کړي وی چه هغه د سر نه واخله ترخوږ پورې پلیت شوې وی نو هغه به څنگه جائز شی او البته هغه خناور د کومو حرمت چه په قطعی نصوصو سره ثابت شوې وی هغې ته به حرام وئیلی شی اود جلاله د حرمت وجه د هغې پلیتی ده او نصوص چې اخبار آحادی دی هم ظنیه دی په وجه به نی حرمت لغیره وی نو دا به مکروه تحریمی گرجولي شی

د دویم فریق د دلیل: ① د ابن عمر رضی اللہ عنہما حدیث الباب د دوی مستدل دي

⑦ حدیث ابن عباس رضی اللہ عنہما أخرجه الترمذي وصححه وكذا أخرجه أبو داود والنسائي بطريق قتادة عن عكرمة عن ابن عباس رضی اللہ عنہما وهو أصح ما في الباب قال الحافظ في الفتح هو على شرط البخاري في رجاله إلا أن أيوب رواه عن عكرمة فقال عن أبي هريرة رضی اللہ عنہ

③ حدیث أبي هريرة رضی اللہ عنہ أخرجه البيهقي والبخاري من وجه آخر. غي رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الجلالة وعن شرب ألبانها وأكلها وركوبها

④ حدیث جابر رضی اللہ عنہ عن رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الجلالة أن يؤكل لحمها أو شرب لبنها أخرجه ابن أبي شيبة بسند حسن

⑤ حدیث عبد الله بن عمرو بن العاص رضی اللہ عنہ عن رسول الله صلى الله عليه وسلم يوم خيبر عن لحوم الحمير الأهلية وعن الجلالة عن ركوبها وأكل لحمها أخرجه أبو داود والنسائي بسند حسن

د دي مذکوره روایاتو نه په صراحت سره د جلاله خناور د استعمال ممانعت ثابتیږي وهو الدش

په پنځولوسره د جلاله په حکم کښي تبدیلی راتلل: فقهاء حضرات فرماني چه که جلاله بند کړي شی چه د هغې خوله نجاست ته اونه رسی یا هغې باندې پاک خوراک او کړي شی تردې چه د هغې بونی ختم شی نو د هغې خوراک جائز دي

د بندولو د مودی په تعین کښې **الوال:** ① دامام ابوحنیفه رحمته الله نه په دې باره کښې توقف مروی دی وئې فرمانیل ماته نه دی معلوم چه په څومره ورځو کښې به دهغې غوښه پاکه صفا شی ② علامه سرخسی رحمته الله فرمانی د دې د پاره هیڅ موده مقرر نه ده حضرت گنگوهری رحمته الله هم دغه فرمانی چه اصل د نجاست د اثر زوال دې هغه چه کله هم متحقق شی وهوالصحب ③ تجنیس کښې لیکلی دی چرکه دي درې ورځې چیلنی څلور ورځې اوښ غوا دي لس ورځې وتړلې شی وهوالمتأخر علی الظاهر

④ بعضې حضرات فرمانی اوښ غوا وغیره څلوېښت ورځې چیلنی اووه ورځې او چرکه دریو ورځو پورې بند کړي شی. هوالمختار فی التهذیب والتعیر

د حبس د مودی د لامل: د حبس د مودی په سلسله کښې څه موقوفه آثار هم مروی دی مثلاً ماخرجه البیهق بسندیه نظر عن عبدالله بن عمرو مرفوعاً انهما لا تؤکل حتی تغلف اربعین يوماً دغه شان ماخرجه بن رو شیه بسند صحیح عن ابن عمر انه کان یحس الدجاجة الجلالة ثلاثاً (فتح الباری)، وروی عن ابن عمر انه کان لا یأکل حتی یقصرها ألباناً وروی عنه أيضاً انه کان إذا أراد ان یأکل یبض الدجاجة قصرها ثلاثة أياماً أخرجه الطبرانی

[۳۷۷] د سمساري غوښه خوړل حرام دي

[۳۷۷-۱۲۳] (۱) وَعَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ شُبَلٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: [۲] أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - «نَهَى عَنْ أَكْلِ لَحْمِ الضَّبِّ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: ① او د حضرت عبدالرحمن ابن شبل رحمته الله نه روایت دې ② چې نبی کریم صلی الله علیه وسلم د سمساري د غوښی د خوړلو نه منع فرمایلي ده. (ابوداؤد)

تسبیلات:

قوله: نَهَى عَنْ أَكْلِ لَحْمِ الضَّبِّ:

د سمساري د غوښی په حکم کښې ۲ مذاهب:

د ضب لغوی معنی: ضَبُّ یفتح الضاد المعجمة وتشدید الباء د اوچې ځناوردې د مؤنث د پاره ضبة راځی اوجمع ضباب او اضب راځی صاحب محیط اعظم وائی چه دې ته په فارسی کښې سوس مار او په هندی کښې گوه وائی دا په قد کښې د پیشونه وړوکې ځناوردې د دې لکې ډیره وړوه وی او د دې رنگ زیر او تور بخن په مینځ کښې وی او په دیار عرب کښې دا ځناور یردی

① انسه ثلاثه، اسحاق بن راهویه او ظاهریه د جواز قائل دی

② د احنافو په نیزد دې غوښه مکروه تحریمی ده

د قائلین جواز دلائل: ① عن ابن عباس رضي الله عنهما قال دخل مع رسول الله صلى الله عليه وسلم بيت ميمونة رضي الله عنها فأتى بصب محمود فأهوى إليه رسول الله صلى الله عليه وسلم بيده فقال بعض النسوة أخيرا رسول الله صلى الله عليه وسلم بما يريد أن يأكل فقالوا هو صب بأرسول الله صلى الله عليه وسلم فرفع يده فقلت أحرام هو بأرسول الله صلى الله عليه وسلم فقال لا ولكن لم يكن بأرض قومي فأجذني أعافه قال خالد فاحتزته فأكلته ورسول الله صلى الله عليه وسلم يظن (أخرجه البخاري)

② عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه مرفوعاً أن الله غضب على سبط من بني إسرائيل فسحبه دواب يثبتون في الأرض فلا أدري لعل هذا منها فقلت أكلها ولا أنهي عنها قال أبو سعيد فلما كان بعد ذلك قال عمر رضي الله عنه إن الله عز وجل ينفع به غير واحد وإنه لطعام عامة الرعاة ولو كان عندي لطعمته (أخرجه مسلم)

③ عن ابن عمر رضي الله عنهما قال كان أناس من أصحاب النبي صلى الله عليه وسلم منهم سعد فذهبوا ليلوا فأتاهم امرأة أنه لحم ضب فأسكوا فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم كلوا وأطعموا فإنه حلال أو قال لا بأس ولكنه ليس من طعامي (أخرجه البخاري ومسلم)

④ عن أبي هريرة رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم أتى بصحفة فيها ضباب فقال كلوا فبني عانقه (أخرجه الطحاوي)

⑤ عن خزيمة بن جزء رضي الله عنه قال قلت بأرسول الله جئتكم لأسئلك عن أحفاش الأرض ماتقول في الضب قال لا أكله ولا أحرمه (الحديث) (ابن ماجه)

⑥ نور هغه روایات دی په کوم کښې چه لا اكله ولا احرمه وارد شوی دی یا د رسول الله ﷺ په وړاندې دسترخوان باندې د ضب ذکر دي لکه چه امام ترمذی رحمته الله د ابن عباس رضي الله عنهما نه نقل کړی دی

⑦ د هغه ټولو روایاتو څخه معلومیږي چه رسول الله ﷺ پخپله خو ضب نه دي خوړلي مگر د خوړلو اجازت ئی ورکړې دي د رسول الله ﷺ په وړاندې نورو خلقو په دسترخوان باندې خوړلي دي نو معلومه شوه چه د دي خوراک جائز دي

د اربع دلائل مجموعی جواب: حضرت گنگوہی رحمته الله فرماني چه په رسول الله ﷺ په شروع کښې د دي باره کښې څه حکم نازل شوې نه وونود دي باره کښې ئی خاموشي اختيار کړه لان الاصل في الاشياء الاباحة او پخپله ئی د طبيعت په وجه د دي نه کراهت او فرمانيلود رسول الله ﷺ وطن مالوف مکه معظمه کښې خود سر نه د دي وجود نه ووخود دي نه پس کله چه حرمت نازل شونور رسول الله ﷺ ډیر په سختی سره منع او فرمانيله او کتوني ئی هم اولته کړې کما هو مفاد حديث عبد الرحمن بن شبل وحديث عبد الرحمن بن حنبله حاصل داچه د جواز د روایاتو محمل د شروع زمانه ده اود کراهت د روایاتو عمل آخر زمانه ده په دي وجه دغه د اتباع قابل دي

د دویم فريق دلائل: ① د حضرت عائشه رضي الله عنها روایت اېه اهدی للنبي صلى الله عليه وسلم فـلمـأ کله فقام عليه سائل فأرادت عائشة رضي الله عنها أن تعطيه فقال لها أعطيه ما لا تأكلون (أخرجه الطحاوي)

حضرت امام محمد رحمته الله دې روایت نه استدلال کوي او فرماني چه د روایت نه معلومېږي چه رسول الله صلی الله علیه و آله د خپل خان د پاره او د نورود پاره د ضب خوړل مکروه گنېلي دی

⑤ حدیث عبدالرحمن رضی الله عنه بن حسنة قال نزلنا أرضاً كثيرة الضباب فأصابتنا محاجة فطعنا منها وإن الغدور لتغلي به إذ جاء رسول الله صلى الله عليه وسلم (الحديث) وفيه أنهم طعموا منها فقال النبي صلى الله عليه وسلم إن أمة من بني إسرائيل مسخت دواب في الأرض فأخسى أن تكون هذه فأكفوها قال المحافظ سنده على شرط الشيخين (أخرجه أبو داود وابن حبان والطحاوي وأحمد)

⑥ حدیث عبدالرحمن بن شبل رضی الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن أكل الضب داروایت په کراهت د اکل کښي صريح دي،

⑦ حدیث ابوسعید رضی الله عنه أنه أتته به رسول الله صلى الله عليه وسلم فأخذ عوداً فعد به أصابعه ثم قال إن أمة من بني إسرائيل مسخت دواب في الأرض (الحديث)

⑧ حدیث ابن عمر رضی الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم وددت أن عندي خبزة يضأ من برة سمراء مبقة بيمين ولين فقام رجل من القوم فأخذها فجاء به فقال في أي شيء كان هذا قال في عكة ضب قال ارفعه. (أخرجه أبو داود وابن ماجه).

دې پورته ذکر شوو روایاتونه معلومه شوه چه نبی کریم صلی الله علیه و آله د ضب غوښه خوړلونه منع فرمائيلي ده او د نفرت د اظهار د پاره کتوني هم البته کړي که چرې ضب حلال وي نور رسول الله صلی الله علیه و آله به د دې باره کښي دومره سختي نه کوله

⑨ فقهاء کرامو حضراتو فرمائيلى دي چه د يو قوم د يو خناور په شکل باندې مسخ کيدل د هغه خناور د خباثت علامت دي حضرت شاه ولي الله محدث دهلوي رحمته الله فرماني چه د خناورود حرمت باره کښي داهم کتل پکار دي چه آيا د دې په صورت کښي چرته يو قوم مسخ شوې دي که نه لکه چه بيزوگان او خنزيران دي سره د دې چه د مسخ شوي قوم نسل باقي نه وي (که اود في الحديث) مگر د دغه خناور په شکل مسخ کيدل بهر حال د هغې د خبث علامت دي د پورتنو روایتونو نه معلومه شوه چه د ضب په شکل باندې د بني اسرائيلو يو قوم مسخ شوې دي نويقيناً داخيث خناور دي او هغه د حشرات الارض نه د کيدو په وجه هم خبيث دي او د قرآن په نص اَمْحَرَّمْ عَلَيْهِمُ الْخَنِثُ اْخادمي حرام کيدل پکار دي

⑩ د ضب د خوراک باره کښي دواړه قسم روایات وارد شوي دي په بعضو سره حلال والي او بعضو سره حرام والي ثابتېږي. د فقهاو د تصريح مطابق کله چه د حلت او د حرمت په روایاتو کښي تعارض وي نواحيياطاً د حرمت روایاتو ته ترجيح ورکولې شي نودلته به هم حرمت راجح وي.

[٢٣٨] پیشو حرامه ده

٢٣٨- [٢٣] (١) وَعَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - [٢] أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - «نَهَى عَنْ أَكْلِ الْهَرَّةِ وَأَكْلِ ثَمَرِهَا». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالْقَزَمِينِيُّ.

توجه: [١] او د حضرت جابر رضي الله عنه نه روايت دي [٢] چې نبي كريم صلي الله عليه وسلم د پیشو د غوښې او د هغې د قيمت د خوړلو نه منع فرمايلي ده (ابوداؤد، ترمذي، تسهيلات:

قوله: نَهَى عَنْ أَكْلِ الْهَرَّةِ:

د پیشو د غوښې حرمت: د پیشو غوښه خوړل د ټولو په نيز حرام ده د چين خلق د څنگلي وغيره پیشوگانو غوښه خوری دکوم په وجه چه هغوی ته د نمونيا غوندي وېښی امراضو راتلل کیږی البته پیشو خرڅول اوددې پیسې استعمالول د احتافو په نيز جائز دی مگر مکروه دی ځکه چه دایوه خرابه پیشه ده. دمسلمان دپاره د خرابې پیشې نه ځن ساتل مناسب دی

[٢٣٨] د کورنی خړد غوښې حرمت

٢٣٨- [٢٥] (١) وَعَنْهُ: قَالَ [٢] «حَرَّمَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَعْنِي يَوْمَ خَيْبَرَ - [٣] الْخَمْرَ الْأَنْبِيَّةَ، [٤] وَخُمُومَ الْبَقَالِ [٥] وَكُلَّ ذِي نَابٍ مِنَ الْبَيْعَةِ [٦] وَكُلَّ ذِي مَخْلَبٍ مِنَ الطَّيْرِ». رَوَاهُ الْقَزَمِينِيُّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ.

توجه: [١] او حضرت جابر رضي الله عنه وايي [٢] چې رسول الله صلي الله عليه وسلم د خيبر په ورځ غوښه خوړل حرامه گرځولي وه [٣] د کورني خرونو. [٤] د قچر [٥] اود هر داره ور درنده [٦] او په پنجو سره د ښکار کونکو مرغانو. [٧] امام ترمذي رحمه الله دا روايت نقل کړي دي او ويلي يې دي چې دا حديث غريب دي

حل اللغات: ① الخمر الأنبيئة: کورنی خړه. ② البقال: قچر. ③ البيعة: په غاښونو شلونکی خناور. ④ ذی مخلب: په نوکانو شلونکی مارغان

تسهيلات:

نوت: د دې ناب خناور تفصيل کتاب الصيد حديث ٤٠٨٩ په تسهيل کښې تير شوي دي

(١) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الأطعمة / باب في النهي عن اكل السباع... رقم الحديث ٣٨٠٩

(٢) اخرجه الترمذي في السنن كتاب الصيد والذبائح / باب ما جاء في كراهية كل ذي ناب وذی مخلب... رقم الحديث ١٥٥٣

[۱] داس د غوښود خوړلو ممانعت

۳۳۰- [۳۶] (۱) عَنْ خَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: [۲] أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - «نَهَى عَنْ أَكْلِ ثَمَرِ الْخَيْلِ وَالْبَقَالِ وَالْجُبَيْرِ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتَّيَمِيُّ.

توجه: [۱] او د حضرت خالد بن ولید رضی اللہ عنہ نه روایت دي [۲] چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د اس، قچر او د خرونو د غوښود خوړلو نه منع فرمایلي ده (ابوداود، نسائي) حل الفات: ① البقال: قچر، ② الجبیر: خرونه،

د حضرت خالد بن ولید مختصر تعارف:

نوم: خالد، ابو سليمان کنيت، سيف الله لقب، دوی د ام المومنین حضرت میمونه رضی اللہ عنہا تر دې رشته دار وو. دخالد خاندان زمانه جاهلیت کښې ډیر مغروره گنرلې کیدو غزوه احد کښې ئې مسلمانانو سره ډیر په شجاعت سره او جنگیدو چه د مسلمانانو وار خطا شو اسلام: دخینو په قول د شپږمې او اتمې هجری میخ کښې ئې اسلام قبول کړې وو (مسند احمد ۴/۴۱۹). اسلام قبلولو نه پس ئې اول جنگ کښې شرکت او کړو او دا وو جنگ موته هم دې کښې ددوی رضی اللہ عنہ دلase نهه تورې ماتې شوې. هم دې کښې دوی رضی اللہ عنہ ته حضرت نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم د سيف الله لقب ورکړو. بیا دې نه پس فتح مکه، غزوه حنین، غزوه طائف، تبوک، سره بنو خزیمه، سره نجران، سره یمن، او سره عزی نه علاوه نورو ډیرو جنگونو کښې ئې شرکت او کړو.

حضرت عمر فاروق رضی اللہ عنہ دوی په ۱۷ هجری کښې معزول کړی وو چه هسې نه د خلقو دا خیال پیدا شی چه د اسلام فتوحاتو دارو مدار په خالد رضی اللہ عنہ دي. اودا حضرت عمر فاروق رضی اللہ عنہ نه خوښول. (ابن کثیر ۲/۴۱۹). ددې نه سوانور هم وجوهات وو، حضرت عمر فاروق رضی اللہ عنہ دوی د حران او موته گورنر جوړ کړل، خودوی پخپله یو کال پس پریخودل د دوی رضی اللہ عنہ حضرت نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم سره ډیره زیاته مینه وه، دوی رضی اللہ عنہ یو توپن جوړه کړې وه چه هغې کښې د حضرت نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم وینسته مبارک ئې ایخودی وو دجنگ میدان کښې به هم دا په سروله ډیرموک جنگ کښې دا ورکه شوه ډیر تلاش کولو نه پس د املاؤ شوه (اصابه ۹۹/۲).

وفات: مدینه منوره کښې په کال ۲۲ هجری کښې وفات شو خینې وفات خانې ئې حمص خودلې دې خو اول قول راجح دي. د حضرت عمر فاروق رضی اللہ عنہ جنازه کښې شریک وو. (اصابه ۹۹/۲).

(۱) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب الأطعمة/باب فی اکل لحوم الخیل (رقم- ۳۷۹۰) والنسائی فی کتاب الصيد والذبايح/باب تحریم اکل لحوم الخیل (رقم- ۴۳۳۱) وابن ماجه فی کتاب الصيد/باب ما ینهی عن قتله (رقم- ۸۹/۴۳۲۵)

مرويات : دوى نه اتلس روايات منقول دى چه په هغې كښې دوه بخارى شريف كښې ا. مسلم دواړو كښې دى

دنورو حالاتو دپاره اوگورنى ١٠، استيعاب ١٥٧، ٢٠، طبقات ابن سعد ٣٠، اسد الغاه ١٠٣٢، زرقانى ٨٦٣، ٥٠، تاريخ الخلفاء للسيوطى ٧٢، تاريخ ابن خلدون ٢، ٧٩، ٧٠، طبرى ٢٢٢، ٤، وغيره

تسهيلات:

نوب د دې حديث مضمون سره متعلق بحث وړاندې د حديث نمبر ٤١٠٧، په شرح كښې تير شوې دې زير بحث حديث د امام ابوحنيفه رحمه الله دمسلك موافق دې دامام مالك رحمه الله مسلك هم دغه دې

[٣٣١] د معاهد د مال حكم

٣٣١- (١٢٤) (١) وَعَنْهُ، قَالَ: [٦] «عَزَّوْتُ مَعَ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَوْمَ خَيْبَرٍ، [٧] فَأَتَيْتُ الْيَهُودَ، فَشَكَرُوا [٨] أَنَّ النَّاسَ قَدْ أَمَرُوا إِلَى خَضَائِرِهِمْ، [٩] فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - [١٠] لَا يَمِيلُ أَمْوَالُ الْمُعَاهِدِينَ [١١] إِلَّا بِحَبَّهَا». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: ١) او حضرت خالد بن وليد رضي الله عنه وايي [٦] چې زه د نبي كريم صلى الله عليه وسلم سره د خيبر په ورځ په جهاد كې شريك وم، [٧] په يوه موقع يهوديان د حضور صلى الله عليه وسلم په خدمت كې راغلل، او د شكايت يي وكړو [٨] چې خلكو د هغوئ كجورو طرف ته جلتى اختيار كړې ده، يعنى مسلمانانو زمونږ د كجورو د ونو نه ميوې شوکولي دي، حال دا چې مونږ معاهدین يو. [٩] رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل چې خبردار! [١٠] د هغه خلكو مال حلال نه دي، د چا سره چې عهدو پيمان (لوظ و اقرار) شوې دې، [١١] علاوه د هغه حق نه چې د دغې مال سره متعلق دي. (ابوداؤد)

حل الثمان : ① خضائره: د كهجورو هغه باغ ته واني دكوم په كچه كهجورو كښې چه شين رنگ خور شوې وى يعنى پخيدو ته نيزدې وى په دې وجه دا لفظ د خضرة دماډې نه جوړ كړې شوې دې ② المُعَاهِدِينَ: جمع د معاهد ده، هغه كافر چه په اسلامى ملك كښې د اوسيدو عهد، لوظ ورسره شوې وى. چې هغه به د اسلامى حكومت قوانين منى او تابعدارى به نې كوى او حكومت به د هغه د مال او جان حفاظت كوى

تسهيلات:

قوله: لَا يَمِيلُ أَمْوَالُ الْمُعَاهِدِينَ إِلَّا بِحَبَّهَا:

د معاهدې د مال د حرمت وجه: ① كه چېرې معاهد ذمى دې نو په هغه باندې جزیه ده د حق

جزیی نہ علاوہ دھغہ مال قبضہ کول حرام دی
 ② کہ چری معاہدہ مستامن دی نو دھغہ د تجارت د مال نہ چہ کوم د لاری تیکس اخستی
 شی هغی تہ عشر وائی ددی نہ علاوہ د هغہ نہ خہ اخستل ظلم دی
 [۳۳۲] ماہی، ملخ، اینہ او توری حلال دی

۳۳۲- (۲۸) [١] وَعَنْ أَبِي عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [٢] «أَجَلْتُ لَنَا مَيْتَانِ وَدَمَانِ. [٣] الْمَيْتَتَانِ: الْحَوْتُ وَالْجَرَادُ [٤] وَالْدَّمَانِ: الْكَبِدُ وَالطَّحَالُ». رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَابْنُ مَاجَةَ، وَالدَّارَقُطْنِيُّ.

توجہ: ① او حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہما وایی چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمایا ② مونہ د پارہ دوه
 ابغیر د ذبح! مہ شوی خیزونہ او دوه وینی حلالی دی، ③ دوه ابغیر د ذبح! مہ شوی
 خیزونہ خو ماہی او ملخ دی، ④ او دوه وینی اینہ او توری دی، اچہ دا دواہ پہ اصل کپ
 جم شوی وینہ دہ، نہ چہ غوبنہ! (احمد ابن ماجہ دارقطنی)
 حل الفات: ① الحوت: کب، مہی، ② الجرأ: ملخ، ③ الکبد: اینہ، ④ الطحال: توری.

تسهيلات:

قوله: الْمَيْتَتَانِ:

د میتان د اطلاق وجہ: یعنی د ذبح نہ بغیر حلال دی ہم پہ دی اعتبار سرہ دی تہ میتان
 او وینلی شو

قوله: وَالْدَّمَانِ: الْكَبِدُ وَالطَّحَالُ:

د دمان مخفہ مراد: دودو وینونہ مراد کلیجی او پینتہ ورگی دی کہ پہ دی باندی زور او کری
 شی او پہ گوتو کنبی او مہلی شی نودا خالص وینہ جو پرپی لیکن دا دواہ وینی حلال دی
 باقی تولی حرام دی.

[۳۳۳] دسمک طافی حکم

۳۳۳- (۲۹) [١] عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [٢] «مَا أَلْقَا الْبَحْرُ أَوْ جَزَّ عَنْهُ الْمَاءُ فَكُلُوهُ [٣] لَوْ مَا مَاتَ فِيهِ وَطَفَا فَلَا تَأْكُلُوهُ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَابْنُ مَاجَةَ. [٤] وَقَالَ مُنْصِبِي السُّنَّةِ: الْأَكْثَرُونَ عَلَى أَنَّهُ مَوْقُوفٌ عَلَى جَابِرٍ.

توجہ: ① او حضرت ابو الزبیر د حضرت جابر رضی اللہ عنہ نہ روایت کوی چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

(١) أخرجه ابن ماجه فى السنن كتاب الأطعمة / باب الكبِد والطحال (رقم- ۳۳۱۴) والدارقطنی فى السنن رقم الحديث ۲۵

من كتاب الصيد، واحد فى السند: ۹۷/۲

(٢) أخرجه ابوداود فى السنن كتاب الأطعمة / باب فى اكل الطافی من السمک (رقم- ۳۸۱۵) وابن ماجه فى كتاب

الصيد / باب الطافی . من صيد البحر (رقم- ۳۲۴۷)

و فرمايل ۲ کوم اماهي چي درياب غاري ته غورخولي وي. ۳ يا د اوبو نه هغه جدا شوي وي، ايځني د درياب اوبه بالکل وچي شوي وي، يا يو بل طرف ته تلي وي، نو هغه ماهي خوري. ۴ او کوم ماهي چي په درياب کي په مړ کيدو سره د اوبو د پسه راشي، نو هغه مه خوري، ابو داؤد ابن ماجه ۵ او محي السنه ويلي دي چه اکثره محدثين د دې خبرې قائل دي چي دا حديث په حضرت جابر رضي الله عنه موقوف دي، ايځني د هغوی په نزد دا د حضور صلی الله علیه و آله ارشاد نه دي بلکه د حضرت جابر رضي الله عنه خپل قول دي.

حل اللغات: ① جَزَزَ: جدا شوې وی، ② طَقَا: د اوبو سر ته راختلې وی

تسبیلات: ① أَوْ جَزَعَنَهُ الْمَاءُ

ه کب ه مړ کيدو صورتونه: ① که سمندر وغيره اوبو کښې د څه تکرار يا څه آفت د وجهي کب مړ شي او مړ کيدو سره د اوبو سر له راشي

② د سمندر په غاړه باندې راوغورزولې شي يا ډيرو اوبو سره يو مقام ته کښ راشي او بيه واپس لاړې شي کب په اوچه پاتې شي او مړ شي په دې دواړو د جمهورو په نيزدا کب حلال دي ③ که په سمندر يا اوبو کښې دننه کب پخپله مړ شي د څه خارجي سبب سره نه وي مړ شوي اولته کيدو سره د اوبو سر له راشي دې ته سمک طافي وائي

په دريم صورت کښې ۲ مذاهب:

① د شوافع او مالکيه په نيز سمک طافي حلال دي که په هر څه وجه مړ شوې وي

② احناف دا سمک طافي حرام گرځوي

داوول فريق اول دليل: ① د دوی مستدل د ترمذي وغيره حديث دي په کوم کښې چي نبي عليه السلام د سمندر د خنارو په باره کښې فرمائي ((الحل ميتة)) نو سمک طافي هم د سمندر ميته ده نو دا به هم حلال وي

د اول فريق د اول دليل دوه جوايونه: ① د ((الحل ميتة)) څخه غير مذبح مراد نه دي بلکه ماليس له نفس سانله تري ماد دي بلکه چه احلت لنا الميتان کښې دميتة څخه هم دامراد دي او د احنافو مستدل مذکوره په بناء، که داسې اوونيلې شي چه سمک طافي دينه مستثنی دي نو بيا هم بعيد نه دي

② حضرت شيخ الهندي محمود الحسن رحمته الله د قول مطالب د الحل څخه مراد حلال نه دي بلکه طاهر دي

داوول فريق دويم دليل: ⑦ حديث العنبرهم د دوی مستدل دي. په هغې کښې دی چي صحابه فرمائي ډيره زمانه يو سمندري خنار خوړلو چه دهغي نوم عنبرو باب عزوة سيف البحر کښې دبخاري شريف په دې روايت کښې الفاظ دادی «فالقی لنا البحر دابة یقال له العیر فاکلنا منه نصف شهر» دي روايت کښې لفظ ددابة دا بنائي چه دا خنارو دسمک نه علاوه څه بل څيز وو.

داول فریق د دویم دلیل جواب: حدیث د عنبر جواب دادې چه ددې دطافی کیدو تصریح نشته طافی صرف هغه ماهی ته وائی چه کوم د خارجی سبب نه بغیر یخپله په اوبو کښې مړشی او البته شی.

داول فریق هریم دلیل: د حضرت ابن عباس رضی الله عنهما نه یو اثر مروی دې په کوم کښې چې سمک طافی حلال گرځولې شوې دې (کذا، سنن بیهقی والدارقطنی).

داول فریق د هریم دلیل هری جوابونه: ① اول خو په دې روایت کښې شدید اضطراب دې دویم ② که بالفرض دا صحیح اومنلې شی هم نو دا د یو صحابی اجتهاد دې چه دمرفوع حدیث مقابله نه شی کولې

③ دا هم ممکن ده چه دې کښې دمیتة ماهی نه هغه سمک مراد وی چه داسباب خارجینو په بناء مړشوي وی.

د دویم فریق دلایل: د دویم فریق اول دلیل: ① د حضرت جابرین رضی الله عنه روایت دې (قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما لقي البحر جرة منه فكلوه و ما ما فيه وطافا فلا تأكلوه) (کنز الدین ص ١٠٤) **اشکال:** امام ابوداؤد داروایت مرفوعاً وموقوفاً په دواړو طریقو روایت کړې دې بیانې طریق موقوف صحیح گرځولې دې

داشکال جواب: حقیقت ددې چه مرفوع روایت هم ټولوترتقاتو نه مروی دی او د ثقه زیادت مقبول وی ددې وجې ددې په مرفوع منلو کښې هیڅ اشکال نشته او که موقوف طریق هم صحیح اومنلې شی نو بیا هم چه مسئله غیر مدرك بالقیاس ده نو حدیث به دمرفوع په حکم کښې وی

[٣٣٣] د ملخ حکم

٣٣٣- [٣٠] (١) وَعَنْ سَلْمَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «سُئِلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْجَرَادِ (٢) فَقَالَ: "أَكْثَرُ جُنُودِ اللَّهِ (٣) لَا أَكْلُهُ وَلَا أَحْرَمُهُ". رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَقَالَ مُعْصِي السَّنَةِ ضَعِيفٌ.

توجه: ① او حضرت سلمان رضی الله عنه وایي ② چې د نبی کریم صلی الله علیه و سلم نه د ملخ اذ خورلواو د هغې د حقیقت باره کې پوښتنه وشوه ③ نو حضور صلی الله علیه و سلم وفرمایل چې ملخان د الله تبارک و تعالی ایه وزر لرونکو کې ا د ټولونه لوی لښکر دې ④ نه خو زه دا خورم اڅکه چې طبعاً ماته کراهت محسوسیږي او نه ایه نورو شرعاً دا حراموم، اڅکه چې دا د الله تعالی د طرف نه حلال شوي دي. څرنگه چې مخکې دا حدیث تیر شوې دې چی اُحلت لنا میتان، (ابوداؤد، اومحی السنه ویلي دي چې دا حدیث ضعیف دي

حل الفتا: ① الجرّاد: ملخان

تسهيلات: قوله: لَا أَكْلُهُ وَلَا أَحْرَمُهُ.

د ملخ د خوراک حلالوالې: د الله تعالی په الوتونکی مخلوق کښې دټولونه زیات مخلوق

ملخان دی اوددی لیسکر د ټولونه لونی دې اود قیامت نه وړاندې د دې ورکیدل د قیامت د علاماتونه دی. بعضې ملکونو کښې لونی لونی ملخان وی په دې وجه که څوک نې صفا کوی او خوری نې نوخوړل نې جائز دی سره ددې چه نې کریم نه دی خوړلی

[۳۳۵] چرکه ته د بد و نیلو ممانعت

۳۳۵- [۳۱] (۱) وَعَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ [۲] «نَهَى رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنْ سَبِّ الذِّبَاكِ [۳] وَقَالَ: إِنَّهُ يُؤْذِنُ لِلصَّلَاةِ». رَوَاهُ فِي شَرْحِ السُّنَّةِ.

توجه: [۱] او حضرت زید ابن خالد رضی اللہ عنہ وایي [۲] چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم چرگ ته د بد ویلو نه منع فرمایلي ده، [۳] او حضور صلی اللہ علیہ وسلم فرمایلي چې بلا شبه چرگ د مانځه د پارډ آگاهي کوي (شرح السنة)

حل اللغات: ① الذبک: چرگ

تسهيلات:

قوله: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنْ سَبِّ الذِّبَاكِ:

چرگ ته د کنځلو کولو د ممانعت وجه: چرگ آسمانی نظام سره پلې اوسپړې پورته چه کله فرستې متحرک کيږي نو دهغه ځاني سره د چرگ رابطه قائميږي. بيا اذان ورکوي په دې وجه ده ته کنځل کول بيا کيږه نظام ته د کنځلو کولو په شان دی لهذا منع دی. شيخ سعدی بابا ويلي دي:

اے سحر سحر عشق زړه وانه ياموز

کال سوخته راځاں شد آواز نيامد

اې د سحر چرگه د پتنگ نه عشق زده کړه فضول شور کوي او چغې وهي گوره پتنگ په چپه ځله خپل ځان بيللو.

وَقَالَ: إِنَّهُ يُؤْذِنُ لِلصَّلَاةِ:

د چرگ د بانگو نو وختونه: د سحر په وخت خلق اوده وی په تنگ کور کښې چه کله چرگ د سحر اذان کوي نو کور وړالا بعضې وخت پریشان شي او کنځلې کوي ځکه چه چرگ نیمه شپه کښې د اذان يو دور چلوي بيا د پېشمنی په وخت دويم دور چلوي او خلق د پېشمنی او تهجد د پاره پاسوي بيا په آخری دور کښې د سحر د مونغ د پاره نې پاسوي

د فارسي چرگ بانگ: ياد لرئې چه ددې چرگ نه د نن صبا فارمی چرگان مراد نه دی کوم ته چه د اذان ورکولو وخت هم نه دي معلوم. د ماښام او ماسخوتن نه پس اذان ورکوي ځکه چه د انسان مصنوعي لاس دده په تخليق کښې شامل شو چرگ ته د وخت پته نه لگي او چرگي ته د بچي راويستو پته نه لگي.

[۳۳۷] د مانځه دپاره د چرگه باندې ورکول

۳۳۷-۱۳۲ (۱) وَقَدْ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [۲] «لَا تَسْبُوا الدِّيَكَ [۳] فَإِنَّهُ يُوقِظُ لِلصَّلَاةِ» رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ

توجه: ۱) او حضرت زید رضی اللہ عنہ وایي چی رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل [۲] چرگ ته بد مه وایی، [۳] خکه چې هغه د مانځه د پاره بیدارول کوی (ابوداود)

تسهيلات:

قوله: إِنَّهُ يُوقِظُ لِلصَّلَاةِ:

په دې حديث کښې دمطلق مونځ ذکر دې، بعضي حضراتو فرمایلي دی چه ددې نه مراد د سحر مونځ دې خکه چه په دی وخت کښې د خوب غلبه وی.
 ه نبي عليه السلام چرگ: شيخ طبري رحمه الله یو روایت نقل کړې دې چه د نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم یو سپن رنگ چرگ وو، او صحابه کرامو به هغه خان سره اوږو، ددې دپاره چه د مونځونو وختونو علم وشي.

ه الله تعالى ه چرگ تسيحات: د معجم طبرانی په یو روایت کښې ذکر دی چه د الله تعالی سره یو سپن رنگ چرگ دې چه دهغی وزرې په یاقوت او زبرجد سره مزین دی او یو وزر نی مشرق پوری او بل وزر نی مغرب پوری خور دې او سرنی عرش نه لاندی دې او ښی نی په هوا کښې دی او روزانه د تهجد په وخت کښې دا کلمات وائی سبحانک ما اعظم شانک او په بل روایت کښې دی چه دا کلمات وائی سبحو قدوس، او ددې آواز د انسانانو او جناتو نه علاوه هر یو مخلوق اوری. د زمکې والا چرگان ددې آواز جواب ورکوی کله چه به د قیامت ورځ نژدی شی نو الله تعالی به ورته حکم وکړی چه خپلې وزرې راغونډې کړه او آواز دي پست (کمزوری) کړه نو کله چه ددې آواز رانشی نو د دنیا والا چرگان به هم جواب ورته کړی نو انسانانو او جناتو نه علاوه به هر یو څیز ته علم وشي چه قیامت راتلونکې دې (مرقات)

[۳۳۷] په هکړو کښې د مار، د ښکاره کیدو صورت کښې مسنون عمل

۳۳۷-۱۳۲ (۱) وَعَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى: قَالَ أَبُو لَيْلَى: [۲] قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [۳] «إِذَا ظَهَرَتِ الْحَيَّةُ فِي السُّكَنِ [۴] فَقُولُوا لَهَا: إِنَّا نَسْأَلُكَ بِعَهْدِ نُورٍ وَبِعَهْدِ سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ [۵] أَنْ لَا تَوُذِّبَنَا، [۶] فَإِنْ عَادَتْ فَأَقْتُلُوهَا» رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ.

توجه: ۱) او حضرت عبدالرحمن ابن ابی لیلی رضی اللہ عنہ وایي [۲] چې ابو لیلی بیان اوکړو چه

(۱) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب الأدب/باب ما جاء فی الדיک والبهائم (رقم- ۵۱۰۱) واحمد فی المسند: ۱۹۳/۵

(۲) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب الأدب/باب فی قتل الحيات (رقم- ۵۲۶۰) والترمذی فی کتاب الأحکام والفوائد/باب

ما جاء فی قتل الحيات (رقم- ۱۴۸۵)

رسول الله ﷺ وفرمايل [٧] كله چې په يو کور کې مار راووخې [٨] نو د هغه مخکې دي اوويل شي چې مونږ تا ته د حضرت نوح عليه السلام د عهد او د حضرت سليمان ابن داود عليه السلام د عهد اقرار، واسطه درکولو سره دا غواړو [٩] چې ته مونږ ته ضرر مه رسوه، که د دې نه پس هغه بيا په نظر راشي، نو هغه وژنی: (ترمذي ابوداؤد،

حل اللغات: ① الحية: مار، ② فَإِنْ عَاذَتْ: که بيا راواپس شي، ③ بنکاره شي

تسهيلات:

قوله: إِنَّا نَسْأَلُكَ بِعَهْدِ نُوحٍ وَبِعَهْدِ سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ أَنْ لَا تُؤْذِينَا:

د کورنۍ مار لري کولو د پاره مسنون عمل: دا يو قسم وظيفه ده اومار ته يوه وعده وربادول هم دي ځکه چې حضرت نوح عليه السلام مار په کشتنې کبې سورکړو نو دمارانو نسل باقی پاتې شو گنې ختم شوی به وو. اود سليمان عليه السلام وعده ځکه چې د هغوی خو په مارانو باندې هم حکومت وو هغوی سره به نې خبرې کيدلې.

[٣٨٨] د انتقام د ويرې د مار په نه قتلولو باندې زور نه

٣٨٨- (١٣٣) ① وَعَنْ عِكْرَمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: ② لَا أَغْلِبُهُ إِلَّا رَقْعَ الْحَدِيثِ: ③ أَنَّهُ «كَانَ يَأْمُرُ بِقَتْلِ الْحَيَّاتِ» ④ وَقَالَ: «مَنْ تَرَكَهُنَّ خَشِيَةً ثَابِرًا ⑤ فَلَيْسَ مِنَّا». رَوَاهُ فِي "شَرِّحِ السَّنَةِ

توجه: ① او حضرت عكرمه رضي الله عنه د حضرت ابن عباس رضي الله عنهما نه په نقل کولو سره وايي ② چې زه د دې نه علاوه څه نه پيژنم، چې [حضرت ابن عباس رضي الله عنهما] بطريق مرفوع دا حديث بيان کړي دي. ③ چې نبي کریم ﷺ به د مارانو د وژلو حکم کولو [٧] او فرمايل به يې کوم سړي چې د بدلي انتقام د ويرې نه د دې مارانو وژل پرېږدي، [٨] نو هغه ادا يو موذي نه وژلو او په قضاء و قدر الهي د باور نه کولو په سبب زموږ نه دي، ايمنی زموږ په لار تلونکي نه دي! (شرح السنة،

حل اللغات: ① الحيات: د حية جمع ده، ماران، ② ثابراً: انتقام ته وانی يعنی د انتقام او بدلي د ويرې نه مار مه وژنی

تسهيلات:

قوله: مَنْ تَرَكَهُنَّ خَشِيَةً ثَابِرًا فَلَيْسَ مِنَّا

د جاهليت د عقيدې تړيد: دغريود جاهليت په وخت کبې يوه غلطه عقیده وه هغه داچې که يوسړی مار مړکړو نو د هغه ملگري به خامخارځی اود دغه مړکونکي نه به انتقام اخلي فرض کړه که تر نړۍ وژلې وی نوماده به د انتقام د پاره راځی او که چرې ماده نۍ وژلې وی يو نړبه د انتقام اخستلو د پاره راځی چونکه داغلطه عقیده په وهم باندې بنا وه په دې وجه

نبی کریم ددی نه منع اوفرمانیله چه حوک داسې عقیده لری هغه سرې زموږ نه نه دي
یعنی سره ددی چه هغه باقی په اسلام باندې قائم دي لیکن په دې خاص شعبه کښې هغه د
اسلام په طریقو نه دي دامطلب نه دي چه دغه سرې کافر شو

[۳۳۹] د مار او انسان دشمنی

۳۳۹- (۳۵) [۱] (۱) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [۲] "مَا سَأَلْنَاكُمْ مِنْدًا حَارًّا نَاهُمْ [۳] وَمَنْ تَرَكَ شَيْئًا مِنْهُمْ خِيفَةً فَلَيْسَ مِنَّا". رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجهه: [۱] او حضرت ابوهریره رضی اللہ عنہ وایي چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایيل [۲] د څه وخت نه چې موږ
د مارانو سره جنگ شروع کړې دي، د هغه وخت نه موږ ورسره مصالحت نه دي کړي. [۳]
نو کوم سرې چې یو مار د ویرې په وجه د وژلو نه منع شي، [چې خپله هغه مار پ د هغه
جوړه به ورته نقصان ورسوي، او بدله به واخلي]، نو هغه زموږ نه نه دي. (ابوداؤد)
حل اللغات: ① سَأَلْنَاكُمْ: موږ دوی سره مصالحت کړې دي. ② خِيفَةً: ویره،

تسلیات:

قوله: مَا سَأَلْنَاكُمْ مِنْدًا حَارًّا نَاهُمْ:

د مار او انسان طبعی دشمنی: یعنی طبعاً دواړه د یو بل دشمنان دي د مارداخیال دي چه م
کله هم انسان وینی سربره راله چخړې کوی لهذا دا زما دشمن دي. انسان سوچ کوی چه کله
مې هم په مارخپه کیخوډه هغه به ټک را کوی تر قوی به مې. په دې وجه ددوانو طرفونه پخه
دبشمنی ده اودکله نه چه دبشمنی شروع شوې ده هیڅ کله صلح نه ده شوې په ضعیف
روایاتو کښې دی چه د ابلیس د جنت نه د وتلونه پس دوباره دننه بوتلونکې هم مار وو ب
ابلیس وسوسه واچوله او حضرت آدم ئی د جنت نه اوويستلو که چېرې داسې وی نویقینا دا
یو پوخ جنگ دي.

[۳۴۰] د مار د قتلولو څخه د ویرې کولو مذمت

۳۴۰- (۳۶) [۱] (۱) وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [۲] «اَقْتُلُوا الْحَيَّاتَ كُلَّهَا» [۳] فَمَنْ خَافَ ثَأْرَهُنَّ فَلَيْسَ مِنِّي». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتَّيَمِيُّ

توجهه: [۱] او حضرت ابن مسعود رضی اللہ عنہ وایي چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایيل [۲] ټول ماران
قتلوی، [۳] که یو سرې د هغوی د انتقام (بدل) نه خوف زده شو نو هغه زما نه نه دي،
(ابوداؤد نسائي)

(۱) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب الادب/باب فی قتل الحيات... رقم الحديث ۵۶۵۰

(۲) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب الادب... رقم الحديث ۵۲۵۱

تسهيلات:

نوبت د انتقام د ويرې د وجهې د مار نه قتلولو وضاحت وړاندې د حديث نمبر (۴۱۳۸) په تشرېح كېښې شوې دي

[۴۱۳۸] د زمزم په كوهې كېښې مار

۴۱۳۸- [۳۷] (۱) وَعَنِ الْعَبَّاسِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا نُرِيدُ أَنْ نَكْتَسِبَ زَمْزَمَ [۲] وَإِنْ فِيهَا مِنْ هَذِهِ الْحَيَاتِ - يَعْنِي: الْحَيَاتِ الْغَفَارِ - [۳] فَأَمَرَّ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بِقَتْلَيْنِ» - رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: [۱] او د حضرت عباس رضي الله عنه نه روايت دي چې هغه يوه ورځ عرض وكړو [۲] چې يا رسول الله صلي الله عليه وسلم مونږ د زمزم د اوبو صفايي كول غواړو، [۳] ليكن په هغې كې وړوكي ماران دي، [۴] نور رسول الله صلي الله عليه وسلم د هغه مارانو د وژلو حكم وكړو (ابوداؤد)،
حل اللغات: ① نَكْتَسِبُ: صفاني كوو مونږ، ② الْحَيَاتِ: - يعنى الْحَيَاتِ الْغَفَارِ: واړه ماران

تسهيلات:

قوله: فَأَمَرَّ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بِقَتْلَيْنِ:

د ضرورت په وجه د آبادۍ د كوهې سره نژدې د مار د قتلولو حكم؛ چونكه د زمزم د اوبو كوهې صفاني ضروري وه او گرانه دا پېښېدلې چه هلته واړه ماران وود هغې د وژلو خطر وه نبي كريم او فرماښل چه ونى وژنى اوس مجبوري ده خكه چه ددې نه بغير صفاني ممكن نه ده نو ددې حديث د عوامر نه وژلو والا حديث سره څه تعارض نشته دي

[۴۱۳۹] د وړوكي سپين مار د وژلو معافيت

۴۱۳۹- [۳۸] (۱) وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: «[۲] اقْتُلُوا الْحَيَاتَ كُلَّهَا [۳] إِلَّا الْجَانَّ الْأَبْيَضَ [۴] الَّذِي كَأَنَّهُ قَصِيبُ فِضَّةٍ» - رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: [۱] او د حضرت ابن مسعود رضي الله عنه نه روايت دي چې رسول الله صلي الله عليه وسلم وفرمايل [۲] ټول ماران وژنى. [۳] علاوه د جان ابيض ايعنى د سپينو وړو مارانو نه، [۴] چې د سپينو زړود نل په شان وي (ابوداؤد)،

حل اللغات: ① الْجَانَّ: سپين واړه ماران، ② قَصِيبُ: نل، بانرس

تسهيلات:

قوله: إِلَّا الْجَانَّ الْأَبْيَضَ الَّذِي كَأَنَّهُ قَصِيبُ فِضَّةٍ

د وړوكي سپين مار د نه وژلو وجه، دا مار ډير نقصان وركونكې نه وو خكه نى د قتل نه منع وكړې شوه بله دا چه په دې مار كېښې زهر هم نه وى، او د حضرت ابن عباس رضي الله عنه نه روايت

(۱) اخرجه ابوداؤد فى السنن كتاب الادب باب فى قتل الحيات (رقم- ۵۲۵۱)

(۲) اخرجه ابوداؤد فى السنن كتاب الادب باب فى قتل الحيات (رقم- ۵۲۶۱)

دې چه مار د جناتو په شکل کښې بدل شوې دې (يعنی مسخ شوې دې) لکه څنگه چې بنی اسرائیل دبیزوگانو په شکل کښې مسخ شوی وو په دې خبره کښې د علما کرامو اختلاف دې چه دا ماران به دري ورځو پوري ويرولې شی او که درې ځل به ويرولی شی، نو علما کرام فرماني چه اول دیر راجع دې

[٣٣٣] د خوراک په څيز کښې د مچ د پړيو تلو حکم

٣٣٣- [٣٩] (١) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا وَقَعَ الذُّبَابُ فِي إِنَاءٍ أَحَدِكُمْ فَامْطَلُوهُ» فَإِنْ فِي أَحَدِ جَنَاحَيْهِ دَاءٌ [٥] وَفِي الْآخَرِ شِفَاءٌ [٦] فَإِنَّهُ يَتَقَى بِجَنَاحِهِ الَّذِي فِيهِ الدَّاءُ [٧] فَلْيَغْفِسْهُ كُلَّهُ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: ١) او حضرت ابو هريره رضي الله عنه وايي چې رسول الله ﷺ وفرمايل ٢) هر کله چې په تاسو کې د چا په لوبښي کې اچې په هغې کې د خوراک څښاک څه څيز وي ا مچ ولويږي ٣) نو هغې ته غوږه ورکړئ، ٤) ځکه چې د هغه په يو وزر کې بيماري ده، ٥) او په دويم وزر کې يې شفاء ده، ٦) او مچ په يو شي کې اول خپل هغه وزر اچوي چې په هغې کې بيماري ده، نو پوره مچ ته غوږه ورکول پکار دي، اچې د شفاء والا په وزر سره هغه جراثيم لرې شي. چې د بيماري والا وزر په وجه د خوراک څښاک څيز ته رسيدلي دي، ا (ابوداؤد)،
حل اللغات: ١) الذُّبَابُ: مچ، ٢) فامطلوهُ: نو غوږه ورکئ، ٣) فَلْيَغْفِسْهُ: نو ور دوب (ورغوږه) نې کړئ.

تسهيلات:

نوب: د خوراک په څيز کښې د مچ غوږه کولو تفصيل وړاندې د حديث نمبر (٤١١)، په تشریح کښې تير شوې دې هغې ته رجوع او کړئ:

[٣٣٣] د خوراک په څيز کښې د ماشو د غورځيدو حکم

٣٣٣- [٤٠] (١) وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ عَنِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا وَقَعَ الذُّبَابُ فِي الطَّعَامِ [٣] فَامْطَلُوهُ» فَإِنْ فِي أَحَدِ جَنَاحَيْهِ سَمٌ [٥] وَفِي الْآخَرِ شِفَاءٌ [٦] لَوْ أَنَّهُ يُقَدِّمُ السَّمَ [٧] وَيُؤَخِّرُ الشِّفَاءَ». رَوَاهُ فِي تَرْغِيمِ السَّنَةِ.

توجه: ١) او حضرت ابوسعيد خدری رضي الله عنه د نبی کریم ﷺ نه نقل کوي ٢) چې حضور ﷺ وفرمايل هر کله چې په طعام کې مچ ولويږي، ٣) نو هغه ته غو ته (غوږه) پکې ورکړئ، ٤) ځکه چې د هغه په يو وزر کې زهر دي، ٥) او په دويم وزر کې شفاء ده، ٦) او مچ خپل د زهر والا وزر مخکې اچوي ٧) او هغه بل وروسته کوي (شرح السنة)،
حل اللغات: ١) الذُّبَابُ: مچ، ٢) فامطلوهُ: نو غوږه ورکئ، ٣) سَمٌ: زهر، ٤) فَلْيَغْفِسْهُ: نو ور دوب نې کړئ،

(١) اخرجه ابوداؤد في السنن رقم الحديث ٣٨٤٤، واحد في السنن ٢/ ٦٧

(٢) اخرجه ابن ماجه في السنن رقم الحديث ٣٥٠٤، واحد في السنن ٢/ ٦٧

تسهيلات:

قوله: إِذَا وَقَعَ الدُّبَابُ فِي الطَّعَامِ:

مجان په جهنم کښي: ملا علی قاری رحمه الله فرماني چه نبي کریم ﷺ وفرمانييل چه د مچ عمر خلويښت شپي وی او د شاتو د مچي نه علاوه ټول مجان به په جهنم کښي وی ددې حدیث په تشریح کښي محدثین حضرات فرماني چه د مجانو جهنم ته داخلیدل به د عذاب دپاره نه وی بلکه اهل جهنم ته د عذاب ورکولو دپاره به وی او دا مجان به اهل جهنم ته اذیت او تکلیف رسوی

نوب د خوراک په خیز کښي د مچ غوږه کولو تفصیل وړاندې د حدیث نمبر ٤١١٥ په تشریح کښي تیر شوې دې هغې ته رجوع او کړئ

[٣٧٥] د څلور قسمه حیواناتو د وژلو معانت

د ٣٣-٣٤ (٣١) وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: [٦] «نَهَى رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنْ قَتْلِ أَرْبَعٍ مِنَ الدُّوَابِّ: [٧] النَّمْلَةُ، وَالْحَمَلَةُ، وَالْهُذُنْدُ، وَالْعُرْدُ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَالدَّارِمِيُّ.

توجه: [٦] او حضرت ابن عباس رضی الله عنهما وايي [٦] چې رسول الله ﷺ د دې څلورو څنورو د وژلو نه منع فرمایلي ده [٧] ① ميري ② د شاتو مچي ③ ملا چرگک ④ او صرد، انور ⑤ چی د کوتري غوندي ده، چی مرغی: ښکار کوي (ابوداؤد دارمي)

حل الفات: ① النملة: ميري. ② الحملة: د شاتو مچي، ③ الهذند: ملاچرگک، ④ العرد: لنور، ښي تعري: باخه
قوله: وَالنَّمْلَةُ:

د شهود د مچي د وژلو د معانت وجه: د شاتو مچي يومبارک حيوان دې اومبارک شت تياروی نوددې په قتلولو کښي کښي دوی ته تکلیف رسول هم دی اود انسانانو د فندي اختلسوب هم ختمیږي ځکه نبي علیه السلام ددې د وژلو څخه منع اوفرمانيله
قوله: الْهُذُنْدُ:

د همد د وژلو د معانت وجه: دا يوه مرغی ده دې ته په اکثر و ژبو کښي هدهدواني کهي برهني ورته هم واني ملاچرگک او ملاچرگک ورته هم واني او کلی مکر کړی ورته هم واني چونکه دا مردار بدبودار دې ددې خوړل جائزه دی نو د فضول وژلو نه یی منع کړي شوه مضر هم نه دي

(اخرجہ ابوداود فی السنن کتاب الأدب باب فی قتل الذر (رقم- ٥٢٦٧) وابن ماجه فی السنن کتاب الصيد/باب ما ینهی عن قتله (رقم- ٣٢٢٤) واحد فی السنن: ٣٢٢/١)

قوله: وَالْمَرْدُ

ه مرد په مصداق کښې **ملور القوال**: ① په منجد کښې دې سر دیوہ مرغنی ده د کومې سرچه لونی وی اوږدې اوږدې وزرې نی وی اوږده مښوکه نی وی نیم سپین او نیم تور وی د مرغو ښکار کوی دا د منجد تحقیق دې

② مولانا فضل محمد صاحب په توضیحات کښې فرمائیلی دی زما دا خیال دې چې دا شین تغ دې یعنی په پښتو کښې ورته شین تغ وانی په اوبو کښې ورغویه کیږی او د کب نو ښکار کوی او ممکن ده چه وړوکی مرغنی هم ښکار کوی
③ د مظاهرق والا ددې مرغنی نوم کلچری لیکلې دې
④ مصباح اللغات ددې نوم لتورا لیکلې دې
د ابې ضرر مرغنی ده ددې وژل منع دی والله أعلم

الفصل الثالث

[٣٣١] انسان سره د تحلیل او تحریم عدم اختیار

٣٣١- (٣٣) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: [١] كَانَ أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ يَأْكُلُونَ أَشْيَاءَ [٢] وَيَتْرَكُونَ أَشْيَاءَ [٣] تَقْدَرُ [٤] فَبَعَثَ اللَّهُ نَبِيَّهُ [٥] وَأَنْزَلَ كِتَابَهُ [٦] وَأَحَلَّ حَلَالَهُ، وَحَرَّمَ حَرَامَهُ [٧] فَمَا أَحَلَّ فَهُوَ حَلَالٌ [٨]، وَمَا حَرَّمَ فَهُوَ حَرَامٌ [٩]، وَمَا سَكَتَ عَنْهُ فَهُوَ عَقْوٌ [١٠] وَتِلْكَ [١١] قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا [١٢] عَلَى طَاعِمٍ يَتْعَمُهُ [١٣] إِلَّا أَنْ يَكُونَ مِمَّنْ [١٤] (الأنعام: ١٤) الآية رواه أبو داود.

ترجمه: ① حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما وایي چې په زمانه د جاهلیت کې به خلقو اد خپل خواش مطابق ② څه خیزونه خوړل، ③ او څه خیزونه به یې پریخودل، [یعنی د کومو خیزونو نه چې یې نفرت وو هغه به یې نه خوړل]، ④ نو الله تعالی ﷻ خپل نبي ﷺ راووليږلو، ⑤ او اېه هغه نبي ﷺ او د هغه په ذریعه د هغه په امت یې خپل کتاب نازل کړو، ⑥ او خپل حلال خیزونه یې حلال وگرځول، او خپل حرام خیزونه یې حرام وگرځول، [یعنی دا یې بیان کړل چې فلاني شي حلال دي او فلاني شي حرام دي]، ⑦ او الله تعالی ﷻ چې کوم خیز حلال کړي دي، هغه حلال دي، [د هغې نه علاوه حلال نه دي]، ⑧ او کوم خیز چې یې حرام کړي دي، هغه حرام دي، ⑨ او د کوم خیز نه یې چې سکوت اختیار کړي دي، [یعنی د کوم خیز باره کې چې یې دا نه دی ښودلی چې دا حلال دي یا حرام]، نو هغه شي معاف دي، [په هغه څه مواخذه نشته]، ⑩ او بیا حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما دا آیت وویلې اي محمد ﷺ! دوي ته اووايه چې کوم احکام د وحی په ذریعه ماته راغلي دي، په هغې

کې خوړه څه حرامه غذا نه بيا مومم، [٣] د چا خوړونکي د پاره چې هغه وخوري، [٤] خو دا چې هغه مردار وي، يا وينه الخ (ابوداؤد)
حل الثفان: ① تَقْدِيرًا: کرکه به نې کوله، نفرت به نې کولو.

تسهيلات:

قوله: فَمَا أَحَلَّ فَبُحِّلَ، وَمَا حَرَّمَ فُبُحِّرَ:

په تحليل او تحریم کښې د خلقتو هيد: په دې حديث سره د قرآن مجيد هغه ايت مبارک طرف ته اشاره مقصود ده کوم چه په سوره انعام کښې دې قل لا اجد فی الاوحى الى همرأ — الاية (الأنعام: ١١٥) دا ايت حضرت ابن عباس رضي الله عنه د هغه خلقو په ترید کښې ونيلې وو کومو چه به د خپل نفساني خواهشاتو په بنياد د حلت او حرمت فيصلې کولې کومو خيزونه طرف ته چه به نې طبيعت راغب شو هغه به نې حلال گنړل او کومو خيزونه طرف ته چه طبيعت راغب نه وو هغه به نې حرام گنړل، نو حضرت ابن عباس رضي الله عنه په دې ايت سره ددوي خلقو خبره رد کړه او وني فرماييل چه حلال هغه دی کوم چه الله تعالی حلال کړی دی او حرام هغه دی کوم چه الله تعالی حرام کړی دی حاصل دا چه د حلت او حرمت تعلق نفساني خواهشاتو سره نه دي بلکه د شارع د حکم سره دي.

[٣٣٤] د خره د غوښو حرمت

٣٣٤- [٣٣] (١) وَعَنْ زَاهِرٍ الْأَسْلَمِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [٢] «إِنِّي لَأَوْقِدُ نَمْتَ الْقُدُورِ يُلْخَوِمُ الْحُمْرُ [٣] إِذْ تَأْدَى مُنَادِي رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَنْهَاكُمْ عَنْ لُخْوِمِ الْحُمْرِ»، رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

توجه: [١] او حضرت زاهر اسلمي رضي الله عنه وايي [٢] چې (يوه ورځ) ما تر هغه کتوي لاتدي اور بلولو چې په هغې کې د خره غوښه د پخيدو د پاره ايخودل شوي وه، [٣] چې ناڅاپه د رسول الله صلى الله عليه وسلم د طرف نه يو اعلان چې دا اعلان وکړ [٤] چې رسول الله صلى الله عليه وسلم تاسو د خره دغوښو خوړلو نه منع کړی يي، (بخاري)

حل الثفان: ① لَأَوْقِدُ: اور مې بلولو. ② القُدُور: کتوي،

تسهيلات: **قوله:** يَنْهَاكُمْ عَنْ لُخْوِمِ الْحُمْرِ:

د غور د غوښې د حرمت حکم: په ابتدا د اسلام کښې د خر غوښه خوړل حلال وو بيا د غزوه خيبر په موقع چه کله د خر غوښه پخيدله نو حرمت ئې نازل شو او نبی کریم صلى الله عليه وسلم د خر غوښې د خوړلو نه منع وفرماييله نو صحابه کرامو خپلې کتوني التا کړې او هغه غوښه ئې اوغورخوله او د قيامت پورې د خر غوښه خوړل حرام شو

[۳۳۸] د جناتو قسمونه

۳۳۸- [۳۳] (۱) عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخَثْعَمِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، يَرْفَعُهُ (۲) «الْجَنُّ ثَلَاثَةُ أَصْنَافٍ: (۳) صِنْفٌ لَهُمْ أَجْنِبَةٌ يُولَدُونَ فِي الْهَوَاءِ (۴) وَصِنْفٌ حَبَاتٌ وَكَلَابٌ (۵) وَصِنْفٌ يَمْلُكُونَ وَيَطْعَمُونَ» رَوَاهُ فِي تَرْغِيمِ السَّنَةِ.

توجه: ۱ او حضرت ابو ثعلبه خثعمي رضي الله عنه بطريق مرفوع نقل کوي چې حضور صلی الله علیه و آله وفرمايل ۲ د جناتو (پيريانو) درې قسمونه دي، ۳ يو خو هغه دي چې د هغوی (وزرې) وي او هغه په هوا کې الوخي، ۴ او دويم هغه دي چې د مارانو او د سپو (په شکل کې) په نظر راځي، ۵ او دريم قسم هغه دي چې په منزل ځکته کيږي او کوچ کوي، (يعنی تلونکی او راتلونکی وی) (شرح السنة)

حل اللغات: ① أصناف: جمع د صنف ده، قسم، ② أجنحة: د جناحة جمع ده، وزر ته وانی، ③ حبات: د حبة جمع ده، ماران، ④ يملكون: راکوزيږي، ديره کيږي، ⑤ يطعمون: ځی راځي.

تسهيلات:

قوله: الْجَنُّ ثَلَاثَةُ أَصْنَافٍ:

د جناتو درې قسمونه:

① بعضې جنات د مرغوبه شان الوزی

② بعضې جنات د مارانوپه شان توخيږي.

③ بعضې جنات په کورونو کښې راکوزيږي راځي.

د شراوت په اعتبار سره د جناتو درې جنات: جنات د اورنه پيدا شوې مخلوق دي ددوی په طبيعت او خټه کښې شرارت پروت دي

① په جناتو کښې چه کله شرارت او سرکشی د ځدنه زیاته شی نودوی شیطانان جوړيږي او دیوان شی

② که ددوی شرارت زیات نرم شی او د طبیعت نه زیاتي شیطانان ختم شی نو دوی ښاييږي شی.

③ که چرې شرارت نې اعتدال سره وی نودا جنات دی

[٣] بَابُ الْعَقِيقَةِ

ذعققي بيان

خلاصة الباب:

فيه عشرة احاديث مشتملة على خمس مسائل:

① الامر بماطاة الاذى عن المصبي: ١، ٥، ٦، ١٠.

② التحريك للمصبيان: ٢، ٣.

③ مقدار العقيقة: ٤، ٦، ٧، ٨، ١٠.

④ وقت العقيقة: ٥.

⑤ الاذان والاقامة في اذن الولد: ٩.

قوله: العقيقة

د عقيقه لغوی معنی: دا د عق بقی عقانصر بنصر نه په معنی د شق بشق شفا شلولویه معنی کښي دي چونکه د نوی پیداشوی ماشوم د سر وښسته په لازمی توگه باندې خریلو سره اخواکونی شی په دي وجه د دغه وښتو صفا کولو اوپه اوومه ورځ نوم کیخودو اوپوه چیلنی ذبح کولونوم عقيقه کیخودې شوې دي.

د عقیقې په حکم کښي ٢ مذاهب:

① د ابن حزم او د اهل ظواهر په نیز او د امام احمد بن حنبل رحمهما د یو قول مطابق عقيقه واجب ده

② د جمهور علماؤ په نیز عقيقه سنت ده په دي شرط چه په اووه ورځو کښي دننه دننه وی داوول فریق دلیل

د اول فریق دلیل: اهل ظواهر او امام احمد رحمهما د عقيقې د وجوب دپاره اهریقا وغیره د امر صیغوته د وجهې د وجوب قول کړې دي

د اول فریق د دلیل جواب: دا منو چې اهریقا د امر صیغه ده خو امر په هرځاني کښي د وجوب

په معنی نه وی قرآن کښي الله تعالی فرماني (وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا) یعنی کله چې تاسو د احرام څخه حلال شئ نو ښکار کوئ اوس په دي ځاني کښي د حلالیدو څخه روسته ښکار کول د چا په نیز هم واجب نه دي حالانکه د امر صیغه ده دغه شان دلته هم «اهریقا» د وجوب دپاره نه دي بلکه د نورو روایاتو په رنرا کښي دا امر د سننیت دپاره دي

د دویم فریق دلیل: جمهور فقهاء فرماني چه په اکثر و احادیثو کښي د عقيقې دپاره د سنت لفظ ونیلې شوې دي لهدا سنت دی واجب نه دی

الفصل الأول

[۳۳۱] د ماشوم مخله د خیرې لرې کولو حکم

۳۳۱- [۱] (۱) عَنْ سَلْمَانَ بْنِ عَامِرٍ الْعَنْبَرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: ^[۱] سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: ^[۲] «مِمَّا الْعُلَامُ عَقِيقَةً ^[۳] فَأَهْرِيقُوا عَنْهُ دَمًا ^[۴] وَأَمِيطُوا عَنْهُ الْأَذَى» ^[۵]، رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

ترجمه: ۱ حضرت سلمان ابن عامر ضبی ^[۱] وايي، چې ما د رسول الله ^[۲] نه اوریدل، چې د هلك په پیدا کیدو عقیقه کول (مسنون یا مستحب) دي، نو د هغه د طرف نه خاروي ذبح کوي، ^[۳] او د هغه نه تکلیف (یعني د هغه د سر و بنستان او خیرې، لرې کړي) بخاري

حل اللغات: ۱ عقیقه: د ماشوم د پیدائش په اوومه ورځ خاروي ذبح کول ^[۱]، فاهریقوا: نو توبې کړي، وبهيوئ، ^[۲] وأمیطوا: امانت د ازالې معنی کښې دي، لرې کړي، ^[۳] الأذى: تکلیف، خیرې

تسبیلات:

قوله: أَمِيطُوا عَنْهُ الْأَذَى:

د اذی مخه روا: امانت د ازالې معنی کښې دي او د اذی نه مراد خیرې وغیره دي چې د پیدائش د وخت نه د سر په وینستو کښې وی بلکه دغه وینسته پخپله خیرې دي

[۳۳۰] تحنیک مسنون عمل دي

۳۳۰- [۲] (۲) وَعَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - : ^[۱] «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - كَانَ يُؤْتِي بِالْغُبَّانِ ^[۲] فَيَبْرِكُ عَلَيْهِمْ ^[۳] وَيُحَنِّكُهُمْ ^[۴]»، رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

ترجمه: ۱ او د بي بي عائشي ^[۱] نه روايت دي چې نبي کریم ^[۲] ته به (نوزیدلي) کوشنیه (ماشومان) راوستل شو، ^[۳] حضور ^[۴] به د هغوی د پاره د برکت دعا کوله (یعني د هغوی په مخکې به بي فرمايل بَارَكَ اللَّهُ عَلَيْكَ اللَّهُ تعالی دي په تا برکت او رحمت نازل کړي) ^[۵] او د هغوی تحنیک به يي کولو (مسلم)

حل اللغات: ۱ فَيَبْرِكُ: د برکت دعا به يي کوله، ^[۲] وَيُحَنِّكُهُمْ: د تحنیک نه دي، کجوره جونيل اوبيا هغه د ماشوم په خوله کښې ورکول

(۱) اخرجه البخاري في كتاب العقيقة/باب إمطة الأذى عن الصبي في العقيقة (رقم- ۵۴۷۱) وابوداود في كتاب الضحايا/باب في العقيقة (رقم- ۲۸۳۹) والترمذي في كتاب الأصاحي عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب الأذان في أذن السلولد (رقم- ۱۵۱۵) والنسائي في كتاب العقيقة/باب العقيقة عن الغلام (رقم- ۴۲۱۴)

(۲) اخرجه مسلم في كتاب الطهارة/باب حكم بول الطفل الرضيع وكيفية غسله (رقم- ۱۰۱- ۲۸۶) وابوداود في كتاب الأدب/باب في الصبي يولد فيؤذن في أذنه (رقم- ۵۱۰۶)

تسهيلات: قوله: وَتَمَيَّنْكُمْ:

و تحنيک شرمي تعريف: دهغه عمل نوم دي چه يو عالم يا نيك سرې کهجوره په خله کښې ښه اوچپوی اوبيا دغه لعاب د هغه نوی پيدا شوی ماشوم په خله کښې تالوسره اولگوي ماشوم به دا تير کړي

دتحنيک هيڅونه: کهجوره خوږ څيز هم دي او مبارکه ميوه هم ده په دي وجه ددي انتخاب اوکړې شو په شاتوسره هم دا عمل کيدې شي نوې پيدا شوې ماشوم د بي خودني په حالت کښې وي د هغه د بدن حواس او مشاعر په خوږ څيز سره را بيدا ريزي

دتحنيک فائده: کله چې د يو ماشوم خيتي ته رومي خوراک د يو عالم يا صالح سرې لعاب رسيدلوسره برکت هم راځي. او کله چه نبي د چاتحنيک اوکړي دهغه به څه واني اوچه سيد الاولين وآلآخيرين وي نوبياخوبه دتحنيک شان څه بل رنگ وي

[۳۱۵] دهجرت څخه روسته په مدينه کښې اولني پيدا شوې ماشوم

۳۱۵- [۳] (۱) «وَعَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا (۱) أَنَّهَا تَحَلَّتْ بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ عَمَةً (۲) قَالَتْ: قَوْلَهُنَّ بُقْبَاءَ (۳) ثُمَّ أَتَيْتُ بِهِ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - (۴) فَوَضَعْتُهُ فِي جُفْرِ (۵) ثُمَّ دَعَا بِمَرَّةٍ فَصَفَّهَا (۶) ثُمَّ تَقَلَّ فِي فِيهِ (۷) ثُمَّ حَنَّكَ (۸) ثُمَّ دَعَا لَهُ وَيَا زَكَ عَلَيْهِ (۹) فَكَانَ أَوَّلَ مَوْلُودٍ وَلِدَ فِي الْإِسْلَامِ». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: ۱ د بي بي اسماء بنت ابي بکر رضي الله عنه نه روايت دي ۲ چې په مکه کې عبدالله ابن زبير رضي الله عنه د هغې په خيته وو، ۳ بي بي اسماء رضي الله عنها وايي چې د بقاء په مقام زما اولاد (عبدالله) پيدا شو، ۴ نو د عبدالله په اخستو سره زه د حضور صلی الله علیه و آله په خدمت کې حاضره شوم. ۵ او هغه مي د حضور صلی الله علیه و آله په غيږه مبارکه کې ورکړه ۶ او نبي عليه السلام خورما [قجوره] راوغوښته، هغه يې وژووله، ۷ بيا د خلې مبارکي لاري يې د هغه په خله کې واچولي، ايمنی حضور صلی الله علیه و آله هغه کجور چې د حضور صلی الله علیه و آله لارو مبارکو سره يو ځای شوي وه، د عبدالله په خله کې واچوله. ۸ او بيا هغه خورما يې د هغه د تالو سره اولگوله، ۹ د دي نه پس حضور صلی الله علیه و آله د هغه د پاره دبرکت دعا وکړله، ايمنی داسې يې وفرمايل چې الله تعالی دي په ده برکت نازل کړي، ۱۰ نو عبدالله ابن زبير رضي الله عنه په مهاجرينو کې اولني ماشوم وو چې د اسلام په عهد کې پيدا شو (بخاري مسلم)

حل اللسان: ۱ تَحَلَّتْ: راوچت کړې وو. ۲ جُفْر: په غيږه کښې. ۳ فَصَفَّهَا: اونې جوړله. ۴ تَقَلَّ: اونې توکلې. ۵ فِيهِ: په خوله دهغه کښې. ۶ حَنَّكَ: تحنيک نې اوکړو هغه ته.

(۱) اخرجه البخاری فی کتاب الحقيقة/باب تسمية المولود غداة يولد. لمن لم يقع عنه. وتحنيكه (رقم- ۵۵۶۹) ومسلم فی کتاب الأدب/باب استحباب تحنيك المولود عند ولادته وحمله إلى صالح يحنكه. وجواز تسميته يوم ولادته. واستحباب التسمية بعبد الله وإبراهيم وسائر أسماء الأنبياء عليهم السلام (رقم- ۲۶ - (۲۱۴۶) واحمد فی المسند: ۳۴۷/۶

تسهيلات:

قوله: فَكَانَ أَوَّلَ مَوْلُودٍ وَلِدَ فِي الْإِسْلَامِ:

دهجرت هغه روسته اولتى پيدا شوى مهاجروا انصار ما شومان؛ يعنى د هجرت نه پس په مهاجرينو كښې چه كوم رومې بجې پيدا شوې وو هغه عبدالله بن زبیر وو او په انصار مدينه كښې د اسلام نه پس چه كوم رومې بجې پيدا شوې وو هغه نعمان بن بشير انصارى وو

الفصل الثاني

[٣] د عقيقي د چيلو تعداد

٣١٥٠ - [٣] (١) عَنْ أَمْرِ كُرْزٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: [٢] سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: [٣] «أَفِرُّوا الظِّلْمَ عَلَى مَكَائِنِهَا» [٤] قَالَتْ؟ وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ [٥] «عَنِ الْغَلَامِ شَاتَانِ، وَعَنِ الْجَارِيَةِ شَاةٌ [٦] وَلَا يَغْرُكُمُ ذِكْرُنَا كُنْ أَوْ إِنَّا كُنَّا»، رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَالتِّرْمِذِيُّ [٧] وَالنَّسَائِيُّ مِنْ قَوْلِهِ: يَقُولُ "عَنِ الْغَلَامِ إِلَى آخِرِهِ [٨] وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ.

توجهه: [١] بي بي ام كرز رضي الله عنها وايي [٢] چې ما د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه واوريدل [٣] چې مرغان د هغوى په جالو كې پرېږدى، [٤] ام كرز رضي الله عنها وايي چې ما د حضور صلى الله عليه وسلم نه دا هم واوريدل [٥] چې په عقيقه كې د هلك د طرف نه دوه چيلۍ او د جنين د طرف نه يوه چيلۍ ده، [٦] او په دې كې ستاسو د پاره څه نقصان نشته، چې هغه نر وي يا ښځه وي، [يعنى د دې خبرې لحاظ ضروري نه دي، چې د هلك په عقيقه كې دې چيلې ذبح كړل شي او د جنين په عقيقه كښى دى چيلۍ ذبح كړل شي]، [ابوداؤد د ترمذي] [٧] د نسائي رحمته الله په روايت كې د يقول عن الغلام نه تر آخره پوري دي، [٨] او ترمذي رحمته الله ويلي دي چې دا حديث صحيح دي حل الفان: ① اُفِرُّوا: د امر صيغه ده بقرار اوساتى، ② مَكَايِنًا: دمكنه جمع ده، د مرغى د اوسيدو جاله (كور)

تسهيلات:

قوله: أَفِرُّوا الظِّلْمَ عَلَى مَكَائِنِهَا

د مذكورہ جملي پس منظور: د عربو عادات ووجه د يو كار د پاره د تللو په وخت به نى د جالو نه مرغى الوزولې او پاره كولې به نى دې د پاره چه په دې سره د كار د انجام د كاميابى يا ناکامى اندازه اوشى كه چرې مرغى به د جالې نه ښى طرف ته تلله نوعرب به ډير خوشحاليدل اوسفر به نى جارى ساتلو او كه چرې مرغى به گس طرف ته الوتله نوعربو به

(١) اخرجه ابوداود فى السنن كتاب الضحايا/باب فى العقيقة (رقم- ٢٨٣٥) والترمذى فى كتاب الاضاحى عن رسول الله صلى الله عليه وسلم /باب الاذان فى اذن المولود (رقم- ١٥١٦) والنسائى فى كتاب العقيقة/كم يعق عن الجارية (رقم- ٤٢١٧) وابن ماجه فى كتاب الذبايح /باب العقيقة (رقم- ٣١٦٢) واحمد فى المسند: ٣٨١/٦

دَدِي نَه بَدْفَالِي نِيُولَه سَفَرَبِه نِي خَمُولو او واپس به راتلل دا تُول وِهَم پَرستِي وه پَه دِي وَجِه
نَبِي كَرِيْم دَدِي نَه مَمَانَعَت اَوْ فَرْمَانِيْل
قَوْلَه: وَلَا يَغُرُّكُمْ ذُكْرَانَا كُنْ أَوْ اَنَا:

پَه عَقِيْقَه كَنِي د نَو او بَنُغِي چِيْلِي بَر اِيُوِي: يعْنِي پَه دِي كَنِي هِيْخ حَرَج نَشْتِه دِي چَه پَه دُوو
چِيْلو كَنِي نَر وِي كِه مَادِه وِي دَا ضَرْوَرِي نَه دِي چَه د هَلَك دَ طَرَف نَه نَر وِي اَوْد جِيْنِي د
طَرَف نَه مَادِه وِي

[٣٥٣] د عَقِيْقِي اَهْمِيْت

٣٥٣- [٥] (١) وَعَنِ الْحَسَنِ، عَنْ سَمُرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -
«الْفُلَامُ مُرْتَهَنٌ بِعَقِيقَتِهِ» [٢] تُذَبَّرُ عَنْهُ يَوْمَ السَّابِرِ، وَيُسَمَّى، وَيُحْلَقُ رَأْسُهُ» "رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ
وَالنَّسَائِيُّ [٣] لَكِنْ فِي رِوَايَتِهِمَا "رَهِيْنَةُ" بِدَلِّ مُرْتَهَنٍ [٤] لَوْ فِي رِوَايَةِ لِأَحْمَدَ وَأَبِي دَاوُدَ وَيُدْمَى مَكَانَ "وَيُسَمَّى"
[٥] وَقَالَ أَبُو دَاوُدَ وَيُسَمَّى أَصَمٌ.

تَوْجِهه: [١] اَوْ حَسَن بَصْرِي د حَضْرَت سَمُرَه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نَه نَقْل كُوي چِي رَسُولُ اللهِ ﷺ فَرْمَايِي:
هَر كُوشَنِي د خِيْلِي عَقِيْقِي پَه بَدْلَه كِي گُروِي (گَانَه) دِي، [٢] اَد هَغِه د پِيْدَا نَشَا پَه اَوومِه
وَرخ دِي د هَغِه د عَقِيْقِي د پَارِه يُو پَسِه ذَبَح كَرل شي، پَه اَوومِه وَرَخ دِي نُوْم كِيخُوْدل شي،
اَوْ سَر دِي وَخَرِيْل شي، دَا رَوَايَتِ اَحْمَد، تَرْمِذِي، اَبُو دَاوُد، اَوْ نَسَائِي نَقْل كَرِي دِي، [٣] لِيكِن
د اَبُو دَاوُد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ اَوْ نَسَائِي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ پَه رَوَايَت كِي د مُرْتَهَن پَه خَائ د رَهِيْنَةُ لَفْظ دِي، [٤] اَوْدَام
اَحْمَد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ اَوْ دَاوُد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ پَه يُو رَوَايَت كِي د يُمْتِي پَه خَائ وَيُدْمَى دِي، [٥] اَوْ اَبُو دَاوُد رَضِيَ اللهُ
عَنْهُ وِيلِي دِي چِي لَفْظ يَسْمِي زِيَاَت صَحِيْح دِي
حَل الْفَنَان: ① مُرْتَهَن: گَانَه، گُروِي، ② رَهِيْنَةُ: گَانَه، گُروِي، ③ يُدْمَى: دَا دَ تَدْمِيَة نَه دِي پَه وِيَنَه
كَنِي كَكِر كُول

تسهيلات:

قَوْلَه: الْفُلَامُ مُرْتَهَنٌ بِعَقِيقَتِهِ

د مُرْتَهَن بِعَقِيْقَتِه پَه مَعْنُوْم كَنِي دَوَه اَقْوَال: ① يعْنِي دَ مَاشُوْم صَحْت اَوْدَ هَغِه پَالَنَه اَوْدَ آفَاتُونَه
حَفَازَت پَه عَقِيْقَه بَانْدِي مَوْقُوف دِي
② كِه چَرِي عَقِيْقَه نِي اَوْنَه كَرِه اَوْ مَاشُوْم مَرِشُو نَو هَغِه بَه پَه قِيَاْمَت كَنِي دِي دَ مَوْرِيْلَار شَفَاعَت
نَه كُوي نُو شَفَاعَت مَوْقُوف اَوْ مَحْبُوس دِي پَه عَقِيْقَه بَانْدِي

(١) اخْرَجَه اَبُو دَاوُد فِي السَّنَنِ كِتَابُ الضَّعَائِيَا/بَابُ فِي الْعَقِيقَةِ (رَقْم- ٢٨٣٧) وَالتِّرْمِذِيُّ فِي كِتَابِ الْأَضَاحِي/بَابُ مِنَ الْعَقِيقَةِ (رَقْم- ١٥٢٢) وَالنَّسَائِيُّ فِي كِتَابِ الْعَقِيقَةِ/بَابُ مَتَى بَعْدُ؟ (رَقْم- ٤٢٢٠) وَابْنُ مَاجَه فِي كِتَابِ الذِّبَانِ/بَابُ الْعَقِيقَةِ (رَقْم- ٣١٤٥) وَاحْمَدُ فِي الْمُسْنَدِ: ١٩٦٥

قوله: لَكُنْ فِي رَوَايَتِهِمَا "رَهِينَةً" بِذَلِكَ مُرْتَهَنٌ:

د لفظ مرتهن عدم صحت: "مرتہن" ہفہ سہی تہ وائی چاسرہ چہ د چا رهن کیخودې شوې وی دامطلب دلته صحیح نه جوړېږی نوکه چرې دمرتہن په خانی "الغلام مرتہن" اسم مفعول واخستې شی نومعنی به صحیح شی لیکن په روایاتوکېنې داسې لفظ نه ملاوېږی، نو داسې معلومېږی چې دلته مرتہن ونیلوسره دیو راوی نه سهو شوې ده او صحیح لفظ هم هغه "رهینه" دې کوم چہ ابوداؤد او نسائی کښې ذکرکړې شوې دې

قوله: وَفِي رَوَايَةٍ لِأَحْمَدَ وَأَبِي دَاوُدَ وَبُذْمَى مَكَانَ "وَيَسْمَى"

د يَدْمَى مفهوم: په دې روایت کښې لفظ "بذمي" هم نقل دې کوم چہ امام احمد رحمته په مسند احمد کښې ذکرکړې دې. دا د تدمیه نه دې چہ په وينه کښې د ککړ کولو په معنی کښې دې ماشوم به د عقیقې په وينه کښې ککړ کولې شی

قوله: وَقَالَ أَبُو دَاوُدَ وَيَسْمَى أَصَحُّ:

د يَدْمَى د رَوَايَتِ عدم صحت: دا د جاهليت طريقه وه لهذا په دې لفظ کښې هم د يو راوی د طرفه تصرف شوې دې. اصل لفظ بذمي "دې يعنی د ماشوم نوم به کیخودې شی ابوداؤد داصحیح گرځولې دې

[۱۴۱۸] د هلك په عقیقه کښې يوه چيلی ذبح کول

۱۴۱۸- (۱۹) ۱(۱) وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ حُسَيْنٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ۱(۲) قَالَ: «عَقَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنِ الْحَسَنِ بِشَاوٍ ۳(۳) وَقَالَ: يَا فَاطِمَةُ اخْلُقِي رَأْسَهُ ۴(۴) وَتَصَدَّقِي بِزَنْتِهِ شَعْرَةً فَفَعَلَتْ ۵(۵) فَوَزَنَ ثَلَاثَةَ فُكَّانٍ وَزَنَهُ دِرْهَمًا أَوْ بَعْضَ دِرْهَمٍ ۶(۶). رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ ۷(۷) وَإِسْنَادُهُ لَيْسَ بِمُتَّصِلٍ ۸(۸) لِأَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ بْنِ حُسَيْنٍ لَمْ يُدْرِكْ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ.

توجه: ۱(۱) حضرت محمد ابن علي ابن حسين رحمته (يعنی حضرت امام محمد باقر ابن امام زين العابدين ابن امام حسين شهيد رحمته) د حضرت علي ابن ابي طالب رحمته نه روایت کوي ۲(۲) چې هغه وفرمايل چې رسول الله رحمته (داخل لمسي او زما د زوي) حسن رحمته په عقیقه کې يوه (چيلی) ذبح کړي وه، ۳(۳) او وي فرمايل چې اي فاطمه! رحمته (د ده (حسن رحمته) سر وڅروه، ۴(۴) او د هغه د ويستانو په وزن سپين زر صدقه کړه، ۵(۵) نو مونږ د هغه ويستان وزن کړل، نو هغه د يو درهم يا د يو درهم نه د کم وزن وو، ۶(۶) ترمذي رحمته دا روایت نقل کړي دي او ويلي يې دي چې دا حديث حسن غريب دي، ۷(۷) او ددې اسناد متصل (يعنی مسلسل) نه دي، ۸(۸) ځکه چې محمد ابن علي ابن حسين رحمته د حضرت علي بن ابي طالب رحمته زمانه نه ده ليدله.

حل اللغات: ① عَقَّ: عقیقه ئې اوکړه، ② بَزْنَةٌ: په برابر،

تسهيلات:

قوله: عَقَى رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنِ الْحَسَنِ بِشَاةٍ:

هـ تعارض اشكال: ① په زير بحث حديث كښې د يوې چيلنې د ذبح بيان دې سنن ابوداؤد كښې هم دغه شان دې

② په سنن نسائي كښې د دوو كېش ذكر دې

③ دې څخه مخكښې حديث نمبر (٤١٥٢)، كښې د عقيقې دا ضابطه بيان كړې شوې ده چه د هلك د طرف نه دوه چيلې يا چيلنې اود جيننې د طرف نه يو ذكر دې په ظاهره رواياتو كښې تعارض دې

د اشكال هري جوايوه: اصل ضابطه خوهم هغه ده چه په عقيقه كښې د هلك د طرف نه دوه اود جيننې د طرف نه يو چيلې يا چيلنې ده. دلته د حضرت حسن عليه السلام په عقيقه كښې چه د يوې چيلنې د ذبح كولو ذكر دې نو په دې كښې به تاويل كولې شي.

④ زير بحث روايت غير متصل دې په دې كښې انقطاع ده لهذا د دې په ځانې د دوو چيلو والا روايت اولي بالقبول دې.

⑤ يوه چيلنې د حضوراك د طرف نه وه اودويمه د حضرت علي عليه السلام يا حضرت فاطمې عليها السلام د طرف نه وه

⑥ ممكن دى چه د ولادت په وخت نى يوگډ ذبح كړې وي اود عقيقې په وخت نى بل ذبح كړې وي نو دې ته يويو كېش هم ونيلې كيدې شي اودوه هم ونيلى شي

[۳۵۵] د حسنينو په عقيقه كښې يو يو هكډ ذبحه كول

۳۵۵- (١٤) (١) وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: [٢] أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - «عَقَى عَنِ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - كَبْشًا كَبْشًا». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ [٣] وَعِنْدَ النَّسَائِيِّ: كَبْشَيْنِ كَبْشَيْنِ.

توجه: ① او د حضرت ابن عباس عليه السلام نه روايت دي ② چې رسول الله صلى الله عليه وسلم د امام حسن عليه السلام او د امام حسين عليه السلام په عقيقه كې يو يو پسه ذبح كړ (ابوداؤد [٣] او نسائي دوه دوه پسونه نقل كړي دي

حل التفات: ① عَقَى عقيقه نې او كړه. ② كَبْشًا: گډ.

تسهيلات:

قوله: عَقَى عَنِ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - كَبْشًا كَبْشًا

هـ تعارض اشكال: وړاندې په حديث نمبر (٤١٥٢)، كښې يوه ضابطه ده چه د هلك د طرفه دوه

(١) اخرجه ابوداؤد فى السنن كتاب الضحايا/باب فى العقيقة (رقم- ٢٨٤١) والنسائي فى كتاب العقيقة/كم يعق عن الجارية (رقم- ٤٢١٩)

جیلی اود جینی د طرفه د یوې چیلې عقیقه ده اودلته په دې حدیث کښې دې چې نبی علیه السلام په حسنینو کښې د هریو د طرفه یو یو گډ ذبح کړې وو دا ښکاره تعارض دې ده **تعارض جوړ**؛ اصل خیز ضابطه شوه او په دې حدیث کښې چې د یو یو گډ ذکر دې په دې کښې هغه احتمالات موجود دی د کومو ذکر چې حدیث نمبر ۲۱۵۲، په شرح کښې شوي دي

[۲۱۵۲] د بچی څخه د عقیقه کولو محبوبیت

۲۱۵۲- [۸] (۱) وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ (۲) قَالَ: «سُبُّ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنِ الْعَقِيقَةِ. (۳) فَقَالَ "لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْعُقُوقَ" (۴) كَأَنَّهُ كَرَّةُ الْإِسْمِ. (۵) وَقَالَ "مَنْ وَلِدَ لَهُ وَلَدًا (۶) فَأَحَبَّ أَنْ يَتْلُكَ عَنْهُ فَلْيَتْلُكَ. (۷) عَنِ الْغُلَامِ شَاتَيْنِ (۸) وَعَنِ الْحَارِثَةِ شَاةً" (۹) رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتَّيَّمِيُّ.

ترجمه: [۱] او حضرت عمرو بن شعيب د خپل پلار نه او هغه د خپل نيکه نه روايت کوي [۲] چې هغه اوويل چه د رسول الله ﷺ نه د عقیقه باره کې پوښتنه وشوه. [۳] نو هغه ﷺ وفرمايل الله تعالی ﷻ عقوق نه خوښوي، [۴] گویا آنحضرت ﷺ دا فعل په لفظ عقیقه سره موسوم کول (نومول) خوښ نه کړو، [۵] او بیا یې وفرمایل د کوم سړي چې زوی پیدا شي، [۶] هغه ته پکار دي، چې هغه د هغه د طرفه ذبح اوکړي [۷] هلك د طرف نه دوه بري چيلی، [۸] او د جنی د طرف نه یوه بزه (چیلی) - (ابوداؤد نسائي)، حل الثقلان: ⑩ العُقُوقُ: نافرمانی، ⑪ أَنْ تَتْلِكَ: چه قربانی کړی، ذبح کړي. ⑫ الْحَارِثَةُ: جنی.

تسهيلات:

قوله: فَقَالَ "لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْعُقُوقَ":

د مذکوره جملې ظاهرې مطلب: ددې حدیث په ظاهره مطلب دادې چه کله د نبی کریم نه د عقیقي باره کښې پوښتنه اوکړې شوه نوښی کریم اوفرمانیل الله تعالی عقوق یعنی نافرمانی نه خوښوی لهذا د چا چه عقیقه اوشوه هغه د عقوق نه بچ شو لکه چه دا د عقیقي کولو ترغیب دي

قوله: كَأَنَّهُ كَرَّةُ الْإِسْمِ:

د راوي د کمان تغلیط: دا مذکوره الفاظ دیو راوی د طرفه تفسیر دې هغه دا کنرلی چه نبی کریم لفظ عقوق نه خوښولو حالانکه حقیقت داسې نه دي نبی کریم اسم پخپله استعمال کړې دي

[٣٤٤] د ماشوم غوږ کښې اذان کول

٣٤٤- (١٩) (١) وَعَنْ أَبِي رَافِعٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَذَّنَ فِي أُذُنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - [٢] حِينَ وَلَدَتْهُ فَاطِمَةُ بِالصَّلَاةِ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَأَبُو دَاوُدَ. [٣] وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ

ترجمه: [١] او حضرت ابو رافع رضي الله عنه وايي [٢] چې ما رسول الله صلى الله عليه وسلم وليدلو چې د حسن ابن علي رضي الله عنه په غوږ کې يې اذان وکړو [٣] کوم وخت چې د بي بي فاطمي رضي الله عنها نه هغه پيدا شو. او هغه اذان د مانځه د اذان په شان وو. ترمذي ابوداؤد [٣] او ترمذي رحمتهما ويلي دي چې دا حديث حسن صحيح دی.

تسهيلات: قوله: أَذَّنَ فِي أُذُنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا:

د ماشوم په غوږ کښې اذان کول: دې حديث نه دا خبره معلومه شوه چه د ماشوم په غوږ کښې اذان کول مستنون دي.

په نې غوږ کښې اذان او گس کښې اقامت کول: د شرح السنه په يو روايت کښې دي چه نبی کریم صلى الله عليه وسلم او فرماښل چه د کوم کس په کور کښې ماشوم پيدا شي او دې دهغه په نې غوږ کښې اذان او کړی شي او په گس غوږ کښې نې تکبير او وانی نو هغه ماشوم ته به د ام الصبيان بيماری نه لگي.

د ماشوم په غوږ کښې د تلو کلمات وويل: امام نووی رحمه الله نه دا الفاظ منقول دي چه د ماشوم په غوږ کښې دا الفاظ وويل مستحب دي "إني أعيد هاهنا بك وذريتها من الشيطان الرجيم"

د اذان کولو په حکمت کښې دوه اقوال: ① ملا علی قاری رحمه الله فرماني چه د ماشوم په غوږ د اذان کولو حکمت دا دي چه د ماشوم په غوږ کښې د تلو نه اول د الله تعالی د ذکر اطلاع دعوت إلى الایمان والصلوه په طور ورسیري ځکه چه ددې بنيادی رکن مونځ دي (مرقات).

② ما د یو عالم څخه اوریدلی وومعلومه نه ده چې هغوی به دا خبره د کوم کتاب څخه کړی وی چې د ماشوم په نې غوږ کښې اذان او گس غوږ کښې اقامت کولو کښې دې طرف ته اشاره ده چې اې ماشومه لکه څومره وخت چې د اذان او اقامت په مینځ کښې وی دغه شان ستا دنیا ته راتگ او ددې څخه د واپس تلو وخت ډیر کم او معمولی دې په دې کښې د آخرت دپاره نیک اعمال اوکړه او د دنیا په تماشو مه نیازېږه.

لکه څنگه چې حافظ صاحب فرمایلی دي

□ د دنیا په تماشو چې څوک نیازېږي
دا هم نن نې تماشه ده صبا نه ده

١) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الادب/باب في الصبي يولد فيؤذن في اذنه (رقم-٥١٠٥) والترمذي في كتاب الاضاحي عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب الاذان في اذن المولود (رقم-١٥١٤) واحمد في المسند: ٩/٤

الْفَصْلُ الثَّالِثُ

[۳۸۸] په اوومه ورځ عقیقه ڪول

۳۸۸- (۱۰) ۱ «عَنْ بُرَيْدَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: ۱ كُنَّا فِي الْمَجَاهِلِيَّةِ إِذَا وَلِدَ لِأَحَدِنَا غُلَامًا ۲ دَبَبَ شَاةً وَكَطَمَ رَأْسَهُ بِدُمِهَا ۳ فَلَمَّا جَاءَ الْإِسْلَامُ ۴ كُنَّا نَدْبِئُ الشَّاةَ يَوْمَ السَّابِعِ ۵ وَنَحْمِلُ رَأْسَهُ ۶ وَنَلَطُخُهُ بِزَعْفَرَانٍ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ ۷ وَزَادَ زَيْنٌ: وَلَسْتِي بِهِ.

توجه: ۱ حضرت بريدہ رضی اللہ عنہ وایي چې په زمانه د جاهليت کې دا دستور وو، چې په مونږ کې به د چا هلك پيدا شو، ۲ نو هغه به بزه (چيلی) ذبح کوله، او د هغه بزې وينه به يې د هغه هلك په سر مړله ۳ خو کوم وخت چې د اسلام زمانه راغله، ۴ نو مونږ به (د وړوکي د پيدائش) په اوومه ورځ بزه (چيلی) ذبح کوله، ۵ د هغه سر به مو خړولو، ۶ او د هغه په سر به مونږ زعفران لگول، (ابوداؤد) ۷ او د زرين مطهر په روايت کې دا الفاظ هم دي چې مونږ به په اوومه ورځ د هغه نوم کيځو دلو.

حل اللسان: ① كَطَمَ: مړلې به نې، ککړ کولې به نې،

تسبیلات:

قوله: وَكَطَمَ رَأْسَهُ بِدُمِهَا:

دجاهليت د زمانې وسم: په جاهليت کښې به خلقو ماشوم د عقیقې د خناور په وینو کښې ککړ کولو. په دې سره به د ماشوم په طبیعت کښې خناور توب راتلو.

قوله: وَنَلَطُخُهُ بِزَعْفَرَانٍ:

په ماشوم باندې زعفران لگول: اسلام د ماشوم په بدن د وینې لگولو په ځانې د زعفرانو لگولو حکم ورکړو دې دپاره چه ماشوم مشک او زعفران جوړشی په دې وجه علماؤ لیکلی دی چه د عقیقې خوراک سره لږه شیرینی هم کیدل پکار دی چه د ماشوم اخلاق خواږه شی اسلام د جاهليت طریقه موقوف کړه اوخپله مبارکه طریقه نې جاری کړه په دې وجه مسلمانانوله د اسلام طریقه خپلول پکار دی.

[۲۱] كِتَابُ الْأُطْعِمَةِ

ذُخْرًا كَوْنُ بَيَان

خلاصة الباب:

فيه تسعة وسبعون أحاديث مشتملة على خمس عشرة مسئلة:

- ① آداب الأكل قولاً وفعلًا: ١، ٢، ٣، ٤، ٥، ٦، ٧، ٨، ٩، ١٠، ٢٦، ٢٧، ٤٠، ٤١، ٤٢، ٤٨، ٤٩، ٥٥، ٧٠، ٧٤، ٧٧، ٧٩.
- ② ضيق المعيشة في زمن النبي ﷺ: ١١، ١٢، ١٣، ٣١، ٣٢، ٣٣، ٣٤.
- ③ عدم الإنكار على العيب في الطعام: ١٤.
- ④ قباحة كثرة الطعام: ١٥، ٧٥.
- ⑤ الموازنة في الطعام: ١٦، ١٧.
- ⑥ فضائل بعض الأطعمة: ١٨، ١٩، ٢١، ٢٢، ٢٣، ٢٥، ٢٨، ٢٩، ٣٠، ٥٤، ٥٧، ٥٨، ٥٩، ٦١، ٦٦، ٦٩، ٧١، ٧٢، ٧٦، ٧٨.
- ⑦ حكم الأكل بالكسب والسن: ٢٠، ٥١، ٥٢، ٦٤، ٧٣.
- ⑧ حكم الجمع بين الطعامين: ٢٤، ٦٠، ٦٣.
- ⑨ كراهة بعض الأطعمة: ٣٥، ٣٦، ٦٧، ٦٨.
- ⑩ جواز الكيل في الطعام: ٣٧.
- ⑪ التحميد عند فراغ الأكل: ٣٨، ٣٩، ٤٣، ٤٤، ٤٥.
- ⑫ غسل اليدين قبل الأكل وبعده وتركه أحيانًا: ٤٦، ٤٧، ٥٠، ٦٦.
- ⑬ الاحتباب عن بعض الأطعمة للمريض: ٥٣.
- ⑭ تصفية الطعام من السوس (السوس دود يقع في النمر): ٦٣.
- ⑮ تفصيل الحلال والحرام: ٦٥.

د طعام په تعريف كېږي **دري الوال**، ① اطعمة د طعام جمع ده علامه جوهری **بَيِّنَةٌ** وائی الطعام مایکل یعنی کوم خیز چه خوړلې شی او کله د دې اطلاق د غنمو سره خاص وی

② طعام هغه خوراک ته هم وائی کوم چه پوخ کړې شوې تیارشی

③ طعام هغه خوراک ته وائی چه د اولگې لري کولو د پاره تیارولې شی او یو قول دا هم دې چه هغه خوراک په کوم چه خپته دکه شی هغې ته طعام وئیلی شی

الفصل الأول

[۳۸۱] په کهنه کښې د خوراک کولو درې آداب

۳۸۱- [۱] (۱) «عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [۱] كُنْتُ عَلَامًا فِي جَهْرٍ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - [۲] وَكَانَتْ يَدِي تَطْلُشُ فِي الصَّحْفَةِ [۲] فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "سِرَّ اللَّهُ [۳] وَكُلْ بِمِيزَانِكَ [۴] وَكُلْ مِمَّا يَلِيكَ" [۵] مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: ۱) حضرت عمر ابن ابی سلمه رضی اللہ عنہ وایې چې زه وړوګي وم، او د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم په پرورش او تربیت کې وم، [۲] او زما لاس به په لوبښې کې جلتی جلتی سره تاویدلو یعنې څرنگه چې د وړو غادت وي، ما به د خپل مخې نه د خوړلو په ځای خوا دیخوا ته لاس وهلو، [۳] نو رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم ماته وفرمایل چې بسم الله وایه [۴] او په ښي لاس سره یې خوره، [۵] او د هغه جانب نه یې خوره کوم چې تاته نژدې دي (یعنې د خپلې مخې نه یې خوره) بخاري مسلم.

ط الفان: ① مجر: غیره، پرورش، تربیت.

حضرت عمرو بن ابی سلمه مختصر تعارف: دې د حضرت ام المؤمنین حضرت ام سلمه رضی اللہ عنہا خونی دې چې د هغې د رومي خاوند ابوسلمه رضی اللہ عنہ نه وو. د هجرت نه دوه کاله پس پیداشوي وو. کله چې ام سلمه رضی اللہ عنہا او ابوسلمه رضی اللہ عنہ په حبشه کښې وو. په خپلو خوښندو زونرو کښې د ټولونه مشر وو. کله چې د حضور اکرم صلی اللہ علیہ وسلم نکاح ام سلمه رضی اللہ عنہا سره اوشوه هغه وخت دې ماشوم وو. دې نه پس هغه د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم په پالنه کښې راغلو دوی دحضور اکرم صلی اللہ علیہ وسلم نه هم روایت کوی او د خپلې مور بی بی ام سلمه رضی اللہ عنہا نه هم روایتونه نقل کوي. (۳) د عبدالملک بن مروان په زمانه کښې وفات شو. (۴) ابن الاثیر فرمائی چې د هغوی انتقال په ۸۳ هـ کښې شوي. (۵)

تجلیات:

قوله: كُنْتُ عَلَامًا فِي جَهْرٍ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

د جهر رسول الله مفهوم: عمرو بن سلمه د ام سلمه رضی اللہ عنہا د مخکیني خاوندخونی دې ام سلمه رضی اللہ عنہا چې کله د نبی کریم په نکاح کښې راغله نو عمرو بن سلمه هغې سره د نبی کریم په تربیت کښې راغلو هم دې طرف ته "فی جهرا" سره اشاره کړې شوې

قوله: وَكَانَتْ يَدِي تَطْلُشُ فِي الصَّحْفَةِ.

په شریکه دروټي خوراک کولو درې آداب: ده "تطيش" یعنې لاس نی اخوا دیخوا په رکښی کښې

(۱) اخرجه البخاری فی کتاب الأطعمة/باب التسمية على الطعام... رقم الحديث ۵۳۷۶ ومسلم فی کتاب الأشربة/باب آداب الطعام والشراب... رقم الحديث ۵۳۸۸

تاويدلو كله به ني د ديخوا نه خورلو اوكله د آخوا نه لكه چه د ماشومانو عادت وي

رسول الله ﷺ هغه ته درې آداب اوخودل

① بسم الله ونيلوسره خوراك شروع كول

② په بنی لاس باندې خوراك كول

③ د خپلې مخې څخه خوراك كول. دلته د دريو آدابو بيان دي

[۳۸۰] د خوراك په وخت كې بسم الله ويلو اهميت

۳۸۰- (۱۲) (۱) وَعَنْ حُذَيْفَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [۲] «إِنَّ الشَّيْطَانَ يَسْجُلُ الطَّعَامَ أَنْ لَا يَذْكُرَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ» . رَوَاهُ مُسْلِمٌ .

تو جمه: ① حضرت حذيفه رضی اللہ عنہ وايي چې رسول الله ﷺ وفرمايل ② په كوم طعام چې د الله

ﷻ نوم وانخستل شي، نو هغه شيطان خان د پاره حلال گڼي. (مسلم)

حل الفتا: ① يَسْجُلُ: حلال گڼي.

تسهيلات

قوله: إِنَّ الشَّيْطَانَ يَسْجُلُ الطَّعَامَ:

په بسم الله نه وليلو سره په خوراك كې د شيطان شوكت: يعنى د شيطان كوشش وي چه په

يو طريقه مسلمان په غفلت سره خوراك شروع كړى دې د پاره چه شيطان ته موقع ملاو شي

او هغه هم ورسره شي. بسم الله لوستلوسره دا خبيث تخى.

[۳۸۱] په بسم الله سره د شيطان د شوكت څخه حفاظت

۳۸۱- (۱۳) (۱) وَعَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [۲] «إِذَا دَخَلَ الرَّجُلُ بَيْتَهُ [۳] فَذَكَرَ اللَّهَ عِنْدَ دُخُولِهِ [۴] وَعِنْدَ طَعَامِهِ [۵] قَالَ الشَّيْطَانُ: لَا مَهِيَّتَ لَكُمْ وَلَا عِشَاءَ [۶] وَإِذَا دَخَلَ فَلَمْ يَذْكُرِ اللَّهَ عِنْدَ دُخُولِهِ [۷] قَالَ الشَّيْطَانُ: أَذْرَكْتُمُ الْمَهِيَّةَ [۸] وَإِذَا مَرَّ بِذِكْرِ اللَّهِ عِنْدَ طَعَامِهِ [۹] قَالَ: أَذْرَكْتُمُ الْمَهِيَّةَ وَالْعِشَاءَ» . رَوَاهُ مُسْلِمٌ .

تو جمه: ① او حضرت جابر رضی اللہ عنہ وايي چې رسول الله ﷺ وفرمايل ② هرکله چې سړي په

خپل کور کې (يعنى د خوب په ځاي کې) داخلېږي، ③ او د داخلېدو په وخت کې د الله ﷻ

نوم واخلي، يعنى بسم الله ويلو سره په خواب گاه کې داخلېږي، ④ او د خوراك په وخت هم

(۱) اخراجہ مسلم فی کتاب الاشریة / باب آداب الطعام والشراب واحكامهما (رقم - ۱۰۲ - ۲۰۱۷) وابوداود فی کتاب الاطعمة / باب التسمية على الطعام (رقم - ۳۷۶۶) واحمد فی المسند: ۳۸۳/۵

(۲) اخراجہ مسلم فی کتاب الاشریة / باب آداب الطعام والشراب واحكامهما (رقم - ۱۰۳ - ۲۰۱۸) وابوداود فی کتاب الاطعمة / باب التسمية على الطعام (رقم - ۳۷۶۵) وابن ماجه فی کتاب إقامة الصلاة / باب ما جاء فی کم یکر الإمام فی صلاة العیدین (رقم - ۱۲۷۹) واحمد فی المسند: ۳۸۳/۳

د الله ﷻ نوم واخلي، [٥] نو شيطان خپلو تابعدارو ته وايي چې په دي کور کې نه ستاسو د پاره څه خای شته، او نه طعام شته، [٦] او کله چې سړي په کور 'خواب گاه' کې د داخلیدو په وخت د الله ﷻ نوم نه اخلي، [٧] نو شيطان خپلو تابعدارو ته وايي، چې په دي کور کې تاسو ته خای ملاؤ شو، [٨] او هر کله چې سړي د طعام خوړلو په وخت د الله ﷻ نوم نه اخلي، [٩] نو شيطان خپلو تابعدارو ته وايي چې په دي کور کې تاسو ته خای هم ملاؤ شو او طعام هم، (مسلم)

حل اللغات: ① مَبِيتٌ: د شپې تیرولو ځانې، ② عَشَاءٌ: د ماښام روتی

تسهيلات:

قوله: لَا مَبِيتَ لَكُمْ وَلَا عَشَاءَ:

د بسم الله په وجه د شیطانونو نه د کور حفاظت: کورته د راتلو په وخت اوبيا د خوراک کولو په وخت کله سړي بسم الله وائي نو د شیطانونو د جماعت امير هغوی ته وائی دلته نه خوراک شته اونه د شپې تیرولو گنجائش شته.

قوله: أَذْرَكُكُمْ النَّبِيَّتَ وَالْعَشَاءَ:

د بسم الله نه وليو په وجه په خوراک او جماع کې د شيطان شرکت: اوکه یو سړي کورته د راتلو په وخت بسم الله نه وائي نوهم دغه شيطان وائي خوشحاله شنی روترو خوراک او شپه تیرول دواړه ملاؤ شو. علماء ليکلی دی چې بيا ابليس دې سړي سره په جماع کېږي هم شریکېږي د نن صبا درو کېږي د جهالت په وجه دا وباء عام شوې ده ماږن طبقه د بسم الله نه لرې ده.

[٢٢٣] په بني لاس د خوراک څښاک کولو مسنونیت

٢٢٣- (١٣) [١] وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -: صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - «إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَأْكُلْ بِبَيْنِهِ» [٢] وَإِذَا شَرِبَ فَلْيَشْرَبْ بِبَيْنِهِ». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: [١] او حضرت ابن عمر رضی الله عنهما وايي چې رسول الله ﷺ وفرمايل [٢] هر کله چې په تاسو کې یو سړي طعام خوړي، نو په بني لاس سره دي خوړي، [٣] او هر کله چې څه شي څکي نو په بني لاس سره دي څکي، (یعنی د اوبو وغيره لوبښي دي په بني لاس سره نیسي) (مسلم)

تسهيلات:

قوله: إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَأْكُلْ بِبَيْنِهِ:

په بني لاس د خوراک کولو حکم: شریعت د انسان هر ځانی رهنمائی کړې ده لهذا د شریعت

(١) اخرجه مسلم فی کتاب الأشربة/ باب آداب الطعام والشراب واحكامهما (رقم- ١٠٣ - ٢٠١٨) وابدود فی کتاب الأطعمة/ باب التسمية علی الطعام (رقم- ٣٧٦٥) وابن ماجه فی کتاب إقامة الصلاة/ باب ما جاء فی کم یکبر الإمام فی صلاة العیدین (رقم- ١٢٧٩) واحمد فی المسند: ٣٨٢/٣

حکم دې چه خوراک په بنی لاس کوئی او ډک اودس ماتې په گس لاس باندې صفا کونی اوس که یوسړې د دې الته چلیږي او په گس لاس باندې خوراک کوی نو د شریعت نافرماشی سره سره به دده خوراک هم بې مزي شی ځکه چه کله ده ته یادېږي چه اوس لږ ساعت وړاندې نی په گس لاس باندې خان صفا کړې دې او اوس هم هغه لاس په خله کښې ورکوی او حتی نی نودده به کرکه پیدا کیږي او خوراک به نی بې مزي شی

[۲۲] په کس لاس سره د خوراک څښاک کولو سمانعت

۲۲- [۱۵] (۱) وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ-: «لَا يَأْكُلَنَّ أَحَدُكُمْ بِمِثَالِهِ (۲) وَلَا يَشْرَبَنَّ بِهَا» (۳). فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَأْكُلُ بِمِثَالِهِ وَيَشْرَبُ بِهَا، رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: ۱) او حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہما وایي چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایيل ۲) په تاسو کې دي یو سړي په چپ اگس لاس سره طعام نه خوري، ۳) او نه دي په چپ لاس سره ايو شي ځکي، ۴) ځکه چې دا د شیطان طریقه ده، چې هغه په چپ لاس سره خوري او په چپ لاس سره ځکي (مسلم)

تسهيلات: قوله: لَا يَأْكُلَنَّ أَحَدُكُمْ بِمِثَالِهِ وَلَا يَشْرَبَنَّ بِهَا:

ددې حديث نه معلومه شوه چه کوم خلق په گس لاس باندې خوراک څښاک کوی دوی په حقیقت کښې شیطانان جوړ شوی دی سره ددې چه شکل نی د انسان دې شیطان د انسان دښمن دې مگر ښکاری نه او دا خبره ده چه د ده کار او کردار ښکاری نوکوم کس چه د شیطان کردار خپلوی نوبه پوهه شه چه دې د شیطان دوست او پخپله پوخ شیطان دې

[۲۳] په دریو گوتو د خوراک کولو مسنونیت

۲۳- [۱۶] (۱) وَعَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ -رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- يَأْكُلُ بِثَلَاثَةِ أَصَابِعٍ (۲) وَيَتَلَقَّى يَدَهُ قَبْلَ أَنْ يَتَخَبَّأَ» (۳). رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: ۱) او کعب ابن مالک رضی اللہ عنہ وایي ۲) چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم به په په دریو گوتو یعني په مته. د شهادت په گوته او د منځ په گوته، طعام خوړلو، ۳) او د طعام د فارغیدو نه پس به یې خپل لاس په رومال وغیره سره، د اوچولو (یا د وینځلو، نه مخکې ختلو (مسلم) حل الکفای: ۱) تَلَقَّى: ختلو به نې، ۲) أَنْ يَتَخَبَّأَ: چه اوج نې کړی

(۱) اخرجه مسلم فی کتاب الأشربة/باب آداب الطعام والشراب واحكامهما (رقم- ۱۰۶ - (۲۰۲۰) وابدود فی کتاب الأطعمة/باب الأکل بالیمین (رقم- ۳۷۷۶) والترمذی فی کتاب الأطعمة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء فی النهی عن الأکل والشرب بالشمال (رقم- ۱۷۹۹) کتاب صفة النبی صلى الله عليه وسلم/باب النهی عن الأکل بالشمال (رقم- ۳۳/۲ واحد فی المسند:

(۲) اخرجه مسلم فی کتاب الأشربة/باب استحباب لعق الأصابع والقصة، واکل اللقمة الساقطة بعد مسح ما یصبها من أذى، وكرامة مسح اليد قبل لعفها (رقم- ۱۳۱ - (۲۰۲۲) واحد فی المسند: وابدود فی ۵۵۴

تسهيلات:

قوله: يَأْكُلُ بِثَلَاثَةِ أَصَابِعَ:

په درې ګوتو خوراک کول: انسان له پکار دي چه په خوراک کښې دکم نه کمې ګوتې استعمال کړي د نوږنې اوچتولو دپاره کم نه کم د دریو ګوتو ضرورت وي بیا د پلیټ خټل هم د برکت سبب دي او لاس وینځلونه یا صفا کولونه وړاندې د ګوتو خټل هم سنت دی په دې کښې برکت دي او په دې کښې د خوراک خوند دي بعضې وخت د ضرورت د وجهې د دریو ګوتو نه زیات هم ښي کریم په خوراک کولو کښې استعمال کړي دی په کوم سره چه د جواز طرف ته اشاره اوشوه

قوله: وَيَلْقَى يَدَهُ قَبْلَ أَنْ يَمْسَحَهَا

د تعلیق لومړی په مصداق کښې درې احوال: ① د صفا کولو مطلب دا هم کیدي شی چه په کپه سره صفا کړي شی

② د صفا کولو مطلب دا هم کیدي چه د خپوه گیتو او تلو باندې اومړنې شی لکه چه د صحابه کرامو عادت وو

③ د مسح څخه وینځل هم مراد اخستې شی.

[۳۸۵] د ګوتو او کاسې د خټلو حکم

۳۸۵- (۱۴) ① وَعَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - ② أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - «أَمَرَ يَلْقَى الْأَصَابِعَ وَالشَّفْعَةَ، ③ وَقَالَ: "إِنَّكُمْ لَا تَذَرُونَ: فِي أَيِّهِ الْبِرْكَةُ"». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: ① او د حضرت جابر نه روایت دي ② چې ښي کریم ﷺ د ګوتو او پلیټ خټلو حکم ورکولو. ③ او وي فرمایل چې تاسو ته نه ده معلومه، چې په کومو ګوتو یا نوږي کې برکت دي (مسلم)

حل التفان: ① تلقى: خټل. ② الأصابع: ګوتې، ③ الشفحة: پلیټ، کاسه.

تسهيلات:

قوله: فِي أَيِّهِ الْبِرْكَةُ:

د "أَيِّهِ" په مفهوم کښې دوه احوال: ① "أَيِّهِ" کښې تاء د تانيث ده ددې وجهې نه ترجمه ئې په ګوتو یا په نمرې سره کولې شی

② بعضو نسخو کښې دا لفظ په ضمير سره هم دي نو په دي صورت کښې به معنی دا شي چه تاسو نه پوهیږې چه کوم خوراک کښې برکت دي ایا هغه کوم چه تاسو وخوړلو په

(١) اخرجه مسلم في كتاب الأشربة / باب استحباب لق الأصابع والقعدة، وأكل اللقمة الساقطة بعد مسح ما بهيها من أذى، وكراهة مسح اليد قبل لغتها (رقم- ١٣٣) - (٢٠٣٣) واحمد في المسند: ٥٥٤/٣

هفي کنبې برکت دي او که په هغه خوراک کنبې کوم چه تاسو په گوتو سره اوختلو په هفي کنبې برکت دي، او ددې خبرې تائيد په دي حديث کنبې دي "فانه لا يدري في أي طعام تكون البركة".
قوله: في أي البركة:

ه برکت لغوی معنی: په عربی ژبه کنبې د برك البعير معنی ده اوبښ په یوځانی کنبې مضبوط اودریدل، او په عربی کنبې برکه حوض ته وائي ځکه چه په حوض کنبې هم اوبه ډیر وخت پوري ولاړي وي

د برکت په مفهوم کنبې هري احوال: ① خير کثیر معنی په دې خوړلو کنبې ډیر لونی خبردې کیدې شی د گوتو سره چې د خوراک کوم اجزاء اوخلی او هغه تیرې شی په هفي کنبې الله تعالی دده دپاره شفاء کیخودې وی خو دده څخه نې پته کړې وی
 ② ډیریدل او زیاتیدل یعنی په سره به د ده طعام ډیر شی او برکت به په کنبې پیدا شی
 ③ دوام او پائیداري به ترې مراد وی لکه څنگه چه دورد شریف کنبې راخی "بارک علی محمد".
 ددي په تشریح کنبې علما فرمائي چه "أثبت له وأدما أعطيت من التثريف والكرامة"

[۳۳] د روتې نه پس د گوتو خټل

— ۳۳ [۸] (۱) وَعَنْ أَبِي عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: ⑦ «إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ ③ فَلَا يَمْسُرُ بِيَدَهُ حَتَّى يُلْعَقَهَا ① أَوْ يُلْعِقَهَا ②». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: ① او د حضرت ابن عباس رضي الله عنهما نه روایت دي چی نبی کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل ② هر کله چې په تاسو کې یو سړي طعام وځوري، ② نو هغه دي لاس تر هغه وخته په څه څیز سره نه وچوي (او نه دي وینځي)، تر څو چې د لاس گوتي پخپله یا په بل چا ونه خټي (بخاری مسلم، حل الفان: ① يُلْعَقُهَا: په خپله به نې خټلې، ② يُلْعِقُهَا: په بل به نې خټلې).

تسهيلات:

قوله: حَتَّى يُلْعَقَهَا أَوْ يُلْعِقَهَا:

د گوتو څټو مسوئيت یعنی پخپله نې اوختنی یانی په بل باندې اوختنی خټل کونکې دي داسې کس وی چه هغه له ددې د گوتونه کرکه نه ورځی مثلاً ځونی لورده واړه یچی دی یا خادم طالب او غلام دې إلحاق د باب افعال نه په بل باندې د خټلو په معنی کنبې دي ماشومانو باندې گوتې خټلو باندې ما خپل مشران لیدلی دی

(۱) اخرجه البخاری فی کتاب الأطعمة/باب لعق الأصابع ومها قبل أن تسح بالسنديل (رقم- ۵۱۵۶) وسلم فی کتاب الأشره/باب استناب لعق الأصابع والقصة. وأكل اللقمة الساقطة بعد مسح ما يصيبها من أذى. وكراهة مسح اليد قبل لعقها (رقم- ۱۲۹) - (۲۰۳۱) و ابو داود فی کتاب الأطعمة/باب فی السندیل (رقم- ۳۸۴۷) وابن ماجه فی کتاب الأطعمة/باب لعق الأصابع (رقم- ۳۲۶۹)

[۳۴] د پریوتلې نمری حکم

۳۴- [۹] (۱) وَعَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: [۲] "إِنَّ الشَّيْطَانَ يَحْضُرُ أَحَدَكُمْ عِنْدَ كُلِّ شَيْءٍ مِنْ شَأْنِهِ [۳] حَتَّى يَحْضُرَهُ عِنْدَ طَعَامِهِ [۴] فَإِذَا سَقَطَ مِنْ أَحَدِكُمْ اللَّقْمَةُ [۵] فَلْيَهْطِ مَا كَانَ بَهَا مِنْ أَدَى [۶] ثُمَّ لْيَاكُلْهَا وَلَا يَدْعُهَا لِلشَّيْطَانِ [۷] فَإِذَا قَرَعَ فَلْيَلْعَقْ أَصَابِعَهُ [۸] فَإِنَّهُ لَا يَذَرِي: فِي أُنَى طَعَامِهِ يَكُونُ الْبَرْكَهُ [۹]". رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

ترجمه: ۱) او حضرت جابر رضی اللہ عنہ وایي چې ما د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم نه واوریدل [۲] چې شیطان ستاسو د هر کار په وخت کې حاضرېږي، [۳] تر دې چې ستاسو د طعام خوړلو په وخت هم درسره موجود وي، [۴] لهذا په تاسو کې چې د کوم سړي نه نورې ولوړېږي، [۵] نو پکار دي چې هغه را پورته کړي او کوم خیز [خاوري وغیره] چه دهغې سره لگیدلي وي هغه دې صفا کړي [۶] اودې خوري، هغه دې د شیطان د پاره نه پرېږدي، [۷] او کله چې طعام و خوري، نو پکار دي چې خپلې گوتي وختي، [۸] ځکه چې هغه ته نه ده معلومه چې د هغه په کوم طعام کې (يعني د خوراک په کومه حصه کې) برکت دي. (مسلم)

حل اللغات: ① سَقَطَ: اوغورزېږي، ② اللَّقْمَةُ: نمری، ③ فَلْيَهْطِ: لرې دې کړی، ④ أَدَى: تکلیف، دلته ترې خاوره وغیره مراد دی، ⑤ يَدْعُهَا: پرېږدي دا، ⑥ قَرَعَ: چه فارغ شی ⑦ فَلْيَلْعَقْ: نو اودې څنې

تجلیات

نوله: فَلْيَهْطِ مَا كَانَ بَهَا مِنْ أَدَى:

د پریوتلې نمری دوه مورقونه: ① که د پریوتلې نمری صفا کول ممکن وی نو که هغې سره ډکې وغیره یا خاوره لگیدلې وی اوصفاکول ممکن وی نو د خپل وس حده پورې دې صفاکړي اودې خوری اودکبرژنو خلقو په شان دې په زمکه یا په دسترخوان باندې نه پرېږدي ځکه چه شیطان راځي او داخوری یادې په ضائع کولوباندې خوشحالیږي نو شیطان له د خوشحالی موقع مه ورکونی هغه خو ستاسو دښمن دي

② که د پریوتلې نمری صفاکول ممکن نه وی نو دا سپی یا پشویاندې اوخوړونی دې دپاره چه د الله تعالی رزق ضائع نه شی. کله چه د خوراک نه فارغ شي نو په تواضع او عاجزی سره د الله تعالی شکر اداکړه او گوتې اوخته په دې کښې برکت دې اود نظام هضم دپاره ویرفانده مند دی

(۱) اخرجه مسلم فی کتاب الأشربة/باب استحباب لعن الأصابع والقضمة. وأكل اللقمة الساقطة بعد مسح ما بهيها من أذى. وكره مسح اليد قبل لعنها (رقم ۱۳۵- (۲۰۳۳)

[۳۸۸] په ډډه لگولو سره د خوراک کولو کراهت

۳۸۸-۱۱۰ [۱] وَعَنْ أَبِي حُجَيْفَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [۲] «لَا أَكُلُ مَتَكِنًا»
رواة البخاري.

تو جمع: [۱] او حضرت ابو حنيفه رضي الله عنه وايي چي نبي كريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل: [۲] زه په تكيه وهلو سره طعام نه خورم ، (بخاري)

حل الفات: ① مَتَكِنًا: چه ډډه نې وهلې وى

تسهيلات: قوله: متكناً: يعنى زه تكيه او ډډه لگولو سره په بې پرواهنى او تكبر سره خوراك نه خورم نوزما امت له هم داسې خوراك نه دى كول پكار داسې كبرزن خلق كوى

تسهيلات:

قوله: لَا أَكُلُ مَتَكِنًا:

په ډډه لگولو سره د خوراک کولو غلوړ صورتونه: ① په زمکه اړخ لگول او کیناستل

② د پرلت په حالت کینې کیناستل

③ په یو لاس په زمکه ډډه وهل او په بل لاس خوراک کول

④ دیوال یا بل خیز سره تکیه لگولو په حالت کینې خوراک کول.

د مذکوره صورتونو د کراهت وجه: دا ټول صورتونه مذموم دي ځکه چه دا د متکبرينو عادت دي او بنده له پکار دي چه د الله تعالى د نعمتونه خوړلو په وخت کينې تواضع اختيار کړي

د عاجزۍ درې صورتونه ① دواړه څپې ادرولو په حالت کیناستل

② دواړه پتونان خوړول او په قدمونو کیناستل (يعنى التحيات په شکل:

③ يو څپه ادرول او بلې څپې په قدم باندې کیناستل

په کوم صورت کينې چه تواضع ظاهرېږي هغه صورت اختصارول پکار دي

مسئله: د تکیه لگولو په صورت کينې د خوراک څخاک څه حکم دي؟

په ډډه لگولو سره د خوراک کولو په حکم کينې مذاهب:

① د صحابه کرامو او تابعينو يو جماعت د "اکل متکنا" د جواز قائل دي

② د امام مالک، امام شافعی، امام احمد بن حنبل، او د جمهور علماؤ په نیز د تکیه

لگولو په حالت کينې خوراک کول مکروه دي او خلاف اولی دي دا د جمهورو مذهب دي

د اهل فریق دلیل: د عبد الله بن السائب بن خباب عن ابيه عن جده روایت د دوی مستدل دی

(۱) اخرجه البخاری فی کتاب الأطعمة /باب الأکل متکنا (رقم-۵۳۹۹) وابدوود فی کتاب الأطعمة /باب ما جاء فی الأکل متکنا (رقم-۳۷۶۹) وابن ماجه فی کتاب الأطعمة /باب الأکل متکنا (رقم-۳۲۶۲)

د هغې روایت حاصل دا دې چې مونږ نبي عليه السلام په تکیه وهلو حالت کښې خوراک کولو باندې لیدلې وو

د بول لړۍ د دلیل ځواب: خودا روایت محدثینو باطل ګرځولې دې «کما فی العینی»
د دویم لړۍ د دلیل: زیر بحث حدیث د دوی مستدل دې په دې کښې نبي عليه السلام فرماني چې زه په ډډه وهلو سره خوراک نه کوم.

[۳۳۸] په میز او چوکۍ د خوراک کولو حکم

۳۳۸- [۱۱] (۱) وَعَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «مَا أَكَلَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَلَى خِوَانٍ [۲] وَلَا فِي سَكْرَجَةٍ [۳] وَلَا عُزْبَةٍ مُرَقَّقَةٍ [۴] قِيلَ لِقَتَادَةَ: «لَا مَرَّ يَأْكُلُونَ؟» قَالَ: «عَلَى السُّرَّةِ» [۵]. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

توجه: ۱- او حضرت قتاده د حضرت انس رضي الله عنه نه روایت کوي چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم هېڅ کله په خوان (مراد چوکۍ یا میز) طعام نه دي خوړلي، ۲- او نه يې په وړوکي لوني کي خوړلي دي، ۳- او نه د حضور صلی الله علیه وسلم د پاره چپاتي پخ شوي دي، ۴- او حضرت قتاده نه پوښتنه وشوه چې هغه صلی الله علیه وسلم به په کوم خيز طعام خوړلو؟ ۵- هغه اوويل چې په دسترخوان (بخاري) حل التفات: ۱- ځواب: میز، چوکۍ، ۲- سَكْرَجَة: وړوکي لوڅې، پليټ وغیره ۳- عُزْبَة: روتۍ، ۴- مُرَقَّقَة: د میده اوړو روتۍ، ۵- السُّرَّة: د سفره جمع ده دسترخوان.

تسبیلات:

قوله: مَا أَكَلَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَلَى خِوَانٍ:

د خوان د لفظ ضبط: خوان بکسر الخاء وبضمها او دریم لغت اخوان بکسر الهمزة وسكون الخاء دې اوډ دې جمع قلت أخوة او جمع کثرت خُون ده

د خوان په تعریف کښې مختلف اقوال: ۱- قاضی عیاض رحمته الله فرماني د دې معنی داسې دسترخوان دې چه په کوم باندې خوراک نه وی

۲- مولانا گنگوهری رحمته الله د دې تفسیر داسې خیز سره کړې دې په کوم کښې چه لوی لوی خې لگیدلې وی

۳- علامه عینی رحمته الله فرماني چه د پیتل وغیره نه جوړ شوي لوی تال کوم ته چه لاندې د پیتل وغیره خې هم لگیدلې وی د کوم طول چه یو ذراع وی دا لونی به دومره لوی وو چه دابه دوو کسانو یا د دې نه زیاتو اوچتولو او لونی سړی مخې ته به کیخودلې شو

⑥ په عرف كښې د دې اطلاق په هر هغه څيز باندې كيږي كوم چه د زمكې نه اوچت وي او خې ورت له كيدلې وي

د متكبرينو داعادت وو چه هغوی به دا مخامخ كيځودو او خوراك به ئي كولو دې د پاره چه سرښكته نه كړي لكه څنگه چه د حديث شراحو بيان كړې دې راوی فرمائيلی دی چه رسول الله ﷺ د متكبرينو دا مكروه عادت اختيار نه كړو

په خوان باندې د خوراك كيځودلو شرعي حكم: حضرت گنگوہي رحمۃ اللہ علیہ فرماني چه د رسول الله ﷺ په خوان باندې خوراك نه كول خوقصداً دی يا انفاقاً كه قصداً وی نو په خوان او ميز د باندې خوراك كيځودل او د خوړلو كراهت ثابتيږي او كه اتفاقاً وی نوبيا به هم كراهت وي ځكه چه دا د متكبرينو طريقه ده. بهر حال په دواړو صورتونو كښې كراهت شته

په اوچت او ښكه غيز د خوراك كولو قصايات او لاندې: ① كله چه دې سر اوچت وي نو خوراك به زيات كولې شي په كوم سره چه د خيټې د غتيدلو اندېښنه ده د دې په مقابلې كښې لاندې ناسته باندې خوراك كولو كښې په اندازه د ضرورت به خوراك خوړلې شي په كوم سره چه په خيټه غتېږي نه. بلكه په داسې طريقه سره خوراك كولو سره مسكنت او تواضع هم پيدا كيږي

⑦ خوراك د الله تعالى يو عظيم نعمت دې دغه شان خوراك كولو كښې به د هغې طرف ته پوره خيال او توجه وي ځكه چه په دې كښې د نعمت قدر هم دې كوم چه د خير او برکت موجب دې

البته په دې زمانه كښې كله چه د لاندې ناستې او خوراك كولو استظام نشي كيدلې نو ضرورتاً او د سفر په حالت كښې به كرسو ميزونو باندې د خوراك كولو اجازت وركولې شي خو حتمی الامكان احتراز ترينه بهتر دې

د لفظ سكرجه ضبط: سكرجه په ضمي د سين او د كاف او راء مشقله ده د هغې نه پس جيم مفتوحه دغه شان وئيلي دي ددې په اعراب كښې نور اقوال هم شته

د سكرجه په تعريف كښې اقوال: ① دا يوداسې وړوكې لويښې يا پيالې په كوم كښې چه د تركارنې وغيره استعمال وي.

⑦ بعض حضرات فرماني چي يوه وړوكې غوندي ركيښي په كوم كښې چه جوارشات چټني او نورد هاضمي څيزونه وغيره د خوند او مزې د پاره استعمالولې شي

⑧ علامه داؤدی د دې معنى وړوكې پيالې په كوم چه روغن كړې شوې وي بيان كړې ده علامه ابن قرقول بيان كوي چه بعضې حضراتو د دې معنى كړې ده چه د لرگي داسې پياله كوم كښې چه خېږي لكيدلې وي

د نبي عليه السلام په سكرجه كښې د خوراك نه كولو جوهات: ① په هغه زمانه كښې دا نه وو يا

رسول الله ﷺ د دې لوبښود وړو کوالی په وجه دې ته هلو اهمیت ورنکړو ځکه چه په هغه زمانه کښې به ټولو خلقو په یوځای خوراک کولو او د غټو لوبښو ضرورت به پېښیدلو.

① په عامه توگه به په وړو پلټونو کښې د خوراک هضم کونکی څیزونه استعمالولي شو او صحابه کرامو حضراتو خوبه دومره خوراک کولو چه د هاضمې والا د څیزونو د استعمال ضرورت به نه وو.

② د وړو کو پلټونو د استعمال ضرورت به هله وی کله چه د مختلف قسمونو خوراکونه وی او د صحابه کرامو دور خود تنگدستی دور وو د خوراک دادومره څیزونه به چرته وو
قوله: وَلَا تُخْزِلُهُ مَرَقًا:

ه مرقات مصداق: د رسول الله ﷺ د پاره نړنی نرمه روتنی نه ده پخ کړې شوې قاضی عیاض رحمته الله علیه وائی د مرقات نه مراد د میدې وغیره روتن یا چپاتي دې
د مرقات نه ده خوړلو وجوهات: ① علامه ابن اثیر رحمته الله علیه هم دا بیان کړی دی ځکه چه میده د غنمو وی او غنم په هغه زمانه کښې کم وو.

② د اوړو جهانړولو د پاره جهانړونه هم نه وو. په یو روایت کښې دی یو صحابی رضی الله عنه فرمائی چه مونږ به د اوړیشو په اوړو کښې داسې پوکې وهلو او هم داسې به مو اغېل مونږ سره جهانړونه نه وو.

③ علامه ابن التین رحمته الله علیه فرمائی چه دې نه مراد پراتې یا کیک دې خو چونکه په دغه زمانه کښې د سره دومره وسعت نه وو بل دا چه دا به د مالدارانو په خوراکونو کښې استعمالیدل بله دا چه دا څیزونه د اکتشار طعام هم سبب دې په دې وجه رسول الله ﷺ دې نه پرهیز فرمایلي دي.

قوله: قِيلَ لِقَتَادَةَ: عَلَامًا بِأَكْلُون؟

د قیل د قائل مصداق: د ترمذی په روایت کښې د دې تپوس کولو قائل یونس ذکر شوې دې
د سائل د تپوس کولو وجه: یعنی چه کله راوی دا بیان او کړو چه رسول الله ﷺ به په میز وغیره باندې خوراک نه خوړلو ښکاره خبره ده چه خوراک معظم څیز دې دا خوبه زمکه باندې نشی کیخوړدې نویابه ئی په څه څیز باندې کیخوړدلو او خوړلو به ئی؟

قوله: قَالَ: عَلَى السَّرِّ:

ه سفر مصداق: سفر هغه خوراک کوم چه مسافر د خپل خان سره د لارې د پاره په یوڅلورگوته څرمن وغیره کښې راغونډه کړی بیا دا د څرمنې دسترخوان د پاره استعمال کړې شوه دې نه پس به بیا مطلق دسترخوان د پاره استعمالیدلو که د څرمن به وو او که د بل څه څیز به وو.

د سائل د سوال جواب: د هغوی خوراک به د عام څرمنې په دسترخوانونو باندې کیخوړدلی شو کوم چه عام خلق استعمالوی نه چه د بادشاهانو او امیرانو په شان په اوچت څیز باندې

[٣١٤] د نبی علیہ السلام پراڼه روټی نه خوړل

٣١٤- (١٣) [١] وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «مَا أَعْلَمُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَغِيظًا مُرَقَّقًا [٢] حَتَّى يُحَقِّقَ بِاللِّحْلِ وَلَا رَأَى شَاةً سَمِيطًا بَعِيْنَهُ قَطُّ». رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

توجه: [١] او حضرت انس رضی اللہ عنہ وايي [٢] چې ماته نه ده معلومه چې نبی کریم ﷺ چيرته نرمه روټی، يعنی چپاتي ليدلي هم وي، [٣] تر دې چې د خپل رب سره يې ملاقات وکړو، ايعني حضور ﷺ په خپل ټول عمر کې چيرته د چپاتي صورت ليدلي هم نه وو، چيری دهغي خوړل [٤] اونه يې هيڅ کله ورته جيلی په خپلو سترگو ليدلي ده، بخاري، حل اللغات: ① رغيفاً: نرمه روټی، ② مرققاً: د اوږو روټی، ③ سميطاً: ورته شوې، کباب شوې.

تسهيلات:

قوله: وَلَا رَأَى شَاةً سَمِيطًا:

د روټي شوې غوږي خوراګ: په هغه زمانه کښې د چين په خلقو کښې داسې رواج وو چه د چيلنی د څرمن نه به نئ ويښته اخواکړل او د څرمن سره به نئ چيلنی د گرمو اوبو په براس باندې کيخودله دا چاننيز خوراګونه به چينيانو خلقو جوړول دې نه پس عام عياش خلقو دا طريقې خپلې کړې نبي کریم ﷺ خودا ليدلي هم نه وې

[٣١٥] نبي کریم ﷺ د ميدي تيار کړې شوی هيڅ شي نه دې خوړلي

٣١٥- (١٣) [١] وَعَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «مَا رَأَى رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - النَّبِيَّ مِنْ جِبْنٍ ابْتَعَثَهُ اللَّهُ [٢] حَتَّى قَبِضَهُ اللَّهُ [٣] وَقَالَ: مَا رَأَى رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مُنْخَلًا مِنْ جِبْنٍ ابْتَعَثَهُ اللَّهُ [٤] حَتَّى قَبِضَهُ اللَّهُ [٥] قِيلَ: كَيْفَ كُنْتُمْ تَأْكُلُونَ الشَّعِيرَ عَزِيزٌ مَخْضُولٌ؟ [٦] قَالَ كُنَّا نَطْعُنُهُ وَنَتَفَعُّهُ [٧] فَيُعْلِيهِ مَا طَارَ [٨] وَمَا بَقِيَ تَرْتَانَةٌ فَأَكَلْنَاهُ». رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

توجه: [١] او حضرت سهل ابن سعد رضی اللہ عنه وايي [٢] چه الله تعالی ﷺ چې رسول الله ﷺ د څه وخت نه رسول جوړ کړو، حضور ﷺ د هغه وخت نه میده هيڅ کله ليدلي نه وه. [٣] تر دې چې الله تعالی ﷺ يې روح قبض کړو، ايعنی حضور ﷺ په مرتبه رسالت باندې د فائز کيدو د وخت نه د خپل ژوند تر آخري لمحي پورې د ميدي تيار کړې څه شي نه ده خوړلې، روټی، هيڅ کله نه ده ليدلی، تر دې چې الله تعالی ﷺ وفات کړو [٤] او فرمانی چې رسول الله صلی الله عليه وسلم غلبيل (د اوږو چنرولولوبښي) نه وو ليدلي د

(١) اخرجه البخاري في كتاب الأطعمة / باب الغبير المرقق والأكل على الخوان والسفرة (رقم ٥٣٨٥) وابن ماجه في كتاب الأطعمة / باب الشواء (رقم ٣٣٠٩) واحمد في المسند: ١٢٨/٣

(٢) اخرجه البخاري في كتاب الأطعمة / باب ما كان النبي صلى الله عليه وسلم وأصحابه يأكلون (رقم ٥٤١٣) وابن ماجه في كتاب الأطعمة / باب الحواري (رقم ٢٣٣٥) واحمد في المسند: ٣٣٢/٥

کوم وخت څخه چې الله تعالى هغوی پیغمبر جوړ کړې وو [٥] تر دې چې الله تعالى ﷺ یې روح قبض کړو، [٦] د حضرت سهل رضی اللہ عنہ نه پوښتنه وشوه چې بیا تاسو خلکو د ورېشو د اوږو روتی د چنلو بغیر څرنگه خوړله؟ [٧] حضرت سهل او ویل چې مونږ به ورېشي د ټکولو نه پس هغه پوکلي، [٨] هغې نه به څه څیز چې الوتونکي وو، (یعنی بوسا) هغه به والوتل، [٩] او کوم څیز چې به باقي پاتې شو (یعني وړه) هغه به مو په اوبو کې واغیرل (او بیا د هغې نه روتی پخولو سره) به مو خوړل. (بخاري)

حل اللغات: ① النقي: د سپینې میدې اوږو ته نقي وانی دهغې روتی مراد ده ② قبضة: چه وانی خستلو، وفات شو، ③ مغلًا: د اوږو چهان ته منخل وانی. په دې سره چهانې کړې شوې اوږو ته منخل او منخول وانی. ④ الثوير: اورېشي. ⑤ قبطير: نو وابه لوتل، ⑥ ثرثاة: هغه به مو واغلل.

تسهيلات:

قوله: كَيْفَ كُنْتُمْ تَأْكُلُونَ الشَّوِيرَ غَيْرَ مَخْضُولٍ:

د مذکورې قېسې وجه: یعنی د اورېشوپه اوږو کښې خو دیر بوخړی وی هغه د ازغوپه شان وی دجهانې کولو نه بغیر به نی څنگه خوړل؟ فرماني پوکې به مو ورکولوچه کوم غټ بوخړی به وو هغه به الوتل باقي به مو په اوبو کښې لمدول او پخول به مو اوخوړل به مو "ثرثاة" لمدول

[٣١٤٢] خوراک ته د بدو ونيولو معانعت

٣١٤٢- (١٣) [١] وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [٢] «مَاعَابَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - طَعَامًا قَطُّ [٣] إِنْ اشْتَبَاهَا أَكَلَهُ [٤] وَإِنْ كَرِهَهُ تَرَكَهُ» - مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: ① او حضرت ابوهريره رضی اللہ عنہ وايي ② چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم به هيڅ کله يو طعام ته بد نه ويل ③ که حضور صلی اللہ علیہ وسلم ته به رغبت وو (يعني مينه به يې ورته کيدله) نو هغه به يې خوړلو، ④ او که خوښ به يې نه وو، نو هغه به يې پرېخودلو. (بخاري، مسلم)

حل اللغات: ① عَابَ: عيب او بد نې نه وو ونيلى، ② قَطُّ: هيچرې، هيڅکله هم.

تسهيلات:

قوله: مَاعَابَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - طَعَامًا قَطُّ:

دخورک پاره کښې د نبی علیه السلام عادت مبارک: په حديث الباب کښې دحبيب پاک عادت مبارک بيان کړې شوې دې چه په يومباح او حلال خوراک کښې به نی عيب نه راويستلو

(١) اخرجه البخارى فى كتاب الأطعمة/باب ما عاب النبي صلى الله عليه وسلم طعاما (رقم- ٥٤٠٩) ومسلم فى كتاب الأشربة/باب لا يعيب الطعام (رقم- ١٨٧) - (٢٠٦٤) وابوداود فى كتاب الأطعمة/باب فى كراهية ذم الطعام (رقم- ٣٧٦٣) والترمذى فى كتاب البر والصلة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء فى ترك العيب للنسعة (رقم- ٢٠٣١) وابن ماجه فى كتاب الأطعمة/باب النهى أن يعاب الطعام (رقم- ٣٢٥٩) واحمد فى السند: ٤٢٧/٢

بلکه دخواش مطابق به نى خوړلو گنى پريخودلو به نى خو خوراک ته به نى خراب نه وېل
 په خوراک کښې د عيب دوه لسونه: ① د خلقت په اعتبار: يوسړې د يو حلال خوراک کښې
 دخلقت به اعتبار سره عيب لگوى نودا بالکل ناجائز دى ځکه چه الله تعالى کوم خبرونه
 حلال پيدا کړى دى په هغې کښې عيب نشته بلکه سراسر فائده ده په دې وجه يو حلال څيز
 باندې خلقه عيب لگول په الله تعالى باندې اعتراض کولو لره مستلزم دى کوم چه ناجائز دى
 ② د صنعت يعنى د جوړولو په اعتبار: که د صنعت يعنى جوړولو يا د هغې په پخولو کښې
 عيب بيان کړې شى مثلاً چه داسې اووانى مالگه په کښې زياته شوې ده مرچکې ريت
 شوې دې يا روټى کچه ده نو د دې گنجائش شته

تحقيقى خبره: خو حافظ رحمه الله فرمانى چه د روايت نه د عيب لگولو ممانعت عام معلومېږي
 نه په اعتبار د خلقت عيب لگول صحيح دى اونه په اعتبار د صنعت ځکه چه په دې صورت
 کښې د جوړونکى او پخونکى زړه ماتيدل لازميږي او ښکاره خبره ده چه دا هم جائز نه دى
 د علامه نووى رحمه الله تعالى: علامه نووى رحمه الله فرمانى د طعام په آداب مۇکده کښې داهم دى
 چه په حلال خوراک باندې د هيڅ قسم عيب نه دى لگول پکار مثلاً چه مالگه زياته ده يا
 کمه ده البته که د پخونکى تنبيه يا د هغه اصلاح او تربيت مقصود وي نو بې بدى نشته
 بلکه ديانته ضرورى دى خاص کر په هغه خوراکونو کښې چه د ډيرو خلقو د پاره پخولې
 شى چه داسې خبره اوکړې چه په کومې سره چه زړه هم مات نشى بهر حال د روايت عموم
 مستفاد کېږي په دې وجه بهتر هم دغه دى چه په خوراک کښې هيڅ قسم عيب اونه لگولې شى

[۲۱۳] مؤمن په يوې کولمې سره او کافر په اوو کولمو سره خوري

۱۳-۱۴- (۱۵) (۱۶) (۱۷) (۱۸) (۱۹) (۲۰) (۲۱) (۲۲) (۲۳) (۲۴) (۲۵) (۲۶) (۲۷) (۲۸) (۲۹) (۳۰) (۳۱) (۳۲) (۳۳) (۳۴) (۳۵) (۳۶) (۳۷) (۳۸) (۳۹) (۴۰) (۴۱) (۴۲) (۴۳) (۴۴) (۴۵) (۴۶) (۴۷) (۴۸) (۴۹) (۵۰) (۵۱) (۵۲) (۵۳) (۵۴) (۵۵) (۵۶) (۵۷) (۵۸) (۵۹) (۶۰) (۶۱) (۶۲) (۶۳) (۶۴) (۶۵) (۶۶) (۶۷) (۶۸) (۶۹) (۷۰) (۷۱) (۷۲) (۷۳) (۷۴) (۷۵) (۷۶) (۷۷) (۷۸) (۷۹) (۸۰) (۸۱) (۸۲) (۸۳) (۸۴) (۸۵) (۸۶) (۸۷) (۸۸) (۸۹) (۹۰) (۹۱) (۹۲) (۹۳) (۹۴) (۹۵) (۹۶) (۹۷) (۹۸) (۹۹) (۱۰۰) (۱۰۱) (۱۰۲) (۱۰۳) (۱۰۴) (۱۰۵) (۱۰۶) (۱۰۷) (۱۰۸) (۱۰۹) (۱۱۰) (۱۱۱) (۱۱۲) (۱۱۳) (۱۱۴) (۱۱۵) (۱۱۶) (۱۱۷) (۱۱۸) (۱۱۹) (۱۲۰) (۱۲۱) (۱۲۲) (۱۲۳) (۱۲۴) (۱۲۵) (۱۲۶) (۱۲۷) (۱۲۸) (۱۲۹) (۱۳۰) (۱۳۱) (۱۳۲) (۱۳۳) (۱۳۴) (۱۳۵) (۱۳۶) (۱۳۷) (۱۳۸) (۱۳۹) (۱۴۰) (۱۴۱) (۱۴۲) (۱۴۳) (۱۴۴) (۱۴۵) (۱۴۶) (۱۴۷) (۱۴۸) (۱۴۹) (۱۵۰) (۱۵۱) (۱۵۲) (۱۵۳) (۱۵۴) (۱۵۵) (۱۵۶) (۱۵۷) (۱۵۸) (۱۵۹) (۱۶۰) (۱۶۱) (۱۶۲) (۱۶۳) (۱۶۴) (۱۶۵) (۱۶۶) (۱۶۷) (۱۶۸) (۱۶۹) (۱۷۰) (۱۷۱) (۱۷۲) (۱۷۳) (۱۷۴) (۱۷۵) (۱۷۶) (۱۷۷) (۱۷۸) (۱۷۹) (۱۸۰) (۱۸۱) (۱۸۲) (۱۸۳) (۱۸۴) (۱۸۵) (۱۸۶) (۱۸۷) (۱۸۸) (۱۸۹) (۱۹۰) (۱۹۱) (۱۹۲) (۱۹۳) (۱۹۴) (۱۹۵) (۱۹۶) (۱۹۷) (۱۹۸) (۱۹۹) (۲۰۰) (۲۰۱) (۲۰۲) (۲۰۳) (۲۰۴) (۲۰۵) (۲۰۶) (۲۰۷) (۲۰۸) (۲۰۹) (۲۱۰) (۲۱۱) (۲۱۲) (۲۱۳) (۲۱۴) (۲۱۵) (۲۱۶) (۲۱۷) (۲۱۸) (۲۱۹) (۲۲۰) (۲۲۱) (۲۲۲) (۲۲۳) (۲۲۴) (۲۲۵) (۲۲۶) (۲۲۷) (۲۲۸) (۲۲۹) (۲۳۰) (۲۳۱) (۲۳۲) (۲۳۳) (۲۳۴) (۲۳۵) (۲۳۶) (۲۳۷) (۲۳۸) (۲۳۹) (۲۴۰) (۲۴۱) (۲۴۲) (۲۴۳) (۲۴۴) (۲۴۵) (۲۴۶) (۲۴۷) (۲۴۸) (۲۴۹) (۲۵۰) (۲۵۱) (۲۵۲) (۲۵۳) (۲۵۴) (۲۵۵) (۲۵۶) (۲۵۷) (۲۵۸) (۲۵۹) (۲۶۰) (۲۶۱) (۲۶۲) (۲۶۳) (۲۶۴) (۲۶۵) (۲۶۶) (۲۶۷) (۲۶۸) (۲۶۹) (۲۷۰) (۲۷۱) (۲۷۲) (۲۷۳) (۲۷۴) (۲۷۵) (۲۷۶) (۲۷۷) (۲۷۸) (۲۷۹) (۲۸۰) (۲۸۱) (۲۸۲) (۲۸۳) (۲۸۴) (۲۸۵) (۲۸۶) (۲۸۷) (۲۸۸) (۲۸۹) (۲۹۰) (۲۹۱) (۲۹۲) (۲۹۳) (۲۹۴) (۲۹۵) (۲۹۶) (۲۹۷) (۲۹۸) (۲۹۹) (۳۰۰) (۳۰۱) (۳۰۲) (۳۰۳) (۳۰۴) (۳۰۵) (۳۰۶) (۳۰۷) (۳۰۸) (۳۰۹) (۳۱۰) (۳۱۱) (۳۱۲) (۳۱۳) (۳۱۴) (۳۱۵) (۳۱۶) (۳۱۷) (۳۱۸) (۳۱۹) (۳۲۰) (۳۲۱) (۳۲۲) (۳۲۳) (۳۲۴) (۳۲۵) (۳۲۶) (۳۲۷) (۳۲۸) (۳۲۹) (۳۳۰) (۳۳۱) (۳۳۲) (۳۳۳) (۳۳۴) (۳۳۵) (۳۳۶) (۳۳۷) (۳۳۸) (۳۳۹) (۳۴۰) (۳۴۱) (۳۴۲) (۳۴۳) (۳۴۴) (۳۴۵) (۳۴۶) (۳۴۷) (۳۴۸) (۳۴۹) (۳۵۰) (۳۵۱) (۳۵۲) (۳۵۳) (۳۵۴) (۳۵۵) (۳۵۶) (۳۵۷) (۳۵۸) (۳۵۹) (۳۶۰) (۳۶۱) (۳۶۲) (۳۶۳) (۳۶۴) (۳۶۵) (۳۶۶) (۳۶۷) (۳۶۸) (۳۶۹) (۳۷۰) (۳۷۱) (۳۷۲) (۳۷۳) (۳۷۴) (۳۷۵) (۳۷۶) (۳۷۷) (۳۷۸) (۳۷۹) (۳۸۰) (۳۸۱) (۳۸۲) (۳۸۳) (۳۸۴) (۳۸۵) (۳۸۶) (۳۸۷) (۳۸۸) (۳۸۹) (۳۹۰) (۳۹۱) (۳۹۲) (۳۹۳) (۳۹۴) (۳۹۵) (۳۹۶) (۳۹۷) (۳۹۸) (۳۹۹) (۴۰۰) (۴۰۱) (۴۰۲) (۴۰۳) (۴۰۴) (۴۰۵) (۴۰۶) (۴۰۷) (۴۰۸) (۴۰۹) (۴۱۰) (۴۱۱) (۴۱۲) (۴۱۳) (۴۱۴) (۴۱۵) (۴۱۶) (۴۱۷) (۴۱۸) (۴۱۹) (۴۲۰) (۴۲۱) (۴۲۲) (۴۲۳) (۴۲۴) (۴۲۵) (۴۲۶) (۴۲۷) (۴۲۸) (۴۲۹) (۴۳۰) (۴۳۱) (۴۳۲) (۴۳۳) (۴۳۴) (۴۳۵) (۴۳۶) (۴۳۷) (۴۳۸) (۴۳۹) (۴۴۰) (۴۴۱) (۴۴۲) (۴۴۳) (۴۴۴) (۴۴۵) (۴۴۶) (۴۴۷) (۴۴۸) (۴۴۹) (۴۵۰) (۴۵۱) (۴۵۲) (۴۵۳) (۴۵۴) (۴۵۵) (۴۵۶) (۴۵۷) (۴۵۸) (۴۵۹) (۴۶۰) (۴۶۱) (۴۶۲) (۴۶۳) (۴۶۴) (۴۶۵) (۴۶۶) (۴۶۷) (۴۶۸) (۴۶۹) (۴۷۰) (۴۷۱) (۴۷۲) (۴۷۳) (۴۷۴) (۴۷۵) (۴۷۶) (۴۷۷) (۴۷۸) (۴۷۹) (۴۸۰) (۴۸۱) (۴۸۲) (۴۸۳) (۴۸۴) (۴۸۵) (۴۸۶) (۴۸۷) (۴۸۸) (۴۸۹) (۴۹۰) (۴۹۱) (۴۹۲) (۴۹۳) (۴۹۴) (۴۹۵) (۴۹۶) (۴۹۷) (۴۹۸) (۴۹۹) (۵۰۰) (۵۰۱) (۵۰۲) (۵۰۳) (۵۰۴) (۵۰۵) (۵۰۶) (۵۰۷) (۵۰۸) (۵۰۹) (۵۱۰) (۵۱۱) (۵۱۲) (۵۱۳) (۵۱۴) (۵۱۵) (۵۱۶) (۵۱۷) (۵۱۸) (۵۱۹) (۵۲۰) (۵۲۱) (۵۲۲) (۵۲۳) (۵۲۴) (۵۲۵) (۵۲۶) (۵۲۷) (۵۲۸) (۵۲۹) (۵۳۰) (۵۳۱) (۵۳۲) (۵۳۳) (۵۳۴) (۵۳۵) (۵۳۶) (۵۳۷) (۵۳۸) (۵۳۹) (۵۴۰) (۵۴۱) (۵۴۲) (۵۴۳) (۵۴۴) (۵۴۵) (۵۴۶) (۵۴۷) (۵۴۸) (۵۴۹) (۵۵۰) (۵۵۱) (۵۵۲) (۵۵۳) (۵۵۴) (۵۵۵) (۵۵۶) (۵۵۷) (۵۵۸) (۵۵۹) (۵۶۰) (۵۶۱) (۵۶۲) (۵۶۳) (۵۶۴) (۵۶۵) (۵۶۶) (۵۶۷) (۵۶۸) (۵۶۹) (۵۷۰) (۵۷۱) (۵۷۲) (۵۷۳) (۵۷۴) (۵۷۵) (۵۷۶) (۵۷۷) (۵۷۸) (۵۷۹) (۵۸۰) (۵۸۱) (۵۸۲) (۵۸۳) (۵۸۴) (۵۸۵) (۵۸۶) (۵۸۷) (۵۸۸) (۵۸۹) (۵۹۰) (۵۹۱) (۵۹۲) (۵۹۳) (۵۹۴) (۵۹۵) (۵۹۶) (۵۹۷) (۵۹۸) (۵۹۹) (۶۰۰) (۶۰۱) (۶۰۲) (۶۰۳) (۶۰۴) (۶۰۵) (۶۰۶) (۶۰۷) (۶۰۸) (۶۰۹) (۶۱۰) (۶۱۱) (۶۱۲) (۶۱۳) (۶۱۴) (۶۱۵) (۶۱۶) (۶۱۷) (۶۱۸) (۶۱۹) (۶۲۰) (۶۲۱) (۶۲۲) (۶۲۳) (۶۲۴) (۶۲۵) (۶۲۶) (۶۲۷) (۶۲۸) (۶۲۹) (۶۳۰) (۶۳۱) (۶۳۲) (۶۳۳) (۶۳۴) (۶۳۵) (۶۳۶) (۶۳۷) (۶۳۸) (۶۳۹) (۶۴۰) (۶۴۱) (۶۴۲) (۶۴۳) (۶۴۴) (۶۴۵) (۶۴۶) (۶۴۷) (۶۴۸) (۶۴۹) (۶۵۰) (۶۵۱) (۶۵۲) (۶۵۳) (۶۵۴) (۶۵۵) (۶۵۶) (۶۵۷) (۶۵۸) (۶۵۹) (۶۶۰) (۶۶۱) (۶۶۲) (۶۶۳) (۶۶۴) (۶۶۵) (۶۶۶) (۶۶۷) (۶۶۸) (۶۶۹) (۶۷۰) (۶۷۱) (۶۷۲) (۶۷۳) (۶۷۴) (۶۷۵) (۶۷۶) (۶۷۷) (۶۷۸) (۶۷۹) (۶۸۰) (۶۸۱) (۶۸۲) (۶۸۳) (۶۸۴) (۶۸۵) (۶۸۶) (۶۸۷) (۶۸۸) (۶۸۹) (۶۹۰) (۶۹۱) (۶۹۲) (۶۹۳) (۶۹۴) (۶۹۵) (۶۹۶) (۶۹۷) (۶۹۸) (۶۹۹) (۷۰۰) (۷۰۱) (۷۰۲) (۷۰۳) (۷۰۴) (۷۰۵) (۷۰۶) (۷۰۷) (۷۰۸) (۷۰۹) (۷۱۰) (۷۱۱) (۷۱۲) (۷۱۳) (۷۱۴) (۷۱۵) (۷۱۶) (۷۱۷) (۷۱۸) (۷۱۹) (۷۲۰) (۷۲۱) (۷۲۲) (۷۲۳) (۷۲۴) (۷۲۵) (۷۲۶) (۷۲۷) (۷۲۸) (۷۲۹) (۷۳۰) (۷۳۱) (۷۳۲) (۷۳۳) (۷۳۴) (۷۳۵) (۷۳۶) (۷۳۷) (۷۳۸) (۷۳۹) (۷۴۰) (۷۴۱) (۷۴۲) (۷۴۳) (۷۴۴) (۷۴۵) (۷۴۶) (۷۴۷) (۷۴۸) (۷۴۹) (۷۵۰) (۷۵۱) (۷۵۲) (۷۵۳) (۷۵۴) (۷۵۵) (۷۵۶) (۷۵۷) (۷۵۸) (۷۵۹) (۷۶۰) (۷۶۱) (۷۶۲) (۷۶۳) (۷۶۴) (۷۶۵) (۷۶۶) (۷۶۷) (۷۶۸) (۷۶۹) (۷۷۰) (۷۷۱) (۷۷۲) (۷۷۳) (۷۷۴) (۷۷۵) (۷۷۶) (۷۷۷) (۷۷۸) (۷۷۹) (۷۸۰) (۷۸۱) (۷۸۲) (۷۸۳) (۷۸۴) (۷۸۵) (۷۸۶) (۷۸۷) (۷۸۸) (۷۸۹) (۷۹۰) (۷۹۱) (۷۹۲) (۷۹۳) (۷۹۴) (۷۹۵) (۷۹۶) (۷۹۷) (۷۹۸) (۷۹۹) (۸۰۰) (۸۰۱) (۸۰۲) (۸۰۳) (۸۰۴) (۸۰۵) (۸۰۶) (۸۰۷) (۸۰۸) (۸۰۹) (۸۱۰) (۸۱۱) (۸۱۲) (۸۱۳) (۸۱۴) (۸۱۵) (۸۱۶) (۸۱۷) (۸۱۸) (۸۱۹) (۸۲۰) (۸۲۱) (۸۲۲) (۸۲۳) (۸۲۴) (۸۲۵) (۸۲۶) (۸۲۷) (۸۲۸) (۸۲۹) (۸۳۰) (۸۳۱) (۸۳۲) (۸۳۳) (۸۳۴) (۸۳۵) (۸۳۶) (۸۳۷) (۸۳۸) (۸۳۹) (۸۴۰) (۸۴۱) (۸۴۲) (۸۴۳) (۸۴۴) (۸۴۵) (۸۴۶) (۸۴۷) (۸۴۸) (۸۴۹) (۸۵۰) (۸۵۱) (۸۵۲) (۸۵۳) (۸۵۴) (۸۵۵) (۸۵۶) (۸۵۷) (۸۵۸) (۸۵۹) (۸۶۰) (۸۶۱) (۸۶۲) (۸۶۳) (۸۶۴) (۸۶۵) (۸۶۶) (۸۶۷) (۸۶۸) (۸۶۹) (۸۷۰) (۸۷۱) (۸۷۲) (۸۷۳) (۸۷۴) (۸۷۵) (۸۷۶) (۸۷۷) (۸۷۸) (۸۷۹) (۸۸۰) (۸۸۱) (۸۸۲) (۸۸۳) (۸۸۴) (۸۸۵) (۸۸۶) (۸۸۷) (۸۸۸) (۸۸۹) (۸۹۰) (۸۹۱) (۸۹۲) (۸۹۳) (۸۹۴) (۸۹۵) (۸۹۶) (۸۹۷) (۸۹۸) (۸۹۹) (۹۰۰) (۹۰۱) (۹۰۲) (۹۰۳) (۹۰۴) (۹۰۵) (۹۰۶) (۹۰۷) (۹۰۸) (۹۰۹) (۹۱۰) (۹۱۱) (۹۱۲) (۹۱۳) (۹۱۴) (۹۱۵) (۹۱۶) (۹۱۷) (۹۱۸) (۹۱۹) (۹۲۰) (۹۲۱) (۹۲۲) (۹۲۳) (۹۲۴) (۹۲۵) (۹۲۶) (۹۲۷) (۹۲۸) (۹۲۹) (۹۳۰) (۹۳۱) (۹۳۲) (۹۳۳) (۹۳۴) (۹۳۵) (۹۳۶) (۹۳۷) (۹۳۸) (۹۳۹) (۹۴۰) (۹۴۱) (۹۴۲) (۹۴۳) (۹۴۴) (۹۴۵) (۹۴۶) (۹۴۷) (۹۴۸) (۹۴۹) (۹۵۰) (۹۵۱) (۹۵۲) (۹۵۳) (۹۵۴) (۹۵۵) (۹۵۶) (۹۵۷) (۹۵۸) (۹۵۹) (۹۶۰) (۹۶۱) (۹۶۲) (۹۶۳) (۹۶۴) (۹۶۵) (۹۶۶) (۹۶۷) (۹۶۸) (۹۶۹) (۹۷۰) (۹۷۱) (۹۷۲) (۹۷۳) (۹۷۴) (۹۷۵) (۹۷۶) (۹۷۷) (۹۷۸) (۹۷۹) (۹۸۰) (۹۸۱) (۹۸۲) (۹۸۳) (۹۸۴) (۹۸۵) (۹۸۶) (۹۸۷) (۹۸۸) (۹۸۹) (۹۹۰) (۹۹۱) (۹۹۲) (۹۹۳) (۹۹۴) (۹۹۵) (۹۹۶) (۹۹۷) (۹۹۸) (۹۹۹) (۱۰۰۰)

(۱) اخرجه البخارى فى كتاب الاطعمة /باب: المؤمن يأكل فى معنى واحد فيه ابو هريرة، عن النبي، صلى الله عليه وسلم (رقم- ۵۳۹۶) وابن ماجه فى كتاب الاطعمة /باب المؤمن يأكل فى معنى واحد. والكافر يأكل فى سبعة أمعاء. (رقم- ۳۲۵۶)

٣١٤٥(١) - (٢) وَرَوَى مُسْلِمٌ عَنْ أَبِي مُوسَى، وَأَبِي عُمَرَ (٣) أَلَمْ يَسْتَدْمِنَهُ فَقَطَّ.

توجه: ١] او مسلم دا روایت د حضرت ابو موسیٰ (رضی اللہ عنہ) او حضرت ابن عمر (رضی اللہ عنہ) نه نقل کړي دي. اچې په هغې کې دا واقعہ مذکور نه ده [٣] بلکې محض د حضور (ﷺ) ارشاد مذکور دي.

٣١٤٦(٢) - (٣) وَفِي أُخْرَى لَهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - (٤) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - ضَافَهُ ضَيْفٌ وَهُوَ كَافِرٌ (٥) فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بِشَاةٍ فَخَبِثَتْ (٦) فَشَرِبَ جِلَابَهَا، (٧) ثُمَّ أُخْرَى فَشَرِبَهَا، (٨) ثُمَّ أُخْرَى فَشَرِبَهَا، (٩) حَتَّى شَرِبَ جِلَابَ سَبْعِ شَيَئَةٍ (١٠) ثُمَّ إِنَّهُ أَصْبَحَ فَأَسْلَمَ (١١) فَأَمَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ بِشَاةٍ فَخَبِثَتْ (١٢) فَشَرِبَ جِلَابَهَا،

توجه: ١] لیکن مسلم رحمه الله د حضرت ابو هريره (رضی اللہ عنہ) نه یو بل روایت نقل کړي دي. اېه هغې کې داسي دي [٢] چې [یوه ورځ] رسول الله (ﷺ) ته یو میلمه راغې، چې کافر وو، [٣] رسول الله (ﷺ) د هغه د پاره د یوې بزې (چیلې) د لوشلو حکم وکړو، بزه (چیلې) ولوشل شوه، [٤] هغه کافر هغه شوه او څکل، [٥] بیا د حضور (ﷺ) په حکم سره دویمه بزه (چیلې) ولوشل شوه، هغه شوه یې هم او څکل، [٦] بیا د حضور (ﷺ) په حکم سره دریمه بزه (چیلې) ولوشل شوه [٧] تردې چې اووه بزې (چیلې) ولوشل شوي هغه یې هم او څکل [٨] بې چې سحر شو. نو هغه مسلمان شو، [٩] رسول الله (ﷺ) هغه وخت هم د هغه د پاره د یوې بزې (چیلې) د لوشلو حکم وکړو بزه (چیلې) ولوشل شوه، [١٠] هغه شوه او څکل

١ ثُمَّ أَمَرَ بِأُخْرَى (٢) فَلَمْ يَسْتَبَيِّهَا (٣) فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - الْمُؤْمِنُ يَشْرَبُ فِي مَعَى وَاحِدٍ (٤) وَالْكَافِرُ يَشْرَبُ فِي سَبْعَةِ أَمْعَاءَ."

توجه: ١] بیا حضور (ﷺ) د دویمې بزې (چیلې) د لوشلو حکم وکړو اېزه (چیلې) ولوشل شوه [٢] هغه اوس د هغې پوره شوه ونه څکلې شو، [٣] نو رسول الله (ﷺ) وفرمایل مؤمن یې په یوه کولمه کې څکي [٤] او کافر یې اووه کولمو کې حل الفان: ١ ضیف: میلمه. ٢ فَبِئْسَتْ: نو اولوشلې شوه، ٣ فَلَمْ يَسْتَبَيِّهَا: نو پوره نې اونه څکلې شو

تسهيلات:

قوله: إِنَّ الْمُؤْمِنَ يَأْكُلُ فِي مَعَى وَاحِدٍ:

(١) اخرجه مسلم في كتاب الأشربة / باب المؤمن يأكل في معى واحد. والكافر يأكل في سبعة أمعاء (رقم - ١٨٤٠ - ٢٠٤١) والترمذي في كتاب الأطعمة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء أن المؤمن يأكل في معى واحد. والكافر يأكل في سبعة أمعاء (رقم - ١٨١٨)

(٢) اخرجه مسلم في كتاب الأشربة / باب المؤمن يأكل في معى واحد. والكافر يأكل في سبعة أمعاء. (رقم - ١٨٥ - ٢٠٤٢) وابن ماجه في كتاب الأطعمة / باب المؤمن يأكل في معى واحد. والكافر يأكل في سبعة أمعاء. (رقم - ٣٢٥٨)

(٣) اخرجه مسلم في كتاب الأشربة / باب المؤمن يأكل في معى واحد. والكافر يأكل في سبعة أمعاء (رقم - ١٨٤ - ٢٠٤٣) والترمذي في كتاب الأطعمة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء أن المؤمن يأكل في معى واحد. والكافر يأكل في سبعة أمعاء (رقم - ١٨١٩)

دَ لَفْظِ مَعْنَى تَحْقِيقٍ: حافظ فرمانی چه دایه کسری دَ میم سره مقصوراً دِی او هم دغه لعن مشهور دِی دِی کنبی نول لغات هم شته د اختصاریه هغه پریږدو

د حدیث په مفهوم کنبی لیس اقوال: حافظ ابن حجر فرمانی چه دا روایت بالخلق په خپل ظاهر معنی نه دِی حمل خکه چه ډیر کافران د مسلمانانو په مقابلہ کنبی د کوم خوراک څښاک کونکی دی علامه زرقاتی فرمانی علماؤ د دِی روایت د لسو نه زیات توجیہات بیان کړی دی

① دا حدیث د غالب احوالو په اعتبار سره دِی او د شمیر تعین مقصود نه دِی بلکه مراد د مؤمن کم خوراک کول او د کافر زیات خوراک کول بیانول دی کما قال تعالی ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَكْمُلُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ﴾ او په روایت کنبی د اووه عدد صرف د تکثیر د پاره دِی کما فی قوله تعالی ﴿وَالْبَصْرُ مَكْدُؤٌ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾

حاصل دا چه د مومن شان په خوراک څښاک کنبی کمې اختیارول پکار دی خکه چه هغه په عبادت کنبی ډیر مشغول وی او د هغه خوراک کول هم صرف د اولگي بندولو او د عبادت د پاره د امداد حاصلولو د پاره وی بل د ده دا ویره وی چه که زیات او خوری نو حساب به زیات ورکول وی په خلاف د کافر چه هغه زیات خوراک کوی خکه چه د هغه مقصد جدا دِی علامه قرطبی وائی چه دا قول ارجح الاقوال دِی

② علامه نووی رحمه الله فرمانی چه د روایت مطلب دادِی چه کافر خود خواهش نفسانی په وجه خوراک کوی او تر کومې چه اووه واره کولمې ډکې شوی نه وی نو خوراک کوی د دِی په خلاف مومن په اندازه د ضرورت خوری چه صرف د یوې کولمې په ډکیدو باندې مریږی

③ مومن د الله تعالی نوم اخلی او خوراک څښاک کوی نو شیطان هغه سره نه شریکیری نو د هغه د پاره هم لږ خوراک کافی شی او کافر د الله تعالی نوم نه اخلی نو شیطان هغه سره په خوراک کنبی شریک شی بیا په دِی کنبی برکت هم نه وی زیات خوراک کوی چنانچه په روایاتو کنبی وارد شوی دی أن الشیطان یحمل الطعام إن لم يذكر اسم الله تعالی علیه أخرجه مسلم نور هم روایات دی کوم چه په دِی مضمون باندې دلالت کوی

④ په روایت کنبی د مسلم نه مراد کامل اسلام والا مسلمان دِی خکه چه د چا ایمان او اسلام مکمل وی نو هغه به یقیناً مرگ او د مرگ نه پس حالاتو طرف ته مائل وی چه سخته ویره او ډیر فکر او خپل نفس د شهواتو نه رامنع کولو کنبی لگیا وی نو لا محاله د ده په خوراک کنبی به کمې وی

کہاوردی الحدیث عن ابي امامة رضی اللہ عنہ مرفوعاً من کثر تفکره قل طعامه ومن قل تفکره وکثر طعامه وقسا قلبه یعنی چہ کوم سرے زیات فکر مندوی دہغہ خوراک بہ کم وی اوخوک کم فکر مندوی دہغہ خوراک بہ زیات وی او دہغہ زہ بہ سخت وی دہ ابو سعید الخدری رضی اللہ عنہ نہ ہم روایت دی این ہذا المال حلوة فليس أهنأه وإشراق نفس كان كالذي يأكل ولا يشم

⑤ د روایت معنی دا دہ چہ مسلمان صرف حلال خوراک کوی او کافر حرام خوری او نیکارہ خبرہ دہ چہ حلال پہ نسبت د حرام کم وی نقلہ ابن التین

⑥ بہ اصل کنبی پہ روایت کنبی مؤمن تہ د کم خوراک کولو ترغیب ورکول دی خکہ چہ کلہ مومن تہ دامعلومہ وی چہ کافر زیات خوراک کوی نو نیکارہ خبرہ دہ چہ ہغہ بہ د کافر دے خراب صفت نہ پرهیز کوی

⑦ علامہ طیبی رحمۃ اللہ علیہ فرمائی چہ د طعام شہوات اووہ دی شہوت طبع، شہوت نفس، شہوت عین، شہوت قم، شہوت اذن، شہوت انف او شہوت جوع (۱) دا آخری شہوت جوع ضروری دے مؤمن ہم دے خواہش پہ وجہ خوراک کوی پہ خلاف د کافر سہی چہ د اووہ وارو شہوتونو او خواہشونو پہ وجہ خوراک کوی

⑧ حافظ ابن عربی فرمائی چہ اووہ کولمی کنایہ دہ حواس خمس او د شہوت او د حاجت نہ مطلب دا دے چہ کافر حواس خمس شہوت او حاجات تول اووہ وارہ پہ خیال کنبی ساتی نو خوری پہ خلاف د مومن چہ ہغہ صرف یو حاجت ملحوظ ساتلو سرہ خوراک کوی

⑨ بہ اصل کنبی دا حدیث د مخصوص کسانو بارہ کنبی فرمائیلی شوے دے لکہ چہ پہ راتلونکی روایت کنبی صراحۃ مذکور دی نو پہ الکافر باندے الف لام دغہ شان پہ المؤمن باندے عہدی دے نہ چہ جنسی بہ جزما بن عبد البر

(۱) اختلفوا في حد الجوع على اثنين ذكرهما في الاحياء احدهما ان يشتهي الغيز وحده نتي طلب الادم فليس بجائع ثانيهما انه اذا وقع ريقه على الارض لم يقع عليه الذباب وكذا ايضا مراتب الجوع نوع على سبعة الاول مايقوم به الحياة الثاني ان يزيد حتى يصل الى قاتنا ويصوم وهذا ان واجبان الثالث ان ييزيد حتى يقوى على اداء النفل الرابع ان يزيد حتى يقدر على الكسب وهذا ان يستحيا بالخاص ان يلاء الثالث وهذا جائز السادس ان يزيد به يثل البدن ويكثر النوم وهذا مكروه السابع ان يزيد حتى يتضرر وهذا احرام ١٢ اوجز

قال ابن التين ان الناس في الاكل على ثلاث طبقات. طائفة تاكل كل معظوم من حاجة وبغير حاجة وهذا فعل اهل الجهور وطائفة تاكل عند الجوع بقدر مايسد الجوع حسب وطائفة يجوعون انفسهم يقصدون بذلك قبح شهوة الانفس واذا اكلوا كلوا ما سد الرق ١٢ فتح

قول ابو نصره في التحفة اما حديث ابي نصره فلم اقف عليه اعلم ان قد وقع في النسخ العاصرة عن ابي نصره بالنون والضاد المعجمة ولم اقف هو حصيل بالعاء المهمله مثل حميد لكن في آخره لام وقيل بفتح اوله وقيل بالجيم ابن بصره بفتح الواوحد ابن وقاص ابو بصره الفغاري صحابي سكن مصرومات بها انتهى وقد روي عنه ما يتعلق بالباب ففي سند احمد عن ابي بصره الفغاري قال اتيت النبي صلى الله عليه وسلم لما هاجرت وذلك قبل ان اسلم فعلم لي شوية كان يخلها لاهله فشربتها فلما اصبت اسلمت. الحديث وفيه ان الكافر يأكل في سبعة معاء. الخ ١٢

۱۵) حافظ ابن حجر عسقلانی یویل قول ہم نقل کریں دے کہ دراصل یہ روایات تو کنبی د مؤمن او کافر د دواوہ مثال بیانول مقصود دی کہ د مؤمن حال پہ دنیا کنبی د زہد دی اود کافر حال د حرص دی یعنی مؤمن دنیا پہ اندازہ د ضرورت اختیاروی اود دہ دنیا سرہ اود دنیا متاع سرہ پہ اندازہ د ضرورت تعلق وی اود کافر دنیا اود دنیا د متاع حرص وی کہ دہ دی طرف تہ ہروخت مانل وی نو ظاہر دا دی کہ دا قول مستقل نہ دی بلکہ ہم د اول قول خلاصہ دہ دغہ شان نور اقوال ہم متقارب المعنی دی کہ د بعضو تداخل پہ بعضو کنبی کیدی شی واللہ أعلم وعلیہ ائمر واکمل

[۴۷۷] د لبر خوراک د زیاتو کسانو دپارہ کفایت

۴۷۷-۱۱۶ (۱) وَعَنْهُ قَالَ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [۴] «طَعَامُ الْإِثْنَيْنِ كَافٍ لِلثَّلَاثَةِ، [۵] وَطَعَامُ الثَّلَاثَةِ كَافٍ لِلْأَرْبَعَةِ» [۶]. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجہ: ۱) او حضرت ابوہریرہ رضی اللہ عنہ وایہی جی ما د رسول اللہ ﷺ نہ واوریدل [۴] جی د دوو کسانو خوراک دریوتہ کافی کیہی [۵] اود دریو خوراک خلورو تہ کافی کیہی بخاری، مسلم، تہذیبات:

نوٹ: ددی حدیث د مضمون وضاحت پہ راروان حدیث نمبر (۲۱۷۸)، کنبی او گوری:

[۴۷۸] د ضرورت پہ وخت د یو کس خوراک د دوو دپارہ کافی کیدل

۴۷۸-۱۱۷ (۱) وَعَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: [۴] «طَعَامُ الْوَاحِدِ يَكْفِي الْإِثْنَيْنِ، [۵] وَطَعَامُ الْإِثْنَيْنِ يَكْفِي الْأَرْبَعَةَ» [۶]. وَطَعَامُ الْأَرْبَعَةِ يَكْفِي السَّيِّئَةَ [۷]. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجہ: ۱) حضرت جابر رضی اللہ عنہ وایہی جی ما د رسول اللہ ﷺ نہ واوریدل دی [۴] جی د یو سہی خوراک دوو لہہ کافی کیہی [۵] او د دوو خوراک خلورو لہہ کافی کیہی [۶] او د خلورو خوراک اتو کسانو لہہ کافی کیہی (مسلم، تہذیبات:

قوله: طَعَامُ الْوَاحِدِ يَكْفِي الْإِثْنَيْنِ:

(۱) أخرجه البخاری فی کتاب الأطعمة/باب: طعام الواحد یکفی الاثنین (رقم: ۵۳۹۲) ومسلم فی کتاب الأشربة/باب فضيلة المواة فی الطعام القلیل، وأن طعام الاثنین یکفی الثلاثة ونحو ذلك (رقم: ۱۷۸ - (۲۰۵۸) والترمذی فی کتاب الأطعمة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء فی طعام الواحد یکفی الاثنین (رقم: ۱۸۲۰)

(۲) أخرجه مسلم فی کتاب الأشربة/باب فضيلة المواة فی الطعام القلیل، وأن طعام الاثنین یکفی الثلاثة ونحو ذلك (رقم: ۱۷۹ - (۲۰۵۹) والترمذی فی کتاب الأطعمة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء فی طعام الواحد یکفی الاثنین (رقم: ۱۸۲۰) وابن ماجه فی کتاب الأطعمة/باب طعام الواحد. یکفی الاثنین (رقم: ۳۲۵۴) واحمد فی المسند: ۳۰۱/۳

د مذکورہ جملہ پہ مفہوم کنہی خلورو اقول :

① بہ شرح السنہ کشی اسحاق بن راہویہ د جریر نہ د روایت تاویل دانقل کرے دی چہ د یو سہ پہ مہ کیدہ خوراک د دوو کسانو د پارہ کافی دی دغہ شان د دوو کسانو خوراک د خلورو د پارہ او د خلورو خوراک د اتو د پارہ کافی کیہی

② عبد اللہ بن عمر رضی اللہ عنہما وائی چہ د دی روایت تفسیر ہفہ دی کوم چہ عمر فاروق رضی اللہ عنہ فرمائی دی چہ زما ارادہ دادہ چہ د ہر کور والا پہ ذمہ دومرہ کسان نور زیات کریم خومرہ چہ پہ دی کور کنہی دی خکہ چہ سہ پہ خپل نیم خوراک کولو باندی ہلاک کیدی نشی
③ علامہ نووی رحمۃ اللہ علیہ فرمائی پہ دی روایت کنہی ہم د خوراک پہ سلسلہ کنہی د یویل سرہ د ہمدردنی ترغیب ورکولے شی کہ خوراک ہر خومرہ کم وی خوچہ د ہمدردنی پہ نیت سرہ اوخولے شی نوکفایت مقصودہ بہ حاصل شی اوپہ دی خوراک کنہی بہ داسی برکت نازل شی چہ د تولو حاضرینو د پارہ بہ کافی شی

④ حافظ ابن حجر رحمۃ اللہ علیہ فرمائی چہ د حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہما روایت ہم پہ دی باندی دلالت کوی کوم طرف تہ چہ ترمذی اشارہ کرے دہ د ہفہ الفاظ دادی کلوا جمیعاً ولا تفرقوا فان طعام الواحد یکفی الاثنین (الحدیث) یعنی پہ یوخائی خورنی جدا جدا مہ خورنی نولہ خوراک بہ د پیرو کسانو د پارہ د اجتماع پہ برکت کفایت اوکری معلومہ شوہ چہ منشاء د کفایت برکت د اجتماع دی نوچہ گنہہ خومرہ زیاتہ وی نویر کتو نہ بہ ہم دومرہ زیات وی

حدیث د ظاہری مطلب ہمہ صحت : د حدیث مطلب دانہ دی چہ د دوو کسانو خوراک بہ د دریو کسانو د پارہ پہ دکہ خیتہ کافی شی بلکہ مطلب دادی چہ کہ د قناعت نہ کار واخستی شی نوہفہ خوراک د دریو د پارہ پہ توگہ د کفایت پورہ کیہی او د خلورو خوراک د اتو د پارہ پہ توگہ د کفایت کافی کیہی لکہ چہ راتلونکی روایت کنہی د دوچند خبرہ کرے شوے دہ چہ د خلورو خوراک د اتو د پارہ پہ توگہ د کفایت او قناعت کافی کیہی پہ نیمہ خیتہ خوراک سرہ سہ پہ مری او دویم پرے ژوندی پاتہ کیہی پہ دی دواہو حدیثو کنہی پہ یوخانی د خوراک کولو ترغیب ورکری شوے دی

[۴۱۷] د تلبینہ فوائد

۴۱۷- [۱۸] (۱) وَ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: [۲] سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ:

[۳] «التَّلْبِينَةُ فُجْءَةٌ لِفُؤَادِ الْمَرِيضِ [۴] تَذْهَبُ بِبَعْضِ الْحُزَنِ» [۵]. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجہ : [۱] او بی بی عائشہ صدیقہ رضی اللہ عنہا وایی [۲] چہ ما د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہ واوریدل [۳] چہ

تلبينه ديبمار زړه ته تسكين او قوت ورکوي. [٢] او بعضې غمونه لري کوي «بخاري مسلم. حل اللغات: ① التلبينة: د اوږو او پيو حلو، ② فمئة: اى مريجه مفرجة» خوشحالى ورکونکې اوراحت ورکونکې. ③ الحزب: غم

تسهيلات

قوله: التلبينة فمئة لغوا والمرعى:

ه تلبينه پيژندگلو: داد هغه حريري نوم دې چه د اوږو او پيسونه جوړولې شى چونكه د پيو مقدار په كېنې زيات وي په دې وجه دې ته تلبينه اوونيلې شو دكوم ماده چه لين دې په دې كېنې شات وغيره خواړه هم يوځانې كولې شى نرم وي ځكلې شى د پيسو مينچې كومي چه په اخترونو كېنې وي داهم دغه شان وي او شيرخرمه هم ددې مصداق دې
د مجمة وضاحت: د مجمة معنى ده خوشحالى ورکونکې اوراحت ورکونکې په كوم سره چه زړه خوشحاله شى او مضبوط شى هم ددې بيان په وړاندې جمله كېنې راغلې دې لكه چه هغه ددې دپاره بيان دې

[٣٨٨] د نبى عليه السلام كدولوړه خوښول

٣٨٨- [١٩] (٢٠) وَعَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: [٢١] «أَنَّ خَيْطًا دَعَا النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - لِيَطْعَمَ صَنَعًا قَدْ هَبَّتْ مَعَ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَقَرَّبَ خَبْزٌ شَعِيرٌ وَمَرَقًا [٢٢] فِيهِ دُبَّاءٌ وَقَدِيدٌ [٢٣] قَالَ أَنَسٌ - رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ -: قَرَأْتُ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - [٢٤] يَتَّبِعُ الدُّبَّاءَ مِنْ حَوَالِي الْقَصْعَةِ، [٢٥] فَلَمْ أَزَلْ أَحِبُّ الدُّبَّاءَ بَعْدَ يَوْمَيْهِ». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: ① اوحضرت انس رضی اللہ عنہ وايي ② چې يوه ورځ يو درزي په خپل تيار کړي طعام نبي کریم ﷺ ته دعوت ورکړ ③ د نبي کریم ﷺ سره زه هم ورغلم. ④ هغه د ورشو روتۍ او بنورو راوړلو سره (په دستر خوان) کيخودل. ⑤ چې په هغې کې کدو او وچه، غوښه، وه. ⑥ انس رضی اللہ تعالیٰ عنہ واني چې ما وليدل چې حضور ﷺ د کاسي د غاړو کښ کدو لتولو سره خوړلو. ⑦ په دې وجه د هغې ورځي نه پس زه هم کدو ډير خوښوم، ځکه چې هغه د حضور ﷺ ډير خوښ وو! «بخاري مسلم»

حل اللغات: ① خَيْطًا: درزي، ② خَبْزٌ: روتۍ، ③ شَعِيرٌ: اوربشي، ④ مَرَقًا: خوروا، ⑤ دُبَّاءٌ: کدو، ⑥ قَدِيدٌ: اوچه غوښه، ⑦ يَتَّبِعُ: لتولو او تلاش کولو به نې، ⑧ حَوَالِي: غاړې، ⑨ الْقَصْعَةُ: کاسه.

١) اخرجه البخاري في كتاب الأطعمة /باب من تتبع حوالى القصعة مع صاحبه. إذا لم يعرف منه كراهية (رقم- ٥٣٧٩) ومسلم في كتاب الأشربة /باب جواز أكل المرق، واستحباب أكل البقطين، وإخبار أهل الساندة بعضهم بعضا وإن كانوا ضيقا إذا لم يكره ذلك صاحب الطعام (رقم- ١٤٤) - (٢٠٤١) وابوداود في كتاب الأطعمة /باب في أكل الدباء (رقم- ٣٧٨٢) والترمذي في كتاب الأطعمة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم /باب ما جاء في أكل الدباء (رقم- ١٨٥٠)

تسهيلات:

قوله: يَتَّبِعُ الدُّبَاءَ مِنْ حَوَالِي الْقَصْعَةِ:

اشكال: دې روايت نه معلومه شوه چه د نبی عليه السلام په پيالي كښې لاس وهل د كدو د تېكړو د لټون د پاره وو په دې باندې اشكال دادې چه رسول الله ﷺ خوصحابي ته فرمانيلى وو كل مابليك چه د خپلې مخې نه خوره نوييا رسول الله ﷺ پخپله په پياله كښې ولې لاس تاو كړو؟

د اشكال دوه جواوېنه: ① د رسول الله ﷺ په پيالي كښې د لاس تاوولونه مراد دادې چه حبيب پاك هم خپلې مخې ته د كدو د كړې لټولې

② هغوى د پيالي په ټولو طرفونو كښې د كدو تېكړې لټولې اوباتي شو د ممانعت والا روايت نو د هغې محمل دې وخت كښې دادې چه كله د نورو خلقو كركه وى اوينكاره خبره ده چه د حضور پاك نه به د چا كركه كيده شى كه يا داسې اوونيلې شى چه نهې هله ده كوم وخت كښې چه خوراك په شريكه وى او دلته به حضور پاك سره څوك شريك نه وى

[۲۷] په چېرې سره د غوښې كت كول

۲۷- [۲۰] (۱) وَعَنْ عَمْرِو بْنِ أُمَيَّةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - (۲) «أَنَّه رَأَى النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - (۳) يَخْتَرِمُنْ كَتِفَ شَاؤِفِي يَدِيهِ (۴) فَيَدْعِي إِلَى الصَّلَاةِ (۵) فَأَلْقَاهَا وَالسَّكِينِ الَّتِي يَخْتَرِمُهَا (۶) ثُمَّ قَامَ فَصَلَّى (۷) وَلَمْ يَتَوَضَّأْ» مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: ① او د حضرت عمرو بن اميه رضی اللہ عنہ نه روايت دې چې هغه نبی کریم ﷺ وليدلو. ② چې حضور ﷺ د بزي (چيلی) ورون چې د حضور ﷺ په لاس کې وو، په چارې سره يې کټ کولو. ③ بيا په دي دوران کې حضور ﷺ د مانځه د پاره وبلل شو. ④ نو حضور ﷺ ورون او هغه چاره چې په هغې سره يې ورون پريکولو، هلته پريخودل ⑤ او پاخيدو او مونځ يې وکړو. ⑥ حضور ﷺ هغه وخت اودس ونه کړو، ځکه چې حضور ﷺ اودس کړي ووا (بخاري، مسلم)

حل اللغات: ① يخنن: پريکول ني ② السكين چاره

تسهيلات:

قوله: يَخْتَرِمُنْ كَتِفَ شَاؤِفِي يَدِيهِ:

په چارې سره د غوښې کټ کول او غوړل: د روايت نه معلومه شوه چه غوښه په چاره ۱ سره پرې

(۱) اخرجه البخاري في كتاب الأَطْعِمَةِ / باب إذا حضر العشاء فلا يجعل عن عشاءه (رقم- ۵۵۶۲) ومسلم في كتاب العيوض / باب نسخ الرضوخ ما مست النار (رقم- ۹۳) - (۳۵۵) والترمذي في كتاب الأَطْعِمَةِ عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء عن النبي صلى الله عليه وسلم من الرخصة في قطع اللحم بالسكين (رقم- ۱۸۳۶) واحمد في المسند: ۲۸۸/۵

کولې او خوړلې شی علامه ابن حزم وائی غوښه او رویتې په چاڼه سره پرې کول او خوړل جائز دی په دې کښې د هیڅ قسم ممانعت نشته ځکه چه د ممانعت متعلق هیڅ یو صریح نص وارد شوی نه دي

دوؤ روایاتو سره د تعارض اشکال: ① د ابن عباس رضی اللہ عنہما او ام سلمه رضی اللہ عنہا څخه روایت دي ښه قال علیه السلام لا تقطعوا الخبز بالسکین کما تقطعہ الأعاجم وإذا أراد أن يأکل أحدکم اللحم فلا یقطعہ بالسکین ولكن لیأخذ بیده فینسبه مہ فأن أہنا وأمرنا . . . کذا فی الطبرانی،

② د عائشه څخه روایت دي قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا تقطعوا اللحم بالسکین فإنه من صنیه الأعاجم فانہوہ فإنه أہنا وأمرنا د دي روایاتو نه صراحتاً رویتې او غوښه په چاڼه پرې کولو سره خوړلو نه ممانعت راغلي دي؟ (ابوداؤد)،

د اشکال درې جواونه: ① اول د طبرانی په روایت کښې ابو معشر راوی بډه کښې اہم نسانی فرم نیلی دی چه هغه منکر روایات نقل کوی ابن عدی وائی د ابو معشر هیڅ څوک متبع نشته

② په روایاتو کښې ممانعت په هغه کس باندې محمول دي چه په چاڼه سره د پرې کولو او خوړلو عادت جوړ کړی البته که غوښه ښه نه وی پخه شوي او اتفاقاً ئی په چاڼه پرې کوی او خوری ئی نو د ده د پاره اجازت دي

③ د ممانعت و الارویات په عدم فرصت باندې محمول دی یعنی که وخت نه وی او تندي وی نو بې دي په غاښونو باندې راشو کولو سره زر زر او خوری چه فارغ شی او که وخت وی نو په تسلی سره دي په چاڼه سره پرې کړی او خوری دي فلا تعارض

قوله ثم مضى إلى الصلوة ولم يتوضأ:

د ممانعت التلای په خوړ لوسره د اودس عدم تقبی: بیا حضور پاک بغیر د اودس کولو د ممانعت د پاره تشریف یوړلو دا یوه مستقلة مسئله ده چه ممانعت النار سره به اودس کولې شی که نه جمهور په اتفاق سره د عدم توضی قائل دی سره د دي چه په سلفو کښې د دي بډه کښې اختلاف دي مگر آخر الامرین ترک وضو ممانعت النار دي

[۲۱۸] د نبی علیه السلام خوړ څیز لږه خوښول

۲۱۸- [۲۱] (۱) وَعَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: [۲] «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يُجِبُّ الْخُلُوعَ وَالْعَمَلُ» . . . رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

(۱) اخرجه البخاري في كتاب الأطعمة باب الخلوع والعمل (رقم ۵۴۳۱) ومسلم في كتاب الطلاق/باب وجوب الكفارة على من حرم امرأته. ولم ينو الطلاق (رقم ۲۱) (۱۴۷۴) و ابوداؤد في كتاب الأشربة/باب في شراب العمل (رقم ۳۷۱۵) والترمذي في كتاب الأطعمة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ما جاء في حب النبي صلى الله عليه وسلم الخلوع والعمل (رقم ۱۸۳۱) وابن ماجه في كتاب الأطعمة/باب الخلوع (رقم ۳۳۲۳) واحمد في المسند: ۵۹/۶

ترجمه: [۱] او بی بی عائشه صدیقه رضی الله عنها وای [۲] چې حضور صلی الله علیه و آله به خوږ شي او شات ډیر خوښول (بخاري)

نهیلات:

قوله: يُحِبُّ الْمَلَأَاءُ وَالْعَلَّ:

د حلوا د خوښولو مطلب: علامه خطابی فرمائی د رسول الله صلی الله علیه و آله دخلوا خوښول د کثرت خواش په وجه باندې نه ووجه الله تعالی دې نه کړی گنی د رسول الله صلی الله علیه و آله د زیاتې حلوا خوږلو شوق او خواش وو او هغوی دا پخوله او خوږله ی بلکه مطلب دادې چه کله به د هغوی مخې ته حلوا پیش کولې شوه نو حضور پاک به دا خوښوله او په ښه شان سره به یی خوږله
د حلوا په مصداق گڼې هري اقوال: ① علامه نووی رحمته الله علیه وائی دلته د حلوا نه هر خوږ خیز دې اود شاتو تذکره شرافه او کرامه ده لکه دا ذکر الخاص بعد العام د قبیلې نه دې

② حافظ فرمائی چه په کتاب ثعالبی کښې دی چه رسول الله صلی الله علیه و آله چه به کومه حلوا خوښوله هغه به مجیع علی وزن عظیم وه چه که جوړې به ترې ترې پرې کړې شوي او په پښو کښې به یی واچولی شی او جوړولی به یی

③ بعض فرمائی د دې نه مراد فالوده ده بعضې خلقود حلوا نور تعریفونه هم کړی دی خو هغه صحیح نه دی

قوله: يُحِبُّ.... الْعَلَّ:

په شاتو گڼې شفاء: العسل په د معنی شاتو. په قرآن کریم کښې هم د شاتو تعریف شوې دې اوفرمانیلې شو (فِيهِ شِفَاءٌ لِّلنَّاسِ) شات که یو طرف ته طاق تور خوراک دې اود خوند ذریعه ده نوبل طرف ته د بیمارو د پاره د شفاء نسخه هم ده خکه چه الله تعالی په جرړو بوټو کښې د شفاء او د داء سامان کیخودې دې په نوډ دې جواهر او عرق کښې به کوم چه د شاتو مجنی راکاږی شفا به ولې نه وی په بلغمی بیمارو کښې شات بلا واسطه شافی دی او په نورو بیمارو کښې نورو خیزونو سره یوخائی کول اود دارو په توگه استعمالول ډیر فائده منددی

د شاتو خصوصیات: ① طبیبان په معجوناتو کښې په خاص توگه شات استعمالوی د دې یو خاصیت داهم دې چه پخپله خرابیږی هم نه او د نورو خیزونو تراوږدې مودې پورې حفاظت کړی هم دغه وجه ده چه طبیبان د زرگونو کالونو نه د الکوهل په خای د شاتو استعمال کوی

② شات مسهل هم دی او د خټې نه فاسد مادې ویستلو د پاره ډیر مفید دی په ترمذی کښې روایت دې چه کله یوصحابی د خپل رور د خټې د بیمارنی ذکر او کړو نو رسول الله

ﷺ د شانو د استعمال مشوره ورکړه هغه بيا هم شکايت ورکړ نو رسول الله ﷺ بيا ه هغه مشوره ورکړه په دريمه ورځ چه هغه اوونيل چه هيڅ فرق رانغلو نور رسول الله ﷺ او فرمايل صدق الله وکذب بطن اخيك د الله تعالى قول بې شکه رښتوني دې اوست د زور خيټه دروغزته ده مراد دادې چه د دواني څه قصور نشته بلکه د مريض د خاص مزاج په وجه زر اثر ښکاره نه شو دې نه پس نې پرې بيا اوځکل نو بيمار جوړ شو که يقين محکم او مضبوط وي نو بيا د هر مرض د پاره شات کافي دی تردې چه د پولو دانو او د سترگې او د بدن د نورو بيمارو علاج هم په شاتوسره اوکړې شی نو شفاه ملاؤ شی د حضرت ابن عمر رضی الله عنهما متعلق په رواياتو کښې دی چه که د هغه په بدن په چرته پولنې راوتله نو په هغې به نې هم شات لگول کله چه بعضې خلقو د هغه نه د دې د وجي تپوس اوکړو نو په جوب کښې نې او فرمايل ولې په قرآن پاک الله تعالى کښ ددې متعلق (فِيهِ شِفَاءٌ لِّلنَّاسِ) نه دی فرمايلى

[۳۸۳] سرکه باندي د غوره ترکارۍ اطلاق

۳۸۳- [۲۲] (۱) وَعَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - [۲] «أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - سَأَلَ أَهْلَهُ الْأَذْمَ، [۳] فَقَالُوا: مَا عِنْدَنَا إِلَّا غُلٌّ، [۴] فَقَدَّعَا بِهِ [۵] فَجَعَلَ يَأْكُلُ بِهِ [۶] وَيَقُولُ: نِعْمَ الْإِدَامُ الْخَلُّ، [۷] نِعْمَ الْإِدَامُ الْخَلُّ.» [۸] رَوَاهُ مُسْلِمٌ

ترجمه: ۱ او د حضرت جابر رضی الله عنه نه روایت دي ۲ چې یوه ورځ نبي کریم ﷺ خپل کور والو نه سالن وغوښتلو ۳ کور والو اوویل چې زمونږ سره سالن نشته البته سرکه شته ۴ نو حضور ﷺ هغه سرکه وغوښتله ۵ او د هغې سره یې روتی خوړل شروع کړل ۶ او وي فرمایل چې سرکه بهترين سالن دي ۷ سرکه بهترين سالن دي، (مسلم) حل اللغات: ۱: الأذم: سالن، ۲: غل: سرکه،

تسهيلات:

قوله: نِعْمَ الْإِدَامُ الْخَلُّ:

د لفظ ادا م تحقيق: علامه نووی رضی الله عنه فرماني ادا م بکر الهزده ما یوتدم به هغه څيز چه د سالن په توگه استعمال کړې شی ونيلي شی

سرکې ته د نعم الإدام ویلو مطلب: علامه نووی وائی چه علامه خطابي او قاضی عیاض دواړو د روایت معنی دا بیان کړې ده چه رسول الله ﷺ په ماکولاتو کښې د اختصار تعریف

۱ (اخرجه مسلم فی کتاب الأشربة/باب فضيلة الخل والتأدم به (رقم- ۱۶۶ - (۲۰۵۲) وابدأود فی کتاب الأظفعة/باب فی الخل (رقم- ۳۸۲۰) والترمذی فی کتاب الأظفعة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء فی الخل (رقم- ۱۸۳۹) واحمد فی المسند: ۴۰۰/۳

فرمانيلي دې اود خوندي ورو خوراكو نو طرف ته د نفس مائل كيدلو نه ئې ممانعت فرماييلي دي او مطلب دادې چه سر كه اود دې په شان معمولي خيزو نوسره روتنى خورنى د شهواتو او لذائذو طرف ته مائل كيږنى مه ځكه چه شهوات د دين د پاره د فساد ذريعه اود بدن د پاره د بيمارو يوه لار ده چونكه ښكاره خبره ده چه خوندي ورو خوراك به ډير خوړلې شى په كوم سره به چه په اعمالو كښې سستى وي كوم چه د دين د تباهنى ذريعه ده اوبيا زيت خوراك كولو سره بيمارى پيدا كيږي كوم چه د بدن د خرابوالى ذريعه ده

لكه څنگه چه علامه نووى فرمانى چه په روايت كښې د سر كې تعريف دې فقط پتې شو په خوراكو نو كښې اختصار او د شهواتو پريخودل نو دا د نورو روايتونو نه هم معلومه شوې ده

امت ته د زهد تعليم: حضرت گنگوهرى رحمته الله عليه فرمانى په روايت كښې امت ته د زهد تعليم ور كړې شوې دې چه په مباحاتو كښې هم ډير ځان مه راگيرونى سر كه چه عرفاً او شرعاً سالن نه دي خوييا هم د روتنى سره د خوړلو د پاره كافى ده اوداهم داسې دى لكه چه رسول الله صلى الله عليه وسلم په يوه موقع باندې اوفرمائيل د غنمو روتنى د خپل سالن سره ده يعنى د غنمو روتنى د پاره د سالن ضرورت نشته لكه چه د اوريشو وغيره د روتنى د پاره د سالن ضرورت وي

په يعين كښې په سر كه باندې د اطلاق حكم: كله چه د روايت مطلب د زهد تعليم وركول دى اود سر كې سالن ثابتول مقصود نه دى نو دې روايت نه په سر كه باندې شرعاً د سالن كيدو استدلال نشى كولې په خاص توگه باندې په باب الايمان كښې ځكه چه د ايمان مېنى په عرف اولغت باندې دې اود رسول الله صلى الله عليه وسلم مقصد عرف اولغت بيانول نه دى بلكه شرعى احكام بيانول مقصود دى

[۲۱۳] د خريږي فضيلت او خاصيت

۲۱۳- [۲۳] (۱) وَعَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - "«الْكُمَاةُ مِنَ النَّبِيِّ (۲) وَمَاؤُهَا شِفَاءٌ لِلْعَيْنِ»". مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ (۳). وَفِي رِوَايَةٍ لِيُسْلِمٍ: "«مِنَ النَّبِيِّ الَّذِي أُنْزِلَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَى مُوسَى - عَلَيْهِ السَّلَامُ»".

قوچه: (۱) او حضرت سعيد ابن زيد وايي چې نبی کریم صلى الله عليه وسلم وفرمايل (۲) خريږي د من ابو قسم بوتى چه د وازگي په شان وي او اکثر په باران کښ پخپله پيدا كيږي، په عربى کى حشم الارض (د زمکې وازگه) هم ورته وايي يو قسم دې (۳) او د دې اوبه د سترگو د پاره شفاء ده، (بخاري مسلم) (۴) او د مسلم رحمته الله عليه په يو روايت کې دي چې خريږي د هغه من نه

(۱) اخرجه البخارى فى كتاب الطب/باب: المن شفاء للعين (رقم- ۵۷۰۸) ومسلم فى كتاب الاشرية/باب فضل الكماء. ومداواة العين بها (رقم- ۱۵۷) - (۲۰۴۹) والترمذى فى كتاب الطب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء فى الكماء والمعجوة (رقم- ۲۰۶۷) وابن ماجه فى كتاب الطب/باب الكماء والمعجوة (رقم- ۳۴۵۳) واحمد فى المسند: ۲۰۳/۱

دي كوم چې الله تعالى په حضرت موسى عليه السلام نازل کړي وو
حل اللغات: ①: الْكَفَّةُ ددې جمع الْكُفَّةُ ده خپرې، كهنمبې، ②: النَّبْت: مرزان.

تسهيلات

قوله الْكَفَّةُ مِنَ النَّبْتِ:

هـ "الْكفّة" نفوی وضاحت: په زمكه او غركښې سخاشوی لرگی او د بعضو ونو جرړو سره دا
 بوټي پيدا كېږي ددې ډير قسمونه دي زمونږ ځاني كښې دوه مشهور دي دې ته په اردو
 كښې كهنمبې او زمونږ ژبه كښې خپرې واني دا د پشكال په موسم كښې وې نبي كريم
 ارشاد او فرمايلو چه دا د سترگو د پاره شفاء ده دې ته شحم الارض هم واني خكه چه دا د
 واژگې په شان يو د زمكې بوټي دې پښو يا اوبو كښې پخولې شي دا د نبي غوښې په شان
 مزیدار وي

په خپرې باندې هـ "من" د اطلاق وجوهات: ①. دا د الله تعالى داسې نعمت دې چه هغه په
 بنيادمو باندې نازل کړي دې چه بغير د مشقت او تکليف نه حاصلېږي لکه څنگه چه بنی
 اسرائيلو ته من بغير د مشقت نه حاصليدل. قاله ابو عبد وجماعة

② خپرې په اصل كښې د دغه من نه دی كوم چه په بنی اسرائيلو باندې نازل شوې وو چه
 په بناخونو باندې به لکه د پرځې په شكل كښې راپريوتل كوم چه به جمع كولې شو او
 خوړلې به شو دلته هم دغه مقصود دې لکه څنگه چه په بنی اسرائيلو ته بغير د مشقت نه
 من حاصليدل دغه شان كمأة هم د من د قبيل نه دی چه د البغدادی د حاصليدلو د پاره
 مشقت نشي كولې

③ عبد الطيف البغدادی او د هغوی تابعدارانو فرمايلي دي چه په اصل كښې كوم من په
 بنی اسرائيلو باندې نازل کړي شوې وو د هغې مختلف صورتونه وو بعض د پرځې په شكل
 بعض د سبزبانو په شكل كښې بعض د ښكار په شكل كښې دغه شان خپرې هم دی كوم
 چه د معهود من نه يو قسم دې كوم چه د من په صورت كښې په دوی نازل کړي شوې وو

قوله: وَمَا هِيَ إِلَّا هِيَ:

هـ خپرې اويوه د سترگو شفا ونيو كښې احوال: علامه ابن قيم رحمه الله فرمائي چه د دې باره كښې
 مختلف احوال دي

① د خپرې اوبه نورو دوايانوسره ملاول د سترگو د مرضونو د پاره شافي دي ذكره ابو عبده
 ② ياد دې معنی داده چه د خپرې اوبه په اور پخې كړي په سترگو كښې واچولې شي نو د
 سترگو د پاره فائده مند دی. د اور په ذريعه د دې فضلات او نقصانی ماده او ټول موزی
 رطوبات ختمېږي او د پخيدونه پس به نفع وركونكې شي.

⑤ د بعض حضراتو رائی داده د دې د اوبو نه مراد د باران هغه اولنی څاڅکي دي کوم چه په دې باندې رابریوخی نو اوس اضافت، اضافت اقتران به وی نه چه اصافت الی الجزء.

⑥ ملاعلی قاری رحمته فرمائی شرح مسلم للنووی کښې دی چه دې نه مراد یا خود خریږی خالص اوبه دی یا پورتنی مرکب بالادویه بعض فرمائی که په سترگو کښې گرمی وی نو صرف اوبه مفید او شافی دی او که په بله وجه په سترگو کښې تکلیف وی نو نورو دویانو سره ملاوول مفید دی

فائده:

په سترگو کښې د خریږی اوبو اچولوسره متضاد نتائج راوتل: ① ابراهیمه حری رحمته د صالح رحمته او احمد بن حنبل رحمته نه نقل کړی دی چه هغوی خریږی نچوړ کړل او درد منو سترگو باندې اولگولې نو په سترگو کښې ئی تکلیف زیات شو

② ابن عبد الباقي نه نقل کړي دی چه بعض خلقو د خریږی اوبه په سترگو کښې د رانجو په ځی استعمال کړې دی، نو د هغوی نظر ختم شو د دې په مقابله کښې د حضرت ابوهریره رحمته نه نقل کوی چه هغه د پندې وینځې په سترگو کښې دا اوبه استعمال کړې نو سترگي ئی ټیک شوې

③ ملاعلی قاری رحمته فرمائی چه مونږ مشاهده کړې ده د بعض خلقو نظر بالکل ختم شوې وو خود خالص اوبو په لگولو سره ئی نظر واپس راغلو

د نتائج د تضاد په مینځ کښې تطبیق: علماء کرام فرمائی چه اصل مدار په عقیده او نیت باندې دې بعض فرمائی چه د خریږو مختلف قسمونه دی بعض فائده مند او بعض نقصانی دی بهر حال د طبیب تجویز ضروری دې چه د طب نبوی رحمته د پاره عقیده هم پاکه پکار ده او بدن هم پاک (وَالطَّيِّبُ لِلطَّيِّبِ وَالطَّيِّبُ لِلطَّيِّبِ)

[۳۸۵] بادرنگ او قجورې یوځانې خوړل

۳۸۵- (۲۳) (۱) وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: «رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَأْكُلُ الرُّطَبَ بِالْقَنَاءِ» مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: [۱] او حضرت عبدالله بن جعفر رحمته وايي [۲] چې ما رسول الله رحمته وليدلو چې تازه

قجورې ئې د بادرنگ سره یوځانې خوړلې «بخاري مسلم»

حل الفتا: ① الرُّطَبُ: کجورې. ② الْقَنَاءُ: بادرنگ.

(۱) أخرجه البخاري في كتاب الأطعمة / باب الرطب بالقناء. (رقم ۵۵۱۰) ومسلم في ۱۵۷ (۲۰۱۳) وابوداود في كتاب الأشربة / باب إيكاء الأنثى (رقم ۳۳۵) وابن ماجه في كتاب الأطعمة / باب القناء والرطب. (رقم ۳۲۵) واحمد في المسند ۲۰۳/۱

تسمیلات

قوله: يَأْكُلُ الرُّطَبُ بِالْقَنَاءِ.

د قجور او د بادرنګ يو غاڼې غوړ لو فائده: بادرنګ ته وانی دا يو قسم سلاط دی اکثرې خلق د خوند ډېره د روټی په دوران کښې خوری چونکه قجورې گرمې وی او بادرنګ بیخ وی دغه شان دواړه یوځای کولو سره اعتدال پیدا کیږی په قجور سره د بادرنګ بیخوالې او په بادرنګ سره د قجورې گرموالي ختم شی او په غذا کښې اعتدال پیدا شی

[۲۸۸] د کارکونډی خوراک

۸۰- [۲۵] (۱) وَعَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بِمَدِينَةِ بَنِي نَضْلَةَ إِذْ جَاءَ الْكَلْبُ (۲) فَقَالَ: عَلَيْكُمْ بِالْأَسْوَدِ مِنْهُ (۳) لِأَنَّهُ أَطْيَبُ (۴) فَقِيلَ: أَكَلْتُ تَرَعَى الْفَنَمَ؟ (۵) قُلْتُ: نَعَمْ، وَهَلْ مِنْ نَبِيٍّ إِلاَّ رَعَاهَا؟ (۶)» مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: ۱- او حضرت جابر رضی الله عنہ وایی چې په یوه موقع مونږ د رسول الله ﷺ سره په مقام مر انظران کې وو، اچې مکې ته نژدې یو ځای دی ۲- او کارکندې پخې پخې میوې مو جمع کونې. ۳- چې حضور ﷺ وفرمایل د دې چې کومه میوه توره وي، هغه اخلی. ۴- څکه چې هغه ښه وي او فائده هم رسوي. ۵- مونږ عرض وکړو چې یا رسول الله ﷺ آیا تاسو بزې څړونې دي؟ ۶- حضور ﷺ وفرمایل چې هو، داسې یو نبي نه دي تیر شوي چې هغه بزې نه وي څړولي. بخاري مسلم

حل التفات: ۱- بمر القنأ: مکې سره نژدې د یو مقام نوم دې هم په دغه ځای کښې د فتح مکې په موقع سی کره ډیره اچولې وه ۲- نضلة: اي النضيم من غمر الاراك: د راغونډولو او راشکولو په معنی کسې دې ۳- الکلب: د کارکونډی پخې میوې ته وانی

تسمیلات

قوله: وَهَلْ مِنْ نَبِيٍّ:

د صحابه کرامو قیاس: صحابه کرامو چه د نبي کریم ﷺ نه دا واوریده چه د کارکونډی دمیونه تورې خورنې هغه ډیرې مزیدارې وی نو په دې باندې صحابه کرامو دا اندازه اولکوله چه دا معلومات صرف هغه خلقوته وی څوک چه په صحرا کښې گډې څره وی په دې وجه صحابه کرامو تپوس هم اوکړو چه آیا تاسو چیلنی څړولي دي؟

د گډوډه غوړلو کښې حکمت: نبي کریم د یوې ضابطې طرف ته اشاره اوکړه چه هریونی گډې څړولې دی په دې کښې دا حکمت وی چه گډې یو عاجز او کمزورې ځناوردې خو په طبیعي

(۱) اخرجه البخاري في كتاب الاطعمه/باب الکباب، وهو ثمر الاراک (رقم ۵۵۵۳) ومسلم في كتاب الاشربة/باب فضيلة الاسود من الکباب (رقم ۱۶۳۰ - ۲۰۵۰) ومالك في السوطا كتاب الاستفان/باب ما جاء في امر الفنم (رقم ۱۸۰)

نوگه باندې په څرن کښې متحرك وی د ونې یوه پانږه د یوځای نه خوری او د سترگو په رپ کښې بل ځای ته رسیدلې وی که په معمولی کاترې باندې اوویشنلې شی نوگه مړه کیږی په ځنګل کښې د گډو دښمنان هم دیرزیات وی ځکه چه لومړه هم دا ښکار کولې شی په دې وجه د گډو څړونکی په مزاج کښې عاجزی اعتدال اود سخت برداشت مده پیدا کیږی او هم دغه څیزونه دی د کوم چه انبیاء کراموته ضرورت وی دې دپاره چه په راتلونکی وخت کښې عوامو له لارشی په ارته سینه او یخو دماغو سره هغوی پوهه کړی چیلو څړلو سره په نظم وضبط کښې هم مهارت حاصلیږی په کوم سره چه انسان منظم کول اود هغوی گرمې نرمې برداشت کول آسانیږی

قالبه: موسی علیه السلام ته د نبوت ملاویدو یوه وجه: ملاعلی قاری رحمته الله علیه په مرقات کښې لیکلی دی چه د حضرت موسی عليه السلام نه الله تعالی تپوس او کړو تاته پته ده چه م تاته ونې نبوت درکړو؟ حضرت موسی په نفی کښې جواب ورکړو نو الله تعالی اوفرمانیل یوخل تاچیلنی څړولې یوه چیلنی او تختیده تا هغې پسې ښې منډې اووهلې اوستړې شوې مگر تاهغه چیلنی اونیوله او هغې ته دې اووئیلې اې غریبې تاخو خپل خان هم په مصیبت کښې واچولو اوزه دې هم ما چه کله اوکتل چه یوځناور سره ستا دومره شفقت دې نوته م د انسانانو دپاره ښی جوړ کړې اوومې لیرېلې

[۲۸۷] د قجورو خوړلو مسنون طریقہ

۲۸۷- [۲۶] (۱) وَعَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [۲] «رَأَيْتُ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مُقْبِعًا بِأَكْلِ عُمُرًا» [۳] وَفِي رِوَايَةٍ: «بِأَكْلِ مِنْهُ أَكْلاً ذَرْعًا». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

ترجمه: [۱] او حضرت انس رضي الله عنه وايي [۲] چې ما حضور صلی الله علیه و آله وسلم په کونانو ناست کونډی اوچتونکی حالت کښې په ناستي په کجورو خوړلو لیدلي دي [۳] او په یو روایت کې دا دي چې حضور صلی الله علیه و آله وسلم کجوري زر ژر خوړلي، (مسلم)،
حل اللغات: ① مقبعا: د اقعاء نه دي، چه سرې په کونانو باندې کینی او زنگونان اودروی دا یو متواضع صورت دي ② اکلاً ذرعاً: زر زر نی خوراک کولو کیدي شی چه د څه وجهې نی تادی وه

تسهيلات:

نوب د گرانو الفاظو وضاحت په حل اللغات کښې اوشو باقي د حدیث مضمون آسان دي

[٢٨٨] په کهنه کښې د دوو دوو کجورو د خوړلو حکم

٢٨٨- [٢٤] (١) وَعَنْ أَبِي عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: [٦] «بَيْنَ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَنْ يَقْرَنَ الرَّجُلُ بَيْنَ الثَّمَرَتَيْنِ [٧] حَتَّى يَسْأَلَ أَصْحَابَهُ»، مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

قوله: [١] او حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنهما وايي: [٦] چې رسول الله صلى الله عليه وسلم منع فرمايلي ده چې يو سري دوه کجوري جمع کړي، [يعني په يو ځای دوه دوه کجوري او خوري] [٧] خو دا چې د چيلو ملگرو نه اجازت واخلي، [بخاري مسلم،

حل اللعان: ١] أَنْ يَقْرَنَ د ضرب او نصر دواړونه راځي قرآن دوه کجوري يوځای کول اوبه يوځای خوړلو ته ونيلى شوى دى

تسهيلات: قوله: أَنْ يَقْرَنَ الرَّجُلُ بَيْنَ الثَّمَرَتَيْنِ:

١. القرآن بين الثمرتين د حکم نسخ: علامه سيوطي رحمته الله فرماني داد هغه وخت خبره ده کوم وخت چه په خوراک کښې سخته تنگی وه بيا چه کله وسعت راغلو نو دا حکم موقوف او منسوخ شو اوس دوه کجوري يوځای خوړلې شى

استصحابي خبره: د ادب تقاضا هم دغه ده چه ملگرو سره په محفل کښې يوه يوه کجوره خوړل مستحب دى او که څوک نى خان له خورى نوهغه درې درې هم يوځای خوړلې شى او که د مجلس ټول ملگری اجازت ورکړى بي اهم دوه يوځای خوړلې شى لکه څنگه چه په دې حديث کښې ذکر دى

[٢٨٨] د کجورو فضيلت

٢٨٨- [٢٨] (١) وَعَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [١] «لَا يَبْغُزُ أَهْلُ بَيْتٍ عِنْدَهُمُ الثَّمَرُ» [٢] وَفِي رِوَايَةٍ: قَالَ: [٣] «بِأَعَائِشَةَ بَيْتٌ لَا تَمُزُّ فِيهِ» [٤] جَاءَ أَهْلُهُ [٥] قَالَهُمُ ثَمَرَتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا»، رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

قوله: [١] او د بي بي عائشې رضي الله عنها نه روايت دي چې نبي کریم صلى الله عليه وسلم وفرمايل [١] د هغه کور خلق اوږي نشي پاتې کيدې. په کوم کور کې چې کجوري وي [٢] او په يو روايت کې داسې دي چې حضور صلى الله عليه وسلم وفرمايل [٣] چې اې عائشې رضي الله عنها په کوم کور کې چې کجوري نه وي [٤] د هغه کور اوسيدونکي اوږي دي [٥] حضور صلى الله عليه وسلم دا الفاظ دوه يادري خلي وفرمايل، [مسلم،

حل اللعان: ١] لَا يَبْغُزُ اوږي نه پاتې کيدې.

(١) اخرجه البخارى فى كتاب الإجارة/باب القرآن فى التمر بين [ص: ١٣٩] الشرحاء حتى يستأذن أصحابه (رقم- ٢٤٨٩) ومسلم فى كتاب الأشربة/باب نهى الأكل مع جماعة من قرآن تمرتين ونحوها فى قصة الإيذان أصحابه (رقم- ١٥١- ٢٠٤٥)

(٢) اخرجه مسلم فى كتاب الأشربة/باب فى ادخال التمر ونحوه من الأقوات للرجال (رقم- ١٥٣ - ٢٠٤٦) وابوداود فى كتاب الأشربة/باب فى إيكاء الأنية (رقم- ٣٧٣١) والترمذى فى كتاب الأظمنة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم جاب ما جاء فى استحباب التمر (رقم ١٨١٥ وابن ماجه فى كتاب الأظمنة/باب التمر (رقم- ٣٣٢٧)

تسهيلات: قوله: لَا يَجُوزُ أَهْلُ بَيْتِ عِنْدَهُمُ النَّمْرُ:

وحدیث پی منقول: دا حدیث د هغه خلقو سره متعلق دی کوم چه په مدينه منوره کښې آباد وو د هغوی گذاره به صرف په کهجوروباندې وه یعنی نودهغوی دتسلې دپاره نبی علیه السلام دا حدیث افرمانل که تاسو سره قجورې وی نوکه بل څه نه وی هم تاسو غریبانان او فقیران نه یې

ه حدیث فوائد: ① په دې حدیث کښې د کهجورو د فضیلت بیان دې چه په کور کښې د کهجورو موجود کیدل د برکت سبب دي

② که کهجورې په کور کښې ذخیره کول جائز دی اوداهم معلومه شوه چه که صرف کهجورې وی نوییاهم سړی له داشکایت جائز نه دې چه په کور کښې د خوراک دپاره هیڅ نشته دي

[۲۸۸] د عجوه کهجورو تاثیر

هـ - [۲۹۱] (۱) وَعَنْ سَعْدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: [۲] «مَنْ تَصَبَّحَ بِسَبْعِ عُمَرَاتٍ عَجْوَةً [۳] لَمْ يَفِرَّ ذَلِكَ الْيَوْمَ سَرًّا وَلَا بَهْرًا» - مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: ① او حضرت سعد رضي الله عنه وايي ② چې ما د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه واوریدل ③ چه کوم سړي چې د سحر په وخت کې د څه بل شي د خوړلو نه مخکې اووه عجوه کهجوري وخوري ④ نو هغه ته په هغه ورځ زهر او جادو هیڅ نقصان نشي رسولی، (بخاري مسلم)
حل الفات: ① عَجْوَةً: دمدینې منورې اعلی او ښه کهجورې دی، ② سَمْرٌ: زهر، ③ بَهْرًا: جادو

تسهيلات

قوله: مَنْ تَصَبَّحَ بِسَبْعِ عُمَرَاتٍ عَجْوَةً لَمْ يَفِرَّ ذَلِكَ الْيَوْمَ سَرًّا وَلَا بَهْرًا:

دعجوه پیژندګلو: عجوه دمدینې منورې د ښه کهجورونه ده د تور رنگ وی اوپه خوړوالی کښې دومره خوړه نه وی بلکه معتدل وی د دې هډوکې گول وی دانه نی هم گول وی دیرې قیمتی وی په یوه زمانه کښې به په سل ریال باندې یوکلو خرڅیدي
دسحریه وخت د عجوه د خوړلو فائده: په دې کښې الله تعالی یوخاصیت کیخودې دې چه د سحریه وخت کښې ددې اووه دانې په نهاره خوړلو سره سړي د زهر اوسحر نه بچ کیږی نبی کریم کیدې شی چه د عجوه د پاره دعا غوښتي وی چه په عجوه کښې دې دا تاثیر وی د اووه دشمیر خبره د الله تعالی په علم باندې ده چه په دې کښې څه حکمت دي وړاندې د عجوه نور تفصیل راځی

(۱) اخرجه البخاری فی کتاب الأطلعة/باب المعجوه (رقم- ۵۱۴۵) ومسلم فی کتاب الأشربة/باب فضل تمر المدينة (رقم- ۱۵۵ - ۲۰۴۷) وابوداود فی کتاب الطب/باب فی تمر المعجوه (رقم- ۳۸۷۶)

[٢٨] د عجوه فجوري فضيلت

٢٨- [٣٠] (١) وَعَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [٢] «إِنْ فُرِيَ عَجُوةُ النَّعْائِيَةِ شَفَاءٌ» [٣] وَإِنَّمَا يُزَيَّافُ [٤] أَذَلُ الْبُكَرَةِ» [٥] رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

ترجمہ: (١) او د بي بي عائشہ رضی اللہ عنہا نہ روایت دي چې رسول الله ﷺ وفرمايل [٢] د عليه عجوه په کجورو کې شفاء ده، [٣] او هغه اد زهرو وغيره د پاره د ترياق ايښی د زهرو اثر لري کولو د دارو خاصيت لري، [٤] هر کله چې هغه د ورځي په ابتدايي حصه کې ايښی په نهاره خيټه وخورل شي، [٥] مسلم.

حل اللغات: ① النعائية: د مدینې منورې اطرافو علاقوته عوالی وانی ② زَيَّافٌ: زهر مهره يعنی د زهرو اثر لري کولو دارو ③ البُكرَةُ: ابتدائي حصه

تسهيلات:

نوټ: د حديث مطلب واضح دي باقي د گرانو ټکو وضاحت په حل اللغات کښې اوښو

[٢٩] يوي مياشتې پورې ځکټوي نه پخول

٢٩- [٣١] (١) وَقَالَتْ: [٢] «كَانَ يَأْتِي عَلَيْنَا الشَّهْرُ [٣] مَا نُوْقِدُ فِيهِ نَارًا [٤] إِنَّمَا هُوَ التَّمْرُ وَالْمَاءُ» [٥] لِأَنَّ يَأْتِي بِاللَّحْمِ» مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

ترجمہ: ① او بي بي عائشہ رضی اللہ وایي ② چې بعضې مياشتې به په مونی داسې تیریدی، چې مونی به په هغې کې اور نه بلولو [يعني بعضې مياشتې به کله کله داسې پوره پوره تیریدی، چې زمونږ په کور کې به د خوراک سامان د نشوالی په وجه په نفري کې اور نه بليدو] ③ او په دي موده کې به زمونږ د غذا انحصار يواځې په کجورو او اوبو وو، ④ خو دا چې چيرته به لږ شان غوښه راغله، [بخاري مسلم]

حل اللغات: ① نُوْقِدُ: اور بلوړ مونی، ② اللَّحْمُ: لږه شان غوښه،

تسهيلات:

قوله: لِأَنَّ يَأْتِي بِاللَّحْمِ

د فی علیه السلام زهد: د دلجم تصغیر دې د تقلیل دپاره دي يعنی چه د بهرنه به کله چاتحفه رالیرله نویابه مونی غوښه خورله گنی په کجورو او په اوبو باندې به مونی وخت تیرولو

(١) اخرجه مسلم في كتاب الأشربة/باب فضل تمر المدينة (رقم- ١٥٦ - (٢٠٤٨) واحمد في المسند: ١٠٥/٦

(٢) اخرجه البخاري في كتاب الرقاق/باب: كيف كان عيش النبي صلى الله عليه وسلم وأصحابه، وتخليهم من الدنيا (رقم- ٦٤٥٨) والترمذي في كتاب صفة القيامة والرقائق والورع عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب (رقم- ٢٤٧١) وابن ماجه في كتاب الزهد/باب معيشة آل محمد صلى الله عليه وسلم (رقم- ٤١٤٤) واحمد في المسند: ١٠٨/٦

ه نبي عليه السلام ه لويي حيثيت: ياد لرنی چه د نبي کریم دا اولگي اختیاری وی داد سرم موجب نه دی بلکه د فخر سبب دی دې دپاره چه د نبي کریم په ذات کښې د ټولو پیغمبرانو خوبینې راشی

حسن يوسف دم می ی بشارداری آچې غوږان به ودرند و تهاداری
د رسول الله ﷺ د فقیرنی په شان کښې شان قیصری وو سلام دې وی په هغوی چه به بد شاهنی کښې فقیری اختیار کړې

[۲۳] د نبي عليه السلام فقیری

— (۳۲) (۱) وَعَنْهَا قَالَتْ: «مَا شِيعَ آلُ مُحَمَّدٍ يَوْمَئِذٍ مِنْ خُبْرٍ إِلَّا وَأَعَدُّ هَذَا مَثَرًا» (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ).

توجه: [۱] او بي بي عائشه رضی الله عنها وايي [۲] چې داسې هيڅ کله نه دي شوي، چې د حضور ﷺ کور والو دوه ورځې په ډک نس خيټه، د غنمو روټۍ خوړلي وي. [۳] او په هغه دوو ورځو کې د يوې ورځې غذا کچور نه وي، (بخاري مسلم)
حل الفان: ① شيعه: په مړه خيټه روټۍ خوړل، مړيدل، ② خبز: روټۍ، ③ نيزه: غنه

تصحیلات:

قوله: مَا شِيعَ آلُ مُحَمَّدٍ يَوْمَئِذٍ مِنْ خُبْرٍ:

ه فتوه روټۍ نه ملاويدل: يعنی د غنمو په روټنی سره نې خيټه نه ده مړه شوې په اورشو سره به مړه شوې وی نبي کریم د فقر وفاقي اودنيا د ترک کولوباره کښې يوه ضابطه د خپل ذات د پاره مقرر کړې وه اودويمه ضابطه د اهل بيت دپاره وه اودريمه ضابطه د عام امت دپاره وه دخپل خان د پاره نې خالص فقر وو د اهل بيت دپاره د لږ څه ساتلو اجازت وو اود امت دپاره نې آسانۍ وساتله

[۳۳] په اوبواوکهچورولی چرته خيټه نه ده مړه شوې

— (۳۳) (۱) وَعَنْهَا قَالَتْ: «تَوَفَّى رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَمَا شِيعْنَا مِنَ الْأُسُودَيْنِ» (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)

توجه: [۱] بي بي عائشه رضی الله عنها وايي [۲] چې رسول الله ﷺ د دنيا نه تشریف يووړو [۳] او مونږ هيڅ کله اد هغه ﷺ په ژوند کې د دوو تورو څيزونو، يعنی د کچورو او اوبوا نه خيټه ډکه نه کړله (بخاري مسلم)
حل الفان: ① الْأُسُودَيْنِ: دوه تور څيزونونه مراد اوبه اوکچجورې دی

(۱) أخرجه البخاري في كتاب الرقاق لهاب. كيف كان عيش النبي صلى الله عليه وسلم وأصحابه، وتخليهم من الدنيا (رقم ۶۸۵۵) وابن ماجه في كتاب الأطعمة لهاب خبز البر (رقم ۳۲۴۴) واحد في السند: ۱۰۸/۶
(۲) أخرجه البخاري في كتاب الأطعمة لهاب من أكل حتى شبع (رقم ۵۲۸۲) وسلم في كتاب الزهد والرقائق (رقم ۳۱ - ۲۹۷۵) واحد في السند: ۱۵۸/۶

تسبیلات:

قوله: وَمَا شَرُّنَا مِنَ الْأَسْوَدَيْنِ

۵۱۵۰ دین غلطه ۵۱۵۰ اسودین د اسود تشبیه ده تورته وائی دلته ترې مراد قجورې او اوبه دی یعنی ترو فاته پورې نبی علیه السلام او د دوی اهل په قجورو او اوبه باندې ماره شوی نه وو او دلته د اسودین لفظ په توگه د تغلیب دې گنې اوبه تورې نه وی
اشکال او ه هې جواب: د اوبو ملاویدل څه گران وو چه په دې سره ئی هم خپته نه ده مړه شوې؟

د دې جواب دا دې چې سرې په نهاره خپته اوبه نه شی ځکلي کله چه په خپته کښې کهجورې وغیره څه خوراک نه وی نو په نهاره باندې اوبه هم نه شی استعمالیدې په دې وجه د کهجورو نه ملاویدلې لکه چه اوبه هم نه ملاویدې چه خپته مړه کړې شی

[۳۸۵] د نبی علیه السلام د فقیري بیان کول

هـ - (۳۳) (۱) وَعَنِ النَّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: ^[۱] «الْسُّمُّ فِي طَعَامٍ وَفَرَابٍ مَا يَشْتَرُ؟
لَقَدْ رَأَيْتُ نَبِيَكُمْ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - ^[۲] وَمَا يَجِدُ مِنَ الدَّقْلِ ^[۳] مَا يَمْلَأُ بَطْنَهُ». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

ترجمه: ۱ او حضرت نعمان ابن بشیر رضی الله عنهما نه روایت دي چې هغه په یوه موقع وفرمایل ۱ چې آی تاسو خلق په خپل خوراک او څښاک کې چې څرنگه غواړئ عیش نه کوئ ایعنی تاسو د خپل خوراک او څښاک په څیزونو کې د خپل خواش مطابق وسعت او افراط اختیرولو سره د عیش او راحت ژوند تیر وی ۲ حال دا چې ما ستاسو نبی صلی الله علیه و آله په داسې حال کې لیدلې وو ۳ چې حضور صلی الله علیه و آله ته چیرې ردي (ناکاره) کهجورې هم دومره نه وی ملاوشوې ۴ چې په مړه خپته یې خوړلی وی (مسلم)

حل اللغات: ۱ الدقل: ردی بې کاره کهجورې، ۲ مملأ: چه خپته پرې ډکه کړی، مورشی

تسبیلات:

قوله: وَمَا يَجِدُ مِنَ الدَّقْلِ مَا يَمْلَأُ بَطْنَهُ

د حدیث پي منظر: نعمان بن بشیر رضی الله عنهما یاد اکللام د نبی کریم د وصال نه پس صحابه کرامو ته کړې دې یانې تابعینو ته کړې دې نبی کریم دې فانی جهان ته د عیش او عشرت دپاره نه وو راغلې هم په دې وجه نبی کریم د دنیا د خوندونو نه ډډه اوکره څه چه به ورسره وو هغه به ئی په نورو باندې قربانی کول او پخپله به ئی فقر اوفاقې برداشت کولې دااختیاری فقر

(۱) اخرجه مسلم فی کتاب الزهد والرقائق (رقم - ۳۴ - (۲۹۷۷) والترمذی فی کتاب الزهد عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ما جاء في معيشة اصحاب النبي صلى الله عليه وسلم (رقم - ۲۳۷۲) وابن ماجه فی کتاب الزهد باب معيشة آل محمد صلى الله عليه وسلم (رقم - ۵۱۴۶) واحد فی السنن: ۲۶۸/۴

وو چنانچه په بعضو روایاتو کښې دى چه نبى کریم په صرف په کهجورو باندې گذاره کوله بل هيڅ خوراک نه وو. بيا په يوحديث کښې دى چه کهجوري به هم په ډير لږ مقدار کښې وې. بياني او فرمائيل چه هغه کهجوري به هم د ردی قسم وې نبى کریم د زهداوقناعت ژوند تيرولو سره امت ته د ترک دنيا تعليم او تربيت نمونه ورکړه

[۳۳] د اوبې د خوراکه څخه پرهيز کول

۳۳- (۱۳۵) (۱) وَعَنْ أَبِي أَيُّوبَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - إِذَا أُنِيَ بِطَعَامٍ أَكَلَ مِنْهُ وَبَعَثَ بِفَخْزِيلِهِ إِلَى (۲) وَأَنَّهُ بَعَثَ إِلَى يَوْمًا بِقُصْعَةٍ (۳) لَمْ يَأْكُلْ مِنْهَا لِأَن فِيهِ ثُومًا (۴) فَسَأَلَتْهُ: أَهَرَامَ هُوَ (۵) قَالَ: لَا، وَلَكِنْ أَكْرَهُهُ مِنْ أَجْلِ رِيحِهِ (۶) قَالَ: فَبَالِي أَكْرَهُ مَا كَرِهْتَ (۷)». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجهه: ۱) او حضرت ابو ايوب انصاري رضي الله عنه وايي ۲) چې نبی کریم صلی الله علیه و سلم ته چې به طعام راوړل شو، ۳) نو حضور صلی الله علیه و سلم به د هغې نه اوخوړل، او پاتې شوي به يې ماته رالېږل. ۴) يوه ورځ حضور صلی الله علیه و سلم ماته يوه داسې پياله (کاسه) راولېږله، ۵) چې په هغې کې طعام ووا، ۶) او د هغې نه يې هيڅ نه وو خوړلي، ۷) ځکه چې په هغه کې اوږه وه، ۸) ما پوښتنه وکړه چې آیا اوږه حرامه ده؟ ۹) حضور صلی الله علیه و سلم وفرمايل چې نا، بلکي د دې د بوي په سبب د دې خوړل نه خوښوم، ۱۰) حضرت ابو ايوب رضي الله عنه عرض وکړو چې بيا ازه هم هغه طعام نه خورم، ځکه چه کوم طعام تاسو صلی الله علیه و سلم ناخوښه کړو، زه هم هغه طعام نه خوښوم (مسلم).

حل اللغات: ۱) قُصْعَةٍ: کاسه، ۲) ثُومًا: اوږه

د حضرت ابو ايوب خالد بن زيد مختصر تعارف: نوم خالد کنيت ابو ايوب قبيله خزرج او د نجارخاندان سره نى تعلق لرلو. پوره سلسله نسب دا دې. خالد بن زيد بن كليب بن ثعلبه بن عبد عوف خزرجى. په بيعت العقبة كښې مسلمانيدونكو كښې وو. مدينې منورې ته د راتلونه پس حضور اکرم صلی الله علیه و سلم د هغوى په کور كښې قيام كړې وو. نبى کریم صلی الله علیه و سلم سره هميشه په غزواتو كښې شريك شوې وو. په صحابه کرامو رضي الله عنهم كښې فقهائو صحابه کرامو كښې شمير وو. د خپل مينځ د اختلاف په صورت كښې صحابه کرامو به هم د هغوى طرف ته رجوع کوله. (۲)

په هغوى كښې درې خبرې ښكاره وې. ۱) د رسول الله صلی الله علیه و سلم محبت ۲) د ايمان جوش ۳) حق وينا كول. په دې سلسله كښې ډير زيات واقعات د هغوى په ژوند كښې ملاوړېږي. حيا او شرم په كښې ډير زيات وو. د بخارې په روايت كښې راځي چه كله به هغوى په كوهى باندې غسل كولو نو څلورو واړو طرفوته به نى كېړا زوړندوله.

(۱) اخرجه مسلم فى كتاب الاشرية/باب اباحة اكل الثوم. وانه ينفى لمن اراد خطاب الكبار تركه. وكذا ما فى معنى (رقم- ۱۷۰ - ۲۰۵۳) والترمذى فى كتاب الاطعمة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء فى كراهية اكل الثوم والبيصل (رقم- ۱۸۰۷) واحمد فى المسند: ۵/۱۰۳

وفات: قسطنطنیه (ترکی) باندې د حملې د پاره ۵۳ هـ کښې د یزید بن معاویه په مشرۍ کښې تشریف اوړلو. په سفر کښې عام وبا خوره شوه ډیر خلق شهیدان شول په هغوی کښې دوی هم وفات شو. هغه د قسطنطنیه دیوال سره نږدې خښ کړې شو چه ترننه پورې د خلفو زیارت گاه دې.

مرویات: د هغوی نه ۱۵۰ روایات نقل دی په ۷ باندې د بخاری او مسلم اتفاق دې. بخاری کښې یو او مسلم شریف کښې هم یو خان له خان له دې.

تسهيلات

فائده: د تبع بادشاه په مدینه کښې جوړول: د یمن بادشاه تبع په مدینه باندې حمله اوکړه په کوم کښې چه د هغه خوښ اووړلې شو هغه مدینې منورې د وړانولوقسم اوخوړلو د مدینې بعضې یهودیانو عالمانو هغه ته اووئیل داسې مه کوه خکه چه داد نبی آخر زمان د هجرت خانی دې هغه به دمکې نه هجرت کوی او دلته به راخی بادشاه توبه اوکړه او یومکان ئی جوړکړو چه کله هغه مدینې ته راشی نو دې مکان کښې به اوسېږی. هغه یوه رقعہ هم اولیکله په کوم کښې چه یوڅو اشعار وو دوه شعرونه دادی

شهدت علی أحمد انه

رسول من الله بآري النمر

فلومد عمری الی عمره

لکنت وزیرا له واین عم

د حدیث پس منقول: حضرت ابویوب انصاری رضی اللہ عنہ هم د دغه بادشاه د خاندان نه وو او اتفاق سره هم په دغه مکان کښې اوسیدلو. حضور پاک چه کله مدینې منورې ته تشریف راوړو نو هریوانصاری غوښتل چه نبی کریم دې د هغه په کور کښې حصار شی نبی کریم او فرمائیل زما اوښه آزاده پرېږدئ دا چه چرته کیناسته زه به هم هلته حصار پریم نواوښه راغله اود حضرت ابویوب انصاری رضی اللہ عنہ د کور مخې ته کیناسته

قوله: إِذَا أَلَى بَطْعَامٍ: د مدینې انصارو چه به کله دعوت کولو نو خوراک پخولو سره به ئی هم دغه مکان ته راوړلو اونی کریم به خپلو صحابه کرامو سره خوړلو هم دې طرف ته په دې حدیث کښې اشاره ده چه: إِذَا أَلَى بَطْعَامٍ یعنی کله چه به خوراک راوړلې شو

قوله: لَا، وَلَكِنْ أَكْرَهُهُ مِنْ أَجْلِ رِيحِهِ:

د اوکې نه خوړلو وجه: د اوکې د وجهې نبی کریم خوراک قبول نه کړو اوپه ملگرو باندې ئی اوخوړلو معلومه شوه چه کچه اوگه خوړل حرام نه دی البته مکروه دې

[۳۸۷] د بدبو داره خیز د خوړلو په وجه جمات ته دقلو معانت

۳۸۷- [۳۹۱] (۱) وَعَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ قَالَ: - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - «مَنْ أَكَلَ ثُومًا أَوْ بَصَلًا فَلْيَعْتَزِلْنَا» (۲) أَوْ قَالَ: فَلْيَعْتَزِلْ مَسْجِدَنَا (۳) أَوْ لْيَعْتَزِلْ فِي بَيْتِهِ (۴). «وَأَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَتَى بِقَدْرٍ (۵) فِيهِ خَبِرَاتٌ مِنْ بَقُولِ (۶) قَوْجِدْ هَارِيحًا (۷) فَقَالَ: "قَرَّبُوهَا إِلَيَّ بَعْضُ أَصْحَابِهِ (۸) وَقَالَ: "كُلْ، فَإِنِّي أَنَا جِيءُ مِنْ لَا تُنَاجِي" (۹). مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجهه: ۱) اود حضرت جابر رضي الله عنه نه روایت دي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمايل ۲) کوم سړي چې اوږه يا [اوم] پياز خوړلي وي، ۳) هغه ته پکار دي چې زمونږ نه جدا وسيرې، [يعنی زمونږ مجلسونو ته دي نه راځي] ۴) يا دا يې وفرمايل چې هغه ته پکار دي چې هغه دي زمونږ د مسجد نه لري اوسيرې، [يعنی زمونږ مسجد ته دي نه راځي] ۵) يا دا يې وفرمايل چې هغه ته پکار دي چې (چيرته د تلو په ځای، دی په خپل کور کې ناست وسی) ۶) او د يوي ورځي واقع ده، چې، نبي کریم صلی الله علیه وسلم ته يوه کنوي راوړل شوه، ۷) په هغې کې هر قسم ترکاریانی سبزیانی وي [يعني اوږه، پياز او گندنه وغيره] ۸) حضور صلی الله علیه وسلم ته د هغې يو محسوس شو، ۹) نو اېه خپلو صحابه رضي الله عنهم کې يو سړي ته اشاره کولو سره يو خادم ته يې وفرمايل چې دا هغه فلاني سړي ته يوسه، ۱۰) او بيا هغه سړي ته مخاطب کولو سره يې وفرمايل چې دا ته وخوره، زه يې نه خورم، ځکه چې زه دکوم ذات سره سرگوشي، کي خبري (کوم، د هغه سره ته سرگوشي نه کوي. [بخاري مسلم])

حل اللفظ: ① ثُومًا: اوږه، ② بَصَلًا: پياز، ③ قَدْرٍ: کنوي، کنوي، ④ خَبِرَاتٌ: قسم قسم سبزیانی، ⑤ قَوْجِدْ: د بقل جمع ده، سبزی، ترکاری، ⑥ هَارِيحًا: ملاقات کوم، مناجات (پتي خبرې) کوم

تصحیلات:

راوی ته په روایت کې شک: راوی ته د روایت بیانولو کښې دوو ځایونو کښې شک شوې په دې وجه نې او ذکر کړې دې کوم چه د شک دپاره راځی هر هغه سړي چاچه کچه پياز يا اوږه يا گندنه يا تمباکو استعمال کړې وی او د خلې نه نې بدبونی راځی يا هسې د بيمارنی د وجهې د هغه د خولې نه بدبونی راځی نو د داسې سړي جمات ته تلل مکروه دی ترکومي چه بدبونی ختمه شوې نه وی د جمات نه علاوه د عامو خلقو مجمع کښې ور داخلیدل هم مکروه دی

(۱) اخرجه البخاری فی کتاب صلا الجماعة والإمامة / باب ما جاء فی الثوم والیصل والکراث (رقم- ۸۵۵) ومسلم فی کتاب المساجد / باب نهی من اکل ثوما او بصلا او کراثا او نحوها (رقم- ۷۳ - ۵۶۴) وابوداود فی کتاب الأشربة / باب فی الشرب من ثلثة القدح (رقم- ۳۷۲۲) والترمذی فی کتاب الأَطعمَة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء فی کراهية اکل الثوم والیصل (رقم- ۱۸۰۶)

قوله: مَنْ أَكَلَ لَوْماً أَوْ بَصَلاً، فَلْيَعْتَرِ لَنَا:

ه او گي خور لو مشروط معانفت: ذ "قربا" او "کل" په الفاظو کښې تعارض نشته جدا جدا مخاطب کيدې شی جمع هم او مفرد هم. په دې حديث کښې نبي کریم پخپله د نه خورلو علت دايان کړې دې چه زما ملاقات د فرښتوسره کيږي په دې وجه احتياط کوم ستاسو معامله داسې نه ده تاسو نې خورنې

[۳۸۸] د خوراک څيزونو مکښې په تللو سره برکت پيدا کيدل

۳۸۸- [۳۷۷] (۱) وَعَنِ الْيُقْدَامِيِّ بْنِ مَعْدِي كَرِبَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [۷] «كُلُوا طَعَامَكُمْ» [۲] يُبَارِكُ لَكُمْ فِيهِ». رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

توجه: [۱] او حضرت مقدم ابن معدیکرب رضی اللہ عنہ د نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم نه روایت کوي چې حضور صلی اللہ علیہ وسلم وفرمايل [۲] د خوراک څښاک څيزونه ناپ او تول کوئ، [۳] تاسو د پاره به په دي کی برکت ورکړي کيږي (بخاري)

حل الفات: ① کُلُوا: ناپ تول کوئ. د کيل نه دې د پيمانې په معنى کښې دې تسهيلات:

قوله: كِلُوا: چه کوم څيز پيمانې کيږي هغه غله وي او غله خورلې شی. په دې وجه په اطعمه کښې ذکر کړې شو گنی دا د کتاب البيوع مسئله ده هلته ليکلي شوې ده

قوله: کِلُوا طَعَامَكُمْ، مطلب دا دي چه خريد و فروخت او قرض ورکولو او اخستلو په وخت کښې کيلي او د وزنې څيزونو ناپ تول ضرور کوئ، دې دپاره چه کمی بيشی رانشی او د يو په ذمه د بل حق پاتې نه شی، او هم دغه شان خوراک هم په ناپ سره پخوئ چه کم يا ذيات نه نشی.

اشکال: ملا علی قاری رحمه الله هم د امام مظهر رحمه الله نه داسي خبره نقل کړي ده که دا سوال وکړي شي چه په دي حديث کښې او د حضرت عائشه رضي الله عنها په حديث کښې تطبيق څنگه ممکن دي چه په دي حديث کښې نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم فرمايلى دي چه د خوراک د څيزونو ناپ تول کوي او د حضرت عائشه رضي الله عنها په حديث کښې دي چه کله نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم وفات شو نو ما سره هيڅ څه نه وو مگر صرف يو ځانی کښې وربشی وي کوم نه چه به ما لږ لږ راغستل خوراک به می ترې کولو نو ډير وخته پوري ما تري نه خوراک راخستلو او هغه نه ختميدلو ليکن کله چه ما هغه خوراک وزن کړو نو د هغې برکت ختم شو.

(١) اخرجه البخاري في كتاب البيوع / باب ما يستحب من الكيل (رقم- ۲۱۲۸) وابن ماجه في كتاب التجارات / باب ما يرجي في كيل الطعام من البركة (رقم- ۲۲۴۲) واحمد في المسند: ۱۳۱/۴

۵ اشکال جواب: د ناپ تول حکم د خرید و فروخت په وخت کښې دې دپاره چه ميانه روى او مساوات راشي او په دي کښې برکت وى البته د نفلى صدقه او خيرات په وخت کښې ناپ تول يا شمير کول د بخل علامه ده او ددي نه ني منع فرمايلى ده چه برکت په کښې ختم نشي په يو بل روايت کښې دې چه نبي کریم ﷺ حکم وکړو چه اي بلال ته خرڅ کوه، صاحب عرش نه د کميدو ويړه مه لره (التميز المص ٣٤٩ م ٣٧٩)

[٣٣٨] د خورا که له پس د الله تعالى ﷻ حمد وليل

٣٣٨- [٣٨] (١) وَعَنْ أَبِي أَمَامَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - (٢) «أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - كَانَ إِذَا رَفَعَ مَاهِدَتَهُ (٣) قَالَ: "الْحَمْدُ لِلَّهِ مُحَمَّدًا كَثِيرًا (٤) طَيِّبًا مَبَارَكًا فِيهِ (٥) غَيْرَ مَكْفِيٍّ (٦) وَلَا مُؤَدِّعٍ (٧) وَلَا مُسْتَفْنًى عَنْهُ رَبَّنَا". رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ

ترجمه: [١] او د حضرت ابو امامه نه روايت دي [٢] چې د نبي کریم ﷺ د مخې نه چې به دسترخوان پورته شو، ايعنى هر کله چې به حضور ﷺ د طعام د خوړو نه فارغه شوا [٣] نو د الله تعالى ﷻ په حمد او ثناء کې به يې داسې فرمايل تول تعريفونه الله ﷻ لره دي. داسې تعريف چې ډير دي، [٤] او پاکيزه (يعني د ظاهر داري او د بنودني نه خالي دي چې په هغه کې برکت اجول شوي دي، ايعنى هغه داسې بابرکته حمد دي چې هميشه جاري او قائم وي) [٥] او هيڅ کله منقطع نه وي، [٦] نه د هغه نه کفايت کړل شوي وي. [٧] او نه د هغه نه بي پروايي وي اي زموږ پرېه، (بخاري)

حل التفات: ① مَاهِدَتُهُ: دسترخوان، ② غَيْرَ مَكْفِيٍّ: هيڅ کله منقطع نه وي، ③ وَلَا مُؤَدِّعٍ: نه د هغه نه کفايت کړل شوې وي، ④ لَا مُسْتَفْنًى: نه د هغه نه بي پروايي وي

تسهيلات:

لوله: غَيْرَ مَكْفِيٍّ وَلَا مُؤَدِّعٍ وَلَا مُسْتَفْنًى عَنْهُ رَبَّنَا:

په دعا کښې په موصوف کښې دوه احتعالات: ددې لفظ نه واخله تر آخره پورې ټولې جملې او پوره کلام د حمد صفت هم جوړولې شى اود طعام صفت هم جوړيدې شى په دواړو صورتونو کښې به په مطلب کښې فرق راځي

د حمد لره د موصوف گرځولو په صورت کښې ترجمه: «غَيْرَ مَكْفِيٍّ» چه دا حمد به مونږ هميشه د الله تعالى د پاره قائم اودانم ساتو په يوه مرحله به مونږ دا کافي نه گڼو بلکه مسلسل به نى جارى ساتو ((وَلَا مُؤَدِّعٍ)) يعنى دا تعريف به مونږ ترك کولو سره نه پرېږدو بلکه مسلسل به

(١) اخرجه البخاري في كتاب الأطلعة / باب ما يقول إذا فرغ من طعامه (رقم- ٥٤٥٨) وابوداود في كتاب الأطلعة / باب ما يقول الرجل إذا طعم (رقم- ٣٨٤٩) والترمذي في كتاب الدعوات عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما يقول إذا فرغ من الطعام (رقم- ٣٨٥٦) وابن ماجه في كتاب الأطلعة / باب ما يقال، إذا فرغ من الطعام (رقم- ٣٢٨٤)

نبي جاري ساتو «وَلَا تُنْقِشْ عَنْهُ» اونه مونږ ډډي حمد نه مستغني كيدې شو بلكه ډډي طرف ته به مونږ هروخت محتاج يو. خلاصه دا چه داحمد به په يوحد باندې كافي نه شي گنډلې نه به دا ترك كولې شي اونه به ډډي نه بې پروايي كولې شي.

د طعام لږه د موصوفو ګړغولو په صورت ګڼې توجعه: كه چرې دا جملې د طعام او خوراك صفت جوړ كړې شي نوبابه ډډي جملو مطلب داسې شي «غَيْرُ مُكْتَفٍ» يعنى خوراك د الله تعالى نعمت دې يووخت به دا كافي نه شي گنډلې بلكه هروخت ډډي طرف ته حاجت ساتل پكار دى ((وَلَا مَوْءِدَ)) يعنى نه به ډډي لتون او طلب ترك كولې شي اونه به ډډي نه استغنا اختيارولې شي.

[۲۲۰] په شكر كولو سره د الله تعالى راضى كيدل

۲۲۰- [۳۹] (۱) وَعَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [۲] «إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَيَرْضَى عَنِ الْعَبْدِ أَنْ يَأْكُلَ الْأَكْلَةَ فَيَمْدُدَ عَلَيْهَا [۳] أَوْ تَشْرَبَ الشَّرْبَةَ فَيَمْدُدَ عَلَيْهَا» [۴]. رَوَاهُ مُسْلِمٌ. [۵] وَسَدَّكَرُ حَدِيثِي عَائِشَةَ، وَأَبِي هُرَيْرَةَ -رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: [۶] «مَا شَبِعَ آلُ مُحَمَّدٍ [۷] وَخَرَجَ النَّبِيُّ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- مِنَ الدُّنْيَا فِي «بَابِ فَضْلِ الْفُقَرَاءِ»، إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى.

توجعه: [۱] او د حضرت انس رضي الله عنه نه روايت دي چې رسول الله ﷺ وفرمايل [۲] الله تعالى د بنده ډډي خبري نه راضي او خوشحاليږي، [۳] چې هغه يوه نورې وخوري، او په هغې د الله ﷻ حمد او شكر اداء كړي، [۴] يا يو ګوټ اوبه وڅكي او په هغې د الله ﷻ حمد او ثناء اوواني. [۵] او دوه روايتونه چې په هغې كې يو روايت د بي بي عائشي رضي الله عنها دي [۶] ماشع آل محمد ﷺ الخ [۷] او دويم روايت خرج النبي ﷺ الخ، د حضرت ابوهريره رضي الله عنه دي. دا دواړه روايتونه به مونږ انشاء الله باب فضل الفقراء كې نقل كړو، [يعنى دا دواړه روايتونه صاحب د مصابيح په كتاب الاطعمه كې نقل كړي وو، ليكن مونږ هغه په باب فضل الفقراء كې نقل كړي دي].

حل اللغات: ① الأكلة: نمري.

تسهيلات:

قوله: أَنْ يَأْكُلَ الْأَكْلَةَ:

د همزي په اعراب ګڼې دوه احتمالات: ① كه په اكله كښې د همزي په زبر سره شي نو معنى به نبي دا شي چه كله لږ خوراك هم وكړي نو هم د الله تعالى حمد كوي
② كه په اكله كښې د همزي په پيش سره شي نو معنى به نبي دا وي، يوه نمري نو مطلب نبي دا شو چه په هره نمري باندې د الله تعالى حمد كوي

(۱) اخرجه مسلم في كتاب الذكر والدعاء والتوبة والاستغفار / باب استحباب حمد الله تعالى بعد الأكل والشرب (رقم- ۸۹) (۷۷۳۴)

الفصل الثاني

[٢٢٠] په بسم الله سره په طعام كېنې بركت

«[٢٢٠] (١٣٠) عَنْ أَبِي أَيُّوبَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَقَرَّبَ طَعَامٌ [٢] فَلَمْ أَرِ طَعَامًا كَانَ أَكْثَرَ بَرَكَهَ مِنْهُ أَوَّلَ مَا أَكَلْنَا [٥] وَلَا أَقَلَّ بَرَكَهَ فِي آخِرِهِ [٦] قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! كَيْفَ هَذَا؟ [٧] قَالَ: "إِنَّا ذَكَّرْنَا سَمَ اللَّهَ عَلَيْهِ حِينَ أَكَلْنَا [٨] ثُمَّ قَعَدَ مَنْ أَكَلَ [٩] وَلَمْ يُسَمِّ اللَّهَ فَأَكَلَ مَعَهُ الشَّيْطَانُ" رَوَاهُ فِي "مُزِيرِ السَّنَةِ".»

قوله: [١] حضرت ابو ايوب انصاري رضي الله عنه وايي [٢] چې يوه ورځ مونږ خلق د نبي كريم صلي الله عليه وسلم سره وو [٣] چې طعام مخې ته راوړل شو او خوراك په دوران كې ما محسوس كړه چې [٤] ما په هغه طعام كې هغه وخت يو لوى بركت وليدلو، هر كله چې مونږ خوړل شروع كړي وو، داسې بركت ما په بل طعام كې نه وو ليدلي، [٥] او د هغه طعام په آخر كې چې ما كومه بي بركتي وليدله، اداسې بي بركتي مي هم په بل طعام كې نه وه ليدلي، [٦] مونږ عرض وكړو چې يا رسول الله: صلي الله عليه وسلم د دې سبب څه وو؟ [٧] چې د هغه طعام په شروع كې خو دومره زيات بركت وليدل شو، او په آخر كې دومره بي بركتي په نظر راغله [٨] حضور صلي الله عليه وسلم وفرمايل چې په حقيقت كې د طعام په شروع كې مونږ د الله جبار نوم اخستي وو. [٩] ليكن وروسته يو سړي راغې. كينا ستو چې هغه طعام وخوړلو، [٩] خو د الله جبار نوم يې وانخستلو. نو د هغه سره شيطان هم طعام وخوړلو [٩] په دې سبب په آخر كې بي بركتي راغله! شرح السنة

حل الثقات: [١] قَرَّبَ: نزدې كړې شو راوړلې شو

تسهيلات:

قوله: إِنَّا ذَكَّرْنَا سَمَ اللَّهَ عَلَيْهِ:

د پوره بسم الله وليل: د الله نوم اخستلونه مراد پوره بسم الله الرحمن الرحيم ونيل دي او صرف بسم الله ونيل كافى نه دي او په حالت د جنابت كېنې يا د حيض په حالت كېنې مستحب دا دي چه د تلاوت نيت دي ونه كړي بلكه د ذكر نيت دي وكړى. گنى د حرامو مرتكب به شى

د حرامو غيږونو په خوړلو د بسم الله وليلو حرمت، دارنگ د كومو څيزونو خوراك چه په شريعت كېنې حرام دي نو ددې خوړولو په وخت كېنې بسم الله ونيل هم حرام دي او كه يو كس د شراب څكلو په وخت كېنې بسم الله ووايي نو دا به كافر شي (مرقات)

[۳۲۲] د خوراک په اول او مینځ کښې بسم الله وئیل

۳۲۲- (۱۳۱) (۱) وَعَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [۲] «إِذَا أَكَلْتَ أَحَدَكُمْ فَأَقْبِسْ أَنْ يَذْكُرَ اللَّهُ عَلَى طَعَامِهِ [۳] فَلْيَقُلْ: بِسْمِ اللَّهِ أَوَّلُهُ وَآخِرُهُ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَأَبُو دَاوُدَ.

ترجمه: [۱] او بي بي عائشه (رضي الله عنها) وايي چي رسول الله (صلي الله عليه وسلم) فرمايل [۲] هر کله چې په تاسو کې يو سړي طعام خوړلو ته کښي، [۳] او په شروع کې په خپل طعام د الله نوم ورنه هير شي، [او د خوړلو په مینځ کې ورته را ياد شي] [۴] نو هغه ته پکار دي چې هغه دا اوواني بسم الله اوله و آخره (ترمذي ابوداود)،

تسهيلات

قوله: بِسْمِ اللَّهِ أَوَّلُهُ وَآخِرُهُ.

مذکوره جمله منصوب لوستو گټې دري احتمالات: ① ظرف کيدلو د وجهې نه منصوب دي نو عبارت به دا شي "أى فى أوله وآخره".

② منصوب بنزع الخافض "أى على أوله وآخره"

③ دواړه اسمونه د فعل محذوف د مفعول کيدو د وجهې نه منصوب دي نو عبارت به دا شي "أى اكلت أوله واكل آخره مستعيناً بالله".

د بسم الله اوله و آخره مطلب: د "اوله" څخه مراد د خوراک نصف اول دي او "آخره" نه مراد د خوراک نصف اخر دي نو استقصاء واستيعاب حاصل دي او د کلام حاصل دا شو چه کوم کس نه د دودئ په شروع کښې بسم الله وئيل هير شو نو هغه له پکار دي چه په مینځ کې "بسم الله اوله و آخره" وواني

په اودس گټې د بسم الله د هيريدلو حکم: او په محيط کښې دا ليکلى شوي دي چه کوم کس نه د اودس په شروع کښې بسم الله وئيل هير شو نو په مینځ کښې بسم الله وئيلو سره سنت نه ادا کيږي په خلاف د خوراک چه که چرې د خوراک په مینځ کښې چا بسم الله اوونيله نو دا به ورله کافي شی.

[۳۲۳] د بسم الله په وئيلو سره د شيطان طعام لږه اولتى ګول

۳۲۳- (۱۳۲) (۱) وَعَنْ أُمِّةَ بْنِ قُحَيْشٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «كَانَ رَجُلٌ يَأْكُلُ [۲] فَلَمْ يُسَمِّ [۳] حَتَّى لَمْ يَبْقَ مِنْ طَعَامِهِ إِلَّا لُقْمَةٌ [۴] فَلَمَّا رَفَعَهَا إِلَى فِيهِ [۵] قَالَ: بِسْمِ اللَّهِ أَوَّلُهُ وَآخِرُهُ [۶] فَصَحَّكَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - ثُمَّ قَالَ: [۷] «مَا زَالَ الشَّيْطَانُ يَأْكُلُ مَعَهُ [۸] فَلَمَّا ذَكَرَ اسْمَ اللَّهِ [۹] اسْتَقَاءَ مَا فِي بَطْنِهِ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

(۱) اخرجه ابوداود فى السنن كتاب الأطعمة/باب التسمية على الطعام (رقم- ۳۷۶۷) و الترمذی فى كتاب الأطعمة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء فى التسمية على الطعام (رقم- ۱۸۵۸) واحمد فى المسند: ۲۰۸/۶

(۲) اخرجه ابوداود فى السنن كتاب الأطعمة/باب التسمية على الطعام (رقم- ۳۷۶۸) واحمد فى المسند: ۳۳۶/۴

توجهه: ١) واحضرت اميه ابن مخشي عليه السلام وايي ٢) چې يوه ورځ يو سړي طعام ته كيناستو، او د الله تعالى نوم يې وانه خستو ايمني د بسم الله ويلو نه بغير يې خوراك شروع كړو ٣) تر دې چې په هغه طعام كې سوا د يوې نورې نه څه باقي پاتې نه شو، ٤) كله نې چه دغه يوه نورې ځلې ته اوچته كړه انو هغه ته ياد شو چې د طعام د شروع كولو په وخت زما نه بسم الله هيره شوي وه ٥) نو هغه په دغه وخت بسم الله اوله واخړه وويل، ٦) په دې ليدو سره رسول الله صلى الله عليه وسلم په خندلو سره وفرمايل ٧) چې شيطان د دې سړي سره برابر طعام خوړلو، ٨) خوده چې د الله تعالى نوم واخستلو، ٩) نو شيطان هغه هر څه قې كړل، كوم چې د هغه په خيټه كې وو (ابوداؤد).

حل اللغات: ١) لَفَنَ: نمرى، ٢) اسْتَقَاءَ: څه چه نى په خيټه كښې وو هغه نى قې كړل

تسهيلات:

قوله: فَلَمَّا ذَكَرَ اسْمَ اللَّهِ اسْتَقَاءَ مَا فِي بَطْنِهِ:

د شيطان په اتې كولو كښې دوه احتمالات: ١) د شيطان خوراك اولتى (قې) كول په حقيقت باندې محمول دي

٢) د التبو څخه مراد دا دي چه كوم بركت د بسم الله په نه ونيلو سره ختم شوي وو هغه د بسم الله په ونيلو سره واپس راغلو، نو گويا چه دا بركت د شيطان په خيټه كښې د امانت په طور باندې وو نو كله چه هغه كس بسم الله ووييله نو په خوراك كښې بركت هم واپس راغلو

[٢٢٠٣] د خوراك څخه روسته د حمد مسنون كلمات

٢٢٠٣- [٢٣] (١) وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: (٢) «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - إِذَا فَرَّغَ مِنْ طَعَامِهِ قَالَ: (٣) " الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي (٤) أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا (٥) وَجَعَلَنَا مُسْلِمِينَ » . رواه التِّرْمِذِيُّ، وَأَبُو دَاوُدَ، وَابْنُ مَاجَةَ.

توجهه: ١) واحضرت ابوسعيد خدري عليه السلام وايي ٢) چې رسول الله چې به دطعام نه فارغه شو، نو فرمايل به يې ٣) هر قسم تعريف هغه الله لره لائق دي، ٤) چې هغه مونږ ته د خوړلو د پاره راكړل، مونږ ته ئ دخكلودپاره راكړل، ٥) اومونږ يې مسلمانان جوړ كړو (ترمذي ابوداؤد ابن ماجه)،

(١) اخراجه ابوداود فى السنن كتاب الأطعمة/باب ما يقول الرجل إذا طعم (رقم- ٣٨٥٠) والترمذى فى كتاب الدعوات عن رسول الله صلى الله عليه وسلم /باب ما يقول إذا فرغ من الطعام (رقم- ٣٤٥٧) وابن ماجه فى كتاب الأطعمة/باب ما يقال إذا فرغ من الطعام (رقم- ٣٢٨٣) واحمد فى المسند: ٣٢/٣

تسهيلات:

قوله: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَجَعَلَنَا مُسْلِمِينَ:

په جسمانی او روحانی نعمت د الله تعريف کول: د حديث حاصل دا دي چه انسان له پکاری دي چه د خوراک څخه روسته د الله تعالی حمد و شکر وکړي دارنگ چه په جسمانی نعمتونه خوراک څخاک باندې د شکر تعلیم دي نو روحانی نعمتونو په اسلام وایمان باندې به په طریق اولی د شکر وحمد تعلیم دي، او په قرآن کریم کښې ذکر دي چه په شکر سره نعمت زیاتېږي لښ شکر ترلازېدنکمه.

[٤٢٠٥] د مالدار شکرگزار د روژې په تکلیف صبر کونکی سره برابری

٣٢٠٥- [٣٣] (١) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " [٢] «الطَّاعِمُ الشَّاكِرُ [٣] كَالصَّائِمِ الصَّابِرِ» ". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

توجه: [١] او حضرت ابوهريره رضي الله عنه وایي [٢] چی رسول الله صلی الله علیه و آله وفرمایل [٣] په طعام خوړلو سره د الله تعالی شکر اداء کونکي [٤] د صابر روژه دار په شان دي (ترمذي)

٣٢٠٦- [١] (٢) وَرَوَاهُ ابْنُ مَاجَةَ، وَالدَّارِمِيُّ، عَنْ يَسَّانِ بْنِ سَنَةَ، عَنْ أَبِيهِ.

توجه: [١] ابن ماجه رحمته الله او دارمي رحمته الله دا روایت د سنان بن سنه نه او هغه د خپل پلار نه نقل کړي دي

تسهيلات:

قوله: الطَّاعِمُ الشَّاكِرُ كَالصَّائِمِ الصَّابِرِ:

د شکر درې درجات: ① قولی شکر دا دي چه بسم الله سره خوراک شروع کړي شي او په الحمد الله سره ختم کړي شي او دا د شکر کمه درجه ده،

② عملی شکر دا دي چه د الله تعالی نعمتونه خوړلو نه پس دهغه عبادت او کړي

③ دنعمتونو په وجه انسان دالله تعالی څخه غافله کیږي او گناهونه کوی نوچې یو کس د نعمتونو په وجود کښې د الله تعالی د نافرمانی څخه خان اوساتی، دا د شکر اعلی درجه ده

د روژه دار درې درجات: ① د روژه دار کمه درجه صبر دا دي چه کومو څیزونو سره روژه ماتېږي دهغې نه خان اوساتی،

② درمیانی درجه صبر دا دي چه کومو څیزونو سره روژه مکروه کیږي دهغې نه خان اوساتی،

(١) اخرجه الترمذی فی السنن کتاب الأدب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم /باب ما جاء فی تعجیل اسم المولود (رقم- ٢٨٣٢) واحد فی السنن: ٢٨٣/٢

(٢) اخرجه ابن ماجه فی السنن کتاب الجهاد /باب الاستماعة بالشرکین (رقم- ٢٨٣٢) واحد فی السنن: ٢٨٣/٢

⑤ اعلیٰ درجہ صبر دا دے چہ کومو خیزونو سرہ روژہ غیر مقبول کړی د هغې نه خان اوساتی یعنی سر نه واخلی تر خپو پوری د تولو اعضا روژه پکارده

د شکر گزار د روژه دار سره د پراړۍ وجه: د ایمان دوه ارکان دي ① شکر ② صبر نیم ایمان شکر دي او نیم ایمان صبر دي

صوفیاء کرام فرماني چہ صبر کونکې روژه دار په ترک د خوراک خڅاک سره صبر کوي او خوړنکې شکر گزار په خوراک سره حاصل شده طاقت په ناجائز خاني کښې نه خرج کولو سره صبر کوي، هم دغه شان شاګر هم بالواسطه صابر دي

[۲۲۰۷] د خڅاکه څخه روسته مسنون کلمات ولیل

۳۲۰۷- [۳۵] (۱) وَعَنْ أَبِي أَيُّوبَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - إِذَا أَكَلَ أَوْ شَرِبَ قَالَ: "الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَ وَسَقَى، وَسَوْغَهُ، وَجَعَلَ لَهُ مَخْرَجًا". رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: ① او حضرت ابو ايوب رضي الله عنه وايي رسول الله صلى الله عليه وسلم چې به خوړل او څکل، ② نو فرمايل به يې چې هر قسم تعريف الله تعالى لره لائق دي، ③ چې هغه راباندې وخوړل او اوڅکل، ④ او د هغه خوراک څکاک څيز يې په اسانۍ سره د حلق نه خکته کړو. ⑤ او د هغې د وتلو لار يې پيدا کړه (ابوداؤد)،

حل الفات: ① سَوْغَهُ: او د هغه خوراک څکاک څيز يې په اسانۍ سره د حلق نه ښکته کړو

تسهيلات:

قوله: أَطْعَمَ وَسَقَى، وَسَوْغَهُ:

د خوراک څخه طاقت حاصلولو کښې د مختلفو اندامونو گړداز: هغه ذات په مونږ باندې خوراک

او څکاک وکړلو، او په اسانۍ سره يې بدن ته ښکته کړلو، نو مطلب يې دا شو

① چه د خوراک ميدان کولو دپاره يې په خوله کښې غاښونه راکړي دي او خوراک لوندولو دپاره يې په خوله کښې توکانډۍ راکړي دي

② د خوراک اړولو راپولو دپاره يې ژبه راکړي ده

③ خيټی ته خوراک تللو دپاره يې حلق راکړي دي

④ معدده يې د خوراک خزانه جوړه کړي ده او مثانه يې د اوبو خزانه جوړه کړي ده

⑤ اود فضلاتو خارجيدو دپاره يې کولمې او مقعد پيدا کړی دی

[۳۰۸] د خوراک مخه وړاندې او روسته د لاسونه وينخل

۳۰۸-۳۱۱ (۱) وَعَنْ سَلْمَانَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [۱] «قُرَأَتْ فِي التَّوْرَةِ أَنَّ بَرَكَةَ الطَّعَامِ الْوُضُوءُ بَعْدَهُ، [۲] فَذُكِرَتْ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - [۳] فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [۴] "بَرَكَةُ الطَّعَامِ الْوُضُوءُ قَبْلَهُ وَالْوُضُوءُ بَعْدَهُ" [۵] رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ، وَأَبُو دَاوُدَ.

قوله: [۱] او حضرت سلمان رضي الله عنه وايي [۲] چې ما د اسلام د قبلولو نه مخکې په تورات کې لوستلی وو، [۳] چې په طعام کې د برکت ذريعه د خوراک نه پس اودس کول دي. [۴] د اسلام د قبوليت نه پس يوه ورځ ما د نبی کریم صلي الله عليه وسلم په مخکې د تورات دا مضمون، ذکر کړو [۵] نو رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايل [۶] په طعام کې د برکت ذريعه د خوړلو نه مخکې اودس کول دي، او د خوړلو نه پس اودس کول دي (ترمذي ابوداؤد)،
حل الثقات: ① الوضوء: اودس، دلته ترې لاسونه وينخل مراد دی،

تسهيلات:

قوله: قُرَأَتْ فِي التَّوْرَةِ أَنَّ بَرَكَةَ الطَّعَامِ:

د خوراک مخه وروسته د لاس وينخل: په تورات کښې د خوراک نه پس د لاسونو وينخل او په خله کښې غرغړې کولو بيان وو. صحابي هغه لوستلي وو نو د نبی کریم په وړاندې نې تذکره اوکړه.

قوله: الْوُضُوءُ بَعْدَهُ:

د وضوء مخه مراد: دلته د وضوء اصطلاحی د مونځ والا وضو يعنی اودس مراد نه دي بلکه دي نه لغوی وضو مراد دي چه صرف لاس وينخل او خله کښې اوبه اچول دی اوهم دغه وضوء ماست النار دپاره دي جلد اول کتاب الطهارة کښې دا مسئله په تفصيل سره ليکلي شوې ده

د خوراک مخه وړاندې د لاس وينخل: نبی کریم اوفرمايل چه د خوراک نه مخکښې هم لاس وينخل دی او د خوراک نه پس هم دواړه د برکت سبب دی لکه چه نبی کریم اشاره اوکړه چه شريعت محمديه کامل مکمل بلکه اکمل دين دي په دي وجه د تکميل شريعت تقاضا ده چه د خوراک نه مخکښې هم لاس وينخل دی او روستو هم لاس وينخل دی

(۱) اخرجه ابوداؤد فی السنن کتاب الأطعمة/باب ما يقول الرجل إذا طعم (رقم-۳۸۵۱) والترمذي فی کتاب الأطعمة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء فی الوضوء قبل الطعام بعده (رقم-۱۸۴۶) واحمد فی المسند: والنسائي

[٣٣٠] د خوراك مخفه وړاندي د شرعی اودس عدم مسنونیت

٣٣٠- [٣٤] (١) وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - [٢] «أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - خَرَجَ مِنَ الْخَلَاءِ [٣] فَقَدِمَ إِلَيْهِ طَعَامٌ [٤] فَقَالُوا: أَلَا نَأْتِيكَ بِوَضُوءٍ؟ [٥] قَالَ: "إِنَّمَا أُبْرِتُ بِالْوَضُوءِ إِذَا قُمْتُ إِلَى الصَّلَاةِ". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَأَبُو دَاوُدَ، وَالنَّسَائِيُّ.

تورجه: ١] او د حضرت ابن عباس رضي الله عنه نه روايت دي [٢] چې ايوه ورځ! نبي كريم صلي الله عليه وسلم د بيت الخلا نه واپس راغي، [٣] نو د حضور صلي الله عليه وسلم مخې ته طعام راوړل شو، [٤] بعضو صحابه و رضي الله عنهم عرض وكړو چې ايا مونږ تاسو ته د اودس اوبه راوړو؟ [٥] حضور صلي الله عليه وسلم وفرمايل چې ماته د حدث نه پس، د اوداسه كولو حكم (په طريق د وجوب) په دې صورت كښ راكول شوي دي، كله چې زه د مانځه د پاره د ودریدو اراده وكړم (ترمذي ابو داود نسائي)

حل اللغات: ① الخلا: بيت الخلا.

٣٣٠- (١) وَرَوَاهُ ابْنُ مَاجَه - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ.

تورجه: ١] او ابن ماجه رحمته الله دا روايت د حضرت ابو هريره رضي الله عنه نه نقل كړي دي

تسهيلات:

تولہ: إِنَّمَا أُبْرِتُ بِالْوَضُوءِ إِذَا قُمْتُ إِلَى الصَّلَاةِ.

خوراك مخفه وړاندي د شرعی اودس حكم: يعنى اصطلاحى شرعى اودس خوهغه وخت كيږي كله چه سړي د مونځ دپاره اودريږي او اودس ئي نه وي نو دغه وخت اودس فرض دې د خوراك كولو دپاره اصطلاحى اودس لازم نه دې.

اشكال: نبي كريم صلي الله عليه وسلم او فرمايل چې د اودس حكم صرف د مونځ دپاره دي حالته كه د سجده تلاوت، د قرآن مسح كولو او طواف وغيره دپاره هم اودس ضرورى دي

د اشكال دوه جوايونه: ① د نبي كريم صلي الله عليه وسلم دا فرمان د اغلب او اكثر په اعتبار سره دي، قاعده كلييه په توگه ئي نه دي فرمايلې چه صرف مونځ دپاره به اودس كولې شي

② صحابه كرامو به د روتى نه مخكي (وضو شرعى، اودس شرعى ته د وجوب درجه وركوله نو نبي كريم صلي الله عليه وسلم د صحابه كرامو ددي اعتقاد رد كولو په وجه دا ارشاد وفرمايلو چه روتى خوړلو دپاره د وضو شرعى (اودس شرعى، ضرورت نشته بلكه د وضو عرفى (اودس عرفى، حكم هم استحبابى دې

(١) اخرجه ابو داود فى السنن كتاب الأظعمة/باب فى غسل اليدين عند الطعام (رقم - ٣٧٦٠) و الترمذى فى كتاب الأظعمة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء فى كراهية البيوتة وفى يده ريح غبر (رقم - ١٨٥٩) و الترمذى فى كتاب الأظعمة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب فى ترك الوضوء قبل الطعام (رقم - ١٨٤٧) و النسائى فى كتاب الطهارة/باب الوضوء لكل صلاة (رقم - ١٣٢) واحمد فى المسند: ٢٨٢/١

(٢) اخرجه ابن ماجه فى السنن كتاب الأضاحى/باب الذبح. بالمصلى (رقم - ٣١٦١)

[د هكاسي د طرفونو مخه خوراك ڪول]

٢٢٨- (١٣٨) [١] وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [٢] «أَلَهُ أَيْ بِقِصَّةٍ مِنْ قُرَيْبٍ. [٣] فَقَالَ: "كُلُوا مِنْ جَوَانِبِهَا [٤] وَلَا تَأْكُلُوا مِنْ وَسْطِهَا [٥] فَإِنَّ الْبَرَكَةَ تَنْزِلُ فِي وَسْطِهَا»". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَابْنُ مَاجَةَ، وَالدَّارِمِيُّ [٦] وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ.

توجهه: [١] او حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما د نبی کریم ﷺ نه نقل کوي [٢] چې ایوه ورځ د حضور ﷺ په خدمت کې د شريد يوه پياله کاسه، راوړل شوه. [٣] حضور ﷺ (په مجلس کې موجود صحابه و فرمايل ته) و فرمايل چې د دې پيالي د غاړو نه خوري. [٤] د دې د مينځ نه يې مه خوري. [٥] ځکه چې برکت د دې په مينځ کې نازلېږي (ترمذي، ابن ماجه، دارمي). [٦] ترمذي رحمه الله ويلي دي چې دا حديث حسن صحيح دي

[٧] وَفِي رِوَايَةٍ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: [٨] "«إِذَا أَكَلْتُمْ أَطْعَامًا [٩] فَلَا يَأْكُلُ مِنْ أَعْلَى الصَّحْفَةِ [١٠] وَلَكِنْ يَأْكُلُ مِنْ أَسْفَلِهَا [١١] فَإِنَّ الْبَرَكَةَ تَنْزِلُ مِنْ أَعْلَاهَا»".

توجهه: [١] اود ابوداؤد رحمه الله په روايت کې داسې دي چې حضور ﷺ و فرمايل [٢] هر کله چې په تاسو کې يو سړي طعام خولو ته کيني، [٣] نو هغه ته پکار دي، چې د پيالي د سر نه يې نه خوري. [٤] البته د پيالي د لاندې نه دي خوري، [٥] ځکه چې برکت د پاسه حصه کې نازلېږي

حل القلن: ① قِصَّةٌ: کاسه، ② تَهْدٍ: په خوروا کښې ماته کړې روتی، ③ الصَّحْفَةُ: دپاسه حصه تسهيلات:

قوله: كُلُوا مِنْ جَوَانِبِهَا:

د کاسي د طرفونو مخه خوراک کول: د تالی او بلیت په مينځ کښې د خوراک زياته حصه وی برکت او د طعام ادب دادې چه د دغه لونی حصې د اطرافو او جوانبو نه خوراک او کړې شی دانه چه د خوراک شروع هم د مينځ نه او کړی او هغه راوغورزی په دې کښې شاپتوب او شلوتوب اود برکت دپاره نقصان هم دې

قوله: فَلَا يَأْكُلُ مِنْ أَعْلَى الصَّحْفَةِ، وَلَكِنْ يَأْكُلُ مِنْ أَسْفَلِهَا:

د اعلى او اسفل مخه مراد: د اعلى رکبي نه هم دغه پورتنی حصه مراد ده اود اسفل رکبي نه دغه لاندینی حصه او اطراف مراد دی

(١) اخرجه ابوداؤد فی السنن کتاب الأطعمة /باب ما جاء فی الأکل من أعلى الصحفة (رقم- ٣٧٧٢) و الترمذي فی کتاب الأطعمة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم /باب ما جاء فی کراهية الأکل من وسط الطعام (رقم- ١٨٠٥) و ابن ماجه فی کتاب الأطعمة /باب النهی عن الأکل من ذروة الشريد (رقم- ٣٢٧٧) و احمد فی المسند: ٣٤٣/١

[٢٢٢] په تكيه وهلو سره د خوراك نه كولو

٢٢٢- (٢٩١) [١] وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [٢] «مَارَيْنِ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بِأَكْلِ مُتَيْكًا قَطْرًا [٣] وَلَا يَطْعُ عَقِبَهُ رَجُلَانِ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

ترجمه: [١] او حضرت عبدالله بن عمرو رضي الله عنه وايي [٢] چې رسول الله صلى الله عليه وسلم هيڅ كله په تكيه لگولو سره په طعام خوړلو نه دي ليدل شوي، [٣] او حضور صلى الله عليه وسلم پسي به دوه سړي هم نه تلل [يعني څو كيداران يې نه گرځول] (ابوداود).

تسهيلات: مُتَيْكًا: دوه لگولوسره خوراك كول د متكبرينو او متجبرينو عادت دې چه خوراك هم كوي او بې احتياجي هم ښكاره كوي لكه چه دوى د الله تعالى اود هغه د رزق نه بالكل بې پرواه دي
قوله: وَلَا يَطْعُ عَقِبَهُ رَجُلَانِ.

د مذكوره جملې مفهوم: يعنى نبى كريم به په خلقونه وړاندې وړاندې ملگرو سره نه تللو بلكه په مينځ كښې به وو كله كله به داسې كيدل چه نبى كريم به بالكل په آخره كښې وو او دوه كسان به هم د هغوى نه شاته نه وو د زياتوڅو څه خبره نه وه او كه چرته يوكس به وو نو د هغې نفى نه ده لكه چه حضرت انس رضي الله عنه به خان له وو. بهر حال عام معمول او ضابطه نه ده بلكه كله به يوصورت وو او كله به بل صورت عقب: پوندي ته واني مراد ترې نه شاته كيدل دي.

[٢٢٣] په جمات كښې د خوراك څكاك حكم

٢٢٣- (٥٠) [١] وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَارِثِ بْنِ جَزْءٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [٢] «أَتَى رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بِخَبْزٍ وَخَمْرٍ [٣] وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ [٤] فَأَكَلَ [٥] وَأَكَلْنَا مَعَهُ [٥] ثُمَّ قَامَ فَصَلَّى، وَصَلَّيْنَا مَعَهُ [٦] وَلَمْ نَزِدْ عَلَى أَنْ مَخَّنَا أُنْبِيَّائَنَا بِالْحَضْبَاءِ». رَوَاهُ ابْنُ مَاجَةَ.

ترجمه: [١] او حضرت عبدالله بن حارث بن جزء وايي [٢] چې [يوه ورځ] د رسول الله صلى الله عليه وسلم په خدمت كې په روتۍ او غوښه مشتمل طعام راوړل شو، [٣] كوم وخت چې حضور صلى الله عليه وسلم په مسجد كې تشریف فرما وو، [٤] د حضور صلى الله عليه وسلم سره مونږ هم هغه طعام و خوړلو، [٥] بيا حضور عليه السلام ودریدلو، او حضور صلى الله عليه وسلم مونږ وکړو او مونږ هم ورسره مونږ اداء کړو [٦] او د دې نه زيات مونږ هيڅ ونه کړل، چې د طعام د فارغیدو نه پس خپل لاس مو په هغه کنکرو (ورو شگو) سره اوج کړل، كوم چې په مسجد كې پرتى وى (ابن ماجه)،
هل اللغات: ① مَخَّنَا: اومړل مونږ، اوج مو کړل، ② الحَضْبَاء: نړى واړه واړه كانړى

(١) اخرجه ابوداود فى السنن كتاب الأطعمة /باب ما جاء فى الأكل متكنا (رقم- ٣٧٧٠)

(٢) اخرجه ابن ماجه فى السنن كتاب الأطعمة /باب الأكل فى المسجد (رقم- ٣٣٠٠)

تسهيلات:

قوله: يَخْبِزُ وَيَخْمَرُ هُوَ فِي الْمَجْدِ، فَأَكْلَ وَأَكَلْنَا مَعَهُ:

په جمات کښې د خوراک ه جواز صورتونه: په عامو حالاتو کښې په جمات کښې خوراک کول ټيک نه دی البته په بعضې صورتونو کښې جواز لري خودا هم په دې شرط چه په جمات کښې څه گندگی وغيره خوریدلو احتمال نه وی که گندگی خوریدي نو بيا خوراک کول حرام يا مکروه دی

① که چرې مجبوري او ضرورت وی نوبه جمات کښې خوراک ځنځاک جائز دي

② څوک مسافر دي دهغه څه خانی وغيره نشته دي

③ دينی طالبان دی يا د محلي يوسړي دي خو په کور کښې ئی خانی تنگ دي او هغه مجرد دي يعنی ناواده کړې دي

④ څوک معتکف دي نو د دې خلقو د پاره په جمات کښې خوراک کول جائز دی

[٣٣٣] په غاينو نوسره د غوښې د شوکولو حکم

٣٣٣- [٥١] (١) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «أَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِلَحْمٍ ④ فَرَفَعَهُ إِلَيْهِ الدِّرَاعُ ⑤ وَكَانَتْ تُعْجِبُهُ ⑥ فَتَنَسَّ مِنْهَا». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَابْنُ مَاجَةَ.

ترجمه: ④ او حضرت ابوهريره رضي الله عنه وايي ⑤ چې ايوه ورځ د رسول الله ﷺ په خدمت کې پخه ي ورته شوی غوښه راوړل شوه، ⑥ د هغې نه حضور ﷺ ته د لیچی غوښه ورکړي شوه. ④ ځکه چې د لیچی (لاس) غوښه يي ډیره خوښه وه. ⑤ حضور ﷺ د هغې نه په غاينو نوسره شوکولو شوکولو سره وخوړله، (ترمذي ابن ماجه)،

حل التفات: ① الدِرَاعُ: لاس، د چیلې دمخکښې خپې د پتون غوښه مراد ده، ② فَتَنَسَّ: په غاينو نوسره نې رابښکل او وې خوړل

تسهيلات:

قوله: فَرَفَعَهُ إِلَيْهِ الدِّرَاعُ وَكَانَتْ تُعْجِبُهُ، فَتَنَسَّ مِنْهَا

د رسول الله صلی الله علیه وسلم غوښه غوښه: رسول الله ﷺ د دې باوجود چه د مختلفو خایونو غوښه خوړلې ده لکه څنگه چه د وړاندیني روایت نه هم معلومیدي خود روایت الباب نه معلومه شوه چه د رسول الله ﷺ د ټولو نه خوښه غوښه د مټ وه ځکه چه په دې کښې مختلف حکمتونه او مصالح وی

١) اخرجه البخاری فی کتاب تفسیر القرآن/باب «ذریه من حملنا مع نوح إنه کان عبدا شکورا» [الإسراء: ٣] (رقم- ٤٧٠٢) ومسلم فی کتاب الإنسان/باب أدنی أهل الجنة منزلة فیها (رقم- ٣٢٧ - ١٩٤) والترمذي فی کتاب الأطعمة عن رسول الله صلی الله علیه وسلم/باب ما جاء فی آی اللحم کان أحب إلی رسول الله صلی الله علیه وسلم (رقم- ١٨٣٧) وابن ماجه فی کتاب الأطعمة/باب أطایب اللحم (رقم- ٣٣٠٧)

هَمْزٌ دَغُونِيهِ دَغُونُولُو وَجُوهَاتُ: ① دَمَتْ غُونِبَه زَرِ بِخَيْرِي اَوْ هَغَه ثَقِيلِ يَعْنِي دَرْنَه نَه وِي بِه دِي وَجَه هَضْمِيرِي هَم كُومَه چَه دَ صَحْت دَ پَارَه دِيرَه مَغِيدَه دَه اَوْدَ كُومَ بِه وَجَه چَه بِه طَبِيعَت كِنَبِي تَازَه وَالِي اَو اَرَامَ پِيدَا كِيدُو سَرَه دَ طَاعَاتُو اَو عِبَادَاتُو دِيرَه مَوْقِعَ مَلَاوِيرِي

② دَا غُونِبَه دِيرَه بِنَاسْتَه مَزِيدَارَه اَو بِنَكَلِي خُونْدُو اَلَا وِي رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ تَه بِه دَ غُونِبِي خُوْرُلُ مَوْقِعَ كَلَه نَاكَلَه چَرْتَه مَلَاوِيدَلَه نُوچَه كَلَه بِه هَم مَلَاوُ شُوَه نُو هَغَه بِه زَرِ بِخَه شُوَه اَو مَخِي تَه بِه كَرِي شُوَه بِه دِي وَجَه طَبْعًا بِه نِي دَ دِي طَرَفَ تَه رَغْبَتَ كِيدَلُو

③ دَ دِي بِه خُوْرَاك كِنَبِي تَوَاضَعُ هَم دَه خُكَه چَه دَا دَ اَعْضَاءُ رَئِيسَه نَه نَه دِي اَوْدَ نَجَاسَتَ دَ مَوَاقِعَ نَه هَم لَرِي دِي دَ دِي وَجُوهَاتُو بِه وَجَه دَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ دَمَتْ غُونِبَه خُونِبَه وَه

[٢٢٥] پَه چَارِي سَرَه دَغُونِبِي كِتَبَ كُولُ اَوْ خُوْرُلُ

٢٢٥- [٥٢] (١) وَعَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ① «لَا تَنْظَعُوا اللَّحْمَ بِالسَّيِّئِينَ ② فَإِنَّهُ مِنْ صُنْعِ الْأَعَاجِمِ ③ وَأَنْتُمْ هُوَ ④ فَإِنَّهُ أَهْأَأُ وَأَمْرَأُ ⑤». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَابْنُ أَبِي شَيْبَةَ فِي «شُعَبِ الْإِيمَانِ» وَقَالَ: لَيْسَ هُوَ بِالْقَوِيِّ.

تَوْجِهَه: ① اَو بِي بِي عَائِشَه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا وَايِي چِي رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ وَفَرَمَايِلَ ② پَه چَارِي سَرَه غُونِبَه مَه پَرِيكُوِي. ايعنِي پَه چَارَه كِتَبَ كُولُو كِتَبَ كُولُو سَرَه يِي مَه خُوْرِي ③ خُكَه چِي دَا دَ عَجْمِيَانُو طَرِيقَه دَه. بِلَكَه غُونِبَه بِه غَابِنُونُو سَرَه شُو كُولُو شُو كُولُو سَرَه خُوْرِي. ④ خُكَه چِي غَابِنُونُو سَرَه شُو كُولُو سَرَه خُوْرُلُ زِيَاَت لَذَت وَرَكُونَكِي اَو زِيَاَت خُوش گُوَارِ دِي. ⑤ دَا رَوَايَت اِبُو دَاوُدَ وَابْنُ أَبِي شَيْبَةَ اَو بِيهَقِي رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا پَه شُعَبِ الْاِيْمَانِ كِي تَقْلَ كَرِي دِي، اَو دَوَاوُ وِيلِي دِي چِي دَا حَدِيثَ دَ سَنَدَ پَه اَعْتِبَارَ سَرَه قُوِي نَه دِي (بِلَكَه ضَعِيفَ دِي)

حُلُ الْاَلْفَاظِ: ① صُنْعُ الْأَعَاجِمِ: دَ عَجْمِي خَلْقُو طَرِيقَه، ② اَنْتُمْ هُوَ: پَه غَابِنُونُو نِي شُو كُوي ③ اَهْأَأُ: آسَان. خُوش گُوَارِ. ④ وَأَمْرَأُ: خُونْدَ كُونَكِي، مَزِيدَارِ.

تسهيلات:

نُوب: دَدِي حَدِيثَ سَرَه مَتَعَلَقَه تَشْرِيحَ دَ حَدِيثَ نَمْبَر (٢١٨١)، پَه وَضَاحَتَ كِنَبِي تِيرَه شُوِي دَه.

[٢٢٦] پَه بِيْمَارِي كِنَبِي دَ پَرِهِيْزِ اَهْمِيَّت

٢٢٦- [٥٣] (١) وَعَنْ أَمْرِ الْمُنْذِرِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: ① «دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَمَعَهُ عَلِيٌّ ② وَلَنَا ذَوَالُ مَغْلَقَةٍ ③ فَبَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَأْكُلُ وَعَلِيٌّ مَعَهُ يَأْكُلُ ④ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - لِعَلِيِّ: ⑤ "مَهْ يَا عَلِيُّ، فَإِنَّكَ نَاقِيَةٌ" ⑥ قَالَتْ: ⑦ فَبَعَثْتُ لَهُمْ سَلْقًا وَشِيرًا ⑧»

(١) اَخْرَجَه اِبُو دَاوُدَ فِي السَّنَنِ كِتَابُ الْأَطْعِمَةِ / بَابُ فِي أَكْلِ اللَّحْمِ (رَقْم- ٣٧٧٨)

(٢) اَخْرَجَه اِبُو دَاوُدَ فِي السَّنَنِ كِتَابُ الطَّبِّ / بَابُ فِي الْحَمِيَةِ (رَقْم- ٣٨٥٦) وَالتِّرْمِذِيُّ فِي كِتَابِ الطَّبِّ عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّي اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ / بَابُ مَا جَاءَ فِي الْحَمِيَةِ (رَقْم- ٢٠٢٧) وَابْنُ مَاجَهَ فِي كِتَابِ الْأَطْعِمَةِ / بَابُ الْغَبْرِ الْمَلِيقِ بِالسَّمَنِ (رَقْم- ٣٣٤٢)

فَقَالَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "يَا عَلِيُّ! مِنْ هَذَا فَأَصِيبْ" [۹] فَإِنَّهُ أَوْفَقَ لَكَ". رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَالتِّرْمِذِيُّ، وَابْنُ مَاجَةَ.

قرجمه: [۱] او بي بي ام منذر انصاريه [۲] وايي [۳] چې [۴] ايوه ورځ [۵] رسول الله ﷺ مونږ كره تشریف راوړو، حضرت علي هم ورسره وو، [۶] هغه وخت زمونږ په كور كې د كجورو وږي زوړند وو، [۷] رسول الله ﷺ د هغې نه خوړل شروع كړل، او حضرت علي هم ورسره خوړل، [۸] رسول الله ﷺ حضرت علي ته وفرمايل [۹] چې اي علي! ته د دې كجورو د خوړلو نه پرهيز وكړه، ځكه چې تاته كمزوري رسيدلي ده، (يعني ته اوس اوس د بيماري نه راپورته شوی يې، او په تا د ضعف اثر غالب دي، ځكه ستا د پاره پرهيز ضروري دي) [۱۰] بي بي ام منذر [۱۱] وايي چې ما د حضور ﷺ او د هغه د ملگرو د پاره چقندر او وربشي تباري كړي وى، [۱۲] نو رسول الله ﷺ وفرمايل چې اي علي! ته د دې نه خوره، [۱۳] ځكه چې دا ستا د پاره ډير مفيد او موافق دي (احمد ترمذي ابن ماجه).

حل اللغات: ① ذَوَال: ددې مفرد الية دې د كهجورو كچه او نيم پخته غونچې، ② مَه: مه خوره. مه كوه ③ نَاقَة: كمزورى، ④ بَلَقَا: چقندر

تسهيلات:

قوله: فَجَعَلْتُ لَهُمْ بَلَقًا وَشَعِيرًا:

دچقندرو خواص سلقاً په كسري سره معنى نې چقندرده دا د يوقسم وينو جرړه ده مشهوره تركارى ده زمونږ په ملك پاكستان كښي ترې په وافر مقدار سره چينى هم جوړيږي داخوږ وى د پيچس او د قولنج درد پيدا كوى. ددې مصلح غوښه اومسور دى جلا پيدا كوى د پړسوب او بادو د پاره محلل دې د طبيعت د پاره ملين، بلغمى ماده پخه وى نفخ پيدا كوى قليل الغذاء دې پوخ شوې محرك بابه دې د گردې درد گهتيا او رچ د پاره نافع دې

قوله: فَإِنَّهُ أَوْفَقَ لَكَ:

د موافقت وجه: يعنى دا سبزي (چقندر)، ستا د پاره زيات مناسب دى دا استعمالوه. ته اوسه پورې بيماروې او صحت ياب شوې كمزورى باقى ده او كهجور ثقیل دى ممكن دى چه هغه نقصانى ثابت شى

په بيمارو كښي د پرهيز كولو مسنونيت: د روايت نه معلومه شوه چه حضور پاك د پرهيز په توگه د كهجورو استعمال منع فرمايلې دې او د چقندر د خوړلو حكم نى كړې دې نوپرهيز كول ثابت شو اوهم د دې مقصد د پاره امام ترمذى ترجمه الباب قايم كړې دې.

[٣٨٤] د نبی علیہ السلام د مکتوبی لاندینی ترکاری خوینول

[٣٨٤]—(٥٣) [١] وَعَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [٢] «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يُعْجِبُهُ الثُّغْلُ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَابْنُ أَبِي شَيْبَةَ، فِي «شُعَبِ الْإِيمَانِ».

ترجمه: [١] او حضرت انس رضی اللہ عنہ وايي [٢] چې د حضور ﷺ کويلې (د ديگ په ويخ کې پاتې طعام، دیر خوښ وو (ترمذي بيهقي)

هل اللسان: ① تعجبه: خوښ نه وو، ② الثقل: دکتوي په ويخ کې پاتې شوې طعام

تسهيلات: قوله: يُعْجِبُهُ الثُّغْلُ:

ه ثقل خوښولوچه: په اصل کېنې،، ثقل،، د کتوني په بيخ کېنې د لگيدلي خيزنوم دې کوم ته چه ته ديگي هم وائي په هغې کېنې د سوزيدو معمولی شان اثر هم وی دا مزدار وی اوددې په خوراک کېنې تواضع اوانکساری هم ده کبرزن خلق دې ته لاس نه لگوي اودا ته ديگي زيات د روژو پخولوکېنې کيږي.

[٣٨٨] د خوراک نه پس پيالي او پليټ صفا کول د مغفرت او بخشش ذريعه ده

[٣٨٨]—(٥٥) [١] وَعَنْ ثِيْبَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [٢] «مَنْ أَكَلَ فِي قَصْعَةٍ فَلَحَسَهَا [٣] اسْتَغْفَرَتْ لَهُ الْقَصْعَةُ». رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَالتِّرْمِذِيُّ، وَابْنُ مَاجَةَ، وَالدَّارِمِيُّ. وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ.

ترجمه: [١] او حضرت ثيبه رضی اللہ عنہ د رسول الله ﷺ نه روايت کوي [٢] چې حضور ﷺ وفرمايل کوم سړي چې د پيالي [يا غاب نه] وخوري او بيا هغه په گوتو سره وختي، [٣] نو هغه پيالي د هغه د پاره استغفار کوي، [٣] احمد، ترمذي، ابن ماجه، دارمي، او ترمذي رحمه الله ويلي دي دا حديث غريب دي.

هل اللسان: ① قَصْعَةً: کاسه، ② فَلَحَسَهَا: په گوتوسره نی لوښي او ختلو او لوښي نی صفا کړو

تسهيلات:

قوله: مَنْ أَكَلَ فِي قَصْعَةٍ فَلَحَسَهَا:

د خوراک مخه روسته د لوښي ختل: په کسري د حاء د سمع يسمع نه د کوم معنی چه ختل دی دلته مراد پياله ختل اوصفا کول دی په دې روايت کېنې حبيب پاک عليه الصلوة والسلام د خوراک د لوښي متعلق يو اهم خبره خودلې ده چه کوم سړې خوراک اوکړي اولوښي ښه صفا کوي نوهغه لوښي د هغه د پاره د مغفرت دعاکوي

(١) اخرجه احمد في المسند: ٢٢٠/٣

(٢) اخرجه الترمذي في كتاب الاطعمة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم /باب ما جاء في اللقمة تسقط (رقم- ١٨٠٤) وابن ماجه في كتاب الاطعمة /باب تنقية الصلعة (رقم- ٣٢٧١)

قوله: اسْتَغْفَرْتُ لَهُ الْقُصْعَةَ:

په کاسې په استغفار وایلو کښې دوه احوال: ① د کاسې استغفار په حقیقت باندې محمول دی ځکه چې دا خبره ثابت ده چې هر څیز د الله تعالی تسبیح بیانوی کما قال تعالی ﴿وَأَنْ يَنْزِلَ عَلَيْهِ مِنْ دُونِ الْغَمْرِ﴾ ② علامه عینی رحمه الله فرمائی ممکن دی چې الله تعالی په پیاله کښې داسې تمیز او نطق پیدا کړي په کوم سره چې دا دخپلې صفائی کونکي د پاره مغفرت غواړي بل په بعضې آثار کښې وارد شوی دی چې په پیاله وائی احرک الله کما اخرت من الشيطان

② د استغفار نسبت قصعه طرف ته مجازی وی علامه توریشتي رحمه الله او ملا علی قاری فرمائی د پیالې خټل د تواضع علامت او د مغفرت سبب دی نو په دې وجه چې کوم سړي متواضع وی هغه به د کبر نه لرې وی او د الله تعالی په نیز به مغفور وی لهذا لحن قصعه د ده د مغفرت سبب دی

[۳۳۸] د خوب څخه وړاندې د لاس د غوړ والی صفا کولو ترغیب

۳۳۸-۵۶۱ (۱) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ بَاتَ وَفِي يَدَيْهِ غَمْرٌ لَمْ يَغْسِلْهُ ③ فَأَصَابَهُ شَيْءٌ فَلَا يَكُونُ مِنَ الْأَنْفُسِ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَأَبُو دَاوُدَ، وَابْنُ مَاجَةَ.

ترجمه: ③ او حضرت ابو هريره رضي الله عنه وايي چې رسول الله ﷺ وفرمايل ④ کوم سړي چې په داسې حالت کې شپه تيره کړي، چې د هغه په لاس غوړ والي وي ⑤ چې اډ خوراک نه پرا هغه نه وي وينخلي ⑥ او بيا هغه ته يو ضرر ورسېږي، ايمني ضرر رسونکي حيوان چې د خوراک بونۍ يا غوړ والي ته راځي، او هغه ورته ضرر ورسوي، نو هغه دې خپل خان پخپله ملامت کړي، ځکه چې غوړ لاس سره اوده کېدل، هغه د دې ضرر سبب پخپله جوړ شوي دي، ترمذي، ابو داود، ابن ماجه،

حل الثقلان: ① بات شپه تيره کړې، ② غمړ غوړ والي، ③ فلا يكون من النفوس نو نه دې ملامت کوي

تسهيلات

قوله: وَفِي يَدَيْهِ غَمْرٌ لَمْ يَغْسِلْهُ

د خوب هغه وړاندې د لاسونو د وينولو نالوده: رسول الله ﷺ په دې روايت کښې د خوراک کولو يو بل ادب بيان او فرماييلو چې د خوراک کولو نه پس د اوده کيدونه وړاندې لاسونه وينخل پکار دی ځکه چې په لاسونو پورې د خوراک بونۍ غوړ والي وغيره لگيدلې وي په کوم سره

(۱) اخرجه ابو داود في السنن كتاب الأطعمة باب في غسل اليد من الطعام (رقم ۳۸۵۲) والترمذي في كتاب الأطعمة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ما جاء في كراهية البيوتة وفي يده ريح غمر (رقم ۱۸۶۰) وابن ماجه في كتاب الأطعمة باب من بات، وفي يده ريح غمر (رقم ۳۲۹۷)

چه د مودی خناور د چیچلو خطر ه وی

ه بن پاک ساتوا ه تمام: د آداب معاشرت تقاضا هم دغه ده چه لاسونه او وینخلي شی او خله پاکه کری خکه چه خلقو سره به ملاقات په وخت کښي مضافه او ناسته پاسته وغیره کږی نوچه کله د لاس او خلی نه بونی راخی نو خلقوته به تکلیف وی بل د پاکوالی او طهارت تقاضا هم دغه ده

ه لاس نه وینخلو کښي د یوگی خطر ه: په طبی لحاظ سره هم خله اولاس وینخل پکار دی چنانچه بعض روایاتو کښي دی چه رسول الله ﷺ فرمانیلی دی چه د لاس نه وینخلو په صورت کښي د برص یعنی برگی مرض اندیښنه ده دا روایت امام طبرانی د ابوسعید خدری رضی الله عنه نه نقل کړې دې دکوم الفاظ چه دادی من بات وفي بدنه غم فاصابه وضع ای برص النخرا الحدیث،

قوله: فَأَصَابَهُ شَيْءٌ:

د شی په مصداق کښي اوال: ① د خیز خخه مراد ضرری خناور دې یعنی که دې د لاس وینخلو خخه بغیراوده شی نو کیدې شی چې مودی خناور به شی لاس او چیچی

② د خیز خخه پیریان مراد دی خکه چې په روایت کښي شیطان ته حساس لحاس ونیلې شوې دې نودا په حقیقت باندې محمول دی یا مطلب دادې چه هغه مودی خناور په چیچلو رپاره کوی

قوله: فَلَا يَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ:

د خپل خان ملامت کولو وجه: خکه چه کله هغه لاس اونه وینخلو او چرته خناور هغه او چیچلو نودا کوتاهی هم د هغه پخپله ده په دې وجه دې هغه خپل خان پخپله ملامت کری

[۳۳۰] **ثريد د نبی کریم ﷺ ډیر خوښ وو**

[۵۷-۳۳۰] (۱) وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: [۲] «كَانَ أَحَبَّ النَّاسِ إِلَيَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - الثَّرِيدُ مِنَ الْخُبْزِ، وَالثَّرِيدُ مِنَ الْخُبْزِ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: ① او حضرت ابن عباس رضی الله عنهما وایی ② چه د رسول الله ﷺ د روتی ثريد او د حبس ثريد د ټولو نه زیات خوښ وو (ابوداود)،

طالفت: ① الثريد: په خوروا کښي ماته کړې روتی، ② الخبز: چواري، غوړی او پښیر نه پخ کړې حلوا،

تسبیلات:

قوله: الثَّرِيدُ مِنَ الْخُبْزِ، وَالثَّرِيدُ مِنَ الْخُبْزِ:

د ثريد دوه قسمونه: ① د روتنی او خوروا ثريد دې د دې طریقه دا ده چې د روتنی ټکړې به

خوروا کنبې ماته کړې او ثريد جوړ کړې او بياني او خوري

⑤ دحييس په نوم ثريد وي دا هغه خوراك ته واني په كوم كنبې چې چوارې غوړې او پنير وغيره ملاؤ كړې ديوخاني كولو په شان نى جوړه كړې
د ثريد د غوړولو وجوهات:

① نبي ﷺ دا خكه خولو چې دواړه زر هضميدونكى مزيدار اود كمې خرچې والادى
② ما شاه فيصل په كور كنبې دا د خوروا ثريد خوړلوڅخه روسته دا خبره اوكره چې ماته شوې روتى يعنى كنبې خوند زيات وي خكه به نبي كريم ﷺ دا خوښوله نود ژوند ملگرې راته دا خبره هم اوكره چې كله زه ثريد يعنى ماته شوې روتى اوخوړم نو زر مريرم ددې څخه دا هم معلومه شوه چې په دې كنبې طاقت زيات وي تاسو به كتلى وي چې طاقت واله څيز سرې زيات نشى خوړې بلكه زر مريږي، د سيب په خوراك سره د گله د غوښې په خوراك سره مريدل زر كيږي

[۴۴] د زيتون فضيلت

—۴۴— [۵۸] (۱) وَعَنْ أَبِي أُسَيْدٍ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - «كُلُوا الزَّيْتِ وَأَدْنُوا بِهِ: ① فَإِنَّهُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ» . رواه الترمذي، وابن ماجه، والدارمي.

ترجمه: ① وحضرت ابو اسيد انصاري رضي الله عنه وايي چې رسول الله ﷺ وفرمايل ② روغن زيتون خوړئ، او بدن پرې مالش كوي، ③ خكه چې دا د يوې برکت ناكې ونې (زيتون) تيل دي (ترمذي، ابن ماجه، دارمي)

حل الفات: ① الزيت: زيتون خوړلې هم شى او په بدن باندې ددې د تيلو مالش هم كولې شى

تسهيلات:

قوله: كَلُوا الزَّيْتِ وَأَدْنُوا بِهِ: فَإِنَّهُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ:

د زيتون د ونې برکت: الزيت د دې معنى روغن زيتون د زيتون ونه تر زرو كالوپورې وي دې ته په قرآن كريم او احاديثو كنبې مباركې ونه ونيلې شوې ده د الله تعالى ارشاد دې (يُؤْتِي مِنَ الشَّجَرَةِ مَيْزَةً زَيْتُونَهُ لَا غَرْبَ لَهُ) سورة نوح: ۱۳۵ په حديث كنبې هم دې آيت طرف ته اشاره ده خكه چه دا دير منافع لري او الله تعالى دا په داسې زمكه باندې پيدا كړې ده په كومه كنبې چه الله تعالى د ټول عالم د پاره برکت ايځودې دې يعنى د شام ملك خكه چه هلته لوى لوى پيغمبران عليهم السلام مثلاً ابراهيم عليه السلام غوندي حضرات مبعوث شوى دى او هغوى د دې ونې څخه فائده اخستې ده

(۱) اخرجه الترمذي في السنن كتاب الأطعمة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم /باب ما جاء في أكل الزيت (رقم- ۱۸۵۲)

د زیتون د استعمال تو فیص وړ کولووچه: رسول الله ﷺ د رویتنی سره د خوړلو او په بدن باندې د استعمالولو ترغیب د دې د پاره ورکړو چه دا د برکتی کیدو سره سره ډیر مزیدار تیل هم دی په بدن کښي طاقت او خوشبو پیدا کوی بل دې سره په بدن کښې غوړ والې پیدا کیږی او د ډیرو بیمارو د پاره شافی دی کولانیت دې نه مراد رویتنی سره خوړل دی ادهنوا به ماخوذ من الادهان صیغه د امر ده د کوم معنی چه استعمال دهن دي یعنی دا استعمالونی هم

د زیتون خواص: ① حضرت ابن عباس رضی الله عنهما فرمائی په زیتون کښې ډیرې فاندې دی د دې

تیل په چراغونو کښې بلولې شی

② دا د ترکارنی په خای کارور کوی

③ د دې تیل په بدن باندې مېلې شی

④ د دباغت په کار کښي هم دا په کار راوستلې شی

⑤ د دې لرگی او پوستکی هم سوزولې شی

په زیتون کښې یو داسې خیز نشته چې په کار به نه راخی تردې چه د دې په ایرې سره رینیم وینخلې شی

⑥ په دنیا کښې د ټولونه پومبی راټوکیدلې ده

⑦ د طوفان نوح نه پس په دنیا کښې دا ونه د ټولونه اول په وجود کښې راغلې ده

⑧ د انبیاء علیهم السلام په منازل او مقدس زمکو کښې دا په کثرت سره راټوکیږی

⑨ اویا پیغمبرانو علیهم السلام د دې پاره دعا کړې ده تردې چه حضرت ابراهیم علیه السلام اونی

کریم ﷺ هم د دې د پاره دعا کړې ده رسول الله ﷺ فرمائیلی دی اللهم بارک فی الزيت

والزیتون

⑩ دا د میوه یعنی د تفکه په توگه خوړلې شی

⑪ دا داسې تیل دی چه د دې د ویستلو د پاره د مشین یا خرخی وغیره ضرورت نه وی

بخپله د دې د میوې نه راوخی

⑫ زیتون په بدن کښې گرمی پیدا کوی

⑬ زیتون متیازې راوولی کانړې ماتوی او راوباسی ئ

⑭ زیتون د خلی د اوړی او نورو اندامونه مضبوطوی

⑮ زیتون خوله جاری کوی کوم چه د بدن د پاره مفید دی

[٢٢٢٢] د سرکي فضيلت

٢٢٢٢- (٥٩) [١] وَعَنْ أَمْرِ هَانِي - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: [٢] «دَخَلَ عَلَى النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- [٣] فَقَالَ: "أَعْنَدُكَ شَيْءٌ؟" [٤] قُلْتُ: لَا، إِلَّا غُزَيَّابًا وَعَلَّ [٥] فَقَالَ: "هَاتِي [٦] مَا أَفْقَرَيْتَ مِنْ أَدَمٍ فِيهِ غُلٌّ" [٧] رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ.

توجه: [١] او بي بي ام هاني رضي الله عنها د ابو طالب لور او د حضرت علي خور، وايي [٢] چې ايوه ورځ نبي كريم صلی الله علیه و آله زما کور ته تشریف راوړو، [٣] حضور صلی الله علیه و آله زما نه پوښتنه وکړه چه د خوراک د پاره تا سره څه شته؟ [٤] ما اوويل د وچې روتۍ او سرکي نه علاوه نور هيڅ نشته. [٥] حضور صلی الله علیه و آله وفرمايل چې هغه راوړه، [٦] هغه کور د سالن نه خالي نه دي چې په هغې کې سرکه وي، [٧] امام ترمذي رحمته الله علیه دا روايت نقل کړي دي او ويلې يې دي چې دا حديث حسن غريب دي.

حل اللغات: ① مَا أَفْقَرُ: محتاجه نه دی ② أَدَمٍ: سالن، ③ غُلٌّ: سرکه

تسهيلات:

قوله: مَا أَفْقَرَيْتَ مِنْ أَدَمٍ فِيهِ غُلٌّ:

د ما اقل نفوی تحقیق: فقار هغه زمکې ته هم وائی چه خالی وی اویه هغې کښې وایه او اویه وغیره نه وی فیه خل دا د بیت صفت دې او معنی ده اې ماغلانن الادامو ولا عماره له الادام لفظي اشکال: دلته یو لفظي اشکال دادې چه لفظ بیت موصوف دې اوفیه خل صفت دې حالیکه د موصوف اوصفت په مینځ کښې من ادم د اجنبی فصل راغلي دي کوم چه ناجائز دې د اشکال درې جوابونه:

- ① ملاعلی قاری فرمائی چه ممکن دی چه دا اوونیلې شی چه فیه خل حال دې صفت نه دې
- ② د موصوف او صفت په مینځ کښې فصل جائز دې.
- ③ حافظ ابن حجر رحمه الله دا جواب ورکړې دې چه من ادم په هراعتبار سره اجنبی نه دې ځکه چه څنگه افر په بیت کښې عامل دي دغه شان د دې په صفت کښې هم عامل دي او د دې په مینځ کښې په من ادم کښې هم عامل دي نو د افر دريواره معمول دی نو هغه اجنبی پاتې نه شو

د حدیث فوائد: ① رسته دارانو او دوستانو کره تلل راتلل پکار دی

- ② رسته دارانو او دوستانو ته بې تکلفه ضرورت اظهار کول معلوم شو کوم چه جائز امر دي
- ③ رسته دارانو او دوستانو له پکار دی چه کوم خیز حاضر وی بې تکلف میلمه په اجازت وړاندې دي پیش کړي

⑤ سرکه د ترکاری قائم مقام ده

⑥ په کوم کور کښې سرکه وی نو هغې ته به دانه شی ونیلي چې دغه کور د سالن نه خالی دي نو: د سرکې سره متعلق مزید بحث د حدیث نمبر (۴۱۸۳) په شرح کښې تیر شوې دي

[۴۴۴] التجوري د ترکاری په ځاني

۴۴۴- (۱۶۰) [۱] وَعَنْ يُوسُفَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [۲] «رَأَيْتُ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَخَذَ كِسْرَةً مِنْ غُبْزِ الشَّعِيرِ، فَوَضَعَ عَلَيْهَا تَمْرَةً، فَقَالَ: [۳] "هَذِهِ إِذَا مَرَّ هَذَا" وَأَكَلَ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

ترجمه: ① او حضرت یوسف بن عبدالله ابن سلام رضی الله عنه وایي چې یوه ورځ: نبی کریم صلی الله علیه و آله وریشو د روټۍ یوه ټکړه واخسته [۲] او په هغې یې کجوره ایخودلو سره وفرمایل چې دا کجوره د دې روټۍ د ټکړې سالن دي، او هغه یې اوخوړله (ابوداؤد)، حل اللغات: ① کسره: ټکړه، حصه.

نهيلا ت:

قوله: أَخَذَ كِسْرَةً مِنْ غُبْزِ الشَّعِيرِ، فَوَضَعَ عَلَيْهَا تَمْرَةً

دنبی علیه السلام کفایت شعاری: ددې حدیث څخه معلومه شوه چې نبی کریم صلی الله علیه و آله په دین کښې د زهد او غربی ژوند تیر کړې دي چې څه به هم ورته ملاؤ شو په هغې به یې شکر ویتلو، او په خپل عمل سره یې خپل امت ته هم د کفایت شعاری تعلیم ورکړو چې تاسو ته په هر وخت کښې د الله تعالی څخه راضی اوسیدل پکار دی په تنعم اودنیاوې لذتو کښې مه مشغوله کیږئ:

[۴۴۴] د غیر مسلم ډاکټر څخه د علاج کولو جواز

۴۴۴- (۱۶۱) [۱] وَعَنْ سَعْدِ بْنِ سَعْدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [۲] «مَرَضْتُ مَرَضًا أَكْثَرُ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يُعَوِّدُنِي [۳] فَوَضَعَ يَدَهُ بَيْنَ ثَدْيَيْ [۴] حَتَّى وَجَدْتُ بَرْدَهَا عَلَى فُؤَادِي، [۵] وَقَالَ: "إِنَّكَ رَجُلٌ مُقْتَوِدٌ، [۶] أَلَيْسَ الْحَارِثُ بْنُ كَلْدَةَ أَخًا قَوِيًّا [۷] فَإِنَّهُ رَجُلٌ يَنْطَلِبُ [۸] فَلْيَأْخُذْ سَبْعَ تَمْرَاتٍ مِنْ عَجْوَةِ الْمَدِينَةِ، [۹] فَلْيَلْبِثْ أَهْنَ بَنَاهُنَّ [۱۰] ثُمَّ لِيَلْذُكَ يَوْمًا". رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

ترجمه: ① او حضرت سعد رضی الله عنه وایي چې یو ځل زه ډیر سخت بیمار شوم، نو نبی کریم صلی الله علیه و آله زما پوښتنې ته تشریف راوړو، [۲] حضور صلی الله علیه و آله (هغه وخت) زما د دواړو تینو په منځ کې (یعني په سینه) خپل لاس مبارک کیخودو، [۳] چې د هغې یخوالي ما په خپل زړه کې محسوس کړو، [۴] بیا حضور صلی الله علیه و آله وفرمایل چې ته یو داسې سړي یې چې د زړه په درد کې

(۱) اخرجه ابوداؤد فی السنن کتاب الأظمية/باب فی التمر (رقم - ۳۸۳۰)

(۲) اخرجه ابوداؤد فی السنن کتاب الطب/باب فی تسرة العجوة (رقم - ۳۸۷۵)

مبتلا بي ايعني ته د زړه مريض يي [٦] نو ته حارث بن كilde ته ورشه، چې د قبيله ثقيف سره تعلق لري، [٧] خكه چې هغه سړي طب (علاج او معالجه كول) پيژني، [٨] هغه ته پكار دي، چې هغه د مديني د ټولونه اعلي قسم عجوو كجورو نه اووه كجوري واخلي، [٩] بيا هغه د هډوكو سره وټكوي [١٠] او د دې نه پس هغه د دوا په صورت كي، ستا په ځله كي واچوي (ابوداؤد).

حل اللغات: ① مَقْنُودٌ: داد فواده دې د زړه مريض ته واني لكه چه نبی كريم صحيح تشخيص او كړلو چه ته د زړه مريض نې ② يَتَطَبَّبُ: هغه د طبابت په كار كښي ماهر دی ③ فَلْيَصْأَهْرُ: وچا د بوجاړه دي ماتولو او ټكولو په معنى كښي دې ④ يَتَوَاهَرُ: د نواة جمع ده دكجورې هډوكى ته واني ⑤ لِيَكُنْكَ: دنصر ينصر نه لدودا هغه دواني ته ونيلې شى چه د په ځلې په ذريعه په مريض باندې خورلې شى

تسهيلات:

قوله: الْحَارِثُ بْنُ كَلْدَةَ.

ه حارث تعارف: داد عربو مشهور حكيم وو د كوم تعلق چه بنو ثقيف سره وو.

قوله: فَإِنَّهُ رَجُلٌ يَتَطَبَّبُ.

د فيرمسلم ډاكټر هغه د علاج حكم: ددې حديث نه دا معلومه شوه چه د غير مسلم حكيم او ډاكتر نه علاج كول او هغه له تلل جائز دی په دې حديث كښي د فليأخذ نه تر آخره پورې د غائب ټول ضمانر د طبيب طرف ته راگرځي

قوله: فَلْيَأْخُذْ سِمَةً مِّمَّا تَرَى مِنْ عَجْوَةِ الْمَدِينَةِ.

اشكال: نبی عليه السلام حضرت سعد رضي الله عنه ته اول د حكيم تللو مشوره او كړه اوبيا نې پخپله دواني تجويز كړه او بيا نې د نسخې جوړولو كار حكيم ته حواله كړو داسې نې ولي او كړه؟

د اشكال جواب: نبی كريم صلی الله علیه و آله اول حضرت سعد رضي الله عنه ته حكيم له دتللو مشوره ور كړه ليكن بيا نبی كريم ته د نسخې علم اوشو چه د زړه د بيمار د پاره دانشخه آسانه او فائده وركونكې ده نو نبی كريم نسخه ورتجويز كړه، د دې د پاره چه حكيم هغه د ډيرو زياتو جرړو بوټو په چكر كښي وانه چوى. بيا نبی كريم د نسخې تركيب او معجون جوړولو كار په حكيم باندې پريخودو خكه چه هغه په دې كښي ماهر وو او د هغه پيشه وه

تبيين: عَجْوَةُ الْمَدِينَةِ: معلومه شوه چه ددې نسخې دپاره د مديني عجوو ضرورى ده

په مذكوره نسخه د زړه د مريض علاج: په اخباراتو، بعضي كتابونو او فيس بك وغيره كښي د دې نسخې تشهير هم شوې دې او چا چې دا استعمال كړي ده هغوى د خپلې تجربې په بنياد ددې نسخې افاديت خودلې دې نو كه څوك د زړه بيمار وي هغه دې دا نسخه استعمال كړي انشاء الله د زړه بند رگونه به نې الله تعالى خلاص كړي

[٢٢٥] خربوزه د کجورو سره خوړل

٢٢٥- (١٢١) (١) وَعَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - [٢] «أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - كَانَ يَأْكُلُ الْبُطِيخَ بِالرُّطْبِ». رَوَاهُ الْبُزْجِيُّ. [٣] قَوْزَادُ أَبُو دَاوُدَ: وَيَقُولُ: [٤] «يَكْتُمُ حَرْهَذَا يَبْرُدُ هَذَا» [٥] وَيَرُدُّ هَذَا بِحَرْهَذَا». وَقَالَ الْبُزْجِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ.

توجه: [١] او د بي بي عائشه رضي الله عنها نه روايت دي [٢] چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم به خربوزه د تازه کجورو سره خوړله (ترمذي) [٣] او ابوداؤد رحمته الله عليه په دې روايت کې دا الفاظ هم نقل کړي دي، او حضور صلى الله عليه وسلم به دا هم فرمايل [٤] چې د کجوري گرمي د خربوزي يخوالي ماتوي، [٥] او د خربوزي يخوالي د کجورو گرمي ماتوي او ترمذي رحمته الله عليه ويلي دي چې دا حديث حسن غريب دي.

حل الفتا: ① البُطِيخُ: تربوز، ② الرُّطْبُ: تازه کجوره، ③ يَكْتُمُ: ماتوي، ختموي

تسهيلات:

قوله: كَانَ يَأْكُلُ الْبُطِيخَ بِالرُّطْبِ:

د بطيخ په تفسير کښې دوه اقوال: ① معنی د خربوزه، حضرت گنګوهي رحمته الله عليه دا راجح ګرځولې ده او فرماني چې کوم مخلوق د بطيخ تفسير په تربوز سره کړې دې هغه غلط دي او کيدې شي چې د غلطني منشاء دا وي چې د ابوداؤد په روايت کښې دا اقع شوی دی چې د دې په يخوالي سره به د کجورې گرمي ختمه شي او تربوز يخ وي نه چې خربوزه حالته په روايت کښې دا مراد نه دي نوچه څنگه تربوز يخ وي دغه شان خربوزه هم يخه وي

② د ملاعلي قاري ميلان په شرح شمائل کښې دادي چې د بطيخ نه دلته مراد تربوز دي او د نورو شراحو ميلان هم دې طرف ته دي. خو حافظ د بطيخ تفسير په خربوزه سره کړې دي لکه څنگه چې د گنګوهي رحمته الله عليه راني ده د اهل لغت موافقت هم په دې کښې دي صاحب د محيط اعظم هم د بطيخ تفسير په خربوزه سره کړې دي

د خربوزي خواص: ① خربوزه د ګردې د پاره مصلح د متيازو راوستونکې مولدلين دي د کانري د پاره نافع

② خربوزه د زيری د پاره دافع دې غوټې کولاووی د دې د پوستکوليپ اوبو وغيره کښې اچول او په مک مېل، د مخ ګونجی لرې کوی

③ خربوزه د گرمي تيزی، صفراء ويني او د تندي د پاره د آرام سبب دي. متيازې راوستونکې دي

(١) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الأطعمة/باب في الجمع بين لونين في الأكل (رقم-٢٨٣٦) والترمذي في كتاب الأطعمة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في أكل البطيخ بالرطب (رقم-١٨٤٣)

⑤ دَگرمنى دَ تَبَي دَ پاره نافع دې او دَ اوبه دَ گرم مزاج والا دَ پاره نافع دى

⑥ دىروخت پس هضميږي په کومه ورځ چه اوريزې اوخوږې په هغه ورځ خربوزه مه خوږه خکه چه مضر دى

⑦ **د خربوزې او لوندې (تکړه) کجوري يوځاي خوړلو حکمت:** نبی کریم ﷺ کجورې او تربوز دواړه يوځاي خوړلى دى خکه چه دواړه يوځاي کړې شى نوخوږيږي او د خربوزې پيکه والې ختميږي. بل خربوزه يځه اوکججوره گرمه وي د دواړو ملاوولوسره معتدل شى چه د گرم مزاج د پاره مفيد دى. امام طبراني او ابو نعيم د رسول الله ﷺ کججوره او خربوزې خوړلو کيفيت د حضرت انس رضی الله عنه نه نقل کړې دې چه ما رسول الله ﷺ اوکتلو چه کججوره او خربوزه ئې په يوځاي کړې اوخوړلې ئې.

يوه طبي ضابطه: علامه خطابی فرمائی دې روايت سره د طب او علاج هم ثبوت کيږي اوداهم معلومه شوه چه د مضار څيز مقابلې دي د هغې په ضد سره اوکړې شى دې د پاره چه اعتدال پيداشى طبيبان حضرات چه کله معجون جوړوي نو د هغې د مفرداتو جدا خواص وي خوچه کله دا يوځاي کړې شى نو هغه د يو بل د پاره مصلح جوړيږي او يو خاص قسم معجون په اعتدال سره تيار شى کوم چه د امراضو د پاره ډير فائده ورکونکې وي نو لکه چه د روايت نه د معجون جوړولو ثبوت هم معلوم شو.

[۳۳۳] د کجورو وغيره څيزونو د ننه حصه لتولو مسنونيت

۳۳۳-۱۶۳ (۱) عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «أَتَى النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بِمَرِّ عَتِيقٍ ① فَيَقُولُ: «يُقْتَنَشُ وَيُخْرَجُ السُّوسُ مِنْهُ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: ① او حضرت انس رضی الله عنه وايي ② چې يوه ورځ د نبی کریم ﷺ په خدمت کې پخواني (زړي) کجوري راوړل شوي (چې هغې چينجي کړي وو) ③ حضور ﷺ به هغه شلولي او د هغې نه به يې چينجي غورخول (ابوداؤد)

حل الفات: ① عَتِيق: زړې کججورې ② يَقْتَنَشُ: تفتيش به ئې کولو، لتولې به ئې، ③ السُّوس: چينجي (کرم چه په ميوو يا سبزبانو کښې کيږي)

تسهيلات:

قوله: وَيُخْرَجُ السُّوسُ مِنْهُ

د کجورو مينځ تول: په ميوو کښې بعضې وخت چينجي کيږي او په خوراک کښې سړي ته پته نه لگي د نبی کریم په يو حديث کښې دى چه "دوداللمر کاللمر" دا د دې خبرې طرف ته اشاره ده

(١) اخرجه ابوداود فى السنن كتاب الأطعمة/باب فى تفتيش التمر السوس عند الأكل (رقم- ۳۸۳۲) وابن ماجه فى كتاب الأطعمة/باب تفتيش التمر (رقم- ۳۳۳۳)

چه میوه نجس کبیری نه لهذا که چا په غفلت کښې د چینجی سره میوه او خوړله نو حرج نشته دي

د چینجی نور مخو نو مخه پس دهلي د خوراک جواز: په زیر بحث حدیث کښې دومره خبره ده چه نبی کریم د کهجورو نه چینجی صفا کرل او کهجورې نی استعمال کړی دی دکوم نه چه ددی قسم کهجورو د استعمال جواز معلومېږی

[۲۲۲۷] د پنیر (چسته) د خوراک حلت

۲۲۲۷- [۶۳] (۱) وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: [۲] «أَتَى النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بِجَبْنَةٍ فِي ثُبُوكٍ [۳] فَدَعَا بِالسَّكِينِ، فَشَمَّى وَقَطَعَهُ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: [۱] او حضرت ابن عمر رضي الله عنهما وايي [۲] چې د غزوه تبوك په دوران کې اېه يوه موقعه د نبی کریم صلی الله علیه و آله په خدمت کې د پنیر يوه تکره راوړل شوه. [۳] نو حضور صلی الله علیه و آله چاره را وغوښته او په بسم الله ويلو سره يې هغه پرېکړه (ابوداؤد، حل الثقات: ① جنة: د پنیر تکرې ته وائی په نون باندې شد هم لوستلې شوې دي او بغیر د شد نه هم دي

تسهيلات:

قوله: فَشَمَّى وَقَطَعَهُ:

د لوی د پاکوالي دليل: علامه مظهر رحمه الله فرمائی چه دا حدیث په دې دلالت کوی چه چسته یعنی اوښ یا بيزې د بچی لرې پاک دې ځکه چه که چېرې لرې ناپاک وی نو پنیر به هم ناپاک وي او ددې نه بغیر پنیر نه جوړېږی

[۲۲۲۸] په څیزو نو کښې د اصل په اعتبار سره حلت

۲۲۲۸- [۶۵] (۱) وَعَنِ سَلْمَانَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [۲] «سَبَّلَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنِ التَّحْنِ وَالْجَبْنِ وَالْفَرَاءِ [۳] فَقَالَ: "الْحَلَالُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ [۴] وَالْحَرَامُ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ [۵] وَمَا سَكَّتَ عَنْهُ فَبُيُوتًا عَفَا عَنْهُ» [۶]. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَةَ، وَالتِّرْمِذِيُّ، وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ. وَمَوْقُوفٌ عَلَى الْأَصَحِّ.

توجه: [۱] او حضرت سلمان رضي الله عنه وايي [۲] چې د رسول الله صلی الله علیه و آله نه د غورو، پنیر او پوستین اخرمن! ایا گور خر، ځنگلي خره، باره کې پوښتنه وشوه (چې دا څیزونه حلال دي که حرام دي؟) نو حضور صلی الله علیه و آله وفرمایيل چې ا د حلت او حرمت په سلسله کې دا اصول په نظر کښې ساتئ! حلال هغه شي دي، کوم چې الله تعالی په خپل کتاب کې حلال ګرځولي دي (یعني

(۱) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب الأطعمة/باب اکل الجبن (رقم-۳۸۱۹)

(۲) اخرجه الترمذی فی السنن کتاب اللباس عن رسول الله صلی الله علیه وسلم/باب ما جاء فی لبس الفراء (رقم-۱۷۲۶)

واين ماجه فی کتاب الاشریه/باب النهی عن الخليطين (رقم-۳۳۹۷)

د هغه حلال كيدل په قرآن كريم كى بيان شوي وي [۴] او حرام هغه شي دي چې الله تعالى په خپل كتاب كې حرام كړي دي. [۵] او د كوم خيز نه يې چې سكوت، خاموشي، فرمايلي ده ايمني كوم خيز يې چې نه حلال فرمايلي دي او نه حرام هغه د دې قسم نه دي چې معاف شوي دي. ايمنى د هغې استعمالول يې مباح كړي دي [۶] دا روايت ابن ماجه رحمه الله او ترمذي رحمه الله نقل كړي دي، او ترمذي رحمه الله ويلي دي چې دا حديث غريب دي، ليكن زياته صحيح خبره دا ده چې دا حديث موقوف دي

حل الفتا: ① الثمن: غوري. ② الخنزير: پنير. ③ الفراء: څنگلى خر، يا خرمن تسهيلات: قوله: الفراء:

د فراء په مصداق كې دوه اقوال: ① بعضې شارحينو الفراء د فرو جمع گرځولي ده كوم چه پوستين په معنى كېنې دې په دې صورت كېنې سوال ځكه او كړې شو چه د خرمن نه به كافرانو پوستين تيارولو نو كيدې شى چه د مردارې خرمن وي ② عامو شارحينو ليكلي دي چه الفراء د فاء په كسرې اومد سره جمع دې او الفراء د ف، فتحې سره مفرد دې څنگلى خر حمار وحشى زبيرا ته وائى ددې د حلال او حرام كيدو پره كېنې د سوال ضرورت وو.

قوله: وَمَا كُنْتَ عَنْهُ قَوْمًا عَفَا عَنْهُ:

په خيزونو كېنې د اباحت اصليت: نبى كريم صحابه د زياتو سوالونو كولو او تجسس اولتيون نه منع كولو سره او فرمايل د حرام خيزونو او حلال خيزونو تذكره په قرآن او حديث كېنې راغلي ده لكه چه (وَمَا أَنْتُمْ بِالرُّسُولِ لِقَاؤُهُ وَمَا تَكُنُّمُ عَنْهُ قَالَتْهُوَ) (سورة العشر: ۶) او د كومو خيزونو چه قرآن او حديث خاموش دې هغه مباح دى ددې حديث نه فقهاؤ دا ضابطه راويستې ده چه په خيزونو كېنې اصل اباحت دې د حرمت او دحلت حكم ثانوى امر دې

[۳۳۹] د ښه د خوراكو خواش كولو جواز

۳۳۹- (۱۱) (۱) وَعَنْ أَبِي عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [۲] «وَدِدْتُ أَنْ يَنْدِيَ خَبْزَةُ نِسَاءٍ مِمَّنْ رَأَيْتُ وَلَكِنْ» [۳] فَقَامَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ فَأَتَاهُ، فَجَاءَ بِهِ [۴] فَقَالَ: «فِي أَيْ شَيْءٍ كَانَ هَذَا؟» [۵] قَالَ: فِي عُكَّةٍ ضَبَّ. [۶] قَالَ: «ارْقَعُهُ». [۷] رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَابْنُ مَاجَةَ. وَقَالَ أَبُو دَاوُدَ: هَذَا حَدِيثٌ مُتَّفَقٌ.

توجهه: ① او حضرت ابن عمر رضي الله عنهما وايي چې ايوه ورځا نبی کریم ﷺ اېه مجلس کې وفرمايل ② زه خوښوم چې زما په مخې ته سپين رنگ د غنمو روتی وي. ③ چې هغه په غوړو او شودو کې لونده شوي وي ④ په دې اوړيدو سره، د جماعت نه يو سړي پاڅيدو، او

(۱) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الأطعمة/باب في الجمع بين لوئين من الطعام (رقم- ۳۸۱۸) وابن ماجه في كتاب الأطعمة/باب الغيز الطيب بالسمن (رقم- ۳۳۴۱)

لَا يُلَوِّا مَذْكُورَهُ رَوَى بِي تيارولو سره راوړله. [۵] حضور ﷺ د هغه په لیدو سره وفرمایل چې دا روتی چې غوړې ورته لگیدلي دي، په کوم لوبښي کې وو؟ [۶] هغه اوویل چې د سمساري د چمرې په کې کې وو. [۷] حضور ﷺ وفرمایل چې زه دا نه خورم، دا زما د مخې نه لري کړه [۸] ابوداؤد ابن ماجه، او ابوداؤد سلیمان ویلي دي چې دا حدیث منکر دي **هل الثمان:** ① وِدَدْتُ: خوښوم ② غُزْرَةُ بَيْضَاءُ: سپینه روتی، ③ نَمْرَاءُ: غنم، ④ مُلَقَّةٌ: د باب تفعیل نه د مفعول صیغه ده گد وډکول او نرم جوړول، ⑤ نَمَيْتٌ: غوړې، ⑥ عَكَّةٌ: دخرمن کوښ، لوبښي، ⑦ ضَبٌّ: سمساره.

تسلیلات: قوله: غُزْرَةُ بَيْضَاءُ

د غُزْرَةِ بَيْضَاءُ معنی: یعنی د سرو غنمو سپینه روتنې وی په پښواو غوړو کېښې خوشه وی د به سرو غنمو اوړه سپین وی خلق نن صبا په اشتهارونو کېښې لیکي د سرو په شان غنم او د چندنې په شان اوړه
قوله: قَالَ: "ارْقَعُهُ":

د حدیث مفهوم: سیدنا ابن عمر رضی الله عنهما فرماني چې رسول الله ﷺ یو ورځ دا خواش ښکاره کړو چې که ما سره د سپینو اوړشو ډوډۍ وې په پیواو غوړو کېښې گډه شوې نو څومره به ښه وې په دې باندې یو صحابی رضی الله عنه اودریدلو او هم د دې قسم یو ډوډۍ ئې راوړله رسول الله ﷺ وفرمایل دا کوم غوړی چې په دې پورې دی دا په څه کېښې وو؟ (قُلْ فِي عَكَّةَ صَبٌّ) هغه جواب ورکړو چې د ضب په څرمن کېښې رسول الله ﷺ وفرمایل دا ډوډۍ زما د مخې نه اوچته کړئ او هغه ئې نه او نه خوړله

د سمسري هومت: په بذل کېښې د حضرت گنگوهی رضی الله عنه د تقریر نه نقل کړې دی چې د دې حدیث نه د سمساري عدم جواز په فهم کېښې راځي ځکه چې که هغه حلال وې نو رسول الله ﷺ به د هغه خوراک د خوړلو نه انکار نه کولو او که څوک داسې اوانی د شوافعو د طرف نه چې هغوی داسې د طبعی تنفر د وجهې او کړل نه د عدم حل د ضب د وجهې نود هغه جواب دا دی چې دا توجیه صحیح نه ده ځکه چې د ضب د څرمنې هیڅ اثر په غوړو کېښې نه وو (والحدیث اخرجه ابن ماجه، قاله المنذرى)

[۲۲۰] د کچه اوړي د خوړلو ممانعت

۲۲۰- [۱۶۴] (۱) وَعَنْ عَلِيٍّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [۲] «مَنْ رَسُلَ اللَّهَ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنْ أَكْلِ الثُّومِ [۳] (لَا مَطْبُوحًا)». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَأَبُو دَاوُدَ.

۱) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب الأطعمة لباب فی أكل الثوم (رقم- ۳۸۲۸) والترمذی فی کتاب المناقب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم لباب مناقب أنس بن مالك رضي الله عنه (رقم- ۳۸۲۸)

توجه: [١] او د حضرت علي عليه السلام نه روايت دي [٢] چې رسول الله ﷺ د اورې د خوړلو نه منع وفرمايله، [٣] خو هغه وخت جائز ده چې پخه شوي وي. (ترمذي ابو داود، حل الفتا: ١) الثوم: اورېه

تسهيلات: قوله: عَنْ أَكْلِ الثُّومِ الْأَمْطُبُوعَا:

داورې (لمسن) د خوراک په حکم کښې مذاهب:

① علامه عینی د ظاهريه نه ددې سبزيانو مطلقاً حرمت نقل کړې دي
② جمهور علماء فرماني چې جمات ته د داخلیدو په وخت اورېه پياز او داسې نورې سبزې په کوم کښې چې بونی راځي دهغې خوړل مکروه تحریمی دی
خو داسې ( ) مریض د چاد پاره چې د پياز استعمال ضروري وي دهغه په حق کښې د پبزواستعمال بغیر د کراهته صحیح دي

دول فریق دلائل: اول فریق په خپله مدعا باندې د هغه مختلفو روایاتو نه استدلال کړې دي په کوم کښې چې حضور پاک ﷺ د اورې او پيازو خوړونکی جمات ته دراتلو نه منع فرمایلي دي د روایاتو مختلف الفاظ داسې مروی دی فلا یقربنا مسجدنا أخرجه البخاري ومسلم و الترمذي ولایصن معنا. أخرجه البخاري ومسلم ولا یفشانافي مسجدنا أخرجه مسلم ولا یأتین الساجدنا أخرجه مسلم
د استدلال طریقه: وجه داده چې کله د جمع مونخ د هغوی په نیز فرض عین دي او کوم څیز د فرض د ترک ذریعه وي هغه یقیناً واجب الشرک او حرام دي. په دې وجه د دې سبزيو خوړل حرام کیدل پکار دی

دول فریق د دلائلو جوايونه: ① د ظاهريه د پيش کړې شوو روایتونو نه خود دې څیزونو د خوراک جواز ثابتیږي نه چې حرمت اکل کابدل عليه قوله من اكل الخ البتة په جمات کښې د حاضرني ممانعت هم معلومیږي او جمهور حضرات هم د دې قائل دي چې په داسې حالت کښې جمات کښې حاضریدل مکروه تحریمی دی

② د دې روایتونو نه د جمات د ادب وجوب او ددې د نظامت خاص اهتمام معلومیږي فقهاء حضرات فرماني چې دا تاکیدي صیغې د ادب په وجوب باندې محمول دي
③ د روایاتو نه معلومیږي چې د ممانعت اصل وجه تادی بنی آدم وملائکه، انسانانو او فرشتو ته تکلیف رسول دي او دا په اجتماعی شکل کښې موندلې کیږي د دې څیزونو د خوړلو د حرمت د دې روایتونو سره څه تعلق دي؟

(١) کساري ابن حبان في صحيحه عن شعبه انتهيت الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فوجدمني ربح اللحم فقال من أكل الثوم قال فأخذت يده فأخذتها فوجد صدرى مصوباً قال إن لك عذراً وفى الطبرانى فلم يفتنه صلى الله عليه وسلم. ١٢ فتح الملم.

⑥ په دې روايتونو سره د مذکور ه څيزونو حرمت قطعاً نه ثابتېږي ځکه چه د ډيرو مباح امورو په وجه د جماعت د ترک کولو اجازت دې مثلاً که د وږي کس مخي له خوراک راشي نو حکم دې که زياته اولگه وي نو اول خوراک او کړه او جمع ترک کړه
⑦ علامه ابن حزم ظاهري د دې څيزونو د حلال کيدو قائل دې سره د دې چه هغه هم جمع نه فرض عين وائي

⑧ د جمهورو حضراتو په مذهب باندې دا ټول روايات منطبق کيږي چه د ممانعت د رواياتو محمل هغه سړي دې چه دا څيزونه او خوري او زر جماعت کښې داخل شي او د اجازت روايات په هغه سړي باندې محمول دي چه جماعت ته زر لږ نه شي يا د دې بوني پخولو سره يا په څه بله طريقه ختم کړي وني خوري.

دويم فريق دلائل: ① د حضرت ابو سعيد الخدري رضي الله عنه روايت د کوم تخريج چه امام مسلم رحمه الله کړې دې کله چه رسول الله ﷺ د دې ونې نه خوړونکي ته فلاقرنا الساجد او فرمائيل نو خلقو ونييل حرمت حرمت نو دا خبره رسول الله ﷺ ته معلومه شوه نو وني فرمائيل ايها الناس انه ليس بي تحريم ما أحل الله لي ولكنها شجرة أكره ربحها دا روايت په عدم حرمت په صراحت سره دل دې

② د ابويوب انصاري رضي الله عنه روايت د کوم تخريج چه امام ترمذي رحمه الله کړې دې کله چه رسول الله ﷺ ته عرض او کړې شو چه احرام وي نو رسول الله ﷺ او فرمائيل لاولکي اکره من أجل ربحه دا روايت هم په عدم حرمت باندې صراحت سره دلالت کوي او د کراهت وجه د دې بوني دې

③ هم حضور اکرم ﷺ يو صحابي رضي الله عنه ته او فرمائيل کل فاني اناجي من لاتناجي يعني وني فرمائيل چه ته ني خوره زه ني په دې وجه نه خورم ځکه چه څه داسې مخلوق يعني فرستوسره خبرې کوم چا سره چه ته خبرې نه کوي او د دې په بوني سره فرستوته تکليف وي د دې روايت نه هم معلومه شوه چه اوږه او پياز وغيره حرام نه دي گني رسول الله ﷺ به صحابي ته د خوراک حکم ولې ورکولو

④ باب الرخصة في أكل الثوم مطبوعاً لاندې امام ترمذي رحمه الله په مرفوع روايت سره د حضرت علي رضي الله عنه اثر هم ذکر کړې دې په کوم سره چه د اکل الثوم مطبوعاً اجازت معلومېږي

⑤ امام موصوف د حضرت ابو العاليه مقوله هم ذکر کړې ده چه هغوی فرمائي الثوم من طهيات الرزق اوږه د حلال اوښو خوراکونه ده

⑥ د حضرت قره رضي الله عنه روايت د کوم تخريج چه امام ابو داود کړې دې ان النبي صلى الله عليه وسلم عن هاتين الشجرتين وقال من أكلهما فلاقرنا مسجداً وقال ان كنتم لابدأ أكلهما فأمتوها طهناً د دې روايت نه هم د اوږې او پياز د خوړلو اجازت معلومېږي.

[٣٣٣١] دپیاز خوړلو حکم

٣٣٣١- [٢٨] (١) [٦٨] وَعَنْ أَبِي زَيَْادٍ، قَالَ: «سَلِمْتُ عَائِلَةً - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - عَنِ الْبَصَلِ. [٦] فَقَالَتْ: إِنَّ آخِرَ طَعَامٍ أَكَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - طَعَامٌ فِيهِ بَصَلٌ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: [٦] او حضرت ابو زیاد وايي [٦] چې د بي بي عائشي رضي الله عنها نه د [٦] پياز متعلق پوښتنه وشوه [چې د دې خوړل څرنگه دي؟] هغې وفرمايل چې رسول الله ﷺ په خپل ژوند كې، چې د ټولونه آخري كوم طعام خوړلي وو، [٦] په هغې كې [پخكړي] پياز وو (ابوداؤد).

حل اللغات: ① البصل: پياز.

تسهيلات: قوله: إِنَّ آخِرَ طَعَامٍ أَكَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - طَعَامٌ فِيهِ بَصَلٌ
د تعارض اشكال: دنورو احاديثو څخه د پياز خوړلو كراهت معلومېږي او په دې حديث كښې نقل دى چې نبى عليه السلام د خپل ژوند په آخرى طعام كښې پياز خوړلي وو نودا ښكاره تعارض دې

د تعارض دوه جوايونه: ① دا حديث كه د پيازود خوړلو په جواز باندې حمل كړې شى او د ممانعت احاديث په مكروه تنزيهې باندې حمل كړې شى نو هيڅ تعارض به پاتې نه شى ځكه چه دمكروه تنزيهې مطلب خلاف اولى دې.

② د زيربحث حديث تعلق پوخ كړې شوى پياز سره دې نوښكاره خبره ده چه ددې اجازت دې

[٣٣٣٢] د نبى عليه السلام كچوړه خوښول

٣٣٣٢- [٢٩] (٢) [٦٩] وَعَنْ ابْنِ أَبِي السَّلَاطِينَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: «دَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَقَدْ هُنَا زَيْدٌ أَوْ ثَمَرٌ [٦] وَكَانَ يُحِبُّ الزَّيْدَ وَالْثَمَرَ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: [٦] او د بسر دواړو خامنو (حضرت عبدالله او حضرت عطيه) چې اسلميان او صحابيان دي، د هغوى نه روايت دي، [٦] دواړو اوويل چې يوه ورځ رسول الله ﷺ زمونږ كور ته تشريف راوړو، [٦] نو مونږ ورته كچ او كجوري پيش كړي، (حضور ﷺ وخوړلي)، [٦] د حضور ﷺ كچ او كجوري خوښي وي (ابوداؤد).

حل اللغات: ① السَّلَاطِينَ: سلم قبيلې ته منسوب دوه كسان ② قَدْ هُنَا: نو مونږ ورته پيش كړل ③ زَيْدًا: كچ

تسهيلات:

نوبت: د حديث مفهوم واضح دې د مزيد وضاحت څخه خاص ضرورت نشته

(١) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الأظمية/باب في أكل الثوم (رقم- ٢٨٢٩) واحمد في المسند: ٥٩/٦
(٢) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الأظمية/باب في الجمع بين لونين في الأكل (رقم- ٢٨٣٧) وابن ماجه في كتاب الأظمية/باب التمر، بالزبد (رقم- ٣٣٣٤)

[۳۳۳] په ککړه ککې د دوه قسمه خوراکونو جدا جدا طريقه

۳۳۳- [۷۰] (۱) وَعَنْ عِكْرَاشِ بْنِ قُتَيْبٍ، قَالَ: «أَتَيْنَا بِمَقْنَعَةِ الْبُرَيْدِ ۳ وَالْوُزْرِ ۴ فَخَبَطْتُ يَدَيَّ فِي نَوَاجِيهَا ۵ وَأَكَلَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ ۶ فَخَبَسَ يَدِي الْبُرَيْدَ عَلَى يَدِي الْيُمْنَى ۷ ثُمَّ قَالَ: "يَا عِكْرَاشُ! كُلْ مِنْ مَوْضِعٍ وَاحِدٍ ۸ فَإِنَّهُ طَعَامٌ وَاحِدٌ" ۹ ثُمَّ أَتَيْنَا بَطَبَقٍ فِيهِ أَلْوَانُ الْقَهْمَرِ ۱۰ فَخَبَطْتُ أَكْلَ مِنْ بَيْنِ يَدَيْ ۱۱ وَجَالَتْ يَدُ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فِي الطَّبَقِ،

توجه: ۱ او حضرت عکراش بن ذؤيب رضی اللہ عنہ وایي ۲ چې په یوه موقع زمونږ مخې ته یوه لویه پیاله راوړل شوه، چې په هغې کې ډیر ثرید وو (یعني په بنورو کې روتی ماته کړي وه) ۳ او د غوښې پوتې وو، ۴ د خوراک په دوران کې ما خپل لاس د پیاوړي هر طرف ته زغلولو (یعني د خپل طرف نه د نمرې پورته کولو په ځای هر طرف ته مې لاس اچوي) ۵ او رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د خپلې مخې نه طعام خوړلو، ۶ نو حضور صلی اللہ علیہ وسلم خپل چپ لاس سره زما ښي لاس ونيولو، ۷ او وي فرمایل چې اي عکراشه! د خپلې مخې نه یې خوره، ۸ ځکه چې دا یو قسم طعام دي، ۹ بیا زمونږ مخې ته یو طباق راوړل شو، چې په هغې کې قسم قسم کجوري وي، ۱۰ ما د حضور صلی اللہ علیہ وسلم د هدایت مطابق د خپل مخې نه کجوري خوړل شروع کړل، ۱۱ لیکن اوس د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم لاس د طباق (تالي) هر طرف ته گردش کولو، (یعني د خپلې خوښې مطابق د تالي د هري غاړې نه یې کجوري خوړلي، او د دې مقصد خلقو ته دا ظاهرول وو چه که هغوی غواړي، نو هر د طرف نه کجوري خوړلې شي)،

حل اللغات: ① خَفَّتْ: کاسه، غټه پیالی، ② وَالْوُزْرِ: د وږه جمع ده د غوښې هغه ټکړې په کوم ککې چې هډوکې نه وي ③ فَخَبَطْتُ: نو ما لاس وهل شروع کړل. ④ طَبَقٌ: تال، غټ لوڅې، ⑤ جَالَتْ: گردش کولو. تاویدلو.

۱ قَالَ: "يَا عِكْرَاشُ! كُلْ مِنْ حَيْثُ شِئْتَ: ۲ فَإِنَّهُ غَيْرُكُلُونٍ وَاحِدٍ" ۳ ثُمَّ أَتَيْنَا بِجَمَاعٍ فَقَسَلَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَدَيْهِ ۴ وَمَسَمَ بِكُلِّ كَفْيَةٍ وَجْهَهُ وَذِرَاعَيْهِ وَرَأْسَهُ، ۵ وَقَالَ: "يَا عِكْرَاشُ! هَذَا الْوُضُوءُ مِمَّا غَيْرِبَ النَّارِ". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

توجه: ۱ بیا حضور صلی اللہ علیہ وسلم امحض د دې خپل فعل په ذریعه بیان ونه کړو، بلکې د خپل قول په ذریعه یې هم تعلیم ورکړو وي فرمایل چې اي عکراشه! اوس چې د کوم طرف نه غواړي خوره، ۲ ځکه چې دا کجوري د یو قسم نه دي، ۳ د دې نه پس مونږ ته اوبه راوړل شوي، رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم خپل دواړه لاسونه وینخل ۴ او د خپل لاسونو لوندوالي یې په خپل مخ او تر څنگلو په لاسونو او په سر وهرلو، ۵ او وي فرمایل چې اي عکراشه! دا د هغه طعام نه پس

۱) اخرجه الترمذی فی السنن کتاب الأطعمة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم /باب ما جاء في أي اللحم كان أحب إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم (رقم- ۱۸۳۸) وابن ماجه فی کتاب الأطعمة /باب الأكل، مما يليك (رقم- ۳۲۷۴)

دا اودس دي، چي اور متغير کري وي ايعني لا او خله وينخل چي هغه ته د طعام اودس ونيل کيږي، د دې طعام په وجه دي، کوم چي په اور پوخ شوي دي ا ترمذي.

حل اللسان: ① تکل: لوندوالي

تسهيلات: قوله: فَطَبْتُ يَدِي فِي نَوَاحِيهَا:

په يوقسم خوراک کښي د خپلې مخې مخه خوراک کول: يعنی ما د پيالني په هر طرف کښي لاس اچول شروع کړه نبي کریم زما لاس او نيولواو ونی فرماييل دا يوقسم خوراک دې لهدا دخپلې مخې نه خوره

قوله: ثُمَّ أَتَيْتَا بَطْنِي فِي أَلْوَابِ النَّمْرِ:

په مختلفو خوراکو کونو کښي د بل د مخې د مخه راغستلو جواز: راوی فرماني د دې نه پس د مختلفو قسمونو کهجورو يو تال راوړلې شو ما دخپلې مخې نه کهجورې اوچتولې اونبي کریم دمختلفو خايونو نه د لاس په تاوولوسره اوچتولې نبي کریم اوفرماييل چه دا د کوم ځني نه غواړي نوخوره ځکه چه دا يوقسم خيزنه دې بلکه په جدا جدا رنگونو باندې مشتمل دی

قوله: ثُمَّ أَتَيْتَا إِيمَاءَ فَكَلَّ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

د روایي خوراک مخه روسته لغوی اودس کول: بيا دې نه پس اوبه راوړلې شوې نبي کریم مخ لاس اووينخل او بياني اوفرماييل عکراش: دمامست النار سره چه د کوم اودس حکم دې هغه هم دغه لاس وينخل او خله کښي اوبه اچول دی. يعنی لغوی اودس مراد دې

حدیث فوائد: ① د بزگانو په خدمت کښي حاضریدل پکار دی

② ميلمه سره دي حسن سلوک اوکړي شی

③ هغه دي خپل خان سره کينولي شی او خوراک دي پرې اوکړي شی

④ کبيرله د صغير د تربيت خيال ساتل پکار دی

⑤ د خوراک نه پس د تفکله په توگه نور خيزونه ميوې وغيره خوړلې شی اودا په ترغه کښي داخل نه دی

⑥ د خوراک نه پس خله او لاس وينخل پکار دی لکه څنگه چه د دې تاکيد په راتلونکي روايت کښي مذکور دي

[۳۳۳۳] د حريري هاندي

۳۳۳۳- [٤١] (١) وَعَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: ① «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - إِذَا أَخَذَ أَهْلَهُ الْوُغَةَ ② أَمْرًا بِأَحْسَاءٍ قَصِيرَةٍ ③ ثُمَّ أَمَرَهُمْ فَحَسَّوْا مِنْهُ ④ وَكَانَ يَقُولُ: "إِنَّهُ لَيَرْزُقُنَا ذَا الْخَزْيِ، ⑤ وَيَعْرِضُ

(١) أخرجه الترمذي في السنن كتاب الطب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء ما يطعم المريض (رقم- ٢٠٣٩) وابن ماجه في السنن رقم الحديث ٣٤٤٥

عَنْ فُؤَادِ السَّقِيمِ (٧) كَمَا تَسْرُو أَحَدًا كُنَّ الْوَسْمُ بِالْمَاءِ عَنْ وَجْهِهَا» (٨) رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ ضَعِيفٌ.

توجه: ① او بي بي عائشه رضی اللہ عنہا وایبی رضی اللہ عنہ چي د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم کوروالو ته چي به تبه راغله، ② نو حضور صلی اللہ علیہ وسلم به د حریری د تیارولو حکم کولو، هغه به تیاره شوه. ③ بیا به حضور صلی اللہ علیہ وسلم هغه مریضانو ته د حریره څکلو حکم کوي، چي هغه مریض به خټله، ④ حضور صلی اللہ علیہ وسلم به فرمايل چي په حقیقت کی حریره غم زیلي زړه ته طاقت ورکوي، ⑤ او د بیمار د زړه نه غم او تکلیف داسې لري کوي، ⑥ لکه څرنګه چي په تاسو ښځو کې څوک د خپل مخ نه خیري په اوبو سره صفا کوي، ⑦ ترمذي رحمہ اللہ دا روایت نقل کړي دي او ویلي یي دي چي دا حدیث حسن صحیح دي.

حل اللغات: ① الْوَسْمُ: سخته تبه ② الْحَسَاءُ: نرمه شیر، د اوبو او غوړونه جوړه شوې نرمه حلوا، ③ نَبْرُو: "رڼي پرتو" ای بقوی القلب یعنی د غمګین زړه قوی کوی ④ فَسَّوْا: خلقو هغه اوڅکله، دا د جمع صیغه ده ⑤ فُؤَادُ الْحَزِينِ: د غمګین زړه، ⑥ وَتَسْرُو: (سر وکشف ویرف) معنی کښې دې یعنی بوج لرې کوی ⑦ فُؤَادِ السَّقِيمِ: بیمار زړه، ⑧ الْوَسْمُ: خیري،

تسهيلات:

قوله: إِنَّهُ لَيَسْرُو فُؤَادَ الْحَزِينِ، وَتَسْرُو عَنْ فُؤَادِ السَّقِيمِ

د حریري فواند:

① حریره دا زړه قوی کوی

② خیري لرې کوی

[٢٢٣هـ] د خیري اوبه د سترګو شفاء

٢٢٣هـ - [٤٢] (١) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (٢) «الْعَجْوَةُ مِنَ الْجَنَّةِ (٣) وَفِيهَا شِفَاءٌ مِنَ السُّمِّ (٤) وَالْكُنَاةُ مِنَ النَّمَنِ (٥) وَمَاؤها شِفَاءٌ لِلْعَيْنِ» (٦) رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

توجه: ① او حضرت ابوهريره رضی اللہ عنہ وایبی چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمايل ② عجبوه رچي د کجوروو د ټولونه ښه قسم دي، د جنت کجور ده، ③ او په دي کې د زهرو نه شفاء ده، ④ او خیري (د من د قسم) نه دي، ⑤ د دې اوبه د سترګو د پاره شفاء ده (ترمذي)،

حل اللغات: ① الْعَجْوَةُ: د مدینې اعلی ښه کجوري، ② السُّمُّ: زهر، ③ الْكُنَاةُ: خیري، ④ النَّمَنُ: مهران

تسهيلات:

قوله: الْعَجْوَةُ مِنَ الْجَنَّةِ:

(١) أخرجه الترمذي في السنن كتاب الطب عن رسول الله كتاب الطب/باب التلينية (رقم-٣١٤٥) صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في الكناة والعجوة (رقم-٢٠٦٦)

د مذکورہ جملے پہ مفہوم کنبی اقوال: ① حضرت آدم علیہ السلام د جنت نہ دنیا تہ راو لیگلې شو نو هغه سره د دنیا د میوو زر قسمه تخمونه وو په جمع الفوائد کنبی په روایت د بزار ابو موسی اشعری نه مرفوعاً روایت دې لمانه راوړ آدم من الجنة زود من ثمار الجنة وعلمه صفة کل شئ فمارکمه هذه من ثمار الجنة غیر ان هذه تغیر وتلك لم تغیر

د دې مطلب دادې لکه څنگه چه د عجوه کهجورې اصل مقام جنت دې دغه شان د ټولو میوو اصل هم د جنت نه دې نو ښکاره خبره ده چه دې ته به څه خاص اهمیت نه وی او که چرې دا اوونیلې شی په ټولو میوو کنبی دنیا ته د راتلونو پس بدلون راغلې دې او په دې کنبی کم بدلون شوې دې نو د عجوه فضیلت بیانول به مقصود شی

② علامه صاوی رحمته الله فرمائی ددې مطلب دادې چه عجوه کهجوره د جنت د عجوه کهجورې په رنگ او شکل کنبی مشابهت دې نه چه په خوند او مزه کنبی علماء فرمائی چه مقصود د دې نه د دې کهجورې فضیلت دې ځکه چه په حجاز کنبی ټولې کهجورې فائده مندی دی خودا کهجورې الکد و اطیب او الکن شمیر کړې شوی دی اودا د بدن طاقت زیاتوی

قوله: وَفِيهَا شِفَاءٌ مِنَ السَّخَرِ:

په عجوه کنبی د زهر و مخفه د شفاء وجه: ① په عجوه کنبی د زهر و اثر لرې کیدو دا اثر الله تعالی پخپله پیدا کړی دی

② په عجوه کنبی د زهر و اثر لرې کیدو دا اثر د نبی کریم صلی الله علیه و آله په دعا سره پیدا شوې دی

③ په عجوه کنبی د زهر و اثر لرې کیدو په دې وجه وه چې نبی کریم صلی الله علیه و آله په خپل لاس مبارک باندې دا لگولې وه په دې وجه الله تعالی په دې کنبی دا برکت کیخودې دې

نوبت: خبرې سره متعلق بحث د حدیث نمبر ۴۱۸۴ په تسهیل کنبی تیر شوې دې هغې ته مراجعت او کړې

الفصل الثالث

[۲۲۲۱] په چارې سره د غوښې د مکت ځکولو او خوړلو جواز

۲۲۲۱- (۱۷۳) ① عَنْ الْغُبَيْرِ بْنِ شُعْبَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «صِفْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - ذَاتَ لَيْلَةٍ ② فَأَمَرَ بِحَبْنِ قَشْوَى ③ ثُمَّ أَخَذَ الشُّقْرَةَ لِيَعْلَ يَحْزُلِي بِهَا مَنَةً ④ لِحَبَاءِ بِلَالٍ يُؤَدُّهُ بِالصَّلَاةِ ⑤ فَأَلْقَى الشُّقْرَةَ ⑥ فَقَالَ: "مَا لَهُ تَرَبَّتْ بِهَا؟" ⑦ قَالَ: "وَكَانَ شَارِبُهُ وَقَاءً" ⑧ فَقَالَ لِي: "أَفَصُهُ لَكَ عَلَى يَوَالِكٍ؟" ⑨ أَوْ - "فَصُهُ عَلَى يَوَالِكٍ" - رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

(۱) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الطهارة/باب في ترك الوضوء مما مست النار (رقم- ۱۸۸) واحمد في المسند: والترمذي في ۲۵۲

توجه: ۱ حضرت مغیره بن شعبه رضی اللہ عنہ وای ۲ چہ یوہ شبہ زہ د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سرہ د یو سہی میلہ شوم، [هغه زمونږ د پاره] یوہ بزہ [چیلی، ذبح کړه] ۳ او رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د هغه بزې [چیلی] د یو اړخ [وړون] د وریتولو حکم وکړو کوم وخت چہ هغه وریت شو، ۴ نو حضور صلی اللہ علیہ وسلم یوہ چاره واخسته بیا د هغه په ذریعہ د هغه اړخ نه یې زما د پاره ټکری [پوتی] کټ کول شروع کړل، ۵ په دې کي حضرت بلال رضی اللہ عنہ حضور صلی اللہ علیہ وسلم ته د مانځه اطلاع ورکولو د پاره راغی، ۶ نو حضور صلی اللہ علیہ وسلم چاره کیخودله، ۷ او [بطریق تعجب یې] وفرمایل چہ بلال رضی اللہ عنہ ته څه وشو [چي داسې وخت بللوله راغی] د هغه دواړه لاسونه دې په خاورو ککړ شي، ۸ حضرت مغیره رضی اللہ عنہ وایي چہ هغه وخت د هغه شونډي یعنی بریت اوږده شوي وو، ۹ حضور صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل چہ زه تا دپاره ستا شونډي [بریت] په مسواک کوشنی [واړه] کړم، ۱۰ یا یې وفرمایل چہ شونډي [بریت] په مسواک ایښودلو سره پرېکړه، [ترمذي]

حل التفات: ۱ ضُفْتُ: میلہ شوم. ۲ جَنْبُ: اړخ (وړون مراد دې). ۳ قُتُوِي: نو وریت کړې شو. پوخ کړې شو، ۴ الشَّرْفَةُ: چاره، ۵ يَمَزُّ: پریکوله نې، ۶ تَرَبَّتْ بَدَأَهُ: ککړ دې شی دواړه لاسونه دده، ۷ شَارِبُهُ وَقَاءُ: بریت نې اوږده شوی وو ۸ أَقَصُّه: آیا پرېکړم، کم کړم

تصحیلات:

د حدیث د مختلفو جملوو وضاحت:

- ① يَمَزُّ: په چاره سره د غوښې پرې کولو په معنی کښې دې. کله چه غوښه سخته وی نو د چارې استعمال جائز دې گنی دا طریقه د اعاجم اهل فارس ده
- ② يُوْذَنُهُ: دا د ایدان نه دې د خبرداری ورکولو په معنی کښې دې یعنی حضرت بلال رضی اللہ عنہ رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم ته اطلاع ورکوله چه د مونځ وخت شو
- ③ شَارِبُهُ وَقَاءُ: یعنی د مغیره بن شعبه رضی اللہ عنہ بریت غټ شوې وو په دې کښې مغیره بن شعبه رضی اللہ عنہ د شاربې په ځانی شاربیه ونیلي دې دا التفات دې
- قوله: أَقَصُّهُ لَكَ عَلَى سِوَالِي؟

د مذکورہ جملې مطلب: یعنی زه به ستا بریت په مسواک سره پرې کړم یا نې ته پخپله په مسواک باندې کیخودوسره پرې کړه

په مسواک سره د بریت کټ کولو دوه مفهوما: ① یعنی چه په شونډو باندې مسواک وی او هغې سره برابر کړې شی او د بریتو وینسته په قینچنی سره پرې کړې شی دې دپاره چه په یو کرښه کښې پرې کړې شی

② یعنی چه قینچی نه وی بلکه په مسواک باندې وینسته برابر کړې شی او په چاره یا چاقو سره پرې کړې شی

[٣٣٤] د بسم الله نه ونيولو په وجه د شيطان په خوراك كېنې شركت

٣٣٤- [٤٣] (١) وَعَنْ حَذِيفَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «كُنَّا إِذَا حَفَرْنَا مَعَ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - طَعَامًا لَمْ نَعْمَ أُيِّدْنَا حَتَّى يَنْدُ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَيَضَعُ يَدَهُ، [٥] وَإِنَّا حَفَرْنَا مَعَهُ مَرَّةً طَعَامًا، [٦] فَجَاءَتْ جَارِيَةٌ كَأَنَّهَا تَذْفِرُ، [٧] فَقَدْ هَبَّتْ لِيَضَعُ يَدَهَا فِي الطَّعَامِ [٨] فَأَعَذَّ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَدَهَا،

توجه: [١] او حضرت حذيفه رضي الله عنه وايي [٢] كله چې به مونږ رسول الله صلى الله عليه وسلم سره په يو طعام كېن شريك احاضرا وو، [٣] نو مونږ به تر هغه وخته د طعام طرف ته لاس نه مخكې كولى، تر څو چې رسول الله صلى الله عليه وسلم به شروع نه وه كړي، [٤] حضور صلى الله عليه وسلم به طعام ته لاس مبارك ورمخكې كړو او نو د هغه نه پس به مونږ خپل لاس ورمخكې كړو [٥] د يو ځل واقعه ده، چې مونږ د رسول الله صلى الله عليه وسلم سره يو طعام ته كيناستلو، [٦] په دې كې يوه جنې طعام ته داسې راغله، گوياجي را ديكه كول كيږي، ايعنى هغه د لوري د شدت نه بي اختياره كيدو سره په طعام داسې راغله لكه چې چا د شا د خوانه ديكه كړى وي، [٧] بيا كله چې هغې دا وغوښتل چې اد بسم الله ويلو نه بغيرا طعام ته لاس كړي، [٨] نو رسول الله صلى الله عليه وسلم د هغې لاس ونيولو،

[١] ثُمَّ جَاءَ أَعْرَابِيٌّ كَأَنَّهَا تَذْفِرُ، [٢] فَأَخَذَهُ يَدَهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - [٣] إِنَّ الشَّيْطَانَ يَسْعَى الطَّعَامَ أَنْ لَا يَذْكُرَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ [٤] وَإِنَّهُ جَاءَ بِهَذِهِ الْجَارِيَةِ لِيَسْجُلَ بِهَا، [٥] فَأَعَذَّتْ يَدَهَا، [٦] فَجَاءَ بِهَذِهِ الْأَعْرَابِيَّةِ لِيَسْجُلَ بِهِ، [٧] فَأَعَذَّتْ يَدَهُ، [٨] وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ [٩] إِنَّ يَدَهُ فِي يَدِي مَعِ يَدَهَا. [١٠] زَادَ فِي رِوَايَةٍ: «لَمْ يَذْكُرْ اسْمَ اللَّهِ وَأَكَلَ». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: [١] بيا يو باندې چې (كليوال) هم دغه شان په بي تابى سره راغې گوي چې هغه هم طعام ته را ديكه كول كيږي، او هغه هم د بسم الله ويلو نه بغير طعام ته لاس كولو، [٢] حضور صلى الله عليه وسلم د هغه لاس هم ونيولو، بيا رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل [٣] حقيقت دا دي چې شيطان هغه طعام خان د پاره حلالولي، او د هغې په خوړلو قادر كيږي، په كوم چې د الله تعالى نوم نشي اخستي، [٤] شيطان هغه جنې راوسته چې د هغې بسم الله نه ويلو په سبب هغه طعام خان د پاره حلال كړي، [٥] ليكن ما د هغې لاس ونيولو، [٦] بيا شيطان دا باندې چې (كليوال) راوستو چې د ده په ذريعه طعام خان د پاره حلال كړي، [٧] خو ما د ده لاس هم ونيولو، [٨] قسم دي په هغه ذات پاك چې د هغه په لاس كې زما ساه ده، [٩] بلا شبهه دا وخت د شيطان لاس د دې جنې د لاس سره زما په لاس كې دي، [١٠] په يو روايت كې (حذيفه يا مسلم،

(١) اخرجه مسلم في كتاب الاشربة/باب آداب الطعام والشراب واحكامها (رقم ١٠٢٠ - ٢٠١٧) وابوداود في كتاب الاطعمة/باب التسمية على الطعام (رقم ٣٧٤٤) واحمد في السند: ٣٨٣/٥

دا الفاظ ہم نقل کری دی چې د هغې نه پس حضور ﷺ د الله ﷻ نوم واخستلو، [یعنی بسم الله یی وویل] او طعام یی وخورلو، «مسلم»
حل اللغات: ① یَتَمَلَّ: حلال کنی، ② الاعراض: کلی وال، د باندې اوسیدونکې

تہذیبات:

قوله: فَبَاءَتْ جَارِيَةً كَانَتْهَا تُدْفَعُ

د مذکورہ جملې مطلب: د شریک په معنی کنبې دې لکه چه هغه وینځه او باندې چې چاپه دیکو دیکوسره د خوراک دپاره حاضرول

قوله: إِنَّ الشَّيْطَانَ يَسْتَلُّ الْعَلَمَاءَ أَنْ لَا يُذَكَّرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ:

د مشر هغه وړاندې په خوراک شروع نه کول: ددې حدیث د گډه اجتماعي خوراک کولو متعلق دا ادب معلومېږي چه کله د خوراک په موقع یو معزز او قابل احترام کس موجود وی نو تر هغې پورې دې باقی کسان خوراک نه شروع کوی تر څو پورې چه هغه کس خوراک شروع کړی نه وی

قوله: إِنَّ يَدَهُ فِي يَدَي مَعِيدَهَا

تعارفي: په دې روایت کنبې د "بدها" لفظ دې او بعضی روایاتو کنبې "معیدهها" الفاظ ذکر دي دا په ظاهره تعارض ښکاري

د تعارفي دوه جواونه: ① یو مفرد دی او ددې اطلاق په جنس باندې کیږي. په یو. دوه یا زیاتو باندې هم کیږي

② نبی کریم ﷺ د هغه باندې چې لاس نی هم نیولی وو او د هغه جینی لاس هم نیولی وو.

په دویم جواب باندې اعتراض: کله چه نبی علیه السلام ددې د وارو لاسونه نیولی وو نو "معیدهها" په خانی معیدهها" پکار وو

د اعتراض جواب: هغه جینی اول راغلی وه نو ځکه د هغې ذکر یی جدا "معیدهها" سره وکړو.

د حدیث دوه لاندې: ① که خوراک کونکو په جماعت کنبې که یو کس هم بغیر د بسم الله نه شریک شي نو شیطان په دې خوراک کنبې شریک کیږي.

② که ورکوټې ماشوم که بسم الله ونیلي شي نو ضرور بسم الله دې واني او که بسم الله ونه واني نو شیطان په خوراک کنبې شریک کیږي

[۳۳۸] د زیات خوراک په وجه غلام واپس کول

۳۳۸- (۷۵) [۱] وَعَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - [۲] «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَرَادَ أَنْ يَشْتَرِيَ غُلَامًا [۳] فَأُلْقِيَ بَيْنَ يَدَيْهِ عَمْرًا [۴] فَأَكَلَ الْغُلَامَ، فَأَكْتَرُ، [۵] فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - "إِنْ كَثُرَتْ

الْأَكْلِ شَوْمٌ» [١] وَأَمْرٌ بِرَدِّهِ». رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي "شُعَبِ الْإِيمَانِ".

توضیح: [١] او د بي بي عائشه رضی اللہ عنہا نه روايت دي [٢] چې يو ځل رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د يو غلام اخستلو اراده وفرمايله، [٣] نو ا د ازمائش په طور يې د هغه په مخکې کجوري کيځودلې. [٤] نو هغه غلام د خوراک نه، ډيري زياتي کجوري وخوړلې. [٥] رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم اېه دي ليدو سره وفرمايل چې زيات خوړل د بي برکتی سبب او د بي برکتی علامه ده، [٦] بيا حضور صلی اللہ علیہ وسلم د هغه غلام د واپس کولو حکم وکړو «بيهقي حل اللغات: ١ شؤم: بي برکتی،

تسهيلات:

قوله: وَأَمْرٌ بِرَدِّهِ:

د واپس کولو د علت دوه صورتونه: [١] د حديث مطلب دا دي چې نهی کریم صلی اللہ علیہ وسلم غلام اخستلې وو. او کثرت اکل په دي غلام کښې عيب وو، نو نهی کریم صلی اللہ علیہ وسلم د خیار عيب په وجه هغه غلام واپس کړو،

[٢] نهی کریم صلی اللہ علیہ وسلم غلام لاخستلې نه وو، بلکه د اخستو په نيت ني خپل خواته راغوښتلې وو. او دهغه نه يی د امتحان اخستلو طريقه دا اختيار کړه چې د هغې مخکې ئې خوراک کښودلو. نو هغه ډير خوراک اوکړو، نو نهی کریم صلی اللہ علیہ وسلم ته معلومه شوه چې دا ډير خوراک کونکې دي او کوم کس چې ډير خوراک کوي نو هغه هيڅ کار نشي کولی نو په دي وجه ئې د واپس کولو حکم وکړو

د ډير خوراک هغه هراړه: د ډير خوراک کولو څخه مراد دا دي چې د اعتدال نه ډير زيات خوراک کول. او ډير خوراک کول چونکه د کافرانو علامه ده، نهی کریم صلی اللہ علیہ وسلم فرمايلى دي چې کافر په اووه کولمو سره خوراک کوی او په مومن کښې د کفر علامت د ډير خوراک کول، موجوديدل نحوست دي، او ددې وجهې نه نهی کریم صلی اللہ علیہ وسلم دهغې غلام د واپس کولو حکم وکړو

[٣٣٣٩] مالک بهترينه ترکاری دي

٣٣٣٩-٤٦١ [١] وَعَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [٢] «سَيِّدُ إِذَا مَكُمُ الْبَيْتُ». رَوَاهُ ابْنُ مَاجَةَ.

توضیح: [١] او حضرت انس بن مالک رضی اللہ عنہ وايي چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمايل [٢] ستاسو په سالتونو کې بهترين سالتن مالک ده «ابن ماجه»

حل اللغات: ١ سَيِّد: سردار، بهترين. [٢] إِذَا مَكُمُ: اډام سالتن ته وائی. [٣] الْبَيْتُ: مالک.

تسهيلات: قوله: سَيِّدُ إِذَا مَكُمُ الْيَلْمُ.

مالکي ته د غوره ترکاری و لیلو دوه توجیهات: ① شیخ فضل محمد صاحب په توضیحات کښې ددې حدیث مطلب دا بیان کړې دې مثلاً په کورکښې سالن نشته دې مگر مالګه موجود ده نو د جوارو یا د غنمو روتنې په مالګه کښې ککړ کولو سره په بهترین طریقه خوړلې شی د ښکار په موقع خلق په ځنگلو کښې هم دغه شان روتنې خورې ډیره مزه کوی ② زما احقر شاه فیصل په نیز د حدیث مطلب دا دې چې په ترکاری کښې مالګه نه وی نو د هغې هډو خود نه وی او چې مالګه په کښې وی نو مزیداره وی لکه څنگه چې د یو قوم سردار نه وی نو هغه قوم به اتفاقه وی او کمزورې وی او چې د یو قوم سردار او مشر وی نو هغه قوم په معاشره کښې عزت مند وی دا مفهوم زما په خیال زیات واضح دې ځکه چې په دې کښې تشبیه د سید سره ورکړې شوې ده

[۳۳۰] خپلو سره د خوراک کولو کراهت

۳۳۰- [۷۷] (١) وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (٢) «إِذَا وَضِعَ الطَّعَامُ فَأَخْلَعُوا بِعَالِكُمْ ③ فَإِنَّهُ أَرْوَرُ لِقَدَامِكُمْ».

ترجمه: ① او حضرت انس بن مالک رضي الله عنه وایي چې رسول الله ﷺ وفرمایل ② هر کله چې ستاسو په مخکې طعام کیځودل شي (او تاسو خوراک ته کښې) نو خپلې خپلې (پیزار) اوباسی، ③ ځکه چې خپلې او ځکل د پښو د پاره ډیر راحت رسونکې دي حل القات: ① فاخلعوا: اوباسی، ② بعالکم: پیزار، ③ أروړ: آرام او راحت رسونکې،

تسهيلات:

قوله: إِذَا وَضِعَ الطَّعَامُ فَأَخْلَعُوا بِعَالِكُمْ. فَإِنَّهُ أَرْوَرُ لِقَدَامِكُمْ:

د روټۍ په وخت کښې د خپلو وېستلو فائده: کله چې سرې روتنې خورې نو د بدن ټولو اندامونو ته لذت حاصلېږي تردې چې خپو ته هم راحت رسيږي. که خپې په خپلو کښې محبوس او بندې وي نو هغه د راحت نه محروم پاتې کېږي په کوم سره چې د پوره بدن لذت مکرر کېږي

[۳۳۱] په پخ طعام کښې برکت

۳۳۱- [۷۸] (١) «وَعَنْ أَنَسٍ بَنِي أَبِي بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: ② أَنَّهُمَا كَانَتْ إِذَا أُتِيَتْ بِتَرِيدٍ ③ أَمَرَتْ بِهِ فَنُظِفَ ④ حَتَّى تَذَهَبَ قُورَةٌ دُخَانِهِ، ⑤ وَتَقُولُ: ⑥ إِي سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: ⑦ هُوَ أَكْظَمُ لِلْبَرْكََةِ». رَوَاهُ الدَّارِمِيُّ.

(١) اخرجه الدارمي في السنن رقم الحديث ٢٠٨٠

(٢) اخرجه الدارمي في السنن رقم الحديث ٢٠٤٧

توجیه: [۱] او د بي بي اسماء بنت ابي بکر رضی اللہ عنہ باره کې روایت دي [۲] هر کله چې د هغې مخې ته به تریږد راوړل شو، [۳] نو د هغې د پتولو حکم به یې کولو، نو هغه به پتولو سره کیخودل شو، [۴] تر دې چې د هغې لوګي او جوش به ووتلو (یعني د هغې د گرمۍ شدت به ختم شو، اد هغې نه پس به یې هغه خوړلو) [۵] او هغې به فرمايل چې ما د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم نه اوریدلي دي چې [۶] طعام نه د گرمۍ وتل د برکت د زیاتوالی موجب دي، (دا دواړه روایتونه دارمي رحمۃ اللہ علیہ نقل کړي دي،

حل اللغات: ① قُطِرَ: نو پټ به کړې شو، ② قُوْرَةٌ: جوش او گرمۍ، ③ دُخَانِه: د لوګی دهغې

تسهيلات:

قوله: هُوَ أَكْثَرُ لِلْبَرَكَةِ:

په گرم طعام کېنې عدم برکت: یعنی کوم بهراس او لوګي چه د گرمۍ د وجهې اوچتېږي د هغې د یخولو دپاره د پاسه سر کیخوډې شی دې دپاره چه خوراک لږ شان یخ شی اویا اوخوړلې شی ځکه چه په زیات گرم خوراک کولوسره خله هم سوزېږي او د کولمودپاره هم مضر دی. لږ شان انتظار کوی او کتونی له دم ورکولوسره خوراک فائده مند او خونده ور کیږي او په دې کېنې برکت هم راځی. په جامع صغیر کېنې لیکلی دی "أوردوا بالطعام فان الحار لا بركة فيه".

[۳۳۳] د کاسې د خپل صفا کونکي دپاره دعا

۳۳۳—[۴۹] (۱) وَعَنْ نُبَيْشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [۲] «مَنْ أَكَلَ فِي قَصْعَةٍ [۳] لَمْ يَحْسَبْهَا [۴] يَقُولُ لَهُ الْقَصْعَةُ: "أَعْتَقَكَ اللَّهُ مِنَ النَّارِ [۵] كَمَا أَعْتَقْتَنِي مِنَ الشَّيْطَانِ"». رَوَاهُ رِزِينَ.

توجیه: [۱] او حضرت نبیشه رضی اللہ عنہ وایي چی رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم کوم سړي چې د پیالۍ (یا غاب وغیره) نه څه وخوري، [۲] او بیا هغه اېه گوتو سره، [۳] نو هغه پیالي اېه زبان حال سره یا زیات صحیح دا دي چې په زبان قال سره، هغه سړي ته وایي چې الله تعالی دي دغه شان تاته د دوزخ د اور نه نجات درکړی، [۴] څرنگه چې تا د شیطان اد خوړلو نه یا د هغه د خوشحالولو نه ماته نجات راکړو (رزین)

حل اللغات: ① قَصْعَةٍ: کاسه، ② يَحْسَبَهَا: اوځنی هغه.

تسهيلات:

قوله: كَمَا أَعْتَقْتَنِي مِنَ الشَّيْطَانِ:

کاسه غټل د شیطان مخه حفاظت: د حدیث مطلب دادې چه د خوراک لوبنې دعاهم کوی

اويددعاهم كوى خكه چه كله دلونبې گنده پروت وى نوشيطان راخى اودا ختى دغه وخت
لونبې بددعا كوى چه زه دې د شيطان دباره ولې پريخودم اوكه ختولو نه نى
اووينخلونولونبې دعاكوى چه زه دې د شيطان د تسلط نه بچ كرم.

[١] بَابُ الضِّيَافَةِ

ذميلمستيا بيان

خلاصة الباب:

فيه سبعة عشر حديثاً مشتملة على تسع مسائل:

① التاكيد باكرام الضيف: ١، ٢، ٤، ١٧.

② جواز اخذ الضيف حقه من المضيف عند الضرورة: ٣، ٥.

③ جواز التماس الضيافة عند الضرورة: ٤، ١١.

④ دعاء الضيف للمضيف: ٧.

⑤ فضيلة ضيافة الأتقياء: ٨.

⑥ الأكل مع الأضياف جمعا: ٩، ١٠، ١٥.

⑦ آداب الأكل مع الضيف: ١٢، ١٣.

⑧ التحذير للجائع عن الكذب: ١٤.

⑨ فضيلة المشى مع الضيف: ١٦.

دضيافات لغوى معنى: ضاف يضيف ضيفا وضيافة اصل معنى ذ مائل كيدوده ميلمه هم
يوطرف ته مائل كبيرى ضيف ميلمه ته وانى اومضيف كوربه ته ذ وئيلى شى اوضيافات
ميلمستياته وانى.

الفصل الأول

[٣٣٣٣] ملمستيا اوكمال ايمان

٣٣٣٣- [١] (١) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [٢] «مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ [٣] فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ [٤] وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ [٥] فَلَا يُوْذِ جَارَهُ [٦] وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ [٧] فَلْيُكَلِّمْ غَيْرَهُ أَوْ لِيَعْمَلْهُ». [٨] وَفِي رِوَايَةٍ بَدَل: (الْجَارُ): وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ [٩] فَلْيُجِئِلْ رَجَمَهُ». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

(١) أخرجه البخارى فى كتاب الأدب / باب: من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فلا يؤذ جاره (رقم- ٦٠١٨) ومسلم فى كتاب
اللفظة / باب الضيافة ونحوها (رقم- ٧٥ - ٤٧) والترمذى فى السنن رقم الحديث ٢٥٠٠ واحمد فى المسند: ٢٦٧ / ٢

ترجمه: [١] حضرت ابوهريره رضي الله عنه وايي چي رسول الله ﷺ وفرمايل [٢] كوم سري چي په الله ﷻ او د قيامت په ورځ ايمان لري، [٣] هغه ته پكار دي چي دخپل ميلمه اكرام او عزت وكړي [٤] او كوم سري چي په الله ﷻ او د قيامت په ورځ ايمان لري، [٥] هغه ته پكار دي چي خپل گاونډي ته تكليف ونه رسوي، [٦] او كوم سري چي په الله ﷻ او د قيامت په ورځ ايمان لري، [٧] هغه ته پكار دي چي نيكه خبره كوي، يا چپ اوسي، [٨] او د بخاري رحمته الله عليه په يو روايت كې د گاونډي د ذكر كولو په ځاي دا دي چي كوم سري چي په الله ﷻ او د قيامت په ورځ ايمان لري، [٩] هغه ته پكار دي چي خپلوالي باقي وساتي يعنې د خپلو عزيزانو سره حسن سلوك او د احسان معامله دي كوي، [بخاري مسلم]

حل اللعان: [١] الحار: گاونډی. [٢] قَلْبَل: جوړ دې ساتی. [٣] رَجَمَ: رشته دارى خپله

تسهيلات:

قوله: مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ:

ايمان سره د تعليق په مفهوم كښې دوه اقوال: [١] دا د تر غيب يوانداز دي او د دغه خصلتونو په خپلولو باندې راتيزول مقصود دى لكه څنگه چه يوسړې خپل خونى ته وائى "اين كنت ابي فاطمى" دا د خوراك وركولو تر غيب دي

[٢] په دې كښې د كامل مؤمن خبره كړې شوې ده چه كامل مؤمن هم هغه دي په چا كښې چه دا درې خصلتونه موجود وى

قوله: فَلَا يُؤْذِ جَارَهُ:

د تكليف نه وركولو د تفصيص وجه: په اصل كښې د شريعت خود احكم دي چه د گاونډى د ټولو حقوقو خيال اوساتلې شى ځكه چه "فليكرم جاره فليص جاره" الفاظ په حديث كښې دى ليكن كه يوسړې د حقوقو خيال نه ساتى نو كم نه كم گاونډى ته خودې تكليف نه وركوى

[٣٣٣] مكوړبه سره د درې ورځو هغه زيات د ايساريدو معنا نه

٣٣٣- [٣] (١) وَعَنْ أَبِي ثُرَيْبٍ الْكُفَيْي أَن رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: [٢] "مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ [٣] فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ، [٤] جَاهِرُهُ يَوْمَ وَلَيْلَتُهُ، [٥] وَالضِّيَافَةُ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ، [٦] فَمَا بَعْدَ ذَلِكَ فَبُؤْ صَدَقَةٌ [٧] وَلَا يَجِلُّ لَهُ أَنْ يَتَوَى عِنْدَهُ [٨] حَتَّى يَمُرَّ بِهِ." مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

ترجمه: [١] او د حضرت شريح كعبې رضي الله عنه نه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل [٢] كوم

(اخبره البخارى فى كتاب الادب/باب: من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فلا يؤذ جاره (رقم- ٦٠١٩) ومسلم فى كتاب اللغظة/باب الضيافة ونحوها (رقم- ١٥ - ٤٨) وابوداود فى كتاب الأطعمة/باب فى السدبيل (رقم- ٣٨٤٨) والترمذى فى كتاب البر والصلة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء فى الضيافة كم هى (رقم- ١٩٦٧) وابن ماجه فى كتاب الادب/باب حق الضيف (رقم- ٣٦٧٥) ومالك فى الموطا فى كتاب الادب (رقم- ٢٢) واحمد فى المسند: ٣٧٥/٤)

سړې چې په الله ﷻ اود قیامت په ورځ ایمان لري، [۲] هغه ته پکار دي چې د خپل میلمه تعظیم او خاطر داري وکړي، [۳] د میلمه سره د [تکلف او] احسان کولو زمانه یوه ورځ او یوه شپه ده، [۴] او د میلستیا کولو زمانه درې ورځې ده، [۵] د دې [دریو ورځو] نه پس چې څه ورکول شي، هغه به هدیه او خیرات وي، [۶] اود میلمه د پاره دا جائز نه دي، چې هغه د کوربه سره [د دریو ورځو] نه پس د هغه د استدعا کولونه بغیرا ایسارشي، [۷] چه هغه په تنگی کې مبتلا کړی [بخاري، مسلم]

هل الفان: ① جائزته: "أى عطية" انعام یا د سفر خرج، ② القیامة: میلستیا، ③ أن يتوئ: چه اوسپړی دهغه سره، ④ بخروته: چه په تنگی کېنې نې مبتلا کړی

تصحیلات:

قوله: جائزته يومئذ:

د جائزته په اعراب کېنې غلور اقوال:

- ① جائزته منصوب دې د فليکرم مفعول ثاني کیدو په وجه
  - ② جائزته منصوب دې چې دا په معنی د مصدر دې
  - ③ جائزته منصوب دې چې دا ظرف شی
  - ④ جائزته منصوب دې بنزع الخافض دې. أي ما جائزته؟ قال يومئذ يومئذ
- قوله: يومئذ:

د يوم وليلة په تشریح کېنې دوه اقوال: ① حافظ ابن حجر رحمه الله فرماني ددې روایت مطلب دایان کړې دې چه په اوله ورځ خودي په تکلف سره خوراک پیش کړی او باقی دوه ورځې حاضر یعنی چه څه موجود وی اوچه کوم وخت ځی نو یوه ورځ اوشپې د پاره دي جائزه ورکړی یعنی دومره خوراک دې ورکړی چه ترخپل ځای پورې اوری په لږکېنې ده ته پریشانی نه وی لکه د بل روایت اجیز الوفد بنوعوا أجیرهمنه معلومېږی ددې قول په بنیاد د جائزته يوموليلة تعلق د دریو ورځو د ضیافت نه روستو دی

② علامه خطابي فرماني چه د روایت معنی داده چه میلستیا درې ورځې ده اوله ورځ د وس او طاقت مطابق د تکلف خوراک پیش کول باقی دوه ورځې چه څه حاضر وی اوچه کله درې ورځې شپې تیرې شی نو د میلستیا سره حدپوره شواوس په ده باندې خرج کول صدقه کېنې داخل دی ددې قول په بنیاد جائزته نه مراد د اولې ورځ د تکلف خوراک دې ځان له د تحفی په توگه څه ورکول مراد نه دی

د میلستیا په حکم کېنې (۳) مذاهب:

① لیث بن سعد او شوکانی د مطلق ضیافت د وجوب قائل دی

⑦ امام احمد بن حنبل فرمائی ہے کہ کلی والو باندی میلستیا واجب ہے کہ وہ خُکھہ چہ میلہ دے خوراک انتظام پہ کلی کنبی نشی کولی پہ خلاف دے بنار چہ هلته هوتل وغیرہ وی میلہ دے پارہ انتظام ممکن دی

⑧ جمهور حضرات مالکیہ، شوافع دے ضیافت دے سنت مؤکدہ کیدو قائل دی

دول او دویم فریق دلائل: ① ابو داؤد وغیرہ کنبی مرفوعاً دے ابو کریمہ خُکھہ نقل دی لہٰذا

الضيف حق على كل مسلم فمن أصبح بفناؤه فهو عليه دين إن شاء اقتضى وإن شاء ترك

② یہ بل مرفوع روایت کنبی دی اہمارجل اضااف قومافأصبح الضيف محروما فان نصره حق على كل مسلم حتى يأخذ بقري ليلة من زرعه وماله

③ یہ بخاری شریف کنبی دی عن عتبة بن عامر قلنا للنبي ﷺ إنك تبعنا فنزل بقوم لا يقروننا فأمرني فيه

فقال لنا رسول الله ﷺ إن نزلتم بقوم فأمروا لكم بما ينبغي للضيف فأقبلوا فان لم يفعلوا فخذوا منهم حق الضيف الذي ينبغي لهم وغيره.

حافظ فرمائی ہے کہ دی روایاتونہ دَحَقِ ضیافت وجوب ثابتیری اودا ہم معلومیری ہے کہ یوسرے ضیافت اونہ کری نو پہ زبردستنی دے ہفہ نہ دے ضیافت حق وصولولی شی

دول فریق دے دلائل وکیالات: ① دے مذکورہ روایاتو محمل دے میلہ حالت اضطراری دی یعنی

کہ یوسرے حد اضطرار تہ اوریسی او کلی وال ہفہ باندی خوراک اونہ کری نو دے ہفہ دے پارہ

جائز دی ہے کہ زور باندی دے ہغوی نہ پہ اندازہ دے ضرورت خوراک واخلی

البتہ دا اختلاف شتہ ہے کہ دے عوض واجب دی کہ نہ نو دواہ اقوال دی

② دے دی روایاتو محمل دے اسلام پہ شروع کنبی دی ہے کہ دے تنگنی وخت وو دی نہ پس ہے کلہ

فتوحات اوشو نو دا حکم منسوخ شو.

③ دا روایات دے ہفہ عمالو پہ حق کنبی دی ہے کہ صدقاتو وصولو دے پارہ دے حاکم دے طرف

نہ لیرلے شوی وی او اصحاب صدقات ہغوی سرہ بنہ سلوک نہ کوی تردی ہے کہ ہغوی

باندی خوراک نہ کوی نو ہغوی لہ دے ضیافت حق پہ زور بقدر ضرورت اخستل جائز دی

④ دا روایات دے اہل ذمہ پہ حق کنبی دی ہے کہ ہغوی نہ حق ضیافت پہ زور سرہ وصول

کولی شی

⑤ دے خدا: معنی طعام اخستل نہ دی بلکہ ہغوی تہ پہ ژبہ باند بدی رد و نیل دی یعنی پہ

خلقو کنبی دے دوی دا خراب کار بیانول مراد دی

دویم فریق دے دلیل: داول فریق دلائل ہم دے دویم فریق فریق دلائل دی خُکھہ چہ دویم فریق خو

ہم دے ضیافت دے بنہ والی او مسنونیت خُکھہ انکار نہ کوی البتہ دے وجوب خُکھہ نہی انکار

کوی او دعدم وجوب دپارہ جوابونہ دے تاویلاتو یہ صورت کنبی ذکرشول.

[۳۳۵] د میلستیا وجوب

۳۳۵- [۳] (۱) وَعَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «قُلْتُ لِلنَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّكَ نَبِيٌّ فَأَتَزَلُّ بِغُيُوبٍ لَا يَغُيُّونَنِي؟» فَأَتَرَى (۲) فَقَالَ لَنَا: "إِنْ تَزَلُّوا بِغُيُوبٍ (۳) فَأَمْرُوَالَكُمْ بِمَا يَنْبَغِي لِلضَّعِيفِ فَأَقْبَلُوا (۴) فَإِنْ لَمْ يَفْعَلُوا (۵) فَكُذُّوا مِنْهُمْ حَتَّى الضَّعِيفُ (۶) الَّذِي يَنْبَغِي لَهُمْ"». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: ۱) او حضرت عقبه ابن عامر رضی اللہ عنہ وای ۲) چې ما نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم ته عرض وکړو چې کله تاسو صلی اللہ علیہ وسلم مونږ اجهاد یا د یو بل کار د پاره لیرئ ۳) نو داسې هم کیږي، چې د داسې خلقو سره زمونږ قیام کول راځي، کوم چې زمونږ میلستیا نه کوي، ۴) په داسې صورت کې تاسو صلی اللہ علیہ وسلم څه حکم کوئ؟ آیا مونږ په هغوی په زبردستي خپله مهمان نوازي کولي شو یا نه؟ ۵) حضور صلی اللہ علیہ وسلم مونږ ته وفرمایل که تاسو اد خپل سفر په دوران کې د یو قوم سره قیام کوئ، ۶) او هغوی تاسو ته هغه خیزونه درکړي، کوم چې یو میلمه ته د ورکولو لائق دي، نو تاسو هغه قبول کړئ، ۷) او که هغوی داسې ونه کړي (یعنی د مهمان نوازي حق اداء نه کړي) ۸) نو تاسو د هغوی نه د مهمان نوازي هغه حق اخستي شی، ۹) کوم چې د یو میلمه لائق دي (بخاري مسلم)

ط. النفاذ: ① لَا تَقْرُونَا: دا ذکر نه جوړې میلستیا ته وائی ② فَأَتَرَى: نو ستاسو څه رانی ده تحلیلات: قوله: لَا يَغُيُّونَنِي: ددې حدیث مطلب دادې چه کله کوربه د میلستیا حقوق ادا نه کړي نو میلمه د هغه نه خپل حق په زور اخستي شی. دا حدیث د هغه حضراتو دلیل دې چه د یوې ورځې میلستیا ته واجب وائی.

نوب: ددې حدیث څخه وړاندې د حدیث نمبر (۴۲۴۴)، په تشریح کښې ددې جواب تیر شوي دي

[۳۳۷] قابل اعتماد کورته د غیر مدعو بوتلو جواز

۳۳۷- [۳] (۱) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - ذَاتَ يَوْمٍ أَوْ لَيْلَةٍ (۲) فَأَذَا هُوَ بِأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ فَقَالَ (۳) "مَا أَخْرَجَكُمَا مِنْ بَيْتِكُمَا هَذِهِ السَّاعَةُ؟" (۴) قَالَا: الْخَوْفُ. (۵) قَالَ: "وَأَنَا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا أَخْرَجُنِي الَّذِي أَخْرَجَكُمَا (۶) قَوْمُوا"، فَقَامَا مَعَهُ (۷) فَأَتَى رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ (۸) فَأَذَا هُوَ لَيْسَ فِي بَيْتِهِ (۹) فَلَمَّا رَأَتْهُ الْمَرْأَةُ قَالَتْ: مَرْحَبًا وَأَهْلًا.

(۱) اخرجه البخاري في كتاب الإجارة/باب قصاص المظلوم إذا وجد مال ظالمه (رقم- ۲۴۶۱) وسلم في كتاب اللغة/باب الضيافة ونحوها (رقم- ۱۷ - ۱۷۲۷) وابوداود في كتاب الأطعمة/باب ما جاء في الضيافة (رقم- ۳۷۵۲) والترمذي في كتاب السير عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما يحل من أموال أهل الذمة (رقم- ۱۵۸۹) وابن ماجه في كتاب الأدب/باب الإطلاء بالنورة (رقم- ۳۷۵۲)

(۲) اخرجه مسلم في كتاب الأشربة/باب جواز استباحه غيره إلى دار من ينق برضاه بذلك. ويتحققه تحققا تاما، واستحباب الاجتماع على الطعام (رقم- ۱۴۰ - ۲۰۳۸) وابن ماجه في كتاب الذبائح/باب النهي عن ذبح ذوات الدر(رقم-

توجه: [۱] او حضرت ابوهريره رضي الله عنه وايي [۲] چې [ابوخل] رسول الله ﷺ د ورځي يا د شپي د کور نه ووتلو، [۳] ناڅاپه د حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه او د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه سره يې ملاقات وشو، حضور ﷺ پوښتنه ورنه وکړه [۴] څه شي تاسو د کورونو نه را ويستلي يئ؟ ايعني دا وخت چې ستاسو د کور نه د وتلو عادت نه دي، نو داسې کوم ضرورت پېښ شو، چې ستاسو د کور نه د راوتلو باعث شوي دي؟ [۵] دواړو عرض وکړو چې لوږي مونږ د کور نه په وتلو مجبوره کړي يو ايعني مونږ د لوږي د شدت نه بېتابه کېدو سره د کور نه راوتلي يو! [۶] حضور ﷺ ورته وفرمايل چې زما دي هم په هغه ذات قسم وي چې د هغه په لاس کې زما ساه ده، هغه شي د کور نه زه هم را ويستلي يم، کوم چې تاسو د کور نه را ويستلي يئ، ايعني زه هم د لوږي د وجي نه د کور نه راوتلي يم! [۷] راځئ، زما سره ځئ، نو هغه راولاړ شو، د حضور ﷺ سره ملگري شو، [۸] بيا حضور ﷺ د يو انصاري کور ته ورسيدلو، (چې د هغه نوم ابو الهيثم رضي الله عنه وو)، [۹] خو هغه په کور کې موجود نه وو، [۱۰] د هغه ښځي چې حضور ﷺ وليدلو، نو هغی ورته په خير راغلي (خوش آمدید)، اوويل چې تاسو خپلو خلقو ته راغلي يي، ستاسو تشريف راوړل دي مبارک وي،

حل الفات: ① الجوع: لوږه، ② مَرَحًا وَأَهْلًا: پخیر راغلي ته هم خپل کورته راغلي د زمکې دا ټکړه دې ستا پاره هواره او خوشگواره وي.

[۱] قَالَ هَذَا رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَيْنَ فُلَانٌ؟" قَالَتْ: ذَهَبَ يَسْتَعِذُّ بِنَايِمِ الْمَاءِ. [۲] إِذْ جَاءَ الْأَنْصَارِيُّ، [۳] فَتَنَظَّرَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَصَاحِبِيهِ [۴] ثُمَّ قَالَ: اَلْحَمْدُ لِلَّهِ مَا أَحَدٌ الْيَوْمَ أَكْرَمَ أَحْيَاءًا قَامِنِي. [۵] قَالَ: فَالْطَّلُقُ فَجَاءَ بَعْدِي [۶] فِيهِ بَسْرٌ وَغَمٌّ وَرَطْبٌ [۷] فَقَالَ: كُلُوا مِنْ هَذِهِ [۸] وَأَخَذَ الْمَدِينَةَ.

توجه: [۱] حضور ﷺ ورته وفرمايل چې ستا خاوند چيرته دي؟ [۲] هغې عرض وکړو چې هغه زمونږ د پاره د خوږو ابو راوړلو د پاره تللي دي، [۳] په دي کې هغه انصاري (يعني کوربه)، هم راغي، [۴] هغه چې رسول الله ﷺ او دوه صحابه رضي الله عنهم احضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه او حضرت عمر فاروق رضي الله عنه په خپل کور کې وليدل، انو د خپلي خوش بختي نه په جامو کې نه خايدو، يعنی ډير خوشحاله شوا، [۵] او هغه اوويل چې الحمد لله د الله ﷻ شکر دي، [۶] د بزرگترو ميلمنو په اعتبار سره نن ورځ زما نه زيات خوش نصيبه څوک نشته، ايعنی نن ورځ زما ميلمانه د نورو خلقو د ميلمنو نه زيات بزرگ تر او معزز دي، [۷] راوي (يعنی حضرت ابوهريره رضي الله عنه) وايي چې د دې نه پس هغه انصاري [دا حضرات خپل باغ ته بوتلل، هلته د هغوی د پاره يو تفر (وغيره) خورلو سره هغوی يې په هغې کينول، او خپله د کجورو و نو ته] ورغلي، او د هغه ميلمنو د پاره د کجورو يو وږی (غنچک) يې راوړو، [۸] چې په هغې کې نيم پخته او ترو تازه هر قسم کجوري وي، [۹] بيا

هغه ورته اوويل چې تاسو دا خورئ [۷] د دې نه پس هغه يوه چاره واخسته، (او يوه بزه چيلی، يي ذبح کول غوښتل)،

حَلِّ الْغَنَاقِ: ⑦ تَتَعَبُ: خوږې اوبه راوړی، ⑧ عَذَى: دکجوړو غونچکه، ⑨ النَّدْبَةُ: چاره.

① فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِيَّاكَ وَالْغُلُوبَ" ② فَذَبَّاهُمْ هُمْ ③ فَالْكُلُومِ الشَّاقَّةَ ④ وَمِنْ ذَلِكَ الْيَذْقِ، وَتَرَيْنَا ⑤ فَلَمَّا أَنْ شَبِعُوا وَرَوُوا ⑥ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَا بِي بَكْرٍ وَعَمْرٌ: ⑦ وَالْأَنبَى نَفْسِي يَسِي ⑧ لَتُسَالَنَّ عَنْ هَذَا النَّعِيمِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ⑨ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بَيْوتِكُمْ الْجُوعَ ⑩ ثُمَّ لَمْ تَرْجِعُوا حَتَّى أَصَابَكُمْ هَذَا النَّعِيمُ". رَوَاهُ مُسْلِمٌ ⑪ وَذَكَرَ حَدِيثَ ابْنِ مَسْعُودٍ: "كَانَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ... " فِي "بَابِ الْوَلِيَمَةِ".

توجه: ① رسول الله ﷺ ورته وفرمايل د شيدو والاد بزی د ذبح کولو نه پرهيز کوه، ② آخر هغه د حضور ﷺ او د صحابه و ﷺ د پاره يوه بزه (چيلی، ذبح کړه، اکوم وخت چې د هغه غوښه پخه شوه، ③ نو ټولو د هغه بزي (چيلی، غوښي وخوړلي ④ د هغه غنچک نه يي کجوړي وخوړلي، او اوبه يي اوځکلي، ⑤ دغه شان چه کله په خوراک ځکاک ماړه شو، ⑥ نو رسول الله ﷺ حضرت ابوبکر ؓ او حضرت عمر ؓ ته وفرمايل ⑦ چې په هغه ذات مي دي قسم وي چې د هغه په لاس کې زما ساه ده، ⑧ د قيامت په ورځ به ستاسو نه د دې نعمتونو باره کې پوښتنه کېږي، ⑨ لوږي تاسو د خپلو کورونو نه را ويستلي وي، ⑩ ليکن تاسو خپلو کورونو ته لاتللی هم نه وی، چې د الله ﷻ د طرف نه تاسو ته دا نعمتونه ملاؤ شوه، ⑪ مسلم، ⑫ اوحديث دابومسعود انصاري ؓ کان رجل من الانصار الغز په باب الوليمه کې ذکر شوي دي

حَلِّ الْغَنَاقِ: ① الْغُلُوبَ: پښو والاچيلی ② رَوَا: خروب شو.

تسهيلات

قوله: مَرْحَبًا وَأَهْلًا

د ميلمتيا بعضي آداب: ① قابل اعتماد ملگری اودوست له بغیرد بللونو پخپله هم سړي

تلې شی اوخپل ملگری هم بوتلې شی لکه څنگه چه نبی کریم بوتلل

② د خپلې خوښې څيز غوښتل او کوربه د ښه څيز ورکولونه منع کول جائز دی لکه څنگه چه نبی کریم منع کړل

③ د خپلې اولگې تندې اوتکليف پریشانۍ اظهارکول خپلو دوستانوته جائز دی لکه څنگه چه نبی کریم صديق اکبر او عمر فاروق ؓ اوکړل

④ ددنياوی نعمتونونه خوند اخستلو باندې به په قيامت کښې د دغه نعمتونوباره کښې

سوال کېږی

⑤ دمیلمه نه پوینتنه کول چه ته به خوراک کوی که نه مناسب نه دی بلکه زر پری د خه خوړلو فکر کول پکار دی لکه څنگه چه دې انصاری صاحبی او کړه چه کهجورې نی مخې ته کیخودې او د چیلنی ذبح کولو دپاره نی ورمنده کړه.

الفصل الثاني

[۴۲۴۷] د میلمستیا اهمیت

۳۳۴- [۵] (۱) عَنْ الْبُغْذَاوِيِّ مَعْدِي كَرِبَ - رَحِمَهُ اللَّهُ عَنْهُ - سَمِعَ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: "أَيُّمَا مُسْلِمٍ صَافٍ قَوْمًا ① فَأَصْبَحَ الْغَيْثُ غُزُومًا ② كَانَ حَقًّا عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ نَعْرَةٌ ③ حَتَّى يَأْخُذَ لَهُ بِقِرَافَةٍ مِنْ مَالِهِ وَنَزْعَةٍ ④". رَوَاهُ الدَّارِمِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ. ⑤ وَكَفَى بِوَالِيَةٍ لَهُ: "وَأَيُّمَا رَجُلٍ صَافٍ قَوْمًا فَلَمْ يَقْرَأَهُ ⑥ كَانَ لَهُ أَنْ يُعْقِبَهُمْ عَمَلِي قِرَافَةً".

قوجه: ① د حضرت مقدم ابن معدیکرب رضی اللہ عنہ نه روایت دي چه هغه د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم نه واوریدل ② کوم سړي چې په یو قوم کې (د چا سره) میلمه شو، ③ او هغه د محرومی په حالت کې صبا کړو (یعني کوربه د شپي د هغه میلمستا ونه کړه)، ④ نو د هغه به په هر مسلمان دا حق وي، چې د هغه مدد وکړي، ⑤ تر دي چې هغه (د کوم سړي میلمه شوي دي)، د هغه د مال او د هغه د باغ باړي نه د مهمان نوازي په قدر (یعني د یو میلمه د خوراک ځواک په قدر) وصول کړي (دارمي ابوداؤد)، ⑥ او د ابوداؤد رضی اللہ عنہ په یو بل روایت کې دا دي چې کوم سړي په یو قوم کې میلمه شو، او هغه خلقو د هغه مهمان نوازي ونه کړه، ⑦ نو هغه ته به دا حق حاصل وي، چې هغه خلقو پسي ولگیري، او د هغوی د مال او اسباب نه د خپلي مهمان نوازي په قدر وصول کړي.

حل اللسان: ① صَافٌ: میلمه شو، ② غُزُومًا: هېڅ خیال نه پرې اونه ساتلو ③ بَقَرَةٌ: په برابری د میلمستیا، ④ نَزْعَةٍ: دپتنی یا باغ دهغه نه، ⑤ يُعْقِبُهُمْ: چه تعاقب او کړی دهغوی، یعنی دهغوی نه خپل حق واخلي.

تسهيلات:

نوبت: ددې حدیث څخه وړاندې د حدیث نمبر (۴۲۴۴) په تشریح کښې ددې جواب تیر شوي دي

[۳۳۴۸] میلمستیا نه ورکو لکې ته هم میلمستیا ورکو

۳۳۴- [۱۱] (۱) وَعَنْ أَبِي الْأَخْوِسِ الْجَنْمِيِّ عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: ① قُلْتُ: «يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَرَأَيْتَ إِنْ مَرَرْتُ بِرَجُلٍ ② فَلَمْ يَقْرَأْنِي وَلَمْ يُخَفِّنِي ③، لَمْ مَرَّ بِكَ ذَلِكَ ④؟ أَقْرَبُهُ أَمْ أَجْزَيْهِ؟ ⑤» قَالَ: ⑥ «بَلْ أَقْرَبُهُ». رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ.

① اخرجه ابوداؤد في السنن كتاب الأطعمة/باب ما جاء في الضيافة (رقم- ۳۷۵۱) واحمد في السنن: ۱۳۱/۴
② اخرجه الترمذی في السنن كتاب البر والصلة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في الإحسان والمغو (رقم- ۲۰۰۶) واحمد في السنن: ۴۷۳/۳

توجه: ۱) حضرت ابو الاحوص جشمی رضی اللہ عنہ د خپل پلار حضرت مالک ابن فضلہ صحابی رضی اللہ عنہ نه روایت کوي، ۲) هغه اوويل چې ما يوه ورځ عرض وکړو چې يا رسول الله ﷺ که زه به چا تيرېرم، ايعنی د چا ميلمه شم، ۳) او هغه زما مهمان نوازي ونه کړي، او نه زما د مهمان نوازی حق ادا کړي، ۴) بيا د دې نه پس هغه زما ميلمه شي، ۵) نو آيا زه د هغه مهمان نوازي وکړم؟ يا د هغه نه بدله واخلم؟ ايعنی زه هم د هغه سره هغه سلوک وکړم کوم چې هغه زما سره کړي دي؟ ۶) حضور ﷺ وفرمايل چې نه د هغه نه بدله مه اخله، بلکې د هغه مهمان نوازي وکړه (ترمذي)

هل الثابت: ۱) قلتم بغنى: نو ميلمستيا اونه کړی زما ۲) ولغني: او حق ادا نه کړی د ميلمستيا زما، ۳) أغريه: آيا ميلمستيا اوکړم دهغه، ۴) أغريه: آيا بدل واخلم دهغه نه نوته ددې حديث څخه وړاندې دحديث نمبر (۴۲۴)، په تشریح کښې ددې جواب تير شوي دي

[۳۳۳] د اجازت نه ملاویدو په صورت کښې د کور څخه واپس کیدل

۳۳۳- [۱۴] (۱) وَعَنْ أَنَسٍ - أَوْ غَيْرِهِ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - اسْتَأْذَنَ عَلَى سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ فَقَالَ: "السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ" [۲] فَقَالَ سَعْدٌ: "وَعَلَيْكُمُ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ" [۳] وَلَمْ يُعِمْ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - حَتَّى سَلَّمَ ثَلَاثًا، وَرَدَّ عَلَيْهِ سَعْدٌ ثَلَاثًا، وَلَمْ يُعِمْهُ [۴] فَرَجَعَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَاتَّبَعَهُ سَعْدٌ،

توجه: ۱) حضرت انس رضی اللہ عنہ يا د هغه نه سوا د يوبل صحابي نه روایت دي؟ ۲) چې ايوه ورځ نبي کریم ﷺ د حضرت سعد ابن عبادہ رضی اللہ عنہ اکور ته رسيدو سره د کور دننه ورتلو اجازت طلب کړو، ۳) نو حضور ﷺ په دروازه ودریدو سره، وفرمايل السلام عليكم ورحمة الله به تاسو دي د الله ﷻ سلامتيا او رحمت نازل شي (آيا زه دننه درتلي شم؟) ۴) حضرت سعد رضی اللہ عنہ د کور نه جواب ورکړي وعلیکم السلام ورحمة الله، او په تاسو ﷺ دي د الله ﷻ سلامتيا او د هغه رحمت نازل وي، ۵) لیکن هغه نبي کریم ﷺ ته دا جواب وانه ورولو، ۶) تر دې چې حضور دري ځلي سلام وکړو او حضرت سعد رضی اللہ عنہ هم حضور ﷺ ته دري ځلي جواب ورکړو لیکن حضور ﷺ ته يې وانه ورولو، يعنی حضرت سعد رضی اللہ عنہ د حضور ﷺ د سلام جواب دري ځلي قصدأ په ډیر قلار آواز کی ورکړو، ۷) حضور ﷺ اد هغه جواب نه اوریدو سره واپس لاړو، حضرت سعد رضی اللہ عنہ اچې ولیدل چې کوم څيز ما په حصول سعادت کې د زیاتوالي ذریعه جوړول غوښتل، هغه زما د پاره د محرومی باعث جوړ نه شي، او د سوه ادب شکل اختیار نه کړی، نو سمدستي د کور نه راووتلو، او په حضور ﷺ پسې راغی،

قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! بَابِي أَمْتُ وَأُمِّي ۖ مَا سَلَّمْتُ تَسْلِيمَةً إِلَّا هِيَ بِأَذْنِي ۖ [۱] وَلَقَدْ رَدَدْتُ عَلَيْكَ وَلَمْ أُنْهَ عَنْكَ ۖ [۲] أَحْبَبْتُ أَنْ أَسْتَكْبِرَ مِنْ سَلَامِكَ وَمِنْ الْبِرَّةِ ۖ [۳] لَمْ دَعُلُوا النَّبْتَ ۖ [۴] فَقَرَّبَ لَهُ زَيْبًا، فَأَكَلَ نَبِيَّ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - ۖ [۵] فَلَمَّا قَرَعَهُ قَالَ: [۶] "أَكَلَ طَعَامَكُمْ الْأَبْرَارُ ۖ [۷] وَصَلَّتْ عَلَيْكُمْ الْمَلَائِكَةُ ۖ [۸] وَأَفْطَرَ عِنْدَكُمْ الْعَابِدُونَ" ۖ [۹] رَوَاهُ فِي "تَرْجِمَةِ السَّنَةِ".

توجه: [۱] او عرض یی وکړو یا رسول الله ﷺ زما مور پلار دي په تاسو ﷺ قربان شي، [۲] تاسو ﷺ چې خومره خله سلام وکړو زما دواړو غوږونو واوریدو، [۳] حقیقت دا دي چې ما به (هر ځل) جواب هم درکولو، البته ما به دا جواب ستاسو ﷺ غوږونو ته نه رسولو، [۴] ځکه چه ما دا خوښه کړه چې تاسو ﷺ خومره زیات سلام وکړئ، زما په حق کې به د زیات حصول برکت او سعادت ذریعه وي لا حضرت سعد رضی الله عنه د طرف نه د دې اظهار حقیقت او عذر خواهي نه پس [۵] حضور ﷺ او حضرت سعد رضی الله عنه په کور کې دا خل شو، [۶] حضرت سعد رضی الله عنه د حضور ﷺ د پاره وځکي پيش کړي، چې نبي کریم ﷺ وخورلې [۷] کوم وخت چې حضور ﷺ فارغه شو نو د حضرت سعد رضی الله عنه په حق کې دعاء کولو سره بیا وفرمایل [۸] د الله ﷻ نیک بندگان دي ستاسو طعام وخوري، [۹] ملائکي دي ستا د پاره استغفار وکړي، [۱۰] او روژه دار دي تاسو سره روژه ماتې وکړي، (شرح السنة)

حل القائل: [۱۰] پاذنی: ما په غوږونو واوریدو، [۱۱] وَلَمْ أُنْهَ عَنْكَ: ستاسو غوږونو ته به مې آواز نه در رسولو، [۱۲] قَرَّبَ: نو پيش نه کړې، وړاندې نه کړې، [۱۳] زَيْبًا: وُسکې، [۱۴] الْأَبْرَارُ: نیکان

تسهيلات:

حديث د بعضي جملو وضاحت:

① أَكَلَ طَعَامَكُمْ الْأَبْرَارُ دا د ماضی صیغه ده مگر دانشاء اود عا د پاره په توگه د استقبال استعمال کړې شوې ده یعنی دا الله تعالی نیکان بندیگان دې ستاسو خوراک او خوری
② وَصَلَّتْ عَلَيْكُمْ الْمَلَائِكَةُ داهم د دعایه توگه ده یعنی فرشتې دې ستا د پاره استغفار اوکړی

③ وَأَفْطَرَ عِنْدَكُمْ الْعَابِدُونَ صائمون نه مراد هغه خلق دی چه خوراک نی نه دې کړې که د اول نه نی روژه وی اوکه نه وی دا جمله هم د دعایه توگه ده یعنی روژه دار دې تاسو سره روژې ماتې اوکړی د خوراک نه پس دادعاگانې زیانی وی څه خلق لاس اوچتولو سره دعاگوۍ معلومه نه ده چه هغوی دچرته نه دا ثابتي د خوراک نه پس دا دعاهم نقل ده.

[۲۲۵] پرهیزگارا نو باندی خوراکه سکول

۲۲۵- [۸] (۱) وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [۲] «مَثَلُ الْمُؤْمِنِ وَمَثَلُ الْإِيمَانِ كَمَثَلِ الْفَرَسِ [۳] فِي أَحَبَّتِهِ يَجُولُ [۴] ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى أَحَبَّتِهِ [۵] وَإِنَّ الْمُؤْمِنَ يَسُوبُ [۶] ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى الْإِيمَانِ [۷] فَأُطِيبُوا طَعَامَكُمْ الْأَتْقِيَاءَ [۸] وَأُولُوا أَعْرُوفَكُمْ الْمُؤْمِنِينَ [۹]» [۱۰] رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي "شُعَبِ الْإِيمَانِ" وَأَبُو نُعَيْمٍ فِي "الْحِلْيَةِ".

ترجمه: [۱] حضرت ابوسعید خدری رضی اللہ عنہ د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم نه روایت کوی، [۲] چی حضور صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایلد مؤمن او د ایمان مثال د هغه اس په شان دی، [۳] چې په خپله رسی سره تړل شوی وي، او شا وخوا گرخی، [۴] او بیا خپلې رسی ته راځي، [۵] او [دغه شان] مؤمن غفلت او کوتاهی کوی، [۶] لیکن بیا د ایمان طرف ته راځي، [۷] نو تاسو خپل طعام په متقی او پرهیزگارو خلقو خوری [۸] او په خپلو ورکړو سره ټول مسلمانان برخمن کوی، [یعنی هغوی ته حصه ورکوی] [۹] دا روایت بیهقی رحمۃ اللہ علیہ په شعب ایمان کې او ابونعیم رحمۃ اللہ علیہ په حلیه کې نقل کړی دی

حل الفان: ① أَحَبَّتِهِ: میخ، کونډه، ② يَجُولُ: گرخی راگرخی، ③ يَسُوبُ: غفلت او کوتاهی کوی، ④ الْأَتْقِيَاءَ: پرهیزگار او متقیان خلق، ⑤ الْحِلْيَةِ: د کتاب نوم دی

تسهيلات:

قوله: مَثَلُ الْمُؤْمِنِ وَمَثَلُ الْإِيمَانِ كَمَثَلِ الْفَرَسِ فِي أَحَبَّتِهِ يَجُولُ:

د آیه مصداق: د دې آسانه ترجمه رسی او کونډه ده لیکن په اصل کښې د آیه بهترین مصداق د ځناورو په باره کښې چه کوم د سانیکل ټاټر په زمکه کښې خښولې شی او هغې سره رسی او تری او ځناور ورپورې تړلې شی هم دغه دی، دې ته کړنی هم وائی

دهدیت مطلب: مؤمن خپل د ایمان مرکز سره تړلې شوې دې ځناور خوددغه کړنی نه ډیر لرې هم ځی لیکن رسی موجود وی او په آخره کښې واپس بیا کړنی ته راځی هم دغه شان مثال د مؤمن دې چه د ایمان کړنی سره تړلې شوې دې که د گناه طرف ته په غلطی سره لاړشی نویبادخپل ایمان مرکز طرف ته واپس راگرخی د مسلمان مرکز ایمان او قرآن دی، بیت الله او د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم مدینه ده مساجد مدارس او علماء دی گمراه شوې مسلمان هم ددغه مقاماتو نه هدایت حاصلولې شی

قوله: فَأُطِيبُوا طَعَامَكُمْ الْأَتْقِيَاءَ،

د مذکوره جعلی مطلب: دافاء جزایه ده د دې شرط محذوف دې یعنی کله چه د مسلمانانو مرکزیزو دې نوبه دغه مرکز باندې ټولوله جمع کیدل پکار دی لهذا دغه مرکز مضبوط

کړنې ددې صورت به داوی چه دیوبل میل مستیا کونی محبت او اتحاد پیدا کړنې په پرهیزگارانو باندې د خوړلو تخصیص ددې دپاره اوکړې شو چه کله هغوی خوراک کوی نو عبادت به کوی اوچه عبادت کوی نو تاسوته به دعاگانې کوی اود هغوی دعاگانې قبلېږي قوله: وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ:

مسلمانانوته د هدیو وړ کولو ته هیڅ به داد ایلا، نه دې د والی اومتولی جوړولو په معنی کښې دې یعنی مسلمانان خپلې عطا سره خاص کړنې د کافرانو او منافقانو په چکر کښې مه پریوځنی

[۲۸۱] په خوراک کښې د تشهد په شکل کیناستل

—[۲۸۱] (۱) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُسْرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [۲] «كَانَ لِلنَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قُعُصَةٌ [۳] يَتَّخِذُهَا أُرَيْقَةً وَجَالٍ [۴] يَقَالُ هَذَا: الْقُرَاءَةُ [۵] فَلَمَّا أَفْهَمُوا [۶] وَتَعَبُوا وَالضَّحَى [۷] أَتَى بِتِلْكَ الْقُعُصَةِ وَقَدْ لُزِدَ فِيهَا [۸] فَالْتَفَعُوا عَلَيْهَا [۹] فَلَمَّا كَثُرُوا جَزَأَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - [۱۰] فَقَالَ أَعْرَابِيٌّ: مَا هَذِهِ الْوَلَسَةُ؟

توجهه: [۱] حضرت عبدالله ابن بسر رضي الله عنه وايي [۲] چې د رسول الله صلى الله عليه وسلم سره يو لوی چوبی خانک لوی دلرگی لوبښی، وو، [۳] چې څلورو کسانو به پورته کولو، [يعني هر کله چې په هغه کې به طعام کيځودل شو، نو هغه به دومره دروند شو، چې څلورو سړو به اوچتولو، يا هغه خالي دومره لوی يا د روند وو، چې د څلورو سړو نه بغير نه شو اوچتيدلو، لوی خانک ته غرا ونيل کيږي، [۴] هر کله چې به د ځانښت وخت شو، [۵] او خلقو به د ځانښت مونځ وکړو [۶] نو هغه لوی خانک راوړل شو، په هغه کې تړيد تياريدلو، [۸] بيا به خلق په جمع کيدو سره د هغې نه چاپيره کينا ستل، [۱۰] تر دې چې د خلقو تعداد به ډير زيات شو، او د ناستي ځاي به تنگ شو، نو رسول الله صلى الله عليه وسلم په زنگونو کيناستو، [۱۱] (يوه ورځ حضور صلى الله عليه وسلم دغه شان ناست وو، چې يو باندې کليوال، وليدلو، نو هغه اوويل چې دا څرنگه ناسته ده؟ [يعني داسې ناسته ستاسو د شان سره مناسب نه ده]

حل اللسان: [۱] قُعُصَةٌ: د لرگي کاسه، [۲] الْقُرَاءَةُ: روښانه، د لرگي لوبې خانک، [۳] أَفْهَمُوا: د ساخت وخت شو، [۴] لُزِدَ: تړيد جوړ کړی شوې وه، [۵] فَالْتَفَعُوا: خلق تاو راتاو چاپيره کيناستل [۶] جَزَأَ: په زنگونو باندې کيناستوته وانی

[۱۱] فَقَالَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - [۱۲] «إِنَّ اللَّهَ جَعَلَنِي عَبْدًا كَرِيمًا [۱۳] وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا غَبِيْرًا [۱۴] ثُمَّ قَالَ: "كُلُّوْا مِنْ جَوَانِبِهَا [۱۵] لَوْ دَعَاؤُكُمْ لَهَا يَرْكَ فِيهَا"» - رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجهه: [۱۲] دې اوريدو سره نبي کریم صلى الله عليه وسلم وفرمايل [۱۳] حقيقت دا دي چې الله تعالی جبار نه

تواضع او انكساری كونيكي جوړ كړي يم، [۲] سر كشه او ضدې يی نه يم جوړ كړي، او داسې ناسته د تواضع او انكساري اختيارولو نژدې لاره ده، [۳] بيا حضور ﷺ اتول مخاطب كولو سره، و فرمايل چې د دې لوی خانك د غاړو نه ايښی د خپلې مخې نه يې خورئ، [۴] د دې بلندي پرېږدئ، يعنی درمياني حصه خوړلو ته مخكې لاس مه اچوئ، ستاسو د پاره به په دې كې برکت وركړي كيږي (ابوداؤد)،

حل الفات: ④ جَبَّارًا: سرکش، زور آور، ⑤ عَنِيدًا: ضدی، ⑥ ذَرَوْهَا: د خوراک منځ يا پورته حصه،

تسهيلات:

قوله: قَصَصَهُ، يَحْمِلُهَا أَرْبَعَةُ رَجَالٍ، يُقَالُ لَهَا: الْقِرَاءُ:

د نبی عليه السلام د صحابې سره په شپه لوښی كښې خوراك كول: يعنی رسول الله ﷺ او د هغوی صحابه كرامو ﷺ چه به په كوم لوښی كښې خوراك فرمايلو هغه يو لويه پياله وه كومه چه به څلورو كسانو راوړله او په هغې كښې به ثريد اچولې شوې وو د دې پيالي نوم غراء وو، پس چه كله به د ځانښت وخت شو او صحابه كرامو ﷺ به د ځانښت مونځ او كړو نو دا پياله به راوړلې شوه ټول حضرات به د هغې نه چاپېره د حلقې په شكل كښې كيناستل

قوله: جَبَّارُ سَوَّلَ اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

باندې چې ته د نبی عليه السلام جواب: يو كرت چه كله خوراك كونيكي زيات شو نو رسول الله ﷺ راغونډ په دواړو كونډو باندې كيناستلو (بنكاره خبره ده چه دا ډير د تواضع هيئت دې هم په دې وجه، يو اعرابی اووې دا د ناستې څنگه هيئت دې؟ په دې باندې رسول الله ﷺ او فرمايل (إِنَّ اللَّهَ جَعَلَنِي عَبْدًا كَرِيمًا وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا عَنِيدًا) چه الله پاک زه شريف الطبع انسان پيدا كړې يم، او متكبر او سخت خوښي والا نه يم جوړ كړې بيا رسول الله ﷺ او فرمايل د دې پيالي د څلورو واړو طرفونو نه خوراك كوي، او د دې د مينځ حصه پرېږدئ چه په دې كښې برکت نازلېږي

د نبی عليه السلام دوه قسمه شپې پيالي: په شمائل ترمذی كښې د رسول الله ﷺ د قدح ذكر هم راځي چه په هغې باندې امام ترمذی رحمه الله مستقل باب تړلې دې چه په هغې كښې دا دی (عن ثابت قال اخرج الينا انس بن مالك رضي الله عنه قدح خشب غليظ مضطرب الحديث) يعنی د رسول الله ﷺ د لرگی يو پياله وه چه په هغې كښې د اوسپنې پتري لگيدلې وو، چه د هغې په باره كښې انس رضي الله عنه دا هم فرماني چه رسول الله ﷺ به د ځكلو ټول څيزونه په دې پياله باندې ځكل (الماء والنبذ والعسل واللبن) او دا غراء، د كوم چه په حديث الباب كښې ذكر دې د يو لوښي لوښی نوم دې چه په هغې كښې به رسول الله ﷺ او صحابه كرامو ﷺ يو ځاني ثريد خوړلو. والمحدث اخرجه ابن ماجه، قاله المنذرى.

[۲۲۲] په شريکه خورا که کولو کښې برکت

—[۲۲۲] [۱۰] (۱) وَعَنْ وَحْشِيِّ بْنِ حَرْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ [۲] «أَنَّ أَصْحَابَ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّا نَأْكُلُ وَلَا نَشْبُءُ. [۳] قَالَ: "فَلَعَلَّكُمْ تَنْتَفِرُونَ؟" [۴] قَالُوا: نَعَمْ. [۵] قَالَ: "فَاجْعَلُوا عَلَى طَعَامِكُمْ [۶] وَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ يَبَارِكْ لَكُمْ فِيهِ»". رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجهه: [۱] حضرت وحشي ابن حرب رضي الله عنه د خپل پلار نه او هغه «د خپل پلار او» د وحشي د نيکه نه نقل کوي، [۲] چې حضور صلی الله علیه وسلم ته څه صحابه و رضي الله عنه ايوه ورځا عرض وکړو چې يا رسول الله صلی الله علیه وسلم [۳] مونږ اگرجه څه ډیرا طعام خورو، لیکن مونږ نه مړیو، احالاتکه مونږ غواړو چې يا خو دي زموږ نس (خیته) ډک شي، چې مونږ ته د عبادت او طاعت طاقت حاصل شي، يا مونږ ته د قناعت دولت حاصل شي، [۴] حضور صلی الله علیه وسلم وفرمايل (په خاص مقدار کې د طعام خوړلې باوجود د نس د نه ډکیدو ظاهري وجه دا معلومېږي، چې تاسو یی شاید جدا جدا خوړئ، [۵] هغوی عرض وکړو چې هو، [۶] حضور صلی الله علیه وسلم وفرمايل چې بیا تاسو خپل طعام په جمع کیدو سره خوړئ، [۷] او په هغې د الله تعالی نوم اخلئ: (بسم الله وایي ستاسو د پاره به په هغه طعام کې برکت درکول کېږي. (ابوداؤد).

حَلُّ الْفَتَا: ① تَنْتَفِرُونَ: تاسو به جدا جدا خوړئ.

د حضرت وحشي بن حرب رضی الله عنه مختصر تعارف: نوم وحشي، کنیت ابودسمه، د حضرت جبیر بن مطعم غلام وو. په جنگ بدر کښې حضرت حمزه رضي الله عنه د جبیر بن مطعم تره طعیمه بن عدی قتل کړې وو په دې وجه جبیر ته دهغه د بدلې ډیر زیات فکروو. دا حد په جنگ کښې جبیر وحشي ته او وئیل که تا حضرت حمزه رضي الله عنه شهید کړې نو آزاد ئی نو وحشي حضرت حمزه رضي الله عنه داسې په نیزه اووهلو چه د نوم نه ئی پورې راپورې اووتله او هم په هغه ځای شهید شو (بخاری کتاب المغازی).

ډمکې دفتح نه پس مدینه منوره کښې حاضر شو اومسلمان شو. حضور صلی الله علیه وسلم اوفرمايل وحشي تاته په کتو سره ماته خپل تره حضرت حمزه رضي الله عنه ریا دیږی. د حضرت حمزه رضي الله عنه قتل د وحشي په زړه باندې یوداسې زخم وو د کوم چه هغه تلافی کول غوښتله. نوچه کله مسيلمه کذاب سره جنگ اوشونو وحشي هم هغه نیزه واخسته په کومه چه ئی حضرت حمزه رضي الله عنه شهید کړې ووپه هغه نیزه باندې ئی د مسيلمه کذاب په سینه باندې داسې واراوکړو چه د سښې نه ئی پورې راپورې اووتلو.

وفات: حمص کښې وفات شو.

مرويات: بعضې وائی چه ۸ اود بعضويه نیزد هغه نه څلور روایتونه نقل دی.

۱) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب الأطعمة/باب فی الاجتماع علی الطعام (رقم- ۳۷۶۴) وابن ماجه فی کتاب الأطعمة/باب الاجتماع علی الطعام (رقم- ۲۲۸۶) واحمد فی المستدرک: ۵۰۱/۳

تفهيمات:

قوله: فَأَجْتَمَعُوا عَلَى طَعَامِكُمْ:

وحدیث مناسب معمل به ظاهره داسی معلومیچی چه په یو خانی کیناستل او په یولونی کنبی خورلوته یو خانی خوراک و نیلې شوی دی کیدی شی چه په یودسترخوان باندې کیناستل او په جدا جدا پلیتونو کنبی خورلوسره به دا شرط پوره نه شی عرب خلق لس لس کسان په یو خانی کینی اوس هم په قبانلو کنبی هم دغه شان رواج دې

الفصل الثالث

[۳۳۳] د افسان ضروریات اصلیه

۳۳۳- [۱۱۱] عَنْ أَبِي عَسِيبٍ، قَالَ: [۲] «غَزَبَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - لَيْلًا [۳] فَمَرَّ بِ قَدَّانِي، [۴] فَغَزَبَتْ إِلَيْهِ [۵] ثُمَّ مَرَّ بِ أَبِي بَكْرٍ قَدَّاعًا، فَغَزَبَ إِلَيْهِ [۶] ثُمَّ مَرَّ بِعُمَرَ قَدَّاعًا، فَغَزَبَ إِلَيْهِ [۷] فَأُتِيَ قَدَّانِي حَتَّى دَخَلَ حَاطَبًا لِيَنْفِضَ الْأَنْصَارَ [۸] فَقَالَ لِصَاحِبِ الْحَاطِبِ: "أَطْعِمْنَا بُرًّا" [۹] فَبَاءَ بِعِدِّي، فَوَضَعَهُ [۱۰] فَأَكَلَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَأَصْحَابُهُ [۱۱] ثُمَّ دَعَا بِعَامَّةِ بَارِدٍ، فَغَزِبَ [۱۲] فَقَالَ: "لَتُسَالَنَ عَنْ هَذَا النَّبِيِّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ"،

توجهه: [۱] حضرت ابو عسیب رضی اللہ عنہ وایی چې [۲] (د یو خل واقعه ده) چه د شبې په وخت رسول الله ﷺ د کور نه بهر راووتلو، [۳] او زما کره یی تشریف را وړو، او زه یی وللم، [۴] زه راوتلو سره د حضور ﷺ سره ملگری شوم، [۵] بیا د حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ کره یی تشریف یوړو، او هغه یی ولبللو، هغه هم د کور نه راوتلو سره د حضور ﷺ سره شو، [۶] بیا حضور ﷺ د حضرت عمر رضی اللہ عنہ کره تشریف یوړلو، هغه یی ولبللو، هغه هم د کور نه راوتلو سره د حضور ﷺ سره شو، [۷] بیا حضور ﷺ (مونږ ټولو سره) روان شو، تر دې چې یو باغ ته ورسیدو، چې د یو انصاري صحابي وو، [۸] حضور ﷺ د باغ مالک ته وفرمایل چې په مونږ کجوري وخوره، [۹] د باغ مالک د کجورو یو غنچک راوړلو سره زمونږ مخې ته کیخودو، [۱۰] د هغې نه رسول الله ﷺ هم وخوړلې او د هغه صحابه رضی اللہ عنہم ایغی مونږ خلغو، هم وخوړلې، [۱۱] بیا حضور ﷺ یخي اوبه وغوښتلې، چې حضور ﷺ (او مونږ) اوڅکلی، [۱۲] د هغې نه پس حضور ﷺ وفرمایل چې یقیناً د قیامت په ورځ به ستاسو نه دې نعمت باره کې پوښتنه کیږي،

طالفتان: [۱] حاطب: باغ، [۲] بُرّا: نیم پخته کجوري، [۳] بَدَلِي: د کجورو غونچک،

[۴] قَالَ: فَأَخَذَ عُمَرُ الْعِدِّيَّ فَغَزَبَ بِهِ الْأَرْضَ [۵] حَتَّى تَنَازَرَ الْبُسْرُ قَبْلَ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - [۶] ثُمَّ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّا لَنَسْتَوْلُونَ عَنْ هَذَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ [۷] قَالَ: "نَعَمْ، لِأَمِنْ ثَلَاثٍ: [۸] خِرْقَةٌ لَفَّ بِهَا الرَّجُلُ عَوْرَتَهُ [۹] أَوْ كُنْزًا سَدَّ بِهَا جَوْعَتَهُ [۱۰] أَوْ حُمْرٌ تَدْخُلُ فِيهِ مِنَ الْحَرِّ وَالْقُرَى" [۱۱] رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَابْنُ أَبِي شُعْبَةَ

الْإِيمَانُ "مُرْسَلًا"

قوله: [۱] راوي وايي چې، «د دي اوريدو سره، حضرت عمر رضي الله عنه د کجوروو غنچک اوچت کړو او په زمکه يي وويشتلو، [۲] تر دي چې د هغې کچه کجوري د رسول الله صلى الله عليه وسلم مخې ته وپاشل (خوږې ورې) شوي، [۳] بيا هغه عرض وکړو چې يا رسول الله صلى الله عليه وسلم آيا د قيامت په ورځ به زموږ نه په دي باره کې پوښتنه کيږي، [۴] حضور صلى الله عليه وسلم وفرمايل چې د هر نعمت باره کې به پوښتنه کيږي، که هغه کم وي که زيات، البته د دريو څيزونو باره کې به پوښتنه نه کيږي، [۵] يو خو هغې جامه چې په هغه سره سړي بدن پټ کړي، [۶] دويم د روټۍ ټکړه چې د هغه په ذريعه خپله لوږه لري کړي، [۷] او دريم کور (مکان) چې هغه ته د گرمۍ او يخنۍ نه د ساتنې د پاره ورتنوخې (احمد بيهقي)

حل اللفظ: ① تاتر: اونې شيندلې، ② خرقه: جامه، ③ کف: پټ کړی، ④ کنډه: د روټۍ ټکړه، حصه. ⑤ سډ: بند کړی، لرې کړی، ⑥ مخې: کور، ⑦ القز: يخنۍ.

تسهيلات:

نويه: د حديث د گرانو لغاتو حل او شواقي د حديث مضمون آسان دي

[۳۸۴] په جمع خوراک کولو کښې د وړاندې پس کولو څخه ممانعت

۳۸۴- [۱۲] (۱) وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: قَالَ رَسُولُ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [۲] «إِذَا وَضَعْتَ الْمَائِدَةَ [۳] فَلَا يَقُومُ دَجُلٌ حَتَّى تُرْفَعَ الْمَائِدَةُ [۴] وَلَا يَرْفَعُ يَدَهُ وَإِنْ شَبِعَ [۵] حَتَّى يَفْرَغَ الْقَوْمُ [۶] وَلْيُعَذِّرْ [۷] فَإِنَّ ذَلِكَ يُجْعِلُ جَلِيسَهُ [۸] فَيَقْبِضُ يَدَهُ [۹] وَعَسَى أَنْ يَكُونَ لَهُ فِي الطَّعَامِ حَاجَةٌ». رَوَاهُ ابْنُ مَاجَةَ، وَابْنُ أَبِي شَيْبَةَ، فِي "شُعَبِ الْإِيمَانِ".

قوله: [۱] او حضرت ابن عمر رضي الله عنهما وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل [۲] هر کله چې دسترخوان وغوړيږي، او خلق د خوراک د پاره کښي، [۳] نو يو سړي دي تر هغه وخته پورې نه پاڅيږي، تر څو چې څيزونه پورته نه شي، [۴] او د طعام نه دي تر هغه وخته پورې لاس نه نيسي، اگرکه چيري هغه موږ شوي وي، [۵] تر څو چې ټول خلق د خوراک نه فارغه نشي، [۶] او اکه د څه عذر په بناء د دسترخوان نه مخکې پاڅيدل ضروري وي، يا د نورو خلقو د خوراک نه فارغيدو نه مخکې خپل لاس نيول وي نو پکار دي چې هغه عذر بيان کړي ايعني معذرت طلب کولو سره دي د دسترخوان نه ولاړ شي، يا دی خپل لاس ونيسي، [۷] ځکه چې په دي اصورت کې د طعام نه خپل لاس رانيول، هر کله چې نور خلق په خوراک کې مشغول وي، خپل ناست ملگري شرمنده کول دي، [۸] چنانچه (هر کله چې يو سړي د

(۱) اخرجه ابن ماجه في السنن كتاب الأطعمة باب النهي أن يقام عن الطعام، حتى يرفع، وأن يكف يده، حتى يفرغ القوم (رقم- ۳۲۹۵)

وويني، چې د هغه ملگرو خوړل پريښي وي، نو د شرم په وجه هغه به هم خپل لاس ونيسي، [۱] حالانکه ډيره ممکنه ده چې هغه لا اوس د نور خوراک خواهش لري، ايښی هغه لاته وي موړسوي! (ابن ماجه بيهقي)

حل الفت: ① وَلْيُعْذِرْ: عذر دې اوکړی، ② يَنْجُلْ: شرمنده کوی.

تسهيلات:

قوله: إِذَا وَضَعْتَ الْمَأْبَدَةَ فَلَا يَقُومُ رَجُلٌ حَتَّى تُرَقَّ الْمَأْبَدَةُ:

په جمع کښې د مغکې پاسيدو معانعت: په حديث کښې يو ادب دا خودلې شوې دې که څوک موړ هم شی نو د ملگرو څخه دې نه پاسيږي چې دوی داسې پريږدي او دې ترې پاسی په دې کښې به هغوی ته شرم محسوس شی چې په مونږ باندې به د زياتی خوړو گمان اوکړی نو کيدې شی هغوی هم د شرم د وجهې پاسی

قوله: وَلَا يَرْقُقُ يَدَهُ وَإِنْ شَبِعَ حَتَّى يَفْرَغَ الْقَوْمُ:

د ملگرو څخه وړاندې د پي کولو څخه معانعت: په اجتماعي خوراک کښې يوسړې ډبل دوست نه وړاندې د خوراک نه لاس رانه کاږي بلکه دا څره پورې دې هسې شغل کوی دې ډپاره چه د شرم د وجهې نور هم خوراک پريږدي

قوله: وَلْيُعْذِرْ:

د مغکې پاسيدو په صورت کښې ملگرو ته عذر وړاندې کول: يعنی که يوسړې زر پاسی ياڅه مجبوری وی نو هغه دې خپلو ملگرو ته معذرت اوکړی او او دې وائی چه روزو تاسو خوړنې ما مخکښې خوړلې ده زه په تادنی کښې يم چرته روان يم دا ځکه چه نورو ملگرو ته نې د شرم وجهې په خوراک کښې مشکل نه وی چه لاندغه وخت پورې دهغوی د خوراک طلب باقی دې مگر دنورو د لاس راښکلود وجهې هغه هم لاس راکاږي

[۳۵۵] نبي عليه السلام او د ټولو څخه روسته پس ځول

۳۵۵- (۱۳) (۱) وَعَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: [۲] «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - إِذَا أَكَلَ مَعَ قَوْمٍ [۳] كَانَ آخِرَهُمْ أَكْلًا». [۴] رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي "شُعَبِ الْإِيمَانِ" مُرْسَلًا.

توجه: [۱] او امام جعفر صادق ابن محمد عليه السلام د خپل پلار يعنی د امام محمد باقر عليه السلام نه روايت کوي، هغه اوويل [۲] رسول الله ﷺ چې به د خلق سره طعام خوړلو، [۳] نو حضور ﷺ به د ټولو نه آخر سړی وو، چی له خوراک نه به یی لاس اخستلو، [۴] دا روايت بيهقي عليه السلام په شعب الايمان کې بطور ارسال نقل کړي دي.

تسهيلات:

قوله: إِذَا أَكَلَ مِمَّ قَوِيرِ كَانَ آخِرُهُمْ أَكْلًا:

د مقتدا دپلره په ملگرو کښې روسته پس کول: ددې حديث په شان ماقبل کښې هم يو حديث تير شو، چه نبی کریم ﷺ به په دسترخوان باندې موجود خلقو نه مخکې خپل لاس مبارک نه ورستو کول بلکه اخر پوري به نې خوراک کولو، او نبی کریم ﷺ به کم خوراک کولو او په دمه دمه به نې کولو، هم دغه شان تر آخر پورې به ټولو سره ناست وو، ځکه چه نور خلق د شرم او حيا دوجهې نه خوراک پرېنږدي.

[۳۵۶] د لوبې باوجود د طعام خوړلو نه تکلفاً انکار کول د دروغ ويلو برابر دي

۳۵۶- (۱۳) [۱] وَعَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيدَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: [۲] «أَتَى النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بِطَعَامٍ [۳] فَعَرَضَ عَلَيْنَا [۴] فَقُلْنَا: لَا نَشْتَبِيهِ. [۵] قَالَ: "لَا تَجْبِئُنَّ جُوعًا وَكَيْبًا"». رَوَاهُ ابْنُ مَاجَةَ.

توجه: [۱] او بي بي اسماء بنت يزيد وايي [۲] چې يوه ورځ نبی کریم ﷺ ته طعام راوړل شو، [۳] او بيا بي هغه طعام زمونږ مخې ته كيخودو [مونږ اگر چې اوږې وو، او د خوړلو خواهش مو وو، خو څرنگه چې عادت دي محض تکلفاً] [۴] مونږ اوويل چې مونږ ته د خوړلو خواهش نشته، [۵] حضور ﷺ (د دي په اوریدو سره) وفرمايل لوږه او دروغ دواړه مه جمع کوي (ابن ماجه)

تسهيلات: قوله: قُلْنَا: لَا نَشْتَبِيهِ. يعنى زمونږ خوراک ته زړه نه کيږي حالانکه زړه ئى وو مطلب دا چه اوگې دې خو په تکلف سره وائى چه اوگې نه يم نو په دې کښې ددو څيزونو نقصان دې يو خو ددنيا چه خوراک ئى اونه کرو بل د آخرت چه دروغ ئى اوويل دادامت د داسې کسانو دپاره تنبيه ده څوک چه داسې کوي

[۳۵۷] په جمع طعام خوړل د برکت باعث دي

۳۵۷- (۱۵) [۱] وَعَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - " [۲] «كُلُوا جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا» [۳] فَإِنَّ الْبِرَّ كَمَةِ الْجَمَاعَةِ»». رَوَاهُ ابْنُ مَاجَةَ.

توجه: [۱] او حضرت عمر ابن خطاب رضی الله وایي چې رسول الله ﷺ وفرمايل [۲] طعام په جمع خورئ، جدا جدا بي مه خورئ، [۳] ځکه چې برکت د جماعت سره وي. (ابن ماجه)

(۱) اخرجه ابن ماجه في السنن كتاب الأطعمة/باب عرض الطعام (رقم- ۳۲۹۸)

(۲) اخرجه ابن ماجه في السنن كتاب الأطعمة/باب الاجتماع على الطعام (رقم- ۳۲۸۷)

[۳۲۵۸] میلمه سره تر کور دروازي پورې تلل

۳۲۵۸- [۱۲۹] (۱) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [۲] «مِنْ السَّنَةِ أَنْ يَخْرُجَ الرَّجُلُ مَعَ ضَيْفِهِ إِلَى بَابِ الدَّارِ». رَوَاهُ ابْنُ مَاجَةَ.

توجه: [۱] او حضرت ابو هريره رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل [۲] دا سنت دي چې سړي د خپل ميلمه (د استقبال کولو يا د رخصتولو) د پاره د کور د دروازي نه تر بهر راووي (ابن ماجه)

۳۲۵۹- [۱۳۰] رَوَاهُ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ فِي "شُعَبِ الْإِيمَانِ" عَنْهُ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ [۳] وَقَالَ فِي إِسْنَادِهِ ضَعْفٌ.

توجه: [۱] او بيهقي رحمته الله عليه په شعب الايمان کې دا روايت د حضرت ابو هريره رضي الله عنه او حضرت ابن عباس رضي الله عنه نه نقل کړي دي [۲] او بيهقي رحمته الله عليه ويلي دي چې د دې په سلسله سند کې ضعف دي

تسهيلات:

قوله: مِنْ السَّنَةِ أَنْ يَخْرُجَ الرَّجُلُ مَعَ ضَيْفِهِ إِلَى بَابِ الدَّارِ

ميلمه دروازي پورې تلل: مطلب دادې چې دمیلمه د رخصت کولويه وخت هغه سره د دروازي پورې تلل د پخواني زمانې يوغادات دي چې دتهذيب او ښه والي يو حصه ده يا مطلب دادې چې ښي کريم فرماني چې دا عمل زما د طريقې مطابق دي.

[۳۲۶۰] د سخاوت والا کورته د خير راتلل

۳۲۶۰- [۱۳۱] (۱) وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [۲] «الْخَيْرُ أَنْ تَزُورَ إِلَى الْبَيْتِ الَّذِي يُؤْكَلُ فِيهِ [۳] مِنَ الشُّفْرَةِ إِلَى سَنَارِ الْبُحَيْرِ». رَوَاهُ ابْنُ مَاجَةَ.

توجه: [۱] او حضرت ابن عباس رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل [۲] په کوم کور کې چې اېه «يلمنوا» طعام خوړل کيږي، هلته خير ايعنی رزق، برکت او ښيگړه دومره په تيزي سره رسيږي [۳] چې په دومره تيزي سره چاره هم د اوبښ قب (بوکا) ته نشي رسيدې، (ابن ماجه)

حل الفان: ① الشُّفْرَةُ: چاره، ② سَنَارُ: قُب، ③ الْبُحَيْرُ: اوبښ

تسهيلات:

قوله: الْخَيْرُ أَنْ تَزُورَ إِلَى الْبَيْتِ الَّذِي يُؤْكَلُ فِيهِ مِنَ الشُّفْرَةِ إِلَى سَنَارِ الْبُحَيْرِ

د اوبښ قېب سره د تشبیه ورکولو وجه: اوبښ چې کله ذبح کولې شی نو د ذبح نه پس د ټولونه اول زر زر دهغه د قېب نه غوښه پرې کولې او پخولې شی او په شوق سره خوړلې شی. په دې

(۱) اخرجه ابن ماجه في السنن كتاب الأضحية/ باب الضيافة (رقم- ۳۲۵۸)

(۲) اخرجه ابن ماجه في السنن كتاب الأضحية/ باب الضيافة (رقم- ۳۲۵۷)

حديث كنبی نی فرمانیلی دی چه دکوم سری په کور کنبی په میلمه باندې خوراک او کرنې شو دهغه کور طرف ته خیر او برکت ددی نه هم زیات زر راخی لکه څنگه چه چاره د ذبح شوی اوبی د قب طرف په تادنی سره راخی

[٢] بَابُ فِي مَتَى يَكُونُ الْمَرْءُ مُضْطَرًّا لِتَحَلُّ لِهَ الْمَيْتَةِ

سړې کله اضطراری حالت ته رسیږي چې دده دپاره مرداره جائز کیږي

وَهَذَا الْبَابُ خَالٍ عَنِ الْفَصْلِ الْأَوَّلِ وَالثَّالِثِ

په دې باب کې فصل اول او فصل دویم نشته

خلاصة الباب:

فيه حديثان كل واحد منهما مشتملان على حكم حالة الإضطرار

په اصل مشکاة کنبی د باب د عدم عنوان وجه: ددې باب لاندې صاحب مشکوة هیڅ عنوان نه دې ترلې لکه چه دا باب د سابقه باب د لواحقاتو څنې دې.

د فصل اول او ثالث د عدم وجود وجه: بله خبره دا چه په دې باب کنبی فصل اول او فصل ثالث دواړه غیب دی صرف فصل ثانی ذکر دې چونکه صاحب مشکوة د مصابیح پیروی کوی اوصاحب مصابیح ته ددې متعلق څه حدیث نه دې ملاؤ شوې لهذا فصل اول نی نه دې لگولې باقی فصل ثالث راوړل د صاحب مصابیح په نیزنشته دې په دې وجه د دې دغی کولو ضرورت نه وو

د مضطر عنوان ور گوښی: که چرې دا باب نه هم وونوڅه ښه به وه دا احادیث به د سابقه باب په فصل ثانی کنبی درج کیدل لیکن چونکه د مضامینو په اعتبار سره دا احادیث بالکل مختلف دی په دې وجه علامه طیبی رحمته الله علیه او ملا علی قاری رحمته الله علیه د باب المضطر عنوان ورکړ وکوم چه ډیر ښه دې

الفصل الثاني

[٣٣١] په حالت اضطراری کنبی د مردارې د خوړلو حکم

«عَنِ الْفَجَّيْرِ الْعَامِرِيِّ - رَحِمَهُ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّهُ أَمَرَ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَقَالَ مَا يَحِلُّ لَنَا مِنَ الْمَيْتَةِ؟ قَالَ: «مَا طَعَّمَكُمْ؟» قَالَ: نَقْتَبِقُ وَنَعْطِبُهُمْ. قَالَ أَبُو نُعَيْمٍ: فَتَرَهُ لِي عَقِبَهُ؟ قَالَ: قَدْ خُذُوا وَقَدْ خُذُوا عَقِبَهُ. قَالَ: «ذَاكَ وَالْبُيُوتُ» [٣٣١] فَأَحَلَّ لَهُمُ الْمَيْتَةَ عَلَى هَذَا الْحَالِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

ترجمه: [٣٣١] د حضرت فجع عامري رحمته الله علیه نه روایت دي چې هغه (یوه ورځ) د حضور صلی الله علیه و آله په خدمت کې حاضر شو، او عرض یې وکړو چه دا اراته اووايه په چې زمونږ د پاره په مرداره

کې څه حلال دي [٢٤] حضور ﷺ و فرمايل (مخکي دا راته او وایه چي) تاسو خلقو ته طعام په کوم مقدار کې ملاویري [٢٥] ما عرض وکړ مونږ ته یوه پیاله شوده په ماښام کې او یوه پیاله شوده په سحر کې ملاویري [٢٥] د حدیث راوی، ابونعیم وایي «زما استاذ او شیخ، حضرت عقبه د نغتبِق اونیصطبح، دا وضاحت کړي دي، [٢٦] چې یوه پیاله شوده په سحر کې او یوه پیاله شوده په ماښام کې [٢٧] ابهر حال رسول الله ﷺ د فجبج ﷺ جواب اوریدو سره و فرمایل د طعام دا مقدار په خپل پلار قسم لورېه واجبوي، (یعنی سحر او ماښام محض یوه یوه پیاله شوه حاصلیدل د لورې د ختمولو او د انساني ژوند د بقاء ذریعه نشي جوړیدی)، [٢٨] حضور ﷺ په دي صورت کې د هغوی د پاره مرداره حلاله کړله (ابوداؤد، حل اللغات: ١٠، تَفْتِيْقُ: اَيْ قَدَرٌ غُدُوَّةٌ: مونږ ته د پښو یوه پیالې سحر ملاویري ① وَتَضْطِيقُ: اَيْ وَقَدَرٌ غَيَّةٌ: اومونږ ته د پښو یوه پیالې ماښام ملاویري ② قَدَرٌ: پیالې، ③ غُدُوَّةٌ: سحر، ④ غَيَّةٌ: ماښام ⑤ وَاَيُّ الْجُوعِ: په الله تعالی قسم دا خو خالص اولگه ده

تسهيلات:

قوله: تَفْتِيْقُ وَتَضْطِيقُ

د مذکوره جملي مطلب: د حدیث راوی ابونعیم وائی زما استاذ عقبه د دې دواړو کلماتو داسې مطلب بیان کړې دې چه د پښو یوه پیالې سحر او یوماښام ملاویدله صبح سحر او غبوق ماښام ته وائی

قوله: ذَاكَ وَاَيُّ الْجُوعِ

د مذکوره جملي مفهوم: ذاک مبتداء ده او الجوع د دې خبردې او وائی په مینځ کښې جمله معترضه قسمیه ده علامه طیبی رحمه الله فرمائی «وَأَيُّ حَمْلَةٍ قَسَمَةٍ مَعْتَرِضَةٍ بَيْنَ الْمَبْتَدَأِ وَالْخَبَرِ طَبِيعِيٌّ» یعنی په الله تعالی قسم دا خو خالص اولگه ده یعنی حالت د اضطرار دې لهذا مرداره او خوره او خان بچ کړه

د اضطرار په تعریف کښې ٢ مذاهب:

① امام مالک رحمه الله امام احمد بن حنبل رحمه الله او په یوقول کښې د امام شافعی رحمه الله په نیزکه یوسرې دخپل طبعي خواش مطابق دومره خوراک نه مومی په کوم سره چه هغه مورشي نودې سړی له مرداره خورل جائز دی د مردارې خورلو اود اضطراری تحقیق باره کښې د دې حضراتو په نیزه یر وسعت دې

② امام ابوحنیفه رحمه الله او په یوقول کښې د امام شافعی رحمه الله په نیزه اضطراری حالت به هغه وخت متحقق کیږي چه سړی ته د اولگې د وجهې د هلاکت خطره وی نویادی مرداره دومره او خوری چه ژوندې باقی پاتې شی صرف د قوت لایموت اورسد رمق د خده پورې

دي او خوري (الكشاف: ١٨/١٩٢)

داول فريق دليل: جمهورو د زير بحث حديث نه استدلال كړې دې په دې كېنې صبا بيگانه يوه پيالى پيو ملاويدو ته هم حالت اضطرار ونيلى شوې دې

داول فريق د دليل جواب: دايوه پيالى د پوره قوم دپاره وه نودا عين اضطرار دې خكه چې ټول قوم په يوه پيالى: چرته مريدي شو

دويم فريق دليل: د حضرت ابو واقد ليشي رضي الله عنه حديث د احنافو دليل دې په كوم كېنې چې راوي د حديث د نبي كريم صلى الله عليه وسلم د ارشاد مطلب دا بيانوي كه تاسو ټوله ورځ او ټوله شپه د خوراك خكاك څه شي بيا نه مومي، دغه شان تاسو ته د سبزي د قسم نه هم څه شي (تر دې چې وابنه او د ونې پاني هم) ميسر نشي، چې تاسو يې خوړي شي او خپل خان وساتلي شي، نو په دې صورت كې به مردار ستاسو د پاره حلال وي.

[۳۳۳] د مخصوصه په حالت كېنې د مردارې د خوړلو حكم

۳۳۳- (۲) (۱) وَعَنْ أَبِي وَقْدٍ اللَّيْثِيِّ (۲) «أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! (۳) إِنَّا نَكُونُ بِأَرْضٍ قَتِيلَيْنَا بَيْنَنَا الْمَخْمَصَةُ (۴) فَمَتَى يَجِئُ لَنَا الْيَتَةُ (۵)؟» قَالَ: «مَا لَمْ تَصْطَلِحُوا أَوْ تَقْتَبُوا (۶) أَوْ تَحْتَفِنُوا بِهَا بَقْلًا (۷) فَشَأْنُكُمْ بِهَا (۸) مَعْنَاهُ: إِذَا لَمْ تَجِدُوا صَبُوحًا أَوْ غُبُوقًا (۹) وَلَمْ تَجِدُوا بَقْلَةً تَأْكُلُونَهَا (۱۰) حَلَّتْ لَكُمْ الْيَتَةُ». رَوَاهُ الدَّارِمِيُّ.

توجه: (۱) او حضرت ابو واقد ليشي رضي الله عنه وايي (۲) چې يو سړي عرض وكړو چې يا رسول الله صلى الله عليه وسلم (۳) مونږ كله داسې زمكه (يعنې داسې ځای) ته رسو، چې (هلته مونږ ته د خوراك د پاره هېڅ نه ملاويږي، چې د هغه په وجه) مونږ د مخصوصه (لوږې) په حالت كې مبتلا كيږو، (۴) په دې صورت كې مردار خوړل زموږ د پاره كله حلال كيږي؟ (۵) حضور صلى الله عليه وسلم وفرمايل هر كله چې تاسو تر سحر يا تر ماښامه د خوراك خكاك څه شي بيا نه مومي، (په هغه زمكه) يعنې په هغه ځاي كې كوم ځاي چې تاسو يې (۶) د سبزي د قسم نه هم څه شي تاسو ته ملاو نشي، (احصل دا چې تاسو ته څه داسې شي ميسر نشي، چې لوږه ختمونكي يا نس (څپه) ته سحره وركونكي وي) (۷) نو ستاسو حالت به د مردارې سره متعلق وي، (يعنې په داسې صورت پيش راتلو به مرداره خوړل ستاسو د پاره حلال وي)، (اوس د دې نه پس راوي د حديث ماحصل بيانوي چې) (۸) د دې ارشاد گرامي مطلب دا دي كه تاسو ټوله ورځ او ټوله شپه د خوراك خكاك څه شي بيا نه مومي، (۹) دغه شان تاسو ته د سبزي د قسم نه هم څه شي (تر دې چې وابنه او د ونې پاني هم) ميسر نشي، چې تاسو يې خوړي شي (او خپل خان وساتلي شي) (۱۰) نو په دې صورت كې به مردار ستاسو د پاره حلال وي (دارمي)

هل اللغات: ① التَّخَصُّصُ: دلوری حالت، اضطراری حالت، ② مَا نَصَّطُوا: تر سحره پوری، ③ أَوْ تَقْتَبُوا: یا تر مابنامه پوری، ④ أَوْ تَحْتَفِنُوا: یا حاصل نه شی تاسو ته، ⑤ بَقْلًا: سبزی، ⑥ فَأَنْتُمْ بِهَا: نو ستاسو حالت به ددې په شان وی، حالت اضطراری به وی، ⑦ صُوبًا: سحروخت، ⑧ غُبُوقًا: مابنام وخت، ⑨ بَقْلَةً: سبزیانی

تسهيلات:

قوله: إِنْ أَنْكَوْتُ بِأَرْضٍ فَتَصَيَّبْنَا بِهَا التَّخَصُّصُ:

د اضطرار غو صورتونه دي. ① د ولېري د وجهې مرگ ته نژدې كيدل

② يو ظالم كس بل كس نه اووانی كه دا حرام خيز دې اونه خوړلو نو قتل كوم دې
 ③ يو ظالم كس بل كس نه اووانی كه دا حرام خيز دې اونه خوړلو نو ستا مور پلار قتل كوم دې
 د اجازت ملاويدو څخه پس د دوو څيزونو جواب:

① نه به په مرداره خوند اخلی

② نه به د ضرورت څخه زیاته خوری.

ددې نه دا معلومه شوه چه حرمت بحاله باقی وی صرف د عارضی اضطرار په وجه مباح كړې شوې دې.

د مقدار دوه صورتونه: باقی په څومره مقدار كښې خوړل جائز دي نو په دې كښې دوه صورتونه دی ① دومره خوراك كول پكار دی چه د مرگ نه بچ پاتي شي او ولېږه ختمه نشي ② دومره خوراك كول پكار دي چه ولېږه ختمه شی دولېږې نه زیات دې هرگز ونه خوړلې شی د حدیثینو په مینځ كښې تعارض: په دې حدیث كښې او په ماقبل حدیث كښې تعارض دې، ځكه چه په دې حدیث كښې ذكر دي چه تر كومه پوري ستا گزاره په گیاه (وابنوه) باندې كېږي نو مرداره مه خوره، او په ماقبل حدیث كښې ذكر دی چه د پيو يو پياله سحر او مابنام ملاوېږي نو دا اضطراری حالت دې او مرداره خوړل جائز دي، نو په دواړه احادیثو كښې تعارض دې؟

د تعارض جواب: په دې حدیث كښې چه كوم ذكر دې هغه د اضطرار يو حد دې چه گیاه ملاوېږي نو گیاه د خورې او مرداره دې نه خوری

او د ماقبل حدیث جواب دا دې چه هلته يوه پياله ټول قوم ته څنگه رسيدله، يعنی يو يو گوټ هم نه رسيدلو، نو هلته د اضطرار حالت موجود وو، لهذا په دواړو رواياتو كښې هيڅ تعارض نشته

[٣] بَابُ الْأَشْرَبَةِ

دَحْكُلُوذْ خِيَزُو نَوِيَّان

مُخَلَّصَةُ الْبَابِ:

فيه ثلاثة وعشرون حديثاً مشتملة على عشر مسائل:

- ① حكم التنفس في الشراب: ١، ٤.
- ② حكم الشرب من لم السقاء: ٢، ٣، ١٩.
- ③ النهي عن الشرب قائماً: ٤، ٥.
- ④ جواز الشرب في بعض الأوقات قائماً: ٦، ٧، ١٣، ١٤.
- ⑤ شرب الماء المخلوط بالحليب: ٨، ١١.
- ⑥ النهي عن الشرب في آية الفضة والذهب: ٩، ١٠، ٢٣.
- ⑦ إعطاء الإناء لصاحب اليمين في السقاية: ١١، ١٢.
- ⑧ النهي عن التنفس في الإناء: ١٥، ١٦، ١٧، ١٨.
- ⑨ أحب الماء إلى رسول الله الحلو البارد: ٨، ٢٠، ٢٢.
- ⑩ فضيلة شرب اللبن: ٢١.

د باب ما قبل سره ربط: مشروب چونکه د طعام تابع وی په دې وجه د کتاب الاطعمه په ذیل کښې نې تابع ذکر کړو اولباس د طعام تابع نه ووبه دې وجه نې هغه د جدا کتاب په عنوان کښې ذکر کړو

قوله: أَشْرَبَةُ

داشربة لغوی معنی: د شراب جمع ده اوشراب د مشروب په معنی کښې دې مشروب هر یو د خکلو خیزه ونیلې شی که هغه اوبه وی که نیبذ وی شربت وی یا جوس وی

په دې باب کښې د مشروباتو احکام حلال او حرام جواز او کراهت وغیره بیان کولې شی

الْفَصْلُ الْأَوَّلُ

[٢٣٣] اوبه په درې ساکها نو خکل

٢٣٣- [١] (١) عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [٢] «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَتَنَفَّسُ فِي الشَّرَابِ ثَلَاثًا مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ. [٣] وَآذُ مُسْلِمٍ فِي رِوَايَتَيْنِ [٤] وَيَقُولُ: "إِنَّهُ أَرَوَى وَأَبْرَأُ وَأَمْرٌ».

(١) أخرجه البخاري في كتاب الأشربة/باب الكرع في الحوض (رقم-٥٦٢١) ومسلم في كتاب الأشربة/باب كراهة التنفس في نفس الإناء، واستحباب التنفس ثلاثاً خارج الإناء (رقم-١٢٣ - ٢٠٢٨) وأبو داود في كتاب الأطعمة/باب في أكل الثوم (رقم-٣٨٢٧) والترمذي في كتاب الأشربة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في الرخصة في الشرب قائماً (رقم-١٨٨٢) واحمد في المسند: ٢/١١٧

ترجمه: [۱] حضرت انس رضی اللہ عنہ وایي [۲] چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم به د اوبو د خکلو په مینځ کې دري خلي ساه اخستله ،بخاري ، مسلم [۳] او مسلم رضی اللہ عنہ په يو روايت کې دا الفاظ هم نقل کړي دي [۴] او حضور صلی اللہ علیہ وسلم به فرمايل چې داسې اېه خو ساه کې اوبه خکله ا په ښه شان خړوب کوی ، او تنده وژني ، بدن ته صحت بخښي ، او ښه هضميږي ، او معدي ته په ډيري اساني سره ځي

حل الفات: ① یتنفس: ساه به نې اخستله ، ② ازوی: په ښه شان سره خړوب کوی ③ أنرا: تنده وژني ، بدن ته سحت ورکوی ④ أمرأ: أي اقوی هضمأ به آسانه هضميږي ، معدي ته په آسانه رسيږي

تجلیات:

قوله: یتنفس فی الشراب ثلاثاً:

د ساه اخستلو دوه طریقې: ① په درې ساگانو باندې اوبه خکل سنت دی لکه څنگه چې په دې حديث کښې ذکر دی خودا غالب احوالو خبره ده

② په دوو ساگانو باندې اوبه خکل هم منقول دی په دې کښې څه کراهت نشته بلکه سنت دې د ترمذی شریف په يو روايت کښې په دوو ساگانو باندې د خکلو خبره هم ملایيږي هغه هم کله کله شوی دی

په یو بل حديث کښې دی چه اوبه د اوبښ په شان مه څکنی بلکه په دوو ساگانو یو په دريو ساگانو باندې څکنی په دې کښې هم د دوو ساگانو ذکر دې (مرقات)

قوله: هو أمرأ ازوی:

د مذکوره کلماتو لغوی معنی: د هو مرجع یا خو تعدد نفس دې یا تثلیث دې أمرأ المرطع مخرج ماخوذ دې کله چه خوراک د معدي موافقت او کړی یعنی په ښه شان سره هضم شی په فارسی کښې د دې معنی گواره تر دې اروی ری نه ماخوذ دې د کوم معنی چه تنده زیاته ماتونکې په فارسی کښې د دې معنی ده زیاده سیراب کننده

د حدیث مفهوم: د حدیث شریف معنی داسی دغه شان په دريو ساگانو کښې خکل ډیر مزیدار او مرض عطش نه براءت او سلامتیا ذریعه ده یعنی د تندې د پاره ډیر دافع او د هضم د پاره ډیر معین او مددگار دې د معدي د پاره د ضعف علامت هم نه دې اود معدي د حرارت د پاره نافع هم دې افعال التفضیل صیغه په دې باندې دال دې دا خصوصیات د تعدد نفس او د تثلیث نتیجه ده لهذا په یو ساه خکل به خړوبالې هم نه کوی او مزیدار به هم نه وی اود معدي د پاره مضر دی

په درې ساگانو اوبو خکلو کښې: ① د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم په دې عمل سره د اوبو خکلو طریقه او ادب معلوم شو چه کله اوبه خکل وی نو په دريو ساگانو خکل پکار دی

② درې ساگانوياندي اوبه ځکلوسره په اوبه بڼه هم معلومېږي او مريدل به هم کيږي که د دې په مقابلې کښې په يوه ساه اوبه اوڅکلې شي نواول خو حضور پاک د داسې ځکلونه ممانعت فرمايلي دي چه دغه شان ځکلو کښې څاروو سره تشبه ده بل د ابن عباس په قول دا د شيطان طريقه هم ده.

③ په يوه ساه اوبه ځکلپه وجه د څلو معده دوجه د نقصان قوی اندېښنه ده چه کله د معدې په سخت حرارت په وخت کښې يودم اوبه معدې ته اورسي نو د معدې د پاره به ډير نقصاني وي.

④ په مرئي کښې اوبه اينختلې شي په کوم سره چه د مرگ قوی ويږه ده بل دا چه په يوه ساه اوبه ځکلوسره داهم امکان دي چه د ضرورت نه زياتې اوبه اوڅکلې شي نوهغه به يقيناً نقصاني وي.

په يوه ساه د اوبو ځکلو حکم: جمهور علما کرام په يوه ساه اوبه ځکل مکروه تنزيهي او خلاف اولي گرځوي او امام مالک، ابن المسيب، عطاء بن ابي رباح، عمر بن عبدالعزيز د جواز بلاکراحت قائل دي. بهر حال دواړه قسم روايات وارد دي مثلاً د زيد ابن ارقم روايت کان يشرب صلى الله عليه وسلم بنفيس واحد رواه ابو الشخړ وکذا حديث قتادة مرفوعاً اذا شرب أحدكم فليشرب بنفس واحد رواه الحاكم وصححه وغيره وغيره.

[۳۳۳] د مشک د څلي څخه د اوبو ځکلو ممانعت

۳۳۳- [۲] (۱) وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: «مَنْ شَرِبَ مِنْ مَشْكٍ دَخَلَ فِي الْقَبْرِ مِنْ فِي الْيَقَاءِ». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

ترجمه: ۱ او حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما وايي چې رسول الله ﷺ د مشک د څلي نه د اوبو د ځکلو نه منع فرمايلي ده. (بخاري مسلم)

حل التفات: ① فی الیقاء: "ای من قبر القربة" د مشکیزې څلي سره څله لگول او د هغې نه اوبه ځکل

تسهيلات:

قوله: مَنْ فِي الْيَقَاءِ:

د مشکیزې څخه په څله د اوبو ځکلو نقصانات: ① فی لفظ مشدد دې اصل کښې د فوه نه دې کوم چه د فم په معنی کښې دې "ای من قبر القربة" د مشکیزې څلي سره څله لگول او د هغې نه اوبه ځکل دې څخه منع کړې شوې ده ځکه چه ممکن دی چه د مشکیزې څله کښې څه گند

(۱) اخرجه البخاري فی کتاب الاشبہ/باب الشرب من فم السقاء (رقم- ۵۶۲۹) وابوداود فی کتاب الاشبہ/باب الشرب من فی السقاء (رقم- ۳۷۱۹) والنسائي فی کتاب الضحايا/باب النهي عن لبن الجلالة (رقم- ۴۴۴۸) وابن ماجه فی کتاب الاشبہ/باب الشرب، من فی السقاء (رقم- ۳۴۲۱) واحمد فی المسند: ۲۲۶/۱

یا مودی خیز یا چینجی وغیرہ پت پروت وی یا دنتہ پہ اوبو کنبی خہ لال بیگ یا گندگی وی
 ① پہ پتو سترگو باندی خکلو سرہ ہفہ خلی تہ لاری بل دا چہ اوبہ دمشکیزی د تیار
 نہ د خیتی تیار تہ یو دم ورا وولو سرہ د معدی د خرابیدو خطرہ ہم دہ
 ② پہ یوہ ساه سرہ اوبہ ورا وولو کنبی گیس دنتہ لاری چہ د صحت د پارہ مضر کیدی شی
 ③ دغہ شان خکلو سرہ اکثر پہ کپرو باندی اوبہ تونیروی پیرہ لمدیروی
 ④ کلہ کلہ د خلی نہ د خوراک ذری د اوبو پہ لوہی کنبی ویریوخی کوم چہ د نظافت
 خلاف دی

① نبی کریم د دے نہ منع فرمائیلی دہ اودا د مسنون طریقی خلاف دی دمشکیزی پہ شان
 داحکم د لوتی ہم دے تہیلٹی نلکی بوتل یا د ہرہفہ لوہی ہم دے د کوم د دنتہ حالت چہ
 علم نہ وی دے پسے حدیث تشریح او توضیح ہم دغہ شان دہ
اشکال: ہم د دے باب راتلونکی حدیث نمبر (۴۲۸۱) کنبی حضرت کبشہ رضی اللہ عنہ فرمائی چہ
 نبی کریم دمشکیزی د خلی نہ پخپلہ اوبہ خکلی دی نو د دے تعارض خہ جواب دے؟
د اشکال دے جواب: ① چہ یوہ وپہ مشکیزہ وی یوہ لویہ وی د وپہ نہ نبی کریم اوبہ
 خکلی دی پہ کوم کنبی چہ پہ یقینی توگہ د خہ مودی حشراتو د وجہی نہ خطرہ نہ وہ
 ② پہ وخت د ضرورت او مجبوری داسی کول جائز دی گئی نہ
 ③ عام عادت جو پو ل ممنوع دی دیوخل نیم خکلو گنجانش شتہ دے

[۳۸۵] د مشک د خلی راتا وولو سرہ د اوبو خکلو ممانعت

۳۸۵- [۳] (۱) وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: ^[۱] «نَهَى رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -
 عَنْ اخْتِنَاثِ الْأَسْقِيَةِ» ^[۲] زَادَنِي رَوَايَةٌ: "وَاخْتِنَاثُهَا" ^[۳] أَنْ يَغْلَبَ رَأْسُهَا، ثُمَّ يُشْرَبُ مِنْهُ. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

ترجمہ: ① او حضرت ابو سعید خدری رضی اللہ عنہ وایی ^[۲] چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم د مشک د خلی
 تاؤلو سرہ د اوبو د خکلو نہ منع فرمایلی دہ ^[۳] او راوی پہ یو روایت کہ دا الفاظ ہم نقل
 کری دی چہ د مشک د خلی د تاؤلو نہ مطلب دا دی ^[۴] چہ د ہفہ مشک سر (یعنی خلہ)
 راتاؤ کرل شی. او بیا د ہفہ نہ اوبہ او خکل شی (بخاری مسلم)
حل الفتا: ① اختنات: دا دخت نہ دے د مشکیزی خولہ راتا وولو سرہ اوبہ خکل ② الأسقية:
 مشکیزی.

۱) أخرجه البخاری فی کتاب الأثرية / باب اختنات الأسقية (رقم- ۵۶۲۵) ومسلم فی کتاب الأثرية / باب آداب الطعام
 والشراب وأحكامها (رقم- ۱۱۱ - ۲۰۲۳) و ابو داود فی کتاب الأثرية / باب فی اختنات الأسقية (رقم- ۳۷۲۰) والنسائی
 فی کتاب الأثرية عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ما جاء فی النهی عن اختنات الأسقية (رقم- ۱۸۹۰) وابن ماجه
 فی کتاب الأثرية / باب اختنات الأسقية (رقم- ۳۴۱۸) واحمد فی المسند: ۶۷/۳

تسهيلات:

قوله: عَنْ اخْتِثَابِ الْأَشْرَبَةِ:

نوح: به مشک باندې ځله لگولوسره د ابوڅکلو نقصانات د وړاندې حديث نمبر (٢١٢٤) په وضاحت کښې تیر شو

[٣٣] په ولاړه د ابوڅکلو حکم

٣٣- [٣] (٣) وَعَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - **«أَنَّهُ تَنَهَى أَنْ يَشْرَبَ الرَّجُلُ قَابِئًا»**. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: ١ او حضرت انس رضي الله عنه د نبی کریم صلی الله علیه و سلم نه نقل کوي چې حضور صلی الله علیه و سلم د دې نه منع فرمایلي ده، چې یو سړي دې په ولاړه اوبه وڅکي. (مسلم)

تسهيلات:

قوله: أَنَّهُ تَنَهَى أَنْ يَشْرَبَ الرَّجُلُ قَابِئًا:

په ولاړه د ابوڅکلو کړاوت: په دې حديث کښې په ولاړه باندې د ابوڅکلو د ممانعت ذکر دې اودې سره روايت کښې دی چه که چا په هيره سره داسې اوکړه نو هغه له پکار دې چه اوبه دې قې کړی ددې په شان د احاديثو تعلق د اصل او د قاعدې سره دې چه د شريعت قاعده هم دغه ده چه اوبه په ناستې اوڅکلې شی اوهم دغه د نبی کریم عادت شريف هم وو او ذات محمدی عمل هم په دې باندې دې.

په احاديثو کښې تعارض: د مشکاة په فصل ثانی کښې د حضرت ابن عمر رضي الله عنه حديث نمبر (٢٢٧٥)، کښې په ولاړه د ابوڅکلو ذکر موجود دي

د تعارض اووه جواونه: ① قاضي عياض فرماني چه په ولاړه د ابوڅکلو ممانعت د اولی او د بهتر طريقې د تعليم او ددې په خلاف کولو باندې د تاديپ او د تنبيه په توگه دې نهی تحریمی نه ده

② شرب قائماً و الاروايات ضعيف دي

③ بعضی حضراتو فرمایلي دي چه د نهی والا احاديث د جواز په احاديثو سره منسوخ شوي دي. يعنی اول په ولاړه ابوڅکلو ممانعت وو نو ورستو بيا دا ممانعت منسوخ شو

④ جواز والا احاديثو لره به په نهی والا احاديثو باندې ترجيح حاصل وي، ځکه چه د جواز احاديث د نهی د احاديثو په مقابله کښې أقوى او أثبت دي

(اخرجه مسلم في كتاب الأشربة / باب كراهية الشرب قائماً (رقم ١١٣ - ٢٠٢٤) و ابوداود في كتاب الأشربة / باب في الشرب قائماً (رقم ٣٧١٧) و الترمذی في كتاب الأشربة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء في النهي عن الشرب قائماً (رقم ١٨٧٩) وابن ماجه في كتاب الصيد / باب ما ينهى عن قتله (رقم ٣٢٢٤) و احمد في السند: ١٦٩/٣)

① بعضی حضراتو فرمائیلی دی چه احادیث نهی نه نهی تنزیهی مراد ده کوم چه د جواز منافی هم نه ده

② بعضی حضراتو فرمائیلی دی چه احادیث نهی په طبی نقصان او احادیث جواز په اباحت شرعی باندې محمول دې

③ په ولاړه اوبه ځکل ممنوع دي لیکن دوه قسمه اوبه ترینه مستثنی دې
الف، د زمزم اوبه «ب» د اودس نه پاتې شوي اوبه

اشکال: په ترمذی کښې د عبدالله بن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دي
عَنْ ثَائِبٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ كُنَّا نَأْكُلُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ نُمِشُّ وَنَتَرَبُّ وَنَحْنُ قِيَامٌ

په دې حدیث کښې خو په ولاړه او په روانه د اوبو ځکلوثیوت دې اوبه حدیث الباب کښې په ولاړه د اوبو ځکلو ممانعت دې دا ښکاره تعارض دې دغه علامه ابن نجیم او علامه شامی رحمهما تصریح کړې ده چه په لارو کوڅو کښې د خلقو په وړاندې په ښکاره خوراک څنک کول د قلت مروت په وجه مسقط شهادت دی نو بیا د صحابه کرامو حضراتو نه دا عمل څنگه اومندلي شو. علما کرامو دې مختلف جوابونه ورکړي دی

دا اشکال جوابونه: ① ممکن دی چه دا د سفر د حالت واقعه وی علما کرامو حضراتو د تندنی اود سفر په وجه باندې په لارو کښې د خوراک اجازت ورکړې دې

② دراصل مسقط شهادت هغه اموردی چه د مروت مخل وی او بې مروت سړې د دروغو شهادت ورکولو کښې متهم بالکذب وی او صحابه کرام رحمهم په امتثال د اوامرو په اجتناب د نواهی کښې د ټولونه وړاندیوالې کونکی وو د هغوی عدالت د مسلمات نه وو په هغوی باندې نور خلق نه شی قیاس کولی

③ حضرت گنګوهی رحمهم فرمائی چې مسقط شهادت خو په بازارونو کښې خوراک کول دی او دلته په روایت کښې د دې تصریح نشته

④ بعضو فرمائیلی دی چه که یوسړې په بازارونو او سړکونو کښې خوراک کوی خو فاضی د هغه باره کښې معلومات لری چه دې دروغ نه وائی اود هغه شهادت قبول کړی نو څه بدیت نشته ځکه چه د قاضی علم د ده د ظاهر حال د پاره دافع کیدې شی بهر حال صحابه کرام حضرات د سر نه واخله ترخپو پورې عدول دی کما قال النبی صلی الله علیه وسلم الصعابة کلهم عدول د هغوی شهادت ماشیاً وقانماً په خوراک سره نه ساقطیږی

[٣٨٤] په ولاړه د خکلي شوي اوبو د الې کولو حکم

[٣٨٤] - (٥) [١] وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - [٢] «لَا يَشْرَبُ أَحَدٌ مِنْكُمْ قَابًا [٣] قَدْ لَبَسَ مِنْكُمْ فَلْيَتَّقِ» [٤]. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: [١] او حضرت ابو هريره رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل [٢] په تاسو کې دي هيڅوک په ولاړه اوبه نه خکي، [٣] که چا په هيره په ولاړه اوبه اوخکلي، نو هغه ته پکار دي چې هغه قي کړي، (مسلم)

حل اللغات: ① فَلْيَتَّقِ: هغه دې قې کړي

تسهيلات:

نوت: په ولاړه د اوبو خکلو پوره تفصيل ددې څخه وړاندې د حديث نمبر (٢٢٩٧)، په تشریح کښې تير شو

[٣٨٨] نبي کریم صلى الله عليه وسلم د زمزم اوبه په ولاړه اوخکلي

[٣٨٨] - (١٦) [١] وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: [٢] «أَتَيْتُ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بِذَلُومٍ مَاءِ زَمْزَمَ [٣] فَشَرِبَ وَهُوَ قَابِرٌ [٤]. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: [١] او حضرت ابن عباس رضي الله عنهما ويلي دي چې ما د نبي کریم صلى الله عليه وسلم په خدمت کې د زمزم د اوبو يوه ډولچه راوړه، [٢] حضور صلى الله عليه وسلم هغه په داسې حالت کې اوخکلي چې هغه ولاړ وو. بخاري و مسلم،

تسهيلات:

قوله: بِذَلُومٍ مَاءِ زَمْزَمَ، فَشَرِبَ وَهُوَ قَابِرٌ:

تعارف: په ډيرو رواياتو کښې په ولاړه د اوبو خکلو نه ممانعت راغلي دي او په دي حديث کښې جواز معلومېږي؟

د تعارف پټنه جواوېه: ① په ولاړه د اوبو خکلو نه د زمزم او د اودس نه پاتي شوي اوبه مستثنی دي

① د نبي کریم صلى الله عليه وسلم په ولاړه زمزم خکلو تېرک دپاره وو

② د نبي کریم صلى الله عليه وسلم په ولاړه زمزم خکلو د عذر په وجه وو او هغه عذر اژدهام او رش وو

③ نبي کریم صلى الله عليه وسلم چه کوم ځاني کښې زمزم خکلو هغه ځاني کښې ختي وغیره وي نو ځکه

(١) اخرجه مسلم في كتاب الأشربة / باب كراهية الشرب قانتا (رقم - ١١٦ - (٢٠٢٦)

(٢) اخرجه البخاري في كتاب الأشربة / باب الشرب قانتا (رقم - ٥٦١٧) و مسلم في كتاب الأشربة / باب في الشرب من زمزم قانتا (رقم - ١٢٠ - (٢٠٢٧) والترمذي في كتاب الأشربة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء في الرخصة في الشرب قانتا (رقم - ١٨٨٢) وابن ماجه في كتاب الأشربة / باب الشرب، من في السقاء (رقم - ٣٤٢١)

نی به ولازه او خکلی

۵) نبی کریم ﷺ د جواز بیان دپاره به ولازه اوبه او خکلی

د زمزم د ځکلو طریقه او آداب: ددې متعلق د علما، کرامو مختلف اقوال دي

۱) د بعضې حضراتو په نیز زمزم د عام اوبو په شان په ناسته ځکل پکار دي او دا هم طریقه افضله ده او نبی کریم ﷺ چه په ولازه ځکلی وې د هغې توجیحات بیان شول

۲) بعضې حضرات فرماني چه په ولازه او په ناسته ځکل دواړه برابر دی

۳) د اکثر علماو په نیز زمزم په ولازه ځکل افضل دي

۴) د زمزم ځکلو په وخت مخ قبلې طرف ته کول پکار دی

۵) اوبه په دری ساگانو سره ځکل، او هر ځل په شروع کېنې بسم الله ونیل او په اخر کېنې الحمد لله ونیل

۶) څه په مړه خيته (دیرې) ځکل او زمزم هميشه په ولازه ځکل لازم گنځل غلط دی

زمزم د دعا د قبلیدو او شفاء دپاره: د زمزم ځکلو یو مجرب عمل دا دې چه زمزم ځکلو په وخت کېنې چه کومه دعا وکړلې شي هغه قبليري، او د بعضې علماو په نیز دا عمل هم مجرب دې چه زمزم ځکلو په وخت کېنې چه د کومې بيمارۍ نه د شفاء نیت وکړي شي نو الله تعالی د هغې بيمارۍ نه شفاء ورکوي

د زمزم ځکلو دعا: "اللهم انی استلک علما نافعاً ورزقاً واسعاً وشفاء من کل داء"

[۳۳۳] د اودس نه پاتې شوې اوبه په ولازه ځکل

۳۳۳- [۴] (۱) وَعَنْ عَلِيٍّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: ^۱ «أَنَّهُ صَلَّى الظُّهْرَ ^۲ ثُمَّ قَعَدَ فِي حَوَائِجِ النَّاسِ فِي رَحْبَةِ الْكُوفَةِ ^۳ حَتَّى جَعَزَتْ صَلَاةُ الْعَصْرِ ^۴ ثُمَّ أَتَى بِمَاءٍ، فَشَرِبَ ^۵ وَغَسَلَ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ ^۶ وَذَكَرَ أَسْمَاءَ وَجَلِيهَ ^۷ ثُمَّ قَامَ فَشَرِبَ فَضْلَهُ وَهُوَ قَائِمٌ ^۸ ثُمَّ قَالَ: إِنَّ أَنَا لَكُرْهُونَ الشَّرْبِ قَائِمًا ^۹ وَإِنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - صَعَرَ مِثْلَ مَا صَنَعْتُ». رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ

توجه: ۱) او د حضرت علي رضی الله عنه نه روایت دي! چې ایوه وځ! هغه د ماسپښین مونه وکړو ۲) بیا د خلقو د معاملاتو او د مقدماتو د فیصله کولو د پاره د کوفې په یو بلند او کشاده ځای خپل مجلس قائم کړو او د هغه خلقو جگړې او معاملي اوریدو اوریدو سره یې فیصلې کولې! ۳) تر دې چې د مازیگر وخت راغې ۴) هر کله چې د اودس د پاره اوبه راوړل شوي، نو هغه اوبو نه یې او خکلی ۵) او بیایي د اودس د پاره خپل مخ اولاسونه اوښخل ۶) او راوي دا ذکر وکړو چې هغه د خپل سر مسح وکړله، او خپلې پښې یې اوښخلې ۷) د دې نه پس حضرت علي رضی الله عنه ودریدلو او د اودس نه پاتې شوي اوبه یې په

داسې حالت کې اوڅکلي چې ولاړ وو، [۱] بيا يې وفرمايل چې بعضې خلق په ولاړه اوبه څکل په کراحت معمول کوي، ايمنی دا گڼي چې په ولاړه اوبه څکل مکروه دي. [۲] حالانکه حقيقت دا دي چې نبي کریم ﷺ داسې کړي دي څرنگه چې اوس ماوکړل بخاري حل اللغات: ① رَحَبَةً: اوچت فراخه ځاني

تسهيلات:

قوله: صَمٌّ مِثْلَ مَا صَنَعْتُ:

دوه قسمه اوبه په ولاړه د څکل جواز: حضرت علي رضی الله عنه داخودل غواړي چه ماڅنگه داودس نه پاتې شوې اوبه اوڅکلي هم داسې عمل نبي کریم ﷺ کړې وو بهر حال ددې نه عام اوبه په ولاړه د څکلود جواز خبره نه ثابتېږي ځکه چه دزمزم اود اودس د اوبوصورت خړه استثنائي صورتونه دي.

[۳۷۷] په مشک کښې د شپه تيره کړې اوبو څکل

۳۷۷- [۱] [۸] (۱) [۱] وَعَنْ جَابِرٍ، «أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - دَخَلَ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ، وَمَعَهُ صَاجِبٌ لَهُ، فَسَلَّمَ قَرْدَ الرَّجُلِ، وَهُوَ يَحْمِلُ الْمَاءَ فِي حَابِطٍ، [۲] فَقَالَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنْ كَانَ عِنْدَكَ مَاءٌ بَاتَ فِي شَيْءٍ، [۳] لَمْ يَلَاكَ رَغَاءٌ؟" [۴] فَقَالَ: عِنْدِي مَاءٌ بَاتَ فِي شَيْءٍ، [۵] فَأَنْطَلِقُ إِلَى الْغَرِيشِ، [۶] فَسَكَبَ فِي قَدْرٍ مَاءً.

توجه: [۱] او حضرت جابر رضی الله عنه راوي دي چې (اوبه ورځ) نبي کریم ﷺ د يو انصاري يعني د ابو الهيثم رضی الله عنه چې د هغه ذکر مخکې هم تير شوي دی باغ ته تشریف بوږنو. [۲] حضور ﷺ سره يو صحابي احضرت ابوبکر صديق رضی الله عنه هم ملگري وو. [۳] حضور ﷺ باغ ته رسيدو سره سلام عليك وکړو هغه انصاري چې هغه باغ يې اوبه کولو. [۴] حضور ﷺ د سلام جواب يې ورکړ [۵] نبي کریم ﷺ هغه ته وفرمايل که تا سره په پخواني مشک کې اوبه وي چې شپه پرې تيره شوي وي، (نو رايې وړه، چې مونږ يې وڅښو) [۶] او که تا سره داسې اوبه نه وي، نو بيا به مونږ په روانو اوبو ځله لگولو سره اوبه وڅښو. [۷] هغه عرض وکړو چې هو. زما په دي پخواني مشک کې داسې اوبه موجودي دي، چه شپه پرې تيره شوې ده [۸] نو هغه جونگري ته لاړلو، اچې هغه يې په باغ کې جوړه کړي وه. [۹] او پيالي کې يې اوبه واچولې

حل اللغات: ① يَحْمِلُ الْمَاءَ: اوبه خور نه کولو، باغ ته نه اوبه ورکولې. ② يَاتَ: چه شپه پرې تيره شوې وي ③ شَيْءٌ: زړه مشکيزه ④ رَغَاءٌ: تالاب يا نهر سره ځله لگولوباندې اوبه څکل ⑤ الْغَرِيشِ: جونگړه، سپر، ⑥ فَسَكَبَ: وانهې چولې، ⑦ قَدْرٍ: پيالي.

(۱) أخرجه البخاري في كتاب الأثرية باب شوب اللين بالماء (رقم ۵۶۱۳) وابوداود كتاب الأثرية باب في الكرم (رقم ۳۷۲۴) واحمد في المسند: ۳/۳۲۵.

﴿ثُمَّ حَلَبَ عَلَيْهِ مِنْ دَاجٍ﴾ فَقَرَّبَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - ﴿ثُمَّ أَعَادَ فَقَرَّبَ الرَّجُلُ الَّذِي جَاءَ مَعَهُ﴾. (رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ).

ترجمہ: ﴿او بیا پہ ہفہ پیالی کھی بی د کور د ساتلی بزې جیلې، شوده بی، ولوشل، او ہفہ پیالہ بی د حضور ﷺ پہ خدمت کھی پیش کره﴾ ﴿۱۰۷﴾ چې نبی کریم ﷺ او خکلی، ﴿۱۰۸﴾ د دې نه پس ہفہ انصاری د مخکني په شان یوه بله پیالہ راوړله، چې ہفہ صاحب او خکله کوم چې د نبی کریم ﷺ سره ملگري راغلي وو (بخاری،

حل الفات: ﴿حَلَبَ﴾: اونی لوشله، ﴿دَاجٍ﴾: په کور کښې ساتلې شوې جیلې:

تسلیات:

قوله: وَمَعَهُ صَاحِبٌ لَهُ:

د رجل په مصداق کښې دوه احتمالات: ﴿۱﴾ شارحین حضرات لیکي چه د دې نه حضرت ابوبکر صدیق رضی اللہ عنہ مراد دې ځکه چه هغوی الله تعالی د صاحب په لقب سره یاد کړې دې (ذَقُونْ لِصَاحِبِهِ)

﴿۲﴾ حافظ فضل محمد صاحب فرمائی: د شارحینو قول په سرسترگو باندې قبول دې لیکن ماچه په خپل زړه او دماغو باندې څومره زور ورکړو هم دومره دماغوانکار او کړو چه دا سرې صدیق اکبر رضی اللہ عنہ وی ځکه چه ددې حدیث په آخره کښې "فَقَرَّبَ الرَّجُلُ الَّذِي جَاءَ مَعَهُ" داسې الفاظ د صدیق اکبر رضی اللہ عنہ دپاره څنگه استعمالیدې شی دا خود یو غیر معروف اجنبی سرې د استعمال الفاظ دی والله اعلم

قوله: إِنَّكَ مَعَهُ فِي شَتَّى الْأَكْرَفَاتِ:

د نبی علیه السلام په مشک کښې شپه تیره کړې اوبه خوښول: یوکرت رسول الله ﷺ سره د یو صحابی د یو انصاری باغ ته لاړو چه هغه خپل باغ ته اوبه ورکولې نو رسول الله ﷺ او فرمائیل که تا سره د شپې زړې اوبه په مشک کښې پرته وی (نو راوړه، گینې مونږ به په دې گودر باندې خوله اولگوو او اوبه به اوڅکو هغوی عرض اوکړو چه او یا رسول الله ﷺ ما سره د شپې په مشک کښې پرته اوبه موجود دی

د حدیث دوه فوائد: ﴿۱﴾ په دې واقعه کښې اگر چه د کرع ضرورت نه دې راغلي خو دا ده چه رسول الله ﷺ د هغې اراده او فرمائیله،

﴿۲﴾ رسول الله ﷺ به په مشک یا لوښو کښې د شپې پرته زړې اوبه خوښولې د ابود اود په کتاب الاشربه د آخری باب په آخری حدیث کښې دا حدیث دې «کان يستعذب»

[۳۷۱] د سرو سپینو زرو په لوبني کښې د ځکلو حرمت

[۳۷۱] - [۹۱] (۱) وَعَنْ أَمْرِ سَلَمَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [۲] «الَّذِي يَشْرَبُ فِي آيَةِ الْفَيْضَةِ [۳] أَمَّا يَجْرُفُ بَطْنُهُ نَارَ جَهَنَّمَ». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ. [۴] وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ: «إِنَّ الَّذِي يَأْكُلُ وَيَشْرَبُ فِي آيَةِ الْفَيْضَةِ وَالذَّهَبِ».

توجه: [۱] او د بي بي ام سلمه رضي الله عنها نه روايت دي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل [۲] کوم سړي چې د سپينو زرو په لوبني کې د ځکلو يو شی ځکي، [۳] نو اد هغه دا ځکل علاوه د دې نه بله څه نتيجه نه پيدا کوي چې هغه په خپل نس (خپته) کې د دوزخ اور غټ غټ ځکه کوي، بخاري مسلم، [۴] او د مسلم رضي الله عنه په يو روايت کې دي چې کوم سړي د سپينو او سرو زرو په لوبني کې خوري او ځکي اد هغه حشر به هم دا وي [۱] حل الفتن: ① يجر جرف: په غرپ غرپ باندې ځکل.

تسهيلات:

قوله: الَّذِي يَشْرَبُ فِي آيَةِ الْفَيْضَةِ:

د سرو او سپينو زورو د لوبو د استعمالولو حرمت: د پوره امت په دې باندې اتفاق دې چه دهر سړي اوبنځې دپاره د سرو او سپينو زرو لوبنی استعمالولو په هرحال کښې ناجائز او حرام دی که هغه په خوراک څښاک کښې استعمالیږي یا د بل څه مقصد دپاره وی

قوله: أَمَّا يَجْرُفُ بَطْنُهُ نَارَ جَهَنَّمَ:

د مذکوره جملې توکيب: راجح واضح او آسان ترکیب هم دغه دې چه "نارجنم" دکلمې "يجرف" دپاره مفعول به دې "ای يجر نارجنم فی بطنه" یعنی يو شان د دوزخ اور په خپته کښې وره کوی

[۳۷۲] سره او سپين زرد کافرانو دپاره

[۳۷۲] - [۱۰] (۱) وَعَنْ حُدَيْفَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: [۲] «لَا تَلْبَسُوا الْحَرِيرَ وَلَا الدِّيْبَا جَ [۳] وَلَا تَشْرَبُوا فِي آيَةِ الذَّهَبِ وَالْفَيْضَةِ [۴] وَلَا تَأْكُلُوا فِي حِمَا قَيْبَا [۵] فَإِنَّهَا لَهُمْ فِي

(۱) اخرجه البخارى فى كتاب الاشرية/باب آية الفضة (رقم- ۵۶۳۴) ومسلم فى كتاب الاشرية/باب تحريم استعمال اوانى الذهب والفضة فى الشرب وغيره على الرجال والنساء (رقم- ۱ - ۲۰۶۵) وابن ماجه فى كتاب الاشرية/باب الشرب فى آية الفضة (رقم- ۳۴۱۳) ومالك فى الموطأ كتاب صفة النسي صلى الله عليه وسلم/باب النهى عن الشراب فى آية الفضة. والنسخ فى الشراب (رقم- ۱۱) واحمد فى المسند: ۳۰۶/۶

(۲) اخرجه البخارى فى كتاب الاشرية/باب آية الفضة (رقم- ۵۶۳۳) ومسلم فى كتاب الاشرية/باب تحريم استعمال ابناء الذهب والفضة على الرجال والنساء. وخاتم الذهب والحريير على الرجل. وإباحته للنساء. وإباحة العلم ونحوه للرجل ما لم يزد على أربع أصابع (رقم- ۴ - ۲۰۶۷) وابوداود فى كتاب الاشرية/باب فى الشرب فى آية الذهب والفضة (رقم- ۳۷۲۳) والترمذى فى كتاب الاشرية عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء فى كراهية الشرب فى آية الذهب والفضة (رقم- ۱۸۷۸) وابن ماجه فى كتاب الاشرية/باب الشرب فى آية الفضة (رقم- ۳۴۱۴) واحمد فى المسند: ۴۰۸/۵

الدُّنْيَا وَيَكْفُرُ فِي الْآخِرَةِ». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

ترجمه: [١] او حضرت حذیفه رضی اللہ عنہ وایي چي ما د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم نه واوریدل [٢] چي رینمی کپړه مه اغوندی، او نه دیباج اغوندی (چي یو قسم رینمی کپړه ده) [٣] دغه شان د سپینو زرو او سرو زرو په لونښي کې د خکلو څه شي مه ځکی، [٤] او نه د سرو زرو او سپینو زرو په رکیبو او پیالو کی خوراک او څښاک کوئ، [٥] ځکه چي دا ټول څیزونه په دنیا کې د کافرانو د پاره دي او ستاسو د پاره په آخرت کې دي (بخاري، مسلم)

حل الفتن: ① التور: نری رینم، ② التیبا: پیر رینم، ③ صحافیا: رکیبی ددي سپینو اوسرو زرو

تسهيلات:

قوله: لَا تَلْبَسُوا الْحَرِيرَ:

د رینمو د استعمال حرمت: رینمی کپړی مه اچوی، ددې حکم نه د څلورو گوتو په اندازه کپړا مستثنی ده کومه چه د نورو کپړو په غاړه کښي استعمالیږي او دا په دې شرط چه د څلورو گوتو د اندازې نه زیاته نه وی.

قوله: وَلَا تَأْكُلُوا فِي مَحَافِيَا:

د محاف د ضمیر په مرجع کښي دوه احتمالات: ① ددي ضمیر د "فضة" طرف ته د نزدیکت یا کثرت استعمال د وجهي راجع دی ځکه چه سرو زرو په مقابل کښي سپین زر ډیره استعمالیږي او د ذهب حکم په فضا باندې د قیاس کولو نه معلومیږي

② د ها ضمیر په تاویل د مذکورات مذکورات ته راجع کیږي، او دا ددي ایت په شان دي "والذين يكتنون الذهب والفضة ولا ينفقونها" (التوب: ٣٤)

قوله: فَإِنَّهَا لَهُمْ فِي الدُّنْيَا:

د...ها، په مرجع کښي دوه احتمالات: ددي ضمیر مؤنث په مرجع کښي دوه احتمالات دی

① یا خو "صحافیا" طرف ته راجع کیږي.

② یا ما قبل کښي اشیاء ثلاثه (حریر، آنیه، صحفه) ته راجع کیږي

[٣٤٣] په تقسیم کښي د نسی طرف څخه شروع کول

٣٤٣- [١١] (١) وَعَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «حُبِيتَ لِرَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - شَاةٌ دَاجِنٌ [٢] وَشَيْبَ لَبَنِيٍّ يَمَاءٍ مِنَ الْبُيُوتِ [٣] الَّتِي فِي دَاوَأْنِ [٤] فَأَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - الْقَدَرُ

(١) اخرجه البخاري في كتاب السقاها/باب في الشرب. ومن رأى صدقة الماء وهبته ووصيته جائزه. مقسوما كان أو غير مقسوم (رقم- ٢٣٥٢) ومسلم في كتاب الأشربة/باب استحباب إدارة الماء واللبن ونحوهما عن عيينة (رقم- ١٢٥) - (٢٠٢٩) وابوداود في كتاب الأشربة/باب في الساقى متى يشرب (رقم- ٣٧٢٤) والترمذي في كتاب الأشربة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء أن الأيمنين أحق بالشرب (رقم- ١٨٩٣) وابن ماجه في كتاب الأشربة/باب إذا شرب. أعطى الأيمن. فالأيمن (رقم- ٣٤٢٥)

فَقُوبٌ ۱۷ وَعَلَى سَارِهِ أَبُو بَكْرٍ وَعَنْ يَمِينِهِ أَعْرَابِيٌّ ۱۸ فَقَالَ عُمَرُ: أَغْبَى أَبَا بَكْرٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ! ۱۹ فَأَعْطَى الْأَعْرَابِيَّ الَّذِي عَنْ يَمِينِهِ ۲۰ ثُمَّ قَالَ: "الْأَيْمَنُ فَأَلْأَيْمَنُ" ۲۱ وَفِي رِوَايَةٍ: "الْأَيْمَنُونَ الْأَيْمَنُونَ" ۲۲ أَلَا فَيَحْمِلُوا" ۲۳ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

ترجمہ: ۱۷ او حضرت انس رضی اللہ عنہ واپس چلے آئے اور نبی کریم ﷺ زمونہ کور تہ تشریف راہرو نو ۱۸ د حضور ﷺ د پارہ د کورنی بزی (چیلی) شوده (ہی) ولوشل شو. ۱۹ او ہفہ شوده د ہفہ کوهی د اوبو سرہ یو خای کرے شو، ۲۰ کوم چے د انس رضی اللہ عنہ پہ کور کھی وو، ۲۱ بیا د ہفہ شیدو پیالہ د حضور ﷺ پہ خدمت کھی پیش کرل شوه. چے د ہفہ نہ حضور ﷺ خہ شوده اوخلکل، ۲۲ ہفہ وخت د حضور ﷺ چپ طرف تہ حضرت ابوبکر صدیق رضی اللہ عنہ ناست وو، او بنی طرف تہ یو باند چي (کلیوال) ناست وو، ۲۳ حضرت عمر رضی اللہ عنہ عرض وکړو چے یا رسول اللہ ﷺ پاتې شوي شوده حضرت ابوبکر صدیق رضی اللہ عنہ تہ ورکړی. ۲۴ لیکن حضور ﷺ ہفہ باند چي (کلیوال) تہ عطا کړه، کوم چے د حضور ﷺ بنی طرف تہ ناست وو، ۲۵ بیا یی وفرمایل چے بنی مقدم دي، (او بیا چپ، گس) ۲۶ او پہ یو روایت کھی دا دي چے حضور ﷺ پہ ہفہ موقع دا وفرمایل چے یاد ساتی د بنی طرف والا زیات حقدار دي. د بنی طرف والا زیات حقدار دي، ۲۷ نو بنی طرف والو تہ یی ورکړی، ایعنی هر کله چے دا معلومه شوه، چے بنی طرف والا زیات حقدار دي، نو تاسو هم د بنی طرف والا زیات رعایت کوئ، چے پہ ورکولو کھی هغوی نه ابتداء کوئ. (بخاری، مسلم)

حل الفاظ: ۱۷ داجن: پہ کور کبني ساتلې شوې چيلی: ۱۸ شمې: یوځانې کرې شو. ۱۹ القَدْ: پيالۍ. ۲۰ الْأَيْمَنُونَ الْأَيْمَنُونَ: بنی طرف والا زیات حقدار دی

تسهيلات:

قوله: ثُمَّ قَالَ الْأَيْمَنُ فَأَلْأَيْمَنُ:

په تقسيم کبني د بنی طرف استحقاق: يعنی بنی لاس مقدم دي او د بنی لاس مطلب دا دې چے بنی طرف تہ چے څوک ناست وی نو اول دي هغوي تہ ورکړې شي او بیا چے کوم هفہ تہ نیز د بنی ناست وي نو بیا دي هغوي تہ ورکړې شي او که گس طرف تہ لوي مرتبې والا څوک ناست وي نو بیا به هم بنی طرف مقدم کولی شي لیکن که بنی طرف والا اجازت وکړی چے اول دې گس طرف والا تہ ورکړې شی کو چے زما نه اعلی دي او بیا ما تہ راکړه نو دا هم صحیح ده او هم ددې وجهې نه بنی کریم ﷺ هفہ باند یچی لره په حضرت ابوبکر صدیق رضی اللہ عنہ باندې مقدم کړو ځکه چے هفہ بنی طرف تہ وو، نو گویا چے دا حدیث د بنی کریم ﷺ په کمال عدل وانصاف باندې دلالت کوی.

[۳۷۴] د نبی طرف والا په اجازت سره کس طرف واله له ورکولو

۳۷۴- [۱۲] (۱) وَعَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «أَتَى النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بِقَدِيرٍ قَرِيبٍ مِنْهُ [۲] وَعَنْ يَمِينِهِ غُلَامٌ أَصْفَرُ الْقَوَمِ [۳] وَالْأُفْطَاهُ عَنْ يَسَارِهِ [۴] فَقَالَ: «يَا غُلَامُ! أَتَأْذُنُ أَنْ أُعْطِيَهُ الْأُفْطَاهُ؟» [۵] فَقَالَ: مَا كُنْتُ لِأَوْثَرِي يُفْضِلَ مِنْكَ أَحَدًا يَا رَسُولَ اللَّهِ! [۶] فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُ [۷] مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ [۸] وَحَدِيثٌ لِي قَتَادَةَ سَنَدٌ كَرُّهُ فِي "بَابِ الْمُعْجَزَاتِ" إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى.

توجه: [۱] او د حضرت سهل ابن سعد رضي الله عنه نه روایت دي [۲] چې ابو خل د نبی کریم صلی الله علیه وسلم په خدمت کې (د ابو یا د شیدو) یوه پیاله راوړل شوه، چې د هغې نه حضور صلی الله علیه وسلم او خکل [۳] هغه وخت د حضور صلی الله علیه وسلم ښي طرف ته یو نو عمر هلك وو (چې د مجلس په حاضرینو کې، د ټولونه کوچني وو (یعني حضرت ابن عباس رضي الله عنه) او کوم چې ډیر سپین ږیری خلق وو، هغه چپ طرف ته وو، [۴] حضور صلی الله علیه وسلم وفرماییل چې اې هلكه! آیا ته اجازت راکوي، چې زه دا باقی مانده شوده یا اوبه، دي بوداگانو ته ورکړم؟ [۵] هغه نو عمره اوویل چې (نه) یا رسول الله! صلی الله علیه وسلم زه ستاسو پاتې شوي (شوده یا د اوبو) د ورکولو په سلسله کې په خان بل چا ته ترجیح نشم ورکولي، [۶] نو حضور صلی الله علیه وسلم هغه پاتې شوي شوده یا اوبه هغه نو عمره ته ورکړي. بخاري مسلم، [۸] او د حضرت ابو قتاده رضي الله عنه روایت (چې د مصابیح صاحب دلته نقل کړي وو، مونږ به یې انشاء الله په باب المعجزات کې نقل کړو.

حل الفات: ① قَدِيرٍ: پیالی، ② الْأُفْطَاهُ: مشران، سپین ږیری، ③ لِأَوْثَرِي: چه ترجیح ورکړم

تسهيلات:

قوله: وَعَنْ يَمِينِهِ غُلَامٌ

د غلام مصداق: د غلام نه حضرت ابن عباس رضي الله عنه مراد دي دې ښی طرف ته ناست وو

قوله: فَقَالَ: مَا كُنْتُ لِأَوْثَرِي يُفْضِلَ مِنْكَ أَحَدًا يَا رَسُولَ اللَّهِ!

د نبی علیه السلام جوته بل چاته نه ورکول، یعنی زه ستاسو نه پاتې شوي اوبه یا پښویه ورکولو کښې په خپل خان باندې بل چاته ترجیح نه شم ورکولي

د ایشار بالطاعات مطلب: ددې حدیث نه ایشار بالطاعات مسئله واضح کیږي د ایشار بالطاعات مطلب دادې چه یوسری ته نیکی ملاوېږي او هغه خپل خان پرېږدي او بل ته موقع ورکړي دې ډېاره چه دغه نیکی هغه ته ملاوېږي

د ایشار دوه لسمونه: ① ایشار فی الطاعات بل چاته د طاعت او عبادت موقع ورکول او خپله

(۱) اخرجه البخاری فی کتاب الإجارة/باب إثم من منع ابن السبيل من الماء (رقم- ۲۳۵۸) ومسلم فی کتاب الأثرية/باب استحباب إدارة الماء واللين ونحوهما عن یمن البندئ (رقم- ۱۲۷- ۲۰۴۰) ومالك فی الموطا کتاب صفة النبی صلی الله علیه وسلم/ السنة فی الشرب ومناولته عن البین (رقم- ۱۸) واحمد فی السند: ۳۳۸/۵

روسته کيدل دې ته في الطاعات واني مثلاً د جمعي په رومبي صف کښې يوسړې ولاړ دې او روستوصف ته يومشر راشي نوهغه سړي شاته شي او هغه مشر ته د اول صف د ثواب موقع ورکړی دې ته ايشار بالطاعات واني ايشار بالطاعات که په واجباتو کښې وی نو دا ناجائز دی او که طاعات غير واجبه کښې وی نو مکروه دی

⑦ ايشار في امور الدنيا په دنياوی امور کښې ايشار کول مستحب دې مثلاً د سفر په دوران کښې نې خپل سيټ بل چاته پريخودلو او دې اودريدلو يا خپل نمبرنی بل ته ورکړو په خپل ځای باندې نې بل کينولو نو په دې کښې د ادب ثواب ملاوېږي

الفصل الثاني

[۴۲۷۵] په ولاړه او روانه د خوراک کولو حکم

۳۲۷۵- [۱۳] (۱) عَنْ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: «كُنَّا نَأْكُلُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَنَحْنُ نُمِشُّ [۲] وَنَشْرَبُ وَنَحْنُ قِيَامٌ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَابْنُ مَاجَةَ، وَالدَّارِمِيُّ. [۳] وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ.

توجه: ① حضرت ابن عمر رضي الله عنهما وايي ② چې د رسول الله صلى الله عليه وسلم په زمانه کې به داسې هم کيدل چې مونږ به په تلو تلو طعام خوړلو ③ او د ولاړي په حالت کې به مونږ اوبه څکلي ترمذي ابن ماجه دارمي ④ او ترمذي رحمهم الله ويلي دي چې دا حديث حسن صحيح غريب دي

تسهيلات:

نوب ددې حديث د مضمون تفصيل وړاندې د حديث نمبر، ۴۲۶۶، په شرح کښې تير شوې دې

[۳۲۷۶] د نبی عليه السلام په ولاړه څکاک کول

۳۲۷۶- [۱۳] (۲) وَعَنْ عُمَرَوِ بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ [۱] قَالَ: «رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَتَرَبَّأُ قَاهِمًا وَقَاعِدًا». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

توجه: ① او حضرت عمرو ابن شعيب د خپل پلار نه او هغه د خپل نيکه نه نقل کوي، ② هغه اوويل چې ما رسول الله صلى الله عليه وسلم په ولاړه او په ناسته هم په اوبو څکلو ليدلي دي (ترمذي)

تسهيلات:

نوب ددې حديث د مضمون تفصيل وړاندې د حديث نمبر، ۴۲۶۶، په شرح کښې تير شوې دې

(۱) اخرجه الترمذي في السنن كتاب الاشرية عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ما جاء في النهي عن الشرب قائما (رقم- ۱۸۸۰) وابن ماجه في كتاب الاطعمة باب الأكل قائما (رقم- ۳۳۰۱) واحمد في المسند: ۲۲۰/۱

(۲) اخرجه الترمذي في السنن كتاب الاشرية عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ما جاء في الرخصة في الشرب قائما (رقم- ۱۸۸۳) واحمد في المسند: ۱۷۴/۲

[۳۲۷۷] د خکلو په وخت په لوبښ کښې د ساه اخستلو ممانعت

۳۲۷۷- [۱۵] (۱) وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: «نَهَى رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَنْ يُنْفَسَ فِي الْإِنَاءِ» [۲] أَوْ يُنْفَخَ فِيهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَابْنُ مَاجَةَ.

توجه: [۱] او حضرت ابن عباس رضي الله عنهما وايي [۲] چې رسول الله صلی الله علیه و سلم د دې نه منع فرمايلي ده چې د اوبو وغيره د خکلو په وخت، په لوبښ کې ساوي واخستل شي. [۳] يا پکې پوکړل شي (ابوداود، ابن ماجه)

تصهيلات:

قوله: أَنْ يُنْفَسَ فِي الْإِنَاءِ، أَوْ يُنْفَخَ فِيهِ

په لوبښ کښې د ساه اخستلو نقصانات: ① کيدې شى چې د خلې څخه توکانړې يا نورڅه په اوبو کښې پريوځي او طبيعت خراب شى

② کيدې شى دسړى په خله کښې بدبوني وي او هغه اوبوته لږه شى نودا مضربصحت هم دى او په طبيعت هم ښه نه لگي

③ په اوبو کښې دننه ساه اخستل د خاورو عادت دې لهدا انسان له د ساه اخستلو په وخت خله د لوبښ نه جدا کول پکار دى.

دوه مسئلې: ① د گرم خيز د يخولو دپاره پوکې وهل هم منع دى

② د خکلو په څيزونو کښې که چرته ډکې وغيره وي نو هغه د پوکى په ذريعه سره اخوا کول هم منع دى

[۳۲۷۸] د خکاک بعضي آداب

۳۲۷۸- [۱۶] (۱) وَأَعْنَاهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - [۲] «لَا تُشْرَبُوا وَاحِدًا أَكْثَرَ مِنْ الْبُحِيرِ» [۳] وَلَكِنْ اشْرَبُوا مَقْتًى وَكَذَلِكَ [۴] وَتَمْلَأُوا إِذَا أَتَمْتُمْ بِشَيْءٍ [۵] وَاتَّخَذُوا إِذَا أَتَمْتُمْ رَفْعَتُمْ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

توجه: [۱] او حضرت ابن عباس رضي الله عنهما وايي چې نبي كريم صلي الله عليه وسلم فرمايي [۲] تاسو په يوه ساه کې اوبه مه څکئ، لکه څرنگه چې يې اوبښ څکي. [۳] بلکه په دوو يا دريو ساگانو کې يې څکئ. [۴] او هر کله چې اوبه څکئ، نو بسم الله وايئ. [۵] او هر کله چې لوبښي د خکلو نه پس د خلې نه لري کړئ، نو حمد وايئ، يعنې په هر خل کې يا په آخري خل کې، ترمذي

حل الکفان: ① تموا: په شروع کښې بسم الله وايئ. ② واتخذوا: اوبه آخړه کښې حمد او ثنا وايئ

(۱) اخرجه ابو داود فى السنن كتاب الأشربة/باب فى النفخ فى الشراب والتنفس فيه (رقم- ۳۷۲۸) والترمذى فى كتاب الأشربة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء فى كراهية النفخ فى الشراب (رقم- ۱۸۸۸)

(۲) اخرجه الترمذى فى السنن كتاب الأشربة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء فى التنفس فى الإناء (رقم- ۱۸۸۵)

تسهيلات:

نوب: په لوبنۍ کښې د ساه اخستلو تشریح د دې څخه وړاندې حدیث نمبر (۴۲۷۷)، په شرح کښې یاد ساتئ:

[۴۲۷۵] په لوبنۍ کښې د پوکۍ وهلو معانت

۴۲۷۵- [۱۴] (۱) وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ - رَحِمَهُ اللَّهُ عَنْهُ - [۲] «أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - نَهَى عَنِ التَّفْعْرِ فِي الشَّرَابِ. [۳] فَقَالَ رَجُلٌ: الْقَدَاةُ أَرَاهَا فِي الْإِنَاءِ. [۴] قَالَ: "أَهْرُقُهَا". [۵] قَالَ: فَإِنِّي لَا أُرَوِّى مِنْ نَفْسٍ وَاجِدٍ. [۶] قَالَ: "فَأَيْنَ الْقَدَمُ عَنْ فَيْك، لَمْ تَنْفَسْ". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَالْذَاوِيُّ.

توجه: [۱] او د حضرت ابوسعید خدری رضی اللہ عنہ نه روایت دی [۲] چې نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم په اوبو کې د پوکلو نه منع فرمایلي ده، [۳] یو سړي (دا ممانعت او ریدو سره، عرض وکړو چه که په اوبو کې خاشی بیشی پریوتی وویمن (نو څه وکړم، که یې پوک نه کړم، نو هغه خاشی بیشی به څرنگه وځي؟) [۴] حضور صلی اللہ علیہ وسلم ورته وفرمایلي ته هغه توي کړه، (یعنی د بره نه لږ شان اوبه توي کړه، چې هغه خاشی ماشی وغیره ووځي) او هغه سړي به د پوکلو ممانعت نه په دي هم پوهه شوي وي، چې په دي سره دا خبره هم ضروري شوه، چې د اوبو د څکلو په وخت مینځ کې دي ساه نشي اخستي، بلکي په یوه ساه کې دي اوڅکل شي، ځکه [۵] هغه عرض وکړو چې زه به یو دم یعنی په یوه ساه کې د څکلو سره نه مریږم. [۶] حضور صلی اللہ علیہ وسلم ورته وفرمایلي چې (داسې اوبه څکه چې مخکې لږ شان وڅکه بیا) پیاله د خلي نه لري کړه (او د لوبنۍ نه بهر، ساه واخله. او بیا دغه شان په دویمه او دریمه ساه کې باقی اوبه وڅکه ترمذي دارمي،

حل الفتا: ① القداة: ډکې، بخړې. ② أهرقها: تويې نې کړه ③ فأین: پس لري کړه ④ القدام: پیالې

تسهيلات:

قوله: الْقَدَاةُ أَرَاهَا فِي الْإِنَاءِ.

د رجل د تپوس کولو وجه: چونکه په حدیث کښې دې نه منع کړې شوې ده چه په لوبنۍ کښې ساه واخستلې شی یا پوکې اووهلې شی نو دې سړی کیدې شی داسې گنرلې وی چه اوبه هم په یوه ساه څکل پکاردی په دې وجه هغه سوال اوکړو "فأین لا روي" یعنی زه خو په یوه ساه کښې نه مریږم

(۱) أخرجه الترمذی فی السنن کتاب الأشربة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ما جاء في كراهية النفخ في الشراب (رقم- ۱۸۸۷) ومالك في الوسطا كتاب صفة النبي صلى الله عليه وسلم باب النهي عن الشراب في أنية الفضة، والنفخ في الشراب (رقم- ۱۲)

قوله: قَالَ: «لَأَنْ الْقَدْرَ مِنْ لَيْكَ، لَمْ تَنْسَ»:

خله د لوبنی مخغه د اخوا کولو حکم: نبی کریم اوفرمائیل لوبنی د خلې نه اخوا کړه اوساه واخله دغه سړی اول دا سوال کړې وو چه زه کله د اوبو په لوبنی وغیره کښې څه دکې وینم نوهغه به څنگه اخوا کوم؟ نبی کریم اوفرمائیل چه اوبو د پورته نه راوغورزوه دکې به اول پریوخی علماؤ لیکلی دی چه د دکی اخوا کولو طریقه داهم ده چه په څه بل لرگی وغیره سره دې دکې اخوا کړې شی.

[٣٨٨] په مات شوی ځای د خلّه لیکولو ممانعت

٣٨٨- [١٨] (١) وَعَنْهُ، قَالَ: [٢] «تَعْنِي رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنِ الشَّرْبِ مِنْ ثَلَاثَةِ الْقَدَرِ [٣] وَأَنْ يُتَغَرَّفَ فِي الشَّرَابِ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: [١] او حضرت ابوسعید خدری رضی اللہ عنہ وایي چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د پیالی د کنډم ځایي نه د اوبو څکلو نه منع وفرمایله، [٢] او حضور صلی اللہ علیہ وسلم په اوبو کې د پوکلو نه هم منع وفرمایله (ابوداؤد).

حل اللغات: ① ثَلَاثَةُ الْقَدَرِ: د پیالی مات طرف.

تسهيلات: عَنِ الشَّرْبِ مِنْ ثَلَاثَةِ الْقَدَرِ

د پیالی د مات ځایي مخغه د څکاک کولو نقصان: د پیالنی مات ځایي ته ثلثه وائی کوم ته چه د پیالنی سورې هم وائی هغه وخت به د لرگی لوبنی وو دهغه پیالو غاړې به اکثر ماتې وې په داسې ځایي د اوبو څکلو ممانعت ددې وجهې ووجه داځایي خیرن خپچن پاتې کیری او په خله کښې سم راځي هم نه، نو اوبه وغیره په کپړو باندې پریوخی اوهسې هم دا د تهذیب نه خلاف دی د دې حدیث مطلب دانه دې چه که د لوبنی یوه حصه ماته وی نوهغه لوبنی مه استعمالونی بلکه مطلب دادې چه دغه مات ځایي مه استعمالونی

[٣٨٨] کله کله د مشک وغیره د خلې نه په اوبو څکلو کې څه حرج نشته

٣٨٨- [١٩] (١) وَعَنْ كَبْشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: [٢] «دَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - [٣] شَرْبٌ مِنْ فِي قَرْيَةٍ مَعْلُوقَةٍ قَابِلًا [٤] فَقُمْتُ إِلَى فِيهَا فَقَطَعْتُهُ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَابْنُ مَاجَةَ. [٥] وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ صَحِيحٌ.

توجه: [١] او بي بي كبشه (صحابيه رضی اللہ عنہا) وایي چې [٢] ايوه ورځ رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم زما کړه تشریف راوړو. [٣] نو حضور صلی اللہ علیہ وسلم په ولاړه ولاړه د زورند شوی مشک د خلې نه اوبه اوڅکلي، [٤] زه د مشک خلې ته ورولاړه شوم، او هغه مي اد تیرک په غرض! کت کړه، اولی

(١) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب الأشربة / باب فی الشرب من ثلثة القدح (رقم- ٣٧٢٢) واحمد فی السنن: ٨٠/٣
(٢) اخرجه الترمذی فی السنن کتاب الأشربة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء فی الرخصة فی ذلك (رقم- ١٨٩٢) واحمد فی السنن: ٨٠/٣

چې رسول الله صلى الله عليه وسلم خُله ورباندى ايبنى وه، (ترمذي ابن ماجه، [۵] او ترمذي رحمه الله ويلي دي چې دا حديث حسن غريب صحيح دي
 حل اللغات: ① قُرْبَى: مشكيزه.

تسهيلات:

قوله: فَشَرِبَ مِنْ فِي قُرْبَى مُعَلَّقَةٍ قَابَسًا:

نوب: په مشك باندې خُله لگولوسره د اوبو خكلو نقصانات د وړاندې حديث نمبر (۴۱۴۴) په وضاحت كېنې تير شو.

قوله: فَقُبْتُ إِلَى فِيهَا فَقَطَعْتُ:

د مشك د خلي كې كولو دوه وجوهات:

① د بركت د حاصلولو دپاره ئې دا حصه پرې كړه او خپل خان سره ئې كيخوده

② داهم وئيلي كيدي شي چه حضرت ام سلمه رضي الله عنها دا حصه پرې كړه چه په دې خاني د چا خله اونه لگي كوم خاني چه نبى عليه السلام شوندي مباركي لگيدلې وي

[۳۲۸۲] د خوباويخ مشروب خوښول

۳۲۸۲- (۴۰) [۱] وَعَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: [۲] «كَانَ أَحَبَّ الشَّرَابِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - الْخَلْوُ الْبَارِدُ». [۳] رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَقَالَ: «وَالصَّحِيحُ مَا رَوَى عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مَرْسَلًا».

توجه: [۱] او حضرت زهري د حضرت عروه نه او هغه د بي بي عائشي صديقي رضي الله عنها نه نقل كوي چې هغې اوويل [۲] چې د رسول الله صلى الله عليه وسلم په نزد د خكلو په څيزونو كې يخ خوب شي ډير زيات محبوب وو. [۳] دا روايت ترمذي رحمه الله نقل كړي دي او ويلي يې دي چې هغه روايت صحيح دي چې بحواله زهري د حضور صلى الله عليه وسلم نه بطريق ارسال نقل شوي دي
 حل اللغات: ① الْخَلْوُ: خوب. ② الْبَارِدُ: يخ

تسهيلات:

نوب: ددې حديث سره متعلقه تشريح د حديث نمبر (۴۱۷۲)، په وضاحت كېنې تيره شوې ده

(۱) أخرجه الترمذي في السنن كتاب الأشربة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء أي الشراب كان أحب إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم (رقم- ۱۸۹۵) واحد في المسند: ۳۸/۶

[٣٢٨٣] به مشروباتو کنبی د پیو فضیلت

٣٢٨٣- [٢٣١] (١) وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ طَعَامًا فَلْيَقُلْ: [٢] اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ، وَأَطْعِمْنَا خَيْرَ أَمْنَةٍ. [٣] وَإِذَا سَقَى لَبَنًا فَلْيَقُلْ: [٤] اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ، وَزِدْنَا مِنْهُ. [٥] فَإِنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ يُغْزِئُ مِنَ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ إِلَّا اللَّبَنُ.» رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَأَبُو دَاوُدَ.

ترجمه: [١] او حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما وایي چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم فرمایا [٢] هر کله چې به تاسو کې يو سري طعام وخوري، نو دا دعا دي وکړي [٣] اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ وَأَطْعِمْنَا خَيْرَ أَمْنَةٍ. اي الله! مونږ ته په دي طعام کې برکت راکړي، او د دې نه هم ښه طعام راکړي. [٤] او هر کله چې په تاسو کې يو سري شوده وڅکي نو دا دعا دي وکړي [٥] اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ وَزِدْنَا مِنْهُ. اي الله! مونږ ته په دي شيدو کې برکت راکړي، او د دې نه زيات د څکلو د پاره راکړي. [او د شيدو څکلو په دعا کې، د دې نه ښه د څکلو د پاره راکړي. الفاظ دي نه وايي]. [٦] ځکه چې د شيدو نه ښه هيڅ شي نشته، اچي د الله تعالی نه وغوښتل شي. او د دې وجه دا ده، چې داسې شي نشته چې د خوراک څښاک بدل جوړ شي، علاوه د شيدو نه، اچي هغه د نس (خپته) ډکولو خاصيت هم لري، او د خړوب کولو هم (ترمذي ابوداؤد).

تسهيلات:

قوله: فَإِنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ يُغْزِئُ مِنَ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ إِلَّا اللَّبَنُ:

په يوخت مشروب اومطعموم: يعنی د پيښومتعلق دانه شی ونيلې کيدې چه په مشروباتو کښې ددې نه بهتر څه خيز کيدې شی ځکه چه پيښی د تندي ختمولودپاره د اوبوکار هم کوی اود اولگې د لرې کولودپاره د خوراک کار هم کوی په دې وجه په دعا کښې "زدنا" ونيل پکار دی خير ا نه دی ونيل پکار "بزي" "اي بکفي" کافی کيدل.

[٣٢٨٤] د نبی عليه السلام دپاره د خوړو اويوراوړل

٣٢٨٤- [٢٣٢] (١) وَعَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: «كَانَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يُتَعَذَّبُ لَهُ النَّاسُ مِنَ الشَّقَاءِ. [٢] قِيلَ: هِيَ عَيْنٌ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْمَدِينَةِ يَوْمَانِ.» رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

ترجمه: [١] او بی بی عائشه رضی اللہ عنہا فرمایي [٢] چې د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم د پاره به خوړی اوبه د سقيي نه راوړل کيدې. [٣] بعضی حضراتو بيان وکړو چې سقيا د يوې چيني نوم دی، چې د مدينی نه په دوه منزله فاصله واقع وه. (ابوداؤد).

(١) اخرجه ابوداؤد في السنن كتاب الأشرية/باب ما يقول إذا شرب اللبن (رقم- ٣٧٣٠) والترمذي في كتاب الدعوات عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما يقول إذا أكل طعاما (رقم- ٣٤٥٥) وابن ماجه في كتاب الأطعمة/باب الزيت (رقم- ٣٣٢٢) واحمد في المسند: ١٠٠/٦

(٢) اخرجه ابوداؤد في السنن كتاب الأشرية/باب في إيكاء الأنبياء (رقم- ٣٧٣٥) واحمد في المسند: ١٠٠/٦

حل اللغات: ① يُسْقَدُ: خورې اوبه به راوړلې شوې ② السَّقَا: د مدينې نه په دوه منزله فاصله كښې يوه چينه وه.

تسهيلات:

قوله: يُسْقَدُ لَهُ الْمَاءُ:

د خورې اوبو مخه مراۛ: "وهو الطيب الذي لا ملوحة فيه" خورې اوبه، چونكه په مدينه منوره كښې خورې اوبه كمې وي نو ددې وجهې نه نبى كريم ﷺ له به اوبه د سقيا نه راوړې شوى او سقيا د يوې چينې نوم دې كومه چه د مدينې منورې نه د دوه ورځو په مسافت باندې واقع ده

الفصل الثالث

[۳۲۸۵] د سرو او سپينو زرو په لوبو كښې د خكاكه ممانعت

۳۲۸۵- [۲۳] (۱) عَنْ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [۲] "مَنْ شَرِبَ فِي إِنَاءٍ ذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ [۳] أَوْ إِنَاءٍ فِيهِ شَيْءٌ مِنْ ذَلِكَ [۴] فَإِنَّمَا يُجْرُجُ فِي بَطْنِهِ نَارَ جَهَنَّمَ"، رَوَاهُ الدَّارِقُطْنِيُّ.

توجه: ① د حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہما نه روایت دي، چې نبی کریم ﷺ وفرمایل، [۲] کوم سړی چی د سرو یا سپینو زرو په لوبی کی ځکل کوی، [۳] یا په یو داسې لوبني کې ځکل کوي اچي کلیه د سرو سپینو زرو نه وي! خو په هغې کې د سرو یا سپینو زرو څه حصه وي، [۴] نو اد هغه ځکل د دې نه علاوه نور هیڅ نتیجه نه پیدا کوي چې! هغه په خپل نس (خپته) به د دوزخ اور غټ غټ سره ځکه کوي. (دارقطني)

حل اللغات: ① يُجْرَجُ: په غړپ غړپ باندې ځکل

[۴] بَابُ النَّقِيعِ وَالْأُنْبُذَةِ

ذَ نَقِيعٍ اَوْ ذَ نَبِذٍ وَنَوْبِیَانِ

مُخَلَّصَةُ الْبَابِ:

فِیهِ ثَمَانِیَّةُ أَحَادِیثٍ مُشْتَمِلَةٌ عَلٰی أَرْبَعِ مَسْأَلٍ:

① شَرْبُ النَّبِذِ : ۱، ۲، ۳.

② ظُرُوفُ النَّبِذِ : ۳، ۴، ۵، ۸.

③ مَهْمُومُ النَّهْيِ عَنْ اسْتِعْمَالِ الظُّرُوفِ الَّتِي يَتَخَذُ فِيهَا الْخَمْرُ : ۶.

④ تَبْدِيلُ إِسْمِ الْخَمْرِ : ۷.

ذَ نَقِيعٍ تَعْرِیْفٌ : چَیِ اَنگورِ یا کَهِجورِ پَہ اوبو کَنبِیِ اچولوسرہ صرف لمدولِ شِی اودخہ وخت دَپارہ پریخودلِ شِی دَی دَپارہ چہ پَہ اوبو کَنبِیِ خوپوالِ راشِی بس ہم دغہ نقیع دَی دَدَی شُکل جائز اودَ بدن او نظام هضم دَپارہ مفیددی
ذَ نَبِذٍ لَفْزِی مَعْنٰی :

أُنْبُذَةٌ ذَ نَبِذٍ جَمْعٌ دَہ پَہ مَعْنٰی ذَ مَنْبُوذٌ یَعْنٰی غُورُزُولِی شَوٰی خِیزتہ وائِی

ذَ نَبِذٍ جُورُولُ طَرِیقَہ : دَدَی ذَ جُورُولُ طَرِیقَہ دادہ چہ کَهِجورِ پَہ اوبو کَنبِیِ وَاچولِ شِی او دَپَیروخت دَپارہ پَہ اوبو کَنبِیِ پریخودلِ شِی چہ پَہ اوبو کَنبِیِ مَعْمُولِ شَان تیزوائِی راشِی خوجہ دومرہ تیزی او بدلون رانہ شِی چہ مُسکَر جُورُوشِی دا نَبِذِ دَی دَدَی شُکل جائز او حلال دی خو کہ چَری مُسکَر جُورُوشِی نو حرام دی

ذَ نَبِذِ هَرِی قِسْمُونِہ : ① کہ کَهِجورِ اوانگورِ پَہ اوبو کَنبِیِ وَاچولِ شِی اودَ خوپوائِی راتلونہ وِزاندِی وِزاندِی اسْتِعْمَالِ کَری شِی نو داهم ذَ اوبوپہ حکم کَنبِیِ دی ذَ تُولو پَہ نیزپہ دَی سرہ اودس کول ہم جائز دی او عام اسْتِعْمَالِ نِی ہم جائز دَی

② کہ کَهِجورِ اوانگورِ وغیرہ نِی پَہ اوبو کَنبِیِ وَاچولِ اودَ دَیر وختہ پورِی پریخودوسرہ پَہ اوبو کَنبِیِ سکر راغلو نِی پَہ اورباندِی پاخہ کُړل او پَہ اوبو کَنبِیِ جوش اوسکر راغلو نو دادَ تُولو پَہ نیز حرام دی نہ پَہ دَی سرہ اودس کول جائز دی اونہ دا پَہ عام اسْتِعْمَالِ کَنبِیِ راوستلِ شِی

③ کہ پَہ اوبو کَنبِیِ کَهِجورِ اوانگورِ وغیرہ وَاچولِ شِی پَہ اوبو کَنبِیِ مَعْمُولِ شَان خوپوالِ راغلو جوش ہم راغلو او مزید ہم نہ شوِی

ذَ نَبِذِ پَہ دَرِیم قِسْمِ کَنبِیِ اِغْتِلَالِہ : ① ذَ جَمْهُورِ او صَاحِبِینو پَہ نیز دا دَرِیم قِسْمِ اسْتِعْمَالِولِ جائز نہ دی

② دَاہَامِ ابوحنیفہ رَحْمَہُ اللہُ عَلَیْہِ پَہ نیز دَدَی عام اسْتِعْمَالِ ہم جائز دَی اودَ اودس دَپارہ اسْتِعْمَالِ ہم

جانزدي

نوبت: د وفات نہ لہ مودہ وړاندې امام ابوحنيفه رحمہ اللہ د صاحبینو او د جمهور قول ته رجوع اوکړه چه په دې سره اودس کول ناجانزدي دا مسئلہ وړاندې په کتاب الطہارۃ کښي په پورہ تفصیل سرہ تیرہ شوې ده

الفصل الأول

[۳۲۸۱] حضرت انس رضي الله عنه پياله

۳۲۸۱- [۱] [۱] عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [۲] «لَقَدْ سَقَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بِقَدْحٍ هَذَا الشَّرَابَ كُلَّهُ: [۳] الْعَسَلُ، وَالنَّبِيذَ، وَالْمَاءَ وَاللَّبَنَ». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجہ: [۲] د حضرت انس رضي الله عنه نه روایت دي [۲] چې ما په رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم باندې په خپلي دي پيالي کې د څکلو ټول څیزونه څکولي دي، [۳] لکه شات نبیذ اوبہ او شوده (مسلم) تسہیلات:

قوله: لَقَدْ سَقَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بِقَدْحٍ هَذَا الشَّرَابَ كُلَّهُ:

په اته لاکه روپۍ د مذکورہ پيالي، حضرت انس رضي الله عنه چه په نبی کریم باندې په کومه پيالي دا څیزونه څکلي وو هغه پيالي هغه سره وه بیادا د حضرت نصر بن انس رضي الله عنه څخه په اته لاکه درهم باندې اخستی شوې وه.

د امام بخاری په مذکورہ پيالي، کښي غڼاک کول: حضرت امام بخاری رحمہ اللہ په بصره کښي دا پيالي لیدلې وه او د دوی د خوش قسمتی به څه وایي دوی ته په دغه مبارکه پيالي باندې د اوبو څکلو سعادت هم حاصل شوې وو

[۳۲۸۲] د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم د پاره د نبیذو جوړول

۳۲۸۲- [۲] [۲] وَعَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: [۳] «كُنَّا نُنْبِذُ لِرَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فِي سِقَايُوكَ أَغْلَاهُ [۴] وَلَهُ عَزَازَةٌ [۵] تُنْبِذُ غَدُوَّةً، فَيَشْرَبُ بِهَا عَاءٌ [۶] وَتُنْبِذُ عَاءً فَيَشْرَبُ بِهَا غَدُوَّةٌ». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجہ: [۲] او بي بي عائشہ رضي الله عنها وايي [۲] چه مونږ به د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم د پاره په يو مشک کې نبیذ جوړول. چې هغه به د پورته نه (ترلو سره) بندول کيدو، [۴] او د هغې په لاتدي حصه کې به د هغې خله وه، [۵] مونږ به په دي مشک کې کجوري وغيره د سحر په وخت کې اچولی، نو حضور صلی اللہ علیہ وسلم به د شپې په وخت هغه څکلي، [۶] اوکه په هغې کې به مو کجوري وغيره د شپې

(۱) واخرجه مسلم في كتاب الأشربة / باب (إباحة النبيذ الذي لم يشند ولم يصر مسكراً) (رقم- ۸۹ - (۲۰۰۸)
(۲) واخرجه مسلم في كتاب الأشربة / باب (إباحة النبيذ الذي لم يشند ولم يصر مسكراً) (رقم- ۸۵ - (۲۰۰۵) وابوداود في كتاب الأشربة / باب في صفة النبيذ (رقم- ۳۷۱۱) والترمذي في كتاب الأشربة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء في الانتباه في السقاء (رقم- ۱۸۷۱) واحمد في المسند: ۲۴۰/۱

واچولي، نو حضور ﷺ به هغه د سحر په وخت کې خکلي (مسلم)
 حل الفان: ① تَنْبُذْ، نبیذ د جورولو په معنی کنې دې یعنی مونږ به نبیذ جورولو ⑦ بقاء؛
 مشکیزه ⑧ یوگا: په تسمې سره به ترلې شوه، ⑨ غَزَلَاءُ: د مشکیزې لاندینی خوله ⑩ تَنْبُذْ: مونږ به
 پکنې نبیذ جورولو

تسهيلات:

قوله: كُنَّا نَنْبِذُ لِرَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فِي سِقَاءِ يُوْگَا أَغْلَاءَ:

ه مذکورہ جملي مطلب: داسې گنرل پکار دی چه د مشکیزې پورته حصې طرف ته یوه خله
 وی او دا په هره یوه مشکیزه کنې وی لیکن ددې مشکیزې یوه خله لاندې طرف ته هم وه چه
 نسبتاً وړه وه د پورته خله به ترلې شوه لاندې خلې نه به نبیذ خکلي شو دا ددې حدیث
 مطلب دی.

د موسم په اعتبار سره د نبیذ جورولو طریقې: ① حافظ فضل محمد صاحب لیکلی دی چې
 د نبیذ جورولو د طریقہ کیدې شی چه په گرمی کنې وه په کوم کنې چه سحر او ماښام
 نبیذ تیاریدې شی

② د یخنی په موسم کنې کله یوه ورځ او کله درې ورځې هم لگیدلې لکه څنگه چه په
 نورو احادیثو کنې ددې ذکر دی

[۳۸۸] په نبیذ باندې د وخت تیریدو په وجه نه ځکول

۳۸۸- (۳) ① وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: ② «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يُبْذُ
 لَهُ أَوَّلَ اللَّيْلِ، ③ فَيُثَرِّبُهُ إِذَا أَصْبَحَ يَوْمَهُ ذَلِكَ، ④ وَاللَّيْلَةَ الَّتِي تَعْمَى ⑤ وَالْعَدَّ، وَاللَّيْلَةَ الْأُخْرَى ⑥ وَالْقَدَّ إِلَى
 الْغَضْرِ ⑦ فَإِنْ بَقِيَ شَيْءٌ سَقَاَهُ الْخَادِمَ ⑧ أَوْ أَمْرِيهِ فَصَبَّ». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

ترجمه: ① او حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما وایی ② چې د رسول الله ﷺ د پاره چې کوم نبیذ به د
 شپې په ابتدايي حصه کې اچول کیدو، ③ هغه به یې د راتلونکې ورځ په سحر کې ځکول، ④
 بیا به یې په راتلونکې شپه کې ځکول، ⑤ بیا په دویمه ورځ او دویمه شپه به یې ځکول، ⑥
 بیا د هغې نه پس راتلونکې یعنی دریمه ورځ به یې د مازیگر تر وخته به یې ځکول، ⑦ او
 که د هغې نه پس به هم په هغې کې څه باقي پاتې شو، نو په خادم به یې ځکول ⑧ یا د
 تویولو حکم به یې ورکولو، نو هغه به توی کړې شو (مسلم)
 حل الفان: ① قُصَبَ: نو تونې به کړې شو، اړولې به شو

تسهيلات:

قوله: فَإِنَّ بَقِيَّةَ سَفَاةِ الْخَادِمِ أَوْ أَمْرِيهِ قُصِبَ:

په دریمه ورځ د نیبذ دوه صورتونه: ① دا اوشك دپاره نه بلکه د تنوع دپاره دې یعنی نبی کریم ته به دریو ورځو پورې جوړشوي نیبذ ورکولې شو په دریمه ورځ د مازیگر نه پس به چونکه د نیبذ هغه بیخ پاتې کیدلو په دې وجه به هغه په خادم باندې ځکولې شوخواه باندې به هله ځکولې شوکه په هغې کښې په نشه نه وه پیدا شوې یعنی مسکر به نه وو ② که په دریمه ورځ د مازیگر څخه پس به په هغې کښې د نشې پیدا کولو صفت پیدا شوې وو نو بیا به هغه ضائع کولې شو

په لویښ کښې د نیبذ ساتلو آخري حد: معلومه شوه چه د دریو ورځو پورې نیبذ ساتل آخري حد دې علما لیکي چه په دې حدیث سره دا خبره په پوهه کښې راغله چه غلام او خادم ته د خوراک خښاک باقی پاتې ورکولې شی اودا عمل هم جائز دې کوم چه په حدیث کښې دې په حدیثونو کښې تعارض: دلته د روایت الباب نه په ظاهره دا اشکال معلومېږي چه حبیب پاک په د سحر نیبذ ماښام اود ماښام نیبذ سحر ځکلو اودې نه زیات به نی نه حصار ولوحاشکه د ابن عباس رضی الله تعالی عنهما روایت د کوم تخریج چه ابوداؤد مسلم نسائی او ابن ماجه کړي دې د هغې نه معلومېږي چه رسول الله ﷺ به د مشکیزې نیبذ دریو ورځو پورې ځکلو اود دریمې ورځ ماښام به نی اوځکلو او باقی پاتې به نی تونی کړو په ظاهره په دواړو روایتونو کښې تعارض دې؟

د تعارض دې جواوښ: ① د حضرت عائشه رضی الله تعالی عنهما په روایت کښې هم د دغه ورځ ذکر دې دې سره د راتلونکې ورځ او دریمې ورځ ځکلو نفی لازم نه راځي ځکه چه ذکر شی نفی عماد ته مستلزم لره دې

② د ابن عباس رضی الله تعالی عنهما د روایت محمل هغه زمانه ده په کوم کښې چه به په دریو ورځو کښې هېڅ تغیر نه کیدلو موسم به یخ وو اود حضرت عائشه رضی الله تعالی عنهما د روایت محمل د گرمی موسمه دې په دې کښې به فساد اوسگر زر راتلو

③ د حضرت عائشه رضی الله تعالی عنهما د روایت محمل قلیل نیبذ دې چه هم په یوځل کښې به ختمیدلو اود ابن عباس رضی الله تعالی عنهما د روایت محمل هغه صورت دې چه هغه به په زیات مقدار کښې وو

[٢٨٨] د کائنات په لویښ کښې نیبذ جوړول

— ٢٨٨ — (٣) [٤] وَعَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «كَانَ يُكَلِّمُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فِي

(١) اخرجه مسلم في كتاب الأشربة لباب النهي عن الانتباه في الزفت والدباء والعنم والتعير. وبيان أنه منسوخ. وأنه البصر حلال ما لم يصر مسكراً (رقم ٦٢ - ١٩٩٩) وابوداؤد في كتاب الأشربة لباب في الأوعية (رقم ٣٧٠٢) والنسائي في كتاب الأشربة لباب الإذن في الانتباه التي خصها بعض الروايات التي أتينا على ذكرها الإذن فيما كان في الأسقية منها (رقم ٥٦٤٨) وابن ماجه في كتاب الأشربة لباب صفة النبيذ وشربه (رقم ٣٤٠٠) واحمد في المسند: ٣٠٤/٣

بِقَابِهِ [۳] فَإِذَا لَمْ يَجِدْ وَابِقًا [۴] يُبَيِّنُ لَهُ فِي تَوْبَةٍ مِنْ حِجَارَةٍ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: ۱) او حضرت جابر رضي الله عنه وایي [۴] چې رسول الله ﷺ د پاره به په مشك کې نیبذ جوړولې شو [۳] كه څه وخت به مشك ملاو نه شو، [۴] نو بیا به د حضور ﷺ د پاره د كاني په لوبني کې نیبذ جوړولې شو (مسلم)
 حل اللغات: ۱) تَوْبَةٍ: د كانهړی یا د پینل نوبنی

تسهيلات:

نوب: د حديث په مفهوم كېنې څخه مشكل نشته.

[۳۴۰] د نیبذ جوړولو دپاره ممنوعه لوبنی

۳۴۰- [۵] (۱) وَعَنْ ابْنِ حُمْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا [۶] «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - نَهَى عَنِ الدَّبَائِعِ [۷] وَالْخَنَتِ [۸] وَالْمَرْقَبِ [۹] وَالْغَفِيرِ [۱۰] وَأَمَرَ أَنْ يُبَيَّنَ فِي أُسْقِيَةِ الْأَذْمِ». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: ۱) او د حضرت ابن عمر رضي الله عنه نه روایت دي [۶] چې رسول الله ﷺ د ډډ كدو په لوبني كې (د نیبذ جوړولو نه) منع وفرمایله، [۷] په غټ شین منگي كې [۸] او په رنگ شوې اړوغن مړلې شوې كټوئ كې [۹] اود ډډ لرگي په لوبني كې (د نیبذ جوړولو نه)، [۱۰] او دا حكم يې وكړو چې د چمړي په مشك كې دي نیبذ جوړول شي (مسلم)
 حل اللغات: ۱) الدَّبَاءُ: اوج ډډ كدو، ۲) الخنثي: چاټی، منگې، ۳) المرقب: روغن مړلې شوې كټوئ، ۴) الغفير: ډډ تراشلې شوې د لرگي لوبني، ۵) الأذم: د څرمنې مشكيزه

تسهيلات: قوله: نَهَى عَنِ الدَّبَائِعِ

په مذكوره لوبو د نیبذ جوړولو كېنې د معانعت نهي عليه السلام د اسلام د شروع په ورځو كېنې په دې قسم لوبونو كېنې د نیبذ جوړولو معانعت فرمانيږي وو دې دپاره چه لوبونو ته په كتلوسره دوباره د شرابو رغبت پيدانه شی بل د دغه لوبو په خاص تاثیر سره نیبذ په شرابو كېنې بدل نه شی كله چه د شرابو نفرت په زړونو كېنې كیناستو اوبه مسكر او غير مسكر كېنې فرق كول آسان شو نو حضور پاك په هر قسم لوبونو كېنې دنیبذ جوړولو اجازت وركړو لكه څنگه چه دې پسې روایت كېنې ددې ذكر دي

قوله: وَأَمَرَ أَنْ يُبَيَّنَ فِي أُسْقِيَةِ الْأَذْمِ

د آدم عليه السلام ده: د اللفظ مفرد دي په همزه اودال باندې فتحه ده څرمن ته وانی مراد د څرمن نه جوړه شوې مشكيزه ده

نوب: د دې حديث تفصيل په كتاب الايمان كېنې تير شوي دي

(۱) اخرجه مسلم في كتاب الأشربة/باب النهي عن الانتباه في المرفق والدبابة والعنم والتغير. وبيان أنه منسوخ. وأنه اليوم حلال ما لم يصر مسكراً (رقم: ۴۶ - ۱۹۹۷)

[۴۴۹] د نبيذ دپاره د بعضي لوښو د حرمت نسخ

۴۴۹- (۱) (۱) وَعَنْ بَرِيدَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [۴] «نَهَيْتُكُمْ عَنِ الْغُرُوفِ [۴] فَإِنْ ظَرَفًا لَا يَجِلُّ شَيْئًا وَلَا يَحْتَمُهُ [۴] وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ» [۵] وَفِي رِوَايَةٍ: قَالَ: «نَهَيْتُكُمْ عَنِ الْأَشْرِبَةِ إِلَّا فِي ظُرُوفِ الْأَذَى [۶] فَأَمَّا رِوَايَ كُلِّ وَغَايَ [۷] غَيْرَ أَنْ لَا تَكْثُرُوا مُسْكِرًا» [۸] رِوَاةُ مُسْلِمٍ.

ترجمه: [۱] او د حضرت بريدۀ رضی اللہ عنہ - أن رسول اللہ - صلى اللہ عليه وسلم - قال: [۴] «نهيتكم عن الغُرُوفِ [۴] فإن ظرفًا لا يجِلُّ شيئًا ولا يحتمُهُ [۴] وكلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ» [۵] وفي رواية: قال: «نهيتكم عن الْأَشْرِبَةِ إِلَّا فِي ظُرُوفِ الْأَذَى [۶] فأما رِوَايَ كُلِّ وَغَايَ [۷] غيرَ أن لا تكثرُوا مُسْكِرًا» [۸] رِوَاةُ مُسْلِمٍ.

قرجه: [۱] او د حضرت بريدۀ رضی اللہ عنہ نه روايت دي چې رسول الله ﷺ وفرمايل [۴] ما تاسو په مذكوره بالا بعضو لوښو كې (د نبيذ جوړولو نه) منع كړي وئ. (او تاسو دا گمان كړي وو. چې د حلت او حرمت حكم د لوښو سره تعلق لري، حالانكه داسې نه ده) [۴] بلكه حقيقت دا دي چې كوم خيز حرام دي، هغه هيڅ لوښي حلالولي نشي، او كوم خيز چې حلال دي، هغه هيڅ لوښي نه حراموي، [۴] اصل حكم خو دا دي چې كوم خيز نشه پيدا كړي، هغه حرام دي (كه هغه په هر لوښي كې هم اوڅكل شي او كوم چې نشه نه پيدا كوي، هغه حلال دي، خوا كه هغه په هر قسم لوښي كې ويا، [۵] او په يو روايت كې داسې دي چې حضور ﷺ وهرمايل ما په مذكوره بالا لوښو كي) تاسو (د نبيذ جوړولو او) څكلو نه منع كړي وئ. علاوه د چمرې د لوښو نه اليكن اوس زه هغه حكم منسوخ گرځولو سره په هر قسم لوښي كې نبيذ جوړول او څكل مباح گرځوم [۶] نو تاسو په هر قسم لوښي كې څكلي شي. [۷] ليكن كوم خيز چې نشه پيدا كونكي وي هغه هيڅ كله مه څكي (مسلم)

حل الفتا: ① الظُّرُوفُ: د ظرف جمع ده لوبښی، ② الْأَذَى: د څرمن لوبښی (مشكيزه)، ③ وَغَايَ: لوبښی.

تسهيلات:

قوله: فَإِنْ ظَرَفًا لَا يَجِلُّ شَيْئًا وَلَا يَحْتَمُهُ:

په مذكوره لوبوگنې د نبيذ جوړولو د معانت وجه: د اسلام په شروع كښې په مدينه منوره كښې چه كله د شرابو د حرمت حكم راغلو نو مسلمانانو له د شرابو نه د نفرت پيدا كولو په غرض نبی كريم ددغه لوښو د ماتولو او د نه استعمالولو حكم وركړو كله چه د شرابو حرمت په زړونو كښې كيناستو نو نبی كريم دهر قسم لوښو د استعمالولو اجازت وركړو اوونى فرمائيل چه لوبښی يو خيز حلال يا حراموى نه اوس هر قسم لوبښی استعمالونى ليكن د مسكراتو نه خان اوساتى:

(۱) اخبره مسلم في كتاب الأشربة / باب النبي عن الانتباه في المزقة والدباء والعنتم والنقيز. وبيان أنه منسوخ. وأنه اليوم حلال ما لم يصر مسكراً (رقم - ۶۴) - (۱۹۹۹) والترمذي في كتاب الأشربة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء في الرخصة أن يبيذ في الظروف (رقم - ۱۸۶۹) واحد في السند: التلخيص في ۳۵۹/

الْفَصْلُ الثَّانِي

[۲۷۳] دهر نشه را وستونگی مشروب حرمت

۲۷۳- [۴] (۱) عَنْ أَبِي مَالِكٍ الْأَشْجَرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: «لَيْسَ بَيْنَ نَاسٍ مِنْ أَهْلِ الْخَمْرِ [۲] يَتَمَوَّنُهَا بِغَيْرِ اسْمِهَا» [۳]. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَابْنُ مَاجَةَ.

توجه: [۱] حضرت ابو مالک اشجری نے روایت دی ہے کہ رسول اللہ ﷺ نے فرمایا کہ وہ لوگ جو شراب پیتے ہیں اور اسے اپنے نام کے بغیر کہتے ہیں، ان کے درمیان میں کوئی فرق نہیں ہے۔ [۲] اور [۳] وہ لوگ جو شراب پیتے ہیں اور اسے اپنے نام کے بغیر کہتے ہیں، ان کے درمیان میں کوئی فرق نہیں ہے۔

تفہيمات:

قوله: يَتَمَوَّنُهَا بِغَيْرِ اسْمِهَا:

حدیث مصداق: نبی علیہ السلام در راوانی زمانہی در خلقو پیشن گونی کوی چہ زم بہ امت کنہی بہ بعضی خلق شراب خکی خویہ دی کنہی بہ تاویل کوی چہ دا شراب نہ دی بلکه نور نومونہ بہ ورکوی زما پہ خیال کہ نظر اوکری شی نو اصل علت خود شرابو پہ حرمت کنہی سکر او نشہ دہ نوکہ د نشہی صفت پہ ہر خخہ کنہی وی کہ ہفہ مشروب وی اوکہ غیر مشروب نوهفہ بہ د شرابو پہ حکم کنہی وی نو د دی قعدی پہ رنہا کنہی بہ موجودہ وخت کنہی پودر، آنس (دا یوہ نوہی نشہ راوتہی دہ) وغیرہ د نشہی خیزونہ ہم د دی حدیث مصداق دی واللہ تعالیٰ اعلم

الْفَصْلُ الثَّالِثُ

[۲۷۴] پہ شین منگی کی د جوڑ شوی نبیید د خکلو ممانعت

۲۷۴- [۸] (۱) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: «لَيْسَ بَيْنَ نَاسٍ مِنْ أَهْلِ الْخَمْرِ [۲] يَتَمَوَّنُهَا بِغَيْرِ اسْمِهَا» [۳]. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَابْنُ مَاجَةَ.

توجه: [۱] حضرت عبد اللہ ابن ابی اوفی رضی اللہ عنہ فرماتے ہیں کہ میں نے رسول اللہ ﷺ سے سنا ہے کہ وہ فرماتے ہیں کہ وہ لوگ جو شراب پیتے ہیں اور اسے اپنے نام کے بغیر کہتے ہیں، ان کے درمیان میں کوئی فرق نہیں ہے۔ [۲] اور [۳] وہ لوگ جو شراب پیتے ہیں اور اسے اپنے نام کے بغیر کہتے ہیں، ان کے درمیان میں کوئی فرق نہیں ہے۔

(۱) أخرجه أبو داود في السنن كتاب الأشربة/باب في الداذي (رقم- ۳۶۸۸) وابن ماجه في كتاب الفتن/باب العقوبات (رقم- ۴۰۲۰) واحمد في المسند: ۳۴۲/۵
(۲) أخرجه البخاري في صحيحه رقم الحديث ۵۵۹۶. واحمد في المسند ۳۵۴/۴

تسهيلات:

قوله: عَنْ نَبِيِّ الْجَمْرِ الْأَعْظَمِ:

په حدیث کنې د اعظمه قید توهیت، یعنی شنه کنده ولونه اوخم، د لوبنی دپاره شین کیدل څه قید احترازی نه وو بلکه دزمانې په لحاظ سره دا قید اتفاقی ووڅکه چه عموماً هغه وخت به د شرابو لوبنی شنه او مرغن وو حضرت عبدالله بن ابی اوفی رضی الله عنه دا قید احترازی او گنړلو نوسوال نی اوکړو چه په سپین لوبنی کنې جوړ شوې نبیذ څکلې شو؟ نبی کریم جواب ورکړو چه نه. چونکه هغه وخت دا ټول لوبنی د نبیذ وغیره د استعمال دپاره هم ممنوع گرځولې شوې وو په دې وجه نبی کریم سپین لوبنی هم منع کړل بیا دا معانعت منسوخ شو

[٥] بَابُ تَعْطِيَةِ الْأَوَانِي

د لوبنو د پټولو بیان

خلاصة الباب:

فيه ستة أحاديث مشتملة على مسئلتين:

① الأمر بالتعطية: ١، ٢، ٥.

② الحكم بإطفاء النار عند المنام: ٣، ٤، ٦.

دباب مقصد: رسول کریم صلی الله علیه و آله دنیا ته احکام شرع رسولود پاره مبعوث شوې وو خوددې سره سره د معاشرت آداب هم نبی کریم صلی الله علیه و آله ښه په تفصیل سره بیان فرمائیلی دی دې دپاره چه دهغوی صلی الله علیه و آله منونکی مسلمانان خپل ژوند په ښه طریقه اوبه آرام اوسکون سره تیر کړی شی په دې باب کنې رسول الله صلی الله علیه و آله د اوده کیدو د وخت څه آداب بیان کړی دی

الفصل الأول

[٣٣٣] د شې د اخلیدو بعضی آداب

٣٣٣- (١) عَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا كَانَ جَنْهُ اللَّيْلِ أَوْ أَسَيْتُمْ ① فَكَفُّوا صَبِيحَاتِكُمْ ② فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْتَشِرُ حَيْثُهَا ③ فَإِذَا ذَهَبَ سَاعَةٌ مِنَ اللَّيْلِ فَخَلَوْهُمْ ④ وَأَغْلِقُوا الْأَبْوَابَ ⑤ وَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ ⑥ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَفْتَحُ بَابًا مُغْلَقًا ⑦ وَأَوْكُوا أَقْرَبَكُمْ وَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ ⑧ وَخَرُّوا أَيْتَكُمْ ⑨ وَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ ⑩ وَتَوَلَّوْا نَحْرُكُمْ ⑪ وَاعْلِفُوا مَصَابِعَكُمْ ⑫». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

(١) اخرجه البخاري في كتاب بدء الخلق/باب صفة إبليس وجنوده (رقم- ٣٢٨٠) ومسلم في كتاب الأشربة/باب الأمر بتعطية الإناء وإيكاء السقاء. وإغلاق الأبواب. وذكر اسم الله عليها. وإطفاء السراج والنار عند النوم. وكف الصبيان والواشي بعد المغرب (رقم- ٩٧) - (٢٠١٢) وابوداود في كتاب الأطعمة/باب في التمر (رقم- ٣٨٣١) واحمد في المسند: ٣٠٦/٣

توجه: ۱ حضرت جابر رضی اللہ عنہ وایي چي رسول الله ﷺ وفرمايل ۲ هر كله چي د شبي تياره خوره شي، يا داسي يې وفرمايل هر كله چي ماينام شي، ۳ نو خپل كوشنيان اذ كور نه د وتلو نه او په لارو كوڅو كې د گرځيدو نه منع كړي، ۴ ځكه چي دا وخت شيطان، يعنې جنات څلور طرف ته ا خور يږي، ۵ بيا چي د شبي يو ساعت تير شي، نو كوشنيان چيرته د تلو راتلو د پاره په پريخودلو كې څه حرج نشته، ۶ او د الله ﷻ نوم اخستو سره (يعنې بسم الله ويلو سره) دروازي بندي كړي، ۷ ځكه (بسم الله ويلو سره) بندي كړي دروازي شيطان نه شي خلاصولې (باوجود د دې چي شياطين او جناتو ته په دې قدرت حاصل دي چي هغوی په دروازو او په ديوالونو كې كيني، ليكن د الله ﷻ د ذكر په سبب هغوی د ناستي مجال نه لري) ۸ او د الله ﷻ نوم اخستو سره د هغه مشكيزو خلي بندي كړي اچي په هغې كې اوبه موجودي وي، چي په هغې كې چينجي او پتنگان وغيره دننه نشي، ۹ او د الله ﷻ نوم اخستو سره خپل لوبني پتوي (سر پري ايرېږي) ۱۰ خواه كه په لوبنو عرضا يو شي كيږدي، (يعنې كه د لوبنو د پتولو د پاره داسي شي موجود نه وي، چي په هغې سره د هغه لوبني خله پوره پته شي، نو په هغې عرضا په پلنوالي څه لرگي وغيره ايرېږي، اگر كه په دې صورت كې لوبني پوره طور سره پت نشي، ليكن داسي كم نه كم كراهت خو به ختم شي، او د دې حكم له بركته به په لوبني كې موجود د خوراك ځكاك څيز د هغه ضرر او نقصان نه وساتل شي چي د لوبني بالكل خلاصيدو په صورت كې يقيني وي، لكه د شيطان تصرف) ۱۱ او (اوده كيدو په وخت) خپل چراغونه (ډيوې) مړي كوي: (بخاري مسلم)

حَلِّ الْفَتَنِ: ۱: جَنَّةُ النَّارِ: د شبي تياره، د شبي رومي حصه، ۲ وَأَمْسَيْتُمْ: يا ماينام شي، ۳ فَكَلُّوا: نو ايسار كړي، منع كړي، ۴ فَكَلُّوهُمْ: نو پريږدي نې، ۵ أَوَّلَى: ايكا، نه دې د تسمي په ذريعه تړل، ۶ فَرَبَكُم: مشكيزې خپلې، ۷ وَخَمَرُوا: او پتوي (لوڅي)، ۸ وَأَطْفَنُوا: او مړه كوي، ۹ نَصَابِعُكُمْ: ډيوې خپلې

تسهيلات:

دنبی علیه السلام امت ته معاشرتی هدايات: رسول كريم ﷺ دنيا ته احكام شرع رسولو د پاره مبعوث شوې دي خودې سره سره د معاشرت آداب هم جيب پاك ﷺ ښه په تفصيل سره بيان فرمانيلي دي دې د پاره چه د هغوی ﷺ منونكي مسلمانان خپل ژوند په ښه طريقه اوبه آرام اوسكون سره تير كړي شي په دې روايت كښي رسول الله ﷺ د اوده كيدو د وخت څه آداب بيان كړي دي

د مذكوره احكامو شرعي حكم: علامه قرطبي رحمته اللہ علیہ فرماني چه په دې روايت كښي كوم اوامر واقع شوي دي هغه ټول ارشادي دي ايجابي نه دي نو دې نه په د زيات نه زيات استحباب او نذب ثابتيږي نه چه وجوب

قوله: فَكُفُّوا مَنَابِتَ أَنْكُرٍ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْتَشِرُ جَيْشَهُ:

ه شېبې په دغليدو ه ماشومانو بهر نه له پريښودلو وجه، يعنې ماښام وخت کښې شيطان او جنات خورپرې هغه وخت هغه په ماشومانو باندې اثر کولو سره نقصان رسولې شی دغه شان ځناورو ته هم نقصان رسولې شی. په دې وجه تياره خوریدوسره ماشومان او ځناور بهرته دڅه ساعت دپاره مه پرېږدئ.

په موجوده زمانه کښې ددې مسئلې حکم، زما په خيال دا حکم د هغه زمانې سره ووچې آباديانې کمې وې نن صبا په ښارونو کښې خلق ترناوخته پورې ويغ وی اوگرځی راگرځی نود شيطانانود حملې کولو ويره نه وی نوکه ماشومان په ښارونو کښې او د گنرې آبادی پ ځايونو کښې بهرته راوځی څه خطره به نه وی البته په باندو او کلو کښې دا حکم اوس هم برقرار دې والله اعلم بالصواب

قوله: وَأَغْلِقُوا الْأَبْوَابَ وَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَفْتَحُ بَابًا مُغْلَقًا:

داوده کيدو په وخت دروازه بندول: دلته دا بيان دې چې داوده کيدو په وخت کښې دروازه بنده کړئ او د مسلم په روايت کښې وادکرو اسم الله هم واقع شوې دې. يعنې د الله تعالی نوم هم واخلي.

د دروازې په بندولو کښې قوله: علامه ابن دقيق العيد وائی چه د رسول الله ﷺ په دې حکم کښې دنياوې او دينی دواړه مصالح دی

① د دروازې په بندولو کښې د شيطان نه ځان او مال وغيره محفوظ کيږی ځکه چه شيطان بندي دروازې نه شی کولاولې

② اهل شرفساد هم په بندو دروازو کښې په آسانه داخلیدې نشی

د شيطان په مصداق کښې دوه اقوال: ① علامه ابن مالک وائی د بعض علماؤ رائي داده چه د شيطان څخه انسی شيطان مراد دې ② څه عالمان فرمائی چه د شيطان څخه مطلقاً جنس شيطان مراد دې که انسی وی او که جنی وی

د بندولو په وخت کښې دوه اقوال: ① دا حکم عام دې که شېبه وی او که ورځ کله هم چه د کور خلق اوده کيږی یا څه په داسې کار کښې مشغول وی چه د کور د سامان نه شی خيال بدل شی نوپه داسې موقعو باندې دي دروازه بنده کړی او د الله تعالی نوم واخلي. د علامه باجی رائي هم دغه ده

② امام بخاری رحمه الله په ترجمه الباب کښې لیل ملحوظ ساتلې دي ځکه چه په رواياتو کښې هم د لیل لفظ واقع دې خود مفهوم روايات نه دا حکم عام د شېبې ورځې دواړو دپاره معلومېږی او احتياط هم په دې کښې دې

قوله: وَأَوْكُوا أَرْكَكُمْ وَأُذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ:

ه مشكيزي غله بنقول: یو ادب دا بیان کړې شو چه د مشكيزي غله بنده کړنی بعض روایاتو کښې: «وَأَوْكُوا الْبِقَاءَ» لفظ هم وارد شوې دې کمالی الترمذی

ه مشكيزي غله بنقولو کښې: قاله: د مشكيزي غله بند ساتلو حکم نی په دې وجه او کړو چه قعقاع بن حکیم د جابر رضی الله عنه نه روایت کوی چه په پوره کال کښې یوه شپه داسې وی په کومه کښې چه د آسمان نه مصیبت نازلېږي او په کولاو لوښو او مشکیزو کښې هغه بلا داخلېږي نوکه چرې غله نی بنده وی نو د دې څخه به حفاظت وی دې نه علاوه د زهریلا خنور د داخلیدو نه به هم په حفاظت کښې وی

قوله: وَتَحَرُّوا أَيْتَكُمْ، وَأُذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ، وَلَوْ أَنَّ تَحَرُّوا عَلَيْهِ شَيْئًا:

دوه لسمه لوبڼی او د هر یو د پتولو طریقې: یو ادب نی دا او خودلو چه لوبڼی اولته کونی یا لوبڼی پټوڼی

① کوم لوبڼې چې خالی وی نو دا دې الته کړې شی

② کوم لوبڼې چې ډک وی نو دا دې پټ کړې شی. که بل څخه نه وی نو د پسه دې پری ډکې کیخو دې شی دا هم کافي کیږي د لوبڼی ټول سر پټول ضروری نه دی. . . وَلَوْ أَنَّ تَحَرُّوا عَلَيْهِ شَيْئًا. مطلب هم دا دې.

د لوبڼو د پتولو قاله: علامه نووی رحمته الله علیه فرماني چه د لوبڼو د پتولو کښې علماؤ ډیرې فاندې خودلې دی

① د شیطانانو نه حفاظت. ② د ویا نه صیانت.

③ د گندگو او پلیتو جفا ظت ④ د حشراتو او زهریلا څیزو نوڅخه حفاظت

قوله: وَأَطْفُوا مَعَ آبِئَكُمْ:

د ډیوي مړه کول: بل ادب نی دا بیان او فرمانیلو چه کله اوده کیږنی نو ډیوه مړه کونی

د ډیوي مړه کولو قاله: دا حکم رسول الله صلی الله علیه و آله څکه او فرمانیلو چه بعضې وخت د اور نه نقصان پیدا کیږي پخپله ډیوه هم الته کیدیشی او رسول الله صلی الله علیه و آله فرمانیلی دی چه اکثر

مړې هم باتېي را کاږي او اوړی ئ او په کپرو باندې ئ غورزوی

لبي عليه السلام ته د ډیوي والقي پیښیدل: څنگه چه حضور پاک صلی الله علیه و آله سره داسې واقعه شوي وه چه د رسول الله صلی الله علیه و آله مصله د مړې باتنی رانیکلوسره په اندازه د درهم سوزیدلي وه حافظ ابن حجر وائی چه دا حکم هم عام دې چه کله د انسان یو وخت په غفلت کښې وی نو هغه وخت ډیوه مړه کول پکار دی

پلوه د ډیوي په حکم کښې: علامه قرطبی رحمته الله علیه وائی که یوسړې په کور کښې خان له اوده وی

نو هغه له پکار دی چه دیوه دې مړه کړی یادې په داسې طریقہ سره اوده شی چه د نقصان نه کیدو تسلی نی وی دې نه پس په دې پوهه یی چه که یوه ډله په یو کور کښې اوده کیری نو د کور د دروازی د بندولو وغیره حکم به آخری کس ته وی په دې زمانه کښ د دیو په خانی بلیونه او راډونه دی دا هم د بندولونه پس اوده کیدل پکار دی ځکه چه په دې باندې هم د چینجو وغیره د پاره چمچور کښی اکثر وختونو کښې رادانگی او پخپله د چینجو وغیره نه هم نقصان کیدی شی

نو: د گرانو تېکو وضاحت په حل اللغات کښې اوشو اود حدیث د مضمون پوره تشریح د حدیث نمبر (۴۲۹۵) په شرح کښې شوې ده

۳۸۵- (۱) وَفِي رِوَايَةٍ لِلْخُبَرِيِّ، قَالَ: "«خَبَرُوا الْأَيَّامَ (۱) وَأَوَّلُوا الْأَشْيَاءَ (۲) وَأَجْمَعُوا الْأَنْبَاءَ (۳) وَأَكْفَتُوا (۴) وَكَلَّفُوا (۵) مَيْتَاتَهُمْ عِنْدَ الْمَسَاءِ (۶) فَإِنْ لَمْ يَنْجُ الْتَبَشَّارَ (۷) وَخَطَفَهُ (۸) وَأَطْفَعُوا الْمَصَابِيحَ عِنْدَ الرَّقَادِ (۹) فَإِنَّ الْفَوَاقِصَ (۱۰) اجْتَرَبَتِ الْفَيْلَةَ (۱۱) فَأَحْرَقَتْ أَهْلَ الْبَيْتِ»".

توجه: ۱) اومذ کوره بالا روایات خو په یو شان الفاظو کې په بخاري او مسلم کې منقول دي. لیکن مضمون په مختلفو الفاظو سره بخاري او مسلم جدا جدا هم نقل کړي دي د بخاري په یو روایت کې داسې دي چه حضور ﷺ وفرمایل ۲) لوبښې پټوی (یعنی سرونه پرې اېږدی) ۳) د مشکیزو خلی تری، ۴) دروازي بندوی ۵) او خپل کوشنیان د خان سره ناست ساتی. اهغه اخوا دیخوا یی مه پرېږدی کله چې ماښام شي. ۶) ځکه چې هغه وخت جنت خلور طرف ته خوړېږي. او تښتوي یی، ۷) او د اوده کیدو په وخت چراغونه مړه کوی. ۸) ځکه اچې اکثره یا په بعضو وختونو کې داسې کیږي، چې ماښکان باتی راکاږي، ۹) او کور والاسوزوي

حل اللغات: ۱) خَبَرُوا: پټوی، لوخی. ۲) أَوَّلُوا: اېکاء، نه دې د تسمې په ذریعہ ترل. ۳) الْأَشْيَاءَ: د سقا جمع ده. مشکیزه. ۴) أَجْمَعُوا: بندوی، دروازه. ۵) وَأَكْفَتُوا: د باب افعال نه اکفات خپل خان سره کینول او بندول او خان سره جوختول. ۶) الْمَسَاءَ: ماښام. ۷) التَّبَشَّارَ: خوړېږی. ۸) وَخَطَفَهُ: او تختول کوی. ۹) وَأَطْفَعُوا: مړه کوی، دیوه. ۱۰) الْمَصَابِيحَ: دیوه. ۱۱) الرَّقَادِ: د اوده کیدو په وخت. ۱۲) الْفَوَاقِصَ: د فاسقه تصغیر دې مراد مړه ده. ۱۳) اجْتَرَبَتِ: د اجترانه دې راښکل. ۱۴) الْفَيْلَةَ: باتی. نو: د گرانو تېکو وضاحت په حل اللغات کښې اوشو اود حدیث د مضمون پوره تشریح د حدیث نمبر (۴۲۹۴) په شرح کښې شوې ده

(۱) اخرجه البخاری فی کتاب بدء الخلق/باب: خمس من الدواب فواسق. يقتلن فی الحرم (رقم-۳۳۱۶) واپوداود فی کتاب الأشربة/باب فی اېکاء. ۲) الأیام (رقم-۳۷۳۳) والترمدی فی کتاب الأدب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب (رقم-۲۸۵۷) واحمد فی المسند: ۳/۳۸۸

۳۸۳- (۱) وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ، قَالَ: [۱] «عَظُّوا الْإِنَاءَ» [۲] وَأَوَكُوا السِّقَاءَ [۳] وَأَغْلِقُوا الْأَبْوَابَ [۴] وَأَطْفِئُوا النَّبَرَجَ [۵]، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَجُوزُ سِقَاءً [۶] وَلَا يَنْقُضُ بَابًا [۷] وَلَا يَكْثِفُ إِنَاءً [۸]، فَإِنْ لَمْ يَجِدْ أَحَدًا كُمْرًا إِلَّا أَنْ يَغْرُسَ عَلَى إِبَابِهِ عُودًا [۹] وَيَذْكُرَ اسْمَ اللَّهِ فَلْيَفْعَلْ: [۱۰] فَإِنَّ الْقُوْنِيَّةَ تُغْرِمُ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِمْ».

ترجمہ: [۱] او د مسلم پہ یو روایت کې داسې دي چې حضور ﷺ وفرماییل [۲] لوښي پټوی، (سرونه پرې ابرېدی)، [۳] د مشکیزو خلی بند وی، [۴] دروازي بندوی، [۵] ډیوي مړې کوی، [۶] خکه چې د الله ﷻ نوم اخستو په وجه شیطان بند مشکيزي نه خلاصوي، [۷] او نه (بندي، دروازي خلاصوي)، [۸] او نه پټ شوي (سړپوښ د، لوښي خلاصوی)، [۹] که په ت سو کې چاته د پټولو د پاره څه شي ملاو نشي، او د لوښي په خله عرضا څه لرگي ایخودلی شی، [۱۰] د الله ﷻ نوم اخستو سره نو داسې وکړی، (یعنی بسم الله ویلو سره د لوښي په خله یو لرگي کیږدي، او د اوده کیدو په وخت چراغ ډیوه، خکه مړه کوی، چې [۱۱] منډک، د مړې مذکر، د ډیوي باتی راخکلو سره په کور والو د هغوی کور سوزوي (یعنی منډک د ډیوي باتی اخستو سره په یو داسې ځای کې غورځوي، چیرته چې په یو شي کې اور ونلگيږي او بیا ټول کور وسوزي).

حل اللغات: ① عَظُّوا: پټوی (لوخی)، ② أَوَكُوا: ایکاء نه دي د تسمې په ذریعه تړل، ③ السِّقَاءُ: مشکیزه، ④ أَطْفِئُوا: مړه کوی (ډیوه)، ⑤ النَّبَرَجُ: ډیوه، ⑥ لَا يَجُوزُ: نه خلاصوی، ⑦ عُودًا: ډکې، لرگې، ⑧ الْقُوْنِيَّةُ: د فاسقه تصغیر دي مراد مړه ده، ⑨ تُغْرِمُ: د بَاب افعال نه دي اور لگول نوډ: د گرانو ټکو وضاحت په حل اللغات کښې اوشو اود حدیث د مضمون پوره تشریح د حدیث نمبر (۴۲۹۴) په شرح کښې شوې ده

۳۸۴- (۱) وَفِي رِوَايَةٍ لَهُ، قَالَ: [۱] «لَا تَرْسِلُوا مَوَاشِيَكُمْ وَبَنِيَّائَكُمْ إِذَا غَابَتِ الشَّمْسُ» [۲] حَتَّى تَذْهَبَ فُحْمَةُ الْوَسَاءِ، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يُبْعَثُ إِذَا غَابَتِ الشَّمْسُ حَتَّى تَذْهَبَ فُحْمَةُ الْوَسَاءِ».

ترجمہ: [۱] اود مسلم په یو بل روایت کې داسې دي چې حضور ﷺ وفرماییل [۲] هر کله چې نمر ډوب شي، نو خپل څاروي او ماشومان د کور نه وتلو ته مه پرېږدی، [۳] تردې چې د شپې د ابتدايي حصې تیارې لارې شي، (یعنی څه شپه تیره شي)، [۴] خکه د نمر ډوبیدونه پس د شپې د ابتدايي حصې د تیریدو تر وخته پوري شیطان (جنات، خوریري، حل اللغات: ① مَوَاشِيَكُمْ: ماشیه جمع ده، ② څاروی، ③ فُحْمَةُ: د شپې د تیارې ابتدانی حصه، ④ يَبْعَثُ: د مجهول صیغه ده یعنی شیطانان خورولې شی یا خوریري

(۱) أخرجه مسلم في كتاب الأشربة/باب الأمر بتغطية الإناء وإيكاء السقاء وإغلاق الأبواب. وذكر اسم الله عليها. وإطفاء السراج والنار عند النوم. وكف الصبيان والمواشي بعد المغرب (رقم- ۹۶ - (۲۰۱۲) واحمد في المسند: ۳۸۶/۳

(۲) أخرجه مسلم في كتاب الأشربة/باب الأمر بتغطية الإناء وإيكاء السقاء، وإغلاق الأبواب. وذكر اسم الله عليها، وإطفاء السراج والنار عند النوم. وكف الصبيان والمواشي بعد المغرب (رقم- ۹۸ - (۲۰۱۳) واحمد في المسند: ۳۹۵/۳

نوٲ: د گرانوٲکو وضاحت په حل اللغات کنې اوشو اود حدیث د مضمون پوره تشریح د حدیث نمبر (٢٢٩٤)، په شرح کنې شوې ده.

٢٢٩٨- (١) وَفِي رَوَايَةٍ لَهُ، قَالَ: (٢) «عَطُوا الْإِنَاءَ (٣) وَأَوْكُوا السَّقَاءَ (٤) فَإِنَّ فِي السَّقَاءِ لَيْلَةً يُزَلُّ فِيهَا وَهَاءُ (٥) لَا يَمُرُّ بِأَنْ يَأْتِيَ عَلَيْهِ عِطَاءٌ (٦) أَوْ سِقَاءٌ لَيْسَ عَلَيْهِ وَكَأَنَّ (٧) الْأَنْزَلُ فِيهِ مِنْ ذَلِكَ الْوَهَاءِ».

توجه: ١ او د مسلم په يو بل روايت کې داسې دي چې حضور ﷺ وفرمايل ٢ لوبني پټوي، (يعني سر پري ايردې) ٣ د مشکيزي خله تړي، ٤ خکه چې په کال کې يوه شپه داسې راځي چې په هغې کې وبا نا زليري، ٥ او کوم لوبني چې خلاص وي، ٦ يا د کومې مشکيزي خله بنده نه وي، ٧ د هغه وبا څه حصه په هغې کې داخليږي.

تسهيلات:

نوٲ: د گرانوٲکو وضاحت په حل اللغات کنې اوشو اود حدیث د مضمون پوره تشریح د حدیث نمبر (٢٢٩٤)، په شرح کنې شوې ده.

[٢٢٩] په کوم لوبني کي چې د خوراک ځکا څه شي وي هغه د سړپوښ کولو سره وړي راوړي

٢٢٩٨- (١) (٢) وَعَنْهُ، قَالَ: (٣) «جَاءَ أَبُو مُحَمَّدٍ - رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ - مِنَ النَّقِيعِ بِأَنْاءٍ مِنْ لَبَنٍ إِلَى النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَقَالَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَلَا عَمْرَتُهُ وَلَوْ أَنَّ نَعْرَضَ عَلَيْهِ عَوْدًا"». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: ١ او حضرت جابر رضی الله عنه وايي ٢ چې (يوه ورځ) ابو حميد رضی الله عنه چې يو انصاري سړي وو، د نبي کریم ﷺ په خدمت کې د مقام نقيع نه د شودو يو ډک لوبني اخستو سره راغې. ٣ حضور ﷺ چې هغه لوبني خلاص وليدلو، نو وي فرمايل چې تا دا لوبني پټ ولي نه کړو. اگرکه د پټولو دا صورت وي چې تابه دي لوبني عرضاً يو لرگي ايښي وي، (بخاري مسلم: حل اللغات: ١) النقيع: مدينې منورې سره نيزدې د يوځای نوم دې ٢ عَمْرَتُهُ: دا د تخمير نه دې د پټولو په معنی کنې دې ٣ عَوْدًا: وړوکی لرگي ډکې.

نوٲ: د گرانوٲکو وضاحت په حل اللغات کنې اوشو اود حدیث د مضمون پوره تشریح د حدیث نمبر (٢٢٩٤)، په شرح کنې شوې ده.

(١) اخرجه مسلم في كتاب الأشربة/باب الأمر بتفطية الإناء وإيكاء السقاء. وإغلاق الأبواب. وذكر اسم الله عليها. وإطعام السراج والنار عند النوم. وكف الصبيان والمواشي بعد المغرب (رقم- ٩٩ - (٢٠١٤)

(٢) اخرجه البخاري في كتاب الأشربة/باب شرب اللبن (رقم- ٥٦٠٥) ومسلم في كتاب الأشربة/باب في شرب النية وتخفيف الإناء (رقم- ٢٠١١) وابوداود في كتاب الأشربة/باب في إيكاء الأنية (رقم- ٣٧٣٤) واحمد في المسند: ٣١٤/٣

[۳۳۰] داودہ کید و پہ وخت د اور مرہ کول

۳۳۰- [۱۳] (۱) وَعَنْ ابْنِ عُثْمَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [۲] «لَا تُزَكُّوا النَّارَ فِي يَوْمِكُمْ حِينَ تَتَأَمُّونَ» مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

ترجمہ: ۱) او حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہما نے نبی کریم ﷺ نہ نقل کوی چہ حضور ﷺ و فرما یل ۲) ہر کلہ چہ تاسو اودہ کیرئ، نو پہ کورونو کہی (بل) اور مہ پریردئ (بخاری، مسلم) تہذیبات:

قوله: لَا تُزَكُّوا النَّارَ فِي يَوْمِكُمْ حِينَ تَتَأَمُّونَ:

د اور مرہ کولود حکم عموم: د اور نہ مراد داسی اور دے پہ کوم سرہ چہ د یوخیز د سوزیدو خطرہ وی لکہ دیوہ نغری یا لکیدلی گیس سلیندر پہ کوم سرہ چہ پہ زرگونو خلق مرہ شوی دی دے نہ ہفہ اور مراد نہ دے چہ د بجلئی دبلب پہ صورت کنبی وی یا پہ فانوس کنبی دنتہ وی پہ کوم کنبی چہ خطرہ نہ وی

[۳۳۱] د خوب پہ وخت کنبی اور مرہ کول

۳۳۱- [۱۴] (۱) وَعَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: [۲] «اخْتَرَقَ بَيْتَ بِالْمَدِينَةِ عَلَى أَهْلِهِ مِنَ اللَّيْلِ» [۳] حَدَّثَنَا بِشَّارُ بْنُ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [۴] «إِنَّ هَذِهِ النَّارَ أَمَّا هِيَ عَذَابُكُمْ [۵] فَإِذَا انْمَشَقَّ فَاطْفِقُوا عَنْكُمْ» مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

ترجمہ: ۱) او حضرت ابو موسی رضی اللہ عنہ و ابی ۲) چہ یوہ شبہ داسی وشو چہ پہ مدینہ کہی د یو سړی کور وسوزیدو، او پہ کور والو کور راپریوتلو ۳) پہ دی بارہ کہی د نبی کریم ﷺ پہ مخکی ذکر وشو، نو حضور ﷺ و فرمایل ۴) چہ دا اور اد دی نہ علاوہ نور ہیخ نہ دی. چہ دا ستاسو پہ حق کہی یو دبنمن دی اچی جان و مال سوزوی ۵) کلہ چہ تاسو اودہ کیرئ، نو دا مرکوی، او د دے د ضرر نہ خان محفوظ ساتی (بخاری مسلم) تہذیبات:

قوله: اخْتَرَقَ بَيْتَ بِالْمَدِينَةِ عَلَى أَهْلِهِ مِنَ اللَّيْلِ:

د "علی اہلہ" پہ ترکیب کنبی دودہ احتمالات:

① دا حال دے نو عبارت بہ داسی شی "ای ساقط علیہم".

(۱) اخرجه البخاری فی کتاب الاستئذان/باب: لا تترك النار فی البيت عند النوم (رقم: ۶۲۹۳) ومسلم فی کتاب الأشرطة/باب الأمر بتغطية الإناء وإيكاء السقاء وإغلاق الأبواب، وذكر اسم الله عليها. وإطفاء السراج والنار عند النوم، وكف الصبيان والمواشي بعد المغرب (رقم: ۱۰۰ - ۲۰۱۵) وابوداود فی کتاب الأدب/باب فی إطفاء النار بالليل (رقم: ۵۲۴۶) والترمذی فی کتاب الأظفمة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء فی تخيير الإناء، وإطفاء السراج، والنار عند المنام (رقم: ۱۸۱۳) وابن ماجه فی کتاب الأدب/باب إطفاء النار عند البيت (رقم: ۳۷۶۹) واحمد فی المسند: ۷۰/۲

(۲) اخرجه البخاری فی کتاب الاستئذان/باب: لا تترك النار فی البيت عند النوم (رقم: ۶۲۹۴) ومسلم فی کتاب الأشرطة/باب الأمر بتغطية الإناء وإيكاء السقاء وإغلاق الأبواب، وذكر اسم الله عليها. وإطفاء السراج والنار عند النوم، وكف الصبيان والمواشي بعد المغرب (رقم: ۱۰۱ - ۲۰۱۶) وابن ماجه فی کتاب الأدب/باب إطفاء النار عند البيت (رقم: ۳۷۷۰) واحمد فی المسند: ۳۹۹/۴

⑦ دا د "اعترق" متعلق دې نو په دې صورت کښې به عبارت داسې شي "ای ضرره عليهم"

قوله: إِنَّ هَذِهِ النَّارُ

د فکر په مصداق کښې دوه اقوال: ① د نار څخه مراد مخصوص نار دې، د کوم د خوریدو چې ویر ووی

② ددې څخه جنس نار مراد دې

قوله: إِنَّمَا مِ عَذَابُكُمْ

اورته ه دشمن و نیولووچه: او ددې د دښمن کیدو مطلب دا دې چه هغه زمونږ د مال و جان منفی دې اگر چه په دې کښې داسی منافع هم موجود دي کوم چه د اور نه بغیر نه حاصلیږی او اور ته دښمن و نیل دا مبالغه فی التحذیر په توکۀ دې چه په دې کښې فوائد هم شته مگر مخصوص اوقاتو کښې او ددې نقصانات ږیر دی نو ددې وجهې نه د اور نه اویرولی شو (مرقت)

الفصل الثاني

[۳۳۰۳] د سپی او خړ آواز او ریډو سره د تعوذ حکم

۳۳۰۳- [۵] (۱) عَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: [۳] "إِذَا سَمِعْتُمْ نِيَّاحَ الْكِلَابِ [۴] وَنَهْيَ الْخَبِيرِ مِنَ اللَّيْلِ [۵] فَتَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ: [۶] فَإِنَّهُنَّ يَرَيْنَ مَا لَا تَرَوْنَ [۷] وَأَقْبَلُوا الْخُرُوجَ إِذَا هَذَابُ الْأَرْجُلِ: [۸] فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَبْثُ مِنْ خَلْقِهِ فِي لَيْلَتِهِ مَا يَشَاءُ.

قوله: حضرت جابر رضي الله عنه وایي [۲] چې ما د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه واوریدل، [۳] کله چې تاسو د سپو غږ [۴] او د خرونو آواز واورئ د شپې په وخت کې، [۵] نو د شیطان مردود نه د الله تعالی جبار پناه غواړئ، [۶] ځکه چې سپی او خړه چې کوم څیز ویني، ایعنی شیطان اود هغه ذریات هغه تاسو نه وینئ، [۷] او هر کله چې د خلقو گرځیدل بند شي، نو هغه وخت تاسو هم اد کورنه کم ووځئ، [۸] ځکه چې اهغه وخت په شپه کې چې الله عز وجل په خپل مخلوق تو کې څوک غواړي، یعنی جنات او شیطاین او موذي حیوانات وغیره، هغه څلور طرف ته حوروي

حل القات: ① نساخ، د سپی آواز، غپ غپ کول، ② نهی: د خړ آواز، ③ هَذَابُ الْأَرْجُلِ: کله چه قدم په آرام شی یعنی دخلقو تکرار تګ بندشی ④ نَهْيَ: لیرې، خوروی.

① وَأَقْبَلُوا الْخُرُوجَ [۲] وَأَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ [۳] فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَقْتَرِبُ بَابًا إِذَا حُفِّ [۴] وَذَكَرَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ. [۵] وَخَطُوا الْجَرَارَ [۶] وَأَقْبَلُوا الْآيَةَ [۷] وَأَذْكُرُوا الْقُرْبَ [۸]. رَوَاهُ فِي "تَرْغِيبِ السُّعَّةِ".

توجہ: ۱) او خلی دروازی بندوی ۲) د اللہ ﷻ نوم اخستو سرہ. (یعنی پہ بسم اللہ ویلو سرہ نہی بندوی) ۳) خک کہ کومہ دروازہ بندول کیڑی. شیطان د ہفہ پہ کھولولونہ قادرہ کیڑی. ۴) چہ ہفہ د اللہ ﷻ پہ نوم اخستو سرہ بندہ کرپی شوی وی ۵) او ہفہ لونبی سربویش کوی اچی پہ ہفہ کی د خوراک خکاک خہ وی ۶) او پہ کومو لونبو کی چہ ہیخ نہ وی، (یعنی ہفہ خالی وی)، ہفہ نسکوروی ۷) او د مشکیزو خلی بندوی. شرح السنۃ حل اللغات: ۸) اُجُفُوا: بندوی (دروازی) ۹) غَطُوا: پتوی، سربوخ پدی. ۱۰) اُجُزُوا: کتوی. ۱۱) اُفُفُوا: التہ اہولی پدی. ۱۲) اُوکُوا: ایکہ نہ دی د تسمی پہ ذریعہ تہل، ۱۳) اُفُزُوا: مشکیزہ.

تہذیبات: قولہ: [إِذَا مِعْتَمَرْتُمْ ثَمَّ الْكِلَابِ الثَّم:]

د سپی او خر د شیطان سرہ تعلق: د سپی او خر شیطان سرہ نیغ پہ نیغہ رابطہ دہ دوی چہ کلہ شیطان گوری نو د خوشحالی نہ توپونہ وہی او غابی او ہنری

[۳۳۳] د مری پہ ذریعہ د اور خوریدل

۳۳۳-۱) (۲) وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: «جَاءَتْ قَارَةٌ تَجْرُ الْقَيْلَةَ» ۲) فَأَلْقَتْهَا بَيْنَ يَدَي رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَلَى الْخَمْرِ ۳) الَّتِي كَانَ قَاعِدًا عَلَيْهَا ۴) فَأَخْرَجَتْ مِنْهَا مِثْلَ مُؤْصِمِ الذِّرْهِمِ ۵) فَقَالَ: "إِذَا مِعْتَمَرْتُمْ فَأُطْفِئُوا مَوْجُكُمُ" ۶) فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَذُلُّ مِثْلَ هَذِهِ عَلَى هَذَا ۷) فَيَخْرُقُكُمْ" ۸) رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجہ: ۱) او حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما وایی ۲) چہ اد یوی ورخی واقعہ دہ چہ یوی مری د چراغ (دیوی) بلہ باتی راخستی وہ ۳) او ہفہ یی د رسول اللہ ﷺ پہ مخکی پہ ہفہ چیت یی پوزی. پوزی، وغورخولہ، ۴) پہ کوم چہ حضور ﷺ ناست وو. ۵) نو د یو ذرمہ پہ قدر ہفہ چتانی وسوزولہ. ۶) حضور ﷺ د دی پہ لیدو سرہ، وفرمایل ہر کلہ چہ تاسو اودہ کیڑی. نو چراغ (دیوہ) مہ کوئی، ۷) خک کہ چہ شیطان د مری پہ شان موذی خیزونہ پہ داسی حرکت باندی آمادہ کوی. ۸) او (پہ دی صورت کی گویا) ہفہ شیطان تاسو سوزوی. ابوداؤد. حل اللغات: ۹) قَارَةٌ: مہ. ۱۰) الْقَيْلَةُ: باتی، ۱۱) الْخَمْرَةُ: پوزکی، پوزی. ۱۲) مَوْجُكُمُ: د سراج نہ دی دیوی تہ وانی. ۱۳) يَذُلُّ: آمادہ کوی، راضی کوی

تہذیبات: قولہ: [جَاءَتْ قَارَةٌ تَجْرُ الْقَيْلَةَ] د مری شرارت تہ او گورنی چہ ذنبی کریم پہ پوزی یعنی مصلی باندی نی اور واجولو او اوتختیدہ د بودرمہ برابر پوزی نی اوسوزولو نبی کریم ددی نہ پس خپل امت د حفاظتی تدابیرونہ خبر کرلو

وَهَذَا الْبَابُ خَالٍ عَنِ الْفَصْلِ الثَّالِثِ

د اب ب د دریم فصل خخہ خالی دی

[٢٢] كِتَابُ اللَّبَاسِ

ذِلباس بيان

مُحَلَّصَةُ الْبَابِ:

فيه ثلاثون وسبعون حديثاً مشتملة على عشر مسائل:

- ① أحب الثياب إلى رسول الله : ١ ، ٢١ ، ٢٩ ، ٦٢ ، ٧٣ .
- ② ذكر لباس النبي ﷺ وقرائه ووسادته : ٢ ، ٣ ، ٤ ، ٥ ، ١٨ ، ٥٠ ، ٥١ ، ٥٢ ، ٥٤ ، ٥٥ .
- ③ كيفية لبس النبي ﷺ الثياب وأصحابه : ٦ ، ٢٢ ، ٢٨ ، ٢٩ ، ٣٠ ، ٣١ ، ٣٢ ، ٥٦ ، ٥٧ ، ٥٨ ، ٦١ .
- ④ اللبسة المنوعة : ٨ ، ٩ ، ١٠ ، ١١ ، ١٢ ، ٢٤ ، ٢٧ ، ٣٩ ، ٥٩ ، ٦٠ .
- ⑤ اللباس والفراس المنوعان للرجال أو النساء : ٧ ، ١٣ ، ١٤ ، ١٥ ، ١٦ ، ١٧ ، ٢٠ ، ٢٣ .
- ⑥ الرخصة في استعمال اللباس المنوع لعنبر : ١٩ .
- ⑦ البداية باليمين في اللبس : ٢٣ .
- ⑧ الدعاء بعد لبس الجديد : ٣٤ ، ٣٥ ، ٦٣ ، ٦٥ .
- ⑨ فضيلة التواضع في الثياب : ٣٦ ، ٣٧ ، ٤٠ ، ٦٧ .
- ⑩ الرغبة في إظهار النعمة : ٤١ ، ٤٢ ، ٤٣ ، ٧٠ ، ٧١ ، ٧٢ .

دِباب د مضامینو تعارف: په کتاب اللباس کښې هغه احادیث جمع دي په کوم کښې چه د جانز اون جانز تعین کړې شوي دي د لباس اغوستل او کوزول د آداب او کیفیاتو بیان دي ددې په ضمن کښې د لوښوسره متعلق هم څه تذکره ده

د لباس لغوی معنی: لباس مصدر په معنی د ملبوس دي لکه کتاب په معنی د مکتوب استعمالیږي دمع سمع نه دي ددې اصل مصدر لباس دي په لام باندې پیش دي که چرې په لام باندې زیر اولوستلې شی نو هغه دالتباس او گډوډ کیدو په معنی کښې دي

د سرو او پښو په مینځ کښې لباس امتیازات: ① هر سړي او ښځه اسلام ددې باند جوړ کړی دی چه د هغوی په لباس کښې د غیر مسلم اقوام شعار سره څه خاص مشابهت نه وی

② د سرو او پښو د لباس په رنگ کښې فرق کیدل پکار دی

③ دمسلمانانو لباس داسې کولای او آسان کیدل پکار دی په کوم کښې چه د بدن د اندامونو نمائش نه وی یعنی داسې د پردې والادي وی چه ددې د اغوستلو نه پس د جدا جدا اندام پته اونه لگی

④ د بدن اندامونه پټولو کښې دسرو او پښو په لباس کښې فرق دي د سرو لباس دي د

گیتونه نیکته نه وی اود بنخودی د گیتونه پورته نه وی
د لباس خلور درجې:

حکیم الامت حضرت مولانا اشرف علی تھانوی رحمۃ اللہ علیہ په خپلو ملفوظانو وغیره کښې د
 لباس یوڅو درجات بیان کړي دي فرماني د لباس خلور درجات دي
 ① د ضرورت درجه دې داهغه لباس دې چه دواجب په درجه کښې دې اودا هغه لباس دې
 چه د بدن د ستر والا اندامونه پټ کړي

② د آمان او حفاظت درجه ده دا هغه لباس دې چه انسان د گرمی او بخښی نه بچ کړي
 ③ د زیب و زینت درجه ده دا هغه درجه ده په کوم سره چه زیب اوزینت حاصل وی قرآن
 کریم کښې هم دې ته ریشأ و نیلی شوی دی

④ د نمائش درجه یعنی په کوم کښې چه تفاخراو خان خودل مقصود وی
د خلورو واره درجو حکم: پرومې دوه درجې خوبې دورو او بې کلام دی ددریمې درجې لباس
 په توگه دتحدیث نعمت مستحب دې اود خوند او خوشحالی په توگه مباح دی اود فخر
 او تکبر په توگه حرام دې او د خلورمې درجې لباس مطلقاً ناجائز دې

الْفَصْلُ الْأَوَّلُ

[۳۳-۴] خبری کپړه د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم خوښه کپړه وه

۳۳-۴ [۱] [۱] عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «كَانَ أَحَبَّ الثِّيَابِ إِلَى النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَنْ
 يَلْبَسَهَا - الْحَبِيرَةَ» مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: ① حضرت انس رضی اللہ عنہ وایي ② چې د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم په ټولو کپړو کې د اغوستلو د
 پاره اڼه چې د یو بل ضرورت، لکه په بستره د اچولو یا چاته د ورکولو وغیره د پاره خبری
 خادر د ټولو نه زیات خوښ وو «بخاري مسلم»
 حل الثقات: ① الحَبِيرَةُ: یعنی نقشدار خادر

تسهيلات:

قوله: أَنْ يَلْبَسَهَا - الْحَبِيرَةَ:

د حَبِيرَة تعارف: حَبِيرَة یعنی برد یماني یعنی خادر کوم چه د کښ یا د قطن وی. سمیت حَبِيرَة
 لانها حَبِيرَة ای مزينة والتصيير التزيين والتصين، بډل، او په تحفة الاخوذی ۴۰۶ ۵ کښې دی چه

(۱) اخرجه البخاري في كتاب اللباس: باب البرود والحيرة والنسطة (رقم ۵۸۱۳) وابدود في كتاب اللباس باب في لبس
 الحيرة (رقم ۴۰۶۰) ومسلم في كتاب الأثرية/باب فصل لباس ثياب الحيرة (رقم ۳۲ (۲۰۷۹) والترمذي في كتاب
 اللباس عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في أحب الثياب الى رسول الله صلى الله عليه وسلم (رقم ۱۷۸۷)
 والنسائي في كتاب الجهاد/باب: عدة العامل المتوفى عنها زوجها (رقم ۳۵۱۵) واحمد في المسند: ۱۳۴/۳

حبره د برود یمن یو قسم دې چه په هغې کښې سرې کرښې وی، او کله شنې یا اسماني رنگ، دا د عربو په نزد اشرف الثياب دې خکه چه دا د تار خخه جوړولې شی. او یا په دې وجه چه د شین رنگ وی کوم چه د اهل جنت جامه ده پس په یو روایت کښې دی ((کان احب الالوان الیه الحضرة، علی ما رواه الطبرانی فی الاوسط وابن السنی وابونعیم فی الطب، والتحصیل القسین)) او بعضو وجه د محبت دا لیکلې ده چه په دې کښې سادگی ده زیات زینت نشته، او دا هم چه داسې کپړه زر خیرنیرې نه آه

په ۱۱۰۱ حدیثو کښې تعارض: راتلونکې حدیث نمبر (۳۰۲۵)، کښې ام سلمه رضی الله عنها فرمائی چه نبی کریم ته په ټولو کپړو کښې قمیص زیات خوښ وو دلته د یمنی خادرد خوښوالی خبره ده دا په ظاهره تعارض دې

۵ تعارض جواب: د په سرکولو خادرونو قسمونو کښې یمنی خادرد ټولو نه زیات خوښ وو او اغوستونکو خیزونو کښې د قمیص نوع د ټولو نه زیات محبوب وو هیڅ تعارض نشته دې

[۳۰۰۵] د نبی کریم صلی الله علیه و آله نقش دار خادار

۳۰۰۵- [۱۲] (۱) وَعَنِ الْمُؤَيَّرَةِ بْنِ شُعْبَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - [۲] «أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - لَبَسَ جُبَّةً رُومِيَّةً ضَبَقَةَ الْكُمَيْنِ» . مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: ۱) ودحضرت مغیره ابن شعبه نه روایت دې [۲] چې نبی کریم صلی الله علیه و آله یوه رومي جبه واغوسته، [۳] چې د هغې لستونې تنگ وو. (بخاری مسلم)
حل القات: ① جبه: چوغه، ② الکُمین: لستونې،

تسهيلات:

قوله: لَبَسَ جُبَّةً رُومِيَّةً ضَبَقَةَ الْكُمَيْنِ .

د تنگو او کولای لستونو چغه اغوستل: په سفر کښې نبی کریم د تنگو لستونو و والاچه اچولې ده او په حضر کښې نې د کولای لستونو و والا استعمال کړې ده دواړه جائز دی د حالاتو مطابق چه کوم مناسب وو هغه نې اچولې دې

نوبت دلته صاحب د مظاهر حق د حدیث نمبر (۴۲۰۵)، سره د حضرت عائشه رضی الله عنها یو حدیث په غلطی سره نقل کړې دې هغه حدیث باب مناقب اهل البيت مشکوة صفحه ۵۶۸ باندې دې کتاب اللباس کښې نه دې اگرچه مصابیح کښې دلته ذکر دې طیبی رحمه الله هم نقل کړې دې شیخ عبدالحق په دې باندې مکمل بحث کړې دې (تدبر)

(۱) اخرجه البخاری فی کتاب اللباس/باب من لبس جبه ضبقه الکمین فی السفر (رقم- ۵۷۹۸) ومسلم فی کتاب الطهارة/باب السج علی الخفین (رقم- ۷۷ - ۲۷۴) والترمذی فی کتاب اللباس عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء فی لبس الجبة والخفین (رقم- ۱۷۶۸) واحمد فی المستند: ۲۵۵/۴

[۳۰۶] د نبی علیہ السلام وفات پہ وخت دوه جامی

۳۰۶- [۳] (۱) وَعَنْ أَبِي بُرْدَةَ، قَالَ: [۲] «أَخْرَجَتْ لَنَا عَائِشَةُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - كِسَاءً مُلْبَدًا وَزَارًا غَلِيظًا، [۳] فَقَالَتْ: قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فِي هَذَيْنِ، مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

ترجمہ: [۱] او حضرت ابو بردہ رضی اللہ عنہ وایی [۲] چې عائشہ بی بی عانسی رضی اللہ عنہا ته د خودلو د پاره یو پیوند لگیدلي خادر او یو غټ لنگ راویستلو. [۳] او وي فرمایل کله چې د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم روح قبض شو، نو حضور صلی اللہ علیہ وسلم په دې دوو کپړو کې وو «بخاري، مسلم، حل الفان: ① کساء، خادر، ② مُلْبَدٌ: د تلبیدنې دې پیوند لگیدلي خادر، ③ غَلِيظًا: پیر، غټ.

تہذیبات:

قوله: اقْبِضَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فِي هَذَيْنِ:

خپل امت ته دسادګۍ هغلی تعلیم پیر لنگ. ددې حدیث نه امت ته دا تعلیم ملاوېږي چه د دنیا د زیب اوزینت نه خان ساتل د پاکیزه ژوندون حصه ده. سردار دوجهان رضی اللہ عنہ ددنیانه د رخصت کیدو په وخت د خپل امت مخې ته چه کومه نمونه پریخوډې تلې دې امت له پکار دې چه کم نه کم د لباس په معامله کښې د اسراف اوتبذیر نه ډډه اوکړی د ترک دین او تقوی په بنیاد باندې نبي کریم د ښکلي مزیدارې کپړې عادت نه دې جوړ کړې سره ددې چه بعضي وخت د لږ ساعت دپاره په توګه د تحدیث نعمت به نې ښکلي لباس اغوستي وی نوداسې جائز دي.

[۳۰۷] د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم بستره

۳۰۷- [۳] (۱) وَعَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: [۲] «كَانَ فِرَاشُ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - الَّذِي يَتَأَمَّرُ عَلَيْهِ [۳] أَدَمًا، حَشْوُهُ لَيْفٌ، مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

ترجمہ: [۱] او بی بی عائشہ رضی اللہ عنہا فرمایي [۲] چې د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم فرش چې په هغې به حضور صلی اللہ علیہ وسلم اوده کیدو. [۳] د چمړې وو، او په هغې کې د مالوچو په خاي د کجورو پوستکي وو «بخاري، مسلم،

(۱) اخرجه البخاری فی کتاب فرض الخمس/باب ما ذکر من درع النبی صلی الله علیه وسلم.(رقم: ۳۱۰۸) ومسلم فی کتاب الأشربة/باب التواضع فی اللباس. والاقصّار علی الغلیظ منه والیسیر فی اللباس والفرّاش وغیرهما. وجواز لبس الثوب الشعر. وما فیہ أعلام (رقم: ۳۴ - ۲۰۸۰) والترمذی فی کتاب اللباس عن رسول الله صلی الله علیه وسلم/باب ما جاء فی لبس الصوف (رقم: ۱۷۳۳) واحمد فی المسند: ۲۲/۶

(۲) اخرجه البخاری فی کتاب الأدب/باب قول النبی صلی الله علیه وسلم «ترت یسینک. وعقری یسینک.» ومسلم فی کتاب الأشربة/باب التواضع فی اللباس. والاقصّار علی الغلیظ منه والیسیر فی اللباس والفرّاش وغیرهما. وجواز لبس الثوب الشعر. وما فیہ أعلام (رقم: ۳۸ - ۲۰۸۲) (رقم: ۶۱۵۶) وابوداود فی کتاب اللباس/باب فی الفرش (رقم: ۴۱۴۷) وابن ماجه فی کتاب الزهد/باب ضجاع آل محمد صلی الله علیه وسلم (رقم: ۴۱۵۱) واحمد فی المسند: ۲۰۷/۶

حل اللان: ① فرائض: بستره. ② أدمًا: اديم او آدم هغه څرمن چه رنگ کرې شوې وی ③ حنوة: په بستره کښې دننه دمالوچو په مثل اچولې شوې څيز. ④ ليف: د کهجورو پوستکي.

تسهيلات:

په حديثونو کښې تعارض: په شمائل ترمذی کښې د حضرت حفصه رضی الله عنه نه روايت دې چه د نبی کریم توشک د تات وو په ظاهره په دواړو روايتونو کښې تضاد دې دتعارض دوه جوايونه:

① د اوده کيدو توشک به نى د څرمنې وی اود کيناستو د کهجورو د پوستکو

② يوه زمانه کښې تات وو په بله زمانه کښې بل قسم وو

[٣٣٠٨] د نبی کریم ﷺ تکیه (بالبت)

٣٣٠٨- [٥] [١] وَعَنْهَا، قَالَتْ: «كَانَ وَسَادُ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - الَّذِي يَتَكِي عَلَيْهِ - مَنْ أَدْرَمَ حَشْوَهُ لَيْفًا». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

ترجمه: ① او بي بي عائشه رضی الله عنها فرماني ② چې د رسول الله ﷺ تکیه چې په هغې به حضور ﷺ تکیه لگوله، ③ د چمړې وه، او هغه د کهجورو د پوستکو نه ډکه وه. مسله

تسهيلات: په دې حديث سره د تکیه ثبوت او ددې استعمال ثابتېږي
قوله: الَّذِي يَتَكِي عَلَيْهِ:

د بالبت او تکیه استعمال: يعنی د ناستی په وخت کښې به نبي په دې باندې تکیه لگوله او: اوده کيدو په وخت کښې به نى د سر لاندې ايردله ددې رواياتو نه دا معلومه شوه چه: اوده کيدلو او د آرام دپاره بستره او تکیه جوړول مستحب دی، په دې شرط چه عيش وعشرت او اسراف په کښې نه وی. او نبی کریم ﷺ به تکیه خوښوله او د اوده کيدلو په وخت کښې به نى د سر لاندې ايردله او د ناستی په وخت کښې به نى پرې ډډه لگوله. او نبی کریم ﷺ به فرماييل چه څوک تاسو ته تکیه او خوشبو درکړی نو ددې د قبولو څخه انکار مه کوې

[٣٣٠٩] په ځادر کښې سر پټول

٣٣٠٩- [٦] [١] لَوْعَنْهَا، قَالَتْ: «بَيْنَمَا أَنَحْنُ جُلُوسٌ فِي بَيْتِنَا فِي حَرِّ الظَّهْرِ» ② قَالَ قَابِلٌ لِأَبِي بَكْرٍ: هَذَا رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مُقْبِلًا ③ مُتَقَبِّلًا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

(١) اخرجه مسلم في كتاب الأشربة / باب التواضع في اللباس. والافتصار على العليظ منه والبسير في اللباس والعراش وغيرهما. وجواز لبس الثوب الشعر. وما فيه أعلام (رقم ٣٧) (٢٠٨٢) وابوداود في كتاب اللباس / باب في الفرش (رقم ٤١٤٤) والترمذي في كتاب صفة القيامة والرقائق والورع عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب (رقم ٢٤٤٩)

(٢) اخرجه البخاري في كتاب اللباس / باب التفتع (رقم ٥٨٠٧) وابوداود في كتاب اللباس / باب في التفتع (رقم ٤٠٨٣).
واحمد في المسند: ١٩٨/٦

ترجمہ: [۱] او بی بی عائشہ رضی اللہ عنہا فرمائی [۲] چې [۳] اد هجرت نه مخکې يوه ورځ چې [۴] مونږ د غرمې په گرمۍ کې په خپل کور کې ناست وو، [۵] يو ويونکي حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ ته اوويل چې گوره هغه دې رسول الله ﷺ تشریف راوړو، [۶] چې په ځادر سره يې خپل سر مبارک پټ کړی دي [بخاري]

حل اللغات: ① مُقْبَلًا: مخامخ رازوان دې، ② مُتَقَبِّلًا: د ځادر په پلټو باندې مخ پټ کړې دې

تسهيلات:

نوله: مُقْبَلًا مُتَقَبِّلًا:

دهديث پس منظر: دا واقعه کومه چه په دې حديث کښ ذکر ده قبل الهجرة د مکې مکرمې ده، سیده عائشہ صدیقہ رضی اللہ عنہا فرمائی چه مونږ په خپل کور کښ عین د غرمې په وخت کښ ناست وو نو يو ويونکې راغلو او والد صاحب «ابوبکر صدیق رضی اللہ عنہ» ته نې خبر ورکړو چه رسول الله ﷺ دلته تشریف راوړی په سر باندې کپړه اچولي، عائشہ رضی اللہ عنہا فرمائی چه هغه وخت د رسول الله ﷺ تشریف راوړل د عادت مبارک خلاف وو، يعنی عین د غرمې په وخت کښ چه کله رسول الله ﷺ دروازي ته راوړسيدلو نو هغوی اجازت طلب کړو، په اجازت ملاويدو باندې دننه راغلل، دا اوږد حديث دې د هجرت د قصې متعلق کومه چه په بخاری کښ ذکر ده، امام بخاری رحمه الله دا د کتاب المناقب په اخير کښ د کتاب المغازی نه مخکښ ذکر فرمائيلې ده،

دبخاری روایت: د بخاری په روایت کښ داسې دی ((فِي سَاعَةٍ لَمْ يَكُنْ يَأْتِيهِ إِذَا قَالَ أَبُو بَكْرٍ فِدَاءَ نَفْسِي وَأَمْسَى وَاللَّهِ مَا جَاءَ بِهِ فِي هَذِهِ السَّاعَةِ إِلَّا أَمْرٌ قَالَتْ فَمَاءَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَنْشَأَتْ فَأَذِنَتْ لَهُ فَدَخَلَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَأَبِي بَكْرٍ أَفْرَجُ مِنْ عِنْدِكَ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ إِنَّمَا هُوَ أَفْرَجُكَ بِأَبِي أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ فَأَبِي قَدْ أَذِنَ لِي فِي الْخُرُوجِ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ الصَّعَابَةُ بِأَبِي أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: نَعَمْ قَالَ أَبُو بَكْرٍ فَعَدَّ بِأَبِي أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِخْذِي رَاجِلَتِي هَاتَيْنِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا لَأَبِي الْحَدِيثُ))

يعنی کله چه صدیق اکبر رضی اللہ عنہ ته اونيلې شو چه رسول الله ﷺ تشریف راوړی نو وې فرمائيل چه په تاسو دې زما مور او پلار قربان وی قسم په الله چه تاسو لره د دې وخت د معمول خلاف يو لوڼي څيز راوستلې ین، دننه د تشریف راوړلو نه پس رسول الله ﷺ او فرمائيل چه غير متعلق کسان د دې ځانې نه لرې کړه، هغوی عرض اوکړو چه يا رسول الله ﷺ په تاسو باندې دې زما مور او پلار قربان وی دلته خو ټول ستاسو د کور خلق دی څوک هم پردی نشته رسول الله ﷺ او فرمائيل «ښه زه دا وایم، چه ماته د مکې مکرمې نه د خروج اجازت کړې شوې دې په دې باندې هغوی عرض اوکړو يا رسول الله ﷺ زما مور او پلار دې په تاسو قربان وی ما هم ځان سره کړی، رسول الله ﷺ او فرمائيل بالکل ضرور بيا هغوی عرض اوکړو يا رسول الله ﷺ زما مور پلار دې په تاسو قربان وی زما په دې دوه سورلو

کنس یو تاسو واخلی، په دې باندې رسول الله ﷺ او فرمائیل صحیح ده خو په قیمت (یعنی هسې نه، ددې نه پس په بخاری کښ په اوږد حدیث کښ د هجرت پوره واقعه ذکر ده.

په مخ پټولو کښ دوه احتمالات: ① یعنی نبی کریم د خادر په پلټو باندې مخ پټ کړې راروان دې نبی کریم د نمر د گرمۍ نه مخ پټ کړې وو چه نن صبا د سعودی د اوسیدونکو دپاره د رومال او د عقال د استعمال زبردست دلیل دې.

② نبی کریم د دښمن نه مخ پټولو دپاره داسې اوکړه کوم چه د مجاهدینو دپاره دلیل دې

[٣٣٠] په کور کښې د بسترو ساتلو حکم

٣٣٠- [٤] (١) وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ [٢] «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ لَهُ: [٣] "فِرَاشٌ لِلرَّجُلِ، وَفِرَاشٌ لِامْرَأَتِهِ" [٤] وَالثَّالِثُ لِلضَّيْفِ، وَالرَّابِعُ لِلشَّيْطَانِ» - رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: ① او د حضرت جابر رضي الله عنه نه روایت دي ② چې رسول الله ﷺ هغه ته وفرمايل ③ يو فرش د سړي د پاره، دويم فرش د هغه د ښځي د پاره، او دريم فرش د ميلمه د پاره او څلورم فرش د شيطان د پاره وي. (مسلم)

تسهيلات:

قوله: فِرَاشٌ لِلرَّجُلِ، وَفِرَاشٌ لِامْرَأَتِهِ، وَالثَّالِثُ لِلضَّيْفِ، وَالرَّابِعُ لِلشَّيْطَانِ

په کور کښې د بسترو تعداد: يعنی رسول الله ﷺ او فرمائیل چه درې بستري په کور کښ کيدل کافی دی يو د خان دپاره او يو د ښځي دپاره، او يو د ميلمه دپاره، د دې نه مراد جنس فراش دي. يعنی د ميلمنو د ضرورت دپاره اوس چه هر څومره ضرورت وی د هغې اعتبار به کولې شی. او څلورمه د شيطان دپاره، يعنی کومه چه د ضرورت نه زياتی وی، چه دا د دنيا د سازو سامان تکثير دي کوم چه د شيطان د طرف نه دي

[٣٣١] د تکبر په وجه د پرتو که د کيټو غځه لاندې ساتلو وعيد

٣٣١- [٨] (١) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [٢] «لَا يَنْظُرُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى مَنْ [٣] جَرَّ زَارَةً بَطَرًا» - مَتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: ① او د حضرت ابوهريره رضي الله عنه نه روایت دي چې رسول الله ﷺ وفرمايل ② الله

① اخرجه مسلم في كتاب الأشرطة / باب كراهه ما زاد على الحاجة من الفراش واللباس (رقم - ٤١) - (٢٠٨٤) وابدود في كتاب اللباس / باب في الفرش (رقم - ٤١٤٢) والنسائي في كتاب الجهاد / باب الفرش (رقم - ٣٣٨٥) واحد في السند: ٢٩٣/٣

② اخرجه البخاري في كتاب اللباس / باب من جر ثوبه من الخيلاء (رقم - ٥٧٨٨) كتاب الأشرطة / باب تحريم جر الثوب خيلاء. وبيان حد ما يجوز إرخاؤه إليه وما يستحب (رقم - ٤٨) - (٢٠٨٧) وابن ماجه في كتاب اللباس، باب من جر ثوبه من الخيلاء (رقم - ٣٥٧١) ومالك في الموطأ كتاب اللباس / باب ما جاء في إسبال الرجل ثوبه (رقم - ١٠٠) واحد في السند: ٤٧٩/٢

تعالى ﷻ به د قیامت په ورځ هغه سړي ته اد رحمت په نظرا ونه گوري، [٢] چې د غرور او تکبر دوجي خپل پرتوگ (لنگ وغیره) د پټ کولو نه لاندې زوړندوی (بخاري ومسلم) حل اللعان: ① جر: رابنکی، بطرا: غرور، تکبر

تسهيلات:

قوله: لَا يَنْظُرُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى الْعَم:

د عدم نظر په توجیه کښې درې اقوال: ① د "نظر" نه مراد رحمت دې چه الله تعالى هغه ته د رحمت په نظر نه گوري،

② دا حدیث په هغه کس باندې محمول دي کوم چه د تکبر په وجه خپل خادر او بدول حلال گنړی، ③ دا حدیث په زجر او توبیخ باندې محمول دي قوله: مَنْ جَرَّ زَارَةً بَطْرًا:

د بطر په مصداق کښې دوه اقوال: ① ددې څخه تکبر مراد دي ② ددې څخه ا د غنا په وجه پیدا کیدونکې طغیان او خوشحالی مراد ده د پروتوگ لاندې ساتلو حکم: پرتوگ او لنگ د گیتو نه لاندې ساتل حرام دي او کوم کس چه د غرور او تکبر په وجه دا لاندې ساتي نو دا په درجه اولی سره حرام دي [٣٣٣] د تکبر په وجه د جامو په زمکه د رابنکلو حرمت

٣٣٣- [٩] (١) وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [٢] «مَنْ جَرَّ تَوْبَةً خِلَاءَ [٣] لَمْ يَنْظُرِ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» . مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: ① او حضرت ابن عمر رضی الله عنهما نه روایت کوي چې حضور ﷺ وفرمایل ② کوم سړي چې د غرور او تکبر په طور د خپل ابدن ا کپړي په زمکه راڅکلو سره گرځي ③ د قیامت په ورځ به الله تعالى ﷻ به هغه ته اد رحمت په نظرا ونه گوري (بخاري مسلم) حل اللعان: ① خِلَاءَ: غرور، تکبر

تسهيلات:

قوله: مَنْ جَرَّ تَوْبَةً خِلَاءَ لَمْ يَنْظُرِ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ:

د خيلاء قيد اتفاقی کيدل: په حدیث کښې د "خيلاء" قيد اتفاقی دې احترازی نه دي

١) اخرجه البخاري في كتاب اللباس/باب من جر إزاره من غير خيلاء (رقم- ٥٧٨٤) ومسلم في كتاب الأشربة/باب تحريم جر التوب خيلاء. وبيان حد ما يجوز إرخاذه إليه وما يستحب (رقم- ٤٤) - (٢٠٨٥) وابوداود في كتاب اللباس/باب من كرهه (رقم- ٤٠٥٠) والنسائي في كتاب الزينة/باب التغليظ في جر الإزار (رقم- ٥٣٢٨) وابن ماجه في كتاب اللباس. باب من جر توبه من الخيلاء. (رقم- ٣٥٦٩) ومالك في الموطأ كتاب اللباس/باب ما جاء في إسبال الرجل توبه (رقم- ١١) واحمد في المسند: ١٠٠/٢

مجبوری او شرعی عذر جدا خیز دې. په حقیقت کښې پرتوگ ښکته کول او دې وضع او ددې کیفیت اجازت اسلام نه ورکوي. ددې قید مطلب دانه دې چه یوسره دې پرتوگ زورندوی او وانی دې چه زه نی د تکبر د وجهې کوم هغوی ته واضح کیدل پکار دی چه پرتوگ ښکته زورندول پخپله تکبر او غرور دې د صحابه کرامو په پوره جماعت کښې صرف صدیق اکبر رضی الله عنه ته رخصت ورکړې شوې دې باقی چاته هیڅ اجازت نه دې ورکړې شوې **استثنائی مروت:** د تکبر په توگه که داسې کوی که په غلطی سره لاندې لارشی او زرنی اوچت کړی غرور او تکبر نه وی نوخیر دې

[۳۳۳] د تکبر په وجه د لنډ راښکلو د نیاوی سزا

۳۳۳- [۱۰] (١) وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْجُرُ زَارَةً مِنَ الْخِيَلِ خُفِّ بِهٖ، فَبُيِّنَ لَجَلٌ فِي الْأَرْضِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ». رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

توجه: ١ او حضرت ابن عمر رضی الله عنهما وایی چی رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل ٢ پخوا په یو وخت کښې یو سړي د غرور او تکبر په طور خپل لنگ (یا پرتوگ) په زمکه راڅکلو سره روان وو. ٣ نو هغه په زمکه کې غرق کرل شو. ٤ هغه به اوس تر قیامته پوري په زمکه کې د غرقیدو سره ځي (بخاری).

حل النکات: ١ خف غرق کړې شوی په زمکه کښې. ٢ بَيِّنَ لَجَلٌ: کنده په کنده به غرقیدو سره روان وی **تسهيلات:**

قوله: فَبُيِّنَ لَجَلٌ فِي الْأَرْضِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ:

د مذکوره جملي په مفهوم کښې دوه اقوال: ١ جلجله آواز سره حرکت ته وانی یعنی د یوې کندې نه بلې ته حرکت کولو سره ځی

٢ په زمکه کښې ورځنیزې ځی "آي يَخْفُفُ فِيهَا وَيُؤَخَّرُ فِيهَا أَبَدًا" داسې د قارون نه علاوه پخوانو امتونو کښې څوک سړي تیر شوې دې

[۳۳۴] د کښتو هغه لاندې د لنډ ساتلوممانت

۳۳۴- [۱۱] (١) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَبْبَيْنِ مِنَ الزَّالِي فِي النَّارِ». رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

توجه: ١ او حضرت ابو هريره رضی الله عنه وایی چی رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل ٢ د پرتوگ (وغیره) کومه حصه چې د پټو کونو څخه وي. ٣ هغه به په دوزخ کې اچول کیږي (بخاری).

(١) اخرجه البخاری فی کتاب احادیث الانبياء، باب حديث الغار (رقم- ۳۴۸۵) والسنانی فی کتاب الزينة، باب التغليظ فی جر الزار (رقم- ۵۳۲۶) واحمد فی السند: ۶۶/۲

(٢) اخرجه البخاری فی کتاب اللباس، باب ما أسفل من الكعبين فهو فی النار (رقم- ۵۷۸۷)

تسهيلات:

قوله: مَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَفَّيْنِ مِنَ الْأَزَارِفِي النَّارِ:

د گيتو مخه لاندې په اور کښې د گيتو مطلب: يعنی کوم لنگ پرتوگ يا پاچامه خومره چه د گيتونه ښکته ځی هم دومره حصه دخپې به دوزخ ته ځی ددې مطلب دانه دې چه سرې به بهر وی او د خپې څه حصه به نی دوزخ ته ځی بلکه ددې قسم عبارت دامطلب وی چه داسې به دوزخ ته ځی داسې سړی ته مسبل ازار هم وائی دچابره کښې چه سخت وعيدونه دی

[۳۳۵] ادجامو اغوستلو بعضي ممنوع صورتونه

۳۳۵- (۱۲) (۱) وَعَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «نَهَى رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَنْ يَكُلَّ الرَّجُلُ بِشِمَالِهِ ① أَوْ يَمْنَى فِي ثَغْلٍ وَاحِدٍ ② وَأَنْ يَشْتِمَلَ الصَّمَاءَ ③ أَوْ يُحْتَبِيَ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ ④ كَثِيفًا عَنْ قُرْبِهِ». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: ① او حضرت جابر رضي الله عنه وايي ② چې رسول الله صلى الله عليه وسلم ددې نه منع فرميلي ده. چې يو سړي په چپ لاس سره خوري، ③ يا په يوه پښه کې خپلې اچولو سره گرځي. ④ او دا چې کپړه په بدن داسې راچاپيره کړي، چې دواړه لاسونه په کپړه کې دننه راشي. ⑤ يا په بدن يوه کپړه چاپيره کولو سره داسې په کوناتو کښي، ⑥ چې دهغه ستر خلاص اښکاره وي مسلمة حل الثقات: ① ثعلی: خپلې، پزار، ② يَشْتِمَلَ الصَّمَاءَ: په بدن کپړه داسې راچاپيره کړي. چې دواړه لاسونه په کپړه کې دننه راشي، ③ يَحْتَبِيَ: ④ خان نه لاسونه راتاوولو سره کيت ستوته احب، وائی

تسهيلات:

قوله: أَوْ يَمْنَى فِي ثَغْلٍ وَاحِدٍ ②

په يوه خپلې کښې د گرځيدو ممانعت: يعنی په يوه خپه کښې خپلنی ده بله کښې نشته دې داسې تک کول منع دی ځکه چه په دې کښې دتگ توازن هم خرابیږي اوسرې به رنگه هم ښکاري يادي دواړه خپلنی وی يا دې خپې ابله خپې وی

قوله: وَأَنْ يَشْتِمَلَ الصَّمَاءَ ③

داشتمال الصماء د ممانعت دوه وجوهات: ① که د جهاد ماحول او د دښمن خطر ه وی نو تر کومې چه په خادر کښې انقبستلې شوې سړې بهر راوځي دښمن به هغه راگير کړي او وژلې وی او د بچاو به هيڅ صورت نه وی په دې وجه داشتمال الصماء ممانعت راغلي دي ② اشتمال الصماء والا سړي په معمولی حرکت کولو سره راغورزېږي اوچه کله راپريوځي

نو غونډسکی جوړیدوسره به پوره راپریوخی په کوم کښې چه د پوزې وغیره ماتیدو خطره ده

قوله: أَوْ يَجْتَنِبَ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ كَأَشْفَافِ عَنْ قُرْجِهِ

۵ **احتیاء دوه صورتونه:** ① د دې یو صورت دا دې چه سرې داسې په کوناتو باندې کینی مگرڅه کپړه دمل پندو نه چاپیره اوترې په دې صورت کښې د بدن ښکته حصه او سترښکاره وی په دې وجه دامنغ کړې شو او که ښکته په بدن باندې څه بل کپړه وی نویبداً احتیاء اجازت دې لکه چه په جلسو او محفلونو کښې بعضې حضرات د آرام په غرض خادر زاتاوهی کینی او تقریر اوری.

② ددې دویم صورت دا وی چه مثلاً یوسرې مقعده په زمکه باندې کیرېدی پندنی اودروی اودواړه لاسونه دزنګونونو نه لېشان ښکته ددې نه چاپیره اوترې اوکینی نودا صورت ډیر قبیح اوحرام دې ځکه چه په دې کښې پوره بدن برېښدوی اوپه دې کښې بالکل ستر عورت نشته دې

[۳۳۱] درینیمو جامو اغستونکی باندې آخرت کښې ددې حرمت

۳۳۱-۳۳۲-۳۳۳-۳۳۴-۳۳۵-۳۳۶-۳۳۷-۳۳۸-۳۳۹-۳۴۰-۳۴۱-۳۴۲-۳۴۳-۳۴۴-۳۴۵-۳۴۶-۳۴۷-۳۴۸-۳۴۹-۳۵۰-۳۵۱-۳۵۲-۳۵۳-۳۵۴-۳۵۵-۳۵۶-۳۵۷-۳۵۸-۳۵۹-۳۶۰-۳۶۱-۳۶۲-۳۶۳-۳۶۴-۳۶۵-۳۶۶-۳۶۷-۳۶۸-۳۶۹-۳۷۰-۳۷۱-۳۷۲-۳۷۳-۳۷۴-۳۷۵-۳۷۶-۳۷۷-۳۷۸-۳۷۹-۳۸۰-۳۸۱-۳۸۲-۳۸۳-۳۸۴-۳۸۵-۳۸۶-۳۸۷-۳۸۸-۳۸۹-۳۹۰-۳۹۱-۳۹۲-۳۹۳-۳۹۴-۳۹۵-۳۹۶-۳۹۷-۳۹۸-۳۹۹-۴۰۰-۴۰۱-۴۰۲-۴۰۳-۴۰۴-۴۰۵-۴۰۶-۴۰۷-۴۰۸-۴۰۹-۴۱۰-۴۱۱-۴۱۲-۴۱۳-۴۱۴-۴۱۵-۴۱۶-۴۱۷-۴۱۸-۴۱۹-۴۲۰-۴۲۱-۴۲۲-۴۲۳-۴۲۴-۴۲۵-۴۲۶-۴۲۷-۴۲۸-۴۲۹-۴۳۰-۴۳۱-۴۳۲-۴۳۳-۴۳۴-۴۳۵-۴۳۶-۴۳۷-۴۳۸-۴۳۹-۴۴۰-۴۴۱-۴۴۲-۴۴۳-۴۴۴-۴۴۵-۴۴۶-۴۴۷-۴۴۸-۴۴۹-۴۵۰-۴۵۱-۴۵۲-۴۵۳-۴۵۴-۴۵۵-۴۵۶-۴۵۷-۴۵۸-۴۵۹-۴۶۰-۴۶۱-۴۶۲-۴۶۳-۴۶۴-۴۶۵-۴۶۶-۴۶۷-۴۶۸-۴۶۹-۴۷۰-۴۷۱-۴۷۲-۴۷۳-۴۷۴-۴۷۵-۴۷۶-۴۷۷-۴۷۸-۴۷۹-۴۸۰-۴۸۱-۴۸۲-۴۸۳-۴۸۴-۴۸۵-۴۸۶-۴۸۷-۴۸۸-۴۸۹-۴۹۰-۴۹۱-۴۹۲-۴۹۳-۴۹۴-۴۹۵-۴۹۶-۴۹۷-۴۹۸-۴۹۹-۵۰۰-۵۰۱-۵۰۲-۵۰۳-۵۰۴-۵۰۵-۵۰۶-۵۰۷-۵۰۸-۵۰۹-۵۱۰-۵۱۱-۵۱۲-۵۱۳-۵۱۴-۵۱۵-۵۱۶-۵۱۷-۵۱۸-۵۱۹-۵۲۰-۵۲۱-۵۲۲-۵۲۳-۵۲۴-۵۲۵-۵۲۶-۵۲۷-۵۲۸-۵۲۹-۵۳۰-۵۳۱-۵۳۲-۵۳۳-۵۳۴-۵۳۵-۵۳۶-۵۳۷-۵۳۸-۵۳۹-۵۴۰-۵۴۱-۵۴۲-۵۴۳-۵۴۴-۵۴۵-۵۴۶-۵۴۷-۵۴۸-۵۴۹-۵۵۰-۵۵۱-۵۵۲-۵۵۳-۵۵۴-۵۵۵-۵۵۶-۵۵۷-۵۵۸-۵۵۹-۵۶۰-۵۶۱-۵۶۲-۵۶۳-۵۶۴-۵۶۵-۵۶۶-۵۶۷-۵۶۸-۵۶۹-۵۷۰-۵۷۱-۵۷۲-۵۷۳-۵۷۴-۵۷۵-۵۷۶-۵۷۷-۵۷۸-۵۷۹-۵۸۰-۵۸۱-۵۸۲-۵۸۳-۵۸۴-۵۸۵-۵۸۶-۵۸۷-۵۸۸-۵۸۹-۵۹۰-۵۹۱-۵۹۲-۵۹۳-۵۹۴-۵۹۵-۵۹۶-۵۹۷-۵۹۸-۵۹۹-۶۰۰-۶۰۱-۶۰۲-۶۰۳-۶۰۴-۶۰۵-۶۰۶-۶۰۷-۶۰۸-۶۰۹-۶۱۰-۶۱۱-۶۱۲-۶۱۳-۶۱۴-۶۱۵-۶۱۶-۶۱۷-۶۱۸-۶۱۹-۶۲۰-۶۲۱-۶۲۲-۶۲۳-۶۲۴-۶۲۵-۶۲۶-۶۲۷-۶۲۸-۶۲۹-۶۳۰-۶۳۱-۶۳۲-۶۳۳-۶۳۴-۶۳۵-۶۳۶-۶۳۷-۶۳۸-۶۳۹-۶۴۰-۶۴۱-۶۴۲-۶۴۳-۶۴۴-۶۴۵-۶۴۶-۶۴۷-۶۴۸-۶۴۹-۶۵۰-۶۵۱-۶۵۲-۶۵۳-۶۵۴-۶۵۵-۶۵۶-۶۵۷-۶۵۸-۶۵۹-۶۶۰-۶۶۱-۶۶۲-۶۶۳-۶۶۴-۶۶۵-۶۶۶-۶۶۷-۶۶۸-۶۶۹-۶۷۰-۶۷۱-۶۷۲-۶۷۳-۶۷۴-۶۷۵-۶۷۶-۶۷۷-۶۷۸-۶۷۹-۶۸۰-۶۸۱-۶۸۲-۶۸۳-۶۸۴-۶۸۵-۶۸۶-۶۸۷-۶۸۸-۶۸۹-۶۹۰-۶۹۱-۶۹۲-۶۹۳-۶۹۴-۶۹۵-۶۹۶-۶۹۷-۶۹۸-۶۹۹-۷۰۰-۷۰۱-۷۰۲-۷۰۳-۷۰۴-۷۰۵-۷۰۶-۷۰۷-۷۰۸-۷۰۹-۷۱۰-۷۱۱-۷۱۲-۷۱۳-۷۱۴-۷۱۵-۷۱۶-۷۱۷-۷۱۸-۷۱۹-۷۲۰-۷۲۱-۷۲۲-۷۲۳-۷۲۴-۷۲۵-۷۲۶-۷۲۷-۷۲۸-۷۲۹-۷۳۰-۷۳۱-۷۳۲-۷۳۳-۷۳۴-۷۳۵-۷۳۶-۷۳۷-۷۳۸-۷۳۹-۷۴۰-۷۴۱-۷۴۲-۷۴۳-۷۴۴-۷۴۵-۷۴۶-۷۴۷-۷۴۸-۷۴۹-۷۵۰-۷۵۱-۷۵۲-۷۵۳-۷۵۴-۷۵۵-۷۵۶-۷۵۷-۷۵۸-۷۵۹-۷۶۰-۷۶۱-۷۶۲-۷۶۳-۷۶۴-۷۶۵-۷۶۶-۷۶۷-۷۶۸-۷۶۹-۷۷۰-۷۷۱-۷۷۲-۷۷۳-۷۷۴-۷۷۵-۷۷۶-۷۷۷-۷۷۸-۷۷۹-۷۸۰-۷۸۱-۷۸۲-۷۸۳-۷۸۴-۷۸۵-۷۸۶-۷۸۷-۷۸۸-۷۸۹-۷۹۰-۷۹۱-۷۹۲-۷۹۳-۷۹۴-۷۹۵-۷۹۶-۷۹۷-۷۹۸-۷۹۹-۸۰۰-۸۰۱-۸۰۲-۸۰۳-۸۰۴-۸۰۵-۸۰۶-۸۰۷-۸۰۸-۸۰۹-۸۱۰-۸۱۱-۸۱۲-۸۱۳-۸۱۴-۸۱۵-۸۱۶-۸۱۷-۸۱۸-۸۱۹-۸۲۰-۸۲۱-۸۲۲-۸۲۳-۸۲۴-۸۲۵-۸۲۶-۸۲۷-۸۲۸-۸۲۹-۸۳۰-۸۳۱-۸۳۲-۸۳۳-۸۳۴-۸۳۵-۸۳۶-۸۳۷-۸۳۸-۸۳۹-۸۴۰-۸۴۱-۸۴۲-۸۴۳-۸۴۴-۸۴۵-۸۴۶-۸۴۷-۸۴۸-۸۴۹-۸۵۰-۸۵۱-۸۵۲-۸۵۳-۸۵۴-۸۵۵-۸۵۶-۸۵۷-۸۵۸-۸۵۹-۸۶۰-۸۶۱-۸۶۲-۸۶۳-۸۶۴-۸۶۵-۸۶۶-۸۶۷-۸۶۸-۸۶۹-۸۷۰-۸۷۱-۸۷۲-۸۷۳-۸۷۴-۸۷۵-۸۷۶-۸۷۷-۸۷۸-۸۷۹-۸۸۰-۸۸۱-۸۸۲-۸۸۳-۸۸۴-۸۸۵-۸۸۶-۸۸۷-۸۸۸-۸۸۹-۸۹۰-۸۹۱-۸۹۲-۸۹۳-۸۹۴-۸۹۵-۸۹۶-۸۹۷-۸۹۸-۸۹۹-۹۰۰-۹۰۱-۹۰۲-۹۰۳-۹۰۴-۹۰۵-۹۰۶-۹۰۷-۹۰۸-۹۰۹-۹۱۰-۹۱۱-۹۱۲-۹۱۳-۹۱۴-۹۱۵-۹۱۶-۹۱۷-۹۱۸-۹۱۹-۹۲۰-۹۲۱-۹۲۲-۹۲۳-۹۲۴-۹۲۵-۹۲۶-۹۲۷-۹۲۸-۹۲۹-۹۳۰-۹۳۱-۹۳۲-۹۳۳-۹۳۴-۹۳۵-۹۳۶-۹۳۷-۹۳۸-۹۳۹-۹۴۰-۹۴۱-۹۴۲-۹۴۳-۹۴۴-۹۴۵-۹۴۶-۹۴۷-۹۴۸-۹۴۹-۹۵۰-۹۵۱-۹۵۲-۹۵۳-۹۵۴-۹۵۵-۹۵۶-۹۵۷-۹۵۸-۹۵۹-۹۶۰-۹۶۱-۹۶۲-۹۶۳-۹۶۴-۹۶۵-۹۶۶-۹۶۷-۹۶۸-۹۶۹-۹۷۰-۹۷۱-۹۷۲-۹۷۳-۹۷۴-۹۷۵-۹۷۶-۹۷۷-۹۷۸-۹۷۹-۹۸۰-۹۸۱-۹۸۲-۹۸۳-۹۸۴-۹۸۵-۹۸۶-۹۸۷-۹۸۸-۹۸۹-۹۹۰-۹۹۱-۹۹۲-۹۹۳-۹۹۴-۹۹۵-۹۹۶-۹۹۷-۹۹۸-۹۹۹-۱۰۰۰-۱۰۰۱-۱۰۰۲-۱۰۰۳-۱۰۰۴-۱۰۰۵-۱۰۰۶-۱۰۰۷-۱۰۰۸-۱۰۰۹-۱۰۱۰-۱۰۱۱-۱۰۱۲-۱۰۱۳-۱۰۱۴-۱۰۱۵-۱۰۱۶-۱۰۱۷-۱۰۱۸-۱۰۱۹-۱۰۲۰-۱۰۲۱-۱۰۲۲-۱۰۲۳-۱۰۲۴-۱۰۲۵-۱۰۲۶-۱۰۲۷-۱۰۲۸-۱۰۲۹-۱۰۳۰-۱۰۳۱-۱۰۳۲-۱۰۳۳-۱۰۳۴-۱۰۳۵-۱۰۳۶-۱۰۳۷-۱۰۳۸-۱۰۳۹-۱۰۴۰-۱۰۴۱-۱۰۴۲-۱۰۴۳-۱۰۴۴-۱۰۴۵-۱۰۴۶-۱۰۴۷-۱۰۴۸-۱۰۴۹-۱۰۵۰-۱۰۵۱-۱۰۵۲-۱۰۵۳-۱۰۵۴-۱۰۵۵-۱۰۵۶-۱۰۵۷-۱۰۵۸-۱۰۵۹-۱۰۶۰-۱۰۶۱-۱۰۶۲-۱۰۶۳-۱۰۶۴-۱۰۶۵-۱۰۶۶-۱۰۶۷-۱۰۶۸-۱۰۶۹-۱۰۷۰-۱۰۷۱-۱۰۷۲-۱۰۷۳-۱۰۷۴-۱۰۷۵-۱۰۷۶-۱۰۷۷-۱۰۷۸-۱۰۷۹-۱۰۸۰-۱۰۸۱-۱۰۸۲-۱۰۸۳-۱۰۸۴-۱۰۸۵-۱۰۸۶-۱۰۸۷-۱۰۸۸-۱۰۸۹-۱۰۹۰-۱۰۹۱-۱۰۹۲-۱۰۹۳-۱۰۹۴-۱۰۹۵-۱۰۹۶-۱۰۹۷-۱۰۹۸-۱۰۹۹-۱۱۰۰-۱۱۰۱-۱۱۰۲-۱۱۰۳-۱۱۰۴-۱۱۰۵-۱۱۰۶-۱۱۰۷-۱۱۰۸-۱۱۰۹-۱۱۱۰-۱۱۱۱-۱۱۱۲-۱۱۱۳-۱۱۱۴-۱۱۱۵-۱۱۱۶-۱۱۱۷-۱۱۱۸-۱۱۱۹-۱۱۲۰-۱۱۲۱-۱۱۲۲-۱۱۲۳-۱۱۲۴-۱۱۲۵-۱۱۲۶-۱۱۲۷-۱۱۲۸-۱۱۲۹-۱۱۳۰-۱۱۳۱-۱۱۳۲-۱۱۳۳-۱۱۳۴-۱۱۳۵-۱۱۳۶-۱۱۳۷-۱۱۳۸-۱۱۳۹-۱۱۴۰-۱۱۴۱-۱۱۴۲-۱۱۴۳-۱۱۴۴-۱۱۴۵-۱۱۴۶-۱۱۴۷-۱۱۴۸-۱۱۴۹-۱۱۵۰-۱۱۵۱-۱۱۵۲-۱۱۵۳-۱۱۵۴-۱۱۵۵-۱۱۵۶-۱۱۵۷-۱۱۵۸-۱۱۵۹-۱۱۶۰-۱۱۶۱-۱۱۶۲-۱۱۶۳-۱۱۶۴-۱۱۶۵-۱۱۶۶-۱۱۶۷-۱۱۶۸-۱۱۶۹-۱۱۷۰-۱۱۷۱-۱۱۷۲-۱۱۷۳-۱۱۷۴-۱۱۷۵-۱۱۷۶-۱۱۷۷-۱۱۷۸-۱۱۷۹-۱۱۸۰-۱۱۸۱-۱۱۸۲-۱۱۸۳-۱۱۸۴-۱۱۸۵-۱۱۸۶-۱۱۸۷-۱۱۸۸-۱۱۸۹-۱۱۹۰-۱۱۹۱-۱۱۹۲-۱۱۹۳-۱۱۹۴-۱۱۹۵-۱۱۹۶-۱۱۹۷-۱۱۹۸-۱۱۹۹-۱۲۰۰-۱۲۰۱-۱۲۰۲-۱۲۰۳-۱۲۰۴-۱۲۰۵-۱۲۰۶-۱۲۰۷-۱۲۰۸-۱۲۰۹-۱۲۱۰-۱۲۱۱-۱۲۱۲-۱۲۱۳-۱۲۱۴-۱۲۱۵-۱۲۱۶-۱۲۱۷-۱۲۱۸-۱۲۱۹-۱۲۲۰-۱۲۲۱-۱۲۲۲-۱۲۲۳-۱۲۲۴-۱۲۲۵-۱۲۲۶-۱۲۲۷-۱۲۲۸-۱۲۲۹-۱۲۳۰-۱۲۳۱-۱۲۳۲-۱۲۳۳-۱۲۳۴-۱۲۳۵-۱۲۳۶-۱۲۳۷-۱۲۳۸-۱۲۳۹-۱۲۴۰-۱۲۴۱-۱۲۴۲-۱۲۴۳-۱۲۴۴-۱۲۴۵-۱۲۴۶-۱۲۴۷-۱۲۴۸-۱۲۴۹-۱۲۵۰-۱۲۵۱-۱۲۵۲-۱۲۵۳-۱۲۵۴-۱۲۵۵-۱۲۵۶-۱۲۵۷-۱۲۵۸-۱۲۵۹-۱۲۶۰-۱۲۶۱-۱۲۶۲-۱۲۶۳-۱۲۶۴-۱۲۶۵-۱۲۶۶-۱۲۶۷-۱۲۶۸-۱۲۶۹-۱۲۷۰-۱۲۷۱-۱۲۷۲-۱۲۷۳-۱۲۷۴-۱۲۷۵-۱۲۷۶-۱۲۷۷-۱۲۷۸-۱۲۷۹-۱۲۸۰-۱۲۸۱-۱۲۸۲-۱۲۸۳-۱۲۸۴-۱۲۸۵-۱۲۸۶-۱۲۸۷-۱۲۸۸-۱۲۸۹-۱۲۹۰-۱۲۹۱-۱۲۹۲-۱۲۹۳-۱۲۹۴-۱۲۹۵-۱۲۹۶-۱۲۹۷-۱۲۹۸-۱۲۹۹-۱۳۰۰-۱۳۰۱-۱۳۰۲-۱۳۰۳-۱۳۰۴-۱۳۰۵-۱۳۰۶-۱۳۰۷-۱۳۰۸-۱۳۰۹-۱۳۱۰-۱۳۱۱-۱۳۱۲-۱۳۱۳-۱۳۱۴-۱۳۱۵-۱۳۱۶-۱۳۱۷-۱۳۱۸-۱۳۱۹-۱۳۲۰-۱۳۲۱-۱۳۲۲-۱۳۲۳-۱۳۲۴-۱۳۲۵-۱۳۲۶-۱۳۲۷-۱۳۲۸-۱۳۲۹-۱۳۳۰-۱۳۳۱-۱۳۳۲-۱۳۳۳-۱۳۳۴-۱۳۳۵-۱۳۳۶-۱۳۳۷-۱۳۳۸-۱۳۳۹-۱۳۴۰-۱۳۴۱-۱۳۴۲-۱۳۴۳-۱۳۴۴-۱۳۴۵-۱۳۴۶-۱۳۴۷-۱۳۴۸-۱۳۴۹-۱۳۵۰-۱۳۵۱-۱۳۵۲-۱۳۵۳-۱۳۵۴-۱۳۵۵-۱۳۵۶-۱۳۵۷-۱۳۵۸-۱۳۵۹-۱۳۶۰-۱۳۶۱-۱۳۶۲-۱۳۶۳-۱۳۶۴-۱۳۶۵-۱۳۶۶-۱۳۶۷-۱۳۶۸-۱۳۶۹-۱۳۷۰-۱۳۷۱-۱۳۷۲-۱۳۷۳-۱۳۷۴-۱۳۷۵-۱۳۷۶-۱۳۷۷-۱۳۷۸-۱۳۷۹-۱۳۸۰-۱۳۸۱-۱۳۸۲-۱۳۸۳-۱۳۸۴-۱۳۸۵-۱۳۸۶-۱۳۸۷-۱۳۸۸-۱۳۸۹-۱۳۹۰-۱۳۹۱-۱۳۹۲-۱۳۹۳-۱۳۹۴-۱۳۹۵-۱۳۹۶-۱۳۹۷-۱۳۹۸-۱۳۹۹-۱۴۰۰-۱۴۰۱-۱۴۰۲-۱۴۰۳-۱۴۰۴-۱۴۰۵-۱۴۰۶-۱۴۰۷-۱۴۰۸-۱۴۰۹-۱۴۱۰-۱۴۱۱-۱۴۱۲-۱۴۱۳-۱۴۱۴-۱۴۱۵-۱۴۱۶-۱۴۱۷-۱۴۱۸-۱۴۱۹-۱۴۲۰-۱۴۲۱-۱۴۲۲-۱۴۲۳-۱۴۲۴-۱۴۲۵-۱۴۲۶-۱۴۲۷-۱۴۲۸-۱۴۲۹-۱۴۳۰-۱۴۳۱-۱۴۳۲-۱۴۳۳-۱۴۳۴-۱۴۳۵-۱۴۳۶-۱۴۳۷-۱۴۳۸-۱۴۳۹-۱۴۴۰-۱۴۴۱-۱۴۴۲-۱۴۴۳-۱۴۴۴-۱۴۴۵-۱۴۴۶-۱۴۴۷-۱۴۴۸-۱۴۴۹-۱۴۵۰-۱۴۵۱-۱۴۵۲-۱۴۵۳-۱۴۵۴-۱۴۵۵-۱۴۵۶-۱۴۵۷-۱۴۵۸-۱۴۵۹-۱۴۶۰-۱۴۶۱-۱۴۶۲-۱۴۶۳-۱۴۶۴-۱۴۶۵-۱۴۶۶-۱۴۶۷-۱۴۶۸-۱۴۶۹-۱۴۷۰-۱۴۷۱-۱۴۷۲-۱۴۷۳-۱۴۷۴-۱۴۷۵-۱۴۷۶-۱۴۷۷-۱۴۷۸-۱۴۷۹-۱۴۸۰-۱۴۸۱-۱۴۸۲-۱۴۸۳-۱۴۸۴-۱۴۸۵-۱۴۸۶-۱۴۸۷-۱۴۸۸-۱۴۸۹-۱۴۹۰-۱۴۹۱-۱۴۹۲-۱۴۹۳-۱۴۹۴-۱۴۹۵-۱۴۹۶-۱۴۹۷-۱۴۹۸-۱۴۹۹-۱۵۰۰-۱۵۰۱-۱۵۰۲-۱۵۰۳-۱۵۰۴-۱۵۰۵-۱۵۰۶-۱۵۰۷-۱۵۰۸-۱۵۰۹-۱۵۱۰-۱۵۱۱-۱۵۱۲-۱۵۱۳-۱۵۱۴-۱۵۱۵-۱۵۱۶-۱۵۱۷-۱۵۱۸-۱۵۱۹-۱۵۲۰-۱۵۲۱-۱۵۲۲-۱۵۲۳-۱۵۲۴-۱۵۲۵-۱۵۲۶-۱۵۲۷-۱۵۲۸-۱۵۲۹-۱۵۳۰-۱۵۳۱-۱۵۳۲-۱۵۳۳-۱۵۳۴-۱۵۳۵-۱۵۳۶-۱۵۳۷-۱۵۳۸-۱۵۳۹-۱۵۴۰-۱۵۴۱-۱۵۴۲-۱۵۴۳-۱۵۴۴-۱۵۴۵-۱۵۴۶-۱۵۴۷-۱۵۴۸-۱۵۴۹-۱۵۵۰-۱۵۵۱-۱۵۵۲-۱۵۵۳-۱۵۵۴-۱۵۵۵-۱۵۵۶-۱۵۵۷-۱۵۵۸-۱۵۵۹-۱۵۶۰-۱۵۶۱-۱۵۶۲-۱۵۶۳-۱۵۶۴-۱۵۶۵-۱۵۶۶-۱۵۶۷-۱۵۶۸-۱۵۶۹-۱۵۷۰-۱۵۷۱-۱۵۷۲-۱۵۷۳-۱۵۷۴-۱۵۷۵-۱۵۷۶-۱۵۷۷-۱۵۷۸-۱۵۷۹-۱۵۸۰-۱۵۸۱-۱۵۸۲-۱۵۸۳-۱۵۸۴-۱۵۸۵-۱۵۸۶-۱۵۸۷-۱۵۸۸-۱۵۸۹-۱۵۹۰-۱۵۹۱-۱۵۹۲-۱۵۹۳-۱۵۹۴-۱۵۹۵-۱۵۹۶-۱۵۹۷-۱۵۹۸-۱۵۹۹-۱۶۰۰-۱۶۰۱-۱۶۰۲-۱۶۰۳-۱۶۰۴-۱۶۰۵-۱۶۰۶-۱۶۰۷-۱۶۰۸-۱۶۰۹-۱۶۱۰-۱۶۱۱-۱۶۱۲-۱۶۱۳-۱۶۱۴-۱۶۱۵-۱۶۱۶-۱۶۱۷-۱۶۱۸-۱۶۱۹-۱۶۲۰-۱۶۲۱-۱۶۲۲-۱۶۲۳-۱۶۲۴-۱۶۲۵-۱۶۲۶-۱۶۲۷-۱۶۲۸-۱۶۲۹-۱۶۳۰-۱۶۳۱-۱۶۳۲-۱۶۳۳-۱۶۳۴-۱۶۳۵-۱۶۳۶-۱۶۳۷-۱۶۳۸-۱۶۳۹-۱۶۴۰-۱۶۴۱-۱۶۴۲-۱۶۴۳-۱۶۴۴-۱۶۴۵-۱۶۴۶-۱۶۴۷-۱۶۴۸-۱۶۴۹-۱۶۵۰-۱۶۵۱-۱۶۵۲-۱۶۵۳-۱۶۵۴-۱۶۵۵-۱۶۵۶-۱۶۵۷-۱۶۵۸-۱۶۵۹-۱۶۶۰-۱۶۶۱-۱۶۶۲-۱۶۶۳-۱۶۶۴-۱۶۶۵-۱۶۶۶-۱۶۶۷-۱۶۶۸-۱۶۶۹-۱۶۷۰-۱۶۷۱-۱۶۷۲-۱۶۷۳-۱۶۷۴-۱۶۷۵-۱۶۷۶-۱۶۷۷-۱۶۷۸-۱۶۷۹-۱۶۸۰-۱۶۸۱-۱۶۸۲-۱۶۸۳-۱۶۸۴-۱۶۸۵-۱۶۸۶-۱۶۸۷-۱۶۸۸-۱۶۸۹-۱۶۹۰-۱۶۹۱-۱۶۹۲-۱۶۹۳-۱۶۹۴-۱۶۹۵-۱۶۹۶-۱۶۹۷-۱۶۹۸-۱۶۹۹-۱۷۰۰-۱۷۰۱-۱۷۰۲-۱۷۰۳-۱۷۰۴-۱۷۰۵-۱۷۰۶-۱۷۰۷-۱۷۰۸-۱۷۰۹-۱۷۱۰-۱۷۱۱-۱۷۱۲-۱۷۱۳-۱۷۱۴-۱۷۱۵-۱۷۱۶-۱۷۱۷-۱۷۱۸-۱۷۱۹-۱۷۲۰-۱۷۲۱-۱۷۲۲-۱۷۲۳-۱۷۲۴-۱۷۲۵-۱۷۲۶-۱۷۲۷-۱۷۲۸-۱۷۲۹-۱۷۳۰-۱۷۳۱-۱۷۳۲-۱۷۳۳-۱۷۳۴-۱۷۳۵-۱۷۳۶-۱۷۳۷-۱۷۳۸-۱۷۳۹-۱۷۴۰-۱۷۴۱-۱۷۴۲-۱۷۴۳-۱۷۴۴-۱۷۴۵-۱۷۴۶-۱۷۴۷-۱۷۴۸-۱۷۴۹-۱۷۵۰-۱۷۵۱-۱۷۵۲-۱۷۵۳-۱۷۵۴-۱۷۵۵-۱۷۵۶-۱۷۵۷-۱۷۵۸-۱۷۵۹-۱۷۶۰-۱۷۶۱-۱۷۶۲-۱۷۶۳-۱۷۶۴-۱۷۶۵-۱۷۶۶-۱۷۶۷-۱۷۶۸-۱۷۶۹-۱۷۷۰-۱۷۷

هم استعمالولي شي زیر بحث حدیث کنیې دی چه کوم سړی په دنیا کنیې رینسم استعمالوی په آخرت کنیې به هغه ته نه ملاویری

اشکال: رینسم خو په جنت کنیې ملاویری نو آیا داسې کافر شو چه جنت ته به کله هم نه ځی اود رینسمونه به محروم پاتې وی؟

د اشکال حل وړاونه: ① دا حدیث په تغلیظ، تشدید اوزجراوتویبخ باندې محمول دي

② د دې حدیث مصداق هغه سړي دي ددې د حرمت منکر نه وي او اغوندي نی نو د هغه دپاره به په جنت کنیې دخول اولی سره رینسم حاصل نه وي بلکه اول به په دوزخ کنیې سزا خوری بیا به جنت ته راځی اورینسم به استعمالوی

③ د دې حدیث مصداق هغه سړي دي د رینسمود حرمت عقیده نه لری بلکه دا حرام حلال گنې نو هغه به کافر شی او محروم به پاتې شی جنت ته به نه ځی

④ داسې به سره ددې چه جنت کنیې داخل شی لیکن د سزا په توگه به دې د رینسمو نه محروم پاتې وی. د ده په زړه کنیې به د رینسمو غوښتنه نه وي کله چه غوښتنه نه وي نومطالبه به څنگه وي نو ده ته به رینسم نه شی ورکولې.

[٤٢٢٠] سړو دپاره درینسمو د استعمال حرمت

٣٣٢٠- [١١٣] (١) وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [٢٢٠] «إِنَّمَا يَلْبَسُ الْحُرِيُّ فِي الدُّنْيَا [٢] مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ فِي الْآخِرَةِ» . مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: ① او حضرت ابن عمر رضي الله عنهما وايي چي رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايل ② په دي كې هيڅ شك نشته چې په دنيا كې هغه سړي رينسمينه كپړه اغوندي، ③ چه د هغه د پاره به په آخرت كې څه حصه نه وي. (بخاري مسلم)

حل اللغات: ① خَلَاق: حصه اونصيب ته خلاق ونيلي شوي دي

تسهيلات:

نوټ: ددې حدیث تشریح د حدیث نمبر (٢٢١٩) په تشریح کنیې تیره شوې ده

(١) اخرجه البخاری فی کتاب البیاس/باب لبس الحریر وافتراشه للرجال. وقدر ما يجوز منه (رقم-٥٨٣٥) ومسلم فی کتاب الأثرية/باب تحريم استعمال إناء الذهب والفضة على الرجال والنساء. وخاتم الذهب والحرير على الرجل. وإباحته للنساء. وإباحة العلم ونحوه للرجل ما لم يزد على أربع أصابع (رقم- ٧ - (٢٠٦٨) وأبو داود فی کتاب الصلاة/باب اللبس للجمعة (رقم-١٠٧٦)

[۳۲۱] د سرو او سپینو زرو په لوښو کښې د خځاکه کولو معنا نعت

[۳۲۱] - [۱۵] (۱) وَعَنْ حَذِيفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «تَهَانَا رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَنْ نُشْرَبَ فِي آيَةِ الْفِضَّةِ وَالذَّهَبِ (۲) وَأَنْ نَأْكُلَ فِيهَا (۳) وَعَنْ نُبَيْسِ الْحَرِيرِيِّ وَالذَّبْيَانِ (۴) وَأَنْ نُجْلِسَ عَلَيْهِ (۵)» مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: (۱) او حضرت حذیفه رضی اللہ عنہ وایي (۲) چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم مونږ د دې نه منع کړې یو چې مونږ د سرو او سپینو زرو په لوښو کې وڅښو (۳) او وخورو، (۴) او حضور صلی اللہ علیہ وسلم د حریر او دبیاج (یو قسم رینمی کپړه) د اغوستلو نه (۵) او په هغې د ناستې نه منع کړې یو (بخاری، مسلم)

حل الثمان: (۱) الذبیان: د رینمو یو قسم دې، پیرو رینم

تسهيلات:

قوله: وَأَنْ نُجْلِسَ عَلَيْهِ:

د رینمو په څانډه د کیناستو په حکم کښې مذهبین: د رینمولباس د سرو دپاره د ټولو فقهاؤ په نیز حرام دې خو که د رینمو څانډو غیره لاندې خورکې شی نو په دې کښې اختلاف دې (۱) صاحبین فرماني چه په دې باندې کیناستل هم هغه شان حرام دی لکه څنگه چه اغوستل حرام دی.

(۲) امام ابوحنیفه رحمته اللہ علیہ فرماني چه کیناستل حرام نه دی بلکه مکروه دی اودا حدیث په کراحت باندې محمول دې.

فأله: فتاوی قاضی خان کښې لیکلی دی لکه څنگه چه د رینمو استعمال د سرو دپاره حرام دې دغه شان د وړو هلکانو دپاره هم ناجائز دی او وراغوستونکی به گناهکاران وی

[۳۲۲] د ښځو دپاره د رینمو د اغوستلو جواز

[۳۲۲] - [۱۶] (۱) وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «أُهِدِيَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حُلَّةٌ يَبْرَأُ (۲) فَبَعَثَ بِهَا إِلَى قَلْبَسَبَا (۳) فَعَرَفَتِ الْقَضْبُ فِي وَجْهِهِ (۴) فَقَالَ: إِنْ لَمْ أُبْعَثْ بِهَا إِلَيْكَ لَتُبْعَثَ (۵) وَإِنَّمَا بَعَثْتُ بِهَا إِلَيْكَ لِتُشَقِّقَهَا لِمُرَايَيْنِ الْبَسَاءِ» مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

(۱) اخرجه البخاری فی کتاب اللباس/باب افتراش الحریر (رقم-۵۸۴۷) ومسلم فی کتاب الأشرية/باب تحریم استعمال إناء الذهب والفضة على الرجال والنساء. وخاتم الذهب والحرير على الرجل. وإباحته للنساء. وإباحة العلم ونحوه للرجل ما لم يزد على أربع أصابع (رقم-۴ - (۲۰۶۷) وابوداود فی کتاب الأشرية/باب فی الساقی متى يشرب (رقم- ۳۷۲۷) والترمذی فی کتاب الأشرية عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء فی كراهية الشرب فی آية الذهب والفضة (رقم-۱۸۷۸) وابن ماجه فی کتاب الأشرية/باب الشرب فی آية الفضة (رقم-۳۴۱۴) واحمد فی المسند: ۳۹۷/۵ (۲) اخرجه البخاری فی کتاب الهبة وفضلها والتحريض عليها/باب هدية ما يكره لبسها (رقم- ۲۶۱۴) ومسلم فی کتاب الأشرية/باب تحریم استعمال إناء الذهب والفضة على الرجال والنساء. وخاتم الذهب والحرير على الرجل. وإباحته للنساء. وإباحة العلم ونحوه للرجل ما لم يزد على أربع أصابع (رقم- ۱۷ - (۲۰۷۱) والنسائي فی کتاب الزينة/باب ذكر الرخصة للنساء فی لبس السيرة (رقم-۵۲۹۸) وابن ماجه فی کتاب اللباس. باب لبس الحرير والذهب للنساء (رقم- ۳۵۹۶)

توجه: ١) او حضرت علي (رض) فرمائي ٢) چي (يو خل) د نبي كريم ﷺ په خدمت کې يو کربنيزه (ليکه داره)، ريښمي جوړه (چي په لنگ او خادر مشتمله وه)، په طور د هديي پيش کړې شوه. ٣) نو حضور ﷺ هغه ماته راوليږله، او ما هغه واغوسته. ٤) ليکن ما وليدل چي هغه جوړه زما په بدن ليدو سره د حضور ﷺ په مخ مبارک د غصې آثار پيدا شوي دي. ٥) نو حضور ﷺ وفرمايل ما دا جوړه تاته د دې د پاره نه وه درليږلي چي ته يې واغونده، ٦) بلکي دي دپاره مي درليږلي وه چي ته دا شلولو سره پروني خني جوړه کړه. او هغه پروني په ښځو کې تقسيم کړي (بخاري مسلم).

حل اللغات: ١) خَلَّةٌ: ريښمي جوړه. ٢) بِيْرَاءٌ: سره ريښم ٣) يَتَفَقَّهْنَا: چه ته نې اوښلوي. ٤) خُمْرًا: د خمار جمع ده خادر. لويته

تسهيلات:

قوله: خَلَّةٌ بِيْرَاءٌ قَبَعَتْ بِهَا إِلَيَّ فَلَبَسْتُهَا:

د ريښمو جامو په اغوستلو باندې د نبي عليه السلام ناراضگي: په سين باندې کسره او يا باندې زير دې او په راء باندې هم زير دې دې نه پس په الف باندې مد دې سرو ريښمونه واني هم دغه وجه ده چه په دې باندې د ديباج او سندس اطلاق هم کړې شوې دې

[۳۳۳] د څلور ګوتو په اندازه دريښمو استعمال جواز

۳۳۳- [۱۴] (۱) وَعَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ١) «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - نَهَى عَنْ لُبْسِ الْخُمُرِ ٢) إِلَّا هَكَذَا، وَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - إصْبَعَيْنِ ٣) الْوُسْطَى وَالسَّابِقَةَ وَصَمَّمَهُمَا ٤)». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: ١) او د حضرت عمر رضی اللہ عنہ نه روایت دي ٢) چي نبي كريم ﷺ ريښمني کپري د اغوستلو نه منع فرمايلي ده. ٣) علاوه د دوو ګوتو د مقدار برابر نه، او حضور ﷺ دا ممانعت بيانولو سره د مذکوره مقدار د ظاهرولو د پاره دوه ګوتي اوچتې کړي ٤) خپله درميانه ګوته او د شهادت ګوته، او دواړه يې يو ځاي کړي، ايښی حضور ﷺ هغه دواړه ګوتي يو ځاي کولو سره وخودل چي دومره قدر، يعني د دوو ګوتو په قدر ريښمينه کپړه که په لباس کې وي، نو مباح دي. (بخاري مسلم)

(١) أخرجه البخاري في كتاب اللباس باب لبس الحرير واقتراعه للرجال. وقدر ما يجوز منه (رقم- ٥٨٢٩) ومسلم في كتاب الأثرية باب تحريم استعمال إناء الذهب والفضة على الرجال والنساء. وخاتم الذهب والحرير على الرجل. وإباحته للنساء. وإباحة العلم ونحوه للرجل ما لم يزد على أربع أصابع (رقم- ١٢ - ٢٠٦٩)

٣٣٣- (١) فِي رِوَايَةِ لَيْسٍ: **أَنَّهُ عَطَبَ بِالْحَاجِيَةِ**، فَقَالَ: **«نَهَى رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنْ لَيْسِ الْحَرِيرِ إِلَّا الْمَوْضِعَ اضْبَعَيْنِ أَوْ ثَلَاثَ أَوْ زَيْمٍ»**.

توجه: ١) او د مسلم رحمه الله په يوروايت کې دي ٢) چې حضرت عمر رضي الله عنه (اد ملك شام په يو ٣) بنارا جايه کې د خپلي خطبي په دوران کې دا وفرمايل ٤) چې رسول الله صلى الله عليه وسلم د ريښمنې کپړې د اغوستلو نه منع فرمايلي ده، ٥) علاوه په قدر د دوو يا دريو يا څلورو گوتو نه تسهيلات:

قوله: **نَهَى عَنْ لَيْسِ الْحَرِيرِ إِلَّا هَكَذَا**:

سړو دپلره د څلورو گوتو په اندازه د ريښمو استعمال جواز؛ د سړو دپاره د ريښمو د جواز شروع د دوو گوتو په اندازه سره اوشوه او څلور گوتې ددې انتهاء ده دې نه زيات حرام دی داخبره ذهن کښې ساتل پکار دی چه د څلورو گوتو په اندازه د ريښمو استعمال د نورو کپړو په ضمن کښې جائز دی مستقلانه دی.

قوله: **أَنَّهُ عَطَبَ بِالْحَاجِيَةِ**

د جايه محل وقوع: د شام د يونسار نوم دي. د بيت المقدس د فتح په موقع باندې حضرت عمر رضي الله عنه شام ته تشریف اورلې وو هلته جايه کښې هغوی خطبه ورکړه

[٣٣٥] د نبي مکريم صلى الله عليه وسلم طيلسانې جيبه

٣٣٣- [١٨] (١) «وَعَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: **أَنَّهَا أَخْرَجَتْ جُبَّةً صَبَايَا كَرَوَانِيَّةَ - فَهِيَ لَيْتَةٌ دِيَارٌ - وَفَرَجِيهَا مَكْفُوفَتَيْنِ بِالْبَيَاسِ**، **وَقَالَتْ: هَذِهِ جُبَّةُ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - كَانَتْ عِنْدَ عَائِشَةَ** **فَلَمَّا قُبِضَتْ قَبَضَهَا**، **وَكَانَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَلْبَسُهَا** **فَتَحَنَّنَ نَعْلَهَا يَلْمُرُخَ نَسْتَفِي بِهَا**». **رَوَاهُ مُسْلِمٌ**.

توجه: ١) او د بي بي اسماء بنت ابي بکر رضي الله عنها نه روايت دي ٢) چې هغی د طيلسان کسرواني او يو خاص قسم تور خادر چې د ورې نه جوړېږي ا جبه راويستله. ٣) د هغې څه پټی د نرو ريښمو وو ٤) او دهغې گريوان کښې دواړو طرفونو ته د ريښمنې کپړې ټکړه گڼدل شوي وه. ٥) بيا هغی وفرمايل چې دا د رسول الله صلى الله عليه وسلم جبه ده. چې بي بي عائشې

(١) اخرجه مسلم في كتاب الأشربة باب تحريم استعمال إباء الذهب والفضة على الرجال والنساء.. وخاتم الذهب والحريز على الرجل.. وإباحته للنساء.. وإباحة العلم ونحوه للرجل ما لم يزد على أربع أصابع (رقم ١٥ - ٢٠٦٩) وابوداود في كتاب اللباس /باب ما جاء في لبس الحرير (رقم ٤٠٤٢)

(٢) اخرجه مسلم في كتاب الأشربة باب تحريم استعمال إباء الذهب والفضة على الرجال والنساء.. وخاتم الذهب والحريز على الرجل.. وإباحته للنساء.. وإباحة العلم ونحوه للرجل ما لم يزد على أربع أصابع (رقم ١٥ - ٢٠٦٩) وابوداود في السنن كتاب الأشربة /باب في الساقى متى يشرب (رقم ٣٧٢٥) وابوداود في كتاب اللباس /باب ما جاء في لبس الحرير (رقم ٤٠٤٢)

میراث سره وه. [۱۰] هر کله چې هغه وفات شوه، انو د بي بي عائشي (رضي الله عنها) په ميراث کې چې زما خور وه، زما په قبضه کې راغله. [۷] رسول الله (صلي الله عليه وسلم) به کله کله هغه جبه اغوستله، [۸] مونږ هغه د بيمارانو د پاره وينځو ايعنی د هغې و وينځل شوی اوبه په بيمارانو څښوا چې د هغې په ذريعه شفاء حاصلوو (مسلم).

حل اللسان: ① جبة: چوغه، ② طبايعة: د طيلسان جمع ده يو قسم تور رنگ خادر، ③ كبروايئة: د فارس بادشاه كسرى طرف ته منسوب چوغه، ④ لينة: د رينمو تکره پتی چه په جيب باندې د بنانسته والی دپاره لگولې شوه ⑤ ديساج: رينم، ⑥ فُرَجْنِيَا: گريوان، د چوغې مخې ته شليدلې خانې، ⑦ مَكْفُوفِيْنَ: گندولې شوې وه، ⑧ نَقِيلًا: مونږ په وينځله.

تسهيلات: قوله: أَتَمَّا أَعْرَجَتْ جَبَّةَ طَبَايِئَةٍ

ه طبايئة لغوی تعقیق: طيلسان په اصل کېنې تالسان وو عجمی لفظ وو په عربی کېنې طيلسان شو طيلسان به د تور رنگ يو خادر وو چه د وړنی نه به جوړ وو ذنبی کريم جبه مبارکه هم د دغه خادر نه جوړه شوې وه په دې وجه ددې طرف ته نسبت اوکړې شو ددې کلام نه مقصود داخودل دی چه جبه صوف سودا يعنی د وړنی نه جوړه شوې توره جبه وه طيلسان ددې تعبير دي

قوله: كِبْرَوَائِيَّةٌ

كسرى ته د نسبت وجه: د فارس بادشاه ته به نى كسرى ونيل دا جبه چونكه د هغه د شهرت د وجهې مشهوره شوې وه په دې وجه به د هغه طرف ته منسوب كيدله يعنی د كسرى ستمانل چغه وه لكه چه وائی جناح كيپ لياقت كيپ كسروانی جبه

قوله: وَفُرَجْنِيَا

د فرجیها مخه مراد: فاء باندې ضمه ده او فتحه هم استعمالیږی ای شقیها، د جبه وړاندې سيني طرف ته کولو والې او شليدلې وى دې ته گريوان وائی بعضې ملكونو کېنې روستو شا طرف ته هم يوشليدلې خانى وى چه د شا گريوان وى په دې حديث کېنې د فرجیها نه مراد هم دغه دوه شليدلې خايونه دی

قوله: مَكْفُوفِيْنَ

د مكفولين په اعراب كېنې دوه احوال: شيخ عبدالحق (رحمته الله عليه) په اشعة اللمعات كېنې ليكي چه كفة د يو څيز غاړې ته وائی

① كه په كفة كېنې كاف باندې پيش وى نودا د مستطيل اوږد او پلين څيز د پاره راځی لكه گريوان وغيره

② كه چرې كفة كېنې كاف باندې زيروى نو مدور او گول څيز د پاره استعمالیږی لكه چه د تلې چاپړى ته كفة وائی

حديث مطلب: ذ دې حديث مطلب داشو چه ددې جبه په دواړو گريوانونو باندې د سنجاف ديباج بوتې ټک وهلې شوې وولکه څنگه چه نن صبا په کپړو باندې بوتې وغيره کيږي اشعة اللغات: ١٣/٥٧٧

قوله: فَتَمَّ نَقْلُهَا لِلْمَرْبِئِ نَسْتَفِيهِمَا:

د تېرک بالک المالعین ثبوت: حضرت اسماء بنت ابی بکر رضی اللہ عنہا ته دا جبه د حضرت عائشه رضی اللہ عنہا د طرف نه حاصله شوې وه فرماني چه نبی کریم به دا اغوستله اوموږ به د برکت په توگه دبیمارانود شفا دپاره وينخله اوددې اوبه به مو په هغوی ځکلي په دې سره تبرک پاتړ الصالحين ثابتيږي مگر شرط دادې چه د دواړو طرفونه خلق صالحان وی دې دپاره چه عقیده ئی خرابه نه شی

[٢٢٢] د عذريه وجه درېښود استعمال جواز

٢٢٢- [١٩] (١) وَعَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [٢] «رَخَّصَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - لِلزُّبَيْرِ وَعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ فِي لُبْسِ الْحَرِيرِ [٣] حِكْمَةً يَهْمَا». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ. [٤] وَفِي رِوَايَةٍ لِيُسْلِمٍ قَالَ: «إِثْنَهُمَا شَكْوَا الْقُلُوبِ» [٥] أَوْ رَخَّصَ لَهَا فِي قُبُصِ الْحَرِيرِ».

قوجه: ١ او حضرت انس رضی اللہ عنہ وايي ٢ چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم حضرت زبير رضی اللہ عنہ او حضرت عبد الرحمن بن عوف رضی اللہ عنہ ته د ريښميني کپړي د اغوستلو اجازت ورکړي وو، ٣ ځکه چې هغوی ته خارش لگيدلي وو، دا خارش د سپړو کيدو په وجه وو، څرنگه چې د وړاندې روايت نه معلومه شی (بخاري مسلم) ٤ او د مسلم رضی اللہ عنہ په يوه روايت کې داسې دي چې حضرت انس رضی اللہ عنہ بيان وکړو چې دي دواړو، يعنی حضرت زبير رضی اللہ عنہ او حضرت عبد الرحمن رضی اللہ عنہ د سپړو کيدو شکايت وکړو ٥ نو حضور صلی اللہ علیہ وسلم هغوی ته د ريښميني کپړي د اغوستلو اجازت ورکړه

حل اللغات: ١ حكمة: خارش، ٢ القل: سپړه

تسهيلات:

قوله: فِي لُبْسِ الْحَرِيرِ حِكْمَةً يَهْمَا:

د خارش په وجه د ريښود استعمال جواز: خارش ته وائی د ريښمو استعمال شرعی ضرورت اوعذر د وجهي جانز دی چنانچه د بدن د خارش د پاره يا په ميدان جهاد کښي د تورې د

(١) اخذه البخاري في كتاب اللباس/باب ما يرخص للرجال من الحرير للحكة (رقم-٥٨٣٩) وسلم في كتاب الأشربة/باب إباحة لبس الحرير للرجل إذا كان به حكة أو نحرها (رقم ٢٥ - (٢٠٧٤) وابدود في كتاب اللباس/باب في لبس الحرير لعذر (رقم-١٠٥٦) والترمذي في كتاب اللباس عن رسول الله صلى الله عليه وسلم إباحة ما جاء في الرخصة في لبس الحرير في الحرب (رقم-١٧٢٢) والنسائي في كتاب الزينة/باب الرخصة في لبس الحرير (رقم-٥٣١٠) وابن ماجه في كتاب إقامة الصلاة/باب من نام عن الوتر أو نسيه (رقم-١١٨٨) واحمد في المسند: ١٢٢/٣

گذران نه د بچ کیدو دپاره یا د سپرو د ختمولو دپاره ددې استعمال د ضرورت په اندازه جانز دی رېښم د اصل په اعتبار سره گرم اومفرح دی په دې وجه د خاریښ او سپرو خاتمه کیږي.

[۳۳۷۷] در نکه شوو جامو د اغوستلو ممانعت

[۳۳۷۷-۱۲۰] (۱) «وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: رَأَى رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَلَى تَوْبَتَيْنِ مُعَصَّرَتَيْنِ. فَقَالَ: "إِنَّ هَذِهِ مِنْ ثِيَابِ الْكُفَّارِ، فَلَا تَلْبَسُوهَا" [۲]. وَفِي رِوَايَةٍ: قُلْتُ: أَغْلِبُهَا؟ قَالَ: "بَلْ أَخْرِقُهَا" [۳]. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: [۱] او حضرت عبدالله ابن عمرو رضي الله عنه چې رسول الله صلى الله عليه وسلم زه په سور رنگ شوي دوو کپړو کې وليدم، [۲] نو وي فرمايل چې دا د کافرانو لباس دي [چې نه هغوی د حرام او حلال تمیز کوي، اونه د ښځې او سړي د لباس فرق کوي] نو ته دا مه اغونده، [۳] او په یو بل روایت کې داسې دي چې ماعرض وکړ آیا زه دا ووينم؟ حضور صلى الله عليه وسلم فرمايل چې نه، بلکه وي سوزه (مسلم)

حل الثقات: ① مُعَصَّرَتَيْنِ: په کسم رنگ شوې، يو قسم سور رنگ چه د وونو بوټو نه حاصلیږي.

تسهيلات:

قوله: رَأَى رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَلَى تَوْبَتَيْنِ مُعَصَّرَتَيْنِ:

د سرو دپاره د سور رنگ جامو استعمال: کسم د یو سور رنگ نوم دي چه د یو بوټی نه حاصلیږي د سرو دپاره منع دي. احناف دا اودغه شان د سور رنگ کپړه د سرو دپاره مکروه تحریمی گړخوی سره ددې چه د فقهاؤ نور اقوال هم دی.

قوله: بَلْ أَخْرِقُهَا

د حرق مخفه هو: ددې نه مراد ضائع کول او ختمول دی چاته ئی هبه کړه یا ئی خرڅ کړه یا ئی په څه طریقي سره ضائع کړه که هیڅ هم نه وی نو ئی سوزوه مگر خپل خان سره ئی مه ایږده

[۱] وَسَنَذْكُرُ حَدِيثَ عَائِشَةَ: خَرَجَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - ذَاتَ غَدَاةٍ فِي "بَابِ مَنَاقِبِ أَهْلِ بَيْتِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ".

توجه: [۱] او د بي بي عائشي رضي الله عنها دا روایت چه خرج النبي صلى الله عليه وسلم ذات غداة الخ به انشاء الله مونږ د مناقب اهل بيت نبوي صلى الله عليه وسلم په باب کې نقل کړو

قوله: وَسَنَذْكُرُ حَدِيثَ عَائِشَةَ الخ

ددې عبارت نه په واضحه توگه سره معلومه شوه چه صاحب مشکوة دا حدیث نه دي ذکر کړې خو په مظا هر حق کښې شته مصابيح کښې هم شته

(۱) اخرجه مسلم في كتاب الأشربة/باب النهي عن لبس الرجل الثوب المعصفر (رقم- ۲۷) (۲۰۷۷) والنسائي في كتاب الزينة/باب ذكر النهي عن لبس المعصفر (رقم- ۵۳۱۶) واحمد في المسند: ۱۶۲/۲

الْقَصْلُ الثَّانِي

[۳۳۸] د قميص فضيلت

۳۳۸- [۲۱] (۱) عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: «كَانَ أَحَبَّ الْقِيَابِ إِلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - الْقَمِيصَ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَأَبُو دَاوُدَ.

توجه: [۱] او بي بي ام سلمه رضی اللہ عنہا فرمائی [۲] چې د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم په ټولو کپرو کې قميص د ټولو نه زيات خوښ وو (ترمذي ابو داود).

تسمیلات: قوله: الْقَمِيصَ:

خادر هروخت د اوږو نه راږي وځي. بل د مقابلې يا دکار په وخت دا سنبالول ډير مشکل وي په دې وجه قميص افضل او غوره گرځولې شوې دې په کوم کبني چه بې شميره فاندې او سهولتونه دي.

دعوي موجوده لباس: عرب خلق چه نن صبا کوم لباس استعمالوي هغه يوقيد خانه ده ددوي په اوږد توپ کبني نه سړې منډه وهلي شي نه په اوچت خاني ورختلې شي نه راکوزيدلي شي نو په دې کبني د دښمن مقابله څنگه کيدې شي «دغه شان مولانا فضل محمد صاحب فرمانيلى دي»

د پيښور د خلقو د لباس تعريف: د حرم شريف امام عبدالله بن سبيل محترم يوخل په درس کبني او فرمائيل د دنيا په لباسونو کبني د ټولو نه د سهولت والالباس د پيښور د خلقو دې پرتوگ قميص په هر لحاظ سره آرام ده او بناسته لباس دې حقيقت دادې چه قميص بدن سره بدن جوړيږي اوسړې آزاد وي بل دا متواضع لباس هم دې سپک هم دې او کم خرچ بالانشين هم دې

[۳۳۹] د نبی مکريم صلی اللہ علیہ وسلم د قميص د لستونو اوږدوالي

۳۳۹- [۲۲] (۱) وَعَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيدَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: «كَانَ كُمُ قَمِيصِ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - إِلَى الرُّعْمِ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَأَبُو دَاوُدَ. وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ.

توجه: [۱] او بي بي اسماء بنت يزيد رضی اللہ عنہا وايي [۲] چې د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د قميص لستونې تر مروندونو پورې وو (ترمذي، ابو داود، [۳] او ترمذي رحمته الله ويلي دي چې دا حديث حسن غريب دي

حل اللغات: ① کُم: لستونې، ② الرُّعْم: مروندونه

(۱) اخرجه ابو داود في السنن رقم الحديث ۴۰۲۵. و الترمذي في السنن رقم الحديث ۱۷۶۲

(۲) اخرجه ابو داود في السنن كتاب الاشرية/باب في السافي متى يشرب (رقم- ۳۷۲۵) و الترمذي في كتاب اللباس عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في القمص (رقم- ۱۷۶۵)

تسهيلات:

قوله: **كَانَ كَمُكَيْبٍ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - إِلَى الرُّضَةِ:**

د قميص د لستونړ واورېدوالې: د لاس د مړوند غوتو او پنډې ته رضع وائی کله به د گوتو پورې هم اوږدوالې وو معلومه شوه چه مسنون قميص هغه دې دکوم لستونړې چه د گوتونه مخکېنې نه وی اولمن د گیتو پورې لاندې نه وی

[٣٣٠] د بنې طرفه د جامو اغستل

٣٣٠- (١٢٣) [١] وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - إِذَا لَبَسَ قَمِيصًا [٢] يَدَأُ بِمِصْبَاحِهِ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

توجه: [١] او حضرت ابو هريره رضي الله عنه وايي [٢] چې رسول الله صلى الله عليه وسلم چې به قميص اغوستو [٣] نو د بنې طرف نه به يې اغوستل شروع کول. (ترمذي، حل ٩١: ٣٠) [٤] مِصْبَاحُ: د مینه جمع ده بنی طرف.

تسهيلات:

نوب: د حديث د ترجمې څخه مفهوم ښکاره دې.

[٣٣١] لنگ او پرتوگ د پندود نيمې پورې ساتل

٣٣١- (٢٣) [١] وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: "«إِذَا رَأَى الْمُؤْمِنُ إِلَى الْأَصَافِ سَاقِيَهُ، [٢] لَا جُنَاحَ عَلَيْهِ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْكَعْبَيْنِ [٣] مَا أَسْفَلَ مِنْ ذَلِكَ فِي النَّبْلِ [٤]» قَالَ ذَلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ [٥] وَلَا يَنْظُرُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى [٦] مَنْ جَرَّ إِزَارَهُ بَطْرًا»». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَةَ.

توجه: [١] او حضرت ابوسعيد خدری رضي الله عنه وايي [٢] چې ما د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه واوريدل چې د يو مؤمن د لنگ او پرتوگ د ټولو نه بهتر صورت خو دا دي چې هغه تر نيمو پندو وي، [٣] او د نيمو پندونه تر پټې پورې په مينځ کې کيدو پوري، هم څه حرج نشته، [٤] ليکن د بجلکي اړکوا لاندې چې کومه حصه زوړنده وي، هغه به يې د دوزخ اورته بوخي، [٥] حضرت ابوسعيد خدری رضي الله عنه وايي چه حضور صلى الله عليه وسلم دا الفاظ دري ځلي وفرمايل، [٦] بيا يې

(١) اخرجه ابوداود في السنن كتاب اللباس/باب في الانتعال (رقم - ٤١٤١) والترمذي في كتاب اللباس عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في القمص (رقم-١٧٦٤) وابن ماجه في كتاب الطهارة وسننها/باب التيمن في الوضوء (رقم-٤٠٢٠)

(٢) اخرجه ابوداود في السنن كتاب اللباس/باب في قدر موضع الإزار (رقم-٤٠٩٣) وابن ماجه في كتاب اللباس . باب موضع الإزار أين هو (رقم-٣٥٧٣) ومالك في الوسطا كتاب اللباس/باب ما جاء في إقبال الرجل ثوبه (رقم-١٢) واحمد في المسند: ٩٧/٣

وفرمایل الله تعالى به د قیامت په ورځ هغه سړي ته اد رحمت په نظر ا ونه گوري. [۷] کوم چې د غرور او تکبر نه خپل لنگ او پرتوگ د پټر کونه لاندې زور بندوی (ابوداود، ترمذي، حل اللغات: ① ازرة: دا د ازار جمع ده تهنېدنه وائی ② حر: چه را کاږی، ③ نظرًا: غرور، تکبر تسهيلات:

قوله: اِزْرَةُ الْمُؤْمِنِ إِلَى الصَّافِ سَاقِيهِ

د پرتوگ ښکته ساتلو هرې هر چې: ① ازار د نصف پندونی پورې افضل دي

② د گیتو پورې جائز دي

③ د گیتو نه ښکته ناجائز دي.

ه اسبال عموم: ددې حدیث نه د اسبال عموم معلومیږي چه په لباس کښې د شرعی حد نه زیاتوالې د کوم نوم چه اسبال دي داصرف په پاچامه کښې نه دي لنگنی پاچامه د قمیص لمن د قمیص لستونړی ددې لمن پټکې اوڅادر تولو کښې اسبال کیږي نوټ: د حدیث د باقی حصو تفصیل د حدیث نمبر (۳۳۱۱)، په تشریح کښې ذکر شوي دي [۳۳۳۳] دلنځه، قمیص او پټکی د اوږد ساتلو مما نعت

۳۳۳۳- [۲۵] (۱) وَعَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: "«الْإِسْبَالُ فِي الْإِزَارِ وَالْقَمِيصِ وَالْعِمَامَةِ» [۲] مِنْ جَرَمِهَا شَيْفًا خِيَلًا [۳] لَمْ يَنْظُرِ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ". رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتَّيَمِيُّ، وَابْنُ مَاجَةَ.

ترجمه: ① او حضرت سالم د خپل پلار (يعني حضرت عبدالله ابن عمر رضي الله عنه) نه او هغه د نبي کریم ﷺ نه روایت کوي چې حضور ﷺ وفرمایل ② اسبال یعنی خوړندول په ازار، قمیص او په پټکی کې دي، ③ کوم سړي چې د دې (کپړو) نه خوړندولو سره د غرور او تکبر نه کښوي اراکاږی، ④ نو د قیامت په ورځ به الله ﷻ د هغه طرف ته اد کرم په نظر ا ونه گوري (ابو داود، والنسائي، وابن ماجه).

حل اللغات: ① الإسبال: رازوړندول، ② خيلاء: غرور، تکبر

تسهيلات: قوله: قَالَ الْإِسْبَالُ فِي الْإِزَارِ:

ه اسبال هرې صورتونه: د اسبال ازار اصل معنی خوړندول او پټول ده او ددې مختلف صورتونه بیان کړي شوي دي نو د بعضو نه جواز معلومیږي او د بعضو نه عدم جواز معلومیږي

① کوم کس قصداً د تکبر دپاره خپل ازار د گیتو نه لاندې ساتی نو دا حرام دی

(۱) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب اللباس/باب ما جاء فی إسبال الإزار (رقم- ۴۰۸۵) والنسائي فی کتاب الزينة/باب إسبال الإزار (رقم- ۵۳۳۴) وابن ماجه فی کتاب اللباس، باب طول القميص کم هو (رقم- ۳۵۷۶)

- ① بغیر د قصد او ارادي نه که ازار لاندې شي نو په دې هيڅ گناه نشته
 ② کوم کس قصداً خپل ازار د گيتو نه لاندې کوي او د تکبر اراده يې هم نه وي نو د دې په حکم کښې اختلاف دې

په دريم صورت کښې ۲ مذاهب:

- ① دا صورت مکروه تحریمی دې يعنی ناجائز دې او د ابن حجر رحمه الله په فتح الباری کښې رجحان هم دې طرف ته دې
 ② دا صورت مکروه تنزیهی دې او په احنافو کښې د ابن الصلک او د ملا علی قاری هم دا رائي ده

دول فریق اول دلیل: ① ډیر احادیث دي کوم کښې چه د "من العیاء" قید مذکور دې او دا حضرات دا قید واقعی منی او دا قید ددې فعل مزید شناعت بیانولو دپاره دې لکه څنگه چه په قرآن کښې ذکر دی "ولا تکرهوا فیتاکم علی البغاء" ان اردن تحمنا" چه ستاسو وینزې د پاک دامنی اراده وکړي نو تاسو ئې په بدکاری باندې مه مجبور کوی، نو دلته "ان اردن تحمنا" قید واقعی دې. احترازی نه دې او مقصد ئې دا دې چه خپلو وینځو باندې په زیردستی جرم کول هم دوه چنده جرم دې. ځکه چه بدکاری فی نفسه یو جرم دې او زیردستی کول بل جرم دې
دول فریق د اول دلیل جواب: دا حدیث د غیر ارادی طور باندې محمول دې. د قصد. ارادي او د تکبر دي سره هيڅ تعلق نشته.

دول فریق دویم دلیل: ② د مشكاة په حدیث نمبر (۴۳۱) کښې داسې الفاظ دی "ما سئل من الکعبین من الإزار فی النار" نو په دي حدیث کښې د عیلاء تکبر وغیره قید مذکور نه دې
دول فریق دویم دلیل جواب: د فقهی اصول دې چه کله دوه احکامو کښې یو مطلق وي او دویم مقید نو مطلق به په مقید باندې محمول کولی شي، یعنی مطلق کښې به د هغه قید لحاظ ساتلی شي کوم چه په مقید کښې وی

د دویم فریق دلیل: دا حضرات د حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه د واقعی نه استدلال کوي چه احادیثو کښې راځي چه حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه نبی کریم صلی الله علیه و آله ته عرض وکړو چه ای د الله رسول! زما لنگ هر وخت بی خیاله د گیتو نه ښکته کیږي مگر دا چه زه دا هر وخت ددې خیال اوساتم او دا برا اوساتم، او ظاهره ده چه دا خو ډیره مشکله ده نو نبی کریم صلی الله علیه و آله وفرمائیل "انک لست من بضعه عیلاء" چه ته د هغه خلقونه نه ئې کوم چه د تکبر د وجهې لنگونه ښکته ساتی.

نو ددې نه دا معلومه شوه چه ممنوع هغه وخت کښې دې کله چه د تکبر د وجهې وی او که د تکبر د وجهې نه نه وی نو بیا ناجائز او ممنوع نه دې زیات نه زیات په کراهت تنزیهی باندې محمول دې او عادت جوړول ئې بلکل غلط دي.

قوله: وَالْجَمَاعَةُ:

د پټکي د اوږد ساتلو هڅه ده؛ پټکي شمله به د ملا نيمې حصې پورې وي ددې نه زيات مقدار ممنوع دې او د قميص لمنه هم د ضرورت نه زياته بنسخته ساتل ممنوع دی د بعضی قومونو جوړه يا جبهه د گيتو نه بنسخته وي نو دا هم حرام او ممنوع دي

[۲۲۲۲] د صحابه کرامو ټولې ګانې

۲۲۲۲- [۲۳۱] (۱) «وَعَنْ أَبِي كَثْفَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [۲] كَانَ كِبَامُ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بَطْحًا» [۳] رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ مُنْكَرٌ.

توجه: [۱] او حضرت ابو کثفه رضي الله عنه وايي [۲] چې د رسول الله صلى الله عليه وسلم د صحابه و همه خولياني (ټولې)، داسې وي چې هغه به د سرونو سره لگيدلي وي. [۳] ترمذي رحمته الله عليه دا روايت نقل کړي دي او ويلي يې دي چې دا حديث منکر دی
حل الفتا: ① کيام: دا د کُتْمه جمع ده گول قسم ټولې چه د پټکي لاندې به استعماليدله ② بَطْحًا: ددې مفرد بطحاء دې هوارې کانريزې زمکه، سر سره اينختې ټولې ترې مراد دی
تسهيلات:

قوله: كَانَ كِبَامُ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بَطْحًا

د حديث په مفهوم کېږي دوه اقوال: ① صحابه کرامو چه به کومې ټولې استعمالولې هغه به گول او په سرونو باندې اينختې وې تنگې او اوچتې به نه وې لکه چه ترکي ايراني او مصري ټولې وې

② کيام جمع د کم لستونړی مراد اخستي دی او د بطح نه نى ارتوالې مراد اخستي دي مطلب دا چه د صحابه کرامو لستونړی به ارت و و رومې مفهوم زيات واضح دي صحابه کرامو زيات تر پټکي استعمال کړی دی بغير د ټولې نه نى کم استعمال کړی دی

[۲۲۲۲] د ښځو دپاره د پرتوکه وغيره لږ اوږد ساتل

۲۲۲۲- [۲۴۰] (۱) «وَعَنْ أَوْسَلَمَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - [۲] «قَالَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - جِئَنِّي دَكْرَ الْإِزَارِ: [۳] فَأَلَمَرَأَةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ [۴] قَالَ: "تُرْخِي شِئْرًا" [۵] فَقَالَتْ: إِذَا تَنَكَّشْتَ عَنْهَا [۶] قَالَ: "فَذِرَاغَا لَا تُزِيدُ عَلَيْهِ" رَوَاهُ مَالِكٌ، وَأَبُو دَاوُدَ، وَالتَّيَمِيُّ، وَابْنُ مَاجَةَ.

(۱) اخرجه الترمذي في السنن كتاب اللباس عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب كيف كان كمام الصحابة؟ (رقم- ۱۷۸۴)
(۲) اخرجه ابوداود في السنن كتاب اللباس/باب في قدر الذيل (رقم- ۴۱۱۷) والترمذي في كتاب الأطعمة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في حب النبي صلى الله عليه وسلم الحلواء والعسل (رقم- ۱۸۳۱) والنسائي في كتاب الرينة/باب ذبول النساء (رقم- ۵۳۳۶) وابن ماجه في كتاب اللباس، باب ذيل المرأة كم يكون (رقم- ۳۵۸۰) ومالك في المواطا كتاب اللباس/باب ما جاء في إسيال المرأة ثوبها (رقم- ۱۱۳) واحمد في المستدر: ۳/۹/۶

توجه: [٤] او د بي بي ام سلمه رضي الله عنها نه روايت دي [٥] كوم وخت چې حضور ﷺ د ازار (لنگ او پرتوگ، حکم بيانولو (چې د دې خوړندول ممنوع دي، نو هغی عرض وکړو [٦] چې يا رسول الله ﷺ او د بنځي باره کې څه حکم دي؟ (يعنی که هغه خپل ازار لاندې نه ساتي، نو د هغې پوره ستر نه پټيږي [٧] حضور ﷺ وفرمايل چې بنځه خپل لنگ يا پرتوگ د خپلو نيم پندو (ايا د بعضو د قول مطابق د خپلو پټو نه) يو لويشت لاندې خوړندولې شي، [٨] بي بي ام سلمه رضي الله عنها عرض وکړو په دې صورت کې به هم خلاص وي، (يعنی هغې مثلاً د هغه پنډې زياتې اوږدې وې او د هغه خپلو نيمو پنډيو نه يوه لويشت نور لاندې پورې خپل پرتوگ زوړند کړی، بيا هم د هغې د ستر د خلاصيدو احتمال به وي [٩].

حضور ﷺ وفرمايل اکه په دې صورت هم د هغې ستر خلاصيدی شي نو! هغه دې يو گز نور لاندې زوړند کړی اد گز نه شرعي گز يعني يو لاس مراد دي او مطلب دا دي چې په دې صورت کې هغه خپل پرتوگ وغيره دومره لاندې خوړندولي شي، چې هغه زمکې ته ورسېږي، چې د هغه پښې پټې وي، او هغه د يوې لويشت په قدر زيات وي، يا د يو ذراع يعني يو لاس چې تقريباً د نيم گز په قدر دی، د دې نه پس حضور ﷺ د حد نه زيات خوړندولو ممانعت تاکيداً بيانولو د باره دا وفرمايل چې يوه بنځه دي [١٠] د يو گز نه زيات لاندې نه زوړندوی (مالك، ابو داؤد، نسائي، ابن ماجه)

حل اللغات: ① تُرَخِي: زوړندولې شي ② يَبْرَأ: يوه لويشت

۳۳۵- (١) وَفِي رِوَايَةِ التِّرْمِذِيِّ، وَالنَّسَائِيِّ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - [٦] «فَقَالَتْ: إِذَا تَنَكَّيْتُ أَفْذَأْمُنَ [٧] قَالَ: "فَيُزَجَّيْنِ ذِرَاعًا لَا يَزْنُ عَلَيْهِ"».

توجه: [٦] او د ترمذي او نسائي په يو روايت کې دی چې حضرت ابن عمر رضي الله عنهما نه منقول دي داسې دي چې [٧] بي بي ام سلمه رضي الله عنها دا اوويل چې په دې صورت کې به د هغوی پښې ښکاره وي، [٨] نو حضور ﷺ وفرمايل چې هغوی دي د يو لاس برابر نور لاندې زوړند کړی، (ليکن د دې نه دی زيات نه زوړندوی)

حل اللغات: ① فَيُزَجَّيْنِ: نورازوړند دې کړی، ② ذِرَاعًا: د يولاس برابر، يو گز

تسهيلات:

قوله: "فَيُزَجَّيْنِ ذِرَاعًا لَا يَزْنُ عَلَيْهِ":

د بنځو دپاره اوږده جامه افوستل: دې حديث نه معلومه شوه چه د ښخولباس د سرو په نسبت زيات د هيلو اوږد پلن کيدل پکار دی. خود نن صبا ښخو لره فاسق معاشري تائيت اونيم

١) اخرجه ابوداود في السنن كتاب اللباس /باب في قدر الذيل (رقم-٤١١٩) والترمذي في كتاب الأظفحة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم /باب ما جاء في حب النبي صلى الله عليه وسلم العلواء والعسل (رقم-١٨٣١) والنسائي في كتاب الزينة /باب ذبول النساء (رقم-٥٣٣٦)

بریند لباس اغوستلوسره دهغوی عظمت تار تار کړې دې نبي کریم حضرت ام سلمه رضی اللہ عنہا ته د ښخود لنگ باره کښې او فرمائیل چه دومره اوږد وی چه د ښخې قدم اوخپه ښکاره نه شی ددې نه زیات په زمکه باندې رابښکل منع دی.

آزاده ع من صبا په مغربې دنیا کښې د ښخو د آزادی نعره لگیدلې ده زمونږ د پاکستان بعضې خویندې هم د هغې څخه متاثره شوی دی اود ښخو آزادی ئې دا گټلې ده چې دا د کور څخه بهر راوځی او د سرو سره اوږه په اوږه کارونه کوی اود بورقې وغیره د پابندۍ څخه آزاده وی. دا هم زمونږ مسلمانې خویندې دی د دوی د اصلاح کوشش پکار دې دوی د اسلامی تعلیماتو څخه خبرول پکار دی. ځکه چې هسې هم د مغربې تهذیب څخه متاثره دی که د دوی د غلطو حرکتونو په سختۍ سره تنقید اوشی کیدې شی نورې هم په خپله گمراهۍ کښې ورپوختې شی. دا زما ذاتی رایه ده کیدې شی څوک ماسره په دې نرمۍ کښې موافق نه وی او هغوی ته سختی ښه ښکار پرې بهر حال که سختی وی او که نه نرمی چې نتیجه ئې ښه وی نو هغه طریقه دې اختیار کړې شی

[۳۳۱] د نبي کریم ﷺ په قميص کښې د گريوان محل

۳۳۱- [۲۸] (۱) وَعَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ عَنْ أَبِيهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: ۱ «أَتَيْتُ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فِي رَهْطٍ مِنْ مُزَيْنَةَ ۲ فَبَايَعَهُ ۳ وَإِنَّهُ لَيُطْلَقُ الْأَزْزَارُ ۴ فَأَذْخُلْتُ يَدِي فِي جَيْبٍ قَبِيصِهِ، فَمَسَّتْ الْحَائِثَ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توضیح: ۱) او حضرت معاویه بن قره د خپل پلار نه نقل کوي چې هغه او ویل ۲) چه (یوه ورځ) زه د مزینه قوم د یو جماعت سره (چې اسلام قبلولو ته راغلي وو) د نبي کریم ﷺ په خدمت کې حاضر شوم. ۳) د هغه جماعت خلکو د حضور ﷺ سره په اسلام بیعت وکړو. ۴) هغه وخت حضور ﷺ د خپل قميص تنې خلاصې کړې ناست وو. ۵) ما (موقع غنیمت وگڼله، او د حصول سعادت او د برکت د پاره) خپل لاس مې د حضور ﷺ د قميص په گريوان کې دننه کولو سره په مهر نبوت مې لاس راتیر کړو. (ابوداود).

حل الفاظ: ۱) رَهْطاً: جماعت، ډله، ۲) مُزَيْنَةَ: یوه قبیله ده، ۳) الْأَزْزَارُ: د زر جمع ده دکپړې نه جوړې شوې بتن. ۴) جَيْبٍ: گريوان

تسهيلات:

فوله: وَإِنَّهُ لَيُطْلَقُ الْأَزْزَارُ.

د ازرا په مصداق کښې هغه اقوال: ۱) د ازرار د زر جمع ده دکپړې څخه جوړه شوې بتن تري مراد ده کومه چې عام طور په د سيني د پاسه په قميص کښې لگيدلې وی

(۱) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب اللباس/باب فی حل الأزرار (رقم- ۴۰۸۲) وابن ماجه فی کتاب اللباس. باب حل الأزرار (رقم- ۳۵۷۸) واحد فی السنن: ۱۹/۴

① ملا علی قاری رحمۃ اللہ علیہ فرمائی دلتہ دَ گریوان نہ مراد ہفہ پتنی (کالر)دہ کومہ چہ پہ ست راناوشوی وی (کوم تہ چہ کالروانی) مخی تہ چہ دَ گریوان بتنی کولا وی نو دا پتنی سستہ شی۔ ہم پہ دے سرہ معاویہ بن قرہ پلار لاس داخل کرے دے کہ بتنی بندی وی نولاس نہ شو داخلیدی۔

د نی علیہ السلام د گریوان محل: علامہ سیوطی رحمۃ اللہ علیہ فرمائی چہ دنی کریم گریوان بہ مخی تہ ولہذا دَ خہ خلقو داوینا کول غلط ثابت شوخوک چہ وانی چہ مخی طرف تہ گریوان ساتل بدعت دے (پہ یوہ زمانہ کنبی بہ خلقو دے تہ بدعت وئیل) دَ بعضی قومونو گریوان بہ دَ سینی دَ پاسہ بنی اریخ تہ دَ اوکے طرف تہ وو دلتہ ہفہ ہم مراد نہ دے
قوله: فَسَيَتُ الْخَاتَمَ

د نی علیہ السلام پہ بدن کنبی د مہر محل: د مہر بہ معنی کنبی دے مراد مہر دَ ختم نبوت دے چہ دَ شا طرف تہ دَ گسی اوکے دہوکی لاندے دَ تیر دَ ہگنی برابر راؤچتہ شوے غونہ وہ پہ کوم چہ تور نشان وو پہ ہفہ لیکلے شوے وو توجہ حثشت فانک منصور۔
د مہر نبوت پہ حقلہ ناشا خبرہ: مہر یا پیدائشی وو یا دَ نبوت ملاوید و خخہ روستہ راغلی وو وفات سرہ پہ بدن باندے دا راؤچتہ شوے حصہ دنتہ لایہ اوغیبہ شوہ

[۳۳۴] د سپینی جامی فضیلت

۳۳۴-۲۹۱ [۱] وَعَنْ سَمُرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [۲] «الْبُسُ الثِّيَابُ الْبَيْضُ: [۳] فَإِنَّهَا أَطْهَرُ وَأَطْيَبُ [۴] وَكَفَنُوا فِيهَا مُؤْتَاكُمُ» [۵] رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَالتِّرْمِذِيُّ، وَالنَّسَائِيُّ، وَابْنُ مَاجَةَ.

ترجمہ: [۱] او د حضرت سمرہ رضی اللہ عنہا نہ روایت دی چہ نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایا [۲] سپینی کپری اغوندی، [۳] خکہ چہ سپینہ کپرہ پیرہ پاکہ، زیاتہ پاکیزہ او خوش ترہ وی، [۴] دغہ شان خپلو مرو تہ کفن ہم د سپینو کپرو ورکوی: احمد، ترمذی، نسائی، ابن ماجہ،

تسبیلات:

قوله: الْبُسُ الثِّيَابُ الْبَيْضُ: فَإِنَّهَا أَطْهَرُ:

د سپینو جامو د اطر کیدو وجہ، سپینہ کپرا زر خیرنیری نوزیاتہ وینخلے کیری لہذا اطرہ او پاکیزہ تر وی تورہ کپرا پوہ میاشت نہ شی وینخلے خیرنہ وی مگر د خیری پتہ نہ لگی نواستعمالیری۔

قوله: وَأَطْيَبُ:

د اطمیب مفہوم: یعنی دہفہ رنگ گدو نہ وی خالص سپین وی لہذا د سلیم الطبع خلقو دا

(۱) أخرجه الترمذی فی السنن کتاب الأدب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ما جاء في لبس البياض (رقم- ۲۸۱۰) والنسائي فی کتاب الجنائز / ای الکفن خبر (رقم- ۱۸۹۶) وابن ماجه فی کتاب اللباس . باب البياض من الثياب (رقم

خوبنه وی بل په سپین لباس باندې د گرمی اثر هم کم پریوخی

قوله: وَكُنُوا قِيَامًا مَوْتًا كُمْ

په سپینو جامو کېنې د تدفین کولو وچه: مری په سپین لباس کېنې کفن کولو وچه دا ده چه هغه به په ژوند کېنې د سپینو جامو انتخاب کړې وی نو دې سره به مانوس وی او قبرد وحشت خانې دې نود سپین کفن په وجه به ورته څه قدرې انس ملاو شی

[٣٣٨] د پټکې دشملې مسئله

٣٣٨-٣٤٠ (١) وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - إِذَا اغْتَمَّ سَدَلَ عِمَامَتَهُ بَيْنَ كَتِفَيْهِ» (٢) رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَقَالَ: «هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ»

توجه: ١ او حضرت ابن عمر رضی الله عنهما وايي ٢ چې رسول الله ﷺ چې به کله پټکې تړلو، ٣ نو د هغې شمله به يې د دواړو اوږو په مينځ کې زوړندوله، ٤ ترمذي رحمه الله دا روايت نقل کړي دي او ويلي يې دي چې دا حديث حسن غريب دي
حل التفات: ٥ اغتم: چه کله به نې پټکې تړلو، ٦ سدل: رازوړندول به نې.

تسهيلات:

قوله: إِذَا اغْتَمَّ سَدَلَ عِمَامَتَهُ بَيْنَ كَتِفَيْهِ:

د پټکې دشملې پريغودو مسنون طريقه: يعنی چه کله به نې کریم پټکې تړلو نو د هغې شمله به نې د اوږو مبارکو په مينځ کېنې ساتله پټکې تړل د سنن زواند څخه دی که یوسرې نې د اتباع سنت په نيت باندې تړی نو ثواب به ملاوېږی گنی د قومی رسم اورواج د وجهې د پټکې په تړلو سره هيڅ ثواب نه ملاوېږی په زرگونو خلق د قومی لباس په بنياد باندې پټکې تړی دا عادت دې سنت نه دي

د مونغ دپاره دپټکې د التزام حکم: بعضې رواياتو کېنې د پټکې ډير لونی فضيلت راغلې دې په يوضيف روايت کېنې دی چه پټکې سره مونغ کول اويا درجې افضل دي خو په ټوټی کېنې هم مونغ کيږی هيڅ منع نه ده اونه پټکې د مونغ دپاره لازم دي کوم امامان حضرات چه صرف د مونغ په وخت پټکې استعمالوی اوبیانی په منبر باندې پريږدی او ځی داپره غلطه طريقه ده پټکې خو په عام وختونو کېنې مسنون دي

د پټکې لاندې: ١ د دماغو حفاظت کيږی

٢ پټکې ته دغريو تاج ونيلې شوې دي

٣ پټکې د سيد الاولين والاخرين سنت دي

٤ پټکې سره د انسان دماغوته سکون رسيږی

⑤ د حادثې په وخت په سرباندې زخم لگیدونه سر محفوظ پاتې کیدې شی.

⑥ انسان د ناخوښه کارونو نه ځان ساتی.

⑦ انسان ته د عزت مقام ورکوی.

ه پټکی ونگونه: د پټکی په رنگونو کې سپین تور او زیر رنگ ملاوړې د شین رنگ د پټکی تذکره تردې وخته پورې نه ده ملاوړ شوې. کیدې شی چه بریلیانو حضراتو د نبی کریم د گنبد د رنگ نه اخستې وی لیکن که د گنبد رنگ بدل شو نویابه بریلیان حضرات څه کوی؟

ه پټکی اوږدوالی: د پټکی په اوږدوالی کېنې دومره خبره یاد لرئ چه د نبی کریم دوه قسمه پټکی وو وړوکې پټکې اووه گزه وو اولونی پټکې دولس گزه وو شرعی گز یولاس وی.

ه پټکی شملې پریخودو طریقه: د پټکی دوه شملې وی یوه وړه او یوه اوږده که یوه هم وی نو بیا هم خیر دې که دواړه شملې د اوږو په مینځ کېنې پریخودلې شی نو داهم جائز دی او که کله یوه شمله شاته او یوه شمله د نبی طرف ته مخې نه واچولې شی نو داهم جائز دی.

ه مسلمانانو او سکهانو په پټکو کېنې لړۍ: ددې آدابونه معلومه شوه چه اسلامی پټکی او د سکهانو پټکی کېنې د زمکې او آسمان فرق دې. د پټکی دپاره توپنی ضروری ده او توپنی کول او ښکاره په نظر راتلل پکار دی. مشرکانو به هم پټکې استعمالولو لیکن په هغې کېنې به توپنی نه وه لکه څنگه چه نن صبا د ایران ذاکرین بغیر د توپنی نه پټکې استعمالوی. اهل روافض په پټکی کېنې شمله هم نه استعمالوی او د سکهانو هم دغه عادت دې.

[۴۴۴] مخې ته اوشاته شمله پریخودل

۴۴۴- [۳۱] (۱) وَعَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «عَمَّيْنِي رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَسَدَّهَا بَيْنَ يَدَيَّ وَمِنْ خَلْفِي». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: ① او حضرت عبد الرحمن بن عوف رضي الله عنه وايي ② چې ابو ورخ رضي الله عنه رسول الله صلى الله عليه وسلم ماته پټکی راوتړلو، ③ نو د هغې شمله يي زما مخکې او زما وروسته دواړه طرفته زوړنده کړه ابوداؤد.

عَمَّيْنِي: پټکې اوتړلو ماته، ④ فَسَدَّ لَهَا: نو رازوړنده نې کړه.

تسهيلات:

نوټ: ددې حديث تشریح ددې څخه وړاندې حديث نمبر (۴۴۳)، په شرح کېنې تیر شوي دي.

[۳۳۰] پرتوی پتکی تزل د مسلما نا نو امتیازی علامت دی

۳۳۰- [۳۲] (۱) وَعَنْ رُكَاةٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: ﴿۱﴾ «فَرَّقُ مَا بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْمُشْرِكِينَ الْعَمَامُ عَلَى الْفَلَائِسِ». [۲] رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، وَأَسَانَدُهُ لَيْسَ بِالْقَابِلِ.

توجه: ۱ او حضرت ركانه رضي الله عنه د نبی کریم صلی الله علیه و آله نه نقل کوي چه حضور صلی الله علیه و آله وفرمايل ۱ زمونږ او د مشرکانو په مینځ کې (یو) فرق دا (هم) دي، چې مونږ په خولو لنگوتې اېتکې ترو، ۲ ترمذي رحمته الله علیه دا روایت نقل کړي دي او ويلي يې دي چې دا حدیث غریب دي او د دې اسناد درست نه دي.

حل الفلانس: ۱ العمام: د عمامة جمع ده پتکی ته وانی، ۲ الفلانس: د قلنسوة جمع ده تویي ته وانی تسهيلات: قوله: فَرَّقُ مَا بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْمُشْرِكِينَ الْعَمَامُ عَلَى الْفَلَائِسِ:

پتکی په تویي باندې تزل: د دنیا د ټولو ملکونو په فوجونو باندې د تویي استعمالول د هر ملک قانونی ضابطه ده ددې نه معلومه شوه چه کامل سړي هم هغه دې د چا په سرچه تویي وی په افریقي ملکونو کښې تویي استعمالول د اسلام علامت وی ددې نه معلومه شوه چه بریند سر گرځیدل نه د اسلام تقاضاه اونه د کامل انسان تقاضا ده بلکه د حیوان انسان تقاضاه.

[۳۳۱] سره زر او رینیم د ښځو د پاره حلال او د سرو د پاره حرام دي

۳۳۱- [۳۳] (۱) وَعَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: ﴿۱﴾ «أَجَلَ الذَّهَبِ وَالْحَرِيرِ لِلزَّانِثِ مِنَ أُمَّتِي» [۲] وَحَرَّمَ عَلَى ذُكُورِهَا. [۳] رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَالنَّسَائِيُّ، [۴] وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ.

توجه: ۱ او د حضرت ابو موسي اشعري رضي الله عنه نه روایت دي چې نبی کریم صلی الله علیه و آله وفرمايل ۱ زما د امت د ښځو د پاره سره زر او رینیم حلال کړې شوي دي، ۲ او د امت په سرو حرام کړې شوي دي ترمذي نسائي، ۳ او ترمذي رحمته الله علیه ويلي دي چې دا حدیث حسن صحیح دي تسهيلات:

قوله: أَجَلَ الذَّهَبِ وَالْحَرِيرِ لِلزَّانِثِ مِنَ أُمَّتِي:

د حدیث حاصل دا دي چه سونا او رینیم ښځو د پاره حلال دي او ددي امت سرو د پاره په عام حالاتو کښې حرام دي.

(۱) اخرجه ابوداود فی السنن رقم الحديث ۴۰۷۸، و الترمذي فی السنن رقم الحديث ۱۷۸۴

(۲) اخرجه الترمذي فی السنن كتاب النّاس عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ما جاء في الحرير والذهب (رقم- ۱۷۲۰) واحمد فی المسند: ۳۹۲/۴

په بیماری او جنگ کښې د رینمو د استعمال په حکم کښې ۴ مذاهب:

① دامام شافعی، امام احمد بن حنبل اود صاحبینو په نیز د بیماری او جنگ کښې د خالص رینمو استعمالول جائز دي

② دامام ابو حنیفه او د امام مالک په نیز په هیڅ صورت کښې خالص حریر استعمالول جائز نه دی

د اول فریق دلیل: دوی د عبدالرحمن بن عوف او د زبیر بن العوام رضی اللہ عنہ د روایت څخه استدلال کوی، "قال رخص رسول الله صلى الله عليه وسلم للزبير وعبد الرحمن بن عوف في لبس الحرير لحكة بها" چه نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم دواړه صحابه کرامو ته د خارجین په وجه د رینم استعمالولو اجازت ورکړې وو (کما مر في مشكوة رقم: ۴۲۲۶)

د دویم فریق دلیل: دوي په دي حديث الباب باندې استدلال کوی "أهل الذهب والحرير للأثام من أمتي وحرمر علي ذكورها" (رواه الترمذی)

د اول فریق د دلیل دوه جوايونه: ① دا حديث په حالت د اضطراب باندې محمول دي د حالت اضطراب صورت د حديث د ظاهر نه معلومېږي چه دوي ته يي د خارجین د وجهي نه رینمو کپړي استعمالولو اجازت ورکړې وو.

② دا حديث د دي دواړو حضراتو په خصوصیت باندې حمل دي.

قوله: وَحَرَّمَ عَلَي ذُكُورِهَا:

د دگور مخه مړه: په حديث کښې "ذکور" نه مراد سړي او ماشومان دي او ماشومانو ته رینمی کپړي اچولو والا هم گناه گار دي، او څنگه چه د سونۍ او چاندی والا لوبښي سړو دپاره استعمالول حرام دی هم دغه شان ښځو دپاره هم ددي لوبښو استعمال حرام دي

[۳۳۳] د نوي جامي داغوستلو په وخت دعا

۳۳۳- [۳۳] (۱) وَحَنَ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: ^[۱] «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - إِذَا اسْتَجَدَّ ثَوْبًا ثَمَّاهُ بِأَيْمِهِ ^[۲] عِمَامَةً أَوْ قَبِيصًا أَوْ دَاعًا ^[۳] ثُمَّ يَقُولُ: "اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ، كَمَا كُوتِبَتْ لَكَ، خَيْرٌ ^[۴] وَأَخْيَرُ مَا صُنِعَ لَهُ" ^[۵] وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهِ وَفَرَمَا صَنِيعُهُ»، رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَأَبُو دَاوُدَ.

توجه: ① او حضرت ابوسعید خدری رضی اللہ عنہ وايي ② چه رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم چې به کوم وخت نوي جامه اغوستله، نو اد هغی چې به کوم نوم وو، نو ا هغه نوم به يي اخستو ③ يعنی پتکی يا قميص يا خادر، ④ بيا به يي فرمايل اي الله ستا د پاره تعريف دي، چې تا ماته دا جامه واغوندوله ⑤ اي الله زه ستا نه د دي جامي د خير طلبگاريم، (چې دا جامه زما په بدن د عافيت سره پاتې شی، دي ته څه نقصان ونه رسيږي)، ⑥ او ستا نه د هغه شي خير غواړم،

چې د هغې د پاره دا جامه جوړه شوي ده، [يعني دا چې دا جامه اغوستلو سره ست زه اطاعت وکړم]، او زه د دې کپړې د بدۍ نه او د هغه شي د بدۍ نه چې د هغې د پاره دا جامه جوړه شوي ده، ستا پناه غواړم، يعني دا چې زه دا جامه اغوستلو سره څه گناه ونه کړم، ترمذي، ابوداؤد،

حل الثقات: ① السَّحَدُ: "أَيُّ لَيْسَ يُوْجَدُ بِهِ" چه کله به نى نوې کپړې اغوستلې

تسهيلات:

قوله: إِذَا السَّحَدُ تَوْبًا مِمَّا بَانَ بِهِ:

د سعاد مفهوم: يعنى د شکر په توگه د دعا کولونه مخکې نې کریم به د دغه کپړې نوه کيځودو چه دا قميص دې دا پټکې دې وغيره بيا به نى په دعا کېنې د هغې تذکره داسې فرماييله "اللهم انت المحمد کستوى هذا القميص الخ"

[٣٣٣] د خوراک او جامو اغوستو څخه روسته د دعا فضيلت

٣٣٣- [٣٥] ① وَعَنْ مُعَاذِ بْنِ أَنَسٍ - رَحِمَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "مَنْ أَكَلَ طَعَامًا، ثُمَّ قَالَ: ② اَلْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنِي هَذَا الطَّعَامَ ③ وَزَوَّجَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةَ ④ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ ⑤ وَزَادَ أَبُو دَاوُدَ: (⑥ «وَمَنْ لَيْسَ تَوْبًا فَقَدْ ⑦ اَلْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَتَبَ لِي هَذَا ⑧ وَزَوَّجَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةَ ⑨ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ»).

توجه: ① او د حضرت معاذ ابن انس رضي الله عنه نه روايت دي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: کوم شخص چې روتۍ وځوري، او بيا دا دعا اوواښي ② ټول ثناء او صفت هغه ذات لره دي، چې په مايي دا طعام اوخوړلو، ③ بغير زما د څه حيلي نه او بغير ④ څه قوت نه يې ماته راکړي دي، ⑤ نو د ده ټول صغيره گناهونه بخښل کيږي، ترمذي ⑥ او ابوداؤد په خپل روايت کې دا الفاظ زيات کړي دي څوک چې جامي واچوي او دا دعا اوواښي ⑦ ټول تعريفونه هغه ذات لره دي چې ماته يې جامي راکړي دي، ⑧ او رزق يې راکړي دي، زم بغير د څه حيلي نه او بغير د څه طاقت نه، ⑨ نو ټول مخکني او وروستي صغيره گناهونه يې بخښل کيږي

تسهيلات:

قوله: غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

په حمد وليلو سره د گناهونو معاف کيدل: دا دوه دعاگانې کومې چه ذکر شوې چه په هغې کېن يو د خوراک نه پس ده او دويمه د جامو د اغوستلو په وخت، د دې دواړو په باره کېن رسول

(١) اخرجه ابوداؤد في السنن كتاب اللباس (رقم-٤٠٢٣) والترمذي في كتاب الدعوات عن رسول الله صلى الله عليه وسلم /باب ما يقول إذا فرغ من الطعام (رقم-٣٤٥٨) وابن ماجه في كتاب الأطعمة /باب ما يقال: إذا فرغ من الطعام (رقم-٣٢٨٥) واحمد في السنن: ٤٣٩/٣

الله ﷺ فرمائی کہ کوم سړې دا دعا اولولې د هغه به وړاندې روستو ټول گناهونه معاف شی، دا خبره خو مشهوره چې په دې قسم روایاتو کښ د گناهونو نه مراد صفاتر دی، دلته به هم دا ونیلې شی.

په دې حدیث کښ چې د کومو گناهونو نه د دومره زبردست معافۍ بشارت دې هغه په یو مختصر عمل سره د الله پاک په امت محمدیه باندې ډیره زیاته مهربانی معلومېږي، په دې کس به د رسول الله ﷺ شان محبوبیت لره دخل وی، چې د هغې امت لره قدر دانی کول پکار دی او د هغې نه فائده اوچتول پکار دی والله تعالیٰ الموافق.

دايو داؤد د روایت په زیادت کښې دوه توجیهات: پورته د ابو داؤد په روایت کښې د دوم تخریر زیادت دې

① په راروان ژوند کښې هغه کوم واره گناهونه کوی نود واقع کیدو څخه وړاندې به هغه الله تعالیٰ معاف کړې وی

② هغه به د بیا دپاره د گناهونو نه محفوظ شی چې د بیا دپاره به د هغه نه د گناه وقوع نه کیږي.

دا دواړه احتمال له شارحینو د اهل بدر په باره کښ هلته لیکلې دی کوم چې په حدیث کښ راغلې دی (اعلماؤ شتم فقد غفرت لکم). لهذا دلته هم دا دواړه احتمال کیدې شی (بذل بتوضیح)

[۳۳۳] عائشې رضی الله عنها ته خو نصیحتونه

۳۳۳- [۳۶] (۱) وَعَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: [۲] قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "يَا عَائِشَةُ إِذَا رَدَّكَ اللَّهُ حَقِّي [۳] فَلْيَكْفِيكَ مِنَ الدُّنْيَا كَرَادِ الرَّأْيِ [۴] وَإِيَّاكَ وَمُجَالَسَةَ الْأَغْنِيَاءِ [۵] وَلَا تَسْتَحْقِي نَوْمًا خَيْرَ تَرْفِيعِهِ". [۶] رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ [۸] لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ صَالِمِ بْنِ حَسَنٍ. [۹] وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ: صَالِمٌ بْنُ حَسَنٍ مُنْكَرُ الْحَدِيثِ.

توجه: ① او د بي بي عائشې رضی الله عنها نه روایت دي ② چې ماته رسول الله ﷺ وفرمايل اي عائشې رضی الله عنها ③ که ته دنيا او آخرت دواړه خايه زما سره (کامل) اتصال او تعلق غواړي ④ نو د دنيا په څيزونو صرف دومره اکتفاء کوه. چې د سور اسفر کونکي د زاد راه توبنۍ برابر وي ⑤ او د دولت مندو د هم نشينې اختيارولو نه پرهيز کوه ⑥ او کپړه تر هغه وخته زړه گټلو سره مه غورخوه. تر څو چې ته پيوند الگولو سره هغه د اغوستلو قابله گڼي ⑦ دا روایت ترمذي رحمه الله نقل کړي دي او ويلي بي دي چې دا حدیث غريب دي ⑧ او دا حدیث موږ ته د صالح ابن حسان د روایت نه علاوه په بل څه ذريعي سره نه

دي رارسيدلى، [٩] او محمد بن اسماعيل رحمہ اللہ (يعني امام بخاري رحمہ اللہ)، ويلي دي چې صالح ابن حسان منكر الحديث دي (يعني د هغه روايت منكر دي).

حل اللغات: ① النُّحُوقُ: اتصال او تعلق، يوخاني كيدل ② زَادُ: توينه، ③ وَلَا تَنْتَقِلِي: خلق د زيردوبه معنی كښې دې په دې صيفه كښې سين او تاء د حساب د پاره دې يعنی يوه كپړا زړه مه كڼه ④ تَرْقِيهِ: چه په دې كښې پيوند اولگوى.

تسهيلات:

قوله: فَلْيَكْفِكَ مِنَ الدُّنْيَا كَزَادِ الرَّاحِبِ:

د راكب سره د تشبيه وجه: يوه توينه د سور سړى وى او يو د پيدل سړى وى سور چونكه زر منزل ته رسيږي په دې وجه هغه ته د كم خرچ ضرورت پېښيږي. په دې وجه په حديث كښې د سور سړى د توينې ذكر كړې شوې دې يعنی ډيره كمه توينه **قوله:** حَتَّى تَرْقِيَهُ:

د توقيه مطلب: يعنی تركومې پورې چه په دې كښې پيوند اونه لگوى. ونيلى شى چه يوځل حضرت عمر رضي الله عنه خطبه وركړه كله چه اوكتلې شو نو د هغوى په لنگ كښې دولس پيوندونه لگيدلې وو كوم وخت چه هغوى امير المؤمنين وو (مركات).

[٣٣٥] په لباس كښې سادگى د ايمان نښه

٣٣٥- (٣٤) [١] وَعَنْ أَبِي أَمَامَةَ إِبْنِ أَبِي ثَعْلَبَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "«الْأَتَمُّهُونُ: الْأَتَمُّهُونُ [٢] أَنْ الْبِدَاذَةَ مِنَ الْإِيمَانِ [٣] أَنْ الْبِدَاذَةَ مِنَ الْإِيمَانِ»" [٤] رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ

توجه: [١] او حضرت ابوامامه رضي الله عنه اياس ابن ثعلبه وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل [٢] آيا تاسو نه اورئ، آيا تاسو نه اورئ، يعنی اي خلقوا په غور سره واورئ!، [٣] د كپري زوروالي او كهنكي (يعني د لباس سادگي)، اختيارول او د دنيا زيب وزينت ترك كول، د حسن ايمان علامت دى. [٤] د كپري بوسيدگي او كهنكي اختيارول او د دنيا زيب وزينت ترك كول د حسن ايمان علامت دى (ابوداود).

حل اللغات: ① الْبِدَاذَةُ: په جامه كښې سادگى كول او زيب وزينت پريخودل

تسهيلات:

قوله: أَنْ الْبِدَاذَةَ مِنَ الْإِيمَانِ

د سادگي اختيارولو توقيه: ابوامامه انصاري رضي الله عنه فرماني چه يوه ورځ بعض صحابه كرام رضي الله عنهم د رسول الله صلى الله عليه وسلم مخكښ د دنيا تذكره او كړه نو هغوى او فرمايل خبردار واورئ په ښه طريقه دوه كرتې او فرمايل بيشكه سادگى او تواضع او ترك تكلف د ايمان

(١) اخرجه ابوداود فى السنن كتاب الترجل (رقم- ٤١٦١) وابن ماجه فى سن كتاب الزهد / باب من لا يؤبه له (رقم- ١١١٨)

حصه ده، یعنی د ایمان په خصلتونو کښ یو خصلت دی
 ه بذاته تفسیر په ابوداؤد کښې د بذاته تفسیر داسې شوې دې «یعنی التَّغَلُّلُ» دا د ابوداؤد د
 طرفه دې د تفحل معنی د انسان د بدن اوچیدل د حال د خرابیدو په وجه باندې. او کمزور
 او تپ کیدل، په بذل کښ مکتوب دی «وَلَمَّا كَانَ الْبُذَاءُ مِنَ الْإِيمَانِ لِأَنَّهُ يُوْدَى إِلَى كَسْرِ
 النَّفْسِ وَالتَّوَضُّعِ»

[۳۳۸] د تکبر په غرض د ښو جامو اغوستلو وعید

۳۳۸- [۳۸] (۱) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ
 لَبَسَ ثَوْبًا مُهْمَرًّا فِي الدُّنْيَا (۲) لَبَسَهُ اللَّهُ ثَوْبًا مَذْلِيًّا يَوْمَ الْقِيَامَةِ» . رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَأَبُو دَاوُدَ، وَابْنُ مَاجَةَ.

توجه: ۱) او حضرت ابن عمر رضي الله عنهما وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل (۲) کوم سړي چې په
 دنیا کې د شهرت جامه اغوندي (۳) د قیامت په ورځ به هغه ته د ذلت جامه اغوستل
 کيږي (احمد، ابوداؤد، ابن ماجه)
 حل الثقات: ① مَذْلِيًّا: د ذلت،

تسهيلات:

قوله: مَنْ لَبَسَ ثَوْبًا مُهْمَرًّا

حديث په مصداق کښې دوه اقوال: ① کوم سړي چې د شهرت حاصلولو دپاره د علماؤ لباس
 اختیاړوی د صوفیانو لباس جبه او پتکې خپلوی اوپه دې سره خپل نوم اوچتول غواړي
 محض د شهرت بنده دې او د خپلې نامې د گټلو دپاره شپه ورځ کوششونه کوي دداسې
 سړي دپاره وعید دي
 ② کوم سړي چې د تکبر او تجبر په توگه او د فقیرانو او مسکینانو د ذلیل کولو دپاره یا مسخره
 جوړیدو سره د خلقو د خندولو دپاره عجیبه شکلونه اختیاړوی دداسې سړي دپاره
 وعید دي

[۳۳۹] د چا سره د مشابهت اختیاړولو حکم

۳۳۹- [۳۹] (۱) وَعَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ» .
 رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَأَبُو دَاوُدَ.

توجه: ۱) او حضرت ابن عمر رضي الله عنهما وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل (۲) کوم سړي چې د یو
 قوم سره مشابهت اختیار کړي، نو هغه به د هغه قوم نه شمیرل کيږي، (احمد، ابوداؤد)

(۱) اخرجه ابوداؤد فی السنن کتاب اللباس/باب فی لبس الشهرة (رقم- ۴۰۲۹) وابن ماجه فی کتاب اللباس . باب من
 لبس شهرة من الثياب (رقم- ۳۶۰۶) واحمد فی المسند: ۱۳۹/۲
 (۲) اخرجه ابوداؤد فی السنن کتاب اللباس/باب فی لبس الشهرة (رقم- ۴۰۳۱) واحمد فی المسند: ۵۰/۲

تسهيلات:

قوله: مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ

ه نیکانوایدانوسره ه مشابہت الثراء ① کوم سرې چه خپل خان د علماؤ صلحاؤ او دیندارو خلقو په طرزباندې برابروي د هغوی اعمال او اقوال خپلوی او هغوی سره محبت لری نو هغه سرې به په نیکو کښې د دغه نیک بختو په زمره کښې شمیرلې کیږی.

⑦ دیو غیر مسلم قوم نقل او تقلید اختیارول د مسلمان د پاره حرام دی دکافرانو اعمال او افعال د هغوی اطوار او کردار او د هغوی اقدار او افکار به پریخودلې کیږی که یوسړې دیو قوم مشابہت اختیاروی د هغوی په انداز خوراک کوی د هغوی اخلاق خپلوی او د هغوی اوسیدل او د هغوی ثقافت خپلې سینې سره لگوی نوداسړې د هغوی ذلې ته څی اوس د دغه کافرانو فاسقانو او فجارو په اعمالو باندې کومه سزا چه به هغوی ته ملاویرې هم هغه سزابه دغه نقالی تقلید کونکی ته هم ملاویرې.

د مشابہت مخفه مراد: غیر مسلموسره د مشابہت د ممانعت چه کومه خبره ده هغه د هغوی خصوصی امتیازی شعار او طریقه خپلولو کښې ده په عام حالو کښې د انسان عمل دخل خود یویل په شان وی مثلاً بیره خړول، کوټ پتلون او ټانی لگول د صلیب تصویر ځانی په ځانی لگول داد یهودیانو او نصاراؤ خصوصی علامتونه دی په تندې باندې قشقه لگول وغیره داد هندوانو خصوصی علامت دې پیر تاوول او د زني لاندې راغونډول داد سکھانو خصوصی علامت دې د دې نه ځان ساتل ضروری دی. د دې نه علاوه په عام ژوند کښې د یویل مشابہ کیدل مراد نه دی مثلاً ټول قومونه پیا لسی کښې چانې اچوی او څکی نی داڅه شعار نه دې.

د جامو اچولو یوه شرمې ضابطه: د جامو اچولو یوه قاعده: جامه څنگه اغوستل پکار دی د دې قاعده داسې بیان شوې ده چه د کومې جامې مدح یا مذمت چه په حدیث شریف کښ منصوص دې په دې کښ به خو د هغې اعتبار کولې شی د هغې نه علاوه دا ده چه د کومې زمانې د صلحا، کوم لباس وی هغه اختیارول پکار دی.

[۳۳۸] د دوو نیکو اعمالو فضیلت

۳۳۸- [۱۳۰] (۱) وَعَنْ سُوَيْدِ بْنِ وَهَبٍ، عَنْ زَيْلٍ مِنْ أَتْنَاءِ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنْ أَبِيهِ (۲) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ تَرَكَ لِنَفْسِ قَوْمٍ بَحَالًا (۳) وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَيْهِ (۴) وَفِي رِوَايَةٍ تَوَاضَعًا (۵) لِكِسَاءِ اللَّهِ حَلَّةَ الْكَرَامَةِ (۶) وَمَنْ تَرَوَّعَ لِلَّهِ تَوَجُّعَهُ اللَّهُ تَائِبُ الْمَلِكِ (۷)». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ. تَوْجُّعُهُ: (۱) او حضرت سويد ابن وهب د نبي کریم ﷺ د صحابو د زامنو نه او هغوی د خپل

پلاز نه روايت كوي^[٢١] چې رسول الله ﷺ وفرمايل كوم سري چې د زيب وزينت لباس اغوستل پريږدي،^[٢٢] باوجود د دې چې د هغې د اغوستلو استطاعت او طاقت لري،^[٢٣] او په يو روايت كې د تواضعاً لفظ هم راغلي دي، ايمنی كوم سري چې د زهد او تواضع او د كسر نفسي په سبب د زيب وزينت لباس اغوستل پريږدي،^[٢٤] هغه ته به الله تعالى د عزت او عظمت جوړه وړ واغوندي، ايمنی الله تعالى به هغه ته د جنت لباس ورکړي، چې د هغه د رفعت او عظمت باعث به وي، يا دا چې الله تعالى به هغه ته په دنيا او آخرت دواړو خايو كې عزت او عظمت ورکړي څرنگه چې فرمايل شوي دي چې كوم سري عاجزی اخځته والي^[٢٥] اختيار وي، الله تعالى ﷻ د هغه مرتبه اوچتوي،^[٢٦] او كوم سري چې د الله تعالى د خوشنودۍ د پاره نكاح او كړي، هغه ته به الله تعالى د بادشاهت تاج ورکړي «ابوداؤد»، **حل اللعان: ١** حَلَّةُ الْكِرَامَةِ: د عزت او عظمت جامي، **٢** تَوَجُّهُ اللَّهِ: تاج به وريسر كړي الله تعالى،

٣٣٨- (١) لَوَي الْقَزِيْنِي مِنْهُ عَنْ مُعَاذِ بْنِ أَنَسٍ حَدِيثُ الْبَيَاسِ.

توجه: ^[٢١] او ترمذي رحمه الله د دې روايت يواځې هغه حصه چې په هغې كې د لباس ذكر دي د حضرت معاذ ابن انس رضي الله عنه نقل كړي ده.

تسهيلات:

قوله: كَسَاءُ اللَّهِ حَلَّةُ الْكِرَامَةِ:

دوس بلوچود د قيمتي جامو نه اغوستو انعام: د طاقت باوجود زينت ترك كول لونی کمال دې په دې سره سري پريوخی نه بلکه اوچتيری اوپه چا کينې چه طاقت نه وی نوهغه خو پخپله متواضع دې.

د عالم دپاره پنه لباس اچول: زمارانې دا ده چې عالمان چونکه د عوامو مقتدا وی او دوی سره علم ترلې دې نوچې دوی ښه لباس اوښه جامې اغوستې وې په دې سره به د خلقو په ژړونو کښې د علم وقار او عزت پيدا کيږی او د دغه عالم خبره به په توجه سره اوريدې شی اوکه د عالم جامې او لباس خیرن يا کم قيمته وی.نود خلقو په زړونو کښې به د هغوی د خبرې څه خاص مقام نه وی نوخبره به ئې هم اثرنه کوی او د ښی عليه السلام ارشاد هم دې چې ((لَوْ رَأَى أَرْنَمَةَ اللَّهِ عَلَيْكَ)) ايمنی د الله تعالى د نعمت اثر دې په تا باندې ښکاره وی والله اعلم بالصواب

قوله: وَمَنْ تَوَجَّهَ لِلَّهِ تَوَجَّهَ اللَّهُ تَأَمَّرَ الْمَلِكُ:

حديث مصداق: ايمنی يو بې نومي او ورکه جينشی ده بې اثرې ده نه د هغې څوک کفالت والا شته نه ئی خاندان شته يوسړې هغې سره صرف ددې دپاره نكاح کوی چه د هغې ژوند جوړشی او هغې ته اسره ملاؤشی داسې سري ته به الله تعالى د عظمت تاج وراغوندي.

(١) اخراجه الترمذی فی السنن کتاب صفة القيامة والرافق والورع عن رسول الله صلى الله عليه وسلم /باب (رقم-٢٤٨١)

[٣٨٠] د حق تعالیٰ د عطاء وکړي نعمتونو اظهار یو مطلوب عمل دي

٣٨٠- [٣١] (١) وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: [٢] قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ [٣] أَنْ يُرَى أَثَرُ نِعْمَتِهِ عَلَى عَبْدٍ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

توجه: [١] او حضرت عمرو ابن شعيب د خپل پلار نه او هغه د خپل نیکه نه نقل کوي. [٢] چې رسول الله ﷺ و فرمایل بیشکه د الله تعالیٰ دا خبره خوښه ده، [٣] چې د هغه د نعمت اثر د هغه په بنده ولیدل شي. (ترمذي)

تسهيلات:

قوله: إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ أَنْ يُرَى أَثَرُ نِعْمَتِهِ عَلَى عَبْدٍ:

د شکر په توګه د الله تعالیٰ د نعمت اظهار کول: یعنی چه الله تعالیٰ دنیاوی نعمت درکړې دي نو د شکر په توګه د دغه نعمت اثر هم د انسان په بدن باندې ښکاره کیدل پکار دی ددې دا صورت دي چه چرته دي طاقت وی نوبه لباس په ذریعه سره د الله تعالیٰ د نعمت عملی شکر ادا کول پکار دی او چرته چه دي طاقت نه وی نو هلته د سادګۍ عملی مظاهره کول پکار دی او کوم وخت چه تنګی وی نو قرض اخستو سره د تکلف د لباس مظاهره او مفاخره کول سخت منع دی

[٣٨١] د بدن او لباس درستګۍ او صفایي خوښ شي دي

٣٨١- [٣٢] (١) وَعَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [٢] «أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - زَايَرًا، [٣] فَرَأَى رَجُلًا شَعْرًا [٤] قَدْ تَفَرَّقَ شَعْرُهُ [٥] فَقَالَ: أَمَا كَانَ يَجِدُ هَذَا مَا يَسْكُنُ بِهِ رَأْسَهُ [٦] وَذَى رَجُلًا عَلَيْهِ ثِيَابٌ وَبِخْفَةٍ [٧] فَقَالَ: أَمَا كَانَ يَجِدُ هَذَا مَا يَغُيِّلُ بِهِ تَوْبَهُ؟» رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَالنَّسَائِيُّ.

توجه: [١] او حضرت جابر رضی الله عنه وایي چې [٢] یو ځل رسول الله ﷺ د ملاقات په غرض مونږ ته تشریف راوړو. [٣] نو هلته یې یو بیر سرې سري ولیدلو. [٤] چې د هغه د سر وښتان ګډوډ شوي وو. [٥] حضور ﷺ و فرمایل چې آیا دي سري سره هغه خیز (یعني منکر وغیره) نشته. چې د هغې په ذریعه یې خپل وښتان درست کړي وي. [٦] دغه شان حضور ﷺ یو بل سري ولیدلو. چې د هغه په بدن خیریني خپچني کپري وي. [٧] نو حضور ﷺ و فرمایل چې آیا دي سري سره هغه خیز (یعني صابون یا اوبه) نشته. چې په هغې سره خپلي جامي وویځي. (احمد، نسائي)

(١) اخرجه الترمذي في السنن كتاب الادب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء ان الله تعالى يحب ان يرى اثر نعمته على عبده (رقم- ٢٨١٩) واحد في السنن: ١٨٢/٢

(٢) اخرجه ابوداود في السنن كتاب اللباس / باب في غسل الثوب وفي الغفان (رقم- ٤٠٦٢) والنسائي في كتاب الزينة / باب تسكين الشعر (رقم- ٥٢٣٦) واحد في السنن: ٣٥٧/٣

جل اللباس: ① زاپرا: د ملاقات او زیارت په غرض، ② شینا: بیر سرې چې د سر وښسته نهې گډه وي، ③ وینه: خیرنې خيچنې، ④ ما یحکن: "ما عبارت دې د گمزنه یعنی دغه سرې ته گمزنه نه ملاوېږي د کوم په ذریعه چه وښسته جوړ کړي او صحیح کړي

تسهيلات:

قوله: اَنَا نَا رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - زاپرا:

د سادګۍ بلوجود د پاکۍ اهمیت: ددې حدیث نه معلومه شوه چه بدن ښکلې ښانسته او په طریقه سره ساتل د نبی کریم خوښ وو او ددې خلاف منظر د نبی کریم ناخوښه وو ځکه چه اسلام یو ترقي خوښونکې مذهب او متمدن مذهب دې هغه د انسان د دنیا او آخرت دواړو کفالت او لارخونده کوي. لهذا دا څیزونه د اسلامي تعلیماتو بالکل مطابق وو د کوم ترغیب چه نبی کریم ورکړو. اسلام اگرچه د سادګنۍ تعلیم ورکوي خوسادګۍ یوبل څیز دې او گندګۍ یوبل څیز دې. د رحمان په نظام کښې تهذیب او صفائی ده او د شیطان په نظام کښې نجاسته، او پلټی ده. د زیریحت حدیث ددې تشریح نه معلومه شوه چه دې سره دهغه حدیث تعارض نشته دې په کوم کښې چه "ان البذاءة من الاعمال" فرمائیلې شوی دی ځکه چه په دې حدیث کښې د سادګنۍ درس دې د نجاست پلټی او د تهذیبی درس نه دې.

[۳۳۲] د حیثیت مطابق جامې اغوستل

۳۳۲-۳۳۱ (۱) [۳۳۱] «وَعَنْ أَبِي الْأَخْوِصِ، عَنْ أَبِيهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [۱] أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَعَلَى ثَوْبٍ ذُوْنِ [۲] فَقَالَ لِي: "أَلَيْكَ مَالٌ؟" قُلْتُ: نَعَمْ. [۳] قَالَ: "مِنْ أَيْ مَالٍ؟" قُلْتُ: مِنْ كُلِّ الْمَالِ. [۴] فَقَدْ أَعْطَانِي اللَّهُ مِنَ الْأَرْبَلِ وَالْبَقَرِ وَالْغَنَمِ وَالْخَيْلِ وَالرَّقِيقِ. [۵] قَالَ: (قَدْ آتَاكَ اللَّهُ مَالًا [۶] فَذَرِ أَمْرَ نِعْمَةِ اللَّهِ عَلَيْكَ وَكَرَامَتِهِ)". - رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَالنَّسَائِيُّ [۷] وَفِي تَرْغِيبِ الْمُنْتَظَرِ بَلْفِظِ الْمَصَابِيحِ.

توجه: ① او ابو الاخوص د خپل پلار نه نقل کوي چې هغه او وېل ② چه (یوه ورځ) د رسول الله ﷺ په خدمت کې زه په داسې حالت کې حاضر شوم، چې زما په بدن خرابي او بېکاره کېږي وي. ③ په دې لیدو سره حضور ﷺ ماته وفرمایل آیا تا سره مال شته؟ ما عرض وکړو چې هو. ④ حضور ﷺ پوښتنه وکړه د کوم قسم مال دي؟ ما عرض وکړو هر قسم مال دي، ⑤ الله تعالی ماته اوښان، غوايان، بزې (چیلې)، هم را کړي دي، او آسونه او غلامان یې هم را کړي دي، ⑥ حضور ﷺ وفرمایل هر کله چې الله تعالی ﷻ تاته دومره زیات مال درکړي دي، ⑦ نو (د هغې تقاضه خو دا ده چې) په تا د الله تعالی د درکړي نعمت اثر ظاهر شي، او الله تعالی ﷻ چې په کوم عزت او عظمت سره ته عزتمند کړي یې، هغه ښکاره

(۱) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب اللباس/باب فی غسل الثوب وفی الخلفان (رقم-۴۰۶۳) و الترمذی فی کتاب البر والصلة عن رسول الله - صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء فی الإحسان والعفو (رقم-۲۰۰۶) والنسائی فی کتاب الزينة/باب باب ذکر ما يستحب من لبس الثياب وما يكره منها (رقم-۵۲۹۴)

شي (احمد، نسائي، ٨) او په شرح السنه کې يې دا روايت د مصابيح د روايت نه په مختلفو الفاظو کې نقل کړي دي، عبارت خو د دواړو مختلف دي، ليکن د دواړو مضمون يودي

تسهيلات:

قوله: فَلَمَّا أُرْنَمَتِ اللَّهُ عَلَيْكَ وَكَرَّاهِيَهٗ.

دوس مطابق لباس الوستل، د حديث حاصل دا دې چه چا له الله تعالى د مال نعمت وړکړي وي نو هغوی له پکار دی چه د درميانه درجه لباس اغوندلو عادت جوړ کړي نه دي ډير ښه او نه دي ډير بيکاره لباس اغوندی، او کله کله د شکر دپاره دې خه او خکولی لباس اغوندی نه د فخر په توگه خکه چه د الله تعالى د نعمت اظهار وکړي شي او انکساري عاجزي دپاره دي هم کله کله کمزوری لباس اغوندی.

حضرت شيخ عبدالحق محدث دهلوی رحمه الله فرماني چه د کپري خريدل او په دي باندې پيوند لگول دا يو محبوب عمل دې او دا د ايمان خه دي، ليکن د استطاعت باوجود کم قيمته کپري اغوندل د بخل په بناء قبيح او مذموم دی.

[٢٢٥٣] د سړو دپاره د سړي جامي د اغوستلو حرميت

٢٢٥٣- (٣٣) (١) وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: «مَرَّ رَجُلٌ، وَعَلَيْهِ ثَوْبَانِ أَحْمَرَانِ، فَسَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَأَبُو دَاوُدَ.

تورجه: ١) او حضرت عبد الله ابن عمرو رضي الله عنهما وايي چې يوه ورځ يو سړي دوه سړي جامي اغوستي تير شو، ٢) او نبي کریم صلی الله علیه وسلم ته يې سلام وکړو حضور صلی الله علیه وسلم د هغه د سلام جواب ورنه کړو. (ترمذي ابوداود)

تسهيلات:

قوله: فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ.

د تتيب په فرجه د کتابکړه سلام جواب نه ورکول: يعنی دغه سړی سور لباس اغوستې وو نبي کریم د هغه د سلام جواب ورنه کړو. دې نه معلومه شوه چه سور رنگ والا لباس استعمالول منع دی. ددې حديث نه داهم معلومه شوه چه د فاسق مجاهر د سلام جواب ورکول لازم نه دی او په هغوی باندې په سلام کښي رومي والي کول په طريقه اولی منع دی

[٢٢٥٤] د نبي عليه السلام پوځو ښارو نه نه ښکول

٢٢٥٤- (٣٥) (١) وَعَنْ «عُمَرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ قَالَ: «لَا أَرَكِبُ الْأَرْجُونَ» وَلَا

(١) اخرجه ابوداود في السنن كتاب اللباس/باب في العمرة (رقم-٤٠٦٩) والترمذي في كتاب الادب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في كراهية لبس المعصر للرجل والقيس (رقم-٢٨٠٧)

(٢) اخرجه ابوداود في السنن كتاب اللباس/باب من كرهه (رقم-٤٠٤٨) واحد في السند: ٤٤٢/٤

أَبْسُ الْمُعْصِرَةِ ۚ وَلَا أَلْبَسُ الْقَبِيضَ الْمُكَفَّفَ بِالْحَرِيرِ ۝ [۵] وَقَالَ: "أَلَا وَطَيْبُ الرَّجَالِ رِيحٌ لَا تَوْنُ لَهُ، ۝ [۶] وَطَيْبُ النِّسَاءِ لَوْنٌ لَا رِيحَ لَهُ". رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

ترجمہ: [۱] او د حضرت عمران ابن حصین رضی اللہ عنہ نے روایت دی چې نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایلی: زه په ارغوانی (یعنی د سور رنگ) زین پوښ نه سپریم، [۲] نه زه د کسم رنگ شوي جامه اچوم، [۳] او نه زه هغه قميص وغيره اچوم، چې په هغې رينمنی گوټ او کناره لگيدلې وي، [۴] بيا يی وفرمایلی چې یاد لری: سړي چې کومه خوشبو لگوي، هغه داسې کيدل پکار دي، چې د هغې خوشبو وي، خو رنگ يې نه وي، الکه گلاب او عطر وغيره، چې رنگ دار خوشبو سره جامي رنگيني نشي، [۵] او ښځې چې کومه خوشبو لگوي، هغه دي داسې وي، چې په هغې کې رنگ خو وي خوشبو پکښې نه وي، الکه زعفران او نکريزي وغيره، چې د هغې خوشبو بهر ته د وتلو سره د سړو د پاره د فتنې او ابتلا سبب جوړ نشي (ابوداؤد).

حل التفتان: ① الْأُرْجَوَانُ: زین پوښ او گدۍ، چه د سور رنگ وی ② تُنْتَفَفٌ: گټلې شوې، ③ تَعْفَرٌ: په سور رنگ کښې رنگ شوې د سره جامه

تصحیلات:

قوله: لَا أُرْكَبُ الْأُرْجَوَانَ.

د ارجوان په تحقیق کښې درې قول: ① دا لفظ د ارغوان معرب دې ارغوانی رنگ سور وی. ملاعلی قاری رحمته الله علیه فرماني چه دا وړه شان گدنی وه چه د کینستو ډېره به په زین باندې کیخودې شوه کوم ته چه زمین پوښ وائی مطلب داچه زه په داسې سورلۍ بندې نه سورپریم د کوم زین پوښ چه د سوررنگ وی

② علامه خطابی رحمته الله علیه فرماني هم دې دا په نورو احادیثو کښې المعیائرانحمر په نوم سره یاد کړې شوې دې چه په حقیقت کښې د رینسماو دیباج نه تیارولې شو

③ بعضی اهل لغت ارغوان داسې ونه گرځوی د کومې گلونه چه سره وی ډیر واهل لغت ارجوان سور رنگ گرځولې دې

د ممانعت په وجه کښې دوه احتمالات: ① دا ممانعت یاد سور رنگ د وجهې دې ملاعلی قاری رحمته الله علیه سور رنگ راجع گرځولې دې او ونی فرمائیل چه کله د سور رنگ په کپړه باندې کیناستل منع دی نو ددې اغوستل به څومره سخت منع وی

② دا ممانعت د رینسمود وجهې دې

قوله: وَلَا أَلْبَسُ الْقَبِيضَ الْمُكَفَّفَ بِالْحَرِيرِ

په حدیثونو کښې تعارض، یعنی په کوم کښې چه جالړ او رینسمی غاړه لگیدلې وی په دې

حديث كنبی دمکفف قميص اغوستلو ممانعت راغلي دي. ددي نه وړاندې د حضرت اسماء حديث ۱۸ كنبی دنبی كريم د جبي سره مكفوفين الفاظ مذکور دي. په دواړو احاديثو كنبی په ظاهره تعارض دي.

د تقوى دوه جواړونه: ① د څلوروگوتو برابر درېنمو د پټنې اجازت دي ددي نه دزياتي نه دي دا حديث د څلوروگوتو نه د زيات په ممانعت باندې محمول دي

② حضرت اسماء رضي الله عنها حديث په فتوى باندې محمول دي او زير بحث حديث په تقوى باندې محمول دي

[۳۴۵] د لسو خبرو ممانعت

۳۴۵-۱۳۶) (۱) «وَعَنْ أَبِي رَجَاءَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: (۱) «نَهَى رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنْ عَشْرٍ: (۲) عَنِ الْوُثْرِ، (۳) وَالْوُثْرِ، (۴) وَالتَّنْفِ، (۵) وَعَنْ مُكَامَعَةَ الرَّجُلِ الرَّجُلَ يَغْيُرُ شِعَارَهُ، (۶) وَمُكَامَعَةَ الْمَرْأَةِ الْمَرْأَةَ يَغْيُرُ شِعَارَهُ، (۷) وَأَنْ يَجْعَلَ الرَّجُلُ فِي أَصْفَلِ ثِيَابِهِ حَرِيرًا أَوْ ثِيَابًا أَوْ يَجْعَلَ عَلَى مَنْكَبَيْهِ حَرِيرًا أَوْ ثِيَابًا، (۸) وَعَنِ النَّهْيِ، (۹) وَعَنْ رُكُوبِ الْكُمُورِ، (۱۰) وَلِكُيُوسِ الْحَاظِمِ، (۱۱) إِلَّا لِيَذَى سُلْطَانٍ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ.

توجه: ① او حضرت ابو رجانه رضي الله عنه وايي ② چې رسول الله صلى الله عليه وسلم د لسو خبرو نه منع فرمايلي ده. ③ د غاښونو د تراشلو [تيره کولو] نه ④ د بدن په يوه حصه، د خال وهلو نه، ⑤ وېبستانو د اوڅکلو نه، ⑥ د سري د سري سره د ځملاستلو نه، په منځ کې څه جامه نه وي، ⑦ د ښځي د ښځي سره د پريوتلو نه، په منځ کې يوه جامه حائله نه وي، ⑧ او حضور صلى الله عليه وسلم د دې نه هم منع وفرمايله، چې سري د خپلي جامي لاندې د رېښمو استر اولگوي، څرنګه چې عجمي خلق يې لگوي، ⑨ يا د عجمي خلقو په شان په اوږو د رېښمي جامه لگولو نه، ⑩ او حضور صلى الله عليه وسلم د چا مال لوټ کولو نه، ⑪ او د شرمڅ د چمړۍ په زين د سوزيدو نه منع فرمايلي ده، ⑫ او حضور صلى الله عليه وسلم د دې نه منع فرمايلي ده، چې يو سري د مهر والا ګوته په ګوته کړي، ⑬ خو دا چې هغه صاحب حکومت وي (ابوداؤد نسائي)

حل الفتا: ① الوثر: دغاښونو تراشل او نري کول، ② الوثر: خال لگول، ③ التنف: وېبته وېستل، ④ مُكَامَعَةُ الرَّجُلِ: د سرو يو بل سره ځملاستل، ⑤ يَغْيُرُ شِعَارَهُ: بغير د غلاف او پردې نه، ⑥ رُكُوب: سوريډل، ⑦ النَّهْيُ: لوټ مار، غلا ډهاکه، ⑧ الْكُمُور: د نمره جمع ده د پړانګ او شرمڅ څرمن ته وائي.

① اخبره ابو داؤد في السنن كتاب الباس باب من كرهه (رقم- ۵۰۶۹) والنسائي في كتاب الزينة باب التنف (رقم- ۵۰۹۱) واحمد في المسند: ۱۳۴/۴

تفهيمات:

قوله: الْوَشَرُ

د ښارونو د تراشو د ممانعت وجه: په عربو کښې زړو ښځو خوانانو جینکوسره په حسن کښې د مشابهت دپاره بدرنگه غاښونه د اطرافونه تراشل او ښکلې به ئی جوړول ددې نه ممانعت راغلو ځکه چه په دې کښې په خلق الله کښې تغير دې

قوله: وَالْتَفُّ

د تفت درې معادلات: ① د ښځودپاره دخپل تندۍ واړه وښته راوړستل منع دی چه هسې بې خايه زيب اوزينت دې اودتغير خلق الله امکان هم دې

② یوسړې د سړیا د پیرې نه سپین وښته د ښائست اختیارولو دپاره راویاسی دا منع دی ځکه چه دا بې خايه زينت اختیارول دی.

③ دمصیبت په وخت د وښتنو شوکول مراد دی کوم چه منع دی.

قوله: وَعَنْ مَكَامَةِ الرَّجُلِ الرَّجُلُ بِغَيْرِ شَعَارٍ

د مکامه صورت: یعنی بغیرد څه پردې نه دوه سړی په یوځای بریند سملاستونه منع کړې شوی دی دغه شان ښځې هم منع کړې شوی دی. د شعارمعنی بدن سره لگیدلې کپړه ده مرادحائل او پرده ده.

قوله: أَوْ يَمْعَلَ عَلَىٰ مَنَكَبَيْهِ حَرِيرًا مِثْلَ الْأَعَاجِمِ

په جامو کښې د ریښو د استعمال ممانعت: یعنی د عجمو په شان په کپړوکښې د څه قسم ریښو پټنۍ لگول منع دی که هغه اوکه وی اوکه بل څه مقام وی په دې شرط چه د څلوروگوتونه زیاته وی.

قوله: الْكُمُورُ

د شرمخ په غرم د کیناستود ممانعت وجه: د پړانگ خرمن ته وائی په دې باندې کیناستل د عجمیانو عادت وو اوس د عربو عادت شوې دې په دې سره تکبرهم راځی او کیدې شی چه د ځناورتوب اثرهم پیدا کیږی

قوله: الْخَائِرُ

د گوتې د استعمالولو حکم: د ډول سینگار په غرض سره بغیرد ضرورت نه گوتمه استعمالولو ممانعت دې اوکه څوک بادشاه قاضی وغیره حاکم وی نو د هغه دپاره د ضرورت په وجه په محدود پیمانه باندې جائزده. وائی چه دعوامودپاره کوم کراهت وو هغه منسوخ شوې دې اوس د جائز حده پورې د ټولو دپاره جائز دی.

[٣٨٧] په سرو يا ندي د بعضي لباس حرمت

٣٨٧- [٣٨٧] (١) وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «تَهَانِي رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنْ خَاتَمِ الذَّهَبِ، [٢] وَعَنْ بُنَيْسِ الْقَيْتِ [٣] وَالْمَيَّائِ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَأَبُو دَاوُدَ، وَالنَّسَائِيُّ، وَأَبْنُ مَاجَةَ. [٤] وَفِي رِوَايَةٍ لِأَبِي دَاوُدَ قَالَ: «تَهَيَّ عَنْ مَيَّائِ الْأَرْجَوَانِ».

توجهه: [١] او حضرت علي (رض)، وايي چې حضور ﷺ زه منع کړم د سرو زرو د گوتۍ نه [٢] او د قسي اغوستلو نه [٣] او د مياثر د استعمالولو نه (ترمذي، ابوداؤد، نسائي، ابن ماجه، [٤] او د ابوداؤد رضی الله عنه په يو روايت کې داسې دي چې حضرت علي (رض) اوويل چې حضور ﷺ د ارغواني يعنى سرو مياثر استعمالولو نه منع وفرمايله
 حل الفتا: ١- بُنَيْسِ الْقَيْتِ: قسي کپړه، ٢- الْقَيْتِ: د مصر د يونبار نوم دې ٣- وَالْمَيَّائِ: د ميشرة جمع ده، د سور رنگ زين پوښ او گدۍ چه عام طور به رينيمۍ وو ٤- الْأَرْجَوَانِ: زين پوښ او گدۍ، چه د سور رنگ وى.

تسهيلات:

قوله: وَعَنْ بُنَيْسِ الْقَيْتِ:

د قسي وضاحت: (قسي) منسوب دې قس ته کوم چه په مصر کښ د يو خانې نوم دې، په دې کپړه کښې رينيم گډ وى، او يو قول په دې کښې دا دې چه قص په اصل کښ قزو ز' په سين سره بدله کړې شوه، او قزو وائى رينيمو ته،

قوله: وَعَنْ بُنَيْسِ... الْمَيَّائِ:

د ميشرة د حرمت دوه وجوهات: ١- دا د ميشرة جمع ده زين او کتې ته وائى. علماؤ ليکلى دى چه چونکه دا به د رينيم وو په دې وجه ممنوع گرځولې شوې دې

٢- ملاعلى قارى رحمه الله د سور رنگ کيدو په وجه هم دې ته ممنوع وائى. نودا د تکبير او خان خودلو د وجهې ممنوع دې. نوبيا به هره يوه سره کپړا لاندې باندې استعمالول خلاف اولى وى
 [٣٨٤] د رينيمو او شرمخ د خرمن په زين باندې د کښناستو ممانعت

٣٨٤- [٣٨٤] (١) وَعَنْ مُعَاوِيَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - «لَا تَرْكَبُوا الْحَزْوَ وَلَا الْجَمَّازَ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَالنَّسَائِيُّ.

توجهه: [١] او حضرت معاويه رضي الله عنه وايي چى رسول الله ﷺ وفرمايل [٢] تاسو خلق د خز او د

(١) اخرجه ابوداود فى السنن كتاب اللباس باب من كرهه (رقم- ٤٠٥١) والترمذى فى كتاب اللباس عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ماجاء فى كراهية خاتم الذهب (رقم- ١٧٣٧) والنسائى فى كتاب الزينة باب خاتم الذهب (رقم- ٥١٦٦)
 (٢) اخرجه ابوداود فى السنن كتاب اللباس باب فى جلود النمر والسباع (رقم- ٤١٢٩) وابن ماجه فى كتاب اللباس باب ركوب النمر (رقم- ٣٦٥٦) وابن ماجه فى كتاب اللباس، باب الصيائر الحمر (رقم- ٣٦٥٤) واحمد فى المسند: ١٢٧/١٠

شرح د خرمي په زين مه سورېږي: (ابوداود نسائي)
 حل اللتان: ① الخز: د وړي او ريښمونه جوړه شوې کپړه، ② الباز: د تمره جمع ده د شرح خرم ته وائي

تسهيلات:

قوله: لَا تَرْكَبُوا الْخَزَّ

د خز په مصداق کښې دوه اقوال: ① که چرې د خزنه خالص ريښم مراد وي نو بيا به ددې استعمال حرام وي

② که د پخواننې زمانې د وړني سره مخلوط څه کپړه مرادوي نو بيا به په کراحت تنزيه ي باندې دا حديث محمول وي.

[٣٥٨] د سوزين پوښ ممانعت

٣٥٨- [٣٩] (١) وَعَنِ الْكَزَّابِ بْنِ عَازِبٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - ① «أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - نَهَى عَنِ الْبَيْتَةِ الْحُمْرَاءِ». رَوَاهُ فِي "شَرِّحِ السُّنَّةِ".

توجه: ① او د حضرت براء ابن عازب رضی الله عنه نه روايت دي ② چې نبي کریم ﷺ د سوزين پوښ نه منع فرمايلي ده. [شرح السنه]

حل اللتان: ① البیتة الحمراء: زين پوښ او گدۍ. چه د سوزينگ وي.

نوب: د میشره وضاحت ددې څخه وړاندې حديث نمبر (٤٣٥٨) کښې تیرشو

[٣٥٨] د نبي کریم ﷺ د ويښتانو سپینوالي

٣٥٨- [٥٠] (١) وَعَنْ أَبِي مَرْثَةَ النَّخَعِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: ① «أُتِيتُ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَعَلَيْهِ ثَوْبَانِ أَحْضَرَانِ ② وَلَهُ شَعْرٌ قَدْ عَلَا الشَّيْبُ ③ وَشَبَّهَ أَحْمَرٌ ④. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ ⑤. وَفِي رَوَايَةٍ لِأَمِي دَاوُدَ: وَهُوَ قَوْرٌ وَجَاهٌ رَدَّ عَيْنَ جَنَاءٍ.

توجه: ① او حضرت ابورمته تيمي رضی الله عنه وايي ② چې زه د رسول الله ﷺ په خدمت کې حاضر شوم، نو هغه وخت د حضور ﷺ په بدن دوه شني جامي وي [يعني حضور ﷺ چې کومي دوه جامي اغوستي وي، هغه يا خو د خالص شين رنگ وي يا په هغې کې د شين رنگ کرښي وي] ③ او د حضور ﷺ د سر او ږيري په لږو ويښتانو د سپين ږيري توب

(١) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الترجل /باب في الغضاب (رقم-٤٢٠٦) والترمذي في كتاب الأدب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم /باب ما جاء في الثوب الأخضر (رقم-٢٨١٢) والنسائي في كتاب الزينة /باب لبس الغضر من الثياب (رقم-٥٣١٩) واحمد في المسند: ٢٢٦/٢

(١) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الترجل /باب في الغضاب (رقم-٤٢٠٦) والترمذي في كتاب الأدب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم /باب ما جاء في الثوب الأخضر (رقم-٢٨١٢) والنسائي في كتاب الزينة /باب لبس الغضر من الثياب (رقم-٥٣١٩) واحمد في المسند: ٢٢٦/٢

(يعني د سپينوالي، غلبه وه، ۴) او د حضور ﷺ سپين ويشتان سور رنگ ته مانل وو (ترمذي، ۵) او د ابو داؤد رحمته په يو روايت كې داسې دي چې حضور ﷺ وفره والا وو (يعني د حضور ﷺ د سر ويشتان د غوږونو تر نرمۍ وو) او په هغه ويشتانو كې د نكريزو رنگ وو

حل اللسان: ① غَلَا الثُّبْتُ: سپينوالي پرې راغلې وو، ② وَلَزَّوْا: د سر ويخته چه د غوږونو د نرمۍ پورې وي ③ رَذَعُ: رنگ، ④ جَنَاءُ: نكريزي.

تسهيلات:

قوله: وَعَلَيْهِ لَوَّانٌ أَخْفَرَانِ:

دا خضران په مفهوم كښې دوه اقوال:

① دا بيخي شنه كپړا وه. د نبي كريم شين رنگ خوين وو.

② په هغې كښې شنيې كښې وې

قوله: رَذَعٌ مِنْ جَنَاءٍ: خاناكريزوته وائي. او ردع دهغې رنگ ته وئيلې شوې دې يعني په هغه ويشتو كښې د نكريزو رنگ وو.

اشكال: د نبي كريم په سر او ډيره مباركه كښې يو څو ويشته سپين وو چه د شلونه زيات نه وو. نو بيا په نكريزو باندې د ويشتو سره كولو څه ضرورت نه وو حاللكه دلته په حديث كښې د ويختو د سره كولو ذكر دي

د اشكال جوابونه: ① په يوڅو ويشتو كښې رنگ مراد وي

② د عطرو د استعمال د وجهې ويشته سره ښكاريدل

③ دا څه وقتي معامله وي. د نبي عليه السلام مستقلة طريقه نه وه

[٣٨٠] د نبي عليه السلام قطري عماد اغوستل

٣٨٠- [٥١] (١) وَعَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - ① «أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - كَانَ شَاكِلًا ② فَحَرَمَ يَتَوَكَّلًا عَلَى أَسَامَةِ ③ وَعَلَيْهِ تَوْبٌ قَطْرِي ④ كَذَلِكَ تَوَسَّعَ بِهِ ⑤ فَصَلَّى بِهِمْ». رَوَاهُ فِي "تَرْغِيبُ السُّنَّةِ".

توجهه: ① او د حضرت انس رضی اللہ عنہ نه روايت دي ② چې نبي كريم ﷺ كوم وخت بيمار وو ③ نو په داسې حالت كې يې بهر مسجد ته تشریف راوړو، چې په اسامه رضی اللہ عنہ يې سهاره كړي (دوه لگولې) وه، ④ او په بدن مبارك يې د قطر جامه وه، ⑤ چې د خان نه يې چاپيره كړي وه، ⑥ بيا حضور ﷺ صحابه و رضی اللہ عنہم ته مونځ وركړو (شرح السنه)

حل اللسان: ① شَاكِلًا: د شكايات نه دي، يعني بيمار وو، ② تَوَكَّلًا: تكيه نه لگولې وه، سهاره نه اخستې وه، ③ لَطَرٌ: د بحرين په علاقه كښې د يونبار نوم وو. يا په يمن كښې قطر طرف ته نسبت

دې، ⑤ تَوَسَّلْ: تَوَسَّلْ د بدن نه راتا ولولته توشح وائی د وشاح په شان نې په سرکړې وو وشاح هار او امیل ته وائی

تسهيلات:

قوله: وَعَلَيْهِ تَوْبُ قَطْرِ

د قطري په نسبت کښې دوه اقوال: ① يوقسم خادر ته وائی په کوم کښې چه به سرې کرښې وې او په يمن کښې به جوړېدلو

② قطري د قطر طرف ته چه د بحرین په علاقه کښې د یوښار نوم وو هغې طرف ته نسبت دې یعنی داخادر د هغه ځانې جوړوو نن صبا قطر د یوملک نوم دې

[۳۳۸] د نبی علیه السلام پیرې جامې اغوستل

۳۳۸- [۵۲] ① وَعَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: ② «كَانَ عَلَى النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - ثَوْبَانِ ③ قِطْرِيَّانِ عَلِيَّيَّانِ، ④ وَكَانَ إِذَا قَعَدَ فَعَرَقَ ⑤ ثَقْلًا عَلَيْهِ، ⑥ فَقَدِمَ بَرَزِيمَ الشَّامِ لِقُلَّانِ الْيَهُودِيِّ. ⑦ فَقُلْتُ: لَوْ بَعَثْتُ إِلَيْهِ فَأَشْرَيْتُ مِنْهُ ثَوْبَيْنِ ⑧ إِلَى الْمَيْسَرَةِ. ⑨ فَأُرْسِلَ إِلَيْهِ، ⑩ فَقَالَ: قَدْ عَلِمْتُ مَا تُرِيدُ، ⑪ إِنَّمَا تُرِيدُ أَنْ تَذْهَبَ بِجَالِي.

توجهه: ① او بي بي عائشه رضي الله عنها وايي ② چې اېه يوه زمانه کي د نبی کریم صلى الله عليه وسلم په بدن مبارک چې کومي دوه جامي وي، ③ هغه قطري وي، او ④ خوله به پرې راغله، ⑤ نو هغه جامي به يې په حضور ﷺ چې به (زيات وخت) کيناستو، او خوله به پرې راغله، ⑥ نو هغه جامي به يې په بدن درني شوي، (چې د هغې په وجه به حضور ﷺ ته تکليف وو)، ⑦ آخر (يوه ورځ) کله چه د فلاني يهودي (چې د هغه نوم دلته نه دي ذکر شوي، د شام نه جامه راغله، ⑧ نو ما عرض وکړو که تاسو ﷺ يو سري هغه يهودي ته وليږئ، چې د هغه نه دوه جامي واخلي، انو ښه به وي، تاسو ﷺ به د دې تکليف نه خلاص شئ، کوم چې د دې جامو په وجه تاسو پورته کوئ: ⑧ په وعده د فراغت (يعني په دې وعده چې کله د يو ځاي نه څه راشي نو قيمت به ادا، کړل شي) ⑨ حضور ﷺ ازما دا مشوره قبوله کړه، او يو سري يې په مذکوره وعده د جامي اخستلو د پاره هغه يهودي ته وليږلو. ⑩ هغه سري يهودي ته رسيدو سره چې کله جامه وغوښتله نو هغه ورته اوويل ستا چې کومه اراده ده زه په هغې پوهه يم، ⑪ ته د دې نه علاوه نور هيڅ نه غواړي، چې دا وخت ته به وعده زما جامه يوسي (بيا وروسته د قيمت د ادا کولو نه انکار وکړي، په ظاهره د دې الفاظو مخاطب هغه سري وو، ليکن په حقيقت کې د هغې خطاب رسول الله ﷺ ته وو، بيا هغه سري واپس راغلو، حضور ﷺ

(۱) اخرجه الترمذی فی السنن کتاب البيوع عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ما جاء في الرخصة في الشراء إلى أجل (رقم ۱۲۱۳) والسناني في كتاب البيوع باب البيع إلى أجل المعلوم (رقم ۴۶۲۸) واحمد في المسند: ۱۶۷/۶

ته بي د يهودي قول نقل کروا

حل اللتان: ① قطر ثاب: دوه قطري خادرونه، د بحرین په علاقه کښې د یوښار نوم وو یا په یمن کښې قطر طرف ته نسبت دي، ② غلیظان: د غلیظ تشبیه ده، پیر، غټ، ③ قروق: خوله به شوې. ④ تقلا: درنې به شوې، ⑤ نؤ: یو قسم کپري،

⑥ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كَذَبَ ⑦ قَدْ عَلِمَ أَنِّي مِنْ أَتْقَاهُمْ ⑧ وَأَذَاهُمْ لِلْأَمَانَةِ. رواه الترمذي، والنسائي.

توجه: ⑥ نو رسول الله ﷺ ورته وفرمايل چې هغه يهودی دروغ ويلي دي، ⑦ او هغه به خپله هم پوهيږي چې هغه بالکل د دروغ خبره د خپلي ژبې نه ويستلي ده، حقيقت دا دي چې هغه د تورات په ذريعه په دې خبره ښه پوهيږي چې زه د ټولو خلقو نه زيات متقي او پرهيزگاريم، ⑧ او د هغوی نه زيات په ښه شان امانت ادا، کونکي يم. (ترمذي نسائي)
حل اللتان: ⑤ اتقاهم: ددوی د ټولو نه زيات تقوی دار، ⑥ واذاهم: او ادا کونکي

تسهيلات:

قوله: لَوَبَعَثَ إِلَيْهِ فاشترت منه ثوبين إلى الميرة.

د لوبه توکيب کښې دوه احتمالات: ① لو شرطيه دي او د شرط جواب محذوف دي

② لود معنا دپاره دي په دې صورت کښې محذوف ته څه ضرورت پاتې نشو

قوله: أَنِّي مِنْ أَتْقَاهُمْ وَأَذَاهُمْ لِلْأَمَانَةِ.

د نبی عليه السلام امانتداری: یعنی نبی کریم سړي وراولېږلو هغه په قرض باندې د اخستلو خبره او کړه نوهغه بدبخت يهودی اوونيل چه اوجی ماته پته ده چه ته يا هغه به زما مال خوړل غواړنی کله چه د قاصد دخبرې علم نبی کریم ته اوشو نونبی کریم اوفرمايل چه يهودی د عناد په توگه دروغ ويلي دی گنی هغه د تورات په ذريعه ښه معلومه ده چه زه د ټولو انسانانوته زيات د الله تعالی نه ويريدونکي يم

[۳۳۳] د سړو دپاره دککلابی رنجه جامو ممانعت

۳۳۳- (۵۳) ① «وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: ② رَأَى رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - ③ وَعَلَى ثَوْبٍ مَصْبُورٍ بِمُصْطَفَى مَوْرَدٍ ④ فَقَالَ: " مَا هَذَا " ⑤ فَأَعْرَفْتُ مَا كَرِهَ ⑥ فَأَتَلَقْتُ، فَأُخْرِقْتُ ⑦ فَقَالَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا صَنَعْتَ بِثَوْبِكَ ⑧ قُلْتُ: أَخْرِقْتُهُ ⑨ قَالَ: " أَفَلَا كُنْتَهُ بَعْضَ أَهْلِكَ ⑩ فَإِنَّهُ لَا بَأْسَ بِهِ لِلنِّسَاءِ " ⑪. رواه أبو داود.

توجه: ① او حضرت عبد الله ابن عمرو ابن عاص رضی الله عنهما وايي چې ايوه ورځ را رسول الله ﷺ

(۱) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب اللباس/باب فی العمرة (رقم-۱۰۶۸) وابن ماجه فی کتاب اللباس . باب کراهية المصفر للرجال (رقم-۳۶۰۳) واحمد فی المسند: ۱۹۶/۲

زه ولیدم، [۴] چه په کسم رنگ شوي گلابي رنگ جامه مي اغوستی وه [۵] نو وي فرمايل چې دا څه دي [۶] زه پوهه شوم چې حضور ﷺ زما دي جامي ته د ناخوښي په نظر کتلي دي، [۷] نو سمدستي لازم او هغه جامه مي وسوزوله، [۸] ابيا چې د حضور ﷺ په خدمت کې حاضر شوم، نو پوښتنه يې وکړه تا د هغه جامي سره څه وکړو؟ [۹] ما عرض وکړو چې ما هغه وسوزوله، [۱۰] حضور ﷺ وفرمايل تا هغه جامه خپلې يوي ښځې ته دی ولي نه ورکوله، [۱۱] ځکه چې د ښځو د پاره په دي قسم جامي کې څه حرج نشته (ابوداؤد).

حل اللغات: ① مَضْبُور: رنگ کړې شوې، ② بَعْضُ: په کسم کښې رنگ شوې سره کپړه ③ مَوْرَدًا: داوږد نه دي دې گلابي رنگ ته وانی یعنی په گلابي رنگ کښې رنگ کړې شوې سره کپړه

تسبیحات: قوله: وَعَلَى تَوْبٍ مَضْبُورٍ بَعْضُ مَوْرَدًا:

د سرو دپلوه د سور او زړې رنگ په استعمال کښې تفصیل: د ائمه ثلاثه په نزد د سړي دپاره لباس احمر بغير د کراحت نه جائز دي او د احنافو اقوال په دي کښ مختلف دی د بعضو د کلام نه معلومېږي چه مکروه تحریمی او د بعضو بلکه د اکثرو د کلام نه مکروه تزیهی وغیره وغیره تردې چه يو قول پکښ د استحباب هم دي په شامی کښ د دي پوره تفصیل دي د علامه شامی میلان زیات نه زیات د کراحت طرف ته معلومېږي، او د سيد الطائفة حضرت اقدس گنگوھی د تقرير الکوکب الدرې عبارت داسې دي (والنصب فی الس الحرة والصفرة ان المزعفر والمعصر ممنوع عنه الرجال مطلقا والحمره والصفرة غير ذلك، فانفقوا علی جوازهما مطلقا لكن التقوی غير ذلك والله تعالی اعلم بالصواب واليه المرجع والمآب) یعنی د سرو په حق کښ مزعفر او معصر خو مطلقا ناجائز دی او حمرة او صفرة بیل څیز دي د هغې په باره کښ فتوی د جواز ده اگر چه د تقوی خلاف ده اها د دي حاصل هم دا شو چه احمر او اصفر دواړه د سرو په حق کښ خلاف اولی دی (ماخوذ از الدر المنصود).

[۳۳۳] د سور کرښیز څادر ذکر

۳۳۳- [۵۳] (۱) وَعَنْ هِلَالِ بْنِ عَامِرٍ، عَنْ أَبِيهِ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: «رَأَيْتُ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَمْسُحُ بِمِثْقَالٍ عَلَى بَقْلَةٍ، [۲] أَوْ عَلَى بُرْدٍ أَمْرًا [۳] أَوْ عَلَى أَمَامَةٍ يَغْيِرُ عَنْهُ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

ترجمه: [۱] او حضرت هلال ابن عامر د خپل پلار نه نقل کوي چې هغه اوويل: [۲] چه ما رسول الله ﷺ په مني کې په خطبه ارشاد فرمايلو وليدلو، [۳] هغه وخت حضور ﷺ په خره سپور وو، [۴] او په بدن مبارك يې د سرو کرښو څادر وو، [۵] او حضرت علي (رض) يې مخې ته ولاړ وو چې د حضور ﷺ الفاظ يې خلقو ته رسول (ابوداؤد).

حل اللغات: ① بَقْلَةٍ: خره، ② بُرْدٌ: کرښو والا څادر، ③ يَغْيِرُ: تعبير په نې کولو.

تسهيلات:

قوله: وَعَلَيْهِ بَرْدٌ أَخْمَرُ

دلته د برد احمر نه مراد هم هغه د کرښو والاخادر مراد دې خالص سره کپړه مراد نه ده لکه څنگه چې په قاموس کښې ليکلی دی «البرد بالضم ثوب مخطط» ددې نه معلومه شوه چه برد کرښو والا کپړې ته وائی

قوله: وَعَلَى أَسَامَةِ يَعْزُرُ عَنْهُ

ه آواز رسولود ضرورت وجه، چونکه دحج موسم وو گنډه زیاته وه په دې وجه چه دښې کریم آواز مبارک ترکوم ځانې پورې رسیدلې شو دهغه ځانې نه به وړاندې حضرت علی رضی الله عنه دښې کریم قول رسولو په دې سره دمکبرالصوت د استعمال قاعده حاصلېږي یعنی د لوی سپیکرد استعمال جواز ملاوېږي.

[۳۳] د نبی علیه السلام نفاست

۳۳- [۵۵] (۱) وَعَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: «صُنِعَتْ لِنَبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بَرْدَةٌ سَوْدَاءُ، فَلَبَسَهَا [۲] فَلَمَّا عَرِقَ فِيهَا وَجَدَ رِيحَ الصُّوفِ [۳] فَقَدَّحَهَا [۴]. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: [۱] او بي بي عائشه رضی الله عنها فرماني [۲] چې [يو ځل] د نبی کریم صلی الله علیه وسلم د پاره تور خادر تيار کړل شو، کوم چې نبی علیه السلام استعمال کړو، [۳] خو چه کله د هغې په وجه پري خوله راغله، او د هغې د اون (وړې) بوي وتل شروع شو، [۴] نو حضور صلی الله علیه وسلم د لطافت طبع او د ناگواري په بناء، هغه خادر وغورځولو. (ابوداؤد).

حل النفاذ: ① عَرِقَ: چه خوله شو، ② الصوف: وړې، ③ قَدَّحَهَا: نو اونې غورځولو

تسهيلات:

قوله: فَلَمَّا عَرِقَ فِيهَا وَجَدَ رِيحَ الصُّوفِ، فَقَدَّحَهَا:

د وړې جوړ شوي خادرو غوږستل، د وړنې جوړ شوې تور خادرو په دې کښې عموماً خوله راځي د خولي او اوبو لگيدو سره د وړنې نه کپړې نه يو قسم بدبوئی يعنی سوې بوئی راځي هم ددغه بدبوئی د وجهې ښې کریم هغه کوز کړو ځکه چه د ښې کریم معامله خود فرښتو سره وه

[۳۴] د نبی کریم صلی الله علیه وسلم احتباب

۳۴- [۵۶] (۱) وَعَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «أَتَيْتُ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - [۲] وَهُوَ مُتَغَبِّبٌ بِشَمْلَةٍ [۳] فَقَدْ وَقَعَ هَذَا عَلَيَّ قَدْحَمِهِ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

(۱) اخرجه ابوداود في السنن كتاب اللباس/باب في السواد (رقم- ۴۰۷۴) واحد في المسند: ۲۱۹/۶ ۴۳۴ - (ومن عائشة قالت: صنعت: بصيغة المجهول للنبي - صلى الله عليه وسلم - بردة: نائب الفاعل (سوداء): صفتها (فلبسها). فلما عرق فيها وجد ريح الصوف. فقدحها: أي أخرجها وطرحها (رواه أبو داود).

(۲) اخرجه ابوداود في السنن كتاب اللباس/باب في الهدب (رقم- ۴۰۷۵) واحد في المسند: ۶۳/۵

توجه: ۱) او حضرت جابر رضی اللہ عنہ وایي ۲) چې په يوه موقع زه د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم په خدمت کې حاضر شوم. ۳) نو هغه وخت حضور صلی اللہ علیہ وسلم د یو خادر په ذریعه د احتباء په حالت کې ناست وو. ۴) او د هغه خادر غاړې د حضور صلی اللہ علیہ وسلم په قدمونو پرتې وې. (ابوداؤد، حل اللغات: ۱) محتب: لاسونه راتاولو سره کیناستل ۲) تَمَلَّة: خادر، ۳) هَذَبَهَا: دهغې پلو، لمن، تسبیلات:

قوله: وَهُوَ مُحْتَبٌ بِشِمْلَةٍ

دتلو فی حل: وړاندې په حدیث نمبر (۲۳۱۵) کښې د احتباء څخه منع راغلې وه اودلته نبی علیه السلام په خپله احتباء کړې ده هلته مونږ د احتباء دوه قسمونه بیان کړي وو په هغې کښې یو جائز وو په دې حدیث کښې دجائز صورت ذکر دې

[۲۳۱] بنڅې دپاره دشیمس اچولو ثبوت

۲۳۱-۵۴۱ (۱) وَعَنْ دُحْيَةَ بْنِ خَلِيفَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «أَتَى النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بِقَبَاطٍ ۲) فَأَعْطَانِي مِنْهَا قُبْطِيَّةً ۳) فَقَالَ: "اصْذَعْهَا صَدْعَيْنِ ۴) فَأَقْطَعْ أَحَدَهُمَا قَبِيصًا ۵) وَأَعْطِ الْآخَرَ امْرَأَتَكَ غُثْمَرِيهً ۶) قُلْنَا أَذِيرُ؟ قَالَ: "أَمْرُ امْرَأَتِكَ أَنْ تَجْعَلَ مُحْتَبَةً تَوْبًا ۷) لَا يَصِفُهَا" ۸) رواه أبو داود.

توجه: ۱) او حضرت دحیه ابن خلیفه رضی اللہ عنہ وایي ۲) چې ابو خلل رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم ته قبطي جامي راغلي، نو د هغې نه یې یوه قبطي جامه ماته راکړله، ۳) او وي فرمايل چې دا وشلوه دوه ټکړۍ یې کړه، ۴) په هغې کې د یوې نه خان د پاره قميص جوړ کړه. ۵) او دویمه ټکړه خپلې بنڅې ته ورکړه، چې خان د پاره ځنې پروښۍ جوړ کړي، ۶) بیا چې دحیه رضی اللہ عنہ یعنی زه واپس تلم، نو حضور صلی اللہ علیہ وسلم وفرمايل ۷) او خپلې بنڅې ته هدایت وکړه چې ددې قبطي جامي لاندې یوه بله کپړه ولگوي، ۸) چې اد دې جامي د باریک کیدو په وجه اد هغې ویستان او بدن په نظر رانښي، (ابوداؤد،

حل اللغات: ۱) قَبَاطٌ: دمصری کپړې یو قسم ۲) اصْذَعْهَا: دا اوشلوه او دوه ټکړې ټې کړه ۳) غُثْمَرِيه: ددې نه لویته جوړه کړه ۴) لَا يَصِفُهَا: معلوم نه شی، ۵) بنڅاره نه شی

تسبیلات:

قوله: تَوْبًا لَا يَصِفُهَا

د نړۍ جامي لاندې دشیمس استعمال: یعنی کپړه د نرنی کیدو د وجهې چه د بدن خط اوخال معلوم نه شی بنڅاره نه شي. په دې وجه د دغه نرنی کپړې دلاندې دې څه بله کپړه واغوستلې شی دې دپاره چه بدن پت شی اوکه یو کس د بدن بیان کول غواړی نو چه بیان اونه کړی. په دې وجه معلومه شوه چه د بنڅې دپاره نرنی کپړې اغوستل منع دی

[٣٣٤] د پېروني په سر يو ټول ورکول کافي دي

٣٣٤- [٥٨] (١) «وَعَنْ أَمْرِ سَلَمَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - دَخَلَ عَلَيْهَا [٢] وَهِيَ تَخْتَبِرُ [٣] فَقَالَ: "لَيْتَهُ [٤] لَا لَيْتَيْنِ"». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: [٢] او د بي بي ام سلمه رضي الله عنها نه روايت دي [٢] چې [يو ځل] نبي کریم صلی الله علیه وسلم د هغې کره تشریف راوړو، [٣] هغه وخت هغې لوبته په سر کړې وه، [٤] حضور صلی الله علیه وسلم وفرمايل چې لوبته به دي په سر يو ټول اچولي وه، [٥] د دويم ول ضرورت نه وو (ابوداؤد)،
حل اللغات: ① تختبر: لوبته نه په سر کړې وه، ② لیت: يو ځل تاوول ③ لیتین: دوه ځل تاوول.

تسهيلات:

قوله: فَقَالَ: "لَيْتَهُ لَا لَيْتَيْنِ":

بلا ضرورت د زياتی جامې اغوستو کراهت: يعنې په سر باندې د لوبتي يو پلؤ اچول د ستر د پره کافي دی په دووه پلؤونو اچولو کبسي اسراف دي داسې نه وکول. حضرت ام سلمه رضي الله عنها لوبته په سر باندې اينغبستې وه په کوم کبسي چه د پتکي مشابهت هم وو اوداسې کول بي ضرورته هم وو په دي وجه نبی کریم منع کړه.

الفصل الثالث

[٣٣٨] د لنګ اوچت ساتلو حکم

٣٣٨- [٥٩] (١) «عَنْ ابْنِ عُمر - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: [٢] «مَرَرْتُ بِرَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - [٣] وَفِي إِزَارِي اسْبِغَاءً [٤] فَقَالَ: "يَا عَبْدَ اللَّهِ! ارْقِعْ إِزَارَكَ" [٥] فَرَفَعْتُهُ، ثُمَّ قَالَ: "رُدْ" [٦] فَرَدَدْتُ [٧] فَأَمَرَاهَا بَعْدُ [٨] فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ: إِلَى أَيْنَ [٩] قَالَ: "إِلَى أَصَافِ السَّاقِبَيْنِ"». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: [٢] حضرت ابن عمر رضي الله عنهما وايي [٢] چې ايوه ورځ! زه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته نژدې تير شوم، [٣] هغه وخت زما لنګ زوړند وو، [٤] حضور صلی الله علیه وسلم وفرمايل چې اي عبدالله! خپل لنګ اوچت کړه، [٥] ما له شان اوچت کړو، حضور صلی الله علیه وسلم وفرمايل چې له نور بي هم اوچت کړه، ما نور اوچت کړو [٦] ابيا ابن عمر رضي الله عنهما وويل د حضور صلی الله علیه وسلم د دي حکم نه پس زه برابر دي عمل ايعني د لنګ اوچت ساتلو! طرف ته متوجه يم، [٧] بعضي خلکو پوښتنه ورنه وکړه چې تاسو خپل لنګ څومره اوچت ساتئ؟ [٨] وي فرمايل چې د پنډو تر نييم (مسلم)،
حل اللغات: ① اسبغاء: زوړند، ② ارقع: ما به اوچت ساتلو، ③ اصاف: نيمايي

(١) اخرجه ابوداؤد في السنن كتاب اللباس/باب في الاختصار (رقم- ٤١١٥) واحد في السنن: ٢٩٦/٦

(٢) اخرجه مسلم في صحيحه رقم الحديث ٢٠٨٦/٤٧

تسهيلات:

قوله: قَتَا زِلْتُ أَتَعْرَاهَا بَعْدُ

دنبی علیہ السلام د حدیث اہتمام: یعنی د دغه اندازي ما خیال ساتلو چه ددي نه ازار بنکته لار نه شی خکه چه نبی کریم هم دغه خویش کړې وو معلومه شوه چه د نصف سابق نه ازار پورته ساتل پکار دی آخری حد دادې چه د گیتونه پورته وی دې نه بنکته نه وی
نوب: د گیتونه بنکته لنگ یا پرتوگ ساتلو تفصیل وړاندې د حدیث نمبر ٤٣٣٢، په شرح کښې تیر شوې دي

[٣٣٨] تر پښکولاندي د ازار خوړندولو د حرمت اصل تکبر او غرور دي

٣٣٨- [٢٠] (١) وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: [٢] «مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خِيَلًا [٣] لَمْ يَنْظُرِ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» [٤] فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِذَا رَأَى يُسْتَرْخَى [٥] إِلَّا أَنْ أُنَاقِذَهُ [٦] فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّكَ لَسْتَ مِنْ يَفْعَلُهُ خِيَلًا [٧]. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

توجه: [١] او د حضرت ابن عمر رضي الله عنهما نه روایت دي چې رسول الله ﷺ وفرمایيل: [٢] کوم سړي چې د تکبر له مخه خپل لنگ یا پرتوگ د پښکولاندي زوړندوي [٣] د قیامت په ورځ به الله تعالی هغه ته اد رحمت په نظرا ونه گوري، [٤] په دي اوريدو سره حضرت ابوبکر رضي الله عنه عرض وکړو چې یا رسول الله ﷺ اکله کله داسې کيږي چې زما د قصد او ارادي نه بغیرا زما لنگ زوړندوي او پښکول ته یا د پښکولاندي ته رسيږي [٥] خو دا چې زه هر وخت د دې خیال ساتم ایچي که زه هر وخت دي طرف ته متوجه یم، نو یقیناً زما لنگ لاندې نشي زوړندیدلي. لیکن د بعضې شرعي یا طبعي بندیزونو په وجه دي طرف ته هر وخت خیال ساتل ممکن نه دي. نو په داسې صورت کې زما د پاره څه حکم دي؟ [٦] حضور ﷺ ورته وفرمایيل ته په هغه خلقو کې نه یې چې د تکبر له مخه خپل لنگ یا پرتوگ زوړندوي (بخاري، حل الفتان: ١) خِيَلًا: غرور، تکبر، [٧] يُسْتَرْخَى: رازوړندوی

تسهيلات:

قوله: فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ:

د ابوبکر رضي الله په زړه کښې د الله ويره: د لنگ زوړندولو وعيد چه کله ابوبکر صدیق رضي الله عنه واوريدو نو هغوی پريشان شو او عرض ئی اوکړو یا رسول الله ﷺ زه د پريزيات کوشش کوم چه لنگ رابنکته نه شی لیکن د خيتي د غتوالی د وجهي کله کله رابنکته کيږي نو آیا په دي کښې گناه شته؟

(١) أخرجه البخاري في كتاب المناقب/باب قول النبي صلى الله عليه وسلم: «لو كنت متخذًا خليلاً» (رقم-٣٦٦٥) والسنائي في كتاب الزينة/باب إقبال الأزار (رقم-٥٣٣٥)

نوٹ: دگیتونہ بنکتہ لنگ یا پرتوگ ساتلو تفصیل ورا ندی د حدیث نمبر (۴۳۳۱) پہ شرح کنبی تیر شوې دي.

[۴۳۴۰] د لنگ و هلو یوه مسنون طریقہ

۴۳۴۰- [۷۱] (۱) وَعَنْ عِكْرَمَةَ، قَالَ: «رَأَيْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يَأْتِرُ [۲] قَبْضَهُ حَاشِيَةَ إِزَارِهِ مِنْ مَقْدَمِهِ عَلَى ظَهْرِ قَدَمَيْهِ [۳] وَيَرْفَعُ مِنْ مَوْعِرِهِ [۴] قُلْتُ: لِمَ تَأْتِرُ هَذِهِ الْإِزْرَةَ [۵] قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَأْتِرُهَا». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ

توجه: [۱] او حضرت عکرمه رضی اللہ عنہ وایي [۲] چې ما حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہ په لنگ اغوستو لیدلې وو [۳] چې د لنگ غاړه به نې د خپلو قدمونو په شاه باندې کیخودله [۴] او د هغې شاتنۍ غاړه به یې د پرکونو اوچته ساتله [۵] نو ما حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہ ته اوویل تاسو (کله کله) داسې لنگ ولي ترې [۶] وي فرمایل ما رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم دغه شان لیدلې دي. چې حضور صلی اللہ علیہ وسلم به هم کله کله دغه شان لنگ ترلو (ابوداؤد).
حل اللغات: ① یاتر: لنگ نې ترلو، ② قبضه: نو ساتل به نې، ③ حاشیة: غاړه، پلو.

تسهيلات:

قوله: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَأْتِرُهَا:

د لنگ و هلو یوه مسنون طریقہ: په حدیث الباب کنبی د لنگ و هلو یوه طریقہ ذکر ده چه د مخکي حصی کناره (غاړه) دې لاندې وی او وورستی حصه دې بره وی، دارنگ د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم نه کله کله لنگ وهل ثابت دی.

[۴۳۴۱] د پټکی ترلو حکم

۴۳۴۱- [۷۲] (۱) وَعَنْ عُبَادَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «[۲] بِالْعَبَاءِ [۳] فَإِنَّهَا بَيِّنَاتُ الْمَلَائِكَةِ [۴] وَأَرْغُوهَا حَلْفَ ظُهُورِكُمْ» [۵]. رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ.

توجه: [۱] او حضرت عباده رضی اللہ عنہ وایي چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل [۲] پټکی ترلو ضروري وگنۍ [۳] ځکه چې پټکی د فرشتو علامت دی اېه دي طور چې د جنگ بدر په موقعه کومي فریشتي چې د مسلمانانو د مدد دپاره نازلې شوي وي، هغوی پټکی ترلې وو، څرنگه چې الله تعالی فرمایي اَنْ يُحَدِّثَكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ آلَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُّسَوِّمِينَ [۴] او د پټکی شمله په خپلې شا پریږدئ، ځکه چې ملاکي هم په دي هیئت سره راغلي ویا (بییهقي في شعب الايمان).

حل اللغات: ① عَلَيَكُمْ: ضروری دی، لازم دی په تاسو، ② عباءة: علامت، نښه، ③ وأرغوها: او پریږدئ

(۱) اخرجه ابوداؤد فی السنن کتاب اللباس/باب فی قدر موضع الإزار (رقم- ۵۰۹۶)

(۲) اخرجه البيهقي في شعب الايمان رقم الحديث ۶۲۶۲

قوله: عَلَيْكُمْ بِالْعَمَامِيرِ:

و حدیث مطلب: دا خبره مخکې تیره شوې ده چې پټکې وهل د لباس سنت دې د مانځه سنت نه دې ددې وجې د پټکې اهتمام کول دې اونی علیه السلام هم د پټکې وهلو ترغیب ورکړې دې.

قوله: فَأَتَتْهَا سَيِّمَاءُ الْمَلَبْغَةِ

پټکې د لور شتوبه ښه کیدو گڼې دوه اقوال: ① پټکې د فریستو یو خاص علامت دې او ددې مطلب دا دې چه د رحمت فریستی د خپل شان لائق نوری پټکې تړي،

② کله چه د رحمت فریستی انسانی شکل کښې راځي نو پټکې سره راځي، لکه څنگه چه په روایاتو کښې راځي چه د غزوه بدر په موقع د مسلمانانو مدد دپاره چه کومی فریستی راغلی وي نو هغوي زیر رنگ پټکې وهلی وو او شملی ئي د دواړو ولو په مینځ کښې پریښودلی وي

[۳۳۷] زنا نو دپاره د نورو (باریکو) جامو کراحت

۳۳۷- [۶۳] (۱) وَعَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - (۲) «أَنَّ أَسْمَاءَ بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - دَخَلَتْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - (۳) وَعَلَيْهَا ثِيَابٌ رَقَاقٌ (۴) فَأَعْرَضَ عَنْهَا (۵) وَقَالَ: "يَا أَسْمَاءُ! إِنَّ الْمَرْأَةَ إِذَا بَلَغَتْ الْمَحِيضَ (۶) لَنْ يَصْلَحَ أَنْ يُزَيَّ مِنْهَا إِلَّا هَذَا وَهَذَا (۷) وَأَشَارَ إِلَى وَجْهِهِ وَكَفْيِهِ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: ① او د بي بي عائشه رضي الله عنها نه روايت دي ② چې ابوه ورځا بي بي اسماء بنت ابي بکر رضي الله عنه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خدمت کې په داسې حالت کې راغله، ③ چې د هغې په بدن باريکي جامي وي، ④ حضور صلی الله علیه وسلم په دې لیدو سره مخ ورنه واورولو، ⑤ او وي فرمايل چې اي اسماء! (نښه) ⑥ نبضه چې د حیض حالت ته ورسيږي (يعني هر کله چې هغه بالغه شي) ⑦ نو دا ورته هيڅ کله درست نه دي چې د هغې د بدن يوه حصه دي وليدل شي، علاوه د دې نه او د دې نه ⑧ دا ويلو سره حضور صلی الله علیه وسلم د خپل مخ او د لاسونو طرف ته اشاره وکړه. (ابوداؤد، حل الثقات: ① رقائق: نړی، باريکې، ② أعرض: مخ ئې واورولو، ③ بَلَغَتْ الْمَحِيضَ: اورسيږي حالت د حیض ته يعنی بالغه شی

تسهيلات:

قوله: أَنَّ أَسْمَاءَ بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا:

⑤ اسماء ثعلوب: اسماء بنت ابي بکر رضي الله عنها د حضرت عائشه رضي الله عنها خور او د پیغمبر صلی الله علیه وسلم ښینې وه د بالغ کیدونه پس هغې نړنی کپړې اچولې وې نبي کریم منع کړه.

(۱) اخرجه ابوداود في السنن كتاب اللباس / باب فيما تبدى المرأة من زينتها (رقم - ۴۱۰۴)

قوله: إِنَّ الْمَرْأَةَ إِذَا بَلَغَتْ الْمَحِيضَ

دمحیضی هغه مرواه: دې څخه مراد بلوغ دې څکه چه د حیض راتلل دبالغ کیدو علامت دې ددې حدیث نه معلومه شوه چه کومې ښځې داسې نرنی کپړې اچولې وی چه د هغې لاندې د هغې بدن ښکاری نو هغه ښځه په حقیقت کښې دبریندې ښځې په حکم کښې ده کومه چه دکاسیات عاریات مصداق ده.

قوله: وَأَشَارَ إِلَى وَجْهِهِ وَكَفَّيْهِ:

د ښځې دپاره د مخ د ښکاره کولو حکم: دې نه مراد د ښځې مخ او تلی دی په وجه دمجبورنې د ښځې دپاره دا ښکاره کول مجبوری ده. ددې مطلب دانه دې چه سړو له ددې طرف ته کتل جائز دی البته که دفتنې محل وی نو د ښځې دپاره بغیر د څه وجهې مخ ښکاره کول منع کړې شوی دی.

[۳۳۷] د نوې جامو اغوستلو دعا

۳۳۷- [۱۶۳] (۱) وَعَنْ أَبِي مَطَرٍ، قَالَ: «إِنْ عَلَيَّا اشْتَرَيْتُ ثَوْبًا بِعَلَاةٍ ذَرَاهِمَ ۴۰ فَلَمَّا لَبَسَهُ قَالَ: ۱» اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي رَزَقَنِي مِنَ الرِّزَاقِ ۵ مَا اَكْتُمِلُ بِهِ فِي النَّاسِ ۶ وَأُوَارِي بِهِ عَوْرَتِي ۷ قَالَ: ۲ هَكَذَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ - صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: «۳ رَوَاهُ أَحْمَدُ.

توجهه: ۱ او حضرت ابو مطر رضی اللہ عنہ وایي ۱ چې یوه ورځ حضرت علي (رض) یوه جامه د دریو درهمو په عوض کې واغستله، ۲ چې هغه یې واغوسته، نو هغه اوویل ۳ چې ټول تعریفونه الله تعالی لره دي چې هغه ماته د زینت والاد اسبابو نه هغه څیز عطا کړو، ۴ چې د هغې په ذریعه مونږ د خلقو مخکې آرائش هم کوو، ۵ او ستر هم پتوو، ۶ بیا حضرت علي (رض) اوویل چې دغه شان ما د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم نه هم د جامې د اغوستلو نه پس دا حمد و ثنا و نیل اوریدلي دي (احمد).

حل الفتن: ۱ الرزاق: د ریش جمع ده لباس ته وائی ۲ اکتمل: زه پرې ځان ښانسته کوم، ۳ اواری: ځان پتوم، ستر او عورت پتوم.

تسهيلات

نوب: د حدیث مضمون آسان دې د مسنون دعا لوستل دی

[٣٣٤] د نوي هکپرو په اچولو مسنون دعا ويلي

٣٣٤- [١٦٥] (١) وَعَنْ أَبِي أَمَامَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «لَيْسَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - ثَوْبًا جَدِيدًا (٢) فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَسَانِي مَا أُوَارِي بِهِ عَوْرَتِي (٣) وَأَتَجَمَّلُ بِهِ فِي حَيَاتِي (٤) ثُمَّ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: (٥) "مَنْ لَيْسَ ثَوْبًا جَدِيدًا فَقَالَ: (٦) الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَسَانِي مَا أُوَارِي بِهِ عَوْرَتِي (٧) وَأَتَجَمَّلُ بِهِ فِي حَيَاتِي،

قوجه: (١) او حضرت ابو امامه (رضي الله عنه) وايي (٢) چې (يوه ورځ) حضرت عمر ابن خطاب (رضي الله عنه) نوي جامه واغوسته، (٣) نو دا يي اوويل چې ټول تعريفونه الله (ج) لره دي چې ماته يي دا جامه د اغوستلو د پاره راکړله، چې د دې په ذريعه زه خپل ستر هم پتوم. (٤) او په خپل ژوند کې د خلقو په مخکې خپل آرائش هم کوم، (٥) بيا هغه اوويل چه ما د رسول الله (ج) نه دا اوريدلي دي، (٦) چې کوم سړي د نوي جامې د اغوستلو نه پس داسې اوواني (٧) چې ټول تعريفونه الله (ج) لره دي چې هغه ماته دا جامه د اغوستلو د پاره راکړله، چې د دې په ذريعه زه خپل ستر هم پتوم، (٨) او په خپل ژوند کې د خلقو په مخکې خپل آرائش هم کوم، حل اللغات: (١) اوارې: خان پتوم، ستر او عورت پتوم،

ثُمَّ عَمَدًا إِلَى الْقُتُوبِ الَّذِي أَحْلَقَ تَقْصَدُ بِهِ، كَانَ فِي كَنْفِ اللَّهِ، وَفِي حِفْظِ اللَّهِ وَفِي بَيْتِ اللَّهِ حَيًّا وَمَيِّتًا، " رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ، وَابْنُ مَاجَةَ. وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ.

قوجه: (١) او بيا هغه جامه چې زړه شوي ده (يعني کومه جامه چې هغه د خپل بدن نه خکته کړي ده)، چاته د الله (ج) د پاره ورکړي، نو هغه به خپل ژوند کې او د مرگ نه پس (يعني په دنيا کې هم او په آخرت کې هم) د الله (ج) په پناه کې وي، د الله (ج) په محافظت کې به وي، او د الله (ج) د عفوي او مغفرت په پرده کې به وي (احمد ترمذي ابن ماجه، او ترمذي ترمذي ويلي دي چې دا حديث غريب دي حل اللغات: (١) أَحْلَقَ: چه زړه شوې ده (٢) كَنْفِ اللَّهِ: د الله په پناه كښې (٣) بَيْتِ اللَّهِ: په پرده (د مغفرت، د الله كښې،

تسهيلات:

نوبه: د گرانو لغاتو حل په حل اللغات كښې اوشواو د باقى حديث مضمون آسان دي چې د مسنون دعا لوستل دي

(١) اخرجه الترمذي في السنن كتاب الدعوات عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب (رقم - ٣٥٦٠) وابن ماجه في كتاب التبايس . كتاب الطب / باب ما يقول الرجل إذا لبس ثوبا جديدا (رقم - ٣٥٥٧) واحمد في المسند: ٤٤ / ١

[٣٢٤] د بنخود د پاره د باریکي جامي مما نعت

٣٢٤- [٦٦] (١) وَعَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ أَبِي عَلْقَمَةَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَتْ: [١] دَخَلْتُ حَفْصَةَ بِنْتُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَلَى عَائِشَةَ [٢] وَعَلَيْهَا خِمَارٌ رَقِيقٌ [٣] فَتَقَفْتُ عَائِشَةَ [٤] وَكَتَبْتُهَا خِمَارًا كَثِيفًا. رَوَاهُ مَالِكٌ.

توجه: [١] او حضرت علقمه ابن ابی علقمه د خپل پلار نه روایت کوي، هغه بیان وکړو [٢] چې یوه ورځ د حضرت عبدالرحمن ابن ابی بکر رضی اللہ عنہ لور حفصه رضی اللہ عنہا بې بې عانسه رضی اللہ عنہا ته په داسې حالت کې راغله، چې د هغې باریک پروني په سر وو، [٣] بې بې عانسه رضی اللہ عنہا ورته هغه باریک پروني وشلوو، [٤] او یو غټ پروني یې ور په سر کړو (مالک)،
 حل اللغات: ① رقیق: نرم، باریک، ② تقفْتُ: نو اوتې شلولو، ③ وکتبْتُ: ورته نې په سر کړو، ④ خمارًا: خادر، لوبته، ⑤ کثیفًا: پیره، درنه

تسهيلات:

قوله: فَتَقَفْتُ عَائِشَةَ وَكَتَبْتُهَا خِمَارًا كَثِيفًا.

د نړۍ لوبې د اغوستلو معانعت: چونکه د زنانو د پاره په شریعت کښې د پردې حکم دې ددې وجې د دې لباس به داسې وی چې د دې بدن پټوی په دې حدیث کښې عانسه رضی الله عنها د حفصه بنت عبدالرحمن د لور لوبته نرۍ لوبته اوشلوله او هغې ته نې پیره او ډکه لوبته ورکړه د یو مسلمان په ملک کښې تصرف کول په عامو حالو کښې ټیګ نه دی لیکن دلته حضرت عانسه رضی الله عنها دا تصرف د دې وجې اوکړو چې د هغوی په نظر کښې د دې دا عمل د شریعت خلاف وو ددې څخه زمونږ د زمانې نانؤ لره عبرت اخستل پکار دې چې د نورو جامو اولوبتو څخه خان اوساتی نن صبا خو لوبتې دومره نرۍ دی چې د سر ویخته ترې ښکاری اود ویښتو پټول ضروری دې نود داسې لوبتو استعمالول حرام دی دویمه دا که په دغه لوبته کښې مونږ کوی اوسر نې ښکاری نو مونږ نې هم نه کیږي ځکه چې په مانځه کښې د ستر پټول فرض دی اود فرض په پاتې کیدو باندې مونږ نه کیږي

[٣٢٥] په عهد رسالت کښې د عانسي رضی اللہ عنہا فقر اوزهد

٣٢٥- [٦٧] (١) وَعَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ الْأَمْنِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: [٢] «دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ [٣] وَعَلَيْهَا دِرْعٌ قَطْرِيٌّ [٤] مِمَّنْ خُمَسَ ذَرَاهِمَ [٥] فَقَالَتْ: أَرْقَمُ بَعْرَكَ إِلَى جَارِيَتِي، النَّظْرُ إِلَيْهَا [٦] فَإِنَّمَا تَزْهِي أَنْ تَلْبَسَ فِي الْبَيْتِ [٧] وَكَانَ لِي فِيهَا دِرْعٌ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - [٨] فَمَا كَانَتْ امْرَأَةٌ تَعْنِي بِالْتَدْبِيرَةِ [٩] إِلَّا أُرْسِلَتْ إِلَيَّ تُسْعِرُهُ». رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

(١) اخرجه مالک فی الموطأ کتاب البیاس /باب ما یکره للنساء لبسه من الثیاب (رقم- ٦)

(٢) اخرجه البخاری فی کتاب الهبة وفضلها والتحریض علیها /باب الاستعارة للعروس عند البناء (رقم- ٢٦٢٨)

توجه: [۱] او حضرت عبدالواحد ابن ایمن د خپل پلار نه نقل کوي چې هغه اوویل [۲] چه ایوه ورځ زه د بي بي عائشي رضی اللہ عنہا په خدمت کې حاضر شوم، [۳] هغه وخت د هغې په بدن د مصر جوړه شوي، د قطري جامي قميص وو، [۴] چې د هغې قیمت پنځه درهمه وو، [۵] بي بي عائشي رضی اللہ عنہا د خبرو په دوران کې ماته وفرمايل چې لږ زما دي وينزې ته خو وگوره، [۶] دا څومره غرور کوي، دا [په کور کې هم] د دې جامي اغوستلو ته تیاره نه ده، [خه به يي بهر واچوي]، [۷] حالاتکي د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم په زمانه کې زما سره د دې قسم «يعني قطري» جامي يو قميص وو، [۸] او په مدينه کې چې به کومي ښځي «په خپل واده کې يا د بل چا د واده په وخت، خپل آرائش کول غوښتل، [۹] نو هغې به څوک رالېږلو سره هغه قميص زما نه عاریتاً غوښتلو «بخاری»

هل الثناء: [۱۰] دیزغ: قميص، [۱۱] قطري: د بحرین په علاقه کښې د یونهار نوم وو یا په یمن کښې قطر طرف ته نسبت دي، [۱۲] ثمن: سپک گنری، خوشحاله نه دی، [۱۳] تقين: د تقين نه د مجهول صیغه ده ډول سينگار ته وانی یعنی ښائسته کولې به شوه [۱۴] تنصیر: چه عاریتاً نې غوښتلو

تسلیات:

قوله: فما كانت امرأة تقين بالندبة إلا أرسلت إلى تنصير

د واده ډلره په عاریتاً جامي غوښتل: چه کله د واده د شپې دپاره ښځه ښائسته کولو سره په ډول سينگار باندې خاوند کره ليرلې شوه نو هغه ښځې به زما طرف ته قاصد رالېږلو اودا قميص به ئې عاریتاً غوښتلو دې دپاره چه په دغې سره زينت حاصل کړې په نن زمانه کښې دومره بدلون راغلو چه د شريف زاديانونه علاوه يوه وينزه په کور کښې دننه ددې کپړې لباس اغوستلو دپاره تیاره نه ده

[۳۲۷] نبی مکرم صلی اللہ علیہ وسلم اورینمي قباء

۳۲۷- [۶۸] (۱) [۱] وَعَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «لَسَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَوْمًا قَبَاءً دِيَّارَ [۲] أَهْدَى لَهُ [۳] ثُمَّ أَوْشَكَ أَنْ نَزَعَهُ، فَأُرْسِلَ بِهِ إِلَى عُمَرَ [۴] فَقِيلَ: قَدْ أَوْشَكَ مَا انْتَزَعَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ [۵] فَقَالَ: "نَهَانِي عَنْهُ جَبْرَائِيلُ" [۶] فَجَاءَ عُمَرُ بِنِكَي [۷] فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَكْرَهْتَ أَمْرًا أُعْطَيْتَنِيهِ [۸] فَقَالِي [۹] فَقَالَ: "إِنِّي لَمْ أُعْطِكُهُ ثَلَاثَةً [۱۰] إِنَّمَا أُعْطَيْتُكَ ثَبِيْعَةً" [۱۱] فَبَاْعَهُ بِأَلْفِي دِرْهَمٍ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: [۱] او حضرت جابر رضی اللہ عنہ وايي [۲] چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم يوه رېښمي قباء واغوسته، [۳] چې د هديي په طور ورته رالېږل شوي وه، [۴] ليکن سمدستي هغه قباء يې د بدن مبارک نه خکته کړه او حضرت عمر رضی اللہ عنہ ته يې وليږله، [۵] صحابه د صلی اللہ علیہ وسلم په دي ليدو سره عرض

(۱) اخرجه مسلم فی کتاب الاثرية / باب تحريم استعمال اناء الذهب والفضة على الرجال والنساء، وخاتم الذهب والحرير على الرجل. وإباحة للنساء، وإباحة العلم ونحوه للرجل ما لم يزد على أربع أصابع (رقم- ۱۶ - (۲۰۷۰)

و کړو چې یا رسول الله ﷺ تاسو دا قبا د دومره زر ولې خکته کړه؟ [۶] حضور ﷺ وفرمايل چې زه جبرائيل عليه السلام د دې د اغوستلو نه منع کړم، [د دې نه معلومه شوه، چې حضور ﷺ هغه قبا د رېښمې جامې د حرمت د نازلیدو نه مخکې اچولې وه] [۷] بیا چې حضرت عمر رضی الله تعالی عنه ته دا واقعه معلومه شوه، نو هغه په ژړا سره حاضر شو [۸] او عرض یې وکړو چې یا رسول الله ﷺ کوم څیز چې تاسو ﷺ ناخوښه کړي دي (یعني د هغه رېښمې قبا اغوستل، هغه مو ماته مرحمت کړي ده [چې زه یې واچوم] [۹] [په دې صورت کې به] زما څه حال وي؟ [۱۰] حضور ﷺ ورته وفرمایيل چې ما هغه قبا تا ته د دې د پاره نه وه درلیرلې چې ته هغه واغونډه، [۱۱] بلکه د دې د پاره مي درلیرلې وه چې ته هغه خرڅه کړه، [۱۲] نو حضرت عمر رضی الله تعالی عنه هغه قبا په دوه زره درهمه خرڅه کړله (مسلم).

حل اللغات: ① قبا: چوغه، ② دینار: رېښم، ③ ترعة: اونې وېستله، ④ ثیغه: چه ته نې خرڅه کړې.

تسهيلات:

قوله: أَوْشَكَ أَنْ تَزْعَهُ.

د مذکورہ جملې مفهوم: یعنی نبی کریم ډیر زر دغه قبا د اچولونه پس اووېستله په دې باندې چا تپوس اوکړو (قد اوشك الخ) یعنی تاسو دا قبا دومره زر ولې اووېستله؟ نبی کریم او فرمایيل چه هم اوس حضرت جبرائيل منع اوکړه. د حرمت نه وړاندې نبی کریم اچولې وه بیا د حرمت حکم راتلوسره نبی کریم کوزه کړه او حضرت عمر رضی الله تعالی عنه ته ئې هدیه کړه.

قوله: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَكْرَهْتَ أَمْراً أُعْطِيتَنِيهِ، قَبَالِي؟

د عمر رضی الله عنه د ژړا وجه: حضرت عمر رضی الله عنه په ژړا سره راغلوچه یو څیز حرام وو نو ولې زه د دین په اعتبار سره دومره کمزورې يم چه حرام به استعمالوم؟ نبی کریم تسلی ورکړه چه داغوستلو د پاره نه بلکه د خرڅولو د پاره مي درکړې وه.

[۳۳۸] په تنزی حکینې د رېښمو د لیکولو اجازت

۳۳۸-۲۹۹ (۱) وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: [۱] «أَتَمَّ أَهْلُ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنْ تَوْبِ [۲] الْمُغْتَمِتِ مِنَ الْحَرِيرِ [۳] فَأَمَّا الْعَلَمَةُ سَدَى الثَّوْبِ [۴] فَلَبَّاسٌ بِهِ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

ترجمه: ① او حضرت ابن عباس رضی الله عنهما وایي چې په دې کې څه شک نشته چې رسول الله ﷺ د هغه جامې د اغوستلو نه منع فرمایلي ده، [۲] کومه چې د خالص رېښمو وي، [۳] البته د رېښمو گوت یا بیل [چې د څلور گوتو نه زیات نه وي] او هغه جامه چې د هغې په لاندې حصه کې رېښم وي، [۴] د هغې په استعمالولو کې څه حرج نشته (ابوداؤد).

حل اللغات: ① الْمُغْتَمِت: د رېښمو هغه جامې په اوږد والې او پلنوالی دواړه تارونه ئې د رېښمو وی

(۱) اخرجه ابوداؤد فی السنن کتاب اللباس / باب الرخصة فی العلم وخیط الحریر (رقم - ۴۰۵۵) واحد فی السنن: ۱/۲۱۸

① الْقَلَمُ: د جامو دپاسه ګلونه او بوتۍ، ② سَدَي: د کپړې په اوږدوالی کښې چې کوم تارونه اوستعمالیږي هغې ته تانا وانی.

تسهيلات:

قوله: تَوْبُ الْمُنْمَتِ

ه مصمت لغوی تحقیق: دا هغه کپړې ته وانی چې تنسته (اوږد تار، او پلن تار) اتیرن دواړه ئی د رینمو وی

د اوږد او پلن تار عربي نومونه: ① دکپړې په اوږدوالی کښې چه کوم تار استعمالیږي هغې ته وانی سدی (تانا، وانی

② دکپړې په پلنوالی کښې چه کوم تار استعمالیږي هغې ته لحمه (بانا، وانی)
په کپړو کښې اصل: (یعنی تنسته او اتیرن ورته پوښتو کښې وانی، دهرې یوې کپړې اصل بنیاد لحمه وی سدی اصل نه دي لهذا که فرض کړه لحمه د رینم وی نو کپړه به رینمی حسابیږي او که لحمه د سپنړسی وی نو کپړې ته به د سپنړسی ونیلې شی هم دغه اشاره په دي حدیث کښې ده.

[۳۴۹] د الله تعالی د نعمت ښکاره کولو ترغیب

۳۴۹- [۴۰] (۱) وَعَنْ أَبِي رَجَاءٍ، قَالَ: ① «خَرَجَ عَلَيْنَا عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ، ② وَعَلَيْهِ مِطْرٌ مِنْ خَزٍّ، وَقَالَ: ③
إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: "مَنْ أُنْعِمَ اللَّهُ عَلَيْهِ نِعْمَةً، ④ فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ أَنْ يُؤَيِّرَ نِعْمَتَهُ
عَلَى عَبْدٍ"». رَوَاهُ أَحْمَدُ.

توجه: ① او حضرت ابو رجاء تابعي رحمه الله وايي ② چې (يوه ورځ) حضرت عمران ابن حصين رحمه الله د خپل کور نه د وتلو سره زمونږ خواته راغې، ③ نو هغه وخت د هغه په بدن د خز مطرف (شال، وو، هغه اوويل ④ چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل الله تعالی ﷺ چې کوم سړي په خپل نعمت سره سرفراز کړي، ⑤ نو الله تعالی ﷻ دا خبره خوښوي چې د هغه په بنده د هغه د نعمت اثر وليدل شي (احمد،

حل اللغات: ① مِطْرٌ: د خز يو خاص قسم کړينو والاخادر (شال)، ② خَزٌّ: د وړۍ او رينمونه جوړه شوې کپړه،

تسهيلات:

قوله: وَعَلَيْهِ مِطْرٌ مِنْ خَزٍّ:

اشکال: اوس دلته سوال دادې چه کله د مطرف په مفهوم کښې خز (رينم) داخل وو نو بيا په حدیث کښې د مِّنْ خَزٍّ د ذکر کولو څه ضرورت وو؟

ه اشکال جواب: دلته دَخر نه مراد رينيم نه دی بلکه دَخر اطلاق څنگه چه په خالص رينيم باندې کيږي دغه شان ددې اطلاق د رينيمو او وړني دواړو نه جوړې شوې کيږي باندې هم کيږي دلته هم دغه کيږه مراده اوهم ددې وجهې ددې په استعمال کيږي جواز راغلې دې بهر حال دلته دمطرف نه يوخاص قسم بناسه د گلونو والا شال مراد دې په کوم چه د جائز مقدار پورې د رينيمو گلونه ټکولهلي شوې وو.

[۳۳۸] په مباحاتو کي چې څه غواړي خوړئ او څکئ يې ليکن د اسراف او تکبر نه ځان ساتئ

۳۳۸- [۴۱] (۱) وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: كُلُّ مَا شِفْتَ، وَالْبَسَ مَا شِفْتَ، [۲] مَا أَغْطَأْتَكَ النَّتَانِ: سَرَفٌ وَخَيْلَةٌ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي تَرْجُمَةِ بَابِ.

توجه: [۱] او د حضرت ابن عباس رضي الله عنهما نه روايت دي چې هغه وايي [۲] (د جائز او مباح څيزونو نه، چې څه غواړي خوره [او څکه] او اغونده يې، [۳] تر څو چې دا دوه څيزونه په تاسو کې سرایت ونه کړي، يعنی اسراف او تکبر (بخاري في ترجمه باب) حل الفتان: ① سرف: اصراف، ② وخييلة: غرور، تکبر.

تسهيلات:

قوله: مَا أَغْطَأْتَكَ النَّتَانِ: سَرَفٌ وَخَيْلَةٌ.

په خوراک څکاک کيږي د دوو څيزونو هغه ځان ساتل: يعنی ترکومې پورې چه په خوراک څښاک کيږي دوه خصلتونه اسراف او تکبر شامل نه وي تر هغه وخته پورې خوراک څښاک مباح دې کله چه اسراف راغلو يا تکبر راغلو نواوس به په دغه مباح کيږي کراهت راځي بيا به د دغه توسع گنجائش نه پاتې کيږي

[۳۳۸] د دوو څيزو نوپه وجه په خوراک څکاک کيږي حرمت واخل

۳۳۸- [۴۲] (۱) وَعَنْ عُمَرَو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " [۲] «كُلُوا وَاشْرَبُوا وَتَصَدَّقُوا [۳] وَالْبَسُوا [۴] مَا لَمْ يُغَالِطْهُ إِسْرَافٌ وَلَا خَيْلَةٌ» ". رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَالتِّرْمِذِيُّ، وَابْنُ مَاجَةَ.

توجه: [۱] او حضرت عمرو بن شعيب د خپل پلار نه او هغه د خپل نيکه نه نقل کوي چې هغه اوويل چه رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل [۲] د خپل حاجت او ضرورت په قدر خوړئ او څکئ يې، [۳] او اکوم څيز چې ستاسو د حاجت او ضرورت نه زائد وي، هغه د الله تعالى په لار کې

(۱) اخرجه البخاري تعليقا في كتاب اللباس/باب قول الله تعالى: ﴿قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ﴾ [الأعراف: ۳۲] وقال النبي صلى الله عليه وسلم: «كلوا واشربوا ولا تبسوا وتصدقوا». في غير [اسراف ولا مغيلة] وقال ابن عباس: " كل ما شئت. والبس ما شئت [ص: ۱۴۱]. ما أخطأك انتنان: سرف. أو مغيلة "

(۲) اخرجه النسائي في السنن كتاب الزكاة/باب الاختيال في الصدقة (رقم- ۲۵۵۹) واحمد في المسند: ۱۸۱/۲

خرچ کری، [۴] او اد اغوستلو د مباح خیزونو نه چې څه غواړي! اغوندي يې، [۵] تر څو چې په هغې کې اسراف او تکبر نه وي (احمد، نسائي، ابن ماجه)
 حل اللغات: ①: إنزاف: د حد نه تجاوز کول، ②: فحمة: غرور، تکبر

نوټ: ددې حديث مضمون وړاندې حديث نمبر (۲۲۸۱) کښې تیر شو

[۳۸۲] جماتو نوډپاره د سپینو جامو استحباب

[۳۸۲-۴۳] (۱) وَعَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [۲] «إِنَّ أَحْسَنَ مَا زُيِّنَ اللَّهُ فِي قُبُورِكُمْ وَمَسَاجِدِكُمُ الْبَيَاضُ» . رَوَاهُ ابْنُ مَاجَةَ .

توجه: ①: او حضرت ابودرداء رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل هغه بهترينه جامه چې د هغې په اغوستلو سره تاسو په خپلو قبرونو او په مسجدونو کې د الله تعالی جبار سره ملاقات کوئ، سپينه جامه ده. (ابن ماجه)

تسهيلات: قوله: إِنَّ أَحْسَنَ مَا زُيِّنَ اللَّهُ فِي قُبُورِكُمْ .

کفن دپاره سپينه جامه خوښول: په قبرونو کښې په سپینو کپړو کښې د الله تعالی سره د زیارت کولو مطلب دادې چې سړې کله مری نو بهتر او احسن دادی چې د ده کفن دې سپین وی اگرچه د مجبورنې په وجه بل رنگ هم جائز دې. په قبر کښې د سړي مخامخ کیدل خپل رب سره کیږي ځکه چې قبر صرف د یو کندی نوم نه دې بلکه عالم برزخ مراد دې

قوله: وَمَسَاجِدُكُمْ .

جمات ته د تلو دپاره د سپینو جامو استحباب: سړې چې کله د مونځ کولو دپاره جمات ته ځي نو په مونځ کښې د الله تعالی زیارت او ملاقات کیږي په دغه وخت کښې هم سپین لباس کښې ملاقات بهتر او احسن دې ددې حديث نه د سپین لباس فضیلت ثابتیږي چې د خپل رب د ملاقات دپاره د ټولونه ښکلي لباس هم دغه سپین لباس دې

[۱] بَابُ الْخَاتَمِ

ذِكْرُ تَمِيمٍ دَاوُلُوبِيَانِ

خلاصة الباب:

فيه ثلاثة وعشرون حديثاً مشتملة على ثمانى مسائل:

- ① جواز لبس خاتم الفضة: ۴، ۱، ۵، ۶، ۱۳.
- ② موضع الخاتم من البدن: ۱، ۶، ۹، ۱۰.
- ③ موضع الخاتم من الأصابع: ۱، ۷، ۸.
- ④ نقش خاتم النبي ﷺ: ۱، ۴.
- ⑤ فص الخاتم: ۱، ۵، ۶.
- ⑥ النهي عن تحتم غير الفضة: ۱، ۲، ۳، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳.
- ⑦ النهي عن الجرس: ۱۵، ۱۶ أوردته طردا.
- ⑧ جواز استعمال الذهب لعذر: ۷.

الْفَصْلُ الْأَوَّلُ

[۳۳۸] سرو دپاره د سپینو زورد ککوتمی دا چولو جواز

۳۳۸- [۱] [۱] عَنْ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: [۲] «اتَّخَذَ النَّبِيُّ خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ [۳] وَفِي رِوَايَةٍ: وَجَعَلَهُ فِي يَدِ الْيَمَنِ، ثُمَّ أَلْفَاهُ [۴] ثُمَّ اتَّخَذَ خَاتَمًا مِنْ وَرَقٍ [۵] نُقِشَ فِيهِ: "مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ" [۶] وَقَالَ: "لَا يَنْقُشَنَّ أَحَدٌ عَلَى نَقِشِ خَاتَمِي هَذَا" [۷] وَكَانَ إِذَا أَلْبَسَهُ جَعَلَ قَصَّةً مِمَّا يَلِي بَطْنَ كَفِّهِ». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

قوله: [۱] حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہما وای [۲] چې نبی کریم ﷺ د سرو زرو گوتی جوړه کړه، [۳] او په یو روایت کې دا هم دي چې گوتی یې په بني لاس کړه، او بیا یې وغورخوله، [۴] بیا یې د سپینو زرو گوتی جوړه کړه، [۵] چې د محمد رسول الله ﷺ الفاظ یې ورباندې نقش کړل، [۶] او وي فرمایل چې یو شخص دي زما د دې مهر په شان الفاظ (په خپله گوتی کې) نه نقش کوي، [۷] دغه شان رسول الله ﷺ چې به کومه گوتی په گوته کوله، نو غمي به یې د لاندې طرف ته ساتلو، بخاري و مسلم،

حل اللغات: ① ورق: سپین زرو. ② لا ینقشَنَّ: نقش دي نه جوړوی. ③ قصه: غمي

(۱) اخرجه البخاری فی کتاب اللباس/باب: حل یجعل نقش الخاتم ثلاثة أسطر (رقم- ۵۸۷۹) ومسلم فی کتاب الأثرية/باب طرح خاتم الذهب (رقم- ۵۳ - ۲۰۹۱) والنسائی فی کتاب الزينة/باب صفه خاتم النبی صلی الله علیه وسلم ونقشه (رقم- ۵۲۷۶) وابن ماجه فی کتاب اللباس . باب نقش الخاتم (رقم- ۳۶۳۹)

تسهيلات:

قوله: ثُمَّ الرَّأْيُ: ثُمَّ اخْتَارَ عَائِمَايْنِ وَرَقِ نَقَشَ فِيهِ: "مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ"

د سرو زرو د چاندۍ گوتمه استعمالول: رسول الله ﷺ د سرو زرو گوتمه هغه وخت جوړه کړې او استعمال کړې وه کوم وخت چه د سرو دپاره د سرو زرو استعمالول حرام نه وو بيا کله چه د سرو زرو استعمال حرام شو نونې کریم هغه او غورزوله

د سرو دپاره د چاندۍ هغه علاوه گوتمي د استعمال عدم جواز: امام محمد رحمه الله په موطن کښې ليکلی دی چه د سرو دپاره څنگه چه د سرو زرو گوتمه ناجائز ده دغه شان د اوسپنې، کانسي، پیتلو وغيره گوتمه هم ناجائز ده لهذا د سرو دپاره د چاندني نه علاوه بل هيڅ قسم گوتمه جائز نه ده

د بنځو دپاره د چاندۍ گوتمي د اچولو حکم: د بنځو دپاره د سرو زرو گوتمه جائز ده او د چاندني مکروه ده ځکه چه په دې کښې د سرو سره مشابهت دې آوکه يوشنځه د چاندني په گوتمه باندې څه شين رنگ او څيزوی نودا به زيات بهتر وی

قوله: وَكَانَ إِذَا لَبَسَهُ جَعَلَ نَصَهُ مِثْلَ بَطْنِ كَفِّهِ

د گوتمي د اچولو طريقه: مناسب دی چه په گس لاس کښې ئی واچوی او د گوتمي غمې دې دتلی طرف ته کړی په نښی لاس کښې د گوتمي اچولو احاديث موجود دی مگر د بعضي علماؤ په نيز هغه د سرو په حق کښې منسوخ دی مگر په سفر السعادة کښې ليکلی دی چه دواړه جائز دی

صرف د يوې گوتمي اجازت: علماؤ ليکلی دی چه د چاندني مختلف قسم گوتمي جوړول او په کور کښې ساتل خوجائز دی ليکن د استعمال دپاره صرف د يوې گوتمي استعمالول جائز دی ددوو يا دريو په يوځاني د استعمالول جائز نه دی

بادشاهانوته د خطونو ليکلو دپاره د گوتمي جوړول: نبي کریم چه کله د صلح حدیبیه نه پس عام بادشاهانوته خطونه ليکل نونې کریم ته اوونيلې شو چه د بادشاهانو دا ضابطه ده چه مهر شوي خط پخپله کولاولوسره لولی دمهر نه بغير خط نه قبلوی په دې وجه نبي کریم د چاندني گوتمه جوړه کړه او دهغې په غمې کښې ئی دا عبارت نقش کړو "محمد رسول الله" لکه څنگه چه په راتلونکي حديث نمبر (۳۳۸۱) کښې تفصيل راځي

قوله: لَا يَنْقُشُ أَحَدٌ عَلَى نَقْشِ عَائِمِي هَذَا:

د مهر د محفوظ کولو ثبوت: يعنی هيڅوک دې زما د مهر په شان الفاظ نه نقش کوی ښکاره خبره ده چه دا يواصولی قاعده او ضابطه ده چه د مهر يوسرکاري حيثيت وی که دهرسری د مهر نقش د نبي کریم دمهر په شان کيدل نو د نبي کریم د مهر خصوصي سرکاري حيثيت

به متاثر كیدو اود عامو بادشاهانو په نیز به ددې مهر خصوصیت مشتبه جوړیدو په دې وجه نبی کریم منع اوفرمانیلله که چرې نبی کریم نه منع کول نوصحابه کرامو به دا سنت گنړلوسره خپلول اود رسول الله ﷺ په عمل باندې به نې عمل کولو

[۳۳۸] د سرو د پاره د سرو زرو ګوتمه داچولو حرمت

۳۳۸- [۱۲] (۱) وَعَنْ عَلِيٍّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «نَهَى رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنْ لُبْسِ الْفَتَنِ، وَالْبَعْضُ [۳] وَعَنْ تَخْتِمْ الذَّهَبِ [۴] وَعَنْ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ فِي الرُّكُوعِ»، رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: ۱) او حضرت علي (رض) وايي ۲) چې رسول الله ﷺ د قسي کپړو، په کسم کې د رنگ شوي کپړو، او د سرو د ګوتې په ګوته کولو نه منع کړي ده، ۳) او حضور ﷺ په رکوع کې د قرآن ويلو نه هم منع فرمايلي ده (مسلم)
حل الفتن: ۱) الفتن: د قس طرف ته منسوب دې کوم چه دمصريونشاردې د رينيمويو قسم کپړه.
۲) البعظ: په کسم رنگ شوي، يو قسم سور رنگ چه د وونو بوټو نه حاصلېږي ۳) تختيم: د ګوتې په ګوته کول.

تسبیلات:

قوله: وَعَنْ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ فِي الرُّكُوعِ:

په رکوع کې د قرآن نه لوستل دوه مطلوبه: ۱) په رکوع اوسجده کېنې د تسبیحاتو په ځاني قرآن پاک مه لولئ. دالله تعالی عظیم کلام دې ددې د ادب تقاضا داده چه داپه قیام او قعود کېنې لولئ

۲) قرآن په داسې تادئ او بي اطمینانئ سره مه لولئ چه څه حصه په قیام کېنې اولوستلې شی او قراءت مکمل کولونه بغیر زر زر رکوع ته لارشی اوڅه حصه په رکوع کېنې اولولی دامطلب راجع دې.

[۳۳۸] د سرو زرو ګوتمې اچولو پاره کېنې وعید

۳۳۸- [۱۳] (۱) وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - رَأَى خَاتَمًا مِثْلَ ذَهَبٍ فِي يَدِ رَجُلٍ [۲] فَتَزَعَهُ، فَطَرَحَهُ، فَقَالَ: «يَعْبُدُ أَحَدُكُمْ إِلَى بَعْرَةٍ مِنْ نَارٍ [۵] فَيَصْبَعُهَا فِي

(۱) اخرجه مسلم في كتاب الأشربة/باب النهي عن لبس الرجل الثوب المعصفر (رقم- ۲۹ - ۲۰۷۸) وابوداود في كتاب اللباس/باب من كرهه (رقم- ۴۰۴۴) والترمذي في كتاب اللباس عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في كراهية خاتم الذهب (رقم- ۱۷۳۷) والنسائي في كتاب الزينة/باب النهي عن لبس خاتم الذهب (رقم- ۵۲۶۷) واحمد في المسند: ۴/۱/۱

(۲) اخرجه مسلم في كتاب الأشربة/باب طرح خاتم الذهب (رقم- ۵۲ - ۴۳۸۵ (۲۰۹۰)) - (وعن عبد الله بن عباس أن رسول الله - صلى الله عليه وسلم - رأى خاتما من ذهب في يد رجل: أي أصبعه (فتزع): أي فأخرجه (فطرحه): وهذا المبلغ في باب الإنكار؛ ولذا قدمه - صلى الله عليه وسلم في قوله: "إذا رأى أحدكم منكرا فليغيره بيده" الحديث.

بِهِ ۱۴۴] فَقِيلَ لِلرَّجُلِ بَعْدَ مَا ذَهَبَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - ۱۴۵: «خُذْ ثَمَنَ تَبَعِهِ بِهِ» ۱۴۶. قَالَ: لَا وَاللَّهِ، لَا أَخُذُهُ أَبَدًا ۱۴۷. وَقَدْ طَرَحَهُ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - ۱۴۸. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

ترجمہ: ۱۴۴] او حضرت عبداللہ ابن عباس رضی اللہ عنہما واپس ۱۴۵] چہ ابوہ ورضا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دے دے سہی پہ لاس کہہ دے سہی گوتی، ولیدہ، ۱۴۶] نو د ہفہ د لاس نہ ہفہ گوتی، خکتہ کو نو سہی بی وی غورخولہ، بیای بی و فرمایل ۱۴۷] چہ اخومرہ د تعجب خیرہ دہ چہا پہ تہ سو کہہ یو سہی د دوزخ د اور سکرو تہ حاصلوی، ۱۴۸] او ہفہ پہ خپل لاس کہہ اچوی ایمنی کوہ سہی چہ پہ خپل لاس کہہ دے سہی یو سہی اچوی، د ہفہ لاس بہ د دوزخ پہ اور کہہ سوزوں کیہی، پہ دی صورت کہہ دے یو سہی دے سہی گوتی اچول گویا پہ خپل لاس کہہ د دوزخ د اور سکرو تہ اچول دی، ۱۴۹] بیای چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم د ہفہ خای نہ تشریف یوہو، نو ہفہ سہی تہ اوویل شو ۱۵۰] چہ خپلہ ہفہ گوتی پور تہ کرہ او د ہفی نہ فاندہ واخلہ، ایمنی پکر دی چہ ہفہ خرچہ کرہی او کہ غواہی خپلی بنخی تہ بی ور کرہ ۱۵۱] لیکن ہفہ سہی اوویل چہ نہ، قسہ پہ خدای زہ دا نہ پور تہ کوہ، ۱۵۲] حالانکہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دا غورخولہ دہ مسئلہ حل التفات: ۱۵۳] فَتَرَعَهُ: نو اونہی رستلہ، ۱۵۴] فَطَرَحَهُ: پس اونہی غورزونہ، ۱۵۵] حَمَلَهُ: دے ور سہی تہ، سکرو تہ.

تسبیلات:

قوله: لَا وَاللَّهِ، لَا أَخُذُهُ أَبَدًا وَقَدْ طَرَحَهُ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -

د صحابہ نبی علیہ السلام سہ عشق: دکوم سہی د لاس نہ چہ نبی کریم گوتہ کوزہ کرہی وہ و غورزولی نی وہ ہفہ تہ چا اوویل چہ اوس خپلہ گوتہ اوچتہ کرہ او دا پہ خہ فاندہ کنبی راولہ مثلاً خرخہ نی کرہ یا نی بنخی تہ ور کرہ دغہ وفادار عشق رسول او فرمایل چہ کوہ خیز پخپلہ نبی کریم زما د لاس نہ غورزولی دی کلہ بہ ہم ہفی تہ لاس اونہ نگوم

[۳۳۸] پہ مہر نبوت کنبی درہی کربھی

۳۳۸- [۳] (۱۴) وَعَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - ۱۴۱: «أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَرَادَ أَنْ يَكْتُبَ إِلَيَّ كِتَابِي وَقَبْرِي وَالنَّهْجَ ۱۴۲. فَقِيلَ: [۱۴۳] إِنَّهُمْ لَا يَكُونُونَ كِتَابًا إِلَّا بِمَنَاتِهِمْ ۱۴۴. فَنَصَّأ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنِّي حَلْفَةً فَضَلَّ ۱۴۵. لَيْشَ فِيهِ: مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ». رَوَاهُ مُسْلِمٌ. ۱۴۶. وَفِي رِوَايَةٍ لِلْبُخَارِيِّ: كَانَ نَقَشَ الْحَقِيمُ ثَلَاثَةً أَشْطَر: ۱۴۷. (مُحَمَّدٌ) سَطَرًا، وَرَسُولٌ سَطَرًا، وَاللَّهُ سَطَرًا.

ترجمہ: ۱۴۱] او د حضرت انس رضی اللہ عنہ نہ روایت دی ۱۴۲] چہ نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم اذ صلح حدیبی نہ پس

(۱) اخرجه البخاری فی کتاب اللباس/باب اتخاذ الغانم لیغتم به الشیء، أو لیکتب به إلى أهل الکتاب وغیرهم ۱-رقم- (۵۸۷) وسلم فی کتاب الأشربة/باب فی اتخاذ النبی صلی اللہ علیہ وسلم خاتما لما أراد أن یرسب إلى العمه (رقم-۵۸- (۲۰۹۲) وایوداد فی کتاب الترجل/باب ما جاء فی اتخاذ الغانم (رقم-۶۲۱۶) والترمذی فی کتاب اللباس عن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم/باب ما جاء فی نقش الغانم (رقم-۱۷۴۸)

مدیني ته راتلو سره کسري د فارس بادشاه، او قیصر د روم بادشاه، او نجاشي د حبشي بادشاه ته د اسلام د دعوت ورکولو د پاره د خطونو لپړلو اراده وکړله، نو عرض ورته وشو، چې د مروجه قاعدې مطابق دا بادشاهان هغه خط قبلوي، یعنی مستند یې گنې په کوم چې مهر لگیدلي وي، نو رسول الله ﷺ د سپینوزرو حلقي والا گوتی جوړه کړله، [۵] چې په هغې کې محمد رسول الله ﷺ لیکل شوی وو (مسلم) [۶] او د بخاري په یو روایت کې دا منقول دي چې په هغه گوتی کې کوم الفاظ کنده شوي وو، هغه په دریو کرښو کې وو، [۷] داسې چې په یوه کرښه کې [چې د ټولو نه لاندې وه] د محمد لفظ وو، په مینځ کرښه کې د رسول ﷺ لفظ وو، او [په یوه د ټولو د پاسه په] کرښه کې د الله لفظ وو. حل الفات: ①- عائشاً: گوتمه، ②- خَلْقَ قِصَّةٍ: تاو راتاو (رینگ) د سپینوزرو وو.

تسهيلات

قوله: كَانَ نَقْشُ الْفَاتِمِ ثَلَاثَةَ أَصْطَلٍ:

د مهر نیوی لوی گوتې: یعنی جدا څه غمې نه وبلکه اصل چاندی پخپله ددې غمې وو د خاتنه غمې گوتې ذکر هم په احادیثو کې راتلونکې دي. په مهر نیوی کې چې که کوم الفاظ نقش وو د هغې نقش داسې جوړ شوی وو.

الله

رسول

محمد

الله پورته بیا لاندې رسول بیا محمد، هم دا امام بخاري رحمه الله جدا جدا درې کرښې گرځولي دي چې محمد یو کرښه ده کوم چې د ټولو نه لاندې دي. دې نه پاس په دویمه کرښه کې لفظ د رسول دي او ددې د پاسه لفظ د الله دي په دې کې د مراتب ادب لحاظ ساتلې شوې دي

[۳۸۴-۳۸۵] د لیبی مکرم ﷺ د گوتې جوړښت

۳۸۴-۱۵۱ (۱) وَعَنْهُ [۲] «أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - كَانَ عَائِشَةُ مِنْ قِصَّةٍ [۳] وَكَانَ قِصَّةً مِنْهُ». رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

توجه: [۱] او د حضرت انس رضي الله عنه نه روایت دي [۲] چې د نبی کریم ﷺ گوتی د سپینوزرو وه، [۳] او د هغې غمې هم د سپینوزرو (بخاري) حل الفات: ①- لُحْصَةُ: غمې د گوتې.

(۱) أخرجه البخاري في كتاب اللباس/باب فص الخاتم (رقم- ۵۸۷۰) وابو داود في كتاب الترجل/باب ما جاء في اتخاذ الخاتم (رقم- ۴۲۱۷) والترمذي في كتاب اللباس عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء ما يستحب في فص الخاتم (رقم- ۱۷۴۰) والنسائي في كتاب الزينة/باب صفة خاتم النبي صلى الله عليه وسلم (رقم- ۵۱۹۸) واحد في المسند: ۲۶۶/۳

تسهيلات:

قوله: **كَانَ خَاتَمُهُ مِنْ فِضَّةٍ، وَكَانَ لُصُّهُ مِنْهُ**

ه مهر نقره غمی: فص غمی ته وانی او منته مطلب دادې چه غمی جدا د خه اوسپنې نه وو بلکه پخپله هم د چاندنی یوه حصه غمی وو هم په دې باندې پورتنی عبارت نقش اوکنده وو.

[٣٣٨] په بني لاس کښې د گوتمي اچول

٣٣٨- [٦] (١) وَعَنْهُ (٢) «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - لَيْسَ خَاتَمُ فِضَّةٍ فِي يَمِينِهِ، [٣] فِيهِ نَقْصٌ حَبَشِيٌّ [٤] كَانَ يَجْعَلُ فِصَّةً مِمَّا يَلِي كَفَّهُ». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: [١] او د حضرت انس رضي الله عنه نه دا هم روايت دي [٢] چې بني كريم عليهم السلام د سپينو گوتی: په خپل بني لاس کې واچوله، [٣] چې د هغې غمی حبشي [يعني عقيق ووا، [٤] او د حضور عليه السلام د گوتی غمی به د ورغوي طرف ته وو، [يعني حضور عليه السلام به خپله گوتی داسې اچوله چې د هغې غمی والا حلقه به د ورغوي جانب ته وه].

تسهيلات:

قوله: **فِيهِ دَمٌ حَبَشِيٌّ**

د غمی د حبشو غمه د گیدو مطلب: یعنی د گوتمي غمی د عقيق وو چونکه د عقيق غریه حبشه کښې واقع دې په دې وجه د هغې طرف ته منسوب کولوسره حبشي اووئیلې شو یا حبشي ونيولوسره تور رنگ مراد اخستې شوې دې چه د گوتمي غمی تور وو
د تعارض اشکال: ددې روايت په ظاهره د مخکیني روايت سره تعارض دې په کوم کښې چه وئیلی شوی دی چه غمی جدا نه وو اوزیر بحث روايت کښې دی چه غمی جدا د عقيق جوړشوې وو؟

د تعارض جواب: ددې جواب دادې چه دا د یوې گوتمي خبره نه ده بلکه د ډیرو گوتمو قصه ده بعضو سره غمی وو بعضي کښې غمی د جدا اوسپنې وو.

قوله: **كَانَ يَجْعَلُ فِصَّةً مِمَّا يَلِي كَفَّهُ**

د لاس د لته طرف ته غمی ساتل: یعنی نبی کریم به د تواضع زهد تقوی او ترک زینت د وجهي د گوتمي غمی د تللی طرف ته ساتلو د نبی کریم گوتمه به د گس لاس خنصر (کچه گوته) کښې وه.

(١) اخرجه مسلم في كتاب الأشربة/باب في خاتم الورق فصح حبشي (رقم-٦٢ - (٢٠٩٤) وابدوداد في كتاب الترجل/باب ما جاء في اتخاذ الخاتم (رقم-٤٢١٦) والترمذي في كتاب اللباس عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في خاتم الفضة (رقم-١٧٣٩) والسنائي في كتاب الزينة/باب تعريم الذهب على الرجال (رقم-٥١٥٦) وابن ماجه في كتاب اللباس/باب نقش الخاتم (رقم-٣٦٤١) واحد في المسند: ٢٠٩/٣

[٣٨٨] د کس لاس په کچه ککوته د ککوتمې اچول

٣٨٨- [٤٠] (١) وَعَنْهُ قَالَ: «كَانَ عَائِشَةُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فِي هَذَا [٢] وَأَشَارَ إِلَى الْخِنَصْرِ مِنْ يَدِ الْيُسْرَى - رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجهه: [١] او حضرت انس رضي الله عنه وايي [٢] چه د نبي كريم صلي الله عليه وسلم گوټي په دي گوته کې وه. [٣] حضرت انس رضي الله عنه په دي ويلو سره د چپ لاس د خچني گوټي طرف ته اشاره وکړه (مسلم).
نوټ: د دې حديث مضمون د دې څخه وړاندې حديث نمبر ٣٣٨٨ په تشرېح کښې تېر شو هلته ئې وضاحت او گوري.

[٣٨٩] په مينځمې اوسواکه ککوته کښې د ککوتمې د اچولو ممانعت

٣٨٩- [٨١] (١) وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «تَهَانِي رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَنْ أَتَخْتَمَ فِي إِصْبِي هَذَا وَأَهَذَا [٢] قَالَ: فَأَوْثَأَ إِلَى الْوُسْطَى وَالَّتِي تَلِيهَا». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجهه: [١] او حضرت علي رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلي الله عليه وسلم زه د دې نه منع کړي يم چې زه په خپله دي گوته کې يا په دي گوته کې گوټي واچوم، [٢] راوي وايي چه حضرت علي رضي الله عنه په دي ويلو سره مينځنۍ گوټي او هغې ته نژدې والا گوټي، (يعني د شهادت د گوټي) طرف ته اشاره وکړله (مسلم).

تسهيلات:

قوله: أَنْ أَتَخْتَمَ فِي إِصْبِي هَذَا وَأَهَذَا

په مينځمې اوسواکه گوته د گوټي اچولو گراخت: د گوټي د اچولو مستحب طريقه داده چه د کس لاس په کچه گوته کښې واچولې شي په مينځمې اوسواکه کښې د اچولو ممانعت راغلې دې لکه څنگه چه په زير بحث حديث کښې دې لهذا دا مکروه تنزيهې دې څکه چه داسې اچول د نبي كريم نه ثابت نه دی نه د صحابه کرامو نه ثابت دی اونه د تابعينو نه ثابت دی دغه شان په غټه گوته کښې اچول هم ثابت نه دی.

نوټ: دا پورتنۍ پابندۍ او ممانعت د سرو دپاره دې د بنځودپاره ممانعت نشته دي. هغوی چه د دواړو لاسونو په کومه گوته کښې هم اچوی ټول جائز دي.

(١) اخرجه مسلم في كتاب الاشرية / باب في لبس الغائم في اليد (رقم - ٦٣ - ٢٠٩٥)

(٢) اخرجه مسلم في كتاب الاشرية / باب في النهي عن التخنم في الوسطى والتي تليها (رقم - ٦٥ - ٢٠٩٥) والنسائي في كتاب الزينة / باب النهي عن الغائم، في السبابة (رقم - ٥٢١٠) وابن ماجه في كتاب اللباس . باب التخنم في الإبهام (رقم - ٣٦٤٨) وأحمد في المسند: ١/ ١٢٤

الفصل الثانی

[۳۳۸] د نبی کریم ﷺ پہ خپل بی لاس کنبې ککوتمه اچول

۳۳۸- [۹] (۱) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَخْتُمُ فِي يَمِينِهِ». رَوَاهُ ابْنُ مَاجَه.

توجه: [۱] حضرت عبدالله ابن جعفر رضی اللہ عنہ وایي [۲] چې نبی کریم ﷺ به گوټی په خپل بی لاس کې اچوله ، ابن ماجه،

۳۳۸- [۱۰] رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَالنَّسَائِيُّ عَنْ عَلِيٍّ.

توجه: [۱] او ابوداؤد او نسایي دا روایت د حضرت علي رضی اللہ عنہ نه نقل کړي دي نوټ: ددې حدیث شرح په راروان حدیث نمبر (۴۳۹۳) کنبې راروان دي

[۳۳۹] په کس لاس کنبې ککوتمه اچول

۳۳۹- [۱۰] (۲) وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَخْتُمُ فِي يَسَارِهِ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: [۱] او حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہ وایي [۲] چې نبی کریم ﷺ به گوټی په خپل چپ لاس کې اچوله ، ابوداؤد،

تہذبات: قوله: يَخْتُمُ فِي يَمِينِهِ:

تعلوټي: په دې حدیث او په تیر حدیث نمبر (۴۳۹۲) کنبې په ظهرو تعرض معلومیږي د تعارض جواب اول به نبی کریم ﷺ په بی لاس کنبې اچوله بیا ئی د بی لاس په خنې په گس لاس کنبې اچول شروع کړه او گس لاس کنبې اچول بهتر دی

[۳۴۰] سرو باندي درېنمواو سروزو حرمت

۳۴۰- [۱۱] (۱) عَنْ عَلِيٍّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - «أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَخَذَ حَرِيرًا فَمَجَّلَهُ فِي يَمِينِهِ» وَأَخَذَ هَبًا فَمَجَّلَهُ فِي شِمَالِهِ [۲] ثُمَّ قَالَ: «إِنَّ هَذَيْنِ حَرَامٌ عَلَى ذَكَرٍ أَقْبَى». رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَأَبُو دَاوُدَ، وَالنَّسَائِيُّ.

(۱) اخرجه الترمذی فی السنن والنسائی فی کتاب الزينة/باب موضع الخاتم من اليد ذكر حديث علي. وعبد الله بن جعفر (رقم- ۵۲۰۴) وابن ماجه فی کتاب اللباس. باب التخنم باليمين (رقم- ۳۶۱۷)

(۲) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب الترجل/باب ما جاء فی التخنم فی اليمين أو اليسار (رقم- ۴۲۲۶) والنسائی فی کتاب الزينة/باب موضع الخاتم من اليد ذكر حديث علي. وعبد الله بن جعفر (رقم- ۵۲۰۳)

(۳) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب الترجل/باب ما جاء فی التخنم فی اليمين أو اليسار (رقم- ۴۲۲۷)

(۴) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب اللباس/باب فی الحرير للنساء (رقم- ۴۰۵۷) والنسائی فی کتاب الزينة/باب تحریم الذهب علی الرجال (رقم- ۵۱۴۴) وابن ماجه فی کتاب اللباس. باب لبس الحرير والذهب للنساء (رقم- ۳۵۹۵) واحمد فی السنن: ۹۶/۱

توجه: [۱] او حضرت علي (رض) فرمايې [۲] چې ايوه ورځ [۳] نبي كريم ﷺ ريښمي جامه راواخسته او هغه يې په خپل بني لاس کې اوښوله، [۴] دغه شان سره زړ يې راواخسته، او هغه يې په خپل چپ لاس کې ونيول، [۵] بيا يې وفرمايل چې زما د امت د سرو د پاه دا دواړه خيزونه حرام دي. (احمد، ابو داود، نسائي)

تسهيلات:

قوله: إِنَّ هَذَيْنِ حَرَامٌ عَلَى ذُكُورِ أُمَّتِي:

په ځپه اړه کښې ۵ سرو زرو گوتمه اچول: زمونږ په علاقه هشتغر اوښبور کښې دا رواج دې چې کله د يو هلک او جينۍ کوژدن اوشۍ ناول د هلک د کور خلق د جينۍ کور ته لارښۍ او جينۍ ناوې کړې او دهلک د کور خلقو باندې پۍ (شيدو) اوڅکړې او هغوی ورته څه پيسې ورکړې په عرف کښې دغې پيسو ته گوټ وائي او ددې روسته بيا د هلک د کور خلق د جينۍ کور ته لارښۍ هغوی د هلک دپاره د سرو زرو گوتمه جوړه کړې وي هغه هلک ته په گوته کښې واچوي دې ته (ځپه ارته) وائي او بيا ههلک هغه د سرو زرو گوتمه استعمالوی دا رسم او رواج د احاديثو خلاف دې. زمونږ عالمانو ته پکار دی چې په دې غلطه طريقه باندې د احاديثو په رنډا کښې رد اوکړي چې عوام خبر شي او د عالمانو غاړه هم خلاصه شي.

[۳۳۸] په کم مقدار کښې د سرو زرو د استعمالولو جواز

۳۳۸- [۱۳] [۱] وَ عَنْ مُعَاوِيَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - [۲] «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - نَهَى عَنْ رُكُوبِ التَّمُورِ [۳] وَعَنْ لُبْسِ الذَّهَبِ [۴] إِلَّا مُقَطَّعًا». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَ النَّسَائِيُّ.

توجه: [۱] او د حضرت معاويه رضی الله عنه نه روايت دي [۲] چې رسول الله ﷺ د شرمخ د چمړۍ په زين د سوريډو نه منع وفرمايله، [۳] دغه شان حضور ﷺ د سرو د پاره د سرو زرو د اچولو نه منع وفرمايله، خو دا چې هغه په ډير کم مقدار کې وي. (ابو داود، نسائي)
حل الفتن: ① التَّمُورُ: د شرمخ يا د پړانگ خرمن ② مُقَطَّعًا: ټکړې، ډير کم مقدار.

تسهيلات:

قوله: إِلَّا مُقَطَّعًا:

د کم مقدار سرو زرو استعمال: د سرو زرو په تختو او ټکړو باندې د مقطع اطلاق کړې شوې دې مراد کم مقدار سره زر دی لکه څنگه چه د کم مقدار ريښمو اجازت دې دغه شان د ډير کم مقدار سرو زرو د استعمال هم اجازت دې لکه

(۱) اخرجه ابو داود في السنن كتاب الترجل باب ما جاء في الذهب للنساء (رقم- ۴۲۳۹) والنسائي في كتاب الزينة باب تحريم الذهب على الرجال (رقم- ۵۱۵۰) واحمد في المسند: ۹۳/۴

ه سرو زرو د گم مقدار مثالونه: ① د گهرنی په دائل وغيره کښې د سرو زرو څه ذرات وی د اقليل مقدار حرام نه دي

② د سرو زرو ميڅ نی تکره لې وی

③ چه د تورې په توپنی او لاسکی باندې وی

④ گوتمه یا وسله وغيره له د سرو زرو اوبه ورکړې شوی وی

⑤ د سرو زرو معمولی شان تار په څه خیز کښې استعمال کړې شوی وی
هم دا د مقطعا الفاظ سره مستثنی گړخولې شوی دی.

[۳۳۳] د پیتلو او د اوسپني د ککوتمی د استعمالولو ممانعت

۳۳۳-۱۱۳ (۱) وَعَنْ بَرِيدَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - [۱] «أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ لِرَجُلٍ عَلَيْهِ خَاتَمٌ مِنْ شَيْءٍ [۲] مَا لِي أَجِدُ مِنْكَ رِيحَ الْأَضْمَارِ؟» [۳] فَطَرَحَهُ، [۴] ثُمَّ جَاءَهُ، وَعَلَيْهِ خَاتَمٌ مِنْ حَدِيدٍ [۵] فَقَالَ: "مَا لِي أَرَى عَلَيْكَ جِلَّةَ أَهْلِ النَّارِ؟" [۶] فَطَرَحَهُ. فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مِنْ أَيِّ شَيْءٍ أَتَّخِذُهُ؟ [۷] قَالَ: "مِنْ دَرَقٍ وَلَا تَبَيْعَةٍ مِثْقَالًا". رَوَاهُ الْبَرْمِذِيُّ، وَأَبُو دَاوُدَ، وَالنَّسَائِيُّ،

توجه: ① او د حضرت بریده رضی الله عنه نه روایت دي ② چې (یوه ورځ) نبي کریم صلی الله علیه وسلم یو سړي ته (چې) د پیتل گوتی یې په گوته کړي وه، وفرمایل ③ چې ماته څه شوي دي؟ چې زه به تا کې د بتانو بوي بیاموم ایمنی حضور صلی الله علیه وسلم دا خبره د هغه سړي په مخکې په طور د تعریض وفرمایله، ځکه چې په عام طور سره به د پیتلو بتان جوړول کیدل، ④ نو هغه سړي د حضور صلی الله علیه وسلم دا ناگواري لیدو سره هغه گوتی: او ځکلو سره وغورځوله، ⑤ بیا چې هغه سړي بیا راغې، نو د اوسپني گوتی یې اچولي وه، ⑥ حضور صلی الله علیه وسلم هغه لیدو سره ورته وفرمایل چې ما له څه شوي دي؟ چې زه به تا د دوزخیانو زیور وینم ایمنی حضور صلی الله علیه وسلم دا خبره هم بطور تعریض په دی بناء وفرمایله، چې په کفارو کې ځینې خلق په دنیا کې د اوسپني څیزونه اغوندي، یا د دې ارشاد نه دي طرف ته اشاره وه چې کافرانو ته په دوزخ کې چې کوم طوق او سلاسل اچول کیږي، هغه به د اوسپني وي، ځکه د اوسپني گوتی اچول د دوزخیانو مشابعت اختیارول دي، ⑦ نو هغه سړي هغه گوتی هم ځنځته کولو سره وغورځوله، او عرض یې وکړو چې یا رسول الله صلی الله علیه وسلم بیا زه د څه شي گوتی جوړه کړم؟ ⑧ حضور صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل چې د سپینو زرو او هغه سپین زر هم چې پوره مثقال نه وي (ترمذي، ابوداؤد، نسائي)

حل اللفات: ① شَيْءٌ: پیتل، تانبه، ② رِيحٌ: بوټی، ③ الْأَضْمَارُ: د صنم جمع ده، بت ته وائی. ④ فَطَرَحَهُ:

نو اونی غورزوله، ⑤ جِلَّةٌ: کالی، ⑥ دَرَقٌ: سپین زر، چاندی.

(۱) اخرجه ابوداؤد فی السنن کتاب الترجل /باب ما جاء فی خانم الحديد (رقم- ۴۲۲۳) والنسائي فی کتاب الزينة /باب مقدار ما يحمل فی الخاتم من الفضة (رقم- ۵۱۹۵)

۱۱) وَقَالَ مُخْبِرُ السُّنَّةِ - رَحِمَهُ اللَّهُ: وَقَدْ صَرَّحَ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ فِي الصَّدَاقِ ① أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ لِزَوْجِلِ: «الْيَمْسُ وَلَوْ غَاثًا مِمَّنْ حَدْبِي»

ترجمہ: ① محی السنہ فرمائی کہ د بنخی د مهر بارہ کہی د حضرت سہل ابن سعد رضی اللہ عنہ صحیح روایت منقول دی ② نبی کریم ﷺ یو سہری تہ وفرمایا (چی د نکاح کولو خواہشمند وو) چی د بنخی د مهر د پارہ د مال د قسم نہ یو شی تلاش کرہ، اگر کہ ہفہ د اوسپنی گوتی وی
حل الفاتحہ: ② الصَّدَاق: مهر،

تسهيلات:

قوله: مَالِي أَجْدُ مِنْكَ رِيحَ الْأَضْنَارِ؟

بتأنيده دريغ د نسبت وجہ: چونکہ پستل او تانبی نہ عموماً بت جوړولې شی په دې وجہ نی د بونی ذکر او کرې شو.

قوله: مَالِي أَرَى عَلَيْكَ حِلْيَةً أَهْلُ النَّارِ؟

د دوزخیانو کالی و لیلوپه توجیہ کبني دوه اقوال: ① د اوسپنی گوتی لره د دوزخیانو کالی او گرځولې شو ځکه چه دوزخ والا دا په دنیا کبني استعمالوی

② دې طرف ته اشاره ده چه اهل نار کافرانو ته به دوزخ کبني د اوسپنی طوق اچولې شی لہذا کوم خلق چه په دنیا کبني د اوسپنی گوتی اچوی ہفہ ہم د هغوی مشابہت اختیاروی
قوله: وَقَالَ مُخْبِرُ السُّنَّةِ:

د محی السنہ دین د قول نقل کولو مقصد: د شوافع حضراتو په نیز چونکہ د اوسپنی گوتہ استعمالول جائز دی. په دې وجہ محی السنہ رحمہ اللہ د زیر بحث حدیث دپارہ د یومقابل حدیث حوالہ ورکړہ په کوم کبني چه د مهر په عوض د اوسپنی گوتہ ورکول و نیلی شوی دی دکوم نہ چه د دې د جواز پتہ لگی

دا حوالہ د طرفہ دوه جواوینہ: ① د حضرت سہل رضی اللہ عنہ روایت په ہفہ زمانہ باندې محمول دې کوم وخت چه د اوسپنی د گوتی د ممانعت او حرمت حکم نہ وو راغلي لکه چه دا زیر بحث حدیث د هغې دپارہ ناسخ دې

② د دې نہ د اوسپنی گوتہ هډو مراد نہ ده بلکه خاتم حدید سرہ شی لیلی طرف ته اشاره ده چه مهر ورکړہ کہ ہفہ هرڅه وی. کتاب النکاح کبني تفصیل دې.

[٣٤٤] لسو خيزو نولره د نبی عليه السلام نه خوښول

٣٣٩٤-١١٣ (١) وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَكْرَهُ عَشْرَ جَلَالٍ: [٢٢٤] الصُّفْرَةَ - يَعْنِي: الْخُلُقَ [٢] وَتَغْيِيرَ الشَّيْبِ [٥] وَجَرَ الزَّارِبِ [٦] وَالْقَتْمَ بِالْذَّهَبِ [٧] وَالتَّبَرُّجَ بِالنِّزْنَةِ لِغَيْرِ حَيْكَةٍ [٨] وَالْعَرْبَ بِالْكَعَابِ [٩] وَالرُّقَى إِلَّا بِالْعَوْدَاتِ [١٠] وَعَقْدَ التَّمَامِيمِ [١١] وَعَزَلَ الْمَاءِ لِغَيْرِ حَيْكَةٍ [١٢] وَقَسَادَ الصَّبِيِّ غَيْرَ حُرْمَةٍ.» رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

توجه: [١] او حضرت ابن مسعود رضي الله عنه وايي [٢] چې نبی کریم صلی الله علیه و آله به لس خيزونه بد گڼل، [٣] يو خو زير رنگ لگول، يعنی د خلوق استعمالول، [٤] دويم بود اتوب (زور توب) بدلول، [٥] دريم د پټرکو لاتدي لنگ يا پرتوگ خوړندول، [٦] څلورم د سرو د پاره د سرو گوتمی اچول، [٧] پنځم د بنځي بي محل (بي خايه) زينت ظاهرول، [٨] شپږم د نرد (چونسر) لويه کول، [٩] او وم بغير د معوذات نه علاوه دبل شي دم چف کول، [١٠] اتم کُنځکي منځکي (تمائم) تړل، [١١] نهم بي موقع عزل (يعنی د بنځي د شرمگاه نه بهر مني تويول)، [١٢] او لسم کوشني (ماشوم) خرابول، اگر چه حضور صلی الله علیه و آله دي ته حرام نه فرمايل. (ابوداود نساني)

حل الثقات: ① جلال: عادتونه، خصلتونه، ② الصُّفْرَةُ: دايدو زير رنگ عطردی کوم چه بنخوسره خاص دی د سرو د پاره نه دی دې ته خلوق هم وائي ③ الْخُلُقُ: يو قسم زير رنگ ④ تَغْيِيرُ الشَّيْبِ: بدلول د بود اتوب، ⑤ التَّبَرُّجُ: ښکاره کول د زينت، ⑥ الْعَرْبُ: رازوړندول (د لنگ يا پرتوگ)، ⑦ بِالْكَعَابِ: گيتی، پرکې، (خو دلته ترې چونسر لويه مراد ده)، ⑧ الرُّقَى: دم چف کول، ⑨ عَقْدُ التَّمَامِيمِ: دا د تميمة جمع ده کونځکي وغيره، ⑩ عَزَلَ: د جماع په وخت اوبه بي خايه تويول ⑪ الْمَاءُ: اوبه (دلته ترې منی مراد ده)، ⑫ قَسَادُ: خرابول، ضايع کول.

تسهيلات:

نوله: وَتَغْيِيرُ الشَّيْبِ:

د سپينو ويغوتويدولو په مفهوم کښې دوه اوال: ① په سر او ډيره کښې سپين ويسته راغونډه ولوسره ويستل منع دی. دا د بود اوالی بدلولويه معنی کښې دی ② په سپينو ويستو باندې توره وسمه لگول مراد دی

اشکال: ددې حديث نه معلومېږي چه نکريزي استعمالول هم ناجائز دی حالانکه په احاديثو کښې ددې ترغيث موجود دي؟

دا اشکال دوه جوايوله: ① نکريزي د وسه په تغير الشب نه مستثنی دی په احاديثو کښې ددې استثناء موجود ده لکه چه په شروع کښې د تغير الشب مطلق ممانعت وويياد نکريزو د استعمال اجازت ملاوشو

(١) اخره ابو داود في السنن والنسائي في كتاب الزينة / باب الغضاب بالصفره (رقم - ٥٠٨٨) واحمد في المسند: ٣٨٠/١

⑥ ملا علی قاری رحمۃ اللہ علیہ فرمائی زیر بحث حدیث کنبی دے بوداوالی تغیر اوتبدیلی نہ دے پتول مراددی اوبوداوالی یا پہ تورہ وسمی سرہ پتیپی یا دے سپینو وینتو پہ راوستوسرہ پتیپی خککہ چہ پہ دی سرہ اشتباہ راخی

اوپاتی شو دے نکریزو رنگ نوپہ دی سرہ دے ہیخ التباس او اشتباہ امکان نشته دی بلکه دا دے بوداوالی اعلان او اظهار دی پہ دی وجہ پہ دی حدیث کنبی دے نکریزو دے استعمال سرہ متعلق ہیخ بحث نشته دی نوخہ اعتراض ہم پاتی نہ شو

قوله: وَالْأَنْبِيَاءُ بِأَنْزِلَةٍ يُخَوِّرُونَ

دے فیو محل و فاحت: یعنی بی موقع بی محل اوبی خایہ دول سینگار کول ممنوع دی لکہ چہ دے پردو سرو پہ وړاندې وی. باقی پہ موقع او محل کنبی دول سینگار کول جائز دی لکہ دے خاوند او محارمو پہ وړاندې

یوه فاعل طریقه: بعضی بنخې چې په کور کنبې وی نو خیرنې خچنې وی خوچې کله چرته واده بناید. ته خی نو بیا په خان باندې بنه خواری کوی. اوس چې کوم خانې ته خی هلته غیر محرمه وی نو دا دول سنگار کول حرام دی اوکله هلته هم بنخې وی نو بیا په کنبې څخه معانت نشته. خویوه خطر په کنبې ده هغه دا که ددې جامې قیمت وی نوچې نوزې غریبانانې زنانه دې ته اوگوری نودهغوی په ژړونو کنبې هم ددې خواهش پیدا شی اودخپلو خاوندانو څخه مطالبې شروع کړی چې د فلانې په غاړه مې داسې جامې لیدلې وې ما دپاره هم هغه شان جامې واخله نویه دې طریقه په دنیاوی خواهشاتو کنبې د تسابق سلسله شروع شی

قوله: وَالْقُرْبُ بِالْكَفِّ

د مذکورہ جملي و فاحت: دا د کعب جمع ده دا د گیتی او موهرې په معنی کنبې دې کوم ته چہ پانسې هم وانی او کوم چہ د خسثی په شان غورزولوسره کوی دا د جوارنی یوقسم دې کوم چہ ممنوع دې د احنافو په نیز شطرنج کول هم مکروه دې.

قوله: وَالرُّكْبَى إِلَّا بِالْمَعْرُوفَاتِ

په معوذتوسره دم درود کول: یعنی د قرآن پاک په آخره کنبې د دوو معوذتین په ذریعہ که یوسرې څه دم درود وغیرہ کوی نو هغه جائز دی دغه شان په قرآن او حدیث کنبې چہ کوم تعوذات دی هغه هم مراددی دکوم چہ اجازت دې

قوله: وَعَقْدُ الْقَبْرِ

د تویولو د معانت وجه: په عربو کنبې د مرو دانو او هلوکو یوځانی کولوسره د هار جوړولو او بیاد ماشومانو په غاړو کنبې د اچولو رواج وودې دپاره چہ ماشومان د نظره نه شی

د اسلام پاکیزه نظام د امنع کرل

غرض داچه کوم تعوذات مشرکانه مبتدعانه يا غير معروف الفاظو باندې مشتمل وی هغه منتردي ناجانزدي

جائز تعویذونه: لیکن کوم تعویذات او اوراد و وظائف چه په قرآن او حدیث کښې وی هغه جانزدي په دواړو کښې فرق کول ضروري دی د ټولو نفی کول مناسب نه دی

یعنی د سیاق اوسباق لحاظ ساتل ضروري دی په کومو احادیثو کښې چې د تعانم منع راغلې ده دهغې څخه د جاهلیت د زمانې د غلطو عقیدو والا تعویذونه مراد دی نن سبا چې نیکان بندگان د مخلوق خدا د فاندې دپاره په مشروع اورادو باندې مشتمل تعویذونه لیکي. نود هغې دې سره څه تعلق نشته ځکه چې کومه منع راغلې ده د جاهلیت د دور په غلطو عقیدو باندې مشتمل وو، دهغې څخه منع راغلې ده او زموږ په عالمانو کښې چې د تعویذونو کومه سلسله راروان ده دا جدا څیز دي.

قوله: وَعَزَّلَ الْمَاءَ:

ه عزل تعریف: عزل دې ته وائی چې خاوند ښځې سره مباشرت او جماع کوی خو چې کله د اترال وخت راشی نو خپل خاص اندام بهر ته راوایسی اود تنه په فرج کښې اترال اونکړی نو په حدیث کښې د دې عزل څخه منع راغلې ده خو قید ورسره د بې محله لگولې شوې دي

ه بې محله عزل صورت: چه خپلې بی بی سره په جماع کښې سړې د ښځې د مرضی نه بغیر عزل اوکړی او که وینځې سره په جماع کښې سړې عزل کوی نو هغه په ځانی دې بې محل نه دي

قوله: وَقَادَّ الصَّبِيَّ:

ه لئاد الصبی وضاحت: ددې جملې مطلب دادې چه د مور په غیر کښې د پښو روونکې بجې، دې خاوند ښځې سره جماع اوکړه دکوم په نتیجه کښې چه هغه حامله شوه په کوم سره چه د مور پښی مضر د صحت شو او په کوم سره چه پښی روونکې ماشوم خرابیدي شی کوم ته چه داء الغلیل وائی د کوم بیان چه په کتاب النکاح کښې شوې دي دا عمل نبی کریم ناخوښه کړې وو.

قوله: غَيْرُ مُتَرَبِّعٍ:

د غیر محله وضاحت: داد بکړه نه حال واقع دي کوم چه منصوب دي یعنی نبی کریم په داسې دوران کښې ښځې سره جماع کول ناخوښه گنرل چې هغه ماشوم ته پی ورکوی خو جماع کول نی حرام نه گرځول بلکه صرف دا نقصان نی ناخوښه گنرلو.

[۳۳۸] په پخو کښې د گڼکړو د اچولو حرمت

۳۳۸- [۱۵] (۱) وَعَنِ ابْنِ الزُّبَيْرِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - : «أَنَّ مَوْلَاةً هُمُ ذَهَبَتْ بِابْنَةِ الزُّبَيْرِ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ [۲] وَفِي رَجُلَيْهَا أَجْرَاسٌ فَقَطَعَهَا عُمَرُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - [۳] وَقَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ: "مَنْ كَلَّ جَرِيرَ شَيْطَانٍ" - رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: [۱] او د حضرت ابن زبیر رضی اللہ عنہ نه روایت دي [۲] چې ایوه ورځا د هغه آزادي کړي وينځي د حضرت زبیر رضی اللہ عنہ کوشنې د حضرت عمر ابن خطاب رضی اللہ عنہ په خدمت کې راوستلو، [۳] هغه وخت د کوشنې په پښو کې گنرو (شرنگریلی) وو، حضرت عمر رضی اللہ عنہ هغه گونگرو اگنکروا وشکولو، [۴] او وي فرمايل چې ما د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم نه اوریدلي دي چې د هر جرس اړغیدونکي شي، گنکروا سره شیطان وي. (ابوداؤد)

حل اللغات: ① أجراس: د جرس جمع ده، گنکرو او کړنگیدونکې تلی ته وانی

تسمیلات:

قوله: وَفِي رَجُلَيْهَا أَجْرَاسٌ، فَقَطَعَهَا عُمَرُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.

د گنکروا نوده استعمال معانیت: د ښځو په کالو پترو کښې که داسې گنکروگان وی نودې استعمال داسې منع دي لکه جرس او تلنې وغیره تړل او غږول چه منع دی. د وړو ماشومانو، سپو او ځناورو په څپو او غاړو کښې جرس وغیره تړل هم منع دی. تړونکې به گناهکار وی ځکه چه ماشومان خو غیر مکلف دی.

[۳۳۹] د گڼکړو د استعمال کراهت

۳۳۹- [۱۶] (۱) وَعَنْ بَنَاتِ مَوْلَاةٍ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَيَّانٍ الْأَنْصَارِيِّ [۲] «كَانَتْ عِنْدَ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - إِذْ دُعِلَتْ عَلَيْهَا بِمَارِيَةٍ [۳] وَعَلَيْهَا جِلَاجِلٌ يُصَوْتُونَ [۴]. فَقَالَتْ: لَا تُدْعِلْنِي عَلَى إِلَّا أَنْ تَقْطِعَنَّ جِلَاجِلَهَا [۵]. سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: "لَا تُدْعِلُ الْمَلَاهِكَةَ يَتَأَفِيهِ جَرَسٌ" - رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: [۱] او د حضرت عبدالرحمن ابن حیان انصاري رضی اللہ عنہ د آزادی کړي وينځي بنانه رضی اللہ عنہ نه روایت دي [۲] چې یوه ورځ هغه د بي بي عائشې رضی اللہ عنہ سره وه چې د بي بي عائشې رضی اللہ عنہ په خدمت کې یوه کوچنۍ جنۍ راوستل شوه، [۳] چې گونگرو یې اچولي وو، او هغه غږیدل (شرنگیدل) [۴] بي بي عائشې رضی اللہ عنہ هغه جنۍ راوستونکې ښځې ته وفرمايل چې دا جنۍ هغه پورې ماته مه راوله، تر څو چې دا گونگرو گان کټ کولو سره ونه غورځول شي، [۵] ځکه چې ما د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم نه اوریدلي دي چه په هغه کور کې د رحمت فرشتې نه داخلېږي، چې په هغې کې د باجي د قسم څه څیز وي (ابوداؤد)

(۱) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب الترجل /باب ما جاء فی الجلاجل (رقم- ۴۲۳۰)

(۲) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب الترجل /باب ما جاء فی الجلاجل (رقم- ۴۲۳۱) واحد فی السند: ۲۴۳/۶

هل الغائب: ① جَلَّ جَلَّ: دَ جَلَّ جَمْعُ دَه كَرْنَكِيدُونَكِي گنگروگان مراددی ② بَصَوْتُ: آوازونه نی کول، شرنکیدل، ③ جَرَسَ: تلی، گنگرو

تسهيلات: قوله: لَا تَدْعُ لُحْلُ الْكَلَابِ بِكَ يُنْتَفِئُ بِهِ جَرَسُ:

ه جرس دوه تسعوفه: ① جرس (گنگری)، په دوه قسمه دی، یو هغه دی کوم چه خناور ته د سفر په دوران کښې په غاړه اچولې کیږي دې دپاه چه سورلی ددې دپاسه اوده هم وی نو چه د جرس د آواز د وجهې ورته معلومات کیږي چه خناور راون دې یا اودریدلې دې او په عام توگه هم داسی وی چه د جرس آواز راخی نو خاروې روان وی بله دا چه کله کله خناور د قافلې څخه وروستو یا یواخی پاتې شی نو په دې صورت کښې یا د قافله نه د خناور د ورکیدو په صورت کښې د خاروې د گنگرو په وجه معلومات کیږي چه خاروې کوم خاني کښې دی لهذا ددې مقصد دپاره گنگرود خاروې په غاړه کښې اچول جائز دی

② دویم قسم هغه دې چه ښځی نی زینت دپاره په لباس کښې استعمال وی او دا ناجائز دې

[۳۳۰-] د مجبوری په وجه د سرو زرو استعمال اجازت

۳۳۰- [۱۴] (۱) وَعَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ طَرْفَةَ، (۲) «أَنَّ جَدَّةَ عَرْفَةَ بْنَ أَسْعَدَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَطَعَتْ أُنْفَهُ يَوْمَ الْكَلَابِ (۳) فَأَتَتْهُمُ الْقَامِينَ وَرَقِي، فَأَتَتْ عَلَى (۴) فَأَمَرَهُ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَنْ يَتَّخِذَ أَنْفًا مِنْ ذَهَبٍ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَأَبُو دَاوُدَ، وَالنَّسَائِيُّ.

توجه: ① او د حضرت عبدالرحمن ابن طرفه نه روایت دي چې د هغه د نیکه حضرت عرفجه ابن سعد رضی الله عنه پوزه د کلاب په جنگ کې پري شوي وه. ② هغه د سپینو زرو پوزه جوړه کړه، لیکن په هغې کې بدبویی پیدا شوه، ③ نو رسول الله صلی الله علیه و سلم هغه ته د سرو زرو د پوزي جوړولو حکم ورکړو (ترمذي، ابوداؤد، نسائي)

تسهيلات: قوله: أَنْ يَتَّخِذَ أَنْفًا مِنْ ذَهَبٍ:

هديث پس منظور په کاف باندې پیښ دې کلاب د یوځانی نوم دې یوم د جنگ په معنی کښې دې یعنی د کلاب په جنگ کښې د دغه صحابی پوزه پرې کړې شوې وه. هغه د سپینو زرو، پوزه جوړه کړه لیکن په هغې کښې بدبونی پیدا شوه نبي کریم هغه ته د سرو زرو د پوزې لگولو اجازت ورکړو په سرو زرو سره زخم تیک کیږي. ددې نه معلومه شوه چه د مجبورنی د وجهې سره زر استعمالول جائز دی فقهاؤ د سرو زرو پوزه جوړول او په غاښونو باندې د چاندنی تار استعمالول جائز لیکلی دی امام محمد رحمه الله په غاښونو کښې د سرو زرو تار تړل هم جائز لیکلی دی.

(۱) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب الترجل /باب ما جاء فی ربط الأسنان بالذهب (رقم ۴۲۳۲) والنسائي فی کتاب الزينة /باب من أصيب أنفه هل يتخذ أنفا من ذهب (رقم ۵۱۶۱) واحمد فی المسند: ۲۳/۵

[۳۳۰] د سرو زرو په استعمال باندې وعيد

۳۳۰- [۱۸] (۱) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- قَالَ: «مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُحَلِّقَ حَبِيبَهُ حَلَقَةً مِنْ نَارٍ [۲] فَلْيُحَلِّقْهُ حَلَقَةً مِنْ ذَهَبٍ [۳] وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَطَّوَّقَ حَبِيبَهُ طَوَّقًا مِنْ نَارٍ [۴] فَلْيَطَّوَّقْهُ طَوَّقًا مِنْ ذَهَبٍ [۵] وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يُسَوِّرَ حَبِيبَهُ سِوَارًا مِنْ نَارٍ [۶] فَلْيُسَوِّرْهُ سِوَارًا مِنْ ذَهَبٍ [۷] وَلَكِنْ عَلَيْكُمْ بِالْفِضَّةِ فَالْمُهْرُ [۸]» رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: ۱ او د حضرت ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل ۲ كوم سري چې خپل عزيز، يعنى ښځې يا اولاد وغيره ته «د هغه په پوزه يا په غوږ كې» د اور حلقه اچول خوښوي، ۳ نو هغه دى ورته د سرو زرو حلقه واچوى (يعني د سرو زرو د والى وغيره اچولو سزا دا ده چې هغه ته به د اور والى وغيره واچول شي) ۴ كوم سري چې د خپل عزيز په غاړه كې د اور طوق اچول خوښوي، ۵ نو هغه دى ورته د سرو زرو گلوبند واچوي، ۶ او كوم سري چې خپل عزيز ته د اور ښگرې (دستينه) اچول خوښوي، ۷ نو هغه دي ورته د سرو زرو ښگرې واچوي، ۸ ليكن د سپينو زرو د استعمال تاسو ته اجازت دي چې تاسو يې په خپل استعمال او تصرف كې راوستلى شئ. (ابوداود)

حل الفاتح: ۱) أَنْ يُحَلِّقَ: چه هار وړ واچوى، ۲) حَبِيبَهُ: خپل دوستان يا رشته داران وغيره، ۳) حَلَقَةً: هار، اميل، ۴) أَنْ يَطَّوَّقَ: چه رازوپند كړى، ۵) طَوَّقًا: هار، اميل، ۶) أَنْ يُسَوِّرَ: چه ښگرې يا كړې جوړې كړى، ۷) سِوَارًا: ښگرې، كړې، ۸) فَالْمُهْرُ: لعب په معنى د لوبو نه تصرف مراد دي

تسهيلات: قوله: وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يُحَلِّقَ حَبِيبَهُ:

په احاديثو كښې تعارض، دلته سوال دادې چه په دې حديث كښې د سرو زرو د كالو استعمالولو باندې سخت وعيد اورولي شوې دې حالتكه دې نه وړاندې په مختلفو احاديثو كښې د سرو زرو كالى د ښخودپاره جائز گرځولى شوى دى دا واضح تعارض دي ددې څه حل دي؟

د تعارض جواب: ۱) علامه خطايب رحمته الله عليه فرمانى چه يوتاويل او جواب دادې چه داسلام په شروع كښې د سرو په شان د ښخودپاره هم د سرو زرو د كالو استعمالول ممنوع وو د زير بحث حديث تعلق هغه زمانې سره دي؟ بيا د ښخودپاره د سرو زرو د كالو استعمالول جائز او گرځولي شو

۲) دمعانعت تعلق تكبر او تفاخر سره دي. بهر حال ملاعلى قارى رحمته الله عليه فرمانى په دې جواب سره دا حانفو هغه موقف واضح كيدوسره مخې ته راځي چه په كالو كښې زكوة راځي ۳) د زير بحث حديث تعلق دهغه ښخوكالو پترو سره دي چه د دغه كالو زكوة نه ادا كوي

سره ددې چه د سپينو زرو په کالو کښې زکوة هم وی لیکن د سره زرنی په کالو کښې د دې د اهمیت د وجهې ذکر کړې دی.

[۳۳۰۲] ښځو دپاره د سرو زرو په استعمال باندې وعید

۳۳۰۲- [۱۹] (۱) وَعَنْ أُمِّمَاءَ بِنْتِ يَزِيدَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [۱] «أَيُّمَا امْرَأَةٍ تَقْلَدَتْ قِلَادَةً مِنْ ذَهَبٍ [۲] قَلَدَتْ فِي عُنُقِهَا مِثْلَهَا مِنَ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ [۳] وَأَيُّمَا امْرَأَةٍ جَعَلَتْ فِي أُذُنِهَا خُرْصًا مِنْ ذَهَبٍ [۴] جَعَلَ اللَّهُ فِي أُذُنِهَا مِثْلَهُ مِنَ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ [۵]» - رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتَّيَمِيُّ.

توجه: [۱] او د بي بي اسماء بنت يزيد نه روایت دي چې رسول الله ﷺ وفرمايل [۲] کومه ښځه چې د سرو زرو هار اچوي، [۳] د قیامت په ورځ به د هغې په غاړه کې هغسې د اور هار اچول کيږي، [۴] او کومه ښځه چې په خپل غوږ کې د سرو زرو والی اچوي، [۵] د قیامت په ورځ به الله تعالی ﷻ د هغې په غوږ کې هغسې د اور والی اچوي (ابوداؤد نسایي) علامه خطابی فرمایي چې ددې حدیثونودوه توجیحات کیدې شی ① چې داپه ابتداء داسلام کښې ووبیادښخوبحقله منسوخ شو ② دا چې دادهغه ښځوپه باره کښې دي چې ددې زیوراتوزکات نه باسي والله اعلم (مجیب)

حل الثمان: ① قِلَادَةً: غاړکۍ، د غاړې امیل، ② خُرْصًا: والی، د غوږونو کالې.

تسهيلات:

نوټ: په دې حدیث کښې د ښځو دپاره د سرو زرو په استعمال باندې وعید راغلي دي. ددې تفصیل دې څخه وړاندې حدیث نمبر (۴۴۰۱)، کښې تیرشو

[۳۳۰۳] د نمالښ دپاره د زیوراتوپه استعمال باندې وعید

۳۳۰۳- [۲۰] (۱) وَعَنْ أُمِّمَاءَ بِنْتِ يَزِيدَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [۱] «يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ أَمَا لَكُنَّ فِي الْفِضَةِ مَا تَحْلَيْنَ بِهِ [۲] أَمَا إِنَّهُ لَيْسَ مِنْكُمْ امْرَأَةٌ تَحُلِّي ذَهَبًا تُظَاهِرُ [۳] إِلَّا عَذِبَتْ بِهِ» - رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتَّيَمِيُّ.

توجه: [۱] او د حضرت حذیفه رضی الله عنه د خور نه روایت دي چې رسول الله ﷺ وفرمايل [۲] ای د ښځو ټولۍ! آیا ستاسو د پاره په سپینو زرو کې هغه خبره نشته چې تاسو د هغې زیور جوړ کړئ (یعني ستاسو د پاره د سپینو زرو زیور جوړول کافي دي)، [۳] یاد ساتئ: په تاسو کې چې کومه ښځه د سرو زرو زیور جوړوي، او بیا د هغه زیور (بې خایه او بې موقع) نمالښ کوي، [۴] نو هغه به د دې عمل په بناء په عذاب کې مبتلا شی (ابوداؤد، نسایي)

(۱) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب الترجل /باب ما جاء فی الذهب للنساء (رقم- ۵۲۳۸) والنسائی فی کتاب الزینة /باب الکراهیة للنساء فی إظهار العلی والذهب (رقم- ۵۱۳۹) واحمد فی المسند: ۴۶۰/۶

(۲) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب الترجل /باب ما جاء فی الذهب للنساء (رقم- ۵۲۳۷) والنسائی فی کتاب الزینة /باب الکراهیة للنساء فی إظهار العلی والذهب (رقم- ۵۱۳۷) واحمد فی المسند: ۳۵۷/۶

حل الفاتح: ① اَمَّا لَكُنَّ: آيا ستاسود پاره داکافی نه دی چه ته د سپینو زرو کالی جوړ کړنې واچونې ② تَحَلَّى: چه کالی جوړ کړی، ③ تَطْلُوه: ښکاره کوی نې، خلقو ته نې ښانی،

تسهيلات:

قوله: تَطْلُوه.

ه کبر دپاره د زیوراتو په استعمال وید، یعنی د خپلو کالو بې ځایه او بې موقع نمائش کوی تفاخر او تکبر سره په نورو غریبانانو ښخوباندې خپله لوئی ښکاره کوی ددې علت د وجهې د سرو زرو دکالو د ممانعت خبره پخپله په پوهه کښې راځی او په احادیثو کښې تعارض نه پاتې کیږی د ممانعت تعلق کبر وغیره سره دي.

الفصل الثالث

[۳۳-۴] د جنت د سرو زرو او رینمو د حاصلولو طریقه

۳۳-۴ [۲۱] ① وَعَنْ عَقِبَةَ بْنِ عَامِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ② «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - كَانَ يَخْنُمُ أَهْلَهُ الْجَنَّةَ وَالْحَرِيرَ، ③ وَيَقُولُ: "إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ جَلِيَّةَ الْجَنَّةِ وَحَرِيرَهَا ④ فَلَا تَلْبَسُوهَا فِي الدُّنْيَا". رَوَاهُ النَّسَائِيُّ.

قوجه: ① د حضرت عقبه ابن عامر رضي الله عنه نه روایت دي ② چې رسول الله صلى الله عليه وسلم به خپل کوروالا د زبور او رینمو نه منع کول (یعني د دې څیزونو په کثرت سره د اچولو ممانعت به یې بیانولی) ③ او فرمایل به یې که تاسو د جنت د زبور او د جنت د رینمو خواش لرئ (چې په جنت کې دا څیزونه حاصل کړئ) ④ نو په دنیا کې دا څیزونه مه اچوئ: (نسائي)

تسهيلات:

قوله: إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ جَلِيَّةَ الْجَنَّةِ وَحَرِيرَهَا:

د حدیث مغایطین: د سرو دپاره سره زر او رینم حرام دی. د حدیث تعلق سروسره دي او خطاب هم سړو ته دي ښخوته نه دي. **نوت:** په جنت کښې د سرو زرو او رینمو څخه د محرومتیا په تاویل مختلف جوابونه تیر شوي دي

[۳۴-۵] د سرو زرو د کتو تمه غوړنول

۳۴-۵ [۲۲] ① وَعَنْ أَبِي عُبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - ② «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - اخْتَلَعَ خَاتَمًا، فَلَبَسَهُ ③ فَقَالَ: "شَغَلَنِي هَذَا عَنْكُمْ مِنْذُ الْيَوْمِ ④ إِلَيْهِ تَطْلُوه، وَإِلَيْكُمْ تَطْلُوه" ⑤ ثُمَّ أَلْقَاهُ». رَوَاهُ النَّسَائِيُّ.

(١) اخرجه النسائي في كتاب الزينة / باب الكراهية للنساء في إظهار العلى والذهب (رقم - ٥١٣٦)
(٢) اخرجه النسائي في السنن كتاب الزينة / باب طرح الخاتم وترك لبسه (رقم - ٥٢٨٩)

توجه: ١] او د حضرت ابن عباس رضي الله عنه نه روايت دي ٢] چې رسول الله ﷺ «د سرو يا د سپينو» يوه گوتی جوړه کړه، او هغه يې واچوله ٣] «بيا حاضرین مخاطب کولو سره يې» وفرمايل چې نن ورځ دي گوتی زه ستاسو د طرف نه مشغول وساتلم (يعني زه تاسو طرف ته متوجه نه شوم) ٤] ځکه چې کله دي گوتی طرف ته گورم، او کله ستاسو طرف ته گورم، ٥] او په دي ويلو سره حضور ﷺ هغه گوتی راوخکله او وي غورخوله «نسيبي»
تسهيلات: قوله: شَفَّيْنِي هَذَا عَنكُمْ

د دنيا د زيب او زينت اثر: معلومه شوه چه د دنيا په زيب او زينت سره هر سړي متاثر کيدې شی په دې وجه د هر مسلمان د پاره ترك زينت او د ډول سينگار نه ځان ساتل ډير ضروری دی گنی د دنيا په سمندر کښې به ډوب شی.

قوله: ثُمَّ أَلْقَاهُ

د گوتې د غورولو وجه: داسې معلومېږي چه دا گوتمه د سرو زرو وه نبی کریم کيدې شی چه د حرمت نه وړاندې د اباحت په وخت اچولې وه بيانی او غورولو
[٣٣٠٦] ماشومانو ته د سرو زرو د اچولو معافيت

٣٣٠٦- (٢٣) ١] وَعَنْ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: ٢] أَنَا أَكْرَهُ أَنْ يُلْبَسَ الْغُلَامَانُ شَيْئًا مِنَ الذَّهَبِ: ٣] لِأَنَّهُ بَلَّغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - «نَهَى عَنِ التَّخَنُّمِ بِالذَّهَبِ» ٤] فَأَنَا أَكْرَهُهُ لِلرَّجَالِ، الْكَبِيرِ مِنْهُمْ وَالصَّغِيرِ. رَوَاهُ فِي «الْمَوْطَأِ».

توجه: ١] او د حضرت امام مالک رحمته الله نه روايت دي دی وايي ٢] چې زه دا بد گنم چې هلکانو ته دي د سرو زرو يو شي واچول شي، ٣] ځکه چې ماته روايت رسيدلي دي چې رسول الله ﷺ د سرو زرو د گوتی د استعمالولو نه [هم] منع فرمايلي ده، او هر کله چې د گوتی په شان شي هم ممنوع دي، نو نور څيزونه خو به بطريق اولي ممنوع وي، ٤] نو زه نارينه و د پاره سره زر اچول بد گنم، برابره ده که هغه لوی وي يا کوشنې (موطا)،
حل الثقات: ١] التَّخَنُّمُ: گوتمه اچول،

تسهيلات: قوله: وَالصَّغِيرِ

ماشومانو ته د سرو زرو د اچولو حرمت: يعنی کوم لباس او کالی چه د سرو د پاره منع دی هغه ماشومانو ته اچول هم منع دی مثلاً ريښمين لباس وړو کو هلکانو ته اچول هم منع دی دغه شان د سرو زور گوتې هلکانو ته اچول هم منع دی دغه شان د سرو زرو تعويذونه يا نور کالی وړو هلکانو ته اچول منع دی که مشرانو ورته واچول نو هغوی به گناهکاران وی. په زير بحث روايت کښې د امام مالک د دې فتوی مطلب او مقصد هم دغه دي.

[٢] بَابُ النِّعَالِ

د پيزار بيان

خلاصة الباب:

فيه أحد عشر حديثاً مشتملة على سبع مسائل:

- ① هينة نعال النبي ﷺ : ١ ، ٢ ، ٧ .
- ② الترغيب في اتخاذ النعال : ٣ .
- ③ طريق لبس النعل : ٤ .
- ④ حكم المشي في نعل واحد : ٥ ، ٦ ، ٩ .
- ⑤ النهي عن الانتعال قائماً : ٨ .
- ⑥ خلع النعال وقت الجلوس : ١٠ .
- ⑦ كون لبس الخفين في حكم النعال : ١١ .

قوله: نعال

د نعال جمع راوړلو وجه: په دې باب كښې دراصل د نبي كريم د پيزار هينټ او صفت بيانول مقصود دی چه په هغه دور كښې په عربو كښې رائج وو چونكه په هغه زمانه كښې به هر رائج خپلنی دمختلف قسمونو وې په دې وجه د جمع صيغه نعال استعمال كړې شوې ده.

د نعل تعريف: د نعل جمع ده نعل هغه څيز ته وائی د كوم په ذريعه چه خپې د زمكې نه بچ كړې شی په نورو الفاظو كښې دې ته پاپوش نوم ور كړې شوې دې په خپو كښې استعماليدونكې خپلنی په هره زمانه كښې بدلېږي او د هر قوم او ملك په دې كښې خان خانله رواج وی كله خپلنی كله بوتان كله پټري وغيره وی په دې وجه دا د جمع په عنوان سره ذكر كړې شوې دی

الْفَصْلُ الْأَوَّلُ

[٢٢٠٤] د نبي كريم ﷺ چپل (خپلی) مبارکي

٢٢٠٤- [١] [١] عَنْ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: [٢] «رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَلْبَسُ النِّعَالَ [٣] الَّتِي لَيْسَ فِيهَا شَعْرٌ». رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

(١) اخرجه البخاري في كتاب اللباس / باب النعال السنية وغيرها (رقم- ٥٨٥١) ومسلم في كتاب الحج / باب الإحلال من حيث تنبت الراجلة (رقم- ٢٥ - ١١٨٧) مالك في الموطأ كتاب الحج / باب العمل في الإحلال (رقم- ٣١)

توجه: [١] حضرت ابن عمر رضي الله عنهما وايي [٢] چه ما رسول الله ﷺ په كوم چيل (پيزار، مبارك اچولو ليدلي دي، [٣] په هغې كې وينستان نه وو (بخاري،
 حل اللغات: [٤] الْفَعَالُ: خپلى، پيزار
 تسهيلات:

قوله: يَلْبَسُ الْفَعَالُ الثِّيَّ لَيْسَ فِيهَا شَعْرٌ

د نبى عليه السلام پيزار: خرمن له چه كله په بڼه شان سره دباغت وركولې شى نوهغه صفا او بنكې وى او دهغې ټول وينسته د بيبخه راوخى ليكن كه خرمن مدبوغ او مصبوغ نه وى نوهغه اوچيرى او وينسته دهغې د پاسه پاتې كيږى دې ته د مويانو په اصطلاح كې (سابر، وانى ددې قسم خرمن زياته بنكې نه وى د زير بحث حديث مطلب هم دغه دې چه د نبى كريم په پيزار باندې وينسته نه وو يعنى د بنكې خرمن نه جوړ شوې وو

[٣٣٠٨] د نبى عليه السلام د خپلو دوه تسميې

٣٣٠٨- [٢] (١) [٢] وَ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [٢] «إِنَّ ثَعْلَ النَّبِيِّ كَانَ هَذَا قَبَالَانٍ»، رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

توجه: [١] او حضرت انس رضي الله عنه وايي [٢] چه د نبى كريم ﷺ په خپلى مبارك كې دوه تسميې وى (بخاري،

حل اللغات: [٣] قَبَالَانٍ: دا تشبيه ده ددې مفرد قبال دې، د خپلى تسمه

تسهيلات:

قوله: إِنَّ ثَعْلَ النَّبِيِّ كَانَ هَذَا قَبَالَانٍ:

د نبى عليه السلام په خپلو كې دوه تسميې: حديث مطلب دادې چه د نبى كريم په خپلو كې دوه تسميې وې چه مخامخ طرف ته به په گوتو كې پيوست وې يوه تسمه خوبه د غټې گوتې او دې سره گوتې په مينځ كې وه لكه چه نن صبا هوانى چيل، د گوتې چيرې، وى او دويمه تسمه غټې گوتې سره نيزدې مينځمې اودې سره بنصر گوتې په مينځ كې وه په دې سره به خپلى په خپه كې مضبوطه وه اودا دهغه زمانې په رواج كې وو نن صبا دارواج عام نه دې اهل سيرت په زير بحث حديث كې د مذكوره خپلى نقشه ليكلي ده

(١) اخرجه البخاري في كتاب اللباس/باب قبالات في ثعل. ومن رأى قبالاتاً واحداً واسعاً (رقم ٥٨٥٧) وابوداود في كتاب اللباس/باب في (رقم ٤١٣٤) والترمذي في كتاب اللباس عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ما جاء في الثهي عن جلود السباع (رقم ١٧٧١) والنسائي في كتاب الزينة/باب صفة ثعل رسول الله صلى الله عليه وسلم (رقم ٥٣٤٧) وابن ماجه في كتاب اللباس/باب صفة الثعل (رقم ٣٤١٥)

[٣٠٩] د پښو اچولو فائده

٣٠٩- [١٣] (١) وَعَنْ جَابِرٍ، قَالَ: «سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فِي غَزْوَةِ غَزَاهَا يَقُولُ: [٢] «سَتَكُونُ أَوَّلُ الْيَوْمِ الْيَوْمِ» فَإِنَّ الرَّجُلَ لَا يَزَالُ رَاكِبًا مَا اتَّعَلَّ» [٣]. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

ترجمه: [١] او حضرت جابر رضي الله عنه وايي [٢] چه زه د يوي غزا په موقع چې په هغه کې جنگ وشو (يعني د يو جهاد د پاره) د روانيدو په وخت کښې مي د نبي کریم صلی الله علیه و آله نه دا واوريدل [٣] چې ديري پښې د خان سره واخلې، [٤] خکه چې سړي تر څو پښې اچولي وي، نو د سپور په مثل وي (مسلم)

تسهيلات:

قوله: فِي غَزْوَةِ غَزَاهَا:

د غزو په مخه روانه: د پښو د اهيت په سلسله کښې په اهتمام سره دا اعلان د غزو په تبوک په موقع باندې نبي کریم کړې وو. چونکه د سفردور وو پيدل هم وود سختې گرمۍ موسم وو په دې وجه د خپلو ضرورت وو. لهذا نبي کریم د خپلو د اهميت طرف ته اشاره او فرمائيل په ترکومي پورې د سړي په خپو کښې خپلنۍ وي نو هغه سړي لکه د سور په شان دې خکه چه خپلو سره سړي تيز ځي خپې نه زخمۍ کيږي اود گرمۍ يخنۍ او تندک وغيره نه محفوظ پاتې کيږي

[٣١٠] په پيزار اچولو کښې د بني طرف څخه شروع کول

٣١٠- [١٣] (٢) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - [١] «إِذَا اتَّعَلَّ أَحَدُكُمْ فَلْيَبْدَأْ بِالْيَمْنَى [٢] وَإِذَا نَزَعَ فَلْيَبْدَأْ بِالْيَمَالِ [٣] يَتَكُنَّ الْيَمْنَى أَوْ لَهَا تَتَلَّ [٤] وَأَخِيرُهُمَا تَنْزَعُ» [٥]. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

ترجمه: [١] او حضرت ابو هريره رضي الله عنه وايي چه رسول الله صلی الله علیه و آله وفرمايل [٢] هر کله چې په تاسو کې يو سړی خپلی (پيزار) اچوي، نو هغه ته پکار دي چې د بني پښې نه ابتداء وکړي (يعني مخکې دي بني پښه په خپلې کې اچوي) [٣] او کله چې خپلې اوکاږي، نو پکار دي چې د چپي پښې نه شروع وکړي (يعني مخکې دي چپه پښه د خپلې نه او باسي) [٤] (حاصل دا چې) بني پښه د اچولو په وخت کښې مقدم ساتل پکار دي، [٥] او د وسمتلو په وخت مؤخر ساتل پکار دي (بخاري مسلم)

(١) اخرجه مسلم في كتاب الاشرية / باب ما جاء في الاعتلال والاستكثار من النعال (رقم - ٦٦ - ٢٠٩٦) وابوداود في كتاب اللباس / باب في (رقم - ٤١٣٣)

(٢) اخرجه البخاري في كتاب اللباس / باب لا يمشي في نعل واحدة (رقم - ٥٨٥٦) ومسلم في كتاب الاشرية / باب إذا اتعل فلينبدأ باليمين وإذا خلع فلينبدأ بالشمال (رقم - ٦٧ - ٢٠٩٧) وابوداود في كتاب اللباس / باب في (رقم - ٤١٣٩) والترمذي في كتاب اللباس عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء بأى رجل يبدأ إذا اتعل (رقم - ١٧٧٩) وابن ماجه في كتاب اللباس ، باب لبس النعال وخلعها (رقم - ٣٤١٦)

تسهيلات: قوله: فَلْيَنْدُ أَيْ الْهَيْئَةِ:

ه پيزار په اچولو او ويستلو کښې مسنون طريقه، په اسلام کښې ښې طرف ته يواغزاز او اکرام حاصل دې، لهدا ښې خپه د گسې خپې په نسبت زياته د اکرام قابل ده. په دې کښې خپلنۍ اچول د خپلنۍ کوزولو په نسبت زيات د اکرام او اعزاز سبب دې. د دې قاعدې په رڼا کښې په دې حديث کښې مسلمانانوته دا تعليم ورکړې شوې دې چې کله خپلنۍ اچونۍ نو شروع د ښې خپې څخه کونۍ دې دپاره چې د اعزاز اندام ته اول اعزاز ملاؤ شي او کله چې خپلنۍ اوباسنۍ نو شروع د گسې خپې نه کونۍ چې د خپلنۍ اچولو اعزاز تر ډير وخته پورې ښې خپې ته حاصل وي. لکه چې د دغه اعزاز ابتداء او انتهاء کښې د ښې خپې لحاظ ساتلې شوې دې په دې سره «(إن الله يحب التواضع)» حديث باندې ښه عمل کيږي [۴۴۱۱] په يوه پښه پيزار اويله خپه ايبله ساتلو کړاوت

۴۴۱۱- [۵] (۱) وَعَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ-: «لَا يَمْشِي أَحَدُكُمْ فِي نَعْلٍ وَاحِدَةٍ، يُلْبِسُهَا جَمِيعًا» [۲] أَوْ يُلْبِسُهَا جَمِيعًا. "مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: ۱ او حضرت ابوهريره رضي الله عنه وايي چې رسول الله ﷺ وفرمايل ۲ په تاسو کې دې يو سري په يوه پښه کې خپلۍ اچولو سره نه گرځي، ۳ دا ضروري ده چې يا خو دې دواړي پښې بربنډې وي، ۴ يا دې په دواړو پښو کې چپلۍ وي (بخاري مسلم)
حل الفات: ① يُلْبِسُهَا: د اِحفاء نه دې، يعنۍ بربنډې دې کړۍ دواړه خپې، ② يُلْبِسُهَا: د اِنعال نه دې، يعنۍ په دواړو کښې دې خپلۍ واچوی
تسهيلات: قوله: فِي نَعْلٍ وَاحِدَةٍ:

په يوه خپه کښې د پيزار د اچولو کړاوت: په شمائل ترمذی کښې د نعل واحد يعنۍ يوه خپلنۍ اچولو کښې د تگ روايت دې راتلونکي حديث نمبر (۴۴۱۱) کښې پوره تفصيل ليکلې شوې دې هلته او گورنۍ دلته د حديث مطلب دادې چې که چېرې خپلنۍ اچول وي نو په دواړو خپو کښې او که نه اچول وي نو چې په دواړو خپو کښې وانچولې شي په يوه خپه کښې خپلنۍ اچول او دويمه بربنډه ساتل مکروه تنزيهي دی ځکه چې داسې کول د تهذيب او د ښه عادت خلاف دی چې ډير بې طريقې او بدې لگۍ بل په دې کښې تکليف او پريشانۍ هم ده چې يوه خپه به دې اوچته وي او يوه دې ښکته وي په تگ کښې به هم مشکل وي او د راپريوتلو خطر به وي

(۱) أخرجه البخاري في كتاب اللباس/باب ينزع نعله اليسرى (رقم- ۵۸۵۵) ومسلم في كتاب الأشربة/باب إذا انتعل فليبدأ باليمين وإذا خلع فليبدأ بالشمال (رقم- ۶۸ - (۲۰۹۷) وابوداود في كتاب اللباس/باب في (رقم- كتاب اللباس/باب في (رقم- ۴۱۳۹) والترمذي في كتاب اللباس عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في كراهية المشي في النعل الواحد (رقم- ۱۷۷۴) وابن ماجه في كتاب اللباس، باب ليس النعال وخلعها (رقم- ۳۶۱۶)

[٢٢٢] په يوه پټړه كښې د كړخيدو مما نعت

٢٢٢- (١٦) (١) وَعَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [٢] «إِذَا انْقَطَعَ شِمُّ نَعْلَيْهِ [٣] فَلَا يَمْشِ فِي نَعْلٍ وَاحِدٍ [٤] حَتَّى يَصِلَ شِمُّهُ [٥] وَلَا يَمْشِ فِي خُفٍّ وَاحِدٍ [٦] وَلَا يَأْكُلُ بِشِمَالِهِ [٧] وَلَا يَحْتَمِي بِالنُّوْبِ الْوَاحِدِ [٨] وَلَا يَلْتَحِفُ الْعَمَاءُ [٩]». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

تو جمع: [١] او حضرت جابر رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلی الله علیه و آله وفرمايل [٢] هر كله چې د يو سړي د خپلې (يعني چپل وغيره، تسمه وشليږي، [٣] نو په يوه خپلې كې دي نه گرځي، [٤] بلكي د هغه خپلې تسمة دي درسته كړي، [٥] دغه شان په يوې موزي اچولو سره دي نه گرځي، [٦] نه دي په چپ لاس سره طعام خوري، [٧] دغه شان نه دي په يوه جامه كې د كوناټو لگولو سره كيني، چې كله د هغه جامي څه حصه د هغه سترپټ كړې نه وي، [٨] اونه دي يوه جامه په بدن داسې چاپيروي چې لاسونه هم دننه وي (او د لاس اوځكلو په وخت كښې ستر خلاص شي) (مسلم)

حل اللغات: ① شِمُّ: د خپلې تسمة، ② نَعْلَيْهِ: خپلې، پيزار، ③ وَلَا يَحْتَمِي: لاسونه راتاوولو سره دي نه كيني ④ وَلَا يَلْتَحِفُ الْعَمَاءُ: په بدن كپړه داسې راچاپيږه كړي، چې دواړه لاسونه په كپړه كې دننه راشي.

تسهيلات:

نوب: په يوه پټړه كښې د كړخيدو وضاحت وړاندې د حديث نمبر (٤٣١٥)، په شرح كښې تير شوې دي.

الفصل الثاني

[٢٢٣] د نبي كريم صلی الله علیه و آله د پټړو تسمي

٢٢٣- (٤) (١) عَنْ أَبِي عُبَايَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: «كَانَ لِنَعْلِ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَبَالَانِ [٢] مَشْنَى شِرَاكُمَا [٣]». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

تو جمع: [١] حضرت ابن عباس رضي الله عنه وايي [٢] چې د رسول الله صلی الله علیه و آله په چوټو (پټړو) مباركو كې دوه تسمې وي (چې په هغې كې به د پښو گوټي وي) [٣] او په هغه دواړو كې هره تسمة غبرگه وه (چې د تسمې مضبوطي هم قائمه وي، او پښو كښ خخپړې هم نه (ترمذي)

حل اللغات: ① قَبَالَانِ: دوه تسمې، ② مَشْنَى: دوه، ③ شِرَاكُمَا: شراك تسمې ته وائي

(١) اخبره مسلم في كتاب الاشرية لباب اشتغال الصاء والاحتباء في نوب واحد (رقم- ٧١) - (٢٠٩٩) وابو داود في كتاب اللباس لباب في (رقم- ٤١٣٧) واحمد في المسند: ٣٢٧/٣

(٢) اخبره ابن ماجه في السنن كتاب اللباس لباب صفة النعال (رقم- ٣٦١٤)

تہذیبات: قوله: مَتْنٌ شَرَّاهُنَا:

ہ نبی علیہ السلام د پنرو تسمی: یعنی دَمَخِ تسمی غیرگی وی دې دپاره چه خپه کښې نوتو سره زخمی نه کړی بل غیرگ کیدو سره مضبوطیا راخی دلته په دې حدیث کښې د مخامخ دوو تسمو ذکر دې ممکن ده چه په خپې په شا چه کومې تسمې وی هغه هم مراد وی ځکه چه دغه شان خپلې استعمالیږی اودهغې تسمې غیرگولې شی دې دپاره چه مضبوطې هم وی اود پلنیدو د وجهې په خپو کښې هم ورڅښې نه شی

[۳۳۳] په ولاړه د پنرو په پخو کولو ممانعت

۳۳۳- [۱] (۱) وَعَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «عَنِ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَنْ يَنْتَعِلَ الرَّجُلُ قَابِنًا». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: [۱] او حضرت جابر رضی اللہ عنہ وایی [۲] چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم په ولاړه د پیزار اچولو نه منع فرمایلي ده (ابوداؤد)

حل النکاح: ① أَنْ يَنْتَعِلَ: چه پیزار په خپو کړی

۳۳۵- [۱] (۱) وَرَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَابْنُ مَاجَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ.

توجه: [۱] او ترمذی، او ابن ماجه دا روایت د ابوهریره رضی اللہ عنہ نه نقل کړي دي

تہذیبات:

قوله: أَنْ يَنْتَعِلَ الرَّجُلُ قَابِنًا:

د ممانعت مصداق: داممانعت هغه وخت دې کوم وخت چه په ولاړه باندې خپلنی اچول سخت وی لکه چه بوتان وغیره خپلنی چه وی. دا په تسلی سره اچولو دپاره کیناستل پکار دې دپاره چه ددې تسمې ښه اوتړلې شی اوکه په ولاړه ولاړه داسې کوی نوکله به پاسی کله به راغورزیږی پوره مشقت به کوی. د حدیث دا نهی ارشادی ده. بل دا خبره چه د بعضی خپلو دپاره ده دهرې یوې دپاره نه ده.

[۳۳۴] آیا نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم په یوه پښه کي خپلی اچولو سره کړځیدی

۳۳۴- [۱] (۱) وَعَنِ النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - قَالَتْ: «رُبَّمَا مَشَى النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فِي نَعْلٍ وَاحِدَةٍ». [۲] وَفِي رِوَايَةٍ: أَنَّهَا مَشَتْ بِنَعْلٍ وَاحِدَةٍ. [۳] رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَقَالَ: هَذَا أَصَحُّ.

(۱) أخرجه ابوداود في السنن كتاب اللباس / باب في الانتعال (رقم- ۱۱۳۵)

(۲) أخرجه الترمذی في السنن كتاب اللباس عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء في كراهية أن ينتعل الرجل بهو قائم (رقم- ۱۷۷۵) وابن ماجه في كتاب اللباس / باب الانتعال قائما (رقم- ۳۶۱۸)

(۳) أخرجه الترمذی في السنن كتاب اللباس عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء من الرخصة في المشي في النعل الواحد (رقم- ۱۷۷۷، ۱۷۷۸)

توجه: [١] او حضرت قاسم ابن محمد د بي بي عائشي رضي الله عنها نه نقل کوي، چه هغه اوويل [٢] چې نبی کریم ﷺ به بعضې وخت يو چپل اچولو سره گرځيدو، [٣] او په يوه روايت کې دا الفاظ دي چې بي بي عائشه رضي الله عنها په يوي چپلکي کې وگرځيده، [٤] ترمذي رحمته الله عليه دا روايت نقل کړي دي او ويلي يې دي چه دا روايت د اسناد په اعتبار سره يا د مفهوم او معني په اعتبار سره ډير صحيح دي.

تسهيلات:

قوله: بِتَقْلٍ وَاحِدٍ: يعنى شاذ او نادر به نبی کریم چرته په يوه خپلنې کښې د مجبورۍ د وجهې په کور کښې دننه گرځيدلو.

تعافى: د احديث د مخکينو ټولو احاديثو معارض دې په کوم کښې چه په يوه خپلنې کښې گرځيدل منع کړې شوى دى. ددې څه جواب دې؟

د تعافى شپږ جواونه: ① د احديث صحيح نه دې يا که چرې صحيح دې نو معمول به نه دې ② د نبی کریم د اعمال د نادر په درجه کښې وو او نادر د معدوم په حکم کښې وى "والنادر کالعدم".

③ دا حديث د جواز د بيانولو دپاره دې چه يوه خپلنې اچولو سره تگ کول حرام نه دى ④ په اصل کښې دا د حضرت عائشي رضي الله عنها خپل عمل وو لکه څنگه چه په نورو روايتونو کښې د دې بيان دې او ترمذي هم دا روايت راجح گرځولي دې.

⑤ دا عمل په مکروه تنزيهې باندې محمول دې. لهدا باقى احاديث او ددې حديث مال او مرجع هم يو دې چه داسې کولو کښې کراهت تنزيهې دې. بيا نبی کریم د جواز د بيان دپاره بعضې وخت په کراهت تنزيهې باندې عمل کړي دې چه د رسول الله ﷺ په حق کښې به مکروه نه وو بلکه د امت د تعليم په بنياد به د ثواب کار جوړيدو.

⑥ ددې تعلق د کور دننه سره دې عام تگ سره نه دې.

[٣٧٤] پوره په لاسته ويستل

٣٧٤- [١٠] (١) وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: [٢] «مِنَ السُّنَنِ إِذَا جَلَسَ الرَّجُلُ [٣] أَنْ يَتَلَمَّعَ تَلَمُّعَهُ فَيَضَعُهَا بَيْنَهُ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: [١] او حضرت ابن عباس رضي الله عنهما وايي [٢] چې دا خبره د سنتو نه ثابته ده چې هر کله يو سړي کښې [٣] نو خپلي خپلۍ دي اوباسي، او هغه دي خپل اړخ سره کيږدي. (ابوداود،

تہذیبات:

قوله: أَنْ يَخْلَعَهُ عَلَيْهِ فَيَضَعَهُمَا عَيْنَيْهِ:

و حدیث مطلب: یعنی پہ مجلس کنبی د خپلوسره مه کیننی داد مجلس د آدابوهم خلاف دی او د تہذیب او ښکلا هم خلاف دی خپلنی کوزولوسره به خپې هم په آرام شی اوسرې به هم په آرام شی بل خپلنی خپل گس اړخ ته خان سره کیخودل پکار دی دې دپاره چه د ښی طرف تکریم باقی پاتې شی او مخې ته نی هم مه اړېدنی ځکه چه د قبلې طرف ته سرې مونځ کوی اوشاته نی هم مه اړېدنی د غلا ویره وی.

[۳۸۸] د نبی کریم ﷺ دپاره د نجاشي د طرف نه د موزو هدیه

۳۸۸- [۱۱] (۱) وَعَنِ ابْنِ بَرِيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ، [۲] «أَنَّ النَّجَاشِيَّ أَهْدَى إِلَى النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - خُفَّيْنِ أُسُودَيْنِ [۳] سَادَجَيْنِ، فَلَبَسَهُمَا». رَوَاهُ ابْنُ مَاجَهَ [۴]. وَزَادَ التِّرْمِذِيُّ عَنْ ابْنِ بَرِيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ: ثُمَّ تَوَضَّأَ وَمَسَحَ عَلَيْهِمَا.

توجه: ۱] او حضرت ابن بریده رضی اللہ عنہ د خپل پلار نه نقل کوي ۲] چې نجاشي د حبشی بادشاه، د نبی کریم ﷺ په خدمت کې دوه توري موزي (یعنی د توري چمري موزي) په طور د هدیی اولیرلې، چې ساده (یعنی غیر منقش) وي، حضور ﷺ هغه اېه حالت د طهارت کی و اچولی (ابن ماجه) ۳] او ترمذي رحمه الله دا روایت د ابن بریده او هغه د خپل پلار نه نقل کړي دي او د هغه په روایت کې د دې الفاظو اضافه هم ده چې بیا حضور ﷺ اودس وکړو او په هغه موزو یې مسح وکړله.

حل التفت: ۱] النَّجَاشِيَّ: د حبشی بادشاه لق دي، ۲] خُفَّيْنِ: دوه موزي، ۳] أُسُودَيْنِ: تور رنگ والا، د تورې خرمن، ۴] سَادَجَيْنِ: ساده وي، گلونه او نقش پرې نه وو.

تہذیبات:

قوله: أَنَّ النَّجَاشِيَّ أَهْدَى إِلَى النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - خُفَّيْنِ

د نجاشي تعارف: نجاشی به د حبشی د بادشاه لقب وو د هغه نوم اصحمه وو او دې مسلمان شوې وو د چاد جنازې مونځ چه نبی کریم ورکړې وو

قوله: فَلَبَسَهُمَا:

د بې غایه تحقیق حکم: یعنی نبی کریم دا قبولې کړې په دې باندې نی مسح او کړه او دې سره به نی مونځ کولو. نبی کریم د دغه شین باره کنبی دا تحقیق نه دې کړې چه دا د کوم قسم خرمن نه جوړې شوې دی آیا دا خرمن د حلال خناور وه که د حرام خناور وه؟ مدبوغ وه

(۱) اخرجه الترمذي في السنن كتاب الادب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ما جاء في الخف الأسود (رقم- ۲۸۲۰) وابن ماجه في كتاب الطهارة وسننها باب ما جاء في مسح على الخفين (رقم- ۵۸۹) واحمد في المسند: ۳۵۲/۵

که غیر مدبوغ و هغوی صرف دا اوکتل چه دَبره نه صفا وه. خه پلیتی نه بنکاری هم په دې باندې نبی کریم اکفاء اوکړه دې نه معلومه شوه چه د غیر مسلم بهر دنیا نه چه کوم خیزونه راځی په هغې کنبې دومره کتل کافی دی چه په ظاهری توگه ورپورې خه نجاست نشته دې

(وَهَذَا الْبَابُ خَالٍ عَنِ الْفَصْلِ الثَّالِثِ)

دا باب د دریم فصل څخه خالی دی

[٣] بَابُ التَّرْجِيلِ

د منکړ کولو بیان

خلاصة الباب:

فيه ثمانية وستون حديثاً مشتملة على سبع عشرة مسألة:

- ① أحكام الأشعار المختلفة على البدن: ٢، ٣، ٤، ١٩، ٢٠، ٤١، ٤٢، ٤٨.
- ② صبغ الشعر وأقسامه: ٥، ٦، ٣٢، ٣٤، ٣٥، ٣٦، ٣٧، ٤٥، ٥٨، ٥٩، ٦٠.
- ③ النهي عن بعض كفيات الشعر: ٨، ٩، ٤١، ٤٢.
- ④ النهي عن تشبه النساء بالرجال وبالعكس: ١٠، ١١، ٤٩، ٥٠، ٦١، ٦٥.
- ⑤ النهي عن وشم الشعر وصله: ١٢، ١٣، ١٤، ٤٨.
- ⑥ صفات شعر النبي ﷺ: ٧، ١٥، ٢١، ١٩، ٢٧، ٢٨، ٢٩، ٣٥، ٤٠، ٥٨، ٥٩، ٦٠.
- ⑦ النهي عن استعمال الزعفران للرجال: ١٦، ٢٢، ٢٣، ٢٤، ٤٨.
- ⑧ استعمال الطيب في الشعر وغيره: ١٧، ١٩، ٢٦، ٦٧.
- ⑨ الفرق بين طيب الرجال والنساء: ٢٥.
- ⑩ آداب الترجيل والترغيب فيه: ٣٠، ٣١، ٣٢، ٦٣، ٦٤.
- ⑪ فضيلة شب الشعر: ٣٨، ٣٩، ٦٨.
- ⑫ حكم حلق الرأس: ٤٣، ٦٥.
- ⑬ حكم ختان المرأة والرجل: ٢، ٤٤، ٦٨.
- ⑭ حكم احتناء كف المرأة: ٤٦، ٤٧.
- ⑮ النهي عن استعمال الفضة للصبيان: ٥١.
- ⑯ فضيلة الإكتمال: ٥٢، ٥٣.
- ⑰ حكم دخول الحمام: ٥٤، ٥٥، ٥٦، ٥٧.

قوله: الترجل

پہ توجل او تسریح کنہی فوق: پہ عربی ژبہ کنہی ترجل گمنزولو ته وانی کہ هغه پہ سر کنہی وی او کہ پہ ډیره کنہی وی لیکن پہ عام توگه ترجل پہ سر کنہی گمنزې کولو ډپاره استعمالېری او کہ پہ ډیره کنہی گمنز کول وی نوداد تسریح پہ لفظ سره بیانولې شی

الفصل الأول

[۴۴۴] د حاضی خپل خاوند لره سر حکمنخول

۴۴۴- [۱] (۱) عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: «كُنْتُ أُرْجِلُ رَأْسَ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَأَنَا حَائِضٌ». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: ۱- بی بی عائشه رضی اللہ عنہا فرمائی ۲- چې ما به د حیض په ورځو کې هم د حضور صلی اللہ علیہ وسلم سر مبارک منگز کولو. (بخاری، مسلم)
حل الفات: ۱- ارجل: ما به گمنخول

تہذیبات:

قوله: كُنْتُ أُرْجِلُ رَأْسَ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَأَنَا حَائِضٌ:

په حالت حیض کنہی د خاوند سر گمنخول: ددې حدیث نه معلومه شوه چه د حاضی ښځې عام بدن داسې ناپاک نه وی کوم سره چه لاس لگول منع وی. حضرت عائشې صدیقې رضی اللہ عنہا به د حیض په حالت کنہی د نبی کریم په سر مبارک کنہی گمنز کوله. ښکاره خبره ده چه د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم مبارک بدن سره به د حضرت عائشې صدیقې رضی اللہ عنہا لاس بار بار لگیدلې وی
[۴۴۴] پنځه فطرتی څیزونه

۴۴۴- [۲] (۲) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْفُطْرَةُ ثَمْسُ: [۳] الْحِثَانُ [۴] وَالْإِسْعَادُ [۵] وَقَصُّ الشَّارِبِ [۶] وَتَقْلِيمُ الْأُظْفَارِ [۷] وَتَنَفُّ الرِّبْطِ [۸]». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: ۱- او حضرت ابوهریره رضی اللہ عنہ وایي چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم فرمایل ۲- پنځه څیزونه په

(۱) اخراجہ البخاری فی کتاب اللباس/باب ترجیل العانض زوجها (رقم-۵۹۲۵) ومسلم فی کتاب العیض/باب جواز غسل العانض رأس زوجها وترجیلہ وطهاره سوزها والاتکاء فی حجرها وقراءة القرآن فیہ (رقم-۹ - (۲۹۷) وابوداود فی کتاب الترجل/باب فی اخذ الشارب (رقم-۴۱۹۸) وابن ماجه فی کتاب الطهاره وسننہ/باب العانض تتناول الشیء من المسجد (رقم-۶۳۳) ومالك فی الموطا کتاب الطهاره: باب جامع العیضه (رقم-۱۰۲) واحمد فی السند: ۱۰۰/۶
(۲) اخراجہ البخاری فی کتاب اللباس/باب تقليم الاظفار (رقم-۵۸۹۱) ومسلم فی کتاب الطهاره/باب خصال الفطرة (رقم-۵۰ - (۷۵۷) والترمذی فی کتاب الادب عن رسول الله صلی الله علیه وسلم/باب ما جاء فی تقليم الاظفار (رقم-۲۷۵۶) والنسائی فی کتاب الزینة/باب ذکر الفطرة (رقم-۵۲۲۵) وابن ماجه فی کتاب الطهاره وسننہ/باب الفطرة (رقم-۲۹۲) ومالك فی الموطا کتاب صفه النبی صلی الله علیه وسلم/باب ما جاء فی السنة فی الفطرة (رقم-۳) واحمد فی السند: ۴۱۰/۲

فطرت کې داخل دي [۳] يو خو ختنه کول (سنتول) [۴] دويم د نامه نه لاندې وېښتان د صف کولو (دپاره) د اوسپنې (چاره وغيره) استعمالول [۵] دريم د شونډو وېښتان (بريتونه) کښني کول [۶] څلورم نوکان کټ کول [۷] پنځم د بغل وېښتان صفا کول (بخاري مسلم)
حل الفتان: ① الفِطْرَةُ: فطرتی خيزونه، د انسان طبيعت سره موافق خيزونه، ② الْخَتَانُ: سنت کول. ③ الْإِنْخِطَادُ: اوسپنې سره وېښته کټ کول، ④ قَلَسَ: کمول، ⑤ الشَّارِبُ: بریت، د شونډو دپاره وېښته، ⑥ تَغْلِيْمٌ: کټ کول، ⑦ الْأَلْقَارُ: نوکان، ⑧ تَقَفَ: ويستل، ⑨ الْأَبْطُ: ترخ، د ترخ وېښتان
تسهيلات: قوله: الْفِطْرَةُ: د فطرت نه د انبياء کرامو عليهم السلام سنت قديمه مراد دې لکه چه دا خيزونه خلقی جبلی او پيدانشی خصلتونه دی.
قوله: الْخَتَانُ:

د ختنې په حکم کې ۲ مذهب:

- ① د شوافع په نیز ختنه واجب دي ⑦ د احناف په نیز سنت مؤکده دي
د وجوب دلائل: ① ختنه کول د شعائر اسلام نه دی او شعار واجب وی.
جواب: د شعائر لفظ د وجوب دپاره یقینی نه دي په سنت کې هم شعائر کیدي شی
② حضرت ابن عباس رضی الله عنه فرمائی چه د تارک ختنه نه شهادت قبول دي نه ئی امامت قبول دي دا دلیل د وجوب دي.
جواب: د ابن عباس رضی الله عنه فتوی د هغه سړی باره کېنه ده چه د ختنه کولونه انکار کوی یا دا سپک گنړی.
د عدم وجوب دلائل: ① په احادیثو کې د فطرت لفظ راغلي دي کوم چه د سنت په معنی کېنه دي
② د سنن المرسلین لفظ هم راغلي دي.
③ دغه شان په حدیث کې دي «الختان سنة للرجال ومكرمة للنساء»، (رواه احمد)
د ملا علی قاری په نیز د ختنې د وجوب رایی:
① ملا علی قاری رحمته الله فرمائی چه ممکن ده چه د احنافو په نیز هم ختنه کول واجب وی او د سنت اطلاق په دي وجه سره وی چه دا ثابت بالسنة دي پخپله واجب دي د ملا علی قاری رحمته الله کلام د قواعدو مطابق دي چه ختنه کول واجب کیدل پکار دی ځکه چه تر تنه پورې په دي باندې استمرار سره عمل کول جاری دي چا ترک کړي نه دي دا د وجوب دلیل دي
د ختنې جزئیات:

- ① که چرې یو ماشوم سنت کړې شوې راپیدا شی نو د هغه ختنه کول ضروری نه دی
② د اوو نه تر لسو کالو پورې سنت کول پکار دی دا د سنت کولو بهترین وخت دي سره

دې چه پیدائش سره هم کولې شی او هغه آسان هم دي.

② که د چاسنت نه دي شوې يا نوې مسلمان دي نوروستو به سنت کولې شی.

و زلفوه ختمې حکم: د ښځو ختنه په گرمو ملکونو کېږي کيږي. فرج کېږي دننه د وازگي په شان غوښه راوچتيږي ماهر ښځې هغه پرې کوي. دا الدللجماع ده هيڅ ضروري نه ده. د شوافع په نيز اوس هم په مصر وغيره کېږي د ښځو سنت کول کيږي دعوت کيږي اومتهايانې تقسيمېږي.

پيدائشي مختون شوي پيغمبران: دا لاتدينی پيغمبران عليهم السلام سنت کړې شوي پيدا شوي دي

- ① حضرت آدم عليه السلام
  - ② حضرت شيث عليه السلام
  - ③ حضرت نوح عليه السلام
  - ④ حضرت صالح عليه السلام
  - ⑤ حضرت شعيب عليه السلام
  - ⑥ حضرت يوسف عليه السلام
  - ⑦ حضرت موسى عليه السلام
  - ⑧ حضرت سليمان عليه السلام
  - ⑨ حضرت حنظله بن صفوان عليه السلام
  - ⑩ حضرت زکريا عليه السلام
  - ⑪ حضرت عيسى عليه السلام
  - ⑫ حضرت محمد عليه السلام
- قوله: وَالْإِسْتِغْثَاؤُ:

د زيرناف ويغته اخستل: د حديد استعمال لولوپه معنى کېږي دې د سرو دپاره د اوسپنې استعمال لولوسره د نامه نه لاتدي وينسته صفا کول زيات بهتر دي او د قوت باه سبب دي د ښځو دپاره بال صفا وغيره په نرمه طريقه سره لرې کول بهتر دي.

د زيرناف ويغته اخستلو موده: د نامه لاتدي وينستو صفائي اووه ورځو کېږي دننه بهتر ده گني پنځلس ورځې پس اويا څلويښت ورځې دي د دې څخه روسته کولو کېږي کراهت دي قوله: تَقْلِيمُ الْأُظْفَارِ:

د نوکونو کټ کولو مستعبه طريقه: نوکونه پرې کول سنت دي ددې مستحب طريقه داسې ده چه د ښي لاس د شهادت د گوټې نه شروع کړي په غټه گوته باندې ختم کړي او بيا د گس لاس د کچې گوټې نه واخله په غټه گوته باندې ختم کړي په خپو کېږي دا طريقه ده چه د ښي خپې د کچې گوټې نه دي شروع کړي د گسې خپې په غټه گوته دي ختم کړي. نور تفصيل د تسهيلات په اول جلد کېږي تير شوې دي

قوله: تَتْفُّ الْأَرْبِطِ:

د توخونو ويغته اخستل: تتف د بيخه راويستو اوراغونډولو په معنى کېږي دې د ترخ د وينستو اخستو ته وائي. په گوټو کېږي نيولوسره دا وينسته راويستل ښه وي که چاره پرې رابښکلي شوه نو د وينستو ځنگل به جوړشي خوله جمع کيدوسره به ترخ نه بدبوني راوچتيږي.

د ترڅو ويغته د اغستو موده: په هغه كېنې دې تنف وي گنې په شلو ورځو كېنې او يا په څلويښتو ورځو كېنې دې وي زيات پريځودل مكروه دې تفصيل تير شوې دې.
تعارض: په زير بحث حديث كېنې د پنځو خصلتونو ذكر دې خو په باب السواك كېنې د لسو خصلاتو بيان دې دا تعارض دې؟

د تعارض جواب: د يوڅو اهم خصلاتو بيان د موقع او محل مطابق كړې شوې دې څه حصر مقصود نه دې. نه هلته په لسو كېنې حصر مقصود دې بلكه د لسو نه زيات خصلات هم دي او نه دلته په پنځو كېنې حصر مقصود دې څومره چه بيان كړې شو هغه اهم خصلات په خپل ځاني باندې دي. دې نه علاوه هم دي د كوم ذكر چه ضروري او نه گنرلې شو لهدا هيڅ تعارض نشته دې

[۳۳۳] د بيري او بدولو حكم

۳۳۳- [۳] (۱) وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [۲] «عَاذُوا الْمَلَائِكَةَ: [۳] أَوْفَرُوا اللَّيْحَى، وَأَخْفُوا الثَّوَابَ» [۴]. وَفِي رِوَايَةٍ: «أَنْهَكُوا الثَّوَابَ، وَأَعْفُوا اللَّيْحَى» [۵]. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

ترجمه: ۱ او حضرت ابن عمر رضي الله عنهما وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل ۲ د اهل شرك خلاف كوي اي معني هغوی بيري لنه وي او بریت اوږده كوي نو تاسو په دي طور د هغوی نه ځان ممتاز ساتئ. ۳ چې تاسو بيري اوږدوي او بریت سپكوي (بيري كوي يي) ۴ او په يو روايت كې داسې دي چې تاسو بریت ډير سپكوي او بيري پريږدئ (بخاري مسلم)
حل الثقات: ۱ اوفرو: د وفرنې دې زياتول، ۲ اللحي: د لحيه جمع ده د زامې هډوكي ته واني دلته ترې بيره مراد ده ۳ اخفا: كم كړئ، ۴ الثواب: بریت، د شونډو د پاسه ويښته، ۵ انهكوا: كم كړئ، ۶ اعفوا: معاف كړئ يعنې پريږدئ

تسهيلات:

قوله: أَوْفَرُوا اللَّيْحَى:

د بيري د ساتلو وجوب: بيره ساتل واجب دی دې ته سنت ځكه واني چه د سنت نه ثابتې او مسنون طريقه ده پاو باندې يولاكه انبياء كرام او يونيم لاکه صحابه كرامو كېنې يوه بيره نه ده خړولې د بيري لويولو دپاره "اوفرو" صيغه هم استعمال كړې شوې ده كوم چه د وفرنې دې اوږد زياتولو په معنی كېنې دې ددې دپاره د "اعفوا" صيغه هم استعمال كړې

(۱) اخرجه البخاري في كتاب اللباس / باب إعفاء اللحى (رقم- ۵۸۹۳) ومسلم في كتاب الطهارة / باب خصال الفطرة (رقم- ۵۲ - ۲۵۹) وابوداود في كتاب الترجل / باب في أخذ (رقم- ۴۱۹۹) والترمذي في كتاب المناقب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب مناقب جعفر بن أبي طالب أخى على رضى الله عنه (رقم- ۳۷۶۳) والنسائي في كتاب الزينة / باب إعفاء الشوارب، وإعفاء اللحية (رقم- ۵۲۲۶) واحد في السند: ۵۲/۲

شوي دې. يعنی پيره معاف کړئ دا هم داسې پريږدئ چې ښه لويه شي.
پيرې د اوږدولو مقدار: د پيرې لويولو حکم په احاديثو کې مذكور دې ددې څه حد نشته دې البته علماؤ ليکلي دي چې که دسړي مخ وړوکي وي او پيره دومره اوږده اولويه شي چې متقي او پرهيزگار صلحاء او علماء دا مناسب نه گڼي. نو د مخ په مناسبت پيره د اطرافو نه اوږد اوږدوالی نه کمول جائز دی. د کمولو آخری حد د حضرت ابن عمر رضي الله عنهما نقل دې چې یو قبضه يعنی موتی پورې کمولې شي دې نه کمول جائز نه دی او د فقهائو په دې باندې اتفاق دې. د دين خبره هم ددې حده پورې ده باقي د عقل خبره ده چې د هر عقل مند خپل خپل عقل دې هغه دين نه دې. د دې تفصيل د تسهيلات په اول جلد کې تير شوي دي
 بهر حال د زير بحث حديث د اتعليم دې چې پيره اوږدول او بریت کت کول د مؤمن مسلمان کار دې کوم چې د رحمان قانون دې او پيره پرې کول او بریت اوږدول د کافراو مشرک کار دې کوم چې د شيطان قانون دې.

[۳۳۳] د فطرتی څيزونو د کت کولو زياته موده

۳۳۳- [۳] (۱) وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «وَقَدْ لَنَّا فِي قُبْصِ الشَّارِبِ ۖ وَتَقْلِيمِ الْأَطْفَالِ ۖ وَتَنْتِيفِ الْأُطْبُحِ ۖ وَحُلِيِّ الْعَانَةِ ۖ أَنْ لَا تَتْرُكَ أَكْثَرِينَ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: ۱) او حضرت انس رضي الله عنه وايي ۱) چې زمونږ د پاره موده مقرر شوي ده، د بریت تراشو، ۲) د نوکانو د کت کولو، ۳) د بغل د ويښتانو د صفا کولو، ۴) او زير ناف اتر نامه لاندې، د ويښتانو د خرښلو باره کې ۵) هغه دا ده چې مونږ هغه د څلويښتو ورځو نه زيات پرې نه ږدو (مسلم)
حل اللغات: ددې حديث مشکل الفاظ ددې څخه وړاندې د حديث نمبر (۴۴۲)، په حل اللغات کې تير شو.

تسهيلات:

نوله: أَنْ لَا تَتْرُكَ أَكْثَرِينَ

ددې روايت څخه دغه مفهوم کيږي چې د صفائی د اتول کارونه په څلويښتو ورځو کې دننه پوره کول پکار دی ددې نه زياتې مودې پورې پريخودل د گناه سبب دي
د څلويښتو ورځو هغه کومه موده کېږي د مذکورې څيزونو صفا کول: خو په نورو روايتونو کې څه نور تفصيل هم ذکر دې د حضرت ابن عمر رضي الله عنهما نه يو روايت نقل دې چې په نبی کریم به نوکونه او سنت په هره جمع کت کول د نامه لاندې ويښته به ئی په شلو

(۱) اخرجه مسلم في كتاب الطهارة / باب خصال الفطرة (رقم- ۵۱ - ۲۵۸) والترمذي في كتاب الأدب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب في التوقيت في تقليم الأظفار وأخذ الشارب (رقم- ۲۷۵۹) والنسائي في كتاب الطهارة / باب التوقيت في ذلك (رقم- ۱۴) وابن ماجه في كتاب الطهارة وسننها باب الفطرة (رقم- ۲۹۵) واحمد في المسند: ۲۵۰/۳

ورخو کنبې صفا کول او د ترخ وینسته به ئی څلوښت ورځې پس صفا کول.
تعليقي قول: د فقې په یو کتاب قنیه کنبې لیکلی دی چه غوره خبره داده چه د صفائی
 داتول کارونه په هفته کنبې او کړې شی که په هفته کنبې ممکن نه وی نو پنځلس ورځو
 کنبې دې او کړې شی او که په دې باندې عمل اونه کړې شو نو په څلوښت ورځو کنبې دې
 او کړې ددې نه زیاته موده پریخودل به بې عذر گنرلې شی یعنی غوره خو په هفته کنبې
 دی متوسط پنځلس ورځې او آخری حد څلوښت ورځې دی دې نه پس مکروه او وعیدې
 بعضې علماؤ لیکلی دی چه نبی کریم به د ترخونو وینسته او د نامه نه لاندې وینسته په
 څلوښتو ورځو کنبې صفا کول او د بعضې حضراتو د روایت مطابق به ئی په دیرش
 ورځو کنبې صفا کول

د ملا علی قاری رحمه الله تبصره: ملا علی قاری رحمته الله علیه فرمائی د ترخ او نامه لاندې وینسته په
 یوه هفته کنبې نه شی کت کیدې ځکه چه دادومره زړ نه لونیږي. ددې دپاره د دیرشو ورځو
 موده معتدل قول دې د ملا علی قاری رحمته الله علیه دافصله ډیره ښه ده باقی پاتې شو نو کونه او
 بریت نوهغه په هفته کنبې صفا کولې شی.

[٢٣٣] د خضاب لگولو حکم

٢٣٣- [٥] عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [٦] "إِنَّ الْيَهُودَ
 وَالنَّصَارَى لَا يَصْبُغُونَ فَمَا لِقَوْمُهُمْ". مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: [٦] او د حضرت ابوهريره رضي الله عنه نه روایت دي چې نبی کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایيل [٦] یهود او
 عیسایان خضاب نه لگوي، نو تاسو د هغوی برخلاف کوئ (بخاري مسلم)
حل الفات: ① لَا يَصْبُغُونَ: رنگ نه کوی، وینستانو ته رنگ نه ورکوی.

تسهيلات

قوله: إِنَّ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى لَا يَصْبُغُونَ فَمَا لِقَوْمُهُمْ:

د ١٧١ کتاب د مخالفت حکم: یعنی یهود او نصاری به د ډیرې په سپینو وینستو کنبې وسمه
 او د څه قسم رنگ نه لگولو نو تاسو د هغوی په مخالفت کنبې په ډیره کنبې وسمه لگوي

(١) اخرجه البخاری فی کتاب اللباس / باب الغضاب (رقم- ٥٨٩٩) وسلم فی کتاب الأشربة / باب فی مخالفة اليهود فی
 الصبغ (رقم- ٨٠ - ٢١٠٣) و ابو داود فی کتاب الترجل / باب فی تنف الثوب (رقم- ٤٢٠٢) والنسائي فی کتاب
 الزينة / باب الاذن بالغضاب (رقم- ٥٠٧٢) وابن ماجه فی کتاب الطهارة / وسنها باب- الفطرة (رقم- ٢٩٥) واحد فی
 السنن: ٢٤٠/٢

د خضاب په لگولو کښې ۳ مذاهب:

① امام نووی رحمته الله فرمائی چه زمونږ مذهب کښې د سرو او ښخو دواړو دپاره زیر یا سور خضاب لگول مستحب دي ، خضاب سواد حرام دي د اصح قول په بناء باندې. (بذل)
 ② د بذل په حاشیه کښې دی چه د احنافو مذهب هم دا دي صرح به الشامي اذ قال : يستحب للرجل خضاب شعره ولحيته ولو فی غیر حرب، وبسط الاختلاف فی ذلك القاری فی شرح الشامل، وقال حجة من احب ترك الخضاب الحديث المذكور قبل (من شاب شية فی الاسلام الحديث) اهـ

③ د امام احمد رحمته الله هم دا مسلک دي قال الموفق : ويستحب خضاب الشعر بغير السواد. امام احمد رحمته الله فرمائی چه کله زه شيخ مخضوب ته گورم نه په دي باندې خوشحاليږم
د خضاب باره کښې د معایر تعامل: حضرات شيخین ابوبکر او عمر رضي الله عنهما نه خضاب ثابت دي او د علي رضي الله عنه نه ترک خضاب، حافظ فرمائی چه د صحابه کرامو رضي الله عنهم يو جماعت خضاب اختيار کړي دي او يو جماعت ترک خضاب،

تطبیقي قول: د دي ترمینځه طبری رحمته الله تطبیق داسې کړې دي چه د چا دپاره چه څه مناسب اولحق وه هغه هم هغه شان اوکړل. د بعضو سپین وینسته په کتلو کښې بدې ښکاره کیدل او د بعضو غیر شنیع،

د خضاب الفضیلت: حافظ فرمائی : لكن الخضاب مطلقا اولی لان فيه امثال الامر فی مخالفة اهل الكتاب، وفيه صيانة الشعر عن تعلق الغبار وغيره، ورائدي فرمائی. مگر داچه د ښهر دخلقو عادت د ترک خضاب وی ځکه چه په دي صورت کښې چه کوم سړي خضاب کوی هغه به په مقام د شهرت کښې وی په دي وجه دي صورت کښې د هغه په حق کښې به ترک خضاب اولی وی
د تور رنگ مخه معانعت: د ټولو نه مخکښې په دي خبره باندې پوهیدل پکار دی چه نبی کریم د اصباغ، رنگ او وسمې په حوالې سره د نکریزو د یریزات ترغیب ورکړې دي د زیر رنگ ئی هم اجازت ورکړې دي خود تور رنگ نه ئی په سختی سره معانعت کړې دي دي پسي حدیث کښې "واجتناب السواد" جمله موجود ده کومه چه امام مسلم نقل کړې ده. کوم سړي چه د مسلم روایت ته موضوعی وائی هغه په غلطه دي ځکه چه د بخاری او مسلم شریف د احادیثو په صحت باندې د امت اجماع شوي ده. امام احمد بن حنبل رحمته الله په خپل سند کښې د احادیث نقل کړي دي "غیر الشب ولا تقربوا السوا" (رواه احمد)،

د وینستوپه رنگ کولو کښې اقوال: ① ملا علی قاری رحمته الله په حواله د نووی رحمته الله نقل کړی دی چه د وسمې باره کښې یوڅو اقوال دی صحیح قول دا دي چه په وینستو کښې هر قسم رنگ او وسمه کول مستحب دی که هغه سړي اوکړی او که ښځه ئی اوکړی البته د تور رنگ

خضاب او وسمه حرام ده

① امام محمد رحمته الله په خپل موطا کښې داسې لیکي "لا نرى بالخصاب بالوسمة والحناء والصفرة بأساً وان تركه أبغض فلا بأس به كل ذلك حسن"

یعنی امام محمد رحمته الله په موطا کښې فرماني مونږ د وسمې نکړیزو اوزیرنگ باندې ویسته خضاب کولو باندې څه پرواه نه لرو او که ویسته نې سپین پریخودل نوهم څه بده نه ده دا دواړه عملونه ښه دي. (ناجانز نه دی)

② په شرح شرعة الاسلام کښې لیکلی دی چې: "الخصاب سنة ثبت قولاً وفعلاً أما قولاً فلحديث أبي هريرة السابق. وأما فعلاً فلما قال ابن عمر ان النبي ﷺ كان يصفر لحيته بالورس والزعفران"

یعنی په شرعة الاسلام کښې دی چې د خضاب لگولو سنتیت قولاً او فعلاً ثابت دي. قولاً خود ابوهریره رضی الله عنه په سابقه حدیث سره ثابت دي او فعلاً دابن عمر رضی الله عنهما په روایت سره ثابت دی چې نبی علیه السلام به خپله ږیره مبارکه په ورس اوزعفرانو سره رنگوله

③ "وفي جميع الفتاوى اختلفت الرواية في أن النبي ﷺ هل فعل الخضاب في عمره؟ والأصح أنه لم يفعل الخضاب في لحيته لعدم الحاجة اليه وأما خضاب رأسه بالحناء فهو مشهور وقيل كان فعله غير مرة للدغم الصداع والحرقلة وبقية ما ورد في الاحتضاب من الأحاديث "منها" "اختضبو بالحناء فإنه يزيد في شأبكم وجمالكم ونكاحكم" (رواه البزار)

ینی په مجمع الفتاوی کښې دی چې په دې باره کښې روایات مختلف دی چې نبی علیه السلام په خپل عمر کښې خضاب لگولی دی؟ نوصحیح خبره دا ده چې نبی علیه السلام ږیره به خضابو سره نه ده رنگ کړې ځکه چې دې ته څه حاجت نه وو پېښ شوي (د نبی علیه السلام په ږیره کښې سپین ویسته نه وو) اود سرو ویسته په خضاب سره رنگول نوډا مشهور دی. اودا هم ونیلې شوی دی چې نبی علیه السلام ډیر کرته د سردردی اوگرموالی د لرې کولو دپاره د خضابو استعمال کړې دي صاحب دمجمع الفتاوی فرماني، اوزه دا وایم چې ددې خبرې تائید په هغه احادیثو سره کیږي په کومو کښې چې د خضاب لگولو ثبوت دې په هغه احادیثو کښې دا حدیث هم دي چې نبی علیه السلام فرمانيلی دی تاسو په نکړیزو سره خضاب لگوي ځکه چې دا ستاسو په ځوانی، ښائست او د نکاح په مواقعو کښې زیادت پیدا کوي "ومنہا، اختضبو والفرقوا وخالقوا لیهود" (رواه ابن عدی)

په دغه احادیثو کښې دا حدیث هم دي چې نبی علیه السلام فرمانيلی دی تاسو خضاب استعمالوئ او ویسته اوږده کوي اود یهودیانو مخالفت کوي

قال الغزالي في الإحياء الخضاب بالسواد غضاب الكفار وقال أول من غضب بالسواد فرعون لعنه الله. (مرقات)

امام غزالي رحمه الله په احياء علوم الدين کښې فرمانيلی دی د تور رنگ سره خضاب د کافرانو خضاب دي. اودا ونیلې شوی دی چې د ټولو څخه اول چې تور خضاب استعمال کړی دی نو هغه فرعون وو. لعنه الله

وعن ابن الدرداء رفعه قال عليه السلام من خضب بالسواد سود الله وجهه يوم القيامة. (رواه الطبراني)
 د ابن الدرداء خخه مرفوع روایت دې چې نبی علیه السلام فرمائی دی چا چې تور خضاب
 اولگولو نو الله تعالی به د قیامت په ورځ د هغه مخ تور کړی.
 ددې ټولو روایتونونه دا ثابتول مقصود دی چه په اسلام کښې خضاب کول جائز
 اوستحب دی البته د تور رنگ خضاب منع دې.

اشکال: اوس دلته سوال دایدا کیږی چه کله خضاب کول دومره ضروری دی اود یهودو د
 مخالفت ذریعه ده نودې نه داثابت شو چه د خضاب نه بغیر سپینه ږیره سپینه پریخودل منع
 دی حالتهکه زیات مسلمانان رنگ نه کوی بلکه په طبعی حالت باندې وینسته سپین ساتی.
د اشکال جواب: د حدیث مطلب دادې چه یهودیان هیڅ قسم رنگ اووسمه جائز نه گنړی
 تاسو خضاب اووسمه ناجائز مه گنړئ. د یهودو مخالفت کولوسره د جائز کیدو عقیده
 لرنی نوچه بیا خضاب اوکړنی نو هم جائز اوښه دی اوچه خضاب نه کوئی بلکه ږیره په خپل
 طبعی حالت پریږدنی داهم جائز اوښه دی. لکه چه د امام محمد رحمته الله علیه فتوی ده دې نه
 مخکښې لیکلې شوې ده چه "وان ترکہ ایضاً فلا بأس به".

د تورې وسمنې حکم: د ائمه احناف په نیز مکروه تحریمی دی اود شوافع په نیز مطلق حرام
 دی.

د تورې وسمنې د حرمت دوه وجوهات: ① د شریعت په نظر کښې ددې حرمت اصل منشاء
 داده چه په ځوان او بوډا کښې التباس رانه شی اوڅوک چاته د هوکه ورنه کړې شی څکه چه
 بوډا به د ډیر عمر سرې وی لیکن د خضاب د وجې به خپل ځان ځوان ښکاره کوی دا
 د هوکه چونکه صرف په تورې وسمنې سره کیږی په دې وجه دا منع کړې شو. د نورو رنگونو
 نه هر سرې پوهیدې شی چه بوډا دې په دې وجه نی نکریزې لگولې دی نوالتباس به نه راځی.

② په توره وسمه کښې تغیر خلق الله هم دې. بهر حال د هغه سړی باره کښې په احادیثو
 کښې سخت وعید دې څوک چه توره وسمه استعمالوی.

د بعضې گناو د پاره د تورې وسمنې د استعمال جواز: ① د مجاهد د پاره گنجائش شته دې
 د پاره چه په دینمن باندې رغب وی

② د داسې سړی د پاره د چا واده چه ځوانې جینتی سره شوې وی او هغه د خپلې ښځې د
 وجهې داسې کوی نویا وجود د خلاف اولی جائز دې.

③ یوسرې په داسې علاقه کښې اوسیدې چه هلته د هغه سړی نه سخت نفرت کیږی څوک
 چه توره وسمه استعمال نه کړی. ددې مجبورو د وجهې په درجه د مجبورنی توره وسمه
 استعمالول مجبوری ده گنی توره وسمه کول چرته ضروری ده چه کله دې ملا تیتیه شی
 نولوي په وسمنې سره به ښه شی؟

[٢٢٣٣] د ابوبكر د پلار د كيري د خضاب كولو حكم

٢٢٣٣- [١٦] (١) وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «أَتَى أَبِي ثِقَافَةَ يَوْمَ فَتَحَ مَكَّةَ [٢] وَرَأَسَهُ وَلِحْيَتَهُ كَالثَّقَامَةِ يَاسًا [٣] فَقَالَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "غَيِّرُوا هَذَا بَشْرًا" [٤] وَاجْتَنِبُوا السَّوَادَ» [٥]. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: [١] او حضرت جابر رضي الله عنه وايي [٢] چې د حضرت ابوبكر صديق رضي الله عنه پلار ابوقحافه رضي الله عنه د مكې د فتحې په ورځ راوستل شو او په هغه ورځ هغه اسلام قبول كړ او [٣] د هغه د سر او ږيري وينستان ثغامه وو ايښي بالكل سپين وو [٤] نبي كريم صلي الله عليه وسلم ورته وفرمايل چې د دې وينستانو سپينوالي د يو شي په ذريعه بدل كړئ [٥] ليكن د تور رنگ نه پرهيز كړئ. يعنې تور خضاب مه استعمالوئ: (مسلم)

حل الثقات: ① الثَّقَامَةُ: د سپينو گلونو والا بوټي دې هغې سره تشبيه ده چې د دوی ږيره داسې سپينه شوې وه ② غَيِّرُوا: بدل كړئ.

تسهيلات:

قوله: غَيِّرُوا هَذَا بَشْرًا، وَاجْتَنِبُوا السَّوَادَ:

د حديث پي منظر: د حضرت ابوبكر رضي الله عنه د پلار نوم عثمان دې ابوقحافه دهغوی كښت وو دفتح مكه په موقع باندې د ډير بوداوالی په عمر كښې مشرف باسلام شو. كله چه نبي كريم له راوستلې شو نو د سراو ږيري وينسته ئی د ثغامة گل په شان تك سپينوالی د وجهې پرقيدل نبي كريم اوفرمايل په دې باندې وسمه اولگوئ خو د تورې وسمې خان ساتی معلومه شوه چه توره وسمه استعمالول مكروه تحريمی يا حرام دی.

[٤٤٢٥] د سر په ويختو كښي د لارې جوړول

٢٢٣٥- [٤٧] (١) وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يُحِبُّ مُوَافَقَةَ أَهْلِ الْكِتَابِ [٢] فِيمَا لَمْ يَمُزِّ فِيهِ [٣] وَكَانَ أَهْلُ الْكِتَابِ يَسْتَلُونُ أَشْعَارَهُمْ [٤] وَكَانَ الْمُسْلِمُونَ يَقُولُونَ رُغْوَهُمْ [٥] فَسَدَّلَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - لَأَصِيَّتَهُ [٦] الْمَرْقَرَقَ بِعَدٍّ [٧] مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: [١] او حضرت ابن عباس رضي الله عنه وايي [٢] چې نبي كريم صلي الله عليه وسلم به د اهل كتابو په هغه څه كې موافقت خوښولو. [٣] چې په كومه معامله كې به د الله تعالى تعالى د طرف نه څه حكم نه

(١) اخرجه مسلم في كتاب الأشربة / باب في صبغ الشعر وتغيير الشيب (رقم- ٧٩ - (٢١٠٢) و ابوداود في كتاب الترجل / باب في الخضاب (رقم- ٤٢٠٤) والنسائي في كتاب الزينة / باب الأمر بالخضاب (رقم- ٥٢٤٢) وابن ماجه في كتاب اللباس . باب الخضاب بالسواد (رقم- ٣٦٢٤)

(٢) اخرجه البخاري في كتاب اللباس / باب الفرق (رقم- ٥٩١٧) ومسلم في كتاب الفضائل / باب في سدل النبي صلى الله عليه وسلم شعره وفرقه (رقم- ٩٠ - (٢٣٣٦) ومسلم في كتاب الأشربة / باب كراهة الفرع (رقم- ١١٣ - (٢١٢٠) و ابوداود في كتاب الترجل / باب ما جاء في الفرق (رقم- ٤١٨٨) والنسائي في كتاب الزينة / باب فرق الشعر (رقم- ٥٢٣٨) وابن ماجه في كتاب اللباس . باب اتخاذ الجمه والذوائب (رقم- ٣٦٣٢)

و و شوې، [٤] اهل كتابو به د خپل سر وښتان دغه شان پريخودل [يعنى هغوى به كړښه ولاړه، نه ويستله، بلكي خپل وښتان به يې دغه شان پراته پريخودل]، [٥] او مشركينو به په خپلو سرونو كې كړښه ويستل، [٦] نو نبى كريم ﷺ به اد اهل كتابو د طريقي مطابق د خپل تندي وښتان دغه شان پريخودل [٧] بيا وروسته يې كړښه وويستله (بخاري مسلم) **هل اللعان:** ① **يَسْأَلُونَ:** رازوپند به نې ساتل، ② **يَقْرَأُونَ:** منځ كښې به نې كړښه ويستله. ③ **ثَابِتَةً:** دخپل تندي

تسهيلات:

قوله: مُوَافَقَةُ أَهْلِ الْكِتَابِ:

ه نبى عليه السلام رجعتان: چونكه اهل كتاب سره آسمانى كتاب او آسمانى مذهب وو په دې وجه چه تركومې به په نبى كريم باندې د شريعت محمديه مطابق څه حكم نه نازلیدو نبى كريم به د اهل كتاب طور طريقي ته د اهل مكه د مشركينو په طور طريقه باندې ترجيح وركوله اهل مكه سره د حضرت ابراهيم عليه السلام څه معمولى شان آثار وو هم د دغه قاعدې مطابق نبى كريم د سدل او فرق په معامله كښې اول د اهل كتاب د سدل طريقي ته ترجيح وركړه بيا په وحى سره معلومه شوه چه د حضرت ابراهيم عليه السلام طريقه د سدل نه بلكه د فرق ولاړې ويستلو وه

قوله: وَكَانَ أَهْلُ الْكِتَابِ يَسْأَلُونَ أَشْعَارَهُمْ:

سدل او فرق تعريف: د سر د وښتو په څلورو واړو اطرافو كښې د رازوپندولو نوم سدل دې چې د سروښته په دوو حصو كښې تقسيم كړې شى اود سر د ويختو په مينځ كښې بنط او گس طرف ته لار اويستلې شى نودې ته فرق،، وائى رسول الله ﷺ اول سدل اختيار كړو بياني د يهوديانو طريقه پريخوده

د يهوديانوسره د مخالفت يو نحو والعان: ① نبى عليه السلام اول نى سدل او كړو بياني مخالفت كولو سره فرق اختيار كړو

① اول نى د عاشوره روژه اوساتله بياني ورسره يوه د ملاوولو حكم وركړو

② اول نى وښته سپين پريخوده بياني د خضاب حكم وركړو

③ اول نى حائضه ښځې نه بالكل بائيكاټ او كړو بياني د جماع نه علاوه د اختلاط حكم وركړو

④ اول نى بيت المقدس طرف ته مونځ او كړو بيا نى مخالفت كولو سره بيت الله شريف طرف ته كول شروع كړو.

⑤ اول نى د جنازې ډپاره د اودريدو حكم وركړو بياني د يهود په مخالفت كښې ترك كړو.

- ⑤ اول نى د هفتې او اتوار د روژو ساتلو نه منع او كړه بيانى د يهودو او د نصارى په مخالفت كېنې روژه ساتل شروع كړه چه د هغوى اختردې نو مونږ به روژه ساتو.
- ⑥ اول نى د جمعي د ورځې د روژې حكم وركړو بيا د جمعي د ورځې روژه منع كړه
- [٣٣٨] د ماشوم د نيم سر د خړيلو ممانعت

٣٣٨-١٨١ (١) وَعَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «سَمِعْتُ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: «قِيلَ لِنَافِعٍ: مَا الْقَرْعُ؟ قَالَ: يُحْلَقُ بَعْضُ رَأْسِ الصَّبِيِّ» [٥] وَتُرِكَ الْبَعْضُ. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ [٦] وَأَلْحَقَ بَعْضُهُمُ التَّغْيِيرَ بِالْحَدِيثِ.

توجه: ① او حضرت نافع د حضرت ابن عمر رضي الله عنهما نه روايت كوي چه هغه اوويل ② چه ما د نبى كريم صلى الله عليه وسلم نه واوريدل چه د قرع نه منع فرمايله ③ د نافع رضي الله عنه نه پوښتنه وشوه چه قرع څه ته وايي ④ هغه اوويل چې قرع دي ته وايي چې د هلك د سر بعضې حصه وخريل شي، ⑤ او بعضې حصه پريخودل شي (بخاري مسلم) ⑥ او بعضې راويانو دا وضاحت د حديث سره يوځاى كړي دي، يعنى د هغه راويانو مطابق د قرع دا معني حضور صلى الله عليه وسلم بيان وفرمايله.

حل اللغات: ① الْقَرْع: "قال النووي القرع حلق بعضى الرأس مطلقاً". د سريعضې ويښته پرې كول اوبعضې پريخودل

تسهيلات:

قوله: يُحْلَقُ بَعْضُ رَأْسِ الصَّبِيِّ، وَتُرِكَ الْبَعْضُ:

د قرع تعريف: يعنى د حديث د راوى نه چاتپوس او كړو چه قرع څه څيز دې نو هغوى په جواب كېنې د قرع تعريف او كړو په دې كېنې راوى قرع ماشوم سره خاص كړې ده. د اقيد په وجه د رواج دې ځكه چه په عام توگه قرع د ماشومانو په ويښتوكېنې كولي شي. گنى د ممانعت په اعتبار سره لكه څنگه چه قرع د ماشومانو دپاره مكروه ده هم دغه شان د ج لويودپاره هم مكروه ده.

د قرع يو غو صو قوله: ① د قرع بې شميره صورتونه دي. بعضې خلق د حج او عمرې په وخت د حلق په غرض سره څلورمه حصه د سر په يوه عمره كېنې پرې كوى بيا په دويم ځل او دريم ځل داسې كوى څه ويښته پرې كوى اوڅه پريږدى داد قرع مكروه ترين صورت دې.

② بعضې خلق د بدنظر نه د بچ كيدودپاره د ماشومانو په ويښتوكېنې كړينې جوړوي. د

(١) اخبره البخارى فى كتاب اللباس/باب القرع (رقم-٥٩٢٠) ومسلم فى كتاب الاشرع/باب تحريم فعل الواصلة والمستوصلة والواشئة والمستوشمة والنامسة والتنمصة والمتفجعات والمغيرات خلق الله (رقم-١١٩) - (٢١٢٤) وابوداود فى كتاب الترجل/باب فى الذؤابة (رقم-٤١٩٣) والنسائى فى كتاب الزينة/باب ذكر النهى عن أن يحلق بعض شعر الصبي ويترك بعضه (رقم-٥٢٢٩) وابن ماجه فى كتاب اللباس. باب النهى عن القرع (رقم-٣٦٣٧) واحمد فى المسند: ٤/٢

مخکینې نه شاته او د ښی نه گس طرف ته وینسته تراشلوسره کړنې جوړوي داهم بدترین قزع ده

⑦ بعضې خلق دماشومانو د سر وینسته تراشلوسره دتندی نه د پورته کپرې پورې وینسته پریږدی اودې ته چوتنه وانی داهم قزع ده

⑧ دغه شان انگریزی وینسته ساتل هم په قزع کښې راځي لکه فوجی کټ، سدهیرکټ، سنتوش کټ هیپی وغیره وغیره ددې دپار ضابطه داده که د سرتول وینسته برابر پرې کړې شی نو دا قزع نه ده لیکن که بعضې وینسته لونی او بعضې واړه پریخودو سره کټ کولې شی داتول قزع دی کوم چه مکروه دی که لونی کوی نی اوکه واړه کوی نی

⑨ په موجوده زمانه کښې زمونږ په علاقه پېښور وغیره کښې د فوجی کټنگ رواج شروع شوي دي بعضې په کښې بیخي د قزع صورت دي چې نیم سر نې خریلې وی اونیم نې د وینتو سره پریخودې وی خوانان په دې مرض کښې زیات مبتلا دی.

[۴۴۲۷] د ماشوم د بعضې وینتو خریل او د بعضې د پریخودلو ممانعت

۳۳۷۴- (۱۹) (۱) وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - [۱] «أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - رَأَى صَبِيًّا [۲] قَدْ خَلِقَ بَعْضُ رَأْيِهِ وَتَرَكَ بَعْضَهُ [۳] فَتَبَاهُ عَنْ ذَلِكَ [۴] وَقَالَ: "أَخْلَقُوا كَلَّةً وَأَتَرَكُوا كَلَّةً"». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: ① او د حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہما نه روایت دي [۱] چې [یوه ورځ] رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم یو هلك ولیدلو [۲] چې د هغه سر څه خریل شوي وو او څه پریخودل شوي وو، [۳] نو حضور صلی اللہ علیہ وسلم د هلك پرورش کونکي د دې نه منع کړل، [۴] او وي فرمایل چې پوره سرخړوی، یا پوره سر پریږدی (مسلم).

تصحیلات:

نوټ: ددې حدیث وضاحت دې څخه وړاندې حدیث نمبر ۴۴۲۶ په تشریح کښې اوگورئ

[۳۳۷۸] په نوبتې د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم لعنت

۳۳۷۸- (۱۰) (۱) وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: [۱] «لَعَنَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - الْمُخْتَلِئِينَ مِنَ الرِّجَالِ [۲] وَالْمُتَزَجِّلاتِ مِنَ النِّسَاءِ [۳] وَقَالَ: "أَخْرَجُوهُمْ مِنْ يَوْمِكُمْ"». رَوَاهُ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ.

توجه: ① او حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما وایي [۱] چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم په مخنت (یعني په نرېښخي) سرو لعنت ويلي دي، [۲] او په هغه ښځو يي هم لعنت ويلي دي، کومې چې د سرو مشابھت

(۱) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب الرجل /باب فی الذواہ (رقم- ۴۱۹۵) والنسائی فی کتاب الزینة /باب ذکر النہی عن ان یخلق بعض شعر العسی و یرک بعضه (رقم- ۵۰۴۸)

(۲) اخرجه البخاری فی کتاب اللباس /باب إخراج التشہین بالنساء من البیوت (رقم- ۵۸۸۶) والترمذی فی کتاب الأدب عن رسول الله صلی الله علیہ وسلم /باب ما جاء فی التشہیات بالرجال من النساء (رقم- ۲۷۸۵) واحد فی المسند: اخرجه البخاری فی / ۲۲۵

اختياروي، [٢] او حضور ﷺ وفرمايل چي مخشان د خپلو کورونو نه وباسئ، بخاري،
حل اللغات: ① الْمُتَخَيَّنِينَ: ترنځي ② الْمُتَرَجَّلَات: هغه ښځي چه د سرو مشابهت اختياروي

تسهيلات:

قوله: لَعَنَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - الْمُتَخَيَّنِينَ مِنَ الرِّجَالِ:

د مخنت تعريف: مخنت د باب تفعليل نه دې اوبه مجرد کښې د سمع يسمع نه د نر ميدواو:
ماتيدو او خرابيدو په معنی کښې دې.

د کومو خلقو چه حرکات اوسکانات قول اوفعل د ښځوبه شان وي لباس د ښځوبه شان
جوړوي آواز چال چلن کښې د ښځوبه شان انداز لري دامخنت دې. دې ته هجره هم وايي

د مخنت دوه قسمونه: ① يو مخنت خلقي طبعي او پيدائشي وي نوپه دې باندې څه شرعي
بنديز نشته دې هغه قدرتي آفت کښې راگيردې معذوره دې اومجبوره دې

② ليکن که يو ټيک ټاک سړي دې اوهغه په حرکاتو اوسکاناتو کښې د ښځوبه شان د
ژوند طرز اوضاع قطع اختياروي تردې چه جنسي آله بدلوي نو دا مجرم دې اوهه په دې
قسم والا باندې لعنت ليرلې شوې دې. نکريزي لگول د ښځودپاره مسنون دی
اودسرو دپاره د ضرورت نه بغير مکروه دی.

د سرو سره مشابهت اختيارولوکو ښځو باندې لعنت: د مخنت په مقابل کښې په هغه
ښځو باندې هم لعنت کړې شوې دې چه د ژوند په طور طريق او حرکاتو اوسکاناتو او اقوالو
اوافعالو کښې د سرو په شان چال چلن خپلوي او دا خبره ده چه په رانې ورکولو اوبه علم
کښې د سرو په شان مشابهت اختيارولو کښې څه قباح نشته دې

قوله: أَعْرَبُوهُمْ مِنْ يَوْمِكُمْ:

د هيجر اکانود زناکو سره د گډون ممانعت: چونکه دا مخنت د تعلق په اعتبار سره د سرو په
حساب کښې راځي په دې وجه اوفرمانيلې شو چه دوی د کورونونه اوباسني دې دپاره چه
ښځوسره يوځاني پاتې نه شي

[٣٣٨] لعنتي ښځي اوسړي

٣٣٨- (١١) (١) وَعَنْهُ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - [٢] "لَعَنَ اللَّهُ الْمُتَخَيَّنِينَ مِنَ الرِّجَالِ
بِالْبَيْسَاءِ [٣] وَالْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ" "رَوَاهُ الْخَارِجِيُّ.

توجه: [١] او حضرت ابن عباس رضی الله عنهما وايي چې رسول الله ﷺ وفرمايل کوم سړي چې د
ښځو مشابهت اختيار وي، او کومي ښځي چې د سرو مشابهت اختياروي، په هغوی د الله

(١) اخرجه البخاري في كتاب اللباس / باب: المتشبهون بالنساء. والمتشبهات بالرجال (رقم: ٥٨٨٥) والترمذي في كتاب
الادب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء في المتشبهات بالرجال من النساء (رقم: ٢٧٨٤)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (بخاري)

حَلَّ اللِّغَاتِ : ① التَّنْثِيهِينَ : بَنَحُو سِرَهُ مِثَابَهَتْ كُونَكِي سِرِي ، ② التَّنْثِيَهَاتِ : سِرُو سِرَهُ مِثَابَهَتْ كُونَكِي بَنَحِي

تسهيلات: نون: ددي حديث د مضمون تشریح دي څخه وړاندې حديث نمبر (٢٢٢٩) په تشریح کښې تیره شوې ده.

[٢٢٢٠] د انساني وينتو څخه د هالدي اخستلو حرمت

٢٢٢٠- [١٢] ① وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ : ② «لَعَنَ اللَّهُ الْوَاصِلَةَ، ③ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ ④ وَالْوَاشِمَةَ ⑤ وَالْمُسْتَوْشِمَةَ ⑥». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: ① او د حضرت ابن عمر رضي الله عنهما نه روايت دي چې رسول الله ﷺ وفرمايل ② لعنت وينلې دې الله تعالی په هغه بنحو کومې چې په خپلو وينستانو کې د بلې بنخې د وينستانو جوړ ولگوي (خواه که خپله يې ولگوي او که په بلې بنخې يې ولگوي) ③ او کومه بنخه چې د بلې بنخې په وينستانو کې د خپلو وينستانو جوړ لگوي، ④ او کومه بنخه چې خان ته ځالونه وغيره لگوي ⑤ يا بلې بنخې ته يې لگوي (په ستنو وغيره سره) ،په دي ټولو د الله ﷻ لعنت دي! (بخاري مسلم)

حَلَّ اللِّغَاتِ : ① الْوَاصِلَةَ : خپلو وينستانو کښې پردی وينستان لگونکی بنخه ، ② الْمُسْتَوْصِلَةَ : خپلو وينستانو کښې د پردی وينتو لگولو مطالبه کونکې بنخه ، ③ الْوَاشِمَةَ : خپل بدن کښې ځالونه لگونکې بنخه ، ④ الْمُسْتَوْشِمَةَ : د بلې بنخې نه د ځالونه لگولو مطالبه کونکې بنخه.

تسهيلات:

توله: لَعَنَ اللَّهُ الْوَاصِلَةَ:

د واصله په تعريف کښې دوه اقوال: د واصله معنی په حل اللغات کښې شوې ده باقي د حديث مطلب دادې چه يوه بنخه د خپل حسن زياتولو دپاره د بلې بنخې د وينتو کمسني اوچرتبه راواخلي اوخپلو وينتوسره ئي شاملوی دغه بنخې ته واصله وائي اودا کار د لعنت سبب دي. علامه طيبي رحمته الله عليه د واصله مفهوم داسې بيانوی: "الواصله التي تصل شعرها بشعر آخره" (الكشاف: ٢٦٨/٨)

② شيخ عبدالحق رحمه الله په اشعة اللمعات کښې ليکلی دی واصله هغه بنخې ته وائي

(١) أخرجه البخاري في كتاب اللباس / باب الوصل في الشعر (رقم- ٥٩٣٧) ومسلم في كتاب الأشربة / باب تحريم فعل الوصلة والمستوصلة والواشمة والمستوشمة والنامصة والتننصة والتفلجات والغيرات خلق الله (رقم- ١١٩) - (٢١٢٤) وأبو داود في كتاب الترجل / باب في صلة الشعر (رقم- ٤١٦٨) والترمذي في كتاب اللباس عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء في مواصلة الشعر (رقم- ١٧٥٩) وابن ماجه في كتاب النكاح / الوصلة والواشمة (رقم- ١٩٨٧) واحمد في المسند: ٢١/٢

چه خپلو وینستوسره د نورو وینستو لگولو پیوند لگولوسره یوځانی کوی دې د پاره چه دهغي خپل وینسته زیات گنر او اوږده شی ددې تشریح مطابق ښځه یوه ده او د خپلو وینستو د زیاتولو په چکر کښې ده

قوله: وَالْمُتَوَصِّلَةُ:

د مستوصله په مفهوم کښې دوه اقوال: ① دا د باب استعمال نه دې سین اوتاء د طلب د پاره دی یعنی چه کومه ښځه د نورو ښځونه مطالبه کوی چه زما په سر کښې دا وینسته یوځانی کرنی قاله الطیبی. (الکاشف: ۸/۱۲۶۸)

② شیخ عبدالحق رحمه الله لیکلی دی چې مستوصله هغه ښځې ته وائی چه د یوې ښځې نه مطالبه کوی چه زما وینستوسره د نورو وینستو لگولو او پیوند کولوسره یوځانی کره. (اشعة اللمعات: ۳/۶۱۳)

ددې تشریح مطابق ښځه یوه ده او د خپلو وینستو د زیاتولو په چکر کښې ده.

د حرمت وجوها: ① د بل انسان د بدن د جزء نه د شرعی ضابطې نه بغیر فائده او چټول هم دی کوم چه ناجائز دی

② چه په دې کښې تغیر خلق الله هم دې

③ په دې کښې دروغ او د هوکه هم ده.

په وینستو کښې د بل غیزو ځانی کولو په حکم کښې دوه اقوال: که چېرې د انسان وینسته ښځه په خپلو وینستو کښې یوځانی کوی نو دا مطلقاً حرام دی. لیکن که د وینستونه علاوه وړنی یا نور څه تارونه یوځانی کوی نو ددې څه حکم دې؟

① که یوه ښځه د یوځناور وینسته مثلاً د قچر اس د لکنی وینسته په خپلو وینستو کښې شاملوی نو ددې څه حکم دې؟ نو امام مالک رحمه الله او نور اکثر علماء مطلقاً د وینستو یوځانی کولو ناجائز گنرې ځکه چه د حدیث ممانعت عام دې هم دغه راجع دی

② څه علماء په بعضې خاص حالاتو کښې د ځناور وینسته یوځانی کول جائز گرځولی دی نن صبا په بازار کښې د زرگونو جوړ شوی د سر وینسته سره د خول او پوښی ملاوړی ښځې نی اخلی او د لعنت مستحق گرځی.

قوله: الْوَاشِمَةُ:

د واشمه تعریف: وشم د بدن خالونوته وائی. ددې طریقه داده چه ستن یا بل څه تیره څیز بدن کښې ورڅښولې شی چه کله زخمی شی او وینه ترې اوبه پری نو دغه زخم په رانجو یا نیل وغیره اچولوسره د کولې شی کله چه خرمن یوځانی شی زخم تیک شی نولاندې شې ښې او خال ښکاری چه د همیشه د پاره وی. واشمه هغه ښځې ته وائی چه دا عمل پخپله

خپل بدن کښې کوی .

قوله: الْمُتَوَسِّمَةُ:

ه مستوشمه تعریف: مستوشمه هغه ښځې ته وائی چه دا عمل پخپله نه کوی په بل چا باندې کوی د عبارت ترجمه داسې ده "خانله خال لگونکې او بل له خال لگونکې"
په دې کښې تغیر خلق الله دې په دې وجه حرام دی . علماو لیکلی دی که چرې پلټنه ماده د خرمن لاندې خښه پاتې شی نوبیا به په دې سره اودس غسل او مونځ نه صحیح کیږی ځکه چه هغه خانی پلټ پاتې کیږی والله اعلم

[۴۴۱] د الله تعالی په تخلیق کښې بدلون راوستونکو باندې لعنت

۴۴۱- [۱۳] (۱) «وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: لَعَنَ اللَّهُ الْوَائِمَاتِ، وَالْمُتَوَسِّمَاتِ، وَالْمُتَغَلِّجَاتِ لِلْحُسْنِ، (۲) الْمُغْفِرَاتِ خَلْقَ اللَّهِ (۳) فَجَاءَتْهُ أَمْرًا، فَقَالَتْ: (۴) إِنَّهُ بَلَقَنِي أَنْتَ لَعَنْتَ كَيْتَ وَكَيْتَ. (۵) فَقَالَ: مَا لِي لَا أَلْعَنُ مَنْ لَعَنَ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - (۶) وَمَنْ هُوَ؟ كِتَابُ اللَّهِ.

توجه: ۱] او حضرت عبدالله ابن مسعود رضي الله عنه وايي ۲] چه خدای جل جلاله لعنت فرمايلي دي په خال وهونکو ښځو، ۳] يا بل چاته په خال وهونکو ښځو ۴] ځان ته يا بل چاته د مخ نه په وينستان ښځو، ۵] د حُسن د زياتولو د پاره په غاښونه سوهان کونکو ښځو، ۶] په هغه ټولو چې د الله جل جلاله په جوړ شوي څيزونو کې تغیر کوي، خدای جل جلاله لعنت فرمايلي دي ۷] هر کله چې د ابن مسعود رضي الله عنه دا روايت ښځو ته ورسيدلو نو يوه ښځه حضرت ابن مسعود رضي الله عنه ته راغله هغې اوويل ۸] چې ماته دا خبره رارسيدلي ده، چې تاسو په داسې (ښځو) لعنت وايئ، ۹] ابن مسعود رضي الله عنه وفرمايل زما د پاره څه بنديز دي چې زه په داسې لعنت ونه وایم په چا چې رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم لعنت ويلي دي، ۱۰] او څوک چې په کتاب الله کې ملعونه گرځول شويدي.

حل اللغات: ۱] الْمُتَوَسِّمَاتِ: د مخ نه د وينتو ويستلو مطالبه کونکې ښځه، ۲] الْمُغْفِرَاتِ: غاښونه تراشونکې او نرۍ کونکې ښځه، ۳] خَلْقَ اللَّهِ: د الله تعالی پيدا کړی څيزونه.

۱] فَقَالَتْ: لَقَدْ قَرَأْتُ مَا بَيْنَ الْوُحْيَيْنِ (۲) فَمَا وَجَدْتُ فِيهِ مَا تَقُولُ. (۳) قَالَ: لَبَنَ كُنْتُ قَرَأْتِهِ لَقَدْ وَجَدْتِيهِ، (۴) أَمَا قَرَأْتِ: «وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا» (الحشر: ۷) [۵] قَالَتْ: بَلَى. (۶) قَالَ: فَإِنَّهُ لَقَدْ تَمَّى عَنْهُ. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

(۱) أخرجه البخاري في كتاب تفسير القرآن لباب {وما آتاكم الرسول فخذوه} [الحشر: ۷] (رقم- ۵۸۸۶) ومسلم في كتاب الأشرطة لباب تحريم فعل الواصلة والمتوصلة والواشعة والسوشمة والنامصة والمتنصصة والمتغلجات والمغفرات خلق الله (رقم- ۱۲۰) - (۲۱۲۵) وابوداود في كتاب الترجل لباب في صلة الشعر (رقم- ۵۱۶۹) وابن ماجه في كتاب النكاح/ الواصلة والواشعة (رقم- ۱۹۸۹) واحمد في المسند: ۱/ ۴۱۵

قوله: [۱] هغې ښځې اوويل ماهم هغه شي ويلي دي څه چې د دوو لوحينو په منځ کې دي
 (يعني ماهم پوره قرآن کریم ويلي دي) [۲] ليکن په هغې کې ما دا خبره کومه چې تاسو وايئ
 (په صريح الفاظو کې) نه ده پيدا کړي، [۳] ابن مسعود رضي الله عنه ورته وفرمايل که تا قرآن کریم
 اېه غور او فکر سره ويلي، نو يقيناً تابه د دې حکم پيدا کړي وي، [۴] آيا تا دا آيت نه دي
 ويلي **مَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا** (يعني څه چې رسول الله ﷺ درکړيدي
 هغه قبول کړئ، او عمل ورباندې وکړئ، او د کوم څيز نه چې منع کړي يې د هغې نه منع
 شئ) [۵] هغې ښځې اوويل چې هو دا آيت خو ما ويلي دي، [۶] ابن مسعود رضي الله عنه ورته وفرمايل
 بس دا هغه شي دي چې حضور ﷺ ځيني منع فرمايلي ده. (بخاري مسلم)
حل اللغات: (۱) اللّٰوْحَتَيْنِ: اي اللّٰوْحَتَيْنِ "د دوو تختو په مينځ کېښې يعني اول نه تر آخره پورې پوره قرآن،

تسهيلات: قوله: وَالْمَنَاصِبَاتِ:

د متممات وضاحت: د مُتَّفَلَّاتٍ په وزن باندې دې په دويم ميم باندې شد دې مناص اي المناس
 نوسی ته وائی دَمَخ نه واره وېسته چه په کومې آله سره راويستې شى هغې ته مناص
 وائی. دغه شان عمل کونکې ښځې ته نامصه وائی دکوم ذکرچه په بل حديث کېښې دې
 دلته دَمَتَمَصه ذکردي هغه داسې ښځه ده چه په نورو باندې داکار کوى يعنى د وينتو
 راويستونکې ښځه.

قوله: الْمُتَفَلِّجَاتِ:

د متفلاجات وضاحت: دادفلاج نه دې د دوو غاښونو په مينځ کېښې فاصله او کهړکنى ته
 وائی په جاهليت کېښې د بئاست زياتولو دپاره به ښځو په سوان سره غاښونه رزول دي
 دپاره چه غاښونه ښه په طريقه شى يا به ئى په مينځ کېښې فاصله کولوسره په غاښونو کېښې
 ځانئ پريخودلو دي دپاره چه بئاسته ښکارى. په دې کېښې چونکه تغيير خلق الله دي په
 دې وجه منع او د لعنت سبب دي "انه" يعنى شان دادې

قوله: "وَمَنْ هُوَ فِي كِتَابِ اللَّهِ، اَي وَمَنْ هُوَ مَلْعُونٌ فِي كِتَابِ اللَّهِ:

د ښځې د مذکوره قول مطلب: د حضرت ابن مسعود رضي الله عنه کلام سره په دغه ښځه باندې
 اشتباه راغله چه په قرآن کېښې چرته ذکر دی په دې وجه ئى اوويل چه ما پوره قرآن داؤل نه
 واخله تر آخره پورې ونيلې دي دا حکم هلته نشته دي؟

[٣٣٣٢] د خال لگولو ممانعت

٣٣٣٢- [١٣] (١) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْعَيْنُ حَقٌّ» [٢] وَتَمْنَى عَنِ الْوُشْمِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

ترجمه: ١ او حضرت ابو هريره رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايل [٢] نظر لگيدل حق دي. [٣] او حضور صلى الله عليه وسلم د خالونو د وهلو نه منع وفرمايله، (بخاري، حل الفتاوى: ١) العين: نظر لگيدل، ٢ الوشم: خال لگول.

تسهيلات:

نوله: العين: حق:

د بدنظر لگيدلو كيفيت: اهل سنت فرماني چه بد نظر يو حقيقت دي داهيخ وهم نه دي د قرآن او حديث د ير نصوص په دي باندې دلالت كوي معتزله ته پخپله وهم شوي دي د بدنظر لگيدو طريقه علماؤ داسې بيان كړې ده چه د عائن او د ناظر قوت واهمه په منظور باندې اثر كوي نوهغه متاثره كيږي يا د عائن او د ناظر د سترگونه باقاعده جراثيم خي اوپه منظور باندې اثر كوي د الله تعالى په مشيت او حكم سره د ناظر په نظر كينې دا اثر پيدا شوي دي.

وشم او بدنظري په يو عائي بيانولو كينې حكمت: په اهل وشم كينې د اكثر خيال داوي چه د وشم د وجهي بدنظر ختميږي. د دې په جواب كينې ئي او فرمائيل چه وشم مه كوئى بد نظر يو حقيقت دي هغه چه كله لگي نو وشم هغه نه شي منع كولي

[٣٣٣٣] د سرد وينستو د راغونډولو حكم

٣٣٣٣- [١٥] (١) وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مُلَبَّدًا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

ترجمه: ١ او حضرت ابن عمر رضي الله عنه وايي [٢] چه ما رسول الله صلى الله عليه وسلم ملبد اېه وينستانو سريښ، (گوند، لگونكي) ليدلي دي. (بخاري، حل الفتاوى: ١) ملبد: د سر په وينستو باندې سريښ وغيره لگول.

تسهيلات: نوله: ملبد:

د مذكوره لفظ وضاحت: د دې مطلب دادې چه حضرت ابن عمر رضي الله عنه فرماني چه نبی كريم د

(١) اخرجه البخارى فى كتاب الطب/باب: العين حق (رقم- ٥٧٤٠) ومسلم فى كتاب السلام/باب: الطب والمرض والرقى (رقم- ٤١- ٢١٨٧)

(٢) اخرجه البخارى فى كتاب اللباس/باب: التليد (رقم- ٥٩١٤) ومسلم فى كتاب الحج/باب: التلية وصفها وقتها (رقم- ٢١- ١١٨٤) والنسائي فى كتاب مناسك الحج/باب: التليد عند الإحرام (رقم- ٢٦٨٣) واحمد فى السند: ١٢١/٢

حج به موقع باندې گوڼدو وغيره سره خپل د سر وېښته راغونډ کړی وو چه ما اوليدلو. نبی کریم به د دورو نه دېچ کيدو دپاره داسې کړې وې يابل څه مقصد به ئی وو د احرام په حالت کښې داسې کول جائز دی لیکن وېښته پتول جائز نه دی

[۴۴۴] سرود پاره د زعفرانو د استعمالولو ممانعت

۴۴۴- [۱۶] (۱) وَ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [۲] «مَنْ رَسَّوُلَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَنْ يَتَزَعَّرَ الرَّجُلُ» مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: [۱] او حضرت انس وايي [۲] چې رسول الله ﷺ د دې نه منع فرمايلي ده چې يو سړي اېه خپل بدن يا کپړو زعفران و مړي. (بخاري مسلم)
حل اللغات: [۱] تَزَعَّرَ: چه زعفران اولگوي.

تسهيلات:

توليه: أَنْ يَتَزَعَّرَ الرَّجُلُ:

په بدن يا جامه کښې د زعفرانو د استعمالولو حکم: تزعفر د زعفران نه جوړ شوې دې مطلب دادې چه سړی نه په خپلو کپړو کښې د زعفران خوشبونی استعمالولې شی اونه د زعفران خوشبونی په خپل بدن باندې مېلې شی ځکه چه زعفران مېل ښخوسره مخصوص دی
اشکال: بعضې صحابه کرامو زعفران استعمال کړې دی يا خلوق ئی استعمال کړې دې کوم چه د زعفران دويم نوم دې

دا اشکال دوه جوابونه: [۱] په ډير لږ مقدار کښې به ئی استعمال کړې وی ممانعت د کثير مقدار دې.

[۲] کيدې شی هغه د ممانعت نه دمخکښې وخت واقعه وی.

[۴۴۵] د زعفرانو د خوشبو د استعمالولو حکم

۴۴۵- [۱۷] (۱) «وَعَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: [۲] كُنْتُ أَطِيبُ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بِأَطِيبٍ مَا تُحِبُّ [۳] حَتَّى أَجِدَ وَبِيحَ الطِّيبِ فِي رَأْسِهِ وَلَحْيَتَيْهِ» مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

(۱) اخرجه البخاري في كتاب اللباس/باب النهي عن التزعفر للرجال (رقم- ۵۸۴۶) ومسلم في كتاب الأشربة/باب النهي عن التزعفر للرجال (رقم- ۷۷ - ۲۱۰۱) وابوداود في كتاب الترجل/باب في الطلوق للرجال (رقم- ۱۷۷۹) والترمذي في كتاب صفة القبامة والرفائق والورع عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب (رقم- ۲۵۱۵) كتاب الزينة/باب التزعفر (رقم- ۵۲۵۶)

(۲) اخرجه البخاري في كتاب اللباس/باب الطيب في الرأس واللحية (رقم- ۵۹۲۳) ومسلم في كتاب الحج/باب الطيب للمحرم عند الإحرام (رقم- ۳۸ - ۱۱۸۹) وابوداود في كتاب المناسك/باب الطيب عند الإحرام (رقم- ۱۷۴۵) والترمذي في كتاب الحج عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في الطيب عند الإحلال قبل الزيارة (رقم- ۹۱۷) والنسائي في كتاب مناسك الحج/باب إباحة الطيب عند الإحرام (رقم- ۲۶۹۰) وابن ماجه في كتاب المناسك/باب الطيب عند الإحرام (رقم- ۲۹۲۶) واحمد في المسند: ۱۸۶/۶

توجه: ۱) او بي بي عائشه رضی اللہ عنہا فرمائي ۲) ما سره چې به کومه بهترينه خوشبو وه نو مابه هغه رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم پورې لگوله ۳) تر دي چې د هغه خوشبو روتی به ماته د حضور صلی اللہ علیہ وسلم په سر او پيرې کې په نظر راتلو. (بخاري مسلم)
حل الفتا: ۱) ښه: غوړوالې، چمک

تسهيلات:

قوله: حَتَّى أَجِدَ وَبِهِ مَسَّ الطِّيبِ فِي رَأْسِي وَبِحَيْثِي:

د سرو دپاره په مخ باندې د خوشبو لگولو حکم: په حديث الباب کښې د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم په سر مبارک او پيرې مبارک باندې د خوشبو لگولو ذکر دې او په مخ مبارک باندې د خوشبو لگولو ذکر نشته، ځکه په مخ باندې خوشبو لگول د ښځو سره خاص دي نو ددې وجهې نه سړی نې تشبه بالنساء په وجه منع کړې شوي دي.

اشکال: د يو حديث د ظاهر نه دا معلومېږي چه سرو دپاره داسې خوشبو استعمالول جائز دي چه د کوم رنگ ظاهر نه وي ليکن د مذکور حديث نه دا معلومېږي چه نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم له به چه کومه خوشبو لگولې کيدله نو د هغې رنگ به ظاهر وو ځکه چه د هغې خوشبو چمک به د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم په سر او پيره مبارک کښې ځکاره کيدلو؟

دا اشکال دوه جوايونه: ۱) په کوم حديث کښې چه سرو لره د رنگ دار خوشبو لگولو نه منع راغلی ده نو دهغې نه مراد هغه خوشبو ده، د کوم په ظاهریدو سره چه د ذيب وزينت نمائش کيږي لکه سور او زير رنگ وغيره او کوم رنگ چه داسې نه وي لکه د مشک، عنبر وغيره رنگ نو داسې خوشبو استعمالول جائز دی.

۲) په حديث کښې د چمک ذکر دې او دا چمک د خوشبو د رنگ نه وو بلکه صرف چمک وو او چمک خو د اوبو هم محسوس کيدې شي.

[۳۳۳] د خوشبوداره لرگي د لوگي استعمالول

۳۳۳- [۱۸] (۱) وَعَنْ ثَائِفٍ، قَالَ: «كَانَ ابْنُ عُمَرَ إِذَا اسْتَجْمَرَ بِالْأَوْغَرِ مَطْرَأَةً (۲) وَبِكَافُورٍ يَطْرَحُهُ مَعَ الْأَثْوَى (۳) قَالَ: هَكَذَا كَانَ يَسْتَجِيرُ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: ۱) او حضرت نافع رضی اللہ عنہ وايي ۲) چې حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہما چې به د خوشبو لوگي اخستو، ۳) نو يواځې د عود ايو قسم لرگي چې د سوزولو نه پس يې خوشبو شروع کيږي، لوگي به يې اخستلو چې په هغه کې مشک وغيره مخلوط نه وو، ۴) او (کله) د کافورو لوگي به يې اخستو، چې هغه د عود د لرگي سره (يعني دواړه يو ځاي کولو سره به يې په اور کې)

(۱) اخرجه مسلم في باب استعمال المسك وانه اطيب الطيب وكراهة رد الريحان والطيب (رقم- ۲۱) - (۲۲۵۴) والنسائي في كتاب الزينة/باب البخور (رقم- ۵۱۳۵)

اجول، [٥] او حضرت ابن عمر رضي الله عنهما وفرمايل چې رسول الله ﷺ به هم دغه شان لوگي اخستلو، اچي کله خو به يي يواځي د عود لوگي اخستلو، او کله د کافورو او کله به يي دواړه مخلوط کولو سره لوگي اخستو. (مسلم)

حل الکفایت: ① استغفر: په انگيښتي کښي خوشبوني اچولو سره دهغي لوگي کول. ② التوبة: اي وهی عود بتضره. يعنی الوه عودته وائي. عود يو لرگي دې چه سيزلو سره خوشبودار لوگي کوي. ③ غَيْرُ مُطَرَّأٍ: بغير د گډون نه، بغير د مخلوط کولونه. ④ کافور: کافور (يو قسم خوشبوني). ⑤ يَطْرَحُهُ: غورزول به نې، گډوډ کول به نې.

تسهيلات:

قوله: اسْتَغْفِرَ الْتُوبَةَ غَيْرُ مُطَرَّأٍ:

د التوبة وضاحت: الوه عودته وائي. عود يو اعلى قسم لرگي دې د کوم په سيزلو سره چه خوشبوني حاصلولې شي. په حرمين شريفين کښي په مجمع کښي يا کله په مطاف کښي دننه عرب خلق عودسيزي خلق په منډه منډه خوشبوني حاصلوي دې ته "اکثر" هم وائي نن صبا جماتونو کښي اگريښتي لگولې شي.

قوله: غَيْرُ مُطَرَّأٍ:

د عود استعمالولو دوه طريقې: ① يعنی عود به کله مشک او عنبر نه بغير سوزولې شو. ② کله دې سره کافور يوځاني کولو سره گډوډ سيزلې شو. يعنی يوځل به نې يوازې د عود لوگي اخستلو په دويم ځل کافور وغيره مشک او عنبر يوځاني کولو سره گډوډ لوگي اخستلو.

الفصل الثاني

[٣٣٤] د بريتود کتب کولو مسنونيت

٣٣٤- (١٩) [١] وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: [٢] «كَانَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُصُّ، أَوْ يَأْخُذُ مِنْ شَاوِيهِ [٣] وَكَانَ إِبْرَاهِيمُ خَلِيلُ الرَّحْمَنِ - صَلَوَاتُ الرَّحْمَنِ عَلَيْهِ - يَقْعُلُهُ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

توجه: ① حضرت ابن عباس رضي الله عنهما وايي ② چې رسول الله ﷺ به د خپلو شونډو وښتان کمول يا اخستل، ③ او حضرت ابراهيم عليه السلام چې د الله ﷻ دوست وو، هغه به هم داسې کول، اي يعنی هغه به هم د خپلو شونډو وښتان تراشل. (ترمذي)

حل الکفایت: ① يَقُصُّ: کمول او اخستل به نې،

قوله: **يَهُصُّ**، **أَوْ يَأْخُذُ مِنْ شَارِيهِ**:

ه **بریتو کت گول**: مطلب دا دې چه بریتي بلکل کمول یو داسی قدیم سنت دې کوم چه د حضرت ابراهیم علیه السلام او د نورو انبیاء کرامو معمول هم وو او مخکې د لفظ "فطرة" په وضاحت کښې ددې ذکر تیر شو.

اشکال: او پاتی شوه دا خبره چه بریتي کمول د نورو انبیاء کرامو سنت دې نو دلته نی صرف د حضرت ابراهیم علیه السلام ذکر ولې وکړو؟

د اشکال جواب: نو ددې تخصیص وجه د حضرت ابراهیم علیه السلام د مخصوص عظمت او د جلالت اظهار دې، یا دا چه ددې سنت ابتداء د حضرت ابراهیم علیه السلام نه شوي ده، وغیره

[۴۳۸] **د بریتوپه نه کت کولو وعید**

۴۳۸- [۲۰] (۱) **وَعَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [۲] «مَنْ لَمْ يَأْخُذْ مِنْ شَارِيهِ [۳] فَلَيْسَ مِنَّا»**. **رواهُ أَحْمَدُ، وَالتِّرْمِذِيُّ، وَالنَّسَائِيُّ**.

توجه: ۱ او حضرت زید بن ارقم رضی الله عنه نه روایت دي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرماییل [۲] کوم سړي چې د شونډو وینستان نه کموي، [۳] هغه زمونږ نه نه دي. (احمد، ترمذي، نسائي، **طالقات**: ۱) **شاریه**: د شونډو وینستان، بریت.

تسهيلات:

قوله: **فَلَيْسَ مِنَّا**:

د مذکوره جملې په مفهوم کښې دوه اقوال: ۱ یعنی په دې شعبه کښې زمونږ په طريقه نه دې باقی په دین کښې دې

۲ زمونږ سره دده څه تعلق نشته دې دا نی په توگه د اسلوب حکیم او فرماییلو چه هغه پریشانه کیدوسره توبه اوباسی. دا تشدید تغلیظ او تهدید او توبیخ دي.

[۴۳۹] **د پیړي د پراړولو ذکر**

۴۳۹- [۲۱] (۱) **وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ [۲] «أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - كَانَ يَأْخُذُ مِنْ لَحْيَتَيْهِ مِنْ عَرَضِهَا وَطُولِهَا»**. **رواهُ التِّرْمِذِيُّ، وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ**.

توجه: ۱ او حضرت عمرو ابن شعيب د خپل پلار نه او هغه د خپل نیکه نه نقل کوي، [۲] چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به خپله ږیره مبارکه په عرض او طول کي (یعنی د لاتدي نه هم او د ښي

(۱) اخرجه الترمذي في السنن كتاب الأدب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء في قص (رقم- ۲۷۶۱) والنسائي في كتاب الطهارة / باب قص الشارب (رقم- ۱۳) واحد في السند: ۵۱/۱

(۲) اخرجه الترمذي في السنن كتاب الأدب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء في الأخذ من اللحية (رقم- ۲۷۶۲)

او چپ طرف نه هم، كموله، [۳] ترمذي رحمه الله دا روايت نقل كړي دي او ويلي يي دي چې دا حديث غريب دي.

تسهيلات:

قوله: يَأْخُذُ مِنْ أَطْرَافِ يَحْيَى:

د پورې د كمولو حد: دې نه مراد هغه غټ شوى وينسته دى چه د نورو وينستو نه زيات شى په كوم سره چه د پورې په هوارى كېنې فرق راځي په دې وجه د دې زياتى حصه پرې كولې شى د يوموتى پورې پيره وړه كول جائز دى. لكه څنگه چه حضرت ابن عمر رضي الله عنهما كړي وه دې نه كمول جائز نه دى په پيره كېنې خو اصل حكم د اعفاء او د لويولو دې د يوموتى پورې كمول خود جواز آخرى حد دې لكه صحابى رضي الله عنهما د آخرى حد حد خودلې دي.

[۳۳۰] سرو دپاره د خلق خوشبوني د استعمالولو معنا نعت

۳۳۰-۱۲۲) (۱) «وَعَنْ يَعْلَى بْنِ مَرْثَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - رَأَى عَلَيْهِ خُلُقًا، فَقَالَ: "أَلَيْكَ امْرَأَةٌ؟" قَالَ: لَا. [۴] قَالَ: "فَاعْغِيْلُهُ، ثُمَّ اَغْيِلْهُ، ثُمَّ لَا تَعُدْ." رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ.

توجه: ۱) او د حضرت يعلي ابن مره رضي الله عنه نه روايت دي [۴] چې [ابو ورخ] رسول الله صلى الله عليه وسلم د هغه [يعنى د يعلي] په كپرو [د زعفران نه مركب خوشبو] خلق لكيدلي وليدلو، [۳] نو وي فرمايل چې آيا ته د ښځي والا يي؟ هغه اوويل چې نه، [۴] حضور صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل چې بيا دا ووينځه، بيا يي ووينځه او بيا يي ووينځه، [۵] او بيا آئنده هيڅ كله هم دا مه استعمالوه (ترمذي، نسائي).

حل الفان: ① خُلُقًا: يو قسم زير رنگ عطر.

تسهيلات: قوله: رَأَى عَلَيْهِ خُلُقًا:

د مخلوق معنى: خلق د يو قسم عطردى كوم چه ښځې استعمالوى د زعفران نه د مخلوق عطر جوړېرى كله چه د سرو دپاره زعفران منع دى نو مخلوق هم منع دي.

قوله: أَلَيْكَ امْرَأَةٌ:

د نبى عليه السلام د تېوس وجه: نبى كريم دا تېوس خكه او كړو كه د ښځې والاوى نو كيدې شى چه دهغې بدن پورې لكيدلې وى كوم چه معاف دى ليكن كله چه نبى كريم ته معلومه شوه چه ده په مستقل توگه باندې استعمال كړى دى نو نبى كريم درې ځل او فرمايل لاړشه اودا او ووينځه بيا راشه بلكه درې ځل نى او ووينځه

(۱) اخرجه الترمذى فى السنن كتاب الادب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء فى كراهية التزعفر والغلو للرجال (رقم- ۲۸۱۶) والنسائى فى كتاب الزينة / باب التزعفر، والغلو (رقم- ۵۱۲۱) واحمد فى المسند: ۱۷۱/۵

[٣٣٣] د زاناه خوشبوي لکولو په وجه د مونځ نه قبلید

[٣٣٣]-[٣٣٣] (١) «وَعَنْ أَبِي مُوسَى - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [٢] «لَا يَقْبَلُ اللَّهُ صَلَاةَ رَجُلٍ [٣] فِي جَسَدٍ وَشَيْءٍ مِنْ خَلْقٍ»». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: [١] او حضرت ابو موسي رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل [٢] خدای جبار د هغه سړي مونځ نه قبلوي [٣] چې د هغه په بدن لږ شان خلق هم لگيدلي وي (ابوداؤد، تسهيلات:

قوله: لَا يَقْبَلُ اللَّهُ صَلَاةَ رَجُلٍ فِي جَسَدٍ وَشَيْءٍ مِنْ خَلْقٍ.

د حديث محل: يعنی داسې به مونځ کوی خو د ښخود مشابېت د وجهې به نې مونځ نه قبلېږي ځکه چه خلق د ښخو خوشبوني ده هغه ده د هغوی مشابېت اختيار کړو ليکن ابن ملک فرماني چه دلته په خلق استعمالولو باندې دا سخت وعيد راغلي دي چه په زجر توبيخ او تشديد او تغليظ باندې محمول دي

[٣٣٣] د خلق په استعمال د ناراضگي اظهار

[٣٣٣]-[٣٣٣] (١) «وَعَنْ عَمْرِو بْنِ يَاسِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَدِمْتُ عَلَى أَهْلِي مِنْ سَفَرٍ [٢] وَقَدْ تَشَقَّقَتْ يَدَايَ [٣] فَخَلَّقُونِي بِرُغْفَرَانٍ [٤] فَقَدَرْتُ عَلَى النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَكَلِمْتُ عَلَيْهِ [٥] فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ وَقَالَ: «اذْهَبْ فَأَغِيلْ هَذَا عَنكَ»». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: [١] او حضرت عمار ابن ياسر رضي الله عنه وايي [٢] چې [يو خل] زه د سفر نه په واپس راتگ کي کور والو ته په داسې حال کي راورسيدم، [٣] چې زما دواړه لاسونه چاودلي وو، [٤] نو زما کور والو د علاج په طور زما په لاسونو هغه خوشبو پورې کړه چې په هغې کي زعفران مخلوط وو، [٥] په سحر چې زه د حضور صلى الله عليه وسلم په خدمت کي حاضر شوم، او حضور صلى الله عليه وسلم ته مي سلام وکړو [٦] نو زما د سلام جواب يي رانه کړو، بلکي وي فرمايل چې څه ولاړ شه او دا خوشبو د خپل بدن نه ووينځه (ابوداؤد،

حل اللغات: ① تَشَقَّقَتْ يَدَايَ: چاودلي وو دواړه لاسونه زما، ② خَلَّقُونِي: نو خلق (زېر رنگ عطر) نې راله پورې کړل

تسهيلات: قوله: فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ.

د سلام جواب نه ورکول: يعنی د خلق استعمالولو د وجي نې کریم ماته د سلام جواب رانه کړو کيدې شي چه نې کریم ته د حضرت عمار رضي الله عنه د عذر علم نه وو. گنی هغه خومعذور مجبور وو د دواني په توگه نې استعمال کړي وو

(١) أخرجه البخاري في كتاب المغازي / باب غزوة الحديبية (رقم - ٤١٧٨) واحمد في المسند: ٤٠٣/٤

(٢) أخرجه ابوداود في السنن كتاب الترجل / باب في الخلق للرجال (رقم - ٤١٧٨) واحمد في المسند: ٤٠٣/٤

[۴۴۴۴] دَسْرُو اَوْ دَنَبْخُو پَه عَطْرُو نو کُنْبِي فَرْق

۴۴۴۴- [۲۵] (۱) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [۲] «طِيبُ الرِّجَالِ مَا ظَهَرَ رِيحُهُ وَخَفِيَ لَوْنُهُ [۳] وَطِيبُ النِّسَاءِ مَا ظَهَرَ لَوْنُهُ وَخَفِيَ رِيحُهُ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ.

ترجمه: [۱] او حضرت ابو هريره رضی اللہ عنہ وایي چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرماییل [۲] مردانہ خوشبو هغه ده چې د هغې بوي خو ظاهر وي، لیکن د هغې رنگ ظاهر نه وي [لکه مشک او عنبر او عطر وغيره] [۳] او زنانہ خوشبو هغه ده، چې د هغې رنگ خو ظاهر وي، لیکن د هغې بوي نه خوريږي، [لکه نکريزي او زعفران وغيره]. (ترمذي نسائي)

تسهيلات:

قوله: وَطِيبُ النِّسَاءِ مَا ظَهَرَ لَوْنُهُ وَخَفِيَ رِيحُهُ:

د بَنَخِي او سَرِي پَه زينت کُنْبِي فَرْق: بنځه د پردې خيزدې نو ددې تقاضا داده چه ددې بدن خوشبونی په پردی سري باندې اونه لگی. البته د کور زينت د بنځې دپاره ضروری دې په دې وجه د بنځې په خوشبونی کُنْبِي زينت زیات وی او خوشبونی کمه وی او د سري پرده نه وی په دې وجه دې تیزه خوشبونی لگوی. لیکن زینت اوزينت د سري د شان خلاف دی نو دده په عطر و کُنْبِي خوشبونی تیزه اوزينت کم کيدل پکار دی.

[۴۴۴۴] د نَبِي كَرِيم صلی اللہ علیہ وسلم د خوشبو استعمال لولوبني

۴۴۴۴- [۲۶] (۱) وَعَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «كَانَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - سَكَّةٌ [۲] يَتَطَلَّبُ مِنْهَا». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

ترجمه: [۱] او حضرت انس رضی اللہ عنہ وایي [۲] چې د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم سره سکه وه (د یو مرکب خوشبو نوم دي) حضور صلی اللہ علیہ وسلم به د هغې نه خوشبو لگوله (ابوداؤد)، حل الفات: ① سَكَّةٌ: د عطر و لوبني، د عطر و شیشه.

تسهيلات:

قوله: سَكَّةٌ يَتَطَلَّبُ مِنْهَا:

د سَكَّة په مفهوم کُنْبِي دوه اقوال: ① اکثر شارحینود سکه ترجمه اومفهوم داسې بیان کړي دي چه دا یو مخلوط مرکب عطر دی لیکن دا خبره زړه ته نه لگی ځکه چه د تطلب منها لفظ دې سره پوره موافق نه دي.

(۱) اخرجه الترمذي في السنن كتاب الادب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم لما جاء في طيب الرجال والنساء (رقم- ۲۷۸۷) والنسائي في كتاب الزينة لما بين الفصل بين طيب الرجال، وطيب النساء (رقم- ۵۱۱۷) واحمد في المسند: ۵۴۱/۲

(۲) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الترجل لما جاء في استحباب الطيب (رقم- ۵۱۶۲)

⑦ ملا علی قاری رحمۃ اللہ علیہ علامہ جزری رحمۃ اللہ علیہ د علامہ میرک رحمۃ اللہ علیہ د کلام نہ ہم معلومی ہے چہ دا لوہی کیدی شی بہر حال د عطرو دہی مراد اخستل دیر نہ دی بیاکہ پہ هغی کنبی دنتہ عطر مخلوط وی اوکھ غیر مخلوط وی هیخ فرق نہ پریوخی

[۴۴۵] د لبی کریم رحمۃ اللہ علیہ پہ کثرت سرہ پہ سر کنبی تیل لکول

۴۴۵- [۲۷] (۱) وَعَنْهُ، قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَكْتُمُ دَهْنَ رَأْسِهِ ⑥ وَتَسْرِيمَ يَدَيْهِ، ⑦ وَيَكْتُمُ الْقِنَاءَ ⑧ كَانَ تَوْبَهُ تَوْبُ زَيَّاتٍ». رَوَاهُ فِي تَرْغِيمِ السُّنَّةِ.

توجه: ① او حضرت انس رضی اللہ عنہ وایي چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم به په کثرت سره په خپل سر مبارک کې تیل لکول، ② په کثرت سره به یې ډیره مبارکه گمنزوله، ③ او اکثره به یې په سر مبارک کېږه ایخودله، ④ چې داسې به په نظر راتله چې د تیلی کېږه ده (شرح السنه)، **حل القناع:** ① دَهْن: تیل، ② تَسْرِيمَ: گمنزول، ③ الْقِنَاءَ: د سر په وینستو باندې کېږه ایخودل ④ زَيَّاتٍ: د تیل خرڅونکی.

تسهيلات:

فوله: يَكْتُمُ دَهْنَ رَأْسِهِ، وَتَسْرِيمَ يَدَيْهِ، وَيَكْتُمُ الْقِنَاءَ، كَانَ تَوْبَهُ تَوْبُ زَيَّاتٍ اشكال په کثرت سره گمنز کولو څخه خو نبی کریم منع فرمانيږي ده دلته د کثرت ذکرولې کرې شوې دي؟

اشکال: دکوم کثرت نه نبی کریم منع فرمانيږي ده هغه په خپل ځاني باندې صحيح دي دلته دکثرت مطلب دادې چې نبی کریم به فی نفسه گمنز زیاته استعمالوله مطلب دانه دي چې د ممنوع حده پورې به نی گمنز استعمالوله په سر کنبی د گمنز کولو دپاره لفظ ترجل او په ډیره کنبی گمنز کولو دپاره دتسريح لفظ استعمالیږي

فوله: وَيَكْتُمُ الْقِنَاءَ

دپټکی د حفاظت دپاره د کېږي استعمال د پټکی وغیره لاندې چې کومه نرمه کېږه استعمالولې شی هغې ته قناع وائی نبی کریم به په سر کنبی تیل زیات استعمالول په دي وجه د تیل لگولونه پس به نی دانرمه کېږه د پټکی لاندې کیخودله دي دپاره چې پټکی پورې تیل اونه لگی

فوله: وَيَكْتُمُ الْقِنَاءَ، كَانَ تَوْبَهُ تَوْبُ زَيَّاتٍ.

د تیلی د کېږي سره د تشبیه وضاحت: په توبه کنبی چې کوم ضمیر دي داهم ددغه قناع د ثوب طرف ته راجع دي یعنی کومه نرمه کېږه چې به نبی کریم د پټکی لاندې استعمالوله

هغه کپړه به په تیلو کښې داسې لوندیدله اوداسې به غوړه وه لکه چه دتیلو خرخونکې سړی کپړې وی د تیلو خرخونکوسرو کپړې هم په تیلو باندې غوړې وی او خاص کړد هغه به لاس کښې یوه کپړه وی په کومې سره چه هغه لاس صفا کوی هغه په تیلو کښې خوشته وې بهر حال دا ضمیر دښی کریم په بدن مبارک باندې د اغوستې شوو کپړو طرف ته نه راگرځی ځکه چه ښی کریم په نظافت کښې انظف الناس وو. ملاعلی قاری رحمته الله علیه څه روایات هم نقل کړی دی په کوم کښې چه وضاحت او تصریح سره دا ضمیر هم دې قناع طرف ته راجع دې

[۳۳۳] د نبی کریم صلی الله علیه و آله زلفی مبارکي

[۳۳۳]-(۲۸) [۱] وَعَنْ أَمْرِ هَانِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: «قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَلَيْنَا بِمَكَّةَ قَدَمَةً [۲] وَلَهُ أَزْبَعُ غَدَايَرٍ». رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَأَبُو دَاوُدَ، وَالتِّرْمِذِيُّ، وَابْنُ مَاجَةَ.

تورجمه: [۱] حضرت ام هاني رضی الله عنها فرماني [۲] چې يو ځل اد فتح مکه په ورځ حضور صلی الله علیه و آله زموږ خوا ته تشریف راوړو، [۳] نو هغه وخت د حضور صلی الله علیه و آله څلور کونځي، [۴] زلفي، وي، [دوه ښي طرف ته او دوه چپ طرف ته يعنی په سر مبارک کي يې څلور زلفی ويا] احمد ابوداود ترمذي ابن ماجه،

حل اللغات: ① قَدَمَةً: "اي مرة واحدة" يعنى يو ځلې، ② غَدَايَر: د غديرة جمع ده، کونځي، زلفي تسهيلات:

قوله: قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَلَيْنَا بِمَكَّةَ:

د قدم مخه هراو: يعنی ددې راتگ نه د فتح مکه راتگ مراد دې نبی کریم څلور ځل مکي ته تشریف راوړې دې عمره القضاء کښې بيا د فتح مکه په ورځ بيا د طائف په خوا کښې د جعرانه نه راغلې وو او آخری ځل حجة الوداع کښې راغلو

قوله: وَلَهُ أَزْبَعُ غَدَايَرٍ:

د هدا لور وضاحت: په اصل کښې چونتې ته وانی لیکن دغه مراد نه ده بلکه مطلب دادي چه د حفاظت د وجهې د نبی کریم وښسته په څلورو حصو کښې تقسیم شوې وو

[۳۳۴] د نبی کریم صلی الله علیه و آله په وښتنو کښې لارويستل

[۳۳۴]-(۲۹) [۱] (۲) وَعَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: «إِذَا أَقْرَأْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - رَأْسَهُ [۲] صَدَعَتْ قُرْفُهُ عَنْ يَافُوعِهِ [۳] وَأُرْسِلَتْ لَأَحَبِّتِهِ بَيْنَ عَيْنَيْهِ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

(۱) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الترجل /باب في الرجل يقص شعره (رقم- ٤١٩١) والترمذي في كتاب اللباس عن رسول الله صلى الله عليه وسلم /باب دخول النبي صلى الله عليه وسلم مكة (رقم- ١٧٨١) وابن ماجه في كتاب اللباس ، باب اخذ الجمة والذوائب (رقم- ٣٤٣١) واحمد في المسند: ٣٤١/٦

(۲) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الترجل /باب ما جاء في الفرق (رقم- ٤١٨٩) وابن ماجه في كتاب اللباس ، باب اخذ الجمة والذوائب (رقم- ٣٤٣٣)

توجه: ۱) اوبى بى عائشه رضي الله عنها فرمايى كله چې ما به د حضور ﷺ په سر مبارك كښې لاره ويستله، ۲) نو په تالو (د سر په درميانى حصه)، دا عين د دماغ په پورته سطح وى، د وينستانو دوه حصې كولو سره به مې سينخه (لاره) ويستله، ۳) او د حضور ﷺ د تند مبارك وينستان به مې د دواړو سترگو مباركو په منځ كې پريخودل. (ابوداود)

حل اللغات: ① فَرَّقْتُ: فرق د سر لارې ته وانى او فرقت يعنى ما لار اوويستله، ② مَذَّغْتُ: نو ما تقسيم كړل، دوه حصې مې كړل، ③ تَالُوْجِه: يافوخ تندى طرف ته د سر مينځنۍ حصې ته وانى، ④ تَأَمَّيْتُ: د حضور پاك (ص)، د تندى مبارك وينسته،

تسهيلات:

قوله: وَأَرَسَلْتُ تَأَمَّيْتُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ

په سر كښې د لارې ويستلو طريقه: حضرت عائشه رضي الله عنها په سر كښې د لارې ويستلو صورت دابنانى چه ددې يوسر تالوسره وو او دويم سر ئى د دواړو سترگو په مينځ كښې د تندى دپاسه وو داخوشو د سر د لارې ويستلو صورت.

د غټوكى طريقه: اوس د خټوكې او كمسې د وينستو د كيفيت داسې بيان كوى چه د ناصيه نيم وينسته به د لارې ښى طرف ته وو او نيم وينسته د لارې گس طرف ته وو د حديث هم دغه مفهوم دې ليكن د الفاظو تنگى ده پوره وضاحت نشته.

[۳۳۳۸] هروخت د منگړ كولو ممانعت

۳۳۳۸- [۳۰] ① وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَغْفَلٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: ② «فَمَنْ رَسُلَ اللَّهُ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنِ التَّرْجُلِ ③ [الْأَغْبَا]. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ، وَالنَّسَائِيُّ.

توجه: ۱) او حضرت عبد الله ابن مغفل رضي الله عنه وايي ② چې رسول الله ﷺ د منگړ كولو نه منع فرمايلي ده. ③ خو دا چې يوه ورځ ناغه كولو سره منگړ كړل شي، ترمذي، ابوداود نسائي

حل اللغات: ① التَّرْجُل: گمنز كول، ② غَبًا: كله كله، يو ورځ پس

تسهيلات:

قوله: [الْأَغْبَا]

د گمنز كولو موده: قاضى عياض رحمته الله عليه فرمائى چه "غب" لفظ دهرهغه كار د پاره استعماليرى كوم كار چه يوه ورځ او كړې شى او بله ورځ پريخودې شى د گمنزې باره كښې هم دغه

(۱) اخرجه ابوداود فى السنن كتاب الترجل (رقم- ۴۱۵۹) والترمذى فى كتاب الألطعة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ما جاء فى فضل العشاء (رقم- ۱۸۵۶) والنسائى فى كتاب الزينة/باب الترجل غبا (رقم- ۵۰۵۵) واحمد فى المسند: ۸۶/۴

مطلب دي چه په سر اوږيره کښې روزانه گمنز مه کونی ځکه چه مسلمان د دي زيب زينت دپاره نه دي پيدا اونه دا تکلفات د هغه د ژوند حصه ده چه هروخت خامخاهم په گمنزي پورې اونځلی دي نه معلومه شوه چه کوم خلق د هراودس نه پس گمنز کوی اودا سنت گنري دا غلطه ده

د بنحو دپاره روزانه د گمنز کولو اجلا: امام غزالي رحمه الله په احياء العلوم کښې يو حديث نقل کړي دي چه نبی کریم به روزانه دوه ځل گمنز کوله. علماؤ ليکلی دی چه ددي حديث هيڅ ثبوت نشته دي البته د بنحو حکم جدا دي. علماؤ ليکلی دی چه بنځې هره ورځ گمنز کولې شی ځکه چه دهغې خوکار هم دا گمنز اوکونسی جوړول دي.

[۴۴۴] کله کله د خپې ابله خپې د گمرځيدو استحباب

۴۴۴- (۳۱) (۱) وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَرْدَةَ قَالَ: «قَالَ رَجُلٌ لِفَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ: مَا لِي أَرَاكَ حَيَّئًا؟» قَالَ: «إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - كَانَ يَتَّهَانُ عَنْ كَثِيرٍ مِنَ الزُّفَاةِ.» قَالَ: مَا لِي لَا أَرَى عَلَيْكَ جِذَاءً؟» قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَأْمُرُنَا أَنْ نَتَخَفَّى أَحْيَانًا». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: ۱) حضرت عبد الله ابن بريد رضي الله عنه وايي ۲) چې يوه ورځ د حضرت فضاله ابن عبيد رضي الله عنه نه يو سړي پوښتنه وکړه چه څه خبره ده چې زه تا بير سر ايعنی ستا وېښتان بغير گومنز شوي وينم، ۳) هغه وفرمايل رسول الله صلي الله عليه وسلم به د عيش او آرام د زيات څيزونو د اختيارولو نه به مونږ منع کولو (او د منگړ او تيلو زيات استعمال هم په دي کې شامل دي ۴) هغه سړي بيا دا پوښتنه وکړه چې څه خبره ده چې زه ستا په پښو کې پېزار نه وينم، ۵) هغه جواب ورکړو چې رسول الله صلي الله عليه وسلم به مونږ ته دا حکم راکولو چې کله کله خپې ابلې پښي هم گرځي (ابوداود).

حل القفان: ① حَيَّئًا: بير سر، گد ود وينسته، ② الزُّفَاة: عيش او آرام پريخودل ③ جِذَاءً: پېزار.

تسهيلات:

نوله: كَانَ يَتَّهَانُ عَنْ كَثِيرٍ مِنَ الزُّفَاةِ.

د عيش او عشرت ژوند دهغه ځان ساتل: خيرنو او گدودو وينستوته وائی په دي کښې ډيره گمنز نه کولو او تيل نه لگولو او د عيش ژوندون پريخودلو علامت وو په دي وجه په جواب کښې کثير من الزفاه الفاظ راغلي دي دکوم مفهوم چه د عيش او آرام ژوندون دي چه د خوراگونو دپاسه خوراگونه وی او د لباسونو دپاسه لباس وی. "الارفاة التفرغ ومظاهرة الطعام على الطعام واللباس على اللباس"

نوله: يَأْمُرُنَا أَنْ نَتَخَفَّى أَحْيَانًا.

د هغې ابله تګ لواله، بريندې خېې تګ ته احتفاء وائی په دې سره جفاکشی راځي خېې مضبوطيږي تواضع او عاجزي راځي او په بريندې خپو تللو طاقت پيدا کيږي چه دمجبورني په وخت په کار راځي. بل ځاوړې سره دخپوتلي لگيدلوسره د تي بي د بيمارني نه حفاظت کيږي. احيانا يعنې چه کله کله معمول وي هميشه نه وي

[۳۳۰] د ويښتالوپه بڼه شان د ساتلو حکم

۳۳۰- [۳۲] (۱) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: «مَنْ كَانَ لَهُ شَعْرٌ فَلْيُكْرِمْهُ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: ۱] او حضرت ابوهريره ؓ وايي چې رسول الله ﷺ وفرمايل ۲] کوم سړي چې په سر ويښتان ساتي، هغه ته پکار دي چې خپل ويښتان، په بڼه شان ساتي. ايعنې هغه دي وينځي په هغې کې دي تيل لگوي، منگړ کوي دي، او د. ليوني سړي په شان هغه دي تس نس نه پرېږدي، ځکه چې نفاست او صفائي اوخوش هينتي يو خوښ او محبوب شي ديا (ابوداود)، تسهيلات: قوله: مَنْ كَانَ لَهُ شَعْرٌ فَلْيُكْرِمْهُ

د ويښتو د حفاظت او ښائست حکم: د ويښتو اکرام دادې چه په دې کښې تيل اولگولي شي په دې کښې گمزن اوکړې شي دا جوړ او برابر کړې شي. اسلام د ښکلی والي او تهذيب حکم ورکوي اوهرڅيز ته دهغې جائز مقام ورکوي اوپه هرڅيز کښې د کمي زياتي نه پاك د اعتدال تعليم ورکوي په ويښتو کښې داسې هم نه وي چه هروخت سړې ددې په خدمت کښې لگياوي ځوکه ويښته ئي ساتلی وي نو په سړي باندې لازم دی چه دهغې خيال دې هم اوساتي دې دپاره چه په معاشره کښې د اوسيدو قابل شي

[۳۳۱] د نکريزو او وسمي خدښاب لکولو حکم

۳۳۱- [۳۳] (۱) وَعَنْ أَبِي ذَرٍّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - ۲] «إِنْ أَحْسَنَ مَا عَرَفَ بِهِ الشَّيْبُ ۳] الْيَنَاءُ وَالْكَنَفُ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَأَبُو دَاوُدَ، وَالنَّسَائِيُّ.

توجه: ۱] او حضرت ابوذر ؓ وايي چې رسول الله ﷺ وفرمايل ۲] د کومو څيزونو په ذريعه چې يو اتوب (يعني د ويښتانو سپينوالي، بدليدي شي) ۳] په هغې کې د ټولو نه بهترين نکريزي او وسمه دی (ترمذي ابوداود نسائي) حل اللفظ: ① الْيَنَاءُ: نکريزي، ② الْكَنَفُ: يو قسم وابڼه دی.

(۱) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الترجل / باب في اصلاح الشعر (رقم- ۴۱۶۳)

(۲) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الترجل / باب في الغضاب (رقم- ۴۲۰۵) والترمذي في كتاب اللباس عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء في الغضاب (رقم- ۱۷۵۳) والنسائي في كتاب الزينة / باب الغضاب بالعناء والكتم

(رقم- ۵۰۷۷) واحمد في المسند: ۱۴۷/۵

تسهيلات:

قوله: إِنَّ أَحْسَنَ مَا عُزِّرَ بِهِ الثُّبُوبُ الْيُسَاءُ وَالْكُتْمُ:

د کتم په تعريف کښي دوه اقوال: ① کتم د يوقسم وښونوم دې چه وسمې سره ملاوولو کښي د خضاب په کار راوستي شي که دا معنی واخستې شي نو په زیر بحث حديث کښي د حنا او کتم ملاوولوسره د خضاب لگولو حکم دې ملاعلی قاری رحمته الله علیه وغيره شارحین فرمائي د حديث په ټولو روايتونو کښي واو ذکر دې دا ټول اسانيد د ظاهر په خلاف باندې حمل کول گران دی ځکه چه د بعضي نورو شارحینو تحقيق دادې چه په دې حديث کښي واو په معنی د مع دې اود حنا او کتم یوځای کولوسره نور رنگ نه جوړیږي بلکه سورينخ تور ته نيزدې رنگ جوړیږي کوم ته چه براون هم ونيلې شي.

② د بعضي حضراتو وينا ده چه کتم پخپله وسمې ته وائي په دې صورت کښي د حديث مطلب دا دې چې صرف د نکريزو يا صرف د وسمې جدا جدا خضاب او کړې شي؟ علامه ابن اثیر جزري رحمته الله علیه چه څه په نهايه کښي ليکلی دی د هغې نه په ظاهره دا معلومیږي چه په حديث کښي صرف د حنا يعنی نکريزې يا صرف د کتم خضاب کول مراد دی هغوی د دليل په توگه دا ونيلی دی چه که نکريزو سره کتم یوځای کړې شي نو دې نه توره وسمه راوځي او دتورې وسمې استعمالول د احاديث صحيحه کښي د وجهې منع دی لهذا دلته په "الحناء والکتم" کښي واو په معنی د او دې کوم چه د تنويع دپاره دې اود تنويع دپاره واو راځي اوس به د حديث مطلب داشی چه خضاب کونکی ته اختيار ورکړې شوي دې چه هغه په نکريزو باندې خضاب او کړي يا د کتم خضاب استعمال کړي. د نکريزو خضاب سور وی اوصرف د کتم خضاب شين وی د علامه ابن اثیر رحمته الله علیه د تحقيق خو ډیر ښکلي دي.

د مولانا فضل محمد صاحب تحقيق: مولانا فضل محمد صاحب د مشکاة په شرح کښي ليکلی زما په خيال په اصل کښي خبره دلته پيدا کيږي چه حضرات شارحینو د کتم باري کښي څه متفق فیصله نه ده کړې بعضي حضراتو کتم ته وسمه ونيلې ده کوم چه دتور رنگ ده بعضي دا داسې وايښه گرځولي دی دکوم نه چه شين رنگ پيدا کيږي بعضو کتم د سور رنگ والا بوتې گرځولي دې اوس په حديث کښي لفظ د نکريزو سره چه کوم شارح کوم رنگ یوځای کړې دې هغه هم هغه شان فیصله کړې ده د ملاعلی قاری رحمته الله علیه په خيال کښي د کتم نه پيدا کيدونکې رنگ تور وی بيا هغوی یو جامع کلام پيش کړې دې په کوم سره چه د ټولو حضراتو په کلام کښي اتفاق راځي هغوی فرمائي چه زیاته صحیح خبره داده چه د کتم او د نکريزونو د مخلوط خضاب مختلف قسمونه وی که د کتم اجزاء په نکريزو باندې غالب وی يا کتم او نکريزې دواړه برابر وی نو خضاب تور وی کوم چه ناجائز

دې. لکه څنگه چه ابن اثير په نهايه کښې دا مخلوط تور گړخولوسره ناجانز گنرلې دې او بيا نى واؤ د او تنويع په معنى کښې واخستلو اوکه چرې د نکريزو اجزاؤ د کتم په اجزاء باندې غالب وى نو د خضاب رنگ سور راؤخى کوم چه جانز دې لکه چه نورو شارحينو حضراتو اخستې دې او واؤ نى په خپل اصلى معنى باندې ساتلې دې چه په معنى د مع دې.

[٢٢٥٢] د تور خضاب د استعمال باره کښې وعيد

٢٢٥٢- [٣٣] (١) دَعَى ابْنُ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: (٢) «يَكُونُ قَوْمٌ فِي آخِرِ الزَّمَانِ يُخْضِبُونَ بِهَذَا السَّوَادِ، كَحَوَاطِلِ الْحَمَامِ، (٣) لَا يَجِدُونَ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ». (٤) رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَالتَّيَمِيُّ.

ترجمه: (١) او حضرت ابن عباس رضي الله عنهما د نبی کریم صلي الله عليه وسلم نه نقل کوي چې حضور صلي الله عليه وسلم وفرمايل (٢) په آخره زمانه کې به داسې خلق پيدا شي چې د کوترې د ججوري په شان د دې تور رنگ په ذريعه به خضاب کوي [يعنى هغوي چې کوم به خضاب استعمالوي، هغه به داسې تور وي، څرنگه چې د بعضو کوترو ججوري تور وي]، (٣) داسې خلق به د جنت بوي نه مومي (ابوداؤد، نسائي)

حل اللغات: (١) يُخْضِبُونَ: خضاب به کوي، (٢) حَوَاطِل: د حوصلة جمع ده ججوري ته واني، (٣) الْحَمَام: کوتره،

تسهيلات:

قوله: يَكُونُ قَوْمٌ فِي آخِرِ الزَّمَانِ يُخْضِبُونَ بِهَذَا السَّوَادِ:

د سواد په مراد کښې دوه احتمالات: (١) معلومېږي چه د نبي کریم په زمانه کښې څه خاص توره وسمه وه هم دهغې طرف ته نى اشاره کړې ده

(٢) د سواد څخه جنس سواد مراد دې

قوله: كَحَوَاطِلِ الْحَمَامِ

د مرفود ججورو سره تشبيه: د مرغی د غاړې اوست لاندې چه کومه سينه ده هم دغې ته حوصله واني چرته چه په شروع کښې خوراک جمع کېږي (ججوره)، بعضې کوترې کښې داسې وى چه دا حصه توره وى په عامو کښې داسې نه وى البته تور او سپين گډوډ رنگ په اکثرو کوترې کښې وى کيدې شى هم دې سره تشبيه وى ځکه چه د تور رنگ باوجود څه وينسته سپين پاتې کېږي

د بعضې عالمانو غلطۍ: په دې حديث کښې دهغه خلقو د پاره سخت وعيد دې چه په بريده

(١) اخرجه ابوداؤد فى السنن كتاب الترجل / باب ما جاء فى خضاب السواد (رقم- ٤٢١٢) والنسائي فى كتاب الزينة / باب

الترجل غيا (رقم- ٥٠٥٧) واحمد فى المسند: ٢٧٢/١

کنبی توره وسمه لگوی. دغه شان مسئله د بنخود سرد وینتوهم ده. تعجب دې په هغه علماؤ باندې چه ددې وعید باوجودد توري وسمې ترغیب ورکوی او دعوت ورکوی او د حدیث مطلب دا بیانونی چه سره وسمه جائز نه ده توره وسمه کونی اودا جرأت هم کوی چه د مسلم شریف روایت "اجتنوا السواد" جمله صحیح نه ده.

قوله: لَا يَجْدُونَ رَأِيَةَ الْجَنَّةِ.

ه جنت یونی نه محسوسولو کنبی دوه احتمالات: ① که چرې دا جائزگنری اودعوت ورکوی نو د جنت خوشبونی حرام

② که صرف په دې باندې عمل کوی نو د محشر په میدان کنبی به د جنت خوشبونی نورو مسلمانانو ته رسیږی اودا خلق به ترې محروم وی یادا تشدید اوتهدید اوتغلیظ باندې محمول دی.

[۳۳۵] د زیر خضاب لیکولو جواز

۳۳۵- [۳۵] (۱) وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - [۲] «أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - كَانَ يَلْبَسُ الْيَعَالَ الْيَتْبِيَّةَ، [۳] وَيَصْفُرُّ لَحْيَتَهُ بِالْأُورِيسِ وَالزُّعْفَرَانِ، [۴] وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَفْعَلُ ذَلِكَ». رَوَاهُ النَّسَائِيُّ.

قوله: [۱] او د حضرت ابن عمر رضي الله عنهما نه روایت دي [۲] چې رسول الله صلى الله عليه وسلم به دباغت شوی او بغیر د وینستانو د چمې چپل (پیزار) اچولو، چی سبتی پیزار به ورته وئیل کیدو، [۳] او په خپلي پیري مبارکي به يي ورس (یو واښه چې د یمن په علاقه کې کیدل او په زعفران به په نې خپله پیره او سر زړول [۴] او حضرت ابن عمر رضي الله عنهما به هم داسې کول (یعني مذکور بالا چپل به يي په پښو کول او مذکور خضاب به يي لگولو) (نسائي).

حل الفغان: ① النِّقَال: خپلې، پیزار، ② الَّتِيَّة: رنگ شوې خرمن، ③ يَصْفُرُّ: زیر رنگې کولو به نې، ④ الْأُورِيس: یو قسم واښه دی.

تسهيلات:

قوله: وَيَصْفُرُّ لَحْيَتَهُ بِالْأُورِيسِ وَالزُّعْفَرَانِ:

یو اشکال اودهغې جواب: ددې حدیث نه دا معلومه شوه چه نبی کریم صلى الله عليه وسلم به په خپله پیره مبارک باندې خضاب لگولو، لیکن کتاب اللباس کنبی د حضرت انس رضي الله عنه کوم روایت چه تیر شو د هغې نه دا معلومیږی چه نبی کریم صلى الله عليه وسلم به خضاب نه استعمالولو. لهذا ددې دواړو روایتونو په مینځ کنبی د مطابقت چه کوم صورت دې هغه هلته تیر شوې دي.

(۱) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب التزجل باب ما جاء فی خضاب الصفرة (رقم- ۴۲۱۰) والنسائي فی کتاب الزينة باب تصفير اللحية (رقم- ۵۲۴۳) واحمد فی المسند: ۱۱۴/۲

[٣٣٥٣] د خضاب درې درجې

٣٣٥٣- [٣٦] (١) وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: «مَرَّ عَلَى النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - رَجُلٌ قَدْ خَضَبَ بِالْحِنَاءِ» (٢) فَقَالَ: «مَا أَحْسَنُ هَذَا» (٣) قَالَ: «فَمَرَّ أَخْرَقْدَغُ خَضَبَ بِالْحِنَاءِ وَالْكُتْمِ» (٤) فَقَالَ: «هَذَا أَحْسَنُ مِنْ هَذَا» (٥) ثُمَّ مَرَّ أَخْرَقْدَغُ خَضَبَ بِالصُّفْرَةِ (٦) فَقَالَ: «هَذَا أَحْسَنُ مِنْ هَذَا كُلِّهِ» (٧) «رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ».

توجهه: (١) او حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما وایي (٢) چه یوه ورځ د نبی کریم ﷺ په مخکې یو سړی تیر شو، چې دنکریزو خضاب یې لگولی وو، (٣) حضور ﷺ وفرمایل چې د ده خضاب خومره ښه دي، (٤) راوي وایي چې بیا یو بل سړی تیر شو، چې هغه دنکریزو او د کتم (چې د یو بوتی تخم دی) خضاب کړي وو، چې خالص تور نه وو، (٥) حضور ﷺ د دې په لیدو سره، وفرمایل چې دا خضاب د مخکې نه هم ښه دي، (٦) د دې نه پس یو بل سړی تیر شو چې هغه زیر خضاب کړي وو، (٧) حضور ﷺ هغه لیدو سره وفرمایل چې دې د ټولو نه زیات ښه دي (ابوداؤد).

حل الفات: (١) الحناء: نکریزې، (٢) الکتوم: یو قسم وښه دی (٣) الصفرة: زیر رنگې.

تسهيلات: قوله: قَدْ خَضَبَ بِالْحِنَاءِ وَالْكُتْمِ:

نوب: ددې حدیث نه معلومېږي چې په والکتم کښې واؤ دمع په معنی کښې دې لکه څنگه چې وړاندې د حدیث نمبر (٣٣٥١) په تشریح کښې دا مفهوم راجح ګرځولې شوې دي

[٣٣٥٤] د خضاب لږکولو حکم

٣٣٥٤- [٣٧] (١) وَعَنِ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «غَيَّرُوا الشَّيْبَ (٢) وَلَا تَشَبَّهُوا بِالْيَهُودِ» (٣) «رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ».

توجهه: (١) او حضرت ابوهريره رضی اللہ عنہ وایي چې رسول الله ﷺ وفرمایل (٢) بود اتوب یعني د وښتانو سپینوالي د خضاب په ذریعه بدل کړئ، (٣) او د یهودیانو مشابهت مه اختیاروی (چې خضاب نه کوي) (ترمذي).

٣٣٥٤، ٣٣٥٥- (١) «رَوَاهُ النَّسَائِيُّ، عَنِ ابْنِ عُثْمَانَ وَالتِّرْمِذِيِّ».

توجهه: (١) او نسائي رحمه الله دا روایت د ابن عمر رضی اللہ عنہما او زبیر رضی اللہ عنہ او په بعضې نسخو کې د ابن زبیر رضی اللہ عنہ، نه نقل کړي دي.

تسهيلات:

نوب: ددې حدیث وضاحت وړاندې د حدیث نمبر (٣٣٢٣) په تشریح کښې تیره شوې ده

(١) اخرجه ابوداؤد فی السنن کتاب الترجل /باب ما جاء فی خضاب الصفرة (رقم-٤٢١١) وابن ماجه فی کتاب اللباس . باب الخضاب بالصفرة (رقم-٣٦٢٧)

(٢) اخرجه الترمذي فی السنن کتاب اللباس عن رسول الله صلى الله عليه وسلم /باب ما جاء فی (رقم-١٧٥٢) واحمد فی المسند: ٤٩٩/٢

(٣) اخرجه النسائي فی السنن کتاب الزينة /باب الإذن بالخضاب (رقم-٥٠٧٣)

[٣٨٨] د مسلمان د ويښتو د سپينيدو فضيلت

٣٨٨- [٣٨] (١) وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَا تَنْتَفُوا الشَّيْبَ: فَإِنَّهُ نُورُ الْمُسْلِمِ. [٢] مَنْ شَابَ شَيْبَةً فِي الْإِسْلَامِ [٣] كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِهَا حَسَنَةً، [٤] وَكَفَّرَ عَنْهُ بِهَا خَطِيئَةً، [٥] وَرَفَعَهُ بِهَا دَرَجَةً." رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: ١ او حضرت عمرو ابن شعيب رضي الله عنه د خپل پلار نه او هغه د خپل نيکه نه نقل کوي چې رسول الله ﷺ وفرمايل [٢] سپين ويښتان مه اوکاږئ، ځکه زور توب (يعني ويښتان سپينيدل) د مسلمانانو د پاره د نورانيت سبب دي، [٣] کوم سړي چې په حالت د اسلام کې د زور توب طرف ته قدم مخکې کوي (يعني هر کله چې د يو مسلمان يو ويښته سپينېږي) [٤] نو د هغه په وجه الله ﷻ د هغه د پاره يوه نيکي ليکي، [٥] او د هغه يوه خطا ختموي، [٦] او د هغه يوه درجه پورته کوي. (ابوداؤد)،
حل التفات: ١ لَا تَنْتَفُوا: مه اوکاږئ، [٢] كَفَّرَ: اوبه رږوی،

تسهيلات:

قوله: لَا تَنْتَفُوا الشَّيْبَ فَإِنَّهُ نُورُ الْمُسْلِمِ:

د سپينو ويښتو د ويستلو ممانعت: د سپينو ويښتو د راويستلو ممانعت دې ځکه چې دا د انوار الهی مظهر دي او د مؤمن وقار او عزت دې نوډې زياتيدل ښه دي راويستل ئی ښه نه دی د قيامت په ورځ چې کله تياره وی د دغه سپينو ويښتو والاد ږيري ويښته به مصباح تارچ اوډرنه کار ورکوي

قوله: فَإِنَّهُ نُورُ الْمُسْلِمِ:

د سپينو ويښتو نورانيت: يعنی دا يو وقار دې کوم چې انسانانو لره د گناهونو او د شهواتو نه د منع کولو په وجه د غرور او تکبر نه مانع دي، کله چې دا کس د گناهونو نه منع شي او د نيکو اعمالو توفيق ورته ملاو شي نو هم دا نور دې اوډه ته به په قبر کښې او د قيامت په ورځ نور حاصلېږي "لقوله تعالى يمي نورهم بين ايديهم ويامانهم" ددې توجيه په رڼا کښې د بدا والی نور نه د قيامت نور مراد دي.

اشکال: چې سپين ويښته د نور سبب دي نو بيا خضاب لگولو ممانعت پکار دي

د اشکال دوه جواونه: ١ خضاب لگولو سره ددې سپين والې پتيرې ختمېږي نه

٢ د خضاب د لگولو ممانعت د نورو وجوهاتو په بناء دي د کوم تفصيل چې په ماقبل کښې تير شو،

(اخرجه ابوداؤد في السنن كتاب الترجل /باب في تنف الشيب (رقم- ٤٢٠٢) والترمذي في كتاب الأدب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم /باب ما جاء في النهي عن تنف الشيب (رقم- ٢٨٢١) والسنائي في س كتاب الزينة /باب النهي عن تنف الشيب (رقم- ٥٠٦٨) وابن ماجه في كتاب الأدب /باب تنف الشيب (رقم- ٣٧٢١)

په ابراهيم عليه السلام د ټولو مخه اول سپين ويښته راښتل: امام مالک د حضرت سعيد بن المسيب رحمه الله نه روايت نقل کوي چه د کوم حاصل دا دي چه په بني آدمانو کښې چه ټولو نه مخکې چه په کوم کس باندې د سپين ويښتو په وجه به اوالې راغلي وو هغه حضرت ابراهيم عليه السلام وو، ځکه چه کله دوي په خپله ږيره کښې سپين ويښته وليدل نو الله تعالی ته ئي عرض وکړو چه اے الله دا څه دي نو الله تعالی ورته په جواب کښې وفرمائيل چه دا نور او وقار دې نو بيا حضرت ابراهيم عليه السلام عرض وکړو "رب زدني وقاراً" چه اے زما رب! زما وقار نور هم زيات کړي، نو ددي نه دا معلومه شوه چه د ويښتو سپين والې د وقار سبب دې، او دي سره حلم، صبر، عفو او اعلى صفات په انسان کښې پيدا کيږي او عزت هم ورسره زياتيږي.

[۳۴۵] سپين ويښته د قيامت په ورځ د نړيا سبب

۳۴۵- (۱۳۹) [۱] وَعَنْ كَعْبِ بْنِ مُرَّةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنْ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [۲] «مَنْ شَابَ شَيْبَةً فِي الْإِسْلَامِ [۳] كَانَتْ لَهُ نَوْرًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَالنَّسَائِيُّ.

ترجمه: [۱] او حضرت كعب ابن مره رضي الله عنه د رسول الله ﷺ نه نقل کوي چې حضور ﷺ وفرمايل [۲] کوم سړي چې د اسلام په حالت کې زوړ (بوډا) شي، [۳] د قيامت په ورځ به د هغه بوډاتوب د نور په صورت کې ښکاره کيږي (ترمذي نسائي)

تسهيلات:

نوټ: ددې حديث تشریح د حديث نمبر (۴۴۵۸)، په شرح کښې تيره شوې ده

[۳۴۰] د نبی کریم ﷺ د سرمبارک ويښتان

۳۴۰- (۳۰) [۱] «وَعَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: [۲] كُنْتُ أَغْتَسِلُ أَنَا وَرَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مِنْ إِبْرَأَةَ وَاجِبٍ [۳] وَكَانَ لَهُ شَعْرٌ قَوْقُ الْجَنَّةِ، وَذَوْنُ الْوَقْرَةِ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

ترجمه: [۱] او بي بي عائشه رضي الله عنها فرمايي [۲] چې ما او رسول الله ﷺ به په يو لوبني سره لمبيدلو ايښي د اوبو نه ډک يو لوبني به زموږ د دواړو په مينځ کې پروت ووا، [۳] او د حضور ﷺ د سر مبارک ويښتان به د جنة نه پورته او د وفره لاندې وو ايښي هغه وخت د نبی کریم ﷺ ويښتان تر اوږو اوچت او د غوږونو تر نرمې لاندې ووا (ترمذي)

حل اللغات: ① الْجَنَّةُ د سر ويښته چه اوږو پورې وي ② الْوَقْرَةُ: د سر ويښته چه د غوږونو د نرمو پورې وي

(۱) اخرجه الترمذي في السنن كتاب فضائل الجهاد عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / ما جاء في فضل من شاب شيبه في سبيل الله (رقم- ۱۶۳۴) والنسائي في كتاب الجهاد / باب: ثواب من رمى بسهم في سبيل الله عز وجل (رقم- ۳۱۴۲) واحمد في المسند: ۲۳۶/۴

(۲) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الترجل / باب ما جاء في الشعر (رقم- ۴۱۸۷) والترمذي في كتاب اللباس عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء في النجسة واتخاذ الشعر (رقم- ۱۷۵۵) وابن ماجه في كتاب اللباس، باب اتخاذ الجمه والذوائب (رقم- ۳۶۳۵)

تسهيلات:

توله: مِنْ اِنَّا وَوَاوِي:

د یو لوبښي غغه د غسل کولو په مفهوم کښې ۱۳ احتمالات: ① د شېبې په وخت به تیاره وه نو په هغه وخت کښې به نې د یو لوبښي څخه غسل کولو.

② ملا علی قاری رحمته الله علیه فرماني چه د یو لوبښي نه به نې په نمبر باندې جدا جدا غسل کولو په یوځایي مراد نه دي

③ په یوځایي به نې د یو لوبښي څخه غسل کولو خو په مینځ کښې به پرده وی لکه چه خادر زوړند کړې شی. یو طرف ته سړي او بل طرف ته ښځه په مینځ کښې لوبښي،

د مذکورۀ تالیاتو ضرورت: حضرت عائشه رضی الله عنها فرماني چه ما په ټول ژوند کښې د نبی کریم سترنه دي لیدلې اونی کریم خود هغوی نه هم زیات حیا دار وو.

توله: لَهُ شَرَفٌ وَجَمَّةٌ:

د نبی علیه السلام د سر د ویښتو د ساتلو درې طریقې: ① په احادیثو کښې د نبی کریم د سر ویښتو دپاره درې الفاظ استعمال شوی دی. اول لفظ جمه په جیم باندې پښی ميم

باندې شد دي. دا د ټولو نه اوږده ویښته وی کوم چه اوږو پورې رسیږي

② احادیثو کښې دویم لفظ لمة دي لام باندې زیر ميم مشدد دي د متوسط درجې ویښته وی چه اوږو ته نیزدې پورې رسیږي

③ دریم لفظ وفره دي. په واو باندې زیر دي فاء ساکن ده او په راء باندې زیر دي دا د ټولو نه وړو ویښتو ته وانی چه د غوږ د نرمې پورې رسیږي. ددې مجموعې دپاره د جلو لفظ یاد ساتل پکار دی یعنی جمه لمة وفره د اعلی نه د ادنی طرف ته ترقی ده.

[۳۳۳] د سرود ویښتانو د زیات اوږدولو کراهت

[۳۳۱-۳۳۳] (۱) عَنْ ابْنِ حَنْظَلَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: ① قَالَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - «نِعْمَ الرَّجُلُ خُرَيْمُ الْأَسَدِيُّ ② لَوْلَا طُولُ جُمَّتِهِ ③ وَأَسْبَالُ إِزَارِهِ ④ قَبِلَهُ ذَلِكَ خُرَيْمًا، فَأَخَذَ شَفْرَةً ⑤ فَفَقَّعَ بِهَا جُمَّتَهُ إِلَى أُذُنَيْهِ ⑥ وَفَقَّعَ إِزَارَهُ إِلَى أُنْصَافِ سَاقَيْهِ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: ① او حضرت ابن حنظلیه رضی الله عنه چې د رسول الله صلی الله علیه و آله د اصحابو نه یو سړي دی، دا روایت کوي چې ایوه ورځ رسول الله صلی الله علیه و آله وفرمایل خُریم اسدي ښه سړي دي، ② څو که د هغه ویښتان اوږده نه وی، ③ او د هغه لنگ زوړند شوی نه وی، ④ هر کله چې خُریم رضی الله عنه ته د حضور صلی الله علیه و آله د دي ارشاد علم وشو، نو هغه یوه استره (چاره)، واخسته ⑤ او خپل ویښتان یې د غوږونو تر نرمیو کټ کړل، ⑥ او خپل لنگ یې د نیمې پنډې پورې کړو، (ابوداؤد)

(۱) اخرجه ابو داود فی السنن کتاب اللباس / باب ما جاء فی إسيال الإزار (رقم- ۵۰۸۹) و واحد فی المسند: ۱۸۰/۴

حل اللغات: ① نَجَّيْتِهِ: د سر وینسته چه اوږو پورې وی ② اِسْتَبَالَ: رازوړندول، ③ شَفَرَةً: چاره، تیره اوسپنه، ④ اَنْصَابُ سَاقِهِ: تر نیمې پندۍ پورې.

تسهيلات:

قوله: يَنْفَعُ الرَّجُلُ حُرْمَةُ الْأُسْدِيِّ:

د اسدي وضاحت: په همزه باندې زبردې سين ساکن دي. دا لفظ په حقيقت کښې ازدي دي اوږد ازدي نه مراد ازدشنوۀ دي. ازد بن غوث د يمن د يوې قبيلې د نيکه نوم دي په قاموس کښې ليکلی دی چه د ازدد لفظ نه د اسد لفظ زيات واضح دي. د مدینې اکثر انصار هم ددې سرې ازد بن غوث يا اسد بن غوث د نسل نه وو ددې لفظ نه قبيله اسد مراد نه ده نبی کریم د خريم تعريف هم کړې دي اوږد يونقص نه ئی خبردار هم کړو. هغه نقص زر لري کړو د تعليم د ورکونکي ورکولو به څه وائی؟ اوږد تعليم اخستونکی به څه وائی دهغه وینسته د ضرورت نه زيات اوږده وو؟

په عامو حالاتو کښې د ويښتود نه خوړلو الفضليت: په حج او عمره کښې سر خړول افضل دی دې نه علاوه وینسته ساتل افضل دی په دې شرط چه ډول سينگار او خان خودل مقصوده وی مسلمان هروخت مجاهدوی او مجاهد د سر وینسته خړولي نه شی جنگيدل مشکل کيږي.

[۴۳۴] د برکت دپاره د ويښتانو ساتل

۴۳۴-۴۳۳ [۴۳۴] (۱) وَعَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «كَانَتْ لِي ذُّوَابَةٌ [۲] فَقَالَتْ لِي أُمِّي: لَا أَجْزُهَا [۳] كَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَمُدُّهَا، وَيَأْخُذُهَا». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

ترجمه: ① حضرت انس رضي الله عنه فرمايي ② چې زما په سر اوږده ويښتان وو، ③ زما مور به زه د هغې د کټ کولو نه منع کولم، ④ او ونييل به ئ چې حضور ﷺ به هغه ويښتان نيول (نوزه به د برکت د حاصلولو د پاره هغه ويښتان دغه شان پريږدم)، (ابوداؤد).

حل اللغات: ① ذُّوَابَةٌ: زلفې، ② لَا أَجْزُهَا: اى لا اقطعها، زه به دا نه پري کوم.

تسهيلات:

قوله: فَقَالَتْ لِي أُمِّي: لَا أَجْزُهَا:

د برکت گټر لويه غرضي د ويښتانو د نه کټ کولو غرضي والعات: ① زه به دا نه پري کوم ځکه چه د نبی کریم مبارک لاس په دې باندې لگيدلې دي نو دا د برکت والا وینسته دی. ② دغه شان د حضرت حذيفه رضي الله عنه په سرياندي نبی کریم د طائف په موقع باندې لاس مبارک راښکلي وو هغوی ټول عمر دا اوساتل.

⑤ حضرت شيخ الاسلام سيد حسين احمد مدني رحمته الله لاسي د حضرت احمد علي لاهوري د پيري په وينستو باندې لگيدلې وو هغوی ټول عمر د پيري وينسته په قينچې باندې کم نه کړل کله چه به کيناستو پيره به نې نامه ته رسيدله داد برکت وينسته وی په اسلام کښې د سرد وينستو ساتلو ممانعت نشته دې بلکه د وينستونه ساتلو عقیده د خوارجو خودلې شوې ده

[٣٣٣] د جعفر د پچو وينستان خريل

٣٣٣-٣٣٤ [٣٣] (١) وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - (٢) «أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَهْلَ آلِ جَعْفَرٍ ثَلَاثًا ③ ثُمَّ أَتَاهُمْ، فَقَالَ: «لَا تَبْكُوا عَلَيَّ أُخِي بَعْدَ الْيَوْمِ» ④ ثُمَّ قَالَ: «ادْعُوا لِي بَنِي أُخِي» ⑤ أَخِي بَنِي كَانَا أَفْرَغَ ⑥ فَقَالَ: «ادْعُوا لِي الْخَلَاقَ» ⑦ فَأَمَرَهُ فَخَلَقَ رُغُوسًا». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَالتَّيَّمِيُّ.

توجه: ① او د حضرت عبد الله ابن جعفر رحمته الله نه روايت دي ② چې رسول الله صلی الله علیه و آله د حضرت جعفر رحمته الله اولاد ته دري ورځې وخت ورکړو اخه وخت چې د حضرت جعفر رحمته الله د شهادت خبر راغي، نو حضور صلی الله علیه و آله د هغه کور والو ته دريو ورځو پورې د غم کولو اجازت ورکړ او په دي موده کې حضور صلی الله علیه و آله هغوی ته تشريف رانه وړو، بيا حضور صلی الله علیه و آله هغوی ته د دلاسه او تسلي ورکولو د پاره تشريف راوړو، او ورته يي وفرمايل بس د نن ورځې نه پس زما په ورور جعفر رحمته الله مه ژاړئ، ③ بيا يي وفرمايل چې زما وريرونه، يعني عبد الله او عون او محمد رحمته الله چې د جعفر رحمته الله خاص دي، ماته راولئ، ④ نو مونږ ټول د حضور صلی الله علیه و آله په خدمت کې راوستل شو، او هغه وخت مونږ د چرگوتو په شان وو (کم عمره وو) ⑤ د دې نه پس حضور صلی الله علیه و آله وفرمايل چې ناني ماته راولئ (هرکله چې هغه راغي)، ⑥ نو حضور صلی الله علیه و آله هغه ته زمونږ د وينستانو د خړيلو حکم ورکړو نو هغه زمونږ سر و نه و خړيل (ابوداؤد نسائي) حل اللغات: ① اَمَهْل: مهلت نې ورکړې وو، ② بنی اخی: وريرونه، ③ کَانَا أَفْرَغَ: گویا چه مونږ چرگوتی يو، ④ الْخَلَاقَ: وينسته خړيونکې، نانی.

تسهيلات:

قوله: فَخَلَقَ رُغُوسًا:

د حديث شان وړود: حضرت جعفر رحمته الله د حضرت علي رحمته الله ورور او د نبی کریم د محبوب تره خوښی وو په غزوه موده کښې شهيد شو د اسماء بنت عميس خاوندوو د هغه واره واره ماشومان يتيمان پاتې شو. د يونوم عبد الله د بل نوم عون او د دريم نوم محمّد وو. د دوی د سرونو خړولو د پاره نبی کریم نانی راوغوښتلو او د هغوی د سروينسته نې کټ کيدې

(١) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الترجل / باب في خلق الرأس (رقم- ٤١٩٢) والنسائي في كتاب الزينة / باب خلق روس الصبيان (رقم- ٥٢٢٧) واحمد في المسند: ٢٠٤/١

شی چه د صفائی د وجهې ئی داسې کړی وی معلومه شوه چه وېسته ساتل هم جائز دی او د ضرورت په وخت خړول هم جائز دی ددې حدیث نه د ا هم معلومه شوه چه په مړی باندې د دریو ورځونه زیات ماتم کول جائز نه دی د زړه غم یوځان له څیز دې په دې باندې پابندی نه شی کیدې

مسئله: ملا علی قاری رحمته الله علیه لیکلی دی چه درې ورځې تیریدونه پس تعزیت کول جائز نه دی

[۴۴۳] د ینځي د ختنې (سنت) ذکر

۴۴۳- [۴۴۳] (۱) وَعَنْ أَرْعَطِيَّةَ الْأَنْصَارِيَّةِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا (۲) «أَنَّ امْرَأَةً كَانَتْ تَخْتَنُ بِالْمِدِينَةِ (۳) فَقَالَ هَذَا النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَا تُنْهَكِي (۴) فَإِنَّ ذَلِكَ أَخْطَى لِلْمَرْأَةِ (۵) وَأَحَبُّ إِلَيَّ الْبُعْلُ (۶) رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَقَالَ: هَذَا الْحَدِيثُ ضَعِيفٌ، وَرَأَوْنَاهُ مُجْهُولٌ.

توجه: ۱) او بي بي ام عطيه انصاريه رحمته الله علیه وايي ۲) چه په مدينه کې يوه ښځه وه چې ښځي به يې سنتولي، اخرنگه چې په هغه زمانه کې د ښځو د سنتولو هم رواج وو ۳) رسول الله صلی الله علیه و آله (يوه ورځ) هغې ښځې ته وفرمايل چې په کټ کولو مبالغه ټنه مه کوه بلکې لږ شان د پاسه نه يې کټ کوه، ۴) ځکه چې دا زيات نه کټ کول د ښځې د پاره هم ډير نذرت بخش وي، ۵) او خاوند د پاره هم ډير خوښ وي ځکه دا زيات کټ شي نو په جماع کې نه ښځې ته لذت حاصلېږي نه سړي ته، ۶) ابو داود دا روايت نقل کړي دي او ويلي يې دي چې دا حديث ضعيف دي او د دې راوي مجهول دي

حل الفتا: ۱) تَخْنَنُ: ښځې به يې سنتولي، ۲) أَخْطَى: خوند ورکونکې، ۳) الْبُعْلُ: خاوند.

تسهيلات:

قوله: لَا تُنْهَكِي، فَإِنَّ ذَلِكَ أَخْطَى لِلْمَرْأَةِ وَأَحَبُّ إِلَيَّ الْبُعْلُ

په غټه کښې د مبالغې کولو معانعت، يعنی په ختنه کولو کښې مبالغه مه کوئ بلکه ضروري حصه معمولی شان پرې کوئ دا کم پرې کول د طرفينو د جماع په خوند کښې معاون دی

د عربو ملکونه چونکه گرم وود ښځو په خاص اندام کښې به د وازگې په شان غوښه راوتله هغه به پرې کولې سوه هم دغه د جينکو ختنه کول وو "اذا جاءوا الغتان الغتان" د حديث نه هم دغه ختنې کاروبار کولو طرف ته اشاره کېږي

د حمزه رضي الله عنه يوه جنگي نعره: د ا حذبه ميدان کښې حضرت حمزه رحمته الله علیه په يو کافر باندې حمله کولو سره او فرمائيل "يا ابن مقطعة البظر" دې د سنت کونکې ښځې خوښه په يځو علاؤ کښې د جينکو د ختنې کولو عدم ضرورت: ددې رواياتونه د جينکو د ختنه

کولو ثبوت ملاویری لیکن داد گرموملکونومسئلہ ده. زمونږ په ملک کښې دامسئلہ بیانول نه دی پکار ددې دلته څوک ماهرهم نشته دې بل دا نه څه شرعی مامور یا ضروری حکم هم نه دې په گرموملکونوکښې شوافع داکارکوی. بس دومره کافی دی هغوی متهمانی او دعوت هم ورکوی

[٣٣٦] د ښځو د سر په وېشتا نو د نکریزو خضاب لگولو کراهت

٣٣٦- [٣٥] (١) [١] وَعَنْ كَرِيمَةَ بِنْتِ هَمَامٍ (٢) أَنَّ «امْرَأَةً سَأَلَتْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - عَنْ خُضَابِ الْحِنَاءِ. (٣) فَقَالَتْ: لَا بَأْسَ، وَلَكِنِّي أَكْرَهُهُ (٤) كَانَ حَبِيبِي يَكْرَهُ رِيحَهُ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَالتَّيَمِيُّ.

توجه: [١] او د بي بي کریمه بنت همام نه روایت دي [٢] چې یوې ښځې د بي بي عائشې (رضی الله عنها) نه [د سر په وېشتانو] د نکریزو د خضاب کولو باره کې پوښتنه وکړه، [٣] نو هغې ورته وفرمایل اگر که په دې کې څه حرج نشته، خو زه دا ښه نه گڼم، [٤] ځکه چې زما محبوب، یعنی حضور ﷺ به د دې بوي نه خوښولو. (ابوداؤد نسائي)

تسهيلات:

قوله: وَلَكِنِّي أَكْرَهُهُ، كَانَ حَبِيبِي يَكْرَهُ رِيحَهُ.

د سر په وېستو د نکریزو د خضاب لگولو حکم: داد سرد وېستو خبره وی گنې په لاسونو باندې نکریزې لگول ښې کریم د ښځو د باره خوښ کړی هم دی او ترغیب نی هم ورکړې دې لکه چه وړاندې راځي په دې حدیث کښې حضرت عائشه (رضی الله عنها) د عامو ښځو د باره د سر په وېستوکښې نکریزې لگول جائزگرځوی. لهذا که چرې ښځې د سر په وېستوکښې د نکریزو وسمه کول غواړي نو دا جائز دی البته توره وسمه جائزه ده

[٣٣٧] د ښځو په لاسونو د نکریزو د لگولو استعجاب

٣٣٧- [٣٦] (١) [١] وَعَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - (٢) أَنَّ «هَذَا ابْنْتُ عَتَبَةَ قَالَتْ: يَا أَيُّهَا اللَّهُ يَا بَعْضِي. (٣) فَقَالَ: "لَا أَبْأُفِيكَ حَتَّى تُغَيِّرِي كَلْبُكَ (٤) فَكَأَنَّهُمَا كَفَّاسِمٌ". رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: [١] او بي بي عائشه (رضی الله عنها) فرماني [٢] چه د عتبه لور هنده (چې کله دا اووېل چه اي د الله نبي ﷺ ما بيعت کړه، [٣] نو حضور ﷺ ورته وفرمایل تر څو چې ته خپل دواړه لاسونه په نکریزو لگولو سره د هغې رنگ، متغیر نه کړي، زه ستا نه (زياني) بيعت نه اخلم، [٤] ستا لاسونه (د نکریزو نه بغیر) داسې دي لکه د درنده حیوان لاسونه. (ابوداؤد) حل اللغات: ① کَلْبُكَ: خپل تلی یعنی لاسونه، ② سَمٌ: درنده حیوان

(١) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب الترجل /باب فی الخضاب للنساء (رقم-٤١٦٤) والنسائي فی کتاب الزينة /باب کراهية ریح الحناء (رقم-٥٠٩٠) واحمد فی المسند: ٢١٠/٦

(٢) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب الترجل /باب فی الخضاب للنساء (رقم-٤١٦٥)

تسهيلات:

قوله: أَنْ يَنْدَا:

دهند پيژندگلو، هند بنت عتبة دحضرت ابوسفیان بنخه اود حضرت معاويه رضي الله عنه مورده په جنگ احد كښې دحضرت حمزه رضي الله عنه د شهادت اصل محرکه هم دغه وه بياني د فتح مکه په ورځ اسلام راوړلو او په مختلفو غزواتو كښې نې حصه واخسته دابيعت كيدې شې چه د بيعت اسلام نه علاوه بيعت وو.

د ښځو دپاره په لاسونو د نكريزو د لگولو استعجاب: ددې حديث نه معلومه شوه چه ښځوله په خپلو لاسونو باندې نكريزې لگول مستحب دي اودا ترك كول مكروه دي ځكه چه په دې سره هم سړو سره يو قسم مشابهت راځي. اسلام كورنې نظام مضبوط ليدل غواړي په دې وجه ښځې له د هر قسم ډول سينگار كولو حكم وركوي

[٣٧٤] ښځودپاره په لاسونو د نكريزو لگولو ترغيب

٣٧٤- [٣٧٤] (١) وَعَنْهَا، قَالَتْ: «أَوَمَتِ امْرَأَةٌ مِنْ وَرَائِي بِثِيَابٍ يَدِيهَا» كِتَابُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَقَبِضَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَدَهُ. [٢] فَقَالَ: "مَا أَذْرَى أَيْدِي رَجُلٍ أَمْرَأَةٍ؟" [٣] قَالَتْ: بَلْ يَدُ امْرَأَةٍ. [٤] قَالَ: "لَوْ كُنْتَ امْرَأَةً لَغَيَّرْتُ أَطْفَارَكَ" يَعْنِي بِالْحَنَاءِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَالتَّيَمِيُّ.

توجه: ١) او بي بي عائشه رضي الله عنها وايي ٢) چې يوه ورځ يوې ښځې د پردې د شا نه د خپل لاس په ذريعه اشاره وكړه، چې په هغې كې يوه پرچه وه، (چې يو سړي رسول الله صلى الله عليه وسلم ته ليرلي وه، يعنې هغه ښځې د پردې د شا نه خپل لاس راويستلو سره پرچه رسول الله صلى الله عليه وسلم ته وركول وغوښتل). ٣) ليكن نبي كريم صلى الله عليه وسلم خپل لاس مبارك راواپس كړو (يعنې هغه پرچه يې وانخستله) او وي فرمايل چې ماته نه ده معلومه چې دا لاس د سړي دي كه د ښځې. ٤) هغه ښځې عرض وكړو چې دا لاس د ښځې دي، حضور صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل كه ته ښځه وې (يعنې كه تاته د ښځو طور او طريقه راتله) نو د خپلو نوكانو رنگ به دي دنكريزو په ذريعه ضرور بدل كړي وو. (ابوداود نسائي)

حل الثقات: ١) اَوَمَتِ: اشاره نې او كړه.

تسهيلات:

قوله: يَدِيهَا كِتَابُ:

د كتاب غځه هراوه: دا جمله د امراة دپاره صفت واقع شوې ده يعنې دهغه ښځې په لاس كښې يوه ليكلې شوې پرچه وه كيدې شې چه څه مسئله نې معلومول غوښتل.

(١) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الترجل /باب في الغضاب للنساء (رقم-٤١٦٦) والنسائي في كتاب الزينة /باب الغضاب للنساء (رقم-٥٠٨٩) واحمد في المسند: ٢٦٢/٦

قوله: **فَقَبَضَ النَّبِيُّ ﷺ**

اشكال: یعنی نبی کریم د لاس وړاندې کولونه پس شاته راښکلو ددې حدیث نه وړاندې چه کوم حدیث تیر شوې دې دهغې نه اوډ زیر بحث دواړو احادیثونه داسې معلومیږي چه نبی کریم په بیعت وغیره کښې د ښخوسره لاس ملاوولو حالاتکه په ډیرو صحیح اوصریح روایاتو کښې حضرت عائشه رضی الله عنها په سختی سره نفی کوی

د اشکال دوه جواونه: ① په مذکوره دواړو احادیثو کښې دا تاویل کولی شی چه نبی کریم اول اراده اوکړه چه په لاس سره بیعت واخلی بیا نبی کریم صرف په ژیږې سره بیعت واخستلو

② ښخوسره په لاس باندې کولو مطلب دا دې چې د لستونې اینغبستلو سره نبی علیه السلام په لاس سره بیعت کړې وو دې ډپاره چه ښخوته برکت حاصل شی

بنخو سره په لاس باندې د بیعت کولو حرمت: نبی کریم دامت د ښخو او سړو د پلار په درجه کښې وو لکه چه د ابن مسعود رضی الله عنه په قرات کښې دی (النبي أولى بالمؤمنين من أنفسهم وأزواجه أمهاتهم وهو أبوهما) لیکن ددې باوجود نبی کریم مکمل احتراز کړې دې اوډ پر د ښخونه نی پرده کړې ده اوډ یوې ښخې لاس سره نی لاس نه دې ملاؤ کړې.

[۳۸۸] د عذریه وجه د خال لیکولو جواز

۳۸۸- [۳۸] (۱) وَعَنْ أَبِي عُبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: «لُعِنَتِ الْوَأَصِلَةُ وَالْمُسْتَوْصِلَةُ، (۲) وَالنَّاصِبَةُ، (۳) وَالْمُتَّيِّعَةُ، (۴) وَالْوَأَيْمَةُ، وَالْمُسْتَوْصِيَةُ مِنْ غَيْرِ ذَا». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: ① او حضرت ابن عباس رضی الله عنهما وفرمایل ② ملعوني گرځول شوي دي هغه ښخې يو ځاي کونکي، ځان ته يا بل ته، یعنی په خپلو ويښتانو کې د انساني ويښتانو جوړ لگونکي ځان ته يابل ته، ③ او د ويښتانو شکونکي ځان ته يا بلې ته، ④ او بغير د څه مرض نه خال لگونکي ځان ته يابل ته، ادا ټولي ښخي ملعوني گرځول شوي دي! (ابوداؤد)، **حل اللعان:** ① الواصلة: خپلو ويښتانو کښې پردی ويښتان لگونکی ښخه، ② المستوصلة: خپلو ويښتانو کښې د پردی ويښتو لگولو مطالبه کونکې ښخه، ③ الناصبة: خپل ويښتان شوکونکی ښخه، ④ المتتعة: دخپلو ويښتانو د شوکولو مطالبه کونکې ښخه، ⑤ الوائمة: خپل بدن کښې خالونه لگونکې ښخه، ⑥ المستوصية: د بلې ښخې نه دخالونه لگولو مطالبه کونکې ښخه،

تسهيلات:

قوله: مِنْ غَيْرِ ذَا: یعنی دا امور د مجبورنی نه په درجه د علاج جائز دی گنی تغيير خلق الله د وجې ناجائز دی

نوبت: د حدیث وضاحت دې څخه وړاندې د حدیث نمبر (۴۴۰)، په تشریح کښې تیر شوې دي.

[۳۳۸] په یو قسم سړی او ښځه یا ندې د نبی علیه السلام لعنت

۳۳۸- [۳۹] (۱) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - الرَّجُلَ يَلْبَسُ لِبْسَةَ الْمَرْأَةِ (۲) وَالْمَرْأَةَ تَلْبَسُ لِبْسَةَ الرَّجُلِ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: (۱) او حضرت ابو هريره رضي الله عنه وايي (۲) چې رسول الله صلي الله عليه وسلم په هغه سړي لعنت ويلي دي چې زياته لباس اغوندي. (۳) دغه شان په هغې ښځې يې هم لعنت ويلي دي چې مردانه لباس اغوندي (ابوداؤد).

تسبیلات:

قوله: الرَّجُلُ يَلْبَسُ لِبْسَةَ الْمَرْأَةِ:

د ښځو سره د مشابهت حرمت: د سړو لباس په جدا رنگ کښې وی او د ښځو په جدا رنگ او ډیزان کښې وی اوس که چېرې سړو د ښځو والا سړو لباس واچولو نو دا هغوی ډېره د لعنت سبب دي سړو له د ښځو وضع قطع نه ډډه کول پکړي گنې د الله تعالی د رحمت نه به اوځي او د لعنت مستحق به جوړ شي

قوله: وَالْمَرْأَةُ تَلْبَسُ لِبْسَةَ الرَّجُلِ:

د سړو سره د مشابهت حرمت: ښځو د سړو والا مثلاً سپين لباس واچولونو دا د هغوی ډېره د لعنت سبب دي دغه شان د سړو په شان توبشي يا واسکت د ښځو ډېره جاذبه دي که هغه د يونيفارم په وجه مجبوره وي يا په شوق او ذوق کښې مخموره وي هغه ښځه ده هغې نه د مردانه وضع قطع نه خان ساتل پکار دی

[۳۳۹] ښځې د پاره د سړو لباس اچولو يا ندې لعنت

۳۳۹- [۵۰] (۱) وَعَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، قَالَ: «قِيلَ لِعَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: إِنَّ امْرَأَةً تَلْبَسُ نَعْلًا (۲) قَالَتْ: لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - الرَّجُلَةَ مِنَ النِّسَاءِ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: (۱) او حضرت ابن ابومليکه وايي (۲) چې بي بي عائشه رضي الله عنها ته وويلې شو چې يوه ښځه مردانه چپل په پښو کوي. (۳) نو هغې وفرمايل چې رسول الله صلي الله عليه وسلم په هغې ښځې لعنت فرمايلي دي کومه چې د سړو مشابهت اختياروي (ابوداؤد).

تسبیلات:

قوله: الرَّجُلَةُ مِنَ النِّسَاءِ:

د عامې ښځې د پاره په وضع قطع کښې د سړو د مشابهت حرمت: رجل مذکر دې رجلة مؤنث دي دې نه مراد هغه ښځه ده چه خبرې ترې رنگ ډنگ، وضع قطع اوتگ راتگ کښې د

(۱) اخرجه ابوداؤد فی السنن کتاب الترجل /باب فی صلة الشعر (رقم- ۴۱۷۰) واحد فی المسند: ۲۵۱/۱

(۲) اخرجه ابوداؤد فی السنن کتاب اللباس /باب فی لباس النساء (رقم- ۴۰۹۹)

سرو په شان مشابهت اختیاری. دایو خراب حرکت دې کوم چه دلغنت سبب دې کومه نسخه په علم پوهه او عقل رانې حکمت هونبیار توب کنبې د سرو په شان صفات لری نودغه مشابهت خراب او مذموم نه دې لکه چه ونیلی شوی دی کانت عائشه رجلة الراى یعنی د حضرت عائشه رضی الله عنہا رانې او عقل د سرو په شان وو. رجلة کنبې په جیم باندې پیش دې [۳۳۷] د نبی علیه السلام د زیب اورزینت شغه به رغبتی

۳۳۷- [۵۱] (۱) وَعَنْ ثَوْبَانَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - إِذَا سَافَرَ كَانَ أَحْرُوعًا وَيَأْتِيهِ مِنَ أَهْلِهِ فَاطِمَةُ [۲] وَأَوَّلُ مَنْ يَدْخُلُ عَلَيْهَا فَاطِمَةُ [۳] فَقَدِمَ مِنْ غَزَاةٍ وَقَدْ عَلَقَتْ مِغْصَا أَوْسَرًا عَلَى بَازِيهَا [۴] وَحَلَّتِ الْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ قُلَيْبَيْنِ مِنْ يَفْعَةٍ [۵] فَقَدِمَ فَلَمْ يَدْخُلْ [۶] فَطَلَّتْ أَنْ مَا مَنَعَهُ أَنْ يَدْخُلَ مَا رَأَى [۷] فَهَتَكَتِ السِّتْرَ [۸] وَقَفَّتِ الْقُلَيْبَيْنِ عَنِ الصَّبِيِّينِ [۹] وَقَطَعَتْهُ مِنْهُمَا،

قوجه: ۱] او حضرت ثوبان رضی الله عنہ وايي ۲] چه رسول الله ﷺ چې به په سفر روانیدو، ۳] نو د خپل اهل و عيال په خلقو کې د ټولو نه آخري وخت به يې بي بي فاطمي رضی الله عنها ته ورکولو. ۴] او کله چې به د سفر نه واپس راتلو ، نو د ټولو نه مخکې به بي بي فاطمي رضی الله عنها ته ورتلو. ايمنی د سفر د پاره د روانیدو په وخت به حضور ﷺ مخکې د نورو اهل بیتو سره الوداعي ملاقات کولو، بيا د ټولو د فارغیدو سره او ټول رخصتولو سره په آخر کې به بي بي فاطمي رضی الله عنها ته تشریف راوړو، هغې ته به چې څه وئیل اوریدل وو هغه به بي ويئیل او اوریدل، او څه وصیت او نصیحت چې به کول وو، هغه به بي کولو، او هغې ته السلام علیکم ویلو سره به روانیدو، او بيا چې د سفر نه واپس به بي تشریف راوړو، نو د ټولو نه مخکې به بي بي فاطمي رضی الله عنها ته يې تشریف راوړو، او د ټولو نه مخکې به بي د هغې سره ملاقات کولو. ۵] ابو خلل حضور ﷺ د جهاد د یو سفر نه واپس راغې ، هغه وخت بي بي فاطمي رضی الله عنها د خپل مکان په دروازه د ټاټ پرده خوړنده کړې وه [په ظاهره داسې معلومید، چې هغې پرده د آرائش په خاطر خوړنده کړې وه، ځکه که پرده يې د ضرورت په خاطر خوړنده کړې وه، نو حضور ﷺ ته به ناگواري نه وه] ۶] او هغې خپلو دواړو خامنو حضرت حسن رضی الله عنہ او حضرت حسين رضی الله عنہ ته د سپینو زرو دوه کړۍ اچولي وې ايمنی په هغوی کې يې هر یوه ته یوه یوه کره یا دوه دوه کړۍ اچولي وې [۷] هرکله چې حضور ﷺ د خپل معمول مطابق د سفر نه په واپس راتلو کې مخکې د بي بي فاطمي رضی الله عنها د ملاقات د پاره د هغې کور ته تشریف راوړو، او دا خیزونه يې ولیدل، نو حضور ﷺ د هغې په کور کې داخل نه شو، [۸] بي بي فاطمه رضی الله عنها پوهه شوه چې کوم څیز حضور ﷺ زما کور ته د راتلو نه منع کړې دي، هغه دا دي کوم چې حضور ﷺ ولیدل ايمنی په دروازه

پرده خوردن دول، او د حسن عليه السلام حسين عليه السلام په لاسونو کې کړي ليدل، [٥] بي بي فاطمي عليها السلام سمدستي هغه پرده وشولوه، [٦] او د دواړو صاحبزادگانو د لاسونو نه يې هغه کړي او خکلی، [٧] او هغه يې ماتې کړلې،

حل اللغات: ① عَلَّقَتْ: د تعليق نه دې، يعنی زوړنده کړې وه، ② شَخَا: د ټاپ يا د بوجی کېږه، ③ بَيَّتًا: پرده، ④ عَلَبَ: دباب تفعليل نه دې، يعنی کالی نې اچولی وو، ⑤ قَلْبَيْنِ: د چاندی سپينو زرو دوه بنگرې، کړې، ⑥ فَتَكَّبَ: اوني شلوله، ⑦ قَلَبَ: لرې نې کړې، اوني ويستلې.

[٨] قَالَ طَلَّقَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَسْكِيَانِ، [٩] فَأَعَدَّ مِنْهُمَا فَقَالَ: "يَا تَوْهَانُ! [١٠] أَذْهَبَ بِهَذَا إِلَى فَلَانٍ، [١١] إِنْ هُوَ لَأَهْلَى أَكْرَهَ أَنْ يَأْكُلُوا طَعِيمًا يَمُرُّ فِي حَيَاتِهِمُ الدُّنْيَا. [١٢] يَا تَوْهَانُ! اشْتَرِ لِقَاطِمَةَ وَلَادَةَ مِ بْنِ عَصَبٍ [١٣] وَيَوَارِثِي مِنْ عَاجٍ"، رَوَاهُ أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُدَ.

قوجه: [١] بيا هغه دواړه صاحبزادگان ماتې کړې اخستو سره په ژړا حضور عليه السلام ته راغلل، [٢] حضور عليه السلام کړي د هغه دواړو نه واخستلې، او ماته يې وفرمايل چې اي ثوبانه: [٣] دا کړې واخله، د فلاني سړی کور والو ته يې ورکړه، ايعنی حضور عليه السلام به خپلو رسته دارانو کې د يو سړي نوم اخستو سره وفرمايل، چې د هغه کور والو ته يې ورکړه، ځکه چې هغه محتاج او ضرورتمند وو، دا دواړه واره زما د اهل بيتو نه دي، ځکه زه دا خبره ښه نه گنم، چې دوی په دنياوي ژوند کې بهترينه غذا وخوري، ايعنی زما په ترڅ خبره غوره نه ده چې زما دا کوشنيان د بهترينو غذاگانو او نفيس پوشاک او اسباب نه لذت او فائده پورته کړي، يا حضور عليه السلام د بهترينې غذا نه د عيش وعشرت ژوند اختيارول او د دنيا لذتونه حاصلول مراد واخستل، او حضور عليه السلام د دې ارشاد په ذريعه گويدا واضحه کړه، چې زه د خپل اهل بيتو په باره کې هغه شی اختياروم چې هغوی په دي دنيا کې د فقر او زهد او د سختي او مشقت ژوند خپل کړي، چې په آخرت کې د هغوی درجات بلند وي او د هغوی شمير په هغه خلقو کې نه وي چې د هغوی په حق کې الله تعالى فرمايلي دي: أَذْهَبَتْ طَعِيمًا يَكْمُرُ فِي حَيَاتِهِمُ الدُّنْيَا خو دي سره حضور عليه السلام د تصور په سترگي د خپل زړه ټکرې بې بي فاطمي عليها السلام مات زړه ته هم کتل، په دې وجه د هغې سره د شفقت او محبت اظهار کولو د پاره دا يې هم وفرمايل چې [٤] اي ثوبانه! [٥] اي ثوبانه! د بي بي فاطمي عليها السلام د پاره د عصب چې دبهرې حيوان دپلو وغيره نه غاږمې جوړوي، يو هار واخله، [٦] او د فيل د غاښونو دوه کړي راواخله چې د فاطمي عليها السلام هم دلجوونې وشي د ماشومانو هم، ځکه چې دادوي کړي هم په اصل کښي دبي بي فاطمي وي. (احمد ابوداود)

حل اللغات: ① وَلَادَةً: هار، اميل، ② عَصَبٍ: د يمن يوه کېږه ده يا د سمندري يوقسم خناور غاښونه دي، ③ سَوَاتِنَ: دوه بنگرې، کړې، ④ عَاجٍ: د هاتی غاښونه.

تسهيلات:

قوله: **أَخْبَرُنِي عَنِّي رَسُولُ اللَّهِ مِنْ أَهْلِهَا فَاطِمَةُ**

د نبي عليه السلام د فاطمه رضي الله عنها سره مينه: يعنى نبي كريم چه به كله د خه سفر يا جهاد دپاره تشريف اورلو نو د اهل بيت د ټولو ښخوسره د الوداعى ملاقات نه پس په آخره كښې به د حضرت فاطمه عليها السلام سره ملاقات كولوسره په سفر روانيدو او په واپسنى كښې به ئى د ټولو نه اول هم د حضرت فاطمه عليها السلام سره ملاقات كولو داصرف د ښخو معامله بيان كړې شوې ده د سرو نه ده.

قوله: **فَقَدِمَ فَلَمْ يَدْخُلْ:**

د نبي عليه السلام د ناخوښوى په وجه كښې دوه اقوال: ① كيدې شى په دغه پرده باندې د خناورو تصويران وو خكه نبي عليه السلام داخل نشو خكه چې داسې واقعه د حضرت عائشې رضي الله عنها سره هم پېښه شوې وه نو نبي عليه السلام هغه منع كړې وه چې دا پرده اخوه كړه خكه چې په دې كښې د خناورو تصويران دى

② نبي عليه السلام دخپل اهل وعيال دپاره د دنيا زيب او زينت نه خوښولو خكه ئې د ناراضگي اظهار او كړو او د فاطمې رضي الله عنها كورته داخل نشو

قوله: **فَأَخَذَهُ مِنْهَا:**

د مذكوره جملې په مطلب كښې دوه اقوال: ① يعنى نبي كريم دا منظر اوكتلونود هغې دواړو په حالت ئى ترس راغلو يعنى په دواړو باندې ئى ترس او كړو يا شفقت اورحمت ئى پرې راغلو دا ترجمه ډيره ښكلې ده

② ملاعلى قارى رحمته الله فرماني چه دا ترجمه مناسب نه ده بلكه ترجمه داده چه نبي كريم د هغه دواړو نه دغه مات گوډ بنگرې واخستل او حضرت ثوبان رضي الله عنه ته ئى وركړل

قوله: **إِنَّ هَؤُلَاءِ أَهْلِي أَكْرَهَ أَنْ يَأْكُلُوا طَيِّبًا يَمُرُّ مِنْ حَيَاتِهِمُ الدُّنْيَا**

د مذكوره جملې په تركيب كښې دوه احتمالات: ① دا جمله د تعليل په محل كښې هم كيدې شى نو عبارت به داسې شى اى لاني اكره ان ياكلوا.

② دا د استيناف په موقع كښې ده عبارت به داسې شى اى هولا اى الحسن والحسين وعلي وفاطمة اهل بيتي واكره ان ياكلوا يعنى دا ښكلې خيزونه صدقه كړنى اودا درهم واخلي د بازارنه د فاطمه دپاره د عصب هار راوړنى دې دپاره چه ددې دزړه ساتنه اوشى اود حسنين دپاره دوه بنگرې د هاتې د غاښونو راوړنى دې دپاره چه ددوى تسلى اوشى داسې معلومېږي چه دا بنگرې د حضرت فاطمه عليها السلام وو هغې حسنين ته اچولى وو.

قوله: اشترى لفاطمة ولادة من عصب:

دعصہ پہ تفسیر کنہی دودہ اقوال: ① بعضی علماء وائی چہ دا پہ یمن کنہی جو پیدونکې یوہ کپڑہ دہ دکومې د خہ اجزاؤ نہ چہ ہار جو پو لې شی مگر شارحین وائی چہ د کپڑې نہ ہار جو پو ل پہ خیال کنہی نہ راخی

② علامہ خطابی رحمۃ اللہ علیہ فرمائی چہ ماد یمن والونہ اوریدلی دی چہ عصب د یو سمندری خنار غابونونہ وائی دکوم نہ چہ بہترین سپین ہار جو پو پو دی حیوان تہ فرس فرعون وائی

قوله: وسوارین من عاجر

دعاج پہ تفسیر کنہی دودہ اقوال: ① دہاتھی د غابونونہ بنگری جو پو لې شی داہدوکی دی ددی استعمال د احنافو پہ نیز جائز دی

② د دې خخہ د سمندری شمشتی ہدوکی مراد دې چې دھغې خخہ جو پو شوې بنگری ورلہ واخلہ

دعاج غورہ معنی: پہ دې دواپو معانیو کنہی اولہ معنی راجحہ دہ د حدیث مقصد دا دی چہ نبی کریم د خپل اہل بیت دپارہ د دنیا سخت ژوند خوین کړې دې دې دپارہ چہ د آخرت ټول راحتونہ او نعمتونہ محفوظ پاتې شی او اذہتم طہانکم فی حیاتکم الدنیا د وعید نہ بچ شی

[۳۴۲] د سرمہ (رانجو) لکولو حکم

۳۴۲-۵۲ [۱] وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: «اَلْكُلُوبُ بِالْأَلْمِیْدِ، ② فَإِنَّهُ يَجْلُو الْبَصَرِ، ③ وَيَنْبِثُ الشَّعْرَ». ④ وَزَعَمَ أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - كَانَتْ لَهُ مَكْحَلَةٌ ⑤ يَكْتُمِلُ بِهَا كُلُّ لَيْلَةٍ، ثَلَاثَةٌ فِي هَذِهِ وَثَلَاثَةٌ فِي هَذِهِ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

توجہ: ① او د حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما نہ روایت دی چہ نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم فرمایا ② اصفہانی سرمہ برابر لگوئ. ③ خخہ چہ هغه سرمہ بینانی روپانہ کوی، ④ او وینستان، یعنی بازہ راخیجوی، اچې د سترگو دنباست او حفاظت ضامن دی، ⑤ [حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما وایی چہ] د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم سرہ یوہ رنجونی ارنخرومې او ⑥ حضور صلی اللہ علیہ وسلم به روزانہ د شپې دري خلې پہ دي سترگہ کې او دري خلې پہ دي سترگہ کې رانجہ لگول، ایعنی مسلسل دري سلایانی به یې په بڼې سترگہ کې او دري سلایانی پہ گسہ سترگہ کې لگولی (ترمذی)

حل اللسان: ① اَلْكُلُوبُ: رانجہ لگوئ، ② الْأَلْمِیْدِ: یو قسم رانجہ دی، ③ يَجْلُو: تیزوی، روپانہ کوی، ④ مَكْحَلَةٌ: رنجرومہ، د رانجو کخوړی.

① أخرجه ابوداود فی السنن کتاب اللباس/باب فی البیاض (رقم-۶۰۶۱) والترمذی فی کتاب اللباس عن رسول الله صلی الله علیه وسلم/باب ما جاء فی (رقم-۱۷۵۳) والسنائی فی کتاب الزینة/باب الکحل (رقم-۵۱۱۳) واحد فی المسند: ۲۳۱/۱

تسهيلات:

قوله: اَكْتَبُوا الْيُمِّي:

هـ الحمد په مصداق كښې دوه اقوال: ① د احاديثو په رڼا كښې زياته صحيح خبره داده چې ائمد يواځس قسم معدني رانجوته وائي.

② د بعضې حضراتو خيال دې چې ائمد مطلق رانجوته وائي

③ د بعضې حضراتو خيال دې چې ائمد يواځس قسم اصفهاني رانجه دې چې د سترگو نه بهيدونكې اوبه بنده وي او د سترگو د زخم دپاره فائده مند دې بلكه د سترگو سوزيدل لرې كوي او د سترگو د رڼا والاگونوته طاقت وركوي. د وړو ماشومانو او بوډاگانو دپاره په خاص توگه فائده منددې.

هـ الحمد رانجو دوه فائدي: ① د سترگو بانه اوږده وي په كوم سره چې د سترگو حفاظت هم كيږي او بيا ناست هم پيدا كيږي.

② ائمد رانجه د سترگو نظر تيزه وي.

هـ رانجو لگولو طريقه: د رانجو لگولو يوه طريقه په دې حديث كښې ده چې درې سلايانې په يوه سترگه كښې راښكلې شي او درې په بله سترگه كښې د شپې وخت ئي څكه منتخب كړي دې چې په دې كښې د زيات وخت پورې رانجه په سترگو كښې پاتې كيږي

[٣٣٤٣] د ائمد رانجو فائدي

٣٣٤٣- [٥٣] (١) وَعَنْهُ قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَكْتَبِلُ قَبْلَ أَنْ يَتَأَمَّرَ بِالْإِمَامِ ثَلَاثًا فِي كُلِّ عَيْنٍ». [٢] قَالَ: وَقَالَ: «(إِنْ عَيَّرَ مَا تَدَّأَوْتُمْ بِهِ: [٣] اللَّدُّوْءُ، وَالسَّعُوطُ، وَالْحِجَامَةُ، وَالْمَشِيُّ. [٤] وَغَيْرَ مَا أَكْتَلْتُمْ بِهِ الْإِمَامُ [٥] فَإِنَّهُ يَهْلُو الْبَصَرُ، وَيَنْبُتُ الشَّعْرُ [٦] وَإِنْ عَيَّرَ مَا تَحْتَمِلُونَ فِيهِ يَوْمَ سَبْعِ عَشْرَةَ، وَيَوْمَ ثَمَنَ عَشْرَةَ، وَيَوْمَ أَحَدَى وَعِشْرِينَ.»

توجه: ① او حضرت ابن عباس رضي الله عنه وايي ② چې رسول الله ﷺ به د شپې د اوده كيدلو نه مخكې په هره سترگه كې اصفهاني سرمه درې درې سلايانې لگولي، ③ او ابني عباس رضي الله عنه وايي رسول الله ﷺ وفرمايل تاسو چې د علاج د پاره كوم څيزونه اختياروي، په هغې كې بهترين څيزونه څلور دي، ④ يو خولود، دويم سعوط، دريم حجامه، او څلورم مشي، ⑤ په سترگو كې په لگونكو څيزونو كې بهترين شي اصفهاني سرمه ده، چې بيناني روښانه كوي، او د بانو وينستان د يروي، ⑥ او د ډك ښكر را خكلو (د وينې او خكلو) د پاره د مياشتي اوولسم، نورلسم او يوېستم تاريخونه بهترينې ورځې دي.

(١) أخرجه الترمذی فی السنن کتاب الطب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء في السعوط وغيره (رقم ٢٠٤٨)

حل الثقات: ① اللُّؤُؤُ: خوله كنبې د اچولو دوانى، ② السَّعُوطُ: پوزه كنبې د اچولو دوانى، ③ الْجِمَامَةُ: بدن نه وينه ويستل، ④ النَّشِيْ: دستونه راوستونكې دوانى ⑤ الرَّغْمِيْدُ: يو قسم رانجه دى، ⑥ يَتَمَلَّوْ: تيزوى، روښانه كوى

«وَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - حَيْثُ غُرِبَ بِهِ ① مَا مَرَّ عَلَى مَلَكٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِلَّا قَالُوا: ② عَلَيْكَ بِالْجِمَامَةِ» ③ رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ.

توجهه: ① حضرت ابن عباس رضي الله عنه دا بيان هم وکړو چې کله رسول الله صلی الله علیه و آله معراج ته تشریف یووړو، نو د فرشتو یو جماعت داسې نه وو، چې حضور صلی الله علیه و آله پر هغوی نه تیر شوي وي، او هغوی دا نه وي ویلي ② چې دك ښکر راځکل (وینه اوځکل، ستاسو د پاره ضروري دي، ③ تر مذي رحمته الله علیه دا روایت نقل کړي دي او ویلي یې دي چې دا حدیث حسن غریب دي

حل الثقات: ④ غُرِبَ: پورته اوخیجولې شو، معراج اوکړې شو.

تسهيلات:

قوله: إِنَّ خَيْرَ مَا تَدَاوَيْتُمْ:

بمترينې غلور دوايانې: ① لدود، داهره هغه دوانى ده چه د مريض په خله كنبې ورڅخولې شى

② سعوط، دا هغه دوانى ده چه د مريض په پوزه كنبې ورڅخولې شى

③ حجامه د ستود غاړو په ذريعه ښکر لگولوته وانى يعنى وينه ويستل

④ المشى، داهره هغه دست راوستونكې دوانى ته وانى د كوم د استعمال نه پس چه دستونه جارى كيږي. د سړي خيټه روانه شى او پخپله سړې هم بيت الخلاء طرف ته بار بار منډه وهى هم په دې وجه دې ته المشى اوويلې شو.

قوله: وَإِنَّ خَيْرَ مَا تَخْتَصِمُونَ فِيهِ يَوْمَئِذٍ عَشْرَةٌ:

د ښکر لگولو غوره ورځې: يعنى د ښکر لگولو بهترين ايام د هرې مياشتې اوولسم، نور لسم او يوويشتم تاريخونه دى. دامعتدل ايام دى په کومو کنبې چه په وينه کښ اعتدال وى کتاب الطب کنبې نور وضاحت راځي ان شاء الله.

[٣٣٤٢] سړو دپاره حمامو نوته د تلوا اجازه

٣٣٤٢ - [٥٤] (١) وَعَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: ① «أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - نَهَى الرَّجَالَ وَالنِّسَاءَ عَنْ دُخُولِ الْحَمَامَاتِ ② لَمْ دَخُلُوا بِالْمَيَّازِ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَأَبُو دَاوُدَ.

(١) اخرجه ابوداود فى السنن كتاب الحمام (رقم- ٤٠٠٩) والترمذى فى كتاب الادب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ما جاء فى دخول الحمام (رقم- ٢٨٠٢) وابن ماجه فى كتاب الادب/باب دخول الحمام (رقم- ٣٧٤٩) واحمد فى المستد: ١٣٢/٦

ترجمہ: [۱] او د بی بی عائشی رضی اللہ عنہا نے روایت دی [۲] چې رسول اللہ ﷺ سړي او ښځي حمام ته د تلو نه منع کړي وو، [۳] بیا وروسته حضور ﷺ سړو ته په دې صورت کې د تلو اجازت ورکړو. چې د هغوی په بدن دي پرتوګ [یا لنگ] وي (ترمذی، ابوداود)،
 حل المسائل: ① الحمامات: د حمام جمع ده، غسل ځای ته وانی ② التمايز: لنگ یا پرتوګ،

تسهيلات:

قوله: عَنْ دُخُولِ الْحَمَامَاتِ:

د حديث پس منظور: په هره زمانه کښې د حمام نظام جدا جدا وی پخواننې زمانه کښې به په یو مکان کښې هم په یو ځای د غسل کولو انتظام کیدلو په هغې کښې به گرمې اوبه وې او ښځو اوسرو به په یو ځای په هغې کښې لامل. په دې وجه په شروع کښې نبي کریم سړي او ښځې دې ته د تلو نه منع کړل بیا ددې نه پس ئی سړو ته د تلو اجازت ورکړو مګر: ښځو باندې ئی په ځای اوساتله ځکه چې که ښځې سره ددې چې یو ځای حمام ته لاړې شی نو بیا هم ښځې خپل مینځ کښې د یو بل نه پرده نه کوی

قوله: ثُمَّ رَخَّصَ لِلرِّجَالِ أَنْ يَدْخُلُوا التَّمَايزَ:

لنگ و هلو سره سړو ته حمام ته د تلو اجازت: د سړو دپاره په داسې مشترکه حمام کښې د غسل دپاره تللو کښې دا شرط کیځودلې شوچه هغوی دې د نامه نه لاندې ترزنګونو پورې لنگ تړی

د سونمګ پول حکم: نن صبا په سونمګ پول اونورو د اوبو تالابونو اونهر ونوکښې په مشترکه توګه باندې برېښد غسل کول د پخواننې زمانې د حمامونو یونوې شکل دې بلکه ددې نه هم زیات بی حیا اود اخلاقو تباهی ده ځکه چې دا سونمګ پول د غسل دپاره نه بلکه د څه نور مقاصد دپاره تیارولې شی

[۳۴۷] ښځې دپاره مشترکه حمامونو ته د داخلیدو ممانعت

۳۴۷- (۵۵) (۷۷) وَعَنْ أَبِي السَّلِيلِ، قَالَ: [۱] «قَدِمَ عَلَيَّ عَائِشَةُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - نِسْوَةً مِنْ أَهْلِ حِمْصٍ. فَقَالَتْ: مِنْ أَيْنَ أَتَيْنَ؟ قُلْن: مِنَ الْقَامِرِ [۲] قَالَتْ: فَلَعَلَّكُمْ مِنَ الْكُورَةِ أَلَسِي تَدْخُلْنَ نِسَاؤَهَا الْحَمَامَاتِ [۳] قُلْن: بَلَى. [۴] قَالَتْ: فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: [۵] "لَا تَغْلَمُ امْرَأَةٌ نِسَاءَهَا فِي غَيْرِ بَيْتِ زَوْجِهَا [۶] إِلَّا هَتَكَتِ الْبُرْيْتَيْنِ وَيَبْنِي رِجْلَاهَا" [۷]

ترجمه: [۱] او حضرت ابوسلمېع وايي [۲] چې یو ځل د بی بی عائشی رضی اللہ عنہا په خدمت کې د ملک شام د ښار حمص څه ښځې راغلي، [۳] بی بی عائشی رضی اللہ عنہا د هغوی نه پوښتنه وکړه

(۱) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب العمام (رقم- ۵۰۱۰) و الترمذی فی کتاب الأدب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم /باب ما جاء في الاستئذان عند الجماع (رقم- ۲۸۰۳) وابن ماجه فی کتاب الأدب /باب الاطلاء بالنورة (رقم- ۳۷۵۱) واحمد فی المسند: ۲۱۷/۶

چې تاسو د کوم ځاي اوسيدونکي يي ؟ هغوی اوويل چې د ملک شام، [۴] حضرت عائشې رضي الله عنها وفرمايل چې تاسو شايد د هغه ځاي اوسيدونکي يي چې د هغه ځاي ښځي حمام ته ځي، [۵] هغوی اوويل چې هو، [۶] بيا بي بي عائشې رضي الله عنها ورته وفرمايل چې ما د رسول الله ﷺ نه اوريدلي دي [۷] کومه ښځه چې د خاوند د کور نه علاوه بل چيرته کپري اوباسي، [۸] گویا هغه ښځي هغه پرده وشلوله کومه چې د هغی او د الله ﷻ تر مينځ ده

[۱] وَفِي رِوَايَةٍ: "فِي غَيْرِ بَيْتِنَا إِلَّا هَتَكْتُ سِتْرَهَا فَمَا يَبْنِيهَا وَيَبْنِي اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَأَبُو دَاوُدَ.

توجه: [۱] او په بل روايت کې د في بيت غير زوجها په ځاي في غيربيتها الفاظ دي ترمذي، ابوداود،

حل اللغات: ① النكوة: د ښار غاړې او د اطرافو علاقې، ② الحشامات: د حمام جمع ده غسل خانه، ③ لا تخلم: مه اوباسه. ④ هتكت البئر: "ي حجاب الحياء و جلباب الأدب" يعنى ښکاره کول دى د حيا او د ادب پر دې لره،

تسهيلات:

قوله: إِلَّا هَتَكْتُ سِتْرَهَا فَمَا يَبْنِيهَا وَيَبْنِي اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ:

ښځې دپاره په هروخت کښې د پردې اهتمام کول: چه ښځه دالله تعالى دطرف نه ددې پابنده چه هغه دې پرده اوکړی اوپردي سرې دې دا اونه کتې شی بلکه دښځې دپاره دا هم مناسب نه دی چه هغه د خاوند نه علاوه په يوخالى ځانى کښې خپل بدن بريند کړی

[۴۴۷] د زنا نو دپاره د بازار غسل خانوته د تلو ممانعت

۴۴۷- (۵۶۱) [۱] وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: "① «سَتَفْتَمُ لَكُمْ أَرْضَ الْعَجَبِ ②» وَسَجُدُونَ فِيهَا يَبُوتًا، يُقَالُ هَذَا: الْحَشَامَاتُ ③. فَلَا يَدْخُلُهَا الرَّجَالُ إِلَّا بِالْأُذُنِ ④. وَأَمْنَعُوهَا النِّسَاءَ ⑤. إِلَّا مَرِيضَةً، أَوْ نَفْسَاءً". رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: [۱] او د حضرت عبد الله بن عمرو رضي الله عنهما نه روايت دي چې رسول الله ﷺ وفرمايل [۲] د یر نزدې تاسو ته به د عجم په زمکې کې فتحه حاصله شي، [۳] هله به تاسو داسې کورونه بيا مومئ، چې هغې ته به حمام ونييل کيږي، [۴] نو «خبردار، هغې ته دي سرې بغير د لنگ نه نه داخلېږي، [۵] او ښځې خو په هغې کې د داخلیدو نه بالکل منع کړئ، [۶] خو دا چې يوه ښځه بيماره وي، يا د نفاس په حالت کې وي «ابوداود،

حل اللغات: ① بالأذن: سره د لنگ يا پرتوگ نه

تسهيلات:

قوله: وَأَمْنَعُوهَا النِّسَاءَ، إِلَّا مَرِيضَةً، أَوْ نَفْسَاءً

بَشُو دِپَارِه بَغِيرِه عَذَرِ نِه حَمَامُونَوْتِه ۵ **دَاخِلِدُو مَمَانَعَت**: یعنی سرو ته اجازت دې چه هغوی دې ازار بند او ترې او په حمام کښې دې غسل او کړی مگر ښخوته د ازار بند تر لوسره هم مشترکه حمامونوته د تللو اجازت نشته دې ځکه چه ددوی د پوره بدن پرده ده. او که څه شرعی عذر وی اویا څه فطری مجبوری وی چه ښخه بیمار ه وی او د حمام په استعمال لوسره علاج کوی یا د نفاس په حالت کښې وی او د غسل کولو ضرورت وی نو دا صورتونه مستثنی دی د بجې د پیداکیدونه پس ځلویښت ورځو پورې ښخه په نفاس کښې وی.

[۳۴۷] بَغِيرِ لَنْجِه حَمَامِ تِه دَاخِلِدُو مَمَانَعَت

۳۴۷- [۱۵۷] (۱) وَعَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [۲] «مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يَدْخُلُ الْحَمَّامَ بِغَيْرِ إِزَارٍ» [۳] وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يَدْخُلُ حَلِيلَتَهُ الْحَمَّامَ [۴] وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يَجْلِسُ عَلَى مَا يَدُّ [۵] إِذَا رَأَى عَلَيْهَا الْحُمْرَ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَالنَّسَائِيُّ.

ترجمه: ۱ او د حضرت جابر رضی الله عنه نه روایت دي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل ۲ کوم سړي چې په خدای جبار او د قیامت په ورځ ایمان لري، هغه دي بغير د لنگ نه په حمام کې نه داخليږي، ۳ او کوم سړي چې په خدای جبار او د قیامت په ورځ ایمان لري، هغه دي خپله ښخه په حمام کې نه داخلي، ۴ او کوم سړي چې په خدای جبار او د قیامت په ورځ ایمان لري، هغه دي په هغه دسترخوان نه کښي، ۵ په کوم چې د شرابو دور چلیږي [ځکلي کيږي] (ترمذي، نسائي).

حل الفات: ۱ خپله ښخه، ۲ مایند: دسترخوان، ۳ نډار: دور چلیږي، ځکلي کيږي. ۴ القم: شراب

تسهيلات:

قوله: فَلَا يَدْخُلُ حَلِيلَتَهُ الْحَمَّامَ:

د زانو د پاره خاص حمام ته د داخيلدو حکم: دا خبره يادلرنی چه نن صبا د ښخوداسي حمامونه جوړ شوی دی چرته چه په يوه وره غوندي کمره کښې ځانله د غسل ځانی جوړ شوې وی. هلته حمام کښې ښخه برينده ورتلي شی ځکه چه هلته نه سړی وی او نه نورې ښځې وی هغه مشترکه حمام نه دي. په حديث کښې د مشترکه حمام د ممانعت ذکر دي.

(۱) اخرجه الترمذي في السنن كتاب الادب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ما جاء في دخول الحمام (رقم- ۲۸۰۱) والنسائي في كتاب الفسل والتيميم باب الرخصة في دخول الحمام (رقم- ۴۰۱) واحمد في المسند: ۳/۳۳۹

الفصل الثالث

[۳۴۸] د نبی کریم ﷺ په سر مبارک کښې خضاب نه لکول

۳۴۸-۵۸ [۱] عَنْ ثَابِتٍ، قَالَ: [۲] «سُئِلَ أَنَسٌ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنْ خِضَابِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَقَالَ: لَوْ شِئْتُ أَنْ أَعْدَّ شَمَطَاتٍ كُنْ فِي رَأْسِهِ؛ فَعَلْتُ. [۳] قَالَ: وَلَمْ يَخْتَضِبْ [۴] زَادَ فِي رِوَايَةٍ: وَقَدْ اخْتَضَبَ أَبُو بَكْرٍ بِالْخِضَاءِ وَالْكَثْمِ [۵] وَاخْتَضَبَ عُمَرُ بِالْخِضَاءِ». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

قوجه: [۱] د حضرت ثابت رضي الله عنه نه روایت دي [۲] چې د حضرت انس ابن مالک رضي الله عنه نه د نبی کریم ﷺ د خضاب کولو یا نه کولو باره کې پوښتنه وشوه، [۳] نو هغه اوویل که ما د حضور ﷺ په سر مبارک کې د سپینو وښتانو د تعداد شمیر کول غوښتي، نو یقیناً شمیرلي می شو [یعني د حضور ﷺ په سر مبارک کې څو وښتان سپین وو، په دې صورت کې حضور ﷺ ته د خضاب کولو څه ضرورت وو، نو] [۴] حضور ﷺ هیڅ کله رنګ نه دي کړي. [۵] په یو روایت کې د حضرت انس رضي الله عنه یا د حضرت انس رضي الله عنه نه ثابت رضي الله عنه دا عبارت مزید نقل کړو چې حضرت ابوبکر رضي الله عنه دنګرېزو او وسمې رنګ، استعمال کړو، [۵] او حضرت عمر رضي الله عنه صرف دنګرېزو رنګ استعمال کړو، [بخاري، مسلم،

حل اللغات: ① شَمَطَات: د شَمَطَة جمع ده، "ای یاض شعر الرأس بمخالطه سواد" د سپینو اوتورو وښتو یو ځای کیدو ته شمطه وائی ② الْكَثْم: یو قسم وایښه،

د حضرت ثابت رحمه الله مختصر تعارف: نوم ثابت کنیت ابو حمید د تابعینونه دې امام ذهبی رحمته الله علیه ته د امام اوجعت فرمائیلې. هغوی عمل پر هیزګاری تقوی او عبادت په وجه په خپله زمانه کښې ډیر مشهور وو. حضرت انس رضي الله عنه به فرمائیل چه دهر یو څیز چاڼی وی اوثابت رضي الله عنه د خیر چاڼی ده. (۴)

بکربن عبدالله به فرمائیل چه څوک په دنیا کښې د ټولونه لونی عابد کتل غواړی نو ثابت ته دې اوگوری. (۱) همیشه دپاره به ئې روزه نیوله ووکله به ئې هم د روژې ناغه نه کوله. (۲) په یوه ورځ او شپه کښې به ئې یو قرآن پاک ختم کولو. (۳) د حضرت انس رضي الله عنه خاص شاگرد وو. ابن مدائنی فرمائی چه د هغوی د روایاتو شمیر دوه نیم سوه دي. (۴)

وفات: ۱۲۳ هـ کښې وفات شو په وفات په وخت کښې د هغوی عمر د اتیاءو کالونه پورته وو. (۵) د نورو معلوماتو دپاره ① تهذیب التهذیب ۲/۲ ② شذرات الذهب ۱/۱۶۱

(۱) أخرجه البخاري في كتاب اللباس /باب ما يذكر في الشيب (رقم- ۵۸۹۵) وسلم في كتاب الفضائل /باب شبهه صلى الله عليه وسلم (رقم- ۱۰۰۰ - (۲۳۱۱) والنسائي في كتاب الزينة /باب الخضاب بالصفرة (رقم- ۵۰۸۶) وابن ماجه في كتاب اللباس . باب من ترك الخضاب (رقم- ۳۶۲۹)

(۲) تذكرة الحفاظ (۱/۱۱۲) (۲) تذكرة الحفاظ (۱/۱۱۲) (۳) تذكرة الحفاظ (۱/۱۱۲)

(۴) تذكرة الحفاظ (۱/۱۱۲) (۵) تذكرة الحفاظ (۱/۱۱۲)

③ تذكرة الحفاظ ١١١/١

④ طبقات ابن سعد ٣/٧ وغيره او گورنی.

تسهيلات:

نوبت: د خضاب باره کښې تشریح وړاندې د حدیث نمبر (٤٢٢٣)، په شرح کښې تیره شوې ده
 [٣٢٤٩] د عبد الله بن عمر رضی الله عنهما د خضاب استعمال

٣٢٤٩- [٥٩] (١) «وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - [٦] أَنَّهُ كَانَ يَصْبُرُ لِحَيْتِهِ بِالْصُفْرَةِ [٢] حَتَّى تَمْتَلِكَ لَيَابُهُ مِنَ الصُّفْرِ [٣] فَقِيلَ لَهُ: لِمَ تَصْبُرُ بِالْصُّفْرِ [٥]؟ قَالَ: إِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَصْبُرُ بِهَا [٧] وَلَمْ يَكُنْ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْهَا [٧] وَقَدْ كَانَ يَصْبُرُ بِهَا ثِيَابَهُ كُلَّهَا، حَتَّى عَمَامَتَهُ»، رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتَّيَّمِيُّ.

٢٠ جمعه: [١] اود حضرت ابن عمر رضي الله عنهما باره کې روایت دي [٦] چې هغه به په خپله ډیره زیر خضاب لگولو، [٢] چې د هغې په وجه به د هغه کپړي هم زیر یدی د هغه نه پوښتنه وشوه چې تاسو ولي زیر خضاب کوئ؟ [٥] وي فرمایيل چې ما رسول الله صلى الله عليه وسلم په خپله ډیره مبارکه زیر خضاب کوو باندې لیدلي دي، [١] او د حضور صلى الله عليه وسلم په تړد په ډیره د خضاب کولو د پاره د زیر رنگ نه زیات خوښ هیڅ شي نه وو، [٧] او ټولې کپړي تر دي چې پټکي به یې هم به زیر رنگ رنگین کړو. (ابوداؤد نسائي)

حل الفتا: ① بغير: زیر رنگې به نې ورکولو، ② تمتلئ: ډکې به شوې، زیر رنگې به شوې

تسهيلات:

قوله: كَانَ يَصْبُرُ لِحَيْتِهِ بِالْصُّفْرِ:

د زیرې وسمې نه د ورس په ذریعه وسمه کول مراد دی دادز عفراڼ په شان رنگ وی نې کریم په وینستو مبارک کښې ددې استعمال کړې دي

نوبت: په بعضې روایاتو کښې د نبي علیه السلام د خضاب لگولو اثبات دي او په بعضو کښې نفی ده ددې تفصیل په حدیث نمبر (٢٢٨٠)، کښې راروان دي هغې ته انتظار او کړئ:

قوله: حَتَّى تَمْتَلِكَ لَيَابُهُ مِنَ الصُّفْرِ:

په زیر رنگ کپړي رنگ کول، قصداً عمداً نبي کریم کپړې او پټکې کله هم په زیر رنگ کښې نه دي رنگ کړې لکه چه په دي حدیث کښې دی اوکه چرې بغیر د قصد اوارادي خڅه نې پټکې یا قميص په زیر رنگ کښې لگیدلې وی نو هغه جدا خبره ده

(١) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب اللباس/باب فی المصبوغ بالصفرة (رقم-٤٠٦٤) والنسائي فی کتاب الزينة/باب الغضاب بالصفرة (رقم-٥٠٨٥)

[٣٣٨] دَرَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَبَارَكُ وَبَيْنْتَهُ

٣٣٨- [١٦٠] (١) وَعَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَوْهَبٍ، قَالَ: «دَخَلْتُ عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - [٢] فَأُخْرِجَتْ إِلَيْنَا شَعْرًا مِنْ شَعْرِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَخُصُّوا». رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

ترجمه: ١) او حضرت عثمان ابن عبد الله ابن موهب وایي ٢) چې یوه ورځ زه د ام المؤمنین بی بی ام سلمه رضی الله عنہا په خدمت کې حاضر شوم، نو هغی مونږ ته د رسول الله ﷺ یو وینسته مبارک راویستلو چې هغه خضاب شوی وو (بخاری)
حل الفتا: ١) فُخِّصُوا: خضاب شوی وو

تسهيلات:

قوله: فُخِّصُوا: یعنی هغه یو وینسته خضاب شوي رنگین وو داپه هغه کم خضاب اووسمه باندې محمول دي د کوم په وجه چه دا وینسته رنگین وو یا د عطریاتو په شیشه کښې زیات وخته پورې کيخودوسره وینسته رنگین شوي وو یا رنگین ښکاریدو
اشکال: ددي حدیث نه دا معلومیږي چه د نبی کریم ﷺ وینسته مبارکو باندې رنگ لگیدلي وو، حالانکه ماقبل روایاتو کښې ذکر دی چه نبی کریم ﷺ به خضاب نه لگولو؟
دا اشکال درې جواپونه: ١) په کومو روایاتو کښې چه د خضاب اثبات راغلې دي نو هغه په اقل احوالو باندې محمول دي یعنی چه کله نه کله به نبی کریم ﷺ خضاب استعمال کړي وي ٢) یو روایت به په حقیقت باندې محمول وي او بل روایت به په مجاز باندې محمول وي، ٣) نبی کریم ﷺ بغیر د ضرورت نه خضاب نه دی استعمال کړی لیکن کله نه کله به ئی د سر درد په وجه نکړیږی وغیره استعمال کړی وي او په هغه وینسته باندې به د نکړیږو رنگ وو
[٣٣٨] د نرښځی لړه د ښار څخه دویتلو حکم

٣٣٨- [١٦١] (٢) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «أَتَى رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بِمُخَنَّبٍ [٣] قَدْ خَضَبَ بَدَنَهُ وَرَجُلٍ بِالْحَنَاءِ [٤] فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا بَالُ هَذَا؟" [٥] قَالُوا: يَتَشَبَّهُ بِالنَّبِيِّ فَأَمَرَ بِهِ فَنُقِيَ إِلَى النَّعِيمِ [٦] فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَلَا تَنْقُلُهُ؟ [٧] فَقَالَ: "إِنِّي نَهَيْتُ عَنْ قَتْلِ الْمُحَلِّينَ"». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

ترجمه: ١) او حضرت ابوهریره رضی الله عنہ وایي ٢) چې یوه ورځ د رسول الله ﷺ په خدمت کې یو مخنث راوستل شو. ٣) چې هغه د ښځو په شان په خپل لاس پښو نکړیږي لگولي وي، ٤) رسول الله ﷺ د هغه په لیدو سره وفرمایل چې ده ته څه شوي دي: ٥) صحابه و فرماید: عرض وکړو چې دا سړي اېه خپل وضع قطع او طور طریقو کې د ښځو مشابهت کوي، نو

(١) اخراجه البخاری فی کتاب اللباس/باب ما یذکر فی الشیب (رقم-٥٨٩٧)

(٢) اخراجه ابوداود فی السنن کتاب الأدب/باب فی الحکم فی المخنثین (رقم-٤٩٢٨)

حضور ﷺ د هغه د ښار نه د ويستلو حکم وکړ او هغه اد مدینې یو ځایا نقیع ته ولېږل شو. [۱] بیا صحابه و چې عرض وکړو یا رسول الله ﷺ آیا مونږ دې مړ نه کړو؟ ایضاً دې فسق او فساد او گندگي خوروي نو که تاسو ﷺ حکم او کړئ. نو دې به قتل کړل شي. [۲] حضور ﷺ وفرمایل چې زه د مونږ گزارو د قتلولو نه منع کړې شوي يم ابو داؤد حل الثقات: [۳] محب: بزینخي، [۴] قتی: نو اولېږلې شو، [۵] النقیع: د مدینې په اطرافو کښې یو ځانې دې تسهيلات: قوله: فَأَمَرَهُ قَتْنَى إِلَى النَّقِيعِ:

د ښار غځه د ويستلو وجه: مخنث نى خکه د ښار نه او شړلو چه هغه به په تکلف سره خپل خان د ښخو په شان جوړولو اوداسې کول حرام دی
قوله: فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَلَا تَقْتُلُهُ:

دمخنث د قتل اجازت د نه ورکولو وجه: یعنی صحابه کرامو دا اوگنډل چه کله ده دومره لونی جرم کړې دې چه نبی کریم دې د مدینې د ښارې نه اووېستلو نو ددې تقاضا خود ده چه دې قتل کړې شی په دې وجه هغوی د قتل کولو باريه کښې سوال اوکړو نونبې کریمه منع کړل اووجه نى دا اوخودله چه دې مسلمان دې مونږ کوى اوزه د مونږ کونکو د قتل نه منع کړې شوي يم

[۳۳۲] د نارینه دپاره درنځدارې خوشبوني د استعمال معانفت

۳۳۲- (۱۲۲) [۱] وَعَنِ الْوَلِيدِ بْنِ عَقِبَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [۲] «لَمَّا قَتَمَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مَكَّةَ، [۳] جَعَلَ أَهْلُ مَكَّةَ يَأْتُونَهُ بِصَبَايَاهُمْ [۴] قَبْذَعُوهُمْ بِالْبَرْكَةِ، وَتَمَسَّحُوا بِرُءُوسِهِمْ [۵] فَجِيءَ عُمَيْرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَأَنَا مُتَخَفٌ، [۶] فَلَمْ تَكُنْ مِنِّي مِنْ أَجْلِ الْخُلُقِ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: [۱] او حضرت ولید ابن عقبه رضی الله وایي [۲] کوم وخت چې رسول الله ﷺ ته په مکه فتح حاصله شوه او حضور ﷺ په مکه ښار کې رونق افروز شو، یعنی داخل شوا. [۳] نو د مکي والو خپل کوشنيان د حضور ﷺ په خدمت کې راوستل شروع کړل. [۴] حضور ﷺ به دهغه کوشنيانو د پاره د برکت دعا کوله، او اېه مینه او شفقت سره به یې د هغوی په سرونو لاس مبارک راتیروي. [۵] په دې موقع زه هم د حضور ﷺ په خدمت کې راوستل شوم. البکین زما په بدن د زعفران وغیره نه جوړه خوشبوا خلقو لگیدلي وه. [۶] په دې وجه خلق آلوده لیدو سره حضور ﷺ پر ما لاس مبارک راتیر نه کړو. ابو داؤد، حل الثقات: [۱] مُتَخَفٌ د خلق خوشبو پرې لگیدلې وه

تسهيلات: خلقو چونکه ښخوسره مخصوص دې د سرو دپاره جانز نه دې په دې وجه نبی کریم لاس اوه لگولو

[۴۴۸] د ويشتانو حفاظت ڪول

۴۴۸- [۶۳] (۱) «وَعَنْ أَبِي قَتَادَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّهُ قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (۱) إِنْ لِي جُمَّةٌ، أَفَارْجَلُهَا؟ (۲) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "نَعَمْ، وَأَكْرَمُهَا" (۳) قَالَ: فَكَأَنَّ أَبُو قَتَادَةَ رَجَعًا ذَهَبًا فِي الْيَوْمِ مَرَّتَيْنِ (۴) مِنْ أَجْلِ قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (نَعَمْ، وَأَكْرَمُهَا)». (رواه مالك).

توضيح: [۱] او د حضرت ابوقتاده رضي الله عنه نه روايت دي چې هغه رسول الله صلى الله عليه وسلم ته عرض وڪړو [۲] چې يا رسول الله صلى الله عليه وسلم زما د سر ويشتان تر اوږو پورې دي. آيا زه دا منگړ ڪوم؟ [۳] رسول الله صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل چې هو، او د دې تڪريم هم ڪوه، (يعني تيل وغيره لگولو سره د دې حفاظت ڪوه). [۴] راوي وايي چه ابوقتاده رضي الله عنه به اڪثر په ورځ کې دوه ځله خپل ويشتان غوړول. [۵] د رسول الله صلى الله عليه وسلم د دې ارشاد په تعميل کې چې هو او د دې تڪريم ڪوه (مالك، حل اللغات: ۱) جُمَّة: د سر ويسته چه تر اوږو پورې وي. [۲] أَفَارْجَلُهَا: آيا زه دا گمنز ڪوم؟ [۳] ذَهَبًا: تيل به نې وركول.

تسهيلات: قوله: نَعَمْ، وَأَكْرَمُهَا

د ويشتانو گمنزول: يعنى د خپلو ويشتو اكرام كولى ددې جملې نه حضرت ابوقتاده استفاده او كړه او د ويشتو نې بڼه خيال ساتل شروع كړه تردې چه په ورځ كښې به نې دوه ځل گمنز كول دا د ښائست ډېاره نه وو نه نې څه ذاتي خواهش وو بلكه ذنبى كريم د حكم په تعميل كښې به نې داسې كول په دې وجه دا جائز بلكه محمود او گرځولې شو.

[۴۴۸] د غير مسلمو په شان د ويشتانو ساتلو معافيت

۴۴۷- [۶۳] (۱) «وَعَنْ الْحَجَّاجِ بْنِ حَسَّانَ، قَالَ: (۱) دَخَلْنَا عَلَى أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - (۲) فَحَدَّثَنِي أَخِي الْمَغِيرَةُ، (۳) قَالَتْ: وَأَلَّتْ يَوْمَئِذٍ عُلَامِي، وَلَكَ قُرْآنٌ، أَوْ قُصَّةَانِ (۴) فَمَسَرَّ رَأْسَكَ، وَبَرَكَ عَلَيْكَ، وَقَالَ: (۵) اخْلُقُوا هَذَيْنِ أَوْ قُصُوهُمَا: فَإِنَّ هَذَا زِيَّ الْيَهُودِ". (رواه ابوداود).

توضيح: [۱] او حضرت حجاج ابن حسان وايي [۲] چې يوه ورځ مونږ خلق، يعنې زه او زما د كور څه افراد. د حضرت انس ابن مالك رضي الله عنه په خدمت کې حاضر شو. [۳] د هغې ورځې واقعه ماته زما خور بيان كړه، چې د هغې نوم مغيره دي (يعنې هغه وخت زه وړوكي وم. او ماته هغه ورځ د حضرت انس رضي الله عنه په خدمت کې حاضریدل خو په ياد دي، ليكن د هغه حاضري كيفيت او هلته چې كوم احوال پېښ شو، د هغې تفصيل ماته ياد نه دي). [۴] نو زما خور ماته اوونيل چې ته په هغه ورځو کې ماشوم وي، او ستا په سر دوه وودل شوي زلفې وي يا وي ونييل چې قصتان (د تندي دواړه طرف ته، ويشتان وو. [۵] حضرت انس رضي الله عنه ستا

(۱) اخرجه مالك في الموطا رقم الحديث ۶ من كتاب الشعر

(۲) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الترجل لهاب ما جاء في الرخصة (رقم- ۱۱۹۷)

په سر لاس راتیر کړو، او ستا په حق کې یې د برکت دعا وکړه، او وي فرمایلي [١] چې یا دا دواړه وخورئ، یا یې کټ کړئ، ځکه چې دا د یهودیانو وضع ده، (ابوداؤد)
حل اللغات: ① قُرْآن: دوه وودلې شوې زلفې، دوه کمسې، ② قَصَات: د تندۍ دواړو طرفو ته د وینستو غونجې ③ زَيْ التَّوَد: د یهودیانو طریقه او وضع

تسهيلات:

قوله: اخْلُقُوا هَذَيْنِ اَوْ قُصُوهُمَا؛ فَإِنَّ هَذَا زِيَّ الْيَهُودِ

د حديث پس منظر: حجاج بن حسان د خپل وروکوالی قصه بیانوی چه مونږ ټول حضرت انس رضي الله عنه کړه داخل شو هلته څه اوشو دهغې قصه ماته خپلې خور او کړه ځکه چه زه وړوکې ووم داخلیدل راته یاد وو لیکن د نورو احوالو علم راته نه وو هغه زما خور بیان کړل خورمې اووئیل چه ته هغه وخت وړوکې وې ستا په سر کښې د وینستو دوه ترلې شوې کمسې وې یا دوه غونجې وې دا شک د راوی دې.

[٣٣٨] د ښځې د سر خړیلو حرمت

٣٣٨- (٢٥) (١) وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «تَنَهَى رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَنْ تَخْلُقَ الْمَرْأَةُ رَأْسَهَا». رَوَاهُ النَّسَائِيُّ.

توجه: [١] او حضرت علي (رض) فرمایي [٢] چې رسول الله ﷺ د دې نه منع فرمایلي ده چې ښځه خپل سر وخورئ. (نسائي)

تسهيلات:

قوله: أَنْ تَخْلُقَ الْمَرْأَةُ رَأْسَهَا؛

ښځو د پاره د سر د خړیلو حرمت: د ښځې د پاره د سر د وینستو هم هغه حیثیت دې کوم چه د سر د پاره د پیرې دې لکه څنگه چه د سر و پیره خړول حرام دی د ښځو د پاره د سر وینسته خړول حرام دی

د ښځو پیرې راوټل: حکیم الامت حضرت تهانوی رحمته الله علیه لیکلی دی چه په یورپ کښې ښځو سر خړول شروع کړه ډاکترانو ورسره هم موافقت اوکړو څه موده پس د دغه ښځو پیرې راوټل شروع شو بیا ډاکترانو اووئیل غلطی اوشوه چه د فطرت خلاف مو فیصله اوکړه چونکه د ښځو بدن د پوره قوت غریزې زور د سر په وینستو باندې پریوځی په کوم سره چه وینسته اوږد پیری او حرارت خارجیری نوچه کله ښځو د سر وینسته پرې کړل نو بدنی حرارت د مخ طرف ته متوجه شو نو پیرې ئې راووتلې

(١) اخرجه الترمذی فی السنن کتاب الحج عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء في كراهية العلق للنساء (رقم - ٩١٤) والنسائي فی کتاب الزينة / باب النهي عن حلق المرأة رأسها (رقم - ٥٠٤٩)

[٣٣٨٦] د سر او پيري د وينتا نو د صفائي خيال ساتل

٣٣٨٦- [٦٦] (١) وَعَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فِي الْمَسْجِدِ فَقَدَّحَلَ رَجُلٌ نَابُ الرَّأْسِ وَالْبَحِيَّةِ [٢] فَأَشَارَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَدَهُ [٣] كَأَنَّهُ يَأْمُرُهُ بِإِصْلَاحِ شَعْرِهِ وَبِحَيْثِيَّةِ [٤] فَقَعَلَ، ثُمَّ رَجَعَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - [٥] "أَلَيْسَ هَذَا خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدُكُمْ [٦] وَهُوَ نَابُ الرَّأْسِ كَأَنَّهُ شَيْطَانٌ"». رَوَاهُ مَالِكٌ.

توجهه: [١] او حضرت عطاء ابن يسار رضي الله عنه وايي [٢] چې يوه ورځ رسول الله ﷺ په مسجد نبوي کې تشریف فرما وو، [٣] يو داسې سړي راغې چې د هغه د سر او پيري وينستان گډوډ او نختي وو، [٤] رسول الله ﷺ د هغه په ليدو سره د هغه سر او پيري طرف ته په خپل لاس مبارک سره په داسې انداز سره اشاره وکړله، [٥] لکه چې هغه ته دا حکم ورکوي، چې هغه دي د خپل سر او پيري وينستان درست کړي، [٦] نو هغه سړي د خپل سر او پيري وينستان درست کړل، بيا واپس راغې، نو رسول الله ﷺ ورته وفرمايل [٧] چې آيا دا د دې نه ښه نه ده چې په تاسو کې يو سړي په داسې حالت کې راشي، [٨] چې د هغه د سر وينستان بير وي، او هغه داسې ښکاري لکه چې شيطان وي، ايښی هغه خپل شکل او صورت داسې جوړ کړي وي، لکه جن (پيري) چې وينستان يې تس نس وي، او په بد هيئت او شکل صورت کې وي، (مالک)

حل اللغات: ① نَابُ الرَّأْسِ: خواره واره وينسته، بير سر

تسهيلات:

نوبت: د حديث مفهوم آسان دې څه مشکل په کښې نشته

[٣٣٨٤] د کورآ نکړ (صحن) د صفا ساتلو حکم

٣٣٨٤- [٦٤] (١) وَعَنْ ابْنِ الْمُسَيَّبِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - سَمِعَهُ يَقُولُ: [٢] «إِنَّ اللَّهَ طَيَّبَ حَيْبَ الْعَلِيمِ، [٣] تَطْيِيفُ حَيْبِ النُّظَافَةِ [٤] كَرِيمٌ حَيْبُ الْكَرَمِ [٥] جَوَادٌ حَيْبُ الْجُودِ [٦] فَتَطَيَّفُوا - أَرَاهُ قَالَ - أَفْنَيْتُكُمْ [٧] وَلَا تَشْبِهُوا بِالْمَيُودِ». [٨] قَالَ: فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِمُحَاجِرِ بْنِ سَهْمَانَ [٩] فَقَالَ: حَدَّثَنِيهِ عَامِرُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مِثْلَهُ [١٠] إِلَّا أَنَّهُ قَالَ: «تَطَيَّفُوا أَفْنَيْتُكُمْ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

توجهه: [١] او د حضرت ابن مسيب رضي الله عنه، نه روايت دي، د هغه نه دا واوريدل شو چې [٢] الله ﷻ پاک دي، پاکي خوښوي، [٣] الله ﷻ ډير پاکيزه دي، پاکيزگی خوښوي، [٤] الله ﷻ د کرم والادي، کرم خوښوي، [٥] الله ﷻ ډير سخې او ورکونکي دي، سخاوت او ورکړه خوښوي، [٦] نوتاسود صفائي خيال ساتي، حضرت ابن مسيب رضي الله عنه شاگرد راوي

(١) اخرجه مالک فی الموطأ کتاب الشعر باب إصلاح الشعر (رقم- ٧)

(٢) اخرجه الترمذی فی السنن کتاب الأدب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ما جاء فی النظافة (رقم- ٢٧٩٩)

وايې زما گمان دي ابن مسيب رضي الله عنه دا هم ويلي وو چې خپل (دکور) انګړونه (صحنونه) پاکوي ايعنی هغه د قَنَظُفُوا نه پس، أَفْنَيْتُكُمْ لفظ هم ويلي وو، گویا په دي خاي کې پوره جمله داسې ده چې تاسو خپل انګړونه صفا او پاکيزه ساتئ [۷] او د يهوديانو مشابهت مه اختياروي، چې د خپل کور صحن او آنګړ د خخلو نه ناپاک او گنده ساتئ [۸] راوي وايي چې ما د حضرت ابن مسيب رضي الله عنه دا قول د حضرت مهاجر ابن مسمار تابعي رضي الله عنه په مخکې ذکر کړو، [۹] نو هغه وفرمايل چې ماته حضرت عامر ابن سعد تابعي رضي الله عنه او هغه د خپل پلار حضرت سعد ابن ابي وقاص صحابي رضي الله عنه نه او هغه د نبي کریم صلی الله علیه و آله نه دغه شان حديث نقل کړي دي، [۱۰] ليکن مهاجر رضي الله عنه چې کوم حديث نقل کړو په هغې کې يې دا نقل کړو، چې تاسو د خپلو کورونو صحن صفا او پاکيزه ساتئ، يعنی د هغه په روايت کې د أَفْنَيْتُكُمْ لفظ صريحاً ذکر دي، او د ابن مسيب رضي الله عنه په روايت کې دا لفظ د گمان په درجي کې نقل شوي دي.

حل اللغات: ① طَيَّبُ: پاک، ② نَظِيفُ: پاکيزه، ③ كَرِيمُ: کرم کونکې، مهربان. ④ جَوَّادُ: سخوت کونکې، ⑤ أَفْنَيْتُكُمْ: دکور صحن يا د کور مخې ته گير چاپيره اطراف.

تسهيلات:

قوله: إِنَّ اللَّهَ طَيِّبٌ:

په طهارت، طيب او نظافت کښې فرق: ظاهري پاکي ته طهارت او باطني پاکي ته طيب او ظاهري و باطني دواړو پاکو ته نظافت ونييل کيږي

مطلب دا دي چې الله تعالی د بنده ظاهري او باطني دواړه پاکي خوښوي نو بنده له پکار دي چې جسم، روح، نفس، لباس، بدن، اخلاق هر خيز پاک او صاف وساتي او عقائد، اقوال، افعال، اخلاق، احوال درست وساتي او دکوم انسان اخلاق چه ښه وي نو هغه کریم وي

قوله: لَا تَشْبَهُوا بِالْيَهُودِ:

د يهودو سره د مشابهت علت: يعنی طهارت او صفائی د اهتمام نه کولو په وجه د يهوديانو سره مشابهت مه کوئ، مطلب دا دي چې يهوديانو به د طهارت او صفائی خيال نه ساتلو،

قوله: نَظِّفُوا أَفْنَيْتُكُمْ:

د کور نو د صفائي حکم: د کورونو د صحنونو لره د صفا ساتلو حکم په اصل کښې د کرم او سخا نه کنایه ده چه خپل خان کښې د میلستیا صفات پیدا کړئ او د کور صفائی ددي وصف د تکمیل بهترينه ذریعه ده، ددي وچې د کور د صاف ساتلو حکم کړي دي

[٣٢٨٨] د بريتو د هكولو مسنونيت

٣٢٨٨- [٦٨] (١) وَعَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، أَنَّهُ سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَقُولُ: (٢) كَانَ إِبْرَاهِيمُ - خَلِيلُ الرَّحْمَنِ - أَوَّلَ النَّاسِ ضَيْفَ الضَّيْفِ (٣) وَأَوَّلَ النَّاسِ اخْتَنَ (٤) وَأَوَّلَ النَّاسِ قَصَّ شَارِبَهُ (٥) وَأَوَّلَ النَّاسِ رَأَى الشَّيْبَ (٦) فَقَالَ: يَا رَبِّ: مَا هَذَا (٧) قَالَ الرَّبُّ - تَبَارَكَ وَتَعَالَى: وَقَارِئًا إِبْرَاهِيمَ (٨) قَالَ: رَبِّ زِدْنِي وَقَارًا. رَوَاهُ مَالِكٌ.

ترجمه: (١) او د يحيى ابن سعيد رضي الله عنه نه روايت دي چې هغه د حضرت سعيد بن مسيب رضي الله عنه نه دا واوريدل چې حضرت ابراهيم عليه السلام چې د رحمن (الله) دوست وو، د ټولو نه مخکني انسان دي چې د ميلمه د مهمان نوازي ابتداء يې وکړله، (٢) او د ټولو نه مخکني انسان دي چې ختنه (سنت) يې وکړه، (٣) او د ټولو نه مخکني انسان دي چې بريت يې وتراشل (کم کړه)، (٤) او د ټولو نه مخکني انسان دي چې زور شو يعنې سپين وينستان يې وليدل، (٥) اهر کله چې خپل وينستان يې سپين وليدل نو عرض يې وکړو چې اي زما پروردگاره! دا څه دي؟ (٦) د پروردگار جواب راغې اي ابراهيمه! دا وقار دي، (يعنې دا د هغه زور ټوب علامت دی، چې په علم ودانش کې د اضافي باعث او د عزت او وقار ذريعه ده، او په دي وجه انسان د لهور ولعب د مشغوليت او د گناهونو د ارتکاب نه منع وي)، (٨) نو حضرت ابراهيم عليه السلام عرض وکړو چې اي پروردگاره! دا خو ډير لوي نعمت دي، زما په وقار کې اضافه وکړي. (مالك)

حل التفتات: ① ضَيْفٌ: ميلستيا او مهمان نوازی نې کړې ده. ② اخْتَنَ: ختنه يعنې سنت نې کړې دې. ③ وَقَارٌ: عزت، شرافت

تسهيلات:

قوله: أَوَّلَ النَّاسِ ضَيْفَ:

مخبر اوائل ابراهيمي: دا ټول اوائل د ابراهيم عليه السلام دی يعنې د ټولونه اول هغوی په دې عمل کړې دې يوڅو اوائل ابراهيمي دادی

أَوَّلَ النَّاسِ ضَيْفَ، وَأَوَّلَ النَّاسِ اخْتَنَ، وَأَوَّلَ النَّاسِ قَصَّ شَارِبَهُ، وَأَوَّلَ النَّاسِ رَأَى الشَّيْبَ

① ميلستيا ورکول ② ختنه کول

③ بريتان کمول ④ سپين ويخته راختل

نور اوائل ابراهيمي عليه السلام:

① د نامه لاتدي وينسته په چاره پرې کول ② پاچامه اغوستل

③ نوکونه پرې کول ④ سر کښې لارويستل

- ⑤ دَنَكْرِيزو اودَ وِسمي لَگول
 ⑥ خَلقو سره غارِه ملاوول
 ⑦ دَالله تعالى په لار کښې جهاد کول
 ⑧ دَحج داحکامو طریقي خودل
 ⑨ دَبیت الله بنیاد کیخودل
 ⑩ په منبر باندې خطبه ورکول
 ⑪ ثريد تيارول او په خلقو خوړل
 ⑫ لښکر په پنځو حصو کښې تقسیمول
 ⑬ د ږيرې سپیندل

[۴] بَابُ التَّصَاوِيرِ

د تصویر انویبان

خلاصة الباب:

فيه خمسة وعشرون حديثاً مشتملة على خمسة مسائل:

- ① عدم دخول الملائكة البيت لوجود الكلب والتصاویر: ۱، ۲، ۴، ۱۳، ۲۵.
 ② موالني ﷺ التصاویر کراهة لها: ۴، ۵، ۱۳.
 ③ المنع عن اتخاذ السور فيها تماثيل: ۵، ۶، ۱۳.
 ④ الزجر والتعذيب بإتخاذ الصور: ۴، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۴، ۱۹، ۲۰، ۲۱.
 ⑤ الزجر بلبع الرد واللبب بالطيور: ۱۲، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۲۲، ۲۳، ۲۴.

د تصویر لغوی معنی: تصاویر د تصویر جمع ده دیو څیز صورت جوړولو ته تصویر وائی

د تصویر صورتونه: ① کله تصویر د مجسمې په صورت کښې وی

② کله تصویر په لاس سره توپلو او تر اشلو په صورت کښې وی

③ کله د کیمري او مشین یا شعاکانو په صورت کښې وی

د تصویر دوه قسمونه او د هر یو حکم:

د حکم په اعتبار سره د تصویر دوه قسمونه:

① د ذی روح څیزونو تصویرونه جوړول حرام دی

② د غیر ذی روح څیزونو تصویرونه جوړول جائز دی

په مذکوره باب کښې د ذی روح څیزونو د تصویر انویبان: په دې باب کښې چه د کومو

تصویرونو بیان دې دهغې نه د ژوندو څیزونو تصویرونه مراد دی ځکه چه شریعت د جائز

اوناجائز نه بحث کوی اونا جائز تصویرونه هم هغه دی کوم چه د ژوندو څیزونو وی د

غیر جاندار څیزونو تصویرونه په اسلام کښې منع نه دی

د ذی روح څیزونو د تصویر د حرمت دوه وجوهات: ① د حرمت یوه وجه خو دا ده چه د ساه

والا په تصویر کښې دالله تعالى د تخلیق سره مشابهت دې

② دویمه وجه داده چه د تصویرونو په لار همیشه شرک راغلې دې او بیا به هم راځی

الْفَصْلُ الْأَوَّلُ

[٣٣٨٩] د تصوير د جوړولو او ساتلو مسئله

٣٣٨٩- [١] (١) عَنْ أَبِي طَلْحَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [٢] «لَا تَدْخُلُ الْمَلَايِكَةُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلَا تَصَاوِيرُ». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

ترجمه: حضرت ابو طلحه رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلي الله عليه وسلم وفرمايل [٢] فرستي په هغه کور کې نه داخلېږي چې په هغې کې تصوير وي او نه په هغه کې کورکي داخلېږي چې په هغې کې سپي وي (بخاري، مسلم).

د حضرت ابو طلحه زید مختصر تعارف: نوم زید، کنیت ابو طلحه، د خاندان نجار شاخ عمرو بن سره نې تعلق لرلو، د پلار نوم سهل بن الاسود وو، د مور نوم عباده د جاهليت زمانه کښې د عامو عربو پشان بت پرست او شرابي وو. (٢)

اسلام تقريبا د شلو کالو عمر کښې اسلام کښې داخل شو او واقعه د اشان چه ده حضرت ام سليم ته د نکاح پيغام اوليرپلو خو هغې ورته دا شرط کيخودوچه ته به اسلام قبلوي، اوددې اثر داشو چه دده په زړه د اسلام حقيقت پيدا شو او مسلمان شو.

غزوات: دوی به هميشه حضور نبی اکرم صلي الله عليه وسلم سره غزوات کښې شريک وو او هر جنگ کښې به نې ښه بهادری اوخودله، اوهم داصحابي وو چه ده حضور نبی اکرم صلي الله عليه وسلم دپاره قبر کښيستی وو د حضور نبی اکرم د محبت په وجه د حضور نبی اکرم دوصال نه پس د حضور نبی اکرم صلي الله عليه وسلم خانې نې خالی ليدل برداشت نه کړې شول اوپه دې وجه شام ته نې تشریف يوړو، او چه کله به پریشانه شو نو بيا راغلو اود قبر مبارک زیارت به نې اوکړو، او حضرت عمر فاروق رضي الله عنه د امارت معامله حل کولو دپاره يو شپږ تنيزه ډله ټاکلې وه چه په هغې کښې حضرت ابو طلحه رضي الله عنه هم وو.

وفات: ددوی سن وفات کښې اختلاف دې ځينو ٣١ هجري اوځينو ٣٢ هجري خودلې ده، اوځينو خولا ٥١ هجري ونيلې ده او دا زيات صحيح دی **هرويات:** ددوی نه دوه نوی (٩٢)، روايات مروی دی

دنوور معلوماتو دپاره اوگورنی ① تهذيب التهذيب ⑦ الاصابة ⑧ تذكرة الحفاظ ⑨ بخاری کتاب المغازی وغيره

(١) اخرجه البخاری فی کتاب اللباس/باب التصاوير (رقم-٥٩٤٩) ومسلم فی کتاب الأشربة/باب لا تدخل الملائكة بيتا فيه كلب ولا صورة (رقم-٨٣-٢١٠٦) والترمذی فی کتاب الأدب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء أن الملائكة لا تدخل بيتا فيه صورة ولا كلب (رقم-٢٨٠٤) والسنائي فی کتاب الزينة/باب التصاوير (رقم-٥٣٤٧) وابن ماجه فی کتاب اللباس، باب الصور فی البيت (رقم-٣٦٤٩)

تفہيمات:

قوله الملائكة:

د الملائكة هغه ۱۵۱۰ دې نه مراد د رحمت فرښتې دي چه کورنوته راځي اودعاگانې کوي اود الله تعالی د رحمت سبب جوړېږي په کوم سره چه په کورونو کښې برکتونه راځي د ملائکه نه دلته هغه فرښتې مرادنه دي کومې چه د انسان په حفاظت باندې مامور دي يا د عمل نامي په ليکلو باندې مامور دي يا د روح قبض کونکې فرښتې دي هغه خو په هرحال کښې راځي

قوله: کَلْبُ:

د کلب هغه په مراد کښې دوه اقوال: ① دې نه مراد شوقيه سپي دي شريعت چه دکوم سپو په کورونو کښې د ساتلو اجازت ورکړې دې هغه سپي مراد نه دي مثلاً د کور د حفاظت سپي يا ښکاری سپي يا ذرمي او د پتي د حفاظت سپي داسې سپي دلته مرادنه دي ② د بعضې حضراتو خيال دې چه په حديث کښې کوم حکم دې په دې کښې عموم دې چه په کور کښې مطلق سپي ساتل منع دي که هغه شوقيه وي او که د ضرورت وي په دواړو صورتونو کښې د رحمت فرښتې کورته نه راځي (کذا قال النووي، خودا قول شاذ دې قوله: وَلَا تَصَاوِيرُ:

د مذکوره جملي نفوی توکيب: دا عطف دې دکلب په لفظ باندې اوچونکه دکلب جمله د نفی ماتحت ده نو د لاتصاویر عطف اعادي د عامل سره صحيح شوه اصل عبارت داسې شو "لا تدخل الملائكة بيئافه کلب ولا تدخل الملائكة بيئافه تصاویر" ملا علی قاري رحمته فرمائي "واعادة لا كعادة الفعل" يعني په لاتصاویر کښې د لاعاده داسې ده لکه چه "لا تدخل الملائكة" کښې د فعل اعاده اوشوه "فلنبدرفانه دقيق". لکه چه ددې حديث مطلب او د مسند احمد او د ترمذي د حديث مطلب هم يودې دهغې عبارت داسې دې "ان الملائكة لا تدخل بيئافه مماثل اوصورة"

په کور کښې د ذي روح غيرونو د ساتلو حرمت: د حديث تعليم دادې چه د ساه والاتصویر جوړول او په کور کښې ساتل حرام دي اودا گناه کبيره ده که دا تصوير په کپړا باندې جوړ شوې وي يا په نقود او نوټونو او سکو باندې جوړ شوې وي دا خو د جوړولو او وېستلو خبره ده باقي چه په کور کښې د ساتلو د کومې پورې تعلق دې نوکه د اعزاز او احترام په توگه د کور په ديوالونو باندې وي يا په پټکي او خادرباندې وي يا په کوټ او ښيان باندې وي دا ټول حرام دي اوچه کوم تصويرونه معزز او مکرم نه وي بلکه مهان او په پښو باندې پامال کولی شي لکه لاندې خورشوي فرش باندې وي يا په تکیه باندې وي او دې تذليل کيږي نو دا په داسې طريقه باندې په کور کښې کيڅودل حرام نه دي

په اخبارونو کښې د تصویرونو حکم: په دې تفصیل سره دا خبره په پوهه کښې راځي چه داخباراتو تصاویر کوم چه د اهانته په توگه په زمکه باندې پراته وی کیدې شی د دې حرمت به دومره سخت نه وی د ماهر علماؤ طرف ته رجوع کول ضروری دی والله اعلم

په نوتونو باندې د تصویرونو حرمت: زمونږ د ملک په سرکاری ادارو کښې د اعزاز په توگه د باني پاکستان محمد علی جناح تصویرونه زوړندول حرام دی په دې دفترونو کښې به د رحمت فریښتې نه راځي په نوتونو باندې چه کوم تصویرونه دی داد ایوب خان د زمانې نه شروع شوی وو ددې گناه په حکومت باندې ده ځکه چه عام خلق د اعزاز په توگه دا نه ساتی مجبوری ده

[۳۳۰] د غیر ضروری سپی د وژلو حکم

۳۳۰- [۲] (۱) وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنْ مَيْمُونَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: [۱] «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَصْبَحَ يَوْمًا وَاجِمًا [۲] وَقَالَ: "إِنَّ جِبْرَائِيلَ كَانَ وَعَدَنِي أَنْ يُلْقَانِي اللَّيْلَةَ، فَلَمْ يُلْقِنِي [۳] أَمْوَالَهُ مَا أَخْلَقَنِي" [۴] ثُمَّ وَقَفَ فِي نَفْسِهِ جِرْؤُكَلْبٍ تَحْتَ قُطَّاطٍ لَهُ [۵] فَأَمَرَهُ، فَأَخْرَجَ [۶] ثُمَّ أَعَدَّ يَدَيْهِ مَاءً، فَتَضَعُ مَكَانَهُ [۷] فَلَمَّا أَمْسَى لَقِيَهُ جِبْرَائِيلُ.

قوجه: ۱ او حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما د ام المؤمنین بی بی میمونی رضی اللہ عنہا نه نقل کوي ۲ چې یوه ورځ د سحر په وخت کې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم ډیر غمجن په نظر راغې، او ۳ د هغه غمجنی سبب بیانولو سره بی بی میمونی رضی اللہ عنہا یا بلې بی بی مبارکې ته یا خپل په زړه کې یا د اظهار تعجب او حیرت په طور د خپل خان سره ۴ حضور صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایيل چې حضرت جبرائیل علیه السلام نن شپه زما سره د راتلو وعده کړې وه، لیکن ماته را نغلي، ۵ قسم په خدای د دې نه مخکې داسې هیڅ کله نه دي شوي چې هغه وعده خلافي کړي وي، ۶ بیا ناڅاپه د حضور صلی اللہ علیہ وسلم په ذهن کې د سپي هغه بچي (کوټري) په خیال کې راغې چې د حضور صلی اللہ علیہ وسلم د خیمې، یعنی یو تخت یا ټاپ وغیره، لاندې پروت وو، ۷ انو حضور صلی اللہ علیہ وسلم پوهه شو چې حضرت جبرائیل علیه السلام د دې کوټري په وجه ماته را نغلي، ۸ نو حضور صلی اللہ علیہ وسلم د هغه کوټري د ویستلو حکم وکړو هر کله چې هغه کوټري ویستل شو، ۹ نو حضور صلی اللہ علیہ وسلم په خپلو لاسونو کې اوبه واخستې، اوبه هغه خای بی اوبه وشیندلې په کوم خای چې په هغه کوټري ناست وو، ۱۰ بیا چې ماښام شو نو حضرت جبرائیل علیه السلام راغې.

حل الفات: ۱ واجم: غمجن، خفه، ۲ أمواله: قسم په خدای، ۳ ماأخلقنی: وعده خلافي نه راسره نه ده کړې، ۴ جرؤکلب: د سپي وړوکی بچی ته جرو وانی یعنی کوټري ۵ قُطَّاط: خیمه، لیکن دلته ترې کټ یا تخت مراد دي ۶ قَضَع: نو وانی رولي.

[۱] قَالَ: "لَقَدْ كُنْتُ وَعَدْتُ أَنْ تَلْقَانِي الْبَارِحَةَ" [۲] قَالَ: أَجَلٌ، وَلَكِنَّا لَا نَدْخُلُ بَيْنَافِيهِ كَلْبٌ وَلَا صُورَةٌ [۳] فَأَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَوْمَئِذٍ، فَأَمَرَ بِقَتْلِ الْكِلَابِ [۴] حَتَّى إِنَّهُ يَأْمُرُ بِقَتْلِ كَلْبِ الْحَابِطِ الصَّغِيرِ [۵] وَيُتْرَكُ كَلْبُ الْحَابِطِ الْكَبِيرِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: [۱] حضور ﷺ خنی پوئسته وکړه چې تیره شپه دې زما سره د ملاقات وعده کړې وه او را نغلي؟ [۲] حضرت جبرائیل علیه السلام ورته وفرمایل چې هو، لیکن مونږ په هغه کور کې نه داخلېږو چېرته چې سېي یا تصویر وي، [۳] د دې نه پس په دویمه ورځ حضور ﷺ په سحر کې د سپو د وژلو حکم وکړو [۴] تر دې چې د کوشنی باغونو د سپو د وژلو یې هم حکم وکړو [۵] او د لوی لوی باغاتو د سپو د پریخودلو حکم یې وکړو (ځکه چې په هغه باغونو کې د حفاظت د پاره د سپو ساتل ضروري وو) (مسلم)

حل الثمان: [۴] البَارِحَةُ: تیره شپه، [۵] أَجَلٌ: آو، [۶] الْحَابِطُ: لونی باغ.

تسهيلات:

قوله: فَأَمَرَ بِقَتْلِ الْكِلَابِ:

د سپو د وژلو د حکم زمانه: د عربو په معاشره کښې هم د شوقیه سپو د ساتلو رواج وو لکه څنگه چې په نوره دنیا کښې وو د اسلام په شروع کښې رسول الله ﷺ د سپو د وژلو مطلقاً حکم ورکړې وو کله چې د خلقو په زړونو کښې د سپو نه نفرت پیدا شو نو بیا نبی کریم د ضرورت د وجې نه د یو خوصمه سپو د ساتلو اجازت ورکړو په زیر بحث حدیث کښې هم هغه د شروع د وخت نقشه ده چې نبی کریم د عامو سپو د وژلو حکم ورکړې وو اودا خبره ده چې د لونی باغ د حفاظت کونکی سېي د ضرورت د وجې نه ئې اجازت ورکړې وو داهم دویمه مرحله وه گنی د دې نه وړاندې خود یوسپی د ساتلو اجازت نه وو

په عصر حاضر کښې د سپو سره جنسی تعلقات ساتل: د سپو د مفاستو نن صبا اندازه لگیدې شی په مغرب او یورپ کښې په اکثر وکورو کښې ښځې سېي د خاوند په درجه کښې ساتی اود هغې نه د خاوند کار اخلی. اوس یو څومیا شتې وړاندې په هندوستان کښې یوې ښځې ښه په ښکاره توگه سېي سره واده وکړو اونکاح ئې اوکړه

[۴۴۹] د صلیبی او تصویری څیزو نوماتول

۴۴۹- [۳] [۱] عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - [۲] «أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - لَمَّا كَانَ يَوْمَئِذٍ فِي بَيْتِهِ شَيْئًا فِيهِ تَصَاوِيرٌ إِلَّا نَقَضَهُ». رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

توجه: [۱] او بي بي عائشه رضی الله عنہا فرماني [۲] چې رسول الله ﷺ به په خپل کور کې داسې شي نه پریخودو. [۳] چې په هغې کې به د صلیب نشان یا تصویر وو، مگر حضور ﷺ به هغه

ماتولو (بخاری)

حل اللغات: ① تصالیب: ددی مفرد تصلیب دی، ذ صلیب تصویر جو رول، لیکن دلته مطلق ذ ساء والاتصویر مراد دی ⑦ نقعہ: ماتولو به نی

تسهيلات:

قوله: لَمْ يَكُنْ يَرْكُنْ فِي بَيْتِهِ شَيْفَافِيهِ تَصَالِيبُ إِلَّا نَقَعَهُ

د تصالیب محفہ مراد: ذ صلیب تصویر جو رول دی کوم چہ د عیسایانو مقدس علامت دی لیکن دلته ذ تصالیب نہ مراد مطلق ذ ساء والاتصویر دی کوم چہ منع دی نبی کریم کہ بہ چرتہ داسی تصویر لیدلو نوفوری به نی ماتولو

[۴۴۴] د قیامت پہ ورخ د تصویر د جوړو نکی عذاب

۳۳-۳۴ (۱) ① «وَعَنْهَا» ② أَتَمَّا اشْرَكَتْ مُمَرَّقَةً فِيهَا تَصَاوِيرُ ③ فَلَمَّا رَأَاهَا رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَامَ عَلَى الْبَابِ، فَلَمْ يَدْخُلْ ④ فَعَرَفَتْ فِي وَجْهِهِ الْكَرَاهِيَةَ ⑤ قَالَتْ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتُوبُ إِلَى اللَّهِ وَالْإِلَهِ وَالْإِلَهِ رُسُلِهِ، فَمَاذَا أَذْنَبْتُ؟ ⑥ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -: «مَا بَالُ هَذِهِ الْمُمَرَّقَةِ؟» ⑦ قُلْتُ: اشْرَكَتُهَا لَكَ لِتَقْعُدَ عَلَيْهَا، وَتَوَسَّدََهَا!

توجه: ① او د بي بي عائشه رضی اللہ عنہا نه روايت دي ② هغې يو ځل داسې تكيه واغستله، چې په هغې كې تصويرونه وو ③ رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د بي بي عائشي رضی اللہ عنہا په حجره كې د داخلیدو په وخت چې هغه تكيه وليده، نو په دروازه كې ودریدلو، او حجرې ته دا ځل نه شو ④ بي بي عائشه رضی اللہ عنہا د هغه تصوير دارې تكيې په وجه د حضور صلی اللہ علیہ وسلم په مخ مبارك د ناگواری په اثراتو پوهه شوه ⑤ بي بي عائشه رضی اللہ عنہا فرمايي ما عرض وكړو چې يا رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم زه د فرماني پرېخوډلو سره د الله تعالی او د هغه د رسول صلی اللہ علیہ وسلم د رضا طرف ته متوجه كيږم، ما داسې څه گناه كړې ده چې تاسو زما حجرې ته نه داخلېږئ؟ ⑥ رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم ورته وفرمايل دا څرنگه تكيه ده؟ او تا د كوم ځاي نه راوړې ده؟ ⑦ بي بي عائشه رضی اللہ عنہا وايي ما په جواب كې اوويل ما دا تكيه ستاسو صلی اللہ علیہ وسلم د پاره اخستې ده چې تاسو كله غواړئ په دي تكيه لگولو سره كينئ، او كله چې غواړئ د اوده كيډوپه وخت د سر مبارك لاندې بي ايردئ، حل اللغات: ① الكراهية: ناخوښی، خفگان. ② أَذْنَبْتُ: آيا ما څه گناه كړې ده؟ ③ الْمُمَرَّقَةُ: وړه تكيه، بالخت. ④ تَوَسَّدَهَا: تاسو ورته ډډه اولگوئ.

① فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -: «إِنَّ أَصْحَابَ هَذِهِ الصُّورِ يُعَذَّبُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» ② وَيُقَالُ لَهُمْ: «أَحْبُوا مَا خَلَقْتُمْ» ③ وَقَالَ: «إِنَّ الْبَيْتَ الَّذِي فِيهِ الصُّورَةُ لَا تَدْخُلُهُ الْمَلَائِكَةُ»، مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

(۱) احرجه البخاری فی کتاب اللباس /باب من لم يدخل بیتا فيه صورة (رقم- ۵۹۶۱) ومسلم فی کتاب 'الأشربة' جاب لا تدخل الملائكة بیتا فيه كلب ولا صورة (رقم- ۹۶ - (۲۱۰۷) واحمد فی المسند: ۲۴۶/۶

توجه: [۱] رسول الله ﷺ په دي اوريدو سره وفرمايل چې ياد لره ددي تصوير جوړونكو ته به د قيامت په ورځ عذاب وركول كيږي، [۲] او هغوى ته به ونيل كيږي چې كوم تصويرونه تاسو جوړ كړي دي، اېه هغې كې ساه واچوئ، او ا هغه ژوندي كړئ، [۳] او حضور ﷺ وفرمايل په كوم كور كې چې تصوير وي، په هغې كې فرشتي نه داخليږي (دغه شان د انبياؤ او اولياؤ د پاره هم دا مناسب نه دي چې هغه د تصوير والا كور كې داخل شي (بخاري، مسلم)

هل اللغات: (۵) الصور: تصويران، (۶) اُخُوا: ژوندى نې كړئ، ساه پكښې واچوئ (۷) مَا خَلَقْتُمْ: كوم څه چې تاسو پيدا كړى دى

تصاویر:

قوله: أَنتُمَا التَّرْتُمُورَةُ فِيهَا تَصَاوِيرُ

د فقرة مصداق: علامه نووى رحمه الله ليكلي دى چې د بعضو علماؤ وينا ده چې دې نه پرده مراد ده. كه چېرې پرده مراد واخستې شى نوپه احاديثو باندې به پوهيدل آسان شى اوداخير خواته شوې ده چې كه تصويرونه د كيږي مشين سره وى او كه په لاس سره جوړ شوې وى ټول ناجائز دى او كه هغه د مجسمې په شكل كښې وى او كه غير مجسمې په شكل كښې وى گورنې دلته په پرده باندې چې كوم تصوير وو داخوځه مجسمې نه دي بلكه دنن صبا د كاغذ د پانړو او په كپړوباندې د تصويرونو په شان وو

[۴۳۳] د زيب او زينت دپاره د پردې د زور ندولو حكم

۴۳۳- (۱۵) (۱) وَعَنْهَا (۲) «أَنْتُمَا كَانَتَا تُعْذَرُ عَلَى سَهْوَةٍ هَا يَسْتَرَا فِيهِ تَمَائِيلُ (۳) فَهَكَكَهُ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَأَعْذَرَتْ مِنْهُ مُرْقَتَيْنِ (۴) فَكَانَتَا فِي الْبَيْتِ، يَجْلِسُ عَلَيْهِمَا». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: [۱] او بي بي عائشه رضي الله عنها فرمايي [۲] چې يو ځل هغې په خپلې دونكاچې داسې پرده واچوله، چې په هغې كې تصويرونه وو، [۳] رسول الله ﷺ چې هغه پرده وليده، نو هغه يې كت كړه، بي بي عائشه رضي الله عنها (د هغه كت شوي پردې دا مصرف راويستلو چې، د هغې نه يې دوه تكيې جوړي كړي، [۴] هغه دواړه تكيې په كور كې پرته وي، نبى عليه السلام په هغه دواړو په تكيه گانو كيناستلو (بخاري او مسلم)

هل اللغات: (۱) سَهْوَةٌ: دونكاچه، په كور كښې لوړ خانې، (۲) يَسْتَرَا: پرده، (۳) تَمَائِيلُ: تصاویر، (۴) مُرْقَتَانِ: نو او نې شلوه، (۵) مُرْقَتَيْنِ: دوه بالختونه.

(۱) اخرجه البخارى فى كتاب الإجارة/باب: هل تكسر الدنان التي فيها الغمر، أو تغرق الزقاق، فإن كسر منها، أو صلبها، أو طنبورها، أو ما لا ينتفع بخشبها (رقم- ۲۴۷۹) ومسلم فى كتاب الأشرطة/باب لا تدخل السلانة بيتا فيه كلب ولا صورة (رقم- ۹۴- ۲۱۰۷) والنسائي فى كتاب الزينة/باب التصاویر (رقم- ۵۳۵۵) واحمد فى المسند: ۱۰۳/۶

تسهيلات:

قوله: أَتُنَازِلُكَ عَلَى سَهْوَةٍ لَهَا يَتَرَفِّعُ فِيهَا نَائِلٌ:

د سهوة په مصداق كېنې دوه اقوال: ① په كور كېنې دننه ورې شان دونكاچه او لوړ ځاني ته وائي يعنې د كيناستو هغه وړوكې شان ځاني چرته چه بنځې خپل سامان ايردې ② په ديوال كېنې دننه هغه طاخ ته سهوة وائي كوم چه بنځې د خزاني او بكس او صندوق په توگه استعمالوي د كوم مخې ته چه پرده زوړنده وي.

قوله: فَهَتَكَهُ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

د پردې د شلولو دوه وجوهات: ① نبی کریم هغه پرده اوشلوله يوه وجه خوبې خايه اسراف او آرائش او زيبانش وو

② د ساه والا ناجائز تصويرونه وو.

قوله: فَأَتَعَدَّتْ مِنْهُ مُرُقَتَيْنِ:

تعارض: دې نه مخكېنې هم د حضرت عائشه رضي الله عنها حديث كېنې دې چه نبی کریم په تكيه باندې د جوړشوي تصويرونو د وجې نه كورته نه راتلو حالتكه دلته د تصويرونو ولا د كپرې دوه تكيگانې كور كېنې د نبی کریم د استعمال دپاره كيخودې شوې وې داتعارض دې ددې څه جواب دې؟

د تعارض دوه جواب: ① نبی کریم د بې خايه آرائش اوزيبانش او بې خايه اسراف د وجې نه پرده شلولې وه لكه څنگه چه په راتلونكي حديث نمبر (۳۳۳) كېنې تفصيل موجود دې په دې حديث كېنې په هغه پرده باندې د ساه والا څيز تصوير نه وو اگرچه په دې باندې د تماثيل اطلاق كړې شوې دې دا تاويل كمزورې شان دې دويم جواب كوم چې ليكي شي ښه دې.

② په زير بحث حديث كېنې "هتكه" لفظ راغلي دې چه نبی کریم دغه پرده اوشلوله په دې سره د تصويرونو حيثيت ختم شو لهدا تعارض پاتې نه شو ددې حديث نه معلومه شوه چه د مجسمې نه علاوه په كپړا يا كاغذ باندې تصوير جوړول هم منع دى

[۳۳۳] بلا ضرورته د نمائش پرودو حكم

۳۳۳- [۱۶] (۱) وَغَنِيهَا [۲] «أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - حَرَجَ فِي غَزَاةٍ [۳] فَأَخَذَتْ نَحْمًا فَسَرَّتْهُ عَلَى الْبَابِ [۴] فَلَمَّا قَدِمَ، قَرَأَ الْمَهْطُ [۵] فَجَذَبَهُ حَتَّى هَتَكَهُ [۶] ثُمَّ قَالَ: "إِنَّ اللَّهَ لَمُرَائِمُنَا أَنْ نَكُونُ الْحِجَارَةَ

(۱) اخراجه البخاري في كتاب اللباس/باب ما وطن من النساوير (رقم- ۵۹۵۴) ومسلم في كتاب الأشربة/باب لا تدخل الملائكة بيتا فيه كلب ولا صورة (رقم- ۹۲- ۲۱۰۷) وابوداود في السنن رقم الحديث ۴۱۵۳

وَالْقَلِيلِ» «مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

ترجمہ: ۱] او بی بی عائشہ رضی اللہ عنہا فرمائی ۲] چې [یو خل] رسول الله ﷺ د جهاد د پاره تشریف یوړلو، ۳] نو ما [د حضور ﷺ د تلو نه پس] یوه کپړه حاصله کړه، او د هغې پرده مې په دروازه خوړنده کړه، ۴] حضور ﷺ چې د جهاد نه واپس تشریف راوړو، او هغه پرده یې ولیده، ۵] نو هغه یې رابښکلو سره کټ کړه، ۶] او وي فرمایل چې الله ﷻ مونږ ته د دې حکم نه دي را کړي چې مونږ دي خاورو او کانږو ته کپړي واغوندو (بخاري، مسلم)

حل اللغات: ① نَحْنُ: قیمتی نرمه بستره، ② فَتَكَّهُ: اونې شلوله، ③ أَنْ تَكُونُوا: چه کپړې دي واغوستو، واچو، ④ الْقَلِيلِ: خاوره، خټه.

تسهيلات:

قوله: «فَرَأَى الْأَمَاطَ، فَهَدَبَهُ حَتَّى هَتَكَّهُ»:

د پردې شلولو دوه وجوهات: ① دا پرده غیر ضروري آرائشي اوزيانشی وه په دې وجه نبی کریم اوشلوله. د حديث آخری الفاظ ددې احتمال تائید کوی ځکه چه نبی کریم د ناخوښی وجه دا اوخودله چه مونږ الله تعالی ددې پابندنه یوجوړ کړی چه مونږ خاورو او کانږو ته کپړي واغوندو.

② یوښکلي قیمتی قسم نرمې بستري ته وانی په کیجاوه باندې هم اچولې شی کیدې شی چه دا د نده نه معرب وی. رسول الله ﷺ دا په دې وجه اوشلوله چه په دې باندې د اس تصویر جوړ شوې وو گنی په دروازه باندې کپړا اچول اوپرده کول د نبی کریم د ارشاد تعمیل وو.

[۳۳۵] د تصویر جوړونکی دپاره وعید

۳۳۵- (۱۴) [۱] وَعَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [۲] «أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ الَّذِينَ [۳] يَصْأَفُونَ بِغُلْقِي اللَّهِ» «مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

ترجمہ: ۱] او بی بی عائشہ رضی اللہ عنہا د رسول الله ﷺ نه نقل کوي چې حضور ﷺ وفرمایل ۲] د قیامت په ورځ به د ټولو نه زیات عذاب په هغوی خلقو وي، ۳] چې په تخلیق کې د الله ﷻ مشابهت اختیار وي (بخاري، مسلم)

حل اللغات: ① يَصْأَفُونَ: د مضاهات نه دې د مشابهت په معنی کښې دي، ② يَغْلُقُ اللَّهُ: په پیدا کولو د الله کښې.

(۱) أخرجه البخاري في كتاب تفسير القرآن/باب سورة اقرأ باسم ربك الذي خلق (رقم- ٤٩٥٤) ومسلم في كتاب الأشربة/باب لا تدخل الملائكة بيتا فيه كلب ولا صورة (رقم- ٩٢) - (٢١٠٧) والنسائي في كتاب الزينة/باب التصاویر (رقم- ٥٣٥٤) واحمد في المسند: ٣٦/٤

تَحِيلَات:

قوله: أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا:

د حکم په اعتبار سره د تصویر د جوړولو درې صورتونه: ① که تصویر کشی صرف د زیب زینت او شوق اودوق په غرض سره وی نو دا فسق اوفجور اومعصیت دې سرې به دکبیره گناه مستحق جوړېږي بیا دا حدیث تشدید، تغلیظ اوتهدید اوتوییح باندې محمول وی هغه چا ښه وئیلی

② که چرې تصویر جوړونکې د شرک اود بتانود عبادت په غرض سره تصویر جوړوی نو دا خوکفر دې په دې وجه به په قیامت کښې ده ته د ټولونه زیات سخت عذاب ورکولې شی ③ که د بت پرستۍ په غرض سره نه وی بلکه د تخلیق خداوندی د مشابهت په غرض سره نې جوړوی نو داهم کفر دې په دې وجه به ډیر سخت عذاب ورکړې کیږي

د أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا په مفهوم کښې دوه اقوال: ① ابن ملک رحمته الله فرماني که چرې د مصور فعل هم ددې عقیدې لاندې وی (چه هغه د تخلیق خداوندی مشابهت کونکې وی) نو هغه کفر کیږي په دې صورت کښې به د حدیث مطلب داشی چه په دې قبیح کفر باندې به دغه سړی ته د نورو کافرانو په نسبت زیات سخت عذاب کیږي. (په دې صورت کښې به د الناس نه مراد کافر وی او کلام به په حقیقت باندې محمول وی)

② که چرې داسې عقیده نه لری نوییا به ددغه سړی په حق کښې دا حدیث تغلیظ اوتهدید باندې محمول وی الخ (په دې صورت کښې به د الناس نه مسلمانان مراد وی او کلام به په زجر، توییح، تهدید اوتشدید باندې محمول کولې شی).

د بعضې تصویرونو د مذکور و عید هغه استثناء: حال د تصویر نه د ساه والاتصویر مراد دې

① علما، فرماني چه د حدیث ددې سخت وعید نه هغه تصویرونه خارج دی چه دومره واره اونری وی چه که هغه په زمکه باندې واچولې شی نو ولاړ سړی ته هغه صفا نه ښکاری

② داسې تصویرونه وی کوم سره چه داسې اندامونه نه وی دکوم نه بغیر چه سړې ژوندې نه شی پاتې کیدې لکه چه نیم تصویر وی داسې تصویران د مجبورنی د وجې نه د حج عمرې یا شناختی کاره وغیره دستاویزاتو دپاره کیدې شی دابه حرام نه وی

③ داسې واره تصویرونه اودغه شان هغه تصویرونه چه په توگه داکرام نه وی بلکه مهران وی دهغې په کور کښې کیخودوسره کیدې شی چه دا وعید نه وی سره ددې چه علما، په دې کښې هم احتیاط کوی

قوله: يُضَاهَوْنَ:

تصویر جوړول د الله تعالی د تخلیق سره مشابهت: د مضاهات نه دې کوم چه د مشابهت په

معنی کنبی دې بعضو نسخو کنبی همزه هم ده هغه
هم یولغت دې صورت جوړول د الله تعالی کار دې اود الله تعالی صفت دې ﴿۹﴾ بَصُوْرًا کَمِی
اَلْزَّخَامِ کَیْفَ یَشَاءُ ﴿۱۰﴾ ال عمران، ۱۶ نوچه کوم کس تصویر جوړوی هغه په حقیقت کنبی خپل
فعل د الله تعالی د فعل سره مشابه کولوسره پیش کوی کوم چه لویه گناه ده ددې حدیث
نه معلومه شوه چه د تصویرونو جوړولو د ممانعت یوه وجه دالله تعالی د تخلیق سره
مشابهت دې

[۴۹۶] د الله تعالی د صفت تخلیق خپلولو وعید

۴۹۶- (۸) [۱] وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: "مَنْ
﴿۲﴾ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذَهَبَ بِخَلْقِ خَلْقِي ﴿۳﴾ فَلْيَخْلُقُوا ذَرَّةً ﴿۴﴾ أَوْ لِيَخْلُقُوا حَبَّةً، أَوْ شَجِيرَةً." مُتَّفَقٌ
عَلَيْهِ.

توجه: ﴿۱﴾ او حضرت ابوهریره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وايي چې ما د رسول الله ﷺ نه واوریدل ﴿۲﴾ الله مجید
فرمایي د هغه سړي نه به زیات ظالم څوک وي چې زما د پیدا کولو په شان پیدا کړي.
یعنی څرنگه چې زه صورت جوړوم، هغسي هغه هم صورت جوړوي، اگر که هغه په
حقیقت کې د هغه مادي نه صورت نشي جوړولي. د کومي مادي نه چې د الله مجید جوړ
شوي صورتونه دي، بیا هم هغه څه صورت جوړوي او دا گمان کوي چې دا صورت ما جوړ
کړي دي. که تصویر او صورت جوړونکي واقعه د تخلیق دعوي کوي، نو هغه خودي د
یو کسني میړي قدر جوړ کړي (ساده دي پکې واچوي) ﴿۳﴾ یا یوه دا نه خودي پیدا کړي. ب
یوه ورېشه خودي پیدا کولو سره ونیایي (بخاري مسلم)
حل الفات: ① ذَرَّةً: واره سره میړی. ② لِيَخْلُقُوا: پیدا دې کړی. ③ حَبَّةً: دانه: د غنمو وغیره. ④
شَجِيرَةً: اورېشه

تسهيلات:

قوله: وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذَهَبَ بِخَلْقِ خَلْقِي:

په معور باندې د اظلم اطلاق، یعنی په تصویرونو جوړولو سره که د الله تعالی د تخلیق
مشابهت اختیارول وی نویباڅو ښکاره میدان ته راشه اویومیرې پیدا کړه په هواکښې
الوتونکې یوه ذره پیدا کړه یا د اورېشو یوه دانه پیدا کړه په حدیث کنبی دأمر صیغه د
تعجیز دپاره ده. بهر حال د ټولې دنیا بادشاهان اوعوام یوځانی کیدو سره یوچېتاکې خاوره
نه شی پیدا کولې د چرگانو چرگورو زړه رابښکونکی تصویرانوکښې مشابهت اختیاری

۱) أخرجه البخاری فی کتاب تفسیر القرآن لباب سورة اقرأ باسم ربك الذي خلق (رقم- ۴۹۵۳) ومسلم فی کتاب
الأشربة لباب لا تدخل الملائكة بيتا فيه كلب ولا صورة (رقم- ۱۰۱ - ۲۱۱۱) واحمد فی المستدرک: ۲/ ۲۳۲

ليکن د پوره دنيا بادشاهان او عوام يوځای کيدوسره د چرگې يوه هگنی نه شی پيدا کولې لېشان خودې يوه هگنی پيدا کولوسره اوښانی که چرې نه شی کولې نوبيا د بل په تخليق کښې بې ځايه جوړتوب ولې کوی؟ عاجز کيدو باوجود د قادر جوړيدو کوشش کول څومره لونی ظلم دي.

[۳۳۷] مصور ته د ټولو غمخه د زيات عذاب

۳۳۷- [۱۹] (۱) وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: «أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا عِنْدَ اللَّهِ الْمَصُورُونَ». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

ترجمه: [۱] او حضرت عبد الله ابن مسعود رضي الله عنه وايي [۲] چې ما د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه دا واوريدل چې د الله تعالى په نزد د سخت ترين عذاب مستوجب (مستحق) مصورين دي (بخاري، مسلم)

تسهيلات:

قوله: الْمَصُورُونَ:

په مصور او نقاش کښې فرق: په اصطلاحی توگه د ساه والا تصوير جوړونکی ته مصور وانی د غیر ساه والا تصوير جوړونکی ته نقاش وانی دلته د ساه والا تصوير مراد دي نوټ: حديث او تيرشوی حديث نمبر (۴۴۹۶) توضيح او تشریح هم يو شان ده هلته تفصيل تيرشوی دي.

[۳۳۸] د تصويرونو جوړولو په شمار د عذاب ملاویدل

۳۳۸- [۱۰] (۱) وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: «كُلُّ مَصُورٍ فِي النَّارِ يُجْعَلُ لَهُ بِكُلِّ صُورَةٍ صَوَّرَهَا نَفْسًا [۲] فَيُعَذِّبُهَا فِي جَهَنَّمَ» [۳]. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَإِنْ كُنْتَ لَا بَدَأَ عَمَلًا [۴] فَاصْنَعْ الشَّجَرَةَ مَا لَارَوْعَ فِيهِ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

ترجمه: [۱] او حضرت ابن عباس رضي الله عنهما وايي چې ما د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه دا واوريدل چې هر مصور به په دوزخ کې اچول کيږي، [۲] او د هغه د هر جوړ کړي تصوير په بدله کې به يو جسم پيدا کړي شي، [۳] چې تصوير جوړونکي ته به په دوزخ کې عذاب ورکوي، [۴] حضرت ابن عباس رضي الله عنه وفرمايل که تا ته د تصوير جوړولو ضرورت وي، [۵] نو د نويا يو غير ذي روح تصوير جوړ کړه (بخاري، مسلم)

(۱) اخرجه البخاری فی کتاب تفسير القرآن/باب {ما ودمک ربک وما قل} [الضحی: ۳] (رقم- ۴۹۵۰) ومسلم فی کتاب الأشربة/باب لا تدخل الملائكة بيتا فيه كلب ولا صورة (رقم- ۹۸ - (۲۱۰۹) والنسائي فی کتاب الزينة/باب ذکر أشد الناس عذابا (رقم- ۵۳۶۴) واحمد فی المسند: ۱/۲۶۴

(۲) اخرجه البخاری فی کتاب البيوع/باب بيع التصاوير التي ليس فيها روح. وما يكره من ذلك (رقم- ۲۲۲۵) ومسلم فی کتاب الأشربة/باب لا تدخل الملائكة بيتا فيه كلب ولا صورة (رقم- ۹۹ - (۲۱۱۰) واحمد فی المسند: ۱/۳۰۸

تسهيلات:

قوله: يُجْعَلُ لَهُ بِكُلِّ صُورَةٍ صَوْرَةٌ مِثْلًا:

هر تصویر د عذاب په شکل کښي، یعنی چه څومره تصویرونه د ساه والا مصور جوړ کړي دي دغه ټولو تصویرانونه به د قیامت په ورځ یو حیواني شکل ورکولې شي او د دوزخ په اور کښي به دغه حیوان د عذاب په شکل کښي په دغه مصور باندې مسلط کولې شي

قوله: فَيُعَذِّبُهُ فِي جَهَنَّمَ:

په ضمير کښي دوه احتمالات: ① فیعذبہ کښي که چرې د مذکر صیغه شي نوضمير فاعل به لفظ د الله طرف ته راگرځي

② که چرې د مؤنث صیغه فیعذبها شي نوضمير فاعل به د نفس طرف ته راوگرځي بهر حال هر یو مصور له سوچ پکار دې چه هغه څومره تصویرونه جوړوي هم دومره به خپل عذاب زیاتوي

[۳۳۳] درې لونی ککنا هونه او په هغې باندې عجیبه سزا

«...» [۱۱] (۱) وَقَدْ بَيَّنَّ شُعَيْرَتَيْنِ، وَلَمْ يُفْعَلْ [۲] وَمَنْ اسْتَمَعَ إِلَى حَدِيثِ قَوْمٍ وَهُمْ لَهُ كَارِهُونَ أَوْ يُفَرِّقُونَ مِنْهُ، صَبَّ فِي أَذُنِهِ لَأَنَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ [۵] وَمَنْ صَوَّرَ صُورَةً عَذَابٌ [۶] وَكَيْفَ أَنْ يَنْفَعَهَا فِيهَا، [۷] وَلَيْسَ بِتَأْفِيفٍ. «... رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ».

توجه: ① او حضرت ابن عباس رضي الله عنهما وايي چې ما د رسول الله ﷺ نه دا واوريدل کوم سړي چې د داسې خوب ليدو دعوي وکړي چې هغه نه وي ليدلي، يعني د دروغو خوب بيان کړي ② نو هغه به د قیامت په ورځ په دوو ورېشو کې په غوټه ورکولو مجبوره کړل شي، چې هغه به يې هيڅ کله نشي کولي، ③ او کوم سړي چې د خلقو خبرو ته خپل غوږ لگوي، هر کله چې هغه خلق د هغه سړي اوريدل نه خوښوي، او د هغه نه فرار اختياروي، ④ نو د قیامت په ورځ به د هغه سړي په غوږ کې سيسه «سيکه» اچول کيږي، ⑤ او کوم سړي چې تصوير جوړوي، هغه ته به په آخرت کې عذاب ورکول کيږي، ⑥ او په دې خبره به مجبوره کړل شي، چې په هغه تصوير کې روح واچوي، ⑦ حالتکي هغه به هيڅ کله په کې روح نشي اچولي «بخاري»

حل اللغات: ① تَحَلَّمَ: خوب نهې بيان کړو، ② تَحَلَّمَ: چه غوټه ورکړی، اونې تړی، ③ شُعَيْرَتَيْنِ: دوه اورېشي، ④ اسْتَمَعَ: خوب ايردې (خبرو آوريدو ته)، ⑤ يُفَرِّقُونَ: تاختی، تيخته کوی،

(١) اخروجه البخاري في كتاب المناقب / باب هجرة النبي صلى الله عليه وسلم وأصحابه إلى المدينة (رقم- ٣٩١٦) والترمذي في كتاب اللباس عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء في الصورين (رقم- ١٧٥١) وابن ماجه في كتاب تعبير الرؤيا / باب من تعلم حلقا كاذبا (رقم- ٣٩١٦) واحمد في المسند: ٣٥٨/١

④ ضَبُّ: اچولې به شی ⑤ الْأَثْكُ: سیسه، سیکه، ⑥ أَنْ يَنْتَفِرَّ: چه پوک پکښې اوکړی، ساه پکښې واچوی

تسهيلات:

قوله: مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَمْ يَرَهُ "كَلِيفَ أَنْ يَفْقِدَ بَيْنَ شَعِيرَتَيْنِ وَلَنْ يَفْعَلَ:

د دروغو خوب جوړونکی سزا: یعنی داسې خوب نې بیان کړوچه لیدلې نې نه ووبلکه د دروغونه نې جوړ کړواو بیان نې کړو نو د هغه به دا سزا وی چه د اورېشو دوو دانو به خپل مینځ کښې په غوټه کولوباندې مجبور کولې شی اوغوټه به ورنه کړې شی نوهمیشه به په دغه عذاب کښې راگیر کړې شی ځکه چه دا تعلیق بالمحال دې

د سزا وجه: د دروغو خوب بیانول د عام دروغ و نیلونه ډیره سخته گناه ځکه ده چه د دروغو په خوب کښې دې په عالم غیب باندې دروغ وائی. بل دا چه خوب خود نبوت د اجزاؤ نه یوجز دې نولکه دغه سړی د نبوت په یوه حصه کښې دروغ اووئیل کوم چه لونی جرم دې مثلاً داسې وائی چه ما خوب لیدلې چه ماته د ولایت فلانکې درجه راکړې شوې ده یا د فلانکې سړی مغفرت شوې دې یا ماحج کړې دې یا ما نې کریم په خوب کښې لیدلې دې یا ماته د جنت پروانه ملاؤشوې ده داسې د دروغو خوب بیانول د عذاب سبب دې

قوله: وَمَنْ اسْتَمَرَّ إِلَى حَدِيثِ قَوْمٍ وَفَعَلَهُ كَارَهُونَ أَوْ يَفْرُونَ مِنْهُ:

د چا پټ راز د معلومولو سزا: یعنی د څه خلقو د پټو خبرو د اوریدو دپاره غوږ اړېدی اوخبرې اوریدو سره هغه خوره وی اوفساد خوره وی دا حرام دی خودخپل قوم او ملک اومذهب د حفاظت دپاره که سارنه اوکړې شی نو دا په دې وعید کښې نه راځی بلکه هغه په اسلام کښې مطلوب دې څنگه چې په مختلفو غذاگانو کښې نېی علیه السلام د تجسس او جاوسن څخه کار اخستی دې

قوله: وَمَنْ صَوَّرَ عَذَابَ وَكَلِيفَ أَنْ يَنْتَفِرَّ فِيهَا، وَلَيْسَ بِتَأْفِيهِ:

په تصویر کښې روح پوک وهلو باندې د مکلف کیدلو سزا: یعنی کوم سړی چه د ساه والا تصویر جوړ کړو په قیامت کښې به هغه مجبورولې شی چه اوس په دې کښې ساه واچوه هغه سړې به په دې کښې ساه نه شی اچولې نو په دې باندې به هغه ته سزا ورکولې کیږی اوداسزابه دهمیشه دپاره وی داهم تعلیق بالمحال دې چه په دې کښې روح واچوه گنی په عذاب کښې به پروت نې نوچه کله روح نه شی اچولې نوهم په عذاب کښې به پروت وی.

[٢٥٠] د نرد شیر د لویی هکولو مدمت

٢٥٠- [١١٢] (١) وَعَنْ بُرَيْدَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [٢] «مَنْ لَبَسَ بِالنَّرْدِ شِيرًا [٣] فَكَأَنَّمَا صَبَّغَ يَدَهُ فِي نَحْوِ جَنْزِيرٍ وَدَمِيهِ» . رَوَاهُ مُسْلِمٌ .

توجه: [١] او د حضرت بریده رضی اللہ عنہ نه روایت دي چی رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل [٢] کوم سړي چې د نرد شیر لویه وکړه، [٣] هغه گویا د خنزیر په غوښه او وینه کې خپل لاس دوب کړو (مسلم) نرد شیر د کتار د قسم نه یوه لویه ده.

حل اللسان: ① النردشیر: یو قسم لویه ده، ② صَبَّغَ: رنگ نې کړو. ککړ نې کړو تسهيلات:

قوله: مَنْ لَبَسَ بِالنَّرْدِ شِيرًا:

په مذکوره باب کې، د نرد شیر ذکر کولو وجه: په دې قسم لویه کېنې د تصویرونو استعمال کېږي په دې وجه ئی دا د تصویرونو په باب کېنې ذکر کړو د خنزیر غوښه او وینه حرام کیدوسره سره د طبیعت د نور نفرت سبب هم دی په دې وجه د نفرت پیدا کولو دپاره دهغي ذکر او کړې شو.

د نرد شیر پیژندلو: د چوسر د قسم نه یوه لویه ده دا لویه د ټولونه اول د فارس بادشاه شاه پور بن اردشیر بن بابک ایجاد کړې وه. کوم سړي چې دا لویه کوی هغه لکه چه مجوسی رسم ژوندې کول ساتل غواړی په کوم کېنې چه گناه ده دوئمه یوه لویه ده کوم ته چه شطرنج وانی ددې تذکره وړاندې راروانه ده.

د نرد شیر او شطرنج په حکم کېنې ٢ مذهب:

① د شوافع په نیزکه وخت نه ضائع کیږي مونځ نه قضا کیږي صرف د ذهنونو تیزولو په نیت سره وی نودا دواړه لویی مباح او جائز دی. د امام شافعی رحمته الله علیه یو قول دې شطرنج مکروه دي

② د احنافو په نیزدا دواړه لویی مکروه تحریمی دی

د اول لویق دلیل: هرکله چې دا لویی د گناه سبب نه گرځي بلکه ذهنونه پرې تیزېږي نو په دې کېنې څه قباحت دي؟

د اول لویق د دلیل جواب: د وعید مخې ته د تشحید اذهان هیڅ اهمیت او حیثیت نشته دي. د دویم لویق دلیل: هغه ټول روایات د دوی مستدلات دی په کومو کېنې چې په دې لویی باندې وعیدونه راغلی دی

الفصل الثاني

[۲۰۰] په بستره د تصوير جوړولو جواز

۲۰۰- [۱۱۳] (۱) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [۱] «أَتَانِي جَبْرَائِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: [۲] أَتَيْتُكَ الْبَارِحَةَ، فَلَمْ تَعْنَنِى أَنْ أَكُونَ دَخَلْتُ [۳] إِلَّا أَنَّهُ كَانَ عَلَى الْبَابِ غَمَائِيلُ، [۴] وَكَانَ فِي الْبَيْتِ قِرَامُثْرِيهِ غَمَائِيلُ [۵] وَكَانَ فِي الْبَيْتِ كَلْبٌ،

توجهه: [۱] حضرت ابو هريره رضي الله عنه وايي چې يوه ورځ رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل [۲] ماته حضرت جبرائيل عليه السلام راغلي وو، او ونييل يې [۳] زه تيره شپه تاته راغلي وم، ليکن کور ته د راتلو نه يو شي زه منع کړم هغه دا وو چې [۴] د دروازي په پرده تصويرونه وو، [۵] په دې طور چې په کور کې کومه رنگينه منقشه کپړه وه، د هغې پرده جوړه کړې شوي وه، او په هغې تصويرونه جوړ کړې شوي وو، [۶] او په کور کې سېمي هم موجود وو.

حل اللغات: ① الْبَارِحَةَ: تيره شپه، ② غَمَائِيلُ: بتان، تصاویر، ③ قِرَامُثْرِيهِ: نرمله پرده، ④ يَتْرُ: پرده.

[۱] قَمَرُ أَبِي الثَّمَالِ الَّذِي عَلَى بَابِ الْبَيْتِ فَيَقْطَعُ [۲] فَيَصِيرُ كَهَيْئَةِ الشَّجَرَةِ [۳] وَمُرَابِئَةٍ فَلْيَقْطَعُ [۴] فَلْيَقْطَعْ [۵] وَسَادَتَيْنِ مَنُودَتَيْنِ تَوَطَّانِ [۶] وَمُرَابِئَةٍ كَلْبٌ فَلْيَقْطَعْ [۷] فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «رَوَاةُ التِّرْمِذِيِّ، وَأَبُو دَاوُدَ».

توجهه: [۱] نو تاسو د هغه تصويرونو د سرونو د کټ کولو حکم وکړئ، چې د دروازي په پرده دی، او د هغه تصويرونو سرونه دي داسې کټ کړې شي، [۲] چې د هغوی هیئت او شکل بدل شي، او هغه د ونې په شکل شي، [۳] او بیا د هغه د پردې کټ کولو سره د هغې د دوو تکیه گانو جوړولو حکم وکړئ، [۴] چې د سهاره اخستو سره د ناستي او تکیه لگولو سره د اوده کیدو په کار کې د راتلو د پاره په کور کې په فرش پرتی وي، او تر پښو لاندې کيږي، [۵] او د سېمي هم د کور نه بهر د ویستلو حکم وکړئ، [۶] نو رسول الله صلى الله عليه وسلم دغه شان وکړه اخرنگه چې حضرت جبرائیل عليه السلام ورته ونيلی ووا: (ترمذي ابو داود).

حل اللغات: ① وَسَادَتَيْنِ: دوه تکیه گانې، دوه بالختونه، ② مَنُودَتَيْنِ: چه پرتې وی، ③ تَوَطَّانِ: چه پامال کولې شی یعنی استعمالولې شی.

تسهيلات:

قوله: قَمَرُ أَبِي الثَّمَالِ الَّذِي عَلَى بَابِ الْبَيْتِ فَيَقْطَعُ:

غير مکرره تصويرونه، ① کوم تصويران چه واره وی د هغې هم ممانعت نشته دي. د وړوکی تصوير د پاره معيار دادې چه هغه دومره نرې وی چه ولاړ سړې هغه په زمکه باندې کيږدی

(۱) اخرجه ابو داود فی السنن رقم الحديث ۱۵۸۱ والترمذی فی کتاب الاذنب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ما جاء ان الثمانين لا تدخل بيتا فيه صورة ولا كلب (رقم ۲۸۰۶) واحد فی المسند ۳۰۵/۲

نود هفتی اندامونه جدا جدا نه معلومیري

- ① په کومو تصويرونو کښې چه هغه اعضاء نه وی دکوم نه بغیر چه انسان ژوندې نه شی پاتې کیدې لکه خپته نه وی د نامه نه لاندې نه وی په دې کښې هم سخت وعید نشته دې
- ② دکومو تصويرونو چه سر کټ شوې وی دهغې ممانعت نشته دې.

د حکم په اعتبار سره د فتو تصويرونو دوه صورتونه: ① که تصويرونه لونی وی نو فتاوی قاضی خان کښې لیکلی دی چه که مونځ گزار په داسې حالت کښې مونځ کوی چه تصويرونه دهغه د مصلې مخې ته وی یا پورته په دیوال باندې ښی او گس طرف ته زورېند وی یا په اغوستلې شوې کپړو باندې وی نو په داسې حالت کښې مونځ مکروه دی

② که چرې دا تصویران په بستره او فرش باندې د مهان په درجه کښې وی نوراجح قول دادې چه د سجدي په خانی باندې نه وی نومونځ به مکروه نه وی دا تفصیل دهغه تصويرونو باره کښې دې کوم چه غټ وی په وړو تصويرونو کښې دا کراحت نشته دې (کذا فی فتاوی الخانیة)

قوله: وَمُرَابِثَةٍ فَلْيَقَطْعْ، فَلْيَقَطْلْ، وَسَادَتَيْنِ مَنبُودَتَيْنِ تُوطَأَنِ:

د سر کټ تصويرونو حکم: یعنی کله چه د دغه تصويرونو سرمات کړې شی یا پرده او شلولې شی نو بیا به تصویر باقی نه وی لهدا تکیه جوړول جائز شو

[۴۰۶] د تصویر جوړونکو دپاره د جهنم څخه د خټ راوتل

۴۰۶- [۱۳] (۱) وَعَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ^① «يُخْرِجُ عَقْقُ مِنَ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» هَاتَا عَيْنَانِ تَبْعَرَانِ، ^② وَأَذْنَانِ تَمْعَانِ، ^③ وَلِسَانٌ يَنْطِقُ يَقُولُ: ^④ «إِنِّي وَلِلَّهِ بِثَلَاثَةٍ: ^⑤ بِكُلِّ جَبَّارٍ غَنِيٍّ، ^⑥ وَكُلِّ مَن دَعَا مَعَ اللَّهِ هَاتَا غَرَا ^⑦ وَأَبَا الْمُصَوِّرِينَ» - رواه الترمذي.

توجه: ① حضرت ابوهريره رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل ② د قيامت په ورځ به د دوزخ نه يوه غاړه (خټ) راوځي [يعنی د اور يوه لمبه د اوږدې غاړې په صورت کې به راوځي] ③ په هغه غاړه کې به کتونکي دوه سترگي وي، ④ د اوږدېدلو دوه غوږونه به وي، ⑤ او ويونکي ژبه به وي، هغه غاړه به وايي ⑥ چې زه په درې قسمه خلقو مسلط کړې شوې يم [يعنی الله تعالى زه په دې خبره مقرر کړي يم چې زه درې قسمه خلق دوزخ ته راځکلو سره بوخم، او د خلقو په مخکې هغه ذليل او رسوا کولو سره په عذاب کې مبتلا کړم، په هغوئ کې به يو قسم خو هغه خلق وي، ⑦ چې هغه د حق سره د تکبر او عناد سلوک کړي وي [يعني په دنيا کې په هغوئ حق ظاهر شوي وي، خو هغوئ حق قبول کړي نه وي] ⑧ په دويم

(۱) أخرجه الترمذي في السنن كتاب صفة جهنم عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء في صفة النار (رقم- ۲۷۵۴)

قسم خلقو کې هر هغه سړي شامل دي چې هغه د الله ﷻ سره بل معبود هم بللې وي (گرخولي وي) [١] او دريم قسم هغه خلق دي چې هغوی تصويرونه جوړ کړي دي. (ترمذي) **حل اللغات:** ① عُنُق: خټ، ② جَبَّار: ظالم، متکبر، ③ غَنِيْد: سرکشه، ضدی.

تسهيلات: قوله: جَبَّارٌ غَنِيْدٌ:

د جبار او غنيد په تعريف کښې دوه اقوال: ① د "جبار" نه مراد ظالم او "غنيد" نه مراد ضدی او متکبر دې کوم چه د حق نه اعراض کړې وي،

② په نهايه کښې ذکر دي چه "جبار" سرکش ته وائي او "غنيد" نه مراد هغه کس دي کوم چه د علم باوجود هم د حق نه اعراض کوی.

[٢٥٠٣] د نغاري داستعمال حکم

٢٥٠٣- [١٥] (١) وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنْ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [٢] "إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى حَرَّمَ الْخَمْرَ وَالْمَيْسِرَ وَالْكُوبَةَ" [٣] وَقَالَ: [٤] كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ. قِيلَ: الْكُوبَةُ الظُّبْلُ. رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي "شُعَبِ الْإِيمَانِ".

توجه: [١] او حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما د رسول الله ﷺ نه نقل کوي چې حضور ﷺ وفرمايل [٢] بلا شبه الله ﷻ شراب، قمار او نغاره پږغول اد لسان نبوت په ذريعه حرام گرخولي دي، [٣] او حضور ﷺ وفرمايل هر نشه ورشي حرام دي، او ونييل شوی دي چې (کوبه، طبل د هول ته وايي، (بيهقي)

حل اللغات: ① الْكُوبَةُ: أى الظُّبْلُ: نغاره يعنى طنبل غږول ② الظُّبْلُ: طنبل

تسهيلات: قوله: الْكُوبَةُ

د کوبه په مصداق کښې درې اقوال: ① دې څخه ستار مراد دې

② دې څخه مراد تنبل او دوپړنی ده.

③ دې څخه مراد شپيلنی ده

د غازی د تنبل استثناء: د دې تنبل نه د غازی تنبل مستثنی دې دا حدیث کیدې شی چه د

نزد د وجې نه دلته ذکر کړې شوی دې په کوم کښې چه تصويرونه وی

[٤٥٠٤] د بعضې حرامو مشروباتو ممانعت

٢٥٠٣- [١٦] (٢) وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - «أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - نَهَى عَنِ الْخَمْرِ، وَالْمَيْسِرِ، وَالْكُوبَةِ، وَالْقُبُورِ. [٣] وَالْقُبُورُ: شَرَابُ يَصْنَعُهُ الْهَبْشَةُ مِنَ الدُّرَّةِ [٤] يَقَالُ لَهُ: السُّكْرَةُ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

(١) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الأشربة / باب في الأوعية (رقم- ٣٦٩٦) واحمد في المسند: ٢٨٩/١

(٢) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الأشربة / باب في الأوعية (رقم- ٣٦٩٦) واحمد في المسند: ٢٨٩/١

توجه: [۱] او د حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہ نه روایت دي [۲] چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د قمار، کوبه او غبیرا نه منع کړیده، [۳] او غبیرا یو قسم شراب دي چې د حبشي خلق يي د جوارو نه جوړوي، [۴] او هغه ته سکرک وايي. (احمد، ابوداود)،
 حل اللغات: ① التَّمِيرُ: جوارى، ② الْكُوبَةُ: أى التُّنُّلُ: نغاره يعنى طنبل غبول. ③ الْغَبَرَاءُ: د جوارو نه جوړ شوى شراب، ④ الْكُرْكُ: جوار، ⑤ الْكُرْكُ: د غبیرا شرابو دویم نوم سکرکه دي
 تسبیلات:

نوټ: د حديث مفهوم واضح دي باقى د گرانو تكموضاحت په حل اللغات كښي شوي دي

[۳۵۵] د نود لوبې حرمت

۳۵۵- [۱۴] (۱) [۱] وَعَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: "مَنْ لَعِبَ بِالْأُتْرُجِ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ" رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَأَبُو دَاوُدَ.

توجه: [۱] او د حضرت ابو موسي اشعري رضی اللہ عنہ نه روایت دي چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایيل [۲] كوم سړي چې په نرد سره لوبه وكړه، [۳] (په حقيقت كې) هغه د الله جل جلاله او د هغه د رسول صلی اللہ علیہ وسلم نافرماني وكړه (احمد ابوداود)،

حل اللغات: ① بِالْأُتْرُجِ: يو قسم لوبه ده

تسبیلات: قوله: مَنْ لَعِبَ بِالْأُتْرُجِ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ:

د نود لوبې د حرمت وجه: نرد سره لوبی کول د الله تعالی او هغه د رسول د نافرمانی مرادف دي، ددې وجهې نه که په دې لوبه کښې شرط ولگولې شي نو دا حقیقتاً جوارگري ده او که بغیر د شرط نه وي نو بیا هم صورتاً جوارگری ده، او ددې بیان مخکې تیر شوچه نرد سره لوبی کول مطلقاً حرام دي

[۳۵۶] د کونترود الوزولو حکم

۳۵۶- [۱۸] (۱) [۱] وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - رَأَى رَجُلًا يَتَبَدَّ خِمَامَةً فَقَالَ: "شَيْطَانٌ يَتَبَدَّدُ شَيْطَانَةً". رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَأَبُو دَاوُدَ، وَابْنُ مَاجَةَ، وَالتَّيَمِيُّ فِي شُعَبِ الْإِسْحَاقِ.

توجه: [۱] او د حضرت ابو هريره رضی اللہ عنہ نه روایت دي [۲] چې يو ځل رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم يو سړي وليدلو چې کونترو پسي پسې شوی وو (يعني د هغوی سره يي لهو ولعب کولو، او د هغوی په الوخولو کې مشغول وو) [۳] حضور صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایيل چې دا شيطان دي او په شيطاني پسې شوي دي (احمد، ابوداود، ابن ماجه، بيهقي)،

حل اللغات: ① خِمَامَةٌ: کونتره

(۱) اخرجه ابوداود في السنن رقم الحديث ۴۹۳۸ وابن ماجه رقم الحديث ۳۷۶۲ ومالك في الوطا رقم الحديث ۶ من كتاب الروية

(۲) اخرجه ابوداود في السنن رقم الحديث ۴۹۴۰ وابن ماجه رقم الحديث ۳۷۶۵ واحمد في المسند: ۳۴۵/۲

تسهيلات:

قوله: شَيْطَانٌ يَتَّبِعُ شَيْطَانَهُ

د کوترو د الوزولو حرمت و جوهات: کوتر بازی ناجائزده ځکه چه په دې کنبې ډیرې زیاتې خرابنې دی

① سرې د مونغ نه غافل کیږی،

② په دې سره وخت ضائع کیږی،

③ د الله تعالی د ذکر نه غفلت پیدا کیږی،

④ عام طور کوترې په چتونو باندې خیژۍ کوم چې د بې پردگنۍ سبب دي

⑤ بعضې وخت په دې الوزولو کنبې شرطونه هم لگولی شی کومه چې جوارى ده

⑥ دا انسان د فسق او فجور ښکار شی نو ټیک ټاک شیطان جوړشی

کوترې ته د شیطان ولیو وجه: کوتر ته په دې وجه شیطان ونیلي شوی دي چه هغه د

سړی د دغه بربادنى سبب او ذریعه جوړه شوې ده او د دغه ټولو مفاسدو مرکز جوړ شو که

یوسړې د نسل زیاتولو په غرض سره کوترې ساتی او د هغې خیال کوی نوجانزده یی

الفصل الثالث

[٣٥٤] د تصویر جوړولو د پیشې حکم

٣٥٤-١١٩ (١) عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ قَالَ: «كُنْتُ عِنْدَ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا ابْنَ عَبَّاسٍ! إِنِّي رَجُلٌ، إِنَّمَا مَعِيَتْهُ مِنْ صَلَاحَةِ يَدَيَّ [٢] وَإِنِّي أَصْنَعُ هَذِهِ التَّصَاوِيرَ. [٣] فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: لَا أَخَذَلُكَ إِلَّا مَا سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - سَمِعْتُهُ يَقُولُ: [٤] "مَنْ صَوَّرَ صُورَةً، فَإِنَّ اللَّهَ مُعَذِّبُهَا [٥] حَتَّى يَنْفَعَهُ فِيهِ الرَّوْحُ [٦] وَلَيْسَ بِنَافِعٍ فِيهَا أَشَدُّ".

توجه: ① او حضرت سعيد ابن ابی الحسن تابعي رحمه الله وايي ② چې يوه ورځ زه د حضرت ابن عباس رضي الله عنه په خدمت کي حاضروم، ناڅاپه يو سړي هغه ته راغي، ③ او هغه اوويل اي ابن عباسه! ④ زما د معاشي ژوند انحصار زما د لاسونو په محنت او مزدوري دي، ⑤ چې د هغې په ذریعه زه دا تصويرونه جوړوم او اوس سوال دا دي چې زه څه وکړم؟ ځکه چې شريعت دا کسب حرام گرځولي دی، او په بله پيشه زه نه پوهيږم، چې د هغې په ذریعه د خپلې روزي انتظام وکړم، نو آیا د دې مجبورئ په وجه زما د پاره دا کسب جائز دی که نه؟ ⑥ ابن عباس رضي الله عنه چې دا وليدل چې د تصویر کشي کار سره د دې سړي تعلق د سخت نوعيت دي، او شايد زما په منع کولو سره منع نشي نو د هغه په مخکې يي د

(١) اخرجه البخاري في كتاب البيوع / باب بيع التصاویر التي ليس فيها روح. وما يكره من ذلك (رقم- ٢٢٢٥) واحمد في

حضور ﷺ حدیث بیان کرو، ورتہ یی وفرمایں! چہ زہ ستا بہ مخکی د ہفہ خبری نہ علاوہ بلہ خہ خبرہ نہ بیانوم کومہ چہ ما د رسول اللہ ﷺ نہ اوریدلی دہ، انو تہ یی بہ توجہ سرہ واورہ! ما د حضور ﷺ نہ واوریدل! کوم سري چہ تصویر سازي کوي اللہ ﷻ بہ یی بہ عذاب کي مبتلا کري، [۷] تر دي چہ ہفہ بہ ہفہ تصویر کي روح اوبوکی، [۸] حالانکي ہفہ بہ بہ تصویر کي ہیخ کلہ روح نشي اچولي،
حل اللغات: ① صَفَحَةٌ بدي: پہ لاسونو کار کول، محنت مزدوری،

قَرَّبَا الرَّجُلَ رُبُوبَةً شَدِيدَةً، وَأَصْفَرَّ وَجْهَهُ، [۲] فَقَالَ: وَمَتَىٰ إِنَّ آيَتَ [۳] إِلَّا أَنْ تَصْنَعَ فَعَلَيْكَ بِهَذَا الشَّجَرِ [۴] وَكُلَّ شَيْءٍ لَيْسَ فِيهِ رُوحٌ». رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

توجہ، [۵] ہفہ سري! پہ دي عذاب اوریدو سرہ! یوہ اوږدہ ساه واخستلہ، او د ہفہ مخ د ويري د وجي زیر شو، [۶] حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما د ہفہ دا حالت لیدو سرہ ورتہ وفرمایں پہ تا افسوس دي، کہ تہ د تصویر کشی د کسب نہ علاوہ د نورو کسبونو د قبولولو نہ انکار کوي، [۷] اخکہ چہ تہ پہ بل کسب نہ پوهیږي! نو تہ داسي وکړہ چہ د ہفہ ونو [۸] او د ہفہ خیزونو تصویرونہ جوړوہ کوم چہ بي ساه دي (بخاري)،

حل اللغات: ① قَرَّبَا: نو یوہ اوږدہ ساه ني واخستلہ، یو سوږ آسولې ني اوکړو، ② رُبُوبَةً شَدِيدَةً: سخت سوږ آسولې، ③ أَصْفَرَّ وَجْهَهُ: زیر شومخ دہفہ، ④ وَمَتَىٰ: پہ تا افسوس دي، ⑤ إِنَّ آيَتَ: کہ تہ انکار کوي د نور کار کسب نہ،

تسهيلات:

قوله: قَرَّبَا الرَّجُلَ رُبُوبَةً شَدِيدَةً:

د مذکورہ جعلي مفهوم: ربا یربو نہ دي یعنی یوہ اوږدہ یخہ ساه نی واخستلہ او د الله تعالی د ويري نہ نی رنگ زیر شو اس چہ کلہ منډہ وهی اوستړي کیدوسره اوږدہ ساه اخلی هغي تہ ربا الفرس ربوہ وانی

[۳۵۰۸] قبر سرہ د صاحب قبر د تصویر جوړولو حکم

۳۵۰۸-۱۲۰) (۱) وَعَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: [۲] «لَمَّا اشْتَكَى النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - ذَكَرَ بَعْضُ نِسَائِهِ كَيْسَةَ يُقَالُ لَهَا: مَارِئَةُ [۳] وَكَانَتْ أُمَّ سَلَمَةَ وَأُمَّ حَبِيبَةَ أَتَتْهُمَا [۴] فَذَكَرَتْ لِمِنْ حُضْنِهَا وَتَصَاوِيرَ بَيْنَهُمَا [۵] فَرَفَعَهَا لَهُ فَقَالَ: [۶] «أُولَئِكَ إِذَا مَاتَ فِيهِمُ الرَّجُلُ الصَّالِحُ [۷] بَنَوْا عَلَى قَبْرِهِ مَسْجِدًا، [۸] ثُمَّ صَوَّرُوا فِيهِ تِلْكَ الْقُبُورَ [۹] وَأُولَئِكَ يُرَارُ عَلَيَّ اللَّهُ». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجہ: [۱] او بي بي عائشہ رضی اللہ عنہا فرمایي! کوم وخت چہ رسول اللہ ﷺ ناجوړہ شو، [۲] نو د

(۱) اخرجه البخاری فی کتاب الناقب/باب ہجرۃ الحبشۃ (رقم-۲۸۷۳) ومسلم فی کتاب الساجد/باب النہی عن بناء الساجد، علی القبور واتخاذ الصور فيها والنہی عن اتخاذ القبور مساجد (رقم-۱۶ - ۵۲۸) واحمد فی المسند: ۵۱/۶

حضور ﷺ د بعضي بيبيانو نه بعضو د هغه كنيسي ذكر وكړو چې هغې ته يې ماريه ويله [كنيسه د يهودو او نصاري و عبادت گاه ته وايي چې د كيښت معرب دي، په دي باره كې بي بي عائشه رضی الله عنها فرمايي چه د حضور ﷺ په ناروغۍ كې د حضور ﷺ سره ناستې بيبيانې د حضور ﷺ د دلېستگي د پاره په خبرو كې مشغولي وې. ۴] اد حضور ﷺ بيبيانې مباركې! ام سلمه رضی الله عنها او أم حبيبه رضی الله عنها حبشه ته تللي وې (نو هغوى په ملك حبش كې كنيسه ليدلي وه خكه چې د هغه خاي خلق د عيسائيت پيروى كونكى وو) ۵] نو دواړو (يعنى ام سلمه رضی الله عنها او أم حبيبه رضی الله عنها) د كنيسه د خوبصورتې او په هغه كې د جوړ شوو تصويرونو ذكر وكړو ۶] حضور ﷺ (د دي په اورېدو سره) خپل سرمبارك راپورته كړو، او وي فرمايل ۷] هغه خلق (يعني د حبشه والا يا نصاري داسې كوي چې) كله په هغوى كې خوك نيك او صالح سړي مري، ۸] نو هغوى د هغه په قبر عبادت گاه جوړولې (چې هغې ته كنيسه ونيل كيږي) ۹] او په هغه كنيسه كې د خپل نيك او صالح خلقو تصويرونه جوړولي، ۱۰] دغه خلق په حقيقت كې د الله ﷻ بدترين مخلوق دي (بخاري، مسلم)

حل اللغات: ① گيټه: د يهوديانو او نصاري و عبادت خانه، ② ماريه: ددغه كنيسې نوم ماريه وو ③ انشا: چه تلې وې دواړه،

تسهيلات: قوله: وَتَصَاوِيرُهَا أَي ذُكْرَانِهَا تَصَاوِيرُهَا: د گرجې بناست او په دې كښې د تصويرونو بناست ئى د تعجب په توگه بيان كړو.

قوله: إِذَا مَاتَ فِيهِمُ الرَّجُلُ الصَّالِحُ بَنَوْا عَلَى قَبْرِهِ مَسْجِدًا، ثُمَّ صَوَّرُوا فِيهِ تِلْكَ الْقُبُورَ:

د شرك د شروع كيدو كارښخ: يعنى قبرونه به ئى عبادت خانې جوړولې او بيا به ئى د هغې په نوم باندې كنيسې جوړولې او بيا به ئى په دې كښې د هغه صالحينو تصويرونه جوړول او د زړه د تسلى دپاره به ئى كيخودل كله چه به هغه بوډاگان مړه كيدل نو نوى نسل ته به شيطان ونيل چه ستاسو مشرانو به ددې تصويرونو او نيكانو ددې مجسمو عبادت كولو نو نوى نسل به د بتانو په عبادت كښې راگيريدو

لكه څنگه چه د حضرت نوح عليه السلام په زمانه كښې د شرك ابتدا هم دغه شان شوې وه معلومه شوه چه د تصويرونو په ذريعه د شرك شروع هم شوې او بيا به هم شرك هم په دې لار راځى

قوله: أُولَئِكَ يَرَاغِبُ اللَّهُ:

د بدترينه خلقو هغه د كيدو وجه: يعنى تصويرونه جوړونكى او بيا قبرونه عبادت خانې جوړونكى بدترين خلق دى خكه چه پخپله هم گمراه شوى او نور ئى هم گمراه كړل

[٢٥٠] پنځه قسمه خلقو دپاره سخت ترين عذاب

٢٥٠- [٢١] (١) وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ، مَنْ قُتِلَ نَبِيًّا، [٢] أَوْ قُتِلَهُ نَبِيٌّ، [٣] أَوْ قُتِلَ أَحَدٌ وَالِدَيْهِ» [٤] وَالْمَصُونُونَ [٥] وَعَالِمٌ لَمْ يَنْتَفِرْ بِعَلِيٍّ».

توجه: [١] او حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما وايي چې رسول الله ﷺ وفرمايل [٢] د قيامت په ورځ به سخت ترين عذاب په هغه سړي وي، کوم چې نبي قتل کړي، [٣] يا په جهاد کې هغه د نبي په لاس قتل کړي شي، [٤] يا د مور پلار نه يو قتل کړي، [٥] او کوم سړي چې تصوير جوړ کړي، [٦] يا کوم عالم چې د خپل علم نه خلق وانه خلي، يعنې خپل علم ضائع کړي او عمل پرې اونکړي، په هغوی به سخت ترين عذاب وي.

تسهيلات:

قوله: إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ:

پنځه قسمه خلق په سخت ١٠٠٠ بگڼي: په دې حديث کښې د پنځه قسمه خلقو بيان دې چې په قيامت کښې به په ډير سخت عذاب کښې وي

- ① چاچه يو نبي شهيد کړو
- ② څوک چې په جهاد کښې د نبي د لاسه قتل شي
- ③ کوم بد بخت کښې مور پلار کښې يو قتل کړو
- ④ د ساه والا څيزونو تصويرونه جوړونکي
- ⑤ بې عمله عالم چې د علم حق نه ادا کوي

[٢٥٠] شطرنج کله د عجميانو جوارى

٢٥٠- [٢٢] (١) وَعَنِ عَلِيٍّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: [٢] الشَّطْرَنْجُ هُمُومِيْرُ الْأَعَاجِمِ.

توجه: [١] او د حضرت علي رضی اللہ عنہ نه روايت دي چې هغه به فرمايل [٢] چه شطرنج د عجمي خلقو (يعنې د غير مسلمو قومونو) قمار دی.

تسهيلات:

قوله: الشَّطْرَنْجُ هُمُومِيْرُ الْأَعَاجِمِ:

د شطرنج هومت، يعنې د عجم او اهل فارس د مجوسيانو جوارى او قماربازى ده لهذا د دغه مجوسيانو مشابهت اختيارول جائز نه دی په دې وجه د هغوی خاص لوبې نرد چوسر

(١) اخرجه البيهقي فى شعب الايمان رقم الحديث ٧٨٨٨

(٢) اخرجه البيهقي فى شعب الايمان رقم الحديث ٦٥١٨

او شطرنج سره لوبي کول جائز نه دی.

نوټ: د شطرنج د حکم تفصیل دې څخه وړاندې د حدیث نمبر (٤٥٠٠)، په تسهیل کښې تیر شوې دي

[٢٥٨] د شطرنج لوب غاړې باندې د گناهکار اطلاق

٢٥٨- (٢٣) [١] وَعَنِ ابْنِ شِهَابٍ، أَنَّ أَمَامُوسَى الْأَشْعَرِيَّ قَالَ: [٢] لَا يَلْعَبُ بِالْشَطْرَيْنِ إِلَّا خَاطِلٌ.

ترجمه: [١] او د حضرت ابن شهاب رضي الله عنه نه روایت دي چې حضرت ابو موسی اشعري رضي الله عنه وفرمایل [٢] شطرنج لوبه یواځې هغه سړي کوي چې خطا کار وي

تسهيلات:

قوله: لَا يَلْعَبُ بِالْشَطْرَيْنِ إِلَّا خَاطِلٌ.

د خاطی څخه مراد: ددې نه مراد گناهکار دي دا هم د احنافو مستدل دي چې نزد او شطرنج دواړه حرام دي، جامع صغیر کښې یو روایت نقل دي چې شطرنج لوبه کونکې ملعون دي او کتونکې (یعنی تماشا کولو والا) د خنزیر غوښه خوړونکي په شان دي (مرآت ٣٣٤ ص، ٨٤)

[٢٥٩] د شطرنج د لوبي عدم جواز

٢٥٩- (٢٣) [١] وَعَنْهُ أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ لَعِبِ الشَّطْرَيْنِ، [٢] فَقَالَ: هِيَ مِنَ الْبَاطِلِ، وَلَا يَجِبُ اللَّهُ الْبَاطِلَ. [٣] رَوَى الْبَيْهَقِيُّ الْأَحَادِيثَ الْأَرْبَعَةَ فِي "شُعَبِ الْإِيمَانِ".

ترجمه: [١] او د حضرت ابن شهاب رضي الله عنه نه روایت دي چې د هغه نه د شطرنج باره کې پوښتنه وشوه، نو وي فرمایل [٢] دا یوه باطله لوبه ده، او الله تعالى باطل نه خوښوي، [٣] مذکوره بالاڅلور واړه روایتونه بیهقي رحمته الله علیه په شعب الایمان کې نقل کړي دي

تسهيلات:

قوله: هِيَ مِنَ الْبَاطِلِ، وَلَا يَجِبُ اللَّهُ الْبَاطِلَ.

د شطرنج د حرمت دلائل:

- ① جامع صغیر کښې یو روایت نقل دي چې شطرنج کونکې ملعون دي
- ② نساب الاحساب کتاب کښې امام غزالي رحمته الله علیه لیکلی دی چې د امام شافعی رحمته الله علیه په نیز شطرنج کول مکروه دی کیدې شی چې د امام شافعی رحمته الله علیه نه دوه قوله نقل وی په یو کښې مباح او بل کښې مکروه دي

(١) أخرجه البيهقي في شعب الإيمان رقم الحديث ٦٥١٨

(٢) أخرجه البيهقي في شعب الإيمان رقم الحديث ٦٥١٨

⑤ به هدایه کنبی لیکلی دی چه په حدیث کنبی د وعید دوجې نه شطرنج او نرد شیر لوبه کول مکروه تحریمی دی

⑥ درمختار کنبی لیکلی دی ددې قسم ټولې لوبې مکروه دی.

[۴۰۳] دسپي او پیشود ساتلو په حکم کنبی فوق

۴۰۳- [۲۵] ① وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: ② «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَأْتِي دَارَ قَوْمٍ مِنَ الْأَنْصَارِ ③ وَدُونَهُمْ دَارٌ ④ فَنُتِقَ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ ⑤ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! تَأْتِي دَارَ فُلَانٍ، وَلَا تَأْتِي دَارَنَا. ⑥ فَقَالَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -: «لَأَنْ فِي دَارِكُمْ كَلْبًا. ⑦ قَالُوا: إِنَّ فِي دَارِهِمْ بَيْتُورًا. ⑧ فَقَالَ: النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -: «الْبَيْتُورُ سَبْعٌ». رَوَاهُ الدَّارَقُطْنِيُّ.

ترجمه: ① او حضرت ابوهریره رضی اللہ عنہ وایي ② چی رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم به په انصارو کې د بعضی خلقو کور ته تشریف وړو، ③ حالانکي د هغه په گاونډي کې د بل کس کور وو، لیکن حضور صلی اللہ علیہ وسلم به هغوی ته نه ورتلو، ④ په هغه خلقو دا خبره ډیره گرانه (مشکله، تیریدله) چې حضور صلی اللہ علیہ وسلم د زموږ د گاونډي کور ته تشریف راوړي، لیکن زموږ کره نه راځي، ⑤ نو هغه خلقو عرض وکړو چې یا رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم تاسو د فلاني کور ته خو تشریف راوړئ، لیکن زموږ کور ته تشریف نه راوړئ؟ (موږ څه قصور کړي دي چې زموږ کور ستاسو صلی اللہ علیہ وسلم د تشریف آوري نه محروم دي، ⑥ رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم ورته وفرمایل ازه ستاسو کور ته ځکه نه درځم! چې تاسو په کورکي سپي ساتلي دي، ⑦ هغوی عرض وکړو (چې یو قسم اعتراض وو په هغه بل انصاري دچاکره چې به رسول اکرم صلي الله عليه وسلم تشریف وړو! چې د هغوی په کور کې خوهم پیشو ساتل کیږي (اودیشو او د سپي څه فرق دي؟ ⑧ نور رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم ورته وفرمایل پشو درنده ده (اودسپي پشان نجس العین نده اوسبب دمنع کیدو د فرشتو د کورونو نه هغه سپي دي نه پشو). (دارقطنی)

حل الفاظ: ① دُونَهُمْ: هغوی سره نژدې، ② فَنُتِقَ: نو گرانه شوه، سخته شوه، ③ بَيْتُورًا: پیشو، ④ سَبْعٌ: درنده دي.

تسهيلات:

قوله: يَأْتِي دَارَ قَوْمٍ مِنَ الْأَنْصَارِ، وَدُونَهُمْ دَارٌ، فَنُتِقَ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ.

د نبی علیه السلام د بعضې انصارو کورونو ته تشریف اوړل: نبی کریم به د انصارو بعضو کسانو ته تشریف اوړلو په لارکني به د څه نورو انصارو کورونه هم راتلل. دهغې نه تیریدلوسره د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وړاندې تلل په هغوی باندې مشکل وو چه نبی کریم موږ له ولې نه راځي دي دپاره چه موږ ته هم دا لوڼی عزت او اعزاز حاصل شی.

قوله: **الْيَتُورُ سَمٌ**:

ه **پيشو ساتلو جواز**: رسول الله ﷺ دغه خلقو ته معذرت اوکړو چه تاسو خلقو په محله کښې سپې ساتلې دې په دې وجه زه ستاسو محلې ته نه راځم هغوی اوونیل چه کومو خلقو له تاسو ورځنی هغه خلقو په کورونو کښې پيشوگان ساتلې دی نبی کریم په جواب کښې او فرمانیل پيشو درنده دې د سپې په شان نه دې سپې خو شيطان دې او شيطان سره دفرېتو دښمنی ده پيشو شيطان نه دې په دې وجه دا په سپې باندې نه شی قیاس کولې

اشکال: دلته په ظاهره د صحابو د تبوس سره د نبی علیه السلام د جواب مطابقت نه ښکاري ځکه چې پيشو سبع دې اوسبع درنده ماتونکی خناور ته وائی که چرته اوکتلې شی نو ماتونکې او څیرونکې خناور چې په یوځانې کښې وی نو دهغه ځانې څخه خو ویره پکار ده دا نه چې هلته ورتلل پکار دی ددې حدیث په دې مشکل پسې مې شروحات اولتول خوڅه راته په نظر رانغلو

داشکال جواب: زما په ذهن کښې یوه خبره راغله هغه دا چې دلته نبی علیه السلام د پيشو په کور کښې ساتلو جواز طرف ته اشاره کړې ده چې په کور کښې مېرې وی نو د پيشو په ساتلو سره مېرې تختی او کور د مړو د ضرر څخه محفوظ وی نو هغوی که په کورونو کښې پيشوگانې ساتلی دی دا د هغوی مجبوری ده او تاسو چې سپې ساتلی دی نو په دې کښې ستاسو مجبوری نه ده ددې وجې سپې په پيشو باندې مه قیاس کوئ دویمه دا چې اصل کښې خبره د فرشتو د راتگ ده جبریل علیه السلام خوماته وحی راوړی نو که زه ستاسو په کورونو کښې یم او جبریل علیه السلام وحی راوړل غواړی نو ستاسو کورنوته تشریف نه راوړی په دې وجه په وحی کښې تاخیر کیدي شی او دهغوی په کورونو کښې که پيشوگانې دی نو د پيشوگانو وجود د جبریل علیه السلام د راتلو دپاره رکاوټ او مانع نه دې ځکه د هغوی کورنوته ورځم او ستاسو کورونو ته نه درځم که دا دواړه توجیهات صحیح وی د الله تعالی د طرفه به وی او که صحیح نه وی نو زما او د شيطان د طرفه به وی

[۲۳] کتاب الطب والرقي

د طبابت اودم چپ بيان

خلاصة الباب:

فيه ثمانية وخمسون حديثاً مشتملة على تسع مسائل:

- ① استعمال الدواء لكل داء: ١، ٢، ١٩، ٢٥، -
- ② ذكر بعض المعالجات والأودية: ٣، ٤، ٥، ٦، ٧، ٨، ٩، ١٠، ١١، ١٢، ١٨، ٢١، ٢٢، ٢٣، ٢٤، ٢٧، ٢٨، ٢٩، ٣٠، ٣١، ٥٢، ٥٣، ٥٤، ٥٥، ٥٦، ٥٧، -
- ③ الرخصة في الرقي الخاصة والعامة: ١٣، ١٤، ١٥، ١٦، ١٧، ٣٥، ٣٣، ٣٤، ٣٥، ٣٦، ٣٧، ٣٨، ٣٩، ٤٠، ٤١، ٤٢، ٤٣، ٤٤، ٤٥، ٤٦، ٤٧، ٤٨، ٥١، -
- ④ منع بعض أنواع الرقي تحريماً أو تنزيهاً: ٥، ٣٩، ٤٠، ٤١، ٤٢، -
- ⑤ حسن المعاملة مع المرضى: ٢٠، -
- ⑥ المنع عن بعض أنواع الدواء: ٢٥، ٢٦، ٣٢، -
- ⑦ مواضع الإحجام وأيامه: ٢٩، ٣٠، ٣٣، ٣٤، ٣٥، ٣٦، ٣٧، ٣٨، ٣٩، ٤٠، ٤١، ٤٢، ٤٣، ٤٤، ٤٥، ٤٦، ٤٧، ٤٨، ٥١، -
- ⑧ التصود من الجن: ٤٨، ٤٩، -
- ⑨ مدار صحة الجسم على صحة المعدة: ٥١، -

د طب لقوى او اصطلاحى معنى: لفظ طب مثلثة الطاء دي د باب ضرب اونصر دواړو نه مستعمل دي د كوم معنى چه علاج كول دى اود دي اطلاق په جسمانى او روحانى دواړو قسمه علاجونو باندې كيږي ونيلى شى طب الرجل كله چه جادو پرې كړې شوې وي دارنگ د دي استعمال اراده خواهش حال اوشان او عادت د پاره هم كيږي په اصطلاح كښې علم طب هغه علم ته ونيلى كيږي په كوم چه د بدنې مرضونو د علاج معالجي بيان او د صحت د حفاظت تدابير مذكور وي

د رقيه لقوى معنى: الرقي د رقة جمع ده اورقيه دم درها پوكي اومنتر جنتر ته وائي معتزله دم درها قائل نه دي په دي سلسله كښې يوه قصه او گورنى

د دم درها منكر معتزلى چپ كول: شيخ فضل محمد صاحب په توضيحات كښې ليكلي دي چې ماد خپلو استاذانو ته يوه قصه اوريدلې ده چه يواله والا سرې وو د كوم نوم چه ابو الخيرى وو يوه ورځ هغه يو بيمار دم كولو چه يو روشن خيال معتزلى هلته راغلو او په ابو الخيرى باندې ئى اعتراض وكړو چه اذاترفض فلائى يعنى په دي دم سره به څه فائده اوشى داڅو صرف يو پوكې دي كله چه تا واچولو نو په هوا كښې تحليل كيدوسره ختميږي

ددي خه وجود خوباقي نه دي نوخه اثربه اوکړي؟

دي الله والا خپل دم اچول بندکړل اودغه معتزلي ته ني ښه مغلفات اوونيل د معتزلي سترگې سرې شوې په غصه سره ني رگونه راووتل اوحالت ني خراب شو نو ابوالخيري اوونيل خه چل اوشو؟ هغه اوونيل لا پوښتنه هم کوي چه خه چل اوشو دومره کنځلې دي اوکړي چه زما په بدن کښې اور اولگيدلو. ابوالخيري ورته اوونيل چه داکنځلې خو يو پوکي وو اذاترفض فتلاشي هغه اوونيل چه ماته ني سخت تکليف راوړسولو الله والا اوونيل چه کله زما په کلام کښې دا تاثير دي نو دالله تعالي په کلام کښې به څومره اثر وي؟

د طب موضوع: د دي فن موضوع انساني بدن يا ابدان ذي روح دي من حيث الصحة والعرض

د علم طب شروع او د دي مختصر تاريخ: فن طب الهامي فن دي د مختلفو پيغمبرانو عليهم السلام طرف ته دي نسبت کيږي

① بعضي حضرات فرماني چه د ټولونه اول داعلم حضرت آدم عليه السلام ته ورکړي شوې وو بياهم د هغوي په واسطه حضرت شيث عليه السلام ته بيا په بنيادموکښي د دي علم اشاعت اوشو مفسرين حضرات د قرآن آيت **(وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ)** په تفسير کښې فرماني چه الله تعالي حضرت آدم عليه السلام ته د دنيا نافع اومضر څيزونه او د هغې خواص اوآثار، د هر سه لرونکي او د هر قوم مزاج او طبائع اودهغوي آثاروغيره ټول خودلې وو نو د ټولونه اول د طب د فن معلومات حضرت آدم عليه السلام ته خودلې شوې وو او د هغوي نه پس د هغوي اولاد ته راغلل

② د بعضي حضراتو داخيال دي چه د دي فن شروع د حضرت سليمان عليه السلام نه شوي ده بزار او طبراني د حضرت ابن عباس رضيه الله عنه روايت نقل کړي دي چه حضرت سليمان عليه السلام به چه کله مونځ کولو او يو ونه به مخې ته شوه نو د مونځ نه پس به ني د دغه ونې نه د نوم تپوس کولو اودابه ني هم معلومول چه ته د کوم کار د پاره پيدا کړي شوې نې نوهغه ونې به خپل خواص خودل کوم چه به هغوي ليکل دغه شان د ونو بوټو د خواصو علم او د دي فن شروع اوشوه

③ په سديدې کښې دي چه حضرت موسي عليه السلام بيمارشو نوهغه د بيمارني علاج اونه کړولکه انکارني اوکړو نو دالله تعالي د طرف نه ورته آواز راغلو ولې ته داغواړي چه په توکل باندې زما حکمت بيکاره کړي؟ زما نه بغير څوک دي چه په عقاير اوحشانش کښې ني دا منافع کيخو دي دي صحت به نشي درکولې ترکومي چه دي دا دوايانې استعمال کړي نه وي نوموسي عليه السلام علاج اوکړو اوروغ شو يهوديانو په دي وجه د دي علم ايجاد د حضرت موسي عليه السلام طرف ته منسوب کړي دي

④ په تفسير عزيزي کښې دي چه د جالينوس په څيگر کښې درد شو هر قسم علاجونو وغيره سره نې کوششونه اوکړل خو ښه نه شو په خوب کښې نې اوکتل چه يو نوراني سړي

هغه ته حکم ورکوي چه دا شريان د گس لاس په شا باندې د غټې گوتې او مسواکې گوتې په مينځ کښې يورگ دي، نه وينه اوباسه په دې سره به دې بيماري کښې شفاراشي جالينوس پاسيدو او هغه سړي ئې او ټولو او فصدني او کرو او ښه شو.

دا ټول اقوال صحيح معلومېږي ځکه چه دا خبره په مسلمات کښې ده چه د دې علم د روحاني معاملاتو سره خاص تعلق دي په کوم طبيب کښې چه څومره قدر روحانيت محسوسېږي نوهم هغه څومره د هغه تشخيص او تجويز مؤثر معلومېږي لکه چه مشاهده او تجربه هم ده.

د علم طب د ايجاد مختلف هويداران: ① اهل هند واني د دې شروع برهماجي کړې ده

② اهل چين واني د دوايانود استعمال اول رواج ورکونکې روميې سړې شهنشاه هورنگ ئې دي د چا زمانه چه د حضرت عيسى عليه السلام نه ۳۲۸۷ کاله وړاندې ده بيا د ده نه نورو کسانو زده کړه اوکړه

③ بابل والا واني چه د ټولونه وړاندې د بابل والا دې شروع کړې ده د خلقو په وړاندې ئې بيمار راوستلو شو او هر سړي به په خپل تجويز سره د هغه علاج کولو او په کوم سره چه به فائده کيدله د تانې او چاندني په تختوياندي به هغه ليکلې کيدل او هغه به ئې د خپل بت په غاړه کښې اچول دغه شان اهل بابل دا ايجاد کړه

④ عبرانيانو او اسرانيليانو د دې شروع د حضرت سليمان عليه السلام طرف ته منسوب کړې ده

⑤ اهل مصر واني چه پخواني مصري بادشاه آتهوسس دا علم ايجاد کړې دي چه د حضرت عيسى عليه السلام نه شپږ زره کاله وړاندې بادشاه وويه علم طب باندې هغه يو کتاب هم ليکلې وو

⑥ د اهل يونان وينا ده چه د دې شروع د اسقليوس نه شوې ده اهل يونان ابو الطب واني د دوی خيال دي چه په ده باندې دا علم د الله تعالی د طرف نه الهام شوې وو هغه خپل اولاد ته دا فن زده کړو او د هغه خاندان کښې لوی لوی حکماء او اطباء پيدا شو بيا فيساغورس چه د حضرت عيسى عليه السلام نه ۵۸۰ کاله وړاندې پيدا شوې وو هم هغه دي فن ته رواج ورکړو خولادي وخت کښې دا فن مدون شوې نه وو

د علم طب تدوين: د اسقليوس په شپاړسم (۱۶)، نسل کښې تقريباً د حضرت عيسى عليه السلام ۴۶۰ کاله وړاندې حکيم بقراط پيدا شو کوم چه په يونانيانو کښې روميې سړې وو چاچه د نورو علومو په شان فن طب باقاعده مرتب کړو او په دې باندې ئې کتابونه وليکل. د بقراط نه پس ارسطاطاليس حکيم شو د چا په علمي تحقيقاتو او کوششونو سره چه علم طب کښې ډيره زياته اضافه اوشوه د دې نه پس د حکيم جالينوس دور راغلو چا چه نورو نوموړو اطباء سره يوځای علم الادويه باندې قابل قدر کتابونه وليکل.

د هغه زمانې مشهور اطباء، ثاؤفرسطس او ویسقوريدوس برمانیدس او افلاطون وغیره دی دې نه پس د یونانی ژبې نه عربی ژبې ته دا وربدل کړې شوه مسلمانانو د ترقی په زمانه کې په دې علم کې ډیره ترقی اوشوه او اضافه او ترمیم هم اوشو. په دمشق کې د مسیحی او یهودی استاذانو په امداد سره د یونانی طب په تعلیم باندې ډیر کوششونه اوکړې شو په بغداد کې د خلیفه هارون الرشید په زمانه کې یو لوی دارالعلوم قایم کړې شو چه په کلونو پورې چلیدلو په دولت امویه او عباسیه کې د بقرات او د جالینوس وغیره ډیر کتابونه په دې درس گاه کې په درس کې داخل وو. د اسلامی طب عروج د ابوبکر محمد بن زکریا رازی ۸۵۰ء نه شروع کیږي کوم چه په بغداد کې د علوم تحصیل اوکړو او علم طب نه د حکیم ابوالحسن بن زید طبری صاحب کتاب فردوس الحکمة نه تحصیل اوکړو د موصوف تصنیفات د سلو نه زیات دي په علم طب باندې حاوی کیر ډیر ښکلي کتاب دي د کوم شهرت چه ترته پورې قایم دي. د رازی نه پس د ابوعلی بن سینا دور راغلو نوډي فن ته نوره ترقی ملاو شوه. په اسلامی اطباء کې مشهور حکماء ابوالقاسم زهراوی، ابومروان عبدالملک او ابوالولید محمد بن احمد بن رشد مشهور طبیبان دي هغوی په فلسفه او طب باندې کتابونه اولیکل چنانچه د اسلامی فلسفې د هغه د نوم سره خاص تعلق دي. دې نه علاوه نور هم نوموړي اطباء تیرشوی دي لکه ابن بیطار. داؤد انطاکی، ابوعلی بن عیسی، علی بن عباس قرشی، سمرقندی او ارزانی او مؤمن وغیره

د قرآن اوحديث مخه د طب ثبوت: نصراني د هارون الرشید طبیب یختینوع علی بن حصین بن واقد ته اوونیل چه ستاسو په قرآن کې د طب متعلق هیڅ هم نشته نو هغه جواب وکړو چه الله تعالی ټول طب د قرآن حکیم په دې آیت کې راجمع کړې دي (وَلَا تُرْوَا وَلَا تُؤْمَرُوْاۤ اِنَّهٗ لَا یُحِبُّ الشُّرَکَیْنَ) هغه بیا اوونیل ستاسو د نبی په تعلیم کې د طب ذکر نشته نو علی بن حصین په جواب کې او فرمائیل رسول الله ﷺ خپل فرمان، البعده بیت کل دام والعبه رأس کل دواہ کې طب بیان کړې شوې دي. نو یختینوع اوونیل بیا خو ستاسو نبی د جالینوس د پاره هیڅ هم نه دی پریځی

د اسلامی طب جامعیت: د عقلاؤ فیصله ده چه د ژوند ضرورتونه او علوم مفیده او فنون نافعه قاطبه په مذهب اسلام کې خودلې شوی دی روحانیت، تمدن، اخلاق، صحت بدنی، معاشرت ومعیشت او د ښکلي ژوند ټول قوانین په دې کې موجود دي اهل ایمان خپل ټول علوم او فنون د خپل نبی کریم د هدایت مطابق جدا جدا مرتب کړي دي او علم طب هم د دې علومو څخه یو علم دي نن هم چه د حفظان صحت متعلق واکترانو کوم

(دا د حضور پاک طرف ته صرف شهره منسوب دي گنی دا د حارث بن کله قول دي)

احول قایم کری دی هغه د اول نه په اسلام کښې موجود دی غرض دا چه هیڅ یو عملی او عملی خوبی او ښکلا نشته کوم چه په اسلام کښې نه وی

په حقیقت کښې نبی کریم ﷺ امت ته که یو طرف ته د شریعت د احکامو تبلیغ کړې دې نوډې سره سره نې د معاشرت او معیشت آداب هم واضح انداز کښې بیان کړې دې کتب احادیث کښې هیڅ یو کتاب داسې نشته په کوم کښې چه آداب بیان کړې شوې نه وی اوډې سره سره د بدنی علاج د پاره هم رسول الله ﷺ ډیر څیزونه او دویانې بیان کړې دی اوهم دې ته طب نبوی وائی

د طب دوه قسمونه: ① بدنی طب په دې طب کښې علاج کښې د صحت په حفاظت او په دفع د مرض سره کیږی.

② نفسانی په دې طب کښې علاج د نفس بازالو اخلاق ردیله مهلکه سره وی

د دویاتو دوه قسمونه: ① حسیه، طبیعیه بیا به حسیه طبیعیه مفرده وی یا مرکبه، رسول الله ﷺ د خپل امت علاج په حسیه طبیعیه سره هم مؤثر خودلې دې کسای کتاب الطب والرقی.

② روحانیه ربانیه، لکه قران کریم، رسول الله ﷺ د خپل امت علاج په حسیه طبیعیه سره هم مؤثر خودلې دې. روحانیه ربانیه هم کسای قوله ویزکهم.

د رقی لغوی معنی الرقی بضر الرأه وفتح القاف د (رقیة) جمع، منتر ته وائی کوم چه په تبې والاو پیریانو وهلې وغیره باندې ونیلې شی

د رقیه دوه صورتونه او د هر یو حکم: ① یوه رقیه په آیات قرانی یا اسماء الهی یا ذکر الله باندې مشتمل وی هغه بالاجماع جائز ده، خو د کومو کلماتو معنی چه معلومه وی او هغه د دین او شریعت مخالف هم نه وی نو هغه هم جائز ده

② که رقیه د عجمی لغت په ذریعه یا د داسې الفاظ او کلمات نه وی چه د هغې معنی معلوم نه ده نو هغه ناجائز ده ځکه چه په هغې کښې په کفر باندې مشتمل څه کلمه کیږې شی **اشکال:** په بعض روایاتو کښې دی یا رسول الله (۱) انک مهیت عن الرقی د دې نه (نهی عن الرقی) ثابت ده؟

دا اشکال درې جوابونه: ① اول د نهی حکم راغلې دې بیا دا حکم منسوخ شو او اجازت ورکړې شو واستقر الشرع علی الاذن.

② یا د کومې رقی معنی چه معلوم نه وی د احتمال کفر د وجې نه په هغې باندې نهی وارد ده کماور.

③ نهی حکم د هغه چا دپاره دې کوم چه د رقی کلماتو لره مؤثر باندات گنتری لکه چه په جاهلیت کښې به داسې کیدل،

د مبداء په اعتبار سره د علم طب دوه ذرائع: ① بعض علم طب خو د وحی په ذریعه معلوم شو ② بعضی علم طب په تجربی سره معلوم شو کما روی البزار والطبرانی عن ابن عباس أنه قال إن نبي الله سليمان كان إذا قام يصلي رأى شهرة ثابتة بين يديه فيقول سليمان لها ما اسمك فتقول الشجرة كذا فيقول لأى شأنت يعني په تا کښې د کوم مرض دوائى ده؟ (فتول لکذا فان كانت لدواء کتبت الحديث

د علاج په جواز او عدم جواز کښې ۴ مذاهب:

① غلو کونکى صوفياء د علاج معالجې نه انکار کوى، او وائى چه مرض وغيره هم د الله پاک د قضاء او قدر نه دي د هغې مقابله کولو سره علاج معالجه نه دى کول پکار دى ② د ائمه اربعو بلکه د جمهورو سلفو اود عامة الخلف په نزد علاج کول مستحب دى. **د اول فريق دلائل:** په روايت کښې دى چه (الذين يدخلون الجنة بغير حساب لا يرقون ولا يمترقون وعلى رءسهم يتوكلون) داسې قسم هغه نور احاديث په کوم کښې چه د علاج او رقيه نه کولو د فضيلت ذکر دې د هغه احاديثو مخالف دى چه په هغې کښې د علاج معالجې کولو ذکر دې کوله لکل دامدواء؟

د اول فريق د دليل دوه جوايونه: ① دلته د هغه خلقو متعلق دخول جنت بغير حساب ذکر دې کوم خلق چه د علاج بالحرام يا د مجهول المعنى رقيه او د کفرى رقيه نه پرهيز کولو په حالت کښې مړه شوې دى، لهذا دا د هغه احاديثو خلاف نه دى چه په هغې کښې د علاج بالحلال يا د جائز رقيه ذکر دې هغه خو سنت دى

② په کومو احاديثو کښې چه د ترك رقيه مدح ده هغه د بيان افضليت دپاره دې او په کومو احاديثو کښې چه د رقيه او د علاج ذکر دې هغه د بيان جواز دپاره دې فلتعارض (کافي شرح مسلم للنووي ۲/۲۱۹ والرقاة ۸/۳۳۹، والاشعة ۳/۶۳۹)

د دويم فريق دليل: په حديث کښې دى عن جابر انه عليه السلام قال لكل داء دواء فإذا أصيب الداء برأ وأذن الله تعالى رواه مسلم، په قول د بقراط علاج کله بالصدوى او کله په طيب باندې د مرض او دوايى حقيقت پت پاتې شى په دې وجه د علاج باوجود صحيح طور دوائى اثر نه کوى او د زرگونو علاجونو باوجود شفاء نه ملاويدل د علم بحقيقة المداواة د نشت والى د وجې دې د دوايى د نشت والى د وجې نه وى. هم د دې خبرې طرف ته نې اشاره اوکره (فإذا أصيب الداء) بهر حال د علاج کولو مستحب کيدل د دې قسم احاديثو څخه ثابت دى.

د علاج او تقدير په مينځ کښې عدم منافات: په علاج کولو سره د تقدير مقابله کول نه لازميږي، بلکه علاج کول هم په تقدير کښې دى، کما روی الترمذی (انه سئل النبی ﷺ رأيت أمة تتداوى بها ورفق نستر قباهل تردمن قدر الله شيئا قال هي من قدر الله)

الفصل الأول

[۴۵۳] دهری بیماری د علاج امکان

۴۵۳- (۱) (۱) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (۲) «مَا أَنْزَلَ اللَّهُ دَاءً إِلَّا أَنْزَلَ لَهُ شِفَاءً». (رواه البخاري).

توجه: ۱) حضرت ابوهريره رضي الله عنه وايي چي رسول الله ﷺ وفرمايل ۲) الله ﷻ يوه داسې ناروغي نه ده پيدا كړي چې د هغې د پاره يې شفاء نه وي نازل كړي، [يعني الله ﷻ د هر مرض سره د هغه علاج هم پيدا كړي دي، كه هغه مرض لاحق شي، نو د هغه علاج په ذريعه ورته شفا وركړي]. (بخاري)

حل التفات: ۱) داء: مرض، بیماری.

تسهيلات

قوله: مَا أَنْزَلَ اللَّهُ دَاءً إِلَّا أَنْزَلَ لَهُ شِفَاءً:

د بیماری غغه د شفاء نه ملويدو وجه: د حديث الباب حاصل دا دي چي الله تعالی هېڅ يو داسې بیماری نه ده پيدا كړي چي د هغې د شفاء دپاره ئې دوا نه وي مقرر كړې ليكن ډاكټر يا حكيم چي كله ددي بيمارنى علاج كوي نو بعضى وخت هغه د جوړيدو په ځاني نور هم بيمار شي نو ددي اصل وجه دا چي د هغه مرض اصل دوانى ته د ډاكټر يا د حكيم نسخه نه وى رسيدلې.

په زهره سره شفا ملويدل: لكه يو واقعه مشهور ده چي يو مريض د ډاكټر نه علاج كولو نو هغه مريض نه جوړيدل نو په دې كېنې ډير وخت تير شو او ډاكټر د مريض نه تنگ شو نو هغه ډاكټر مريض ته زهر وركړ چي دا مريض مړ شي نو هغه مريض د مړيدو په ځانى تندرست شو نو ددي نه دا معلومه شوه چي ددي مريض تندرستى په زهره كېنې وه ليكن ډاكټر ددغه مرض علاج ته او نه رسيدو خو چي كله ئې د مړ كولو دپاره دوانى وركړه نو هغه روغ شو.

[۴۵۴] دوالى د علاج ظاهري ذريعه

۴۵۴- (۲) (۱) وَعَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (۲) «لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ، فَإِذَا أُصِيبَ الدَّاءُ» (۳) بِرَأْيِ أَذْنِ اللَّهِ». (رواه مسلم).

توجه: ۱) او حضرت جابر رضي الله عنه وايي چي رسول الله ﷺ وفرمايل ۲) د هرې ناروغي دوا

(۱) اخرجه البخاري في كتاب الطب / باب ما أنزل الله داء إلا أنزل له شفاء (رقم - ۵۶۷۸) وابن ماجه في كتاب الطب / باب ما أنزل الله داء، إلا أنزل له (رقم - ۳۴۳۹)

(۲) اخرجه مسلم في كتاب السلام / باب لكل داء دواء واستحياب التداوى (رقم - ۶۹ - (۲۲۰۴) واحمد في المسند: ۳۵/۳

شته، [۲۴] هر کله چې هغه دوا د ناروغي موافق شي، [۲۵] نو ناروغ د الله ﷻ په حکم (يعني د هغه په مشیت او ارادې) سره ښه شي. (مسلم)
حل الفات: ① برأ: شفا ياب کيږي.

تسهيلات:

د ييمارو دپاره ه هلاج مسئوليت: ددې حديث نه اوډدې نه مخکېې حديث نه دا خبره واضحه معلومېږي چه کله چاته ييماري اولگي نو علاج معالجه اودواني استعمالول مستحب دی ځنگه چه ييماري راتلل دتقدير الهی تابع دی دغه شان دواني اود مرض ختميدلو هره جائز ذريعه هم دتقدير الهی تابع دی.

په هلاج کښې مؤثر حقيقي: ددې حديث نه دويمه خبره دا ثابتېږي چه د دواني داستعمال نه پس اثر اچونکې اوشفاورکونکې دالله تعالی ذات او دهغه حکم دې. دواني خو صرف يوسبب او ذريعه ده مؤثر حقيقي نه دې. هم دغه هغه څيزدې چه د هريو علاج او دم درها دپاره په توگه داصل او قاعدې په خيال کښې ساتل ضروري دی چه کومه يوه دواني يا دم درها مؤثر بالذات گنرل صحيح نه دی. مؤثر حقيقي خو صرف او صرف دالله تعالی ذات دې دهغه د طرف نه دواني وغيره ته مستقل حکم کيږي نوله دواني اثر کوي. هم دا نظريه د عقائدو په کتابونو کښې بيان کړې شوې ده

د خوراک غځاک غځه روسته دالله تعالی مستقل حکم: چه اشاعره اوما تر يديه متکلمين وائي چه دخوراک څښاک نه پس دالله تعالی مستقل حکم کيږي چه داخوراک دې د خورونکي خيټه مړه کړي اواوبه دې د دغه څکونکي په څکلوسره تنده ماته کړي اوکه چرې يوسرې په اور کښې پريوځي نو د پريوتلونه پس دالله تعالی د طرف څخه حکم کيږي چه دې اوسوزوه گڼي اور اثر نه کوي لکه چه په حضرت ابراهيم عليه السلام باندې اور اثر اونه کړو

د شفاء ملاويډو عجيبه روايت: ملاعلی قاری رحمه الله په حواله دحمیدی يو روايت نقل کړې دې دکوم خلاصه چه داده چه کله يوسرې بيمارشي نوالله تعالی يوه فرېشته ورليږي دکومې په لاس کښې چه يوه پرده وی. فرېشته دغه پرده د بيمار د بيمارني اودواني په مينځ کښې حائل کوي ددې نتيجه دا راوځي چه بيمارکومه دواني هم استعمالوي هغه مرض ته نه لگي (شفا نه حاصلېږي) کله چه دالله تعالی اراده اوشي چه بيماردې ښه شي نو فرېشته ته حکم کيږي چه دمرض او دواني نه پرده اوچته کړه دې نه پس چه کله بيمار دواني استعمالوي نوالله تعالی ددغه دواني په ذريعه شفا ورکوي.

[۲۸۸] په دریو خیزونو کښې د شفاء ثبوت

۲۸۸- (۳) (۱) وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ^(۱) «الشفاء في ثلاث: ^(۲) في شرطة منجم ^(۳) أو شرية عسل ^(۴) أو كية ينار ^(۵) وأنا أنهي أمتي عن الكي» ^(۶). رواه البخاري.

ترجمه: ^(۱) او حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ په دریو خیزونو کې شفاء ده ^(۲) په بنکر لگولو (وینه او خکلو) کې ^(۳) یا په شات خکلو کې (که خالص شات وڅکي یا اوبه یو ځای کولو سره یې وڅکي) ^(۴) یا په اور سره په داغلو کې ^(۵) لیکن زه خپل امت د داغلو نه منع کوم. (بخاري)
حل الفات: ^(۱) شَرَطَةُ مِنْجَمٍ: د حجام بنکر لگول، ^(۲) عَسَلٍ: شهد، ^(۳) كَيْةٍ: داغ لگول

تسهيلات:

قوله: شَرَطَةُ مِنْجَمٍ:

د مذکورہ لفظونو معنی: شرطه د فعلته په وزن باندې نشتر وهلوته وائی مگردلته صرف د وهلو دپاره استعمال کړې شوې دي. د نشتر مفهوم په دې کښې نشته ځکه چه وړاندې "منجم" لفظ دې دکوم نه چه د حجام یعنی د ثانی د اوسپنې هغه آله مراد ده دکوم په ذریعه چه حجام په بدن کښې زخم لگوي او وینه راویاسي.

قوله: أَوْ كَيْةٍ يَنَارٍ:

په داغ سره علاج کول: دریم خیز کوم کښې چه شفاء ده هغه په اور باندې داغولو کښې ده یعنی داغ لگونکی اوسپنه په اور کښې گرمه کړه په هغې سره نې بیمار اوداغلو او په اسپند کښې نې اور اولگولو داغ نې ورکړو نن صبا هم ددې ماهرین داکار کوي او علاج کامیابېږي

په احادیثو کښې تعارض: په اور سره داغلو علاج نه بعضي احادیثو کښې ممانعت راغلې دي لکه چه زیر بحث حدیث کښې دی. د بعضي روایاتونه معلومېږي چه نې کریم پخپله د داغ په عمل سره د بعضي صحابه کرامو علاج کړې دي د صحابه کرامو په معمولاتو کښې هم د داغ عمل موندلې شی اوبه دي روایاتو کښې په ظاهره تعارض دي ددې څه جواب دي؟
جواب: اصل حقیقت داسې دي چه د داغلو عمل د جائز علاجونو نه یو علاج دي لیکن ددې د استعمال نه دمنع کولو څه خارجي وجوهات دی

① نې کریم د زیاتې مبالغې او دکيې فاحش نه منع کړی ده د حاجت په اندازه مخکښې

(۱) اخرجه البخاری فی کتاب الطب/باب: الشفاء فی ثلاث (رقم- ۵۶۸۰) وابن ماجه فی کتاب الاثره/باب الشرب بالاکف والکرم (رقم- ۳۴۳۱)

ہم اجازت دو او اوس ہم دے لہذا پہ احادیثو کنبی ہیخ تعارض نشته دے
 ① دَاغْلُو عمل به عربو مؤثر بالذات گنرلو پہ دے وجہ نبی کریم ددے غلطی عقیدي دے
 وجہ نہ داغ منع کرو مطلق ممانعت نہ دے

② نبی کریم پہ امت باندے دے شفقت او رحمت پہ توگہ دَاغْلُو نہ امت منع کرے دہ چہ
 ترکومی پورے نور علاج ممکن وی دَاغ طرف تہ نہ دی راتلل پکار خکہ چہ اور سخت
 خیزدے لیکن چہ کلہ نورہ خہ آسانہ طریقہ موجود نہ وی نویسا پہ مجبورنی کنبی معذوری دے

[۴۸۷] د جابر رضی اللہ عنہ پلار داغل

۴۸۷- (۱۳) [۱۳] وَعَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [۱۴] «رُمِيَ أَبِي يَوْمَ الْأَحْزَابِ عَلَى الْكَلْبَةِ [۱۵] فَكَوَاهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

ترجمہ: ① او حضرت جابر رضی اللہ عنہ وایي ② چے د غزوہ احزاب چي هغی تہ غزوہ خندق ہم
 وایي پہ ورخ د حضرت ابی بن کعب شاه رگ پہ غشی ولگیدلی (چي د هغی تہ وینه جاري
 شوه) ③ نو رسول الله ﷺ هغه او داغلو، ايعنی حضور ﷺ د زخم خله د داغلو حکم وکرو
 یا په خپل لاس مبارک سره يي او داغلو چې وینه يي بنده شي، (مسلم)
 حل التفت: ① يَوْمَ الْأَحْزَاب: غزوہ خندق، ② الْكَلْبَةِ: د شاه رگ، ③ فَكَوَاهُ: داغ ني ورکرو

تہذیبات:

قوله: رُمِيَ أَبِي يَوْمَ الْأَحْزَابِ عَلَى الْكَلْبَةِ، فَكَوَاهُ رَسُولُ اللَّهِ
 د رگ جان په درې حصو کنبی تقسیم: اکحل درگ جان نوم دے

① که چرې دا ست سره وی نو ددے نوم ابهر وی
 ② چہ مت تہ دا رگ راشی نو ددے نوم اکحل کیږی
 ③ چہ دا رنگ په بتون او پندونی کنبی راشی نو ددے نوم النساء کیږی کوم چہ د عرق النساء
 په نوم سره مشهور دے

د حدیث پس منظر: غزوہ خندق او غزوہ احزاب ہم د یوې غزوې دوه نومونه دی په څلورم
 هجری کنبی دا غزوہ پېښه شوې وه لس زره کافرانویوہ میاشت د مدینې منورې محاصره
 کرې وه ددواړو طرفونه لاس په لاس د جنگ موقع د خندق د وجې نه رانقله البته غشی
 وریدل په دې کنبی ډیره صحابه کرام زخمیان شو حضرت ابی بن کعب رضی اللہ عنہ ته اکحل یعنی
 د مت په رگ باندې غشی ولگیدو هم په دغه اکحل کنبی حضرت سعد بن معاذ رضی اللہ عنہ هم په
 غشی ولگیدو وینه نه بندیدله نونبی کریم دواړه اوداغل

[۴۵۸] د نبی علیه السلام سعد بن معاذ لره داغل

۴۵۸- (۱۵) [۱] وَعَنْهُ قَالَ: [۲] «رُمِيَ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ فِي أَلْعَلِيَّةِ [۳] فَخَمَّهَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بِدِرَّةٍ بِرِثْقَيْهِ [۴] ثُمَّ رَمَتْهُ فَخَمَّهَ الثَّانِيَةَ». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: [۱] او حضرت جابر رضی اللہ عنہ وایي [۲] چه د حضرت سعد ابن معاذ رضی اللہ عنہ شاه رگ په غشی ولگیدو اچي په هغه سره وینه جاري شوه [۳] نو رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم په لاس مبارک سره د غشی د خوکی په ذریعه زخم اوداغلو [۴] بیا چې د هغه لاس وپرسیدو، نو حضور صلی اللہ علیہ وسلم دوباره وداغلو (مسلم)

حل التفات: [۱] أَلْعَلِيَّةِ: د شاه رگ، [۲] فَخَمَّهَ: نو داغ نهې ورکړو [۳] بِرِثْقَيْهِ: دغشی خوکه، [۴] رَمَتْ: او پرسیدو

تسهيلات:

نوټ: د اکحل رنگ باره کښې وضاحت دې څخه وړاندې د حدیث نمبر (۴۵۱۷) په تشریح کښې تیر شوې دې.

[۴۵۹] د ابی بن کعب داغل

۴۵۹- (۱۶) [۱] وَعَنْهُ قَالَ: [۲] «بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - إِلَى أَبِي بِنِي كَعْبٍ طَبِيبًا [۳] فَقَطَعَهُ مِنْهُ عِرْقًا [۴] ثُمَّ كَوَّاهُ عَلَيْهِ». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: [۱] او حضرت جابر رضی اللہ عنہ وایي [۲] چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم ابی ابن کعب رضی اللہ عنہ ته یو طبیب ولیرلو [۳] طبیب د هغه یو رگ کټ کړو [۴] او ازخم یې اوداغلو. (مسلم)

حل التفات: [۱] عِرْقًا: داغ نهې ورکړو

تسهيلات:

نوله: ثُمَّ كَوَّاهُ عَلَيْهِ:

په روایاتو کښې تعارض، د حدیث نمبر ۴۵۱۷، ۴۵۱۸، ۴۵۱۹ څخه د داغلو جواز معلومېږي اود پورته درې وارو احادیثو څخه دا معلومېږي چه په اور سره داغ لگول جائزه دي

د داغ لگولو د معانت روایات: [۱] په ابوداود کښې یو روایت دې "عن عمران بن حصین أنه قال بنهانا للنبي صلى الله عليه وسلم عن الكافي فابطيناه" نو د دې حدیث نه نهی معلومېږي

(۱) اخرجه مسلم في كتاب السلام/باب لكل داء دواء واستحباب التداوى (رقم- ۷۵ - (۲۲۰۸) و الترمذی في كتاب السير عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في النزول على الحكم (رقم- ۱۵۸۲) واحمد في المسند: ۳/۲۸۶

(۲) اخرجه مسلم في كتاب السلام/باب لكل داء دواء واستحباب التداوى (رقم- ۷۳ - (۲۲۰۷) و ابوداود في كتاب الطب/باب في قطع العرق وموضع الحجم (رقم- ۳۸۶۴) وابن ماجه في كتاب الطب/باب من اكوى (رقم- ۳۸۹۳) واحمد في المسند: ۲/۲۴۱

⑦ په مسلم شريف کښې هم ددوي نه روايت دي "انه قال كنت اجمع تسليم الملائكة فلما اكونيت حبيت عنه فبيت فرجهم الحال" چه فرښتو به ماته سلام کولو نو کله چه ما د داغ لگولو عمل شروع کړو نو فرښتو زمانه حجاب کول شروع کړل ليکن کله چه ما د داغ لگولو عمل ترک کړو نو بيا فرښتو ماته سلام کول شروع کړو،

⑧ په يوبل حديث کښې ذکر دي چه نبی کریم ﷺ او فرماښل "اني لاحب الکی"

ه تعارض هري جوايو نه: ① نهی والا احاديث په هغه صورت باندې محمول دي چه بغير د مرض نه داغ لگول وی يا مرض خه کولو کښې د داغ لگولو ضرورت نه وي بلکه په دوا وغيره باندې خه کيږي.

② دا ممانعت په هغه صورت باندې محمول دي چه په فاسده عقیده يا شرک خفي کښې د واقع کيدلو خطره وي او که داسی نه وي نو بيا ممانعت نشته.

③ بعضې حضراتو فرماښلی دی چه د نبی کریم ﷺ بعضې صحابه کرامو ته د داغ لگولو حکم کول په دي اعتبار سره وو چه د هغه صحابه کرامو زخم ډير خراب شوي وو او د بعضو د اندامونو کت کيدولو په وجه وينه نه اودريدله او نبی کریم ﷺ ته دا معلومه وه چه داغ لگولو په صورت کښې صحت يقيني دي نو ځکه ئي د داغ لگولو حکم ورکړو.

تطبيقي خبره: افضل دا دي چه د داغ لگولو عمل دي ترک کړي شي او که د مجبوری په حالت کښې يو حاذق طبيب اووانی چه د مرض علاج هم په داغ لگولو کښې دي نو بيا جائز دی (الفتح، ص ٥٦، ٢١٨)

[٢٤٠] د کلونجي خاصيت

٢٤٠- [٤] [١] وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: [٢] "فِي الْحَبَّةِ السَّوْدَاءِ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ، إِلَّا السَّامَ" [٣] قَالَ ابْنُ شَهَابٍ: السَّامُ: التَّوْتُ. [٤] وَالْحَبَّةُ السَّوْدَاءُ: التُّونِيُزُ. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

ترجمه: ① او د حضرت ابوهريره رضی الله عنه نه روايت دي چه هغه د رسول الله ﷺ نه اوریدلی دی چې توره دانه د سام د ناروغی نه علاوه د هري ناروغی د پاره شفاء ده، ② ابن شهاب رحمه الله بیان وکړو چې د سام نه مرگ مراد دي، ③ او د توري داني نه کلونجي مراد ده (بخاري مسلم)

حل اللغات: ① الْحَبَّةُ السَّوْدَاءُ: أي التُّونِيُزُ: د کلونجي توري داني ② التُّونِيُزُ: د کلونجي د بوتی اصل نوم دي ③ السَّامُ: أي التَّوْتُ: مرگ

(١) اخرجه البخاري في كتاب الطب/باب العبة السوداء (رقم- ٥٦٨٨) وسلم في كتاب السلام/باب التداوي بالعبة السوداء (رقم- ٨٨ - ٢٢١٥) والترمذي في كتاب الطب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في العبة السوداء (رقم- ٢٠٤١)

تسهيلات:

قوله: فِي الْحَبَّةِ السَّوْدَاءِ شِفَاءٌ:

د العبة السوداء مصداق: دتوري داني نه مراد كلونجی ده داد یوبوتی تخم دې ددې حجم رنگ روغن اوخوند بالکل د پیاز د تخم په شان دې شبه پیدا کیږي چه هم دغه كلونجی دې لیکن د اكلونجی نه دې بلکه كلونجی د پنجاب په علاقو کښې پیدا کیږي دا باقاعده کرلې شی ددې بوتی وړوکې شان وی

قوله: وَالْحَبَّةُ السَّوْدَاءُ: السُّوَيْرُ.

د كلونجی په شفاء کیدو کښې دوه احوال: ① دعلامه طیبی رحمته الله خیال دې چه كلونجی صرف دهغه مرضونو علاج دې کوم امراض چه د رطوبت اوبلغم څخه پیدا شوی وی ځکه چه د كلونجی مزاج خشک او گرم دې نو د طبائع مرطوبه بلغمیه دپاره مفید دې عام نه دې ② دعلامه طیبی رحمته الله نه علاوه ټول شارحین داپه عموم باندې حمل کوی او وانی چه كلونجی واقعی د مرگ نه علاوه دهرې بیمارنی دپاره شفاء ده لیکن په دې توگه باندې شفاء ده چه نورو دوايانونه سره دا یوځانی کړې شی اود كلونجی جز په دې کښې اهم او اعظم وی

د كلونجی القادیت: علامه کرمانی رحمته الله فرمانی چه په حدیث کښې عموم دې په دې وجه عام معنی اخستل زیات بهتر دی. په كلونجی باندې خلقو مستقل کتابونه لیکلی دی دبې شمیره بیمارو دپاره ددې خاص خاص نسخې تجویز کړې شوې دی

[۴۴۱] په شاتو کښې شفاء

۴۴۱- [۸] (۱) وَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [۱] «جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَقَالَ: [۲] إِنَّ أَخِي اسْتَظَلَّقَ بَطْنَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "اسْقِهِ عَسَلًا". [۳] فَقَالَ: ثُمَّ جَاءَ، فَقَالَ: [۴] اسْقِ فَلَمْ يَزِدْهُ إِلَّا اسْتَظْلَاقًا. [۵] فَقَالَ لَهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ. [۶] ثُمَّ جَاءَ الرَّابِعَةَ، فَقَالَ: "اسْقِهِ عَسَلًا".

ټو جمع: ① او حضرت ابو سعید خدری رضی الله عنه وایي ② چه یوه ورځ د رسول الله صلی الله علیه و آله په خدمت کې یو سړي حاضر شو، هغه اوویل ③ چې زما د ورور نس (خیته) خرابه شویده، یعنی مسلسل دستونه ورته راځي، حضور صلی الله علیه و آله ورته وفرمایل عسل (شهد) ورباندی وڅکه، ④ هغه سړي لږ لو او په خپل ورور یې عسل (شهد) اوڅکل، (څه وخت وروسته) بیا راغي، او

(۱) اخرجه البخاری فی کتاب الطب/باب الدواء بالعسل وقول الله تعالى: {فيه شفاء للناس} [النحل: ۶۹] (رقم: ۵۶۸۴) ومسلم فی کتاب السلام/باب التداوی بقی العسل (رقم: ۹۱ - ۲۲۱۷) والترمذی فی کتاب الطب عن رسول الله صلی الله علیه وسلم/باب ما جاء فی الحمامة (رقم: ۲۰۵۲) واحمد فی المسند: ۱۹/۳

وي ويل [۵] ما غسل (شهد، ورباندى او خُكل، ليکن د غسلو (شهد، سره يي دستونه نور زيات شو، [۶] حضور ﷺ هغه ته دري خلي دا حکم ورکړو (يعني حضور ﷺ به ورته هر خل دا فرمايل چې په هغه غسل (شهد، وڅکه، هغه سړي به غسل (شهد، ورباندى خُکل بيا به راتلو سره يي وئيل چې ما غسل (شهد، ورباندى او خُکل خو دستونه يي د مخکې نه هم نور زيات شوا [۷] تر دې چې هغه په څلورم خل راغې او هغه اوويل په دستونو کې زياتي شوي دي! نو حضور ﷺ ورته بيا وفرمايل چې په هغه غسل (شهد، وڅکه،
حل اللغات: ① اسْتَطْلَقَ بَطْنُهُ: نس (خېته، خرابه شويده، د اسهال بيمارى ورته لگيدلې ده

[۱] قَالَ: لَقَدْ سَعَيْتُهُ، فَلَمْ يَزِدْهُ إِلَّا اسْتَطْلَاقًا [۲] فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "صَدَقَ اللَّهُ، وَكَذَبَ بَطْنُ أَبِيكَ" [۳] فَسَقَاهُ قَبْرًا. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

ترجمه: [۱] هغه عرض وکړو چې (يا رسول الله ﷺ) ما غسل (شهد، ورباندى او خُکل خو غسلو (شهد، يي دستونه نور هم زيات کړي دي، [۲] بيا ورته حضور ﷺ وفرمايل الله ﷻ خو رېښتيا فرمايلي دي، خو ستا د ورور نس (خېته، دروغجنه ده، [۳] آخر هغه سړي په خپل ورور بيا غسل (شهد، او خُکل (خالص يا د اوبو سره يو ځاي کولو سره يي ورباندى او خُکل، نو هغه ښه شو (بخاري، مسلم)
حل اللغات: ② قَبْرًا: نو جوړ شو، شفا ياب شو

تسهيلات:

قوله: انْفِقَ عَمَلًا:

په شاتو باندې د استطلاق البطن علاج: دَخَلَقُوا اوعامو طبيبانو خيال وو چه شات پخپله سهيل دى د استطلاق بطن د بيمار دپاره مناسب نه دى ليکن نبى كريم هم په شاتو باندې زور ورکولو اود اطباؤ ظاهر بينى نى رد کوله کله چه علاج اوشو نو طب او اطباؤ ټولو اومنه چه د استطلاق بطن اصل علت په کولمو کښې يوفاسد ماده وى ترکومې پورې چه هغه ختمه شوې نه وى بيمارى به ختمېږى نه په شاتوسره د دست دپاسه دست کيدود وجې آخر کښې هغه فاسد ماده ختمه شى نو بيا علاج ممکن کيږى په دې حقيقت باندې طبيبان نه پوهيدل حالانکه دا علاج بالمثل دې اود طبيبانو په نيز دا يومسلم حقيقت دې
په کلونجى او شاتو سره شفا ملاويدل: د کلونجى اوشاتو په برکت باندې يقين ساتلوسره هم شفا، حاصلېږى صحابه کرامو د مختلف مرضونودپاره شات استعمال کړى دى بلکه په ظاهرى بدن باندې شات دپلوسره به نى علاج کولو په زخم باندې د شاتو پټنى عجيب الاثر ده په دې شرط چه شات خالص وى خالص شات دې وخت کراچى کښې ۸۰۰ روپنى کلودى ۱۲۰۰هـ.

[۴۰۷۷] د قسط بحرې په ذریعہ علاج

۴۰۷۷- [۹] (۱) وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [۲] «إِنَّ أَفْضَلَ مَا تَدَاوَيْتُمْ بِهِ الْحِجَامَةُ [۳] وَالْقُطْبُ الْبَحْرِيُّ» [۴]. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: [۱] او حضرت انس رضی اللہ عنہ وايي چې رسول الله ﷺ وفرمايل [۲] کوم څيزونه چې تاسو د دوا او علاج په طور اختياروئ، په هغې کې بهترين شي بنکر لگول (وينه او خکل) [۳] او د بحري قسط استعمالول دي (بخاري، مسلم).
 حل الثقات: [۴] الحجامه: بنکر لگول (وينه ويستل)، [۵] القنط البصري: دا د يوبوتي نوم دې کوم ته چې کوټ هم وائی دا يو خوشبوداره سمندري لرگي دي اوبطورد علاج هم استعمالېږي
 تسهيلات: قوله: وَالْقُطْبُ الْبَحْرِيُّ

د قسط بحري پيژندګلو: دا د يودوانی (بوتي) نوم دې چې په څنګلونو کېنې وی وړوکي شان بوتې دې دهغې جرړه ده دکشمير په علاکو کېنې ډيروی خاص کر د کيل او ذواړ په څنګلونو کېنې ډيروی
 د انګريز په زمانه کېنې ددې په راويستوباندې سخته پابندی وه. د ۲۰۲ قتل کيس به جوړېدلو د طبيبانو په نيزد قسط بې شميره فاندې دی. ددې دوه قسمونه دی يوته قسط بحري وائی اودويم ته قسط هندي وائی. دکوم رنگ چې تور سورېخن وی قسط بحري زيات فائده مند دې. په زير بحث حديث کېنې قسط بحري په بهترين دوايانو کېنې شمير کړې شوې دې

[۴۰۷۸] د ماشومانو په قسط سره د علاج ګولو ترغيث

۴۰۷۸- [۱۰] (۱) وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [۲] «لَا تُعَذِّبُوا صِبْيَانَكُمْ بِالْقَنْزِ مِنَ الْعَذَارَةِ [۳] عَلَيْهِمُ الْقُطْبُ» [۴]. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: [۱] او حضرت انس رضی اللہ عنہ وايي چې رسول الله ﷺ وفرمايل [۲] تاسو د خپلو کوشنيانو د حلق ناروغي ته په لاس يا په کېرې سره هغوی ته تکليف مه رسوئ، [۳] بلکې تاسو ته قسط استعمالول پکار دي. (بخاري، مسلم)
 حل الثقات: [۴] القنز: په لاس سره زور کول [۵] العذرة: د پيشو څکونکو ماشومانو په تالواو مرنۍ کېنې يوه بيماري پښتو کېنې ورته جبي وائی [۶] القنط: يو قسم دوانی

(۱) اخراجه البخاری فی کتاب الطب/باب الحجامة من الداء (رقم-۵۶۹۶) ومسلم فی کتاب الساقاة/باب حل اجرا الحجامة (رقم-۶۳-۱۵۷۷) واحمد فی السند: ۱۰۷/۳

(۲) اخراجه البخاری فی کتاب الطب/باب الحجامة من الداء (رقم-۵۶۹۶) ومسلم فی کتاب الساقاة/باب حل اجرا الحجامة (رقم-۶۳-۱۵۷۷) واحمد فی السند: ۱۰۷/۳

تسهيلات:

قوله: لَا تُعَذِّبُوا صِبْيَانَكُمْ بِالْقَزَمِ مِنَ الْعُدْرَةِ:

د ماشومانو د خاصي يماري علاج، د عذره سبب د وينې د باو وی د ماشومانو مښندي دهغه ماشومانو په تالو کښې گوته ورکوي او تالوته زور ورکوي په کوم کښې چه د پوزې په لار باندې توره وينه راوځي په دې عمل سره ماشومانوته سخت تکليف کيږي. نبی کریم ددې په ځاني آسان علاج خودلې دې چه قسط حل کولو سره اوبه حاصل کړنې اودغه اوبه د ماشوم په پوزه کښې واچونې دا اوبه د جمع شوې وينې ځاني ته رسيږي نووینه اوچيږي او ماشوم ته شفاء حاصله شي

د طبيبانو حيرانتيا: دلته هم طبيبان حيران شوچه قسط سخت گرم دې اودا بيماري هم دگرمي نه پيدا کيږي ددې دپاره نې قسط څنگه تجويز کړو ددې جواب دا ورکړې شو چه دا وينه اود دباو په اصل کښې د بلغم د وجې نه کيږي لکه چه ددې بيمارنې اصل فاسد ماده بلغم دې او قسط سره بلغم ختميږي لهذا دا ددې بهترين او آسان علاج دې

[٢٠٠٣] د ذات الجنب علاج

٢٠٠٣- (١٣١) [١] وَعَنْ أَرْقَمٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [٢] «عَلَى مَا تَذَعَّرْنَ أَوْلَا دَكْنٍ يَهْدِي الْعِلَاقِي [٣] عَلَيْكُنَّ بِهَذَا الْعُودِ الْهِنْدِيِّ [٤] فَإِنْ فِيهِ سَبْعَةُ أَشْفِيَةٍ [٥] مِنْهَا ذَاتُ الْجَنْبِ [٦] يُسْقَطُ مِنَ الْعُدْرَةِ [٧] وَيُلْدَمُ ذَاتُ الْجَنْبِ [٨]». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: ١] او بي بي ام قيس رضي الله عنها فرماني چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايل ٢] تاسو د خپلو کوشنيانو د خلق علاج داسې دباو کولو سره ولي کوئ، بلکه چې تاسو ته د هغوی علاج د عود هندي يعني د کوټ په ذريعه کول پکار دي، ٣] ځکه چې په عود هندي کې د اوو ناروغيو علاج دي، ٤] چې په هغه کې يوه ذات الجنب دي، ٥] د عذره په صورت کې دي ورته سعوط وکړل شي [يعني د عذره ناروغی د لري کولو د پاره عود هندي په اوبو کې حل کولو سره په پوزه کې دي وڅڅول شي] ٦] او د ذات الجنب په صورت کې دي لدود وکړل شي [يعني د ذات الجنب د ناروغی د لري کولو د پاره عود هندي په اوبو کې حل کولو سره په خله کې دي وڅڅول شي] بخاري، مسلم

حل اللغات: ١] تَذَعَّرْنَ: دا د ذغرته دې زور ورکول ٢] العِلَاقِي: زور ورکول او نجوړی کول ٣] الْهِنْدِيِّ: دا د يوبوتی نوم دې کوم ته چه کوټ هم وائی ٤] أَشْفِيَةٍ: د ناروغتيا علاجونه، ٥] ذَاتُ الْجَنْبِ: په خيټه کښې يو اړخ ته بادی درد، ٦] يُسْقَطُ: په پوزه کښې دې ورته واچولې شي، ٧] الْعُدْرَةِ: ماشومانو د جبي بيماري، ٨] يُلْدَمُ: په خوله کښې دې ورته دوائی واچولې شي

(١) اخبره البخاري في كتاب الطب/باب اللدود (رقم-٥٧١٣)وسلم في كتاب السلام/باب التداوي بالعود الهندي وهو الكست (رقم-٨٦ - (٢٢١٤) واحمد في المسند: ٣٥٥/٦

تسهيلات: قوله: عَلَى مَا تَذَعَّرْنَ أَوْلَا دَكْنٍ بِهَذَا الْإِلَاقِي؟

په هود هندی سره د علاج کولو تر قیېب په دې کښې په عین باندې دریواړه حرکات راځي د نجوړې کولو په معنی کښې دې داهم د دغریه معنی کښې دې دباوول او نجوړې کول مراد دی یعنی تاسو ښځې ولې او په کومه وجه د خپلو وړو ماشومانو په خلق کښې ګوته اچولوسره تالو دباو کونی او هغوی په سخت تکلیف کښې اخته کونی. تاسو عود هندی ولې نه استعمالونی په کوم کښې چه ددې بیمارنی نه علاوه د نورو بیمارو علاج هم دې عود هندی هم د دغه قسط او کوټ نوم دې.

قوله: ذَاتُ الْجَنْبِ:

ه ذَاتُ الْجَنْبِ دوه قسمونه: ① یو دا چه په سینه کښې دننه د عضلاتو د وجې نه پرسوب راځي دا خطرناک صورت دې او مهلك بیماری ده.

② چه په اړخ کښې باد جمع شی اودرد پیدا کیري. عود هندی او قسط هندی دا دویم قسم ذات الجنب دپاره مفید دی. ځکه چه عود هندی د بادو د مرضونو دوانی ده د ذات الجنب د علاج دپاره عود هندی په اوبو کښې خوټکولوسره د وښکي د طرف نه په خله کښې ورڅوړلې شی.

قوله: سَبْعَةُ أَشْفِيَةٍ:

ه اووه بیمارو علاج: یعنی د اووه بیمارو علاج په قسط کښې دې. د دوو ذکر ښی کریم اوکرو او د باقی پنځونوم نی وانخستلو. کیدې شی چه په خلقو کښې دغه بیمارنی مشهورې وې.

د قسط د دوائی نورې فائدې: بل داهم یاد لرنی چه د قسط دا دوائی صرف په دغه اووه قسمونو بیمارو علاج کښې منحصرنه دې ښی کریم تذکره د اووه کرې ده د باقی نفی نه ده.

① د دماغو د قوت دپاره مفید دې

② قسط د څلورمې ورځې د تې دپاره مفید دې

③ فالج لقوه رعشه یعنی ګوزن دپاره مفید دې

④ د اندام مخصوصه دپاره مفید دې

⑤ د مردانه قوت دپاره مفید دې

⑥ د خټې د چینجودپاره مفید دې

⑦ د وېانی مرضونو دپاره مفید دې

⑧ د مخ د داغونو دپاره مفید دې

⑨ د بادی بیمارو دپاره مفید دې. (مظاهرق)

[٣٥٥] په اوبوسره د تبي علاج

٣٥٥- [١٢] (١) وَقَدْ عَاكِشَهُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - وَدَايِعَ ابْنُ خَدِيجٍ، عَنْ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: "الْحُمَّى مِنَ قَبِيرِ جَهَنَّمَ" فَأَبْرَدُوهَا بِالْمَاءِ. "مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ."

توجه: [١] او بي بي عائشه رضي الله عنها او حضرت ابن خديج رضي الله عنه د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه نقل کوي، [٢] چې حضور صلى الله عليه وسلم وفرمايل تبه د جهنم بخار دي، [٣] نو تاسو هغه په اوبوسره يخوي (بخاري، مسلم، حل الثقات: ١) الحمى: تبه، [٤] تبي: تپش، گرماش، [٥] فابردوها بالماء: نو يخوي نې تسهيلات: قوله: الحمى من قبير جهنم:

په اوبوسره د تبي علاج: يعنې تبه د دوزخ د اورد گرماش يوه نمونه ده. په دې کلام کښې تشبيه بيانول مقصود دی. د تبي حرارت او تپش د دوزخ د گرماش په شان دې د دې گرماش د ختمولو د پاره بهترين علاج اوبه دی ځکه چې د اوبو په طبيعت کښې يخوالي دې دا يخوالي په دا حرارت ختم کړي.

د تبي دوه قسمونه: [١] د بعضي تبي د پاره اوبه ډير فائده مندې وي ما يو ځل په سخته تبه کښې غسل او کړو اوس لا د غسل نه فارغ شوې نه وم چه تبه ختمه شوه. [٢] د بعضي تبي د پاره اوبه او غسل ډير زيات نقصان ورکونکې وي. لهذا د دې ارشاد نبوي د پاره ضروري دی چې سرې اول د دغه تبي تعين او کړي د کوم د پاره چې غسل فائده مند گرځولې شوې دي. په حجاز مقدس کښې حجازي تبه وه د دې د پاره اوبه فائده مندې وې. هسې په عامه تبه کښې د يخو اوبو پټنې او په بدن باندې واوړه مېل ډيره فائده ورکوي. عام ډاکتران په تيزه تبه کښې د دې حکم ورکوي اوفائده کيږي.

[٣٥٦] د دم په ذريعه د علاج کولو اجازت

٣٥٦- [١١٣] (١) وَعَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «رَخَّصَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فِي الرُّقِيَةِ مِنَ الْعَيْنِ وَالْجَمَةِ» رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: [١] او حضرت انس رضي الله عنه وايي [٢] چې رسول الله صلى الله عليه وسلم د دم درود په ذريعه د علاج کولو اجازت ورکړي دی، [٣] د بد نظر، د چيچلو [٤] او د نمله اوږي وږي دانې دي چې اکثريه ترخ

(١) اخرجه البخاري في كتاب بدء الخلق / باب صفة النار. وأنها مخلوقة " (رقم- ٣٢٦٣) ومسلم في كتاب السلام / باب لكل داء دواء واستحباب التداوي (رقم- ٨١ - ٢٢١٠) والترمذي في كتاب الطب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء في تبريد الحصى بالماء (رقم- ٢٠٧٤) وابن ماجه في كتاب الطب / باب الحمى من فيج جهنم، فابردوها بالماء (رقم- ٣٤٧١) واحمد في المسند: ٥٠٦.

(٢) اخرجه مسلم في كتاب السلام / باب استحباب الرقية من العين والتملة والنقرة (رقم- ٥٨ - ٢١٩٦) والترمذي في كتاب الطب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء في الرخصة في ذلك (رقم- ٢٠٥٦) وابن ماجه في كتاب الطب / باب ما رخص فيه من الرقي (رقم- ٣٥١٦) واحمد في المسند: ١١٨/٣.

کنبی را خبجی خارش هم و رسته وی او مرداری اویه هم کوی (مسلم)
 حل الثفان: ① رَغَصَ: اجازت نی ورکری دې ② الرُّقَّةُ: دم چف کول، ③ العَيْنُ: نظر (بدنظر)، ④
 الثَّمَلَةُ: زهر، د لږم تک ورکول ⑤ الثَّمَلَةُ: به بدن نری نری دانی، سره مخه،

تسهيلات:

قوله: رَغَصَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَلَى الرُّقَّةِ مِنَ الْعَيْنِ:

د معانت مخه روسته د دم اجازت: د اجازت ورکولو په معنی کنبی دې اول د دم درها
 معانت ووجه چرته د جاهلیت الفاظ په دې کنبی رانه شی کله چه داخطرته پاتې نه شوه
 نو اجازت ملاشو رخص دمعانت نه پس اجازت ته وائی

قوله مِنَ الْعَيْنِ

د بدنظری تألیف: بدنظرته وائی د بعضې خلقو په سترگو کنبی په قدرتی توگه د بدنظر
 داسې جراثیم وی چه نظر لگیدوسره لا پشی اویه منظور الیه باندې پریوخی نو هغه متاثر
 کیږی د بعضو جراثیم ډیر سخت اوتیزوی نو دهغه بدنظر ډیر زیات مضر وی

د بنواسد نظر بازی: په عربو کنبی د بنواسد خلق په دې کنبی مشهور وو په دوی کنبی بعضې
 داسې وو چه په کور کنبی به ئی ښخې ته وئیل چه نغری باندې کتونی کیږده زه اوس غوښه
 راؤړم دې وینا نه پس به بهر لاړو او یو ځناور باندې به ئی نظر ورځین کړو کتلو به ئی
 ځناور به مړ شو خلقو به غوښه جوړوله اوتقسیموله به ئی په هره علاقه کنبی داسې خلق وو

قوله: الثَّمَلَةُ

دانی ته د نعله وئیلووجه: په اصل کنبی میری ته وائی دلته د بدن په اطرافو باندې وړوکو
 دانوته اووئیلې شو ځکه چه دا دانی هم دمیرپو په شان په بدن کنبی خوریرې. کله دپولنی او
 د دانو شکل اختیاروی. راتلونکې حدیث نمبر (۴۵۶۰) کنبی ددې تفصیل موجود دې.

[۴۵۶۰] د بدنظری دپاره دم اچول

۴۵۶۰- [۱۳] (۱) وَعَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: «أَمَرَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَنْ تُسْتَرْقَى مِنَ الْعَيْنِ». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

قوجه: ① او بی بی عائشه رضی الله عنها فرمایې ② چه رسول الله صلی الله علیه وسلم حکم وکړو چې مونږ د بدنظر
 د دفع کولو د پاره دم چف کوو، (بخاری مسلم)
 حل الثفان: ③ تُسْتَرْقَى: مونږ دم چف کوو
 تسهيلات: نوټ: ددې تشریح تیره شوې ده

(۱) اخرجہ البخاری فی کتاب الطب/باب رقیة العین (رقم-۵۷۳۸) ومسلم فی کتاب السلام/باب استعیاب الرقیة من العین والنسلة واللعنة والنظرة (رقم-۵۵ - ۲۱۹۵) وابن ماجه فی کتاب الطب/باب من استرقى من العین (رقم-۳۵۱۲) واحمد فی المسند: ۶۳/۶

[٢٣٨] دبد نظوي په وجه په مخ كښې زير والي

٢٣٨- [١٥] (١) عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - (٢) «أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - رَأَى فِي بَيْتِهَا جَارِيَةً (٣) فِي وَجْهٍ سَفْعَةٍ - تَغِيضُ صُفْرَةَ - (٤) فَقَالَ: "اسْتُرُوا هَذَا، فَإِنَّ بِهَا النَّظْرَةَ" (٥). "مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: ١) او د بي بي ام سلمه رضي الله عنه نه روايت دي ٢) چې يوه ورځ رسول الله ﷺ د هغې په کور کې يوه جنۍ وليده، ٣) چې د هغې مخ زير شوي وو، ٤) نو حضور ﷺ وفرمايل په دې دم چف کړی ځکه چې دې ته بد نظر لگيدلي دي. (بخاري، مسلم)
حل اللغات: ١) سَفْعَةٌ: د مخ زير والي، ٢) صُفْرَةٌ: زير والي، ٣) النَّظْرَةُ: بد نظر
تسهيلات: قوله: سَفْعَةٌ:

د سَفْعَةٍ په مصداق كښې غلور اقوال: ١) راوی په زيرنگ سره ترجمه کړې ده

٢) د دې ترجمه په علامه الشيطان سره هم کړې شوې ده

٣) شيخ عبدالحق رحمته الله د مخ په تور والی سره د دې ترجمه کړې ده.

٤) ضربة واحدة يعنى د شيطان په ځيږه وهلو سره د دې ترجمه شوې ده

[٢٣٩] د دم درها جواز

٢٣٩- [١٦] (١) وَعَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: (٢) «نَهَى رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنِ الرَّقَى، (٣) فَجَاءَ آلُ عَمْرُو بْنِ حَزْمٍ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! (٤) إِنَّهُ كَانَتْ عِنْدَنَا رَقِيَّةٌ تَرْقِي بِهَا مِنْ الْعُقَرَاءِ، (٥) وَأَلَّتْ مَهَيْتَ عَنِ الرَّقَى، فَعَرَّضُوهَا عَلَيْهِ (٦) فَقَالَ: "مَا أَرَى بِهَا بَأْسًا، (٧) مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَنْقُمَ أَحَاةً فَلْيَنْقُمْهُ". "رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: ١) او حضرت جابر رضي الله عنه وايي ٢) چې رسول الله ﷺ د منتر ويلو او د پوكلو نه منع وفرمايلو. ٣) نو د عمرو ابن حزم د خاندان خلق اچي د منترونو په ذريعه به يې دم چف کولی حاضر شو، او عرض يې وکړو چې يا رسول الله ﷺ ٤) زمونږ سره يو منتر دي، چې مونږ يې په لرم چپچلي چف کوو. ٥) اوس تاسو ﷺ د منترونو نه منع فرمايلي ده. د دې نه پس هغوی منتر ويلو سره حضور ﷺ ته واورولو اچي حضور ﷺ د دې منتر د صحيح يا غلط کيدو فيصله وفرمای: ٦) منتر اوريدو سره حضور ﷺ وفرمايل په دې منتر کې زه هيڅ حرج نه وينم. ٧) په تاسو کې چې کوم سري خپل ورور ته نفع رسولي شي، نو هغه دي ضرور ورته نفع ورسوي، اکه دم چف په ذريعه وي، که په بلې یوې طريقې سره وي. په شرط د دې چې په هغې کې خلاف شرع څه خبره نه وي. (بخاري، مسلم)

(١) اخرجه البخاري في كتاب الطب/باب رقية العين (رقم-٥٧٣٩) ومسلم في كتاب السلام/باب استحباب الرقية من العين والنملة والحمى (رقم-٥٩) - (٢١٩٧)

(٢) اخرجه مسلم في كتاب السلام/باب استحباب الرقية من العين والنملة والحمى (رقم-٦٣) - (٢١٩٩)

حل اللقائن: ① الرقي: دم چف، ② القرب: لرم، ③ فقرهوها: نو وړاندې نهې کړو، يعنې ورته نهې واورولو

تسهيلات:

نوټ: وړاندې د دم درها تفصيل تير شوي دي

[۴۴۰] دم درها ټولو مشروط جواز

۴۴۰-۱۱۴ (۱) وَعَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ الْأَشْجَعِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «كَثُرَتِ الرُّقَى فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! كَيْفَ تَرَى فِي ذَلِكَ؟» فَقَالَ: «اغْرَضُوا عَلَيَّ رُقَاكُمْ، لَا بَأْسَ بِالرُّقَى مَا لَمْ يَكُنْ فِيهِ شِرْكٌ».

رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: ① او حضرت عوف ابن مالك اشجعي رضي الله عنه وايي ② چې مونږ به د جاهليت په زمانه کې د دم چف په ذريعه منتر ويلو، [هر کله چې د اسلام زمانه راغله] ③ نو مونږ عرض وکړو چې يا رسول الله صلى الله عليه وسلم د دي منترو باره کې څه حکم فرمايي؟ ④ حضور صلى الله عليه وسلم وفرمايل تاسو دا منتري ويلو سره ماته واوروئ، ⑤ تر څو چې په دي کې شرک نه وي، زه په دي کې څه حرج نه وينم، (مسلم)

حل اللقائن: ① اغرضوا: راته وړاندې کړې، وائي وروئ، ② الرقي: دم درها.

تسهيلات:

قوله: مَا لَمْ يَكُنْ فِيهِ شِرْكٌ.

نوټ: د جائز دم تفصيل وړاندې تير شوي دي.

د آیات شفاء باره کښې واقع: شيخ عبدالحق محدث دهلوی رحمته الله عليه أشعة اللمعات کښې ددې حديث لاندې يوه قصه ليکلې ده چې شيخ ابوالقاسم قشيري رحمته الله عليه بيان کړې دي چې يوخل زما خونې د بړسخت بيمارشو تردې چې مونږ د هغه د ژوند نه نااميده شو. هم په دې دوران کښې ما نبی کریم صلى الله عليه وسلم په خوب کښې اوليدلو ماد بچي د بيمارنۍ شکايت اوکړو نبی کریم او فرمائيل چې ته د آیات شفا نه ولې غافل کېږې؟ زه چې کله بيدارشوم نو په قرآن کریم کښې مې د شفا آياتونه اولتول چې ټول شپې ملاوشو. دا ما په کاغذ باندې اولیکل او وينخلوسره مې په ماشوم باندې اوڅکل ماشوم فوري راپاسيدو لکه چې د هغه د خپو بندونه پرانستلي شو. هغه شپې آياتونه دادی کوم چې د نيم آياتونو په شکل کښې دی.

① (وَيُشْفَى صُدُورُ قَوْمٍ مُّؤْمِنِينَ) (اسورة التبره، ۱۴).

② (وَيُشْفَى عِلْسَانِي الصُّدُورِ) (اسورة يونس، ۱۵۷).

(۱) اخبره مسلم في كتاب السلام/باب لا بأس بالرقي ما لم يكن فيه شرك (رقم- ۶۴ - (۲۲۰۰) و ابو داود في كتاب الطب/باب ما جاء في الرقي (رقم- ۲۸۸۶)

- ① ﴿يُخْرِجُونَ يُطَوِّنَهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ ۖ﴾ (سورة نحل، ۱۶۹)
 ② ﴿وَنَزَّلَ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ﴾ (سورة بنی اسرائیل، ۸۲)
 ③ ﴿وَإِذَا مَرَضْتُ فَبُهِقْنِي﴾ (سورة اسراء، ۷۰)
 ④ ﴿قُلْ هُوَ الَّذِي أَنْتَ أَهْدَىٰ وَشِفَاءٌ﴾ (سورة حم سجد، ۴۴)
 [۴۴۳] دبد نظر ی، اثر

۴۴۳- (۱۸) (۱) وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: ﴿«الْعَيْنُ حَقٌّ﴾ فَلَوْ كَانَ شَيْءٌ سَابَقَ الْقَدْرَ سَبَقَتْهُ الْعَيْنُ﴾ (۲) وَإِذَا اسْتَفْلَيْتُمْ فَاعْلَمُوا»﴾. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: ① او حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہ نقل کوی چې حضور صلی اللہ علیہ وسلم فرمایا بد نظر حق دی یعنی نظر لگیدل یو حقیقت دی ② کہ پہ تقدیر سبقت وړونکي یو شي وو، نو هغه به نظر وي، ③ او هر کله چې ستاسو نه (د اندامونو) د وینځلو مطالبه وشي، نو تاسو یې وینځئ او هغه اوبه پره مریض توی کړئ (چې د نظر علاج دی) (مسلم)
 حل الفتن: ① سابق: مخکښې کیدې شو، ② استفلتُمْ: د وینځلو مطالبه اوشی ستاسونه
 تسهيلات:

قوله: الْعَيْنُ حَقٌّ.

دبد نظري جراثيم: یعنی د بد نظر لگیدل یو حقیقت دی داڅه وهم یا توهم نه دي. د کتونکو په نظر کښې کله یو څیز ښه لگی نو د هغې اثر منظورالیه ته رسیږي او هغه متاثر کیږي. لکه د عاین د سترگو نه د وانرس په صورت کښې یو مسموم زهریلا میده اوځی او د جراثیم په صورت کښې تللوسره د منظورالیه بدن پورې اینځلی او اثر کوی لکه څنگه چې د بعضي مارانو په سترگو کښې الله تعالی دا تاثیر کیخودې دي چې هغه د خپل نظر او نظام په ذریعه سره د منظور الیه طرف ته خپل زهر ورننقل کوی.

که د دغه وانرس او جراثیم مخې ته څه رکاوټ موجود شي نو د هغې اثر منظورالیه ته نه رسی مثلاً منظورالیه سره د دفع د نظر تعویذ وی یا څه بل څه وظیفه وی.

د معتزلو مسلک: معتزله وائی چې بد نظر لگیدل څه حقیقت نه لری دا صرف انسانی وهم دي ځکه چې په تقدیر کښې کوم څه لیکلې شوی دی هم هغه کیږي. د بد نظر دخل په تقدیر کښې نه شي کیدې علماء حق فرمانی چې د معتزلو خیال غلط دي او د نظر لگیدل د قرآن نه ثابت دی او په احادیثو کښې ددې ډیر وضاحت دي. باقی د بد نظر او تقدیر په مینځ کښې هیڅ تضاد نشته دي بلکه پخپله دابد نظر د مقدرات الهیو نه دي

(۱) اخرجه مسلم فی کتاب السلام /باب الطب والمرض والرقي (رقم- ۴۲) - (۲۱۸۸) والترمذی فی کتاب الطب عن رسول الله صلی الله علیه وسلم /باب ما جاء أن العين حق والفصل لها (رقم- ۲۰۶۲)

قوله: فَلَوْ كَانَ شَيْءٌ سَابِقَ الْقَدَرِ

بدنظری و تقدیر حصه گیدل: یعنی به دې کائنات کښې چه کوم څه دی هغه د تقدیر الهی په دائره کښې دی هیڅ یو څیز د تقدیر د گرفت نه بهرنه دې فرض کړه که یو څیز داسې وي چه هغه د تقدیر دائره ماته کړی وړاندې وتلې شوې نوهغه به بدنظر وی لیکن د تقدیر د دائرې نه هیڅ څیز بهرنه دې لهدا بدنظر هم د تقدیر په دائره کښې دننه دې

قوله: وَادَّاسُفِلْتُمْ فَاغْلِبُوا

د بدنظر اثر غتمولو د پاره د ناظر غسل کول: یعنی که یو سړې داسې دې چه دهغه بدنظر لگی اوبه خلقو کښې معروف او مشهور دې او دهغه بدنظر چاته اولگیدو نو د نورو علاجونو نه علاوه پیغمبر اسلام یو علاج داخودلې دې چه د عاین نه مطالبه او کړې شی چه تاسو غسل او کړنې اوبیا اوبه تب وغیره کښې محفوظ کړنې او بیانی منظور الیه ته ورکړنې چه په دغه اوبوسره دې غسل او کړی نو تیک به شی چنانچه راتلونکی حدیث نمبر (۳۵۳) کښې ددې تفصیلی قصه راځي.

ناظر ته د غسل کولو حکم: د زیر بحث حدیث مطلب هم دغه دې چه کوم سړې د نظره شوې دې که هغه د نظره کونکی نه مطالبه او کړی چه ته غسل او کړه اوبه ماته راکړه نوهغه له زر داسې کول پکار دی او په دې جهالت کښې نه دی راتلل پکار چه په دې کښې زما بې عزتی ده د اسلام نه وړاندې به د عربو خلقو هم دغه عمل کولو اسلام هم دا عمل په ځانی اوستاتلو په دې کښې به تاثیر وی گنی کم نه کم دا فائده خویه اوشی چه د منظور الیه وهم به لرې شی چه اوس په ما باندې د بدنظر اثر پاتې نه شو.

الفصل الثاني

[۳۵۳] د هر مرض د علاج امکان

۳۵۳-۱۹۱ (۱) عَنْ أَسَمَةَ بْنِ شَرِيكٍ قَالَ: «قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتَقْتَدَأُ؟» قَالَ: «نَعَمْ، يَا عِبَادَ اللَّهِ! تَقْتَدَأُوا؟» فَإِنَّ اللَّهَ لَمُزِعَةٌ دَائِمٌ لَا وَصْلَ لَهُ شِفَاءٌ [۵] غَيْرَ دَائِمٍ وَاجِبٍ [۶] الْهَرَمُ. «رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَالتِّرْمِذِيُّ، وَأَبُو دَاوُدَ.»

توجه: ۱ حضرت اسامه رضي الله عنه ابن شريك وايي ۲ چه بعضې صحابه رضي الله عنهم عرض وكړو چې يا رسول الله ﷺ آيا مونږ په ناروغۍ كې دوا او علاج كوو؟ ۳ حضور ﷺ ورته وفرمايل چې هو، اي د الله بنده گانو! دوا او علاج كوي، ۴ ځكه چې الله ﷻ يوه داسې ناروغي نه ده پيدا كړې چې د هغې د پاره يې شفاء نه وي ايښي، ۵ علاوه د يوې ناروغي نه چې هغه

(۱) اخرجه ابو داود في السنن كتاب الطب/باب في الرجل يندأوي (رقم- ۳۸۵۵) والترمذي في كتاب الطب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في الدواء والعت عليه (رقم- ۲۰۳۸) وابن ماجه في كتاب الطب/باب ما أنزل الله داء، إلا أنزل له (رقم- ۳۴۳۶) واحمد في المسند: ۴/۲۷۸

زور توب ابودا توب! دي احمد، ترمذي، ابوداود،

حل الفات: ① الهزم: زور توب، بودا والي،

تسهيلات:

قوله: أَقْتَدَاوِي:

د صحابه گرامو تپوس گول، آيا مونږ دوائی استعمال کړو صحابه گرامو سوال ځکه اوکړو چه کيدې شی چه دا دوائی استعمالول د تقدير الهی منافی وی یا د اعلی توکل خلاف وی نبی کریم په جواب کښې او فرمائیل علاج کوئی دا د الله تعالی د طرف نه دې الله تعالی دهرې بیمارنی د پاره دوائی نازل کړې ده. داپخپله دتقدیر یوه حصه ده او بودا والې داسې مرض دې چه ددې هېڅ علاج نشته دې

[۲۴۳] په مریض په زوره د خوراک او ځکاک کولو ممانعت

۳۳۳-۱۲۰) عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ① «لَا تَكْرَهُوا مَرْضَاكُمْ عَلَى الطَّعَامِ ② فَإِنَّ اللَّهَ يُطْلِمُهُمْ وَيَقْبِيهِمْ» ③. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَابْنُ مَاجَةَ ④ وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ.

قوجه: ① او حضرت عقبه ابن عامر ؓ وايي رسول الله ﷺ وفرمايل ② چه په خپلو مریضانو په زبردستی مه خورئ، (مه ځکئ)، ③ ځکه چې الله ﷻ په هغوی خوري او ځکي. ترمذي، ابن ماجه، ④ او ترمذي رحمه الله ويلي دي چې دا حدیث غریب دي حل الفات: ① لا تکرهوا: زور زبردستی مه کوئ:

تسهيلات:

قوله: لَا تَكْرَهُوا مَرْضَاكُمْ عَلَى الطَّعَامِ:

ناجوره په خوراک کولو مجبوره کولو ممانعت، د انسانى ژوند د باقى پاتې کيدو د پاره صرف خوراک نه دې داخو د ظاهري اسبابو نه يو سبب دې الله تعالی که او غواړی نو په څه غیبی ذریعه انسان ژوندي ساتلې شی مثلاً مریض دې هغه که ظاهري خوراک نه شی کولې نو هغه مجبور کوئی مه الله تعالی د هغه د بقاء غیبی استظام فرمائیلې دې هغه داسې چه د بیمار د بدن رطوبت ويلي کيږي او د بیمار د خوراک په ځانې کار ورکوی نوالله تعالی په هغه باندې د غیب نه خوراک څښاک کوی تاسو هغه مجبوره کوئی مه الله به نقصان اوکړنى

① اخرجه الترمذی فی السنن کتاب الطب من رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء لا تکرهوا مراضاکم علی الطعام والشراب (رقم - ۲۰۴۰) وابن ماجه فی کتاب الطب / باب لا تکرهوا المریض، علی الطعام (رقم - ۳۴۴۴)

[٢٨٣٣] د سري مخي په داغلو سره علاج ڪول

٢٨٣٣- [٣١] (١) وَهَنْ أُنَيْسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - [٢] «أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - كَوَى أَسْعَدَ بْنَ ذَرَّازَةَ مِنْ الشُّوْكَةِ» [٣] رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ.

توجهه: [١] او حضرت انس رضی اللہ عنہ وايي [٢] چې رسول الله ﷺ د سعد ابن ذرارہ رضی اللہ عنہ په بدن د سُرخ باده (ناروغی) د علاج، د پاره داغ ورکړو. [٣] دا روايت ترمذي رحمه الله نقل کړي دي او ويلي يي دي چې دا حديث غريب دي.

حل اللغات: ① کوي: داغ اولگولو، ② الشوكة: وهي حمرة تهل الوجه والجسد: سره مخه چه مخ او بدن ورسره سور شي.

تسهيلات:

قوله: مِنَ الشُّوْكَةِ:

د شوكة مفهوم: (مِرقات) يعنى شوکه د هغه سرخى نوم دي چه په مخ او بدن باندې حاوی کيږي. دې ته اطباء سرخ باده يعنى سره مخه واني. د بدن د يوځاني نه شروع کيږي بيا پوره بدن کښې دا بيماري خوريږي. دې ته سره مخه واني کيدې شي په پښتو کښې دې ته لمبه هم واني. سخته بيماري ده.

[٢٨٣٥] په قسط بحري اوزيتون سره د ذات الجنب علاج

٢٨٣٥- [٣٢] (١) وَعَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [٢] «أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَنْ نَتَدَاوِيَ مِنْ ذَاتِ الْجَنْبِ [٣] بِالْقُسْطِ الْبَحْرِيِّ وَالزَّيْتِ» رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

توجهه: [١] او حضرت زيد ابن ارقم رضی اللہ عنہ وايي [٢] چې رسول الله ﷺ مونږ ته هدايت وفرمايلو چې مونږ دې د ذات الجنب په ناروغی کې علاج کوو [٣] د قسط بحري او د زيتونو د تيلو په ذريعه (ترمذي).

حل اللغات: ① ذات الجنب: په خپته کښې يو اړخ ته بادی درد، ② القسط البحري: دا د يوبوتی نوم دي کوم ته چه کوټ هم واني ③ الزيت: د زيتونو تيل.

نوټ: د قسط البحري تشریح دې څخه وړاندې د حديث نمبر (٢٥٢٢) په شرح کښې تيره شوې ده.

١) اخبره الترمذي في السنن كتاب الطب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في الرخصة في ذلك (رقم- ٢٥٠٠)

٢) اخبره الترمذي في السنن كتاب الطب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في دواء ذات الجنب (رقم- ٢٥٧٩) واحد في المسند: ٣٦٩/٤

[۴۴۱] ذات الجنب بیماری دپاره د زیتون تیل تجویز کول

۴۴۱- (۲۳) (۱) وَعَنْهُ، قَالَ: [۲] «كَانَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَنْعَتُ الزَّيْتُ وَالْوَرْسَ مِنْ ذَاتِ الْجَنْبِ»
 رَوَاهُ الْبَرْمِذِيُّ.

ترجمه: [۱] او حضرت زید ابن ارقم رضی اللہ عنہ وایی [۲] چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم به د ذات الجنب د علاج د پاره د زیتون د تیلو او د ورس تعریف کولو. (ترمذی)

حل الفات: [۱] يَنْعَتُ: تعریف به نهې کولو. [۲] الْوَرْسُ: یو قسم سور یا زیر رنگ وانه دی
 تسهيلات: يَنْعَتُ... وَالْوَرْسُ مِنْ ذَاتِ الْجَنْبِ:

ه ورس پیژندګلو: دا یو قسم وانه دی د کوم رنگ چه سور او زیر وی ددې ریشې یعنی رگونه د زعفران په شان وی په ډیرو دوايانو کې استعمالیږي

[۴۴۱] په جلاب سره علاج کول

۴۴۱- (۲۳) (۱) وَعَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - [۲] «أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - سَأَلَهَا: "بِعَرَسَتَيْنِ؟" [۳] فَأَلَّتْ: بِالشُّبْرِ [۴] قَالَ: "حَارَجَا" [۵] فَأَلَّتْ: فَمَرَسَتْهُمَا بِلِسَانِ [۶] فَقَالَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - "لَوْ أَنَّ شَيْئًا كَانَ فِيهِ الشِّفَاءُ مِنَ الْمَوْتِ لَكَانَ فِي السَّنَاءِ"»
 رَوَاهُ الْبَرْمِذِيُّ، وَابْنُ مَاجَةَ، وَقَالَ الْبَرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ.

ترجمه: [۱] او د بي بي اسماء بنت عميس رضی اللہ عنہا نه روایت دي [۲] چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د هغې نه پوښتنه وکړه چې تاسو د کوم خیز نه جلاب (مسهل) اخلي: [۳] هغې اوویل د شبرم نه، [۴] حضور صلی اللہ علیہ وسلم ورته وفرمایل شبرم خو گرم دي گرم، [۵] بي بي اسماء رضی اللہ عنہا فرماني بیا ما د سناء نه جلاب واخستلو، [۶] رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل که په څه خیز کې د مرګ نه شفاء وي، (یعنی د مرګ علاج په څه دوا کې وي) نو هغه به سناء وي، (ترمذی، ابن ماجه، او ترمذی رحمهم الله) ویلي دي چه دا حدیث حسن غریب دي

حل الفات: [۱] بَعَرَسَتَيْنِ: تاسو جلاب کوئ. [۲] الشُّبْر: یو قسم وانه دی. دهغې دانې مراد دی [۳] حَارَجَا: گرم دی گرم، [۴] السَّنَاء: یو قسم بوتې دې دهغې پانزې مراد دی

تسهيلات:

قوله: أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ:

د حضرت اسماء بنت عميس رضی اللہ عنہا، د حضرت جعفر طیار رضی اللہ عنہ بی بی محترمه ده د ده د شهادت نه پس د حضرت صدیق رضی اللہ عنہ په نکاح کښې راغلې وه

(۱) اخرجه الترمذی فی السنن کتاب الطب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ما جاء في دواء ذات الجنب (رقم- ۲۰۷۸) وابن ماجه في كتاب الطب/باب دواء ذات الجنب (رقم- ۳۴۶۷) واحد في السند: ۳۷۲/۴
 (۲) اخرجه الترمذی فی السنن کتاب الطب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في السنا (رقم- ۲۰۸۱) وابن ماجه في كتاب الطب/باب دواء المشي (رقم- ۳۴۶۱)

قوله: قَالَتْ: بِالنَّيْرِ:

د شبرم پیژندگلو: دا د وینو نوم دې د دغه بوتی داني مراد دی. په دې کښې ورې ورې داني وی چه د مسورو برابر وی په دې دانوسره دستونه راخی دې له په اوبو کښې جوش ورکولې شی اوبیا دغه اوبه ځکلې شی په کوم سره چه جلاب کیږی

قوله: قَالَ: "حَارَّ جَارٌ":

د شبرم گرموالي: دا لفظ د تاکید په توگه مکرر راوړلې شوي دې بعضې نسخو کښې د حار نه پس جار جیم سره دې هغه صرف د وزن جوړولو دپاره د الفاظ مهمله نه دې لکه کتغ بتع یا اوبه مویه طبیبان وائی چه شبرم د څلورمې درجې د گرمو دوايانو څخه دې ډیرزیت دستونه راوولی په دې وجه په دې کښې احتیاط شرط دې

قوله: فِي السَّنَا:

د سنا پیژندگلو: قصر سره دې بعضو مدرسه هم لوستلې دې یو بوتې دې دهغې پ نړوته سنا وائی د نکریزو د پانړو په شان وی ددې ښه قسم سنا مکی دې دا اوبه کوی اوب نی استعمالوی سخت تریخ دې. دا په درجه اول کښې گرم دې معتدل دې

د سنا فوائد: په سنا کښې د هیڅ قسم نقصان خطره نه وی

① صفراء پرې کوی

② د بلغم اسهال او تنقیه دپاره فائده ورکوی.

③ د زړه کورته طاقت ورکوی

④ د سودانی وسوسې لرې کوی.

[٢٣٨] په حرامو څیزونو د علاج ځکولو ممانعت

٢٣٨-٢٤١ (٢٤١) وَعَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ الدَّاءَ وَالِدَاءَ" [٢٤١] جَعَلَ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءً، فَتَدَاوُوا، وَلَا تَدَاوُوا بِحَرَامٍ. "رواه أبو داود.

توجه: ① او حضرت ابودرداء رضي الله عنه وایي چی رسول الله صلی الله علیه و فرمای ② الله جعله ناروغی هم رالیرلې ده او دوا هم، ③ او د هرې ناروغی د پاره یې دوا مقررې کړیده، نو تاسو په دوا سره د ناروغی علاج کوی، ④ لیکن په حرام شي سره دوا او علاج مه کوی: (ابوداود، تسهيلات:

قوله: وَلَا تَدَاوُوا بِحَرَامٍ

په حرامو څیزونو کښې عدم شفاء: د حرام څیزنه مراد د خنزیر اجزاء او شراب وغیره څیزونه دی. د میلو غوښې د ازمری وغیره مردارو ځناورو اجزاء سره علاج کول حرام دی په ډیرو

احادیث کنبیٰ پہ حرام خیزونو سره علاج کول منع کړې شوی دی لکه چه په دې کنبې هندو شفا نشته دې نواستعمال ئی فضول دې

په **حرامو خیزونو د شفاء د نشتوالی دلائل**: ① یو صحابی حضرت طارق جعفی رضی اللہ عنہ د نبی کریم نه د شرابو په ذریعه د علاج اجازت اوغوښتلو نونبی کریم او فرمانیل چه شراب دوانی نه ده بلکه درد او مرض دې

② یو حدیث کنبیٰ نبی کریم د هغه مریضانو د شفا نه کیدو د پاره بد دعا اوغوښتله چه په حرامو خیزونو سره علاج کوی فرمانی من تدأوی بالحرام فلا شفاء الله

③ د حضرت ابن مسعود رضی اللہ عنہ په یور وایت کنبیٰ دی چه الله تعالی کوم خیزونه حرام کړی دی په هغې کنبې ئی ستاسو د پاره شفا هم نه ده کیخودې اشعة اللعنت: ۳/۶۴۹

په **حرامو د علاج کولو د رخصت صورت**: ملا علی قاری رحمته الله علیه و غیره شارجینو لیکلی دی که یو حاذق ماهر او دیندار او پر هیزگار طبیب یو بیمار ته اووانی چه ستا علاج د شرابو نه علاوه په بل څه دوانی کنبیٰ نشته دې نویاد علاج په توگه د دې استعمال به جائزوی دا خبره په خپل ځانی صحیح ده لیکن د دې متحقق کیدل محال دی مثلاً ټول طبیبان په دې باندې څنگه متفق کیدې شی چه د دې مرض علاج د شرابونه علاوه بل هیڅ خیز کنبیٰ نشته دې دغه شان د حاذق او ماهر طبیب وجود هم ډیر نادر دې لکه چه دې قیدونوسره د شرابو د استعمال جواز تعلیق بالمحال دې

[۳۵۳] د حرامو دوانی استعمال څخه ممانعت

۳۵۳- [۲۶] (۱) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «نَهَى رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنِ الدَّوَاءِ الْخَبِيثِ». رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَأَبُو دَاوُدَ، وَالتِّرْمِذِيُّ، وَابْنُ مَاجَةَ.

توجه: ① او حضرت ابوهریره رضی اللہ عنہ وایی ② چی رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د خبیثی دوا نه منع فرمایلی ده (احمد، ابوداود، ترمذی، ابن ماجه، حل الثقات: ① الخبیث: حرامه یا ترخه،

تسهيلات:

قوله: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنِ الدَّوَاءِ الْخَبِيثِ:

د دواء الخبیث په مفهوم کنبیٰ دوه اقوال: ① دې نه مراد حرامه دوانی ده دکومې تفصیل چه پورته لیکلې شوې دې

(۱) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب الطب/باب فی الادویة المکروهة (رقم- ۳۸۷۰) و الترمذی فی کتاب الطب عن رسول الله صلی الله علیه وسلم/باب ما جاء فیمن قتل نفسه بسم أو غیره (رقم- ۲۰۴۵) وابن ماجه فی کتاب الطب/باب النهی عن الدواء الخبیث (رقم- ۳۴۵۹) و احمد فی المسند: ۳۰۵/۲

⑦ دې څخه مراد هغه دوانی ده دکوم نه چه طبیعت نفرت کوی. طبیبانو لیکلی دی چه دکومې دوانی نه طبیعت نفرت کوی په هغې کښې عموماً علاج اوشفاء نه وی. په دې صورت کښې به دا نهی په کراحت باندې محمول وی

[۴۴۰] د سرو پښو درد علاج

۴۴۰- [۲۴] (۱) وَعَنْ سَلْمَىٰ بِنْتِ سَلْمَىٰ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «مَا كَانَ أَحَدٌ يَشْكِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَجَعًا فِي رَأْيِهِ ② إِلَّا قَالَ: "أَحْكُمُ" ③ وَلَا وَجَعًا فِي رَجُلَيْهِ إِلَّا قَالَ: "اِغْتَسِبْهُمَا" ④. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: ① او بي بي سلمیٰ رضي الله عنها چې د نبی کریم ﷺ خادمه وه، وايي ② هر کله چې به چا نبی کریم ﷺ ته د سرد داسې ناروغۍ شکایت کولو، چې د هغې تعلق به د وینې د زیاتوب او د باؤ سره وو ③ نو حضور ﷺ به فرمایل د وینې اوڅکلو د پاره، ښکر ولگوه، ④ او کوم سړي چې به د پښو درد شکایت کولو (يعني داسې درد چې د گرمي د حرارت په بناء به وو) نو حضور ﷺ به فرمایل په پښو نکريزي ولگوه. (ابوداؤد)

حل اللسان: ① وَجَعًا: درد، ② اغتصبته: نکريزي ورکړه دواړو (خپو) ته.

تسهيلات: قوله: وَلَا وَجَعًا فِي رَجُلَيْهِ إِلَّا قَالَ: "اِغْتَسِبْهُمَا":

د محضاب لگولو هغه رواه: ددې وسمې لگولونه مراد نکريزي لگول دی يعنی په کوم ځانی کښې چه خپو يا سرباندې درد وی په هغه ځانی باندې نکريزي خوشتې کړې شی او اولگولې شی نو درد ختمیږي سړو له پکار دی چه په نوکونو باندې نکريزي نه لگوی دې دپاره چه ښخوسره مشابهت رانه شی

[۴۴۱] په زخم باندې د نکريزو لگول

۴۴۱- [۲۸] (۱) وَعَنْهَا قَالَتْ: «مَا كَانَ يَكُونُ بِرَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَرْحَةٌ وَلَا نَكْبَةٌ ② إِلَّا أَمَرَنِي أَنْ أَحْمَ عَلَيْهِمَا الْحِنَاءَ» ③. رَوَاهُ أَبُو يُونُسَ.

توجه: ① او بي بي سلمیٰ رضي الله عنها فرماني ② چې د رسول الله ﷺ د بدن په يوه حصه چې به څه زخم راغي (که هغه د توري، چرې يا د څه داسې خيز د کټ کيدلو په صورت کې به وو) يا په کانی، ازغي سره حضور ﷺ زخمي شو، ③ نو ماته به يې حکم راکولو، چې په هغه زخم نکريزي ولگوم (ترمذي)

حل اللسان: ① قَرْحَةٌ: د بدن پولی او دانې، ② نَكْبَةٌ: زخم.

(۱) اخرجه ابوداود فی السنن رقم الحديث ۳۸۵۸ واحد فی المسند ۶/ ۴۶۲

(۲) اخرجه الترمذي فی السنن کتاب الطب من رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ما جاء فی التداوی بالحناء (رقم- ۲۰۵۴) وابن ماجه فی کتاب الطب/باب الحناء (رقم- ۳۵۰۲)

تسهيلات: قوله: **إِلَّا أَمَرْنِي أَنْ أَضْمَّ عَلَيَّاهُ الْخِشَاءَ**

په **زخم نکوزي لگول**؛ د بدن پولو اودانونته ونيلې شی اود چاره چاقويه زخم باندې هم ددې اطلاق کيږي دواړه معاني اخستې شي ليکن د پولو معنی به زیاته بهتر وی دې دپاره چه په حدیث کښې عموم راشی ځکه چه د زخم ذکر روستو پخپله موجود دي.

قوله: **مَا كَانَ يَكُونُ بِرَسُولِ اللَّهِ قُرْعَةً وَلَا نَكْبَةً:**

په **نکبه او قرعه کښې فرق**؛ مطلق زخم ته هم وائی لیکن که د قرعه نه زخم مراد اخستلو په صورت کښې فرق کول مقصود وی نونکبه به په کانړی یا پرې کونکی وغیره زخم باندې حمل کولې شی

[۲۴۲] د ښکر د لږ کولو مسنونیت

۲۴۲- [۲۹] (۱) وَعَنْ أَبِي كَيْشَةَ الْأَنْمَارِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: [۲] «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - كَانَ يَحْتَجِمُ عَلَى هَامَتَيْهِ، وَيَبْنِ كَيْفِيَّةَ [۳]، وَهُوَ يَقُولُ: "مَنْ أَهْرَأَقَ مِنْ هَذِهِ الدِّمَاءِ، [۴] فَلَا يَغْرُهُ أَنْ لَا يَتَدَاوَى بِشَيْءٍ لَشَىءٍ"». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَابْنُ مَاجَةَ.

ترجمه: (۱) او حضرت ابو کيشه انمازي رضي الله عنه وايي [۲] چې رسول الله صلى الله عليه وسلم به په خپل سر مبارک او د دواړو اوږو تر مينځ ښکر لگولو، [۳] او فرمايل به يې چې کوم سړي د دې ویني نه څه اوباسي، [۴] او بيا هغه د یو ناروغی علاج ونه کړي، نو هغه ته به هيڅ نقصان او ضرر نه رسيږي (ابوداؤد، ابن ماجه).

حل الثقات: (۱) هَامَتَيْ: سر، کوپړۍ، (۲) أَهْرَأَقَ: تویه نې کړه، اونې بهیوله، (۳) بَشَى لَشَى: یعنی په هيڅ څيز سره.

د همر بن سعد مختصر تعارف: ده په نوم کښې ډیر اختلاف دي بعضي عمر اوبعضو عمرو بن سعد او بعضي مسلم هم ونيلې دي. دا غلام وو او پیغمبر صلى الله عليه وسلم دې آزاد کړې وو. (۳) په غزوه بدر احد او نورو غزواتو کښې شریک شوې وو. (۴)

وفات: ۲۲ جمادی الثاني ۱۳ هـ سبه شنبه د حضرت عمر رضي الله عنه په دور خلافت کښې وفات شو. **مرویات:** د هغه نه یوڅو روایتونه نقل دي چه د هغې پوره شمیر خود لونه اسماء الرجال والا عاجز دی.

تسهيلات: قوله: **مَنْ أَهْرَأَقَ:**

د اهرق معنی: په زیات مقدار کښې وینه غور زولو دپاره دا لفظ استعمالیږي یعنی د ښکر را ښکولونه پس به د بل څه علاج ضرورت نه پېښیږي

(۱) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب الطب / باب فی موضع الحجامة (رقم- ۳۸۵۹) وابن ماجه فی کتاب الطب / باب موضع الحجامة (رقم- ۳۴۸۹)

[٢٨٣] د برين دپاره د ښکر لگولو

٢٨٣- [٣٠] (١) عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: (٢) «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - اخْتَصَمَ عَلَى ذُرِّيهِ مِنْ وَثِّهِ كَانَ بِهِ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: (١) او حضرت جابر رضي الله عنه وايي (٢) چې رسول الله صلي الله عليه وسلم پر خپل ورون ښکر ولگولو، (٣) ځکه چې د حضور صلي الله عليه وسلم په پښې مبارکې کې برين راغلي وو. (ابوداؤد)، **حل الفات:** (١) ذرې: ورون، پتون، (٢) وټه: برين، بادی درد،

تسهيلات: قوله: مِنْ وَثِّهِ

د وټه مغانی: ملاعلی قاری رحمته الله علیه اوعلامه طیبی رحمته الله علیه لیکي چې دا لفظ د واو په زیر د ثا په سکون او آخر کې همزي سره دي.

(١) دڅپې هډوکې ختلو ته وائي.

(٢) غوښه کېږي زخم لگيدو ته وائي.

[٢٨٣] د لوستو د طوله د ښکر لگولو تاکید

٢٨٣- [٣١] (١) عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: (٢) «حَدَّثَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنْ لَيْلَةَ أُتْرَى بِهِ: (٣) أَنَّهُ لَمْ يَزَلْ عَلَى مَلَكَيْنِ الْمَلَايِكَةِ إِلَّا أَمْرُوهُ: (٤) «مُرَأَتُكَ بِالْحِجَامَةِ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَابْنُ مَاجَةَ. (٥) وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ.

توجه: (١) او حضرت ابن مسعود رضي الله عنه وايي (٢) چې رسول الله صلي الله عليه وسلم د معراج د شپې واقعاتو بيانولو کېږي دا هم اوونيل، (٣) چې حضور صلي الله عليه وسلم د ملائکو په کوم جماعت تیر شو هغوی د الله تعالی د طرف نه، دا حکم واورولو، (٤) چې خپل امت ته د دیني د اوڅکلو د پاره، د ښکر لگولو حکم ورکړه (ترمذي، ابن ماجه)، (٥) او ترمذي رحمته الله علیه ويلي دي چې دا حدیث حسن غریب دي

تسهيلات: قوله: مُرَأَتُكَ بِالْحِجَامَةِ:

د ښکر د اهمیت وجه: په دې حدیث سره د ښکر لگولو د اهمیت اندازه کیږي ددې د اهمیت وجه داده چې امراض دموی د فساد د وینې نه پیدا کیږي ځکه چې فساد د وینې د ټولو مرضونو جرړه ده کوم ته چې امراض دموی وائي د وینې د فشار او فساد سره بلډ پریشر پیدا کیږي په کوم سره چې شوگر کیږي اوشوگر یو قسم مرګ دي د امراض دموی د ټولو نه لونی علاج وینه ویستل دی کوم ته چې حجامه وائي

(١) اخرجه ابوداؤد فی السنن کتاب الطب/باب منی تستحب الحجامه (رقم- ٣٨٦٣) والنسائی فی کتاب مناسک الحج/باب حجامه المحرم من علته تكون به (رقم- ٢٨٤٨) وابن ماجه فی کتاب الطب/باب موضع الحجامه (رقم- ٣٤٨٥) (٢) اخرجه الترمذي فی السنن کتاب الطب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء فی الحجامه (رقم- ٢٠٥٢)

٥ امت په مصداق کښي دوه اقوال: ① د امت څخه مراد صرف عرب دی ځکه چه د هغوی دپاره په خاص توگه فائده ورکونکې دې اودا ځکه چه د هغوی ملک ډیر سخت گرم دې عام مفهوم اخستل زیات واضح دی

② د امت څخه مراد پوره امت دې چاته چه د دې علاج ضرورت پېښ شی دا عام مفهوم دې کفارو اغیارو د مسلمانانونه د هغوی د علاج طریقه په زور واخستله اوس هغوی دا خیزونه د نافع په ځانی مضر گرځوی اومسلمانان حکمرانان صرف گوری

[۳۸۵] د چيندخي څخه د دوالي جوړولو ممانعت

۳۸۵-۱۳۲ (۱) وَعَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عُثْمَانَ: ① «إِنَّ طَبِيْبًا سَأَلَ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنْ يَحْيَى بْنِ يَحْيَى فِي دَوَاءٍ ② قَتَلَهَا النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنْ قَتْلِهَا». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

ترجمه: ① او د حضرت عبد الرحمن ابن عثمان رضي الله عنه نه روایت دي چې یو طبیب د حضور صلی الله علیه و آله نه د چيندخي په دوا کې د شاملولو باره کې پوښتنه وکړه (چې آیا دا درست دي که نه؟) نو رسول الله صلی الله علیه و آله هغه د چيندخي د وژلو نه منع کړو. (ابوداؤد)

حل اللغات: ① يَحْيَى: چيندخ

تسهيلات:

قوله: عَنْ يَحْيَى بْنِ يَحْيَى فِي دَوَاءٍ

طبیب د نبی کریم نه سوال ځکه اوکړو چه د دې نه وړاندې د طبیبانودا دستور وو چه په دواني کښي به ئی چيندخه شاملوله په اسلامی نقطه نظر سره طبیب سوال اوکړو نبی کریم د چيندخي وژلو اودا په دواني کښي شاملولونه منع اوفرمانيله

د چيندخي څخه دوالي جوړولو ممانعت وجه: يعنی نبی کریم د چيندخي د وژلو ممانعت په دې باندې ترس خوړلو يا د دې د تقدس د وجې نه نه دې فرمانيلي بلکه نبی کریم د دې د وژلو نه منع ځکه فرمانيلي ده چه په چيندخي کښي د دې د نجاست اوکراحت طبع په بنياد باندې علاج نشته دې. (مرقات)

د نبی عليه السلام معجزه: حافظ فضل محمد صاحب مدظله العالی ليکلی دی زما په خيال کښي دا حديث د نبوت د علاماتو نه يو علامت او معجزه ده ځکه چه په پوره دنيا کښي ميډيکل تجربات هم په چيندخو باندې کيږي په کروړونو چيندخي بې مقصده وژلي شی. نبی کریم منع اوفرمانيله چه په دې کښي فائده کمه اونقصان زیات وو نجس هم وه او طبيعت ترې نفرت هم کوی

١) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الطب/باب في الادوية المكرهه (رقم-٣٨٧١) والنسائي في كتاب الصيد والذبايح/باب الشفح (رقم-٤٣٥٥) واحمد في السنن: ٤٥٣/٣

[۴۸۳] د نبی کریم ﷺ د خت په رگونو کنبی بنکر لکولو

۴۸۳- [۳۳] (۱) وَعَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ (۲) «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَتَّخِذُ فِي الْأَخْدَعَيْنِ وَالْكَاهِلِ» (۳) رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَزَادَ التِّرْمِذِيُّ، وَابْنُ مَاجَه. وَكَانَ يَتَّخِذُ لِسَبْعَ عَشْرَةَ، وَتِسْعَ عَشْرَةَ، وَاحْدَى وَعِشْرِينَ.

توجه: (۱) او حضرت انس رضی اللہ عنہ وای (۲) چې رسول الله ﷺ به د غاري په دواړو رگونو کې، د اوږو په مینځ کې بنکر لگولو (وینه او خکله) (۳) ابو داود، ترمذی، ابن ماجه، دا عبارت هم نقل کړې دي چې حضور ﷺ به په اوولسم، نولسم او یویشتم تاریخ بنکر لگولو.

حل اللغات: (۱) الْأَخْدَعَيْنِ: د غاري یعنی خت دواړه رگونه، (۲) الْكَاهِلِ: د اوږو د مینځ حصې ته کاهل وائی بلکه د ست لاندې شاته په شپږو مهر و باندې مشتمل پوره حصې ته کاهل وئیلی شی

تسهيلات:

نوب: د حديث مفهوم آسان دي. اود گرانوتکو معانی په حل اللغات کنبی ذکر شوی دی

[۴۸۴] په مخصوص ورځو کنبی د بنکر لکولو حکم

۴۸۴- [۳۳] (۱) وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - (۲) «أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - كَانَ يَتَّخِذُ الْحِجَامَةَ لِسَبْعَ عَشْرَةَ، وَتِسْعَ عَشْرَةَ وَاحْدَى وَعِشْرِينَ» رَوَاهُ فِي شَرْحِ السَّنَةِ.

توجه: (۱) او حضرت ابن عباس رضی اللہ فرمای (۲) چې رسول الله ﷺ به په اوولسم، نولسم، او یویشتم تاریخ بنکر لگول (وینه یې او خکل) خوینول. شرح السنة.

تسهيلات:

قوله: كَانَ يَتَّخِذُ الْحِجَامَةَ لِسَبْعَ عَشْرَةَ:

د بنکر لگولو تکرار یغونه: یعنی په کومو تاریخونو کې بنکر لگول پکار دی، حدیث الباب کې ذکر دی چې نبی کریم ﷺ و فرمائیل چې کوم کس د میاشتی په اولسم او نورلسم او یویشتم تاریخ باندې بنکر ولگولو نو په دې کنبې د هر قسم بیماری شفاء ده،

په مذکورہ تاریخونو کنبی د بنکر لگولو وجه: علما کرامو لیکلی دی چې په دې کې حکمت دا دي چې د میاشت په شروع کې د سړی وینه په جوش کنبې وی او په اخر کنبې بلکل کمه یا کمزوره شی، لهدا د مینځ والا حصه ډیره مناسب ده، امام بخاری رحمه الله هم په کتاب

(۱) اخرجه ابو داود فی السنن کتاب الطب/باب فی موضع الحجامة (رقم - ۳۸۶۰) و الترمذی فی کتاب الطب عن رسول الله صلی الله علیه وسلم/باب ما جاء فی الحجامة (رقم - ۲۰۵۱) و ابن ماجه فی کتاب الطب/باب موضع الحجامة (رقم - ۳۴۸۳) و احمد فی المسند: ۱۱۹/۳

(۲) اخرجه البیہقی فی شرح السنة رقم الحديث ۳۲۲۵

الطب كفي د حجامت (بسكر لگولو) متعلق مختلف ابواب قائم كرى دى او يو ترجمه دا هم ده "اى ساعة يعجم" او په هغې نى كښي دا مرفوع حديث ذكر كړې دې "احجم النبي صلى الله عليه وسلم وهو صائم" او يو روايت نى تعليقا "احجم ابو موسى لهلا" ذكر كړې دې، په بخارى كې د اوقاتو د تعيين والا روايت نشته، البته په سنن ابو داود او ابن ماجه كښي روايات شته، او په فيض البارى كې دى "لعل الهاروى يثير الى حديث عند ابي داود فيه تفصيل الأيام للاحجام الخ" "الأبواب والتراجم"

[٢٣٨] د حجامت مخصوص ورځې

٣٥٨- (٣٥) (١) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنْ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: (٢) «مَنْ أَحْتَجَمَ لِسَبْعِ عَشْرَةَ وَسِتِّ عَشْرَةَ، وَأَحَدَى وَعِشْرِينَ (٣) كَانَ شِفَاءً لَهُ مِنْ كُلِّ دَاءٍ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجهه: (١) او حضرت ابو هريره رضي الله عنه د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه نقل كوي چې حضور صلى الله عليه وسلم وفرمايل (٢) كوم سړي چې په اوولسم، نوولسم او يووېشتم تاريخ بسكر لگوى (وينه او كاږي) (٣) هغه ته د هري ناروغي نه شفاء ملاويږي. (ابوداود)

تسهيلات:

نوټ: د حديث تشريح دې څخه وړاندې حديث نمبر (٢٥٢٧)، په تسهيل كښي او گوړى.

[٢٣٩] دسه شنبه په ورځ د بسكر لگولو ممانعت

٣٥٩- (٣٦) (١) وَعَنْ كُبَشَةَ بِنْتِ أَبِي بَكْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: (٢) «أَنَّ أَبَاهَا كَانَ يُنْهَى أَهْلَهُ عَنِ الْحِجَامَةِ يَوْمَ الثَّلَاثَةِ (٣) وَيَزْعُمُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَنَّ يَوْمَ الثَّلَاثَةِ يَوْمُ الدَّمَارِ (٤) وَفِيهِ سَاعَةٌ لَا يَرَقَأُ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجهه: (١) او د بي بي كبشه بنت ابي بكره نه روايت دي (٢) چې د هغې پلار به خپل كور والاد نهې (سي شنبې) په ورځ د بسكر د لگولو (د وينې د اوځكلو) نه منع كول، (٣) او د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه به يې نقل كول، چې د نهې ورځ د وينې د غلبي ورځ ده، (٤) او په دې ورځ كې يو داسې ساعت راځي چې په هغې كې وينه نه بنديږي، انو په دې ورځ د وينې د اوځكلو په صورت كې دا كيدي شي كه هغه ساعت راشي او وينه بنده نشي نو د هغې سره هلاكت هم واقع كيدي شي! (ابوداود)

حل الثقات: (١) يَوْمَ الثَّلَاثَةِ: دسه شنبې ورځ، د نهې ورځ، (منگل)

تسهيلات:

قوله: أَنَّ أَبَاهَا كَانَ يُنْهَى أَهْلَهُ عَنِ الْحِجَامَةِ يَوْمَ الثَّلَاثَةِ:

(١) اخرجه ابوداود فى السنن كتاب الطب /باب متى تستحب الحجامة (رقم- ٣٨٦١)

(٢) اخرجه ابوداود فى السنن كتاب الطب /باب متى تستحب الحجامة (رقم- ٣٨٦٢)

د سه شنبه په ورځ د بنګر لګولو د معانعت وجه، په دې حديث کښې د نهې په ورځ د وينې ويستلو نه منع کړې شوې ده او وجه ئې داخودلې ده چه په دې کښې يووخت دې په کوم کښې چه که چرې وينه اوويستلې شوه نوکله به بنده نه شى سړې به مړشى او کيدې شى چه د حضرت آدم عليه السلام دځونى هابيل وينه قابيل هم په دې ورځ ويستلې وه لهدا دا د وينوتوبولو ورځ ده. د يزعم لفظ د شک دپاره استعماليدى نو دا حديث د مرفوع په ځانى موقوف کيدې شى.

[ح-ه] د چهارشنبه هفتې په ورځ د بنګر لګولو معانعت

٣٥٥- [٣٤] (١) وَعَنْ الزُّهْرِيِّ مُرْسَلًا، عَنِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (٢) «مَنْ اخْتَجَمَ يَوْمَ الْأَرْبَعَاءِ، أَوْ يَوْمَ السَّبْتِ، (٣) فَأَصَابَهُ وَضَعٌ (٤) فَلَا يَكُونُ مِنَ الْأَنْفَسَةِ» (٥). رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَأَبُو دَاوُدَ (٦) وَقَالَ: وَقَدْ أُسْنِدُوا لَهُ يَحْيَى.

توجه: (١) او حضرت زهري تابعي رحمه الله د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه بطريق ارسال نقل کوي، چه حضور ﷺ وفرمايل (٢) کوم سړي چې د خالي په ورځ يا د چهار شنبې په ورځ بنګر لګوي (وينه اوباسي) (٣) او بيا هغه ته د کور (برګي) مرض ولګيږي، (٤) نو هغه دي خپل ځان ملامت کړي. (ابوداود احمد) (٥) او ابوداود رحمه الله ويلي دي چې دا حديث به يو روايت کي مسندا بيان شوي دي (يعني هغه روايت په راويانو د اعتبار سره متصل دي خو هغه اسناد صحيح نه دي).

حل الثقات: (١) يَوْمَ الْأَرْبَعَاءِ: د چارشنبې ورځ (بده). (٢) وَضَعٌ: کور، برګي مرض، (برص).

تسهيلات:

قوله: مَنْ اخْتَجَمَ يَوْمَ الْأَرْبَعَاءِ، أَوْ يَوْمَ السَّبْتِ، فَأَصَابَهُ وَضَعٌ؟

په مذکوره ورځو کښې د بنګر لګولو نقصان، په دې حديث کښې د هفتې او چارشنبې په ورځ د وينې ويستلو نه منع کړې شوې ده. وضح دا د رڼا او وضاحت نه اخستې شوې دې مراد دادې چه په دې ورځو کښې به وينه دومره زياته پريوځي چه سړې به د برګي په مرض کښې راګيرشى وضع برګي مرض ته وائى يعنى د بدن سپينيدل.

قوله: فَلَا يَكُونُ مِنَ الْأَنْفَسَةِ.

په سنت د عمل نه کونکى نقصان، يعنى په يوقانون او شرعى ضابطه باندې الزام مه لګونى شريعت خود هغې رهنمايې فرمانيلې ده کله چه هغه په دې باندې عمل اونه کړو نواوس دې خپل ځان ملامت کړي.

[٢٥٥] د چهارشنبه یا هفتی په ورځ د ښکر لکولو مما نعت

٢٥٥- [٣٨] (١) وَعَنْهُ مُرْسَلًا، قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [٢] «مَنْ أَحْتَجَمَ أَوْ أَطْلَى يَوْمَ النَّبِيِّ أَوْ الْأَرْيَاحِ [٣] فَلَا يَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ فِي الْوَضْعِ». رَوَاهُ فِي "تَرْغِيمِ السَّنَةِ"

توجه: [١] او حضرت زهري رحمه الله بطريق ارسال وايي چې رسول الله ﷺ وفرمايل [٢] كوم سړي چې د خالي يا چهار شنبې په ورځ ښکر لگوي (وينه اوکاږي) يا د خپل بدن په يو عضو پلستر لگوي، [٣] نو هغه دي په کور [برگي] مرض کې په مبتلا کيدو خپل خان ملامت کړي (شرح السنة)

حل اللغات: [١] اطلی: پلستر اولگوي، [٢] الوضیع: کور، برگې مرض، (برص)

تسهيلات:

نوب: ددې حديث د مضمون وضاحت دې څخه وړاندې د حديث نمبر (٢٥٥٠) په تسهيل کښې تير شوې دي.

[٢٥٥٢] د تعويذ حکم

٢٥٥٢- [٣٩] (١) وَعَنْ زَيْنَبِ امْرَأَةِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - [٢] «أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ رَأَى فِي عُنُقِي خَيْطًا، فَقَالَ: مَا هَذَا؟ فَقُلْتُ: خَيْطُ رَقِي لِي يَوْمَ [٣] قَالَتْ: فَأَعْذَةُ فَقَطَعَهُ، ثُمَّ قَالَ [٤] أَتُمَرُ آلَ عَبْدِ اللَّهِ لَأَغْنِيَا عَنْكَ الْيَرْبُوكَ [٥] سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: "إِنَّ الرُّقَى وَالْعَمَامَةَ وَالْيَوْلَةَ يَرْزُقُ" [٦] فَقُلْتُ: لِمَ تَقُولُ هَكَذَا؟ لَقَدْ كَانَتْ عَيْنِي تُعَذِّبُ [٧] وَكُنْتُ أُخْتَلِفُ إِلَى فَلَانِ الْيَهُودِيِّ [٨] فَإِذَا رَأَاهَا سَكَنْتُ،

توجه: [١] او د حضرت عبد الله ابن مسعود رضي الله عنه بي بي زينب فرماني [٢] چه يوه ورځ حضرت عبد الله زما په غاړه کې تار پروت وليدلو، نو پوښتنه يې وکړه چې دا څه دي؟ [٣] ما ورته اوويل چې دا تار دي، په دې زما د پاره منتر ونيول شوي دي (يعني د منترونو په ذريعه د دې تار کټ اچولو سره ما په خپله غاړه کې اچولي دي) [٤] بي بي زينب فرماني (د دې په اوږدو سره) حضرت عبد الله هغه تار زما د غاړې نه وځکلو، او هغه يې ټکړې ټکړې کړو، بيا يې اوويل [٥] چې اي د عبد الله کور والو! تاسو د شرک نه بي پروا يې [٦] ما د رسول الله ﷺ نه دا اوريدلي دي چې بلا شبه منتر، تعويذونه او توتکي (جادو، طلسم، د دور جاهليت شيان، شرک دي) [٧] ما ورته اوويل ته دا خبره څرنگه کوي (يعني تاسو گويا د منتر نه پرهيز او د توکل د اختيارولو تلقين کوي، حالانکه ماته د منتر نه ډيره فائده شويده) زما سترگې د درد نه اوبه ويستلي، [٨] زه به فلاني يهودي ته تلم راتلم، [٩] هغه منتر ويلو سره چې کله سترگه راله دم کړه، نو آرام ورته راغي،

(١) اخرجه البغوي في شرح السنة رقم الحديث ٣٢٣٥

(٢) اخرجه ابروداد في السنن كتاب الطب لياح في تعليق التام (رقم- ٣٨٨٤) وابن ماجه في كتاب الطب لياح تعليق التام (رقم- ٣٥٣٠)

[۲۱] قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: إِنَّمَا ذَلِكَ عَمَلُ الشَّيْطَانِ [۲۲] كَانَ يَنْهَضُهَا يَدِي [۲۳] إِذَا رَقِيَ كُفَّ عَنْهَا [۲۴] إِنَّمَا كَانَ يَكْفِيهِ أَنْ تَقُولِي كَمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: [۲۵] "أَذْهَبِ الْبَاسَ، رَبُّ النَّاسِ وَاشْفِ أَلْتَ الشَّافِي، لَا شِفَاءَ إِلَّا شِفَاؤُكَ، شِفَاءُ لَا يُفَادِرُ سَقَمًا". رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

ترجمه [۲۱] حضرت عبد الله رضی اللہ عنہ اوویل چي (دا ستا ناداني او غفلت دي) او هغه درد او د هغې بڼه کيدل د منتر په سبب نه وو، بلکي (په حقيقت کي) هغه د شيطان کار وو. [۲۲] شيطان ستا سترگي ته زور ورکولو (چي د هغې نه تاته درد محسوسيدو) بيا چي منتر اوويل شو، او هغه د شيطان کار وو، نو! شيطان تکليف ورکول پريخودل، [۲۳] ستا د پاره هغه دعا بالکل کافي وه کومه چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم به ويله، چي [۲۴] أَذْهَبِ الْبَاسَ رَبُّ النَّاسِ وَاشْفِ أَلْتَ الشَّافِي لَا شِفَاءَ إِلَّا شِفَاؤُكَ شِفَاءُ لَا يُفَادِرُ سَقَمًا، يعنی اي د خلقو پروردگار! ته زمونږ ناروغۍ لري کړې، او شفاء راته راکړي (خکه چي) شفاء ورکونکي ته يي، ستا د شفاء نه علاوه شفاء نشته، داسې شفاء چي ناروغۍ باقي پري نه ږدي (ابوداود).

حل اللغات: ① غَبَطًا: تار، ② رَقِيَ: دم درها، ③ لَغَضًا: ويزاره، بې پرواه، ④ التَّكْبِيرُ: دهممة جمع ده دانومرو (او کنجکي ته وائی ⑤ الْيَوَلَّةُ: د جادو توتکي ⑥ تَلَدَّدَ: د سترگي درد لکه چه څه پکښې غوزيدلې وي، ياد درد په وجه ئې اوبه غوززولي، ⑦ اُخْتَلِفَ: تلم راتلم به، ⑧ يَنْهَضُهَا: زور ورکوي، دباوهي ئې، ⑨ کُفَّ: بند به شو، ⑩ لَا يُفَادِرُ: چه پرې نږدي، ⑪ سَقَمًا: بيماري.

تسهيلات: قوله: الرقي:

د حرام دم درها مصداق، يعنی هغه دم درها په کوم کښې چه د يوبت شيطان يا فرعون يا هامان نوم وي يا څه شرکيه کلمه وي يادکوم معنی چه معلومه نه وي داسې دم درهاکول منع دی

قوله: وَاللَّيْلُ:

د تعويذونو دوه قسمونه: ① په کومو تعويذونو کښې چه دالله تعالی نوم وي ادعيه ماثوره وي صالح وظائف وي هغه جائز دي.

② هغه دم درها په کوم کښې چه د يوبت شيطان يا فرعون يا هامان نوم وي يا څه شرکيه کلمه وي يادکوم معنی چه معلومه نه وي داسې دم درهاکول منع دی. دا فرق پيژندل ډير ضروري دی شرکي تعويذونه منع دي اوشرعی تعويذات جائز دي.

د معانعت مصداق: عربويه څه هډوکي اومهرې وغيره واخستل اودهغې هاربه ئې جوړولو او بيا به ئې د ماشومانو په غاړه يا خپه کښې ترلو دهغوی خيال وو چه په دې سره به د بدنظر وغيره نه بچ کيږي. د تعانم اصل حقيقت هم دغه دي. بيا په دې کښې وسعت پيدا شو او ددې اطلاق په عام تعويذونوباندې کيدل شروع شو.

قوله: وَالْيَوْلَةُ:

د تَوْلَة و ضاحت: په تاء باندې زيردې واؤ اولام باندې زيردې د جادو توتکې ته وائی. چه په تارياندي د جادوخه توتکې اولولی دي سره ښځه په سړي اوسړي په ښځه باندې عاشق جوړولی شی کوم ته چه په پښتو کښې کوډې وائی په دې کښې عموماً د جادو اود شرک عمل کيږي دا ټول ناجائز دي په دې وجه نبي کریم فرمايلى دى دا ټول شرک دي يعنى بې شکه منتر مرنى دانې او توتکې شرک دي.

د بعضو خلکو غلطه تشريح: بعضي گمراه خلق ددې حديث د الفاظو صحيح تشريح نه کوي او عوامو ته وائی چه مطلق تعويذونه منع دي حالاتکه دهغوى دا وينا کول غلط دى. د تعويذونو جوړول ثابت دى البته دا کارو بار جوړول غلط انداز اختيارول غلط دى نو د غلطو خلکو غلط کار ته دې غلط اوونيلې شی نه چه مطلق تعويذ ته دې غلط اوونيلې شی

قوله: قَتَلَ الشَّيْطَانُ:

د شيطاني عمل و ضاحت: يعنى د شيطان يوه منظم منصوبه وي هغه دعقائدو او اعمال خرابو لود پاره د سازش کوي. چه اول ئې په څه ځانې باندې زور کړي بيمارنى کړي نوجه کله انسان ناجائز دم درها کوي يا په مزار باندې حاضري کولو سره خادرې غوړوي او يا د غير الله په نوم باندې نذر اونيز او حلاله کوي نو شيطان دهغه ځانې نه گوته اوچتوى نوسړې ټيک شی اود هغه عقیده په دغه غلطو منترو نو او توتکيو باندې پخه شی.

قوله: يَتَخَسَّبُ:

د تخسب مفهوم: يعنى دباووي اووهى ئې. کف: يعنى دا يهودى ملحد چه کله دم کوي نو شيطان هغه ځانې پرېږدي. بيمار گنري چه دا کمال د يهودى د منتر دې. تاسوله پکار دي چه د نبوى ارشاد اتو مطابق دا وظائف لولئ.

[٢٤٣] نشره د شيطان هکاري

٢٤٣- (١٣٠) [١] وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [٢] «سُئِلَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنِ الشُّعْرَةِ فَقَالَ: [٣] «هُوَ مِنْ قَتْلِ الشَّيْطَانِ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجهه: [١] او حضرت جابر رضی الله عنہ وايي [٢] چې د رسول الله ﷺ نه د نشره باره گپ پوښتنه وشوه، نو وي فرمايل [٣] چې دا شيطاني کار دي. (ابوداود)،

حل الکلمات: ① الشعرة: يو سفلى علم دې چه پيريان وغيره پرې دفع کولې شی په قاموس کې دي چې نشره رقيه يعنى منتر دى، د دى په ذريعه به يې د مجنون او مريض علاج کولى، دا د زمانه جاهليت د عملياتو نه يو عمل دى، چې د بتانو او د شيطانانو په نومونو او د هغوى نه به په اعانت مشتمل وو.

تسهيلات:

قوله: النشرة

د نشرة په تعريف كېني. دوه اقوال: ① علامه طيبي رحمته الله ليكي چه نشره يو رقيه او منتردي دكوم په ذريعه چه دمجنون دجنون علاج كولې شي. اودې ته نشره په دې وجه وائي چه جنات دامرض دمجنون نه واخلې او اخواد يخوا نې خوروي

② دا يو قسم سفلى عمل دې چه د غيب عالم د پيريانو سايه د دفع كولو دپاره كولې شي.

قوله: هؤلين عمل الشيطان:

په حديث كېني د نشرة په مراد كېني دوه اقوال: ① په حديث كېني چه دكوم نشره ذكر دې داسې معلومېږي چه دې نه دجادو عمل مراد دې.

② ددې څخه د تعويذونواو منترو جنترو عمل هم مراد كيدې شي خو په دې صورت كېني به د تعويذونو اودم درها نه د جاهليت شر كيه تعويذونه مراد وي او غلط دم درها به مرادوي ځكه چه جائز تعويذونه جائز دي.

[۴۴۳] د درې څيزو نوباره كېني د نبي عليه السلام لاپرواهي

۴۴۳- [۳۱] (۱) وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: «مَا أَهْلِي مَا أَتَيْتُ [۲] إِنْ أَتَاكُمْ بَيْتُ زَيْنًا [۳] أَوْ تَعَلَّقْتُ غِيَمَةً [۴] أَوْ قُلْتُ الْفُحْرَيْنِ قَبْلَ نَفْسِي». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: ① او حضرت عبد الله ابن عمر رضي الله عنهما وايي چې ما د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه واوريدل ② چه زه د هر عمل نه لاپروايم، ③ كه زه ترياق (زهر مهره، د زهر اثر لري كولو دارو) او حكم، ④ يا په غاړه كې منكه (تميمه) واچوم، ⑤ يا د خپل زړه نه او په خپل قصد او ارادي سره شعر وليكم (يعني خپله اشعار جوړ كړم) ابوداود.

حل الفقان: ① زينا: زهر مهره، د زهر د اثر لري كولو دارو، ② تعلق: رازوړند كړم، ③ غيمه: دانو مرو او كنجكي ته وائي.

تسهيلات: قوله: وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ

د هېدالله مخه هرا د لته د كاتب په غلطني سره د مشكوة په نسخو كېني عبد الله بن عمر ليكلي شوي دي دا عبد الله بن عمرو بن العاص دې عبد الله بن عمر بن خطاب نه دې.

قوله: مَا أَهْلِي مَا أَتَيْتُ إِنْ أَتَاكُمْ بَيْتُ زَيْنًا الخ

د حديث پسې منظور، په هغه زمانه كېني به په ترياق كېني شراب يا دمار غوښه شاملولې شوه اوبيا به د زهر و علاج كيدلو كه چرې دا ناجائز څيزونه په ترياق كېني نه وي نو فې نفسه

(۱) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الطب / باب في النشرة (رقم - ۳۸۶۹) واحمد في المسند: ۱۶۷/۲

تریاق خود یوجائز مرکب نوم دې کوم چه ممنوع نه دې دغه شان که شرکيه غوثې نه وی صالح تعویذونه وی نو د امت دپاره هغه هم منع نه دی اوشعرخوصرف دنبی کریم دپاره منع وو.

د حدیث مفهوم: د حدیث مطلب دادې که چرته زه ددغه دریواړو خیزونوارتکاب اوکرم نویبازما هیڅ پرواه نشته دې چه زه دڅه جائز یا ناجائز ارتکاب اوکرم بیاخویه د هر یو نامشروع کار ارتکاب هم جائز شی که چرې ددغه ناجائزخیزونو ارتکاب زه اوکرم کله چه زه د دې ناجائز ارتکاب نه کوم نو ددغه دریواړو خیزونو به هم نه کوم

درې ناجائز کارونه: ① یوناجائزخود تریاق استعمال دې کله چه په دې کنبې دشرابو یا مار غوبنه شامل کړې شوی وی نودازمادپاره اوزمادامت دتولو دپاره حرام دی

② یا زه شرکيه غوثې اومرنی په غاړه کنبې زوپندکرم نودا شرکيه غوثې زمادپاره هم اوزماد تلو امت دپاره هم حرام دی.

③ یازه شعر اووایم دازمادپاره حرام دی البته زمادامت دپاره حرام نه دی ځکه چه شعر یوکلام دې. حسنه حسن وقبیه قبیح. لیکن دنبوت دشان سره دا منافی دی چه زه شعرونه وایم شاعر جوړشم اوشعر جوړکرم اودبل یوشعر نیم ونیل هغه منع نه دی.

[مهه] د داغ لیکولو اودم درها کولو حکم

مهه- ۱۳۲ (۱) وَعَنِ الْمُبَرِّقِ بْنِ شُعْبَةَ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ أَكْتَوَى [۱] أَوْ اسْتَرْقَى [۲] فَقَدْ بَرَّعَ مِنَ التَّوَكُّلِ» [۳]. رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَالتِّرْمِذِيُّ، وَابْنُ مَاجَةَ.

توجه: ① او حضرت مغیره ابن شعبه رضی الله عنه وایی چی رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل ② کوم سړي چې داغ ولگوي، ③ یا منترچف کړی، ④ نو هغه د توکل نه بري شو. احمد، ترمذی، ابن ماجه، حل الفات: ① اکتوی: داغ اولگوي، ② استرقی: دم درها کوی، ③ برع: ویزاره شو

تسهيلات:

قوله: أَوْ اسْتَرْقَى، فَقَدْ بَرَّعَ مِنَ التَّوَكُّلِ:

د دم درها په جواز او عدم جواز کنبې روایات:

د عدم جواز روایات: ① روایت مغیره بن شعبه رضی الله عنه ذکر دې په دې باب کنبې

② حدیث ابن مسعود رضی الله عنه اخرجه ابوداؤدوفیه ان الرقی والتائم والتولة شرك (الحدیث)

③ حدیث ابن عباس رضی الله عنه اخرجه الترمذی ۶۷/۲ هم الذین یکتون ولا یسترقون ولا یتطوون وعلی ربه یتوکلون (الحدیث)

(۱) اخرجه الترمذی فی السنن کتاب الطب عن رسول الله صلی الله علیه وسلم/باب ما جاء فی کراهية التعليق (رقم- ۲۰۵۵) وابن ماجه رقم الحدیث ۳۴۸۹/۱ احمد فی السند: ۲۴۹/۴

③ حدیث عمران بن حصین رضی اللہ عنہ أخرجه الطحاوی دا روایت حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما دا روایت پہ معنی دی

د جواز روایات: ① حدیث انس رضی اللہ عنہ پہ دی باب کنبی ذکر دی

② حدیث نبریده رضی اللہ عنہ أخرجه مسلم وابن ماجه لفظه لارقة الامن عين او حمة .

③ حدیث عمران بن حصین رضی اللہ عنہ أخرجه الترمذي فی الباب

④ حدیث جابر رضی اللہ عنہ أخرجه مسلم لفظه نبی رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الرقي لجاء آل عمرو بن حزم فقال يا رسول الله انه كانت عندنا رقية نرقى بها من العقب وانت نهيت عن الرقي فعرضوها عليه فقال ما اري بها بأسا من استطاع منكم أن يتفقوا على ما فعلت ففعله.

⑤ حدیث عائشة رضی اللہ عنہا أخرجه الشیخان قالت امر النبی صلى الله عليه وسلم أن يترقى من العين.

⑥ حدیث عائشة رضی اللہ عنہا أخرجه الشیخان قال رخص رسول الله صلى الله عليه وسلم الرقية من كل ذي حمة.

⑦ حدیث طلق بن علی رضی اللہ عنہ أخرجه الطحاوی قال كنت مع النبی صلى الله عليه وسلم فلدغنتی عقرب فجعل مسحها ويرقية

⑧ حدیث عمرو بن حزم رضی اللہ عنہ أخرجه ابن ماجه لفظه عرضت او عرضت النهشة من الحية على رسول الله صلى الله عليه وسلم فأمر بها.

⑨ حدیث ابی خزامة عن ابيه أخرجه الترمذي فی الباب لا ترد الرقي والدواء من قدر الله شيئا

⑩ حدیث ابی سعید الخدری رضی اللہ عنہ فی الباب الآتی.

⑪ حدیث اسماء بنت عمیس فی الباب الآتی بعده.

د مذکورہ روایاتو پہ مینخ کنبی تطبیق:

① د عدم جواز د روایاتو محمل هغه عجمی الفاظ دی د کوم معنی پہ معلومی نه وی خکه چه په هغی کنبی د کفر اندیبنسه ده اود جواز د روایاتو محمل هغه ادعیه دی کوم چه ماثور او منقول دی.

② عدم جواز د هغه خلقو په حق کنبی دی خوک چه رقیه مؤثر بالذات گنری. کما كانت الجاهلية تزعمه او روایات د جواز محمل هغه صورت دی چه دم درها صرف د اسبابو په درجه کنبی گنری لکه خنکه چه په طب کنبی دارو د علاج معالجه دپاره وی.

③ علامه توریشتی رحمته اللہ علیہ فرمائیلی دی چه اول عدم جواز وو بیامنسوخ شو اجازت اوشو. واستقر النبر على الاذن نودا تول روایتونو د جواز د آثار د سلفو نه هم مستفاده کیږی. دی نه علاوه د ابواب الدعوات د روایتونو اجازت معلومیږی.

④ حضرت گنگوھی رحمته اللہ علیہ فرمائی قد بدع من التوکل مطلب دادی چه بغیر د ضرورت نه داغونه لگول دم درها پوک وهلو باندی یقین کونکي د توکل د اعلی مقام او درمیانه مقام نه بری

او خلاص دې بلکه د دې ښکته درجه ورته هم حاصله نه ده. خو که په مجبورۍ کېنې نې داغ اولگولو يا په شرعي حدودو کېنې اوسيدلو سره دم درها او کره نو د توکل ښکته درجه ده ته حاصله ده. دا ځکه چه ده دا څيزونه د اسبابو په توگه اختيار کړل اودا نې مؤثر بالذات اونه گنرل.

[۴۵۷] د تعویذ باره کښې د عبدالله بن حکیم عقیده

۴۵۷- (۳۳) [١] وَ عَنْ عِيْسَى بْنِ حُمْزَةَ قَالَ: [٢] «دَعَلْتُ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَيْرٍ وَبِهِ حُمْزَةٌ [٣] فَقُلْتُ: أَلَا تُعَلِّقُ يَمِيمَةً [٤]؟» فَقَالَ: نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ ذَلِكَ، [٥] قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ تَعَلَّقَ شَيْئًا وَكَلَّ [إِلَيْهِ]، رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

ترجمه: [١] او حضرت عیسی ابن حمزه رضی الله عنه وایي [٢] چې یوه ورځ زه عبد الله بن عکیم رضی الله عنه ته ورغلم نو ومي لیدل چې د هغه بدن د سرفې په ناروغۍ کې مبتلا وو، [٣] ما ورته اوویل تاسو تعویذ ولي نه اچوئ، [٤] هغه اوویل چې زه د دې کار نه د الله تعالی پناه غواړم، [٥] ځکه چې رسول الله صلی الله علیه و آله فرمایلي دي کوم سړي چې څه شي زورندوی، یا یې تري، نو هغه شي ته حواله کول کیږي. (ابوداؤد)

حل الفات: ① حُمْزَةٌ: سور والې ② تَعَلَّقَ: رازرندوي، ③ وَكَلَّ: حواله کولې او سپارلې شی

تسهيلات:

قوله: وَبِهِ حُمْزَةٌ:

د حديث مفهوم: د هـ ضمير مرجع عبدالله دی او باء د الصاق دپاره ده، مطلب دا شو چه ددوی مخ او جسم د سرخی طرف ته مائل وو نو ما ورته اوئيل چه تاسو تعویذ ولي نه اچوئ نو دوی د الله تعالی نه پناه اوښتله چه دا د شرک يو قسم دې يا دوی د تعویذ اچولو نه د الله پناه راوغوښتله ځکه چه دوی په مقام د توکل او رضا باندی فائز وو او دوی تعویذ اچول د مرتبه توکل منافی او گنرل اگر چه د نورو دپاره جائز دی د حديث حاصل دا شو چه کوم خلق دا څيزونه مؤثر بالذات گنري نو دوی د الله تعالی د مدد او اعانت نه محروميږي او دوی ته شفاء نه حاصلیږي، ځکه چه د الله تعالی د مرضی نه علاوه هيڅ يو څيز نه فائده ورکوي او نه نقصان ورکوي نو دحديث مقصد د تفویض او توکل طرف ته راغب کول دی

نوت: د تعویذ باره کښې تفصيل وړاندې د حديث نمـ (۴۳۹۷)، په تسهيل کښې تير شوې دې هغې ته رجوع اوکړئ:

(١) اخرجه الترمذی فی السنن كتاب الطب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في كراهية التعليق (رقم- ۲۰۷۲) واحد في المسند: ۴/۳۱۰

[٣٥٤] دَمَ مَكُولٍ دَأْثَرُ ذَكَرٍ

٣٥٤- [٣٣] (١) وَعَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: "الْأَرْقِيَةُ إِلَّا مِنْ عَيْنٍ أَوْ حَمَةٍ." رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَالتِّرْمِذِيُّ، وَأَبُو دَاوُدَ.

ترجمہ: (١) او د حضرت عمران ابن حصین رضی اللہ عنہما نہ روایت دی چہ رسول اللہ ﷺ وفرمایا ٢ منتر یعنی د دم جف اثر [خو بس پہ نظر یا د زہر دار حیوان (لکھ د لہم وغیرہ) پہ چیچلو کھ ی (احمد، ترمذی، ابوداود)،

حل القات: ١ عین: بد نظر، ٢ حمۃ: د زہریلہ حیوان یعنی مار لہم تک تہ وانی

٣٥٨- [٣٤] (١) وَرَوَاهُ ابْنُ مَاجَةَ، عَنْ بَرِيدَةَ.

ترجمہ: (١) او ابن ماجہ رحمہ اللہ دا روایت د حضرت بریدہ رضی اللہ عنہا نہ نقل کړی دی

تسهيلات:

تولہ:- لا رقية إلا من عين أو حمة:

د دوو یسارو دپاره دم درها کول: یعنی دم درها ډیر فائده ورکونکې اوبهتر د دې دوو قسم بیمارانو دپاره دی.

١ څوک چه د نظره شوې وی ٢ څوک چه لہم چیچلې وی دې نہ علاوہ د نورو مرضونو سقمونو دپاره هم فائده ورکونکې دی دلته حصر مقصود نہ دې ځکه چه په نورو احادیثو کښې د نورو مرضونو دپاره دم درها کول راغلی دی.

دکنگوھی تحقیق: حضرت کنگوھی رضی اللہ عنہ فرمائی د دې معنی داده چه مناسب نہ دی چه سرې اضطراب رقیہ او کړی خو په دې دواړو مرضونو کښې یعنی په حالت د اضطراب یعنی بې قراری په دې دواړو مرضونو کښې دم درها کول او دې نہ علاوہ په نورو مرضونو کښې رقیہ کول بهتر دی خو ظاہر ده چه په نورو احادیثو کښې د نورو مرضونو نہ هم رقیہ کول راغلی دی نو د نورو مرضونو دپاره هم رقیہ جائز ده.

[٤٥٨] ددو غیزو لودپاره دم درها کول

٣٥٨- [٣٥] (١) وَعَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - "الْأَرْقِيَةُ إِلَّا مِنْ عَيْنٍ أَوْ حَمَةٍ أَوْ دَمٍ." رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

ترجمہ: (١) او حضرت انس رضی اللہ عنہ وایی چه رسول اللہ ﷺ وفرمایا ٢ منتر خو بس پہ نظر یا د

(١) أخرجه ابوداود في السنن رقم الحديث ٣٨٨٤ والترمذي في كتاب الطب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ما جاء في الرخصة في ذلك (رقم- ٢٠٥٧) واحد في السند: ٤٣٦/٤

(٢) أخرجه ابن ماجه في السنن كتاب الطب/باب ما رخص فيه من الرقي (رقم- ٣٥١٣)

(٣) أخرجه ابوداود في السنن كتاب الطب/باب ما جاء في الرقي (رقم- ٣٨٨٩)

زهرجن شي په چيچلو او په وينه اثر کوي (ابوداؤد)،

حل اللغات: ① ضم: دې نه مراد د پوزې وينه ده.

تسهيلات: نوب: د حديث دمفهوم وضاحت دې څخه وړاندې د حديث نمبر (٢٥٥٨) په تسهيل کښې تير شوي دي

[٢٥٧٠] د تيز نظر سره د تقدير بدليدو ويره

٣٥٧٠-٣٦١ (١) وَعَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: «يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ وَلَدَ جَعْفَرٍ تُسَمِّيهِ الْعَيْنُ ② أَفَأَسْتَقِي هُمُ؟ قَالَ: " نَعَمْ ③ فَإِنَّهُ لَوْ كَانَ شَيْءٌ سَابِقَ الْقَدَرِ لَسَبَقْتَهُ الْعَيْنُ » . رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَابْنُ مَاجَةَ.

قوله: ① او د بي بي اسماء بنت عميس رضي الله عنها نه روايت دي، چه هغی عرض وکړو ② چې يا رسول الله! عليه السلام د جعفر طيار عليه السلام اولاد (خوبصورت او خوب سيرته دي، په دي وجه هغوی ته نظر ډير زر لگی، ③ نو آيا زه د هغوی د پاره دم وکړم؟ حضور عليه السلام ورته وفرمايل چې هو، ④ که څه شي تقدير باندې سبقت وړي، نو هغه به نظر وو ايعني د نظر اثر يقيناً يو سخت ترين شي دي، نو د دې دفعيه د پاره دم کول جائز دي. احمد ترمذي ابن ماجه حل اللغات: ① تسمي: ډير زر لگی، ② العين: نظر، ③ أفأستقي: آيا دم اوکړم؟ ④ سابق القدر: د تقدير نه مخکښې کيدې شو.

تسهيلات:

قوله: إِنَّ وَلَدَ جَعْفَرٍ تُسَمِّيهِ الْعَيْنُ، أَفَأَسْتَقِي هُمُ؟

د حديث مفهوم: د حضرت جعفر عليه السلام اولاد ډير ښائسته وو په کومو چه به بد نظر ډير اثر کولو نو حضرت اسماء رضي الله عنها د حضور اکرم عليه السلام نه معلومه کړه چه په دوی باندې دم وغيره پوک وهلې شم که نه؟ نو حضور اکرم عليه السلام او فرمايل چه بد نظر خو ډير اثر کونکې دې د کوم چه ډير زر اثر کيږي د الله تعالی تقدير او قضا هميشه غالب وی که په دې باندې څه څيز غالب راتلو نو بد نظر داسې دې چه په هر څيز به غالب راتلو ولې د الله تعالی په تقدير باندې هيڅ څيز غالب نشي راتلې نو په دې وجه بد نظر په دې باندې غالب نشي راتلې

قوله: - تُسَمِّيهِ:

په ښه صفت ليدو سره **ه** **ن** **ل** **ر** **ل** **ک** **ي** **د** **ل**، د تاء په ضمه د راء په کسره او تاء په فتحه هم ضبط کړې شوې دي په معنی د تعجل یعنی د هغه ماشومانو د صوری حسن په کمال او د معنوی حسن په کمال باندې بد نظر په هغوی باندې زر اثر کوی

(١) أخرجه الترمذي في السنن كتاب الطب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء في الرقبة من العين (رقم - ٢٥٥٩) وابن ماجه في كتاب الطب / باب من استرقى من العين (رقم - ٣٥١٠)

د اهل سنت والجماعات عقیده:- اهل سنت والجماعة فرمائی چه په هر شی کښې د الله تعالى ذات مؤثر دې بغير د هغه د حکم نه هيڅ اثر نه کيږي خو د بد نظر اثر په حکم د الله تعالى ډير زر کيږي

د بد نظر تاثیر:- بعض علماؤ بيان فرمانيږي دي چه عائن (د چا چه نظر لگي) د نظر نه زهرژن اثر د معيون (خوک چه د نظره شي) بدن ته رسي او د دې په وجه معيون بيمار کيږي. د عائن دا نظر استعجابي کيږي. بعض وخت يونيکلي څيز ته په استعجابي نظر سره اوکتلي شي نو زر په هغې کښې نقص پيدا شي. يوسړي يوه ډيره ښکلي شيشه اوليدله او ونی ونيل چه څومره ښکلي ده د دې اوبه څومره صفا او مزيدارې دي نو زر په هغې کښې چاودې راغلو دغه شان د واصلينو کاملينو او عارفينو د نظر اثر ډيرو وختونو کښې کافر مؤمن جوړ کړي فاسق او فاجر صالح او نیک جوړ کړي. شپه ورځ د دې مشاهده کيږي

[٢٣٧] د نمله دم درها

٣٥٨- [٣٤] (١) وَعَنِ الشَّعَاءِ بِنْتِ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: «دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَأَنَا عِنْدَ حَفْصَةَ (٢) فَقَالَ: أَلَا تَعْلَمِينَ هَذِهِ وَرَقِيَّةُ الْأُمْلَةِ (٣) كَمَا عَلَّمْتِيهَا الْكِتَابَةُ (٤)» رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: [١] او بي بي شفاء بنت عبدالله رضي الله عنها وايي [٢] چې يوه ورځ زه دام المؤمنين بي بي حفصه رضي الله عنها سره ناسته وم، چې رسول الله صلى الله عليه وسلم تشریف راوړو، [٣] او زما په ليدو سره بي وفرمايل آيا ته حفصه رضي الله عنها ته د نمله (يعني د هغه تڪليفجنو دانو چې په ترڅ کښ راخيږي) منتر نه ښايي [٤] څرنگه چې تا هغې ته ليکل ښودلي دي. (ابوداؤد) **حل اللسان:** ① الْاُمْلَةُ: دانې پولۍ، (دا داسې خارښ کوي لکه چه مېږي پرې گرځي ځکه ورته نمله واني).

تسهيلات:

قوله: رَقِيَّةُ الْأُمْلَةِ

د حديث پس منقول: نمله هغه پولوته وائي چه دانسان په پوښتو باندې راوځي او ډير تڪليف وړکوي کوم سړي چه په دغه پولو کښې راگيرشي هغه ته داسې محسوسيږي لکه چه د هغه په بدن باندې مېړي گرځي کيدې شي چه هم په دې وجه دغه پولوته نمله (مېړي) ونيلى کيږي. حضرت شفاء به په مکه مکرمه کښې د دغه نمله د لرې کولو دپاره يو منتر لوستلو او دم درها به ئي کوله. کله چه حضرت شفاء اسلام قبول کړو او هجرت کولو سره مديني ته راغله نو خپل دامنتر ئي ښي کريم ته وړاندې کړو ښي کريم د دې اجازت ورکړو

قوله: أَلَا تَعْلَمِينَ هَذِهِ رُقِيَّةُ الْفُتُلَةِ كَمَا عَلَّمْتِهَا الْكِتَابَةَ:

حَفْصَةُ تَه د رقيه بنودلو تو رقيب، اوبيانى اوفرمانيل چه خنگه تاحفصه ته خط اوكتابت اوخودل دامتردي هغي ته ولي اونه خودلو؟
د نبى كريم اشاره دهغه منترطرف ته وه چه دغريونبخو به يوخوكللمات په وخت ددم درها ونيلى هغه كلمات دادى

العروس تتعلم وتختضب وتكتمل وكل شئ تفعل غير انما لاتعمى الرجل
يعنى ناوې به خپلنى اچوى نكريزي او رانجه به لگوى هرڅه به كوى ليكن دځاوند نافرمانى به نه كوى نبى كريم په خاص توگه دحضرت حفصه رضي الله عنها د پاره ددې منتر خودلو حكم خكه او كړو چه په دې كنبې لاتهصى الرجل الفاظ دى په دې كنبې په حضرت حفصه رضي الله عنها باندې تعريف دې چه هغي په واقعه د شرب عسل كنبې دنبي كريم راز بنكاهه كړې وو كومه چه نافرمانى وه او وفاداره بنځه دځاوند نافرمانى نه كوى

قوله: كَمَا عَلَّمْتِهَا الْكِتَابَةَ:

اشكال: خنگه چه تاحفصه ته خط خودلې وو په يو حديث كنبې دى لاطلعوهن الكتابة بنخوته خط مه بنيانى په دې دواړو احاديثو كنبې تعارض دې؟

داشكال دري جواونه: ① په شروع كنبې اجازت وو روستو د بنخود پاره د فساد زمان په وجه ممانعت راغلو لكه خنگه چه په شروع كنبې جعات ته تلل او د جمع دمونځ اجازت وو مگر اوس نشته دې

② دخط اوكتابت ممانعت روستو راغلي دې داقصه مخكيني ده لهذا دخط خودلو حكم منسوخ شوې دې

③ په خط اوكتابت كنبې ازواج مطهرات ته په خاص توگه اجازت وو باقى دعامو بنخو دپاره ممانعت وو

[٢٥٣] د نظر لىكيدو يوه واقعه

٣٥٣- (٣٨) (١) وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلٍ بْنِ حُنَيْفٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «رَأَى عَامِرُ بْنُ رَبِيعَةَ سَهْلَ بْنَ حُنَيْفٍ يَغْتَبِلُ، فَقَالَ: وَاللَّهِ مَا رَأَيْتُ كَالْيَوْمِ [٢] وَلَا جِلْدَ مُعْبَأٍ [٣]. قَالَ: فَلَبِطَ سَهْلٌ [٤] فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَقِيلَ لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ [٥] هَلْ لَكَ فِي سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ؟ وَاللَّهِ مَا يَزِفُّ رَأْسَهُ [٦]. قَالَ: "هَلْ تَتَّبِعُونَ لَهُ أَحَدًا"».

توجه: ① او حضرت ابو امامه ابن سهل ابن حنيف وايي. ② چه يوه ورځ عامر ابن ربيعه رضي الله عنه د ساهل ابن حنيف رضي الله عنه په لمبيدو وليدو، نو هغه اوويل ③ قسم په خداي د

(١) اخرجه مالك في الموطا كتاب العين/باب الرضوء من العين (رقم ٢٠٠) وابن ماجه في كتاب الطب/باب من استرقى من العين (رقم ٣٥١١)

سهل د بدن او د هغه د رنگ او ډول به څه وايي، ما خو د نن ورځ په شان «داسي خوبصورته بدن هيڅ کله» نه دي ليدلي، [۲] او د پرده نشيني ښځي «خوبصورته ښځي» چمپه هم «د سهل» په شان نازکه او خوش رنگه، مي نه ده ليدلي، [۳] ابوامامه «عليه السلام» وايي چه د عامر «عليه السلام» دا ونييل وو چې داسي محسوسه شوه لکه چې سهل «عليه السلام» وغورځول شو، ايښی هغه ته د عامر «عليه السلام» داسې بد نظر ولگيدلو، چې بيهوشه کيدو سره وغورځيدو، [۴] هغه پورته کولو سره د رسول الله «عليه السلام» په خدمت کې راوستل شو، او عرض وشو چې يا رسول الله! [۵] [۶] تاسو د سهل «عليه السلام» د علاج د پاره څه تجويز کوئ؟ قسم په خداي دي خو د سر پورته کولو هم قدرت نه لري، [۷] حضور «عليه السلام» د سهل «عليه السلام» حالت ليدو سره وفرمايل چې آيا د چا بڼه کې ستاسو خيال دي، چې هغه د نظره کړي دي؟

حل اللغات: ① جلد: خرمن، ② مخه: په پرده کېښې ناسته جينۍ، ③ فليط: پرمخې راپرېوتلو، ④ تېبون: تاسو تهمت لکوي، گمان کوي.

① فَقَالُوا: تَنَهَّمُ عَامِرُ بْنُ رَبِيعَةَ. ② قَالَ: قَدْ عَا رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَامِرًا ③ فَتَقَلَّظَ عَلَيْهِ، وَقَالَ: ④ «عَلَامَ يَقْتُلُ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ؟» ⑤ أَلَا بَرَكْتُ؟ أَغْتَبِلُ لَهُ؟ ⑥ فَقَسَلُ لَهُ عَامِرٌ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ وَمِرْقَبَيْهِ ⑦ وَدُكَّتَيْهِ وَأَطْرَافَ رِجْلَيْهِ وَدَاخِلَةَ إِزَارِهِ فِي قَدْرٍ، ⑧ ثُمَّ صَبَّ عَلَيْهِ ⑨ قَرَارَةً مَعَ النَّاسِ لَيْسَ بِهِ بَأْسٌ. رَوَاهُ فِي تَمْرِ السَّنَةِ

توجه: ① خلقو عرض وکړو چې هو، د عامر ابن ربيعه «عليه السلام» بڼه کې زمونږ گمان دي چې هغه د نظره کړي دي، ② راوي وايي چه په دي اوریدو سره رسول الله «عليه السلام» عامر «عليه السلام» راوغوښتو، ③ سخته زورنه يې ورکړله، او ورته وي فرمايل چې په تاسو کې څوک ولي د خپل ورور په وژلو پسې لگي، ④ تا سهل «عليه السلام» ته د برکت دعا ولي ونه کړه ايښی که ستا په نظر کې د سهل «عليه السلام» بدن او رنگ وغيره ښه ښکاره شوي وو، نو تا دا الفاظ ولي ونه ويل؟ بَارَكَ اللَّهُ عَلَيْكَ چې په هغه ستا د نظر اثر نه کيدو، بيا حضور «عليه السلام» عامر «عليه السلام» ته حکم ورکړو چې! ته د سهل «عليه السلام» د پاره خپل اعضا، وينځه، او هغه اوبه په هغه واچوه، [۵] نو عامر «عليه السلام» په يو لوبښي کې خپل مخ، لاس، څنگلي، [۶] گوندی، د دواړو پښو اطراف او لاندی د نامه بدن (يعني ستر)، او اړخونه وينځل، [۷] او بيا هغه اوبه (چې عامر «عليه السلام» ورباندی ټول اعضا وينځلي وو) په سهل «عليه السلام» واچولی شو (د دي اثر دا شو چې) [۸] سهل «عليه السلام» سمدستي ښه شو، اوبه اودريدو سره دخلقو سره داسې روان شو گویا چې په هغه هډو څه شوي نه وو (شرح السنه).

حل اللغات: ⑤ تَقَلَّظَ: نو غصه شو ورته، اونې رتلو، ⑥ بَرَكْتُ: چه د برکت دعا دې کړې وې. بَارَكَ اللَّهُ عَلَيْكَ به دې ونيلې وو ⑦ وَدَاخِلَةَ إِزَارِهِ: او لنگ کېښې دننه ځانې. ⑧ قَدْرٍ: غټه پيالي، کاسه، ⑨ صَبَّ: واړولې شوې.

① رَوَاهُ مَالِكٌ. وَفِي رِوَايَةٍ قَالَ: ② «إِنَّ الْعَيْنَ حَقٌّ» ③ تَوَّأَلَهُ، فَتَوَّأَلَهُ.

توجه: ١] او امام مالک هم دا روایت نقل کړې دې او د امام مالک رحمۃ اللہ علیہ په یو روایت کې دا منقول دي چې حضور ﷺ (د نظره کونکى ته، وفرمایيل ٢] چې بد نظر حق دي، ٣] ته د نظر وهلي د پاره اودس وکړه، نو هغه د نظر وهلي د پاره اودس وکړو

تسهيلات: قوله: قوله: وَلَا يَلْدُنْ خُبْرًا

د مذکورہ جملې مفهوم: يعنى عامر د سهل متعلق اوونيل چه دده خرمن خوداسې نرمه نازکه او بنانسته ده چه ترننه پورې مې داسې بنانسته خيزنه دې ليدلې بلکه په پرده کښې د ناستي جيننى خرمن هم داسې ښکلې نه ده ليدلې

قوله: فَلَبِطَ

د فلبط په معنى کښې دوه احتمالات: ١] ملاعلى قارى رحمۃ اللہ علیہ داصيغه د ضرب او نصر نه مجهول صيغه گرځولې ده لکه چه داسې محسوس شوه چه سهل پرمخې په زمکه راغورزولې شوې وى

٢] علامه طبى رحمۃ اللہ علیہ داصيغه د باب تفعليل نه دمعروف صيغه اخستې ده اوسهل ددې فاعل دې لبط پرمخې په زمکه راپريوتو په معنى کښې دې [الكاشف: ١٨/٣٣٢]

قوله: اغْتِيلَ لَهُ

د ناظر په ذريعه د منظور علاج: يعنى اوس د خپلو اندامونو د وينخلو اوبه ده له ورکړه علماؤ ليکلى دى چه عاين اوناظر دې غرغړې او اودس اوکړى خپې او د زنگونونو اوانامه لاندې علاقه دې اووينځى او په يولويښى کښې دې اوبه راجمع کړى اوبيا دې د نظره شوى سړې د شا د طرف نه په هغه باندې راواچوى دادشريت حکم دې جائز او نافع دې د چا په پوهه کښې راځى که نه راځى په دې کښې خپل عقل ته دخل ورکول بې فاندې دى.

حکومت وخت دپاره د ناظر په کور کښې بنډول: قاضى عياض مالکى رحمۃ اللہ علیہ ليکلى کوم سړې چه د نظره کولو کښې مشهور وى نو د هغه نه خان ساتل پکار دى او د هغه مخې ته نه راتلل او احتياط کول لازم دې او په حاکم باندې لازم دى چه داسې سړې دې دخلغو سره يوځان کيدو نه منع کړى اودې پابند جوړ کړى چه صرف کور کښې دې اوسيدى بهر د وتلو کوشش دې نه کوى. که غريب وى نو د هغه د خوراک خښاک انتظام دې دبیت المال نه اوکړى مگر ده له دې دبهر راتلو اجازت نه ورکوى

په ناظر باندې د منظور دپاره د غسل کولو وجوب: علامه مازى رحمۃ اللہ علیہ فرمانى چه د ناظر غسل کول او اوبه منظور اليه ته ورکول په هغه باندې واجب دى لهذا که هغه ددې نه انکار کوى نو هغه به مجبور کولې شى بلکه قيد کولې به شى يومې کيږى بل وړته د اندامونو د وينخلو اوبه ته ورکوى دا کوم انصاف دې؟

[٢٥٣] د بد نظر خغه پناه غوښتل

٣٥١٣- [٣٩] (١) وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [٢] «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَتَعَوَّدُ مِنَ الْجَانِّ وَعَيْنِ الْإِنْسَانِ، [٣] حَتَّى تَزَلَّكَ الْمُعَوَّذَاتُ، [٤] فَلَمَّا تَزَلَّتْ أَحَدُ يَدَيْهِمَا وَتَرَكَ مَا بَيَاوَهُمَا». رَوَاهُ الْبَرْمَازِيُّ، وَابْنُ مَاجَةَ [٥] وَقَالَ الْبَرْمَازِيُّ: هَذَا أَحَدُ حَدِيثِ حَسَنٍ غَرِيبٍ.

توجهه: [١] او حضرت ابو سعيد خدری رضی اللہ عنہ وایي [٢] چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم به د جناتو او انسانانو د بد نظر نه پناه غوښتله، [٣] تر دې چې معوذتان ایمنی سورة قل أعوذ برب الفلق او سورة قل أعوذ برب الناس نازل شو، [٤] نو حضور صلی اللہ علیہ وسلم به د دې دواړو په ذریعه دعا غوښتله، او د دې نه علاوه د نورو څیزونو سره پناه غوښتل یې پریځودل (ترمذي ابن ماجه، [٥] او ترمذي مؤلفه ویلي دي چې دا حدیث حسن غریب دي

حل الفات: ① يتعوذ: پناه به ټي غوښتله، ② الجان: د جناتو نه، ③ عين: بد نظر.

تسهيلات:

قوله: يتعوذ:

د حفاظت دپاره د معوذتينو لوستل: د حدیث الباب حاصل دا دي چه نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم به د نظر بد ختمولو دپاره د معوذتين د نزول نه مخکې مختلف دعاگانې ونيلى. کله چه د معوذتين نزول وشو نو بيا نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم د نورې دعاگانې ډيرې ونييل ترک کړل او زيات به يي معوذتين سره د نظر بد علاج کولو.

[٢٥٥] د مغربون ذکر

٣٥١٥- [٥٠] (١) وَعَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: [٢] «قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "هَلْ رَأَيْتُمْ فِيكُمْ الْمَغْرِبُونَ؟" [٣] قُلْتُ: "وَمَا الْمَغْرِبُونَ؟" قَالَ: "الَّذِينَ يَشْتَرِكُ فِيهِمُ الْجَنُّ".» رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ [٤] وَذَكَرَ حَدِيثُ ابْنِ عَبَّاسٍ: "خَبَرُوا مَا تَدَّوْا بِهِمْ" فِي "بَابِ التَّرْجُلِ".

توجهه: [١] او بي بي عائشه رضی اللہ عنہا فرمايي [٢] چې يوه ورځ رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم ماته وفرمايل په تاسو کې دننه (يعني په انسانانو کې) مغربون ښکاره شوي دي، [٣] ما عرض وکړو چې مغربون څوک دي؟ حضور صلی اللہ علیہ وسلم وفرمايل مغربون هغه خلق دي چې د هغوی سره جنات (يعني شياطين، شريکيږي) (ابوداؤد، [٤] او د حضرت ابن عباس روايت خبر ما تداؤتتم الغربه باب الترجل کې نقل شوي دي.

(١) اخرجه الترمذي في السنن كتاب الطب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم ما جاء في الرقية بالمعوذتين (رقم- ٢٠٥٨) والنسائي في كتاب الاستعاذه/باب الاستعاذه من عين الجن (رقم- ٥٤٩٤) وابن ماجه في كتاب الطب/باب من استرق من العين (رقم- ٣٥١١)

(٢) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الأدب/باب في الصبي يولد فيؤذن في أذنه (رقم- ٥١٠٧)

هل اللغات: ① نهر: بنکاره شوی دی، ② الْمُغْرَبُونَ: ای الَّذِينَ يَشْتَرِكُ فِيهِمُ الْجِنُّ: یعنی چاسره چه شیطان شریکبری زناکار انسانان یا بدکاره جنات مراد دی

تسهيلات:

قوله: هَلْ رُبِّيَ فِيكُمْ الْمُغْرَبُونَ؟

د استفهام نوعیت: یعنی آیا په انسانانو کښې مغربون بنکاری؟ دلته استفهام د تنبيه او استیقاظ دپاره دې او هل په معنی د قددي المغربون د باب تفعیل نه د اسم فاعل صیغه ده د لرې کولو او لرې کیدو په معنی کښې راځي

قوله: قُلْتُ: وَمَا الْمُغْرَبُونَ؟

د عائشي رضي الله عنها استفسار: ددې مفهوم په تعین کښې چونکه اشتباه وه په دې وجه حضرت عائشه رضی الله تعالی عنہا پوښتنه او کړه و ما المغربون یعنی داخل خلق څوک دی ددوی حقیقت څه دې دکوم جنس او کومې طبقې سره ددوی تعلق دې؟

قوله: الَّذِينَ يَشْتَرِكُ فِيهِمُ الْجِنُّ

د مغربون پيژندگلو: نبی کریم په جواب کښې او فرمانیل چه مغربون هغه طبقه او خلق دی چاسره چه د جناتو اشتراک عمل دي.

د اشتراک عمل په مفهوم کښې غلووال: ① د مغربون نه مراد زناکار سړی اوزناکارې ښځې دی چه د زنا په ذریعه حسب اونسب غیبولوسره خرابوی بل بعیدنسب خپل نسب کښې شاملوی یا خپل قریب نسب د بل بعیدنسب کښې شاملوی اودا ټول کار د شیطان په اشتراک عمل سره کیږي په زنا باندې تیارول د شیطان عمل او دهغه کار دې لکه اسورة النور: (۴۱) (يَا مُرْهُم بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ) لیکن الله تعالی فرماني (وَلَا تَقْرَبُوا الزَّوْجَ اِنَّهٗ كَانَ فَاَحْسَنَ مَا وَسَّاءَ سَبِيْلًا) (سورة بنی اسرائیل: ۳۲)

② د مغربو ترجمه لرې کیدل او لریوالي دې اوددې لفظ یومفهوم او مطلب دادې چه مغربون هغه خلق دی چه د جماع په وخت دالله تعالی ذکر نه لرې وی یعنی د جماع شروع کولونه اول بسم الله نه وائی اودا دعانه کوی اللهم جننا الشيطان وجنب الشيطان ما رزقنا کله چه دا خلق خپل خان دالله تعالی ذکر نه اوددې دعانه لرې ساتی نوشيطان رانیزدې کیږي او د جماع کونکی سړی ذکر سره خپل ذکر راغواړي او په جماع کښې دې سړی سره شریک شی ددې په نتیجه کښې چه کوم اولاد پیدا کیږي هغه ذخیر اونیکنی نه لرې وی اود شیطان په هغه باندې قابو راځي کوم ته چه بعضي توق مار خلق وائی داهلک بي بسم الله پیدا شوې دي

شارحین حضرات لیکي چه نن صبادنوی نسل د ورانیدو یوه لویه ذریعه هم دا کوتاهی ده.

قرآن عظیم کنبی (وَسَاءَ كُفْرُهُ فِي الْأُمُورِ وَالْأَوْلَادِ) اسودہ بنی اسرائیل: ١٢٤ آیت کنبی ہم دی حقیقت طرف تہ اشارہ کرے شوے ده

⑤ مغربون اوددی دأشترک عمل بل مفهوم دادی چه په انسانانوکنبی دکاهنانواو نجومیانوهغه طبقه ده دچاچه بعضی شیطانانوسره نیغ په نیغه تعلقات وی چنانچه شیطانان دآسمان نه خبر راوړی دوی ته نی ورکوی اودا جوگیان خلق دا په عامو انسانانو کنبی خوروی اودروغ وغیره ورسره ملاؤکړی خپل کاروبار روښانه کوی اوچلوی نی رومبی مفهوم ډیرواضح دی

⑥ مغربون اوددی سره دأشترک عمل بل مفهوم دادی چه دی نه مراد د جناتو هغه سړی دی د چاچه د انسانانو ښخوسره ناجائزتعلقات قائم وی او هغوی دی ښخوسره زن کوی اود هغې په نتیجه کنبی دهغوی اولاد پیدا کړی دغه شان جنات انسان نوسره شریک شو انسان چه کله دخپل دین نه لرې شی نو جن په هغه باندې سور شی خکه چه دحفظت هغه باړختم شی اودحفاظت قلعه ماته شی

الفصل الثالث

[٢٥٣] په انسانی بدن کنبی د معدي اهمیت

٢٥٣-٥١١ [١] عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الْبُعْدَةُ حَوْضُ الْبَدَنِ، وَالْعُرْوُقُ إِلَيْهَا وَارِدَةٌ، فَإِذَا صَحَّتِ الْبُعْدَةُ [٢] صَدَرَتِ الْعُرْوُقُ بِالصِّحَّةِ [٣] وَإِذَا قَدَرَتِ الْبُعْدَةُ [٤] صَدَرَتِ الْعُرْوُقُ بِالسَّقَمِ" رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ.

توجه: ① حضرت ابوهريره رضي الله عنه وایي چی رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم وفرمایلی ② د سړي معده د بدن حوض دی. ③ او د نس اخیته، رگونه اچي د بدن د اعضاؤ سره وابسته دي، د معدي طرف ته اد اوبو څکونکي په شان راځي ④ هر کله چې معده درسته وي، ⑤ نو دا رگونه د معدي نه د صحت بخش رطوباتو سره اد بدن د اعضاؤ طرف ته اچي په هغې سره بدن ته صحت او طاقت حاصلیږي ⑥ او هر کله چې معده خرابه شي، ⑦ نو دا رگونه د فاسدو رطوباتو سره اد اعضاؤ طرف ته ځي اچي په هغې سره بدن ته ناروغۍ او ضعف لاحق کيږي حل الفات: ① البعْدَةُ: معده. ② حَوْضٌ: تالاب، کنده. ③ الْعُرْوُقُ: رگونه. ④ صَدَرَتْ: ځی روان شی (شروع کړی).

تسهيلات:

قوله: الْبُعْدَةُ حَوْضُ الْبَدَنِ

د معدي د حوض سره تشبيه: يعنی د انسان د بدن او دده د معدي په مينځ کنبی چه کوم

نسبت اور شته او تعلق دې هغه هم هغه نسبت دې کوم چه داوبواو د حوض اوډ ونې او د فصل په مینځ کښې وی نوڅنگه چه داوبواو تالاب په غاړه ولاړه ونه دخپلو جرړو په ذریعه داوبونه دخپلې بقا دپاره حیاتیاتی رطوبات حاصلوی دغه شان انسانی بدن دمختلف رگونوپه ذریعه دخپلې معدې نه دصحت او طاقت رطوبات حاصلوی نوکه په حوض کښې اوبه صفا اوډ صحت دپاره برابر وی بیا هغه د ونې د تازگنی سبب جوړیږی اوکه اوبه ترخې او دصحت دپاره مضروی نوهغه د ونې د اوچیدو او د تباهنی سبب جوړیږی داخوددې حدیث مفهوم اومطلب دې وړاندې دنظام هضم متعلق څه لیکل غواړم دې دپاره چه پوره وضاحت اوشی

[۲۵۷۷] دلرم چیچلي علاج

۳۵۷۷- (۵۲) (۱) وَعَنْ عَلِيٍّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «يُنَبِّئُنَا رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - ذَاتَ لَيْلَةٍ يُصَلِّي، فَوْضَعُ يَدَيْهِ عَلَى الْأَرْضِ (۳) فَلَدَغَتْهُ عَقْرَبٌ (۴) فَنَاقَا وَهَذَا رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يُنْقِلُهُ فَنَقَلَهَا. فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ: (۵) "لَعَنَ اللَّهُ الْعَقْرَبَ، مَا تَدْرُ مُصَلِّيًا وَلَا غَيْرَهُ" (۶) أَوْ نَبِيًّا وَلَا غَيْرَهُ" (۷) ثُمَّ دَعَا جَمِيلًا وَمَاءً، فَجَعَلَهُ فِي إِنَاءٍ (۸) جَعَلَ يَصُبُّهُ عَلَى أَصْبُعِهِ حَيْثُ لَدَغَتْهُ (۹) وَتَمَسَّحَهَا وَيَعُوذُ بِهَا بِالْعَمُودِ ثَلَاثِينَ». رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي "شُعَبِ الْإِيمَانِ"

توجه: ۱) او حضرت علي عليه السلام فرمایي ۲) چې یو ځل د شپې رسول الله صلی الله علیه و آله د مانځه کولو په وخت کې خپل لاس په زمکه ایښي وو، ۳) چې د لاس پر گوته لرم وچیچلو، ۴) حضور صلی الله علیه و آله د خپل پېزار (خپلۍ) په ذریعه هغه لرم مړ کړو، او کوم وخت چې د مانځه نه فارغه شونو وي فرمایلي ۵) په لرم دي د الله عزوجل لعنت وي، نه مونځ گذار پریرې نه غیر مونځ گذار، ۶) یا دا یې وفرمایلي چې نه نبي پریرې نه غیر نبي، ۷) د دې نه پس حضور صلی الله علیه و آله مالګه او اوبه را وغوښتلې. دواړه یې په یو لوښي کې حل کړل، ۸) بیا حضور صلی الله علیه و آله هغه شې اچې په لوښي کې وو یعنی اوبه او مالګه، د گوټي په هغه حصه اچول چېرته چې لرم چیچلي وول ۹) او گوته به یې مړله، او قل أعوذ برب الفلق او قل أعوذ برب الناس یې ورباندې ویل، ۱۰) دا دواړه روابتونه بیهقي رحمته الله علیه په شعب الایمان کې نقل کړي دي ا

حل اللتان: ۱) فَلَدَغَتْهُ: نو اونې چیچلو، ۲) عَقْرَبٌ: لرم، ۳) فَنَاقَا: نو اونې وهله ۴) يُنْقِلُهُ: په خپل پېزار سره.

تسهيلات:

فوله: مَا تَدْرُ مُصَلِّيًا وَلَا غَيْرَهُ:

د مذکورہ جملې په مفهوم کښې دوه اقوال، ۱) لرم اذیت او تکلیف ورکولو نه نه منع کیږی

به حالت د مونغ کنبې که نبی وی او که ولی وی
 ⑦ دا لرم تک ورکولو نه پریږدي که د مونغ په حالت کنبې وی او که د مونغ نه غیر حالت کنبې وی دا جمله د لعنت د مستحق کیدو علت دې ابن ماجه کنبې یو روایت د حضرت عائشه رضي الله عنها په حوالی سره نقل دې "لن الله العر ب ما تدم المصلی و غیر المصلی اقلوا هافر المصلی و غیر المصلی" لرم باندې دې د الله تعالی لعنت وی چه دا مونغ کونکې او غیر مونغ کونکې بغیر د تک ورکولو نه نه پریږدي لهذا تاسو لرم لره په حل یا حرم کنبې چرته هم او گورني نو قتل نې کړی

[۴۶۸] د نبی کریم ﷺ د وینسته مبارک برکت

۳۵۹۸- (۵۳) [۱] وَعَنْ عُمَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَوْهَبٍ، قَالَ: [۲] أُرْسِلَنِي أَهْلِي إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ بِقَدِيرٍ مِنْ مَاءٍ، [۳] وَكَانَ إِذَا أَصَابَ الْإِنْسَانَ عَيْنٌ [۴] أَوْ شَيْءٌ بَعَثَ إِلَيْهَا بِخُبْرَةٍ [۵] فَأُخْرِجَتْ مِنْ شَعْرِ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - [۶] وَكَانَتْ تَمْسِكُهُ فِي جُلْجُلٍ مِنْ فِصَّةٍ [۷] فَخَضَعَتْهُ لَهُ، فَتَرَبَّ مِنْهُ [۸]، قَالَ: [۹] قَاتَلْتُ فِي الْجُلْجُلِ [۱۰] فَرَأَيْتُ شَعْرَاتٍ خَمْرَاءَ، رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

توجه: ① او حضرت عثمان ابن عبد الله ابن موهب وايي ② چې يوه ورځ زما کور والو زده او يو يوه پياله را کولو سره أم المؤمنين بي بي ام سلمه ؓ ته وليږل، معمول دا وو چې کله به چاته بد نظر ولگيدو، ③ يا به څه ناروغي وه، نو بي بي ام سلمه ؓ ته به بي بي يوه پياله ليږله، ④ ام سلمه ؓ به د حضور ﷺ وینسته مبارک راوڅکولو ⑤ چې د سپينو په يو لوني کې به بي ايښی وو، ⑥ او هغه وینسته مبارک به بي په اوبو کې اچولو سره حرکت ورکولو، او بيا په مريض به بي هغه اوبه څکلي اچي د هغې د برکته به ورته الله ﷻ شفا ورکوله ⑦ راوي وايي چې ما د سپينو زرو په هغه لوبني کې وکتل، ⑧ نو ماته د حضور ﷺ څو سره وینستان په نظر را غلل. (بخاري)

حل الفات: ① بِخُبْرَةٍ: د اوبو تپ، ② جُلْجُلٍ: جرس، تلې (دلته ترې د تلې په شان ډېې مراد دي، ③ فَخَضَعَتْهُ: نو خوزولو به نې،

تسهيلات:

قوله: وَكَانَ إِذَا أَصَابَ الْإِنْسَانَ عَيْنٌ أَوْ شَيْءٌ بَعَثَ إِلَيْهَا بِخُبْرَةٍ:

د نبی علیه السلام په وینستانو شفا حاصلول: یعنی هغه وخت معمول دا وو چه څوک به بيمارشونو هغه به خپل لوبني ام سلمه ؓ کره ليږلو او حضرت ام سلمه ؓ سره د رسول الله ﷺ وینسته مبارک دچاندنی په يوه نلنی کنبې پراته وو حضرت ام سلمه ؓ به د هغه وینستونه يو يا زيات وینسته راويستل د هغه کس د پيالنې په اوبو کنبې به نې خوزول دي

دَپَارَه چَه دَ وَبِستو مبارکو برکت په اوبو کښې راشی هغه سړی به د خپلې پیالنی دغه مبارک اوبه اختسې اوتلو به اوبه خپل بیمار باندې به نې د شفاء په غرض سره ځکلې
قوله: وَكَانَتْ تُشِکِّهُ فِی جُلْجُلٍ مِّنْ فِضَّةٍ.

ه جُلْجُل هغه مرواه: یعنی دغه وېسته حضرت ام سلمه رضی الله عنها د چاندنی په یوډی اونلکه کښې محفوظ ساتلې وو جُلْجُل سره ددې چَه جرس اوتلنی ته وائی لیکن دلته د تلنی په شان ډیې مراد دې چَه د چاندنی نه جوړوو اوددې مقصد دپاره د چاندنی استعمال جائز وو لکه څنګه چَه کېږي ته رېښم وراغوستلې شی اوسره زر پرې لګولې شی
قوله: فَتُخَضَّضَةُ.

په ضمیر کښې دوه احتمالات: ① ملاعلی قاری رحمته الله علیه دلته دا ضمیر د جُلْجُل طرف ته راجع کړې دې هغه فرمانی "ای حرکت الجُلْجُل فی الماء" ډیې به نې په اوبو کښې کیخودلو سره خوزولو شیخ عبدالحق رحمته الله علیه په أشعة اللمعات کښې صراحت سره لیکلی دی چَه حضرت ام سلمه رضی الله عنها به وېسته مبارک د هغه سړی د اوبو په لوبنی کښې اچولو او حرکت به نې ورکولو دې دپاره چَه په هغې کښې برکت راشی

② مضمضته په شان لفظاً او معنی دې. یعنی حضرت ام سلمه رضی الله عنها به د نبي کریم وېسته د هغه سړی د لوبنی په اوبو کښې خوزولو دې دپاره چَه په اوبو کښې برکت راشی دامطلب زیات واضح دې ځکه چَه دې نه مخکښې حدیث کښې تصریح موجود ده چَه ام سلمه رضی الله عنها به وېسته راوستل چَه د چاندنی په ډیې کښې نې کیخودې وو.

[۴۸۸] د پوڅکی (خړپرې) خواص

۴۸۸- [۵۳] (۱) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - [١] «أَنَّ نَاسًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالُوا لِرَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - [٢] الْكَلَاءُ جَدْرِي الْأَرْضِ؟ [٣] فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - "الْكَلَاءُ مِنَ النَّارِ" [٤] وَمَا هَذَا جَفَاءً لِلْعَيْنِ [٥] وَالْعَجْوَةُ مِنَ الْجَنَّةِ [٦] وَهِيَ شِفَاءٌ مِنَ السُّمِّ".

توجه: ① او د حضرت ابوهریره رضی الله عنه نه روایت دي چې د رسول الله صلی الله علیه و آله په صحابه و رضی الله عنهم کې څو حضراتو عرض وکړو چې یا رسول الله صلی الله علیه و آله ② پوڅکی (خړپرې) د زمکې چیچک دي؟ ③ رسول الله صلی الله علیه و آله وفرمایل چې نه، بلکې پوڅکی (خړپرې) د من د قسم نه دي، ④ او د دې اوبه د سترګو د پاره شفاء ده، ⑤ او عجوه (جې) د کجورو د ټولو نه نفیس او ښه قسم دي، د جنت خرما ده، ⑥ او په دې کې د زهر و نه د شفاء خاصیت دي،

حل الثلث: ① الْكَلَاءُ: پوڅکی، خړپرې، کهنمبی، ⑦ جَدْرِي: دانې، پولی، ⑧ الثَّن: مرزان، ⑨ الْعَجْوَةُ: د مدینې اعلی ښه کجورې، ⑩ السُّم: زهر،

١٧ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: فَأَعْدَتُ ثَلَاثَةَ أَكْمُو أَوْ غَسَاءٍ أَوْ سَبْعًا ١٨ فَنَعَصَرْتُهُنَّ، وَجَعَلْتُ مَاءَهُنَّ فِي قَارُورَةٍ ١٩ وَكُحِلْتُ بِهِ جَارِيَةً لِي غَسَاءً، فَبَرَأَتْ. ٢٠ زَوَّاهُ الْبَزْمِيَّ، وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ.

ترجمہ: ١٧ حضرت ابو ہریرہ رضی اللہ عنہ وایي چہ د حضور صلی اللہ علیہ وسلم دا ارشاد اوریدو سرہ مادري یا پنخہ یا اووہ پوڅکی اڅریري واخستل، ١٨ هغه مي نجور کړل (يعني ټکولو سرہ د هغه عرق مي وويستل، او د هغې د عرق نه مي يوه شيشه ډکه کړله، ١٩ بيا ما هغه اوبه خپلي يوي وينځې (چي سترگي يي بريښيدلي يعني شب کوري، په سترگو کې واچولي، نو هغه ښه شوه، ٢٠ دا روايت ترمذي رحمته الله عليه نقل کړي دي او ويلي يي دي چې دا حديث حسن دي
حل اللغات: ١٧ نَعَصَرْتُهُنَّ: نو نجورې مې کړل، ١٨ قَارُورَةٌ: شيشه، ١٩ غَسَاءٌ: شب کورې، چہ د شبې نې نظر نه لگي، يا سترگې نې بريښي

تسهيلات:

نوټ: ددې حديث د مختلفو الفاظو وضاحت د حديث نمبر (٤١٨٤)، په تسهيل کښي تير شوي دي

[٣٤٠] د شاتو خاصيت

٣٤٠-٣٥٠ (١) ٢١ وَغَنَهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - ٢٢ «مَنْ لَعِقَ الْعَسْلَ ثَلَاثَ غَدَوَاتٍ فِي كُلِّ شَهْرٍ لَمْ يُصِبهْ عَظِيمٌ مِنَ الْبَلَاءِ».

ترجمہ: ٢١ او حضرت ابو ہریرہ رضی اللہ عنہ وایي چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وفرمايل ٢٢ «کوم سري چي په هره مياشت کې دري ورځي د سحر په وخت کې عسل (شات) څټي، ٢٣ نو هغه به په څه لوي مصيبت کې نه مبتلا کيږي
حل اللغات: ٢١ لَعِقَ: څټي، ٢٢ غَدَوَاتٍ: د غدوة جمع ده، سحر وخت

تسهيلات:

فوله: مَنْ لَعِقَ الْعَسْلَ ثَلَاثَ غَدَوَاتٍ فِي كُلِّ شَهْرٍ لَمْ يُصِبهْ عَظِيمٌ مِنَ الْبَلَاءِ

هره مياشت دري ورځي د شاتو استعمال، په حديث کښي ډهرې مياشت دري ورځي خودلي دي بيا که هغه هرې دري ورځي وي ليکن د شروع مياشتي دري ورځي مقرر کړي شي نو د نظم اوضبط په اعتبار سره به بهتروى البته په نهره ختلوته د غدوات په لفظ سره اشاره کيدې شي لهذا په نهره باندې اوبو کښي ملاوول او ځکل پکار دي يادې هسې او څټي مگر شرط دادې چہ شات خالص وي د فارم نه وي نه د جينونه جوړ کړي شوى وي
د شاتو بعضې طبي فائدي:

① طبيبان ليکي چہ په نهره باندې شات ځکل يا خټل بلغم ختموي

(١) اخرجه ابن ماجه فى السنن كتاب الطب/باب العسل (رقم - ٣٤٥٠) والبيهقى فى شعب الايمان رقم الحديث ٥٠٣٠

- ① معده صفاکوی
 ② دمعدي لزوجت او فضلات لرې کوی
 ③ معده په اعتدال سره گرمه ساتی
 ④ د بدن غوتي کولاووی
 ⑤ د بدن استرخاء او هر قسم بادونه ختموی
 ⑥ متيازې حیض او د بنخو پېښی جاری کوی
 ⑦ د مثنایې او گردو کانری ماتوی
 ⑧ د بدن ردی مادي خارجوی [الشعة المعات، ۱۳/۶۵۹]

[۳۵۷] د شفاء دوه لوی ذرائع

۳۵۷- (۵۱۲) [۱] وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " [۲] «عَلَيْكُمْ بِالشِّفَاءَيْنِ: [۳] الْعَلَى وَالْقُرْآنِ» [۴] رَوَاهُمَا ابْنُ مَاجَهَ، وَابْنُ أَبِي شَيْبَةَ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ. [۵] وَقَالَ: وَالصَّحِيحُ أَنَّ الْأَخِيرَ مَوْقُوفٌ عَلَى ابْنِ مَسْعُودٍ.

توجه: ① او حضرت عبد الله ابن مسعود رضي الله عنه وایي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرماییل [۲] شفاء وړکونکي دوه څیزونه په ځان لارم کړي، [۳] یو څو غسل (شهد) دویم قرآن، دا دواړه روایتونه ابن ماجه رحمته الله علیه او بیهقي رحمته الله علیه په شعب الایمان کې نقل کړي دي، [۵] او بیهقي رحمته الله علیه ویلي دي چه صحیح دا دي چې دویم حدیث یعنی علیکم بالشفا ین مرفوع (د حضور صلى الله عليه وسلم ارشاد، نه دي، بلکې په ابن مسعود رضي الله عنه موقوف دي، یعنی د هغه خپل قول دي

تسهيلات:

قوله: عَلَيْكُمْ بِالشِّفَاءَيْنِ:

د قرآن نه په شاتو سره او قرآن سره د شفاء ثبوت: یعنی د ظاهري بیمارو نه ظاهري و باطني شفاء، یا دینی او دنیاوی بلاوگانو (مصائب) نه شفاء، شهد او قرآن دي

① د شهد متعلق ارشاد دي "فيه شفاء للناس"

② د قرآن کریم متعلق ارشاد دي "وشفاء لما في الصدور"

نومطلب داشوچه بیمارونه د شفاء دپاره شهد هم استعمالوی او قرآنی آیاتونو سره دم هم کوی

[۳۵۷] بس ضرورت ته د ښکر لیکولو نقصان

۳۵۷- (۵۱۷) [۱] وَعَنْ أَبِي كَثْبَةَ الْأَنْمَارِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - [۲] «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَحْبَبَ عَلَى هَامَتِهِ مِنَ الشَّاءِ الْمُسْمُومَةِ [۳] قَالَ مُعَمَّرٌ: فَأَحْبَبْتُ أَنَأْمِنَ غَيْرَ سَهْمٍ كَذَلِكَ فِي يَأْفُوخِي [۴] قَدْ هَبَّ

(۱) اخرجه ابن ماجه في السنن كتاب الطب/باب العسل (رقم- ۳۴۵۲) والبيهقي في شعب الايمان رقم الحديث ۲۵۸۱
 (۲) رواه رزين

حُسْنُ الْغِلْظِ غَيْرِي [٥] حَتَّى كُنْتُ أَتَقَنَّ فَأَتَمَّةَ الْكِتَابِ فِي الصَّلَاةِ. رَوَاهُ زَيْنٌ.

توجهه: [٥] او حضرت ابو كبشه انماري رضي الله عنه وايي [٦] چې رسول الله ﷺ د هغه ناروغی په سبب چې د بزي «چیلی» زهرجنی غوښی خوړلو په وجه ورته لاحق شوي وه، ښکر ولگولو «وینه يي اوخکله» [٧] د حديث راوي د معمر رضي الله عنه بيان دي چې ما د يو زهرجن شي د خوړلو نه بغير دغه شان په سر ښکر ولگولو، [٨] نو زه د خپلي حافظي د خوبۍ نه محروم شوم، [٩] تر دي چې ماته به په مانځه کې د الحمد د زده کولو ضرورت پېښيدو (زرين)

حل اللسان: ① هَاتِيَه: په کېړۍ خپله کښې، ② الشَّاءُ: چیلی، بزه، ③ التَّمَوُّعَةُ: زهريله، زهر گدوشی، ④ فَأَحْتَمَمْتُ: نو ما حجامه اوکړه، ⑤ سَمَرٌ: زهريله، تريخ، ⑥ يَأْفُوغِي: يافوخ تندى طرف ته تالو دپاسه د سر مينځنۍ حصې ته وانی، ⑦ حُسْنُ الْغِلْظِ: ښه بهترينې حافظه، ⑧ أَتَقَنَّ: تلقين به راته کولې شو.

تسهيلات:

قوله: فَأَحْتَمَمْتُ أَنَا مِنْ غَيْرِ سَمَرٍ كَذَلِكَ فِي يَأْفُوغِي.

بلا ضرورت د ښکر لگولو معانعت: يعنی د ضرورت څخه بغير ياتجربې نه بغير د سر په تړلو باندې ښکر اولگولې شى نودې سره دحافظې قوت ختمېږي دې نه معلومه شوه چه د ضرورت څخه بغير نه اېرېشن کول پکاردى اونه وینه ويستل پکاردى که ضرورت هم وی بيا هم دتجربه کار په نگرانۍ کښې کول پکاردى. ويلى شى نيم حکيم خطره د خان او نيم ملا خطره د ايمان

[٢٥٤] د ښکر لگولو ورځې

٢٥٤- (١٥٨) (١) وَعَنْ نَافِعٍ، قَالَ: قَالَ ابْنُ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: [٢] يَا نَافِعُ! يَتَّبِعُ فِي الدَّمِ، فَأَتِيهِ بِحَجَامٍ [٣] وَأَجْعَلُهُ شَاةً، وَلَا تَجْعَلُهُ شَيْخًا وَلَا صَبِيًّا. [٤] قَالَ: وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: [٥] "الْحَجَامَةُ عَلَى الرِّبْقِ أَشْتَلُ [٦] وَهِيَ تَزِيدُ فِي الْعَقْلِ [٧] وَتَزِيدُ فِي الْغِلْظِ [٨] وَتَزِيدُ الْحَافِظَ حِفْظًا [٩] فَمَنْ كَانَ مِنْهُمْ قِيَوْمًا الْحَمِيمِ عَلَى أَسْرِ اللَّهِ تَعَالَى،

توجهه: [١] او حضرت نافع رضي الله عنه وايي چې يوه ورځ حضرت ابن عمر رضي الله عنه وفرمايل [٢] اي نافع! زما په بدن کې وینه جوش وهي، لږ ښکر لگوونکي (وینه کښوونکي) راوله، [٣] ليکن خلعي سري راوله، بودا يا کوشنی مه راوله اخکه چې طاقتور سري به يې په ښه شان راکاږي [٤] نافع رضي الله عنه وايي چه د دې نه پس حضرت ابن عمر رضي الله عنه وفرمايل چه ما د رسول الله ﷺ نه اوريدلي دي [٥] چې ښکر لگول (وینه اوخکل) په نهاره خيته زيات ښه دي، [٦] په دي سره په عقل کې زياتوب کيږي، [٧] د کوم سري چې حافظه نه وي، د هغه حافظه تيزيږي، [٨] او د چا

حافظه چې تيزه وي، په هغې کې اضافه کيږي، ٩ نو کوم سړي چې بنکر لگول (وینه اوځکل، غواړي، هغه دي دالله ﷻ نوم اخستوسره دزيارت (جمعرات) په ورځ وینه اوباسي، حل اللغات: ١ بنتم: جوش وهی، ٢ شاتاً: خلصی، خوان، ٣ غُبُغاً: بودا، ٤ الزبق: په نهره، ٥ اُنْقَلُ: ویرینه دی، فاندہ مند دی، ٦ یَوْمَ الْخَبِيرِ: د زیارت ورځ، پنجشنبه (جمعرات)،

٧ وَاجْتَنِبُوا الْحِجَامَةَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَيَوْمَ السَّبْتِ وَيَوْمَ الْأَحَدِ ٢٢ ٢٣ فَاحْتَجِمُوا يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَيَوْمَ الْاِثْلَاءِ ٢٤ وَاجْتَنِبُوا الْحِجَامَةَ يَوْمَ الْأَرْبَعَاءِ ٢٥ فَإِنَّهُ الْيَوْمُ الَّذِي أُصِيبَ بِهِ أَيُّوبُ فِي الْبَلَاءِ ٢٦ وَمَا يَنْدُ وَجْداً وَمَوْلاً يَرْضُ إِلَّا فِي يَوْمِ الْأَرْبَعَاءِ وَلَيْلَةَ الْأَرْبَعَاءِ "رواه ابن ماجه.

توجه: ٢٢ او په جمعه، خالي او اتوار په ورځ د بنکر لگولو نه پرهیز کوئ، ٢٣ بیا د سه شنبه او نهی په ورځ بنکر لگوئ، ٢٤ او د چهار شنبې په ورځ د وینی اوځکلو نه پرهیز کوئ، ٢٥ خکه چې د چهار شنبې ورځ هغه ورځ ده چې په هغې کې حضرت ایوب علیهِ السلام په بلا (ناروغی، کی مبتلا شوی وو، ٢٦ او د جذام یا کور (برگي کیدو) ناروغی د چهار شنبې په ورځ یا د چهار شنبې په شپه ظاهريږي. (ابن ماجه)

حل اللغات: ٢٤ یَوْمَ الْأَرْبَعَاءِ: د چار شنبې ورځ (بده)، ٢٥ الْبَلَاءِ: آزمائش، مرض، ٢٦ يَنْدُو: ښکاره کيږي، ٢٧ جُذَامٌ: یو مرض دی چه اندامونه ورسره رجيږي ٢٨ يَرْضُ: برگي مرض

تسهيلات:

قوله: الْاِثْلَاءِ

په حديثونو کې، تعارض: په حديث نمبر (٤٥٢٩)، کښې ذکر دی چه د نهې په ورځ بنکر مه لگوئ او دلته په حديث کښې د دې ورځې اجازت هم دې داتضاد دې؟
د تعارض دوه جوايونه: ١ فضيلت او اجازت د هغه نهې د ورځې باره کښې دې چه د هرې مياشتې په اولسم تاريخ باندې راشی د هرې نهې د ورځې فضيلت او اجازت نشته دې
٢ حضرت کښه کوم حديث چه تير شوې دې په هغې باندې کلام دې
[معه] د مياشتې په اولسم تاريخ د بنکر لگولو فاندہ

٢٥٨- (٥٩) [١] وَعَنْ مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " «الْحِجَامَةُ يَوْمَ الْاِثْلَاءِ يَسْتَعْرِضُ مِنَ الشَّيْءِ دَوَاءً لِدَاءِ السَّنَةِ» " [٢] رَوَاهُ حَرْبُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْكِرْمَانِيُّ صَاحِبُ أَحْمَدَ وَلَيْسَ إِسْنَادُهُ بِذَلِكَ، هَكَذَا فِي "الْمُنْتَقَى"

توجه: ١ او حضرت معقل ابن يسار رضي الله عنه وايي چې رسول الله ﷺ وفرمايل ٢٢ د سې شنبې په ورځ په اولسم تاريخ وینه اوځکل (بنکر لگول، د يو کال د ناروغیو علاج دي، ٢٣ دا روايت حرب ابن اسماعيل کرماني رضي الله عنه نقل کړي دي چې د امام احمد بن حنبل رضي الله عنه

مصاحب [ملگری] دي، او د روايت اسناد داسې (قوي) نه دي چې اعتماد ورباندې وشي. د ابن جارود رحمه الله په کتاب، منتقي کې هم داسې منقول دي،

ده- (۱) وَرَوَى رَزِينُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ.

ترجمه: [۱] او دغه شان روايت رزين رحمه الله هم د ابو هريره رضي الله عنه نقل کړي دي.

تفصيلات: نوټ: د حديث شرح ددې څخه وړاندې د حديث نمبر ۲۵۷۳، په تسهيل کښې ذکر شوي دي

[۱] بَابُ الْفَالِ وَالطَّيْرَةِ

د فال او بد فالي بيان

خلاصة الباب:

فيه ستة عشر حديثاً مشتملة على أربعة مسائل:

- ① النهي عن الطيرة: ۱، ۲، ۷، ۸، ۹، ۱۱، ۱۳.
- ② الرخصة في الفال: ۱، ۷، ۱۲، ۱۳، ۱۶.
- ③ النهي عن اعتقاد تعدى المرض إلى الآخر: ۲، ۳، ۴، ۵، ۱۱.
- ④ استعمال الأسباب للتداوي: ۲، ۶، ۱۴، ۱۵.

د فال لغوي معنی: لفظ فال په همزي سره هم مستعمل دي او بغير د همزي نه هم کثير استعمال دي په نهايه کښې دي چه فال په خير او شر دواړو کښې مستعمل دي

د طيره لغوي معنی: طيرة په کسري د طاء او په فتحي د ياء سره صرف په شر کښې مستعمل دي پس فال ته عام طور ونيلې شي نيك فال او بد فال وني القاموس الفال ضد الطيرة في غالب الاستعمال.

د فال او طيره په مینځ کښې فرق: ① د فال اکثر استعمال په خير کښې دي لکه چه يو مريض د صحت نه د نااميدۍ په حالت کښې د چانه واورۍ يا سالم، يا واجد، نو د دې نه دې د صحت او نيك فال واخلې او طيره د اصل وضع په اعتبار سره په شر کښې مستعمل ده. فال مختص بالخير کيدو باوجود کله کله په شر کښې هم استعمالېږي والطيرة لا يستعمل إلا في الشر.

② د نهايه نه فهميږي چه د اصل وضع په اعتبار سره فال د طيره نه اعم دي چه فال په خير او شر دواړو کښې مستعمل دي او طيره صرف په شر کښې او بعض وخت په استعمال کښې ترادف وي ③ د احاديثو نه فهميږي چه طيره د فال نه اعم ده (کافي ظاهر قوله عليه

السلام لا طيرة وغيرهما فقال: د دي فال او طيرة په وزن باندې د دې دواړو د مصدرونو نه علاوه بل يو مصدر مستعمل نه دې نيك فال اختيارول محمود او سنت دې رسول الله ﷺ به د انسان يا د خانې د نوم نه نيك فال نيولو، او طيره يعنې بدفالي اخستل منهى عنه او مذموم دې كمالى حديث ابن عباس (كان النبي ﷺ يتناول ولا يتطير وكان يحب الاسم الحسن) يعنې ښه نوم به رسول الله ﷺ خوښولو او كه د چا نوم په بد وو نو هغه به يې بدلولو او ښه نوم به يې پرې كيخودلو دا هم يو قسم تفاول دې خكه چه د ښه نوم نه د ښه كار د صدور اميد كولى شي دا خبره نه ده چه ښه نوم مؤثر بالذات وى

د تطيره وجه تسميه: د تطير وجه تسميه دا ده چه اهل عرب به د څه كار دپاره كه په سفر كښې د تلو ازاده كوله نو مارغه به يې شړلو سره والوزولو كه هغه به ښى طرف ته والوتلو نو هغه سفر به يې مبارك گڼولو او نيك فال به يې ترې اخستلو، او كه هغه به كس طرف ته والوتلو نو سفر به يې سپيره گڼولو او سفر به يې نه كولو.

د فال د غوره والى او تطير د مذموم والى وجه: فال د غوره كيدو او د تطير د مذموم كيدو نكته دا ده چه فال كوم چه د اكثر استعمال په اعتبار سره د نيكۍ په اميدوارۍ كښې استعمالېږي د الله پاك د دربار نه په هر حال كښې د خير، فضل او د رحمت اميد ساتل غوره دې په دې وجه نيك فال هم غوره دې اگر چه كله خطاء شى او په غلطي كښې پريوځي او طيره كوم چه د اصل وضع په اعتبار سره په شر كښې مستعمل دې هغه مذموم دې خكه چه د الله پاك نه ناميده كيدل عقلا او شرعا مذموم دې

الفصل الأول

[۴۵۶] په شريعت كښې د بدفالي نفى

۱-۴-۱ [۱] (۱) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: "«لَا طِيْرَةَ، وَخَيْرُهَا الْفَالُ» [۲] قَالُوا: وَمَا الْفَالُ؟ [۳] قَالَ: (الْكَلِمَةُ الْعَاصِيَةُ بِتَمَعٍ أَحَدُكُمْ)». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: ۱) حضرت ابو هريره رضی اللہ عنہ وايي چه ما د رسول الله ﷺ نه واوريدل [۲] چه بدفالي بي حقيقته شي دي. د دې نه ښه خو فال دي. [۳] صحابه د هغه عرض وكړو، يا رسول الله! (ﷺ) او فال څه شي دي [۴] حضور ﷺ وفرمايل هغه ښه كلمه چې په تاسو كښې يې يو كس د چا نه واورى، او د هغې نه د خپل مراد توقع پيدا كړي، بخاري، مسلم.

حل الفاظ: ① طيرة: بد فالى، بدشگونى، ② الفال: چه دچا نه څه ښه خبره واورى او دهغې نه ښه اميد او توقع پيدا شى

تسهيلات:

قوله: لَا طَيْرَةَ:

طَيْرُهُ دَقِيٌّ مُطْلَبٌ، یعنی دَ بدشگونشی اوبدفالشی هیخ حقیقت نشته دې. دَ نفع نقصان حقیقی مالک دَ الله تعالی ذات دې. دَ نقصان په لرې کولو کښې دَ بدفالشی هیخ عمل دخل نشته دې لهذا دَدې طرف ته نسبت کول اودا حقیقی گنرل شرک دې. دَ بدفالشی دَ ذکر نه پس نبی کریم دَ نیک فال تعریف فرمائیلې دې او فرمائی "وغيرها لقال" یعنی دَ دې بدشگونشی نه خو بهتر فال دې.

قوله: وَغَيْرَهَا الْقَالُ:

اشکال: نبی کریم دَ فال باره کښې اوفرمائیل چه دا دَ طيرة نه ډیر ښه دې. دې نه معلومېږي چه په طيره کښې هم څه نا څه ښه شته دې اوحال دادې چه په طيره کښې هیخ ښه نشته دې؟

داشکال جواب: دلته دَ خیر لفظ دَ اسم تفضیل په معنی کښې نه دې استعمال شوې بلکه په خپله اصل فعلی معنی کښې استعمال شوې دې لکه "الصف احرمن الشتاء" دلته په شتا، کښې دَ حرارت اوگرمائش تصور نه دې چه دَ صيف حرارت دَدې نه زیات وی بلکه دومره خوند دی چه دَ گرمی موسم گرم وی. دغه شان دَ "وهوا هون" صیغه دَ هین په معنی کښې ده

[۴۷۷] د مرض بل ته د لږیدو مسئله

۴۷۷- [۲] (۱) وَعَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (۲) «لَا عَذْوَى (۳) وَلَا طَيْرَةَ (۴) وَلَا هَامَةً (۵) وَلَا صَفْرًا (۶) وَفَرَمَنِ الْمَجْدُورِ (۷) كَمَا تَفَرَمَنِ الْأَسَى». رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

توجه: (۱) او حضرت ابوهريره رضي الله عنه وايي چه رسول الله ﷺ اوفرمايل (۲) د ناروغي يو بل ته لگيدل، (۳) بدشگونې (بدفالي)، (۴) هامة، او صفر (دا ټول څيزونه بي حقيقته دي)، (۵) البته تاسو د جذامي نه داسې تښتنې، (۶) لکه څرنگه چې د زمري نه تښتنې (بخاري)، حل الفان: (۱) عَذْوَى: يوه بيمارى بل ته لگيدل. (۲) طَيْرَةَ: بدفالى، بدشگونى، (۳) هَامَةً: د سر كپرې، (خو دلته ترې گونگې مارغه نه بدفالى اخستل مراد دى، (۴) صَفْرًا: د صفر مياشت سپيره گنرل (۵) فَرَمَنِ: تختى، تېښته كړى، (۶) الْمَجْدُورِ: چاته چه د جذام مرض لگيدلې وى، دا داسې مرض دې چه اندامونه ورسره رجيرې (۷) الْأَسَى: زمري،

تسهيلات:

قوله: لَا يُعْدِي شَيْءٌ شَيْئًا:

دهم مدوی مفهوم: دا د اعدی نه ماخوځ دې د کوم معنی چه د چامرض وغيره بل ته لگيدل هم دې نه عدوی اسم دې یعنی مرض فی نفسه د بل طرف ته متعدی نه وی لکه څنگه چه د جاهلیت د خلقو گمان وو هم الله تعالی نی بیمار جوړوی او بیماری ختموی

ه طیبیانوپه نیزاووه قسمه امراض متعدی کیدل: د عامو طیبیانو خیال دې چه اوه قسم داسې بیمارنی دی چه د یونه بل ته لگی اوهغه دادی.

① تنکې ② جذام ③ دانې پولنی ④ خاریش ⑤ رمد یعنی د سترگو خوگیدل ⑥ د خلې گنده بونی ⑦ وبانی مرضونه.

د طیبیانو خبره اود هغوی تجربات په خپل خانی لیکن د احادیث مقدسه او د شریعت تعلیم دادې چه د یونه وتل او بل ته د بیمارنی لگیدو عقیده لرل اودا گنرل چه صرف هم ددې بیمار د وجې نه ماته دا بیماری لگیدلې ده. وهم پرستی ده.

قوله: وَلَا طَيْرَةً: ددې تشریح دې نه مخکې حدیث نمبر (۴۵۷۶)، په تسهیل کښې شوې ده **قوله:** وَلَا هَامَةً.

د هامة په مفهوم گڼې مختلف القوال: د عربی لغت په اعتبار سره هامة د سر کهوپړنی ته وائی لیکن دلته ددې لفظ مختلف مفهومونه بیان کړې شوی دی

① د هامة نه مراد گونگي دې د عربو عقیده وه چه کله یوسړې څوک قتل کړی نو د مقتول د کهوپړنی اوسر نه د گونگي په شان یوه مرغنی راپیدا کیږی دا گونگي چغې وهی چه په ما باندې اوبه اوڅکنی یعنی انتقام واخلي تر کومې چه د مقتول وارثانو قصاص اوبدله نه وی اخستې دا مرغنی فریاد کوی د جاهلیت عربو شاعرانو دا عقیده په خپلو شعرونو کښې ښه راښکاره کړې ده

② د هامة او بوم او بومه نه هم دغه متعارف گونگي مراد دې د گونگي متعلق د عربو خیال وو چه دا چرته هم راشی اود چا په کور مکان وغیره باندې کینی نوهغه خانی وړان اوتباه بریادیرې لکه چه د گونگي مقام ویران وجار مقام دې د عربونه علاوه د عجم بعضو وهم پرستو جاهلو خلقو هم د گونگي متعلق هم دغه خیال لرلې دې شریعت دغه او هام مسترد کړی دی

③ د هامة نه مراد هغه مرغنی ده چه دمری د کهوپړنی نه پیدا کیږی د جاهلیت په زمانه کښې د عربو دا عقیده وه چه سړې مړ کیږی نو د هغه د کهوپړنی نه یوه مرغنی پیدا کیږی هغه دمری کورته راخی کوم چه د دغه کور د پاره د سپیره توب علامت وی اسلام دا عقیده رد کړه چه داسې قصه صحیح نه ده داخو وهم دې

قوله: **وَلَا صَفَرٌ**:

د صفر په مفهوم کښې **فري اقوال** ① محمد بن راشد وئيلي دي چه د صفر نه د محرم نه پس مياشت مراد ده کومه چه د جاهليت خلکو د بلاگانو او مصيبتونو د نازلیدلو مياشت گڼلو سره سپيره گڼله اولکه چه زمونږ په دې زمانه کښې هم د صفر مياشت د واده بنادنی د پاره سپيره گڼی. نبی کریم ﷺ ولاصفر فرمائيلو سره دا عقیده باطل او گرځوله

② اهل عربو به وهم کولو چه د سړی په خيته کښې يو مار دې کوم چه د اولگې په وخت کښې چيچل کوی په کوم سره چه سړی ته تکليف رسی نووی ﷺ فرمائيلي په گمان د عربو صفر په خيته کښې دننه يو قسم چينجې دې کوم چه د اولگې وخت کښې چيچل کوی او کله د انسان په بدن کښې درد پيدا کولو سره هلاک کوی هم

③ د ولاصفر نه نسئ رد کول مراد دی يعنی محرم روستو کولو سره د صفر مياشت محرم گرځولو سره مياشت د حرام کښې شميرل. کما فی تفسیر قوله تعالى انما النسي زبادة في الکفر د جاهليت دا ټولې عقيدې باطل کولو سره او فرمائيل ولاصفر

قوله: **وَقَرِينَ الْمَجْدُورِ**:

د جذام پيژندګلو: جذام يوه خطرناکه بيماری ده په کوم سره چه اندامونه غير متوازن او سره پرې کيږی

د جذامی غغه د پرهيز نه کولو روايت: ① عَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَخَذَ يَدِي فَمَدَّهَا مَعَهُ فِي الْقَفْعَةِ، وَقَالَ: «كُلُّ يَقْعَةٍ بِاللَّهِ، وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ». رَوَاهُ ابْنُ مَاجَةَ. يعنی نبی کریم د جذام والا سړي د لاس نه اونیولو او ځان سره نې د خوراک د پاره کینولو اوونی فرمائيل په الله تعالی باندې يقين لره او توکل باندې خوراک کوه

د جذامی غغه د ځان ساتلو روايات: ① وَعَنْ عَمْرِو بْنِ الشَّرِيدِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: «كَانَ فِي وَفْدٍ يَقِيبُ رَجُلٌ فَمَدَّ يَدَهُ إِلَى إِلَهِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - «إِنَّا قَدْ بَايَعْنَاكَ فَارْجِعْ». رَوَاهُ مُسْلِمٌ. يعنی يو ځل د جذام والا سړی د نبی کریم نه د بيعت اخستلو اراده او کړه نبی کریم پيغام وراوليږلو چه واپس لاړ شه مونږ بيعت او کړو

② دغه شان په زیر بحث حديث کښې دی چه د جذام والا سړی نه داسې تختنی لکه څنگه چه تاسو از مړې خطرناک گڼئ او ترينه تختنی

په رواياتو کښې تعارض: د زیر بحث حديث په دواړو جملو کښې هم تعارض دې ځکه چه په يو کښې دی «لاعدوی» يعنی بيماری يونه بل ته نه اوړی او هم په دې کښې دی چه د جذام سړی نه تختنی نو د دې تعارضاتو څه جواب دي؟

د تعارض څلور جوابونه: ① د جذام والا نه د تختيدو حکم د ظاهري اسبابو په بنياد باندې

دې حقيقت په اعتبار سره نه دي. ددې تفصيل دادې چې د جذام والا سړي په دې بيمارنۍ کښې يوبونۍ وي په عام اختلاط سره هغه بونۍ په بل باندې اثر کوي او بل ته بيماري لگي. دا اثر صرف د ظاهري اسبابو د خده پورې وي په حقيقت کښې بيماري د الله تعالي په حکم سره راځي. نو د مجذوم سره د عدم اختلاط حکم صرف د حفظان صحت د اصولو لاندې دي د عدوي او اوريدو واوريدو د اصول لاندې نه دي.

⑦ د جذامي سړي متعلق کوم احاديث او احترازاو او اجتناب دي هغه "سدا للزناثم" دی مطلب دادې چې په حقيقت کښې بيماري هم الله تعالي راولي ليکن د خلقو وهم او وسوسه وي اوشک نۍ وي چې کيدې شي دا بيماري د دغه بيمار سره د يوځاني کيدو اولگيدو د وجې نه راغلي وي دغه شان به د خلقو عقيدې خرابې شي نو خلق په دې غلطۍ کښې د بربوتلونه د بچ کولو د پاره افرمانيلي شو گنې اصل حکم هم هغه دي چې بيماري د الله تعالي په حکم سره راځي او د يونه بل لگيدو هيڅ حيثيت اوڅه حقيقت نشته دي داخود "لاعدوي" سره تعارض دفع شو.

⑧ "لاعدوي" د عام حکم نه صرف د جذام بيماري مستثنې گرځولې شوې ده چې په دې کښې تجاوز دي باقي کښې نشته دي.

⑨ باقي نبي کریم ته چونکه کامل يقين وو او په الله تعالي باندې نۍ مکمل باور وو او د حقيقي علت صحيح معرفت ورته وو په دې وجه نۍ د جذام والا سړي خان سره کينولو او خوراک نۍ پرې او خوړلو او نور خلق نۍ او وپرول.

د کرونا وائرس کال: په کال ۲۰۱۹ کښې د چين په يوننار کوهان کښې د کرونا وائرس په نوم باندې يوه وبا خوره شوه دا يوه متعدي بيماري وه چې د يوڅخه به بل ته لگيدله هغوی هلته خلق په کورنو کښې محصور کړل او احتياطي تدابير نې اوکړو نو په دې بيماري باندې نې د زرگونو خلقو د هلاکت څخه روسته څخه حده پورې قابو راوستل خو په ۲۰۲۰ کښې نوره دنيا کښې هم دا وبا خوره شوه او ټوله دنيا نې اوچې قوله په لکونو خلق ددې وبا په بيماري بيماران شول او په لکونو خلق هلاک شو دا وفاد دوه سونو څخه زياتو ملکونو کښې خوره شوه او د لاک ټاؤن په نوم باندې ددې وبا څخه متاثره هر ملک خپلو عوامو ته په کورنو کښې د اوسيدو تاکيد اوکړو. حکومتی او غيرحکومتی ټولې ادارې بندې کړې شوې امتحانات ملتوی کړې شوه کال ۲۰۲۰ په ۲۱ مارچ په پاکستان کښې د وفاق المدارس د طرفه په ټول ملک کښې امتحان شروع کيدونکې وو هغه هم ملتوی کړې شو په ديارلسم مارچ ټولې تعليمی ادارې بندې کړې شوې او دوه درې ورځې پس ورپسې مکمل لاک ټاؤن يعنی ،، ټول کاروبارونه بند ،، کړې شول صرف د خوراکی موادو دوکانونو ته محدود اجازت وو او د ټولو څخه د خفگان خبره دا ده چې حرمين شريفين د

رمضان خُخه وړاندې هم بند کړې شو او اوس رمضان المبارک کښې هم لږ غوندې خلق په حرمینو کښې موندونو ته کوی هغه حرمین چې په رمضان کښې به په کښې د خپې کيځودو ځانې نه وو اوس خالی پراته دی په عمرو باندې پابندی ده او د سعودی د مذهبي امور و وزیر ټولې دنیا اسلامي ملکونو ته خطونه اولیږل چې تاسو د ۲۰۲۰ د حج تیارېانې فی الحال موقوف کړی په پنځلسم رمضان به تاسو ته نوې خبرې درکولې شی خو هغه پنځلسم رمضان هم تیر شو دویم تاریخ نې د رمضان آخری ورځې ورکړی دی چې د رمضان په آخر کښې به تاسو ته خبر درکولې شی چې د حج دپاره تیارې شروع کړی که نه؟ اود ورکړی اختر څخه روسته نې اعلان اوکړو چې په دې کال ۲۰۲۰ کښې به صرف د سعودی خلق حج کوی او هغه هم صرف لس ذره کسانو ته اجازت دې د سعودی څخه ما سوا د نورې دنیا حاجیان دا خل حج ته نشی راتلې د سعودی عرب او مصر وغیره ملکونو کښې جوماتونو کښې په موندونو پابندی ده په پاکستان کښې هم د احتیاطی تدبیرونو خپلولو په شرط د ډیر سوچ او فکر څخه روسته اجازت ورکړې شو. غرض دا چې دا وبا داسې ده چې ټوله دنیا ترې متاثره ده اوس په رمضان کښې د پاکستانی خلقو د غریبې او لاجاری د وجې د کاروبارونو شروع کولو مشروط اجازت ورکړې شو او د ۳۱ می پورې د سرکاری دفترونو د چټې اعلان شوې دې. د امتحانانو نه منع کیدو په وجه حکومت پاکستان په اوله مرحله د اتمه صنف پورې ټول طالبان بغیر د امتحان ورکولو څخه پاس کړل او اوس څو ورځې وړاندې نې دا اعلان هم اوکړو چې د نهم لسم او یولسم اودولسم طالبان هم د امتحان څخه بغیر پاس دی معلومه نه ده چې مخکې به څه کیرې الله تعالی دې دا وب د پاکستان اوتولو اسلامي ملکونو څخه بالخصوص او د ټولې دنیا څخه بالعموم پورته کړی او مونږ ته دې حفاظت نصیب کړی دنن ورځې آج اخبار د خبر مطابق په ټوله دنیا کښې د کرونا وائرس څخه د متاثره کسانو شمیر (۵۱۲۷۴۳۱) دې په دې کښې (۳۳۰۹۴۶) کسان مړ شوی دی او (۲۰۴۴۱۵۳) کسانو ته شفا ملاؤ شوې ده او په پاکستان کښې د کرونا متاثرینو شمار (۴۸۰۹۱) دې په دې کښې (۱۰۱۷) کسان مړ شوی دی او (۱۴۱۵۵) کسانو ته شفا ملاؤ شوې ده

[۴۵] د متعدی بیماری نفی

۳۵۸- (۱۳) وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ^[۱] «لَا عَذْوَى وَلَا هَامَةٌ وَلَا صَعْرٌ» ^[۲] فَقَالَ أَعْرَابِيٌّ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! ^[۳] فَمَا بَالُ الرَّهْلِ تَكُونُ فِي الرَّمْلِ لِكَاثَمَتِهَا الطَّبَاءُ ^[۴] فَيَحْتَاطُ بِهَا الْبُعِيرُ الْأَجْرُبُ فَيُعْرِضُهَا ^[۵] فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فَمَنْ أَعْدَى الْأَوَّلِ». رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

(۱) أخرجه البخاري في كتاب الطب/باب لا هامة (رقم - ۵۷۷۰) ومسلم في ۱۰۱ - (۲۲۲۰) واحمد في المسند: ۲۶۷/۲

توجه: [۱] او حضرت ابوهريره وايي چي رسول الله ﷺ وفرمايل [۲] د يوي ناروغی: د يونه بل ته [الوتلو سره] لگيدل، هامة او صفر [د دې ټولو څه حقيقت نشته]، [۳] يو اعرابي اېبانو چي «کليوال»، چي د خپلي ناقصي مشاهدي او تجربې په بناء خارښ (کاه) يي متعدي ناروغي گڼله، د حضور ﷺ دا ارشاد گرامي اوريدو سره هغه عرض وکړو چي يا رسول الله ﷺ [۴] نو بيا د هغه اوبښانو باره کي به څه ونييل کيږي، چي «د خپلي تندرستۍ او د چمرۍ د صفايي او پاکي په اعتبار سره، د هوسۍ په شان په ريگستان (صفا ماحول) کي زغلي گرځي، [۵] ليکن کله چي يو خارشي اوبښ د هغې سره يو ځاي شي، نو هغه نور اوبښان هم خارشي کړي» [۶] حضور ﷺ ورته وفرمايل (ښه دا راته اووايه) چي هغه مخکني اوبښ چا خارشي جوړکړو؟ [يعني د خارښ د پيدا کيدو د پاره دا ضروري نه ده، چي هغه د چا نه الوتو سره ولگي، بلکه څرنگه چي د هغه تندرست اوبښانو سره يو ځاي کيدونکي د خارښ والا په اوبښ کي د خارښ پيدا کيدل په تقدير الهي سره وي، دغه شان نور اوبښان هم خارشي کيدل، د حکم الهي لاندې او د نظام قدرت مطابق وي]. (بخاري)

حل اللغات: ① الرُّمْلُ: شږه، ريگستان. ② الطَّيْبَةُ: د طبي جمع ده هوسۍ ته وائي. ③ الْأَجْرُبُ: خارشي اوبښ، ④ فَيَبْرُئُهَا: نوهغه هم خارښ والا جوړکړي، ⑤ أَغْدَى: دخارښ بيماري پرې راوستي ده.

تسهيلات:

قوله: فَيَبْرُئُهَا:

خارښ د يو غمغه بل ته منتقل کيدل: يعنی دغه ټولو صحت مندو اوبښانو لره يو خارښ والا اوبښ خارښ والا جوړوي نو دا د يونه بل ته د لگيدو اثر دې اوډ يود بيمارنۍ بل ته تجاوز اومتعدي کيدو دليل دي.

قوله: فَيَنْ أَغْدَى الْأَوَّلُ:

د بيماري متعدي کيدو قی: يعنی د ټولو نه مخکښې چه په کوم يو اوبښ باندې د خارښ بيماري راغلې ده هغه چا راوستي ده؟ ښکاره خبره ده چه هغه د الله تعالی په حکم اوډ هغه په قدرت سره راغلې ده په دې وجه د اوريدو راوړيدو اوډ بيمارنۍ تجاوز اومتعدي کيدو عقیده غلطه ده دابې حقيقت او بې اصل خبره ده.

د بحث خلاصه: ددې قسم احاديثو خلاصه داده چه د شارع ﷺ نظريه حقيقي علت او حقيقي سبب باندې وی انبياء کرام د ظاهري اسبابو په ځاني د اصل حقيقت خبره د تعليم په توگه پيش کوي او عامو خلقو او طبيبانو او تجربه کارو خلقو نظر په ظاهري اسبابو باندې وی. په دې وجه هغوی د ظاهري سبب طرف ته نسبت کوي لکه چه په شروع کښي ليکلي شوی دی.

[۴۵۴] دَعْلُورُو خَيْرُو نو نَفِي

۴۵۴- [۳] (۱) وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "«لَا عَدَوِي وَلَا هَامَةٌ وَلَا تَوْءٌ وَلَا صَفَرٌ»". رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

ترجمه: ۱) او حضرت ابوهريره رضي الله عنه وايي چي رسول الله ﷺ وفرمايل ۲) د يو نه بل ته ناروغي لگيدل، هامه، نوء، او د صفر هيڅ حقيقت نشته (مسلم)
حل اللغات: ۱) تَوْءٌ: جمع انواء ده يې ستوري يا برج مراد دې. ۲) صَفَرٌ: د صفر مياشت.

تسهيلات.

قوله: وَلَا تَوْءٌ

د تَوْء په مفهوم کښې دوه اقوال: ۱) په نهايه کښې ليکلی دی چه د تَوْء جمع انواء ده د کوم معنی چه د قمر او سپوږمښی دهغه منازلو ده کوم ته چه نهجتر وائی. د قمر او سپوږمښی اته ویش منازل دی دکوم طرف ته چه په قرآن عظیم الشان کښې اشاره ده (وَالْقَمَرُ قَدَرْتُهُ مَنَازِلَ) (سورة یس: ۳۹)

اهل جاهلیت به بارانونه هم دې منازل او نهجترونو طرف ته منسوب کول اودامنازل اونجهترونه به ئی د باران دپاره مؤثر حقیقی گڼل. چنانچه په جاهلیت کښې د عربوخیال وو چه سپوږمښی یا یوستوري ترکومې په دغه منازلو کښې دې فلانکی منزل ته راکوزیږی نویاران کیږی داعقیده شریعت شرک اوگرخوله.

د عجم خلق هم بعضې بارانونه هم دې قسم ستورو طرف ته منسوب کوی مثلاً کله چه سهیل ستوري راخیژی نووانی چه داد سهیل باران دې یاداد سهیلنی باران دې دادگپ باران دې دا د گپ رښین باران دې داتول شرکيه عقائد دی.

۲) داد یوستوری رابنسل دی اود بیل دوییدل دی. اوپه موسم ربیع کښې دا بدلون راخی د عربو عقیده وه چه ددې ستورو په رابنسلو او دوییدلو سره بارانونه کیږی. شریعت دا مسترد کړل اوونی خودل چه باران د الله تعالی په حکم باندې کیږی په ستورو سره نه کیږی.

[۴۵۵] د غول نَفِي

۴۵۵- [۵] (۱) وَعَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: "«لَا عَدَوِي وَلَا صَفَرٌ وَلَا غَوْلٌ»". رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

(۱) اخرجه مسلم في كتاب السلام/باب لا عدوى، ولا طيرة، ولا هامة، ولا صفر، ولا نوء، ولا غول، ولا يورد مرض على مصح (رقم- ۱۰۶) - (۲۲۲۰)

(۲) اخرجه مسلم في كتاب السلام/باب لا عدوى، ولا طيرة، ولا هامة، ولا صفر، ولا نوء، ولا غول، ولا يورد مرض على مصح (رقم- ۱۰۷) - (۲۲۲۲) وابوداود في السنن رقم الحديث ۳۹۱۳ واحمد في السنن: ۳/۳۱۲

تو جمع: [۸] او حضرت جابر رضی اللہ عنہ وایي چې ما د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم نه واوریدل [۹] چه د یو نه بل نه ناروغي لگیدل، صفر او د غول هیڅ حقیقت نشته (مسلم)
حل اللغات: ① غول: د غول جمع اغوال او غیلان دي، دا د جناتو اوشیاطینو یو جنس او قسم دي کوم ته چه بلا وانی

تسبیلات:

نوب: د عدوی اوصفر د نفی وضاحت وړاندې تیر شوې دي هغې ته رجوع او کړی
 توله: وَلَا غُول

د غول تعارف: د غول اصل حقیقت چرپل دي کوم ته چه پښتو گدیچرچ یعنی شیشکه وانی دا د جناتو یو قسم دي چه شکل او صورت بدلوی او خلق ویروی دي نه چه څوک اوویریدلو هغه مرکبې

د غول مختلف شکونه بدلول:

- ① دا چرپل کله د آس په شکل راشی نوڅه ساعت پس د سپی په شکل کښې رانښکاره شی
  - ② څه وخت پس د ویرونکې چرپل په شان د ښځې په شکل کښې راځی
  - ③ څه وخت پس د یولونی دیو په شکل کښې راشی.
  - ④ کله د چرگې اوبچو په شکل کښې کړک کړک کونکې راځی
- کتونکې ویرېږی خوچه څوک اوویریدلو هغه مړشو اوکه څوک اونه ویرېږی نو دا هیڅ هم نه شی کولې

د غول باره کښې غلطه عقیده: د عربو خیال وو چه په ځنگلاتو کښې دا قسم جنات اوشیطانان دي چه خپل رنگ روغن اوشکل اوصورت بدلوی او خلق هلاک کوی او د لازونه نی اړوی نبی کریم د هغوی دا عقیده رد کړه چه د الله تعالی د حکم نه بغیر غول اوشیاطین هیڅ نه شی کولې تاسو د دې بې حقیقت خطري نه خطره مه محسوسونی او ددوی د مشرانو نه پناه مه غواړنی

د غول د ضرر نفی: نبی کریم هم دي حقیقت طرف ته اشاره اوکړه چه د هلاک کولو طاقت د دې په لاس کښې نشته دي غول اوچرپل صرف ویرول کوی نونبی کریم د لاغول فرمائیلو سره د غول د وجود نفی نه ده کړې بلکه د غول د دغه کرتبونو او ضررونو او نقصاناتو نفی نی کړې ده چه ویرېږنی مه دي سره هیڅ نقصان نه کیږی اونه په دي کښې داسې څه طاقت شته چه څوک د لازې نه واړوی کوم خلق چه صحرائی اوقبائلی نظام باندې نه پوهیږی هغه د دې حدیث په مفهوم باندې په آساننی سره نه شی پوهیدلې.

[۴۸۷] د جذامی سره بیعت نه کولو

۴۸۷- [۶] (١) عَنْ عَمْرِو بْنِ الشَّرِيدِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: «كَانَ فِي وَلَدٍ ثَقِيفٍ رَجُلٌ مُجَذَّومٌ» [۲] فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّا قَدْ بَايَعْنَاكَ فَأَرْجِعْ». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

ترجمه: [۱] او حضرت عمرو بن شريد د خپل پلار نه نقل کوي چې هغه بيان وکړو [۲] چه د بني ثقيف د خلقو کوم وفد چې د رسالت دربار ته راغلي وو، په هغې کې يو جذامي هم وو هر کله چې هغه جذامي د بيعت د پاره د حضور ﷺ په خدمت کې د حاضريدو اراده وکړه [۳] نو نبي کریم ﷺ هغه ته يو سري اوليرلو او ورته يې اوويل [۴] چې مونږ (ستا لاس په خپل لاس کې د اخستو نه بغير) ستا نه زباني بيعت اخستي دي، نو ته لاړ شه [گوربا حضور ﷺ هغه مخې ته راونه غوښتو چې د مجلس حاضرينو ته کراهت محسوس نشي]. مسلم.

حل اللغات: ① ثقيف: بنو ثقيف يوه قبيله ده، ② مُجَذَّومٌ: چاته چه د جذام مرض وی.

تسهيلات:

نوته په حديث الباب کښې د جذامی سره د بيعت نه کولو ذکر دې دې څخه معلومېږي چې جذام د يو څخه بل ته متعدی کېږي. اود بعضي احاديثو څخه د متعدی کيدو نفی راغلي ده ددې تفصيل وړاندې د حديث نمبر (۴۵۷۷) په شرح کښې تيره شوې ده هغې ته رجوع اوکړي.

الفصل الثاني

[۴۸۸] د نیک فال نیولو ثبوت

۴۸۸- [۴] (١) عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَتَقَاعَلُ ③ وَلَا يَتَطَيَّرُ ④، وَكَانَ يُحِبُّ الْإِسْمَ الْحَسَنَ» رَوَاهُ فِي "تَرْغِيمِ السُّنَّةِ".

ترجمه: [۱] حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما [۲] چی رسول الله ﷺ به ښه فال اخستو، [۳] او بدفال به يې نه اخستو، [۴] او حضور ﷺ به د ښو نومونو په ذریعه فال اخستل خوښولو (شرح السنه).

حل اللغات: ③ يَتَقَاعَلُ: ښه فال به نې اخستلو، ④ لَا يَتَطَيَّرُ: بدفال به نې نه اخستلو.

تسهيلات:

نوله: وَكَانَ يُحِبُّ الْإِسْمَ الْحَسَنَ:

د حديث مفهوم: ددې مفهوم مخالف دا دې چه نبي کریم ﷺ به بد نوم نه خوښولو او ددې

(١) اخرجه مسلم فی صحيح ١/٢٦ / ٢٢٣١ والنسائي فی كتاب البيعة/باب بيعة من به عاعة (رقم- ٤١٨٢) وابن ماجه فی كتاب الطب/باب الجذام (رقم- ٣٥٤٤) واحمد فی المسند: ٢٨٩/٤

(٢) اخرجه احمد فی المسند: ٢٥٧/١

نه به نى بد فالى نيولى حالتيكه داسى نه ده او په "ولا يطير" كښې عموم دې او نبي كريم ﷺ به بد نوم په خه نوم سره بدلولو، ددې نه د امام طيبي رحمه الله دهغه قول ضعف هم معلومېږي، چه دا د نبي كريم ﷺ د تفاول بيان دې، چونكه نبي كريم ﷺ به ددې نه تجاوز نه كولو او په دې باندې د حضرت انس رضی اللہ عنہ او د حضرت بريره رضی اللہ عنہا حديث دلالت كوي لكه كوم چه مخكې راځي

[۴۸۳] شیطانی اعمال

۴۸۳- [۸] (۱) وَعَنْ قُطْنِ بْنِ قَبِيصَةَ عَنْ أَبِيهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: «الْعِيَّافَةُ وَالطَّرْقُ وَالطَّيْرَةُ مِنَ الْجَبْتِ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: [۱] او حضرت قطن ابن قبيصه د خپل پلار نه نقل كوي چې رسول الله ﷺ وفرمايل [۲] د عيافه، طرق او شگون بد (بدفال اخستل) دا ټول څيزونه د جبت نه دي (ابوداود)، حل اللغات: ① العيافة: د مرغۍ د الوتلو د سمت او آواز وغيره نه ښه او بدفال اخستلو فن ته عيافه وائي ② الطَّرْقُ: ښاوري ويشتلو سره ښه او بدفال اخستلو ته وائي ③ الطَّيْرَةُ: بدفالي، ④ الجبْت: جادو او كهانت، يا دا چه شيطاني كارونه دي.

تسهيلات:

قوله: الْعِيَّافَةُ

د عيافات صورت: عيافه په عربو كښې يوفن گټرلې شو اوپه دې سره دفال ويستلو يوعام رواج وو. ددې به دا صورت وو چه يوسړي به يوه مرغۍ شپله او الوزوله به نى يابه هغه پخپله والوتله نودې سړى به كتل چه ددغه مرغۍ نوم څه دې ددې آواز څنگه دې او كوم طرف ته په كوم انداز سره الوزى ددې ټولو څيزونو نه به عربو فال ويستلو زيات به نى دمرغۍ په نوم او دهغې په آواز سره فال ويستلو

د عيافات مثالونه:

① د الوتونكې مرغۍ نوم كه چېرې عقاب وو نو دهغې نه به نى د عقوبت بدفالى اخستله ② كه چېرې غراب يعنى كارغه به وونودې نه به نى د غريب الوطن او د سرفيدفالى ويستله. ③ كه چېرې نوم به نى ملاچرگك وو نو ددې نه به نى هدايت او لازخودنه مراد اخستله **په عيافة او طيره كښې فرق:** په عيافه او طيره كښې دومره فرق دې چه طيره عام ده كه هغه مرغۍ وه كه خناور يا انسان وى ددې نه بدفالى اخستلوته طيره وائي ليكن عيافه دمرغو نومونو او آوازونو سره خاص ده. نن صباهم دغه شان وهمى خلق موجود دى چه په دې مرض كښې اخته دى

(۱) اخرجه ابوداود فى السنن كتاب الطب/باب فى الخط وجر الطير (رقم- ۳۹۰۷) واحمد فى المسند: ۴/ ۷۷

قوله: الطَّارِقُ

ه طرق په مفهوم کښې دوه اقوال: ① د عربو خلقو به په شگه وغيره باندې مختلف هندسي ليکلي دغه شان به نې کرښې رابښکلي او زانچې به نې جوړولې اودې نه به نې خپل مطلب ويستلو لکه څنگه چه علم رمل او جفروى داهم شريعت منع کړى دى.

② طرق کانړى ويشتونکوته وائى په عربو کښې د فال ويستلو يودا صورت هم ووهغه خلقو به دخپل مطلب معلومولو دپاره په هوا کښې کانړى ويشتل او خاوره يا ايره وغيره به نې شيندله کوم طرف ته چه به خاوره او ايره ډيره والوتله دې خلقوبه هم دغه طرف ته سفر کولو بل طرف به نې سپيره گڼولو زمونږ طرف ته به يو ښکارى سرى په يوه وړه شان تهيلنى کښې ايره ساتله اوييا به نې په گوته باندې داپه مينځ کښې وهله کوم طرف ته چه به زياته ايره تلله هغه سرې به هم هغه طرف ته ښکاره تللو. شريعت دامنع کړل چه وهم

پرستى ده

قوله: الجَبْتِ:

د جبت په مفهوم کښې دوه اقوال: ① د جبت نه مراد شيطان دې نو دخديث مطلب به داشى چه داتول کارونه شيطاني دى. شيطان دا خوښوى او خلق ددې طرف ته تياروى.

② لفظ د جبت نه يا جادو او کهنات مراد دې نوم مطلب به داشى چه دمرغو په تيريدو سره اود هغوى په آواز او نومونو سره کانړى غورزولو سره او خاورې شيندلو سره بدشگونى نيول اودې سره فال ويستل يا رمل او زانچه په ذريعه حالات معلومول ټول په ټول د جادو او کهنات په حکم کښې دى کوم چه دشرک کارونه دى.

[۲۸۳] په بدفالي د شرک احلاق

۳۸۳-۱۹۱) وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنْ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: "① «الطَّيْرَةُ شَرٌّ» قَالَهُ ثَلَاثًا ② وَمَا مِثْلُهَا، وَلَكِنَّ اللَّهَ يُدْهِبُهُ بِالتَّوَكُّلِ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَالتِّرْمِذِيُّ ③ وَقَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِسْمَاعِيلَ يَقُولُ: كَانَ سَلْمَانَ بْنُ حَرْبٍ يَقُولُ فِي هَذَا الْحَدِيثِ: ④ «وَمَا مِثْلُهَا، وَلَكِنَّ اللَّهَ يُدْهِبُهُ بِالتَّوَكُّلِ». هَذَا عِنْدِي قَوْلُ ابْنِ مَسْعُودٍ.

توجه: ① او حضرت عبد الله ابن مسعود رضي الله عنه د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه نقل کوي چې حضور ﷺ وفرمايل ② چه بدفالي اخستل شرک دي، حضور ﷺ د زيات نه د زيات اهميت د ظاهرولو د پاره، دا خبره دري ځله وفرمايله (چې خلق د دې نه پرهيز وکړي) ③ او په مونږ کې چې کوم

(۱) اخرجه ابوداود فى السنن كتاب الطب/باب فى الطيرة (رقم- ۳۹۱۰) والترمذى فى كتاب السير عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء فى الطيرة (رقم- ۱۶۱۴) وابن ماجه فى كتاب الطب/باب من كان يعجبه الفأل ويكره الطيرة (رقم- ۳۵۳۸) واحمد فى المسند: ۴۳۸/۱

سري داسې وي اچي د هغه په زړه کې کله د بدشگونۍ (بدفالي) په ذريعه تردد او خلجان پيدا کيږي نو الله ﷻ هغه په هغې باندې د باور او اعتماد کولو نه منع کوي، (يعنې دا د ايمان تقاضه ده چې د څه کار او سفر د قصد او ارادي په وخت څه شي ظاهر شي چې د هغې سره بتقصايي بشريت په زړه او دماغ کې څه وهم او تردد پيدا شي، نو په هغه وهم او تردد قطعاً باور او اعتماد ندي کول پکار، بلکې په الله ﷻ د توکل او يقين ساتلو سره هغه کار دي وکړي، يا په هغه سفر دي لا شي) (ابوداؤد ترمذي) [٢٧] او ترمذي رحمه الله وايي چه ما د امام بخاري رحمه الله نه واوريدل، فرمايل يې چې زما استاد او شيخ حضرت سليمان ابن حرب رحمه الله دې حديث باره کې فرمايل چې د حديث دا عبارت [٢٨] **لَا وَلَكِنَّ اللَّهَ يُذْهِبُهُ بِالتَّوَكُّلِ** زما په نزد د ابن مسعود رضي الله عنه قول دي (نه چې د حضور ﷺ ارشاد دي **حل الثقات**: ١٠ الطَّيْرَةُ: بدفالي، بد شگونۍ.

تسهيلات:

قوله: الطَّيْرَةُ يَرْكُ:

بدفالي، ته د شرک ونيولو وجه: که د بدشگونۍ څوک بخه عقیده لری اوبدشگونۍ قطعي او يقيني امر گنړی نو دا شرک جلی دې کوم چه حرام دې اوکه چرې دعام عادت مطابق د دستور او رواج په توگه بدشگونۍ کوی نو دا شرک خفی دې. د شرک خفی مطلب به داشی چه دا د مشرکانو په طريقو او دهغوی په عادتونو کښې دې.

قوله: وَلَكِنَّ اللَّهَ يُذْهِبُهُ بِالتَّوَكُّلِ:

په الله باندې توکل کول: يعنې د وهم پرستۍ نه د بچ کيدو علاج دادې چه سرې په هره معامله کښې په الله تعالی باندې يقين اوساتی اوشکوک او شبهات مستردکړی اوداعقیده اوساتی چه په کائنات کښې چه کوم څه تغير اوتصرف کيږی هغه صرف اوصرف د الله تعالی په قدرت کښې دې ايام، اوقات اوانسانانو اودهغوی د حالاتو سره ددې هيڅ تعلق نشته. زمونږ نظام دالله تعالی په کارونوباندې اثرانداز نه دی بلکه دالله تعالی نظام زمونږ په کارونو باندې اثرانداز دې.

دامام ترمذي د قول مطلب: د دې روايت په آخره کښې امام ترمذي رحمه الله فرماني چه ما د امام بخاري رحمه الله نه واوريدلی دی هغوی فرمائيل چه "وامانا" داخره پورې دا کلام د ابن مسعود رضي الله عنه خپل کلام دي مرفوع حديث نه دي.

[۴۸۸] د نبی مکرم ﷺ د جذامی سره طعام خوړل

۴۸۸- (۱۰) (۱) وَعَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - [۱] «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَخَذَ يَدَيَّ فَجَذَّوهُمَا فَوَضَعَهُمَا مَعَهُ فِي الْقَصْعَةِ [۲] وَقَالَ: "كُلْ ثَقَّةً بِاللَّهِ [۳] وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ"». رَوَاهُ ابْنُ مَاجَةَ.

توجه: [۱] او د حضرت جابر رضی اللہ عنہ نه روایت دي [۲] چې يوه ورځ رسول الله ﷺ د يو جذامي لاس او نيولو [۳] او هغه يې د طعام په پيالي کې د ځان سره شريک کړو، [۴] او وي فرمايل چې خوره، زما په الله ﷻ اعتماد او باور دي، [۵] [۵] او زه د هغه په ذات توکل کوم. (ابن ماجه، حل اللغات: ① مخدوم: چاته چه د جذام مرض لگيدلې وي، دا داسې مرض دي چه اندامونه ورسره رجبري ② القصة: کاسه، ③ ثقة: اعتماد، ايمان،

تسهيلات:

نوبه: د دې حديث وضاحت وړاندې د حديث نمبر (۴۵۷۷) په شرح کښې تير شوې دي.

[۴۸۹] د بدفالي نفی

۴۸۹- (۱۱) (۱) وَعَنْ سَعْدِ بْنِ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [۱] «لَا هَامَةَ وَلَا عَدْوَى وَلَا طَيْرَةَ [۲] وَإِنْ تَكُنِ الطَّيْرَةُ فِي شَيْءٍ [۳] فَفِي الدَّارِ، وَالْفَرَسِ وَالْمَرْأَةِ» رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: [۱] او د حضرت سعد ابن مالک رضی اللہ عنہ نه روایت دي چې رسول الله ﷺ وفرمايل [۲] نه هامه څه شي دي، نه د يو نه بل ته ناروغي لگيدل څه حقيقت لري، [۳] او نه په بدشگون بد فال، کې څه حقيقت شته، [که په څه خيز کې بدفالي وي،] [۴] نو په کور کې، په آس کې او په ښځه کې به وي (ابوداؤد،

حل اللغات: ① هامة: د سر کېږي، (خو دلته ترې ګونګې مارغه نه بدفالي اخستل مراد دی، ② عدوى: يوه بيماري بل ته لگيدل، ③ طيرة: بدفالي، بدشګوني، ④ الفرس: اس.

تسهيلات:

قوله: وَإِنْ تَكُنِ الطَّيْرَةُ فِي شَيْءٍ فَفِي الدَّارِ، وَالْفَرَسِ وَالْمَرْأَةِ:
فَفِي الدَّارِ

په رواياتو کښې تعارض: بعضې احاديثو کښې مطلقاً د هر قسم څيزنه بدشګوني نهی او ممانعت ذکر دي او په زير بحث حديث او دغه شان په بعضې احاديثو کښې د آس کور او ښځې وغيره او بعضې څيزونو کښې نحوست ثبوت راغلي دي دا ښکاره تعارض دي.
د تعارض درې جواوې: ① حضرت ابوهريره رضی اللہ عنہ راوی د حديث پخپله بيان کړې ده هغوی

① اخرجه ابوداود في السنن كتاب الطب/باب في الطيرة (رقم- ۳۹۲۵) والترمذي في كتاب الاطعمة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في الأكل مع المجذوم (رقم- ۱۸۱۷) وابن ماجه في كتاب الطب/باب العذام (رقم- ۳۵۴۲)
② اخرجه ابوداود في السنن كتاب الطب/باب في الطيرة (رقم- ۳۹۲۱) واحمد في المسند: ۱/۱۸۱

فرمانی چه په کور کنبې د نحوست مطلب دادې چه هغه تنگ وی په اس کنبې نحوست دادې چه دې سرکش وی او په بنځه کنبې نحوست دادې چه بد زبان او بداخلاقه وی.

① په زیر بحث حدیث کنبې د نبی کریم کلام د فرض او شرط په توگه دې چه فرض کړه که د دنیا په یو څیز کنبې نحوست وې نو په دې دریو څیزونو کنبې به وې لیکن د نحوست عقیده لرل صحیح نه دی لهدا په دې دریو اړو څیزونو کنبې هم نحوست نشته دې قاضی عیاض رحمته هم دغه توجیه کړې ده که چرې په یو څیز کنبې نحوست وې نو په دې دریو څیزونو کنبې ددې موقع محل او امکان وو لیکن چه کله په دې کنبې نشته دې نو په هیڅ څیز کنبې نشته دې

② د ظاهری اسبابو په اعتبار سره ددې دریو اړو څیزونو نحوست د عام احادیثو نه مستثنی گرځولې شوې دې چه په طبعی توگه په دې څیزونو کنبې د نحوست دخل دې مؤثر حقیقی خو صرف د الله تعالی ذات دې.

[۴۸۷] د نیک فالی په توگه ښه نومونو خوښول

۴۸۷- [۱۲] (۱) وَعَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - ① «أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - كَانَ يُعْجِبُهُ إِذَا غَرِمَ بِحَاجَةٍ ② أَنْ يُنَمَّ: يَا رَاشِدُ، يَا نَجِيعٌ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

توجه: ① او د حضرت انس رضی الله عنه نه روایت دي ② چې رسول الله صلی الله علیه و سلم چې به د څه کار د پاره بهر وتلو، نو دابه ورته ښه معلومیده ③ چې د چا د ژبې نه دا واورې چې ای راشد، ای نجیع ایعنی د څه کار د پاره د تلو په وخت داسې نوم او الفاظ اوریدل نیک فال دي ④، ترمذی حل القناع: ⑤ تعجبه: ښه به ورته معلومیده، ⑥ زائد: نیک بخت، په نیغه لار، ⑦ نجیع: کامیاب

تسهيلات: كَانَ يُعْجِبُهُ إِذَا غَرِمَ بِحَاجَةٍ أَنْ يُنَمَّ: يَا رَاشِدُ، يَا نَجِيعٌ

په ښه نوم سره ښه فال نیول: ددې وجه هم هغه ده کومه چه منقول ده چه نبی کریم صلی الله علیه و سلم به ښه فال خوښولو او طیره به نې نه خوښوله، ځنگه چه په 'الجامع' کنبې ابن ماجه په روایت د حضرت ابو هريره رضی الله عنه او حاکم په روایت د حضرت عائشه رضی الله عنها منقول دی

[۴۸۸] په نوم سره فال نیول

۴۸۸- [۱۳] (۱) وَعَنْ مُرَيْدَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - ① «أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - كَانَ لَا يَتَطَلَّرُ مِنْ شَيْءٍ ② فَإِذَا بَعَثَ غَايِلًا سَأَلَ عَنْ اسْمِهِ ③ فَإِذَا أُعْجِبَهُ اسْمُهُ قَرَعَ بِهِ ④ وَرَبَّى بِشَرِّ ذَلِكَ فِي وَجْهِهِ ⑤. وَإِنْ كَرِهَ اسْمُهُ رَبَّى كَرَاهِيَةً ⑥ ذَلِكَ فِي وَجْهِهِ ⑦. وَإِذَا دَعَلَ قَرْنَةً سَأَلَ عَنْ اسْمِهَا ⑧ فَإِنْ أُعْجِبَهُ اسْمُهَا قَرَعَ بِهِ ④ وَرَبَّى بِشَرِّ ذَلِكَ فِي وَجْهِهِ ⑤. وَإِنْ كَرِهَ اسْمُهَا رَبَّى كَرَاهَةً ⑥ ذَلِكَ فِي وَجْهِهِ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

(۱) اخرجه الترمذی فی السنن رقم الحدیث ۱۶۱۶

(۲) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب الطب لباب فی الطیرة (رقم - ۳۹۲۰) واحمد فی السند: ۳۴۷/۵

توجه: [۱] او د حضرت بریده عليه السلام نه روايت دي [۲] چې رسول الله ﷺ به د يو خيز نه بدفال نه اختلو، [۳] او هر کله چې يو عامل (کارکن) به يې د يو کار د پاره ليرېلو، نو د هغه د نوم به يې پوښتنه کوله، [۴] که د هغه نوم به ښه معلوميدلو، نو حضور ﷺ پرې خوشحاله شو، [۵] او د حضور ﷺ خوشحالي به د مخ مبارک نه ظاهريده، [۶] او که د هغه نوم به ورته بد معلوم شو، نو د هغه سره به يې د مخ مبارک نه ناگواري (ناخوښي) ظاهریدله [تر دي چې حضور ﷺ به د هغه نوم د يو ښه نوم سره بدلولو [۷] دغه شان چې حضور ﷺ به په يو کلي کې داخلیدو، نو د هغه د نوم به يې پوښتنه کوله، [۸] که د هغه نوم به ورته ښه معلوم شو، نو د هغه سره به خوشحالیدو، [۹] او خوشحالي به يې د مخ مبارک نه ظاهريده، [۱۰] او که د هغه نوم به ورته بد معلوم شو، [۱۱] نو ناگواري (ناخوښي) به يې د مخ مبارک نه ظاهريده (ابوداؤد).

حل اللغات: ① غايلاً: کارکونکې، زکات عشر وغيره راټولونکې، ② رَمَى: ښکاريدل به، ③ بَثْرَ: خوشحالي، آثار د خوشحالي.

تسهيلات

قوله: فَإِذَا بَعَثَ غَايِلًا سَأَلَ عَنْ اسْمِهِ:

د عامل په ښه نوم سره خوشحاليدل: يعنی کله چه به رسول الله ﷺ يو عامل چرته ليرېلو نو د هغه د ليرېلو نه مخکېنې به ئې د هغه نوم تپوسلو، که د هغه نوم به ښه وو نو په دې باندې به رسول الله ﷺ خوشحاليدو او هغه خوشحالي به د هغوی د مخ مبارک نه ښکاره کيده (دا خو نیک فالې شوه) او که د رسول الله ﷺ به د هغوی نوم خوښ نه شو نو دا ناخوښی به د هغوی په مخ مبارک باندې ښکاره کيده، دا په ظاهره بدفالي ده، خو شارحينو د دې مطلب د ليکلې دې چه دا اثر د بدفالي د وجې نه وو بلکه د نیک فالې د حاصليدو دا اثر وو

[۳۸۸۱] د کور سپيره والي

۳۸۸۱- [۱۱۳] ① وَعَنْ أَيْسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [۲] «قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا كُنَّا فِي دَاهِلٍ كَثَرْنَا عَدَدَنَا وَأَمْوَالَنَا، فَتَحَوَّلْنَا إِلَى دَاهِلٍ فِيهَا عَدَدُنَا وَأَمْوَالُنَا» [۳] فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "ذَرُوهَا ذَمِيمَةً". رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: [۱] او حضرت انس رضي الله عنه وايي [۲] چې يوه ورځ په بارگاه رسالت کې يو سړي عرض وکړو چې يا رسول الله - ﷺ مخکې مونږ په يو کور کې وسيدو، [۳] چې په هغې کې زموږ د افرادو تعداد هم زيات وو، او زموږ سره مال هم ډير وو، [۴] بيا مونږ يو دويم کور ته منتقل شو، نو په هغې کې زموږ د سرو تعداد هم کم شو، اوزموږ مال هم لږ پاتې شو، [۵]

رسول الله ﷺ (د دي په اوریدو سره ورته، وفرماییل هغه کور پرېږدئ، کوم چې خراب [بد] دي (ابوداؤد)،

حل الفان: ① لَقَرْنَا: منتقل شو مونږ، ② ذُرُوها: پرېږدئ دغه (کور) ③ ذَمِيمَةٌ: خراب.

تسهيلات:

تولہ: ذُرُوها ذَمِيمَةٌ یعنی تاته چه کله دا مکان خراب بنکاری نوپرېږده ئی
اشکال: خو سوال دې چه نبی کریم د مکان نحوست څنگه اومنلو حال دادې چه نبی کریم په الطيرة شرک کنبې ددې نفی فرمائيلې ده؟

دا اشکال دوه جواونه: ① علامه خطابی رحمه فرمائيلی دی چه نبی کریم کله اوکتل چه ددې خلقو دا وهم پیدا شوې دې چه ددې کور په وجه زمونږ په مالونو او کسانو کنبې کمې راغلې دې اومونږ ددې مکان د وجې نه نقصان اوچتو نو نبی کریم هغوی ته د مکان پریخودو حکم ورکړو دې دپاره چه د هغوی عقیده خرابه نه شی اودا وهم وړاندې تلو سره د هغوی د عقائدو حصه جوړه نه شی په دې وجه نبی کریم په دې کنبې مصلحت اوگټرلو چه د هغوی دوهم جرړه پرې کړی اودوی ددې وهم په چاپېرچل کنبې انختو اومخفی شرک کنبې د راگیریدو نه بچ کړې شی نو د مکان پریخودو ئی ورته اوونیل دا د اسلوب حکیم په توگه وو

② د نحوست باره کنبې دکومو دریو څیزونو استثنی کړې شوې ده په هغې کنبې کورهم دې هم ددې طرف ته اشاره ده.

[۴۰۰] د خرابی آب وهواد پریخودلو حکم

۴۰۰- (۱۱۵) ① وَعَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَبِيرٍ، قَالَ: ② أَخْبَرَنِي مَنْ سَمِعَ قُرُوءَةَ بَنٍ مَسِيكٍ يَقُولُ: ③ «قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! عِنْدَنَا أَرْضٌ يَقَالُ لَهَا أَيْبُنَ ④ وَهِيَ أَرْضٌ رِيفَتْنَا وَمِيرَتْنَا، ⑤ وَإِنْ وَبَّأَهَا شَيْدِي ⑥ فَقَالَ: "دَعَهَا عَنْكَ فَإِنَّ مِنَ الْقَرْفِ الشَّلَفَ". رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: ① او حضرت يحيى ابن عبد الله ابن حبيب وايي ② چه ماته هغه سري بيان اوکړو چې هغه د حضرت فروه رحمه ابن مسيک نه دا روايت اوريدلې وو چه ، فروه رحمه اوويل ③ چې ما عرض وکړو يا رسول الله ﷺ زمونږ سره يوه زمکه ده، چې هغه ته اَيْبُنَ ونيل کيږي، ④ او هغه زمونږ د زراعت او غلي زمکه ده [يعني هغه غله مندي ده، چيرته چې د تجارت د پاره د نورو خايونو نه غله راوړلو سره جمع کول کيږي، او نورو ښارونو ته ليرېل کيږي] ⑤ ليکن د دې زمکي وبا سخته ده [يعني هلته وباني امراض زيات دي] ⑥ د دې اوريدو سره حضور ﷺ ورته وفرمايل چې دا پرېږدئ [يعني هلته اوسيدل او تگ راتگ

پرپریدی، خکه چې هغه د طاعون خپلی آبادی په حکم کې ده او د ویا (بیماری) ځای ته نژدیکیدل د هلاکت او د نقصان باعث وي. (ابوداؤد)
حل اللان: ① ابن: د دغه زمکې نوم دی، ② یفنا: یف زراعت اوزمینداری ته وانی ③ ویرینا: میره غلې ته وانی ④ ویا: ویا بانی مرضونه مراد دی ⑤ القرب: قرب نژدیوالی ته وانی خو دلته ترې ویا بانی مرض مراد دی. ⑥ الثلف: هلاکت.

تسمیلات:

قوله: دَعَا عَنْكَ فَإِنَّ مِنَ الْقَرْبِ الثَّلَفَ

ه مذکوره جملي مطلب، مطلب دادې چه ویا بانی مرضونو ته نژدې کیدل او راتللو سره هلاکت واقع کیږي لهذا تاسو دغه زمکه پرېږدئ بل ځای ته لاړئ
اشکال: د ویا بانی مرضونو د ځای د تیختې نه نبي کریم منع فرمانيږي ده په ډیرو صحیح احادیثو کې دې ثبوت موجود دي اوبه دې حدیث کې نبي علیه السلام دغه خلقو ته د ویا بانی زمکې نه د تخییدو اجازت څنگه ورکړو؟

دا اشکال دوه جواوونه: ① نبي کریم دغه خلقو ته د ځای بدلولو حکم د هغوی د عقیدې د حفاظت په بنیاد ورکړې وو ځکه چه د هغوی وهم شوې ووچه کیدې شی دا ځای د هغوی د پاره موافق نه وي او د دې په وجه آفات زموږ طرف ته متوجه دی ممکن وه چه د هغوی دا وهم د هغوی په عقیده کې بدل شوې وي او د بدشگوستی په بده عقیده کې راگیر شوې وي د دې د بندولو په غرض نبي ﷺ د مصلحت لاندې هغوی ته د تللو حکم ورکړو

② علامه طیبی رحمه الله فرماني نبي کریم په عدوی او د مرض یونه بل ته د لگیدو عقیده باندې د عمل کولو اجازت نه دي ورکړې دا د اجازت د عدوی په نقطه نظر سره وو بلکه د اصول طب مطابق د صحت د حفاظت بنیاد باندې حکم وو ځکه چه د دغه ځای آب وهوا د خلقو د طبائع مطابق نه وه لکه چه د دې حدیث تعلق د ویا بانی مرضونو سره نه دي بلکه د حفظ مآئدم په بنیاد باندې د صحت د حفاظت سره د دې تعلق دي د دغه علاقې آب وهوا ستاسو موافق نه ده نو دا علاقه پرېځودو سره لاړئ

قطع استدلال: د دې حدیث نه دا استدلال کول صحیح نه دی چه د ویا د ځای نه تخییدل جائز دی مسئله داده چه په یو ځای کې د ویا خوریدونه وړاندې دغه ځای پرېځودل جائز دی د ویا خوریدو نه پس د مرگ د ویرې نه تخییدل جائز نه دی او د شریعت داهم حکم دي چه ډېر نه راتلونکې د پاره د ویا بانی مرضونو علاقه کې داخیلیدل منع دی د سیلاب طوفان اور اوزلزلې نه تخییدل او محفوظ مقام ته تلل جائز دی دا په ویا بانی زمکه باندې نه شی قیاس کولې (الکاشف، ۱۸/۳۵۲)

الفصل الثالث

[٢٥٨] د مكروره غيز په پيښيدو مسنون دعا

٢٥٨- [١٩] (١) عَنْ عُرْوَةَ بْنِ عَامِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «ذُكِرَتِ الطَّيْرَةُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَقَالَ: "أَحْسَنُ الْفَأْلِ (٢) وَلَا تُرَدُّ مُسْلِمًا (٣) لَمَّا رَأَى أَحَدُكُمْ مَا يَكُونُ فَلْيُكَلِّمْ (٤) اللَّهُ لَا يَأْتِي بِالْحَسَنَاتِ إِلَّا أَنْتَ (٥) وَلَا يَذْفَعُ السَّيِّئَاتِ إِلَّا أَنْتَ (٦) وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ (٧)". رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجهه، حضرت عروه ابن عامر (تابعی ملاحضه) وایي چې یوه ورځ د رسول الله ﷺ په مخکې د بد شگونې (بدفالی) ذکر وشو، نو حضور ﷺ وفرماییل د دې بهترین صورت ښه فال دي، او (یاد لری، یو مسلمان دي بدشگون د هغه د مقصد او ارادي نه، منع نه کړي، ایعنی یو مسلمان ته دا مناسب نه دي چې هغه د یو کار کولو اراده وکړي، او بیا یو شي بد شگوني گڼلو سره د هغه کار نه منع شي)، او هر کله چې په تاسو کې یو سړي داسې شي وويني چې هغه یې نه خوښوي (یعني داسې شي چې د هغه په ذریعه بد شگونې اغستلې کیدې شي، او په زړه او دماغ کې وهم او خلجان پیدا کوي، نو هغه ته پکار دي چې دا دعا اوواني: اللَّهُ لَا يَأْتِي بِالْحَسَنَاتِ إِلَّا أَنْتَ وَلَا يَذْفَعُ السَّيِّئَاتِ إِلَّا أَنْتَ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ. ای الله! د نیکو او بدو راوستونکي یواځې ته یي، او یواځې ته بدې او خرابې لري کونکي یي. او د بدې نه مخ گرځونکي او د نیکي طرف ته د راتلو توفیق او طاقت د الله ﷻ د طرف نه دي، دا روایت ابوداود مټلحه بطریق ارسال نقل کړي دي.

حل الفان: ١ الفأل: ښه فال، ٢ ولا تر د: منع دې نه کړی.

تسهيلات:

قوله: اللَّهُ لَا يَأْتِي بِالْحَسَنَاتِ إِلَّا أَنْتَ:

دوهم د لري کولو مسنون دعا، په دې حديث کښې د وهم او فکر ختمولو یو طريقه بيان شوی ده چه مذکور ده دعا واني اللهم لا ياتي بالحسنات الا انت ولا يذفع السيئات الا انت ولا حول ولا قوة الا بالله.

[۲] بَابُ الْكِهَانَةِ

دفال كهري بيان

خلاصة الباب:

فيه ثلاثة عشر حديثاً مشتملة على أربع مسائل:

① النهي عن الإيمان إلى الكهان والعراف: ۱، ۴، ۸-

② حقيقة الكهانة ۲، ۳، ۹، ۱۰-

③ النهي عن قول مطرنا بنوء كذا: ۵، ۶، ۱۱، ۱۳-

④ الزجر بتعلم علم النجوم والكهانة: ۷، ۱۲-

دكهانة لغوی تحقیق کرمانی علیہ السلام فرمانی چه «كهانة» دكاف په فتحې او كسرې دواړو سره صحیح دې په صراح كښې دې چه كاهن فال ويونكى ته وائی. په قاموس كښې دې چه كهانت په فتح دكاف سره د فال وئيلو كاروبار ته وائی

دكاهن تعريف: دكاهن جمع كهان او كهنة دواړه راځي، علامه طيبي رحمته الله فرمانی چه كاهن هغه كس دې كوم چه د مستقبل متعلق د حوادثو او د نورو واقعاتو خبر ورکوي او د خبايا او د اسرار د معرفت دعوى اوکړي.

دكاهنانو لسمونه:

① په عرب كښې كاهن خلق وو د بعض كاهنانو به جنات تابع وو هغه جناتو به د اسمان نه به غلا خبرونه راوړل او دې كاهنانو ته به ئې بيانول. لكه چه په احاديثو كښې راځي چه د رسول الله صلی الله علیه و آله د مبعوث كيدو نه پس د اسمان حفاظت اوکړې شو

د كهانت حقيقت دا دې چه د بعض خلقو د روحونو د جناتو او شياطينو د ارواح خبيشه سره مناسبت وي په دې وجه د جناتو نه د كواذبو او مضلاتو استفاده كوي،

⑤ بعض خلق د اقوالو، افعالو او احوالو د مقدماتو، اسبابو او علاماتو په بناء باندې تعارف او شناخت حاصلوي دې خلقو ته عراف وئيلي شي او كله د كاهن اطلاق په عراف او نجومی باندې هم كيږي،

دكهانت حكم: فعل د كهانت حرام دې په دې باندې مال اخستل هم حرام دی، اخستلو والا او ورکولو والا دواړه گناهگار دی (الاشعة ۳/۶۷۰)

الْفَصْلُ الْأَوَّلُ

[۲۴۷] د نبی علیه السلام خطبه در پی تپوسونه

۲۴۷- [۱] (۱) عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ الْحَكَمِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أُمُورًا كُنَّا نَعْمَلُهَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ [۲] كُنَّا نَأْتِي الْكَبَانَ [۳] قَالَ: "فَلَا تَأْتُوا الْكَبَانَ" [۴] قَالَ: قُلْتُ: كُنَّا نَتَطَيَّرُ [۵] قَالَ: "ذَلِكَ شَرٌّ يَجِدُهُ أَحَدُكُمْ فِي نَفْسِهِ [۶] فَلَا يَصْدُكُمْ" [۷] قَالَ: قُلْتُ: وَمِمَّا رَجُلٌ يَطْطُونُ [۸] قَالَ: "كَانَ نَمِيٍّ مِنَ الْأَكْبِيَاءِ يَطْطُ [۹] لَمَنْ وَافَقَ عَظْمُ قَذَاكَ" [۱۰] رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: ۱) حضرت معاویه ابن حکم رضی اللہ عنہ وایي ۲) چې ما عرض وکړو یا رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم داسې خو خیزونه دي چې مونږ به په زمانه د جاهلیت کې کول، ۳) د هغې نه یوڅو دا دي، چې مونږ به کاهانو ته ورتلو، (او د هغوی نه به مو د غیبو د خبرو پوښتنه کوله)، ۴) حضور صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل اوس تاسو کاهانو ته مه ورځئ، ۵) حضرت معاویه رضی اللہ عنہ وایي چې ما عرض وکړو چې یا رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم یو شي دا هم دي چې مونږ به شگون بد کولو، ۶) حضور صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل دا یو داسې څیز دي چې په تاسو کې یې څوک په خپل زړه کې محسوس کولي شي ۷) لیکن دا یعنې په زړه کې د داسې خیزونو خیال راتلل، تاسو دې د څه کار نه منع نه کړي یعنې که په تاسو کې یو سړي بتقصاضي بشریت د شگون بد خیال هم راولي، نو د هغه نه متاثر کیدو سره د خپل قصد او ارادي نه دي نه منع کیري ځکه چې بد شگونې د وهم محضه نه زیات هیڅ حقیقت نه لري، ۸) حضرت معاویه رضی اللہ عنہ وایي چه ما عرض وکړو چې یا رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم یو شي دا هم دي چې په مونږ کې څه خلق کرښي او خطوط کاږي، ۹) حضور صلی اللہ علیہ وسلم وفرمایل په انبیاؤ کې یو ښې تیر شوي دي چې ادا الله صلی اللہ علیہ وسلم په حکم سره یا د خپل علم لدنې په ذریعه به یې کرښي او خطونه اوڅکل، ۱۰) نو د چا د خط کرښې، چې د هغه سره موافق وي، هغه به مباح وي (گني ناجانز، مسلم).

حل الثمان: ① الْكَبَانُ: پالګر، د غیبو د خبرو دعوه کونکي، ② يَطْطُونُ: کرښي اوخطونه راکاږي حضرت معاویه بن الحكم مختصر تعارف: نوم معاویه دپلار نوم حکم بنوسلیم کښې اوسیدلو د هجرت نه پس مسلمان شو په کال کښې اختلاف دې اود خپل تعلیم تفصیلی واقع په پورتنی حدیث کښې پخپله ارشاد فرمائی.

مرويات: د هغوی نه ۱۳ احادیث نقل دی.

تسهيلات:

قوله: وَمِمَّا رَجُلٌ يَطْطُونُ

(۱) اخرجه مسلم في كتاب السلام/باب تحريم الكهانة وإتيان الكهان (رقم ۱۲۱۰ - ۵۲۷) والسناني في كتاب السهو/باب الكلام في الصلاة (رقم ۱۲۱۸) واحمد في المسند: ۴/۵/۵

۵ یحفظون هغه مرواۛ یعنی کریمی به نبی رانیکلی او څه زانچې به نبی جوړولې داد علم رمل او جفر طرف ته اشاره ده د خطونو او زانچود حساب په ذریعه خلقویه د راتلونکي وخت متعلق معلومات حاصلول.

قوله: **كَانَ نَبِيٌّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ عَقْدٌ**:

دنبی په مصداق کښې هغه اقوال ۱ ددې نبی حضرت دانیال علیه السلام مراد دي.

⑦ د دې څخه حضرت ادریس علیه السلام مراد دي

۵ نبی علیه السلام محتاط جواب: دوی ته الله تعالی دمعجزې په توگه د رمل او جفر دا علم ورکړې وو چونکه د رمل او جفر ددې علم نسبت د یونیی طرف ته وپه دې وجه نبی کریم په ډیر حکیمانه انداز سره امت ددې علم نه منع کړو اود مخکینی نبی په دغه عمل نی اعتراض هم اونه کړو اوونې فرمائیل چه یونیی به داسې عمل کولو لیکن هغه خو مامون محفوظ اومعصوم وو اودمعجزې په توگه به نبی داسې کول په دې وجه دهغه عمل صحیح وو

قوله: **فَسَوْفَ أَقْبَىٰ عَقْدَهُ فَذَلِكَ**:

د رمل د علم حکم: اوس که چرې ستاسو دغه عمل د دغه نبی د عمل سره بالکل موافق شی نوصحیح به وی اوکه چرې موافق نه شو نو صحیح به نه وی. اوس تاسو پخپله فیصله اوکړئ چه کله تاسو ته معلومه نه ده چه ستاسو عمل د هغه نبی د عمل موافق دي یا نه دي نوچه تاسو دا فیصله نه شې کولې نوبیا به د دغه عمل هیڅ حیثیت پاتې نه شی. لهذا تاسو ددې نه ځان اوسانتی ځکه چه دا علم اوس د دنیا نه اوچت شوې دي په داسې حکیمانه جواب سره نبی کریم ددې عمل نه منع هم اوکړه او په یونیی باندې نی اعتراض هم اونه کړو

[۴۰۳] دکاهن دخبري درشتیا کیدو وجه

۴۰۳- [۱۲] (۱) وَعَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: «سَأَلَ أَنَا رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنِ الْكُفَّانِ [۲] فَقَالَ لَمْ يَرْسُولُ اللَّهُ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - إِنْهُمْ لَيْسُوا بِشَيْءٍ [۳] قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَإِنَّهُمْ يُحَدِّثُونَ أَحْيَانًا بِالْأَشْيَاءِ يَكُونُ حَقًّا [۴] فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -: تِلْكَ الْكَلِمَةُ مِنَ الْحَقِّ، يُحَدِّثُهَا الْحَقُّ [۵] فَيَقْرَأُهَا فِي أَدْنَى وَلَوْ [۶] قَرَأَ الدَّجَانَةَ [۷] فَيُطْلِطُونَ فِيهَا أَكْثَرُ مِنْ مَا تَكُونُ بِهِ» مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

تو چمه: ۱ او د بي بي عائشه رضی الله عنها نه روایت دي ۲ چې د رسول الله ﷺ نه د کاهنانو باره کې پوښتنه وشوه اچې د هغوی په ښودل شوو خبرو اعتماد کیدی شي که نه ۳ نو رسول الله ﷺ هغوی ته وفرماییل چې هغوی هیڅ نه دي (یعني هغوی چې د کومو خبرو دعوي کوي، هغه بي ښیاده دی، نو د هغوی په ښودل شوو خبرو اعتماد او بهروسه مه کوئ) ۴

(۱) اخراجه البخاری فی کتاب الادب باب قول الرجل للشيء: ليس بشيء. وهو ينوي أنه ليس بحق (رقم- ۶۲۱۳) وسلم فی کتاب السلام باب تحريم الكهانة وإتيان الكهان (رقم- ۱۲۳ - ۲۲۲۸) واحمد فی المسند: ۸۷/۶

خلقو عرض وکړو يا رسول الله ﷺ بعضي وخت هغوی داسې خبره وښايي يا داسې خبر ورکوي، چې رښتيا وي [۵] رسول الله ﷺ وفرمايل هغه خبره حقه وي، کومه چې جن، يعني شيطان، راوتښتوي، [۶] او د خپل دوست کاهنان په غوږ کې يې داسې اچوي، [۷] څرنگه چې چرگ بل چرگ د داني اخستو د پاره رابلي، [۸] بيا هغه کاهن په هغه خبره کې د سلو نه زيات دروغ خبري يوځاي کوي، بخاري، مسلم.

هل اللعان: ① يَطْلُبُهَا: راتختوی نې، ② الحق: جن، شيطان، ③ قَرَأَها: پس اچوی نې، رابلی نې ④ قَرَأَ: د چرگې کرک کرک کول ⑤ الدَّجَاةُ: چرگه، ⑥ قَطِطُوتَ: ځمکوو کوی، يوځای کوی

تسهيلات:

قوله: تِلْكَ الْكَلِمَةُ مِنَ الْحَقِّ، يَطْلُبُهَا الْحَقُّ:

د کاهنانو خبرې د رشتيا کيدو وجه، نبي کريم حضرت عائشه رضی الله عنها ته اوځودل چه د کاهنانو کومه يوه نيمه خبره صحيح ثابتېږي ددې اصل حقيقت دادې چه آسمانونو ته دالله تعالی يو حکم راځي د آسمان نه لاتدي فرښتې په اوريوځو کښې يو بل سره ددغه حکم متعلق خبرې اترې کوی د جناتو نه سرکش غوندې شيطانان د آسمان نه لاتدي په اوريوځو کښې پټ ورځي او د فرښتونو يوه نيمه خبره اوريدوسره زمکې ته راوړي

قوله: قَرَأَها فِي أُذُنِ وَلِيِّه:

کاهن ته د غيبو خبرو وړ کول: د چرگې کرک کرک آواز دپاره قَرَأَ الدَّجَاةُ استعمالېږي يعنی چرگه چه بله چرگه د دانو طرف ته رابلی او کرک کرک آواز کوی دغه شان دا جن د خپل دوست کاهن اوجوگی په غوږونو کښې دپورته خبره وراچوی او هغوی دې سره سل دروغ يوځانی کړی اوبیانی خوروی

[۲۰۳] يورښتياؤ سره سل دروغ يوځانی کول

۲۰۳- (۱۳) ① وَغَنَّا قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: ② «إِنَّ السَّلاَئِكَ تُنْزَلُ فِي السَّمَانِ - وَهُوَ السَّحَابُ - ③ فَتَذْكُرُ الْأَمْوَ قُضَى فِي السَّمَاءِ ④ فَتَسْتَرْقِي السَّحَابُ طِينُ السَّمَاءِ ⑤ فَتَسْمَعُهُ فَتُوحِيهِ إِلَى الْكَلْبَانِ ⑥ فَيَكُونُ مَعَهُ يَأْتِي كَذِبًا مِنْ عِنْدِ الْفَرَسِ ⑦». رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

قوله: ① او بي بي عائشه رضی الله عنها وايي چه ما د رسول الله ﷺ نه واوريدل چې د فرشتو يو جماعت په ورېځ کې راځکته کيږي، ② او په خپلو کې د هغه خبرو او د هغه امورو تذکره کوي، کوم چې په آسمان کې د الله ﷻ په نزد، مقدر شوي وي (او په دنيا کې واقع کيدونکي وي) ③ نو شيطانان په غلا سره د هغه خبرو د اوريدو د پاره غوږ ورته ايرېدي، ④ او هر کله چې هغه خبره واورى، نو کاهنانو ته يې رسوي، ⑤ او هغه کاهنان د شياطينو نه

په اوريدلي خبره کې د خپل طرف نه سل دروغ يو ځاي کوي (بخاري)
 حل الفان: ① الفان: وريخ، ② الشاب: وريخ، ③ قنترق: په غلا سره غوږ ايخودل ④ قنوجيه:
 نورسوی نې

تسمات

قوله: قَنْتَرَقُ الشَّابُّينُ السَّمْعُ قَنْتَرَقُهُ قَنْتَرَقُهُ إِلَى الْكُهَّانِ:

د آسمان خبرې غلا کول: د آدم ﷺ د پيدا کيدو په وخت چې ابليس ملعون په آسمانونو
 کښې وو، او آدم ﷺ او حوا عليها السلام لره دهوکه کول وغيره دهغه وخت واقعات دی
 چې آدم ﷺ زمکې ته نه وو راکوز شوي تر دغې وخت پورې د پيريانو او شيطانانو په
 آسمانونو کښې داخليدل منع نه وو کله چې آدم ﷺ زمکې ته راکوز شو او شيطان هم د
 آسمانونو څخه راوښکلي شو نو هله د دوي داخليدل په آسمانونو کښې بند شو سورة جن
 کښې چې داسې راغلی دی: ﴿وَالْأَنَّا نَقُودُهُمْ مُقَاعِدَ لَبَنٍ لَّهُمْ لَمَّا نَحْنُ مُغْتَبِئُونَ﴾ (نو
 دې څخه دا معلومېږي چې د نبی اکرم ﷺ د پیغمبر کیدو څخه وړاندې پورې به شيطانو
 د آسمانونو هغه خبرې اوريدلې چې فرښتو به هلته خپل مينځ کښې کولې دې څخه دا
 لازمی طور نه ثابتېږي چې آسمانونو کښې په داخليدو به نې دغه خبرې اوريدلې بلکه د
 ﴿نَقُودُهُمْ مُقَاعِدَ لَبَنٍ﴾ څخه دا مطلب راخيږي چې په آسماني فضا کښې به هلته د غلو پشن
 کيناستل چرته به چې وريځې وې او اوريدلې به نې ددې الفاظو څخه پخپله هم داسې
 ښکاري چې د نبی اکرم ﷺ د پیغمبر کیدو څخه وړاندې هم د پيريانو او شيطانانو داخله
 په آسمانونو کښې بنده وه، مگر آسماني فضا ته په رسيدو به نې په غلا څه اوريدل، د
 پیغمبر کیدو څخه روستو نې د وحی د حفاظت زيات انتظام داوشو چې شيطانان ددغې
 غلا کولو څخه هم د شهاب ثاقب په ذريعه ايسار کړې شو

اشکال او دهلي جواب: چې آسمان څخه ښکته به شيطانانو د فرښتو خبرې په څه شان
 اوريدلې شوې؟، نو دا څه ناممکنه ځکه نه ده کيدې شی چې د آسمانونو د اجرام د خبرو
 آوازونه اوریدلو دپاره نشی مانع کیدلې اودا هم کيدې شی چې څه وخت فرښتې د
 آسمانونو ښکته هم خپل مينځ کښې خبرې کوی نو شيطانان به نې په غلا باندې د اوريدو
 څخه روستو هلته نه تنبتي د حديث الباب څخه هم ددې تائيد کيږي چې فرښتې کله خود
 آسمان څخه لاندې وريځو ته رابښکته کيږي او آسماني خبر خپل مينځ کښې کوی
 شيطانانو به هلته په پټه دا خبرې اوريدلې چې هغه هم د شهاب ثاقب په ذريعه بندې کړې
 شوې.

١) ترجمه:- او مونږ به د اوریدلو دپاره د آسمان په موقعو کښې کيناستو نو څوک چې اوس هم اوریدل غواړي
 نو خپل ځان دپاره يو تياره شغله مومي.

[۴۸۵] نجومیانوا و کاهنانا نو ته د ورتجه نقصان

۴۸۵-۱۳۱ (۱) وَعَنْ حَفْصَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [۱] «مَنْ أَتَى عَرَافًا [۲] فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ [۳] لَمْ يُقْبَلْ لَهُ صَلَاةُ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً» [۴]. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجهه: [۱] او بي بي حفصه رضی اللہ عنہا فرماني چي رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و فرمايل [۲] کوم سري چي کاهن يا نجومی ته ورشي، [۳] او د هغه نه پوښتنه وکړي (يعني د غيب خبري ورته وپوښتي) [۴] نو د هغه څلويښت ورځي او شپي مونځونه نه قبليري. (مسلم)
حل الفات: ① عَرَاً: نجومی، کاهن

تسهيلات:

قوله: لَمْ يُقْبَلْ لَهُ صَلَاةُ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً.

څلويښت ورځي موقع نه قبليدل: يعنی د شپي ورځې فرض مونځونه به ئی نه قبليري يا د تهجد مونځ به ئی نه قبليري. دا سزا د هغه سري ده چه د نجومی تصديق ئی اوکړو دا څومره د لونی محرومتيا خبره ده چه انسان د خپل اهم عبادت مونځ نه محروم شی او دا جرم څومره سخت دي چه څلويښتو ورځو پورې د دې اثر باقي پاتې وی حالاکه نجومی سره څه يقيني علم نه وی بلکه ټوله د هوکه ده.

نجومی د خپل کوره قاجوره: شيخ سعدی باب په گلستان کښي يوه قصه ليکلي ده چه د يونجومی ښځي سره د هغه په کور کښي يو پردي سري اخته وو خوندی پرې اخستلو او نجومی نيزدي بازار کښي خلقتو ته د آسمان خبري خودلي. په دې باندې شيخ سعدی بابا اوويل

برايه د لک چه داني چيست چو داني که در سرائه نکيست

يعنی ته به د آسمان د اوچتوالی کومې خبرې معلومې کړې چه تاته داهم پته نه ده چه ستا په کور کښي څه کيږي؟

[۴۸۶] ستورونه د باران ککولو نسبت کولو

۴۸۶-۱۵۱ (۱) وَعَنْ زَيْدِ بْنِ خَالٍ الْجُهَنِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [۱] «صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - صَلَاةَ الصُّبْحِ بِالْحَدِيثِ [۲] عَلَى أَرْبَعٍ كَانَتْ مِنَ اللَّيْلِ [۳] فَلَمَّا انْتَهَرَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ [۴] فَقَالَ: "هَلْ تَدْرُونَ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟" [۵] قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ [۶]. قَالَ: [۷] "قَالَ: أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ،

(۱) اخرجه مسلم في كتاب السلام / باب تحريم الكهانة وإتيان الكهان (رقم- ۱۲۵) - (۲۲۳۰) واحمد في المسند: ۶۸/ ۴

(۲) اخرجه البخاري في كتاب صلاة الجماعة والإمامة / باب يستقبل الإمام الناس إذا سلم (رقم- ۸۴۶) ومسلم في كتاب الإيمان / باب بيان كفر من قال: مطرنا بالنعوة (رقم- ۱۲۵) - (۷۱) والنسائي في كتاب الاستسقاء / باب كراهية الاستسقاء بالكوكب (رقم- ۱۵۲۵) ومالك في الموطأ كتاب الاستسقاء / باب الاستسقاء بالنجوم (رقم- ۴) واحمد في المسند: ۱۱۷/ ۴

تو جمعہ: ۱) او حضرت زید ابن خالد جہنی رضی اللہ عنہ واپس ۲) چى رسول اللہ ﷺ پہ مقام حدیبیہ کي مونہ نہ د سحر مونخ راکړو، ۳) او په شپه کي باران شوي وو، ۴) کوم وخت چي حضور ﷺ د مانخه نه فارغه شو، نو زمونږ طرف ته متوجه شو، ۵) او وي فرمايلي چي آيا تاسو پوهيږئ؟ چي ستاسو پروردگار دا وخت څه فرمايلي دي؟ (يعني حضور ﷺ ارشاد وکړو چي اوس په ما وحي نازل شوي ده)، ۶) صحابه و رضي الله عنهم عرض وکړو چه الله ﷻ او د هغه رسول ﷺ ښه پوهيږي، ۷) حضور ﷺ وفرمايل الله ﷻ فرمايلي دي چه زما بنده گانو نه په داسي حال کي صبا کړو چي بعضو خو په ما ايمان راوړو، او بعضو کفر وکړو، حل الفات: ۱) اُتَمَّاء: باران.

۱) اُتَمَّاءُ مَن قَالَ: مُطِرْنَا بِفَضْلِ اللَّهِ وَرَحْمَتِهِ ۚ لَذَلِكَ مُؤْمِنٌ بِي كَافِرٌ بِالْكُوكَبِ ۚ وَأَمَّا مَنْ قَالَ: مُطِرْنَا بِتَوَهُّدِ كَذَا وَكَذَا ۚ لَذَلِكَ كَافِرٌ بِي مُؤْمِنٌ بِالْكُوكَبِ ۚ "مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ."

تو جمعہ: ۱) کوم سړي چي دا اوويل چي په مونږ د الله په فضل وکرم سره باران شوي دي، ۲) نو هغه په ما ايمان راوړو، او ستورو نه يي کفر وکړو (يعني د ستورو د اثر منکر دي)، ۳) او کوم سړي چي دا اوويل چي د فلاني ستوري راخو او د فلاني ستوري د غروب کيدو په وجه په مونږ باران شوي دي، ۴) نو هغه زما سره کفر وکړو، او په ستورو يي ايمان راوړو، (بخاري، مسلم)

حل الفات: ۱) مُطِرْنَا: باران اوشو په مونږه، ۲) تَوَهُّد: ستوري،

تسهيلات:

قوله: مُطِرْنَا بِتَوَهُّدِ كَذَا وَكَذَا لَذَلِكَ كَافِرٌ بِي مُؤْمِنٌ بِالْكُوكَبِ:

ستوری ته د باران کولو د نسبت دوه صورتونه: ۱) که چرې یوسړې په باران ورولو کښي یو ستوری یعنی کمل سیټرپ اوئپ زلمی مؤثر حقیقی گنړی نودا سړې کافر کيږي ۲) که چرې د ده عقیده داده چه باران خو صرف هم الله تعالی راوړوی دا ستوری ظاهری اسباب دی نودا کفر نه دي مگر داعقیده لرل هم مکروه دی د حدیث الفاظونه مطلق حرمت معلومیږي.

[۳۵۹۴] د باران په کیدو د بعضي خلقو کاهر کیدل

۳۵۹۴- (۱۶) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنْ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: "مَا أُنْزِلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ بَرَكَةٍ إِلَّا أَصْبَحَ لَوِيقٌ مِنَ النَّاسِ بِهَا كَافِرِينَ ۚ يُنْزِلُ اللَّهُ الْغَيْثَ ۚ يَقُولُونَ: بِكَوْكَبٍ كَذَا وَكَذَا ۚ" - رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

۱) اخرجه مسلم في كتاب الإيمان/باب بيان كفر من قال: مطرنا بالنوء (رقم- ۱۲۶ - (۷۲) والناسي في كتاب الاستسقاء/باب كراهية الاستسقاء بالكوكب (رقم- ۱۵۲۴) واحمد في المسند: ۳۶۲/۲

ترجمه: [٦] او حضرت ابوهريره رضي الله عنه وايي چي رسول الله ﷺ وفرمايل [٧] كله چي الله ﷻ د آسمان نه څه برکت نازلوي. [٨] نو د انسانانو څه نا څه جماعت د هغې په ذريعه په كفر كې مبتلا كيږي. ايمني څه ناڅه خلق ضرور داسې وي چي دبركت د الله ﷻ طرف ته د منسوب كولو په ځاي نورو ذرائع او د اسبابو طرف ته يې منسوب كوي [٩] لكه الله ﷻ چي باران وروي. [٥] نو بعضي خلق دا وايي چي د فلاني ستوري د اثر نه باران شوې دي. مسلم.

حل الفتا: ① الفَتْ: باران

تسهيلات:

قوله: مَا أُنْزِلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ بَرَكَةٍ:

د بركة مخففه هر ٥٥، په حديث كښي د بركت نه مراد باران دي، او په دې كښي دويم احتمال دا هم دي چه د بركت نه عام يعنى هر قسمه بركت مراد دي
نوټ: د حديث الباب وضاحت دې څخه وړاندې د حديث نمبر (٢٥٩٩) په شرح كښي تير شوې دي

الفصل الثاني

[٢٥٨٨] د علم نجوم د حاصلولو حكم

٢٥٨٨- [٤] (١) عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ أَقْتَنَسَ عِلْمًا مِنَ الْفُجُورِ أَقْتَنَسَ شُعْبَةً مِنَ النَّارِ" [٢] زَادَ مَا زَادَ. "رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَأَبُو دَاوُدَ، وَابْنُ مَاجَةَ.

ترجمه: [١] حضرت ابن عباس رضي الله عنه وايي چي رسول الله ﷺ وفرمايل [٢] كوم سړي چي د علم نجوم يوه حصه زده كوي. [٣] نو گويا هغه د علم سحر يوه حصه زده كوي. [٤] دغه شان هغه دومره زيات د سحر علم زده كوي، څومره زيات چي علم نجوم زده كوي. ابو داؤد احمد، ابن ماجه.

حل الفتا: ① أَقْتَنَسَ: راواخلي، زده كړي. ② زَادَ مَا زَادَ: څومره چه زيات كړي

تسهيلات:

قوله: مَنْ أَقْتَنَسَ عِلْمًا مِنَ الْفُجُورِ أَقْتَنَسَ شُعْبَةً مِنَ النَّارِ

د علم نجوم د سحر سره د تشبيه وجه: د علم نجوم د سحر سره تشبيه وركول د ذلت د اظهار دپاره دي چه علم نجوم د جادو په شان يو بد څيز دي، او څنگه چه جادو كفر يا كفر ته نژدې دي نو هم دغه شان علم نجوم هم كفر يا كفر ته نژدې دي لهذا د جادو په شان علم نجوم نه هم د ځان ساتلو حكم دي.

(١) اخرجه ابو داود في السنن كتاب الطب / باب في الكاهن (رقم- ٣٩٠٥) وابن ماجه في كتاب الادب / باب تعلم النجوم

(رقم- ٣٧٢٦) واحد في المسند، ١/ ٣١١

[۴۴۸] د کاهنانو خبر و لره د رینتیا کهنر و لو وعید

۴۴۸- [۱۸] (۱) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -: «مَنْ أُنْثِيَ كَاهِنًا فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ» [۲] أَوْ أُنْثِيَ امْرَأَتُهُ حَابِضًا [۳] أَوْ أُنْثِيَ امْرَأَتُهُ فِي ذُبْهًا [۴] فَقَدْ بَرَّعَ مَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ». رَوَاهُ أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُدَ.

توجه: [۱] او حضرت ابو هريره رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلی الله علیه و سلم وفرمايل [۲] کوم سړي چې کاهن ته ورشي، او د هغه ونيلى خبري رينتيا وگني، [۳] يا کوم سړي چې د حيض په حالت کې د خپلي ښځې سره هم بستري اوکړی، [۴] يا کوم سړي چې د خپلي ښځې سره د وروسته د طرف نه بدفعلي کوي، [۵] نو هغه د هغه شي، يعنې د قرآن سنت او د شريعت نه، بيزاره شو، کوم چې په حضرت محمد صلی الله علیه و سلم نازل شوي دي (احمد ابوداود).

تسهيلات:

قوله: فَقَدْ بَرَّعَ مَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ

د کاهن د خبري د تصديق دوه صورتونه: ① که چېرې د نجومی تصديق نى هم اوکړو اودا حرام کارنى جلال هم اوگنړلو نو په دې صورت کښې دا سړى واقعه کافر شو ② که چېرې دې سړى دې کارته حلال اونه ونيل بلکه دمعصيت په درجه کښې نى گناه اوکړه نوبيا به دا حديث تشديد وتهديد او توبيخ وتغليظ باندې حمل وى

الفصل الثالث

[۴۴۹] د کاهنانو د غيبو خبر ورکولو وجه

۴۴۹- [۱۹] (۱) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: «إِذَا قَضَى اللَّهُ الْأَمْرَ فِي السَّمَاءِ [۲] هَرَبَتِ الْمَلَائِكَةُ بِأَجْنَحَتِهَا خُضْعًا نَاقِلِيهِ، [۳] كَأَنَّهُ سِلْسِلَةٌ عَلَى صُغْوَانٍ» [۴] فَإِذَا فُزِعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ [۵] قَالُوا: مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟ [۶] قَالُوا: الْإِلَهِيُّ قَالَ: الْحَقُّ [۷] وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ.

توجه: [۱] د حضرت ابو هريره نه روايت دي چې رسول الله صلی الله علیه و سلم وفرمايل [۲] کوم وخت چې خدای جل جلاله په آسمان کې د څه شي حکم جاري کوي [۳] نو فرشتي د خدای جل جلاله فرمان اوریدو سره خوف او عاجزي سره خپل وزر وهل شروع کړي ايعني فرشتي د حکم الهي د هيبت او عظمت د ويرې نه د مرغانو په شان خپل وزرونه خوروي او ريږي [۴] او د خدای

(۱) اخرجه ابوداود فى السنن كتاب الطب/باب فى الكاهن (رقم- ۳۹۰۴) والترمذى فى كتاب الطهارة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء فى كراهية إتيان العائض (رقم- ۱۳۵) واحمد فى المسند: ۴/۸۰۲

(۲) اخرجه البخارى فى كتاب تفسير القرآن/باب «حتى إذا فزع عن قلوبهم قالوا: ماذا قال ربكم؟ قالوا: الحق وهو العلى الكبير» (رقم- ۴۸۰۰) والترمذى فى كتاب تفسير القرآن عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب: ومن سورة سبأ (رقم- ۳۲۲۳) وابن ماجه فى كتاب فى الإيمان وقضائل الصحابة والعلم/باب فيما أنكرت الجمعيه (رقم- ۱۹۶)

فرمان یعنی د هغه د کلام اواز گویا د هغه زنجیر د اواز په شان شی چې هغه صاف کاني باندې راتیرول کيږي [۵] بیا د فرشتو د زړونو نه چې خوف لري شی [۶] نو لاندې فرشتې مقربو فرشتو نه پوښتنه کوي چې ستاسو پروردگار څه حکم جاري کړي دي [۷] مقربې فرشتې ورته هغه حکم ښايي کوم چې پروردگار جاري کړي دي ایا مقربې فرشتې پوښتنه کونکو فرشتو ته وایي چې زموږ پروردگار څه فرمایلي دي هغه حق دي [۸] او د خدای ﷻ ذات بلند قدر او بلند مرتبې والادي

حل اللغات : ① صَرَبَ : وهل او خوزول شروع کړی. ② خَضَعَانًا : عاجزنی او ویرې په وجه د متو حرکت کول ③ سَلْبَةً : زنجیر. ④ صَوَابٌ : مضبوط کمر، کاني. ⑤ فَرَعٌ : ذفرینتود زړونونه ویره لري شی ⑥ مُتَرَفُّوْا : په غلاني په پته آوری.

[۱] فَكَيْفَها مُتَرَفُّوْا السَّمِيرَ [۲] وَمُسْتَرْفُو السَّمِيرِ هَكَذَا [۳] يُعْضُهُ قَوْقُ بَعْضُ [۴] وَوَصَفَ سَفِيَانُ بِكَلِمَةٍ حُرْقَهَا [۵] وَيَدَّ بَيْنَ أَصَابِعِهِ " فَيَسْمَعُ الْكَلِمَةَ فَيُلْقِيهَا إِلَى مَنْ حَتَّتَهُ [۶] ثُمَّ يُلْقِيهَا الْأَخْرَأَى مَنْ حَتَّتَهُ [۷] حَتَّى يُلْقِيَهَا عَلَى لِسَانِ السَّاحِرِ أَوِ الْكَاهِنِ [۸] فَرُبَّمَا أَذْرَكَ الشَّيْءَ قَبْلَ أَنْ يُلْقِيَهَا [۹] وَرُبَّمَا أَلْقَاهَا قَبْلَ أَنْ يَذْرُوكَهُ [۱۰] فَيَكْذِبُ مَعَهَا مَا تَكْذِبُهُ [۱۱] قِيْقَالُ : أَيْسَ قَدْ قَالَ لَنَا يَوْمَ كَذَا وَكَذَا : كَذَا وَكَذَا [۱۲] فَيَصْدُقُ بِتِلْكَ الْكَلِمَةِ الَّتِي سَمِعَتْ مِنَ السَّمَاءِ " . رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ .

توجه : [۱] نو دا خبرې اچې د فرشتو په مینځ کې کيږي په غلا سره اوریدونکي جنات او شیاطین یې اوري [۲] او سفیان په غلا سره داوړیدونکو هیئت د خپل لاس اد گوتو یا په ذریعه بیان کړو ، [۳] چنانچه حضرت سفیان خپل لاس کگولو سره د گوتو په مینځ کښ فرق ته اوکړو [۴] اوسفیان په خپل ورغوی (لاس) سره دهغې کیفیت بیان کړلو [۵] او وي ونیل چې اهغه جنات او شیاطین د آسمان نه زمکې پورې داسې سلسله وار لاندې باندې ولاړ وي اوا پورته والا جن د فرشتو خبره په غلا غلطی اوریدو سره خپل لاندې والا جن ته رسوي [۶] او هغوی یې خپل لاندې والا جن ته رسوي [۷] تردې چې آخري جن اکوم چې د ټولو نه لاندې وي هغه خبره ساحر یا د کاهن ژبې ته رسوي [۸] او دا هغه جناتو او شیاطینو وهلو او تښتولو د پاره د آسمان نه شغلي ویشتل کيږي [۹] نو کله خو دا شغلي د ساحر یا کاهن پورې هغه خبره رسولو نه مخکې غلا غلطی سره اوریدونکي جن راوینسي [۱۰] او کله داسې کيږي چې هغه جن د هغه شغلي رسیدو نه مخکې ساحر یا کاهن ته هغه خبره ورسوي او هرکله چې هغه ساحر یا کاهن ته هغه خبره ورسوي [۱۱] نو هغه پکښې سل دروغ خبرې شاملې کړي او د خلقو مخکې د هغه دروغ خبرو په منځ کې هغه خبره هم بیانوي چې هغه ته د جناتو او شیاطینو په ذریعه رسیږي نو هرکله چې یوسړې هغه کاهن د هغه د دروغ خبرو په ذریعه دروغ جن کوي [۱۲] ایعنی دا وایي چې هغه فلاني فلاني خبره کړي وه هغه دروغ ثابت شویده نو اد هغه گمراه خلقو د طرف نه چې د کاهن خبرې ریښتیا گڼي د

دروغجن کونکي مخکې دا وايي چې آيا دا حقيقت نه دي او آيا ته نه پوهيږي چې هغه کاهن فلاني ورځ مونږ ته فلاني خبره کړي وه [٢٧] او دغه شان د هغه کاهن د رښتيا ويلو تصديق د هغه خبري نه کيږي چې هغه ته د جناتو په ذريعه د آسمان نه رسيدلي وه (بخاري).

حل اللغات: ④ فَرَّقَهَا: نو دهغې هيئت نه بيان کړو. ⑤ بَدَّ: جدانی او فراخی نه راوستله. ⑥ الْفُجَاءُ: د اور شغله، سکروته.

تسهيلات:

قوله: وَوَصَفَ سَفِيَانُ بِكَلِمَةٍ فَرَّقَهَا وَبَدَّ بَيْنَ أَصَابِعِهِ:

د خبرې د فلا کولو د کيفيت بيان، يعنی سفيان ثوري رضي الله عنه د شيطانو پورته دختو کيفيت او خودلو چه هغوی لاس کوگ کړو او گوته نه بنسخته پورته کيخودې او په مينځ کبې نه فرق اوکړو.

نوت: د حديث د مضمون وضاحت وړاندې د حديث نمبر (٤٥٩٣)، په تسهيل کبې تير شوې دي.

[٣٠٠] د شهاب ثاقب حقيقت

١٠- [١٠] (١) وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: «أُخْبِرْتُ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مِنَ الْأَنْصَارِ: ② أَنَّهُمْ يَبْنَانَا هُمْ جُلُوسٌ لَيْلَةً مَعَ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - ③ رُؤْيَى بَنِيهِمْ وَاسْتَأْذَنَ ④ فَقَالَ هُمُ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - ⑤ " مَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ إِذَا رُمِيَ بِمِثْلِ هَذَا؟ ⑥ " قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَكْثَرُ ⑦ كُنَّا نَقُولُ: ⑧ وَلَيْدُ اللَّيْلَةِ رَجُلٌ عَظِيمٌ ⑨ وَمَاتَ رَجُلٌ عَظِيمٌ.

توجه: ① او حضرت ابن عباس رضي الله عنهما وايي ② چه د رسول الله صلى الله عليه وسلم د انصاري صحابه رضي الله عنهم نه يو صحابي ماته بيان وکړو ③ چې يو وخت د شپې په وخت څه صحابه رضي الله عنهم د رسول الله صلى الله عليه وسلم سره ناست وو ④ چې يو ستوري مات شو، او د هغې تيزه رنډا خوره شوه ⑤ په دي ليدو سره، رسول الله صلى الله عليه وسلم صحابه رضي الله عنهم ته وفرمايل ⑥ تاسو به د جاهليت په زمانه کې داشان ستوري ماتيدو ته څه ويل ⑦ هغوی عرض وکړو حقيقت حال خو الله او د هغه رسول به پيژني ⑧ مونږ خو به دا ونيل چې نن شپه يو لوي سري پيدا شوي دي ⑨ او کله به مو دا ونيل چې نن شپه يو لوي سري مړ شوي دي ايعنی مونږ به داشان ستوري ماتيدل د څه لوي او اهمې واقعي علامه گڼل.

حل اللغات: ① اسْتَأْذَنَ: رنډا نه خوره شوه.

(١) اخرجه مسلم في كتاب السلام / باب تحريم الكهانة وإتيان الكهان (رقم - ١٢٤٠) - (٢٢٢٩) والترمذي في كتاب تفسير القرآن عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب: ومن سورة سبا (رقم - ٣٢٢٤) واحد في المسند: ٢١٨/١

﴿فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - "فَإِنَّمَا لَا يُؤْمِي بِهَا يُؤْتِ أَحَدٌ وَلَا لِحَيَاتِهِ"﴾ [١] وَلَكِنْ رَبَّنَا تَبَارَكَ اسْمُهُ إِذَا قَمَسَ أَمْرًا [٢] سَمَّ حَمَلَةَ الْعَرْشِ [٣] ثُمَّ سَمَّ أَهْلَ السَّمَاءِ الَّذِينَ يُلُونَهُمْ [٤] حَتَّى يَلْمُ التَّسْبِيحَ أَهْلَ هَذِهِ السَّمَاءِ الدُّنْيَا [٥] ثُمَّ قَالَ الَّذِينَ يُلُونُ حَمَلَةَ الْعَرْشِ بِحَمَلَةِ الْعَرْشِ [٦] مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟

توجهه: [١] رسول الله ﷺ و فرمايل ستوري نه د چا په مرگ ماتېږي او نه د چا په پيدانش بلکي حقيقت حال دادي چې زمونږ رب چې د هغه نوم بابرکت دي هرکله چې يو حکم جاري کوي [٢] نو د عرش الهي پورته کونکي فرشتي تسبيح ايمني د سبحان الله سبحان الله ورد کول! شروع کړي [٣] بيا د هغوی د تسبيح اواز اوريدو سره د آسمان فرشتي تسبيح کول شروع کوي کومې چې عرش پورته کونکي فرشتوته نژدې دي [٤] تردې چې د هغوی اواز د يو دويم آسمان نه د دنيا آسمان باندې اوسيدونکو فرشتو ته ورسېږي [٥] بيا هغه فرشتي چې عرش پورته کونکو فرشتو ته نژدې وي، عرش پورته کونکو فرشتو نه پوښتنه کوي [٦] چه ستاسو پروردگار څه فرمايلي دي؟

حل اللفظ: [٧] سَمَّ: تسبيح و نيل شروع کړی، [٨] حَمَلَةُ الْعَرْشِ: د عرش پورته کونکې فرشتې، [٩] يُلُونُ: چه نژدې دی،

﴿فَيُخْبِرُونَهُمْ مَا قَالُوا [١] فَيَسْمَعُ رُبُّهُمْ أَهْلَ السَّمَاءِ أَلَاتٍ بَعْضُهُمْ [٢] حَتَّى يَلْمُ هَذِهِ السَّمَاءَ الدُّنْيَا [٣] فَيُطْفِئُ الْجُحْنَ السَّمَاءَ [٤] فَيَقْدُفُونَ إِلَى أُولَئِهَا بِمَرٍّ [٥] وَيُرْمُونَ [٦] فَمَا جَاءُوا بِهِ عَلَىٰ وَجْهِ قُبْحٍ [٧] وَلَكِنَّهُمْ يَقْرَأُونَ فِيهِ [٨] وَيَنْزِيلُونَ [٩] رِوَاةٌ مُسْتَمِرَّةٌ﴾

توجهه: [١] هغه فرشتي هغوی ته هغه خبره ښايي کومه چې پروردگار فرمايلي وي [٢] بيا هغه خبره هغوی نه نوري فرشتي پوښتنه کوي او د هغوی نه نوري فرشتي [٣] تردې چې دا سلسله د دنيا آسمان باندې اوسيدونکو ته رسېږي [٤] بيا د هغوی نه اورېدلي خبره جنات راوتېښتوي ايمني هغوی غوږ لگولو سره د داسې خبرو منتظر وي او هرکله چې هغوی په غلا غلطۍ څه خبره واورې [٥] نو د هغه ځای نه يې خپلو دوستانو يعني کاهنانو ته رسوي [٦] نو د دې جنات وهلو د پاره ستوري ويشل کېږي. (نو د دې ستورو د ويشلو سبب دادي، نه هغه د کوم چه تاسو اعتقاد لرئ يعني د چا مرگ يا پيدانش وغيره) [٧] داغه شان کاهن که هغه خبره چې آسمان نه اورېدل شوي وي (او د جناتو په ذريعه هغه ته رسېدلي وي هغسي يعني) په هغې کې د څه تصرف او کمې پېښی څخه بغير بيان کړي نو هغه يقيناً صحيح ثابتېږي [٨] ليکن هغه (کاهن داسې نه کوي بلکه) په هغې کې د دروغو خبري شاملوي [٩] او د يوي خبري نه ډيري خبري جوړ وي (مسلم)

حل اللفظ: [١٠] فَيُطْفِئُ: نو را تېښتوی نې، [١١] فَيَقْدُفُونَ: نو غورځوی نې، رسوی نې، [١٢] وَيُرْمُونَ: نو دوی ويشلې کېږي، [١٣] عَلَىٰ وَجْهِ: هم هغسې څنگه نې چه اورېدلې وي، [١٤] يَقْرَأُونَ: دروغ پکښې شاملوي

تسهيلات:

قوله: مَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ إِذَا رَمَى بِمِثْلِ هَذَا؟

دینی علیہ السلام دہیوسی مقصد نبی کریم ﷺ ته د جاهلیت امورو متعلق علم وو لهذا د نبی کریم ﷺ صحابه کرامو نه سوال کول د پوهې دپاره نه وو بلکه ددی دپاره وو چه که هغوی د زمانه جاهلیت د اعتقاد مطابق جواب ورکړی نو چه نبی کریم ﷺ د هغوی غلطو عقائدو ازاله وکړی.

[۳۰۲] د ستورو د پیداش مقاصد

۳۰۲- [۱۱] (۱) عَنْ قَتَادَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: خَلَقَ اللَّهُ تَعَالَى هَذِهِ النُّجُومَ لثَلَاثَ [۲] حَقَلَهَا زِينَةً لِّلسَّمَاءِ [۳] وَجُومًا لِّلشَّاطِطِينَ [۴] وَعَلَامَاتٍ يَهْتَدَى بِهَا [۵] فَمَنْ قَالَ فِيهَا يَغْفِرُ ذَلِكَ [۶] أَعْطَا وَأَضَاعَ نَجْمِيهِ [۷] وَتَكَلَّفَ مَا لَا يَعْلَمُ [۸] رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ تَعْلِيْقًا [۹] وَفِي رِوَايَةٍ رَزَيْنَ: (وَتَكَلَّفَ مَا لَا يَعْنِيهِ [۱۱] وَمَا لَا عِلْمَ لَهُ بِهِ [۱۲] وَمَا غَبَرَ عَنْ عَلَيْهِ الْكُتُبَاءُ وَالْمَلَائِكَةُ).

توجه: [۱] او حضرت قتاده رضی اللہ عنہ وايي [۲] چه خداي ﷻ ستوري د دریو خبرو د پاره پیدا کړي دي [۳] یو خو دا چې هغه یي د آسمانونو زینت جوړ کړي دي [۴] او دویم د شیطانیو او جناتو وهلو د پاره [۵] او دریم علاماتو د پاره چې خلق د هغې په ذریعه اڅنگل او دریاب کې خپله لار معلومه کړې شی [۶] نو کوم سړي چې دي ستورو کې د دې دریو خبرو نه علاوه بل څه غرض بیان کړو [۷] نو هغه خطاء وکړه او خپله حصه یي ضائع کړله [۸] او بیا په هغه شي کې یي تکلیف وکړو چې په هغې هغه نه پوهیږي ایعني د آسمان خیزونو باره کې چې کوم حقوق دي د هغې علم د قرآن او سنت نه علاوه بلي څه ذریعې سره حاصلول ممکن نه دي او هرکله چې قرآن او په سنت کې د ستورو غرض دي دریو خبرو نه علاوه نور هیڅ نه دي بیان شوی نو مذکوره خبرو نه علاوه بل څه غرض بیانول د داسې خبري بیانول دي چې د هغې معلومول متصور نه دي [۹] دا روایت بخاري رحمه الله بغیر د سند نه نقل کړي دي [۱۰] او د رزین روایت کې دا الفاظ دي چې هغه د هغه شي تکلف وکړو چې هغه ته هیڅ فائده نه رسوي [۱۱] او په هغه شي کې تکلف وکړو ایعني په هغه شي د پوهیدو دعوي یي وکړه چې د هغه هغه ته علم نشته [۱۲] او په هغه شي کې یي تکلیف وکړو چې د هغه د علم نه انبیاء او فرشتي عاجزه دي

[۱] عَنْ الرَّبِيعِ مِثْلَهُ [۲] وَأَوَّادُ وَاللَّهُ مَا جَعَلَ اللَّهُ فِي نَجْمٍ حَيَوَةً أَحَدًا وَلَا بَذْفَةً وَلَا مَوْتَهُ [۳] وَأَمَّا يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكُذِبَ [۴] وَيَتَعَلَّلُونَ بِالنُّجُومِ.

توجه: [۱] وربیع نه هم ددي پشان روایت دي اوبه هغې کبني یي داهم ورسره زیات کړي دی

(۱) اخرجه البخاری تعلیقا فی کتاب بدء الخلق/باب فی النجوم

[۱] چې قسم په الله چې الله تعالى په دې ستور وکړي نه د چا ژوند اېښي دې نه د چا رزق او نه د چا مرگ [۲] د دې نه ماسوا نور هيڅ نه دې چې کاهن د خدای ﷻ باره کې دروغ افتراء گانې کوي [۳] او د ستورو راختل او ډوبيدل د څه واقعي او حادثي علت گرځوي
حل الثقات: ① رجوماً: ويشتونکي، ② يفتدي: لار پرې معلوموي، ③ افساراً: ضايع نې کړو.

تسهيلات:

قوله: خَلَقَ اللَّهُ تَعَالَى هَذِهِ الْأَجْمُرَ ثَلَاثًا:

د شهاب ثاقب پيژندګلو: د شهاب ثاقب باره کښې د بعضې علماؤ خيال دې چه داعام ستوري نه دي بلکه د جناتو د وشتلو دپاره مستقل شغلې اوراکتې دي په ظاهره داد آسمان ستوري ښکاري او اگرچه داهم ستوري دي ليکن په آسمان کښې مرکوز ستوري نه دي والله اعلم

د آسماني ستورو د تغليق درې مقاصد: ① د دنيا د آسمان د ښانست دپاره دي ځکه چه آسمان د انسانانو دپاره په منزله د چمت دې او په چمت کښې خلق د رڼا او ښانست کولو دپاره مختلف خيزونه لګوي الله تعالى په خپل جوړشوي چمت کښې د ښانست او رڼا دپاره نمر او سپوږمۍ او ستوري لګولي دي (وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ) (سورة ملک: ۵)

② د ستورو لګولو دويم مقصد د شيطانانو وشتل دي نوم چه پورته خيږي په هغوي باندې شغله پريوخي

③ د ستورو د پيدا کولو دويم مقصد د دنيا د خلقو لارځودنه ده که سندر وي که دشت وي که بيابان وي او که صحرا په دې ايتمي دور کښې هم انسان د ستورونه رهنمائي حاصلوي اودې نه بې پرواه کيدې نه شي

[۲۷۳] دکاهن حکم

۴۰۰۳- (۱۱۳) [۱] وَعَنْ أَبِي عُبَايَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ أَقْبَسَ بِلَاهِمٍ مِنْ عَجْرِ النَّجْمِ [۲] لَغَيْرِمَا ذَكَرَ اللَّهُ [۳] فَقَدْ أَقْبَسَ شُعْبَةً مِنَ الْيَجْرِ [۴] الْمُنْفَعِ كَاهِنٌ [۵] وَالْكَاهِنُ سَاحِرٌ [۶] وَالسَّاحِرُ كَافِرٌ". رَوَاهُ رِزِينَ.

ترجمه: ① او حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما وايي چي رسول الله ﷺ وفرمايل [۲] نوم سري چې د علم نجوم څه حصه زه .. کړله [۳] او د زده کولو غرض اد هغه دريو څيزونو نه علاوه څه بل شي سره متعلق وي اکوم چې خدای ﷻ په قرآن کریم کې ذکر فرمايلي دي او د هغې بيان په حديث کې تير شوا [۴] نو هغه بلا شيبه د سحر د علم يوه حصه زده کړله ، (حالانکه چې د

سحر علم يو خراب علم دي ځكه چې د دې بعضې قسمونه فسق كې دا خل دي او بعضې قسم موجب كفر دي [۵] او ايا د لري منجم د نجوم په علم پوهيدونكي د كاهن په حكم كې دي ځكه چې د كاهن په شان منجم هم د بعضې علاماتو په ذريعه د غيب خبر ورکوي [۶] او كاهن د ساحر حكم لري ځكه چې كاهن هم د خرابو خبرو ارتكاب كوي او خلقوته نقصان رسوي [۷] او ساحر اكوم سړي چې سحر وكړي او د هغې د جائز كيدو اعتقاد لري نو هغه كافر كيږي [دغه شان منجم او كاهن هم دخپلي بد اعتقاد په بناء كافر كيږي] (رزين حل اللغات: ۱) اَتَسَى: زده كړى، ۲) اَلْمُنْجَمُ: نجوموى، د ستورو علم لرونكى،

تسهيلات:

قوله: اَلْمُنْجَمُ كَاهِنٌ:

نجومى ته د كاهن ويلو وجه: نجومى ځكه كاهن او گرځولې شو چه دواړه د يوجنس خلق دى يوميدان دې او هم يو كاردې ځكه چه نجومى هم د كاهن په شان د غيب په خبرو كښي اولته اوسيده خبرې جوړوي اويياني بيانوى.

قوله: وَالْكَاهِنُ سَاحِرٌ:

كاهن باندې د ساحر د اطلاق وجه: او كاهن ته په دې وجه ساحر اوونيلې شوچه كوم نقصان انسانانوته جادوگر رسوى هم هغه نقصان كاهن هم ورسوى. لهذا ضرر او نقصان ددواړو يوشان دې نو كاهن ساحر دې او والساحر كافر يعنى جادوگر كافر دې.

[۳۰۰۵] ستورولره د مؤثر حقيقى ككنر لو حكم

۳۰۰۵- [۱۱۳] (۱) وَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " [۲] «لَوْ أَمْسَكَ اللَّهُ الْقَطْرَ عَنِّ عِبَادِي ثَمَسَ بَيْنِي»، ثُمَّ أَرْسَلَهُ [۳] لَأَصْبَحَتْ طَائِفَةٌ مِنَ النَّاسِ كَافِرِينَ، يَقُولُونَ: [۴] سَعِيدًا بِتَوَعُّدِ الْيُجْدِرِ". رَوَاهُ النَّسَائِيُّ.

قوله: [۱] او حضرت ابوسعيد رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل [۲] كه خداي تعالى (مثلاً) پنځه كاله پورې خپل بندگان د باران نه محروم وساتي او بيا باران وروي [۳] نو د خلقو يو جماعت (چې نجوم باندې اعتقاد لري) په دې صورت كې به هم كفر كولو سره دا وايي [۴] چې مجدح [يعنى د قمر د منزل] په سبب په مونږ باران شوي دي (نساني حل اللغات: ۱) اَمْسَكَ: بند اوساى، ۲) الْقَطْرُ: باران، ۳) لَأَصْبَحَتْ: نو اوبه گرځي، ۴) بِتَوَعُّدِ الْيُجْدِرِ: د قمر د منزل په سبب.

تسهيلات:

قوله: سَقِينَا يَتَوَعُّ الْيَجْدُ

دمجدح پيژندگلو: مجدح دميم په كسري سره دې جيم ساكن دې په دال باندې زيردې د سپوږمۍ د منازلو نه د يو منزل نوم دې.

د جاهليت د غلطې عقيدې د باطلوالي دليل: د جاهليت په زمانه كښې د عربو خيال وو چه په دې منزل كښې كله سپوږمۍ داخلېږي نو ښه بارانونه كيږي نبي كريم داعقيده باطله او گرځوله او د دليل په توگه ئې اشاره او فرمانييله چه مثلاً پنځه كاله چه باران بند شوې وو نو مجدح منزل چرته وو هغه باران ولې اونه ورولو. كه چرې باران مجدح منزل ورولو نو دا موجود وو او باران نه وو. اوس چه الله تعالى باران را وروولو نو خلقو د مجدح طرف ته نسبت او كړو دا ډيره د افسوس خبره ده

[٢٤] كِتَابُ الرُّؤْيَا

د خوبونو بيان

خلاصة الباب:

فيه عشرون حديثاً مشتملة على ثمانى مسائل:

- ① فضيلة الرؤيا الصالحة: ١، ٢، ٤، ٨، ١٥.
- ② رؤية النبي ﷺ في النوم: ٣، ٤، ٥.
- ③ أقسام الرؤيا: ٦، ٨.
- ④ آداب الرؤيا: ٦، ٩.
- ⑤ حكم الرؤيا المكروهة: ٦، ٧.
- ⑥ أوليات صدق الرؤيا: ٨، ٢٠.
- ⑦ تعبير بعض الرؤيا الخاصة: ٨، ١٠، ١١، ١٢، ١٣، ١٤، ١٦، ١٧، ١٨.
- ⑧ الزجر ببيان الرؤيا الكاذبة: ١٩.

د رؤيا په تعريف كښې اقوال: ① واحدې فرمائى په اصل كښې دامصدر دې لكه يسرى بيا دا د اسم په ځاى باندې استعماليدل شروع شو امام راغب فرمائى الرؤية بالهاء ادراك البصر بحاسة البصر يعنى په سترگو سره كتلو باندې د دې اطلاق كيږي دغه شان د مايدرك بالتفصيل د پاره هم استعمالېږي مثلاً ارى ان زيداً مسافراً دې نه علاوه تفكر نظرى او د راتې په معنى كښې هم راځي.

② علامه قرطبی رحمہ اللہ وائی چه بعض علماؤ فرمائیلی دی چه رؤیا په معنی د رؤیة هم په قرآن کریم کښې وارد دې قال تعالی (وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِي أَرَبْتُمْ أَنْ تَكُونُوا فِيهَا إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ) خکه چه دلته د رؤیا نه مراد هغه عجائبات دی چه د معراج په شپه حضور پاک صلی اللہ علیہ وسلم خودلې شوی وو او جمهور فرمائی د معراج د شپې وقوع یقظتہ شوې دی وهو القول الاصح

په رؤیا او رؤیة کښې فرق: رؤیا او رؤیة دواړه مصادر دی. د دوه حروف تانیث په ذریعه په دواړو کښې فرق اوکړې شو، یعنی په رویة کښې تاء تانیث راوړلو سره او په رؤیا کښې الف تانیث راوړلو سره فرق اوکړې شو. رؤیا د حرف راء نه پس په همزې سره مشهور دې او کله د تخفیف دپاره همزه په واو سره بدل کړې شی صاحب الکشف فرمائی چه رؤیة په سترگو سره لیدل دی، یقال رأی رؤیة په سترگو لیدل، او رؤیا بغیر د تنوین نه په خوب کښې لیدل (مقدمة فتح الملهم ۷۳، والبیضاوی ۲/۲۶۳)

د خوب حقیقت: په تفسیر مظهری کښې قاضی ثناء الله پانی پتی فرمائی د خوب حقیقت دادې چه انسانی نفس د خوب په وخت کښې یا د بې هوشنی په سبب د ظاهری بدن د تدبیرنه اوزگار شوی نوهغه ته د هغه د خیالی قوت د لارې نه څه صورتونه ښکاری هم د دې نوم خوب دې

د خوب درې قسمونه: ① کله سړي په خوب کښې هم هغه صورتونه وینی کوم چه د بیدارنی په حالت کښې گوری دې ته حدیث النفس وائی.

② کله شیطان څه صورتونه او واقعات د ده په ذهن کښې اچوی کله خوشحاله کونکې او کله ویرونکې دینه تسویل الشیطان وائی دا دواړه قسمونه باطل دی د کوم چه هیڅ اصلیت او حقیقت نشته دې اونه د دې څه واقعی تعبیر کیدیشی

③ د الله تعالی د طرف نه یوقسم الهام دې چه خپل بنده خبردار کوی اویا د زیری ورکولو د پاره کولې شی الله تعالی د خپل غیب د خزانونه د بنده په زړه او دماغ کښې اچوی دا خوب صحیح او حقیقت دې په حدیث شریف کښې دی د مؤمن خوب یو کلام دې په کوم کښې چه هغه خپل رب سره د خبرواترو شرف حاصلوی (طبرانی)

د خوب باره کښې د صوفیاء قول: صوفیاء حضرات فرمائی په عالم کښې چه څومره څیزونه په وجود کښې راتلونکی دی د دې په وجود کښې د راتلونو وړاندې هرڅیز په یو خاص شکل کښې عالم مثالی کښې وی او په دې عالم مثال کښې چه څنگه جواهر او حقائق ثابتہ صورتونه او شکلونه وی دغه شان د معانی او اعراضو هم خاص شکلونه وی په خوب کښې چه کله انسانی نفس د ظاهر بدن د تدبیرنه فارغ شی نوعیض وخت د هغه تعلق عالم مثال سره کیږي او هلته چه د کائنات کوم شکلونه دی هغه ده ته ښکاری اویادا شکلونه ده ته د عالم غیب نه ښکاری اوبعض وخت په دې کښې څه غوارض داسې پیدا

کيڀري چه اصل حقيقت سره څه باطل خيالات يوځای کيږي او هم په دې وجه تعبير کونکو ته د دې په تعبير يوهيدل گران شي او بعض وخت هغه د ټولو عوارضو نه پاک اوصفا وي نوهم دغه اصل حقيقت وي خو په دې کښې بعض د ښه تعبير کولو محتاج وي ځکه چه په دې حقيقت واقعه واضح نه وي که په داسې صورت کښې هم تعبير غلط شي نوواقعه مختلف کيږي د دې د پاره به صرف هغه خوب صحيح او الهام د الله تعالی د طرف نه او حقيقت ثابت نه وي کوم چه د الله تعالی د طرف نه وي او په دې کښې څه عوارض هم شامل نه وي او تعبيرنی هم صحيح ورکړي شوې وي د پيغمبرانو عليهم السلام ټول خوبونه به هم داسې وو هم په دې وجه د هغوی خوب ته د وحی درجه ورکړي شوې ده د عامو مسلمانانو په خوبونو کښې هر قسم احتمال کيدې شي په دې وجه هغه د چا د پاره حجت او دليل کيدې نه شي د دوی په خوبونو کښې بعض وخت طبعی او نفسانی صورتونو گډوالي وي او بعض وخت د گناهونو ظلمت او خرابوالي په صحيح خوب باندې راڅرخي او هغه ناقابل اعتماد جوړکړي او بعض وخت صحيح تعبير په سوچ او پوهه کښې نه راځي

د اهل سنت والجماعت په نيزه خوب حقيقت: د جمهوررو اهل سنت والجماعة په نيز خوبونه تصورات دی کوم چه الله تعالی د بنده په زړه کښې پيدا کوي کله د فرښتي په واسطه او کله د شيطان په واسطه علامه طيبي رحمته الله عليه فرمايلي دي د خوبونو حقيقت دادي چه الله تعالی د خوب ليدونکي په زړه کښې علوم او پوهه پيدا کوي څنگه چه کله الله تعالی د بنده په زړه کښې بيدارنی کښې علوم راپيدا کوي او د نائم په زړه کښې د داسې علومو راپيدا کول د نورو امورو علامت وي چه وړاندې تک سره عارض کيږي او هم هغه د دې تعبير کيږي لکه چه اوريځ د باران علامت دې دغه شان د نائم په زړه کښې د علومو پيدا کيدل د نورو امورو علامت دي.

خوب د طبيبانو په نظر کښې: د طبيبانو خيال دې چه د سړي په مزاج کښې چه کله د کوم خلط غلبه وي هم د هغې په مناسبت سره په خيالونو کښې راځي لکه چه د چا مزاج بلغمی دې نو اوبه او د هغې سره تعلق لرونکی څيزونه درياب سمندر په اوبو باندې پورې وتل وغيره به گوري او په چا کښې چه دننه د صفراء غلبه ده نو هغه به اور او د دې متعلق څيزونه گوري يا به په هوا کښې الوتل وغيره ويني علی هذا خلط الدم والوداء

خوب د فلسفيانو په نظر کښې: فلاسفه واني چه کوم واقعات په عالم راپيدا کيږي د هغې مثال صورت د فوتو په شکل کښې په عالم بالا کښې نقش دې د نفس وړاندې د دې نه يوڅيز راځي نو دا منعکس کيږي د خوب د حقيقت باره کښې نور هم ډير اقوال دي خو په هغې باندې څه برهان قائم نه دي بلکه محض تخيلات دي

د خوب د تعبير اصول: د ابن سيرين رحمته الله عليه طرف ته منسوب کتاب الرؤيا په شروع کښې دغه

اصول طرف ته اشاره كړې شوې ده دهغې خلاصه داده

- ① چه د عربي لغت نه استفاده او كړې او دهغې په امداد سره تعبير اوويستلې شي. هم دغه وجه ده چه د خوب تعبير په داسې سري باندې ويستل پكاردې چه د خوب ليدونكي خير خواه هم وي او تعبير ويستلو او د قواعدو ماهر هم وي
- ② چه د قرآن پاك يو آيت يا د حديث الفاظو ته اوكتلې شي او دهغې په رنراكتنې تعبير اوويستلې شي

- ③ چه د شريعت د قواعدو او ضوابطو لاندې د شريعت په رنراكتنې د خوب تعبير اولتولې شي او بيا تعبير اوويستلې شي.

د خوب شوهي حيثيت: د خوب شرعي حيثيت دادې چه د انبياء كرامو خوب دوحى خفي درجه لري او د نورو صالحانو خوب كه د شريعت څه ضابطې سره نه تكرر وېړي نو داسې خوبونه د تسلي سبب وي. دې سره څه شرعي ضابطه نه جوړېږي. په احاديثو كښې رښتوني خوبونه مبشرات سره ياد كړې شوي دي.

الفصل الأول

[٣٠٦] اد نيكه مسلمان د خوب رشتينوالې

٣٠٦- (١) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «^١لَمْ يَتَّقِ مِنَ النَّبُوءَةِ إِلَّا الْمُبْتَغَاتُ» ^٢قَالُوا: وَمَا الْمُبْتَغَاتُ؟ قَالَ: «الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ» ^٣." رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

توجه: ① حضرت ابو هريره رضي الله عنه وايي چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل ② د نبوت د اشارو نه اوس هيڅ نه دي پاتې شوي علاوه د مبشراتو نه ③ صحابه و رضي الله عنهم عرض وكړو (يا رسول الله) د مبشراتو نه څه مراد دي ④ حضور صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل ښه خوب. (بخاري)

حل التفات: ① الْمُبْتَغَاتُ: زيری.

٣٠٦- (٢) وَقَدْ أَمَّا لَكَ بِرِوَايَةِ عَطَاءِ بْنِ يَسَّارٍ: «^١يَرَاهَا الرَّجُلُ الْمُسْلِمُ أَوْ تُرَى لَهُ».

توجه: ① او امام مالك رحمته الله عليه په هغه روايت كې چې هغوی د حضرت عطاء ابن يسار رضي الله عنه نه نقل كړي دي دا الفاظ هم نقل كړي دي (هغه ښه خوب) چې مسلمان يې ځان د پاره وينې يا د هغه باره كې يې بل سړي وويني

تسهيلات:

فوله: لَمْ يَتَّقِ مِنَ النَّبُوءَةِ إِلَّا الْمُبْتَغَاتُ:

(١) اخبره البخاري في كتاب التعبير /باب البشرات (رقم- ٦٩٩٠) وابوداود في السنن رقم الحديث ٥٠١٧
 (٢) اخبره الترمذي في السنن كتاب الرؤيا عن رسول الله صلى الله عليه وسلم /باب قوله لهم البشري في الحياة الدنيا (رقم- ٢٢٧٣) وما لك في الموطأ كتاب الرؤيا /باب ما جاء في الرؤيا (رقم- ٣)

د مبشرات هغه روايت: داد بشارت نه دې زيری ته وائی يعنی د نبوت دروازه اوس بنده شوې ده د نبی آخر الزمان نه پس بل څوک نبی راتلونکې نشته. لهدا د آسمانی وحی نزول ختم شوې دې. اوس د خوب په شکل کښې صرف بشارتونه پاتې دی.

په خوبونو د مبشرات د اطلاق وجه: په خوب کښې چونکه غالب عنصر د بشارت وی په دې وجه د غلبې په توگه دا غالب حیثیت مطلقاً مبشرات گرځولې شوی دی گنی بعضې خوبونه رښتیاوی. لیکن په هغې کښې د بشارت په ځائی نذارت وی يعنی د غم خبر وی. هم په دې وجه بعضو علماؤ ونیلی دی چه دلته د مبشرات نه مراد مطلق خبر مراد دې. که هغه په بشارت باندې مشتمل وی او که په نذارت باندې مشتمل وی.

[۳۸۸] د ښه خوب د نبوت حصه کیدل

۳۸۸- [۲] (۱) وَعَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [۲] «الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ جُزْءٌ مِنْ بَيْتَةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النَّبُوءَةِ». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

ترجمه: [۱] او حضرت انس رضی الله عنہ وایي چی رسول الله ﷺ وفرمایل [۲] ښه خوب د نبوت په شپږ څلوېښت (۴۶)، حصو کې یوه حصه ده. (بخاری، مسلم)

تسهيلات

قوله: جُزْءٌ مِنْ بَيْتَةٍ يعنی رښتونی خوب د نبوت څلوېښتمه حصه وی.

د نبوت د جزء کيدو په باره کښې مختلف روایات: په دې روايت کښې د ۴۶ عدد ذکر دې. دې نه علاوه نورو روایاتو کښې مختلف شمير ذکر دې ۴۴، ۴۵، ۴۷، ۴۹، ۵۰، ۷۰، ۷۶، ۷۲، ۷۳، ۲۵، ۲۶، ۲۰ حافظ ابن حجر رحمه الله دا ټول ذکر کړی دی.

د اجزاؤ د تعداد په اختلاف کښې کواويل: قرطبي رحمه الله فرمائی د اجزاء د تعدد دا اختلاف د خوب ليدونکو د مختلفو حالاتو په وجه دې. په امانت صدق او نيتونو کښې خلق مختلف وی نو د هغوی په خوبونو کښې د اجزاء اختلاف دې.

خوب د نبوت د جزء کيدو په مفهوم کښې اقوال: [۱] په تفسير مظهری کښې د دې توجیه داييان کړې شوې ده چه په رسول الله ﷺ باندې د نبوت دوحی سلسله درویش کاله جاری وه. په دې کښې روميو شپږو میاشتو کښې د الله تعالی وحی د خوبونو په شکل کښې راتله باقي پنځه څلوېښت ششماهی جبرائیل امین د الله تعالی پیغام د انسان په شکل کښې راوړلو دغه شان رښتونی خوبونه د وحی نبوت شپږ څلوېښتمه حصه شوه او په کومو روایتونو کښې چه کم و بیش مذکور دی په هغې کښې خویا تقریبی کلام کړې شوې دې یا

(۱) اخرجه البخاری فی کتاب التعبير /باب رؤيا الصالحين (رقم-۶۹۸۳) ومسلم فی کتاب الرؤيا (رقم-۷) - (۲۲۶۴) ومالك فی الموطأ کتاب الرؤيا /باب ما جاء فی الرؤيا (رقم-۱)

هغه سنداً ساقط دی.

⑦ علامه قرطبي رحمه الله فرمائی د نبوت د جز نه مراد دادې چه په خوب کښې انسان بعض وخت داسې يو څيز گوري کوم چه د هغه په قدرت کښې نه وي مثلاً دې گوري چه په آسمان باندې الوزی يا د غيب نه داسې څيز او گوري د کوم حاصلول چه د هغه په قدرت کښې نه وي نو د هغې ذريعه بغير د امداد او الهام د الله تعالی نه نور هيڅ هم نشي کيدې کومه چه اصل خاصه د نبوت ده په دې وجه ئې دې ته د نبوت جزء او وئيل

⑧ بعض اهل علم فرمائيلی دی چه د جز نه جزء منطقی مراد نه دې چه هغه کل سره وي بلکه د دې معنی داده چه نیک خوبونه د لواحق نبوت او صفاتو د انبياء کرامو نه دی او د انبياء کرامو صفاتو سره غير نبي هم متصف کيدی شي نولکه نیکو خوبونو ته ئې جزء وئيلو سره د دې تعريف او اوچته درجه بيان کول مقصود دی چه دا د نبوت يوه حصه ده

⑨ بعض حضرات فرمائی د روايت مطلب دادې چه رښتونې خوب د علم نبوت د اجزاء نه دې نه چه د نبوت نه دې ځکه چه علم نبوت باقی دې او نبوت متجزی نه دې اودا منصب ختم شوې هم دې اوس څوک نبي راتلونکې نشته

⑩ بعض علماء کرام فرمائی دلته د نبوت اصطلاحی معنی مراد نه ده معنی اعلام مراد ده. اوس به معنی شی رؤيا خبر صادق دې د الله تعالی د طرف نه لکه څنگه چه نبوت بناء صادق دې د الله تعالی د طرف نه نو رؤيا صالحه مثل نبوت دی د خبر صادق کيدلو په اعتبار سره

⑪ ملا علی قاری او نور شراح فرمائی بهتر دا دی چه او وئيلې شی په حديث کښې خوب ليدلو ته اجزاء نبوت وئيلې شوې دې او اجزاء نبوت هم انبياء کرام عليهم السلام پيژنی مونږ ته معلوم نه دی مجعلاً هم دومره معلوميدل کافی دی چه ښه خوب زیرې دې قتيبه: دلته خلق غلط شوی دی چه د نبوت د جزء په دنيا کښې باقی پاتې کيدل او جاری کيدل ئې د نبوت باقی او جاری پاتې کيدل گنرلی دی کوم چه د قرآن کریم د قطعیه نصوص او بې شميره احاديثو صحيحه نه خلاف دی بلکه د اجماع امت نه هم خلاف دی ځکه چه عقیده د ختم نبوت اجماعی مسئله ده او دا اونه گنرنی چه د يو څيز يو جزء موجود کيدو سره د اصل څيز وجود لازم راځی. که د يوسړي يونوک دې يا يووښسته چرته موجود دې نو يوانسان دا وئيلې شی چه دلته هغه سړې موجود دې؟ که د مشين د ټولو پرزونه چاسره يوه پرزه موجود وي نو ولې دې ته د ټول مشين موجود کيدل وئيلی شی؟

[۸۰۹] د نبی کریم ﷺ په خوب کښې لیدل

۸۰۹-۱۳ (۱) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: «مَنْ رَأَى فِي الْمَنَامِ فَقَدْ رَأَى (۲) فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَمْتَلُ فِي صُورَتِي». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: ۱] او د حضرت ابو هريره رضي الله عنه نه روايت دي چې رسول الله ﷺ وفرمايل ۲] كوم سري چې زه په خوب كې وليدم هغه په حقيقت كې زه وليدم ۳] ځكه چې شيطان خما په صورت نسي جوړيږي (بخاري، مسلم،
حل الفتن: ۱) لَا يَمْتَلُ: په مثل نه شی جوړيږي، صورت نه شی جوړولې.

تسهيلات:

قوله: مَنْ رَأَى فِي الْمَنَامِ فَقَدْ رَأَى:

په مذکور جمله کښې بلاغی نکته: علامه طیبی رحمته الله علیه فرماني من موصوله متضمن بمعنی الشرط دي دلته د شرط او جزا په مينځ کښې اتحاد معلومېږي کوم چه د کمال مبالغه د پاره کيږي «ای من رآني في المنام فقد رآني حقيقة على كماله بلا شبهة ولا رتاب وبدل عليه حديث الى قتادة رضي الله عنه»
انه عليه السلام قال من رآني فقد رآني الحق والحق ههنا مصدر مؤكد يعني فقد رآني روية الحق والاظهر ان المراد بالحق ههنا الصدق اي فقد صدقت رؤياه فانه قد رآني لا غيري..»

دمذکوره جمله په توضیح کښې هغه اقوال: ۱] بعض حضراتو فرمانيلی دی چه داعام نه دي بلکه دامراد دي چه په خاص هیئت خاص حلیه او شکل وصورت کښې نی رسول الله ﷺ اولیدونو حضور ﷺ لیدل به ورته ونیلي شی گنی نه

۲] بعضې حضراتو نوره هم تنگی کړې ده فرماني چه رسول الله ﷺ په کوم مخصوص صورت کښې د دنيانه رحلت فرمانيلې دي او د دغه آخری عمر په مخصوص صورت کښې نی اووینی نوفقد رآني گنی نه تردې پورې چه د وفات په وخت کښې د رسول الله ﷺ په سر او بیره مبارکه کښې د سپینو وینستو څومره تعداد وو هم دومره اووینی نو فقد رآني گنی نه دي وجې نه چه ابن سيرين رحمته الله علیه ته چا خپل خوب بیان کړو کوم چه به د حضور پاک ﷺ په مخصوص حلیه باندې نه وونفرمانيل به نی اذهب مارأيت النبي صلى الله عليه وسلم
۳] بعض حضرات فرماني چه د عمر شريف په کوم وخت کښې چه په کوم يو صورت کښې رسول الله ﷺ په خوب کښې اووینی بس کتل به شمير وی که د خوانتی په صورت کښې وی یا د کهلوت او یا آخری عمر په حالت کښې وی بهرحال هغه به د رسول الله ﷺ لیدل

(۱) اخرجه البخاری فی کتاب العلم/باب إثم من كذب على النبي صلى الله عليه وسلم (رقم- ۱۱۰) ومسلم فی کتاب الرؤيا/باب قول النبي عليه الصلاة والسلام من رأى في المنام فقد رآني (رقم- ۱۰۰) - (۲۲۶۶) وابن ماجه فی کتاب تعبیر الرؤيا/باب رؤية النبي صلى الله عليه وسلم في المنام (رقم- ۳۹۰۱) واحمد فی السند: ۴/۲۸۱

وی کما فی الروایة لانی اری فی کل صورة.

⑤ علامه مازری رحمۃ اللہ علیہ فرمائی ہے حضور پاک صلی اللہ علیہ وسلم پہ معروف مشہور او مخصوص صورت کنبی او وینی یا دے نہ پہ علاوہ صورت کنبی بہر حال ہفہ بہ ہم حضور صلی اللہ علیہ وسلم لیدلے وی فرق صرف دادے ہے کہ پہ مخصوص او معہودہ صورت کنبی نی اولیدو نو ہفہ حقیقی رؤیا دے او کہ پہ دویم صورت باندے او کتلونو تاویل رؤیا دے لکہ چہ امام ابوحنیفہ رحمۃ اللہ علیہ پہ خوب کنبی دے حضور پاک صلی اللہ علیہ وسلم مختلف مبارک ہدو کی راجع کول لیدلے وو نو ابن سیرین تعبیر ورکو چہ تاسو بہ دے نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم دے احادیثو دمعانی جامع ینی دے کومو احادیثو پہ بارہ کنبی چہ دے صحابہ کرامو او تابعینو پہ مینخ کنبی اختلاف دے بیا تاسو بہ امام المسلمین ینی نو ہم داسے اوشو.

⑥ نووی رحمۃ اللہ علیہ فرمائی ہے کوم صورت چہ ہم حضور مبارک صلی اللہ علیہ وسلم او وینی ہفہ بہ ہم حضور مبارک صلی اللہ علیہ وسلم لیدلے وی او البتہ دے دین او ایمان دے نقص پہ اعتبار سرہ مختلف صورتونہ کیدیشی. چاکہ حضور پاک صلی اللہ علیہ وسلم پہ بنہ صورت کنبی پہ خوب کنبی اولیدلو نو ہفہ دے کمال دین او ایمان علامت دے او چاچہ دے خلاف اولیدلو نو دا دے کتونکی دے دین او ایمان دے نقص طرف تہ اشارہ دے دے دے پارہ چہ ہفہ دے خپل دین او ایمان علاج او کرے شی. نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم پہ خوب کنبی لیدلے یوکسوتی او پیمانہ دے پہ کوم سرہ چہ سرے خپل باطنی حالات معلومولی شی کامل ایمان نورہ ترقی ہم کولے شی او ناقص ایمان خپلہ اصلاح کولے شی

⑦ ابن باقلانی رحمۃ اللہ علیہ فرمائی فقد رانی معنی رؤیاہ صحیحہ لیست باضغاث ولامن تسویلات الشیطان دے روایت الفاظ فقد رای الحق سرہ دے تائید کیرے او دے روایت الفاظ فقد رای الحق دی.

⑧ دے دے معنی من رانی فی المنام سیرانی دے کہ لیدونکی صحابی وی نو دے دغہ صحابی دے پارہ بشارت بہ وی چہ دے ہفہ پہ لرے او سیدو باندے ہم کلہ چہ ہفہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پہ خوب کنبی اولیدلو نو دیر زربہ ہفہ تہ زیارت یقظہ ہم نصیب شی. پہ بل روایت کنبی سیرانی فی الیقظہ پہ صراحت سرہ واقع دے پہ دے قول سرہ دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دا ارشاد مبارک بہ صحابہ کرامو رضی اللہ عنہم سرہ مخصوص وی. کہ غیر صحابی لیدلے دے نویبا دے دے مطلب دادے چہ دے تہ بہ پہ آخرت کنبی خاص زیارت نصیب کیرے پہ کوم کنبی چہ بہ لیدونکی تہ حضور صلی اللہ علیہ وسلم سرہ قرب حاصل وی او نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم بہ دے ہفہ سفارش کوی.

⑨ دے دے معنی دے تشبیہ پہ توگہ دے چہ داسے لیدونکی تہ بہ پہ مدینہ منورہ کنبی روضۃ القدس باندے دے حاضرئی توفیق حاصلیرے.

⑩ فقد رانی نہ معنی رؤیا مراد دے یعنی داسے سرے تہ بشارت او زیرے دے چہ ہفہ بہ دے

رسول الله ﷺ په طریقه باندې وی اود حضور پاک ﷺ اتباع به ورته نصیب وی جمهور علماء فرمانی چه روایت په خپل ظاهر باندې دې چاچه رسول الله ﷺ په خوب کښې اولیدلو هغه هم رسول الله ﷺ لیدلې دې اوس که هغه زیارت د حلیه معبوده نه علاوه کړې وی نو دا د لیدونکي د احوالو په اعتبار سره دې شرح فرمانی د دې مثال د آئینې په شان دې د کوم رنگ چه آئینه وی هم هغه شان شکل به په کښې ښکاری د کتونکي چه کوم قسم احوال وی هم هغه شان صفاتو سره به زیارت کيږی

دنبی علیه السلام د لیدو دوه صورتونه: ① صوفیا، کرام فرمانی چې بعضو ته الله تعالی دومره قوت ورکوی چه هغوی بعینه د رسول الله ﷺ د ذات اقدس مبارک زیارت کوی ② بعضې کسانو ته د آئینې په شان مثالی زیارت نصیب کيږی حقیقی صورت ورته نصیب نشی

اشکال: د رسول الله ﷺ زیارت هم په یووخت کښې په مختلفو ښارونو کښې مختلفو ملکونو کښې مختلفو خلقوته کيږی نو حضور ﷺ هم په یووخت باندې کوم کوم خای ته تشریف اوړلې شی؟

د اشکال جواب: د رسول الله ﷺ مثال د آفتات او مهتاب یعنی نمر او سپوږمۍ دې نمر په خپل خای باندې قایم دې خو په مختلفو ملکونو کښې مختلف خلق گوری دغه شان که رسول الله ﷺ مختلفو خایونو ته تشریف یونه سی نویا نی هم مختلف مقاماتو کښې مختلف خلق په یووخت د زیارت شرف حاصلولې شی نو هیڅ اشکال نشته

قوله: فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَمُتُّ بِي:

د شیطان په نیوی شکل کښې عدم تمثیل: یعنی شیطان تمثیل نه شی کولې او خپل خان د حضور اکرم ﷺ په شکل کښې نه شی خودلې یعنی لکه څنگه چه د بیدارنی په صورت کښې شیطان د نبی کریم ﷺ په شکل چاته نشی راتلې هم دغه شان د خوب په حالت کښې هم چاله نشی راتلې اودا معجزه د رسول الله ﷺ سره خاص ده.

یوه ننگه خبره اودهغې توضیحات: محققین حضرات فرمانی چه شیطان د الله تعالی په شکل کښې تمثیل کولو سره د چا په زړه کښې دا وسوسه اچولې شی چه زه الله یم خود حضور ﷺ تمثیل کولو سره وسوسه نشی اچولې او اهل علم د دې مختلف وجوهات بیان کړی دی

① حضور اکرم ﷺ منبع هدایت او مظهر رشد دې او شیطان مظهر ضلالت دې نو په هدایت او ضلالت کښې تضاد دې بیا څنگه تمثیل کولې شی اود الله تعالی دپاره صفت هدایت سره سره صفت اضلال هم ثابت دې بلکه هغه خو د ټولو متضاد صفاتو جامع دې لهذا شیطان چه مظهر ضلالت دې نو هغه په صفت اضلال کښې د الله تعالی تمثیل کولې شی

⑦ ذ مخلوق ذ طرف نه ذ الوهیت دعوی کول ینکاره بطلان دې ذ محل اشتباه نه کیدلو په وجه ذ الوهیت ذ دعوی نه پس که ذ هغه نه خوارق صدور هم اوشی نویسا هم هغه باطل دې نوکه شیطان ذ الله تعالی تمثیل کولو سره چاله راغلو او صدور خوارق هم اوکړی نودا ذ صریح البطلان کیدلو په وجه به چاته هم شک نه وی نو په دې وجه تمثیل باری تعالی کولې شی او ذ شیطان ذ نبوت دعوی کولو کښې اشتباه ده ځکه چه نبی انسان وی کما قال تعالی قل انما انا بشر مملکم یوحی الی نوکه اوس شیطان هم انسانی شکل اختیار کړی او ذ نبوت دعوی اوکړی نودا ذ اشتباه محل دې به دې وجه الله تعالی هغه ته دا قدرت ورته کړو چه هغه دې ذ حضور ﷺ تمثیل اوکړی شی دې دپاره چه ذ نبوت منصب محفوظ پاتې شی او په حق او باطل کښې اشتباه نه وی.

[۳۸] ذ نبی علیه السلام په خوب کښې لیدل

۳۸- (۱۳) [۳] وَعَنْ أَبِي قَتَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [۴] «مَنْ رَأَى فَقَدَرَأَى الْحَقَّ». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: [۴] حضرت ابوقتاده رضی الله عنه وایي چی رسول الله ﷺ فرماییل [۴] چا چي زه په خوب کې ولیدم هغه حق ولیدلو ایعنی د هغه خوب ریښتیني دي چې هغه زه ولیدلم [بخاری، مسلم، تسهيلات: قوله: مَنْ رَأَى فَقَدَرَأَى الْحَقَّ:]

دنبی عیه السلام د لیدلو حقایق: یعنی دغه سړی هم زه لیدلې یم دا حق دی دروغ نه دی په دې باره کښې ذ دروغ خیالی او شیطان دخل نه شی کیدي دا اعزاز ذ نبی کریم ذ خصائصو نه دې کوم چه ذ اعجاز نبوی حصه ده هر سړي نبی کریم دخپل عمل په آینه کښې گوزی

[۳۹] ذ نبی کریم په خوب کښې د لیدلو فضیلت

۳۹- (۱۵) [۵] وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [۶] «مَنْ رَأَى فِي الْمَنَامِ فُتْرَانِي فِي الْبَقْلَةِ [۷] وَلَا يَمُثِّلُ الشَّيْطَانُ بِي» [۸]. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: [۵] او حضرت ابوهریره رضي الله عنه وایي چی رسول الله ﷺ فرماییل [۶] کوم سړي چې زه په خوب کې ولیدم هغه به زما د بیداري په عالم کې هم وويني [۷] او شیطان ځما په صورت نشي جوړیدي [بخاری، مسلم، حل اللغات: ① الْبَقْلَةُ: بیداری،

(۱) أخرجه البخاری فی کتاب التعلییر /باب من رأى النبی صلی الله علیه وسلم فی المنام (رقم- ۶۹۹۶) وسلم فی کتاب الرؤیا /باب قول النبی علیه الصلاة والسلام من رأى فی المنام فقد رأى (رقم- ۱۱) - (۲۲۶۷) واحد فی السند: ۳۰۶/۵

(۲) أخرجه البخاری فی کتاب التعلییر /باب من رأى النبی صلی الله علیه وسلم فی المنام (رقم- ۶۹۹۳) وسلم فی کتاب الرؤیا /باب قول النبی علیه الصلاة والسلام من رأى فی المنام فقد رأى (رقم- ۱۱) - (۲۲۶۶)

تسهيلات:

قوله: فَكَيْرَانِي فِي الْيَقَظَةِ:

د يقظة په مصداق کښې دوه احتمالات: يعنې کوم سړی چه زه په خوب کښې اوليدلم هغه سړی به ډير زړ ما په بيدارنۍ کښې اووینی.

① يعنې کوم سړی ما په خوب کښې اوگوری هغه به ما په عالم آخرت کښې په بيدارنۍ کښې وینی لکه چه ددغه سړی انجام به ښه وی اود ايمان سره به د د نيا نه اوچتيری رخصت کيری به.

② يعنې زما په زمانه کښې چرته يو سړی ما په خوب کښې وینی هغه به ماسره ملاقات کوی او مابه په بيدارنۍ کښې اووینی. په دې صورت کښې ددې حديث تعلق د نبي کریم د حيات طيبه سره دې.

[۳۳] د ښه او خراب خوب بيا نولو اسلامی طريقه

۳۳- [۶۱] (۱) وَعَنْ أَبِي قَتَادَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "«الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ مِنَ اللَّهِ» (۱) وَالْخُلُمُ مِنَ الشَّيْطَانِ (۲) فَإِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ مَا يُحِبُّ (۳) فَلَا يُحَدِّثْ بِهِ إِلَّا مَنْ يُحِبُّ (۴) وَإِذَا رَأَى مَا يَكْرَهُ (۵) فَلْيَتَعَوَّذْ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّهَا وَمِنْ شَرِّ الشَّيْطَانِ (۶) وَلْيَتَّقِلْ ثَلَاثًا (۷) وَلَا يُحَدِّثْ بِهَا أَحَدًا (۸) فَإِنَّمَا لَنْ تَعْرِفَ» (۹) مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: ① او حضرت ابوقتاده رضي الله عنه وايي چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل ② ښه خوب د خداي تعالى د طرف نه دي ③ او خراب خوب د شيطان د طرف نه دي ④ لهذا په تاسو کې چې کوم سړي داسې خوب وويني چې په هغې سره هغه خوشحاله شي ⑤ نو پکار دي چې هغه خوب صرف د هغه سړي په مخکې بيان کړي چې هغه يې دوست او همدرد گڼي لکه علماء او صلحاء او اقرباء او په هغه خوب باندې دې د خداي تعالى شکر اداء کړي او د هغه حمد او تعريف دي وکړي څرنگه چې د بخاري او مسلم په يو بل روايت کې منقول دي ⑥ او هرکله چې داسې خوب وويني چې هغه نه خوښوي ⑦ نو پکار دي چې د هغه خوب د خرابي او د شيطان د شر نه د خداي تعالى پناه وغواړي ⑧ او د شيطان د لري کولو په قصد دې دري خلي (چې طرف ته) توکي ⑨ او هغه خوب دې د چا په مخکې نه بيانوي (که دوست وي يا دښمن) ⑩ نو هغه خوب به هغه ته نقصان نه رسوي. (بخاري، مسلم)

حل الفان: ① الخُلُم: خراب خوب، ② وليتَّقِلْ: اودې توکي.

(١) أخرجه البخاري في كتاب بدء الخلق/باب صفه إبليس وجنوده (رقم- ۳۲۹۲) ومسلم في كتاب (رقم- ۴ - ۲۲۶۱) والترمذي في كتاب الرؤيا عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب إذا رأى في المنام ما يكره ما ينعص (رقم- ۲۲۷۷) وابن ماجه في كتاب تفسير الرؤيا/باب من رأى رؤيا يكرهها (رقم- ۳۹۰۹) ومالك في السوطا كتاب الرؤيا/باب ما جاء في الرؤيا (رقم- ۴)

تسهيلات:

قوله: الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ مِنَ اللَّهِ، وَالْعُلْمُ مِنَ الشَّيْطَانِ:

د خوب دوه قسمونه: ① د بڼه خوب ليدلو سره د الله تعالى د طرف نه بنده ته يو بشارت او زيرې حاصليرې په کوم چه بنده د الله تعالى شکر ادا کوي. نواله تعالى خوشحاليرې په دې اعتبار دا خوب د رحمان د طرف نه دې.

② په خراب خوب سره سپړی غمگين او پريشان کيرې اوبه قسم قسم وسوسوگنې راگيريرې په کوم سره چه شيطان ډير خوشحاليرې په دې وجه ونيلى شوى دى چه داسې خويونه د شيطان د طرف نه وى يعنى شيطان په دې خوشحاليرې.

قوله: فَإِذَا رَأَى أَحَدَكُمْ مَا يُحِبُّ فَلَا يَحْدِثْ بِهِ إِلَّا مَنُ يُحِبُّ:

د خراب خوب ليدلو آداب: ① چې يو کس خراب او شيطاني خوب او ويني نو شريعت د هغه دپاره څه آداب بيان کړى دى. يوادب په دې زير بحث حديث کښې دې او درې په راروان حديث نمبر (۴۶۱۲) کښې راروان دى.

① د داسې خوب دې د چا په مخکښې تذکره نه کوي.

② گس طرف ته دې توکاترې او توکى دې دپاره چه شيطان دليل شى او اوختي.

③ د خراب خوب په ليدو دې اعوذ بالله او واني

④ چې په کوم اړخ اوده وى هغه اړخ دې بدل کړي.

[۳۳] د خراب خوب د ليدو درې آداب

۳۳- [۴۱] (۱) وَعَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ الرُّؤْيَا يَكْرَهُهَا ① فَلْيَبْصُقْ عَنْ يَسَارِهِ ② وَلَا تَلَا ③ وَلْيَسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ ④ وَلَا تَلَا ⑤ وَلْيَتَحَوَّلْ عَنْ جَنْبِهِ ⑥ الَّذِي كَانَ عَلَيْهِ" - رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

تو جمع: ① او حضرت جابر رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل ② هر کله چې په تاسو کې څوک داسې خوب وويني چې هغه نه خوښوي ③ نو هغه ته پکار دي چې چپ طرف ته دري ځلي توکي ④ او دري ځلي د شيطان نه د الله پناه وغواړي ⑤ او خپل اړخ دې بدل کړل په کوم چې هغه خوب د ليدو وخت اوده شوي وو. (مسلم)

حل اللفظ: ① فَلْيَبْصُقْ: او دې توکى، ② وَلَا تَلَا: حالت دې بدل کړي.

① اخرجه مسلم في كتاب الرؤيا (رقم- ۵ - (۲۲۶۲) وابن ماجه في كتاب تفسير الرؤيا/باب من رأى رؤيا يكرهها (رقم- ۳۹۰۸) اخرجه البخاري في كتاب التعبير/باب القيد في المنام (رقم- ۷۰۱۷) ومسلم في كتاب الرؤيا (رقم- ۶ - (۲۲۶۳) والترمذي في كتاب الرؤيا عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب في تأويل الرؤيا ما يستحب منها وما يكره (رقم- ۲۲۸۰) وابن ماجه في كتاب تفسير الرؤيا/باب الرؤيا ثلاث (رقم- ۳۹۰۶) واحمد في المستدرك: ۲۶۹/۲

تسهيلات:

بونه: فَلْيَبْصُرْ عَنْ يَسَارٍ وَلَا تَأْثُرًا:

ه يبعث او يتفل په مینځ کښې فرق: په حدیث الباب کښې د "بعث" الفاظ ذکر دی حالانکه په اولنی حدیث کښې لفظ د "تفل" مذکور دې، د معنی په اعتبار سره دواړو الفاظ په ظاهر یو شان دی لیکن په دواړو کښې لېشان فرق دې،

تفل د خلې نه توکانړی راوښکلو ته وائی. او د "بعث" معنی د خلې د دننه حصی نه توکانړی راوښکل چه په هغی کښې د خلق توکانړی هم شامل وی. او توکانړو ته بصاق، بزاق دواړه ونیل کیږی.

ه توکلو درې مراتب: ددې نه دا معلومه شوه چه د توکلو په سلسله کښې اولنی درجه د "بعث" ده بیا ورپسې د "تفل" ده او د تفل نه بعد نفت دې او د نفت معنی دا ده چه شونې په توکانړو سره لوندول یا پوک وهل.

[٣٣] د خوینو اقسام

٣٣- [٨] (١) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ^[٢] «إِذَا أَثَرَبَ الزَّמَانُ لَمْ يَكُنْ يَكْذِبُ رُؤْيَا الْمُؤْمِنِ ^[٣] وَرُؤْيَا الْمُؤْمِنِ جَزَاءُ مِائَةِ جَزَاءٍ مِنَ النَّبُوَّةِ ^[٤] وَمَا كَانَ مِنَ النَّبُوَّةِ، فَإِنَّهُ لَا يَكْذِبُ. ^[٥] قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ سِيرِينَ: وَأَنَا أَقُولُ: الرُّؤْيَا ثَلَاثٌ: ^[٦] حَدِيثُ النَّفْسِ ^[٧] وَخَوَافُ الشَّيْطَانِ ^[٨] وَيُسْرَى مِنَ اللَّهِ ^[٩] فَمَنْ رَأَى شَيْئًا يَكْرَهُهُ فَلَا يَقْعُهُ عَلَى أَحَدٍ ^[١٠] وَلْيَقْرَأْ فَلْيُصَلِّ.

توجه: (١) او حضرت ابوهريره رضي الله عنه وايي چي رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايل ^[٢] كوم وخت چي زمانه نژدې شي نو د مؤمن خوب به دروغ نه وي ^[٣] او د مؤمن خوب د نبوت د شېر څلوښت د اجزاو نه يوجز دي ^[٤] او كوم څيز چي د نبوت د اجزاو نه وي هغه دروغ نه وي ^[٥] او محمد ابن سيرين رحمه الله چي يوجلليل القدر تابعي او د فني تعبير خواب امام دي فرمايي چه زه (د حضور صلى الله عليه وسلم نه د منقول احاديثو په رڼا كې) دا وایم چي خوب په دري قسمه دي ^[٥] يو خود نفس خيال ^[٦] دويم د شيطان هيرول ^[٧] دريم د الله د طرف نه بشارت ^[٨] كوم سړي چي خراب خوب (يعني هيرونكي) خوب وويني نو هغه دي د چا مخكې نه بيانوي ^[٩] او داسې دي وکړي چي خوب ليدو نه پس دي پاڅي او نفل مونځ دي وکړي (چي د مونځ د برکت او نورانيت په سبب د هغه زړه ته اطمنان نصيب شي او د خوب د خرابي چي كوم وهم او وسوسه په زړه كې پيدا شویده هغه ختمه شي).

حل الكلمات: (١) لَمْ يَكُنْ: نه به وي، (٢) حَدِيثُ النَّفْسِ: د نفس خيال، (٣) خَوَافُ: ویرول، (٤) يُسْرَى: زیری،

قَالَ: وَكَانَ يَكْرَهُ الْعُلَى فِي النَّوْمِ، وَيَعْجَبُهُ الْقَيْدُ. وَيَقَالُ: الْقَيْدُ لَبَاتٍ فِي الدِّينِ. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

ترجمه: [۷] او ابن سيرين رحمته الله فرمايې چې رسول الله ﷺ به په خوب کې طوق ليدل نه خوښول او قيد ليدل به يې خوښول د خوب د تعبير ماهر علماء وايي چې د قيد مطلب په دين قائم اوسيدل دي دا پوره روايت چې د حضور ﷺ ارشاد او د ابن سيرين رحمته الله په قول مشتمل دي بخاري او مسلم نقل کړي دي (ليکن د روايت د آخري جز باره کې دواړو ته تردد دي)

حل اللغات: ⑤ الفُل: طوق، تيزندى، غاره کښې رسى: ⑥ القُد: خپو کښې بېرى، زنځير.

تسهيلات:

قوله: إِذَا اقْتَرَبَ الزَّمَانُ:

د اقتراب الزمان په مفهوم کښې درې اقوال: ① صاحب الفائق فرماني دې نه آخرى زمانه مراد ده چه قرب قيامت به وى. کما فى روايه انه عليه السلام قال فى آخر الزمان لا تحاد رؤيا المؤمن تكذب په اقتراب سره ئى ځکه تعبير او فرمايلو چه شى قليل او قصير کيږى نو د دې اطراف او اړخونه نيز دې نيز دې کيږى بيا آخرى زمانه کومه يوه مراد ده؟ بعض فرماني خروج مهدى زمانه ځکه چه هغه وخت به عدل او انصاف قايم وى هغه وخت به د خوشحالي وخت وى زمانه به قليل يعنى مختصر معلومېږى لکه د دې په مقابلې کښې د پريشانو وخت قليل هم کثير يعنى اوږد معلومېږى. د بعضو خيال دې چه دا به هغه زمانه وى چه کوم وخت حضرت عيسى عليه السلام دجال قتل کړى او خلقو سره شى هغه وخت به هم د عدل او انصاف وخت وى بعضو وئيلى دى چه آخرى زمانه به هغه وى چه کله مسلمان په ډير خراب حالت کښې وى چه نه به اعوان او انصار وى اونه به ئى د څه قسم امداد کولې شى نو په داسې وخت کښې به دوى ته رېښتونى خوبونه ښکاري دې د پاره چه د دوى امداد اوکړې شى اودوى ته په رېښتونو خوبونو سره لاړخونده اوشى.

② هغه زمانه او هغه وخت مراد دې کوم وخت چه شپه او ورځ دواړه برابر شى هغه وخت د انسان مزاج صحيح او معتدل وى نو په دې وجه به ئى هم په خوبونو کښې گډوډ والي نه وى بلکه خوبونه به ئى رېښتونى وى.

③ هغه زمانه مراد ده په کومه کښې چه کال د مياشتو په شان، مياشتې د هفتو په شان، او هفتې د ورځو په شان او دغه شان ورځ د يوې گهرنۍ په شان نيز دې نيز دې شى. کما فى روايه انه قال يقتارب الزمان حتى تكون السنة الغر

[٣٨٥] په خوب کښې د طوق ليدل نه خوښول

٣٨٥- (١) قَالَ الْبُخَارِيُّ: رَوَاهُ قَتَادَةُ وَيُونُسُ وَهَشِيمٌ وَأَبُو هَلَالٍ عَنْ ابْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (٢) وَقَالَ يُونُسُ: لَا أَحَبُّهُ إِلَّا عَنِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فِي الْقَيْدِ. (٣) وَقَالَ مُسْلِمٌ: لَا أَذْرِي هُوَ فِي الْحَدِيثِ أَمْ قَالَهُ ابْنُ سِيرِينَ؟ (٤) وَفِي رِوَايَةٍ غَوِيَّةٍ (٥) وَأَذْرَجٌ فِي الْحَدِيثِ قَوْلَهُ: "وَأَكْرَهُ الْقُلَّ". إِلَى ثَمَارِ الْكَلَامِ.

توجهه: (١) چنانچه امام بخاري رحمته الله وايي دا حديث (يعني پوره روايت يا صرف هغه جزو چې په هغه کې د قيد ذکر دي) قتاده رحمته الله، يونس رحمته الله، هشيم رحمته الله او ابو هلال رحمته الله د محمد ابن سيرين نه او هغوی د حضرت ابو هريره رضي الله عنه (ابتدایي جزو بطريق مرفوع او آخري جزو بطريق موقوف، نقل کړي دي) او يونس ويلي دي چې څه ځما گمان دي چې د حديث هغه جزو چې په هغه کې (ابن سيرين) د قيد ذکر کړي دي [يعنی دا الفاظ يعجبهم القيد والقيد ثبات في الدين د حضرت ابو هريره رضي الله عنه قول نه دي بلکې] د نبی کریم صلی الله علیه و آله ارشاد دي (گويا د بخاري ددې قول مطلب دا شو چې ابن سيرين رحمته الله د نقل کونکي يو راوي يونس رحمته الله مطابق د روايت هغه جزو چې په هغه کې د طوق ذکر دي د حضرت ابو هريره رضي الله عنه يا د ابن سيرين رحمته الله خپل قول دي البته هغه جزو چې هغه کې د قيد ذکر دي د حضرت ابو هريره رضي الله عنه يا د ابن سيرين رحمته الله خپل قول نه دي بلکې حديث مرفوع يعنی د حضور صلی الله علیه و آله ارشاد دي چې د حضور صلی الله علیه و آله نه ابو هريره رضي الله عنه او د ابو هريره رضي الله عنه نه محمد ابن سيرين رحمته الله نقل کړي دي (٢) او امام مسلم چې ابن سيرين رحمته الله نه روايت نقل کوي دا وايي چې ماته معلومه نه ده چې هغه جزو چې په هغه کې د قيد الفاظ دي د حضور صلی الله علیه و آله د حديث الفاظ دي يا د ابن سيرين رحمته الله خپل قول دي (٣) د مسلم يوبل روايت کې دغه شان الفاظ دي (٤) او مسلم داهم ويلي دي چې حضرت ابو هريره رضي الله عنه يا محمد ابن سيرين رحمته الله په حديث کې ادراج کړي دي په دي طور چې هغوی او وويل زه طوق ليدل ښه نه گڼم الخ (گويا د مسلم د قول مطلب دادي چې د حديث پوره آخري جزو چې د طوق او قيد په ذکر مشتمل دي د حضور صلی الله علیه و آله ارشاد نه دي بلکې د حضرت ابو هريره رضي الله عنه يا د محمد ابن سيرين رحمته الله خپل قول دي او د بخاري او مسلم ددې اقوالو په رڼا کې قال وکان يکره الخ د ضميرونو حقيقت حال هم منکشف کيږي چې دا ضميرونه چا طرف ته راجع کول پکار دي.]

حل اللعان: (١) أحسنه: ځما گمان دي، (٢) القيد: خپو کښې بهی، زنخير (٣) القل: تيزندی، غاړه کښې رسن، طوق

تسهيلات:

قوله: وَأَحَبُّ الْقَيْدِ فِي التَّوْبِ وَأَكْرَهُ الْقُلِّ:

(١) اخرجه البخاري في كتاب التعبير / باب القيد في المنام (رقم - ٧٠١٧) و مسلم في كتاب الروايات (رقم - ٤) - (٢٢٤١)

خما صحابه رضي الله عنه د عقبه ابن رافع رضي الله عنه په کورکي ناست يو [٢] او خما مخې ته تازه خرما راوړل شوي چې هغې ته رطب ابن طاب وايي [٥] نو ما د دې خوب دا تعبير وځکلو چې زمونږ د پاره دنيا رفعت او سربلندي ده [٦] او په آخرت کې نيك عاقبت (يعنی د بني جزاء انعام دي) [٧] او دا چه زمونږ دين ښه دي. (مسلم)

حل اللغات: ① رطب: تازه کجوري، ② ابن طاب: د کجورو يو قسم يا نوم دي، ③ الرقعة: بلندی، اوچتوالی، ④ والعاقبة: ښه انجام، ښه بدله، ⑤ طاب: ډیر ښه.

تسهيلات:

قوله: فَأَوَلَيْتَ أَنَّ الرِّقْعَةَ لَنَا

د عربي لغت په بنياد سره د درې الفاظو تعبير ويستل: په زیر بحث حديث کښې نبی کریم د ډیو نومونو په لغت سره تعبير ويستلي دي.

① عقبه لفظ سره نبی کریم عاقبت او د آخری انجام د ښیګړې تعبير ويستې دي

② د رافع لفظ سره نبی کریم د دنیا او آخرت د اوچتوالی تعبير راويستې دي

③ د طاب د لفظ نه د دين اسلام د طيب او ښه کيدو تعبيرنی ويستې دي

[٢٨٨] د هجرت متعلق د نبی کریم صلی الله علیه وسلم خوب

٢٨٨- (١٣) [١] وَعَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: «رَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَهْجَرُ مِنْ مَكَّةَ إِلَى أَرْضٍ بِهَا نَخْلٌ [٢] فَذُهِبَ وَهَلِيَ إِلَى أَنَّهَا الْبَيْتُ أَوْ هَجَرْتُ [٣] فَإِذَا هِيَ الْمَدِينَةُ يُرَبُّ [٤] وَرَأَيْتُ فِي رُؤْيَايَ هَذَا [٥] أَنِّي هَزَزْتُ سَيْفًا، فَانْقَطَعَ صَدْرُهُ [٦] فَإِذَا هُوَ مَا أَصِيبَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ أُحُدٍ. [٧] ثُمَّ هَزَزْتُهُ أُخْرَى فَعَادَ أَحْسَنَ مَا كَانَ [٨] فَإِذَا هُوَ مَا جَاءَ اللَّهُ بِهِ مِنَ الْفَتْحِ وَالْجَمَاعِ الْمُؤْمِنِينَ» "مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: ① او حضرت ابو موسی اشعري رضي الله عنه د نبی کریم صلی الله علیه وسلم نه نقل کوي چې حضور صلی الله علیه وسلم وفرمايل [٢] د هجرت نه مخکې په مکه کې يوه ورځ ما دا خوب وليدلو چې زه د مکې نه هجرت کولو سره يوي داسې زمکې طرف ته روان يم چې په هغې کې د کجورو ونې دي [٣] د دې خوب په تعبير کې خما داخيال وو چې هغه ښار (چیرته چې زه په هجرت ځم) يمامه به وي يا هجر [٤] ليکن په حقيقت کې هغه مدينه وختله چې د هغې پخواني نوم يثرب دي [٥] ما خپل په دې خوب کې داهم وليدل [٦] چې ماخپله توره وخوړوله نو هغه د پورته نه ماته شوه [٧] نو د توري ماتيدو تعبير په جنگ احد کې د هغه پريشانو او مصائبو صورت کې ظاهر شو کوم چې مسلمانانو ته پېښ شو اچې په ابتداء کې په ظاهره مسلمانانو ته شکست وشو، د حضور صلی الله علیه وسلم غاښ مبارک شهيد شو، ډير مسلمانان شهيدان شول او ډير

(١) اخرجه البخاري في كتاب المناقب/باب علامات النبوة في الإسلام (رقم- ٣٦٢٢) ومسلم في كتاب الرؤيا/باب رؤيا النبي صلى الله عليه وسلم (رقم- ٢٠ - (٢٢٧٢) وابن ماجه في كتاب تعبير الرؤيا/باب تعبير الرؤيا (رقم- ٣٩٢١)

زخمی شول [۸] بیا ما په خوب کې توره په دویم ځل وخوړوله نو هغه توره نه صرف روغه شوه بلکه د هغې نه ښه شوه [۹] نو د توري د روغیدو تعبیر د مکې د فتح یا د حدیبی د صلح په وخت د خدای ﷻ د طرف نه د عطا کیدونکې فتح او د مسلمانانو د اجتماعیت صورت کې ښکاره شو (بخاری، مسلم)

حل اللعان: ① اُماجر: زه هجرت کوم ② وفی: خیال زما، گمان زما، ③ هجر: د یو مقام نوم دې، ④ یثرب: د مدینې منورې پخوانې نوم دې ⑤ هزئت: ما اوخوړوله (توره)

تسهيلات:

قوله: فَذَهَبَ وَفِي إِلَى أَهْلِ الْمَدِينَةِ أَوْ هَجَرَ:

د یعامه او هجر پیژندګلو: پخوانۍ زمانه کښې یعامه ډیره شنه او آباءه علاقه او د حجاز په ښارونو کښې یومرکزی ښار وو. هجر هم ډیر شین او آباد وو. په دې دواړو ښارونو کښې د کهجورو ډیر زیات باغونه وو. د نبي کریم خیال هم دغه طرف ته لاړو چه کیدې شی په خوب کښې هم د دې طرف ته د هجرت اشاره کیږي. نن صبا یعامه د سعودی عرب دار الخلافه ریاض په خوا کې یووړو کې شان کلي پاتې دې او د هجر هم دغه حالت دې.

قوله: فَأَذَاهِرَ الْمَدِينَةِ يَثْرِبَ:

د مدینې پخوانې نوم: د مدینې منورې پخوانې نوم یثرب وو نبي کریم دا بدل کړو او مدینه ئی کیځودو. په مدینه کښې د کهجورو ډیر زیات باغونه وو په دې وجه د دې نوم نخله هم دې د مدینې منورې اسلامی نومونه تقریباً سل دی کوم چې په کتاب الحج کښې ذکر شوی دی

قوله: وَذَأْنَتْ فِي رُلَايَ هَذِي: أَيْ هَزَزْتُ سَيْفًا:

د خوب په زمانه کښې دوه احتمالات: ① دا د یو بل خوب بیان دې کوم چه د هجرت نه پس رسول الله ﷺ لیدلې وو لکه څنګه چه د نورو روایاتونه معلومیږي ② دا هم ممکن ده چه د خوب دا حصه ئی هم د هجرت نه مخکښې لیدلې وی کوم چه د دې حدیث د ظاهره معلومیږي سره د دې چه بعید ښکاري

قوله: هَزَزْتُه:

د توري په ماتیدو او بیا روغیدو کښې دوه تعبیرونه: ① توره خوړولو ته وائی د توري ماتیدل لکه چه د ماتۍ طرف ته اشاره وه اوبیا یوځائی کیدل د مسلمانانو بیا را جمع کیدلو او د فتح حاصلولو طرف ته اشاره وه.

② د توري دوباره جوړیدل راتلونکې فتوحاتو مثلاً فتح مکه صلح حدیبیه او فتح خیبر طرف ته اشاره وه

[٣٣] په دوو دروغزو نو پیغمرا نوسره دیو خوب تعبیر

٣٣- (١٢) [١] وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [٢] «بَيْنَا أَنَا نَاهِيٌّ أَيْتُ بِمُزَابِينِ الْأَرْضِ [٣] قَوْمٌ فِي كَفَرٍ سَوَازَانٍ مِنْ ذَهَبٍ، فَكَبَّرَا عَلَيَّ [٤] فَأُوجِي إِلَيَّ أَنْ أَلْعَنَهُمَا [٥] فَتَفَعَّلَهُمَا، فَذَهَبَا [٦] فَأَوْتَهُمَا الْكَذَّابِينَ الَّذِينَ أَنَا بَيْنُهُمَا [٧] صَاحِبٌ صَنَعَا وَصَاحِبُ الْإِيمَةِ». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

توجهه: [١] او حضرت ابوهريره رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل [٢] يوه ورځ زه اوده وم چې په خوب کې د زمکي خزاني څخه مخې ته راوستل شوي [٣] بيا څخه په لاس د سرو زرو (سوني)، دوه کړي کيځودل شوي چې په ما مشکلي شوي ايمني د سړو د پاره د سرو زرو د حراميدو په وجه د هغه کړو څخه په لاسونو کې کيدل ماته ناگوار شول! د دې نه پس په ماباندې وحې راغله يعنې په خوب کې بطور الهام څخه په زړه کې خداي تعالى دا خبره واچوله چې دي کړو ته پوځل ورکړه [٤] ماچي پوځل ورکړه نو هغه کړي والوتلې [٥] ما د دې دوو کړو نه د هغه دوو دروغجنو باره کې تعبیر واخستلو چې باعتبار مسکن او علاقه زه د هغوی په منځ کې يم [٦] يعنې يوخو يمامه والاو دويم صنعا والا (بخاري مسلم)

حل الفتا: [١] کَفَرٌ: زما په تلی کښې (يعنې لاس کښې)، [٢] سَوَازَانٍ: دوه بنگري، کړې، [٣] فَكَبَّرَا: نو مشکلي شوې په ما، [٤] صَاحِبٌ صَنَعَا: دصنعا والا يعنې د يمن کذاب اسود عنسی، [٥] صَاحِبُ الْإِيمَةِ: د يمامه والا يعنې مسيلمه کذاب.

[٦] كَفَى رَوَايَةً: "«يَقَالُ لِأَحَدِنَا مُسَيِّلَةً صَاحِبُ الْإِيمَةِ [١] وَالْعَنِي صَاحِبُ صَنَعَا [٢]» لَمْ أَجِدْ هَذِهِ الرِّوَايَةَ فِي "الصَّوَحِيحَيْنِ" [٣] وَذَكَرَهَا صَاحِبُ "الْجَامِعِ" عَنِ التِّرْمِذِيِّ.

توجهه: [١] او په يو روايت کې (چې ترمذي نقل کړي دي داسې) دي چې حضور ﷺ د هغه دوو دروغجنو وضاحت داسې وفرمايلو چې په هغوی کې يو ته مسيلمه ونيل کيږي [٢] او دويم عنسي دي چې د صنعا او سيدونکي دي [٣] صاحب مشکوة وايي چې ما دا روايت په بخاري او مسلم کښ او نه موندلو [٤] او دا صاحب جامع الاصول د ترمذي نه نقل کړي دي

تسهيلات:

قوله: فَكَبَّرَا عَلَيَّ، فَأُوجِي إِلَيَّ أَنْ أَلْعَنَهُمَا، فَتَفَعَّلَهُمَا، فَذَهَبَا:

د نبی علیه السلام د پريشانۍ وجه: قرطبي رحمته الله فرماني، چه هغوی ته بنگري په لاسونو کښې د کيدلو د وجه غم ځکه اوشو چه دا دواړه د سرو زرو وو کوم چه په سړو باندې حرام دی او غير محل کښې دی گویا چه دا باطل خيز د هغوی په لاسونو کښې څنگه ښکاره

(١) اخرجه البخاری فی کتاب اشغازی باب وفد بنی حنیفہ، وحديث ثمانية بن [ص: ١٧٠] اثال (رقم- ٤٣٧٤) وسلم فی کتاب الرزیا/باب رزیا النبي صلى الله عليه وسلم (رقم- ٢٢ - ٢٢٧٤) والترمذی فی کتاب الرزیا عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء فی رزیا النبي صلى الله عليه وسلم الميزان والدلو (رقم- ٢٢٩٢) وابن ماجه فی کتاب تعبیر الرزیا/باب تعبیر الرزیا (رقم- ٣٩٢٢) واحمد فی المستد: ٣٩٩/٢

شوې دې اهل علم فرمائی په لاس کښې کيدل لکه په لاس باندې د قبضه کيدو مترادف دی چه دوو باطل څيزونو لاسونه د دين د اشاعت نه رابند کړی دی.

قوله: فَأَوْحَىٰ إِلَيَّ أَنِ اتَّقِهُمَا اتَّقِهُمَا، فَذَهَبَا:

دوحی په مفهوم کښې دوه اقوال: ① دې څخه مراد خو الهام دې کوم چې الله تعالی د خپل نیک بنده په ژبه کښې اچوی.

② دڅخه مراد د فرښتې په ذریعه د الله تعالی حکم دې قاله القرطبی.

قوله: اتَّقِهُمَا:

د مذکورۀ لفظ په ترکیب کښې دوه اقوال: ① ان مفسره دې اوډ اوحی تفسیر دې

② طیبی رحمته الله علیه فرمائی چه ان ناصبه دې او حرف جر محذوف دې ای یان اتَّقِهُمَا

قوله: فَتَنَّهُمَا فَنَظَرَا:

په تفتخ سره یوه باریکه اشاره: پس ما پوکې اوو هلو نودواړه والوتل حافظ فرمائی رسول الله ﷺ د دې دواړو ښکړو په وجه غمگین شوې وو نو الله تعالی د پوکې وهلو حکم ورکړو ونی فرمائیل چه د دې به دومره خاص طاقت نه وی چه په تاسو به غالب راشی بلکه په معمولی کوشش سره به دغه دواړه ختم شی او د پوکې غوندې معمولی څیز سره هغه دواړه والوتل نو ته مه خفه کیږه په لفظ نفخ و طیران سره د هغې د عدم شوکت او عدم غلبه طرف ته اشاره او فرمائیل.

قوله: فَأَوْتَتْهُمَا گَاوِیْن:

په دوو درو غونډو سره د ښکړو تعبیر: رسول الله ﷺ د ښکړو د سرو زرو کیدو نه او دې کتلو سره چه په غیر محل کښې دی او گنډل چه هغه کاذب به راځی کوم چه په باطل وی بیا د ذهب معنی د فنا کیدلو ده د دې نه شی دا هم اخذ کړل چه هغه به ختم شی او د نفخ نه حضور پاک ﷺ معلومه کړه چه د دې غلبه به نه وی بلکه کمزورې به وی چه په پوکې به هم والوزی

قوله: صَاحِبِ صَنَعَاتٍ:

د صاحب صناعات مصداق: دا اسود عنسی دې کوم چه د مقام صنعاء اوسیدونکې وو هغه هم د نبوت دعوی کړې وه د حضور پاک ﷺ په حکم سره په مرض الوقات کښې فیروز دیلمی رحمته الله علیه هغه قتل کړو نو رسول الله ﷺ او فرمائیل فَاذْفَعُوا ﷺ

قوله: وَصَاحِبِ الْيَمَامَةِ:

د صاحب الیمامه مصداق: د خای نوم دې هغه د نبوت دعوی او کړه او د یمامه اوسیدونکو خلقو د هغه تصدیق هم او کړو مگر د حضور پاک ﷺ په حیات مبارک کښې هغه ته غلبه

اونه شوه د حضرت ابوبكر رضي الله عنه په زمانه كښې حضرت وحشى بن حرب رضي الله عنه هغه قتل كړو
قال ابوبكر رضي الله عنه له قتلت غير الناس في الجاهلية وشر الناس في الاسلام وحشى رضي الله عنه سيد الشهداء حضرت
حمزه رضي الله عنه په زمانه د كفر كښې قتل كړې وو.

[٣٣٠] د جينې تعبير د عمل په جاري والى سره

٣٣٠- [١٣] () [١] «وَعَنْ أَمْرِ الْعَلَاءِ الْأَنْصَارِيَّةِ، قَالَتْ: [٢] رَأَيْتُ لِعُمَآنَ بْنِ مَطْعُونٍ فِي النَّوْمِ عَيْنًا تَجْرِي،
[٣] فَكَمَصَتْهَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - [٤] فَقَالَ: "ذَلِكَ عَمَلُهُ يُجْرِي لَهُ". [٥] رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

ترجمه: [١] او بي بي ام العلاء انصاريه رضي الله عنها فرماني [٢] چه ما په خوب كې وليدل چې عثمان
ابن مظعون رضي الله عنه د پاره د اوبو يوه چينه جاري ده [٣] كوم وخت چې دا خوب ما د رسول
الله صلى الله عليه وسلم په مخكې بيان كړو [٤] نو حضور صلى الله عليه وسلم وفرمايل دا د هغه د عمل ثواب دي چې د هغه
د پاره جاري ساتلې شوې دي (بخاري)

تسهيلات:

قوله: رَأَيْتُ لِعُمَآنَ بْنِ مَطْعُونٍ فِي النَّوْمِ عَيْنًا تَجْرِي

د جينې تعبير د عمل په دوام سره: دعين نه مراد سترگه نه ده بلكه دې نه د اوبو چينه مراد
ده حضرت عثمان بن مظعون رضي الله عنه د يوشان والا صحابي دې اود رسول الله صلى الله عليه وسلم رضاعى
روز او دهغوى محبوب وو په مدينه منوره كښې هغه پرمېسې سړې دې چه په بقيع
الفرقد كښې دفن كړې شوې دي. د جينې جارى كيدل دهغه د عمل مسلسل جارى پاتې
كيدو طرف ته اشاره ده چونكه دا صحابي مرابط وو اود مرابط عمل هميشه جارى وي په
دې وجه دهغه عمل داسې ښكاره شو

[٣٣١] د نبى عليه السلام اوږد خوب ليدل

٣٣١- [١٣] () [١] «عَنْ سَمُرَةَ بِنْتِ جُنْدَبٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَتْ: [٢] «كَانَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - إِذَا صَلَّى
أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ، [٣] فَقَالَ: "مَنْ رَأَى مِنْكُمْ اللَّيْلَةَ رُؤْيَا" [٤] قَالَ: "فَإِنْ رَأَى أَحَدُكُمْ قَهْطًا" [٥] فَيَقُولُ مَا شَاءَ اللَّهُ.
فَأَلْنَا يَوْمًا [٦] فَقَالَ: "هَلْ رَأَى مِنْكُمْ أَحَدٌ رُؤْيَا" [٧] قُلْنَا: لَا. قَالَ: "لَكِنِّي رَأَيْتُ اللَّيْلَةَ رَجُلَيْنِ أَتَيْنَانِي [٨]
فَأَخَذَا يَدَيَّ [٩] فَأَخْرَجَانِي إِلَى أَرْضٍ مُقَدَّسَةٍ،

ترجمه: [١] او حضرت سمرة ابن جندب رضي الله عنه وايي [٢] چې د رسول الله صلى الله عليه وسلم دا معمول وو چې د
سحر د مانځه نه به فارغه شو نو خپل مخ مبارك به يې زمونږ طرف ته متوجه كړو [٣] او
پوښتنه به يې كوله چه نن شپه په تاسو كې چا خوب ليدلي دي [٤] حضرت سمرة رضي الله عنه وايي
كه په مونږ كې به چا خوب ليدلي وو نو هغه به يې بيان كړو [٥] او حضور صلى الله عليه وسلم به د هغې

(١) اخرجه البخاري في كتاب التعبير / باب العين الجارية في المنام (رقم ٧٠١٨)

(٢) اخرجه البخاري في كتاب الجنائز / باب ما قيل في اولاد المشركين (رقم ١٣٨٦) واحد في السند: ١٤/٥

تعبير ورکولو کوم چې به ورته خدای عزوجل الهام فرمایلو (د خپل معمول مطابق) یوه ورځ حضور ﷺ زموږ نه هم هغه پوښتنه وکړه [١] او وي فرمایل آیا په تاسو کې یوسړي خوب لیدلي دي؟ [٢] مونږ عرض وکړو نه، [٣] حضور ﷺ وفرمایل لیکن نن شپه ما خوب لیدلي دي او هغه داچې دوه سړي ماته راغلل [٤] او څما دواړه لاسونه یې اونیول [٥] او زه یې مقدس سر زمین (ملک شام) طرف ته بوتلم

[١] فَإِذَا رَجُلٌ جَالِسٌ [٢] وَرَجُلٌ قَائِمٌ يَدِيهِمَا مَكْلُوبَتَانِ [٣] يَدْخُلُهُ فِي شِقْوَةٍ، فَيَقْبَلُهُ [٤] حَتَّى يَكُونَ قَفَاةً، ثُمَّ يَقْبَلُ بِشِقْوَةٍ الْآخَرِ مِثْلَ ذَلِكَ، وَيَلْتَمِسُ شِقْوَةَ هَذَا [٥] فَيَعُوذُ قَبْضَهُ مِثْلَهُ [٦] قُلْتُ: مَا هَذَا؟ قَالَ: أُنْطَلِقُ [٧] فَأُنْطَلِقُنَا، حَتَّى أَتَيْنَا عَلَى رَجُلٍ مُضْطَجِعٍ عَلَى قَفَاةٍ [٨] وَرَجُلٌ قَائِمٌ عَلَى رَأْسِهِ يَفِي، أَوْ صَخْرَةً [٩] يَنْدُخُ بِهَا رَأْسَهُ [١٠] فَإِذَا عَصْرَتُهُ تَدْهَدُ الْحَجَرُ [١١] فَأُنْطَلِقُ إِلَيْهِ لِأَعْذَهُ [١٢] فَلَا يَرْجِعُ إِلَى هَذَا حَتَّى يَلْتَمِسَ رَأْسَهُ [١٣] وَعَادَ رَأْسَهُ كَمَا كَانَ [١٤] فَعَادَ إِلَيْهِ فَعَصْرَتُهُ،

قوجمه: [١] یوځای ته رسیدو سره زه گورم چې یوسړي ناست دي [٢] او د یو بل سړي په لاس کې د اوسپني کونډه (کنډه) نیولي ولاړ دي [٣] او بیا هغه کُنډه د ناست سړي وښکې کښ وراچوی او هغه ځیروي [٤] تردې چې هغه ترڅت پورې ځیري کړي [٥] بیا هغه د بل وښکې سره دغه شان کوي (یعني هغه ترڅت پورې ځیروي) هرکله چې هغه وښکې خپل اصلي حالت باندې راشي [٦] نو بیا د مخکې په شان هغه عمل کوي (یعني هغه وښکې ځیروي او هرکله چې هغه وښکې درست شی نو بیا یې ځیروي غرض داچې بار بار دا عمل کوي (او دا عمل جاري وي) [٧] حضور ﷺ فرمایي چه په دي لیدو سره ما هغه دواړو سړو نه پوښتنه وکړه (چې زه یې د ځان سره راوستلي وم) چې داڅه کیږي؟ هغه دواړو اوو بل زموږ سره راځه (یعني داپوښتنه مه کوه چې څه کیږي) بلکي مخکې ځی اوس لاډیر عجائبات کتل دي د دې تعبیر به درته پخپله معلوم شی نو مونږ په مخکې روان وو تردې چې یو داسې ځای ته راغلو چې هلته یو سړي (چې شایي په زمکه لگولي وه) پروت وو [٨] او یو بل سړي د هغه دسر سره دومره غټ کاني اخستي ولاړ وو چې د هغه نه لاس د کیږي [٩] او هغه سره یې د هغه پروت سړي سر چختان کوي [١٠] هغه چې به سر په کاني ویشلو نو کاني به سرمیده کولو سره لري ورغړیدو [١١] بیا به هغه دوباره د ویشلو په غرض هغه کاني پورته کولو د پاره ورتلو [١٢] او چې واپس به راتلو نو د هغه د رارسیدو نه مخکې به د هغه سړي سر یوځانې شوي وو [١٣] اوسره به نې هغه شان شو څنگه چې به مخکې وو [١٤] او بیا به هغه په کاني ویشلو (او دغه شان دا سلسله جاري وه چې د هغه سر به درست کیدو او هغه به یې په کاني ویشلو)

حل اللغات: ① کُوب: د اوسپني سیخ، کُنډه، ② شِقْوَةٍ: کلنۍ، وښکې (یعنی د خولې ښی اوگس طرف) ③ قَبْلُهُ: نو سیرې نې کړو، ④ قَفَاةً: څت دهغه، ⑤ مُضْطَجِعٍ: ملاست وو، ⑥ قَفَاةً: څت په

طرف، ۴) یلونی: لونی کانری، غت گت، ۸) صخره: غت کانری، ۹) تَفْدَحُ: چقنری کولو نی (سر)، ۱۰) تَهْدُة: را ارغی ولونی هغه (کانری)، ۱۱) یَلْتَمِرُ: د التمام نه د یو خانی کیدو په معنی کبسی دی.

۱) قُلْتُ: مَا هَذَا؟ قَالَ: الطَّلِقُ ۲) فَاطْلُقْنَا، حَتَّى أَتَيْنَا إِلَى لَقَبٍ يُمِثِلُ التَّنَوُّرَ ۳) أَغْلَاةٌ ضَرِيقٌ وَأَسْفَلَةٌ وَأَيْمَةٌ، ۴) تَتَوَقَّعُ مَنَّهُ نَارٌ ۵) فَإِذَا ارْتَفَعْتَ ارْتَفَعُوا ۶) حَتَّى كَادَ أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا ۷) وَإِذَا تَحَدَّثَ رَجُلَا فِيهَا ۸) وَفِيهَا رَجُلٌ وَنِسَاءٌ عَرَاءٌ ۹) قُلْتُ: مَا هَذَا؟ قَالَ: الطَّلِقُ ۱۰) فَاطْلُقْنَا، حَتَّى أَتَيْنَا عَلَى نَهْرٍ مِنْ دِمَرٍ ۱۱) فِيهِ رَجُلٌ قَابِلٌ عَلَى وَسْطِ النَّهْرِ ۱۲) وَعَلَى شَطِئِ النَّهْرِ رَجُلٌ يَبْنِي جَبَارَةً ۱۳) فَأَقْبَلَ الرَّجُلُ الَّذِي فِي النَّهْرِ ۱۴) فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ رَمَى الرَّجُلُ بِحَجَرٍ فِيهِ ۱۵) قَوْدَةٌ حَيْثُ كَانَ ۱۶) فَجَعَلَ كُلُّمَا جَاءَ لِيَخْرُجَ رَمَى فِي فِيهِ بِحَجَرٍ فَيَجْعَلُ كَمَا كَانَ،

توجهه: ۱) په دي لیدو سره ما پوښتنه ورنه وکړه داڅه کیږي؟ هغه دواړو جواب راکړو مخکې راځئ ۲) نوموړې مخکې لاړو تردې چې یو داسې کندي ته ورسیدو چې د تنور په شان وه ۳) ۴) ۵) ۶) ۷) ۸) ۹) ۱۰) ۱۱) ۱۲) ۱۳) ۱۴) ۱۵) ۱۶) او په هغې کې دننه اور لمبې وهلې ۱۷) اور چې به پورته طرف ته راوختو نو څه خلق چې په اور کې به دننه وو شغلو سره به پورته راتلل ۱۸) تردې چې هغوی به د کندي نه وتلو ته نژدې شو ۱۹) او هرکله چې د شغلي زور به کم شو نو هغه ټول به بیا دننه طرف ته ولاړل ۲۰) ما ولیدل چې په هغه اور کې څو سړي او څو ښځي وي او ټول بریند وو ۲۱) په دي لیدو سره ما پوښتنه وکړه داڅه کیږي؟ نو هغه دواړو راته اوویل مخکې ورځم ۲۲) نو مونږ مخکې لاړو تردې چې یو داسې نهړ ته ورسیدو چې د اوبو په ځای د وینو نه ډک وو ۲۳) د نهړ په منځ کې یو سړي ولاړ وو ۲۴) او یو بل سړي د هغې په غاړه وو چې د هغه مخې ته کاني پراته وه ۲۵) هغه سړي چې د نهړ په منځ کې وو ۲۶) چې غاړې ته به راغلواو بهرته راوتل به یې غوښتل نو کوم سړي چې په غاړه ولاړ وو هغه به یې په مخ په کاني ویشتلو ۲۷) چې د هغې سره به هغه خپل ځای ته واپس لاړلو ۲۸) او بیا دغه شان داسلسله جاري وه چې په نهړ کې دننه سړي به بهرته د راوتلو اراده کوله نو په غاړه ولاړ سړي به په کاني په مخ ویشتلو او هغه به یې خپل ځای ته واپس رسولو. **حل اللغات:** ۲۹) لَقَب: کنده، تنور. ۳۰) تَحَدَّثَ: اُور به مړشو، سوږ به شو، ۳۱) عَرَاءٌ: بریند، ۳۲) شَطِئٌ: غاړه،

۱) قُلْتُ: مَا هَذَا؟ قَالَ: الطَّلِقُ ۲) فَاطْلُقْنَا، حَتَّى أَتَيْنَا إِلَى رَوْضَةٍ خَضْرَاءَ ۳) فِيهَا شَجَرَةٌ عَظِيمَةٌ ۴) وَفِي أَصْلِهَا شَيْخٌ وَصِيبَانِ ۵) وَإِذَا رَجُلٌ قَرِيبٌ مِنَ الشَّجَرِ ۶) يَبْنِي يَدِيهِ نَارًا يُوَدُّهَا ۷) فَصَجِدَ إِلَى الشَّجَرَةِ ۸) فَأَذْخَلَ فِي ذَارًا وَسَطَ الشَّجَرَةِ، لَمْ أَرُ قَطُّ أَحْسَنَ مِنْهَا ۹) فِيهَا رَجُلٌ شُبُورٌ وَشَبَابٌ وَنِسَاءٌ وَصِيبَانِ ۱۰) ثُمَّ أَهْرَجَانِي مِنْهَا ۱۱) فَصَجِدَ إِلَى الشَّجَرَةِ ۱۲) فَأَذْخَلَ فِي ذَارًا هِيَ أَحْسَنُ وَأَفْضَلُ مِنْهَا ۱۳) فِيهَا شُبُورٌ وَشَبَابٌ ۱۴) قُلْتُ: هَلَا، إِنْ كُنَّا قَدْ طَوَّلْنَا إِلَى اللَّيْلِ ۱۵) فَأَعْبَرَانِي عَمَّا رَأَيْتُ.

توجهه: ۱) په دي لیدو سره ما پوښتنه وکړه داڅه کیږي؟ نو هغه دواړو راته اوویل مخکې ورځه ۲) نو مونږ مخکې لاړو تردې چې یو سرسبز او شاداب باغ ته ورسیدو ۳) هغه باغ کې یوه لویه ونه وه ۴) او د هغې دتنې سره یو بوډا سړي او څه هلکان ناست وو ۵) بیا گورم چې

هغه ونی سره یوېل سړي هم دي [۱] چې د هغه مخې ته اور بلیږي او هغه یې گرموي او تیزوي [۲] بیا هغه دواړو زه خان سره اخستو سره هغه ونی ته وختل [۳] او زه یې یوداسي کورکي داخل کړم چې د هغه ونی بالکل په منځ کې وو او هغه کور دومره ښانسته وو چې ما د هغې نه ښه کور چیرته نه وو لیدلي [۴] په هغه کورکي څه خوانان، بوداگان سړي وو څه ښځي او څه بچي وو [۵] د دې نه پس هغه دواړو زه د هغه کور نه وېستل [۶] او د ونی سرته یې بوتلم [۷] او زه یې په یو داسې کورکي داخل کړم چې د مخکني کور نه هم ښه او افضل وو [۸] په هغې کې هم بوداگان او خلعي سړي موجود وو [۹] اوس ما هغه دواړو ته اوویل نن شپه تاسو زه ښه وگرځولم [۱۰] لیکن ما چې څه لیدلي دي دهغې دحقیقت نه خو ما آگاهه کړی **هل اللغات:** [۱۱] رَوَاضَةُ حَضْرَاءُ: سرسبز باغ، [۱۲] أَطْلَبْنَا: د ونې تنه، [۱۳] عَظَمَائِي: تاسو دواړو زه ښه او گرځولم

[۱] قَالَ: نَعَمْ، [۲] أَمَّا الرَّجُلُ الَّذِي رَأَيْتُهُ يُشَقُّ شِدْقُهُ فَكَذَّابٌ، [۳] يُحَدِّثُ بِالْكَذِبَةِ فَتُصَلُّ عَنْهُ حَتَّى تَبْلُغَ الْآفَاقَ، [۴] قَبَضْنَاهُ مَا تَرَى إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، [۵] وَالَّذِي رَأَيْتُهُ يُشَدُّ رَأْسُهُ، [۶] فَرَجُلٌ عَلَّمَهُ اللَّهُ الْقُرْآنَ قَتَامَ عَنْهُ بِاللَّيْلِ، [۷] وَأَمَرَ بِفَعْلٍ بِمَا فِيهِ مِنَ النَّارِ، [۸] يُفَعَّلُ بِهِ مَا رَأَيْتَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، [۹] وَالَّذِي رَأَيْتُهُ فِي الثَّقَبِ قَبْرُ الزُّنَّاءِ، [۱۰] وَالَّذِي رَأَيْتُهُ فِي النَّهْرِ أَكْلُ الرَّبَا، [۱۱] وَالشَّيْءُ الَّذِي رَأَيْتُهُ فِي أَصْلِ الشَّجَرَةِ إِبْرَاهِيمُ، [۱۲] وَالْعَبِيدَانِ حَوْلَهُ فَأُولَئِكَ النَّاسُ، [۱۳] وَالَّذِي يُوقِدُ النَّارَ مَا لَيْكَ حَازِنُ النَّارِ، [۱۴] وَالَّذِي أَوَّلَى الَّتِي دَخَلَتْ دَارَ عَامَةِ الْمُؤْمِنِينَ.

قوجه: [۱] هغه دواړو اوویل ښه ده مونږ تاسو ﷺ ته ښايو [بیا] هغه دواړو بیان کول شروع کړل [۲] چې کوم سړي تاسو ولیدلو چې د هغه وښکې شلولي شی هغه داسې سړي دي چې دروغجن دي [۳] دروغ وایي او د هغه دروغ خبري نقل او بیانېږي چې په دنیا کې څلور طرف ته خورېږي اچې په هغې سره خلق گمراه کېږي [۴] نو هغه سره هغه سلوک کېږي کوم چې تاسو ﷺ ولیدلو او د هغه سلسله به ترقیامته پورې جاري وي [۵] او کوم سړي چې تاسو ﷺ ولیدلو چې د هغه سرمیده کول کېږي [۶] هغه داسې سړي دي چې هغه ته خدای ﷻ قرآن ښودلي وو ایعنی هغه ته یې د قرآني علومو زده کولو توفیق ورکړي وو لیکن هغه اسړي د قرآن نه بې نیازه کیدو سره [۷] د شپې به اوده وو [۸] او د ورځې به یې د قرآن مطابق عمل نه کولو [۹] نو هغه سره هغه سلوک کېږي کوم چې تاسو ﷺ ولیدلو او د هغه سلسله به ترقیامته پورې جاري وي [۱۰] او کوم خلق چې تاسو ﷺ تنور کې لیدلي دي هغه زنا کار دي [۱۱] او کوم سړي چې تاسو ﷺ په نهر کې ولیدل هغه سود خواره دي [دې] ټولو ته د خپل عمل سزا ورکول کېږي چې ترقیامته پورې به دغه شان جاري وي [۱۲] او کوم بودا سړي چې تاسو ﷺ د ونې بیخ سره ناست لیدلي دي هغه حضرت ابراهیم ﷺ وو [۱۳] او د هغه سره چې کوم بچي دي هغه د خلقو اولاد دي [۱۴] او کوم سړي چې د ونې نه په څه فاصله اور تیزوي هغه د دوزخ داروغه دي [۱۵] او د ونې د پاسه مخکني کور چې په هغې کې

تاسو ﷺ داخل شوي وى هغه جنت د عامو مؤمنانو مکان دي
 حل القنات: (۵) الأتاق: اطراف د دنيا، (۶) غارز: داروغه

۱) وَأَمَّا هَذِهِ الدَّارُ فَدَارُ الشَّهَادَةِ ۖ وَأَنَا جَوْرِيْلٌ وَهَذَا مِيكَائِيْلٌ ۖ فَأَرْفَعُ رَأْسَكَ، قَرَفَعْتُ رَأْسِي، فَأَذْأَقُوْنِي مِثْلَ
 السَّحَابِ ۖ (۲) وَفِي رِوَايَةٍ: مِثْلَ الرِّبَابَةِ الْبَيْضَاءِ ۖ (۳) قَالَ: ذَلِكَ مِثْلُكَ ۖ (۴) قُلْتُ: دَعَانِي أَدْخُلْ مِثْلِي ۖ (۵) قَالَ: إِنَّهُ
 بَيْنَ لَكَ عَمْرٌكَ تَسْتَكْبِلُهُ ۖ (۶) فَلَمَّا اسْتَكْمَلْتَهُ أَتَيْتُكَ مِثْلُكَ ۖ (۷) رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ ۖ (۸) وَذَكَرَ حَدِيثَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ فِي
 رُؤْيَا النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فِي الْمَدِينَةِ فِي "بَابِ حَرَمِ الْمَدِينَةِ".

قوجه: ۱) او دا کور چې د مخکنې کور د پاسه واقع دي د شهداؤ مکان دي ۲) او زه
 جبرائیل علیه السلام یم او داچې زما سره دي میکانیل علیه السلام دي ۳) او لږ تاسو ﷺ سرپورته کړئ
 حضور ﷺ فرمایي چې ما خپل سر پورته کړو نو گورم چې څما د پاسه ډیري بلندی کې د
 ورېخ په شان څه شي دي ۴) او په یو روایت کښې دی پشان د سپینې ورېخې پشان وه
 ۵) هغه دواړو اوویل لد ورېخې په شان داسې چې تاسو ﷺ وینی دراصل، په جنت کې
 ستاسو ﷺ مکان دي ۶) ما اوویل بیا تاسو خلق ما پرېږدئ چې زه خپل مکان ته لاړ شم ۷
 هغه دواړو اوویل اوس لا ستاسو ﷺ عمر باقي دي چې تاسو ﷺ نه دي پوره کړي ۸) کله
 چې تاسو ﷺ خپل عمر پوره کړئ نو خپل مکان ته به لاړ شئ (بخاري) ۹) اود حضرت عبد
 الله ابن عمر رضی الله عنهما هغه روایت چې په مدینه کې د رسول الله ﷺ خوب لیدو سره متعلق دي
 هغه د حرم مدینه باب کې نقل کړې شوي دي.

تسهيلات

قوله: فَأَرْجُوْنِي:

تعبیه: د مذکوره حدیث د نبی کریم په خوب کښې څو معراجونه شوی دی دا معراج هم
 ددغې نه یوډې لیکن د لیلۃ الاسراء والا معراج د خوب واقعه نه ده بلکه هغه په جسد
 عنصری سره د بیدارنې په حالت کښې شوې دي

الْفَصْلُ الثَّانِي

[۳۳۷] خپل خیر خواه ته خوب بیا نول

۳۳۷- (۱۱۵) (۱) عَنْ أَبِي رَزِينٍ الْعُقَيْنِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (۲)
 «رُؤْيَا الْمُؤْمِنِ جَزْءٌ مِنْ سِتْرِهِ وَرُؤْيَا رُبِّهِ جَزْءٌ مِنْ نُورِهِ ۖ وَهُوَ عَلَى رَجُلٍ عَابِرٍ مَا لَمْ يَحْدِثْ بِهِمَا ۖ (۳) فَأِذَا حَدَّثَ بِهِمَا
 وَكَفَتْ ۖ (۴) وَأَحْبَبُهُ قَالَ: "لَا تَحْدِثْ إِلَّا حَبِيبًا أَوْ لَبِيبًا" ۖ رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ ۖ (۵) وَفِي رِوَايَةٍ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: "

(۱) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الأدب/باب ما جاء في الرؤيا (رقم- ۵۰۲۰) والترمذي في كتاب الرؤيا عن رسول الله
 صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في تفسير الرؤيا (رقم- ۲۲۷۸) وابن ماجه في كتاب تفسير الرؤيا/باب الرؤيا إذا عبرت
 وقعت، فلا يقصها إلا على واد (رقم- ۳۹۱۴)

«الرَّؤْيَا عَلَى رَجُلٍ طَائِرٌ مَا لَمْ تُعْبَرْ» [۷] فَإِذَا عُبِرَتْ وَكَلَّمَْتَ [۸] «أَوْحِيَهُ قَالَ: "وَلَا تُقْصَبَا إِلَّا عَلَى وَادٍ أَوْ ذِي رَأْيٍ"».

ترجمہ: ۱ حضرت ابورزین عقیلی رضی اللہ عنہ وایي چي رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و فرمایيل ۲ د مؤمن خوب د نبوت شپې څلویښتو حصو کې يوه حصه ده ۳ او خوب چې ترڅو پوري بيان نه کړې شي هغه د مارغه (برندې) په پښو وي ۴ او هرکله چې هغه د چا مخکې بيان کړې شي نو هغه واقع کېږي ۵ (راوي وایي) څما خیال دي چې حضور صلی اللہ علیہ وسلم دا هم و فرمایيل چې د دانا او دوست نه علاوه د بل چا په مخکې خوب مه بیانوه (ترمذي) ۶ او د ابوداود په روایت کې داسې دي د خوب تعبیر چې ترڅو پوري بيان نه شي هغه د مارغه په پښو وي ۷ او هرکله چې د هغې تعبیر بیان کړې شي نو هغه تعبیر واقع کېږي ۸ او څما خیال دي چې حضور صلی اللہ علیہ وسلم دا هم و فرمایيل چې د دوست او عقلمند نه علاوه د بل چا په مخکې خوب مه بیانوه.

حل الفات: ۱ طائر: مارغه، ۲ کلمه: هونیار ملګري، ۳ عبور: تعبیر بیان کړې شي.

تسهيلات:

قوله: عَلَى رَجُلٍ طَائِرٌ.

د مذکورہ جملې په مفهوم کښي دوه اقوال: ۱ د عدم قرار په اعتبار سره تشبیه مقصود ده یعنی لکه څنګه چې یوڅیز د مرغشي په خپه باندې کیځودې شوی وی کوم چه په معمولی حرکت کولو سره پرېوتلې شي هم دغه شان د خوب تعبیر هم وی کله هم چه د دې څه تعبیر او کړې شي زړ به هغه واقع کېږي او هم دغه تعبیر به متیقن کېږي.

۲ حضرت گنګوهی رضی اللہ عنہ فرمائی د دې مطلب دادې چه کله یوسړې خوب وینی نو د هغه په زړه کښي قرار نه وی بلکه مختلف تعبیرونه د هغه په زړه کښي ځی راځی لکه څنګه چه رجل طائر باندې څه څیز کیځودې شي نو هغې ته قرار نه وی. حتی چه اول کوم سړې تعبیر ورکوی نو بیا هم هغه د ده په زړه کښي راسخ کېږي او د هغه په نیز هم هغه تعبیر متعین کېږي اوس که دې نه پس بل څوک بل تعبیر ورکوی نو رومې به ختمېږي نه د وقعت او سقطت هم دغه مطلب دي.

قوله: إِلَّا لَيُبَيِّأُ أَوْحِيًّا.

عاقل او دوست ته ه خوب بیانول، بعض روایاتو کښي الاعلی عالم اواناصر او بعضو کښي ذی رأی واد واقع دي مراد دادې چه خوب خو یا عقل مند یا عالم او د رائي خاوند ته ذکر کړنی او یا محبت کونکی خیر خواه ته ځکه چه عقل مند او محبت کونکی به د عقل او محبت په وجه ښه تعبیر بیان کړی او چه کوم اول تعبیر وی هم هغه به واقع کېږي او که دغه سړې جاهل یا بغض لرونکې وی نو داسې تعبیر به درکړی چه غم او خفګان به وی نو بیا به هم دغه تعبیر واقع کېږي.

[٨٧٣] د ورقه ابن نوفل متعلق د نبی علیه السلام خوب لیدل

٨٧٣- (١٩) (١) وَعَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: [٢] «سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنْ وَرْقَةٍ [٣] فَقَالَتْ لَهُ عِدَّةٌ: إِنَّهُ كَانَ قَدْ صَدَّقَكَ [٤] وَلَكِنْ مَاتَ قَبْلَ أَنْ تَطْهَرَ [٥] فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -: "أَرَيْتُمْ فِي الْمَنَامِ، وَعَلَيْهِ ثِيَابٌ بَيْضٌ [٦] وَلَوْ كَانَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ كَانَ عَلَيْهِ لِيَأْسٌ غَيْرُ ذَلِكَ".»
رواهُ أَحْمَدُ، وَالتِّرْمِذِيُّ.

توجه: [١] او بي بي عائشه رضی اللہ عنہا فرماني [٢] چې يو وخت د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم ته د ورقه ابن نوفل باره کې پوښتنه وشوه (چې هغه مؤمن وو او که نه؟) [٣] او بي بي خديجي رضی اللہ عنہا د حضور صلی اللہ علیہ وسلم مخکې بيان وکړو چې ورقه ابن نوفل به ستاسو تصديق کولو [٤] ليکن ستاسو د نبوت ظاهریدو نه مخکې هر شوي دي [٥] حضور صلی اللہ علیہ وسلم وفرمايل ماته په خوب کې ورقه ابن نوفل داسې حالت کې ښودل شوي دي چې په هغه سپیني کېږي وي [٦] که هغه دوزخي وې نو د هغه په جسم به بل قسم کېږي وای. (احمد وترمذي)

تسهيلات:

قوله: إِنَّهُ كَانَ قَدْ صَدَّقَكَ، وَلَكِنْ مَاتَ قَبْلَ أَنْ تَطْهَرَ:

د خديجه رضي الله عنها د تپوس مقصد: د حديث الباب حاصل دا دې چه كله د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم ته د ورقه بن نوفل په باره کښې سوال وکړې شو نو حضرت خديجه رضي الله عنها د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم د جواب ورکولو نه مخکې د خپل تره خوې حالت بيان کړو ليکن داسې طريقه ئې اختيار کړه چه د ورقه بن نوفل حقيقت هم واضح شی او د نبوت د مرتبې د ادب خيال هم وساتلې شی، نو دوی وفرمائيل چه هغوی ستاسو تصديق کولو يعنی هغوی ستاسو تصديق کولو سره فرمائيلی وو چه کومه فرېسته چه تاسو ليدلې ده نو دی فرېستې به د الله تعالی د طرف نه انبياء کرامو ته وحی راوړله او ستاسو نه مخکې حضرت موسی علیه السلام او حضرت عيسی علیه السلام ته ئې هم وحی راوړله او تاسو د الله تعالی پیغمبر ئې او که زه ستاسو د ظهور او غلبه (يعنی د نبوت ملاوېدلو) په وخت کښې ژوندې وم نو زه به ضرور ستاسو مدد کوم او تاسو ته به طاقت رسوم، نو حضرت خديجه رضي الله عنها يو طرف ته ايمان ثابتول غوښتل او بل طرف ته ئې دا ثابت کړل چه هغه د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم د اعلان نبوت نه مخکې وفات شوې وو

قوله: أَرَيْتُمْ فِي الْمَنَامِ، وَعَلَيْهِ ثِيَابٌ بَيْضٌ:

د سپينو جامو تعبير په جنتی کيدو سره: نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم د مذکوره ارشاد په ذريعه دا ثابت

(١) اخرجه الترمذي في السنن كتاب الرؤيا عن رسول الله صلى الله عليه وسلم /باب ما جاء في رؤيا النبي صلى الله عليه وسلم الميزان والدلو (رقم- ٧٢٨٨) واحد في السند: ٦٥/٦

کړل چه هغه جنتی وو، لهذا دا حدیث د حضرت ورقه بن نوفل په خاتمه بالخیر باندې دلالت کوی، نو ددې نه دا معلومه شوه چه مړې په خوب کښې سپین لباس کښې لیدل د مړې د جنتی کیدلو علامت دې

[۳۳۳] د نبی کریم ﷺ په تندې مبارکه د سجده کولو خوب لیدل

۳۳۳- (۱۱۴) [۱] وَعَنِ ابْنِ خُزَيْمَةَ بْنِ ثَابِتٍ، «عَنْ عَمْرِو بْنِ خُزَيْمَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - [۲] أَنَّهُ رَأَى فِيمَا يَرَى النَّاسُ، أَنَّهُ سَجَدَ عَلَى جَبْهَةِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - [۳] فَأُغْبِرَهُ، فَأَضْطَجَعَ لَهُ وَقَالَ: [۴] "صَدِّقُ رُؤْيَاكَ" فَسَجَدَ عَلَى جَبْهَتِهِ». رَوَاهُ فِي "تَرْغِيمِ السَّنَةِ" [۵] وَسَنَدُهُ حَدِيثُ أَبِي بَكْرَةَ: كَانَ مِيزَانًا نَزَلَ مِنَ السَّمَاءِ فِي بَابٍ: "مَنَاقِبُ أَبِي بَكْرٍ، وَغَمَزَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا" -

توجه: [۱] او حضرت خزيمه ابن ثابت د خپل تره حضرت ابو خزيمه ﷺ نه نقل کوي [۲] چه هغه داسې حالت کې چې په هغې کې اوده سړي ويني (يعني په خوب کې يې وليدل، چې هغه د نبی کریم ﷺ پر تندې مبارک سجده کړيده [۳] بيا هغه دا خوب د حضور ﷺ په مخکي بيان کې نو حضور ﷺ (هغه خوب اوریدو سره) د ابو خزيمه ﷺ د خاطره پريوتلو (چې هغه تندې مبارک باندې سجده وکړي) او وي فرمايل [۴] خپل خوب رښتيا کړه يعنی د خپل خوب مطابق عمل وکړه نو هغه د حضور ﷺ پر تندې مبارک سجده وکړه. شرح السنه. [۵] او د حضرت ابوبکره ﷺ دا روايت گان مِيزَانًا نَزَلَ مِنَ السَّمَاءِ به مناقب ابوبکر ﷺ و يا عمر ﷺ کې نقل کړې شی

حل اللغات: ① فَأَضْطَجَعَ: پس پريوتلو (په سجده باندې)

تسهيلات:

قوله: صَدِّقُ رُؤْيَاكَ "فَسَجَدَ عَلَى جَبْهَتِهِ"

په خوب باندې د عمل کولو گوش کول: يعنی ابو خزيمه ﷺ خوب اوليدلو چه هغه په خوب کښې د نبی کریم په تندې مبارک باندې سجده لگوي سحر هغه دا خوب نبی کریم ته بيان کړونو نبی کریم سملاستو او ونی فرمايل خپل خوب دې رښتيا کړه اوزما په تندې باندې سجده اولگوه ددې حدیث نه دامعلومه شوه چه په یو خوب باندې په بيدارنې کښې ترکومې عمل کول ممکن وی نو خوب ليدونکی له په هغې باندې عمل کول پکار دی خاص کر چه کله د عباداتو معامله وی چه په خوب کښې په یو خاص جمات کښې مونځ کړې يا په خاص ورځ نی روژه ساتلې ده يا د خاص بزرگ زیارت نی کړې دې نو په بيدارنې کښې په دې افعالو باندې عمل کول پکار دی

الفصل الثالث

[٤٦٦٥] د عالم برزخ متعلق د نبی مكرم عليه السلام يو خوب

٢٣٥- (١٨) [١] عَنْ سَمُرَةَ بِنْتِ جُنْدَبٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَتْ: [٢] «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مِمَّا يَكُونُ أَنْ يَقُولَ لِأَصْحَابِهِ: [٣] "هَلْ رَأَى أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنْ رُؤْيَا؟" [٤] فَيَقْصُصُ عَلَيْهِ مَنْ شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقْصُصَ [٥] وَإِنَّهُ قَالَ لَنَا ذَاتَ عَدَاةٍ: [٦] "إِنَّهُ أَتَانِي اللَّيْلَةَ آتِيَانِ [٧] وَأَنْتُمَا الْبَقْعَانِي، وَأَنْتُمَا قَالَا لِي: [٨] الطَّلِقِ، وَإِلَيَّ الطَّلَقُ مَعَهُمَا. [٩] وَذَكَرْتُ لِلْحَدِيثِ الْمَذْكُورِ فِي الْفَصْلِ الْأَوَّلِ بِطَوِيلِهِ [١٠] وَفِيهِ زِيَادَةٌ لَيْسَتْ فِي الْحَدِيثِ الْمَذْكُورِ،

توجهه: [١] حضرت سمره ابن جندب رضي الله عنه وايي [٢] چې رسول الله صلى الله عليه وسلم به اکثر خپلو صحابه ونيولې نه دا پوښتنه کوله [٣] چې آیا په تاسو کې چا څه خوب ليدلي دي؟ [٤] نو خدای جبار چې به چاته څه خوب ښودل وغوښتل او هغه به خوب وليدلو نو هغه به خپل خوب حضور صلی الله علیه و آله ته بيانولې [٥] يوه ورځ حضور صلی الله علیه و آله زمونږ مخکې بيان وکړ [٦] چه نن شپه ما خوب وليدلو چې دوه سړي ماته راغلل [٧] هغوی څه راپاڅولم راته يي يي اوويل [٨] زمونږ سره راځه نو زه د هغوی سره روان شوم [٩] ددې نه پس د حديث راوي سمره رضي الله عنه هغه طويل (اوږد) حديث بيان کړو چې د دې خوب سره متعلق په اول فصل کې تير شوي دي [١٠] ليکن په دې حديث کې د مخکني فصل والا حديث نه څه زياتي خبري دي

[١] وَهِيَ قَوْلُهُ: "فَاتَيْنَا عَلَى رَوْضَةٍ مَغْنَمَةٍ [٢] فَبِهَا مِنْ كُلِّ ثَوْرٍ الرَّبِيعِ [٣] وَإِذَا بَيْنَ ظَهْرِي الرَّوْضَةِ رَجُلٌ طَوِيلٌ [٤] لَا أَكَادُ أَرَى رَأْسَهُ طَوَّلًا فِي السَّمَاءِ [٥] وَإِذَا حَوَّلَ الرَّجُلُ مِنْ أَكْثَرِ وَلَدَانِ مَا رَأَيْتُهُمْ قَطُّ. [٦] قُلْتُ لَهَا: مَا هَذَا، مَا هَؤُلَاءِ؟ [٧] قَالَ: "قَالَ لِي: الطَّلِقُ [٨] فَاطْلُقْنَا، فَاتَيْنَا إِلَى رَوْضَةٍ عَظِيمَةٍ [٩] لَهَا رَوْضَةٌ عَظِيمَةٌ مَعَهَا، وَلَا أَحْسَنَ." [١٠] قَالَ: "قَالَ لِي: اِرْقُ فِيهَا." [١١] قَالَ: "فَارْتَقَيْنَا فِيهَا [١٢] فَاتَيْنَا إِلَى مَدِينَةٍ مَبْنِيَّةٍ بِدِينٍ ذَهَبٍ، وَلِكُنَّ فِطْنَةً،

توجهه: [١] او هغه دادي چې حضور صلی الله علیه و آله وفرمايل نومونږ يو گڼي (گونډ) باغ ته ورسيدلو [٢] چې هلته د ونو د کثرت او په هغې کې د سرسبزۍ او شادابۍ د زيات والي په وجه تياره خوره شوي وه په باغ کې هر طرف ته بهار او بهار وو او د هر قسم غوتي خلاصې شوي وي [٣] بيا ناڅاپه گورم چې د باغ منځ کې يو سړي ولاړ دې هغه ډير اوږد وو [٤] چه د هغه سر هم ماته په نظر نه راتلو ځکه چې د هغه اوږدوالي د آسمان سره خبري کولې [٥] بيا ماته دا هم په نظر راغلل چې د هغه نه گير چاپيره ډير هلکان وه چې ماهيڅ کله نه وو ليدلي [٦] ما هغه دواړو سړو نه پوښتنه وکړه دا اوږد سړي څوک دي او دا هلکان څوک دي [٧] حضور صلی الله علیه و آله وفرمايل چه هغه دواړو څما د خبري د جواب راکولو په ځاي ماته اوويل مخکې ځي [٨] مونږ مخې ته روان وو او يو ډير لوي باغ ته ورسيدو [٩] چې د هغې نه لوي او د هغې نه ښه

(١) اخرجه البخاري في كتاب التعبير / باب تغيير الرضا بعد صلاة الصبح (رقم - ٧٠٤٧) واحمد في المسند: ٩/٥

باغ ماهیخ کله نه وو لیدلې [١] حضور ﷺ و فرمایل هلته رسیدو سره هغه دواړو سړو ماته اوویل چې باغ ته دننه ورشی [٢] ایا هغه ونو باندې وخیژی! نو مونږ وختو [٣] او یو داسې ښارته نژدې ورسیدو چې د سرو زرو او سپینوزرو د خښتو نه تعمیر شوي وو

حل اللغات: ① مَغْفِيَةٌ: گور، ځمکه د وونو د گټروالی په وجه پکښې تیاره وه، ② تَوَّاهِي: نور د گلونو غوټې ته وانی، ربیع سپرلی ته وانی یعنی د بهار ښانست ③ اَزَق: اوڅیره، ④ مَنِيَّةٌ: جوړه شوې وه، ⑤ بَلَيْنٌ ذَهَبٌ: د سرو زرو په خښتو،

① فَأَتَيْنَا بَابَ الْمَدِينَةِ، فَاسْتَقْنَمْنَا، فَقَبِعَ لَنَا ②، قَدْ عَلَّمَنَا، فَتَلَّمْنَا فَبَيَّنَا رَجُلًا ③، شَطْرَ مَنْ حَلَفِهِمْ كَأَحْسَنَ مَا أَلْتَرَاهُ ④، وَشَطْرَ مَنْهُمْ كَأَفْخَرٍ مَا أَلْتَرَاهُ ⑤، قَالَ: ⑥ "قَالَ هُمْ: أَذْهَبُوا، فَقَعُوا فِي ذَلِكَ الشَّهْرِ" ⑦، قَالَ: ⑧ "وَلِذَا نَهَرٌ مَغْفَرٌ يَبْرِي ⑨، كَانَ مَاءَهُ الْمَحْضُ فِي الْبَيَاضِ ⑩، قَدْ هَبُوا، قَوَّعُوا فِيهِ ⑪، ثُمَّ رَجَعُوا إِلَيْنَا قَدْ ذَهَبَ ذَلِكَ السُّوءُ عَنْهُمْ ⑫، فَصَارُوا فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ" ⑬.

توجه: ① بیا مونږ د هغه ښار دروازي ته راغلو نومونږ د دروازي خلاصولو مطالبه او کړه نودروازه زمونږ دپاره خلاصه کړې شوه ② مونږ دننه داخل شو او په هغه ښار کې داسې سړو سره یوځای شو ③ چې په هغې کې د هر یو د بدن نیمه حصه دومره ښانسته وه چې ته یې گوري ④ او نیمه حصه د هغه نه بدتره او انتهایي خرابه وه ⑤ حضور ﷺ و فرمایل هغه دواړو چې زه یې د خان سره بوتلې وم هغه ټولو ته اوویل څې په دې نهر کې غوټه ووهې ⑥ حضور ﷺ فرمایي هرکله چې هغه دواړو دا خبره وکړه نو زه وینم چې هلته عرضاً یونهر بهیږي ⑦ چې د هغې اوبه خالصې د شیدو په شان سپینې دي ⑧ نو هغه خلق نهر ته ورغلل په هغې کې وروغوریدل ⑨ بیا چې هغوی غوټه وهلو سره مونږ ته واپس راغلل نو د هغوی د جسم خرابي لري شوي و ⑩ او د هغوی پوره جسم بهترین شکل او صورت کې بدل شوي وو

حل اللغات: ① شَطْرٌ: حصه، نیمه حصه، ② أَفْخَرٌ: ډیره خرابه، ③ لَقَعُوا: غوټه اووه، ورغویه شئ، ④ مَغْفَرٌ: په پلنووالی، ⑤ الْمَحْضُ: خالص.

① وَذَكَرَ فِي تَفْسِيرِ هَذِهِ الزِّيَادَةِ: ② "وَأَمَّا الرَّجُلُ الطَّوِيلُ الَّذِي فِي الرُّوْضَةِ فَإِنَّهُ إِبْرَاهِيمُ ③، وَأَمَّا الْمَلْدَانُ الَّذِيْنَ حَوْلَهُ فَكُلُّ مَوْلُودٍ مَاتَ عَلَى الْفَطْرَةِ" ④، قَالَ: ⑤ فَقَالَ بَعْضُ الْمُسْلِمِينَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَأَوْلَادُ الْمُشْرِكِينَ؟ ⑥ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ-: وَأَوْلَادُ الْمُشْرِكِينَ، ⑦ وَأَمَّا الْقَوْمُ الَّذِينَ كَانُوا شَطْرَ مَنْهُمْ حَسَنٌ، وَشَطْرَ مَنْهُمْ قَبِيحٌ ⑧، فَإِنَّهُمْ قَوْمٌ قَدْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَسَقًا ⑨، فَجَاءَ اللَّهُ عَنْهُمْ" ⑩، رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

توجه: ① د دې نه پس حضور ﷺ د حدیث د هغه زیاتو الفاظو په وضاحت کې و فرمایل چې ② هغه اوږد سړي کوم چې په باغ کې وو حضرت ابراهیم علیه السلام وو ③ او د هغوی نه چاپېره چې کوم هلکان وه هغه داسې بچي وو کوم چې په فطرت باندې مړ شوي وو ایښی کوم بچي چې په کوچني عمر کې نابالغه مړه شي هغوی د حضرت ابراهیم علیه السلام سره وو ④ راوي وایي چه بعضې صحابه رضی الله عنہم د حضور ﷺ نه پوښتنه وکړه چې یارسول الله! او د مشرکانو

بجي؟ [٥] حضور ﷺ وفرمايل د مشركانو نابالغه بجي هم حضرت ابراهيم عليه السلام سره وو [٦] او هغه خلق چې د هغوی نيم جسم ښه او نيم جسم خراب وو [٧] هغه داسې خلق وو چې د هغوی اعمال گډوډ وو چې هغوی څه عمل ښه کړي وو او څه خراب [٨] بيا خداي عزوجل هغوی معاف کړل (بخاري)

تسهيلات:

نوټ: په ترجمه کښې د اضافي قيوداتو په وجه د حديث مطلب واضح دې په دې باندې بس والې اوکړئ

[٣٣١] د دروغو خوب د بيا نولو مذمت

٣٣١- [١٩] (١) وَعَنْ ابْنِ عُثْمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: [٢] «مِنْ أَفْزَى الْفِرَى أَنْ يُرَى الرَّجُلُ عَيْنَيْهِ مَا لَمْ تَرَيَا» . رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

توجه: [١] اود حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہما نه روایت دي چې رسول الله ﷺ وفرمايل [٢] په لوي بهتانونو کې يو لوی بهتان دا هم دي [٣] چې يو سړي خپلو سترگو سره هغه شي وښايي کوم چې په حقيقت کې د هغه سترگو نه وي ليدلي. (بخاري)

حل اللعان: ① أفزى الفري: د ټولو نه لونی دروغ

تسهيلات:

نوله: أفزى الفري أن يرى الرجل عينيه ما لم تريا:

د دروغو خوب د بيا نولو گناه: يعنی د ټولو نه لونی دروغ دادی چه سړي په سترگو باندې هغه څيز اوښاني چه په سترگو نۍ نه وي ليدلی يعنی د دروغو خوب بيانول د لويو بهتانونو نه يو بهتان دې ددې وجه داده چه د خوب تعلق وحی سره دې او نظام وحی او نظام غيب باندې بهتان لگول او دروغ تړل د عامو دروغو په شان نه دی بلکه ډير سخت دی

[٣٣٢] د حکوم وخت خوب زيات ريښتيا وي

٣٣٢- [٢٠] (١) وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [٢] «أَصْدَقُ الرَّجُلِ بِالْأَمْتِ» . رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَالدَّارِمِيُّ.

توجه: [١] او حضرت ابوسعید خدری رضی اللہ عنہ د رسول الله ﷺ نه روایت کوي چې حضور ﷺ وفرمايل [٢] د سحر وخت (يعنی قبل الصلاة) خوب زيات ريښتيا وي (ترمذي، دارمي)

حل اللعان: ① الأمتار: د شپې آخری حصه. پيشمني.

(١) أخرجه البخاري في كتاب التعبير / باب من كذب في حمله (رقم- ٧٠٤٣) واحد في السند: ٩٤/٢

(٢) أخرجه الترمذي في السنن كتاب الرؤيا عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب قوله لهم البشرى في الحياة الدنيا (رقم- ٢٢٧٤) والدارمي في السنن رقم الحديث ٢١٤٦ واحد في السند: ٢٩/٣

تسهيلات:

قوله: أَصْدَقُ الرَّؤْيَا بِالْأَسْتَحَارِ:

دېشمنى په وخت كېنې د خوب د رېشتيا كيدو وجه: د شېې آخري حصه كومه چه د سحر نه لږه شان وړاندې وى دغه وخت كېنې خوب عموماً رېستونې وى د دې وجه دا وى چه دغه وخت كېنې معده د بخاراتو نه خالى وى قوت فكريه مجتمع وى او په شهوانى قوت كېنې سكون وى بيا د ملائكو د نزول وخت هم وى.

٥ جلد ١ مختصم: الحمد لله د رمضان المبارک يوكم ديرشتمه شپه ده او د شېې پوره لس بجې دى چې ددې جلد د تكميل څخه فارغ شوم الله تعالى دې د رمضان د دې مباركو شپو په خاطر ورته مقبوليت وركړى او زر تر زره دې د نورو جلدونو د تكميل توفيق راكړى آمين

[٢٥] [کتاب الآداب]

د آدابويان

دادب لغوی تعقیق: ادب په فتح د الف او دال سره د يو څيز د حد رعايت کولو ته وائی، او ادب په سکون د دال سره جمع کول او رابللو ته وائی.

دادب په اصطلاحی تعريف كېنې اقوال: ① په اصطلاح كېنې د ادب مصداق خصائل حميده دى. ځكه چه دا داعى الى الخير وى ومنه قول على رضى الله عنه فعائز باداها. يعنى د هر ښار په خصائل حميده باندې ژوند تيروى.

② علامه طيبي فرماني چه ادب هر هغه رياضت محموده ته وائی چه په هغې كېنې د كسب فضيلت دپاره مشقت برداشت كړې شى،

③ دقول او فعل استعمالولو ته ادب وائی قاله السيوطى رحمه الله.

④ په حسناتو باندې استقامت او د سيئاتو څخه اعراض ته ادب وائی.

⑤ د خپلو مشرانو تعظيم كول ادب دى. او په كشرانو شفقت ته ادب وائی.

⑥ چا ونيلى دى ادب د مادې څخه ماخوذ دى او مادې طعام ته دعوت وركولو ته وائی. (الرفاء ٤٥/٩، والاشعة ٢/٤)

د کتاب الادب موضوعات: کتاب الادب د خپلې موضوع په اعتبار سره يو جامع کتاب دى، حضرات محدثين په کتاب الادب كېنې يا موضوعات بيانوي

① د سلام او خبرو اكلام

② د خوب آداب

③ د زيارت او ملاقات آداب

④ د تعلق او عدم تعلق آداب

⑤ د خوشحالي او د خفگان آداب

[۱] بَابُ السَّلَامِ

دَسَلام بِيان

خلاصه الباب :-

فیه تسعة وثلاثون حديثاً مشتملة على ثلاث عشرة مسائل:

- ① من يستحق السلام: ۱، ۵، ۶، ۷، ۱۲، ۳۵، ۳۶، ۳۷.
- ② جواب السلام: ۱، ۱۳، من توابع: ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۷، ۳۴، ۳۵.
- ③ فضيلة تعميم السلام وفوائده: ۲، ۳، ۴، ۱۶، ۲۳.
- ④ السلام على غير المسلم: ۸، ۹، ۱۰، ۱۱.
- ⑤ ثواب السلام بزيادة الكلمات: ۱۷، ۱۸.
- ⑥ فضيلة من بدأ بالسلام: ۱۹، ۳۹.
- ⑦ السلام وجوابه على سبيل الكفاية: ۲۱.
- ⑧ النهي عن السلام على طريق غير الإسلام: ۲۲، ۲۷.
- ⑨ سنية السلام وقت دخول البيت والخروج منه: ۲۴، ۲۵، ۳۳.
- ⑩ السلام قبل الكلام: ۳۶.
- ⑪ السلام على الغائب: ۲۸.
- ⑫ آداب الكتابة: ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۲.
- ⑬ الزجر لمن لا يسلم على المسلم: ۳۸.

سلام د اسلام په ابتداء كېښي: د اسلام په ابتدائي دور كېښې د سلام شروع اوشوه هغه وخت چونكه په مسلمان او غير مسلمان كېښې د پيژندگلو ضرورت وو نو يومسلمان به بل مسلمان ته ونييل السلام عليكم يعنې زما د طرف نه به تاته څه تكليف نه رسي هغه به جواب كېښې ونييل وعليكم السلام يعنې زما د طرف نه به هم تاته څه تكليف نه وي لكه چه په شروع كېښې سلام د كوډ نمبر په توگه استعمال كړي شو

د سلام مفهوم: بيا شريعت داعام كړو او د مسلمانانو د پاره ئې مشروع كړو اوس د سلام پوره مفهوم داسې دې چه السلام عليكم ويونكي بل ته وائي چه الله تعالى دې تا په دنيا او آخرت كېښې د هر قسم ظاهري او باطني مصيبتونو نه محفوظ اوساتي جواب وركونكي هم وعليكم السلام ونيلوسره هم دغه مفهوم ادا كوي اوس د دواړو طرفونه يو بل ته د سلامتيا ضمانت هم وركړي شو او دعا هم اوشوه

۵ سلام حکم: سلام کول سنت دی لیکن ددی جواب ورکول واجب دی سره ددی نه چه ددی واجب نه دا سنت افضل دی [المقات، ۱۸/۳۱۲]

فاسق فاجرت په سلام کولو کښې رومبې والې نه دی کول پکار اودهغه دسلام جواب ورکول واجب دی هم دغه شان دغیر مسلم معامله ده چه دهغه دسلام جواب ورکول پکار دی مگر په سلام کښې رومبې والې نه دی کول پکار
۵ سلام اچولو غواړول: بیا دسلام څه اصول دی.

- ① په گاډی کښې سورسری لره په پیدل سلام کول پکار دی.
- ② کمو خلقو له دزیاتو خلقو نه په سلام کښې رومبې والې کول پکار دی
- ③ ولاړو خلقو له په ناستو خلقو ته سلام اچول پکار دی.
- ④ کشرانوله په مشرانو ته سلام اچول پکار دی
- ⑤ هر اتلونکی لره دمقامی مجلس په ناستو خلقو سلام کول پکار دی.

په چا سلام چې سلام نشی اچولې، ① کوم خلق چه په خوراک کولو کښې مشغول وی هغوی ته سلام نه دی کول پکار ځکه چه سلام کونکې دخپل سلام دجواب په انتظار وی او کیدې شی چه خوراک کونکې دروتی خورلودو چې نه په سلام کښې سستی او کړی نودا سرې به خفه شی.

- ⑥ غټې او وړې متیازې یا په څه ښکاره گناه کښې ککړسری ته سلام نه دی کول پکار
- ⑦ او که دسلام کونکې اوگې وی نوهغه سلام کولې شی دده دسلام مطلب به داشی لکه چه دې هغوی سره په خوراک کښې شریکیدل غواړی.
- ⑧ دغه شان په تلاوت ذکر اذکار یا مطالعه یا تکرار کښې مشغول سړی ته سلام نه دی اچول پکار

الفصل الأول

[۶۶۲۸] د لړ پښتو حضرت آدم علیه السلام ته ښکول

۳۷۸- (۱۱) (۱) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [۲] «خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ، [۳] طَوْلُهُ سِتُونَ ذِرَاعًا، [۴] فَلَمَّا خَلَقَهُ قَالَ: أَذْهَبَ قَلْبُهُ عَلَى أَوَّلِكَ النَّفَرِ، [۵] وَهُم نَفَرٌ مِنَ الْمَلَائِكَةِ جُلُوسٌ، [۶] فَاَسْتَجَبَ مَا يُعْبَوْنُكَ، فَإِنَّمَا نَحْبَتُكَ وَحَبِيَّةٌ ذُرِّيَّتُكَ، [۷] قَدْ هَبْتُ، فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ، فَقَالُوا: السَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ [۸]» قَالَ: فَرَأَوْهُ "وَرَحْمَةُ اللَّهِ" [۹] قَالَ: "فَكُلُّ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَلَى صُورَةِ آدَمَ طَوْلُهُ سِتُونَ ذِرَاعًا، [۱۰] فَلَمْ يَزَلِ الْخَلْقُ يَنْقُصُ بَعْدَهُ حَتَّى الْآنَ" "مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ".

(۱) اخرجه البخارى فى كتاب الاستئذان باب بدء السلام (رقم- ۶۲۲۷) ومسلم فى كتاب الجنة وصفة نعيمها وأهلها/باب يدخل الجنة أقوام أفندتهم مثل أفندة الطير (رقم- ۲۸) (۲۸۴۱) واحمد فى المسند: ۳۱۵/۲

قوجمه: [۱] حضرت ابوهريره رضي الله عنه وایي چي رسول الله ﷺ و فرمايل [۲] خدای ﷻ آدم ﷺ په خپل صورت جوړ کړي [۳] د هغوی اوږدوالي شپيته گزه وو [۴] خدای ﷻ چې هغه جوړ کړي نو ورته يي و فرمايل لار شه او دي جماعت ته سلام وکړه [۵] او هغه جماعت د فرشتو وو چې هلته ناست وو [۶] بيا واوره چې هغوی تاته څه جواب درکوي هغه ستا او ستا د اولاد جواب دي [۷] حضور ﷺ فرمايي آدم ﷺ د دې حکم خداوندي تعميل کړي د فرشتو هغه جماعت ته ورغلی ورته يي اوويل السَّلَامُ عَلَيْكُمْ فرشتو جواب ورکړو السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَالله يعنې په تادي د الله سلامتيا او رحمت وي [۸] حضور ﷺ و فرمايل (گويا، د آدم ﷺ د سلام جواب کې ورحمة الله لفظ فرشتو زيات کې [۹] بيا حضور ﷺ و فرمايل بس کوم سړي چې په جنت کې دا خلیبې هغه به د آدم ﷺ په صورت وي په دي طور چې د هغه اوږدوالي به شپيته گزه وي ايعنې جنت ته تلونکي به د حضرت آدم ﷺ د قد مذکوره بلندي او د هغوی حسن وجمال سره هلته داخلېږي [۱۰] بيا د حضرت آدم ﷺ نه پس د خلقو ساخت برابر کميدي تردي چې موجوده مقدار ته ورسيدې. (بخاري، مسلم، حل الفات :- ① يُؤْتِيكَ: تحيه (سلام)، پېش کوی تاته ② تَيْئَةً: پېشکشی، سلام

تسهيلات:

قوله: خَلَقَ اللهُ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ:

د مذکوره جملي په مفهوم کښې غلور اقوال، يعنې الله تعالی حضرت آدم ﷺ په خپل صورت باندې جوړ کړو په دې حديث د پوهيدلو د پاره يوڅو اقوال دي:

① د "صورت" څخه مراد د الله تعالی هغه ښه صفات دي په کومو صفاتوچه الله تعالی حضرت آدم ﷺ پيدا کړو لکه "حي، عالم، کریم، بصير، متکلم" لکه چه انسان د الله تعالی د صفاتو مظهر دي په دې توجیه کښې د "صورت" ضمير د الله تعالی طرف ته راگرځي او د صورت نه به صفت مراد وي.

② دا حديث د متشابهاتو نه دي لهذا دهیڅ تاویل ضرورت نشته دي بلکه د سلف صالحينو په طرز باندې به دا ونيلی شی "ما یلقی بئانه" يعنې کوم چه د الله تعالی د شان سره مناسب وي مونږ هم هغه منو.

③ الله تعالی حضرت آدم ﷺ د صورت او مجسمې په شکل کښې پيدا کړو يعنې مرحله وار نی پيدا کړې نه دي چه اول نطفه وي بيا مضغه وي بيا عظام بيا لحم وي او بيا تخليق وي داسې نه دی شوی بلکه د شروع نه نی مکمل صورت وو. د هغوی قد ۶۰ گزه وو (قَتَبَرَك اللهُ أَحْسَنَ الْخَلْقِينَ) دي نه پس انسان کمیدو اوس دوه دوه نیم گزه پاتې شو بياچه کله انسانان په جنت کښې داخلېږي نوشپيته گزه به پوره وي بهرحال حضرت آدم ﷺ فرشتوته

سلام او کړو فرېستو جواب ورکړو او هم دغه طريقه په اولاد آدم کښې راغله کومه چه دې وخت کښې صرف مسلمانانوسره ده باقي انسان وحوش وطيور کښې شامل شو ياد لرني چه شرعي گز کم و زيات دوه ليشت وي (المرقات، ٤١٢/٨-٣٢)

⑤ حضرت آدم عليه السلام الله تعالى هم د حضرت آدم عليه السلام په صورت باندې پيدا کړې دې يعنې په کوم صورت نې چه حضرت آدم عليه السلام جوړ کړو دغه هم د حضرت آدم عليه السلام قسمت کښې وو آدم عليه السلام خپل مثال پخپله وو د بل چا د صورت نمونه نه وو لکه څنگه چه يو ماشوم نه د پلار په شکل وي اونه د مور په شکل کښې وي نومينېدې وائي دا په خپل شکل باندې پيدا شوې دې ددې تاويل په رڼا کښې "بصورت" کښې ضمير د حضرت آدم عليه السلام طرف ته راگرځي او مطلب به هم هغه وي چه آدم عليه السلام خپل مثال په خپله وو

[٤٦٢٩] په هر چا باندې د سلام اچولو تر غيب

٣٨٨- [٢] (١) وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - [٢] «أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَيُّ الْإِسْلَامِ خَيْرٌ؟ قَالَ: [٣] «تَطْعِمُ الطَّعَامَ» [٤] وَتَقْرَأُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ وَمَنْ لَمْ تَعْرِفْ» [٥]. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: ① او د حضرت عبد الله ابن عمرو رضي الله عنهما نه روايت دي ② چې يو سړي د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه پوښتنه وکړه چې د اهل اسلام کوم خصلت ښه دي ③ حضور صلى الله عليه وسلم و فرمايل طعام خوړل ④ او هراشنا سا او ناشنا ساته سلام کول (بخاري مسلم)

تسهيلات:

حديث د بعضي جمولو ضاحت:

① أَيُّ الْإِسْلَامِ:

دلته مضاف محذوف دي يعنې "أى آداب الإسلام" د اسلام کوم آداب افضل دى؟ اسلام نه د اسلام آداب مراد دى

قوله: خَيْرٌ: خير صيغه د اسم تفضيل ده يعنې اسلام کوم آداب د ثواب او نفعي په اعتبار سره غوره او افضل دى؟

قوله: تَطْعِمُ الطَّعَامَ:

اشکال: په حديث کښې که د "تطعم الطعام" په شان "تقرأ السلام" نى ونيلې وي نو په کلام کښې به برابري وي، نو د "تقرئ السلام" ونيلو څه وجه ده؟

(١) اخرجه البخارى فى كتاب الاستئذان/باب السلام للمعرفة وغير المعرفة (رقم-٦٢٣٦) ومسلم فى كتاب الإيمان/باب بيان تفاضل الإسلام. وأى أموره أفضل (رقم-٦٣-٣٩) والنسائى فى كتاب الإيمان وشرائعه/باب أى الإسلام خير (رقم-٥٠٠٠) وابن ماجه فى كتاب الأطعمة/باب إطعام الطعام (رقم-٣٢٥٣) واحد فى السند: ١٦٩/٢

۵ اشکال جوابیه: ① دا انداز اختیارولو کنیې د عموم طرف ته اشاره کول مقصود دی، چه په رښ سره سلام کول وی یا د لیکلو په ذریعه سلام وی نو هر یو ته شامل دي

② دلته اِطْعَامُ مَوْلَانِیَ السَّلَامُ نې نه دي وئیلی، نو ددی وجه دا ده چه ددې عادتونو متعلق به د هغه خلقو نه پوښتنه کیږی کوم چه ددی اهل وی یعنی کوم چه د روڼی خورولو طاقات لری نو د هغه نه به د اطعم طعام متعلق پوښتنه کیږی او کوم چه د سلام کولو لائق وو نو هغوی نه به د سلام متعلق پوښتنه کیږی (الطین ایضاً)

نوبت: "أَيُّ الْأَمْرِ أَفْضَلُ" متعلق تفصیل په کتاب الایمان کنېې بیان شوې دي
نوله: "وَتَعَرَّ السَّلَامُ عَلَى مَنْ عَرَفَتْ وَمَنْ لَمْ تَعْرِفْ:"

په هر جا باندې ه سلام اچولو حکم: یعنی هغه کس ته هم سلام کوه کوم چه ته پیژنې نو دی سلام ته سلام مواجهت وئیلې کیږی او هغه کس ته هم سلام کوه کوم چه ته نه پیژنې ددې وجهې نه په حدیث شریف کنېې ذکر دی چه په قرب قیامت کنېې به سلام صرف پیژندگلو خلقو ته کیږی
 [۴۶۲۰-] د یو مسلمان په بل مسلمان شپږ حقونه

۳۰-۳۱- (۱) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " (۲) «يَلْمُؤُنَ عَلَى الْمُؤْمِنِ سِتٌّ حَصَالُ: [۳] يَعُوذُ إِذَا مَرَضَ [۴] وَيَشْهَدُ إِذَا مَاتَ [۵] وَنَجِيهٌ إِذَا دُعِيَ [۶] وَيُسَلِّمُ عَلَيْهِ إِذَا لَقِيَ [۷] وَيُتَجَمَّعُ إِذَا غُضِّ [۸] وَتَصَحَّرُ لَهُ إِذَا غَابَ أَوْ تَجِدُ [۹] لَمْ أَجِدْ فِي "الصَّحِيحَيْنِ" وَلَا فِي كِتَابِ الْمُحْتَدِي، وَلَكِنْ ذَكَرَهُ صَاحِبُ "الْمَجَامِعِ" بِرِوَايَةِ النَّسَائِيِّ.

توجه: ① او حضرت ابو هريره رضي الله عنه وايي چي رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايل ② په مسلمان د مسلمان شپږ حقونه دي ③ يو خو دادي چې كله يو مسلمان ناجوره شي نو دويم مسلمان دي د هغه پوښتنه كوي ④ دويم دا چې هر كله يو مسلمان وفات شي نو بل مسلمان دي د هغه د جنازي په مونځ كې شريك شي ⑤ دريم داچي كله يو مسلمان طعام د پاره وبلل شي نو بلل شوی مسلمان دي د هغه دعوت قبول كړي په شرط د دې چې څه شرعي عذر مانع نه وي لكه هغه دعوت كې باجي سرودونه وغيره وي يا هغه دعوت د اظهار فخر او ريا كاري دپاره وي ⑥ څلورم داچي كله د يو مسلمان سره يوځاي شي نو هغه ته دي سلام وكړي ⑦ پنځم داچي كله يو مسلمان وترجي (او الحمد لله اوواڼي) نو د هغه جواب دي وركړي ايغنی یرحمك الله دي ورته اوواڼي كه الحمد لله ونه وايي نو هغه د جواب مستحق نه دي ⑧ او شپږم دا چې يو مسلمان دي په هرحالت كې د بل مسلمان خيرخواهي كوي كه هغه حاضر وي يا غائب ⑨ د مشكوة مؤلف وايي ما دا حديث نه خو صحيحين بخاري او مسلم كې پيدا كړي دي او نه د حميدي په كتاب كې البته دا صاحب جامع الاصول نقل كړي دي

حَلَّ الْفَتَنَ: ① عَصَالَ: صفتونه، خویبانی، ② بَعُوذُ: عیادت او بیچار پرسى نې کوى، ③ تَقْبَلُهُ: حاضرېږي ورته یعنې جنازه نې کوى، ④ تَقْبَلُهُ: د فرنجي کونکي دالحمد لله جواب ورکوى، ⑤ غَطَّى: چه فرنجي (انتوشي) اوکړي

تسهيلات:

قوله: يَلْمُؤْمِنٍ عَلَى الْمُؤْمِنِ سِتًّا عَصَالَ:

① د بيمار تپوس کول ② جنازه کول ③ دعوت قبلول ④ د ملاقات په وخت سلام کول ⑤ په اتروشي باندې جواب ورکول ⑥ په هرحال کينې د هغه خير خواهى کول.
قوله: لَمْ أَجِدْ فِي "الصَّحِيحَيْنِ" ،

په صاحب مصابيح باندې تعريف:، په دې سره د صاحب مشکوة مقصد په صاحب مصابيح باندې اعتراض کول دى، چه هغه په اول فصل کينې داسې احاديث ذکر کړي دي چه په بخارى او مسلم کينې نشته خو تواضعاً او ادباً نې دا هم او فرمايل چه دا زما غلطى ده چه ما ته هلته ملاو نه شو مگر که ما تلاش او جستجو کړي وې نو ما ته به ملاو شوې وې.

[۶۲۱] دتعلق او دوستي قائمولو بهترينه ذريعه سلام دي

۳۳۱- (۱۳) (۱) وَعَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " [۲] «لَا تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى تَوْمِنُوا، [۳] وَلَا تَوْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا» [۴] أَوَّلَا أَدْلِكُمْ عَلَى شَيْءٍ إِذَا قَعَلْتُمُوهُ تَحَابَبْتُمْ؟ [۵] أَفَقُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ؟ " . رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: ① او حضرت ابوهريره رضي الله عنه وايي چي رسول الله ﷺ وفرمايل [۲] تاسو چې ترخو پوري ايمان رانه وړي په جنت کې نشي داخلېدي [۳] او ستاسو ايمان هغه وخته پوري کامل کيږي نشي خو پوري چې تاسو د الله د رضا او خوشنودې د پاره خپلو کې تعلق او دوستي قائمه نه کړي [۴] او حضور ﷺ وفرمايل آيا زه تاسو ته يوه داسې ذريعه ونه ښاييم چې هغه تاسو اختيار کې نوپه خپلو کې به د دوستي تعلق قائم شي [۵] او هغه ذريعه داده چې تاسو خپلو کې د سلام چلن عام کړئ يعنې آشنا او نا آشنا ټولو ته سلام کوئ. (مسلم)
تسهيلات:

قوله: حَتَّى تَحَابُّوا، أَوَّلَا أَدْلِكُمْ عَلَى شَيْءٍ،

په سلام سره د محبت زياتيدل، د سلام فائده او ددې د مشروعيت سبب هم دا دي چه د خلقو په مينځ کينې د محبت پيدا کولو هم دا خوى دي په کوم چه الله تعالى راضى کيږي او سلام خورول

(۱) اخرجه مسلم فى كتاب الايمان / باب بيان انه لا يدخل الجنة الا المؤمنون، وأن محبة المؤمنين من الإيمان، وأن إفشاء السلام سببا لعصولها (رقم- ۹۳ - ۵۴) والترمذى فى كتاب الأمثال عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء فى مثل المؤمن القارى للقرآن وغير القارى (رقم- ۲۸۶۶) وابن ماجه فى كتاب الأدب / باب إفشاء السلام (رقم- ۳۶۹۲)

يو داسی آله ده کوم چه محبت پیدا کوی، هم دغه شان لاس ملاوول، لاس ټنگلول، ماشومانو لویو ته سلام کول.

[۶۲۲] په کوم مسلمان به په کوم مسلمان سلام اچوی؟

۳۳۳- [۵] (۱) وَعَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ-: "﴿يُسَلِّمُ الرَّاَكِبُ عَلَى الْمَاشِي﴾ [۳] وَالْمَاشِي عَلَى الْقَاجِي [۴] وَالْقَلِيلُ عَلَى الْكَثِيرِ". مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: [۱] او حضرت ابوهريره رضي الله عنه وايي چي رسول الله ﷺ وفرمايل [۲] کوم سړي چې په سورلي وي هغه دي پياده تلونکي ته سلام وکړي [۳] پياده تلونکي دي ناست ته سلام کوي [۴] او لږ سړي دي ډير تعداد والا سړو ته سلام کوي (بخاري، مسلم) حل الفات: ① الرّاكِب: په سورلي باندې ناست کس، ② المّاشي: پيدل تلونکې، تسهيلات:

نوله: الرّاكِبُ عَلَى الْمَاشِي،

د سور په پيدل باندې سلام اچول،

په حديث کښې دې چې سور به په پيدل سلام اچوی، دا حکم د تواضع او د انکساري طرف ته د راغب کولو دپاره دې ځکه چه کوم کس سورلي باندې وي هغه لږه په پيدل تلوو والا باندې فوقيت حاصل دې لهدا که سورلي والا سلام کښې مخکې والي وکړي نو هغه ته به تواضع حاصل شي، نوله: وَالْقَلِيلُ عَلَى الْكَثِيرِ:

د کمو خلقو په زياتو خلقو سلام اچول: هم دغه شان دا مسئله ده چه کم تعداد والا دې ډير تعداد والو ته په سلام کولو کښې مخکې والي وکړي، او هم دغه شان که څوک يو مجلس ته لاړ شي او د مجلس بعضي خلقو ته سلام وکړي نو دا مکروه دې، ځکه چه د سلام مقصد موانست او موافقت دې او بعضي خلق خاص کول دا عداوت او نفرت پيدا کوي.

[۶۲۲] د کشر په مشر سلام اچول

۳۳۳- [۶] (۱) وَعَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ-: "﴿يُسَلِّمُ الصَّغِيرُ عَلَى الْكَبِيرِ﴾ [۳] وَالْمَارٌّ عَلَى الْقَاجِي [۴] وَالْقَلِيلُ عَلَى الْكَثِيرِ". رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

(۱) اخرجه البخاري في كتاب الاستئذان/باب تسليم الراكب على الماشي (رقم-۶۲۳۲) ومسلم في كتاب السلام/باب يسلم الراكب على الماشي والقليل على الكثير (رقم-۱ - ۲۱۶۰) والترمذي في كتاب الاستئذان والآداب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في تسليم الراكب على الماشي (رقم-۲۷۰۳) ومالك في الموطأ كتاب السلامة/باب العمل في السلام (رقم-۱)

(۲) اخرجه البخاري في كتاب الاستئذان/باب تسليم القليل على الكثير (رقم-۶۲۳۱) والترمذي في كتاب الاستئذان والآداب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في تسليم الراكب على (رقم-۲۷۰۴) واحمد

قوجه: [۱] او حضرت ابوهريره رضي الله عنه وايي چي رسول الله ﷺ وفرمايل [۲] سلام دي کوي کوجني لوي ته. [۳] تيريدونکي دي ناست ته. [۴] او کم تعداد والا دي زيات تعداد والا ته (بخاري).

حل القنان: ① المار: تيريدونکي، تلونکي،

تسهيلات:

قوله: وَالْمَارَّ عَلَى الْقَانِي:

د تيريدونکي په ناست سلام اچول: دا حکم د ملاقات په باره کښي دي چه کله دوه کسان ملاقات کوي ليکن که يو کس د بل کس خوا له خي نو د بهر طرف نه راتلونکي د سلام وکړي بيا که هغه وړوکي وي او که غټ وي او دا به د راتللو اطلاع او اجازت شي [۴۶۳۴] د نبي عليه السلام په ماشومانو سلام اچول

۳۳-۱۴ (۱) [۱] وَعَنْ أَبِي رَاضِيٍّ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مَرَّ عَلَى غُلَامَانِ، فَسَلَّمَ عَلَيْهِمَا». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

قوجه: [۱] او حضرت انس رضي الله عنه وايي [۲] يو وخت رسول الله ﷺ په خه ماشومانو هلکانو باندې تير شو نو حضور ﷺ هغوي ته سلام وکړو (بخاري، مسلم).

تسهيلات:

قوله: مَرَّ عَلَى غُلَامَانِ، فَسَلَّمَ عَلَيْهِمَا:

په ماشومانو د سلام اچولو مسنونيت: اگرچه په اصولي توگه ماشومانوله پکاردی چه هغوی مشرانوته په سلام کولو کښي روميوالي اوکړي ليکن حضورياک د تواضع اود شفقت به توگه اول ماشومانوته سلام کړي دي د کوم نه چه د جواز پته لگي بله داخبره چه ماشومان زيات هم وو په دي وجه حضورياک هغوی ته سلام اوکړو بل حضورياک په لار تيريدونکي هم وو په دي وجه نئ ورته سلام اوکړو بل ماشومانوته دسلام تعليم ورکول وو.

[۴۶۳۵] په غير مسلم د سلام اچولو حکم

۳۳-۱۸ (۱) [۱] وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: «لَا تَبْدَعُوا الْيَهُودَ وَلَا النَّصَارَى بِالسَّلَامِ» [۳] لَوْلَا الْقَيْمَةُ أَحَدُهُمْ فِي طَرِيقٍ فَاضْطَرَّ إِلَى أَضْيَقِهِ». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

(۱) اخرجه البخاري في صحيحه رقم الحديث ۶۲۳۱ ومسلم في كتاب السلام /باب استحباب السلام على الصبيان (رقم- ۱۵ - ۲۱۶۸) والترمذي في كتاب الاستئذان والأداب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم /باب ما جاء في التسليم على الصبيان (رقم- ۲۶۹۶) وابن ماجه في كتاب الأدب /باب دخول الحمام (رقم- ۳۷۵۰) (۲) اخرجه مسلم في كتاب السلام /باب النهي عن ابتداء أهل الكتاب بالسلام وكيف يرد عليهم (رقم- ۱۳ - ۲۱۶۷) والترمذي في كتاب الاستئذان والأداب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم /باب ما جاء في التسليم على أهل الذمة (رقم- ۲۷۰۰) واحمد في المسند ۲/ ۲۶۶

توجه: [۱] او حضرت ابوهريره رضي الله عنه وايي چي رسول الله ﷺ وفرمايل [۲] يهوديانو او عيسائيانو ته سلام كولو كې مخكې والي مه كوئ [۳] او هركله چې د هغوى سره په لار كې يوځاي شئ نو هغوى په تنگ ترينه لاره تلو باندې مجبوره كئ. (بخاري، مسلم، حل الفتن: ۱۰۰) فَاُظْهِرُوا: نو مجبوره ئې كړئ، [۴] أَضْيَقُهُ: په تنگه لار.

تسهيلات:

قوله: لَا تَبْدُؤُوا الْيَهُودَ وَلَا النَّصَارَى بِالسَّلَامِ:

غير مسلم ته د سلام كولو غلور صورتونه: [۱] په عامو حالاتو كښې غير مسلم ته په سلام كښې روميې والي كول حرام دى

[۲] د سختې مجبورۍ په غير مسلمه په سلام كښې روميې والي كول جائز دى.

[۳] كه په ناڅرغۍ كښې كافر ته سلام او كړې شى نو داسې واپس كول پكاردى استرجعت سلامي زه خپل سلام واپس كول غواړم.

[۴] كه چرې غير مسلم په شروع كښې سلام او كړى نو صرف په و عليكم سره جواب ور كول جائز دى.

[۵] مبتدع ته هم په ابتداء كښې سلام نه دى كول پكار او كه مجبورى وى نو صحيح دې.

قوله: وَإِذَا لَقِيتُمْ أَحَدَهُمْ فِي طَرِيقٍ فَاُظْهِرُوا إِلَيْهِ أَضْيَقُهُ:

اهل كتاب تنگي لارې ته د كولو حكم: په دې حديث كښې يو حكم داهم بيان كړې شوې دې چه كه چرې يو يهودى يا عيسائى تاته په لار كښې ملاؤشى نو هغه په تنگه لاره باندې په تلو مجبور كړه دمسئلي وضاحت داسې دې چه كه د اهل كتاب نه څوك ذمى وى نو هغه ته په كولو لازماندي دتللو حق نشته دې دغه شان كه يومسلمان او اهل كتاب په يوه لار روان دى اولار د مسلمانانو دپاره تنگه پريوځى نو يهودو اونصارى ته په كولو لازماندي دتللو حق نشته دې لهذا هغوى ته به په تنگه لار د تلو حكم ور كولې شى كه هغه په دې باندې عمل نه كوى نو ديكه وركولو سره به مجبور كولې شى.

[۱۶۶۶] د يهوديانو خيانت

۳۳۶-۱۹۱ (۱) وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [۲] «إِذَا سَلَّمْتُمْ عَلَى الْيَهُودِ، [۳] فَإِنَّمَا يَقُولُ أَحَدُهُمُ: السَّامُ عَلَيْكُمْ. فَقُلْ: وَعَلَيْكَ» مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: [۱] او حضرت ابن عمر رضي الله عنه وايي چي رسول الله ﷺ وفرمايل [۲] هركله چې يهود

(۱) اخرجه البخارى فى كتاب الاستئذان / باب: كيف يرد على اهل الذمة السلام (رقم- ۶۲۵۷) ومسلم فى كتاب السلام / باب: النهى عن ابتداء اهل الكتاب بالسلام وكيف يرد عليهم (رقم- ۸ - (۲۱۶۴) ومالك فى الموطأ كتاب السلامة / باب ما جاء فى السلام على اليهود والنصارى (رقم- ۳) واحمد فى المسند: ۹/۲

تاسو ته سلام کوي [٢] نو د دې نه علاوه نور هيڅ نه دي چې هغه خلق داسې وايي السَّامُ عَلَيْكَ يعنې په تادي مرگ راشي نو تاسو د هغوی په جواب کې داسې وایئ ، وعليك يعنې په تادي مرگ راشي .(بخاري ، مسلم)
حل الفات: ① السَّامُ: مرگ، يو قسم مرض.

تسهيلات:

قوله: فَأَيُّهَا يَقُولُ أَحَدُهُمْ: السَّامُ عَلَيْكُمْ. قُلْ: وَعَلَيْكَ:

يهودو ته د سلام جواب ورکولو طريقه: د يهودو د شرارت او د خيانت اندازه ددې نه لږې چې دوی به مسلمانان د سلام کولو په وخت کښې هم نه معاف کول بلکه هغه وخت به ئی هم بددعا کوله او کله چې يهودو به صحابه کرامو ته السام عليكم وئيل نو صحابه کرامو ته به ډير تکليف وو نو نبی کریم ﷺ او فرماييل چې تاسو دهغوی په جواب کښې وعليکم وائی، يعنې څومره چې هغوی تاسو ته بد وائی نو تاسو د هغوی نه ډير بد مه وائی بلکه څومره چې تاسو ته بد وائی نو د هغې په انداز تاسو هم بد وائی يعنې تجاوز مه کوی.

[٤٦٢٧] اهل کتابو ته د سلام جواب ورکولو طريقه

٣٣٤- (١٠) [١] (٢) وَعَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [٢] "إِذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمْ أَهْلُ الْكِتَابِ فَقُولُوا: وَعَلَيْكُمْ". مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: [١] او حضرت انس رضی الله عنه وايي چې رسول الله ﷺ وفرمايل [٢] هرکله چې اهل کتاب يعنې يهود او نصاري تاسو ته سلام وکړئ نو تاسو د هغوی په جواب کې او وایئ وَعَلَيْكُمْ (بخاري مسلم)

تسهيلات:

قوله: فَقُولُوا: إِذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمْ أَهْلُ الْكِتَابِ فَقُولُوا: وَعَلَيْكُمْ:

مسلمانانو سره د يهوديانو دشعني، د يهودو د شرارت او خيانت اندازه ددې نه لگيدلې شی چې دا خبيث يومسلمان لره د ملاقات په وخت کښې هم نه معاف کوی بلکه د سلام په صورت کښې د دعا په ځانې بددعا کوی. کله چې به ئی صحابه کرامو ته سلام کولو نو د السلام عليكم په ځانې به ئی ژبه تاووله السام عليكم به ئی وئيلو دکوم ترجمه چې مرگ او هلاکت دې په دې وجه حضور باک او فرماييل تاسو هغوی ته په جواب کښې وعليکم وایئ يعنې چې دا مرگ او هلاکت دې په تاسو وی.

(١) اخرجه: البخاري في كتاب الاستئذان / باب: كيف يرد على أهل الذمة السلام (رقم- ٦٢٥٨) ومسلم في كتاب السلام / باب: النهي عن ابتداء أهل الكتاب بالسلام وكيف يرد عليهم (رقم- ٦ - ٢١٦٣) وابن ماجه في كتاب الأدب / باب: رد السلام على أهل الذمة (رقم- ٣٦٩٧) واحمد في المسند: ٩٩/٣

فوه لسمه روايات ① بعضی روایاتو کنبی صرف علیکم لفظ دې هغه زیات بهتر دې څکه چه په وعلیکم کنبی دتشریک خطره ده څکه چه مطلب داکیدی شی چه زمونږ مرگ او هلاکت سره دې په تاسو باندې هم مرگ او هلاکت وی.

② په کومو روایتونو کنبی چه وعلیکم دې په هغې کنبی به واو د استناف په معنی کنبی اخستې شی د کوم مطلب چه به دا وی چه مرگ او هلاکت دې صرف هم په تاسو وی "ای وعلیکم ماتمخون" بهر حال دواړه الفاظ جائز دی. [المرقات، ۸/۳۲۲-۳۲۱]

[٤٦٢٨] د نبی علیه السلام صبر او تحمل

٣٨-٣٣ (١١) (١) وَعَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: [٢] «اسْتَأْذَنَ رَهْطٌ مِنَ الْيَهُودِ عَلَى النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَقَالُوا: السَّامُ عَلَيْكُمْ. [٢] قُلْتُ: بَلْ عَلَيْكُمُ السَّامُ وَالْعُنْفُ [٣] فَقَالَ: "يَا عَائِشَةُ! إِنَّ اللَّهَ رَفِيقُ يُحِبُّ الرِّفْقَ فِي الْأُمُورِ كُلِّهِ." [٤] قُلْتُ: أَوَلَمْ تَنَهُمْ مَا قَالُوا" قَالَ: "قَدْ قُلْتُ: وَعَلَيْكُمْ" [٥] وَفِي رِوَايَةٍ: "عَلَيْكُمْ" وَلَمْ يَذْكُرِ الْوَأَوَّلُ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: ① او بي بي عائشه رضي الله عنها وايي ② چې يوه ورځ د يهوديانو يو جماعت د حضور ﷺ په خدمت کې د حاضريدو اجازت وغوښتل هغوی ته اجازت ورکول شوه او کوم وخت چې هغوی راغلل نو هغوی اوويل السام عليكم (په تاسو دي مرگ راشي) ② نو ما اوويل بلکي په تاسو دي مرگ راشي او په تاسو دي لعنت وي ③ حضور ﷺ وفرمايل اي عائشي! خداي ﷻ محبت او نرمي کونکي دي او محبت او نرمي خوښوي ④ ما عرض وکړو آيا تاسو ﷺ وانه وريدل هغوی د سلام په ځاي څه لفظ ويلي دي حضور ﷺ وفرمايل بيشکه ما اوريدلي دي او ما دهغوی په جواب کې ويلي دي چې وعلیکم او په ⑤ يو روايت کې دالفظ علیکم دي يعنی د واو ذکر نشته. (بخاري مسلم) حل القفان: ①- رَهْطٌ: جماعت، وله، ② السام: مرگ، ③ رفیق: محبت، نرمی.

١١ رِوَايَةُ الْبُخَارِيِّ. قَالَتْ: «إِنَّ الْيَهُودَ أَتَوْا النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَقَالُوا: السَّامُ عَلَيْكَ [٢] قَالَ: "وَعَلَيْكُمْ" فَقَالَتْ عَائِشَةُ: السَّامُ عَلَيْكُمْ وَلَعْنُكُمُ اللَّهُ، وَغَضِبَ عَلَيْكُمْ [٣] فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -: "مَهْلًا يَا عَائِشَةُ! عَلَيْكَ بِالرِّفْقِ، [٤] وَإِلَّا لَبِ وَالْعُنْفُ وَالْفُحْشُ" [٥] قَالَتْ: أَوَلَمْ تَنَهُهُمْ مَا قَالُوا؟ [٦] قَالَ: "أَوَلَمْ تَنَهُهُمْ مَا قُلْتُ، [٧] رَدَّدْتُ عَلَيْهِمْ، فَيَسْتَجَابُ لِي فِيهِمْ، وَلَا يَسْتَجَابُ لَهُمْ فِيَّ" [٨] وَفِي رِوَايَةٍ يُسَلِّمُ قَالَ: "لَا تُكُونِي قَاسِحَةً [٩] لِمَنْ لَمْ يَكُنْ يَكُونُ لِي بِمِثْلِ الْمَعْشُ وَالْمُفْعَشُ" .

(١) اخرجه البخاري في كتاب الدعوات باب قول النبي صلى الله عليه وسلم: «يستجاب لنا في اليهود، ولا يستجاب لهم فينا» (رقم- ٦٤٠١) ومسلم في كتاب السلام باب النهي عن ابتداء أهل الكتاب بالسلام وكيف يرد عليهم (رقم- ١٠) - (٢١٦٥) والترمذي في كتاب الاستئذان والأدب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ما جاء في التسليم على أهل الذمة (رقم- ٢٧٠١) وابن ماجه في كتاب الأدب باب الرفق (رقم- ٣٦٨٩)

ترجمہ [۱] او د بخاري په يو روايت کې داسې دي چې بي بي عائشي رضي الله عنها وفرمايل يوه ورځ څو يهوديان رسول الله ﷺ ته راغلل او هغوی د السلام (عليکم) ويلو په ځاي دا اوويل چې السام عليکم [۲] حضور ﷺ ورته په جواب کې وفرمايل وعليکم بي بي عائشه رضي الله عنها فرمايي د يهوديانو دا بد تميزي زما برداشت نه شوه او ما ورته په جواب کې اوويل په تاسو دي مرگ راشي او په تاسو دي د الله تعالی لعنت وي او په تاسو دي د الله غضب وي [۳] حضور ﷺ څما د ژبي نه دا الفاظ په اوریدو سره وفرمايل اي عائشي رضي الله عنها منع شه تاته نرمي اختيارول پکار دي [۴] او سخت گوښي او فحش خبرو نه پرهيز پکار دي [۵] بي بي عائشه رضي الله عنها اوويل آيا تاسو ﷺ وانه وريدل چې هغوی څه لفظ ويلي دي [۶] حضور ﷺ ورته وفرمايل او تا وانه وريدل چې هغوی څه ويلي دي [۷] ما د هغه جواب ورکړي دي (تاته دي معلومه وي چي) د هغوی په حق کې څما دعا يا بد دعا خو قبليري ليکن څما په حق کې د هغوی دعا يا بد دعا نه قبليري [۸] او د مسلم په يو روايت کې داسې دي چې حضور ﷺ وفرمايل اي عائشي رضي الله عنها ته فحش خبري کونکي مه جوړېږه [۹] ځکه چې خداي ﷻ فحش خبري او په تکلف فحش خبري جوړول نه خوښوي.

حل الفات: ①- مَلَّا: منع شه، مه کوه، ②- إِنَّا لَ: ځان اوساته، ③- الْفُتَى: سخت کلامی، ④- الْفُتَى: پوچه وينا، نامناسبه خبرې، ⑤- فَاجِئَةً: بدې ناروا خبرې کونکې، بدگوښه.

تسهيلات:

قوله: فَقَالُوا: السَّامُ عَلَيْكُمْ:

نبي عليه السلام ته د يهودو غيري گول، د يهودو عداوت او خباثت تردې حده پورې زيات شوې وو چه حضور پاك ته به نى هم په سلام كولو كېنې د بددعا كولو كوشش كولو "السام عليكم" به نى ونيلو د كوم معنى چه داوه چه په تادې مرگ او هلاكت راشي. حضور پاك به اورېدل او پوهيدلو به ليكن صرف په و عليکم به نى جواب ور كولو.

قوله: مَلَّا عَائِشَةُ! عَلَيْكَ بِالرَّفْقِ:

عائشې رضي الله عنها ته د نرمۍ گولو حکم: يو ځل حضرت عائشه رضي الله عنها واورېده نو ښه جواب نى ورکړو په كوم چه حضور پاك او فرمايل اي عائشه نرمی الله تعالی خوښوی ته د نرمی نه کاروا ځله حضرت عائشه رضي الله عنها او فرمايل چه آيا تاسو ددې يهوديانو خبره نه اورئ چه په سلام كېنې بددعا كوی؟ حضور پاك او فرمايل زه نى اورم او جواب هم ور كوم د هغوی بددعا زما په حق كېنې نه قبليري اوزما بددعا د هغوی په حق كېنې قبليري په دي حديث كېنې د حضور پاك د حکم او صبر او برداشت لويه نمونه موجود ده. [المرقات، ۸/ ۲۸۷]

[۴۶۲۹] د مسلم او غير مسلم مخلوط مجلس كې د سلام كولو طريقه

۳۳۹- (۱۲) (۱) وَعَنْ أَسَمَةَ بْنِ زَيْدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: [۲] «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مَرَّ بِمَجْلِسٍ [۳] فِيهِ أَخْلَاطٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُشْرِكِينَ عِدَّةُ الْأَوْتَانِ، وَالْيَهُودِ [۴] فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

ترجمه: [۱] او حضرت اسامه ابن زيد رضي الله عنه وايي [۲] چې يوه ورځ رسول الله صلى الله عليه وسلم په يو مجلس باندې تير شو [۳] چې په هغه کې مسلمانان او مشرکيني په خپلو کې ناست وه او په مشرکينيو کې بت پرست هم وو او يهوديان هم [۴] نو حضور صلى الله عليه وسلم د مسلمانانو اراده کولو سره، مجلس والاو ته سلام واچوي (بخاري، مسلم،

حل اللغات: ① أَخْلَاطٌ: گډوډ. ② الْأَوْتَانِ: بتان.

تسهيلات:

قوله: مَرَّ بِمَجْلِسٍ فِيهِ أَخْلَاطٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ... وَالْيَهُودِ، فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ:

د مسلم او غير مسلم په گډ مجلس باندې سلام اچول: که چېرې انسان يوداسې اجتماع ته لارښی ياهلته تيريزی په کوم کښې چه مسلمانان او کافران او هر قسم خلق وی يا داسې مجلس سره تيرشی په کوم کښې چه څه اهل سنت وی اوڅه بدعتی څه عادل وی اوڅه ظالمان نو په داسې صورت کښې د سلام کولو طريقه داده چه کله انسان سلام کوی نو په دې گټره کښې دې د مسلمانانو د سلام اراده او کړی او هغه چه کوم د اهل سنت نه وی او عادل وی نبی کریم صلى الله عليه وسلم خو په مذکوره حديث کښې د سلام الفاظ عام استعمال کړی دی لیکن دې سره نى صرف د اهل اسلام اراده کړې ده په دې سره حقيقت کښې امت ته درس ورکول مقصود وو اتحفة الاحوذی ۴۰۰ ۷

[۴۶۴۰] لارې ته دهغې حقونه ورکول

۳۴۰- (۱۳) (۱) وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [۲] «إِنَّا كُنَّا وَالْجُلُوسُ بِالطَّرِيقَاتِ. فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! [۳] مَا لَنَا مِنْ مَخَالِسِنَا بَدَنَ نَعْدَتْ فِيهَا [۴] قَالَ: "قَادَا أَيْتَمَرُ لَا النَّجْلِسَ فَأَعْطُوا الطَّرِيقَ حَقَّهُ [۵] قَالَُوا: وَمَا حَقُّ الطَّرِيقِ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ [۶] قَالَ: "عَصَ الْبَصَرِ، وَكُفَّ الْأَذَى، وَدَةَ السَّلَامِ [۷] وَالْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ، وَالنَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ". مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

(۱) اخرجه البخارى فى كتاب الاستئذان / باب التسليم فى مجلس فيه أخلاط من المسلمين والمشركين (رقم- ۶۲۵۴) ومسلم فى كتاب الجهاد والسير / باب فى دعاء النبي صلى الله عليه وسلم إلى الله. وصبره على أذى المنافقين (رقم- ۱۱۶ - ۱۷۹۸) والترمذى فى كتاب الاستئذان والأداب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء فى التسليم على أهل الذمة (رقم- ۲۷۰۲) واحمد فى المسند: ۲۰۳/۵

(۲) اخرجه البخارى فى كتاب الاستئذان / باب قول الله تعالى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا. وَتَسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا. ذَلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ...﴾ (رقم- ۶۲۲۹) ومسلم فى كتاب الأشربة / باب النهى عن الجلوس فى الطرقات وإعطاء الطريق حقه (رقم- ۱۱۶ - ۲۱۲۱)

قوله: [۱] او حضرت ابو سعید خدری د رسول الله ﷺ نه نقل کوي حضور ﷺ و فرمایل [۲] تاسو په لارو کې د ناستي نه پرهیز کوئ (په دي اوريدو سره) بعضي صحابه و ﷺ عرض وکړو چې يا رسول الله! [۳] زمونږ د پاره په لارو کې د ناستي نه علاوه بله څه چاره نشته چې هلته مونږ خبري کوو ايعنی په لارو کې ناستي نه پرهیز کول زمونږ د پاره ممکن نه دي زمونږ سره څه داسې ځاي نشته چې هلته مونږ خپل مجلس کوو ځکه مونږ چې څو سړي يوځاي شو نو هلته په لار کې کينو او د خپل ديني او دنياوي امورو باره کې خپلو کې رايي مشوري او مذاکرات کوو د يو بل حالت د ريفت کوو که څوک ناجوړه شي نو د هغه د پاره علاج معالجه تجويز کوو که په خپلو کې څه رنجش او عناد وي نو صلح صفايي کوو او د خپلو معاملاتو فيصله کولو تدبير باندې غور کوو [۴] حضور ﷺ و فرمایل هرکله چې تاسو د مجبوري په بناء د ناستي نه علاوه دويم صورت نه انکار کوئ نو بيا د لاري حق اداء کوئ ايعنی که داسې صورت وي چې په لار کې د ناستي نه پرهیز کول ستاسو د پاره ممکن نه وي او تاسو ته په داسې ځاي کې کينا ستل وي کوم چې په لار باندې واقع وي نو د لاري حق اداء کوئ [۵] صحابه و ﷺ عرض وکړو يا رسول الله! د لاري حق څه دي [۶] حضور ﷺ و فرمایل د سترگي بندول يعنی حرام خيزونو باندې نظر نه اچول چاته تکليف رسولو نه منع کيدل ايعنی لار تنگول يا چا تيريدونکو ته تکليف نه رسولو د سلام جواب ورکول [۷] او خلقوته د بنو خبرو حکم ورکول او خرابو نه منع کول. (بخاري، مسلم)

حل الفقه :- ① الطُّرُقَات: د طرق جمع ده، لاره، ② بُدُّ: ضروری، لاچارۍ، ③ اُنْكَارُ: انکار کوئ تاسو. ④ غُضُّ البَصَرِ: نظر نيکته ساتل، ⑤ وَكَلَّفَ الْأَذَى: تکليف نه رسول.

تسهيلات: قوله: [۱] اِنَّا كُنَّا مِنَ الْجُلُوسِ بِالطُّرُقَاتِ:

بلا ضرورت په لار کښې د کيناستو حکم، ددې حديث نه معلومه شوه چه په لارو کوڅو او چوسترو باندې کيناستل او په خلقو پسې آوازونه کول او گپ لگول منع دی.

قوله: غُضُّ البَصَرِ، وَكَلَّفَ الْأَذَى، وَدَّرَ السَّلَامَ، وَالْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ، وَالنَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ

د لاري کيناستو حقوق، که د څه مجبورۍ د وجې په لاره کښې کيناستل ضروری وی نو د لاتدیني خبرو خیال ساتل پکار دی

① د نظر حفاظت کول

② چاته تکليف نه رسول

③ د سلام کونکي د سلام جواب ورکول

④ ورک شوی ته لار ښودل.

⑤ امر بالمعروف او نهی عن المنکر کول

[٤٦٤١] ورکه شوی ته لار ښودل

٣٣١- [١١٣] (١) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فِي هَذِهِ تَبَيُّصَةٍ قَالَتْ: [٢] «وَأَرَادَ السَّبِيلَ» [٣] رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ عَقِيبَ حَدِيثِ الْحَدِيثِيِّ هَكَذَا.

توجه: [١] او حضرت ابو هريره رضي الله عنه د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه د هغه مضمون په سلسله کې کوم چې په پورته حديث کې ذکر شوي دي نقل کوي او حضور صلى الله عليه وسلم دا هم وفرمايل [٢] چې د کوم سړي نه لار خطاشي يا کوم سړي چې لار نه پيژني هغه ته لار ښودل هم يو حق دي [٣] دا روايت ابوداود د حضرت ابوسعيد خدری رضي الله عنه د روايت نه پس داسې نقل کړي دي څرنگه چې صاحب مصابيح او د هغوی اتباع کې صاحب مشکوة دلته نقل کړي دي حل الثقات :- ① وَأَرَادَ السَّبِيلَ: او ښودل (سيدها کول) د لارې

نوب: ددې حديث وضاحت وړاندې حديث نمبر (٤٦٤٢) کښې تير شو

[٣٣٢] د مظلوم فرياد رسې کول

٣٣٢- [١٥] (١) وَعَنْ عُمرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فِي هَذِهِ تَبَيُّصَةٍ قَالَتْ: [٢] «وَلْيَقْبِضُوا الْمَلُوفَ، وَتَهْدُوا الضَّالَّ» [٣] رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ عَقِيبَ حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ هَكَذَا، وَلَمْ يُجِدْهُ فِي الصَّحِيحَيْنِ.

توجه: [١] او حضرت عمر رضي الله عنه د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه د هغه مضمون په سلسله کې نقل کوي چې حضور صلى الله عليه وسلم دا هم وفرمايل [٢] چې (يو حق دا هم دي چې) د مظلوم فرياد رسې وشي او لار خطا ته لار وځودل شي [٣] دا روايت حضرت ابوداود رحمه الله د حضرت ابو هريره رضي الله عنه د روايت نه پس دغه شان نقل کړي دي او ما دا دواړه حديثونه صحيحينو يعنې بخاري او مسلم کې نه دي پيدا کړي

حل الثقات :- ① وَلْيَقْبِضُوا: فرياد رسې اوشي. ② الْمَلُوفُ: مصيبت وهلې. مظلوم. فريد کونکې. ③ وَتَهْدُوا: او لار اوښودلې شي. ④ الضَّالُّ: لاره ورکه شوی ته.

تسهيلات:

قوله: وَلْيَقْبِضُوا الْمَلُوفَ.

مصيبت زده سړه مدد گول: مصيبت وهلې فرياد کونکې ته وانی ددوی امداد کول په لاره کښې د کيناستويه حقوق کښې يو حق دي قوله: وَلَمْ يُجِدْهُمَا فِي الصَّحِيحَيْنِ:

(١) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الادب/باب في الجلوس في الطرقات (رقم-٤٨١٦)

(٢) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الادب/باب في الجلوس في الطرقات (رقم-٤٨١٧)

په صحيحينو كښې د دواړو خبرو نه موندل: د صاحب د مشكاة فرماني چې دا دواړه خبرې په صحيحينو كښې ماته ملاو نشوې.

په عدم وجدان كښې دوه كويولو: ① د امام بغوی رحمه الله د صنع نه معلومېږي چه دا دواړه روايات به د حضرت ابو هريره رضي الله عنه او حضرت عمر رضي الله عنه د صحيحينو وې، چنانچه صاحب مشكوة دا دواړه په صحيحينو كښې تلاش كړې دي ليكن كاميايې ورته نه ده ملاو شوې، ② دا دواړه احاديث أصالة نه دي بلكه تميم او تكميل دپاره ذكر كړې شوې دي لهذا په صحيحينو كښې ددې موجوديدل ضروري نه دي. (طبع: المصحح، ۵ ج، ص ۱۰۳) (مرقاۃ ج ۹، ص ۵۳)

الفصل الثاني

[۴۶۴] د اسلامي معاشري شېباصول

۳۳-۱۱۷ [۱] عَنْ عَلِيٍّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَلْمُ الْمُسْلِمَ عَلَى الْمُسْلِمِ سِتٌّ بِالْمَعْرُوفِ: [۲] لَيْسَ لَهُ عَلَيْهِ إِذَا لَقِيَ، وَجِبُّهُ إِذَا دَعَا، [۳] وَيُسَمِّتُهُ إِذَا عَطَسَ، وَيَعُوذُهُ إِذَا مَرَضَ، [۴] وَيُتِمُّهُ جَنَازَتَهُ إِذَا مَاتَ، وَيُحِبُّ لَهُ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَالدَّارِمِيُّ.

توجه: ① حضرت علي رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل په مسلمان باندې د مسلمان شېبې حقوق دي چې حسن سلوك (او د خداي ج د خوشنودي) سره متعلق دي ② هركله چې يو مسلمان د بل سره يوځاي شي نو هغه ته سلام كوي هركله چې يو مسلمان دې طعام د پاره يا بل څه غرض د پاره راوبلي نو هغه قبول كړي ③ او هركله چې يو مسلمان وترجي نو په هغه بېرحمك الله اووايي او هركله چې يو مسلمان ناجوره شي نو د هغه پوښتنه كوي ④ او هركله چې يو مسلمان وفات شي نو د هغه د جنازي سره ځي او مسلمان د پاره هغه شي خوښوي كوم چې ځان د پاره يې خوښوي (ترمذي دارمي) حل اللغات :- ① المعروف: د دستور مطابق، ② عَطَسَ: فرنجې، انتوشى، ③ يَتِمُّ: ځى يعنى جنازه كښې شركت كوي.

تسهيلات:

قوله: بِالْمَعْرُوفِ:

د معروف مخه هراړه: شارحين حضرات ليكي چه په بالمعروف كښې دباء متعلق محذوف دې اصل عبارت داسې دې "للمسلم على المسلم خمس سنة متعلقة بالمعروف" يعنى داشېبې خصلتونه په معروف او ښه طريقه پوره كول پكاردې د دستور مطابق د دې حق اداكول پكاردې امر

(۱) اخرجه الترمذی فی السنن کتاب الادب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء في تسميت العاطس (رقم- ۲۷۳۶) وابن ماجه فی كتاب الجنائز / باب ما جاء في عيادة المريض (رقم- ۱۴۳۳) واحمد فی السنن: ۶۸/۲

بالمعروف اونهی عن المنکر مراد نه دي کوم شېرې خصلتونه چه د دستور موافق ، بڼه سلوک او په بڼه طريقه سره پوره کول پکار دي هغه دادی

د مسلمان شېرې حقوق: ① مسلمان سره د ملاقات په وخت سلام کول

② د مسلمان دعوت قبلل

③ په یرحمک الله سره د مسلمان د اتبوشي جواب ورکول

④ د بیمار د تپوس د پاره هغه له ورتلل

⑤ د مسلمان په مرگ باندې د هغه جنازه کول

⑥ د مسلمان د جنازې سره تلل

اشکال او دهني جواب: مذکورہ خصائل پنځه دي او حکم د شېرې دي؟ ددې جواب شيخ عبدالحق رحمته الله علیه دا ورکړې دي چه جنازې سره تلل دا د جنازې نه پس شوی دی لهذا د جنازې کولو ذکر په ضمن کښې راغلې دي په مستقل توگه باندې ذکر نه دي کړې شوي

[۱۶۴۴] د سلام په جواب کښې د مسنون زیادت ثواب

۳۳-۱۱۴ (۱) وَعَنْ عُمَرَ بْنِ حُصَيْنٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - [۲] «أَنَّ رَجُلًا جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ، فَقَرَّذَ عَلَيْهِ، ثُمَّ جَلَسَ. [۳] فَقَالَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "عَشْرٌ" [۴] ثُمَّ جَاءَ آخَرُ فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ، فَقَرَّذَ عَلَيْهِ، [۵] فَجَلَسَ، فَقَالَ: "عَشْرُونَ" [۶] ثُمَّ جَاءَ آخَرُ فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، فَقَرَّذَ عَلَيْهِ، فَجَلَسَ فَقَالَ: "كَلَّا ثَلَاثُونَ"» رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ.

توجه: ① او حضرت عمران ابن حصین رضی الله عنہما وایی [۲] چې یوه ورځ د رسول الله صلی الله علیه وسلم مجلس ته یو سړي راغلو او هغه او ویل السلام علیکم حضور صلی الله علیه وسلم د هغه د سلام جواب ورکړو بیا هغه سړي کیناستو [۳] رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل د دې سړي د پاره لس نیکی و لیکل شوی [۴] بیا یو بل سړي راغلو او هغه او ویل السلام علیکم ورحمة الله حضور صلی الله علیه وسلم د هغه د سلام جواب هم ورکړو [۵] او کوم وخت چې هغه کیناستو نو حضور صلی الله علیه وسلم وفرمایل ده ده د پاره شل نیکی و لیکل شوی [۶] دا دې نه پس یو بل سړي راغلو او هغه او ویل السلام علیکم ورحمة الله و بركاته حضور صلی الله علیه وسلم د هغه د سلام جواب هم ورکړو او هغه کیناستو نو حضور صلی الله علیه وسلم وفرمایل ده ده د پاره دیرش نیکی و لیکل شوي (ترمذي ابو داود)

تسهيلات:

فوله: فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ، فَقَرَّذَ عَلَيْهِ.

۱) اخرجه ابو داود في السنن كتاب الادب/باب كيف السلام؟ (رقم- ۵۱۹۵) و الترمذي في كتاب الاستئذان والأداب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما ذكر في فضل السلام (رقم- ۲۶۸۹) واحمد في المسند: ۴/ ۴۳۹، ۴/ ۴۴۰

د سلام په جواب كېښي زيادت كول، كه يوسړې په دې اماظوسره سلام او كړي السلام عليكم ورحمة الله وبركاته نوډ ده د پاره ديرش نيكني ليكلې كيږي داالفاظ د صحيح حديث څخه ثابت دي

د سلام په جواب كېښي د مغفرتو او رضوانه د زيادت حكم، بعضي رواياتو كېښي د دې نه زيات ومغفرته او بعضي كېښي ورضوانه الفاظ هم راځي خودا احاديث ضعيف دي او په فضائل اعمال كېښي خو په ضعيف حديث باندې هم عمل كولې شي خود حضرت عبدالله بن عباس او حضرت عمر فاروق رضي الله عنه دا تصريح نقل ده چه سلام وبركاته په لفظ باندې ختميږي په دې وجه په سلام كېښي دلفظ وبركاته باندې اضافه كولونه اجتناب كول پكاردی ځكه چه د دې نه زياتي كلماتو سره سلام كول مسنون نه دی سره ددې كه جوازشته تحفة الاحوذی ٧/٣٨٤ معارف القرآن ٢/٥٠٤

[٤٦٤٥] دسلام په جواب كېښي د مغفرتو حكم

٣٥- [١٨] (١) [١] وَعَنْ مُعَاذِ بْنِ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بِجَمْعَةٍ قَرَأَ: [٢] «ثُمَّ أَتَى آخَرَ فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، وَمَغْفِرَتُهُ، [٣] فَقَالَ: "أُرْبِعُونَ" وَقَالَ: "هَكَذَا تَكُونُ الْفَضَائِلُ"». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: [١] او حضرت معاذ ابن انس رضي الله عنه هم د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه د پورته حديث معني روايت نقل كړي دي چې په هغه كې معاذ رضي الله عنه دا الفاظ مزید نقل كړي دي [٢] بيا يوبل سړي يعنی څلورم سړي راغلواو هغه اوويل السلام عليكم ورحمة الله وبركاته ومغفرته [٣] حضور صلى الله عليه وسلم اد هغه د سلام جواب وركړو او وي فرمايل د ده د پاره څلويښت نيكي وليكل شوي او داوي وفرمايل دغه شان په ثواب كې اضافه كيږي يعنی سلام كونكي چې څومره الفاظ زياتوي هغه قدرې د هغه په ثواب كې زياتوب كيږي (ابوداؤد، تسهيلات:

بونه. السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ.

د سلام په جواب كېښي د جمعي صيغه استعمالول، د حديث الباب حاصل دا دي چه د سلام كولو په سلسله كېښي كه مخاطب يو هم وي بيا به هم د جمع صيغه استعمالېږي السلام عليكم او په جواب وركولو كېښي به هم د جمع صيغه استعمالېږي

د سلام اچولو درجات، د سلام ادنی درجه السلام عليكم يا السلام عليك ده او د جواب ادنی درجه عليكم السلام ده، علماء كرامو ليكلي دي چه د اهل اسلام په جواب كېښي صرف و عليكم ونيل، كافي نه دی امام ابوالحسن واحدی رحمه الله فرماني چه سلام نكړه لكه

(١) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الأدب / باب كيف السلام؟ (رقم-٥١٩٤)

سلام عليكم يا معرف باللام لكه السلام عليكم ونيلو كنبى اختيار دي امام نووى رحمه الله
فرمانى چه معرف باللام ونييل اولى دى هم دا مشهور دي (مرقات ج ٩، ص ٥٥)

[٤٦٤٦] په سلام كي د مخكي كيدو فضيلت

٣٣٠- (١٩) (١) وَعَنْ أَبِي أَمَامَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [٢] «إِنَّ
أَوَّلِي النَّاسِ بِاللَّهِ مَنْ بَدَأَ بِالسَّلَامِ». رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَالتِّرْمِذِيُّ، وَأَبُو دَاوُدَ.

توجهه: [١] او حضرت ابوامامه رضي الله عنه وايي چي رسول الله ﷺ وفرمايل [٢] په خلقو كي الله
ته نزدي هغه دي چي په سلام كي مخكي شي (احمد ترمذي ابوداود)

تسهيلات:

قوله: إِنَّ أَوَّلِي النَّاسِ بِاللَّهِ مَنْ بَدَأَ بِالسَّلَامِ:

په سلام كنبى دوراندى والى فضيلت: د دې حديث نه معلومه شوه چه كوم سړي په سلام
كنبي ږومبي والي كوى هغه ته د الله تعالى په نيزخاص نزيديوالي او قرب حاصليرى او
په يوبل حديث كنبى دى داسې سړي د تكبرنه خلاصيرى په هغه كنبى عاجزى انكسارى
او تواضع پيدا كيرى. په دې وجه په سلام كنبى د ږومبي والى عادت پيدا كول پكاردى
دي د پاره چه انسان ته دافضيلت حاصل شي [تحفة الاحوذى ٣٩٢/٧، مرقاة ٣٧٠، ٨]

[٤٦٤٧] پر دوشخوته د سلام كولو حكم

٣٣٠- (٢٠) (٢) وَعَنْ جَرِيرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: [٢] «أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مَرَّ عَلَى نِسْوَةٍ فَسَلَّمَ
عَلَيْهِنَّ». رَوَاهُ أَحْمَدُ.

توجهه: [١] او د حضرت جرير رضي الله عنه نه روايت دي [٢] چي (يو وخت) رسول الله ﷺ د بنځو په
خوا كي تير شو نو حضور ﷺ هغوى ته سلام وكړو خودا د رسول عليه السلام سره
خاص دي دعا موخلفو دپاره مكروه دي (احمد)

تسهيلات:

قوله: فَسَلَّمَ عَلَيْهِنَّ:

نامحرمه بنځوته د سلام اچولو حكم: يعنى حضورياك بنځوته سلام او كړو په دې حديث
كنبي دا تفصيل نشته دي چه بنځي بودنى وي كه خوانې وي او كه گډې وې وي څنگه چه
هم وي خو بنځوته سلام كول د حضورياك د خصوصياتو نه يو خصوصيت وو حضورياك د

(١) اخرجه ابوداود فى السنن كتاب الادب/باب فى فضل من بدأ السلام (رقم-٥١٩٧) والترمذى فى كتاب
الاستئذان والأداب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء فى فضل الذى يبدأ بالسلام (رقم-٢٦٩٤)
واحمد فى المسند: ٢٥٤/٥

(٢) اخرجه احمد فى المسند: ٢٥٤/٥

امت د پلار په حکم کښې دې په دې وجه دامت ښځې د حضور پاک لورنې ده دی اود حضور پاک نه علاوه بل چا مسلمان یا پیر فقیر دپاره جائز نه دی چه هغه دې ښځوته سلام او کړی
نامحرمة خوانې ښځې ته د سلام کولو حرمت البته که ښځه بالکل بودنی وی نوهغې ته سلام کول جائز دی خوانې ښځې ته د پردی سړی سلام کول مکروه تحریمی دی ځکه چه دا د فتنې کولایدو سبب اود روازه ده

[۱۶۶۸] د اسلام سنت کفایه کیدل

۳۸- [۲۱] (۱) وَعَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [۲] يُجْزَى عَنِ الْجَمَاعَةِ إِذَا مَرَّوْا أَنْ يُسَلِّمَ أَحَدُهُمْ. [۳] وَيُجْزَى عَنِ الْجُلُوسِ أَنْ يَرُدَّ أَحَدُهُمْ رِوَاةَ الْبَيْهَقِيِّ فِي "شُعَبِ الْإِيمَانِ" مَرْفُوعًا. وَنَوَى أَبُو دَاوُدَ وَقَالَ: رَفَعَهُ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ، وَهُوَ شَيْخُ أَبِي دَاوُدَ.

توجه: [۱] اود حضرت علي ابن ابی طالب کرم الله وجهه نه منقول دي هغوی وفرمیل [۲] هرکله چې څه خلق تیر یږي نو په هغوی کې د چا یو سلام کول به د ټولو د طرفه کافي وي [۳] داغه شان کوم خلق چې ناست وي په هغوی کې د یو سړي جواب ورکول به د هغه ټولو د طرفه کافي وي دا روایت بیهقي په شعب الایمان کې بطریق مرفوع نقل کړي دي یعنی د بیهقي د روایت مطابق دا د حضور ﷺ ارشاد گرامي دي نه چې د حضرت علي رضی الله عنہ قول دي او ابوداود دا روایت «بطریق موقوف» نقل کړي دي او هغوی د خپل سند بیونو نه پس ويلي دي چې دا روایت حسن ابن علي مرفوع بیان کړي دي او داحسن ابن علي امه حسن ابن علي ابن ابی طالب نه دي بلکې هغه حسن مجتهد دي چې د ابوداود استاد او شیخ دي حاصل داچې دا روایت خو بیهقي رحمه الله مرفوع نقل کړي دي او ابوداود هم د حسن ابن علي سند سره مرفوع نقل کړي دي لیکن دویم سند سره یې موقوف نقل کړي دي

تسهيلات:

قوله: يُجْزَى عَنِ الْجَمَاعَةِ إِذَا مَرَّوْا أَنْ يُسَلِّمَ أَحَدُهُمْ.

په روانو کسانو کښې د یو کس د سلام کفایت:

که یوه ډله په بله ډله یا څو کسانو باندې تیرشی او په دغه روانه ډله کښې یو کس هم سلام واچوی نو د پوره ډلې غاړه خلاصه شوه ځکه چې سلام سنت کفایه دې د یو کس په اچولو سره د ټولو ذمه فارغیږي

قوله: وَيُجْزَى عَنِ الْجُلُوسِ أَنْ يَرُدَّ أَحَدُهُمْ.

د یو کس جواب دجماعت دپاره کافي کیدل: په کومه ډله چې سلام واچولې شو نو که په هغوی کښې یو کس هم د سلام جواب ورکړو نو د ټولو غاړه خلاصه شوه

[۴۶۹] په ګوتو سره د سلام کولو معنائت

۳۳۱- (۲۲) (۱) لَوْ عَنْ عَمْرُو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ تَشَبَّهَ بِغَيْرِنَا، [۲] لَا تَشَبَّهُوا بِالْيَهُودِ وَلَا النَّصَارَى، [۳] إِنْ تَلِيمَ الْيَهُودَ الْإِشْرَافَ بِالْأَصَابِيرِ، وَتَلِيمَ النَّصَارَى الْإِشْرَافَ بِالْأَكْفَبِ» رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَقَالَ: إسناده ضعيف.

توجه: [۱] او حضرت عمرو بن شعيب د خپل پلار حضرت شعيب نه او هغه د خپل نيکه حضرت عبد الله ابن عمرو رضي الله عنه نه روايت کوي [۲] چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل کوم سړي چې زموږو د غيرو سره مشابهت کوي يعنې زموږو د امت د خلقو برعکس د نورو مذهبونو د خلقو په طريقه عمل کوي هغه زموږو نه دي [۳] تاسو مه يهودو سره مشابهت کوئ او مه د عيسائيانو سره [۴] د يهوديانو سلام کول د ګوتو په ذريعه د اشاري کولو په صورت کې کيږي او د عيسائيانو سلام کول د ورغوو د اشاري په ذريعه په صورت کې وي ترمذي دا روايت نقل کړي دي او ويلي يې دي چې د دې اسناد ضعيف دي

تسهيلات:

قوله: فَإِنْ تَلِيمَ الْيَهُودَ الْإِشْرَافَ بِالْأَصَابِيرِ:

په اشاره سره د سلام کولو د معنائت وجه: چونکه سلام کول د ټولو انبيا - کرامو سنت دی، او اسلام چه کوم سلام پيش کوي دا د انبيا کرامو طريقه ده ليکن يهودو اونصارى د پيغمبرانو طريقه پريخوده او دخپل طرف نه ئى د سلام طريقې جوړې کړې يهود نابهود د ګوتو په اشارو سره سلام کوي او نصارى د لاس په تلى سره سلام کول اختيار کړل دکوم شکل چه د سلوټ دى د سلام لفظ د هيجا په نيز نشته دى په دې وجه مسلمانانوته حکم ورکړې شو چه هغوى دې د لاس په ځانئ په ژبه سره السلام عليكم الفاظو سره سلام کوي صرف لاس خوزولو سره دې سلام نه کوي

په اشاره سره د سلام کولو د جواز صورت: که يوسړې لري وى او هغه ته آواز نه رسى نو لاس سره سلام کول جائز دى ليکن ددې دپاره شرط دادې چه په ژبه دې د سلام الفاظ هم ادا کړي

د ناجائزه سلام بعضې نور صورتونه:

① په سلام کبني لاسونو يو ځان ته کړلو باندې اکتفا کول

② ملا تيتولو سره سلام کول

③ صرف سر ټيکنه تونو سره سلام کول

(۱) اخرجه الترمذي في السنن كتاب الاستئذان والآداب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ما جاء في كراهية إشراف اليد بالسلام (رقم- ۲۶۹۵) واحمد في المسند: ۴/ ۴۹۹

قوله: **إِسْنَادُهُ ضَعِيفٌ**

د سند ضعیف: عمرو بن شعیب طریقہ ضعیف ده لیکن نور طرق صحیح دی. (المرقات: ۴۳۱/۸)

[۴۶۵۰] په هر نوی ملاقات با ندي سلام کول پکار دي

۴۶۵۰- [۲۳] (١) [١] وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [٢] «إِذَا لَقِيَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ، فَلْيَسَلِّمْ عَلَيْهِ، [٣] فَإِنْ حَالَتْ بَيْنَهُمَا شَجَرَةٌ، أَوْ جَدَارٌ، أَوْ حِجْرٌ، ثُمَّ لَقِيَهُ، فَلْيَسَلِّمْ عَلَيْهِ» "رواه أبو داود".

توجه: [١] او د حضرت ابو هريره رضي الله عنه نه روايت دي چي رسول الله صلى الله عليه وسلم [٢] وفرمايل په تاسو کې چې څوک د خپل مسلمان ورور سره ملاقات کوي نو پکار دي چې مخکې دي هغه ته سلام اوواڼي [٢] او د دې نه پس که د دواړو په منځ کې څه ونه يا ديوال (يا لوي کاني حائل شي او بيا هغه سره ملاقات وشي نو هغه ته دي دوباره سلام وکړي (ابوداود).

تسهيلات:

قوله: **إِنْ حَالَتْ بَيْنَهُمَا شَجَرَةٌ أَوْ جَدَارٌ أَوْ حِجْرٌ**

په هر ملاقات کېنې د سلام مستوفيت: په هر ملاقات باندې يو مسلمان له بل مسلمان ته سلام کول مسنون دي که د دوی دواړو جدائی د څه لږ وخت دپاره ولې نه وي بس لږ شان غيبيدو نه پس په ملاقات کولو باندې سلام کول پکار دي مثلاً که په مينځ کېنې يوديوال يا ونه هم راشي بيا هم په ملاقات باندې سلام کول مسنون دي

نوبت په دې سره دا خبره واضحه شوه چه کوم خلق مخامخ ناست دي او بيا پاسي او سلام شروع کوي دامناسب نه دي لکه د مونځونونه پس يا داڅتر ونونه پس او د رخصت په وخت سلام جائز او مسنون دي (المرقات: ۴۳۲/۸)

[۴۶۵۱] په کور کېنې د داخليدو يا د وتلو په وخت سلام کول

۴۶۵۱- [۲۳] (١) [١] وَعَنْ قَتَادَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [٢] «إِذَا دَخَلْتُمْ بَيْتًا فَلْيَبْشُرُوا أَهْلَهُ [٣] وَإِذَا أَعْرَجْتُمْ فَأَدْعُوا أَهْلَهُ بِسَلَامٍ» "رواه البيهقي في شعب الإيمان" مُرْسَلًا.

توجه: [١] او حضرت قتاده رضي الله عنه وايي چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل [٢] هرکله چې تاسو کور ته ننوځئ نو خپل کوروالو ته سلام کوئ [٢] او هرکله چې د کور نه را وځئ نو خپل کوروالو د سلام په ذريعه رخصت کې دا روايت بيهقي رحمته الله عليه په شعب الايمان کې بطور ارسال نقل کړي دي

(١) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الأدب/باب في الرجل يفارق الرجل ثم يلقاه أيسلم عليه؟ (رقم- ۵۲۰۰)

(٢) كذا في جامع معمرين رشد باب التسليم اذا خرج من بيت (۳۸۹/۱۰)

تسهيلات: قوله: (إِذَا دَعَلْتُمْ بَيْتًا فَاسْكَبُوا عَلَى أَهْلِهِ

خِپل کور و الا ته ه سلام کولو توفیپ: یعنی په کور کښې د داخلیدو په وخت او هم دغه شان د وتلو په وخت خپل کور و الو ته سلام کونی د داخلیدو په وخت سلام د امن او امان دعا ده او د رخصت په وخت سلام د دیانت او د امانت دعا ده لیکن ښځې ته د سلام کولو نه مخکښې پوهه کول پکار دی چه داسې سلام کول سنت طریقه ده که چرې داسې اونه کړی نو خطره ده چه ښځه به ئی دا خیال کوی چه نن خو صاحب ماته سلام او کړو صبابه سجده کوی (المقات: ۸/۴۲۳)

قوله: (وَإِذَا غَرَجْتُمْ فَادْعُوا أَهْلَهُ بِسَلَامٍ

ه وداع په مفهوم گڼې دوه اقوال: ① یعنی کور و الو ته الوداعی سلام کولوسره د کور نه بهر څه ددې مطلب په رڼا کښې د اسیغه به د وداع نه وی چه د رخصت کولو په معنی گڼې ده ② شیخ عبد الحق رحمته الله علیه لیکلی دی اود عوا د ایداع نه دې کوم چه د امانت ساتلو په معنی کښې دې لکه چه دا سړي د خپل سلام په ذریعه خپل بال بچ او خپل مال په خپل کور کښې د امانت په توگه اړدی او ځی دامطلب بعید دې (واشعة للمعات)

[۳۸۲] په کور و الو باندې د سلام اچولو فائده

۳۸۲- [۲۵] (۱) [وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- قَالَ: (۲) "يَأْتِيَنَّ! إِذَا دَخَلْتَ عَلَى أَهْلِكَ فَسَلِّمْ (۳) يَكُونُ بَرَكَةٌ عَلَيْكَ وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِكَ" رواه الترمذي.

ترجمه: ① او د حضرت انس رضي الله عنه نه روایت دي چې رسول الله صلی الله علیه و سلم ماته وفرمایل ② یی ځای ته خپله هر کله چې ته خپل کور و الو سره یوځای کیږي نو سلام ورته کوه ③ هغه سلام به په تاباندې او ستا کور و الو باندې د خیر او برکت د نزول باعث کیږي (ترمذي)

تسهيلات: قوله: يَكُونُ بَرَكَةٌ:

په سلام اچولو گڼې برکت: دا جمله مستانفه ده. د علت معنی لره متضمن ده "أی فانه یكون ای السلام" په یو نسخه کښې رواه الترمذي نه بعد "هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ" الفاظ هم ذکر دی

[۳۸۳] اول سلام بیا کلام

۳۸۳- [۲۶] (۱) [وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- (۲) "السَّلَامُ قَبْلَ الْكَلَامِ" رواه الترمذي، وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ مُتَّكِرٌ.

(۱) اخرجه الترمذي في السنن كتاب الاستئذان والأداب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في التسليم إذا دخل بيته (رقم- ۲۶۹۸)

(۲) اخرجه الترمذي في السنن كتاب الاستئذان والأداب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في السلام قبل الكلام (رقم- ۲۶۹۹)

توجه: [۱] او حضرت جابر رضی اللہ عنہ وایي چي رسول اللہ ﷺ وفرمايل [۲] سلام د کلام نه مخکي دي یعنی د ملاقات په وخت مخکي سلام کول پکار دي او د دې نه پس خبره اتره کول پکار دي د سلام کولو نه مخکي خبري اتري شروع کول ښه نه دي ترمذي دا روایت نقل کړي دي او ويلي يي دي چې دا حدیث منکر دي

تسهيلات:

فوله: السلام قبل الكلام

د خبرو غږه وړاندې سلام اچول: د سلام چه کوم مقصد په شروع کښې ليکلې شوې دې دهغي په رڼه اګښې د دوو کسانو په ملاقات کښې د ټولو نه مخکښې د سلام لفظ کيدل پکار دی دې دپاره چه د طرفينو د سلامتيا ضمانت ورکړې شی دې نه پس نورې خبرې اترې شروع کول پکار دی الحمد لله زمونږ د صوبه خيبر پختونخوا د تريفک په آدابو کښې اوس دا خبره هم کولی شی .. اول سلام بيا کلام ..

د بعضې خلکو غلاي سنت عمل: بعضې خلق اول خبرې کوی او بيا سلام کوی دا صحيح نه دی لکه چه رڼيو پاکستان کښې د خبرونو شروع داسې کوی دا رڼيو پاکستان دې السلام عليك. دغه شان بعضې قومونه خوش آمدید. مرحبا او اهلا وسهلا او پخیر راغلي الفاظ استعمالوی بيا سلام کوی دا صحيح نه دی ځکه چه د حدیث تعليم دادې چه اول دې سلام وی او بيا دې کلام وی

[۸۷۳] په سلام کښې د جانيته قريسه وجودیه تقليد ناجائز دي

۸۷۳- (۱۲۴) [۱] وَعَنْ عُمَرَ بْنِ حُصَيْنٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: سَمِعْتُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ نَقُولَ: أُنْعِمَ اللَّهُ بِكَ عَيْنًا، وَأُنْعِمَ صَبَاحًا. [۲] أَفَلَمْ يَكُنْ الْإِسْلَامُ مُمَيَّنًا عَنْ ذَلِكَ؟ (ابوداؤد)

توجه: [۱] او سنت عمران ابن حصين رضی اللہ عنہ وایي [۲] زمونږ خلقو به د جاهليت په زمانه کې د ملاقات په وخت دا وئيل انعم الله بك عينا وانعم صباحا یعنی الله دي ستا په وجه زمونږ سترگي يخي کړي او ته دي هر سهار په نعمتونو کې داخل شي [۳] بيا چې د اسلام زمانه راغله نو زمونږ دې ويلو نه منع شو. (ابوداؤد)

تسهيلات:

فوله: أُنْعِمَ اللَّهُ بِكَ عَيْنًا:

د جاهليت د دور دسلام دوه قسمه کلمات: ① د اسلام نه وړاندې به د جاهليت خلقو د ملاقات په وخت د مختلفو وختونو دپاره څه کلمات وئيل په هغې کښې يوه کلمه انعم الله بك عينا وه ② اودويمه کلمه انعم صباحا وه په دواړو کښې د خوشحالي اوتازگنی دعا وه

(۱) اخرجه ابوداؤد في السنن كتاب الأدب / باب في الرجل يقول: فلان يقرئك السلام (رقم - ۵۲۳۱)

د انعم الله بک په مفهوم کښې دوه اقوال

① په بک کښې کلمه د باء د سببیت دپاره شی نوبه دې صورت کښې معنی دا کیدې شی چې الله تعالی دې ستا په وجه ستا د دوستانو او خپلو سترگې تروتازه او روښانه لری یا د مخاطب د خوشحالی څخه کناه ده چې ته دې خوشحاله اوسیدې او ستا یاران دوستان دې تا خوشحاله وینی

② چې په بک کښې کلمه د باء زیاتۍ وی او د دې څخه تاکید تعدیه مراد شی په دې صورت کښې به دا جمله د دې مفهوم حامله وی چې الله تعالی دې تا ته د هغه څیز کتل په لاس درکړی چې د هغې په لیدلو ته خوشحاله کیږې او ته نې خوښوې او دهغې طلب کوي
نوله: اَللّٰهُمَّ اَلله

د مذکورې جملې په مفهوم کښې دوه اقوال: ① دا دامر صیغه ده مطلب دا دې چې ستا صحبتونه دې ستا دپاره د خوشحالی سبب اوگرځی

② د صبا په وخت کښې دې ته تروتازه او خوشحاله اوسیدې دا هم د خوشحالی څخه کنایه ده اود صبا وخت نې ځکه مخصوص کړل چې هرکله د صبا په وخت کښې څخه مصیبت راشی نو ټوله ورځې یا انسان پریشانه او بدحاله وی

[۳۵۵] غانیا نه سلام او دهغې جواب

۳۵۵- [۲۸] (۱) [۱] وَعَنْ عَلِيٍّ - رَحِمَهُ اللَّهُ - قَالَ: «إِنَّا نَكُلُّسُ بِبَابِ الْحَسَنِ الْبَصْرِيَّ، [۲] إِذْ جَاءَ رَجُلٌ [۳] فَقَالَ: حَدِّثْنِي أَبِي، عَنْ جَدِّي، قَالَ: بَعَثَنِي أَبِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَقَالَ: "إِنِّيهِ فَأَقْرَبُهُ السَّلَامَ". [۴] قَالَ: فَأَتَيْتُهُ، فَقُلْتُ: أَبِي يُقَرِّئُكَ السَّلَامَ. [۵] فَقَالَ: "عَلَيْكَ وَعَلَى أَيْبِكَ السَّلَامُ". رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

قرجه: [۱] او حضرت غالب رضي الله عنه وایی چې یوه ورځ مونږ د حضرت حسن بصري رضي الله عنه په دروازه ته و و [۲] چې ناڅاپه یوسړي راغلو [۳] او بیان یې وکړو چې ماته څما پلار او څما ته د هغه پلار یعنی څما نسکه بیان وکړو چې څما پلار زه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خدمت کې لیرلم او راته اوویل چې ته حضور صلی الله علیه وسلم ته ورشه او د حضور صلی الله علیه وسلم په خدمت کې سلام عرض کړه [۴] څما نیکه بیان وکړو چې د خپل پلار په حکم زه د حضور صلی الله علیه وسلم په خدمت کې حاضر شوم او عرض مې کړه چې څما پلار تاسو صلی الله علیه وسلم ته سلام عرض کوي دي [۵] حضور صلی الله علیه وسلم په دې اوریدو سره وفرماییل په تا او ستا په پلار دي سلامتیا وي (ابوداؤد)

(۱) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب الأدب: باب فی الرجل یقول: أنعم الله بک عینا (رقم- ۵۲۲۷) واحمد فی

تسهيلات:

قوله: عَلَيْكَ وَعَلَىٰ آيِكَ السَّلَامُ:

د هائب گي د سلام جواب ورکولو طريقه: که يوسړې د لري نه دچا دپاره چاله سلام راوړي او هغه ته نى وړاندې کړى نو د هغې جواب څنگه ورکول پکار دى ددې تعليم په دې حديث کښې ورکړې شوې دې چه د هغې په جواب کښې دې و عليك وعليه السلام ياد هغه سړى نوم اخستو سره و عليك وعلى ايک السلام دې اوواڼى دغه شان اسلام د سلام راوړونکې او سلام رالېږونکى دواړه د سلام په جواب کښې شريک کړل

[٣٨٥١] په خطو نو کښې د سلام ليکلو طريقه

٣٨٥١- [٢٩] () [١] وَ عَنْ أَبِي الْعَلَاءِ بْنِ الْحَضَرَمِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - [٢] «أَنَّ الْعَلَاءَ الْحَضَرَمِيَّ كَانَ عَامِلَ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - [٣] وَكَانَ إِذَا كَتَبَ إِلَيْهِ، بَدَأَ بِتَبْيِيهِ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: [١] او حضرت ابو العلاء حضرمي رضي الله عنه وايي [٢] چې علاء حضرمي رضي الله عنه د رسول الله صلى الله عليه وسلم د طرف نه عامل مقرر وو [٣] هغه چې به حضور صلى الله عليه وسلم ته خط ليکي نو د خپل طرف نه به يې شروع کوله (ابوداؤد)،

د راوی حديث مختصر تعارف: حضرمي نسبت دې دحضرموت طرف ته اوحضرموت د يمن يو مشهور ښار دې حضرت العلا الحضرمي هم دې ښار طرف ته منسوب دې داجليل القدر صحابی دې حضور پاك دې د بحرین گورنر مقرر کړې وو بيا د صديق اکبر رضي الله عنه او حضرت عمر رضي الله عنه په دور کښې هم گورنر پاتې دې او مجاهدوو ددوی په لاس باندې لونی کرامات ښکاره شوی دی دمشکوة په نسخو کښې عن ابي العلا الحضرمي الفاظ دی بعضې نسخو کښې عن ابن العلا الحضرمي ان العلا الحضرمي الفاظ راغلی دی هم دغه واضح اوقابل فهم دی

تسهيلات:

قوله: وَكَانَ إِذَا كَتَبَ إِلَيْهِ، بَدَأَ بِتَبْيِيهِ:

په خط ليکلو کښې د نوي طريقې اتباع: دخپل طرف څخه د شروع کولو مطلب دا دې چې حضرت علاء حضرمي به د خط شروع په دې الفاظو سره کوله «من العلا الحضرمي الى رسول الله السلام عليكم ورحمة الله وبركاته» اود دې څخه روسته به مضمون وو د خط دا طريقه حضرت علاء حضرمي رضی الله عنه د نبی علیه السلام په اتباع کښې اختيار کړې وه ځکه چې د نبی علیه السلام خطوط به هم په دې طريقه باندې وو او ددې څخه روسته به سلام وو.

د حديث ترجمه الباب سره تعلق په ظاهره دا حديث د دې باب سره تعلق نه ساتی خو دا حديث د سلام د مقدمې حيثيت لری ددې وجې دا په دې باب کښې بيان کړې شو

[٣٥٤] په ليکلو شوی خط باندې د خاورې شيندلووچه

٣٥٤- [٣٠] (١) وَعَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [٢] «إِذَا كَتَبْتَ أَحَدُكُمْ كِتَابًا فَلْيَتَرْتَبَهُ» [٣] فَإِنَّهُ أَفْخَمُ لِمَا جَاءَهُ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ مُنْكَرٌ...

توجه: [١] او د حضرت جابر رضي الله عنه نه روايت دي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل [٢] هرکله چې په تاسو کې يو سړي چاته خط وليکي نو پکار دي چې خط ليکلو وروسته په هغه خاوره واچوي يا خاوره ننستو سره يې وڅنډي [٣] ځکه چې دا شي د حاجت پوره کيدو د پاره ډير پکار راځي ترمذي رحمه الله دا روايت نقل کړي دي او ويلي يې دي چې دا حديث منکر دي حل الفان :- ① فليترتبه: نو خاوره دې پرې واچوي. په خاورو دې ککړ کړی. ② أفخم: ډير پکار راځي حاجت پوره کونکې.

تسهيلات:

قوله: فليترتبه:

په خط باندې د خاورې په اچولو کښې حکمتونه: ① په خوانشې زمانه کښې به قلم دوات سره خط ليکلې کيدو د قلم سياهی به د خط ليکلونه پس لمده وه که چرې خط به راغونډولې شو نو ليکلې شوې خط به وړانديدو په دې وجه د خط ټکي اوچولو د پاره خلقو په به هغې باندې نرنی دوره اچوله حضور پاک هم ددې څيز تعليم ورکړې دې چه دغه شان کونی نو ستاسو حاجت به ډير زر پوره کيږی د حديث دا مطلب ډير واضح دې اود پوهې په اعتبار سره بالکل آسان دي

② شارح مشکاة مظهر ليکلی دی چې په خط باندې خاورې اچولو کښې ي قسم اشاره ده چې انسان ستا خط به باقی پاتې شی او ستا لاسونه به خاورو سره خاورې شی لکه څنگه چې يو شاعر ونيلی دی

و ما من كاتب الا يبلى ويقي الدهر ما كتبت به اياه

③ دا خط د ليکلونه پس په خاوره کيږده او وايه چه ددې په مضمون کښې کوم درخواست دې ددې حاجت او ضرورت پوره کونکې صرف د الله تعالی ذات دي دا خط هيڅ نه شی کولې دا خو صرف يوه ذريعه ده چه استعمال کړې شوه بهر حال علماؤ دا حديث منکر گرځولي دي.

① اخرجه الترمذي في السنن كتاب الاستئذان والأداب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في ترتيب الكتاب (رقم-٢٧١٣) وابن ماجه في كتاب الأدب/باب ترتيب الكتاب (رقم-٣٧٧٤)

[۸۵۸] په غور کښې د قلم کيځوډل

۳۵۸- [۳۱] (۱) [۱] وَ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -
 [۲] وَبَيْنَ يَدَيْهِ كَاتِبٌ، [۳] فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: "صَمِ الْقَلَمَ عَلَى أُذُنِكَ: فَإِنَّهُ أَذْكَرُ لِمَا لَكَ"». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ... وَقَالَ:
 هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، وَفِي إِسْنَادِهِ ضَعْفٌ.

توجه: [۱] او حضرت زيد ابن ثابت رضي الله عنه وايي زه يوه ورځ د نبي كريم صلی الله علیه و سلم په خدمت کې حاضر شوم [۲] هغه وخت د حضور صلی الله علیه و سلم مخکې يو خط نوست ناست وو [۳] ما د حضور صلی الله علیه و سلم نه ليکونکي ته دا فرمايل او وريدل چې قلم خپل غور باندې کيږده ځکه چې داسې مطلب ډيرنه ياد راولي امام ترمذي دا روايت نقل کړي دي او ويلي يې دي چې دا حديث غريب دي او د دې په سند کې ضعف دي

تسهيلات:

قوله: فَإِنَّهُ أَذْكَرُ لِمَا لَكَ:

د مذکوره جملې په مفهوم کښې دوه اقوال: ① ددی جملې د مفهوم علم صرف شارع ته دې مونږ ته ددې مفهوم او مطلب په ظاهره نه ښکاري

② بعضی علماء کرامو ددې تاويل او توجيه بيان کړی ده، يحيى رحمه الله ليکلی دی چه قلم يو لحاظ سره د ژبې حکم لری لکه ونيل کيږی چه «الْقَلَمُ أَحَدُ السَّائِنِ» او ژبه د زړه او د هن ترجمان وی لهذا قلم په غوگ باندی ايردل گویا ژبه په غوگ باندی ايردلو مترادف دی ځکه چه ژبه، قلم، زړه او ذهن تړدی شی او د سړی ذهن کولوشی نو بيا د قلم په ذریعی سره ليکل شروع کړی

قوله: وَفِي إِسْنَادِهِ ضَعْفٌ:

په سند کښې د ضعف بيان: په دی سند کښې ضعف دي، او ددی مطلب دا دي چه دا روايت متن يا سند په اعتبار سره غريب دي او د خپلو بعضی ضعيف راويانو په سبب ضعيف دي ليکن ددی د صحيح کيدلو تائيد ابن عساکر او ترمذي شريف کښې زيد بن ثابت نه په طريقه د مرفوع منقول دي "صَمِ الْقَلَمَ عَلَى أُذُنِكَ فَإِنَّهُ أَذْكَرُ لِمَا لَكَ"

[۸۵۹] د ضرورت د وجې نه دغير مسلمو ژبه زده کول جانزدی

۳۵۹- [۳۲] (۱) [۱] وَ عَنْهُ، قَالَ: «أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - [۲] أَنْ أَتَعَلَّمَ السُّرِّيَّةَ، [۳] وَفِي رَوَايَةٍ: إِنَّهُ أَمَرَنِي أَنْ أَتَعَلَّمَ كِتَابَ يَهُودَ، [۴] وَقَالَ: "إِلَى مَا آمَنَ يَهُودُ عَلَى كِتَابٍ" [۵]. قَالَ: فَمَا مَرَّبِي يَعْظُمُ شُكْرِي تَعَلَّمْتُ [۶] أَفَكَانَ إِذَا كَتَبْتُ إِلَى يَهُودَ كَتَبْتُ، وَإِذَا كَتَبُوا إِلَيَّ قَرَأْتُ لَهُ كِتَابَهُمْ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

(۱) اخرجه الترمذي في السنن كتاب الاستئذان والآداب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم (باب) (رقم- ۲۷۱۴)
 (۲) اخرجه الترمذي في السنن كتاب الاستئذان والآداب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم (باب) ما جاء في تعليم السريانية (رقم- ۲۷۱۵)

توجه: [٧] او حضرت زيد ابن ثابت رضي الله عنه وايي چې رسول الله ﷺ ماته دا حکم وکړو [٢] چې زه سرياني ژبه زده کړم او [٢] په يو روايت کې داسې دي چې حضور ﷺ ماته حکم وکړو چې زه د يهوديانو نه خط وکتابت زده کړم [٢] او حضور ﷺ وفرمايل د خط وکتابت معامله کې خما په يهوديانو اطمینان نشته [٥] زيد ابن ثابت رضي الله عنه وايي د حضور ﷺ د دي حکم نه پس نيمه مياشت هم نه وه تيره شوي چې ما د يهوديانو ژبه او خط وکتابت زده کړل [٦] حضور ﷺ چې به کله يهوديانو ته څه خط ليکي نو هغه به ماليکي او يهوديانو چې به څه خط حضور ﷺ ته راليري نو هغه به دحضور ﷺ په خدمت کې ما ونيلو (ترمذي).

تسهيلات:

قوله: أَنْ أَعْلَمَ السَّرْيَانِيَّةَ.

د سرياني ژبې زده کولووجه: تورات په عبراني ژبه کښې نازل شوې وو ليکن يهودو به عبراني اوسرياني دواړه استعمالولي اودا دواړه ژبې نيزدې نيزدې وې حضورپاک چه بعضې وخت خط ليکلو نو په سرياني ژبه کښې به ضرورت وو يا په سرياني ژبه کښې ليکلې شوې خط چه به راتللو نو حضورپاک به ددې په لوستلو او ددې ليکلو دواړو کښې د يهوديانو نه استفاده کوله ليکن په يهودو باندې اعتماد او اعتبار نه وو دا احتمال به وو چه هغوی د څه په ځاني باندې نور څه اوليکې په دې وجه حضور پاک حضرت زيد رضي الله عنه ته حکم ورکړو چه ته په سرياني او د يهودو ژبه کښې ليکل زده کړه دهغه په ذهن باندې دې هم شاباش وي چه په نيمه مياشت پنځلس ورځو نه هم په کمه موده کښې هغه دا ژبه زده کړه او په هغې کښې ئي ليکل شروع کړه ددې حديث نه معلومه شوه چه په مسلم معاشره کښې دهر قسم کسانو وجود ضرورت دې دې دپاره چه مسلمانان په يوه شعبه کښې هم غيرمسلمو ته محتاج نه وي

د انگريزي د زده کړې ضرورت: په موجوده وخت کښې انگريزي ژبې بين الاقوامي مقام حاصل کړې دې چې کله هم بين الاقوامي کانفرنس وغيره وي نو انگريزي ژبه کښې خبرې کولې شي بل د انټرنټ زمانه ده يوغيرمسلم په انټرنټ باندې داسلام خلاف يا د نبی عليه السلام په شان کښې گستاخی کوی نوچې عالم ته انگريزي ورځی هغه به ئې جواب اوکړی دا منم چې زمونږ په ملک کښې د پرخلق داسې شته چې په انگريزي پوهيږي خو هغه د عالم پشان جواب نشی ورکولې ددې وجې زما دا درخواست دې چې په مدارسو کښې دې د اسلام د دفاع په غرض د انگريزي د زده کړې پيرد مقررکړې شي بله خبره دا هم ده چې نن صبا خلقو په انگريزي ايمان راوړې دې چې عالم په يومجلس کښې په انگريزي کښې خپله مدعا پيش کولی شي نوعوام ترې زيات متاثره کيږي دغه شان که د ژوند په ضرورياتو نظرواچولی شي نو زمونږ په ملک کښې دوايانې دی که نور د ضرورت څيزون.

دی اکثریہ انگریزی کنبی دی بل طرف ته دویم نمبر دوا یانی اونور خیزونه هم په ډیر مقدار کنبی په بازارونو کنبی خرخیږی چې څوک په انگریزی پوهیږی کم از کم د جعلی خیزونو تمیز به څه اندازه باندې کولی شی.

[۳۳۰] د ملاقات او درخواست په وخت سلام هکولی

۳۳۰- [۳۳] (۱) [۱] وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - [۲] قَالَ: "إِذَا أَتَيْتُمُ أَحَدَكُمْ إِلَى مَجْلِسٍ، فَلْيَسَلِّمْ، [۳] فَإِنْ بَدَأَهُ أَنْ يَجْلِسَ فَلْيَجْلِسْ، [۴] ثُمَّ إِذَا قَامَ، فَلْيَسَلِّمْ فَلْيَسَلِّمِ الْأُولَى بِأَحَقِّ مِنَ الْآخِرَةِ". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَأَبُو دَاوُدَ.

توجه: [۱] او حضرت ابو هريره رضي الله عنه د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه روايت کوي [۲] چې حضور صلى الله عليه وسلم وفرمايل هرکله چې په تاسو کې يو سړي مجلس ته ورسې نو مخکې دي سلام اوواني [۳] بيا که هغه کيڼا ستل غواړي نو کنبی دي ني [۴] و هرکله چې مجلس نه تلو د پاره او درېږی نو هغه وخت دي هم سلام وکړي ځکه چې مخکني سلام د دویم سلام نه زيات ښه نه دي (ترمذي ابوداود).

تسهيلات:

نوله: إِذَا أَتَيْتُمُ أَحَدَكُمْ إِلَى مَجْلِسٍ، فَلْيَسَلِّمْ.

مجلس ته د اخلیدو په وخت کنبی سلام: حديث الباب کنبی ذکر دی چه مسلمان ته حکم دي چه تللو او راتلولو په وخت کنبی د سلام کوی او دا روايت شرح السنة ذکر کړې دي او د ابو جری روايت په باب فضل الصدقة کنبی نقل کړې دي، اولنې سلام او مفارقت والاسلام دواړه برحق دی ځکه چه کله کوم کس د مجلس نه خاموشی سره راواپس شی نو مجلس والا خلق کله نه کله په پريشانۍ کنبی واقع شی، نو ددې نه دا معلومه شوه چه الوداعی سلام د ابتدائی سلام نه اولی او بهتر دي.

نوله: فَلْيَسَلِّمِ الْأُولَى بِأَحَقِّ مِنَ الْآخِرَةِ.

د الوداعی سلام حکم: امام نووی رحمه الله فرمائی چه ددې حديث ظاهر په دې خبره دلالت کوی چه کله کوم کس د مجلس نه واپس کیدلو اراده وکړی نو مجلس والا خلقو ته دی سلام کوی او مجلس والا خلقو باندی سلام جواب ورکول واجب دی، ابو سعید متولی فرمائی چه سلام مفارقت جواب ورکول واجب نه دی بلکه دا يو دعا ده ليکي: شاشی په دې باندی رد کړې دي چه څرنگه سلام لقاء، جواب واجب دي نو هم دغه شان د سلام مفارقت جواب هم واجب دي. (مرقات ۹، ص ۹۳)

(۱) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب الأدب / باب فی السلام إذا قام من المجلس (رقم- ۵۲۰۸) و الترمذی فی کتاب الاستئذان والآداب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء فی التسليم عند القيام وعند القعود (رقم- ۲۳۰۶) و احمد فی المستدرک ۲/ ۲۳۰

[٣٣٨] په لار کښې د ناستې حق ادا کړلی

٣٣٨- [٣٣] (١) [١] وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [٢] «لَا تُغَيِّرُ فِي جُلُوسٍ فِي الطَّرَقَاتِ» [٣] [لَا يَمْنُ هَذِي السَّيْلِ، وَرَدَّ اللَّحْيَةَ، وَغَضَّ الْبَصَرَ، وَأَعَانَ عَلَى الْحُمُولَةِ]، «رَوَاهُ فِي "تَرْغِيمِ السَّنَةِ"، وَذَكَرَ حَدِيثُ أَبِي جُرَيْجٍ فِي "بَابِ فَعْلَى الصَّدَقَةِ"».

تو جمع: [١] او د حضرت ابو هريره رضي الله عنه نه روايت دي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل [٢] په لارو کې ناسته څه بڼه کار نه دي [٣] هو کوم سړي چې لار خطا، يا ړوند سړي ته لار وښايي د سلام جواب ورکوي د حرام خيزونو ليدو نه سترگي بندې ساتي او د هغه سړي مدد کوي چې بوج يې پورته کړي وي نو د داسې سړي په لار باندې ناسته کښي څه حرج نشته (شرح السنة) او د ابې جرې رضي الله عنه روايت باب فضل الصدقة کې تير شوي دي

حل التفات :- ① الطَّرَقَات: لارې. ② هَذِي السَّيْلِ: لاره خودل. ③ اللَّحْيَةَ: سلام. پيشکشۍ. ④ غَضَّ الْبَصَرَ: نظر ښکته ساتل. ⑤ أَعَانَ: مدد کوي. ⑥ الْحُمُولَةُ: بار (بوج) او چتونکۍ.

تسهيلات:

قوله: وَأَعَانَ عَلَى الْحُمُولَةِ:

بار اوړونکۍ سره مدد کول: داهغه خناور ته وائي په کوم چه بوج اوړلې شی مطلب داچه په لار کښې د کيناستو حق هغه سړی ته حاصل دي چه هغه داکار هم اوکړی چه يومجبور سړی سره امداد اوکړی دهغه په سورلۍ باندې دهغه سامان بار کړی که چېرې داسې نه شی کولې نو فضول دي په لار کښې نه کښي (المرقات: ١٨/٤٤١)

الفصل الثالث

[٣٣٩] فسلام شروع او حضرت آدم عليه السلام

٣٣٩- [٣٥] (١) [١] عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - [٢] «لَنَا خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ وَنَعَّمَ فِيهِ الرُّوحَ عَطَسَ، [٣] فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ، فَحَمِدَ اللَّهُ يَأْذِيهِ، [٤] فَقَالَ لَهُ رَبُّهُ: يَزِيدُكَ اللَّهُ بِأَدَمَ! أَذْهَبَ إِلَى أَوْلَيْكَ الْمَلَائِكَةُ إِلَى مَلَأَ مِنْهُمْ جُلُوسٍ، [٥] فَقُلْ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ، فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ، قَالُوا: عَلَيْكَ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ. [٦] ثُمَّ رَجَعَ إِلَى رَبِّهِ، فَقَالَ: إِنَّ هَذِهِ عَمِيَّتٌ وَبَيْتُهُ بَيْنَهُمْ. [٧] فَقَالَ لَهُ اللَّهُ: وَيَدَا مَقْبُوضَتَانِ: اخْتَرْتَهُمَا شِئْتَ. [٨] فَقَالَ: اخْتَرْتُ يَمِينَ رَبِّي وَكِلْتَا يَدَيَّ رَبِّي عَيْنَ مِبَارَكَةٍ، ثُمَّ نَسَطَهَا، فَأَذَا فِيهَا آدَمَ وَفَرَّتْهُ، [٩] فَقَالَ: أَيُّ رَبٍّ! مَا هَؤُلَاءِ؟ قَالَ: هَؤُلَاءِ ذُرِّيَّتُكَ، [١٠] فَأَذَا كُلَّ إِنْسَانٍ مَكْتُوبٌ عُمْرُهُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ، [١١] فَأَذَا فِيهِمْ رَجُلٌ أَضْوَاهُمْ - أَوْ مِنْ أَضْوَاهُمْ - [١٢] قَالَ: يَا رَبِّ! مَنْ هَذَا؟ قَالَ: هَذَا ابْنُكَ دَاوُدَ وَقَدْ كَتَبْتُ لَهُ عُمْرُهُ أَرْبَعِينَ سَنَةً. [١٣] قَالَ: يَا رَبِّ زِدْنِي عُمْرًا. قَالَ: ذَلِكَ الَّذِي كَتَبْتُ لَهُ. [١٤] قَالَ: أَيُّ رَبٍّ! فَإِنِّي قَدْ

(١) اخبره البغوي في شرح السنة رقم الحديث ٣٣٣٩

(٢) اخبره الترمذي في السنن كتاب تفسير القرآن عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب (رقم - ٣٣٦٨)

جَعَلْتُ لَهُ مِنْ غَمَرِي سِتِينَ سَنَةً. قَالَ: أَلَيْتَ وَذَلِكَ. [۱۵] قَالَ: لَمْ سَكَنْ الْجَنَّةَ مَا شَاءَ اللَّهُ، ثُمَّ أَهْبَطَ مِنْهَا، [۱۶] وَكَانَ آدَمُ يُعَذِّبُ نَفْسِهِ، فَأَتَاهُ مَلَكُ الْمَوْتِ، فَقَالَ لَهُ آدَمُ: قَدْ عَمِلْتَ، قَدْ كَتَبَ لِي أَلْفَ سَنَةٍ. [۱۷] قَالَ: بَلَى، وَلَكِنَّكَ جَعَلْتَ لِإِنْسَانِكَ دَاوُدَ وَسَيِّدَ سَنَةٍ، [۱۸] فَجَعَدَ لِفِعْدَتِ دُرَيْتِهِ، وَلَيْسَ فَنَسِيْتُ دُرَيْتَهُ" [۱۹] قَالَ: "فَإِنْ يَوْمَئِذٍ أُبْرَأُ بِالْكِتَابِ وَالشُّهُودِ". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

ترجمہ: [۱] حضرت ابوہریرہ رضی اللہ عنہ واپس چلے آئے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم [۲] اور فرمایا خدای جل جلالہ چہ حضرت آدم علیہ السلام جو رکھي او د ہفہ پہ جسم کي بي روح پوک وھلو نو ھغوی تہ انتھوشي راغلو [۳] نو ھغوی الحمد لله اوویل دغه شان ھغوی د الله جل جلالہ توفیق او اجازت سرہ د الله حمد او وئیلو [۴] خدای جل جلالہ د ھغوی د حمد پہ جواب کي ورتہ و فرمایا یرحمک الله یعنی پہ تادی د خدای جل جلالہ رحمت نازل وي بیا بي ورتہ و فرمایا اي آدم علیہ السلام د فرشتو دي جماعت تہ ورشہ کوم چہ ھلتہ ناستي دی، [۵] او ورتہ او وئیلو السلام علیکم نو حضرت آدم علیہ السلام ھفہ فرشتو تہ ورغلي او ھغوی تہ بي سلام واجوي فرشتو ورتہ پہ جواب کي اوویل علیک السلام ،رحمة الله [۶] دې نہ پس حضرت آدم علیہ السلام خپل پروردگار تہ راغلو یعنی خدای تہ واپس راغلو چیرتہ چہ پروردگار ورسره کلام کړي وو خدای جل جلالہ ورتہ و فرمایا چہ دا یعنی السلام علیکم ورحمة الله ستا او ستا د اولاد دعا ده چہ پہ خپلو کي بہ بي یوبل تہ کوي [۷] بیا خدای جل جلالہ ورتہ و فرمایا پہ داسې حال کي چہ د ھفہ دواړہ لاسونہ بند وه چہ په دي دواړو لاسونو کي کوم يو غواړئ خوښ بي کي حضرت آدم علیہ السلام او یل ما د خپل پروردگار بني لاس خوښ کي [۸] او خما د پروردگار دواړہ لاسونہ بني او بابرکتہ دي بیا خدای جل جلالہ ھفہ لاس خلاص کي نو حضرت آدم علیہ السلام څہ ولیدل چہ پہ ھفہ کي آدم او د آدم علیہ السلام د اولاد صورتونہ وه یعنی حضرت آدم علیہ السلام پہ عالم غیب کي خپل او د خپل ټول اولاد صورتونہ ولیدل [۹] ھفہ پوښتنہ وکړہ پروردگارہ داڅوک دي؟ پروردگار ورتہ و فرمایا دا ستا اولاد دي [۱۰] حضرت آدم علیہ السلام دا ھم ولیدل چہ د هر مسلمان عمر د ھفہ د دواړو سترگو پہ منځ کي لیکلي دي [۱۱] بیا د ھفہ نظر پہ یو داسي انسان ولگيدي چہ د ټولو نہ زیات روښانه وو یا پہ ھغوی کي د روشن ترین خلقو نہ یو وو [۱۲] حضرت آدم علیہ السلام د ھفہ پہ لیدو سرہ پوښتنہ وکړہ اي خما پروردگارہ! داڅوک دي پروردگار و فرمایا دا ستا ځوي داود علیہ السلام دي او ما د ده عمر څلویښت کاله لیکلي دي [۱۳] حضرت آدم علیہ السلام عرض وکړو پروردگارہ! د ده عمر څہ نور زیات کړي پروردگار و فرمایا دا ھفہ شي دي چہ د ده پہ حق کي مالیکلي دي [۱۴] حضرت آدم علیہ السلام عرض وکړو پروردگارہ کہ د ده عمر لیکل شوي دي نو زه د خپل عمر نہ ده تہ شپيته کاله ورکوم پروردگار و فرمایا تہ پوه شه او ستا کار پوه شه یعنی دي معاملہ کي تہ مختار بي [۱۵] رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم فرمایي د دې نہ پس حضرت آدم علیہ السلام پہ جنت کي وو ترڅو پوري چہ

انکه به منظوره وه بیا هغه د جنت نه زمکي ته را خکنه شو [۱۷] او حضرت آدم علیه السلام د خپل عمر کلونه شمیرل نردي چې د هغه عمر نهه سوه څلویښت ۹۴۰ کاله شو نو د مرگ فرشته روح بعض کولو د پاره هغه ته راغله حضرت آدم علیه السلام ورته اوویل تا تلوار وکړه ځما عمر خو زر کاله معمر شوي دي [۱۸] فرشتي اوویل داصحیح ده لیکن تاسو د خپل عمر شپيته کاله خپل خوي داود علیه السلام ته ورکړي دي [۱۹] حضرت آدم علیه السلام د دې نه انکار وکړو او د هغه اولاد هم انکار کوي او حضرت آدم علیه السلام هغه ممانعت هیر کړي وو (چي د حق تعالی د طرف نه د مشهورې وني د ميوې خوړلو متعلق وو او د هغه اولاد هم هیر کړي [۲۰] حضور ﷺ و فرماییل د هغه ورځي نه د لیکلو او شاهد جوړولو حکم وشو، یعنی دغه ورکړه او د عمر بخشش د آدم علیه السلام نه هیر وو ځکه منکر هم شو نو اولاد کی هم دا عادت راغی چی خبره ور نه هیره شی، او بیا ورباندی منکر هم وی دلته یوه ضروری خبره دعقیدې ده هغه دا چی هر کله چی دالله دپاره ید یا د عین لفظ راشی نو په لاس او یا په سترگه تعبیر غلط دی، په هغوی الفاظو به تعبیر کول کیږي چی په شریعت کې راغلی وی دالله جل جلاله صفات دی، جاره اندامونه ندی ځکه دا اندامونه حادث دی اوالله جل جلاله اوصفات یی قدیم دی، ځکه علی قاری هروی فرمایي ید خدادست خدا نیست (ترمذي) **حل التفت :-** ① عَطَلْ: چه فرنجي اوکړی، ② غِيَّة: سلام، ③ مَقْهُوَّتَان: بند وو. ④ اَنْوَاهُمْ: زیات روښانه وو په هغوی کښي. ⑤ بَعْدُ: شمیرل ئي.

تسبیلات:

قوله: قَدْ أَفِيهَمَ جُلْ أَوْأَهْمَ - أَوْمِنَ أَوْوَهْمَ:

ه داؤه عليه السلام په غوږولو کښي دوه اقوال: ① د حضرت آدم علیه السلام داؤد عليه السلام ته متوجه کيدل هغه دزړه رغبت او مناسبت وي چه په دواړو کښي د خلافت ارضی د وجي نه وو ځکه الله تعالی د حضرت آدم علیه السلام نه پس د نبوت سلسله جدا اوساتله او خلافت ئي جدا اوساتلو په حضرت داؤد علیه السلام کښي الله تعالی بیا دا سلسله راجمع کړه دغه شان دي نه پس هم نبوت سره د خلافت منصب یوځانی کړي شو

② د ټولو نه زیات پرقیدونکي او روښانه وو داؤد حضرت داؤد علیه السلام جزئی فضیلت وو

قوله: يَتَيْنِ سَنَةً

اشکال: دلته د شپيتو کالو ورکولو خبره ده خو په مشکوة باب الايمان بالقدر حديث نمبر

۱۱۸ کښي د څلویښتو کالو ذکر راغلي دي

داشکال غلور جوايوه: ① مذکوره حديث پاک او ددي عدد صحيح دي او جلد دويم کښي

چرته د يو راوی څخه سهو شوې ده هغه څلویښت د شپيتو په ځاني او شپيته د څلویښتو

په ځاني بيان کړل

- ⑦ آدم علیہ السلام اول شل کالہ عمر ورکړې وو اوبیا نې څلویښت کالہ ورکړو نو شپيته پوره شو
 ⑧ کومو راویاتو ته چې د څلویښت علم وو نو هغوی څلویښت ذکر کړی دی او کومو ته چې د
 شپیتو علم وو نو هغوی شپيته ذکر کړی دی
 ⑨ د څلویښتو کالو حدیث د اول د شپیتو کالود روایت څخه راجع دي

[۴۴۳] بنحو ته د سلام ښکولو حکم

۴۴۳-۳۶۱ (۱) [۱] وَ عَنْ أَنَسٍ عَنْ أَبِي يَزِيدَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَتْ: «مَرَّ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فِي نِسْوَةٍ [۲] فَسَلَّمَ عَلَيْنَا». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَابْنُ مَاجَةَ، وَالدَّارِمِيُّ.

توجه: [۱] او بي بي اسماء بنت يزيد رضی اللہ عنہا وايي چې يوه ورځ رسول الله ﷺ په مونږ ښخو تیر شو هرکله چې مونږ څه ښځي ناستي وو [۲] نو حضور ﷺ مونږ ټولو موجودو ښځو ته سلام و اچوئ (ابوداؤد ابن ماجه دارمي)

تسہیلات:

قوله: مَرَّ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فِي نِسْوَةٍ،

د مذکورہ جملي توکيب: حال دي او تقدیری عبارت دغه شان دي "حال کونام جماعه کثیره من النساء". امام طیبی رحمه فرمائی چې "فی نسوة" تعلق فاعل سره نه دي او لازم دا دي چې نبي کريم ﷺ ښځو سره د ښځو په يو جماعت باندې تیر شو، بلکه دا د جار مجرور متعلق دي او ددې بیان دا دي چې د نبي کریم ﷺ دا جمله د عربو دي قبيلې نه ده "فی البيضة عشرون رطلا من حديد" دا نفس مقدار دي ظرف نه دي

په زاناکو د سلام په اچولو کښې دوه اقوال: په حدیث الباب کښې د رسول الله ﷺ د زنانو په يو جماعت باندې سلام کول ذکر دی. په بذل کښې د ابن الملک نه نقل دی چې دا د رسول الله ﷺ خصوصیت دي ځکه چې هغوی د فتنې د ویرې نه محفوظ وو او د بل سړی دپاره پردې ښځې ته سلام کول مکروه دی مگر دا چې هغه بوډی وی چې د هغې نه د فتنې خطر نه وی.

⑩ ډیرو علماء کرامو دي ته جائز وئیلې دي د هر يو بل ته سلام کول. ملا علی قاری فرمائی چې صحیح هم دا ده چې سلام کول په پردې زنانو باندې مکروه دی نو چې هرکله مکروه دی نو مسلم به هم د جواب مستحق نه وی

(۱) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب الأب/باب فی السلام علی النساء (رقم- ۵۲۰۴) وابن ماجه فی کتاب الأب/باب السلام علی الصبيان والنساء (رقم- ۳۷۰۱)

[۳۳۳] ذِ سَلامِ ذِ ثَوَابِ ذِ حَاصِلِ لَوْ ذِ پَارِهِ ذِ بَازَارِ چَکَرِ وَهَلِ

٢٣٣- (١٣٤) ١ وعن الطفيلي بن أبي كعب - رضي الله عنه - : أنه كان يأتي ابن عمر فينشد معه إلى السوق. [٢] قال: فإذا أخذوا إلى السوق، لم يترك عبد الله بن عمر على سقاط ولا على صاحب بيعة، ولا يسكين، ولا على أحد إلا سلم عليه. [٣] قال الطفيلي: فجمعت عبد الله بن عمر يوماً، فاستبقيني إلى السوق، [٤] فقلت له: وما تصنع في السوق وأنت لا تقف على البنية ولا تسأل عن السليم ولا تسوم بها، ولا تجلس في مجالس السوق؟ [٥] فأجلس بناهاً منا تحدث. [٦] قال: فقال لي عبد الله بن عمر: يا أبا بطني! قال: وكان الطفيلي ذا بطني. [٧] أما نعدو من أجل السلام، نسلم على من لقيناه. رواه مالك، والبيهقي في "شعب الأيمان".

توجه: ۱] او د حضرت طفيل ابن ابي ابن كعب عليه السلام نه روايت دي چې هغه به د حضرت عبد الله ابن عمر عليه السلام په خدمت كې حاضريدي او بيا دسهار په وخت كې چې د هغه سره به بازار ته تلو ۲] حضرت طفيل وايي كله چې به مونږ د سهار په وخت كې بازار ته تلو نو حضرت عبد الله ابن عمر عليه السلام چې به كوم سقايطي كوم چې ردي خيزونه خرخوي كوم خرخونكي كوم مسكينې او كوم سړي باندې تيريدي نو هغه ته به يې سلام اچوي ۳] حضرت طفيل وايي يوه ورځ د معمول مطابق زه حضرت عبد الله ابن عمر عليه السلام ته راغلم او هغه د خان سره بازار ته بوتلم ۴] نو ماهغوى ته اوويل چې تاسو بازار ته تلو سره څه كوئ نه خو تاسو د څه خريد و فروخت په ځاي دريږي او نه د څه خرخونكي شي باره كې پوښتنه كوئ نه خو څه سودا كوئ او نه د بازار څه مجلس كې شريكېږئ ۵] نو بازار ته د تلو نه خو دا ښه ده چې تاسو زمونږ سره دلته كينئ چې څه خبرې وكړو ۶] حضرت طفيل عليه السلام وايي حضرت عبد الله عليه السلام دا اوږيدو سره ماته اوويل اي خيتي وړه د راوي بيان دي چې د طفيل عليه السلام خپته لويه وه ۷] يا ته به وهېږي چې مونږ خريد و فروخت كولو يا څه بل غرض د باره بازار ته څو نه بلكي مونږ څو صرف د سلام كولو په غرض سره څو او هر سړي ته سلام كوو چې زمونږ سره يوځاي شى او دغه شان مونږ بازار ته تلو سره ثواب حاصلوو (مالك بيهقي)

حل اللغات :- ① بُدُوْا : سحر و خسی به تلل. ② سَقَاوْ : گبار مال خرخونکی. ③ فَاسْتَعْنَى : زه نی خان سره کرم ④ لَا تَقِفْ : نه نه اودریرې. ⑤ التَّيْلَمُ : نرخ، ریښ معلومول. ⑥ وَلَا تَسْوَمْ : اونه څه سودا کوي. ⑦ أَتَاكَ بَطْنٌ : د خپتې پلار یعنی ای خیتو.

تمهيلات:

قوله: يَا أَبَاطِئِرْ!

دایو بطن په ویلو کښې دوه اقوال ① یعنی ای خیتې والا د علم زیات شوقین سړی ته

(١) أخرجه مالك في الموطأ كتاب السلامة/باب جامع السلام (رقم ٦-) والبيهقي في شعب الإيمان رقم الحديث ٨٧٩٠

ابویطن وانی کیدی شی چه ددی وجی نه نی هغه ته ابویطن ونیلې وی په دې کښې منافات نشته حضرت علی رضی الله عنه ته هم دعلم ذکرثرت د وجی نه شیخ بطین وانی.

⑦ دکوم سړی چه خپته غټه وی هغه ته ابویطن وانی لکه څنگه چه دلته ونیلی شوی دی

[۳۸۵] په سلام کښې بخل کونکې لونی بخیل دی

۳۸۵- [۳۸] (۱) وَعَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «أَتَى رَجُلٌ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - [۲] فَقَالَ: لِفُلَانٍ فِي حَاطِطِي عَذْقٌ، وَأَنَا قَدْ أَذَانِي مَكَانَ عَذْقِهِ، [۳] فَأَرْسَلَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - "أَنْ يَبْعِيَ عَذْقَكَ" قَالَ: لَا. قَالَ: "فَبَيْعِي". قَالَ: لَا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا زِلْتِ الَّذِي هُوَ أَتَمُّلُ مِنْكَ إِلَّا الَّذِي يَبْعُلُ بِالسَّلَامِ". رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَابْنُ أَبِي شُعْبَةَ الزَّيْثَانِ.

توجه: ① او حضرت جابر رضی الله عنه وایي یوسړي د نبی کریم صلی الله علیه و سلم په خدمت کې حاضریدو سره عرض وکړو [۲] چې (یا رسول الله) څما په فلاني باغ کې د فلاني سړي د خرما ونه ده او صورت حال دادي چې د هغه ونې په وجه ماته تکلیف رسیږي ځکه چې هغه سړي د خپلي ونې په وجه وخت بي وخته څما باغ ته راځي [۳] رسول الله صلی الله علیه و سلم یوسړي هغه پسي ولېږلو کوم وخت چې هغه راغلونو حضور صلی الله علیه و سلم ورته وفرمایل ته د خپلي خرما ونه په ما خرجه کړه هغه اوویل زه یې نه خرڅوم [۴] حضور صلی الله علیه و سلم ورته وفرمایل که د دې ونې خرڅولو کې تاته څه عار محسوسیږي نو څما په نوم یې هیه کړه هغه اوویل زه هیه هم نه کوم حضور صلی الله علیه و سلم ورته وفرمایل ښه دي ته دا ونه څما په لاس د کجورو د داسې ونې په عوض کې خرجه کړه چې تاته به په جنت کې حاصلیږي هغه اوویل زه یې داسې هم نه خرڅوم حضور صلی الله علیه و سلم ورته وفرمایل ما ستا نه زیات بخیل هیڅ سړي نه دي لیدلي علاوه د هغه سړي نه چې په سلام کې بخل کوي یعنی د سلام په معامله کې کوتاهي کونکي سړي ستا نه هم زیات بخیل دي چې هغه دومره ذره کار کولو سره هم زیات ثواب حاصلول نه غواړي (احمد بیهقي)

حل الثقات: ① حاطط: حائط باغ ته وانی ⑦ عذق: دکهجورې ونه.

تسهيلات:

قوله: هُوَ أَتَمُّلُ مِنْكَ إِلَّا الَّذِي يَبْعُلُ بِالسَّلَامِ:

دا بخل کیدو وجه: په سلام کښې څه خرڅ کيږي نه د ژبې یوڅو کلمات دی دکومې فائده چه ډیره زیاته ده په دې کښې بخل کونکې واقعی لونی بخیل دی

قوله: فَيُغْنِيهِ بِعَدَقٍ فِي الْجَنَّةِ:

د مذکورہ کسی گم علمی: د دغه سری عجیبہ حالت ووجه حضور پاک د هغه نه ونې اخستل غوښتل هغه انکار اوکړو. بیا حضور پاک د عطیہ په توگه اوغوښتلې هغه بیا انکار اوکړو بیا حضور پاک هغه ته په جنت کښې د کهجورو د ونو ورکولو وعده اوفرمانیلہ هغه بیا انکار اوکړو حضور پاک اوفرمانیل دې سری نه په دنیا کښې لونی بخیل بل هیڅ څوک نشته دې او په سلام کښې چه څوک بخل اوکړی هغه دده نه هم زیات بخیل دې ددغه سری په طبیعت کښې سختی وه راجح دادی چه مسلمان وویس وخلق الإنسان ضعيفاً. [المرقات، ٨/٢٢٩]

[۳۳۱] په سلام کښې رومبې والې کونکې د تکبر نه پاکه دي

۳۳۱- [۳۹] (۱) وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - (۲) قَالَ: «الْبَادِئُ بِالسَّلَامِ بَرِيءٌ مِنَ الْكِبْرِ». رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي "شُعَبِ الْإِيمَانِ".

توجه: [۱] او حضرت عبد الله ابن مسعود رضي الله عنه د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه روايت کوي چې حضور صلى الله عليه وسلم وفرمايل [۲] په سلام کې مخکې کيدونکي د تکبر نه پاک دي. (بيهقي)

تسهيلات:

قوله: الْبَادِئُ بِالسَّلَامِ بَرِيءٌ مِنَ الْكِبْرِ:

د بادئ بالسلام په مصداق کښې دوه اقوال: ① دې څخه مراد هغه دوه کسان دی چه د یو بل نه خفه وی او په ملاقات کښې یوکس په سلام کښې رومبې والې اوکړو اوخبرې نی کولوکړې نو د هغه ټول گناهونه هم معاف کیږی اودا د تکبر نه هم خالی دي. ② د دوو ملگرو په لار کښې د ملاویدو په وخت چه کوم سرې رومبې والې کوی هغه مراد دي چه په هغه کښې څه تکبر نه وی دا مفهوم زیات عام دي.

[٢] بَابُ الْإِسْتِئْذَانِ

فَاجَازَتِ الْخُسْتُلُوبِيَّانِ

مُحَلَّصَةُ الْبَابِ: -

فِيهِ عَشْرَةُ أَحَادِيثَ مُشْتَمِلَةً عَلَى خَمْسَةِ مَسَائِلَ:

① لَا بَدَّ مِنَ التَّسْلِيمِ مَرَارًا عِنْدَ الْإِسْتِئْذَانِ: ١، ٧، ١٠.

② الرَّجُوعُ حِينَ عَدَمِ الْإِذْنِ: ٢، ٣، ٦، ٩.

③ الزَّجْرُ عَنْ بَعْضِ طُرُقِ الْإِذْنِ: ٣.

④ لَا بَدَّ مِنَ الْإِسْتِئْذَانِ لِلدَّخُولِ عَمُومًا: ٤، ٥، ٨.

⑤ لَا يَسْتَقْبَلُ الْبَابُ وَقْتُ الْإِسْتِئْذَانِ: ٧.

د استیذان لغوی معنی: ① استیذان په معنی د اباحت هم راځي لکه چه وئيلې شی ﴿ اذن له فی الشئ أباحه له ﴾ (القاموس) دلته دواړه معنې مناسب دی، دا معنی هم مناسب ده ځکه دخول فی البيت اباحت او اجازت هم غواړي

② استیذان اذن طلب کول، اذن په معنی د علم راځي لکه ﴿ اذن بالشئ ای علم ﴾ دا معنی هم مناسب ده ځکه چه یو کس د چا د کور په دروازه باندې اودرېږي او اجازت غواړي نو هغه پیژندل غواړي چه په کور کښې څوک شته یا نه،

د سلام او استیذان په تقدم کښې اقوال: ① افضل دا ده چه سلام او استیذان لره جمع کړي شی اختلاف په دې کښې دې چه سلام به مقدم کوي که استیذان؟

② ماوردی فرماني چه که د اجازت طلب کونکي نظر که د کور په خاوند باندې کور ته د داخلیدو نه مخکښ پریوتلو نو سلام دې مقدم کړي گڼي استیذان دې مقدم کړي خو دا قول د حدیث ﴿ السلام قبل الکلام ﴾ خلاف دې

③ د جمهورو په نزد صحیح دا ده چه سلام دې په استیذان باندې مقدم کړي او اوانی دې ﴿ السلام علیکم أدخل ﴾ (الرقاء ٦٩/٩ والأئمة ١٨/٤)

د کور په مخه د اجازت نه ملاویدو حکم: که دکور مالک په کور کښې موجود دې او هغه اوونیل چه وره زه مصروف یم واپس لاړ شه نودغه راتلونکی سړی له پکار دې چه واپس لاړ شی چونکه استیذان د اجازت غوښتلو په معنی کښې دې نودکور مالک ته دا اختیار حاصل دې چه اجازت ورکړي یا اجازت نه ورکوي د راتلونکی سړی څه جبري حق نشته دې بلکه د راتلونکی سړی دپاره دا بهتر اظهر او پاکیزه طریقه ده چه د شکایت او عداوت

نه بغير واپس لارشی د قرآن پاک اعلان دې (هُوَ أَزْنَى لَكُمْ) سبحان الله اسلام خه پاکیزه نظام
دې (سورة نور: ٢٨)

الفصل الأول

[٣٣٤] په درې ځل سلام باندې که اجازت ملاؤ نه شو نو واپس لار شه

٣٣٤- [١] () عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخَدْرِيِّ، قَالَ: أَتَانَا أَبُو مُوسَى، [٢] قَالَ: «إِنَّ عُمَرَ أَرْسَلَ إِلَيَّ أَنْ آتِيَهُ، فَأَتَيْتُ
بَابَهُ، فَسَلَّمْتُ ثَلَاثًا، [٣] فَلَمْ يُرِدْ عَلَيَّ، فَرَجَعْتُ. فَقَالَ: مَا مَنَعَكَ أَنْ تَأْتِيَنَا؟ [٤] فَقُلْتُ: إِيَّيْ أَتَيْتُ فَسَلَّمْتُ عَلَى
بَابِكَ ثَلَاثًا فَلَمْ تُرِدُوا فَرَجَعْتُ، [٥] وَقَدْ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِذَا اسْتَأْذَنَ أَحَدُكُمْ ثَلَاثًا
فَلَمْ يُؤْذَنَ لَهُ، فَلْيَرْجِعْ." [٦] فَقَالَ عُمَرُ: أَقِمْرَ عَلَيْهِ الْبَيْتَةَ. [٧] فَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ: فَعَمْتُ مَعَهُ، فَذَهَبْتُ إِلَى عُمَرَ،
فَقُضِدْتُ». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

قوجمه: [١] حضرت ابوسعید خدری رضی اللہ عنہ وایي چې یوه ورځ ابو موسی اشعري رضی اللہ عنہ مونږ ته
راغلو [٢] او هغه اوویل حضرت عمر رضی اللہ عنہ یوسري رالیږلو سره زه غوښتي وم (حسب طلب)
زه چې د هغوی دروازي ته ورسیدم (او دننه د ورتلو اجازت طلب کولو د پاره) درې ځلي
مي سلام وکړو [٣] خو ماته د سلام جواب رانغلي نو زه واپس راغلم بیا وروسته چې
ملاقات وشو نو حضرت عمر رضی اللہ عنہ زما نه پوښتنه وکړه ماته په راتلو کې ته څه شي منع
کړي وي [٤] (او اوویل زه تاسو ته راغلي وم په دروازه ودریدو سره درې ځلي مي سلام
واچوئ لیکن تاسو جواب رانه کې او نه ستاسو خادم جواب راکي نو زه واپس راغلم
[٥] ځکه چې رسول الله ﷺ فرمایلي دي هرکله چې تاسو کې څوک دچا کورته ورشي او
دروازي باندې ودریدو سره درې ځلي اجازت طلب کړي او هغه ته اجازت حاصل نشي نو
پکار دي چې واپس لار شي [٦] حضرت عمر رضی اللہ عنہ په دي اوريدو سره وفرمايل دې حديث
شاهد راوله يعنی د دې حديث صحيح کيدو باندې شاهد پيش کړه چې دا د حضور ﷺ
ارشاد گرامي دي [٧] ابوسعید خدری رضی اللہ عنہ وایي زه ابو موسی رضی اللہ عنہ سره دتلو د پاره ودریدم
او حضرت عمر رضی اللہ عنہ ته ورتلو سره مي شاهدی ورکړه (بخاري ، مسلم)
حل التفات :- ① اقمِرْ : قائم کړه . ② البَيْتَةُ : گواه.

تسهيلات:

قوله: مَا مَنَعَكَ يعنی ته ما راغوښتي وې نو کوم يو څيز ته ماله د راتلونه منع کړې؟ [المرقات:
١٨/٣٥١]

١) اخرجه البخارى فى كتاب الاستئذان/باب التسليم والاستئذان ثلاثا (رقم-٢٢٤٥) ومسلم فى كتاب
الآداب/باب الاستئذان (رقم-٣٣ - ٢١٥٣) والترمذى فى كتاب الاستئذان والآداب عن رسول الله صلى الله عليه
وسلم /باب ما جاء فى الاستئذان ثلاثة (رقم-٢٦٩٠) وابن ماجه فى كتاب الآداب/باب الاستئذان (رقم-٣٧٠٦)

قوله: أَقْرَبُ عَلَيْهِ الْبَيِّنَةُ یعنی کوم حدیث چه تا بیان کرو اوس په دې باندې گواه پیش کړه چه دا واقعی د حضور پاک حدیث دې که نه؟

حضرت عمر رضی الله عنه چه او کتل چه خلق په کثرت سره احادیث بیانوی پوهغوی په حدیث بیانولو کښې د احتیاط په وجه دا قانون جوړ کړې وو چه کوم سرې حدیث بیانوی په هغه باندې به لازم وی چه کم نه کم یوسرې په هغې باندې گواه پیش کړی چه هغه کوم څه بیان کړه هغه واقعی مرفوع حدیث دې یا نه دې؟ په شروع کښې داسې نه وو روستو د احتیاط په توگه قانون جوړ کړې شو. ددې مطلب دانه دې چه خبر واحد قابل اعتبارنه دې خبر واحد خو به بیا هم خبر واحدوی داد حضرت عمر رضی الله عنه د طرف نه احتیاط وو چه دروغژن خلق غلطو احادیثو د ځان نه د جوړولو جرأت اونه کړې شی. [المرقات، ۸/۴۵۱]

قوله: قُلْتُ: إِيَّيْهِ أَصْلُ عِبَارَتِ دَاسِي دې "فقلت معني لأني" داد حضرت عمر رضی الله عنه د سوال "مامنك" جواب دې.

قوله: قَالَ أَبُو سَعِيدٍ تَفْصِيلِي رَوَيْتُ كُنْهِي دَاسِي ذَكَرْدِي چه حضرت ابوموسی اشعری رضی الله عنه د پریشانی په حالت کښې د صحابه کرامو دې مجلس ته اورسیدو چرته چه ابی بن کعب رضی الله عنه ناست وو. دې حضراتو د توقو په توگه حضرت ابوموسی اشعری رضی الله عنه نور هم او وپورولو. حضرت ابوموسی رضی الله عنه اوفرمائیل گورنی ورونو زه پریشان یم زما امداد اوکړنی چاچه د حدیث اوریدلی وی هغه ماسره لارشی. حضرت ابی بن کعب رضی الله عنه اوفرمائیل چه مونږ ددې مجلس نه د ټولو نه وړوکې صحابی تاسره لیږو دې ډپاره چه دې قصې ته زیات اهمیت حاصل نه شی په مجلس کښې د ټولو نه وړوکې حضرت ابوسعید خدری رضی الله عنه ناست وو هغه ابوموسی رضی الله عنه سره لارو او گواهی نی وړکړه چه واقعی دا حدیث مرفوع دې. دې نه پس حضرت ابی بن کعب رضی الله عنه حضرت عمر رضی الله عنه ته اوفرمائیل ته د حضور پاک د صحابه د پاره د عذاب او تکلیف سبب مه جوړیږه. حضرت عمر رضی الله عنه اوفرمائیل سبحان الله زه عذاب نه جوړیدل غواړم زه خو صرف دا غواړم چه خلق د حدیث په بیانولو کښې د احتیاط نه کارواخلي. درې ځل سلام کولو کښې رومې سلام د تعارف ډپاره وی دویم سلام د اجازت ډپاره او دریم سلام د واپس تلو ډپاره وی. [المرقات، ۸/۴۵۲]

[۳۸۸] د حضرت ابن مسعود رضی الله عنه رسول الله صلی الله علیه و آله سوره یزیديکت

۳۸۸- [۱۲] (۱) «وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ لِيَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [۲] «إِذْ نَزَلَ عَلَيَّ أَنْ تَقْرَأَ الْحَبَابَ وَأَنْ تَسْمَعَ بَيَّوَادِي حَتَّى أَتَهَاكَ»». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

(۱) اخرجه مسلم في كتاب السلام/باب جواز جعل الإذن رفع حجاب أو نحوه من العلامات (رقم- ۱۶) - (۲۱۶۹) وابن ماجه في كتاب الأدب/باب الاستئذان (رقم- ۳۷۰۹) واحمد في المسند: ۳۸۸/۱

توجه: [١] او حضرت عبداللہ بن مسعود رضی اللہ عنہ وایي چي رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ماته [٢] فرمایا کہ خدا د طرف نہ تاته دا اجازت ده چي ته پرده پورته کړه او څما خبري واوره تردي چي زه تا منع نه کړم (مسلم)

حل الفات: ① الحِجَاب: پرده، ② یوآوي: ای سراری یعنی پټي خبري.

تسهيلات: **قوله:** أَنْ تُرَقِّمَ الْحِجَابَ

یعنی د کور د دروازو پرده اوچته کړه اوزما خبره واوړه (المرقات، ٨/٤٥٢)

قوله: یوآوي: داسي پټي خبري چه دهغي دکولو په وخت یویدن بل بدن سره اولگی دي دپاره چه نور څوک نی وانوری. دحضور پاک د کور په دروازه باندې د بورنی پرده وه حضرت ابن مسعود رضی اللہ عنہ ته دا خصوصیت حاصل وو چه صرف پرده اوچته کړی او دننه لارشی اوکه د پردې اوچتولونه پس حضور پاک د داخلیدونه منع کړی وی نویا به اجازت نه وی گنی صرف پرده اوچتول اجازت وو په دي سره د حضرت ابن مسعود رضی اللہ عنہ اوچت شان او د قرب نبوی پوره پټه لگی عامو نوو صحابه کرامو به خیال کولو چه حضرت ابن مسعود رضی اللہ عنہ د حضور پاک د کور د افرادونه یوفرد دي اودا خبره د یاد ساتلوده چه د حضرت ابن مسعود رضی اللہ عنہ دا تگ راتگ د بیتک د حده پوري وو د ازواج مطهراتو نه پرده خولازم وه د کور به پردگی کله هم نه ده شوې (المرقات، ٨/٤٥٢)

[٣] خپله پیژ ندککلو په غیر میهم الفاظو کښي کول پکار دی

— [٣] (١٣) (١) وَعَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - [٢] فِي دِينِي كَانَ عَلَى أَبِي، فَدَقَّقْتُ الْبَابَ، فَقَالَ: "مَنْ ذَا؟" فَقُلْتُ: أَنَا. فَقَالَ: "أَنَا! أَنَا! [٣] كَأَنَّهُ كَرِهَهَا". مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: [١] او حضرت جابر رضی اللہ عنہ وایي چې یوه ورځ د یوقرض په معامله کې چې څما په پلار وو زه د نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم په خدمت کې حاضر شوم [٢] نو د خپل راتگ اطلاع ورکولو د پاره، دروازه مي وتکوله حضور صلی اللہ علیہ وسلم دنه نه پوښتنه وکړه څوک دي ما اوویل زه يم حضور صلی اللہ علیہ وسلم په دي اوریدو سره وفرمایا زه يم زه يم (د دي څه مطلب، [٣] گويا حضور صلی اللہ علیہ وسلم څما داسي جواب ورکول بد وگنلو (بخاري، مسلم)

حل الفات: ① دَقَّقْتُ: نو ما وتکوله.

تسهيلات:

قوله: فِي دِينِي

د حضرت جابر رضی اللہ عنہ پلار په جنگ احد کښي شهيد شوې وو لیکن د اتو لونړونه علاوه نی په

(١) اخرجه البخاری فی کتاب الاستئذان/باب إذا قال: من ذا؟ فقال: أنا (رقم-٦٢٥٠) ومسلم فی کتاب الآداب/باب کراهه قول المستأذن أنا إذا قيل من هذا (رقم-٣٩ - ٢١٥٥) والترمذی فی کتاب الاستئذان والآداب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في التسليم قبل الاستئذان (رقم-٢٧١١)

خپل خان پسې ډيرزيات قرض هم پريخودې وو حضرت جابر رضي الله عنه به په دې سلسله كښې ډيرزيات پريشان وو حضورياك هغه په قرض كښې ډير تعاون هم او كړو هم ددې قرض په سلسله كښې حضرت جابر رضي الله عنه حضورياك دروازي له راغلې وو چه قرض غوښتونكوسره څه خبره او كړې شې چه هغوى لږه نرمې او كړې اويا د قرض د اداكولوڅه صورت جوړشې چنانچه د حضورياك په بركت سره دغه قرض خلاص شو او په لږو شان كهجوزو كښې بركت راغلو

قوله: "مَنْ ذَا؟" په دې لفظ سره حضورياك د آواز وركونكى تعين او فرق كولواراده كړې وه مخې ته حضرت جابر رضي الله عنه "أنا" لفظ استعمال كړوپه كوم سره چه نه تعين اوشو اونه فرق حاصل شو په دې باندې حضورياك نكړ او فرمائيلو چه "أنا" "أنا" څه څيز دې په صف الفاظوكښې خپل نوم اوبنايه دې ډېاره چه ابهام لرې شى د: "أنا" لفظ استعمالولوسره خو ابهام تر دغه وخت پورې پاتې دې نو بيا ددې په ونيولوسره څه فائده اوشوه؟ حضورياك به د حضرت جابر رضي الله عنه آواز پيژندلې وى مگر د امت د تعليم ډېاره نى نكړ او فرمائيلو بعضې علماء وائى چه صرف په درواز ټكولوسره حضورياك خفه شو ځكه چه د اجازت ډېاره خو په اسلام كښې سلام او استيزان مقرر دې

په دې حديث سره هغه خلغو ته هم تعليم ملاوېږي چه ټيلى فون كولوسره خبرې شروع كړي او خپل نوم نه بښائى لكه د هغوى داخيال وى چه د هغه آواز به د دنيا ټول خلق پيژنى داځم خيالى ده په صفا الفاظوكښې ونييل پكاردى چه زه معروف شاه يم او د قطر نه خبرې كوم په لفظ انا انا كښې كښې كه چرې د حضورياك نكړ او خفگان داسې واخستې شى چه حضورياك او فرمائيل زه هم زه يم يعنى په زه سره خو څه تعارف نه شى حاصليدې نو ددې مطلب هم امكان دې سره ددې چه ما چرته ليكلې شوې نه دې ليدلې (المرقات: ١٤٥٢/٨)

[٣٤٠] قاصد سره د راتلو په وخت د بيا غوښتلو اجازت ضرورت نشته دې

٣٤٠- (١٣) (١) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «ذَعَلْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -
[٢] الْوَجْدَ لِنِسَائِي قَدِيرٍ [٣] فَقَالَ: "أَنَا هُوَ الْحَقُّ بِأَهْلِ الصُّفَةِ قَادِعُهُمْ أَيْ" [٤] فَأَتَيْتُهُمْ فَدَعَوْتُهُمْ فَأَقْبَلُوا،
فَأَسْتَأْذَنُوا فَأَذِنَ لَهُمْ فَدَخَلُوا». رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

توجه: [١] او حضرت ابو هريره رضي الله عنه وايي چې يوه ورځ زه د رسول الله صلى الله عليه وسلم سره د حضور صلى الله عليه وسلم په كور كې داخل شوم [٢] نو حضور صلى الله عليه وسلم په كور كې د شيدو يوه پياله پيداكړه [٣] حضور صلى الله عليه وسلم ماته وفرمايل ابو هريره رضي الله عنه اهل صفة ته ورشه او هغوى ماته راوړله [٤] زه د هغوى پسې بلني د پاره ورغلم كوم وخت چې هغه خلق راغلل نو په دروازه انتظار كيدو

سره دننه د راتلو اجازت يي وغوښتل حضور ﷺ هغوئ ته اجازت ورکړه نو هغوئ دننه راغلل. بخاري، مسلم،

حل اللغات :- ① کُنَّا: پښ (شودې)، ② قَدَر: پيالئ.

تسهيلات:

قوله: بِأَهْلِ الصُّفَّةِ

حضرت ابوهريره ؓ په مسجد نبوی کښې د حضور پاک د مدرسې د صفة طالب علم وو په صفة کښې به کله ۸۰ طالبان اوسيدل اوکله به څلورو سوو ته رسيدل اوکله به کم شو د ضرورت په وخت به د جهاد دپاره تيار اوسيدل لکه چه دا قطعه منتظره مجاهدينو وو چه په جهادی مدرسه کښې ئې سبق حاصلولو حضرت ابوهريره ؓ هم ددوی نه يو وو پخپله اوگي وو د پښو پيال راغله خوشحال شو چه زه به ئې اوڅمک مگر ابوهريره ؓ ته حکم اوشو چه ټول راوغواړه قاصد سره راغلو دکور خواکې د دننه داخليدلو دپاره بيا اجازت اوغوښتلو کيدې شی چه دا ئې د دې وجې نه غوښتې وى چه داخلق به ناوخته راغلى وى يا د ډيرې حياء د وجې نه ئې دروازې سره دوباره اجازت اوغوښتو کوم چه يو استحبابى امر دې په حديث نمبر (۳۶۲۲) کښې وضاحت دې [المقات: ۴۵۴/۸]

الفصل الثاني

[۳۶۱] سلام کولوسره اجازت غواړه

۳۶۱- [۱۵] (۱) «عَنْ كَلْدَةَ بِنْتِ حَنْبَلٍ: أَنَّ صَفْوَانَ بْنَ أُمَيَّةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - بَعَثَ إِلَيْنَا أَوْجَدًا يَوْمَ صَفَائِيَسَ إِلَى النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - [۲] وَالنَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بِأَعْلَى الْوَادِي، [۳] قَالَ: «فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ وَلَمْ أَسْلَمْ وَلَمْ أَسْتَأْذِنْ، [۴] فَقَالَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " اَرْجِعْ، فَقُلِ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَأَدْخُلُ؟ » رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ، وَأَبُو دَاوُدَ.

توجه: ① حضرت کلدۀ ابن حنبل ؓ فرمايې چې صفوان ابن اميه څما په لاس باندې د رسول اکرم ﷺ د پاره شو ده د هوسي بچي او بادرنګ وليږل ② په دغه وخت کې رسول الله ﷺ د مکۀ په پورته غاړه باندې (چې معلي ورته وايي،) تشریف فرماوو ③ حضرت کلدۀ ؓ وايي چې زه هم دغه شان د حضور ﷺ په خدمت کې ولاړم نه خو ما قيامگاه ته داخليدلو نه مخکې سلام واچوي او نه مي د دننه د راتلو اجازت وغوښتل ④ د دې وجې نه رسول الله ﷺ ماته وفرمايل چې واپس لاړشه او هلته اووښلو چې السلام عليكم آيا

(١) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الادب/باب كيف الاستئذان (رقم- ۵۱۷۶) والترمذي في كتاب الاستئذان والاداب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في التسليم قبل الاستئذان (رقم- ۲۷۱۰) واحمد في

زه دننه راتلي شم؟ (ترمذي ابوداود)

هل اللغات :- ① جَدَّاهُ : د هوسن يا چيلی وړوکی بچي چه د شپږو مياشتو وي ② وَصَّافِيَسَ : د ضغبوس جمع د بادرنگ ته وانی ③ أَغْلَى الْوَلَوِي : د مکې مکرمې اوچتې حصې کوم ته چه المعلاة وانی.

تسهيلات:

قوله: «ارْجِهْ»

يعنى د اجازت دپاره دغه سړى سلام اونه کړو حضور پاك هغه د تعليم او تنبيه په توگه هغه ته د واپس تلو حکم او کړو اوبيا نى د سلام کولو او د راتلو سره حکم ورکړو دکوم نه چه معلومېږي چه د اجازت اخستو دپاره سلام کول ضرورى امر دي [المرقات: ٨/١٣٥٥]

[٣٤٢] د بېلو نكې سره راتلونكې دپاره د اجازت ضرورت نشته

٣٤٢- [١٦] (١) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [٢] «إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ لِمَا مَعَ الرَّسُولِ، [٣] فَإِنْ ذَلِكَ لَهُ إِذْنٌ»، رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ. وَفِي رِوَايَةٍ لَهُ، «قَالَ: "رَسُولُ الرَّجُلِ إِلَى الرَّجُلِ إِذْنُهُ"»

توجه: ١] او د حضرت ابو هريره رضي الله عنه نه روايت دي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل [٢] چې كله په تاسو کې يو شخص بلل شي او دي د هغه شخص سره لاړ شى چې څوك په ده پسي تللي وو [٣] نو د هغه سره د ده راتلل پس اجازت ده (ابوداود، او د ابوداود په يو بل روايت کې داسې دي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل د يو شخص بل شخص لره د بللو د پاره اساندي ليرل هم د هغه د طرف نه اجازت ده.

تسهيلات:

د حديث الباب حاصل دا دي چه قاصد سره راتلونكې ميلمه ته ددې خبرې ضرورت نشته چه هغه دې دراوړى سره او درېږي او اجازت دې او غواړي بلكه هغه دې كوربه د قاصد سره داخل شى وغيره

[٣٤٣] د اجازت په وخت د دروازي نه اخوا او دريدل پكار دي

٣٤٣- [٤٤] (١) وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - إِذَا أَتَى بَابَ قَوْمٍ [٢] لَمْ يَسْتَقْبِلِ الْبَابَ مِنْ تِلْقَاءَ وَجْهِهِ، وَلَكِنْ مِنْ رُكْبَتِهِ الْأَيْمَنِ أَوِ الْأُخْرَى [٣] يَقُولُ: "السَّلَامُ عَلَيْكُمْ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ" [٤] وَذَلِكَ أَنَّ الدَّوْرَ لَمْ يَكُنْ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهِمْ سَتُورٌ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ. وَذَكَرَ حَدِيثَ أُخَرَ، «قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَالسَّلَامُ: "السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ"» فِي "بَابِ الْغِيَاظَةِ".

١] اخرجه ابوداود فى السنن كتاب الادب/باب فى الرجل يدعى ايكون ذلك اذنه (رقم-٥١٩٠) واحمد فى المسند: ٥٣٣/٢

٢] اخرجه ابوداود فى السنن كتاب الادب/باب كم مرة يسلم الرجل فى الاستئذان (رقم-٥١٨٦) واحمد فى المسند: ١٩٠/٤

قوله: [۱] او حضرت عبد الله ابن بسر رضي الله عنه وايي رسول الله ﷺ چې به د چا کورته ورتلو د پاره د هغه دروازي ته ورسيدې [۲] نو دروازي طرف ته مخ کړي به نه دريدلو چې په کوروالو وي نظر پرې نه وځي بلکې نبي يا چپه جانب ته به دريدلو [۳] او بيا به يې اجازت غوښتلو د پاره فرمايل السلام عليكم السلام عليكم او د دروازي مخکې د نه ودريدو [۴] وجه دا وه چې هغه زمانه کې به دروازه پردي نه وي (ابوداؤد، [۵] او د انس رضي الله عنه دا روايت قال ﷺ السلام عليكم ورحمة الله باب الضيافة کې نقل شوي دي

حل اللغات: ① رُكِبَ الْأَمْنُ: نېسې طرف. ② الدُّورُ: د دار جمع ده. کورونه. ③ نَوَّرَ: د ستر جمع ده. پردي

تسهيلات:

قوله: لَمْ يَنْتَقِبِ الْبَابُ

يعني دروازي ته مخامخ نه دی اودريدل پکار څکه چه کله دروازه کولوشی نو داسې په کور کښې دننه نظر پريوتلې شی بلکه نېسې اوگس طرف ته اودريدل پکار دی لکه څنگه چه د تبليغ والا اوتپوشن والا کوی مفسد قسم خلق ليدلې شوی دی چه بالکل په مينځ کښې اودريږي اودننه دکتلو کوشش کوي. ددې حديث د آخري الفاظونه معلومېږي چه داسلام په ابتدائي دور کښې به د مسلمانانو په دروازو کښې پردي نه وي اوروستو بيا پردي راغلې لهدا که د نظر دننه پريوتلو خطره نه وي نو بيا مخامخ اودريدل به هم منع نه وي دمعانعت اصل علت خو نظر دننه پريوتل دی البته نفس سنت باندي دعمل کولو په غرض مخې ته اودريدل به مناسب نه وي (المرقات: ۸/۴۵۶)

الفصل الثالث

[۴۷۴] که په کور کښې موږ هم وي بيا هم اجازت غوښتل پکار دی

۴۷۴- [۸] (۱) عَنْ عَطَاءٍ، «أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَقَالَ: أَسْتَأْذِنُ عَلَى أُمِّي؟ [۲] فَقَالَ: "نَعَمْ" فَقَالَ الرَّجُلُ: إِيَّيَّيْهَا فِي الْبَيْتِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - "أَسْتَأْذِنُ عَلَيْهَا؟" [۳] فَقَالَ الرَّجُلُ: إِيَّيْهَا خَادِمَتُهَا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - "أَسْتَأْذِنُ عَلَيْهَا؟" [۴] أَكُنَّ أَنْ تَرَاهَا عُرْيَانَةً؟" قَالَ: لَا. قَالَ: "فَأَسْتَأْذِنُ عَلَيْهَا؟" رَوَاهُ مَالِكٌ مُرْسَلًا.

قوله: [۱] حضرت عطاء ابن يسار رضي الله عنه وايي يو سړي د رسول الله ﷺ نه پوښتنه وکړه چې آيا زه مور ته په ورتلو کې هم اجازت طلب کړم [۲] حضور ﷺ ورته وفرمايل هو (ځکه چې کيدې شي چې څه وخت د هغه د جسم اعضاء خلاص وي چې خوي ته ليدل يې هم جائز نه دي، هغه اوويل زه د هغه سره تنها وسيرم (يعني زه او څما مور دواړه په يو کور کې

اوسيرو په دې صورت کې ماته د اجازت طلب کولو څه ضرورت دي گویا هغه سړي گمان وکړو چې اجازت حاصلول هغه سړي ته مشروع دي چې بیگانه وي او کله کله ځي راځي، حضور ﷺ ورته وفرمایل هرکله چې ته په یو کور کې داخلیدل غواړي یا په یو کور کې هغه جدا یوه کمره کې وي او هغه ته ورتلل غواړي نو اجازت حاصلولو سره ورځه [٣] هغه اوویل زه د خپلي مور خادم یم یعنی زه د هغه نگراني او خدمت د پاره ورته ځم راځم نو آیا د شرعي قواعدو مطابق دفع حرج د پاره هروار د اجازت طلب پابندي زمانه لري کیدی شي حضور ﷺ ورته وفرمایل بهر صورت اجازت حاصلولو سره هغه ته ورځه اگر که اجازت غاړه تازه کولو یا د پښو کشار او بلند اواز سره د خبرو کولو په صورت کې وي [٤] آیا ته دا خوښوي چې خپله مور برېنده وويني؟ یعنی ته بغیر اجازت حاصلولو ناڅاپه هغه ته ورسې نو آیا ممکنه نه ده چې هغه وخت په څه وجه برېنده ناسته وي او ستا نظر په هغه پریوځي هغه سړي اوویل چې هیڅ کله نه نو حضور ﷺ ورته وفرمایل بیا ته اجازت حاصلولو سره هغه ته ورځه دا روایت امام مالک رحمته الله علیه بطریق ارسال نقل کړې دي

حل اللغات: ① عزائت: برېنده.

تسهيلات:

قوله: فاستأذِنُ

یعنی په کور کېنې ښځې اکثر په داسې حالت کېنې ناستې وی په کوم کېنې چې یو کس هم دا نه خوښوی چې په هغوی باندې نظر پریوځي لهذا په هر صورت کېنې اجازت غوښتلو سره دننه تلل پکار دی د اجازت صورت داهم دې چې د سلام نه علاوه د داخلیدو په وخت سړي په اخ توخ کولوسره یا دروازه ټکولوسره لږ شی دې دپاره چې دننه ښځوته د راتلونکې اندازه اوشی په حدیث کېنې دموږ ذکر دې مرادهغه ټولې ښځې دی چې د محارمو د قبیلې نه دی او که په کور کېنې صرف ښځه وی نو دداسې اجازت ضرورت نشته دې المرقات: ١٨/٣٥٧

[٣٨٤] حضرت علی رضی الله عنه ته د اجازت یو صورت

٣٨٤- (١٩١) [١] «وَعَنْ عَلِيٍّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: كَانَ لِي مِنْ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مَدْخَلٌ بِاللَّيْلِ، وَمَدْخَلٌ بِالنَّهَارِ، [٢] فَكُنْتُ إِذَا دَخَلْتُ بِاللَّيْلِ، تَخَنَّنْتُ لِي». رَوَاهُ النَّسَائِيُّ.

توجه: [١] او حضرت علي رضی الله عنه وایي زه به رسول الله صلی الله علیه و آله ته د شپې هم او د ورځې هم تلم راتلم [٢] کله چې به زه د شپې حاضریدم نو حضور صلی الله علیه و آله به ماته د اجازت را کولو د پاره غاړه تازه کوله (نسائي)

حل اللغات: ① مَدْخَلُ: ځانې ته ورتلل ② تَخَنَّنْتُ: غاړه به نې تازه کوله.

(١) اخرجه النسائي في كتاب السهول التنجح في الصلاة ١٢١١ وابن ماجه في كتاب الأدب /باب الاستئذان (رقم ٣٧٠٨)

تسهيلات:

قوله: تَنْصَحَلِي

د حديث نه داخبره واضحه شوه چه حضرت علي عليه السلام ته د شپې په وخت د حضورياك په كور كښې د داخليدو دپاره داسې اجازت وو چه حضورياك به غاړه تازه كوله دې سره دا امر معلوم نه شو چه د ورځې د اجازت دپاره كوم علامت مقرر وو ممكن دى چه د ورځې د اجازت دپاره د حضرت علي عليه السلام غاړه تازه كول د اجازت علامت وو لكه چه عام طريقه هم دغه شان وى.

اوس دلته يوسوال پيدا كيږي هغه داسې چه بعضې رواياتو كښې راغلى دى چه د حضورياك غاړه تازه كول د عدم اجازت دليل وو په دې وجه حضرت علي عليه السلام فرمانى چه كله به حضورياك غاړه تازه كوله نوزه به واپس لارم؟ ددې سوال جواب دادې چه ممكن دى د حضورياك غاړه تازه كول د اجازت او عدم اجازت دواړو علامت وو خو بيا به د خارجى قريڼې نه معلوميدله چه دا د اجازت علامت دې اودا د عدم اجازت علامت دې [المرقات: ۴۵۷/۸]

[۳۷۱] سلام نه كوكي ته خان ته د راتلو اجازت مه وركوي

۳۷۱- [۱۰] (۱) عَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [۲] «لَا تَأْذُوا لِمَنْ لَمْ يَبْدَأْ بِالسَّلَامِ» "رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي "شُعَبِ الْإِيمَانِ".

توجه: [۱] او د حضرت جابر عليه السلام نه روايت دي چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل [۲] كوم سړي چي د سلام نه شروع ونه كړي هغه ته خان ته د راتلو اجازت مه وركوي (بيهقي).

تسهيلات:

د حديث الباب حاصل دا دې چه كوم كس تاسو ته بغير د سلام كولو نه راشي نو تاسو نى خان سره مه پرېږدئ بلكه تاسو ورته اوواني چه واپس لار شه او اول سلام وكړه بيا اجازت او غواړه او دننه راشه، څنگه چه بعضې وخت كښې استاذ خپل شاگرد ته او پلار خپل اولاد ته د تربيت وركولو په وخت كښې واني چه بچى واپس لار شه او د دروازي نه بهر سلام وكړه بيا دننه راشه

[٣] بَابُ الْمَصَافِحَةِ وَالْمَعَانِقَةِ

ذم مضافعي او معانقي بيان

خلاصة الباب :-

فيه ثمانية عشر حديثاً مشتملة على ثلاث مسائل:

- ① المصاحفة وفضيلتها: ١، ٣، ٤، ٥، ٧، ١٨.
- ② حكم التقيل والمعانقة لبوتاً ونفياً: ٢، ٤، ٦، ٧، ٩، ١٠، ١١، ١٢، ١٣، ١٤، ١٥، ١٦.
- ③ الترحيب للقادم: ٨.

د معانقي تعريف: ست سره ست ملاوولو ته معانقه وائي

الفصل الأول

[٣٧٤] مصافحه ثابتة ده

٣٧٤- [١] (١) عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: قُلْتُ لِأَكْبَسَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ [٢]: أَكَانَتْ الْمَصَافِحَةُ فِي أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -؟ قَالَ: نَعَمْ. رَوَاهُ الثَّعَالِيُّ.

قوله: حضرت قتاده تابعي صحابه رضي الله عنه وائي ما د حضرت انس رضي الله عنه نه پوښتنه وكړه [٢] چې آيا د رسول الله صلى الله عليه وسلم صحابه رضي الله عنهم خپل دملاقات په وخت شلام نه پس مصافحه كوله هغه وفرمايل هو

تسهيلات:

حضرت قتاده تابعي فرماني چه ما د حضرت انس رضي الله عنه نه پوښتنه وكړه چه د نبی كريم صلى الله عليه وسلم صحابه كرامو به د ملاقات په وخت كښې مصافحه كوله؟ نو دوي جواب كښې اونييل چه او قوله: اكانت المصافحة في اصحاب رسول الله - صلى الله عليه وسلم - جار مجرور متعلق محذوف دي كوم چه د كان خبر جوړېږي، اي ثابتة وموجوده فيهم حال ملاقاتهم بعد السلام

[٣٧٤] ماشوم ښكلول مستحب دي

٣٧٤- [٢] (٢) لَوْ عَنِ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «قَبَّلَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ وَغُنْدَةَ الْأَفْزَغِيِّ بْنِ حَابِسٍ [٢] لِقَالِ الْأَفْزَغِيِّ: إِنَّ لِي عَشْرَةَ مِنَ الْوَلَدِ مَا قَبَّلْتُ مِنْهُمْ أَحَدًا [٣] فَتَنَظَّرَ إِلَيْهِ

(١) اخرجه البخاري في كتاب الاستئذان / باب المصافحة (رقم- ٦٢٤٣) و الترمذي في كتاب الاستئذان والأداب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء في المصافحة (رقم- ٢٧٢٩)

(٢) اخرجه البخاري في كتاب الأدب / باب رحمة الولد وتقبيله ومعانقته (رقم- ٥٩٩٧) وسلم في كتاب الفضائل / باب رحمته صلى الله عليه وسلم الصبيان والعيال وتواضعه وفضل ذلك (رقم- ٦٥ - ٢٣١٨) و الترمذي في كتاب البر والصلة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء في رحمة الولد (رقم- ١٩١١) و احمد في المسند: ٢/ ٢٤١

رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ قَالَ: "مَنْ لَا يَرْحَمُ لَا يَرْحَمُ". مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: [١] و حضرت ابوهريره رضي الله عنه و ابي يو وخت رسول الله ﷺ د حسن ابن علي رضي الله عنه نه مځي (پېه) واخستله نو يو صحابي اقرع ابن حابس رضي الله عنه چې هغه وخت د حضور ﷺ په خدمت كې حاضر وو [٢] هغه اوويل چې څما لس بچي دي او ما په هغوى كې د هېچا نه مځي (پېه) نه ده اخستي [٣] رسول الله ﷺ (دا اوويدو سره) هغه طرف ته وكتل او وي فرمايل كوم سړي چې رحم نه كوي په هغه رحم نه كيږي يعنى كوم سړي چې خپل اولاد يا د خداي په مخلوق باندې لطف او شفقت نه كوي په هغه د الله رحمت او شفقت نه كيږي (بخاري مسلم).

حل اللفظ: ① قُلَّ: نېكل نې كړو. مځي (پېه) نې واخستله

تسهيلات:

قوله: فَنَظَرَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَي نَظَرَ تَعَجَّبَ أَوْ نَظَرَ غَضَبٌ؟ يَا بَدَّ دَ تَعَجَّبَ په نظر سره نې كتلى وى يا به نى د ناخوښى په نظر سره كتلى وى ثم قال من لم يرحم لا يرحم امام طيبي رحمه الله فرماني چه "من" موصوله دي يا "من" شرطيه دي يا اول يرحم مشاكله د رحمت په معنى واغستلې شى نو معنى به دا شى "من لم يشفق على الأولاد لا يرحمه الله تعالى" (مرقاۃ ج ٩، ص ٤٥)

ددې حديث په بناء باندې امام نووى رحمه الله فرماني چه "تقيل الرجل عدولده الصغير واجب" چه پلار لره د خپل ماشوم بچى مخ ښكلول واجب دى او د مخ اطرافو باندې محبت كولې شى يعنى سړيا تندې ښكل كړى.

هم دغه شان د خپلوانو او د ملگرو ماشومان هم ښكلول جائز دى او كه ښكلول د شهوت په وجه وى نو بيا حرام دى. (مرقاۃ ج ٩، ص ٤٥)

١- لَوْ ذَكَرَ حَدِيثَ أَبِي هُرَيْرَةَ: "أَمَرَ لَكُمْ" فِي "بَابِ مَنَاقِبِ أَهْلِ بَيْتِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَعَلَيْهِمُ أَجْمَعِينَ" إِنْ شَاءَ تَعَالَى. ٢- لَوْ ذَكَرَ حَدِيثَ أَبِي هُرَيْرَةَ فِي "بَابِ الْإِيمَانِ".

توجه: [١] و زده چې مونږ به د ابوهريره رضی الله عنه حديث ، اثم لكع ،، په باب مناقب اهل بيت النبي صلى الله عليه وسلم كښي ذكر كړو انشاء الله [٢] و د ام هانى حديث نې په باب الإيمان كښي ذكر كړې دي

الْفَصْلُ الثَّانِي

[٢٧٩] ذِمَّةُ صَاحِبِ فَضِيلَةٍ

٢٧٩- (١٣) ١- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ بْنِ عَازِبٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [٢] "مَا مِنْ

(١) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الأدب / باب في المصافحة (رقم- ٥٢١٢) والترمذي في كتاب الاستئذان والأدب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء في المصافحة (رقم- ٢٧٢٧) وابن ماجه في كتاب الأدب / باب المصافحة (رقم- ٣٧٠٣) واحمد في المسند: ٢٨٩/٤

مُسْلِمَيْنِ يَلْتَقِيَانِ فَيَتَصَالِحَانِ، (لَا غَيْرَ لَهَا قَبْلَ أَنْ يَتَفَرَّقَا)». رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَالتِّرْمِذِيُّ، وَابْنُ مَاجَهَ. [۳] وَفِي رِوَايَةٍ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: «إِذَا التَقَى الْمُسْلِمَانِ فَتَصَالَحَا، وَحَمِدَ اللَّهُ، وَاسْتَغْفَرَا، غُفِرَ لهُمَا».

ترجمہ: [۱] حضرت براء ابن عازب رضی اللہ عنہ واپسی چس رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و فرمایا [۲] ہر کله چس دوه مسلمانان یو خای کیرې او خپل منع کس دیو بل سره مصافحه (جو پرتازه کوی) نو د هغوی دواړو د جدا کیدو نه مخکې خدای تعالی هغوی بخښي (احمد ترمذی ابن ماجه، [۳] او د ابوداود په روایت کس داسې دی چس حضور صلی اللہ علیہ وسلم و فرمایا هر کله چس دوه مسلمانان یو خای شی او دیو بل سره مصافحه وکړي د خدای تعالی حمد او وائی او بخښنه وغواړي نو هغه دواړه بخښل کیري.

[۳۸۰] د سلام په وخت یتبیدل منع دی

۳۸۰- (۳) (۱) عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! الرَّجُلُ مِمَّا يَلْقَى أَخَاهُ أَوْ صَدِيقَهُ، أَلْيَسَى لَهُ؟ قَالَ: "لَا". [۲] قَالَ: أَقِيلَتْ رُمَّةٌ وَيُقْبَلُهُ؟ قَالَ: "لَا". [۳] قَالَ: أَفَيَا عُدِّيَّةً وَمَصَافِحَهُ؟ قَالَ: "نَعَمْ". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

ترجمہ: [۱] و حضرت انس رضی اللہ عنہ واپسی [۲] یو سړي عرض وکړو چس یا رسول الله! په مونږ کس چس خوک خپل مسلمان ورور یا دوست سره ملاقات کوي نو آیا هغه ورته خخته شي حضور صلی اللہ علیہ وسلم و فرمایا نه [۳] هغه سړي اوویل آیا د هغه سره غاړه یو خای کړي او هغه ته مچي (پښه) ورکړي حضور صلی اللہ علیہ وسلم و فرمایا نه هغه [۴] اوویل آیا د هغه لاس خپل په لاس کس اخستو سره هغه سره مصافحه وکړي حضور صلی اللہ علیہ وسلم و فرمایا هو. (ترمذی)

حل الفتن:- ① لُغْسَى: آیا ورخته شی؟ ② أَقِيلَتْ رُمَّةٌ: آیا غاړه ورکړي؟ ③ يَقْبَلُهُ: ښکل نې کړي

تسمیلات:

قوله: قَالَ: "لَا".

یعنی د سلام په وخت یتبیدل منع دی دې سره د بدعت او شرک دروازه کولایډي شی په دې حدیث کښې چه څنگه د سلام په وخت یتبیدل منع گرځولې شوی دی دغه شان په دې کښې یو بل پورې اینختل او غاړې ورکول هم منع گرځولې شوی دی اولاس وغیره ښکلول هم منع گرځولی شوی دی

فقهاؤ لیکلی دی چه که د لاس ښکلول د دنیا په غرض سره وی نودا په اتفاق سره مکروه تحریمی دی لیکن د والدینو استاذانو یا مشانخوا اهل الله لاس ښکلې کړې شی نودا جائز دی مگر د دنیا دار لاس وغیره د دنیا په غرض سره ښکلول جائز نه دی. لهذا د ممانعت

(۱) اخرجه الترمذی فی السنن کتاب الاستئذان والآداب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء فی المصافحة (رقم ۲۷۲۸) وابن ماجه فی کتاب الأدب / باب المصافحة (رقم ۳۷۰۲)

صورت هم ددی ممنوع صورتونوسره دي. [المرقات، ۸/۳۶۲]

[۳۸۸] دسلام پوره طريقه

۳۸۸- [۵] (۱) وَعَنْ أَبِي أَمَانَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [۲] «تَمَامُ عِيَادَةِ الْمَرِيضِ أَنْ يَغْتَمَّ أَحَدُكُمْ يَدَهُ عَلَى جَبْهَتِهِ، أَوْ عَلَى يَدِهِ، فَيَسْأَلُهُ: كَيْفَ هُوَ؟ [۳] وَتَمَامُ عِيَادَتِكُمْ بَيْنَكُمْ الْمَصَافِحَةُ». رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَالتِّرْمِذِيُّ، وَضَعَفَهُ.

توجه: [۱] او د حضرت ابو امامه رضي الله عنه نه روايت دي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل [۲] د مريض پوره عيادت (پوښتنه) داده چې په تاسو کې خوک خپل لاس د هغه په تندي يا د هغه په لاس کېږدي او بيا پوښتنه وکړي چې د هغه څه حال دي [۳] او ستاسو پوره سلام چې تاسو يې خپلو کې کوئ مصافحه ده يعنې کله چې تاسو سلام کوئ نو مصافحه هم کوئ چې سلام پوره او کامل شي دا روايت احمد او ترمذي نقل کړي دي او دي ته يې ضعيف ويلي دي.

تسهيلات

قره: وَتَمَامُ عِيَادَتِكُمْ بَيْنَكُمْ الْمَصَافِحَةُ.

د مذکورہ جملې په مفهوم کېنې دوه اقوال: ① دواړه امور په خپل ځاني کښې کمال ادنی درجه لري. خو که په دواړو باندې عمل وکړې شی نو د کمال درجه به حاصل شی (مرقات، ۹۵، ۷۴۳) ② د زیاتۍ، نقصان، او تکلفونو صفا او معتدل طریقہ دا ده چه سلام و مصافحه باندې اکتفا کوی او زیادت مه کوی ځکه چه په تکلف کښې به واقع شی.

[۳۸۸] د سفر نه په راتلو سره معافقه او تقبیل جالز دي

۳۸۸- [۶] (۱) وَعَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: «قَدِمَ زَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ الْمَدِينَةَ وَرَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فِي بَيْتِي [۲] فَأَتَانَا فَقَرَعَ الْبَابَ، فَقَامَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ عَزَّ وَتَجَرَّؤُنَا، [۳] وَاللَّوْمَ أَرَأَيْتُمْ عَزَّ وَتَجَرَّؤُنَا وَلَا يَهْدُهُ، فَأَعْتَنَّهُ وَقَبَّلَهُ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

توجه: [۱] او بي بي عائشه رضي الله عنها فرمايي يو وخت زيد ابن حارثه رضي الله عنه چې مشهور صحابي دي او حضور صلى الله عليه وسلم خوي جوړ کړي وو ديوي غزا يا سفر نه راتلو سره مدینې ته راوړسيدي هغه وخت حضور صلى الله عليه وسلم ځما په کورکي تشریف فرما وو [۲] زيد رضي الله عنه د حضور صلى الله عليه وسلم په خدمت کې حاضریدو د پاره ځما کورته راغلو او دروازه يې وټکوله رسول الله صلى الله عليه وسلم لڅ (ښکاره)،

۱) اخرجه الترمذي في السنن كتاب الاستئذان والأداب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ما جاء في المصافحة (رقم- ۲۷۳۱) واحد في المسند: ۵/۲۶۰

۲) اخرجه الترمذي في السنن كتاب الاستئذان والأداب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ما جاء في المعافقة والقبلة (رقم- ۲۷۳۲)

بدن خپله کپړه یعنې څادر رابنکلو سره زید عليه السلام سره یوځای کیدو د پاره بهر تشریف یووړي یعنې هغه وخت د حضور عليه السلام په بدن مبارک د لنگ نه علاوه بله څه کپړه نه وه او حضور عليه السلام په هغه حالت کې دروازي ته تشریف یووړي، [٢] په خدای می دې قسم وي د دې نه مخکې او د دې نه پس ماهیڅ کله حضور عليه السلام لڅ ښکاره بدن نه دي لیدلي یعنې داسې هیڅ کله نه دي شوي چې حضور عليه السلام د چا د استقبال په څیر راغلي په وخت داسې اظهار شوق او ارزو کړي وي، او د هغه د لیدو د پاره په برېښ بدن یې بهر ته تشریف وړي وي بهر حال حضور عليه السلام حضرت زید عليه السلام غاړې سره ولگوي او مچ یې کې **حَلَّ الْغُلَّةِ** - ① فَفَرَّغَ: اونې ټکوله (دروازه)، ② غُرْنَابًا: برېښد، یعنې لنگ نه علاوه نې په بدن بله کپړه نه وه، ③ رَابَنَكْلُو نې، ④ فَاغْتَنَقَهُ: غاړه نې ورکړه، ⑤ قَتَلَهُ: ښکل نې کړو

تسهيلات:

قوله: فَاغْتَنَقَهُ.

د معانقې د جواز د لامل: ① یعنې حضور یاک حضرت زید بن حارثه عليه السلام سره غاړه ملاو کړه ددې حدیث نه د معانقې او د تقبیل ثبوت ملاوړی

② په مشکا کښې د حضرت جعفر عليه السلام حدیث نمبر (٣٨٨) نه هم د معانقې او د تقبیل ثبوت ملاوړی فقهائو هم دا قول اختیار کړې دې چه دا جائز دی چرته چه د معانعت روایت دې هغه په هغه تقبیل باندې محمول دې چه د دنیا په غرض سره وی [المرقات: ٤٢٣/٨]

[٣٨٨] د معانقه جواز

٣٨٨- [٤١] ① وَعَنْ أَيُّوبَ بْنِ بُشَيْرٍ عَنْ رَجُلٍ مِنْ عَتَرَةِ، أَنَّهُ قَالَ: قُلْتُ لِأَيِّ ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: ② «هَلْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَصَاحُكُمُ إِذَا لَقِيَئَهُ؟» ③ قَالَ: مَا لَقَيْتُهُ قَطُّ إِلَّا صَافِيًا، ④ وَبَقِيََتْ إِلَيَّ ذَاتُ يَوْمٍ وَلَمْ أَكُنْ فِي أَهْلِي، ⑤ فَلَمَّا جِئْتُ أَهْبَرْتُ، فَأَتَيْتُهُ وَهُوَ عَلَى سَرِيرٍ، فَالْتَمَسْتِي، فَكَانَتْ تِلْكَ أَجُودَةً وَأَجُودَةً. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: ① حضرت ایوب ابن بشیر د بنو عتزه یو سړي نه روایت دي هغه بیان وکړو چې ما د حضرت ابوذر عليه السلام نه پوښتنه وکړه ② ستاسو خلقو چې به رسول الله عليه السلام سره ملاقات کوي نو آیا حضور عليه السلام به ستاسو سره مصافحه هم کوله ③ حضرت ابوذر عليه السلام وفرمایل ماچي کله حضور عليه السلام سره ملاقات کړي دي نو حضور عليه السلام زما سره مصافحه کړیده ④ د یوې ورځې واقعده چې حضور عليه السلام څما بللو د پاره ماته یو سړي راولیرلو هغه وخت زه خپل کورکي موجود نه وم ⑤ اګوم وخت چې زه کورته راغلم نو ماته د دې اطلاع راګول شوه نو زه د حضور عليه السلام په خدمت کې حاضر شوم او حضور عليه السلام هغه وخت په یو تخت

تشریف فرماوو حضور ﷺ زما سره غاړیه ملاؤکړه او دا غاړه ملاوول د حصول لطف و سرور او برکت د اعتبار نه د مصافحي په نسبت، ښه وو ډیر زیات ښه (ابوداؤد)،
حل اللسان :- ① اُجود: ډیر زیات ښه.

تسهيلات:

قوله: وَهُوَ عَلَى سَرِيرٍ،

⑤ **سريره مصداق کښې دوه اقوال:** ① د بعضې عالمانو په نیز د سريره مراد کتې دې کوم چه به د مدینې خلقو د کچهروو د شاخونو نه جوړولو، دې دپاره چه په دې سره د مضر حشراتو نه بچ شی ② ابن الملک رحمه الله فرمائی چه دلته سريره د ملک او د نعمت نه تعبیر کړې شوې دې گویا چه سريره مراد ملک نبوت او ددې انعامات دی، او

[۳۷۳] د حضرت عکرمه رضی الله عنه په راتکبا ندي معافه

۳۷۳- [۸] (۱) «وَعَنْ عِكْرَمَةَ بْنِ أَبِي جَبَلٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -
 [۲] «مَرْحَبًا بِالرَّاكِبِ الْمُهَاجِرِ» - رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

توجه: ① و حضرت عکرمه رضی الله عنه ابن ابی جهل وایي د مکي د فتحی نه پس په هغه ورځ چې زه د اسلام قبلولو د پاره د رسول الله ﷺ په خدمت کې حاضر شوم ② نو حضور ﷺ خمالیدو سره وفرمایل الله او رسول طرف ته یا دار الحرب نه دار الاسلام طرف ته هجرت کونکي سوار ته دي خوش آمدید په خیر راغلي وي (ترمذي)
حل اللسان :- ① مَرْحَبًا: خوش آمدید، پخیر راغلی،

تسهيلات:

قوله: مَرْحَبًا بِالرَّاكِبِ الْمُهَاجِرِ:

د مدگوره جملې پس منقول: د فتح مکي په موقع باندې عکرمه بن ابی جهل د مسلمانانو په مقابلې کښې راغلي وو مگر د حضرت خالد بن ولید رضی الله عنه په لاس باندې ماتې خوړلو نه پس د یمن طرف ته اوختیدو د هغه بی بی مسلمان شوې وه هغې د هغه دپاره د رسول الله ﷺ نه امان اوغوښتلو. دا راتگ هم د هغه موقع دې چه حضور پاک په توگه د تلافی هغه "الراکب" او "المهاجر" په نوم سره یاد کړو ځکه چه په اوبښ باندې سور راروان وو او د کفر نه د اسلام طرف ته هجرت کولو سره راتلو په تفصیلی روایت کښې د معانقې ذکر دې

(۱) اخرجه الترمذی فی السنن کتاب الاستئذان والأداب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم /باب ما جاء فی مرحبا (رقم- ۲۷۳۵)

[۳۸۸] دَیوَسری حضور پاک لہرہ ذنبکلو لویوہ عجیبہ قصہ

۳۸۸- [۱۹] (۱) «وَعَنْ أُسَيْدِ بْنِ حُضَيْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ - قَالَ: [۲] يَتِمُّ هُوَ يَحْدِثُ الْقَوْمَ - وَكَانَ فِيهِ مَزَاجٌ - يَتَنَا يَضْجِكُهُمْ [۳] فُطَعْنَهُ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فِي خَامِرِيَّةٍ يَهُودِيٍّ، فَقَالَ: أَصُوبُنِي. قَالَ: "أَصْطَلِبُ" قَالَ: إِنَّ عَلَيْكَ قُبَيْصًا وَلَيْسَ عَلَيَّ قُبَيْصٌ، [۴] أَفَرَقَهُ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَنْ قُبَيْصِهِ، فَأَخْتَضَنَهُ وَجَعَلَ يَقُولُ كُثْبَةً، [۵] قَالَ: [۶] إِنَّمَا أَرَدْتُ هَذَا رَسُولَ اللَّهِ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجہ: [۱] و حضرت اسید ابن حضیر رضی اللہ عنہ چې د انصارو نه وو د هغه باره کې راوي وايي [۲] یوه ورځ هغه وخت هرکله چې اسید خلیقو سره خبري کولې او د هغه په مزاج کې چې کومه خوش طبعي او ظرافت وو د هغه لاندې خلق یې خندول [۳] نو رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د توقو په طور د هغه په اړخ کې په یولرګي سره جتکه ورکړله هغه حضور صلی اللہ علیہ وسلم ته اوویل ماته د دې جتکي راکولو بدله راځي [۴] حضور صلی اللہ علیہ وسلم ورته وفرمایل داخله (زما نه بدله داخله)، هغه اوویل ستاسو په جسم کېړه ده او ځما په جسم کېړه نه وه که زه په کېړې د پاسه جتکه درکړم نو بدله به پوره نشي [۵] رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم په دې اوریدو سره خپل قميص پورته کې اسید د حضور صلی اللہ علیہ وسلم د اړخ سره ومبستې او په اړخ یې مچي (پښه) ورکول شروع کړل [۶] او وئیل یې یا رسول الله! ماصرف دا غوښتل یعنی بدن مبارک مجول مي غوښتل (ابوداؤد).

حل الفتا: -- ① مَزَاجٌ: توقې، خوش طبعی، ② فُطَعْنَهُ: لرګی (چوکه)، سره نې دیکه ورکړه ③ خَامِرِيَّةٍ: په اړخ کېښې (په تشي کېښې) ④ يَهُودِيٍّ: یهودي، لرګي (لښته، چوکه)، ⑤ أَصُوبُنِي: زما دپاره صبر او کړی (چه زه درنه بدله داخله)، ⑥ فَأَخْتَضَنَهُ: راغاره نې باسلو ځانته، ⑦ يَقُولُ: ښکلولو نې، ⑧ كُثْبَةً: ډډې، اړخونه.
د راوي مختصر تعارف:

حضرت اسید بن حضیر: د حدیث راوی نوم حضرت اسید ایوبی د پلار نوم نې حضیر کنیت نې ابو عتیک، خاندان نې اشهل دې داسید پلار د اوس قبیلې سردار وو د جاهلیت په زمانه کېښې به ټول جنگونه د دوی په سردارۍ کېښې کیدل د دوی د اسلام راوړلو واقعه دا ده د بیعت عقبه نه پس نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم حضرت مصعب بن عمیر رضی اللہ عنہ مدینې منورې ته د اشاعت اسلام دپاره راوړلیرلو چه خلقو ته اسلامی تعلیمات اوبښائی حضرت مصعب د اسعد بن زرارہ رضی اللہ عنہ په کور کېښې قیام اوکړو یو ځل حضرت مصعب رضی اللہ عنہ خلقو ته په باغ کېښې تعلیم ورکولو سعد بن معاذ رضی اللہ عنہ اسید رضی اللہ عنہ ته اووئیل چه مصعب رضی اللہ عنہ د تعلیم ورکولو نه منع کړه سعد بن معاذ لاتړلو خو ده پخپله نیزه واخستله او په باغ کېښې داسلام د داعی د دعوت سلسله ختمولو په اراده سره روان شو

چه د دوی دا حالت ئې ولیدلو نو اسعد بن زرارہ رضی اللہ عنہ مصعب رضی اللہ عنہ ته اوونیل دا د قوم سردار دې زموږ خواته راځی دې به نه مسلمانوي اسید رضی اللہ عنہ مصعب رضی اللہ عنہ ته اوونیل تا زما د قوم خلق بیوقوفه جوړ کړی دی د دې ځانې نه لاره شی

حضرت مصعب رضی اللہ عنہ ورته او فرمائیل تاسو زما خبره واورئ که زما خبره مو خوښه شوه نو ټیک ده او که خوښه مو نشوه نو تاسو څه حکم وی هغه شان به کيږي حضرت اسید رضی اللہ عنہ ورته اوونیل تا دانصاف خبره اوکړه رشتیا چه د چا خبره ما نه وی اوریدلې نو خامخا د انکار کول څه د عقل خبره خو نه ده ددې نه پس حضرت مصعب رضی اللہ عنہ د قرآن پاک څه آیاتونه تلاوت کړل د قرآن پاک اوریدل وو چه قرآن خپل اعجازی تاثر اوخودلو او د قرآن په اوریدو سره د اسید رضی اللہ عنہ د زړه دنیا بدله شوه هغه زړه چه د اسلام د دشمنی اور په کښې بل شوي وو د اسلام په شمع د روښانه کیدو منتظر شو هغه قدمونه چه د اسلام د باغ گلونو شوکولو دپاره روان شوي وو په هغې کښې د اسلام دمضبوطولو ارادې پیدا شوي حضرت اسید رضی اللہ عنہ ورته او فرمائیل تاسو په کومه طریقه خلق په خپل دین کښې داخلوي ددې نه پس د حضرت مصعب رضی اللہ عنہ په لاس باندې د دوی ایمان راوړلو الله اکبر

په **فروغ کښې شوکت**: د جنگ بدر په شرکت کښې د مؤرخینو اختلاف دې باقی په نورو ټولو غزاگانو کښې د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم سره شریک شوي وو په غزه حنین کښې د اوس قبیلې جنده د دوی په لاس کښې وه (۱) د بیت المقدس په فتح کښې په ۱۲ هجری کښې د حضرت عمر رضی اللہ عنہ سره شام ته تلې وو ډیر رشتیا وینا به ئې کوله چه به ئې په زړه وو هغه به ئې په خوله وو د دې وجې حضرت عمر رضی اللہ عنہ دوی سره ډیره مینه کوله نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم یو ځل او فرمائیل ((نعم الرجل اسید بن حضیر)) یعنی حضرت اسید ډیر ښه سړې دې

حضرت عائشه رضی اللہ عنہا فرمائی چه حضرت اسید رضی اللہ عنہ د صحابه کرامو رضی اللہ عنہم په غوره افرادو کښې شامل وو دوی نه ۱۸ روایات منقول دی پورتنې حدیث په بخاری او مسلم دواړو کښې دې په بخاری کښې یو حدیث بل هم دې د دوی وفات په شعبان ۲۰ هجری کښې شوي دې حضرت عمر رضی اللہ عنہ ئې د جنازې مونځ کړې وو.

تسهيلات:

قوله: رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ

د رجل مصداق: په مصابيح کښې د رجل لفظ مجرور دې چه د اسید بن حضیر رضی اللہ عنہ صفت دې په دې سره دا وهم پیدا کيږي چه د حضور پاک نه د بدلې اخستلو کومه واقعه ذکرده دا د انصارو نوموړې د شان والا صحابی اسید بن حضیر رضی اللہ عنہ ده لیکن د مزاح دا انداز دهغه د

شان خلاف دي لهذا دا واقعه د بل سري ده دجا په طبيعت كښي چه مزاح وو او هغه هم د انصارو نه وو دهغه قصه مشهور صحابي حضرت اسيد بن حضير رضي الله عنه بيان كړي ده ددي خبري تائيد د جامع الاصول د روايت نه هم كيږي چرته چه لفظ رجلا دي نو عبارت داسي دي "عن اسيد بن حضير رضي الله عنه ددي حديث راوي دي او قصه د بلي واقعي او د بل سري ده [المرقات، ۸/۳۶۵]

قوله: وَجَعَلَ يُقَرِّبُ كَفْعَهُ:

د صحابي د نبي عليه السلام سره مينه: اسيد بن حضير رضي الله عنه فرماني چه يو انصاري سري د خلقو سره خبري كولې چه د هغه په طبيعت كښي مزاح وو هغه خلق په خپلو خبرو باندې خندول چه په هغي باندې رسول الله صلي الله عليه وسلم په يو چوكه سره د هغه ملا او هله نو هغه اووي ما پريږدي چه زه ستاسو نه بدل او قصاص واخلم نو رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماييل بدله واخله. هغه اووي چه ستاسو په بدن باندې خو قميص دي او زما په بدن باندې قميص نشته په دي باندې رسول الله صلي الله عليه وسلم خپل قميص اوچت كړو، هغه سري د رسول الله صلي الله عليه وسلم پورې خان اولگولو او دهغوي صلي الله عليه وسلم شائي خكل كړه او وي وئيل يا رسول الله صلي الله عليه وسلم زما مقصد خو دا وو

[۳۸۷] په تندي باندې د بشكولو ثبوت

۳۸۷- [۱۰] (۱) وَعَنِ الشَّعْبِيِّ: «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَلَقَّى جَعْفَر بْنَ أَبِي طَالِبٍ، قَالَ تَزَمَّه وَقَبَّلَ مَا بَيْنَ عَيْنَيْهِ». [۲] رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَالتَّبْرِيزِيُّ فِي "شُعَبِ الْإِيمَانِ" مُرْسَلًا. وَفِي بَعْضِ نُسَخِ "الْمَصَابِيحِ": "وَفِي شَرْحِ السَّنَةِ" عَنِ الْبَیْهَقِيِّ مُتَّصِلًا.

توجه: [۱] او حضرت شعبي تابعي رحمته الله وايي چې رسول الله صلي الله عليه وسلم حضرت جعفر بن ابي طالب رضي الله عنه سره يوځاي شو نو هغه سره غاړه په غاړي شو او د هغه سترگو په منځ كې يي منجي (پښه) وركړله [۲] دا روايت ابوداود او شعب الایمان كې بيهقي بطريق ارسال نقل كړي دي هركله چې د مصابيح بعضي نسخو او په شرح السنه كې دا روايت بياضي نه بطريق اتصال نقل شوي دي.

حل القفاز: ① فالزكاة: نو يوځاني شو ورسره، ② فكل: بشكل ئې كړو

تسهيلات:

قوله: جَعْفَر بْنَ أَبِي طَالِبٍ:

حضرت جعفر طيار رضي الله عنه اول د مكې نه حبشه ته هجرت وكړو بياني دهغه ځاني نه مدينې ته هجرت وكړو په زيربحث حديث كښي هم دغه د حبشي نه مدينې طرف ته د هجرت

ذکر دې د حضور پاک چه حضرت جعفر رضی اللہ عنہ سره د ملاقات کوم ذکر دې هغه هم د دې موقع دې قبل بین عینہ دې نه د تندی بشکول ثابتیری (المرقات: ۸/۴۶۸)
قوله: وَالْمُنَافِقُ فِي "شُعَبِ الْإِيمَانِ" مُؤَسَّدٌ:

۵ روایت او سال: دې حضراتو دا روایت په طریقہ دارسال نقل کړې دې لیکن په شرح السنه کښې د بیاضی په حواله سره د احادیث متصل ذکر کړې دې بیاضی د بیاضه بن عامر طرف ته منسوب دې د مطلق بیاضی ذکر چه چرته وی هلته عبدالله بن جابر رضی اللہ عنہ انصاری مراد دې (المرقات: ۸/۴۶۶)

[۴۸۷] د جعفر په راتلویا ندې د نبی علیه السلام خوشحالی

۳۸۷- [۱۱۱] (۱) «وَعَنْ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فِي قِصَّةِ رُجُوعِهِ مِنْ أَرْضِ الْحَبَشَةِ، قَالَ [۲]: فَخَرَجْنَا حَتَّى أَتَيْنَا الْمَدِينَةَ، فَتَلَقَانِي رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَأَعْتَقَنِي، [۳] ثُمَّ قَالَ: "مَا أَذْرَى: أَنَا بِفَتْحٍ خَيْرٍ أَوْ فَرْقٍ، أَمْ يَفْعُدُ وَرَجَعْتُ؟" وَوَأَقَى ذَلِكَ قَتَرٌ خَيْرٌ». رَوَاهُ فِي "تَرْغِيمِ السُّنَّةِ".

توجه: [۱] و حضرت جعفر ابن ابی طالب رضی اللہ عنہ د حبشې د زمکې نه د واپسې د واقعي په بیانولو کې وایي **[۲]** چې مونږ حبشه نه راروان شو او مدینې ته رسیدو سره د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم په خدمت کې حاضر شو او د حضور صلی اللہ علیہ وسلم سره مو ملاقات وکړو حضور صلی اللہ علیہ وسلم زه غاړه باسلم **[۳]** او وي فرمایل زه نشم ویلي چې زه د خیر فتح کیدو په وجه زیات خوشحاله یم یا د جعفر رضی اللہ عنہ د راتګ په وجه او اتفاقي حضرت جعفر رضی اللہ عنہ په هغه ورځ راغلي وو په کومه ورځ چې خیر فتح شوي وو (شرح السنه)

حل الفان:- ① فَأَعْتَقَنِي: نو ماته ئې غاړه راکړه، ② أَفَرْقٍ: زیات خوشحاله یم

تسهيلات:

قوله: فِي قِصَّةِ رُجُوعِهِ مِنْ أَرْضِ الْحَبَشَةِ:

د حدیث پس منظر: یعنی کله چه جعفر بن ابی طالب رضی اللہ عنہ د حبشې د هجرة کولو نه پس په واپسې باندې مدینې ته حاضر شو نو رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د هغه استقبال او فرمائیلو او هغه وخت ئې ورسره معانقه او فرمائیله او د هغوی تندې ئې هم بشکل کړو.

د معانقې په حکم کښې مذاهب:

امام نووی رحمته اللہ علیہ د معانقې په باره کښې د علماء کرامو اختلاف دې

① د قادم من السفر دپاره معانقې ته امام مالک رحمته اللہ علیہ مکروه وئیلی دی

② سفیان بن عیینة وغیره مستحب ورته مستحب وئیلی دی.

د معانقې عدم جواز ه لائل: ① د انس رضی اللہ عنہ په روایت کښې دی. (قال رجل: يا رسول الله

الرجل منا يلقي أخاه أو صديقه أياحي له؟ قال لا قال أليتزمه ويقبله؟ قال لا قال أليأخذ بيده ويصافحه؟ قال نعم، رواه الترمذي وقال هذا حديث حسن

⑦ به ابن ماجه كنبي د انس رضي الله عنه حديث مرفوع داسې دې «إعاق بعضنا بعضا قال لا، ولكن تصافحوا» يعني د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه تپوس او کړې شو چه په مونږ كنبي دې بعض بعضو سره معانقه كوي؟ نو رسول الله صلى الله عليه وسلم او فرماييل نه! خو مصافحه كوي د انس رضي الله عنه دا حديث دكوم تخريج چه امام ترمذي او امام ابن ماجه كړې دې دمعانقي په كراهت باندې دال دې.

ه معانقي د جواز دلائل: ① د عائشي رضي الله عنها روايت دې قالت: قد مرزید بن حارثة المدينة ورسول الله صلى الله عليه وسلم فرمې بيتي فاتاه فقرع الباب فقام إليه رسول الله صلى الله عليه وسلم عرياناً بجر ثوبه والله ما رأيته عرياناً قبله ولا بعده فاعتنقه وقبله قال أبو عيسى هذا حديث حسن غريب لا نعرفه من حديث الزهري إلا من هذا الوجه،

② عَنْ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فِي قِصَّةِ رُجُوعِهِ مِنْ أَرْضِ الْحَبَشَةِ، قَالَ: فَرَجْنَا حَتَّى أَتَيْنَا الْمَدِينَةَ، فَتَلَقَّانِي رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَاعْتَنَقَنِي، ثُمَّ قَالَ: "مَا أَذْرَى: أَتَأْتِيَنِي عَيْبَرًا أَوْ مُرَافِقًا؟" وَأُفْقِدُ جَعْفَرًا؟" ذَلِكَ فَتَمَّ عَيْبَرًا. (١)

③ عَنْ الشَّعْبِيِّ: «أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - تَلَقَّى جَعْفَرُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، فَالْتَزَمَهُ وَقَبَّلَ مَا بَيْنَ عَيْنَيْهِ». (٢)

خلاصه دا چه د احنافو په دې كنبي دواړه اقوال دی خو اصح د جواز دې په شرط د عدم الفتنة او امام مالک رحمته الله عليه علی القول الا شهر د دې د كراهت قائل دې او د شوافعو په اصح قول كنبي للقادم من السفر دپاره مستحب ده.

[۳۸۸] د نبی علیه السلام پښې او لاسونه بشکلول

۳۸۸- [۱۱۲] (١) «وَعَنْ زَارِعٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - وَكَانَ فِي وَفْدِ عَبْدِ الْقَيْسِ، [۲] قَالَ: لَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ، فَهَمَلْنَا نَتَبَّاهُ زَيْنَ رَوَاجِلِنَا فَتَقَبَّلَ بِدَرَسُو اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَرَجَلَهُ»، رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

قوجه: ① او حضرت زارع رضي الله عنه چې د عبد القيس په وفد کې شامل وو [۲] دی وايي مونږ چې مديني ته ورسيدلو نو خپلو سورلو نه په تلوار تلوار خکته کيدلو او بارگاه نبوت کې حاضر شو نو مونږ د رسول الله صلى الله عليه وسلم لاسونه او پښي مچ کړلي (ابوداؤد)، حل الفتان: ②- تَبَّاهُ: جلتي مو کوله، ③ تَقَبَّلَ: نو مونږ بشکلول،

(١) اخرجه البغوي في شرح السنة رقم الحديث ۳۲۲۷

(٢) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الادب/باب في قبله ما بين العينين (رقم- ۵۲۲۰)

(٣) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الادب/باب في قبله الرجل (رقم- ۵۲۲۵)

تسهيلات:

قوله: **فَنَقِلُ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَرَجَلَهُ:**

ه حدیث پی منقول: ام ابان د خپل نیکه زارع نه روایت کوی کوم چه په وفد د عبد القیس کنبی وو هغه فرماتی چه کله مونږ مدینې طیبې ته راوړسیدو نو مونږ زر زر د خپلو سورلو نه کوزیدو سره د رسول الله ﷺ په خدمت کنبی حاضریدلو، د هغوی لاسونه او خپې مو خکلول خو منذر اشج تیزی اونکړه تردې چه هغه اول د خپلو کپړو پندوکی ته راغلو خپلې دواړه کپړې نې بدلې کړې او بیا د رسول الله ﷺ په خدمت کنبی حاضر شو رسول الله ﷺ د هغوی دا ادا لیدلو سره وفرمائیل: **«إِنَّ فِيكَ خَلْقَيْنِ يُحِبُّنَا اللَّهُ الْعِلْمُ وَالْكَافَّةُ»**. **قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَا أَتَخَلَّقُ بِمَا أَمَرَ اللَّهُ جَبَلِي عَلَيْهِمَا قَالَ «بَلِ اللَّهُ جَبَلَكَ عَلَيْهِمَا»**. **قَالَ الْمُعَذِّلُ الَّذِي جَبَلِي عَلَى خَلْقَيْنِ يُحِبُّنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ** چه په تا کنبی دوه عادتونه داسې دی کوم چه الله پاک خوښوی یو حلم او دویم وقار، هغوی عرض اوکړو یا رسول الله ﷺ دا دوه خصلتونه ما خپله اختیار کړې دی او که الله پاک زما په خلقت کنبی ایخودلې دی؟ نو رسول الله ﷺ او فرمائیل الله پاک ته پیدا کړې هم په دې خصلتونو نې، په دې باندې هغه اووې چه ټول تعریفونه د هغه الله پاک دپاره دی چا چه زه په داسې دوه خصلتونو باندې پیدا کړم کوم چه الله تعالی او د هغه رسول ﷺ خوښوی.

ه **نَبِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ سِرَّةً مَحَبَّةً:** په عون المعبود کنبی د لمعات نه نقل کړی دی چه دا وفد د عبد القیس کوم چه د رسول الله ﷺ په خدمت کنبی حاضر شوې وو مدینې طیبې ته رسیدو سره د خپلو سورلو نه د زیارت نبوی په شوق کنبی په تیزی سره د خپلو سورلو نه کوز شو او ډیر په تیزی سره د رسول الله ﷺ په خدمت کنبی حاضر شو، رسول الله ﷺ د هغوی د دې جذباتو مشاهده فرمائیل او د دې وفد چه کوم مشر وو اشج هغه اول کوزیدو سره خپلې قیام گاه ته لاړو او هلته تلو سره نې غسل اوکړو او صفا جامې نې واغوستلې د دې نه پس مسجد نبوی ﷺ ته داخل شو او هلته نې دوه رکعت ادا کړل او دعاء نې واغوښتله او بیا د رسول الله ﷺ په خدمت کنبی ډیر په خشوع وخضوع او سکون اووقار سره حاضر شو په دې باندې رسول الله ﷺ د هغه په باره کنبی هغه ارشاد او فرمائیلو کوم چه پورته په حدیث کنبی تیر شو.

ه **تَنْدِي أَوْ لَا سَوْدَ بَنِكُلُولُ جَوَال:** یعنی مونږ د سورلونه راکوزشو اوحضور پاک له راغلو اود حضور پاک لاسونه اوخپې مو ښکل کړې د لاس یا تندې ښکلولو کنبی هېڅ څه خاص مسئله نشته دې ځکه چه د اهل دین تندې اولاسونه ښکلول د احادیثونه ثابت دی که څه دنیاوی غرض نه وی نو په دغه ښکلولو کنبی څه کلام نشته دي.

ه خپوه ښکلولو دوه صورتونه:

① که یوکس په اوچت پالنګ یا مقام باندې وی او یوسرې دهغه خپې ښکلوی او د سجدې صورت نه جوړېږي نو دا صورت جائز دی

② که په خپو ښکلولو کېنې ټیټیدل کېږي په کوم سره چه د سجدې صورت پیدا کېږي نو په دې کېنې اختلاف دی.

په دویم صورت کېنې دوه اقوال: ① د احنافو څه علماء دا جائز گنړي او دا د سجده تعظیمي نه جدا گنړي او وائی چه په دې کېنې نه د عبادت سجده ده او نه د تعظیم سجده ده داصر ف د احترام او اکرام یو صورت دی عمدة الفقه کېنې حضرت مولانا مفتی محمد شفیع رحمۃ اللہ علیہ او احسن الفتاویٰ کېنې مفتی رشید احمد رحمۃ اللہ علیہ دا جائز لیکلی دی حضرت مفتی محمد شفیع رحمۃ اللہ علیہ خوددې د ثابتولو اود دلائل پیش کولو لونی کوشش کړې دې زیر بحث حدیث ددغه حضراتو لونی دلیل دی

② عام فقهاء خپې ښکلولو جائزه گنړي او زیر بحث حدیث د پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم په خصوصیت باندې حمل کوی او خپې ښکلولو ښه نه گنړي.

[٣٨٨] دفاطمه رضی اللہ عنہا دخپل والد صاحب لاس ښکول

٣٨٨-١١٣ (١) وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: «مَا رَأَيْتُ أَحَدًا كَانَ أَشْبَهَ سَمْتًا وَهَذَا وَذَلَا [٢] وَفِي رَوَايَةٍ: حَدِيثًا وَكَلَامًا بِرَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مِنْ فَاطِمَةَ [٣] كَانَتْ إِذَا دَخَلَتْ عَلَيْهِ، قَامَ إِلَيْهَا، فَأَعَدَّ يَدَيَهَا فَقَبَّلَهَا وَأَجْلَسَهَا فِي فَجْلِيهِ، [٤] وَكَانَ إِذَا دَخَلَ عَلَيْهَا، قَامَتْ إِلَيْهِ، فَأَعَدَّتْ يَدَيَّ وَقَبَّلَتْهُ وَأَجْلَسَتْهُ فِي فَجْلِيهَا». رَوَاهُ ابُو دَاوُدَ.

توجه: ① و بي بي عائشه رضی اللہ عنہا وايي ما په طور طريقه عادات او روش او نيك خصلت ② و په يو روايت کې دي چې خبرو اترو او کلام کې د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم مشابهت د بي بي فاطمي رضی اللہ عنہا نه زيات په بل چا کې نه دي ليدلي (يعني بي بي فاطمه رضی اللہ عنہا په دي امورو کې د حضور صلی اللہ علیہ وسلم زياته مشابه وه) ③ بي بي عائشه رضی اللہ عنہا د بي بي فاطمي رضی اللہ عنہا باره کې دي بيان کولو نه پس هغه محبت او تعلق خاطر بيانوي چې د بي بي فاطمي رضی اللہ عنہا او حضور صلی اللہ علیہ وسلم يو بل سره وو او د هغه په وجه د دواړو په منځ کې کمال مشابهت ښکاره کيدي بي بي عائشه رضی اللہ عنہا فرمايي کله چې په بي بي فاطمه رضی اللہ عنہا د حضور صلی اللہ علیہ وسلم په خدمت کې حاضرېده نو حضور صلی اللہ علیہ وسلم به ودرېدلو هغه طرف ته به متوجه کيدي بيا به يي د هغه لاس په خپل لاس کې اخستي او هغه ته به يي مچي (پيه) ورکوله (يعني د هغه د دواړو سترگو په منځ کې

(١) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الادب/باب ما جاء في القيام (رقم-٥٢١٧) والترمذي في كتاب المناقب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في فضل فاطمة رضي الله عنها (رقم-٣٨٧٢)

تندی به بی خکلوی، او بیابه بی د خپل ناستي په خاي کینوله یعني خپل خاي به بی د هغه د پاره پریخودي، [٢] دغه شان حضور ﷺ چې به بی بی فاطمی ﷺ کره تشریف یووري نو هغه به د حضور ﷺ په لیدو سره ودریدله د حضور ﷺ لاس مبارک به بی خپل په لاس کې واخستي بیابه بی حضور ﷺ ته مچي (پېه) ورکوله یعني د حضور ﷺ لاس مبارک به بی مجوي یا څه بل خاي ته به بی مچي (پېه) ورکوله، او په خپل خاي به بی کینوي (ابوداؤد)

حل الفغان :- ① أَشْنَه: زیات مشابه، ② سَمَتًا: طور طریقې، ③ وَهَذَا: عادتونه او طریقې، ④ وَذَلَا: چال چلن (په دې الفاظو کینې ترادف هم دي او معمولی تغایر هم)

تسهيلات:

نوله: فَأَعْدَتْ يَدَيْهِ وَقَبَّلَتْهُ وَأَجْلَسَتْهُ فِي قُبْلَيْهَا.

د موريلار د لاس ښکلولو ثبوت: د حضرت فاطمه ﷺ د عمل نه معلومېږي چه لاس ښکلول جائز دی په دې کښې هيڅ کلام نشته دي چه د والدينو لاس ښکلول جائز هم دی او اولاد له په دې باندې عمل کول هم پکار دی. موريلار که د شفقت په توگه دخپل اولاد لاس ښکل کړي نو دا هم جائز دی.

د مالعاو د لاس ښکولو استحباب: امام نووي رحمه الله فرماني چه د اهل علم و فضل دپاره قيام مستحب دي او د احاديثو نه ثابت دي او صراحة په دې کښې هيڅ حديث صحيح نشته، او دغه شان علامه شامي هم د دې د استحباب تصريح کړې ده، علماء فرماني چه تعظيما او دريدل د اهل فضل دپاره مکروه نه دی بلکه مکروه د قيام محبت دي يعنی چه د کوم سړی دپاره قيام کولې شی هغه خپله د خپل خان دپاره قيام خوښ کړی

[٣٧٠] د حضرت صديق اکبر رضي الله عنه عمل

٣٧٠-١١٣ (١) [١] وَعَنِ الْبَرَاءِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: دَعَلَتْ مَعْرَأُ بَنُو - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَوَّلَ مَا قَدِمَ الْمَدِينَةَ، [٢] فَأَذَاعَ أَيْشَةُ ابْنَتُهُ مَضْطَجِعَةً، قَدْ أَصَابَهَا مَرَضٌ، [٣] فَأَنَابَهَا أَبُو بَكْرٍ، فَقَالَ: كَيْفَ أَنتِ يَا بَنِيَّةُ؟ وَقَبَّلَ عَدَهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: [١] و حضرت براء رضي الله عنه وايي يو ځل زه د يوي غزا نه حضرت ابوبکر رضي الله عنه سره مديني نه د هغوی کورته لارم [٢] نوگورم چې د هغوی لور بي بي عائشه صديقه رضي الله عنها پرته ده او په تبه کې مبتلا ده [٣] نو حضرت ابوبکر رضي الله عنه هغه ته راغلواو پوښتنه يې وکړه څما لوري ستا طبيعت څرنگه دي او هغوی د شفقت او محبت يا برعايت سنت د هغې مخې ته مچي (پېه) ورکړله (ابوداؤد)

حل القفان: ① مَفْطَحَةٌ: ملاسته وه. ② نَمَى: تبه. ③ عَدَّهَا: مخ دهغي.

تسهيلات:

قوله: وَقَبَّلَ عَدَّهَا:

ه لوره بنکولو جواز: د بذل المجهود په حاشیه کنې دی ولی الفتح ۳۲۷/۱ يجوز التقبيل الولد الصغير في كل عضو منه وكذا الكبير عند الاكثر مالم يكن عورة وكان عليه السلام يقبل فاطمة عليها السلام وكذا ابوبكر ابنته عائشة اهـ وبسطت انواع القبلة في الشامي ۲۷۲/۵.

يعنى د ماشوم بچی هر اندام بنکلول جائز دی اودغه شان دا کثرو عالمانو په نیز د بالغ هم ،خوپه دې شرط چې عورت نه وی خکه چې نبی علیه السلام به بی بی فاطمه رضی الله عنها بنکلوله اودغه شان به ابوبکر رضی الله عنه خپله لور عائشه رضی الله عنها بنکلوله اوبه شامی کنې نې د بنکلولو قسمونه په تفصیل سره بیان کړی دی.

[۳۷۸] اولاد ذریعان دکحل په شان دي

۳۷۸- [۱۵] (١) لَوْعَنُ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّ «النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَتَى بِعَصَى قَبْلَتِهِ» [٢] فَقَالَ: "أَمَّا أَنْتُمْ مَخْلَّةٌ مَخْلَتُهُ" [٣] وَأَنْتُمْ لَمِنْ رَحْمَانِ اللَّهِ". "وَأَقْفَى" مَرْحُومَةُ السَّنَةِ

توجهه: ① او بي بي عائشه عليها السلام وايي چې يوه ورځ د رسول الله صلی الله علیه و آله په خدمت کې يو بچي راوستل شو حضور صلی الله علیه و آله هغه مچ کې ② او وي فرمايل پوهه شئ چې دا اولاد د بخل باعث او د بزدلي سبب دي ③ ليکن په دي کې هيڅ شک نشته چې اولاد د الله عطا کرده نعمت او رزق هم دي. (شرح السنة).

حل القفان: ① مَخْلَّةٌ: بخل توب. ② مَخْلَتُهُ: بزدل توب. ③ رَحْمَانُ: خوشبودار گل.

تسهيلات:

قوله: أَمَّا أَنْتُمْ مَخْلَّةٌ

اولاد اوبخل: اولاد د بخل ذریعه ده. ددې مطلب دادې چې کله د سړی اولاد نه وی نو هغه لاس کولو ساتی هغه سره د څه خیز پرواه نه وی په کولو مت خرج کوی خوچه کله د چرگو د بچو په شان اولاد پیداشی نو بیا سړی سوچ کوی چې اوس د دغه بچو د پالنې د پاره پیشه بچ کول اوساتل ضروری دی. دغه شان سړی بخیل شی او په کولو مت په خپل ذات باندې خرج نه کوی. (المقات، ۸/۴۶۹)

قوله: فَبَيَّنَهُ، وَأَثْبَرَهُ:

اولاد او بزرگوارى: دسرى چه كله اولاد نه وى نوهغه په پتو سترگو د جنگ ميدان ته وردانگى نه دهغه د خپل خان فکروى اونه خپل فکروى خوکه اولاد وى نودا سرې ډيريه احتياط سره ژوند تيروى اووانى چه روره زما واره واره بچى دې زه جنگيدل نه غواړم دغه شان هغه بزدل شى (المرقات: ١٨/٣٦٩)

قوله: رَحِمَ اللَّهُ:

په اولاد د گل د اطلاق وجه: يعنى د خوشبودار گل په شان دا واره ماشومان گرځي راگرځي عام طور موريلار بچى پوزي سره لگوى او بونى کوى نى. د ريحان نه رزق هم مراد اخستې شى يعنى دا د الله تعالى د طرف نه رزق دې (المرقات: ٨/٣٧٠)

الفصل الثالث

[٣٣٣] حسنينو څخه د نبى عليه السلام محبت

٣٣٣- (١١٦) (١) عَنْ يَحْيَى بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «إِنْ حَسَنًا وَحُسَيْنًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - اسْتَبَقَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَقَمَمَهُمَا إِلَيْهِ» (٢) وَقَالَ: «إِنَّ الْوَلَدَ مَخْطَلَةٌ فَحَبْنَةُ» (٣) رَوَاهُ أَحْمَدُ.

ترجمه: ١) حضرت يعلى بن زید رضی اللہ عنہ واي چې يوه ورځ حضرت حسن رضی اللہ عنہ او حسين رضی اللہ عنہ د يوځای نه په منډه (خغستا، حضور ﷺ ته راغلل (٢) نو حضور ﷺ دواړه غاړي سره ولنورې (٣) ووي فرمايل بچي د بخل سبب دي او د بزدلي باعث دي (احمد)
حل الفات: ١) استبَقَا: په منډه راغلل، ٢) فَقَمَمَهُمَا: نژدې ئې کړل خان سره، ٣) مَخْطَلَةٌ: بخل توب، ٤) فَحَبْنَةُ: بزدل توب.

تسهيلات:

قوله: فَقَمَمَهُمَا إِلَيْهِ:

د ماشومانو څخه مينه گول: علماؤ ليکلى دى، چې دلته دمذکوره الفاظو نه د بچو سره د شفقت او محبت او د تعريف اظهار مقصود دى، هرکله چې په وروستنى حديث کى ددې الفاظو په ذريعه د بچو د بدې او کراحت اظهار شوى دى

[٣٣٣] دې عملونه اود هغې نتايج

٣٣٣- (١١٤) (١) وَعَنْ عَطَاءِ الْفَرَّاسِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ (٢): «تَصَافُّوْا، يَذْهَبِ الْغُلُ، (٣) وَتَهَادُّوْا، تَحْبُوْا وَتَذْهَبِ الشُّحْنَاءُ» (٤) رَوَاهُ مَالِكٌ مُرْسَلًا.

(١) اخرجه ابن ماجه فى كتاب الادب/باب بر الوالد. والإحسان إلى البنات (رقم- ٣٦٦٦) واحد فى المسند: ١٧٢/٤

(٢) اخرجه مالك فى الموطا كتاب حسن الخلق/باب ما جاء فى المهاجرة (رقم- ١٦)

ترجمه: [١] و حضرت عطاء خراساني رحمته الله نه روايت دي چې رسول الله ﷺ وفرمايل [٢] په خپلو کې د يو بل سره مصافحه کوي چې په دي سره بغض او کينه خي، [٣] او په خپلو کې يو بل ته هديه او تحفه ليري چې په دي سره محبت زياتيږي او دښمني ختميږي امام مالک رحمته الله دا روايت بطريق دارسال نقل کړي دي.

حل الفتان :- ① الول: بغض او کينه، ② تَبَاؤُوا: يو بل ته هديه (تحفه) ورکوي. ③ الشَّخَاءُ: په زړه کښې دننه کينه يعنى دښمني،

تسهيلات:

قوله: وَتَبَاؤُوا تَبَاؤًا يُوَلِّدُ هَبَ الشَّخَاءُ:

د هديه ورکولو دوه فالدي: ① د هديه او والي ورکولو دا فائده ده چې په خپل مينځ کښې مينه محبت پيدا کيږي

② دغه شان که په زړه کښې څخه کينه او بغض يا عداوت وي نو هغه ختميږي.

[٣٣٣] په مصالحي ټکولو سره د گناهه رژيدل

٣٣٣- [١٨] () [١] وَعَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [٢] «مَنْ صَلَّى أَرْبَعًا قَبْلَ الْهَاجِرَةِ، فَكَأَنَّمَا صَلَّاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدَرِ» [٣] وَالْمُسْلِمَانِ إِذَا تَصَافَحَا تَرَيقَ ذَنْبٍ إِلَّا سَقَطَ». رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي "شُعَبِ الْإِيمَانِ".

ترجمه: [١] او د حضرت براء ابن عازب رحمته الله نه روايت دي چې رسول الله ﷺ وفرمايل [٢] کوم سړي چې ماسيبيخين (غرمي) نه مخکې څلور رکعاته مونځ وکړو هغه گويا دا څلور رکعاته په شب قدر کې وکړل [٣] او دوه مسلمانان چې په خپلو کې مصافحه کوي نو د دواړو په منځ کې څه گناه باقي نه پاتې کيږي بلکې رزيږي دا روايت بيهقي په شعب الايمان کې نقل کړي دي.

حل الفتان :- ① قَبْلَ الْهَاجِرَةِ: د غرمې نه مخکښې، ② سَقَطَ: غورزيږي، رجيږي ③ قُتِبَ، ذنب گناه ته وائي بعضې عالمان وائي دلته ترې مراد بغض او کينه ده

تسهيلات:

د حديث د بعضې جملو وضاحت: ① مَنْ صَلَّى أَرْبَعًا: أي صلوة الفجر يعنى د مونځ نه مراد د چاشت مونځ دي

② قَبْلَ الْهَاجِرَةِ: أي قبل نصف النهار د نيمې ورځ نه مخکې يعنى کله چه د نمر تيز والي خور شي

قوله: فَكَأَنَّمَا صَلَّاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدَرِ:

هـ مذکورہ ثواب وجہ دہ تہ بہ د لیلہ القدر پہ شبہ کنبی د مونخ کولو برابر ثواب ملاوشی، خکہ چہ دہ پہ سخته گرمی کنبی سخت مشقت برداشت کرو او د چاشت مونخ نی ادا کرو حالانکہ پہ دې وخت کنبی خلق دنیوی ضروریاتو کنبی مصروف وی.

[۴] بَابُ الْقِيَامِ

تعظيماً د اودريدو بيان

مخلاة الباب :-

فيه اثنا عشر حديثاً مشتملة على سبع مسائل:

- ① الرخصة في القيام: ۱.
- ② النهي عن الجلوس في مكان مخصوص للغير: ۲، ۳، ۷.
- ③ عدم القيام لأحد والنهي عنه: ۳، ۵، ۶، ۷.
- ④ استحباب ترك علامة للراجع إلى المجلس: ۸.
- ⑤ النهي عن الجلوس بين الإثنين: ۹، ۱۰.
- ⑥ استحباب القيام مع من يريد الذهاب من المجلس: ۱۱.
- ⑦ الطمأنينة للجالي إلى المجلس: ۲، ۱۲.

هـ قيام مخففه رواه: قيام د اودريدو په معنى کنبی دې لیکن دلته دمطلق اودريدو خبره نه ده بلکه د یوراتلونکی په وړاندې د تعظیم دپاره احتراماً د اودريدلو بیان دې.

د چا د استقبال دپاره د اودريدو په حکم کنبی (۲) مذاهب:

د چا د تعظیم او احترام دپاره اودريدو کنبی د احادیثو، روایاتو او واقعاتو په مینځ کنبی د تعارض په وجه د علماو په مینځ کنبی اختلاف راغلې دې

① دابن الحاج وغیره په نیز د یوسړی په راتګ باندې د احترام او اکرام په توګه باندې اودريدل جائز نه دې.

② دچا دپاره احتراماً اودريدل جائز دې

هـ اول روى هلال، ① عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «لَمْ يَكُنْ شَخْصٌ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَكَانُوا إِذَا رَأَوْهُ لَمْ يَقُومُوا، لِمَا يَعْلَمُونَ مِنْ كَرَاهِيَّتِهِ لِدَلِكْ» (۱).

② عَنْ مُعَاوِيَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ سَرَّهَ

(۱) اخرجه الترمذی فی السنن کتاب الأدب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ما جاء في كراهية قيام الرجل للرجل (رقم - ۲۷۵۴)

أَنْ يَمُتَّكَ لَهُ الرَّجَالُ قِيَامًا فَلْيَتَوَّأْمَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ»^(۱)
 ⑤ عَنْ أَبِي أُمَامَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مُتَّكِئًا عَلَى عَصَا، فَقُنِنَ لَهُ فَقَالَ: "لَا تَقُومُوا كَمَا يَقُومُ الْأَعَاجِمُ يُعْظِمُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا"»^(۲)
 استدلال: په دې احاديثو كېني د چا د تعظيم دپاره په اودريدو كېني سخت وعيدونه دي او دا د اعاجم كفارو اغيارو طريقه گرځولوسره منع كړې شوې ده.

د اول طريق ه لالو جواب: د نهی عن القيام احاديث د دې وجهي راغلي دي چې نبی علیه السلام د عجميانو په طرز باندې د قيام نه منع فرمايلي ده او هغه يقيناً منع دی ځكه چه په دې كېني لونی سړي په مجلس كېني ناست وی تركومي چه هغه ناست وی باقي خلق د هغه په تعظيم كېني ولاړوی بلكه هغوی د اودريدو پابند وی هغوی په خپله مرضی سره كيناستي نه شی. اود مجلس وډيره به دا غوښتل بلكه حكم به نی ورکولو د داسې قيام په حرمت اوبدعت كيدو كېني څه شك دي؟ دا خود ټولو په نيز حرام دی. څوكه د يو صاحب فضل اوبزرگ سړی دپاره محض د احترام اوديني محبت په بنياد باندې اودريږي او هغه عالم فاضل سړي دغه قيام خوښوی هم نه نو د جمهور علماو په دې باندې اتفاق دي چه داسې اودريدل جائز دي.

د دويم طريق ه لال: ① عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «لَمَّا تَزَلَّتْ بَنُو قُرَيْظَةَ عَلَى حُكْمِ سَعْدٍ، بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَكَانَ قَرِيبًا مِنْهُ، فَجَاءَهُ عَلَى حِمَارٍ، فَلَمَّا ذَاكَ مِنَ السَّجْدِ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - لِلْأَنْصَارِ: "قُومُوا إِلَيَّ سَوِيكُمُ"»^(۳)

كوم علماء چه دې قيام ته جائز وائی هغوی د حضرت سعد رضی الله عنه د حديث نمبر (۳۸۸) نه استدلال کوي

په دې حديث كېني د قومواالى سيدكم الفاظ راغلي دي. دې څخه اودريدل ثابتيږي
 ② عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «مَا رَأَيْتُ أَحَدًا كَانَ أَشْبَهَ نَحْنًا وَهَذَا وَذَلِكَ. وَفِي رِوَايَةٍ: حَدِيثًا وَكَلامًا بِرَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مِنْ قَائِمَةٍ، كَانَتْ إِذَا دَخَلَتْ عَلَيْهِ،

(۱) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الأدب /باب في قيام الرجل للرجل (رقم- ۵۲۲۹) والترمذي في كتاب الأدب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم /باب ما جاء في كراهية قيام الرجل للرجل (رقم- ۲۷۵۵) واحمد في المسند: ۱۰۰/۴

(۲) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الأدب /باب في قيام الرجل للرجل (رقم- ۵۲۳۰) وابن ماجه في كتاب الدعاء /باب دعاء رسول الله صلى الله عليه وسلم (رقم- ۳۸۳۶)

(۳) اخرجه البخاري في كتاب المغازي /باب مرجع النبي صلى الله عليه وسلم من الأحزاب، ومخرجه إلى بني قريظة ومحاصرته /بابهم (رقم- ۴۱۲۱) ومسلم في كتاب الجهاد والسير /باب جواز قتال من نقض العهد، وجواز إنزال أهل الحصن على حكم حاكم عدل أهل للحكم (رقم- ۶۴- ۱۷۶۸) واحمد في المسند: ۷۱/۳

قَامَ إِلَيْهَا، (١)

① دحضرت عكرمه عليه السلام په راتگ باندې حضور پاك اودريدلې وو② دحضرت عدی عليه السلام په راتگ باندې حضور پاك اودريدلې وو

هديرم فريق ده دلائلو جواب: دحضرت سعد عليه السلام واقعه دهغه په مجبورۍ باندې حمل كوي چه هغه زخمى وو د خپلې سورلۍ نه پخپله نه شو كوزيدې په دې وجه حضور پاك اوفرمانيل "قوموالى سېدكم" يعنى د ده دآمداد پاره اودريپنې كه داحترام اوتعظيم خبره وې نو حضور پاك به "قوموالى سېدكم" فرمانيل. باقى دحضرت عكرمه عليه السلام اوحضرت عدی عليه السلام روايات سخت ضعيف دى.

انصافى مجرب: ① علامه طيبي رحمته الله اومحى السنة ليكلى دى چه صلاحوا علماؤ اوزيرگانو اولياء كرامو دپاره د ديني محبت په بنياد باندې اودريدل جائز دى (الكاشف: ٩/٣٩)

② مطالب المؤمنين: د قنیه په حوالې سره نقل كړى دى چه كوم سړې پخپله قيام غواړي نو دده خان خوښى د وجې نه دهغه دپاره قيام مكروه دې ليكن چه كوم سړې صاحب احترام وى اوهغه قيام غواړي هم نه نو دهغه دپاره به اودريدل مكروه نه وى.

③ قاضى عياض مالکي رحمته الله ليكي چه په احاديثو كښې دمنوعه قيام نه هغه قيام مراد دې چه عجمى خلقو به كولو چه د ناست سړى په احترام كښې به څه خلق تر آخره پورې ولاړ وو اوهغوى به ددې پابند وو دا مكروه اوممنوع دې (المرقات: ٨/٣٧٣)

الفصل الأول

[٤٦٩٥] دحضرت سعد عليه السلام دپاره دمجلس والوپاسيدل

١١٠٠ (١) (١) عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: «لَمَّا نَزَلَتْ بَنُو قُرَيْظَةَ عَلَى حُكْمِ سَعْدٍ، [٢] بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - إِلَيْهِ، وَكَانَ قُرَيْبًا مِنْهُ [٣] فَمَاءٌ عَلَى جَمَارٍ، فَلَمَّا دَنَا مِنَ الْمَسْجِدِ، [٤] قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - لِلْأَنْصَارِ: "قُومُوا إِلَى سَيِّدِكُمْ"، مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ. [٥] وَمَعْنَى الْحَدِيثِ بِطَوِيلِهِ فِي "بَابِ حُكْمِ الْإِمْرَاءِ".

قوجه: ① حضرت ابو سعيد خدری عليه السلام وايي كوم وخت چې بنو قريظه د حضرت سعد عليه السلام حکم او ثالث جوړيدو باندې را خکته شو [٢] نو رسول الله عليه السلام يو سړي حضور عليه السلام په

(١) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الادب /باب ما جاء في القيام (رقم- ٥٢١٧) والترمذي في كتاب المناقب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم /باب ما جاء في فضل فاطمة رضي الله عنها (رقم- ٣٨٧٢)

(٢) اخرجه البخاري في كتاب المغازي /باب مرجع النبي صلى الله عليه وسلم من الأحزاب، ومخرجه إلى بني قريظة ومحاصرته إياهم (رقم- ٤١٢١) ومسلم في كتاب الجهاد والسير /باب جواز قتال من نقض العهد، وجواز إنزال أهل الحصن على حكم حاكم عدل أهل للحكم (رقم- ٦٤ - (١٧٦٨) واحمد في المسند: ٧١/٣

سعد رضي الله عنه پسي وليړلو چې هغه راوړي او هغه په راتلو سره د بنو قريظه مطالبه فيصله کړي ، هغه وخت حضرت سعد رضي الله عنه د حضور صلی الله علیه و آله قیامگاه ته نژدې تشریف فرما و [۲] هغه په خرباندي سوړیدو سره راغلو او کوم وخت چې مسجد ته نژدې را ورسیدي [۴] نو رسول الله صلی الله علیه و آله (د هغه په لیدو سره) وفرمایلي اي انصارو! تاسو خپل سردار د پاره ودریږئ (بخاري ، مسلم) [۵] او دا حدیث په پوره تفصیل سره د قیدیانو په باب کې تیر شوي دي.

[۳۳۳] **خوکه دهغه د خالی نه پاسول او پخپله د کیناستلو حرمت**

۳۳۳- [۲] (۱) وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [۲] «لَا يَقِيمُ الرَّجُلُ الرَّجُلَ مِنْ قَبِيلِهِ لَمْ يَلِسْ فِيهِ» [۳] وَلَكِنْ تَقْسَعُوا وَتَوْسَعُوا». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

ترجمه: [۱] او حضرت ابن عمر رضي الله عنهما د رسول الله صلی الله علیه و آله نه نقل کوي چې حضور صلی الله علیه و آله وفرمایلي [۲] داسې کول نه دي پکار چې یو سړي په کوم خاي کې ناست وي بل سړي يې د هغه خاي نه ولاړولو سره خپله هلته کيني [۳] البته د ناستي خاي خلاص ساتئ او راتلونکي ته خاي ورکوئ چې د چا د اودريدو حاجت پاتي نشي. (بخاري ، مسلم)

حل الفتا: ① تَقْسَعُوا: فراخی راولئ، ② تَوْسَعُوا: ځانې وړکړئ يو بل له.

تسهيلات:

ترجمه: وَلَكِنْ تَقْسَعُوا وَتَوْسَعُوا:

تقدیري عبارت: بعضې حضراتو فرمائیلي دي چې د "ولكن تقسعو وتوسعوا" اصل عبارت داسې دې "ولكن ليقل تقسعو وتوسعوا" په دې صورت کښې به ترجمه دا شی چې ده له دا ونیل پکار وو چې کولای کينئ او راتلونکي خلقو ته ځانې ورکړئ. (مرآت ۹۷، ص ۸۳)

د مذکوره جملې مفهوم: دا تاکید دې "ومعناه لا تتضاموا بل يقرب بعضکم من بعض لستم المجلس" چې بالکل جوخت او یوځی مه کينئ: بلکه یو بل ته نیزدی نیزدی شی چې مجلس کښې وسعت پیدا شی او نورو خلقو ته هم د ناستی ځانې ملاو شی. لقوله تعالی: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَانْفِسُوا مِنْكُمْ اللَّهُ لَكُمْ. (۴: ۱۱)

دېل چا د پاسولو او پخپله دهغه په ځانې کښې کیناستلو حکم: امام نووی رحمه الله فرمائی چې په حدیث کښې مذکوره ممانعت د نهی تحریمی په توگه دې چې د کوم مطلب دا دې چې کوم کس جمعه یا اخترونو کښې مخکې راشی او کښې نو ددې ځانې حقدار هم دغه کس دې او بل کس له ددې پاڅول حرام دی

(۱) اخرجه البخاری فی کتاب الاستئذان بآب: لا یقیم الرجل الرجل من مجلسه (رقم- ۶۲۶۹) و مسلم فی کتاب السلام بآب تحریم إقامة الإنسان من موضعه المباح الذي سبق إليه (رقم- ۲۸) - (۲۱۷۷) والترمذی فی کتاب الأدب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم بآب كراهية أن يقام الرجل من مجلسه ثم يجلس فيه (رقم- ۲۷۴۹) واحمد فی المسند: ۱۷/۲

استثنائي صورت: بعضی حضراتو ددې ممانعت نه یو څو مواقع مستثنی کړی دی په هغې کښې بعضی دا دی

کوم کس چه په مسجد کښې یو خاص ځانی کښې کینی او فتوی ورکوی یا د قرآن تعلیم ورکوی نو په داسی صورت کښې هغه کس ددې ځانی ډیر حقدار دي. ملا علی قاری رحمه الله فرماني چه دا خبره محل غور ده ځکه چه په حدیث مبارک کښې راځی چه کوم کس په مسجد کښې ځان دپاره یو ځانی خاص کوی نو په دې کښې د ریا کاری شبه ده کوم چه د اخلاص منافی ده (مرقت ٩٤٣ ص ٩٤٣)

[٣٧٤] د مجلس نه د څه وخت دپاره د پاسیدونکي د ځانی حکم

٣٧٤- [١٣] (١) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [٢] «مَنْ قَامَ مِنْ قِبَلِهِ تَمَرَجَرَّالِيَهُ فَوَاقَهُ» - رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: [١] او د حضرت ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دي چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل [٢] کوم سړي چي د خپل ځای نه اوږدو سره لاړ شي او بيا هغه ځای ته واپس را شي نو د هغه ځاي زيات حقدار به هغه وي (مسلم)

تسهيلات:

قوله: تَمَرَجَرَّالِيَهُ فَوَاقَهُ په:

په خپل ځاني د واپس کيناستوپه حکم کښې دوه صورتونه: ① که يوسړي د مجلس نه د څه وخت دپاره پاسيدو لارو که هغه په خپل ځانی باندې خپله څه نښه کيځوده يا زر واپس شو نو داسري د خپل ځانی د ټولونه زيات مستحق او حقدار دي

② که داسري د ډيروخت پورې رانغلو او د هغه په ځانی باندې بل څوک کيناستو نواوس د هغه حق باقي پاتې نه شو دغه شان که يوسړي ځانی گير کړو او په هغې باندې نې خادر وغيره کيځودوخود اوږدوخت دپاره د هغه ځانی نه غيب پاتې شو نو بيا به هم د هغه دغه ځانی د هغه د لاس نه اوځي سره ددې چه هغه نښه کيځودې وه

الفصل الثاني

[٣٧٥] د نبی علیه السلام د خپل ځان دپاره د اوږدوید کفنول

٣٧٥- [١٣] (٢) عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «لَمْ يَكُنْ شُطْحُ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَكَانُوا إِذَا رَأَوْهُ لَمْ يَقُولُوا: لِمَا يَعْلَمُونَ مِنْ كَرَاهِيَّتِهِ لِيَذْلِكَ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَقَالَ: هَذَا

(١) اخرجه مسلم في كتاب السلام/باب تعريم إقامة الإنسان من موضعه المباح الذي سبق إليه (رقم ٢٧ - ٢١٧٧) والترمذي في كتاب الأدب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء إذا قام الرجل من مجلس ثم رجع إليه فهو أحق به (رقم ٢٧٥١) وابن ماجه في كتاب الأدب/باب من قام عن مجلس فرجع فهو أحق به (رقم ٣٧١٧) (٢) اخرجه الترمذي في السنن كتاب الأدب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في كراهية قيام الرجل للرجل (رقم ٢٧٥٤)

حَدِيثُ حَسَنِ ضَمِيمٍ.

توجه: ١ حضرت انس رضی اللہ عنہ وایي صحابه و رضی اللہ عنہم پہ نزد رسول اللہ ﷺ نہ زیات محبوب او عزیز هیچ بل سري نہ وو ٢ لیکن (د دي محبت او تعلق باوجود) صحابه رضی اللہ عنہم چې به د حضور ﷺ لیدي نو پاخیدل به نه خکه چې هغوی پوهیدل چې حضور ﷺ دا پاخیدل نه خوښوي دا روایت ترمذي نقل کړي دي او ویلي یي دي چې دا حدیث صحیح دي

تسهيلات:

قوله: لِمَا يَفْعَلُونَ مِنْ كَرَاهِيَتِهِ لِيَذْلِكَ:

د نبي عليه السلام د پد گټر لودوه وجوهات: ١ د نبي عليه السلام د اودريدو بد گټرل د "سد الذرائع" د قبيلې څه وو. که چېرې حضور پاك دې قيام ته رواج وركړې وې نو معلومه نه ده چه خبره به دچرته نه چرته رسيدلې وه.

٢ د نبي عليه السلام د خپل خان دپاره قيام خوښ نه كړو دا د حضور پاك كمال انكساري اوتوضع وه

خلاصه دا چې مختلف اوقاتو اومقاماتو اومختلف حالاتو ته به كتلې كيږي چه په كومو صورتونو كښې د قيام ممانعت دي او په كومو صورتونو كښې اباحت دي تفصيل وړاندې تير شوې دي.

[۳۳۳] خلق خپلي مخې ته د اودرولو باره هكښې وعيد

۳۳۳- [٥] (١) وَعَنْ مُعَاوِيَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " [٢] «مَنْ سَرَّ أَنْ يَكْتُمَ لَهُ الرَّجُلُ قِيَامًا [٣] فَلْيَتَّبِعْهُ مَقْعَدًا مِنَ النَّارِ» " رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَأَبُو دَاوُدَ.

توجه: ١ او حضرت معاويه رضی اللہ عنہ وایي چې رسول اللہ ﷺ وفرمايل ٢ كوم سري چې دا خبره خوښوي چې خلق د هغه مخې ته سيدها ولاړ وي ٣ نو هغه ته پكار دي چې هغه د خپلي ناستي ځاي په دوزخ کې تيار کړي. (ترمذي ابوداود)

حل الفتا: ١- سره: خوښوي ئې، ٢- يکتل: بتان شی یعنی نيغ اودرېږي، ٣- مقعد: د ناستې ځانې،

تسهيلات:

قوله: فَلْيَتَّبِعْهُ مَقْعَدًا مِنَ النَّارِ:

په جهنم كښې د عالي جوړ لويه مفهوم كښې هوه اقوال: ١ یعنی كوم سري چه د خپل خان دپاره دا خوښوي چه خلق د هغه مخكښې د تصوير په شكل باندې اودرېږي نو هغه دي

(١) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الادب/ باب في قيام الرجل للرجل (رقم- ٥٢٢٩) والترمذي في كتاب الادب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/ باب ما جاء في كراهية قيام الرجل للرجل (رقم- ٢٧٥٥) واحمد في

خپله استوگنه په جهنم کښې جوړه کړې يعنې هغه دې دا اوگنړی چه د هغه استوگنه په جهنم کښې ده،

⑦ يعنې هغه جهنم ته په خپله استوگنه کښې داخل شو، په يو حديث کښې دا دې چه الله پاک د هر چا دپاره دوه دوه استوگنې جوړې کړې دي يو په جنت کښې او يو په دوزخ کښ، که هغه سړي دنيا ته د راتلو نه پس مسلمان وي يا کافر جوړ شي، په کفارو باندې د حجت قائمولو دپاره چه هسې نه هغوی داسې اوایي چه يا الله تا زمونږ د شروع نه په جنت کښې څه حصه نه وه کيخودله.

[۴۷۸] د نبی علیه السلام خپل ځان دپاره د اودريدو صحابو لره منع کول

۴۷۸- (۱) (۱) وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «عَرَّجَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مُتَكَيِّفًا عَلَى عَصَا [۲] فَقُتِلَ [۳] فَقَالَ: "لَا تَقُومُوا كَمَا يَقُومُ الْأَعَاجِمُ يُعْظِمُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا"». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: [۱] او حضرت ابو امامه رضي الله عنه وايي چې يوه ورځ رسول الله صلی الله علیه و سلم عصا مبارکه باندې سهاره کولو سره بهر تشریف راوړ [۲] نو مونږ د حضور صلی الله علیه و سلم په احترام کې ودریدو [۳] حضور صلی الله علیه و سلم وفرمايل تاسو خلق داسې مه دربرئ څرنگه چې عجمي خلق دربري چې په هغوی کې بعضي د بعضو تعظیم کوي. (ابوداؤد)

تسهيلات:

نوله: لَا تَقُومُوا كَمَا يَقُومُ الْأَعَاجِمُ يُعْظِمُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا:

د چا د تعظیم دپاره د قیام د هدم جواز دلیل: دا حدیث د قول اول مستدل دې چه د عجمي خلقو دا طریقه وه چه کله به ئی یو سردار یا لونی کس اولیدلو نو اودریدلو به او بیا به د هغه مخې ته د ادب په توگه لاس ترلې ولاړ وو. اولته د حدیث نه د مطلقاً قیام ممنوع کیدل ثابتیږي بلکه هغه قیام ممنوع دې کوم چه د شان وشوکت د اظهار او د تکبر دپاره وی یا نبی کریم صلی الله علیه و سلم ددې وجهې نه منع کړی وی چه کیدې شی چه صحابه کرام د نبی کریم صلی الله علیه و سلم په مخکې بلکل نیغ ولاړ وو په کوم کښې چه د زمانه جاهلیت سره مشاهبت وی ځکه ئی منع وفرمانیله

[۴۷۹] د ابو یحکمره د بېل په ځای کښې د کینا ستو څغه انکار

۴۷۹- (۱) (۱) وَعَنْ سَيِّدِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ [۲] جَاءَنَا أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي كَهَادَةٍ [۳] فَقَامَ لَهُ رَجُلٌ مِنْ قَبِيلِهِ، فَأَمَّا أَنْ يَجْلِسَ فِيهِ [۴] وَقَالَ: إِنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - نَهَى عَنْ ذَا [۵] وَنَهَى النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَنْ يَمْسَحَ الرَّجُلُ يَدَهُ بِقُتُوبٍ مِنْ لَمَرٍ كُنْهَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

(۱) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب الأدب /باب فی قیام الرجل للرجل (رقم- ۵۲۴۰) وابن ماجه فی کتاب الدعاء /باب دعاء رسول الله صلی الله علیه وسلم (رقم- ۳۸۳۶)

(۲) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب الأدب /باب فی الرجل یقوم للرجل من مجلسه (رقم- ۴۸۲۷) واحمد فی

ترجمه: [١] او حضرت سعيد ابن ابی الحسن عليه السلام چې يو جليل القدر او ثقه تابعي او د حضرت حسن بصري عليه السلام ورور دي وايي [٢] يوه ورځ حضرت ابوبكره صحابي مونږ ته يوه داسې مقدمه كې شاهده د پاره تشریف راوړو (چې په هغه كې شاهد وو) [٣] يوسړي د هغه په احترام كې خپل ځاي پريخودي ودریدلو (چې هغه په هغه ځاي كيني) ليكن هغه هلته دناستي نه انكار وكړو [٤] او وي فرمايل رسول الله صلى الله عليه وسلم د دې نه منع فرمايلي ده يعنی حضور صلى الله عليه وسلم په هغه ځاي ناستي نه منع فرمايلي ده چيرته چې يو سړي د مخكې نه ناست وي او عارضي طور سره هغه ځاي نه ولاړ شوي وي [٥] او حضور صلى الله عليه وسلم د دې نه هم منع فرمايلي ده چې يو سړي د داسې سړي كپري سره خپل لاس پاك كړي چې هغه ورته كپړه نه ده اغوستي يعنی دبل په مال كې بي اجازته تصرف وكړي (ابوداؤد،

تسهيلات

قوله: فَأَمَّا أَنْ يَجْلِسَ فِيهِ:

داويكړه داننگړ وجه: حضرت ابوبكره رضي الله عنه ځكه انكاراوكړو چه كيدې شى چه هغه سړي د زړه نه خوشحاله نه وو صرف د رعايت د وجهي نه اودريدو اوځاني نى پريخودو يا حضرت ابوبكره رضي الله عنه د تقوى او د احتياط په بنيادباندي داسې اوكرل يابه څه بل څه عارضى وجه وى ځكه چه دا د عدالت او محكمه عدالت ماحول وو (المرقات: ١٨/٣٧٧)

[٢٤٠٣] مجلس ته د واپس راتلو په صورت كېني د نېني كېخودل

٢٤٠٣- [٨] (١) [١] وَعَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - إِذَا جَلَسَ وَجَلَسْنَا حَوْلَهُ [٢] فَقَامَ، فَأَرَادَ الرُّجُوعَ، نَزَعَ ثَعْلَهُ أَوْ بَعْضَ مَا يَكُونُ عَلَيْهِ [٣] فَيَعْرِفُ ذَلِكَ أَصْحَابَهُ فَيَقْبُحُونَ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

ترجمه: [١] او حضرت ابودرداء رضي الله عنه وايي رسول الله صلى الله عليه وسلم چې به تشریف راوړو مونږ به ځيني چاپيره كينستو [٢] او بيا به حضور صلى الله عليه وسلم د واپس راتلو ارادي سره، كورته تلو د پاره، پاڅيدلو نو خپل ځاي باندې په بي خپلى كېخودلي او خپې آبلې پښي به تلى يا په خپل بدن باندې به يې څه شي وللكه پتو وغيره هغه به يې په هغه ځاي پريخودي [٣] په دې سره به د حضور صلى الله عليه وسلم صحابه رضي الله عنهم پوهه شول چې حضور صلى الله عليه وسلم به بيا مجلس ته راځي نو هغوى به په خپل خپل ځاي ناست وه (ابوداؤد،

حل الفتاوى: ١- ① نَزَعَ: اوښه باسله. ② فَيَقْبُحُونَ: په خپل ځاني ناست پاتې كيدل

(١) اخرجه ابوداود فى السنن كتاب الأدب/باب إذا قام الرجل من مجلس لم يرجع (رقم- ٤٨٥٤)

تسهيلات:

قوله: وَجَلَسْنَا حَوْلَهُ:

د حوله **حوله** مراد د دې نه مراد د نبی کریم ﷺ نبی طرف، کس طرف ته او مخامخ کیناستل مراد دی، د نبی کریم ﷺ ورستو کیناستل مراد نه دی ځکه چه په دې صورت کښې د حلقې په مینځ کښې کیناستل لزمیږي او ددې نه ممانعت راغلې دي.

قوله: نَزَمَ نَعْلَهُ:

د **خپه ابله** **ګرځیدو حکم**، امام طیبی رحمه الله فرماني چه ددې نه دا معلومیږي چه نبی کریم ﷺ به خپې ابله ګرځیدلو او صحابه کرامو ته به ئې هم ښېې ابله ګرځیدلو حکم ورکولو. ملا علی قاری رحمه الله فرماني چه په دې کښې هیڅ بعد نشته چه نبی کریم ﷺ خپې ابله د نورو خلقو کورنو ته هم تلو. (مرقات)

[٢٤٣] د دوو وکسا نوپه مینځ کښې د کیناستو معانت

٣٤٣- [١٩] (١) وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنْ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: " [٢] «لَا يَلِيْلُ رَجُلٌ أَنْ يَفْرُقَ بَيْنَ الثَّنَيْنِ إِلَّا بِأَذْنِهِمَا» . رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ.

ترجمه: [١] او حضرت عبد الله ابن عمرو رضی الله عنهما د رسول الله ﷺ نه نقل کوي چې حضور ﷺ وفرمایيل [٢] د هیڅ سړي د پاره دا حلال نه دي چې د دوو ناستو سړو په منځ کې د هغوی د اجازي نه بغیر جدایی واچوي. (ترمذي ابوداود)

تسهيلات:

قوله: أَنْ يَفْرُقَ بَيْنَ الثَّنَيْنِ إِلَّا بِأَذْنِهِمَا:

د **تفریق په مینځ کښې دوه اقوال**: ① بعضی علماؤ د تفریق نه د دوو سړو په مینځ کښې نفاق او تفرقه پیدا کول مراد اخستی دی بیا خوبه مطلب دیرواضح شی راتلونکی حدیث کښې دی که چرې دا دواړه ملګری اجازت ورکوی نوییا د چا په مینځ کښې د چا کیناستل جائز دی بهر حال ددې قسم احادیثو تعلق د ازدحام حالت سره دي

② چې دوه ملګری په خپل مینځ کښې ناست دی په دې کښې دریم سړي راشي او د هغوی په مینځ کښې ورتنوخې کینی او په دواړو کښې جدائی او کړی دامنع ده ځکه چه ممکن ده چه هغوی دواړه خپل مینځ کښې څه ضروری خبره کوی یا هسې هغوی ویرېږي یا بل څه ترجیحی وجه موجود وی که داسې څه مجبوری نه وی نوییا په داسې کیناستو کښې څه بدیت نشته دي.

(١) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب الادب/باب فی الرجل یجلس بین الرجلین بغیر اذنهما (رقم- ٤٨٨٥) الترمذي فی السنن رقم الحدیث ٢٧٥٢ واحمد فی المسند ٢/٢١٣

[٢٤٤] د دوو کسا نو په مینځ کښې د کیناستو خفه معانعت

٢٤٤- [١٠] (١) وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ [٢] أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: «لَا تَجْلِسُ بَيْنَ رَجُلَيْنِ إِلَّا بِإِذْنِهِمَا» رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: [١] او حضرت عمرو ابن شعيب رضي الله عنه د خپل پلار نه او هغه نيکه دادا نه نقل کوي [٢] چې رسول الله ﷺ وفرمايل د مخکې نه ناست د دوو سړو په منځ کې مه کينه خو دا چې د هغوی اجازت حاصله شي. (ابوداؤد)

تسهيلات:

نونه: د دې حديث پشان مضمون وړاندې حديث نمبر ٢٧٠٣ کښې تير شوي شرح نې هم هلته او گوره

الفصل الثالث

[٢٤٥] د مجلس په ختميدو د قيام جواز

٢٤٥- [١١] (١) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَجْلِسُ مَعَنَا فِي الْمَسْجِدِ يَحْتَضِرُنَا [٢] فَإِذَا قَامَ قُمْنَا قِيَامًا حَتَّى نَرَاهُ قَدْ دَخَلَ بَعْضُ بَيُوتِ أَزْوَاجِهِ».

توجه: [١] او حضرت ابو هريره رضي الله عنه وايي چې رسول الله ﷺ به زمونږ سره مسجد کې ناست وو خبري يې کولو [٢] بيا چې مجلس نه به ولاړ شو نو مونږ به هم ودریدو او ډیر وخته پورې به ولاړ و تردې چې مونږ به وليدې چې حضور ﷺ خپلو بيبيانو مبارکو کې د يوې بي بي مبارکې کورته تشریف يوړي.

تسهيلات: قوله: قُمْنَا قِيَامًا:

د مجلس مخه په فراغت او وريدل: د دې قيام تعلق هغه قيام سره نه دې دکوم ممانعت چه راغلې دې بلکه دلته قيام د دې دپاره اوکړې شو چه مجلس ختم شو. لهذا اوس د کيناستو خه مقصد نه وو نودتلو دپاره اودريدل ليکن د قيام په حالت کښې به صحابه کرامو خه انتظار کولو خکه چه کيدې شې چه حضور پاک بيا مجلس ته راشي يا هغوی ته بل خه ضرورت راپېښېږي په دې وجه به صحابه کرامو لږ انتظار کولو. (المقات، ٨/٣٧٩)

[٢٤٦] مجلس ته د را تللو لکې سړي خاطر مدارات کول

٢٤٦- [١٢] (١) وَعَنْ وَالِدَةَ بْنِ الْحَطَّابِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [٢] «دَخَلَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ قَاعًا [٣] فَتَزَحَّزَمَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَقَالَ الرَّجُلُ: يَا رَسُولَ

(١) اخرجه ابو داود في السنن كتاب الادب / باب في ال رجل يجلس بين الرجلين بغير اذنهما (رقم- ٤٨٤٤)

(٢) اخرجه البيهقي في شعب الايمان رقم الحديث ٨٩٣٠

(٣) اخرجه البيهقي في شعب الايمان رقم الحديث ٨٩٣٣

اللَّهُ! إِنَّ فِي الْمَكَانِ سَعَةً [۳] فَقَالَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - "إِنَّ يَلْمُسُ لِرَجُلًا إِذَا رَأَاهُ الْهَوَّةُ أَنْ يَكْزَحْزَحَ لَهُ". "رَوَاهُمَا الْبَهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ".

ترجمہ: ۱) او حضرت وانله ابن خطاب رضی اللہ عنہ وایي ۲) یوہ ورخ د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم په خدمت کې یو سړي حاضر شو هرکله چې رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم مسجد کې تشریف فرماوو ۳) رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم هغه سړي ته ځای ورکولو د پاره خپل ځای نه حرکت وکړو او یو طرف ته شو هغه سړي عرض وکړو یار رسول الله په مکان کې د ناستي ځای کافي فراخه او کشاده دي (زه به چیرته کینم تاسو صلی اللہ علیہ وسلم زما د پاره د خپل ځای نه د بنوریدو زحمت مکوئ) ۴) رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم ورته وفرمایل دا د مسلمان حق دي چې هرکله هغه یو مسلمان ورور مجلس ته یا هغه ته راتلونکې وویني نو د ځای د فراخي او تنگي نه قطع نظر کولو سره هغه د پاره خپل ځای پرېږدي او یو طرف ته وبنوري (یعني د راتلونکي د پاره د خپل ځای نه حرکت کول او بنوریدل دراصل د هغه اکرام او اعزازی ، او یو مسلمان خپل دویم مسلمان ورور باندی دهغه اکرام او اعزاز په ځای کولو ورباندی حق لری ، دا دواړه روایتونه بیهقي رحمته الله علیه په شعب الایمان کې نقل کړي دي .

حِلِّ الْقَفَانِ :- ① فَكَزَحَ: لې شان اوخوزیدو (دخپل ځاني نه).

تسهيلات:

قوله: يَكْزَحْزَحَ:

مجلس ته د راتلونکي کس څېر کول، یعنی د راتلونکي سړي د پاره حضور پاک دخپل ځاني نه لې شان اوخوزیدو هغه سړي اووئیل یار رسول الله ځاني شته تاسو مه خوزیږئ په دي باندې حضور پاک ارشاد وفرمایلو چه د یونوی راتلونکي مسلمان دا حق دي چه د مجلس رونه دهغه په کتو سره لې شان اوخوزیږی په دي کښې یو خوښه تهذیب دي بل دا چه دهغه سړي مجلس ته په راتلو باندې اهمیت ورکول دی په کوم سره چه به هغه ډیر خوشحال شی چه دغه خلقو زما راتگ بوج اونه گنړلو بلکه ماته ئی اهمیت راکړو دي سره مینه

زیاتییې [المقات، ۸/۳۸۰]

[٥] بَابُ الْجُلُوسِ وَالنُّومِ وَالْمَشْيِ

دَکیناستو سملاستو او تلویپیان

علامة الباب :-

فيه اربعة وعشرون حديثاً مشتملة على سبع مسائل:

- ① هينات جلوس النبي ﷺ : ٩، ٨، ٧، ١
 ② هينات إضطجاع النبي ﷺ و موضع الإضطجاع:
 ③ النهي عن بعض الإضطجاع: ٣، ٤، ١٢، ١٣، ٣
 ④ الزجر على بعض أقسام المشي: ٥، ٢٠، ٢١
 ⑤ النهي عن النوم في بعض الأماكن: ١٤، ١٥
 ⑥ النهي عن بعض أقسام الجلوس: ١٦، ١٨، ١٩
 ⑦ أفضلية بعض المجالس: ١٧، ٢٢

د عنوان مناسبه ترمیم: دلته په ذکر شوی ترتیب سره د دې درې څیزونو ذکر د اکثر عادت

موافق دې ځکه چه انسان د خوراک و غیره طرف ته پاڅی او ورځی

د نوم تعريف: په اعصابوچې کومه استرخاء راځي ددې استرخاء اعصاب په وجه چه په قوت دراکه کښي چې کوم فتره او ضعف راشي هغی ته نوم وائي (کما فی الاشعة ۳۳/۴)

د اسلام ښکلي ژوند: اسلام چونکه کامل مکمل بلکه اکمل ضابطه حیات دې په دې وجه دې د انساني ژوندون د هرې شعبې کفالت کوي هم په دې سلسله کې اسلام خپلو منونکو ته د اوده کیدو پاسیدو تلو راتلو اواناستې ولاړې طریقه ښائی که یو سړې په معاشرتي ژوند کې راتلونکودې څیزونو کې د شریعت نه رهنمائی نه حاصلوی نولامحال د نورو قومونو په تقلید کولو کې به ورکیدوسره گمراه شی

الفصل الأول

[۴۰۴] احتیاء په صورت کښې د کیناستو جواز

عن أبي عمرو روى الله عنها. قال: [٢] «رأيت رسول الله يفتاء الكعبة فضرباً يديه». رواه البخاري.

١٠ قوجم: حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہما وایي [٢] چې ما رسول الله ﷺ د خانه کعبې په صحن کې د خپلو لاسونو په ذریعہ په پښو ناست لیدلی دي. (بخاری)

^(١) أخرجه البخاري في كتاب الاستئذان/باب الاحتباء باليد، وهو القرفصاء (رقم-٦٢٧٢)

حل الثياب :- ① قضاء : صحن . ② مُحْتَبَاً : راتول كيناستل چه زنگونونه ولاړوی او لاسونه ئې دخپو نه راتاؤ كړې وى .

تسهيلات : قوله : مُحْتَبَاً

۵ احتیاء تعریف : چه د سړى مقعد په زمكه باندې وى او زنگونونه ئى ولاړوی مخ سره نيزدې وى اودواړه لاسونه يا څه پټنى يا خادر د زنگونونونه راتاؤ كړې دى كيناستوته احتیاء وائى په حديث كښې صرف د دوؤ لاسونوسره د احتیاء ذكر كړې شوې دې ليكن د احتیاء صورت عام دې كه هغه په لاسونوسره وى او كه په كپړې سره وى

۵ احتیاء دوه صورتونه اودهريو حكم : ① كه چرته چاسره پرتوگ او پاچامه وى نو په دې صورت كښې ستر پرده نه ښكاره كيږي او احتیاء جائز يا مستحب ده

② كه چا سره پرتوگ او پاچامه نه وى بلكه د احرام دوه خادرې وى يا لنگ وى او په دې كښې سړې د احتیاء په شكل كښې كينى نو په دې كښې ستر ښكاره كيږي لهدا په داسې انداز سره كيناستل منع دى

[۴۷۸] [۴۷۸] په استلقاء سره د ناست جواز

۴۷۸- [۲] (۱) وَعَنْ عِبَادِ بْنِ حُمَيْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنْ عَمْرِو بْنِ قَالٍ : [۲] «رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فِي الْمَسْجِدِ مُتَلَقِيًا وَأَخِيًّا أَحَدَيَّ قَدْ مَدَّ يَدَهُ عَلَى الْأُخْرَى» . مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

توجه : ① او حضرت عبادہ ابن تمیم تابعي رحمہ اللہ خپل تره (حضرت عبد الله ابن زيد انصاري صحابي رحمہ اللہ) نه روایت کوي [۲] هغه اوویل ما یوه ورځ رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم په مسجد کې داسې سم پروت ولیدلو چې د حضور صلی اللہ علیہ وسلم یوه پښه په بلې پښې پرته وه (بخاري ، مسلم) حل الثياب :- ① مُتَلَقِيًا : نیغ ځملاستل .

قوله : مُحْتَبَاً بِدَيْهِ :

۵ احتیاء تعریف : چه د سړى مقعد په زمكه باندې وى او زنگونونه ئى ولاړوی مخ سره نيزدې وى اودواړه لاسونه يا څه پټنى يا خادر د زنگونونونه راتاؤ كړې دى كيناستوته احتیاء وائى په حديث كښې صرف د دوؤ لاسونوسره د احتیاء ذكر كړې شوې دې ليكن د احتیاء صورت عام دې كه هغه په لاسونوسره وى او كه په كپړې سره وى

۵ احتیاء دوه صورتونه اودهريو حكم : ① كه چرته چاسره پرتوگ او پاچامه وى نو په دې صورت كښې ستر پرده نه ښكاره كيږي او احتیاء جائز يا مستحب ده

(۱) اخرجه البخارى فى كتاب الاستئذان / باب الاستلقاء (رقم- ۶۲۸۷) ومسلم فى كتاب الأشربة / باب فى إباحة الاستلقاء ووضع إحدى الرجلين على الأخرى (رقم- ۷۵ - ۲۱۰۰) وابوداود فى كتاب الأدب / باب فى الرجل يضع إحدى رجله على الأخرى (رقم- ۴۸۶۶)

⑦ که چا سره پرتوگ اویا جامه نه وی بلکه دَ اِحرام دوه خادری وی یا لنگ وی او په دې کنبې سرې د احتیاء په شکل کنبې کینی نو په دې کنبې ستر ښکاره کیږي. لهدا په داسې انداز سره کیناستل منع دی

[۴۷۱] خپه په خپه هکيږودو سره د نیغې سملاستو ممانعت

۴۷۱- (۱۳) (۱) وَعَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [۲] «تَنَهَى رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَنْ يَرْفَعَ الرَّجُلُ إِحْدَى رِجْلَيْهِ عَلَى الْأُخْرَى [۳] وَهُوَ مُتَلَقٍ عَلَى ظَهْرِهِ». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: [۱] او حضرت جابر رضي الله عنه وایي [۲] چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمایيل په تاسو کې دي یو سري داسې نه پریوخي چې یوه پښه درولو سره په هغه دویمه پښه کیږدي [۳] په داسې حال کې چې هغه ستوني ستغ وي. (مسلم)
حل اللغات: ① مُتَلَقٍ عَلَى ظَهْرِهِ: په ملا باندې نیغ ځملاستل.

تسهيلات:

قوله: أَنْ يَرْفَعَ الرَّجُلُ إِحْدَى رِجْلَيْهِ عَلَى الْأُخْرَى:

د مذکور ه ناستې کیفیت او حکم: د مذکور ه ناستې کیفیت داسې دی چې یو سري ستونی ستغ سملي یوه خپه اودروی اود هغې په زنگون باندې بله خپه کیږدي په کوم سره چه د لاندې پوره علاقه ښکاری. که سري په اِحرام کنبې وی که په ازار بند کنبې وی نو داسې کول منع دی خو که دغه سري پرتوگ اچولې وی یاد ستر انتظام شوې وی نویبا داسې سملاستل جائز دی.
د معانعت وجه: حدیث کنبې په یو خاص طریق سره د سملاستونه منع کړي شوې ده ځکه چه په دې کنبې ستر ښکاره کیږي.

[۴۷۲] د استلقاء هغه ممانعت

۴۷۲- (۱۳) (۱) وَتَنَهَى أَنْ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [۲] «لَا يَتَلَقَّوْنَ أَحَدَكُمْ ثُمَّ يَنَامُ إِحْدَى رِجْلَيْهِ عَلَى الْأُخْرَى». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

توجه: [۱] د حضرت جابر رضي الله عنه نه روایت دي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمایيل [۲] چې په تاسو کې دي څوک داسې ستوني ستغ نه پریوخي چې یوه پښه ودروي او دویمه پښه باندې کیږدي مسلم
حل اللغات: ① لَا يَتَلَقَّوْنَ: نیغ دې نه ځملي.

(۱) اخرجه مسلم في كتاب الأشرية/باب اشتغال الصماء والاحتیاء في ثوب واحد (رقم: ۷۰ - ۲۰۹۹) ومسلم في كتاب السنة/باب ما يدل على ترك الكلام في الفتنه (رقم: ۴۶۶۵) واحمد في المسند: ۲۹۹/۳

(۲) اخرجه مسلم في كتاب الأشرية/باب اشتغال الصماء والاحتیاء في ثوب واحد (رقم: ۷۰ - ۲۰۹۹)

تسهيلات:

قوله: لَا يَسْتَلْقِينَ أَحَدُكُمْ لِمَنْ يَضُرُّ أَحَدِي رَجُلَيْهِ عَلَى الْآخَرِي:

اشكال: په دې حديث كښي او په ماقبل د عباد بن تميم حديث نمبر ۲۷۰۸ كښي د مستلقيا اجازت معلومېږي او د حضرت جابر رضي الله عنه د حديث نمبر ۲۷۰۹ او ۲۷۱۰ دواړو حديثونو نه نهى معلومېږي؟

اشكال دوه جوايونه: ① نبي كريم صلی الله علیه و آله به د ضرورت په بناء كړې وي چه نبي كريم صلی الله علیه و آله ډير ستري وو نو آرام او راحت دپاره به ئي داسي كړي وي، نو ددي نه دا خبره معلومه شوه چه نبي كريم صلی الله علیه و آله به په وقار تواضع سره د پرلت په حالت كښي كيناستلو.

② د استلقاء دوه صورتونه دي، يو صورت چه په هغې كښي د كشف عورت خطره وي او دويم صورت چه په هغې كښي د كشف عورت خطره نه وي لهذا د حضرت تميم روايت په هغه صورت باندې محمول دې كوم صورت كښي چه كشف عورت نه وي او مذكوره حديث په هغه صورت باندې محمول دې كوم كښي چه د كشف عورت ويړه وي لهذا په دواړو رواياتو كښي هيڅ تعارض نشته

[۴] په تكبير سره د تكبير كونه كي انجام

۳- [۵] (۱) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "② «يَتَمَارَجُلُ يَتَطَلَّرُ فِي بُرْدَيْنِ وَقَدْ اغْبَتَتْ نَفْسُهُ» ③ غُفِيفٌ بِهَ الْأَرْضِ، فَهُوَ يَتَجَلَّجُلُ فِيهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ»." مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

توجه: ① او حضرت ابو هريره رضي الله عنه وايي چي رسول الله صلی الله علیه و آله وفرمايل ② يو سړي دوه كرښيز كپړو كې ملبوس كبر او غرور سره روان وو او هغه هغه كپړي دومره نفيسي او برتر گڼلي چې د هغه نفس هغه غرور او خود بيني كې مبتلا كړي وو ③ د هغه انجام دا شو چې زمكي هغه سړي غرق كې نو هغه به د قيامته پورې دغه شان په زمكه كې غرقيدونكي ځي

حل الفات: ① يَتَطَلَّرُ: فخر او غرور سره روان وو ② بُرْدَيْنِ: دوه خادرونه، ③ غُفِيفٌ: په زمكه كښي غرق شو، ④ يَتَجَلَّجُلُ: كنده په كنده به غرقيدو سره روان وي.

تسهيلات: قوله: يَتَمَارَجُلُ يَتَطَلَّرُ فِي بُرْدَيْنِ:

د رجل په مصداق كښي دوه اقوال: ① علامه نووي او نور شارحيي وائي چې دا د اسلام نه مخكښي د يودود د يوسړي قصه ده چې په تكبير سره تلو نواله تعالى په زمكه كښي ورځخ كړلو. ② خه عالمان فرمائي ددې رجل څخه مراد قارون دي

(۱) اطرجه البخاري في كتاب اللباس / باب من جر ثوبه من الغيلاء (رقم - ۵۷۸۹) ومسلم في كتاب الأشربة / باب تعريم التبختر في السبي مع إعجابه بتيابه (رقم - ۴۹) - (۲۰۸۸)

الفصل الثاني

[۴۴] په تكيه (بالغ) بالدي د ډډكې لگولو سنتيت

۴۴-۱۶۱(۱) عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: [۲] «رَأَيْتُ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مُتَكَيِّفًا عَلَى وَسَادَةٍ عَلَى يَسَارِهِ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

توجه: [۱] حضرت جابر ابن سمرة رضي الله عنه وايي [۲] چې ما رسول الله ﷺ داسې تكيه لگولي ناست ليدلي دي چې هغه تكيه بالست د حضور ﷺ چپ طرف ته ايخودل شوي وو (ترمذي تسهيلات:

نوله: مُتَكَيِّفًا عَلَى وَسَادَةٍ عَلَى يَسَارِهِ:

ه بالغ (تكيه) استعمال سنتيت، ددې حديث نه دا معلومېږي چه د تكيه ته ډډه لگول او كيناستل سنت دي او دا هم معلومه شوه چه نبی كريم ﷺ به تكيه خوښوله او څنگه چه نبی كريم ﷺ د خوشبو متعلق او فرمايل چه د خوشبو هديه قبلولو نه انكار مه كوي هم دغه شان ني د تكيه متعلق او فرمايل چه كوم كس تاسو ته تكيه دركوي نو تاسو د هغې د قبلولو نه انكار مه كوي.

[۴۴] د لاسونو راتاوولو سره د كيناستو حكم

۴۴-۱۶۲(۱) وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [۲] «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - إِذَا جَلَسَ فِي الْمَسْجِدِ اخْتَبَى يَدَيْهِ». رَوَاهُ رِزِينُ.

توجه: [۱] او حضرت ابوسعيد خدری رضي الله عنه وايي [۲] رسول الله ﷺ چې به په مسجد کې كينا ستو نو دواړه زنگونه به يې ودرول او په پنډيو باندې دواړه لاسونو سره به يې حلقه تړل (رزین)

حل الفتا: ① اختن: راتول كيناستل چه زنگونه ولاړوي او لاسونه يې دخپو نه راتاؤ كړي وي.

تسهيلات:

نوله: إِذَا جَلَسَ فِي الْمَسْجِدِ اخْتَبَى يَدَيْهِ:

د اختبأه باليد كيفيت: د خپو په سر كيناستل دا دي چه دواړه زنگونه او درولې شي دواړه لاسونه د خپو نه راتاؤ كړي حلقه جوړه كړي او د كوناټو په سر كيني. اكثر وختونو كينې د خپو په سر كيناستلو په ځانې د لاسونو كپړه لنگ يا پټكې سره هم كيږي په دې كينې تواضع هم ده او راحت هم دي، حديث شريف كينې راغلي دي چه د خپو په سر كيناستل د

(۱) اخرجه ابوداود في السنن كتاب اللباس/باب في الفرش (رقم- ۴۱۶۳) والترمذي في السنن رقم الحديث ۲۷۷۰
(۲) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الادب/باب في جلوس الرجل (رقم- ۴۸۴۶)

عربو ديوالونه دی.

٥ احتباء او قرفصاء په نفوی فرق کښې دوه اقوال: ① بعض وانی چه د دې دواړو په مینځ کښې عموم خصوص مطلق دې څکه چه قرفصاء د دواړو کوناتو په زمکه کیځودلو سره کیږی او احتباء عام ده چه په دې کښې کوناتی په زمکه باندې وی او که نه ② احتباء او قرفصاء دواړه یو څیز دي،

[٢٤٣] د قرفصاء په صورت کښې د کیناستلو حکم

٢٤٣- [٨] (١) وَعَنْ قَيْلَةَ بِنْتِ مَخْرَمَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّهَا «رَأَتْ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فِي الْمَسْجِدِ وَهُوَ قَاعِدٌ الْقَرْفَصَاءَ» [٢] قَالَتْ: فَلَمَّا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - الْمُتَقَنِّمَ أُرْعِدْتُ مِنَ الْفَرْقِ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

ترجمه: ① او بي بي قيله بنت مخرمه (رضي الله عنها) نه روايت دي هغه رسول الله (صلى الله عليه وسلم) په مسجد كي په هيئت قرفصاء ناست وليدلو ② بي بي قيله (رضي الله عنها) وايي هرکله چي ما رسول الله (صلى الله عليه وسلم) داسې (انتهايي عاجزي انكساري خشوع وخضوع او استغراق او د کسرنفسي په حالت كي) ناست وليدلو نو زه د هيبت نه په ريږدو شوم. (ابوداؤد)

د راوي مختصر تعارف:

حضرت قيله بنت مخرمه (رضي الله عنها): نوم قيله د مخرمه لور ده. د قبيله بنو تميم سره نى تعلق لرلو. د هغې نه د عليه لوڼه صفيه او وجيهه روايت کوي. دا دواړه د هغې د پلار هم راويانې دي. د دې نه نور روايتونه هم نقل دي. دا هم د سنن راويه ده په بخارى او مسلم کښې ددې نه څه روايت نقل نه دي.

حل القات: ① الْقَرْفَصَاءُ: د قعدې په شکل کښې لاس تړلى کيناستل، ② الْمُتَقَنِّمُ: خضوع خضوع سره کيناستل، ③ أُرْعِدْتُ: په ريږدو شوم، ④ الْفَرْقُ: د هيبت نه.

تسهيلات:

قوله، الْقَرْفَصَاءُ

د قرفصاء تعريف: دا په داسې طرز باندې کيناستل دی چه مثلاً يوسړې د قعدې په شکل کښې کينى اوزنگونونه په زمکه باندې کيږدى اوڅپې شاته کړى بيا ښې لاس په گس او گس لاس په ښى ترخ کښې ورکړى اوڅپله خيټه په پتونو او زنگونونو باندې راتيټه کړى اوسرزمکې ته نيزدې کړى

د قرفصاء کيناستلو په اختيار او وجه: دا قرفصاء کيناستل دى په دې کښې عاجزى تواضع او انکسارى ده په دې وجه حضور ياک دا استعمال لول [البرقات: ٨/٢٨٢]

قوله: الْمُتَخَفِّعُ

دنبی علیہ السلام وھب: یعنی خشوع خضوع او ذ انکسارنی داصورت کله چه ما اوکتلو نوزہ اوپچیدلم حضوریاک تہ اللہ تعالیٰ رعب او دبده ورکړي وه په دې وجه حضوریاک چه خومره تواضع اختیارکړه هم هغه هومره د حضوریاک رعب زیات شو په دې وجه دغه ښځه اوویریدله أرعدت زه اوپچیدلم

د طبرانی روایت: په بذل کښې لیکي چه دا روایت په طبرانی کښې بطوله دې چه د هغې په اخیر کښې دا دی چه قیلہ فرمائی چه کوم سرې ما سره خوا کښې ناست وو هغه زما په باره کښې رسول اللہ ﷺ ته عرض اوکړو چه یا رسول اللہ ﷺ (ارعدت المسکینة) چه دا مسکینه زنانه خو ریږی نو په دې باندې رسول اللہ ﷺ زما طرف ته د کتلو نه بغیر په خپل لاس مبارک سره تسلی راکولو سره او فرمائیل ((یا مسکینه عليك السکنة...)) د رسول اللہ ﷺ په دې فرمائیلو باندې اللہ پاک زما نه هغه ویره لرې کړه

[۴] د سحر د مانعہ شخه پس د محاببت پورې په خپل مجلس کښې ناسته

۴۷۷- [۱۹] (۱) وَعَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: [۲] «كَانَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - إِذَا صَلَّى الْفَجْرَ تَرَبَّعَ فِي مُجْلِسِهِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ حَتَاءً». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: [۱] او حضرت جابر ابن سمره رضی اللہ عنہما وایی [۲] رسول اللہ ﷺ چې به د سهار مونځ وکړو نو چارزانو به کیناستو او نمر به ښه شان روښانه کیدو پورې به دغه شان ناست وو (ابوداؤد)

حل الفتن: ① تره: پرلت به کیناستلو. ② حَتَاءً: روښانه

تسهيلات:

قوله: إِذَا صَلَّى الْفَجْرَ تَرَبَّعَ فِي مُجْلِسِهِ

د پرکتې وهلو مستولیت: یعنی حضوریاک به پرلت اووهلو او کیناستویه او د نمر د راختم انتظار به نی کولو دکوم نه چه دا ثابت شوه چه په مکروه وخت کښې مونځ کول جائز نه دی دلته دا خبره هم ثابت شوه چه دین اسلام ژوندې اوتازه مذهب دې په کوم کښې چه د حضوریاک د کیناستو کیفیت هم الحمد لله محفوظ دي (المرقات: ۸/۲۴۸۵)

(۱) اخرجه ابوداود فی السنن کتاب الادب/باب فی الرجل یجلس مترعاً (رقم- ۴۸۵۰) ومسلم فی کتاب المساجد/باب فضل الجلوس فی معلا بعد الصبح، وفضل المساجد (رقم- ۲۸۷) - (۶۷۰)

[٤٧٦٦] فَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ دَشِيهِ وَخَتَ كَتَبِيهِ دَ دِيرِي اچولو طریقه

٣٤٨- (١١٠) [١] وَعَنْ أَبِي قَتَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - «كَانَ إِذَا عَرَسَ بِكَلْبٍ اضْطَجَعَ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ» [٢] وَإِذَا عَرَسَ قُبِيلَ الشُّعْبِ نَصَبَ ذِرَاعَهُ وَوَضَعَ رَأْسَهُ عَلَى كَفِّهِ. رَوَاهُ فِي "تَرْجِمِ السُّنَّةِ".

توجه: [١] او حضرت ابوقتاده رضی اللہ عنہ وایي چې رسول اللہ ﷺ به د سفر په دوران کې آرام کوي او اوده کیدو د پاره په یو ځای کې د شپې خکته کیدی نو ښي اړخ باندې به پریوتلو [٢] او کله چې به سهار ته نژدې خکته کیدی نو دغه شان به پریوتلو چې خپل یولاس به یې درولو سره د هغه په ورغوي به یې سر مبارک کیخو دي (شرح السنه)، **حل الفاتحة** - ① عَرَسَ: آرام دپاره پراؤ اچول (دمه کول)، ② ذِرَاعُهُ: په اړخ، ③ نَصَبَ: اودرولو به یې، ④ ذِرَاعُهُ: خپل لاس

تسهيلات:

فوله: كَانَ إِذَا عَرَسَ بِكَلْبٍ اضْطَجَعَ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ:

په سفر گڼې د نبی علیه السلام د اوده کیدو دوه طریقې: ① ددې حدیث مطلب دادې چې په سفر کېښې به حضور پاک د شپې په وخت چرته ډیره اچوله او د شپې څه حصه به باقی پاتې وه نو حضور پاک به په ښي اړخ باندې اوده کیدلو لکه څنگه چې په حضر کېښې د حضور پاک عادت مبارک وو

② که بعضې نورو روایاتو څخه معلومېږي که د شپې اکثر حصه به تیره شوې وه او د صبح صادق وخت به بالکل نيزدې وو نو حضور پاک به په اړخ نه سملاستو بلکه ښي لاس او من به نی اودرولو او ددې په تلی باندې به نی سر مبارک کیخودو اولې آرام به نی کولو.

د دویمې طریقې په اختیارولو گڼې حکمت: ددې وجه دا وه چې صبح صادق به نيزدې وو نو حضور پاک به د ژور خوب د اوده کیدو نه ډډه کیدو کوشش کولو دې د پاره چې د سحرمونځ فوت نه شی په دې وجه به نی په تلی باندې سر کیخودو او د لې آرام او خوب کولو کوشش به نی کولو

[٢٤٤٤] قَبْلِي طَرَفَهُ د پهلوه غزول

٣٤٤- (١١١) [١] وَعَنْ بَعْضِ آلِ أُمِّ سَلَمَةَ، قَالَتْ: «كَانَ لِفِرَاشِ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - ثَوَابِيًا يُوضَعُ فِي قُبُرِهِ» [٢] وَكَانَ الْمَسْجِدَ عِنْدَ رَأْيِهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

(١) اخرجه مسلم في كتاب المساجد/باب قضاء الصلاة الفاتحة، واستحباب تعجيل قضائها (رقم) ٣١٣ - (٦٨٣) والبيهقي في شرح السنة رقم الحديث ٣٣٥٩ واحد في السند: ٣٠٩/٥

(٢) اخرجه ابو داود في السنن كتاب الادب رقم الحديث ٥٠٤٤

ترجمه: ۱] او د بي بي ام سلمه رضی اللہ عنہا دخاندان يوكس وايي د رسول الله ﷺ بستره چې په هغه به حضور ﷺ آرام كوي د هغه كپړي په شان وه كومه چې د حضور ﷺ قبر شريف كې ايخودل شوي وه ۲] او مسجد به د حضور ﷺ سر مبارك ته نژدې وو. (ابوداؤد)
 حل الفتان: ۱] فرائض: بستره، ۲] نحو: په مثل، په شان.

تسهيلات:

قوله: تَوَاصُّوا يَوْضَعَ فِي قَبْرِهٖ

د مذكوره په مفهوم كښې دوه اقوال: ۱] زير بحث حديث په ظاهر كښې مطلب دا دې چې په حجره شريفه كښې چې په كوم بستره باندې رسول الله ﷺ آرام فرمائيلو د هغې حالت داسې وو لكه څنگه چې انسان په قبر كښې كيخودلې شي او دا خبره ټولو ته معلومه ده چې مړي لره په قبر كښې په بنۍ طرف باندې د قبلې په طرف باندې سملولې شي. معلومه شوه چې رسول الله ﷺ به د اوده كيدو په وخت هم دا صورت اختيارولو. لهذا د دې حديث نه د قبلې په طرف باندې خوب كول ثابت شو.

۲] په دې حديث كښې داييان كول مقصود دې چې حضورياك به د خان لاندې دخورولو دپاره دومره مختصر كپړه استعمالوله خومره كپړه چې دخضورياك په قبر مبارك كښې خوره كړې شوې وه چې بالكل مختصروه.

اشكال: دا كپړه په قبر كښې ولې خوره كړې شوې وه او چا خوره كړې وه؟

داشكل جواب: نبی عليه السلام به په مرض وفات كښې لاندې دخورولو دپاره يوڅادر استعمالولو كوم چې صحابه كرامو ليدلې وو د حضورياك غلام شقران دغه څادر پټ اوچت كړو او په قبر كښې نې خور كړو چې هسې نه دخضورياك نه پس داڅوك استعمال نه كړي ليكن صحابه كرامو دا اوليدلو اودقبر نه نې رااوويستلو.

په حجره مبارك كښې ۵ نبی عليه السلام ۵ اوده كيڼو كيفيت: مسجد نبوی د رسول الله ﷺ د حجرې شريفې نه غربي طرف كښې دې لهذا معلومه شوه چې د استراحت په وخت د رسول الله ﷺ سر په غربي طرف كښې او قدمونه مبارك په شرقي طرف كښې كيدل او په بنۍ طرف باندې د ملاستې ثبوت په احاديث شهيره كښې دې او د دې ملاستې نه پس په بنۍ طرف كښې د جنوب طرف دې د جنوب په طرف كښې د اهل مدینه قبله ده، او هم دا هيت د ملاستې د انسان په قبر كښې وي. لاغنم وتشكر.

[٢٤٨] په خيټه او پر مخي سملاستلو هکراحت

٢٤٨- (١٣) [١] وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «رَأَى رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - رَجُلًا مُطْلَعًا عَلَى بَطْنِهِ [٢] فَقَالَ: "إِنَّ هَذِهِ ضِجْعَةٌ لَا يُبَيِّبُهَا اللَّهُ"». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

تورجه: [١] او حضرت ابوهريره رضي الله عنه وايي چې يوه ورځ رسول الله صلى الله عليه وسلم پر مخي (يعني د نس (خيټې) په طرف) پروت وليدل [٢] نو حضور صلى الله عليه وسلم هغه ته وفرمايل داسې پريوتل د خداي تعالى په نزد ناخوښه دي (ترمذي)
حل الفتا: ① - مُطْلَعًا: ملاست وو. ② - ضِجْعَةٌ: خملاستل.

تسهيلات:

قوله: [إِنَّ هَذِهِ ضِجْعَةٌ لَا يُبَيِّبُهَا اللَّهُ]:

د اوده كيدو علور طريقې دى: ① د اهل ناردۀ داخلق په خيټه پر مخې اوده كيږي په دې حديث كښې دغه شان سملاستل منع كړې شوى دى خكه چه په دوزخ كښې به دوزخيان داسې وى.

② په گس طرف باندې سملاستل دى دا طريقه د آرام طلبو د پاره ډيره ښه ده په دې كښې زړه ښكته دياوشى نو ښه په غفلت سره خوب ورځي.

③ په ښى طرف سملاستل دى دا د عبادت كونكو طريقه ده په دې كښې زړه زوړندوى نو خوب نى كچه وى د عبادت دپاره باسيدل آسان وى.

④ ستونى ستغ سملاستل دا د اهل اعتبار طريقه ده چه د آسمان نظام ته كتلوسره عبرت حاصلوى

[٢٤٩] د پر مخي سملاستلو هکراحت

٢٤٩- (١٣) [١] وَعَنْ يَعِيشَ بْنِ طَخْفَةَ بْنِ قَيْسِ الْغَفَارِيِّ، عَنْ أَبِيهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ الصُّفَّةِ - قَالَ [٢] «بَيْنَمَا أَنَا مُطْلَعٌ مِنَ الشَّحْرِ عَلَى بَطْنِي [٣] إِذَا رَجُلٌ يَمْشِي بِرَجْلَيْهِ فَقَالَ: إِنَّ هَذِهِ ضِجْعَةٌ يُنْفَضُّهَا اللَّهُ، فَتَقَطَّرُ فَيَذَاهُمُ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، وَابْنُ مَاجَةَ.

تورجه: [١] او حضرت يعيش ابن طخفه ابن قيس غفاري خپل پلار (حضرت طخفه رضي الله عنه) نه چې اصحاب صفه نه وو، نقل کوي [٢] چې هغه (يعني حضرت طخفه رضي الله عنه) بيان وکړو چې يوه ورځ زه د سيني د درد په وجه پر مخي پريوتلی وم [٣] ناڅاپه ما محسوس کړه چې

(١) اخرج الترمذي في كتاب الأدب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء في كراهية الاضطجاع على البطن (رقم-٧٧٦٨) واحمد في المسند: ٢/٢٠٤

(٢) اخرجه ابو داود في السنن كتاب الأدب / باب في الرجل ينطع على بطنه (رقم-٥٠٤٠) وابن ماجه في كتاب الأدب / باب النهي عن الاضطجاع على الوجه (رقم-٣٧٢٣) واحمد في المسند: ٣/٤٣٠

يوسري ما په خپلي پښي سره ښوروي او بيا ما واوريدل چې هغه سړي وايي د پريوتلو دا طريقه خداي ﷻ ته سخته ناخوښه ده [٤] بياچي مانظر پورته كې نو گورم چې هغه رسول الله ﷺ دي (ابوداؤد ، ابن ماجه)

د راوي مختصر تعارف:

حضرت يعيش بن طخفة الغفاري رضي الله عنه: نوم يعيش د پلار نوم طخفة وو د قبيله غفار سره نى تعلق وو دشام اوسيدونكې وو. حافظ ابن حجر رحمته الله عليه فرماني د ده نه صرف هم دا يو روايت نقل دې اود هغه دا روايت په بخاري او مسلم كښي نشته صرف په سنن اريعه ابوداؤد ابن ماجه دا روايت نقل كړې دي.

حل الفتن :- ① مَطْلَعٌ: ملاست ووم، ② ضِجَّةٌ: خملاستل.

تسهيلات:

قوله: إِنَّ هَذِهِ ضِجَّةٌ يَنْقَضُهَا اللَّهُ:

د حديث پي منقول: يعيش بن طخفة فرماني چه زما پلار يعنى طخفه بن قيس د اصحاب صفه رضي الله عنه نه وو (كوم چه به اكثر اوږى وو لكه چه وړاندې هم په دې قصه كښي دى) رسول الله ﷺ اوفرمايل يعنى مونږ اصحاب صفه ته چه راځئ ماسره د عائشې رضي الله عنها د كور طرف ته. مونږ ټول هغوى سره روان شو، رسول الله ﷺ كور ته رسيدو سره عائشې رضي الله عنها ته اوفرمايل په مونږ باندې څه اوخوړوه هغې لږه شان دليا راوړه، مونږ ټولو اوخوړه بيا رسول الله ﷺ اوفرمايل چه عائشې! نور څه راباندې اوخوړوه نو دې ځل ئې مالیده راوړه. د كهجورو، ستوانو، پښير او غوړو مجموعه، خو هغه هم لږ شان وه د قطاة مرغى برابر، كوم چه مونږ اوخوړله، بيا رسول الله ﷺ اوفرمايل چه اې عائشه اوس راباندې څه اوخكوه نو هغې د پيو يو لويه پياله راوړله كومه چه مونږ ټولو اوخكله، رسول الله ﷺ اوفرمايل عائشې! نور هم راباندې اوخكوه، دې ځل هغې يو وړه پياله كښي راوړل كوم چه مونږ ټولو اوخكل، په اخير كښي رسول الله ﷺ اوفرمايل كه ستاسو زړه غواړي نو اوده شئ او كه غواړئ نو مسجد ته لاړ شئ، وړاندې هغوى فرماني چه زه د شپې په آخر كښي اولته ملاست اوم ناڅاپه زه چا په خپه باندې اوخوزولم په دې وينا چه د ملاستي دا طريقه د الله پاك ناخوښه ده ما چه كله پورته اوكتل نو هغه رسول الله ﷺ وو.

قوله: يَنْقَضُهَا اللَّهُ عَلَى بَطْنِي:

د سحر دوه معاني: ① سَحَر كوم چه په معنى د اخر الليل دې هغه په فتحين سره دې ② سحر كوم چه په معنى د الرنة دې نو هغه دوه طريقو سره ضبط كړې شوې دې سَحَر، سَحَر... پس په مرقاة كښي دى: من السحر بفتحين ولى نسخة بسكون الثانى، وهو الرنة اهـ

ه من السحر به مفهوم کنبی دوه اقوال: ① (من السحر) که خخه معنی مراد شی نود حدیث مطلب دا شو چې د شپې په آخری حصه کنبی نبی علیه السلام زه اورقولوم.

② که د سحر خخه دوه معنی مراد شی نو بیا حدیث مطلب داشو چې د کولمو د درد د وجې نه، دا گویا هغوی د خپل اولته سملاستو وجه بیان کړه چه چونکه په خپته کنبی نه درد وو په دې وجه اولته ملاست وو، ملا علی قاری رحمته الله علیه دا معنی بیان کړې او خوښه کړې ده.

ه نبي عليه السلام د منع کولو دې وجوهات: ① نبي کریم صلی الله علیه و آله ته ددوي د عذر علم وو خو بیاني هم منع کړلو دا د تقوی په بنیاد وو

② نبي کریم صلی الله علیه و آله دوی ته په ښپو سره اشاره ځکه اوکړه چه کیدې شی چه نبي کریم صلی الله علیه و آله ته ددوي د عذر علم نه وو

③ د نبي علیه السلام به منع کولو کنبی دا خودل مقصود دی چه د سینی درد علاج دپاره دغه شان سملاستل صحیح نه دی بلکه بله طریقه دې اختیار کړې شی مثلاً التحیات په شکل کنبی دې کیناستلې شی او سینه دې د گوندو سره ملاو کړې شی وغیره
[۴۷۰] د چار دیواری یا پردې خخه بغیر په چت باندې د سملاستو معانفت

۴۷۰- [۱۱۳] (۱) وَحَنَ عَلِيُّ بْنُ شَيْبَانَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [۲] «مَنْ بَاتَ عَلَى ظَهْرَيْتٍ لَيْسَ عَلَيْهِ حِجَابٌ» [۳] وَفِي رِوَايَةٍ: حِجَابٌ - فَقَدْ بَرَأَتْ مِنْهُ الذِّمَّةُ. "رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ. وَفِي "مَعَالِي السُّنَنِ" لِلْعَتَّائِيِّ "جَمْعٌ".

توجه: ① او حضرت علي ابن شیبان رضی الله عنه وایي چی رسول الله صلی الله علیه و آله وفرمایل [۲] کوم سري چې د شپې داسې چت باندې اوده کیري چې په هغه پرده نه وي [۳] او په یو روایت کې داسې دي چې د هغه چاپیره (ضرر دفع کونکی والا خه شي نه وي، نو دهغه نه ذمه ولاړه (ابوداؤد، او د خطابي کتاب معالم السنن کې د لفظ حجاب په ځاي د ججي لفظ دي
حل الفتا: - ① بات: شپه تیره کړی، ② ظنر: جهت، بام، ③ حجاب: پرده، چار دیواری، ④ حجاب: کانړې (چه پرده جوړه شی، ⑤ جمی: پرده، رکاوټ.

تسهيلات:

نوله: لَيْسَ عَلَيْهِ حِجَابٌ:

ه الفاظو اختلاف: ① په حدیث کنبی یو لفظ حجاب دي چه د پردې په معنی کنبی دي

① به حدیث کنبی یولفظ حجار دې چه د کانری په معنی کنبی دې
 ② به حدیث کنبی یولفظ حجی دې چه د عقل اور کاوت په معنی کنبی دې
 ه حدیث مطلب، مطلب داجه په کوم چت باندې چار دیواری یا بلنی یا پرده نه وی اوڅوک
 په دې باندې د شپې اوده کیږی نوداسې نه دی کول پکار ځکه چه کیدې شی داسې په
 خوب کنبی اړخ بدلولوسره د چت نه پریوخی اولاندې تکرې تکرې او
 مرشی [المقات، ۸/۴۸۷]

قوله: فَقَدْ بَرَّتْ مِنْهُ الْيَمَّةُ:

د پراگت ذمه په مفهوم کنبی هوه اقوال: ① یعنی کوم سرې چه په یو داسې جهت باندې
 اوده شی چه د هغې په غاړو باندې پرده نه وی، وړوکې شان دیوال، نوزه د هغه خلقو نه
 بری الذمه یم، که د هغه جهت نه هغه سرې راپریوخی او مرشی نو د هغې به څوک ذمه
 دار وی هغه راغورځیدونکې به خپله مستحق د ملامتې وی. لهذا د یو کور په داسې
 جهت باندې اوده کیدل نه دی پکار چه ناڅاپی انسان راپاسی او د بې خیالی نه د پورته
 نه اوغورځیږی،

② په فتح الودود کنبی د دې شرح هم دا لیکلې ده چه د هغه خون بها به د چا نه هم نه شی
 اخستلې او په لمعات کنبی د براءت ذمه معنی دا لیکلې ده چه د الله پاک د طرف نه چه
 کوم د بندگانو حفاظت وی هغه به د هغه سره نه وی، او د هغه د دې بې احتیاطی او د
 خوب د آدابو د خلاف ورزی په وجه باندې.

[۴۷۸] بغیر دیواله چت باندې د سملاستو ممانعت

۴۷۸- (۱۱۵) (۱) وَعَنْ جَابِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [۲] «تَهَيَّ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَنْ يَتَأَمَّرَ
 الرَّجُلُ عَلَى سَطْحِ الْمَسْجِدِ بِمَحْجُورٍ عَلَيْهِ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

ترجمه: [۱] او حضرت جابر رضی اللہ عنہ وایی [۲] چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم کوته باندې اوده کیدو نه منع
 فرمایلی ده چې په هغه د پردې دیوال نه وي (ترمذی،
 حل الفتن: ①- بمحجور: د پردې دیوال

تسهيلات:

نوټ: ددې حدیث مضمون په حدیث نمبر ۴۷۲ کنبی هم تیرشوی دې تسهیل نې هلته
 اوگورئ:

(۱) أخرجه الترمذی فی السنن کتاب الأدب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في الفصاحة والبيان
 (رقم- ۲۸۵۴)

[٢٢٢] د حلقې په مينځ کښې د کيناستو حرمت

٢٢٢-٢٢٣ (١) [١] عَنْ حَدِيثِهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [٢] «مَلْعُونٌ عَلَى إِيَّانِ مُحَمَّدٍ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مَنْ قَعَدَ وَسَطَ الْحَلْقَةِ». رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَأَبُو دَاوُدَ.

توجه: ١] او حضرت حذيفه رضي الله عنه وايي [٢] د حضرت محمد صلى الله عليه وسلم د ژبي مبارکي په ذريعه هغه سړي ملعون (لعنتي) گرځول شوي دي کوم چې د حلقې په منځ کې کښي (ترمذي، ابوداود).

حل الفتا: ١- وَسَطَ الْحَلْقَةِ: د حلقې او مجلس په مينځ کښې.

تسهيلات

قوله: مَنْ قَعَدَ وَسَطَ الْحَلْقَةِ:

د مذکوره جملې په مفهوم کښې دې القوال: ١] چه يوسړې بې حياء او بدتهذيب وي سره د خلقو د مجلس په مينځ کښې راځي او کښي اوتوقې مسخرې کوي د بيزوگانو په شان حرکتونه کوي او خلق خنده وي په ده باندې لعنت کړې شوې دې دامطلب دير واضح دي
٢] چې په يو مجلس کښې خلق ناست وي يوسړې د بهر نه راشي په مجلس کښې ځاني نشته دي مگر داسې دخلقو په ستونو باندې اوختوسره په تويونو راشي او د حلقې په مينځ کښې کښي دامنع دي ده له په غاړه چرته کيناستل پکاروو.

٣] چې يوه حلقه ده په هغې کښې خلق ناست دي اويوبل سره مخامخ خبرې کوي يوسړې راشي او دهغوی په مينځ کښې کښي او دهغوی په مينځ کښې حائل جوړشي په کوم سره چه خلکو ته تکليف رسيږي ځکه چه دهغوی په مينځ کښې پرده راشي نو دا ځکه منع دي.

[المرقات، ٢٨٩/٨-٢٨٨]

[٢٢٣] په مجلسونو کښې د فراخه والي فضيلت

٢٢٣-٢٢٤ (١) [١] وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخَدْرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: [٢] «خَيْرُ الْمَجَالِسِ أَوْسَعُهَا». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: ١] او حضرت ابوسعيد خدری رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل [٢] بهترين مجلس هغه دي چې خلاص او په فراخه ځاي کې ولگول شي. (ابوداود).

تسهيلات

قوله: خَيْرُ الْمَجَالِسِ أَوْسَعُهَا:

د حديث مطلب: مطلب دادې چه وعظ اونصيحت او د دوستانو حلقه او محفل وي يابل څه

(١) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الادب/باب في الجلوس وسط الحلقة (رقم- ٤٨٢٦) والترمذي في كتاب الادب من رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في كراهية القعود وسط الحلقة (رقم- ٢٧٥٣)

(٢) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الادب/باب في سعة المجلس (رقم- ٤٨٢٠) واحمد في المسند: ١٨/٣

مباح تقریب وی نوذدی مجلس اونشت په داسې ځانې کښې کیدل پکار دی چه اړت وی چاته تنگی نه وی دا امر ارشادی دې اوډپاره د رهنمائی دې اود مسلمانانو ته ذیبد ژوندې ساتلو تعلیم دې

[۴۷۳] په مجلس کښې د نزدې کیناستو ترغیب

۴۷۳- [۱۸] (۱) وَعَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: «جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَأَصْحَابُهُ جُلُوسٌ (۲) فَقَالَ: "مَالِيَ أَرَأَيْكُمْ عَزِينَ؟" رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

ترجمه: (۱) او حضرت جابر ابن سمره رضي الله عنه وایي چې یوه ورځ رسول الله صلى الله عليه وسلم د کور نه دو تلو سره تشریف راوړو کله چې مسجد نبوي کې د حضور صلى الله عليه وسلم صحابه رضي الله عنهم (اخوا ديخوا) ناست وه (۲) هغوی په دغه شان لیدو سره حضور صلى الله عليه وسلم ورته وفرمایيل څه خبره ده چې زه تاسو متفرق او منتشر (يعني تس تس نس) ناست وينم (ابوداود) **حل اللعان: ①-عزین:** عزین جمع د عزه ده، متفرق، منتشر.

تسهيلات:

قوله: عزین:

د حدیث پس منظر: په ظاهره به دا حضرات د رسول الله صلى الله عليه وسلم په انتظار کښې ناست وو لهذا بغیر د څه مصلحت او حاجت نه رسول الله صلى الله عليه وسلم بیل بیل مجلسونو کښې ناسته خوښه او نه فرمانیله ټول یو مجلس جوړ کړئ چه معلومه شی چه ټول د یو مقصد دپاره ناست دی، او په ظاهر کښې د اتفاق صورت محسوس شی

د متفرق کیناستو د معانعت وجه: دخلقو گنړې ته وائی دلته جدا جدا جماعتونه مراد دی. حضور پاک امت ته دا تعلیم ورکړې دې چه اتحاد او اتفاق، مینه او یووالی تقاضا داده چه کله په یونشت کښې کیناستل وی نو په یو ځانې کیننی د جدا جدا کیناستو سره وحشت بې اتفاقی کښې اضافه کیږی. حالانکه چه د مسلمانانو صفت په قرآن کښې (كَانَهُمْ بَيْنًا مَرُوضًا ۵) اسره ص ۱۴ مذکور دې لهذا حضور پاک او فرمانیيل چه ځان ځانله ټکرو او ډلو کښې د کیناستو په ځانې یو ځانې کیننی

(۱) اخرجه مسلم فی کتاب الصلاة/باب الامر بالسكون فی الصلاة، والنهی عن الإشارة بالید. ورفعها عند السلام. وإتمام الصفوف الأول والترامی فیها والأمر بالاجتماع (رقم- ۱۱۹ - (۴۳۰) و ابوداود فی کتاب الادب/باب فی التحلق (رقم- ۴۸۲۳) و احمد فی المسند: ۹۳/۵

[٢٤٥هـ] نيم په نمر او نيم په سيوري د کيناستو ممانعت

٢٤٥هـ - [١٩] (١) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: [٢] «إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ فِي الْقُبْرِ فَقَلَّصَ عَنْهُ الطِّيلَ، [٣] فَصَارَ بَعْضُهُ فِي الشَّمْسِ، وَبَعْضُهُ فِي الظِّلِّ، فَلْيَقُمْ» رواه أبو داود.

توجه: او حضرت ابوهريره رضي الله عنه وايي چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل [٢] هرکله چې په تاسو کې يو سړي په سایه (سوري) کې ناست وي ، او بيا دهغه سایه (سوري) ختمیږي [٢] په دې طور چې د هغه سایه (سوري) په ځاي د نمر راتلو په وجه د هغه د جسم څه حصه په نمر کې او څه حصه په سایه (سوري) کې وي نو هغه ته پکار دي چې د هغه ځاي نه لاړ شي او په داسې ځاي کې کيني چې په پوره طور سره په سایه (سوري) کې وي يا پوره طور سره په نمر کې ځکه چې کله یو سړي په داسې ځاي کې ناست يا پروت وي چې څه حصه يې په نمر کې وي او څه حصه په سایه (سوري) کې نو د هغه په جسم يو وقت کې د دوو متضاد څيزونو اثر انداز کيدو په وجه د هغه مزاج هم د فساد او اختلال ښکار کيږي (ابوداود).

حلی الظن :- ① القى : سایه ، سوري ② قلّص : ختمیږي.

تسهيلات:

نوله: فَصَارَ بَعْضُهُ فِي الشَّمْسِ، وَبَعْضُهُ فِي الظِّلِّ، فَلْيَقُمْ:

نيم په نمر او نيم په سيوري د ناستي ممانعت: چه د ناستي په وخت د انسان څه حصه په نمر وي او څه په سوري کېن، د دې نه منع کولې شي، که د مخکښې نه نمر ته ناست دې او بيا د نمر په ښکته کيدو او وخت تيريدلو سره د بدن څه حصه په نمر کېنې پاتې شوه او څه په سوري کېن، هم دغه شان که د مخکښې نه په سوري کېنې ناست دې او بيا وروستو دغه شان اوشي نو د هغه ځانې نه پاسيدو سره ځانې بدلول پکار دی

[٢٤٦هـ] نمر او سيوري ته د ناستي هکراهت

٢٤٦هـ - [١٩] (١) وَفِي "تَرْغِيبِ السُّنَّةِ" عَنْهُ قَالَ: [٢] «إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ فِي الْقُبْرِ فَقَلَّصَ عَنْهُ فَلْيَقُمْ، فَإِنَّهُ فَبِئْسَ الشَّيْطَانُ» هَكَذَا رَوَاهُ مُعْتَمَرٌ مَوْفُوعًا.

توجه: [١] او په شرح السنه کې د حضرت ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دي [٢] چې حضرت ابوهريره رضي الله عنه وفرمايل په تاسو کې چې کوم سړي په سایه (سوري) کې ناست وي او بيا

(١) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الأدب/باب في الجلوس بين الظل والشمس (رقم-٤٨٢١) وابن ماجه في كتاب الأدب/باب الجلوس بين الظل والشمس (رقم-٣٧٢٢) واحمد في المسند: ٢٨٣/٢

(٢) اخرجه البخاري في شرح السنة رقم الحديث ٣٣٣٥

هغه سايه (سورې) ختميرې نو هغه ته پکار دي چې د هغه ځاي نه لار شي ځکه چې داسې ځاي چې څه په سايه (سورې) کې وي او څه په نمر کې وي هغه د شيطان د ناستي ځاي دي دغه شان څرنگه چې شرح السنه کې دي معمر رحمه الله هم دا روايت د حضرت ابوهريره رضي الله عنه نه بطريق موقوف نقل کړي دي.

حل اللغات ١- ① القه: سايه، سورې، ② قلّص: ختميرې.

تسهيلات:

قوله: فَإِنَّهُ يُجِلُّ الشَّيْطَانَ:

د شيطان مجلس کيدو په مفهوم کېنې دوه اقوال: ① شيطان په داسې ځاني کېنې کيناستو سره خوشحاليږي په کوم ځاني کېنې چې په کيناستو باندې انسان ته تکليف وي او د هغه صحت خرابيږي ځکه چې نيم بدن گرميدو سره وينه منډې وهی او نيم بدن به نې يخ او کلک وي په دې سره د بدن په صحت باندې اثر پريوځي او شيطان هم دغه غواړي او هم په دې سره خوشحاليږي.

② دا حديث په حقيقت محمول دې چې واقعي شيطان داسې ځاني کېنې کينې کوم ځاني کېنې څخه نمر وي او څخه سيورې وي.

[٢٤٢٤] په لاره کېنې د زنا نود ته حصه

[٢٤٢٤- (٢٠) ①] وَعَنْ أَبِي أُسَيْدٍ الْأَنْصَارِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - ② أَنَّهُ «سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ وَهُوَ عَارٍ مِنَ الْمَسْجِدِ ③ فَأَخْطَلَتِ الرَّجُلَ مَعَ النِّسَاءِ فِي الطَّرِيقِ ④ فَقَالَ لِلنِّسَاءِ: "اسْتَأْجِرْنَ فَإِنَّهُ لَيْسَ لَكُنَّ أَنْ تُحْفِقْنَ الطَّرِيقَ ⑤ عَلَيْكُنَّ بِمَقَاقِبِ الطَّرِيقِ" ⑥ فَكَاتَبَتِ الْمَرْأَةُ تَلَصُّقًا بِالْجِدَارِ حَتَّى إِنْ تَوَجَّهَ لَيَتَعَلَّقَ بِالْجِدَارِ رِوَاةُ ابْنِ أَبِي دَاوُدَ وَالتَّبَهِيُّ فِي "شُعَبِ الْإِيمَانِ".

قوجه: ① او د حضرت ابو اسيد انصاري رضي الله عنه نه روايت دي ② چې هغه يوه ورځ رسول الله ﷺ نه هغه وخت چې حضور ﷺ د مسجد نه ووتې (خلقوته ديني هدايات او شرعي احكامو مسائل، بيانول اوريدل ③ بيا په لار کې سړي او ښځي سره يوځاي شول يعنې سړي او ښځي مخلوط کيدو سره په لار کې روان شول په دې ليدو سره ④ حضور ﷺ ښځوته وفرمايل چې تاسو سړو پسې وروسته ځئ او هغوی جدا اوسئ ځکه چې تاسو د پاره دا مناسب نه دي چې تاسو دې د لار په منځ کې ځئ ⑤ بلکې ستاسو د پاره ضروري ده چې تاسو د لاري په غاړه ځئ ⑥ نو ښځو د حضور ﷺ په دې حکم داسې عمل وکړو چې هغوی به په لاره تلي نو ديوالونو سره لگيدلي به تلي تردي چې بعضي وقتونو کې به د هغوی کپړه ديوال سره وتښتلي (ابوداؤد بيهقي).

حل الثقات :- ① فَأَخَذَ: كذا ود شول، يوخاني شول، ② اسْتَأْذَنَ: تاسو روسته شئ، ③ تُخَفِّفَ: په منع منځ كښې تلل، ④ بِمَاقَاتٍ: په غاړه غاړه كښې تلل، ⑤ تَلَفُّقٌ: ديوالونو سره لگيدلى به تلي تسهيلات:

قوله: اسْتَأْذَنَ فَإِنَّهُ لَيْسَ لَكُمْ أَنْ تُخَفِّفَ الطَّرِيقَ:

زناوته په لاره د تگ باره كښې دوه هدايات: ① ابواسيد انصاري عليه السلام فرماني چه ما د رسول الله ﷺ نه چه كله هغوى د مسجد نه وتل او حال دا چه په لاره كښې سړى د ښځو سره مخلوط شو دا واوريدل زنانو ته خطاب كولو سره چه د سړو نه شاته اوسئ ② دويم هدايت ئې ورته دا افرمائيلو چه ستاسو دپاره دا مناسب نه ده چه په طاق الطريق كښې ځئ يعنى د لارې په مينځ كښې، ستاسو دپاره ضرورى ده چه د لارو په غاړه باندې ځئ، راوى وائى چه د رسول الله ﷺ د هدايت نه پس ما هره يوه زنانه اوليده چه هغه به ديوال سره جخته تلله تر دې چه جامې به ئې ديوال سره لگيدلي

[٢٢٨] د سړو دپاره د ښځو په مينځ كښې د تلو حرمت

٢٢٨- [٢١] (١) وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - [٢] أَخْبَرَنَا أَنَّ يَحْيَى - يَحْيَى الرَّجُلَ - بَيْنَ الْمَرْأَتَيْنِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: او د حضرت ابن عمر رضي الله عنهما نه روايت دي [٢] چې رسول الله ﷺ د دوو ښځو په منع كې د تلو نه منع فرمايلي ده يعنى سړي ته. (ابوداؤد)

تسهيلات:

قوله: أَنَّ يَحْيَى - يَحْيَى الرَّجُلَ - بَيْنَ الْمَرْأَتَيْنِ:

دوو ښځو په مينځ كښې د تگ حرمت، يعنى د دوو ښځو په مينځ كښې د يو سړي تگ منع دي ځكه چه دا بې شرمى هم ده او په فتنه كښې د پريوتلو خطر هم ده او دير لونی قباحه هم دي چه سړي د پردو ښځو په جهرمت كښې تاويدوسره روان وي او په فتنه كښې اخته كيږي. دغه شان يوې ښځې سره خان له تگ كول هم منع دي او د يوو ښځوسره تلل هم منع دي په كوم كښې چه ناجائز اختلاط وي (المقات، ١٨/٢٩١)

(١) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الادب / باب في مشي النساء مع الرجال في الطريق (رقم- ٥٢٧٣)

[٢٢٨] دمجلس په خالي خالي كېښي كيڼا ستل

٢٢٨- [٢٢] (١) [١] وَعَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: [٢] «كُنَّا إِذَا أَتَيْنَا النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - جَلَسَ أَحَدُنَا حَيْثُ يَنْتَوِي». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ. [٣] وَذَكَرَ حَدِيثًا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرُوفِي "بَابُ الْقِيَامِ". [٤] وَسَنَدُ كَرَحَدِيثِ عَلِيٍّ وَأَبِي هُرَيْرَةَ فِي "بَابِ أَسْمَاءِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَصِفَاتِهِ" "إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى".

توجه: [١] او حضرت جابر ابن سمره رضي الله عنهما وایی [٢] کوم وخت چې به مونږ د حضور صلی الله علیه وسلم په مجلس کې حاضر شو [٣] نو په مونږ کې چې به کوم سړي یو خاي ولیدلو او په آخر کې به کوم خاي خالي وو نو هلته به کیڼا ستو (ابوداؤد) [٤] او د عبد الله ابن عمرو رضي الله عنهما دواړه حدیثونه یعنی یو خو لایحل للرجل الخ او دویم چې د دې نه پس دي «ولایجلس بین رجلین الخ» باب القیام کې نقل شوي دي [٥] او د حضرت علي رضي الله علیه او حضرت ابوهریره رضي الله عنهما دواړه روایتونه به مونږ انشاء الله باب اسماء النبي صلی الله علیه وسلم وصفاته کې نقل کوو چې په هغه کې یو خو: (کان رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا مشى تکفأ) الخ او دوهم (مارایت شیئا احسن من رسول الله صلی الله علیه وسلم الخ دی

تسهيلات:

قوله: جَلَسَ أَحَدُنَا حَيْثُ يَنْتَوِي:

په مجلس كېښي د كيڼا ستود محل هوه مورقوله: ① سړي چرته چه مجلس ختمیږي هغه له هم هلته كيڼا ستل پكار دی، او د خلقو په ستونو باندې اوخلو سره ورله وړاندې تلل نه دی پكار.

② كه د مجلس په وړاندې حصه كېښي خالي خاني وي نو بيا بيله خبره ده، هلته كه خلاف مصلحت نه وي نو وړاندې تلل پكار دی.

الْفَصْلُ الثَّالِثُ

[٢٢٩] د كيڼا ستو يوه ممنوع طريقه

٢٢٩- [٢٣] (١) [١] عَنْ عُمَرُوفِي النَّبِيِّ، عَنْ أَبِيهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: [٢] «مَرَّي رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَأَنَا حَالِسٌ هَكَذَا وَقَدْ وَضَعْتُ يَدِي الْيُسْرَى خَلْفَ ظَهْرِي وَأَتَكَأْتُ عَلَى الْكِبَةِ يَدِي. [٣] قَالَ: "»

(١) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الادب/باب في التحلق (رقم-٤٨٢٥) والترمذي في السنن كتاب الاستئذان والآداب من رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب (رقم-٢٧٢٥) واحمد في المسند: ٩١/٥

(٢) اخرجه ابوداود في السنن كتاب الادب/باب في الجلسة المكروهة (رقم-٤٨٤٨) واحمد في المسند: ٣٨٨/٤

أَتَشْعُدُ قَعْدَةَ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ؟" رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

توجه: [۱] حضرت عمرو ابن شريد تابعي رضي الله عنه د خپل پلار حضرت شريد ثقفی صحابي رضي الله عنه نه روايت کوي هغه اوويل يوه ورځ رسول الله ﷺ په ما تيريدي هرکله چې زه داسې ناست وم چې څما چپ لاس څما د شا وروسته وو [۲] او د بتي گوتي د بيخ په غوښه مي سهاره اخستي وه [۳] حضور ﷺ (په داسې ليدو سره) راته وفرمايل آيا ته په هغه هيئت ناست يي په کوم هيئت چې هغه خلق کيني چې په هغوی د خدای غضب نازل شوي دي (ابوداؤد).

حل الثقات :- ① مَرَّ: تيريدو، ② الْكَلَامُ: ما تکیه لگولې وه، ③ أَلْتَمَسْتُ: د تلی د بيخ غوښه، ④ قَعْدَةُ: کيناستل، ⑤ الْمَغْضُوبُ: په چا چه غضب نازل شوي دي يعنی يهود.

تسهيلات:

قوله: أَتَشْعُدُ قَعْدَةَ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ؟

د مغضوب عليهم مصداق: د مغضوب عليه څخه مراد يهوديان دی ځکه چه په هغوی باندې دالله تعالی غضب نازل شوي دي. اوس که دوي نیک وی اوکه بد دالله تعالی د غضب نه وتلې نه شی په سورت فاتحه کښې هم «غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ» دالفاظونه هم يهوديان مراد دی. په کوم طرزياندي د کيناستونه چه حضور پاک منع کړي ده

د مذکوره ناستې د معانعت دوه وجوهات: ① دا متکبرانه انداز دي. اوپخپله داسې کيناستل يو عجيبه دکارتون شکل هم دي. ځکه چه په دې سرې خپل گس لاس په شاباندې شاته ايږدی او د بنی لاس د غټې گوتي بيخ کښې چه کومه راوچته شوي غوښه ده په هغې باندې اوه لگولوسره کښی په دې عجيبه شکل سره کيناستونه منع فرمايلي شوي ده ② په داسې ناسته کښې د يهوديانوسره مشابهت دي اوپه نورو نصوصو کښې راغلی دی چې د يهوديانو د مشابهت مه اختياروی

[۴۷۱] په پرمخې سلاستوباندي وعيد

۴۷۱- (۲۳) (۱) وَعَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «مَرَّ بِالنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ [۲] وَأَنَا مُضْطَجِعٌ عَلَى بَطْنِي [۳] فَرَكَنِي بِرَجْلِي [۴] وَقَالَ: "يَا جُنْدُبُ! إِنَّمَا هِيَ فِجْعَةٌ أَهْلِ النَّارِ". رَوَاهُ ابْنُ مَاجَةَ.

توجه: [۱] او حضرت ابوذر رضي الله عنه وايي چې يوه ورځ رسول الله ﷺ په ما تيريدي [۲] هرکله

چې زه د نس (خیته) په طرف اولي پروت وم [۳] حضور ﷺ په دالیدو سره خپلي پښي سره زه وخوزولم [۴] او وي فرمايل جندب رضي الله عنه تاته معلوميدل پکار دي چې داسې پريوتل د دوزخيانو طريقه ده. (ابن ماجه)

حل الافات :- ① مُطَهَّرٌ : نيغ څملاستل، ② فَرَّغْنِي : نو اونې خوزولم، ③ ضِعْمَةٌ : څملاستل، پريوتل.

تسهيلات:

قوله: [أَمْثَلُ مِنْ ضِعْمَةِ أَهْلِ النَّارِ]

ه مذکورہ جملې په مفهوم کښې دوه اقوال: ① دا چه فساقو اوفجارو اود کافرانو دوزخيانو په دنيا کښې هم دغه عادت دي چه هغوی په خيته باندې پرمخې اوده کيږي.

② چه کافران کله دوزخ کښې اچولې شی هغوی به پرمې پريوتلې پراته وی نو د دوزخيانو هيئت په دوزخ کښې به هم داسې وی په دې وجه يو مسلمان له دا هيئت اختيارول نه دی پکار. دامطلب زيات واضح دي.

الحمد لله نن د جمعي په سحر لس منته کم يوولس بجې څلور ستمبر ۲۰۲۰ باندې د تسهيلات د دې جلد د نظرثاني څخه فارغ شوم الله تعالی دې په خپل دربار کښې قبول کړي. آمين

(الحمد لله انهم جلد خم شو)